നമോ തസ്സ ഭഗവതോ അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ

ഖുദ്ദകനികായേ

അപദാന-അട്ഠകഥാ

(പഠമോ ഭാഗോ)

ഗന്ഥാരമ്ഭകഥാ

വന്ദിത്വാ സിരസാ സേട്ഠം, ബുദ്ധമപ്പടിപുഗ്ഗലം;
ഞേയ്യസാഗരമുത്തിണ്ണം, തിണ്ണം സംസാരസാഗരം.

തഥേവ പരമം സന്തം, ഗമ്ഭീരം ദുദ്ദസം അണും;
ഭവാഭവകരം സുദ്ധം, ധമ്മം സമ്ബുദ്ധപൂജിതം.

തഥേവ അനഘം സങ്ഘം, അസങ്ഗം സങ്ഘമുത്തമം;
ഉത്തമം ദക്ഖിണേയ്യാനം, സന്തിന്ദ്രിയമനാസവം.

കതേന തസ്സ ഏതസ്സ, പണാമേന വിസേസതോ;
രതനത്തയേ വിസേസേന, വിസേസസ്സാദരേന മേ.

ഥേരേഹി ധീരധീരേഹി, ആഗമഞ്ഞൂഹി വിഞ്ഞുഭി;
“അപദാനട്ഠകഥാ ഭന്തേ, കാതബ്ബാ”തി വിസേസതോ.
പുനപ്പുനാദരേനേവ, യാചിതോഹം യസസ്സിഭി;
തസ്മാഹം സാപദാനസ്സ, അപദാനസ്സസേസതോ.

വിസേസനയദീപസ്സ, ദീപിസ്സം പിടകത്തയേ;
യഥാ പാളിനയേനേവ, അത്ഥസംവണ്ണനം സുഭം.

കേന കത്ഥ കദാ ചേതം, ഭാസിതം ധമ്മമുത്തമം;
കിമത്ഥം ഭാസിതഞ്ചേതം, ഏതം വത്വാ വിധിം തതോ.

നിദാനേസു കോസല്ലത്ഥം, സുഖുഗ്ഗഹണധാരണം;
തസ്മാ തം തം വിധിം വത്വാ, പുബ്ബാപരവിസേസിതം.

പുരാ സീഹളഭാസായ, പോരാണട്ഠകഥായ ച;
ഠപിതം തം ന സാധേതി, സാധൂനം ഇച്ഛിതിച്ഛിതം.

തസ്മാ തമുപനിസ്സായ, പോരാണട്ഠകഥാനയം;
വിവജ്ജേത്വാ വിരുദ്ധത്ഥം, വിസേസത്ഥം പകാസയം;
വിസേസവണ്ണനം സേട്ഠം, കരിസ്സാമത്ഥവണ്ണനന്തി.

നിദാനകഥാ

“കേന കഥാ കദാ ചേതം, ഭാസിതം ധമ്മമുത്തമ”ന്തി ച, **“കരിസ്സാമത്ഥവണ്ണന”**ന്തി ച പടിഞ്ഞാതത്താ സാ പനായം അപദാനസ്സത്ഥവണ്ണനാ ദൂരേനിദാനം, അവിദൂരേനിദാനം, സന്തികേനിദാനന്തി ഇമാനി തീണി നിദാനാനി ദസ്സേത്വാ വണ്ണിയമാനാ യേ നം സുണന്തി, തേഹി സമുദാഗമതോ പട്ഠായ വിഞ്ഞാതത്താ യസ്മാ സുട്ഠു വിഞ്ഞാതാ നാമ ഹോതി, തസ്മാ നം താനി നിദാനാനി ദസ്സേത്വാവ വണ്ണയിസ്സാമ.

തത്ഥ ആദിതോ താവ തേസം നിദാനാനം പരിച്ഛേദോ വേദിതബ്ബോ. ദീപങ്കരപാദമൂലസ്മിഞ്ഹി കതാഭിനീഹാരസ്സ മഹാസത്തസ്സ യാവ വേസ്സന്തരത്തഭാവാ ചവിത്വാ തുസിതപുരേ നിബ്ബത്തി, താവ പവത്തോ കഥാമഗ്ഗോ **ദൂരേനിദാനം** നാമ. തുസിതഭവനതോ പന ചവിത്വാ യാവ ബോധിമണ്ഡേ സബ്ബഞ്ഞുതപ്പത്തി, താവ പവത്തോ കഥാമഗ്ഗോ **അവിദൂരേനിദാനം** നാമ. **സന്തികേനിദാനം** പന തേസു തേസു ഠാനേസു വിഹരതോ തസ്മിം തസ്മിംയേവ ഠാനേ ലബ്ഭതീതി.

൧. ദൂരേനിദാനകഥാ

തത്രിദം **ദൂരേനിദാനം** നാമ - ഇതോ കിര കപ്പസതസഹസ്സാധികാനം ചതുന്നം അസങ്ഖ്യേയ്യാനം മത്ഥകേ **അമരവതീ** നാമ നഗരം അഹോസി. തത്ഥ **സുമേധോ** നാമ ബ്രാഹ്മണോ പടിവസതി, ഉഭതോ സുജാതോ മാതിതോ ച പിതിതോ ച, സംസുദ്ധഗഹണികോ യാവ സത്തമാ കുലപരിവട്ടാ, അക്ഖിത്തോ അനുപകുട്ഠോ ജാതിവാദേന, അഭിരൂപോ ദസ്സനീയോ പാസാദികോ പരമായ വണ്ണപോക്ഖരതായ സമന്നാഗതോ. സോ അഞ്ഞം കമ്മം അകത്വാ ബ്രാഹ്മണസിപ്പമേവ ഉഗ്ഗണ്ഹി. തസ്സ ദഹരകാലേയേവ മാതാപിതരോ കാലമകംസു. അഥസ്സ രാസിവഡ്ഢകോ അമച്ചോ ആയപോത്ഥകം ആഹരിത്വാ സുവണ്ണരജതമണിമുത്താദിഭരിതേ ഗബ്ഭേ വിവരിത്വാ “ഏത്തകം തേ, കുമാര, മാതു സന്തകം, ഏത്തകം പിതു സന്തകം, ഏത്തകം അയ്യകപയ്യകാന”ന്തി യാവ സത്തമാ കുലപരിവട്ടാ ധനം ആചിക്ഖിത്വാ “ഏതം പടിപജ്ജാഹീ”തി ആഹ. **സുമേധപണ്ഡിതോ** ചിന്തേസി - “ഇമം ധനം സംഹരിത്വാ മയ്ഹം പിതുപിതാമഹാദയോ പരലോകം ഗച്ഛന്താ ഏകകഹാപണമ്പി ഗഹേത്വാ ന ഗതാ, മയാ പന ഗഹേത്വാ ഗമനകാരണം കാതും വട്ടതീ”തി, സോ രഞ്ഞോ ആരോചേത്വാ നഗരേ ഭേരിം ചരാപേത്വാ മഹാജനസ്സ ദാനം ദത്വാ താപസപബ്ബജ്ജം പബ്ബജി. ഇമസ്സ പനത്ഥസ്സ ആവിഭാവത്ഥം ഇമസ്മിം ഠാനേ സുമേധകഥാ കഥേതബ്ബാ . സാ പനേസാ കിഞ്ചാപി ബുദ്ധവംസേ നിരന്തരം ആഗതായേവ, ഗാഥാബന്ധേന പന ആഗതത്താ ന സുട്ഠു പാകടാ, തസ്മാ തം അന്തരന്തരാ ഗാഥാസമ്ബന്ധദീപകേഹി വചനേഹി സദ്ധിം കഥേസ്സാമ.

സുമേധകഥാ

കപ്പസതസഹസ്സാധികാനഞ്ഹി ചതുന്നം അസങ്ഖ്യേയ്യാനം മത്ഥകേ ദസഹി സദ്ദേഹി അവിവിത്തം “അമരവതീ”തി ച “അമര”ന്തി ച ലദ്ധനാമം നഗരം അഹോസി, യം സന്ധായ **ബുദ്ധവംസേ** വുത്തം -

“കപ്പേ ച സതസഹസ്സേ, ചതുരോ ച അസങ്ഖിയേ;
അമരം നാമ നഗരം, ദസ്സനേയ്യം മനോരമം;

ദസഹി സദ്ദേഹി അവിവിത്തം, അന്നപാനസമായുത”ന്തി. (ബു॰ വം॰ ൨.൧-൨);

തത്ഥ **ദസഹി സദ്ദേഹി അവിവിത്ത**ന്തി ഹത്ഥിസദ്ദേന അസ്സസദ്ദേന രഥസദ്ദേന ഭേരിസദ്ദേന മുദിങ്ഗസദ്ദേന വീണാസദ്ദേന ഗീതസദ്ദേന സങ്ഖസദ്ദേന സമ്മസദ്ദേന താളസദ്ദേന “അസ്നാഥ പിവഥ ഖാദഥാ”തി ദസമേന സദ്ദേനാതി ഇമേഹി ദസഹി സദ്ദേഹി അവിവിത്തം അഹോസി. തേസം പന സദ്ദാനം ഏകദേസമേവ ഗഹേത്വാ -

“ഹത്ഥിസദ്ദം അസ്സസദ്ദം, ഭേരിസങ്ഖരഥാനി ച;
ഖാദഥ പിവഥ ചേവ, അന്നപാനേന ഘോസിത”ന്തി. -

ബുദ്ധവംസേ (ബു॰ വം॰ ൨.൩-൭) ഇമം ഗാഥം വത്വാ -

“നഗരം സബ്ബങ്ഗസമ്പന്നം, സബ്ബകമ്മമുപാഗതം;
സത്തരതനസമ്പന്നം, നാനാജനസമാകുലം;
സമിദ്ധം ദേവനഗരംവ, ആവാസം പുഞ്ഞകമ്മിനം.

“നഗരേ അമരവതിയാ, സുമേധോ നാമ ബ്രാഹ്മണോ;
അനേകകോടിസന്നിചയോ, പഹൂതധനധഞ്ഞവാ.

“അജ്ഝായകോ മന്തധരോ, തിണ്ണം വേദാന പാരഗൂ;
ലക്ഖണേ ഇതിഹാസേ ച, സധമ്മേ പാരമിം ഗതോ”തി. - വുത്തം;

അഥേകദിവസം സോ സുമേധപണ്ഡിതോ ഉപരിപാസാദവരതലേ രഹോഗതോ ഹുത്വാ പല്ലങ്കം ആഭുജിത്വാ നിസിന്നോ ഏവം ചിന്തേസി - “പുനബ്ഭവേ, പണ്ഡിത, പടിസന്ധിഗ്ഗഹണം നാമ ദുക്ഖം, തഥാ നിബ്ബത്തനിബ്ബത്തട്ഠാനേ സരീരസ്സ ഭേദനം, അഹഞ്ച ജാതിധമ്മോ, ജരാധമ്മോ, ബ്യാധിധമ്മോ, മരണധമ്മോ, ഏവംഭൂതേന മയാ അജാതിം അജരം അബ്യാധിം അമരണം അദുക്ഖം സുഖം സീതലം അമതമഹാനിബ്ബാനം പരിയേസിതും വട്ടതി. അവസ്സം ഭവതോ മുച്ചിത്വാ നിബ്ബാനഗാമിനാ ഏകേന മഗ്ഗേന ഭവിതബ്ബ”ന്തി. തേന വുത്തം -

“രഹോഗതോ നിസീദിത്വാ, ഏവം ചിന്തേസഹം തദാ;
ദുക്ഖോ പുനബ്ഭവോ നാമ, സരീരസ്സ ച ഭേദനം.

“ജാതിധമ്മോ ജരാധമ്മോ, ബ്യാധിധമ്മോ സഹം തദാ;
അജരം അമരം ഖേമം, പരിയേസിസ്സാമി നിബ്ബുതിം.

“യംനൂനിമം പൂതികായം, നാനാകുണപപൂരിതം;
ഛഡ്ഡയിത്വാന ഗച്ഛേയ്യം, അനപേക്ഖോ അനത്ഥികോ.

“അത്ഥി ഹേഹിതി സോ മഗ്ഗോ, ന സോ സക്കാ ന ഹേതുയേ;
പരിയേസിസ്സാമി തം മഗ്ഗം, ഭവതോ പരിമുത്തിയാ”തി.

തതോ ഉത്തരിപി ഏവം ചിന്തേസി - “യഥാ ഹി ലോകേ ദുക്ഖസ്സ പടിപക്ഖഭൂതം സുഖം നാമ അത്ഥി, ഏവം ഭവേ സതി തപ്പടിപക്ഖേന

വിഭവേനാപി ഭവിതബ്ബം. യഥാ ച ഉണ്ഹേ സതി തസ്സ വൂപസമഭൂതം സീതലമ്പി അത്ഥി, ഏവം രാഗഗ്ഗിആദീനം വൂപസമേന നിബ്ബാനേനാപി ഭവിതബ്ബം. യഥാ നാമ പാപസ്സ ലാമകസ്സ ധമ്മസ്സ പടിപക്ഖഭൂതോ കല്യാണോ അനവജ്ജഭൂതോ ധമ്മോപി അത്ഥിയേവ, ഏവമേവ പാപികായ ജാതിയാ സതി സബ്ബജാതിഖേപനതോ അജാതിസങ്ഖാതേന നിബ്ബാനേനാപി ഭവിതബ്ബമേവാ''തി. തേന വുത്തം -

''യഥാപി ദുക്ഖേ വിജ്ജന്തേ, സുഖം നാമപി വിജ്ജതി;
ഏവം ഭവേ വിജ്ജമാനേ, വിഭവോപിച്ഛിതബ്ബകോ.

''യഥാപി ഉണ്ഹേ വിജ്ജന്തേ, അപരം വിജ്ജതി സീതലം;
ഏവം തിവിധഗ്ഗി വിജ്ജന്തേ, നിബ്ബാനമ്പിച്ഛിതബ്ബകം.

''യഥാപി പാപേ വിജ്ജന്തേ, കല്യാണമപി വിജ്ജതി;
ഏവമേവ ജാതി വിജ്ജന്തേ, അജാതിപിച്ഛിതബ്ബക''ന്തി.

അപരമ്പി ചിന്തേസി - ''യഥാ നാമ ഗൂഥരാസിമ്ഹി നിമുഗ്ഗേന പുരിസേന ദൂരതോവ പഞ്ചവണ്ണപദുമസഞ്ഛന്നം മഹാതളാകം ദിസ്വാ 'കതരേന നു ഖോ മഗ്ഗേന ഏത്ഥ ഗന്തബ്ബ'ന്തി തം തളാകം ഗവേസിതും യുത്തം. യം തസ്സ അഗവേസനം, ന സോ തളാകസ്സ ദോസോ, പുരിസസ്സേവ ദോസോ. ഏവം കിലേസമലധോവനേ അമതമഹാനിബ്ബാനതളാകേ വിജ്ജന്തേ യം തസ്സ അഗവേസനം, ന സോ അമതമഹാനിബ്ബാനതളാകസ്സ ദോസോ, പുരിസസ്സേവ ദോസോ. യഥാ ച ചോരേഹി സമ്പരിവാരിതോ പുരിസോ പലായനമഗ്ഗേ വിജ്ജമാനേപി സചേ ന പലായതി, ന സോ മഗ്ഗസ്സ ദോസോ, പുരിസസ്സേവ ദോസോ. ഏവമേവ കിലേസേഹി പരിവാരേത്വാ ഗഹിതസ്സ പുരിസസ്സ വിജ്ജമാനേയേവ നിബ്ബാനഗാമിമ്ഹി സിവേ മഗ്ഗേ മഗ്ഗസ്സ അഗവേസനം നാമ ന മഗ്ഗസ്സ ദോസോ, പുരിസസ്സേവ ദോസോ. യഥാ ച ബ്യാധിപീളിതോ പുരിസോ വിജ്ജമാനേ ബ്യാധിതികിച്ഛകേ വേജ്ജേ സചേ തം വേജ്ജം ഗവേസിത്വാ ബ്യാധിം ന തികിച്ഛാപേതി, ന സോ വേജ്ജസ്സ ദോസോ, പുരിസസ്സേവ ദോസോ. ഏവമേവ യോ കിലേസബ്യാധിപീളിതോ കിലേസവൂപസമമഗ്ഗകോവിദം വിജ്ജമാനമേവ ആചരിയം ന ഗവേസതി, തസ്സേവ ദോസോ, ന കിലേസവിനാസകസ്സ ആചരിയസ്സ ദോസോ''തി. തേന വുത്തം -

''യഥാ ഗൂഥഗതോ പുരിസോ, തളാകം ദിസ്വാന പൂരിതം;
ന ഗവേസതി തം തളാകം, ന ദോസോ തളാകസ്സ സോ.

''ഏവം കിലേസമലധോവേ, വിജ്ജന്തേ അമതന്തളേ;
ന ഗവേസതി തം തളാകം, ന ദോസോ അമതന്തളേ.

''യഥാ അരീഹി പരിരുദ്ധോ, വിജ്ജന്തേ ഗമനമ്പഥേ;
ന പലായതി സോ പുരിസോ, ന ദോസോ അഞ്ജസസ്സ സോ.

''ഏവം കിലേസപരിരുദ്ധോ, വിജ്ജമാനേ സിവേ പഥേ;
ന ഗവേസതി തം മഗ്ഗം, ന ദോസോ സിവമഞ്ജസേ.

''യഥാപി ബ്യാധിതോ പുരിസോ, വിജ്ജമാനേ തികിച്ഛകേ;
ന തികിച്ഛാപേതി തം ബ്യാധിം, ന ദോസോ സോ തികിച്ഛകേ.

“ഏവം കിലേസബ്യാധീഹി, ദുക്ഖിതോ പരിപീളിതോ;
ന ഗവേസതി തം ആചരിയം, ന ദോസോ സോ വിനായകേ”തി.

അപരമ്പി ചിന്തേസി - “യഥാ മണ്ഡനകജാതികോ പുരിസോ കണ്ഠേ ആസത്തം കുണപം ഛഡ്ഡേത്വാ സുഖം ഗച്ഛേയ്യ, ഏവം മയാപി ഇമം പൂതികായം ഛഡ്ഡേത്വാ അനപേക്ഖേന നിബ്ബാനനഗരം പവിസിതബ്ബം. യഥാ ച നരനാരിയോ ഉക്കാരഭൂമിയം ഉച്ചാരപസ്സാവം കത്വാ ന തം ഉച്ഛങ്ഗേന വാ ആദായ, ദുസ്സന്തേന വാ വേഠേത്വാ ഗച്ഛന്തി, ജിഗുച്ഛമാനാ പന അനപേക്ഖാവ, ഛഡ്ഡേത്വാ ഗച്ഛന്തി, ഏവം മയാപി ഇമം പൂതികായം അനപേക്ഖേന ഛഡ്ഡേത്വാ അമതനിബ്ബാനനഗരം പവിസിതും വട്ടതി. യഥാ ച നാവികാ നാമ ജജ്ജരം നാവം അനപേക്ഖാവ ഛഡ്ഡേത്വാ ഗച്ഛന്തി, ഏവം അഹമ്പി ഇമം നവഹി വണമുഖേഹി പഗ്ഘരന്തം കായം ഛഡ്ഡേത്വാ അനപേക്ഖോ നിബ്ബാനപുരം പവിസിസ്സാമി. യഥാ ച പുരിസോ നാനാരതനാനി ആദായ ചോരേഹി സദ്ധിം മഗ്ഗം ഗച്ഛന്തോ അത്തനോ രതനനാസഭയേന തേ ഛഡ്ഡേത്വാ ഖേമം മഗ്ഗം ഗണ്ഹാതി, ഏവം അയമ്പി കരജകായോ രതനവിലോപകചോരസദിസോ. സചാഹം ഏത്ഥ തണ്ഹം കരിസ്സാമി, അരിയമഗ്ഗകുസലധമ്മരതനം മേ നസ്സിസ്സതി, തസ്മാ മയാ ഇമം ചോരസദിസം കായം ഛഡ്ഡേത്വാ അമതമഹാനിബ്ബാനനഗരം പവിസിതും വട്ടതീ”തി. തേന വുത്തം -

“യഥാപി കുണപം പുരിസോ, കണ്ഠേ ബദ്ധം ജിഗുച്ഛിയ;
മോചയിത്വാന ഗച്ഛേയ്യ, സുഖീ സേരീ സയംവസീ.

“തഥേവിമം പൂതികായം, നാനാകുണപസഞ്ചയം;
ഛഡ്ഡയിത്വാന ഗച്ഛേയ്യം, അനപേക്ഖോ അനത്ഥികോ.

“യഥാ ഉച്ചാരട്ഠാനമ്ഹി, കരീസം നരനാരിയോ;
ഛഡ്ഡയിത്വാന ഗച്ഛന്തി, അനപേക്ഖാ അനത്ഥികാ.

“ഏവമേവാഹം ഇമം കായം, നാനാകുണപപൂരിതം;
ഛഡ്ഡയിത്വാന ഗച്ഛിസ്സം, വച്ചം കത്വാ യഥാ കുടിം.

“യഥാപി ജജ്ജരം നാവം, പലുഗ്ഗം ഉദഗാഹിനിം;
സാമീ ഛഡ്ഡേത്വാ ഗച്ഛന്തി, അനപേക്ഖാ അനത്ഥികാ.

“ഏവമേവാഹം ഇമം കായം, നവച്ഛിദ്ദം ധുവസ്സവം;
ഛഡ്ഡയിത്വാന ഗച്ഛിസ്സം, ജിണ്ണനാവംവ സാമികാ.

“യഥാപി പുരിസോ ചോരേഹി, ഗച്ഛന്തോ ഭണ്ഡമാദിയ;
ഭണ്ഡച്ഛേദഭയം ദിസ്വാ, ഛഡ്ഡയിത്വാന ഗച്ഛതി.

“ഏവമേവ അയം കായോ, മഹാചോരസമോ വിയ;
പഹായിമം ഗമിസ്സാമി, കുസലച്ഛേദനാ ഭയാ”തി.

ഏവം സുമേധപണ്ഡിതോ നാനാവിധാഹി ഉപമാഹി ഇമം നേക്ഖമ്മൂപസംഹിതം അത്ഥം ചിന്തേത്വാ സകനിവേസനേ അപരിമിതഭോഗക്ഖന്ധം ഹേട്ഠാ വുത്തനയേന കപണദ്ധികാദീനം

വിസ്സജ്ജേത്വാ മഹാദാനം ദത്വാ വത്ഥുകാമേ ച കിലേസകാമേ ച പഹായ അമരനഗരതോ നിക്ഖമിത്വാ ഏകകോവ ഹിമവന്തേ **ധമ്മികം** നാമ പബ്ബതം നിസ്സായ അസ്സമം കത്വാ തത്ഥ പണ്ണസാലഞ്ച ചങ്കമഞ്ച മാപേത്വാ പഞ്ചഹി നീവരണദോസേഹി വജ്ജിതം "ഏവം സമാഹിതേ ചിത്തേ"തിആദിനാ നയേന വുത്തേഹി അട്ഠഹി കാരണഗുണേഹി സമുപേതം അഭിഞ്ഞാസങ്ഖാതം ബലം ആഹരിതും തസ്മിം അസ്സമപദേ നവദോസസമന്നാഗതം സാടകം പജഹിത്വാ, ദ്വാദസഗുണസമന്നാഗതം വാകചീരം നിവാസേത്വാ, ഇസിപബ്ബജ്ജം പബ്ബജി. ഏവം പബ്ബജിതോ അട്ഠദോസസമാകിണ്ണം തം പണ്ണസാലം പഹായ ദസഗുണസമന്നാഗതം രുക്ഖമൂലം ഉപഗന്ത്വാ സബ്ബം ധഞ്ഞവികതിം പഹായ പവത്തഫലഭോജനോ ഹുത്വാ നിസജ്ജട്ഠാനചങ്കമനവസേനേവ പധാനം പദഹന്തോ സത്താഹബ്ഭന്തരേയേവ അട്ഠന്നം സമാപത്തീനം പഞ്ചന്നഞ്ച അഭിഞ്ഞാനം ലാഭീ അഹോസി. ഏവം തം യഥാപത്ഥിതം അഭിഞ്ഞാബലം പാപുണി. തേന വുത്തം -

"ഏവാഹം ചിന്തയിത്വാന, നേകകോടിസതം ധനം;
നാഥാനാഥാനം ദത്വാന, ഹിമവന്തമുപാഗമിം.

"ഹിമവന്തസ്സാവിദൂരേ, ധമ്മികോ നാമ പബ്ബതോ;
അസ്സമോ സുകതോ മയ്ഹം, പണ്ണസാലാ സുമാപിതാ.

"ചങ്കമം തത്ഥ മാപേസിം, പഞ്ചദോസവിവജ്ജിതം;
അട്ഠഗുണസമുപേതം, അഭിഞ്ഞാബലമാഹരിം.

"സാടകം പജഹിം തത്ഥ, നവദോസമുപാഗതം;
വാകചീരം നിവാസേസിം, ദ്വാദസഗുണമുപാഗതം.

"അട്ഠദോസസമാകിണ്ണം, പജഹിം പണ്ണസാലകം;
ഉപാഗമിം രുക്ഖമൂലം, ഗുണേ ദസഹുപാഗതം.

"വാപിതം രോപിതം ധഞ്ഞം, പജഹിം നിരവസേസതോ;
അനേകഗുണസമ്പന്നം, പവത്തഫലമാദിയിം.

"തത്ഥപ്പധാനം പദഹിം, നിസജ്ജട്ഠാനചങ്കമേ;
അബ്ഭന്തരമ്ഹി സത്താഹേ, അഭിഞ്ഞാബല പാപുണി"ന്തി.

തത്ഥ **"അസ്സമോ സുകതോ മയ്ഹം, പണ്ണസാലാ സുമാപിതാ"**തി ഇമായ പന പാളിയാ സുമേധപണ്ഡിതേന അസ്സമപണ്ണസാലചങ്കമാ സഹത്ഥാ മാപിതാ വിയ വുത്താ. അയം പനേത്ഥ അത്ഥോ - മഹാസത്തഞ്ഹി "ഹിമവന്തം അജ്ഝോഗാഹേത്വാ അജ്ജ ധമ്മികപബ്ബതം പവിസിസ്സതീ"തി ദിസ്വാ സക്കോ വിസ്സകമ്മദേവപുത്തം ആമന്തേസി - "താത, അയം സുമേധപണ്ഡിതോ 'പബ്ബജിസ്സാമീ'തി നിക്ഖന്തോ, ഏതസ്സ വസനട്ഠാനം മാപേഹീ"തി. സോ തസ്സ വചനം സമ്പടിച്ഛിത്വാ രമണീയം അസ്സമം, സുഗുത്തം പണ്ണസാലം, മനോരമം ചങ്കമഞ്ച മാപേസി. ഭഗവാ പന തദാ അത്തനോ പുഞ്ഞാനുഭാവേന നിപ്ഫന്നം തം അസ്സമപദം സന്ധായ "സാരിപുത്ത, തസ്മിം ധമ്മികപബ്ബതേ -

"അസ്സമോ സുകതോ മയ്ഹം, പണ്ണസാലാ സുമാപിതാ;
ചങ്കമം തത്ഥ മാപേസിം, പഞ്ചദോസവിവജ്ജിത"'ന്തി. -

ആഹ. തത്ഥ **സുകതോ മയ്ഹ**ന്തി സുട്ഠു കതോ മയാ. **പണ്ണസാലാ സുമാപിതാ**തി പണ്ണച്ഛദനസാലാപി മേ സുമാപിതാ അഹോസി.

പഞ്ചദോസവിവജ്ജിതന്തി പഞ്ചിമേ ചങ്കമദോസാ നാമ ഥദ്ധവിസമതാ, അന്തോരുക്ഖതാ, ഗഹനച്ഛന്നതാ , അതിസമ്ബാധതാ, അതിവിസാലതാതി. ഥദ്ധവിസമഭൂമിഭാഗസ്മിഞ്ഹി ചങ്കമേ ചങ്കമന്തസ്സ പാദാ രുജ്ജന്തി, ഫോടാ ഉട്ഠഹന്തി, ചിത്തം ഏകഗ്ഗതം ന ലഭതി, കമ്മട്ഠാനം വിപജ്ജതി. മുദുസമതലേ പന ഫാസുവിഹാരം ആഗമ്മ കമ്മട്ഠാനം സമ്പജ്ജതി. തസ്മാ ഥദ്ധവിസമഭൂമിഭാഗതാ ഏകോ ദോസോതി വേദിതബ്ബോ. ചങ്കമസ്സ അന്തോ വാ മജ്ഝേ വാ കോടിയം വാ രുക്ഖേ സതി പമാദമാഗമ്മ ചങ്കമന്തസ്സ നലാടം വാ സീസം വാ പടിഹഞ്ഞതീതി അന്തോരുക്ഖതാ ദുതിയോ ദോസോ. തിണലതാദിഗഹനച്ഛന്നേ ചങ്കമേ ചങ്കമന്തോ അന്ധകാരവേലായം ഉരഗാദികേ പാണേ അക്കമിത്വാ വാ മാരേതി, തേഹി വാ ദട്ഠോ ദുക്ഖം ആപജ്ജതീതി ഗഹനച്ഛന്നതാ തതിയോ ദോസോ. അതിസമ്ബാധേ ചങ്കമേ വിത്ഥാരതോ രതനികേ വാ അഡ്ഢരതനികേ വാ ചങ്കമന്തസ്സ പരിച്ഛേദേ പക്ഖലിത്വാ നഖാപി അങ്ഗുലിയോപി ഭിജ്ജന്തീതി അതിസമ്ബാധതാ ചതുത്ഥോ ദോസോ. അതിവിസാലേ ചങ്കമേ ചങ്കമന്തസ്സ ചിത്തം വിധാവതി, ഏകഗ്ഗതം ന ലഭതീതി അതിവിസാലതാ പഞ്ചമോ ദോസോ. പുഥുലതോ പന ദിയഡ്ഢരതനം ദ്വീസു പസ്സേസു രതനമത്തം അനുചങ്കമം ദീഘതോ സട്ഠിഹത്ഥം മുദുതലം സമവിപ്പകിണ്ണവാലുകം ചങ്കമം വട്ടതി **ചേതിയഗിരി**മ്ഹി ദീപപ്പസാദകമഹാ**മഹിന്ദ**ത്ഥേരസ്സ ചങ്കമം വിയ, താദിസം തം അഹോസി. തേനാഹ - "ചങ്കമം തത്ഥ മാപേസിം, പഞ്ചദോസവിവജ്ജിത"ന്തി.

അട്ഠഗുണസമുപേതന്തി അട്ഠഹി സമണസുഖേഹി ഉപേതം. അട്ഠിമാനി സമണസുഖാനി നാമ ധനധഞ്ഞപരിഗ്ഗഹാഭാവോ, അനവജ്ജപിണ്ഡപാതപരിയേസനഭാവോ, നിബ്ബുതപിണ്ഡപാതഭുഞ്ജനഭാവോ, രട്ഠം പീളേത്വാ ധനസാരം വാ സീസകഹാപണാദീനി വാ ഗണ്ഹന്തേസു രാജകുലേസു രട്ഠപീളനകിലേസാഭാവോ, ഉപകരണേസു നിച്ഛന്ദരാഗഭാവോ, ചോരവിലോപേ നിബ്ഭയഭാവോ, രാജരാജമഹാമത്തേഹി അസംസട്ഠഭാവോ, ചതൂസു ദിസാസു അപ്പടിഹതഭാവോതി . ഇദം വുത്തം ഹോതി - "യഥാ തസ്മിം അസ്സമേ വസന്തേന സക്കാ ഹോന്തി ഇമാനി അട്ഠ സുഖാനി വിന്ദിതും, ഏവം അട്ഠഗുണസമുപേതം തം അസ്സമം മാപേസി"ന്തി.

അഭിഞ്ഞാബലമാഹരിന്തി പച്ഛാ തസ്മിം അസ്സമേ വസന്തോ കസിണപരികമ്മം കത്വാ അഭിഞ്ഞാനഞ്ച സമാപത്തീനഞ്ച ഉപ്പാദനത്ഥായ അനിച്ചതോ ച ദുക്ഖതോ ച വിപസ്സനം ആരഭിത്വാ ഥാമപ്പത്തം വിപസ്സനാബലം ആഹരിം. യഥാ തസ്മിം വസന്തോ തം ബലം ആഹരിതും സക്കോമി, ഏവം തം അസ്സമം അഭിഞ്ഞത്ഥായ വിപസ്സനാബലസ്സ അനുച്ഛവികം കത്വാ മാപേസിന്തി അത്ഥോ.

സാടകം പജഹിം തത്ഥ, നവദോസമുപാഗതന്തി ഏത്ഥായം അനുപുബ്ബികഥാ. തദാ കിര കുടിലേണചങ്കമാദിപടിമണ്ഡിതം പുപ്ഫൂപഗഫലൂപഗരുക്ഖസഞ്ഛന്നം രമണീയം മധുരസലിലാസയം അപഗതവാളമിഗഭിംസനകസകുണം പവിവേകക്ഖമം അസ്സമം മാപേത്വാ അലങ്കതചങ്കമസ്സ ഉഭോസു അന്തേസു ആലമ്ബനഫലകം സംവിധായ നിസീദനത്ഥായ ചങ്കമവേമജ്ഝേ സമതലം മുഗ്ഗവണ്ണസിലം മാപേത്വാ അന്തോ

പണ്ണസാലായ ജടാമണ്ഡലവാകചീരതിദണ്ഡകുണ്ഡികാദികേ താപസപരിക്ഖാരേ മണ്ഡപേ പാനീയഘടപാനീയസങ്ഖപാനീയസരാവാനി, അഗ്ഗിസാലായം അങ്ഗാരകപല്ലദാരുആദീനീതി ഏവം യം യം പബ്ബജിതാനം ഉപകാരായ സംവത്തതി, തം സബ്ബം മാപേത്വാ പണ്ണസാലായ ഭിത്തിയം - ''യേ കേചി പബ്ബജിതുകാമാ ഇമേ പരിക്ഖാരേ ഗഹേത്വാ പബ്ബജന്തൂ''തി അക്ഖരാനി ഛിന്ദിത്വാ ദേവലോകമേവ ഗതേ വിസ്സകമ്മദേവപുത്തേ സുമേധപണ്ഡിതോ ഹിമവന്തപാദേ ഗിരികന്ദരാനുസാരേന അത്തനോ നിവാസാനുരൂപം ഫാസുകട്ഠാനം ഓലോകേന്തോ നദീനിവത്തനേ വിസ്സകമ്മനിമ്മിതം സക്കദത്തിയം രമണീയം അസ്സമം ദിസ്വാ ചങ്കമനകോടിം ഗന്ത്വാ പദവളഞ്ജം അപസ്സന്തോ ''ധുവം പബ്ബജിതാ ധുരഗാമേ ഭിക്ഖം പരിയേസിത്വാ കിലന്തരൂപാ ആഗന്ത്വാ പണ്ണസാലം പവിസിത്വാ നിസിന്നാ ഭവിസ്സന്തീ''തി ചിന്തേത്വാ ഥോകം ആഗമേത്വാ ''അതിവിയ ചിരായന്തി, ജാനിസ്സാമീ''തി പണ്ണസാലദ്വാരം വിവരിത്വാ അന്തോ പവിസിത്വാ ഇതോ ചിതോ ച ഓലോകേന്തോ മഹാഭിത്തിയം അക്ഖരാനി വാചേത്വാ ''മയ്ഹം കപ്പിയപരിക്ഖാരാ ഏതേ, ഇമേ ഗഹേത്വാ പബ്ബജിസ്സാമീ''തി അത്തനാ നിവത്ഥപാരുതം സാടകയുഗം പജഹി. തേനാഹ ''സാടകം പജഹിം തത്ഥാ''തി. ഏവം പവിട്ഠോ അഹം, സാരിപുത്ത, തസ്സം പണ്ണസാലായം സാടകം പജഹിം.

നവദോസമുപാഗതന്തി സാടകം പജഹന്തോ നവ ദോസേ ദിസ്വാ പജഹിന്തി ദീപേതി. താപസപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിതാനഞ്ഹി സാടകസ്മിം നവ ദോസാ ഉപട്ഠഹന്തി. മഹഗ്ഘഭാവോ ഏകോ ദോസോ, പരപടിബദ്ധതായ ഉപ്പജ്ജനഭാവോ ഏകോ, പരിഭോഗേന ലഹും കിലിസ്സനഭാവോ ഏകോ, കിലിട്ഠോ ഹി ധോവിതബ്ബോ ച രജിതബ്ബോ ച ഹോതി, പരിഭോഗേന ജീരണഭാവോ ഏകോ, ജിണ്ണസ്സ ഹി തുന്നം വാ അഗ്ഗളദാനം വാ കാതബ്ബം ഹോതി, പുന പരിയേസനായ ദുരഭിസമ്ഭവഭാവോ ഏകോ, താപസപബ്ബജ്ജായ അസാരുപ്പഭാവോ ഏകോ, പച്ചത്ഥികാനം സാധാരണഭാവോ ഏകോ, യഥാ ഹി നം പച്ചത്ഥികാ ന ഗണ്ഹന്തി, ഏവം ഗോപേതബ്ബോ ഹോതി, പരിഭുഞ്ജന്തസ്സ വിഭൂസനട്ഠാനഭാവോ ഏകോ, ഗഹേത്വാ വിചരന്തസ്സ ഖന്ധഭാരമഹിച്ഛഭാവോ ഏകോതി.

വാകചീരം നിവാസേസിന്തി തദാഹം, സാരിപുത്ത, ഇമേ നവ ദോസേ ദിസ്വാ സാടകം പഹായ വാകചീരം നിവാസേസിം, മുഞ്ജതിണം ഹീരം ഹീരം കത്വാ ഗന്ഥേത്വാ കതം വാകചീരം നിവാസനപാരുപനത്ഥായ ആദിയിന്തി അത്ഥോ.

ദ്വാദസ ഗുണമുപാഗതന്തി ദ്വാദസഹി ആനിസംസേഹി സമന്നാഗതം. വാകചീരസ്മിഞ്ഹി ദ്വാദസ ആനിസംസാ - അപ്പഗ്ഘം സുന്ദരം കപ്പിയന്തി അയം താവ ഏകോ ആനിസംസോ, സഹത്ഥാ കാതും സക്കാതി അയം ദുതിയോ, പരിഭോഗേന സണികം കിലിസ്സതി, ധോവിയമാനേപി പപഞ്ചോ നത്ഥീതി അയം തതിയോ, പരിഭോഗേന ജിണ്ണേപി സിബ്ബിതബ്ബാഭാവോ ചതുത്ഥോ, പുന പരിയേസന്തസ്സ സുഖേന കരണഭാവോ പഞ്ചമോ, താപസപബ്ബജ്ജായ സാരുപ്പഭാവോ ഛട്ഠോ, പച്ചത്ഥികാനം നിരുപഭോഗഭാവോ സത്തമോ, പരിഭുഞ്ജന്തസ്സ വിഭൂസനട്ഠാനാഭാവോ അട്ഠമോ, ധാരണേ സല്ലഹുകഭാവോ നവമോ, ചീവരപച്ചയേ അപ്പിച്ഛഭാവോ ദസമോ, വാകുപ്പത്തിയാ ധമ്മികഅനവജ്ജഭാവോ ഏകാദസമോ, വാകചീരേ നട്ഠേപി അനപേക്ഖഭാവോ ദ്വാദസമോതി.

അട്ഠദോസസമാകിണ്ണം, പജഹിം പണ്ണസാലകന്തി കഥം പജഹിം? സോ കിര വരസാടകയുഗം ഓമുഞ്ചന്തോ ചീവരവംസേ ലഗ്ഗിതം അനോജപുപ്ഫദാമസദിസം രത്തം വാകചീരം ഗഹേത്വാ നിവാസേത്വാ തസ്സൂപരി അപരം സുവണ്ണവണ്ണം വാകചീരം പരിദഹിത്വാ പുന്നാഗപുപ്ഫസന്ഥരസദിസം സഖുരം അജിനചമ്മം ഏകംസം കത്വാ ജടാമണ്ഡലം പടിമുഞ്ചിത്വാ ചൂളായ സദ്ധിം നിച്ചലഭാവകരണത്ഥം സാരസൂചിം പവേസേത്വാ മുത്താജാലസദിസായ സിക്കായ പവാളവണ്ണം കുണ്ഡികം ഓദഹിത്വാ തീസു ഠാനേസു വങ്കം കാജം ആദായ ഏകിസ്സാ കാജകോടിയാ കുണ്ഡികം, ഏകിസ്സാ അങ്കുസപച്ഛിതിദണ്ഡകാദീനി ഓലഗ്ഗേത്വാ ഖാരികാജം അംസേ കത്വാ ദക്ഖിണേന ഹത്ഥേന കത്തരദണ്ഡം ഗഹേത്വാ പണ്ണസാലതോ നിക്ഖമിത്വാ സട്ഠിഹത്ഥേ മഹാചങ്കമേ അപരാപരം ചങ്കമന്തോ അത്തനോ വേസം ഓലോകേത്വാ - ''മയ്ഹം മനോരഥോ മത്ഥകം പത്തോ, സോഭതി വത മേ പബ്ബജ്ജാ, ബുദ്ധപച്ചേകബുദ്ധാദീഹി സബ്ബേഹി ധീരപുരിസേഹി വണ്ണിതാ ഥോമിതാ അയം പബ്ബജ്ജാ നാമ, പഹീനം മേ ഗിഹിബന്ധനം, നിക്ഖന്തോസ്മി നേക്ഖമ്മം, ലദ്ധാ മേ ഉത്തമപബ്ബജ്ജാ, കരിസ്സാമി സമണധമ്മം, ലഭിസ്സാമി മഗ്ഗഫലസുഖ''ന്തി ഉസ്സാഹജാതോ ഖാരികാജം ഓതാരേത്വാ ചങ്കമവേമജ്ഝേ മുഗ്ഗവണ്ണസിലാപട്ടേ സുവണ്ണപടിമാ വിയ നിസിന്നോ ദിവസഭാഗം വീതിനാമേത്വാ സായന്ഹസമയം പണ്ണസാലം പവിസിത്വാ ബിദലമഞ്ചകപസ്സേ കട്ഠത്ഥരികായ നിപന്നോ സരീരം ഉതും ഗാഹാപേത്വാ ബലവപച്ചൂസേ പബുജ്ഝിത്വാ അത്തനോ ആഗമനം ആവജ്ജേസി - ''അഹം ഘരാവാസേ ആദീനവം ദിസ്വാ അമിതഭോഗം അനന്തയസം പഹായ അരഞ്ഞം പവിസിത്വാ നേക്ഖമ്മഗവേസകോ ഹുത്വാ പബ്ബജിതോ. ഇതോ ദാനി പട്ഠായ പമാദചാരം ചരിതും ന വട്ടതി, പവിവേകഞ്ഹി പഹായ വിചരന്തം മിച്ഛാവിതക്കമക്ഖികാ ഖാദന്തി, ഇദാനി മയാ വിവേകമനുബ്രൂഹേതും വട്ടതി, അഹഞ്ഹി ഘരാവാസം പലിബോധതോ ദിസ്വാ നിക്ഖന്തോ, അയഞ്ച മനാപാ പണ്ണസാലാ, ബേലുവപക്കവണ്ണാ പരിഭണ്ഡകതാ ഭൂമി, രജതവണ്ണാ സേതഭിത്തിയോ, കപോതപാദവണ്ണം പണ്ണച്ഛദനം, വിചിത്തത്ഥരണവണ്ണോ ബിദലമഞ്ചകോ, നിവാസഫാസുകം വസനട്ഠാനം, ന എത്തോ അതിരേകതരാ വിയ മേ ഗേഹസമ്പദാ പഞ്ഞായതീ''തി പണ്ണസാലായ ദോസേ വിചിനന്തോ അട്ഠ ദോസേ പസ്സി.

പണ്ണസാലപരിഭോഗസ്മിഞ്ഹി അട്ഠ ആദീനവാ - മഹാസമാരമ്ഭേന ദബ്ബസമ്ഭാരേ സമോധാനേത്വാ കരണപരിയേസനഭാവോ ഏകോ ആദീനവോ, തിണപണ്ണമത്തികാസു പതിതാസു താസം പുനപ്പുനം ഠപേതബ്ബതായ നിബദ്ധജഗ്ഗനഭാവോ ദുതിയോ, സേനാസനം നാമ മഹല്ലകസ്സ പാപുണാതി, അവേലായ വുട്ഠാപിയമാനസ്സ ചിത്തേകഗ്ഗതാ ന ഹോതീതി ഉട്ഠാപനീയഭാവോ തതിയോ, സീതുണ്ഹാദിപടിഘാതേന കായസ്സ സുഖുമാലകരണഭാവോ ചതുത്ഥോ , ഗേഹം പവിട്ഠേന യംകിഞ്ചി പാപം സക്കാ കാതുന്തി ഗരഹാപടിച്ഛാദനഭാവോ പഞ്ചമോ, ''മയ്ഹ''ന്തി പരിഗ്ഗഹകരണഭാവോ ഛട്ഠോ, ഗേഹസ്സ അത്ഥിഭാവോ നാമേസ സദുതിയകവാസോ വിയാതി സത്തമോ, ഊകാമങ്ഗുലഘരഗോളികാദീനം സാധാരണതായ ബഹുസാധാരണഭാവോ അട്ഠമോ. ഇതി ഇമേ അട്ഠ ആദീനവേ ദിസ്വാ മഹാസത്തോ പണ്ണസാലം പജഹി. തേനാഹ - ''അട്ഠദോസസമാകിണ്ണം, പജഹിം പണ്ണസാലക''ന്തി.

ഉപാഗമിം രുക്ഖമൂലം, ഗുണേ ദസഹുപാഗതന്തി ഛന്നം പടിക്ഖിപിത്വാ ദസഹി ഗുണേഹി ഉപേതം രുക്ഖമൂലം ഉപഗതോസ്മീതി വദതി. തത്രിമേ ദസ ഗുണാ - അപ്പസമാരമ്ഭതാ ഏകോ ഗുണോ, ഉപഗമനമത്തകമേവ ഹി തത്ഥ ഹോതീതി. അപ്പടിജഗ്ഗനതാ ദുതിയോ, തഞ്ഹി സമ്മട്ഠമ്പി അസമ്മട്ഠമ്പി പരിഭോഗഫാസുകം ഹോതിയേവ. അനുട്ഠാപനീയഭാവോ തതിയോ. ഗരഹം നപ്പടിച്ഛാദേതി, തത്ഥ ഹി പാപം കരോന്തോ ലജ്ജതീതി ഗരഹായ അപ്പടിച്ഛന്നഭാവോ ചതുത്ഥോ. അബ്ഭോകാസവാസോ വിയ കായം ന സന്ഥമ്ഭേതീതി കായസ്സ അസന്ഥമ്ഭനഭാവോ പഞ്ചമോ, പരിഗ്ഗഹകരണാഭാവോ ഛട്ഠോ, ഗേഹാലയപടിക്ഖേപോ സത്തമോ. ബഹുസാധാരണേ ഗേഹേ വിയ ''പടിജഗ്ഗിസ്സാമി നം, നിക്ഖമഥാ''തി നീഹരണകാഭാവോ അട്ഠമോ, വസന്തസ്സ സപ്പീതികഭാവോ നവമോ, രുക്ഖമൂലസേനാസനസ്സ ഗതഗതട്ഠാനേ സുലഭതായ അനപേക്ഖഭാവോ ദസമോതി ഇമേ ദസഗുണേ ദിസ്വാ രുക്ഖമൂലം ഉപഗതോസ്മീതി വദതി.

ഇമാനി ഹി എത്തകാനി കാരണാനി സല്ലക്ഖേത്വാ മഹാസത്തോ പുനദിവസേ ഭിക്ഖായ ഗാമം പാവിസി. അഥസ്സ സമ്പത്തഗാമേ മനുസ്സാ മഹന്തേന ഉസ്സാഹേന ഭിക്ഖം അദംസു. സോ ഭത്തകിച്ചം നിട്ഠാപേത്വാ അസ്സമം ആഗമ്മ നിസീദിത്വാ ചിന്തേസി - ''നാഹം 'ആഹാരം ലഭാമീ'തി പബ്ബജിതോ, സിനിദ്ധാഹാരോ നാമേസ മാനമദപുരിസമദേ വഡ്ഢേതി, ആഹാരമൂലകസ്സ ച ദുക്ഖസ്സ അന്തോ നത്ഥി, യംനൂനാഹം വാപിതരോപിതധഞ്ഞനിബ്ബത്തകം ആഹാരം പജഹിത്വാ പവത്തഫലഭോജനോ ഭവേയ്യ''ന്തി. സോ തതോ പട്ഠായ തഥാ കത്വാ ഘടേന്തോ വായമന്തോ സത്താഹബ്ഭന്തരേയേവ അട്ഠ സമാപത്തിയോ പഞ്ച ച അഭിഞ്ഞായോ നിബ്ബത്തേസി. തേന വുത്തം -

''വാപിതം രോപിതം ധഞ്ഞം, പജഹിം നിരവസേസതോ;
അനേകഗുണസമ്പന്നം, പവത്തഫലമാദിയിം.

''തത്ഥപ്പധാനം പദഹിം, നിസജ്ജട്ഠാനചങ്കമേ;
അബ്ഭന്തരമ്ഹി സത്താഹേ, അഭിഞ്ഞാബല പാപുണി''ന്തി.

ദീപങ്കരോ ബുദ്ധോ

ഏവം അഭിഞ്ഞാബലം പത്വാ സുമേധതാപസേ സമാപത്തിസുഖേന വീതിനാമേന്തേ **ദീപങ്കരോ** നാമ സത്ഥാ ലോകേ ഉദപാദി. തസ്സ പടിസന്ധിജാതിബോധി ധമ്മചക്കപ്പവത്തനേസു സകലാപി ദസസഹസ്സിലോകധാതു സങ്കമ്പി സമ്പകമ്പി സമ്പവേധി, മഹാവിരവം രവി, ദ്വത്തിംസ പുബ്ബനിമിത്താനി പാതുരഹേസും. സുമേധതാപസോ സമാപത്തിസുഖേന വീതിനാമേന്തോ നേവ തം സദ്ദമസ്സോസി, ന ച താനി നിമിത്താനി അദ്ദസ. തേന വുത്തം -

''ഏവം മേ സിദ്ധിപ്പത്തസ്സ, വസീഭൂതസ്സ സാസനേ;
ദീപങ്കരോ നാമ ജിനോ, ഉപ്പജ്ജി ലോകനായകോ.

''ഉപ്പജ്ജന്തേ ച ജായന്തേ, ബുജ്ഝന്തേ ധമ്മദേസനേ;
ചതുരോ നിമിത്തേ നാദ്ദസം, ഝാനരതിസമപ്പിതോ''തി.

തസ്മിം കാലേ **ദീപങ്കര**ദസബലോ ചതൂഹി ഖീണാസവസതസഹസ്സേഹി പരിവുതോ അനുപുബ്ബേന ചാരികം ചരമാനോ **രമ്മം** നാമ നഗരം പത്വാ **സുദസ്സന**മഹാവിഹാരേ പടിവസതി. രമ്മനഗരവാസിനോ "ദീപങ്കരോ കിര സമണിസ്സരോ പരമാഭിസമ്ബോധിം പത്വാ പവത്തവരധമ്മചക്കോ അനുപുബ്ബേന ചാരികം ചരമാനോ അമ്ഹാകം രമ്മനഗരം പത്വാ സുദസ്സനമഹാവിഹാരേ പടിവസതീ"തി സുത്വാ സപ്പിനവനീതാദീനി ചേവ ഭേസജ്ജാനി വത്ഥച്ഛാദനാനി ച ഗാഹാപേത്വാ ഗന്ധമാലാദിഹത്ഥാ യേന ബുദ്ധോ, യേന ധമ്മോ, യേന സങ്ഘോ, തന്നിന്നാ തപ്പോണാ തപ്പബ്ഭാരാ ഹുത്വാ സത്ഥാരം ഉപസങ്കമിത്വാ വന്ദിത്വാ ഗന്ധമാലാദീഹി പൂജേത്വാ ഏകമന്തം നിസിന്നാ ധമ്മദേസനം സുത്വാ സ്വാതനായ നിമന്തേത്വാ ഉട്ഠായാസനാ പക്കമിംസു.

തേ പുനദിവസേ മഹാദാനം സജ്ജേത്വാ നഗരം അലങ്കരിത്വാ ദസബലസ്സ ആഗമനമഗ്ഗം അലങ്കരോന്താ ഉദകഭിന്നട്ഠാനേസു പംസും പക്ഖിപിത്വാ സമം ഭൂമിതലം കത്വാ രജതപട്ടവണ്ണം വാലുകം ആകിരന്തി, ലാജേ ചേവ പുപ്ഫാനി ച വികിരന്തി, നാനാവിരാഗേഹി വത്ഥേഹി ധജപടാകേ ഉസ്സാപേന്തി, കദലിയോ ചേവ പുണ്ണഘടപന്തിയോ ച പതിട്ഠാപേന്തി. തസ്മിം കാലേ സുമേധതാപസോ അത്തനോ അസ്സമപദാ ആകാസം ഉഗ്ഗന്ത്വാ, തേസം മനുസ്സാനം ഉപരിഭാഗേന ആകാസേന ഗച്ഛന്തോ തേ ഹട്ഠതുട്ഠേ മനുസ്സേ ദിസ്വാ "കിം നു ഖോ കാരണ"ന്തി ആകാസതോ ഓരുയ്ഹ ഏകമന്തം ഠിതോ മനുസ്സേ പുച്ഛി - "അമ്ഭോ, കസ്സ തുമ്ഹേ ഇധ വിസമം മഗ്ഗം അലങ്കരോഥാ"തി? തേന വുത്തം -

"പച്ചന്തദേസവിസയേ , നിമന്തേത്വാ തഥാഗതം;
തസ്സ ആഗമനം മഗ്ഗം, സോധേന്തി തുട്ഠമാനസാ.

"അഹം തേന സമയേന, നിക്ഖമിത്വാ സകസ്സമാ;
ധുനന്തോ വാകചീരാനി, ഗച്ഛാമി അമ്ബരേ തദാ.

"വേദജാതം ജനം ദിസ്വാ, തുട്ഠഹട്ഠം പമോദിതം;
ഓരോഹിത്വാന ഗഗനാ, മനുസ്സേ പുച്ഛി താവദേ.

"'തുട്ഠഹട്ഠോ പമുദിതോ, വേദജാതോ മഹാജനോ;
കസ്സ സോധീയതി മഗ്ഗോ, അഞ്ജസം വടുമായന'"ന്തി.

മനുസ്സാ ആഹംസു - "ഭന്തേ സുമേധ, ന ത്വം ജാനാസി, ദീപങ്കരോ ദസബലോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ സമ്ബോധിം പത്വാ പവത്തവരധമ്മചക്കോ ചാരികം ചരമാനോ അമ്ഹാകം നഗരം പത്വാ സുദസ്സനമഹാവിഹാരേ പടിവസതി. മയം തം ഭഗവന്തം നിമന്തയിമ്ഹ, തസ്സേതം ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ ആഗമനമഗ്ഗം അലങ്കരോമാ"തി. അഥ സുമേധതാപസോ ചിന്തേസി - "ബുദ്ധോതി ഖോ ഘോസമത്തകമ്പി ലോകേ ദുല്ലഭം, പഗേവ ബുദ്ധുപ്പാദോ, മയാപി ഇമേഹി മനുസ്സേഹി സദ്ധിം ദസബലസ്സ മഗ്ഗം അലങ്കരിതും വട്ടതീ"തി. സോ തേ മനുസ്സേ ആഹ - "സചേ, ഭോ, തുമ്ഹേ ഏതം മഗ്ഗം ബുദ്ധസ്സ അലങ്കരോഥ, മയ്ഹമ്പി ഏകം ഓകാസം ദേഥ, അഹമ്പി തുമ്ഹേഹി സദ്ധിം മഗ്ഗം അലങ്കരിസ്സാമീ"തി. തേ "സാധൂ"തി സമ്പടിച്ഛിത്വാ "സുമേധതാപസോ ഇദ്ധിമാ"തി ജാനന്താ ഉദകഭിന്നോകാസം സല്ലക്ഖേത്വാ - "ത്വം ഇമം ഠാനം അലങ്കരോഹീ"തി അദംസു. സുമേധോ ബുദ്ധാരമ്മണം പീതിം ഗഹേത്വാ ചിന്തേസി - "അഹം

ഇമം ഓകാസം ഇദ്ധിയാ അലങ്കരിതും പഹോമി, ഏവം അലങ്കതോ ന മം പരിതോസേസ്സതി, അജ്ജ മയാ കായവേയ്യാവച്ചം കാതും വട്ടതീ"തി പംസും ആഹരിത്വാ തസ്മിം പദേസേ പക്ഖിപി.

തസ്സ തസ്മിം പദേസേ അനിട്ഠിതേയേവ ദീപങ്കരദസബലോ മഹാനുഭാവാനം ഛളഭിഞ്ഞാനം ഖീണാസവാനം ചതൂഹി സതസഹസ്സേഹി പരിവുതോ ദേവതാസു ദിബ്ബഗന്ധമാലാദീഹി പൂജയന്താസു ദിബ്ബതുരിയേഹി വജ്ജന്താസു ദിബ്ബസങ്ഗീതേസു പവത്തേന്തേസു മനുസ്സേസു മാനുസകേഹി ഗന്ധമാലാദീഹി ചേവ തുരിയേഹി ച പൂജയന്തേസു അനോപമായ ബുദ്ധലീലായ മനോസിലാതലേ വിജമ്ഭമാനോ സീഹോ വിയ തം അലങ്കതപടിയത്തം മഗ്ഗം പടിപജ്ജി. സുമേധതാപസോ അക്ഖീനി ഉമ്മീലേത്വാ അലങ്കതമഗ്ഗേന ആഗച്ഛന്തസ്സ ദസബലസ്സ ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണപടിമണ്ഡിതം അസീതിയാ അനുബ്യഞ്ജനേഹി അനുരഞ്ജിതം ബ്യാമപ്പഭായ സമ്പരിവാരിതം മണിവണ്ണഗഗനതലേ നാനപ്പകാരാ വിജ്ജുലതാ വിയ ആവേളാവേളഭൂതാ ചേവ യുഗളയുഗളഭൂതാ ച ഛബ്ബണ്ണഘനബുദ്ധരസ്മിയോ വിസ്സജ്ജേന്തം രൂപസോഭഗ്ഗപ്പത്തം അത്തഭാവം ഓലോകേത്വാ - "അജ്ജ മയാ ദസബലസ്സ ജീവിതപരിച്ചാഗം കാതും വട്ടതി, മാ ഭഗവാ കലലം അക്കമി, മണിഫലകസേതും പന അക്കമന്തോ വിയ സദ്ധിം ചതൂഹി ഖീണാസവസതസഹസ്സേഹി മമ പിട്ഠിം മദ്ദമാനോ ഗച്ഛതു, തം മേ ഭവിസ്സതി ദീഘരത്തം ഹിതായ സുഖായാ"തി കേസേ മോചേത്വാ അജിനചമ്മജടാമണ്ഡലവാകചീരാനി കാളവണ്ണേ കലലേ പത്ഥരിത്വാ മണിഫലകസേതു വിയ കലലപിട്ഠേ നിപജ്ജി. തേന വുത്തം -

"തേ മേ പുട്ഠാ വിയാകംസു, 'ബുദ്ധോ ലോകേ അനുത്തരോ;
ദീപങ്കരോ നാമ ജിനോ, ഉപ്പജ്ജി ലോകനായകോ;
തസ്സ സോധീയതി മഗ്ഗോ, അഞ്ജസം വടുമായനം'.

"ബുദ്ധോതിവചനം സുത്വാന, പീതി ഉപ്പജ്ജി താവദേ;
ബുദ്ധോ ബുദ്ധോതി കഥയന്തോ, സോമനസ്സം പവേദയിം.

"തത്ഥ ഠത്വാ വിചിന്തേസിം, തുട്ഠോ സംവിഗ്ഗമാനസോ;
'ഇധ ബീജാനി രോപിസ്സം, ഖണോ വേ മാ ഉപച്ചഗാ'.

"യദി ബുദ്ധസ്സ സോധേഥ, ഏകോകാസം ദദാഥ മേ;
അഹമ്പി സോധയിസ്സാമി, അഞ്ജസം വടുമായനം.

"അദംസു തേ മമോകാസം, സോധേതും അഞ്ജസം തദാ;
ബുദ്ധോ ബുദ്ധോതി ചിന്തേന്തോ, മഗ്ഗം സോധേമഹം തദാ.

"അനിട്ഠിതേ മമോകാസേ, ദീപങ്കരോ മഹാമുനി;
ചതൂഹി സതസഹസ്സേഹി, ഛളഭിഞ്ഞേഹി താദിഹി;
ഖീണാസവേഹി വിമലേഹി, പടിപജ്ജി അഞ്ജസം ജിനോ.

"പച്ചുഗ്ഗമനാ വത്തന്തി, വജ്ജന്തി ഭേരിയോ ബഹൂ;
ആമോദിതാ നരമരൂ, സാധുകാരം പവത്തയും.

"ദേവാ മനുസ്സേ പസ്സന്തി, മനുസ്സാപി ച ദേവതാ;

ഉഭോപി തേ പഞ്ജലികാ, അനുയന്തി തഥാഗതം.

“ദേവാ ദിബ്ബേഹി തുരിയേഹി, മനുസ്സാ മാനുസേഹി ച;
ഉഭോപി തേ വജ്ജയന്താ, അനുയന്തി തഥാഗതം.

“ദിബ്ബം മന്ദാരവം പുപ്ഫം, പദുമം പാരിഛത്തകം;
ദിസോദിസം ഓകിരന്തി, ആകാസനഭഗതാ മരൂ.

“ദിബ്ബം ചന്ദനചുണ്ണഞ്ച, വരഗന്ധഞ്ച കേവലം;
ദിസോദിസം ഓകിരന്തി, ആകാസനഭഗതാ മരൂ.

“ചമ്പകം സലലം നീപം, നാഗപുന്നാഗകേതകം;
ദിസോദിസം ഉക്ഖിപന്തി, ഭൂമിതലഗതാ നരാ.

“കേസേ മുഞ്ചിത്വാഹം തത്ഥ, വാകചീരഞ്ച ചമ്മകം;
കലലേ പത്ഥരിത്വാന, അവകുജ്ജോ നിപജ്ജഹം.

“അക്കമിത്വാന മം ബുദ്ധോ, സഹ സിസ്സേഹി ഗച്ഛതു;
മാ നം കലലേ അക്കമിത്ഥ, ഹിതായ മേ ഭവിസ്സതീ”തി.

സോ പന കലലപിട്ഠേ നിപന്നകോവ പുന അക്ഖീനി ഉമ്മീലേത്വാ ദീപങ്കരദസബലസ്സ ബുദ്ധസിരിം സമ്പസ്സമാനോ ഏവം ചിന്തേസി - “സചേ അഹം ഇച്ഛേയ്യം, സബ്ബകിലേസേ ഝാപേത്വാ സങ്ഘനവകോ ഹുത്വാ രമ്മനഗരം പവിസേയ്യം, അഞ്ഞാതകവേസേന പന മേ കിലേസേ ഝാപേത്വാ നിബ്ബാനപ്പത്തിയാ കിച്ചം നത്ഥി, യംനൂനാഹം ദീപങ്കരദസബലോ വിയ പരമാഭിസമ്ബോധിം പത്വാ ധമ്മനാവം ആരോപേത്വാ മഹാജനം സംസാരസാഗരാ ഉത്താരേത്വാ പച്ഛാ പരിനിബ്ബായേയ്യം, ഇദം മയ്ഹം പതിരൂപ”ന്തി. തതോ അട്ഠ ധമ്മേ സമോധാനേത്വാ ബുദ്ധഭാവായ അഭിനീഹാരം കത്വാ നിപജ്ജി. തേന വുത്തം -

“പഥവിയം നിപന്നസ്സ, ഏവം മേ ആസി ചേതസോ;
‘ഇച്ഛമാനോ അഹം അജ്ജ, കിലേസേ ഝാപയേ മമ.

“‘കിം മേ അഞ്ഞാതവേസേന, ധമ്മം സച്ഛികതേനിധ;
സബ്ബഞ്ഞുതം പാപുണിത്വാ, ബുദ്ധോ ഹേസ്സം സദേവകേ.

“‘കിം മേ ഏകേന തിണ്ണേന, പുരിസേന ഥാമദസ്സിനാ;
സബ്ബഞ്ഞുതം പാപുണിത്വാ, സന്താരേസ്സം സദേവകം.

“‘ഇമിനാ മേ അധികാരേന, കതേന പുരിസുത്തമേ;
സബ്ബഞ്ഞുതം പാപുണിത്വാ, താരേമി ജനതം ബഹും.

“‘സംസാരസോതം ഛിന്ദിത്വാ, വിദ്ധംസേത്വാ തയോ ഭവേ;
ധമ്മനാവം സമാരുയ്ഹ, സന്താരേസ്സം സദേവക’’ന്തി.

യസ്മാ പന ബുദ്ധത്തം പത്ഥേന്തസ്സ -

"മനുസ്സത്തം ലിങ്ഗസമ്പത്തി, ഹേതു സത്ഥാരദസ്സനം;
പബ്ബജ്ജാ ഗുണസമ്പത്തി, അധികാരോ ച ഛന്ദതാ;
അട്ഠധമ്മസമോധാനാ, അഭിനീഹാരോ സമിജ്ഝതീ"തി.

മനുസ്സത്തഭാവസ്മിംയേവ ഹി ഠത്വാ ബുദ്ധത്തം പത്ഥേന്തസ്സ പത്ഥനാ സമിജ്ഝതി, നാഗസ്സ വാ സുപണ്ണസ്സ വാ ദേവതായ വാ സക്കസ്സ വാ പത്ഥനാ നോ സമിജ്ഝതി. മനുസ്സത്തഭാവേപി പുരിസലിങ്ഗേ ഠിതസ്സേവ പത്ഥനാ സമിജ്ഝതി, ഇത്ഥിയാ വാ പണ്ഡകനപുംസകഉഭതോബ്യഞ്ജനകാനം വാ നോ സമിജ്ഝതി. പുരിസസ്സപി തസ്മിം അത്തഭാവേ അരഹത്തപ്പത്തിയാ ഹേതുസമ്പന്നസ്സേവ പത്ഥനാ സമിജ്ഝതി, നോ ഇതരസ്സ. ഹേതുസമ്പന്നസ്സാപി ജീവമാനബുദ്ധസ്സേവ സന്തികേ പത്ഥേന്തസ്സേവ പത്ഥനാ സമിജ്ഝതി, പരിനിബ്ബുതേ ബുദ്ധേ ചേതിയസന്തികേ വാ ബോധിമൂലേ വാ പത്ഥേന്തസ്സ ന സമിജ്ഝതി. ബുദ്ധാനം സന്തികേ പത്ഥേന്തസ്സപി പബ്ബജ്ജാലിങ്ഗേ ഠിതസ്സേവ സമിജ്ഝതി, നോ ഗിഹിലിങ്ഗേ ഠിതസ്സ. പബ്ബജിതസ്സപി പഞ്ചാഭിഞ്ഞാഅട്ഠസമാപത്തിലാഭിനോയേവ സമിജ്ഝതി, ന ഇമായ ഗുണസമ്പത്തിയാ വിരഹിതസ്സ. ഗുണസമ്പന്നേനപി യേന അത്തനോ ജീവിതം ബുദ്ധാനം പരിച്ചത്തം ഹോതി, തസ്സേവ ഇമിനാ അധികാരേന അധികാരസമ്പന്നസ്സ സമിജ്ഝതി, ന ഇതരസ്സ. അധികാരസമ്പന്നസ്സാപി യസ്സ ബുദ്ധകാരകധമ്മാനം അത്ഥായ മഹന്തോ ഛന്ദോ ച ഉസ്സാഹോ ച വായാമോ ച പരിയേട്ഠി ച, തസ്സേവ സമിജ്ഝതി, ന ഇതരസ്സ.

തത്രിദം ഛന്ദമഹന്തതായ ഓപമ്മം - സചേ ഹി ഏവമസ്സ യോ സകലചക്കവാളഗബ്ഭം ഏകോദകീഭൂതം അത്തനോ ബാഹുബലേന ഉത്തരിത്വാ പാരം ഗന്തും സമത്ഥോ, സോ ബുദ്ധത്തം പാപുണാതി. യോ വാ പന സകലചക്കവാളഗബ്ഭം വേളുഗുമ്ബസഞ്ഛന്നം വിയൂഹിത്വാ മദ്ദിത്വാ പദസാ ഗച്ഛന്തോ പാരം ഗന്തും സമത്ഥോ, സോ ബുദ്ധത്തം പാപുണാതി. യോ വാ പന സകലചക്കവാളഗബ്ഭം സത്തിയോ ആകോടേത്വാ നിരന്തരം സത്തിഫലസമാകിണ്ണം പദസാ അക്കമമാനോ പാരം ഗന്തും സമത്ഥോ, സോ ബുദ്ധത്തം പാപുണാതി. യോ വാ പന സകലചക്കവാളഗബ്ഭം വീതച്ചിതങ്ഗാരഭരിതം പാദേഹി മദ്ദമാനോ പാരം ഗന്തും സമത്ഥോ, സോ ബുദ്ധത്തം പാപുണാതീതി. യോ ഏതേസു ഏകമ്പി അത്തനോ ദുക്കരം ന മഞ്ഞതി, "അഹം ഏതമ്പി തരിത്വാ വാ ഗന്ത്വാ വാ പാരം ഗമിസ്സാമീ"തി ഏവം മഹന്തേന ഛന്ദേന ച ഉസ്സാഹേന ച വായാമേന ച പരിയേട്ഠിയാ ച സമന്നാഗതോ ഹോതി, ഏതസ്സേവ പത്ഥനാ സമിജ്ഝതി, ന ഇതരസ്സ. തസ്മാ സുമേധതാപസോ ഇമേ അട്ഠ ധമ്മേ സമോധാനേത്വാവ ബുദ്ധഭാവായ അഭിനീഹാരം കത്വാ നിപജ്ജി.

ദീപങ്കരോപി ഭഗവാ ആഗന്ത്വാ സുമേധതാപസസ്സ സീസഭാഗേ ഠത്വാ മണിസീഹപഞ്ജരം ഉഗ്ഘാടേന്തോ വിയ പഞ്ചവണ്ണപസാദസമ്പന്നാനി അക്ഖീനി ഉമ്മീലേത്വാ കലലപിട്ഠേ നിപന്നം സുമേധതാപസം ദിസ്വാ "അയം താപസോ ബുദ്ധത്തായ അഭിനീഹാരം കത്വാ നിപന്നോ, സമിജ്ഝിസ്സതി നു ഖോ ഏതസ്സ പത്ഥനാ, ഉദാഹു നോ"തി അനാഗതംസഞാണം പേസേത്വാ ഉപധാരേന്തോ - "ഇതോ കപ്പസതസഹസ്സാധികാനി ചത്താരി അസങ്ഖ്യേയ്യാനി അതിക്കമിത്വാ അയം ഗോതമോ നാമ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ"തി ഞത്വാ ഠിതകോവ പരിസമജ്ഝേ ബ്യാകാസി - "പസ്സഥ നോ തുമ്ഹേ ഇമം ഉഗ്ഗതപം താപസം കലലപിട്ഠേ നിപന്ന"ന്തി? "ഏവം, ഭന്തേ"തി. അയം ബുദ്ധത്തായ അഭിനീഹാരം

കത്വാ നിപന്നോ, സമിജ്ഝിസ്സതി ഇമസ്സ പത്ഥനാ. അയഞ്ഹി ഇതോ കപ്പസതസഹസ്സാധികാനം ചതുന്നം അസങ്ഖയ്യാനം മത്ഥകേ ഗോതമോ നാമ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതി. തസ്മിം പനസ്സ അത്തഭാവേ കപിലവത്ഥു നാമ നഗരം നിവാസോ ഭവിസ്സതി, മായാ നാമ ദേവീ മാതാ, സുദ്ധോദനോ നാമ രാജാ പിതാ, അഗ്ഗസാവകോ ഉപതിസ്സോ നാമ ഥേരോ, ദുതിയസാവകോ കോലിതോ നാമ, ബുദ്ധുപട്ഠാകോ ആനന്ദോ നാമ, അഗ്ഗസാവികാ ഖേമാ നാമ ഥേരീ, ദുതിയസാവികാ ഉപ്പലവണ്ണാ നാമ ഥേരീ ഭവിസ്സതി. അയം പരിപക്കഞാണോ മഹാഭിനിക്ഖമനം കത്വാ മഹാപധാനം പദഹിത്വാ നിഗ്രോധരുക്ഖമൂലേ പായാസം പടിഗ്ഗഹേത്വാ നേരഞ്ജരായ തീരേ പരിഭുഞ്ജിത്വാ ബോധിമണ്ഡം ആരുയ്ഹ അസ്സത്ഥരുക്ഖമൂലേ അഭിസമ്ബുജ്ഝിസ്സതീതി. തേന വുത്തം -

“ദീപങ്കരോ ലോകവിദൂ, ആഹുതീനം പടിഗ്ഗഹോ;
ഉസ്സീസകേ മം ഠത്വാന, ഇദം വചനമബ്രവി.

“‘പസ്സഥ ഇമം താപസം, ജടിലം ഉഗ്ഗതാപനം;
അപരിമേയ്യേ ഇതോ കപ്പേ, ബുദ്ധോ ലോകേ ഭവിസ്സതി.

“‘അഹു കപിലവ്ഹയാ രമ്മാ, നിക്ഖമിത്വാ തഥാഗതോ;
പധാനം പദഹിത്വാന, കത്വാ ദുക്കരകാരികം.

“‘അജപാലരുക്ഖമൂലേ, നിസീദിത്വാ തഥാഗതോ;
തത്ഥ പായാസം പഗ്ഗയ്ഹ, നേരഞ്ജരമുപേഹിതി.

“‘നേരഞ്ജരായ തീരമ്ഹി, പായാസം അദ സോ ജിനോ;
പടിയത്തവരമഗ്ഗേന, ബോധിമൂലമുപേഹിതി.

“‘തതോ പദക്ഖിണം കത്വാ, ബോധിമണ്ഡം അനുത്തരോ;
അസ്സത്ഥരുക്ഖമൂലമ്ഹി, ബുജ്ഝിസ്സതി മഹായസോ.

“‘ഇമസ്സ ജനികാ മാതാ, മായാ നാമ ഭവിസ്സതി;
പിതാ സുദ്ധോദനോ നാമ, അയം ഹേസ്സതി ഗോതമോ.

“‘അനാസവാ വീതരാഗാ, സന്തചിത്താ സമാഹിതാ;
കോലിതോ ഉപതിസ്സോ ച, അഗ്ഗാ ഹേസ്സന്തി സാവകാ;
ആനന്ദോ നാമുപട്ഠാകോ, ഉപട്ഠിസ്സതി തം ജിനം.

“‘ഖേമാ ഉപ്പലവണ്ണാ ച, അഗ്ഗാ ഹേസ്സന്തി സാവികാ;
അനാസവാ വീതരാഗാ, സന്തചിത്താ സമാഹിതാ;
ബോധി തസ്സ ഭഗവതോ, അസ്സത്ഥോതി പവുച്ചതീ’”തി. (ബു॰ വം॰ ൨.൬൦-൬൮);

തം സുത്വാ സുമേധതാപസോ - “മയ്ഹം കിര പത്ഥനാ സമിജ്ഝിസ്സതീ”തി സോമനസ്സപ്പത്തോ അഹോസി. മഹാജനോ ദീപങ്കരദസബലസ്സ വചനം സുത്വാ “സുമേധതാപസോ കിര ബുദ്ധബീജം ബുദ്ധങ്കുരോ”തി ഹട്ഠതുട്ഠോ അഹോസി. ഏവഞ്ചസ്സ അഹോസി - “യഥാ നാമ മനുസ്സാ നദിം തരന്താ ഉജുകേന തിത്ഥേന ഉത്തരിതും അസക്കോന്താ ഹേട്ഠാതിത്ഥേന ഉത്തരന്തി, ഏവമേവ മയമ്പി ദീപങ്കരദസബലസ്സ സാസനേ മഗ്ഗഫലം അലഭമാനാ അനാഗതേ യദാ ത്വം

ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസി, തദാ തവ സമ്മുഖാ മഗ്ഗഫലം സച്ഛികാതും സമത്ഥാ ഭവേയ്യാമാ”തി പത്ഥനം ഠപയിംസു. ദീപങ്കരദസബലോപി ബോധിസത്തം പസംസിത്വാ അട്ഠപുപ്ഫമുട്ഠീഹി പൂജേത്വാ പദക്ഖിണം കത്വാ പക്കാമി. തേപി ചതുസതസഹസ്സസങ്ഖാ ഖീണാസവാ ബോധിസത്തം ഗന്ധേഹി ച മാലാഹി ച പൂജേത്വാ പദക്ഖിണം കത്വാ പക്കമിംസു. ദേവമനുസ്സാ പന തഥേവ പൂജേത്വാ വന്ദിത്വാ പക്കന്താ.

ബോധിസത്തോ സബ്ബേസം പടിക്കന്തകാലേ സയനാ വുട്ഠായ “പാരമിയോ വിചിനിസ്സാമീ”തി പുപ്ഫരാസിമത്ഥകേ പല്ലങ്കം ആഭുജിത്വാ നിസീദി. ഏവം നിസിന്നേ ബോധിസത്തേ സകലദസസഹസ്സചക്കവാളേ ദേവതാ സാധുകാരം ദത്വാ “അയ്യ സുമേധതാപസ, പോരാണകബോധിസത്താനം പല്ലങ്കം ആഭുജിത്വാ ‘പാരമിയോ വിചിനിസ്സാമാ’തി നിസിന്നകാലേ യാനി പുബ്ബനിമിത്താനി നാമ പഞ്ഞായന്തി, താനി സബ്ബാനിപി അജ്ജ പാതുഭൂതാനി, നിസ്സംസയേന ത്വം ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസി. മയമേതം ജാനാമ ‘യസ്സേതാനി നിമിത്താനി പഞ്ഞായന്തി, ഏകന്തേന സോ ബുദ്ധോ ഹോതി’, ത്വം അത്തനോ വീരിയം ദള്ഹം കത്വാ പഗ്ഗണ്ഹാ”തി ബോധിസത്തം നാനപ്പകാരാഹി ഥുതീഹി അഭിത്ഥവിംസു. തേന വുത്തം -

“ഇദം സുത്വാന വചനം, അസമസ്സ മഹേസിനോ;
ആമോദിതാ നരമരൂ, ബുദ്ധബീജം കിര അയം.

“ഉക്കുട്ഠിസദ്ദാ വത്തന്തി, അപ്ഫോടേന്തി ഹസന്തി ച;
കതഞ്ജലീ നമസ്സന്തി, ദസസഹസ്സീ സദേവകാ.

“യദിമസ്സ ലോകനാഥസ്സ, വിരജ്ഝിസ്സാമ സാസനം;
അനാഗതമ്ഹി അദ്ധാനേ, ഹേസ്സാമ സമ്മുഖാ ഇമം.

“യഥാ മനുസ്സാ നദിം തരന്താ, പടിതിത്ഥം വിരജ്ഝിയ;
ഹേട്ഠാ തിത്ഥേ ഗഹേത്വാന, ഉത്തരന്തി മഹാനദിം.

“ഏവമേവ മയം സബ്ബേ, യദി മുഞ്ചാമിമം ജിനം;
അനാഗതമ്ഹി അദ്ധാനേ, ഹേസ്സാമ സമ്മുഖാ ഇമം.

“ദീപങ്കരോ ലോകവിദൂ, ആഹുതീനം പടിഗ്ഗഹോ;
മമ കമ്മം പകിത്തേത്വാ, ദക്ഖിണം പാദമുദ്ധരി.

“യേ തത്ഥാസും ജിനപുത്താ, സബ്ബേ പദക്ഖിണമകംസു മം;
നരാ നാഗാ ച ഗന്ധബ്ബാ, അഭിവാദേത്വാന പക്കമും.

“ദസ്സനം മേ അതിക്കന്തേ, സസങ്ഘേ ലോകനായകേ;
ഹട്ഠതുട്ഠേന ചിത്തേന, ആസനാ വുട്ഠഹിം തദാ.

“സുഖേന സുഖിതോ ഹോമി, പാമോജ്ജേന പമോദിതോ;
പീതിയാ ച അഭിസ്സന്നോ, പല്ലങ്കം ആഭുജിം തദാ.

“പല്ലങ്കേന നിസീദിത്വാ, ഏവം ചിന്തേസഹം തദാ;
‘വസീഭൂതോ അഹം ഝാനേ, അഭിഞ്ഞാപാരമിം ഗതോ.

“‘ദസസഹസ്സിലോകമ്ഹി, ഇസയോ നത്ഥി മേ സമാ;
അസമോ ഇദ്ധിധമ്മേസു, അലഭിം ഈദിസം സുഖം’.

“പല്ലങ്കാഭുജനേ മയ്ഹം, ദസസഹസ്സാധിവാസിനോ;
മഹാനാദം പവത്തേസും, ധുവം ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസി.

“യാ പുബ്ബേ ബോധിസത്താനം, പല്ലങ്കവരമാഭുജേ;
നിമിത്താനി പദിസ്സന്തി, താനി അജ്ജ പദിസ്സരേ.

“സീതം ബ്യാപഗതം ഹോതി, ഉണ്ഹഞ്ച ഉപസമ്മതി;
താനി അജ്ജ പദിസ്സന്തി, ധുവം ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസി.

“ദസസഹസ്സീ ലോകധാതൂ, നിസ്സദ്ദാ ഹോന്തി നിരാകുലാ;
താനി അജ്ജ പദിസ്സന്തി, ധുവം ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസി.

“മഹാവാതാ ന വായന്തി, ന സന്ദന്തി സവന്തിയോ;
താനി അജ്ജ പദിസ്സന്തി, ധുവം ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസി.

“ഥലജാ ദകജാ പുപ്ഫാ, സബ്ബേ പുപ്ഫന്തി താവദേ;
തേപജ്ജ പുപ്ഫിതാ സബ്ബേ, ധുവം ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസി.

“ലതാ വാ യദി വാ രുക്ഖാ, ഫലഭാരാ ഹോന്തി താവദേ;
തേപജ്ജ ഫലിതാ സബ്ബേ, ധുവം ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസി.

“ആകാസട്ഠാ ച ഭൂമട്ഠാ, രതനാ ജോതന്തി താവദേ;
തേപജ്ജ രതനാ ജോതന്തി, ധുവം ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസി.

“മാനുസകാ ച ദിബ്ബാ ച, തുരിയാ വജ്ജന്തി താവദേ;
തേപജ്ജുഭോ അഭിരവന്തി, ധുവം ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസി.

“വിചിത്തപുപ്ഫാ ഗഗനാ, അഭിവസ്സന്തി താവദേ;
തേപി അജ്ജ പവസ്സന്തി, ധുവം ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസി.

“മഹാസമുദ്ദോ ആഭുജതി, ദസസഹസ്സീ പകമ്പതി;
തേപജ്ജുഭോ അഭിരവന്തി, ധുവം ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസി.

“നിരയേപി ദസസഹസ്സേ, അഗ്ഗീ നിബ്ബന്തി താവദേ;
തേപജ്ജ നിബ്ബുതാ അഗ്ഗീ, ധുവം ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസി.

“വിമലോ ഹോതി സൂരിയോ, സബ്ബാ ദിസ്സന്തി താരകാ;
തേപി അജ്ജ പദിസ്സന്തി, ധുവം ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസി.

“അനോവട്ഠേന ഉദകം, മഹിയാ ഉബ്ഭിജ്ജി താവദേ;
തമ്പജ്ജുബ്ഭിജ്ജതേ മഹിയാ, ധുവം ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസി.

“താരാഗണാ വിരോചന്തി, നക്ഖത്താ ഗഗനമണ്ഡലേ;
വിസാഖാ ചന്ദിമായുത്താ, ധുവം ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസി.

“ബിലാസയാ ദരീസയാ, നിക്ഖമന്തി സകാസയാ;
തേപജ്ജ ആസയാ ഛുദ്ധാ, ധുവം ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസി.

“ന ഹോതി അരതി സത്താനം, സന്തുട്ഠാ ഹോന്തി താവദേ;
തേപജ്ജ സബ്ബേ സന്തുട്ഠാ, ധുവം ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസി.

“രോഗാ തദുപസമ്മന്തി, ജിഘച്ഛാ ച വിനസ്സതി;
താനിപജ്ജ പദിസ്സന്തി, ധുവം ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസി.

“രാഗോ തദാ തനു ഹോതി, ദോസോ മോഹോ വിനസ്സതി;
തേപജ്ജ വിഗതാ സബ്ബേ, ധുവം ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസി.

“ഭയം തദാ ന ഭവതി, അജ്ജപേതം പദിസ്സതി;
തേന ലിങ്ഗേന ജാനാമ, ധുവം ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസി.

“രജോ നുദ്ധംസതി ഉദ്ധം, അജ്ജപേതം പദിസ്സതി;
തേന ലിങ്ഗേന ജാനാമ, ധുവം ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസി.

“അനിട്ഠഗന്ധോ പക്കമതി, ദിബ്ബഗന്ധോ പവായതി;
സോപജ്ജ വായതി ഗന്ധോ, ധുവം ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസി.

“സബ്ബേ ദേവാ പദിസ്സന്തി, ഠപയിത്വാ അരൂപിനോ;
തേപജ്ജ സബ്ബേ ദിസ്സന്തി, ധുവം ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസി.

“യാവതാ നിരയാ നാമ, സബ്ബേ ദിസ്സന്തി താവദേ;
തേപജ്ജ സബ്ബേ ദിസ്സന്തി, ധുവം ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസി.

“കുട്ടാ കവാടാ സേലാ ച, ന ഹോന്താവരണാ തദാ;
ആകാസഭൂതാ തേപജ്ജ, ധുവം ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസി.

“ചുതീ ച ഉപപത്തി ച, ഖണേ തസ്മിം ന വിജ്ജതി;
താനിപജ്ജ പദിസ്സന്തി, ധുവം ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസി.

“ദള്ഹം പഗ്ഗണ്ഹ വീരിയം, മാ നിവത്ത അഭിക്കമ;
മയമ്പേതം വിജാനാമ, ധുവം ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസീ”തി. (ബു॰ വം॰ ൨.൭൦-൬൭);

ബോധിസത്തോ ദീപങ്കരദസബലസ്സ ച ദസസഹസ്സചക്കവാളദേവതാനഞ്ച വചനം സുത്വാ ഭിയ്യോസോമത്തായ സഞ്ജാതുസ്സാഹോ ഹുത്വാ ചിന്തേസി - “ബുദ്ധാ നാമ അമോഘവചനാ, നത്ഥി ബുദ്ധാനം കഥായ അഞ്ഞഥത്തം. യഥാ ഹി ആകാസേ ഖിത്തലേഡ്ഡുസ്സ പതനം ധുവം, ജാതസ്സ മരണം, രത്തിക്ഖയേ സൂരിയുഗ്ഗമനം, ആസയാ നിക്ഖന്തസീഹസ്സ സീഹനാദനദനം, ഗരുഗബ്ഭായ ഇത്ഥിയാ ഭാരമോരോപനം ധുവം അവസ്സമ്ഭാവീ, ഏവമേവ ബുദ്ധാനം വചനം നാമ ധുവം അമോഘം, അദ്ധാ അഹം ബുദ്ധോ ഭവിസ്സാമീ”തി. തേന വുത്തം -

“ബുദ്ധസ്സ വചനം സുത്വാ, ദസസഹസ്സീന ചൂഭയം;

തുട്ഠഹട്ഠോ പമോദിതോ, ഏവം ചിന്തേസഹം തദാ.

“അദ്വേജ്ഝവചനാ ബുദ്ധാ, അമോഘവചനാ ജിനാ;
വിതഥം നത്ഥി ബുദ്ധാനം, ധുവം ബുദ്ധോ ഭവാമഹം.

“യഥാ ഖിത്തം നഭേ ലേഡ്ഡു, ധുവം പതതി ഭൂമിയം;
തഥേവ ബുദ്ധസേട്ഠാനം, വചനം ധുവസസ്സതം;
വിതഥം നത്ഥി ബുദ്ധാനം, ധുവം ബുദ്ധോ ഭവാമഹം.

“യഥാപി സബ്ബസത്താനം, മരണം ധുവസസ്സതം;
തഥേവ ബുദ്ധസേട്ഠാനം, വചനം ധുവസസ്സതം.

“യഥാ രത്തിക്ഖയേ പത്തേ, സൂരിയുഗ്ഗമനം ധുവം;
തഥേവ ബുദ്ധസേട്ഠാനം, വചനം ധുവസസ്സതം.

“യഥാ നിക്ഖന്തസയനസ്സ, സീഹസ്സ നദനം ധുവം;
തഥേവ ബുദ്ധസേട്ഠാനം, വചനം ധുവസസ്സതം.

“യഥാ ആപന്നസത്താനം, ഭാരമോരോപനം ധുവം;
തഥേവ ബുദ്ധസേട്ഠാനം, വചനം ധുവസസ്സത”ന്തി. (ബു॰ വം॰
൨.൧൦൮-൧൧൪);

സോ “ധുവാഹം ബുദ്ധോ ഭവിസ്സാമീ”തി ഏവം കതസന്നിട്ഠാനോ ബുദ്ധകാരകേ ധമ്മേ ഉപധാരേതും - “കഹം നു ഖോ ബുദ്ധകാരകാ ധമ്മാ, കിം ഉദ്ധം, ഉദാഹു അധോ, ദിസാവിദിസാസൂ”തി അനുക്കമേന സകലം ധമ്മധാതും വിചിനന്തോ പോരാണകബോധിസത്തേഹി ആസേവിതനിസേവിതം പഠമം ദാനപാരമിം ദിസ്വാ ഏവം അത്താനം ഓവദി - “സുമേധപണ്ഡിത, ത്വം ഇതോ പട്ഠായ പഠമം ദാനപാരമിം പൂരേയ്യാസി. യഥാ ഹി നിക്കുജ്ജിതോ ഉദകകുമ്ഭോ നിസ്സേസം കത്വാ ഉദകം വമതിയേവ, ന പച്ചാഹരതി, ഏവമേവ ധനം വാ യസം വാ പുത്തദാരം വാ അങ്ഗപച്ചങ്ഗം വാ അനോലോകേത്വാ സമ്പത്തയാചകാനം സബ്ബം ഇച്ഛിതിച്ഛിതം നിസ്സേസം കത്വാ ദദമാനോ ബോധിമൂലേ നിസീദിത്വാ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസീ”തി പഠമം ദാനപാരമിം ദള്ഹം കത്വാ അധിട്ഠാസി. തേന വുത്തം -

“ഹന്ദ ബുദ്ധകരേ ധമ്മേ, വിചിനാമി ഇതോ ചിതോ;
ഉദ്ധം അധോ ദസ ദിസാ, യാവതാ ധമ്മധാതുയാ.

“വിചിനന്തോ തദാ ദക്ഖിം, പഠമം ദാനപാരമിം;
പുബ്ബകേഹി മഹേസീഹി, അനുചിണ്ണം മഹാപഥം.

“ഇമം ത്വം പഠമം താവ, ദള്ഹം കത്വാ സമാദിയ;
ദാനപാരമിതം ഗച്ഛ, യദി ബോധിം പത്തുമിച്ഛസി.

“യഥാപി കുമ്ഭോ സമ്പുണ്ണോ, യസ്സ കസ്സചി അധോകതോ;
വമതേവുദകം നിസ്സേസം, ന തത്ഥ പരിരക്ഖതി.

“തഥേവ യാചകേ ദിസ്വാ, ഹീനമുക്കട്ഠമജ്ഝിമേ;

ദദാഹി ദാനം നിസ്സേസം, കുമ്ഭോ വിയ അധോകതോ’’തി. (ബു॰ വം॰ ൨.൱൹-൱൲);

അഥസ്സ ‘‘ന ഏത്തകേഹേവ ബുദ്ധകാരകധമ്മേഹി ഭവിതബ്ബ’’ന്തി ഉത്തരിമ്പി ഉപധാരയതോ ദുതിയം സീലപാരമിം ദിസ്വാ ഏതദഹോസി - ‘‘സുമേധപണ്ഡിത, ത്വം ഇതോ പട്ഠായ സീലപാരമിമ്പി പൂരേയ്യാസി. യഥാ ഹി ചമരീ മിഗോ നാമ ജീവിതം അനോലോകേത്വാ അത്തനോ വാലമേവ രക്ഖതി, ഏവം ത്വമ്പി ഇതോ പട്ഠായ ജീവിതമ്പി അനോലോകേത്വാ സീലമേവ രക്ഖമാനോ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസീ’’തി ദുതിയം സീലപാരമിം ദള്ഹം കത്വാ അധിട്ഠാസി. തേന വുത്തം -

‘‘ന ഹേതേ ഏത്തകായേവ, ബുദ്ധധമ്മാ ഭവിസ്സരേ;
അഞ്ഞേപി വിചിനിസ്സാമി, യേ ധമ്മാ ബോധിപാചനാ.

‘‘വിചിനന്തോ തദാ ദക്ഖിം, ദുതിയം സീലപാരമിം;
പുബ്ബകേഹി മഹേസീഹി, ആസേവിതനിസേവിതം.

‘‘ഇമം ത്വം ദുതിയം താവ, ദള്ഹം കത്വാ സമാദിയ;
സീലപാരമിതം ഗച്ഛ, യദി ബോധിം പത്തുമിച്ഛസി.

‘‘യഥാപി ചമരീ വാലം, കിസ്മിഞ്ചി പടിലഗ്ഗിതം;
ഉപേതി മരണം തത്ഥ, ന വികോപേതി വാലധിം.

‘‘തഥേവ ചതൂസു ഭൂമീസു, സീലാനി പരിപൂരയ;
പരിരക്ഖ സദാ സീലം, ചമരീ വിയ വാലധി’’ന്തി. (ബു॰ വം॰ ൨.൱൪-൱൮);

അഥസ്സ ‘‘ന ഏത്തകേഹേവ ബുദ്ധകാരകധമ്മേഹി ഭവിതബ്ബ’’ന്തി ഉത്തരിമ്പി ഉപധാരയതോ തതിയം നേക്ഖമ്മപാരമിം ദിസ്വാ ഏതദഹോസി - ‘‘സുമേധപണ്ഡിത, ത്വം ഇതോ പട്ഠായ നേക്ഖമ്മപാരമിമ്പി പൂരേയ്യാസി. യഥാ ഹി ചിരം ബന്ധനാഗാരേ വസമാനോ പുരിസോ ന തത്ഥ സിനേഹം കരോതി, അഥ ഖോ ഉക്കണ്ഠതിയേവ, അവസിതുകാമോ ഹോതി, ഏവമേവ ത്വമ്പി സബ്ബഭവേ ബന്ധനാഗാരസദിസേ കത്വാ സബ്ബഭവേഹി ഉക്കണ്ഠിതോ മുച്ചിതുകാമോ ഹുത്വാ നേക്ഖമ്മാഭിമുഖോവ ഹോഹി. ഏവം ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസീ’’തി തതിയം നേക്ഖമ്മപാരമിം ദള്ഹം കത്വാ അധിട്ഠാസി. തേന വുത്തം -

‘‘ന ഹേതേ ഏത്തകായേവ, ബുദ്ധധമ്മാ ഭവിസ്സരേ;
അഞ്ഞേപി വിചിനിസ്സാമി, യേ ധമ്മാ ബോധിപാചനാ.

‘‘വിചിനന്തോ തദാ ദക്ഖിം, തതിയം നേക്ഖമ്മപാരമിം;
പുബ്ബകേഹി മഹേസീഹി, ആസേവിതനിസേവിതം.

‘‘ഇമം ത്വം തതിയം താവ, ദള്ഹം കത്വാ സമാദിയ;
നേക്ഖമ്മപാരമിതം ഗച്ഛ, യദി ബോധിം പത്തുമിച്ഛസി.

‘‘യഥാ അന്ദുഘരേ പുരിസോ, ചിരവുത്ഥോ ദുഖട്ടിതോ;

ന തത്ഥ രാഗം ജനേതി, മുത്തിമേവ ഗവേസതി.

“തഥേവ ത്വം സബ്ബഭവേ, പസ്സ അന്ദുഘരം വിയ;
നേക്ഖമ്മാഭിമുഖോ ഹോഹി, ഭവതോ പരിമുത്തിയാ”തി. (ബു॰ വം॰ ൨.൧൨൭-൧൨൯);

അഥസ്സ “ന എത്തകേഹേവ ബുദ്ധകാരകധമ്മേഹി ഭവിതബ്ബ”ന്തി ഉത്തരിമ്പി ഉപധാരയതോ ചതുത്ഥം പഞ്ഞാപാരമിം ദിസ്വാ ഏതദഹോസി - “സുമേധപണ്ഡിത, ത്വം ഇതോ പട്ഠായ പഞ്ഞാപാരമിമ്പി പൂരേയ്യാസി. ഹീനമജ്ഝിമുക്കട്ഠേസു കഞ്ചി അവജ്ജേത്വാ സബ്ബേപി പണ്ഡിതേ ഉപസങ്കമിത്വാ പഞ്ഹം പുച്ഛേയ്യാസി. യഥാ ഹി പിണ്ഡപാതികോ ഭിക്ഖു ഹീനാദിഭേദേസു കുലേസു കിഞ്ചി അവജ്ജേത്വാ പടിപാടിയാ പിണ്ഡായ ചരന്തോ ഖിപ്പം യാപനം ലഭതി, ഏവം ത്വമ്പി സബ്ബപണ്ഡിതേ ഉപസങ്കമിത്വാ പഞ്ഹം പുച്ഛന്തോ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസീ”തി ചതുത്ഥം പഞ്ഞാപാരമിം ദള്ഹം കത്വാ അധിട്ഠാസി. തേന വുത്തം -

“ന ഹേതേ എത്തകായേവ, ബുദ്ധധമ്മാ ഭവിസ്സരേ;
അഞ്ഞേപി വിചിനിസ്സാമി, യേ ധമ്മാ ബോധിപാചനാ.

“വിചിനന്തോ തദാ ദക്ഖിം, ചതുത്ഥം പഞ്ഞാപാരമിം;
പുബ്ബകേഹി മഹേസീഹി, ആസേവിതനിസേവിതം.

“ഇമം ത്വം ചതുത്ഥം താവ, ദള്ഹം കത്വാ സമാദിയ;
പഞ്ഞാപാരമിതം ഗച്ഛ, യദി ബോധിം പത്തുമിച്ഛസി.

“യഥാപി ഭിക്ഖു ഭിക്ഖന്തോ, ഹീനമുക്കട്ഠമജ്ഝിമേ;
കുലാനി ന വിവജ്ജേന്തോ, ഏവം ലഭതി യാപനം.

“തഥേവ ത്വം സബ്ബകാലം, പരിപുച്ഛം ബുധം ജനം;
പഞ്ഞാപാരമിതം ഗന്ത്വാ, സമ്ബോധിം പാപുണിസ്സസീ”തി. (ബു॰ വം॰ ൨.൧൩൦-൧൩൪);

അഥസ്സ “ന എത്തകേഹേവ ബുദ്ധകാരകധമ്മേഹി ഭവിതബ്ബ”ന്തി ഉത്തരിമ്പി ഉപധാരയതോ പഞ്ചമം വീരിയപാരമിം ദിസ്വാ ഏതദഹോസി - “സുമേധപണ്ഡിത, ത്വം ഇതോ പട്ഠായ വീരിയപാരമിമ്പി പൂരേയ്യാസി, യഥാ ഹി സീഹോ മിഗരാജാ സബ്ബിരിയാപഥേസു ദള്ഹവീരിയോ ഹോതി, ഏവം ത്വമ്പി സബ്ബഭവേസു സബ്ബിരിയാപഥേസു ദള്ഹവീരിയോ അനോലീനവീരിയോ സമാനോ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസീ”തി പഞ്ചമം വീരിയപാരമിം ദള്ഹം കത്വാ അധിട്ഠാസി. തേന വുത്തം -

“ന ഹേതേ എത്തകായേവ, ബുദ്ധധമ്മാ ഭവിസ്സരേ;
അഞ്ഞേപി വിചിനിസ്സാമി, യേ ധമ്മാ ബോധിപാചനാ.

“വിചിനന്തോ തദാ ദക്ഖിം, പഞ്ചമം വീരിയപാരമിം;
പുബ്ബകേഹി മഹേസീഹി, ആസേവിതനിസേവിതം.

“ഇമം ത്വം പഞ്ചമം താവ, ദള്ഹം കത്വാ സമാദിയ;

വീരിയപാരമിതം ഗച്ഛ, യദി ബോധിം പത്തുമിച്ഛസി.

“യഥാപി സീഹോ മിഗരാജാ, നിസജ്ജട്ഠാനചങ്കമേ;
അലീനവീരിയോ ഹോതി, പഗ്ഗഹിതമനോ സദാ.

“തഥേവ ത്വം സബ്ബഭവേ, പഗ്ഗണ്ഹ വീരിയം ദള്ഹം;
വീരിയപാരമിതം ഗന്ത്വാ, സമ്ബോധിം പാപുണിസ്സസീ”തി. (ബു॰ വം॰ വ.൧൩൭-൧൩൮);

അഥസ്സ “ന എത്തകേഹേവ ബുദ്ധകാരകധമ്മേഹി ഭവിതബ്ബ”ന്തി ഉത്തരിമ്പി ഉപധാരയതോ ഛട്ഠം ഖന്തിപാരമിം ദിസ്വാ ഏതദഹോസി - “സുമേധപണ്ഡിത, ത്വം ഇതോ പട്ഠായ ഖന്തിപാരമിമ്പി പൂരേയ്യാസി, സമ്മാനനേപി അവമാനനേപി ഖമോവ ഭവേയ്യാസി. യഥാ ഹി പഥവിയം നാമ സുചിമ്പി നിക്ഖിപന്തി അസുചിമ്പി, ന തേന പഥവീ സിനേഹം പടിഘം കരോതി, ഖമതി സഹതി അധിവാസേതിയേവ, ഏവമേവ ത്വമ്പി സമ്മാനനേപി അവമാനനേപി ഖമോവ സമാനോ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസീ”തി ഛട്ഠം ഖന്തിപാരമിം ദള്ഹം കത്വാ അധിട്ഠാസി. തേന വുത്തം -

“ന ഹേതേ എത്തകായേവ, ബുദ്ധധമ്മാ ഭവിസ്സരേ;
അഞ്ഞേപി വിചിനിസ്സാമി, യേ ധമ്മാ ബോധിപാചനാ.

“വിചിനന്തോ തദാ ദക്ഖിം, ഛട്ഠമം ഖന്തിപാരമിം;
പുബ്ബകേഹി മഹേസീഹി, ആസേവിതനിസേവിതം.

“ഇമം ത്വം ഛട്ഠമം താവ, ദള്ഹം കത്വാ സമാദിയ;
തത്ഥ അദ്വേജ്ഝമാനസോ, സമ്ബോധിം പാപുണിസ്സസി.

“യഥാപി പഥവീ നാമ, സുചിമ്പി അസുചിമ്പി ച;
സബ്ബം സഹതി നിക്ഖേപം, ന കരോതി പടിഘം തയാ.

“തഥേവ ത്വമ്പി സബ്ബേസം, സമ്മാനാവമാനക്ഖമോ;
ഖന്തിപാരമിതം ഗന്ത്വാ, സമ്ബോധിം പാപുണിസ്സസീ”തി. (ബു॰ വം॰ വ.൧൪൦-൧൪൪);

അഥസ്സ “ന എത്തകേഹേവ ബുദ്ധകാരകധമ്മേഹി ഭവിതബ്ബ”ന്തി ഉത്തരിമ്പി ഉപധാരയതോ സത്തമം സച്ചപാരമിം ദിസ്വാ ഏതദഹോസി - “സുമേധപണ്ഡിത, ത്വം ഇതോ പട്ഠായ സച്ചപാരമിമ്പി പൂരേയ്യാസി, അസനിയാ മത്ഥകേ പതമാനായപി ധനാദീനം അത്ഥായ ഛന്ദാദീനം വസേന സമ്പജാനമുസാവാദം നാമ മാ ഭാസി. യഥാ ഹി ഓസധീ താരകാ നാമ സബ്ബഉതൂസു അത്തനോ ഗമനവീഥിം ജഹിത്വാ അഞ്ഞായ വീഥിയാ ന ഗച്ഛതി, സകവീഥിയാവ ഗച്ഛതി, ഏവമേവ ത്വമ്പി സച്ചം പഹായ മുസാവാദം നാമ അവദന്തോയേവ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസീ”തി സത്തമം സച്ചപാരമിം ദള്ഹം കത്വാ അധിട്ഠാസി. തേന വുത്തം -

“ന ഹേതേ എത്തകായേവ, ബുദ്ധധമ്മാ ഭവിസ്സരേ;
അഞ്ഞേപി വിചിനിസ്സാമി, യേ ധമ്മാ ബോധിപാചനാ.

“വിചിനന്തോ തദാ ദക്ഖിം, സത്തമം സച്ചപാരമിം;
പുബ്ബകേഹി മഹേസീഹി, ആസേവിതനിസേവിതം.

“ഇമം ത്വം സത്തമം താവ, ദള്ഹം കത്വാ സമാദിയ;
തത്ഥ അദ്വേജ്ഝവചനോ, സമ്ബോധിം പാപുണിസ്സസി.

“യഥാപി ഓസധീ നാമ, തുലാഭൂതാ സദേവകേ;
സമയേ ഉതുവസ്സേ വാ, ന വോക്കമതി വീഥിതോ.

“തഥേവ ത്വമ്പി സച്ചേസു, മാ വോക്കമസി വീഥിതോ;
സച്ചപാരമിതം ഗന്ത്വാ, സമ്ബോധിം പാപുണിസ്സസീ”തി. (ബു॰ വം॰ ၁.၁၄၉-၁၅၀);

അഥസ്സ “ന ഏത്തകേഹേവ ബുദ്ധകാരകധമ്മേഹി ഭവിതബ്ബ”ന്തി ഉത്തരിമ്പി ഉപധാരയതോ അട്ഠമം അധിട്ഠാനപാരമിം ദിസ്വാ ഏതദഹോസി - “സുമേധപണ്ഡിത, ത്വം ഇതോ പട്ഠായ അധിട്ഠാനപാരമിമ്പി പൂരേയ്യാസി, യം അധിട്ഠാസി, തസ്മിം അധിട്ഠാനേ നിച്ചലോവ ഭവേയ്യാസി. യഥാ ഹി പബ്ബതോ നാമ സബ്ബാസു ദിസാസു വാതേഹി പഹടോ ന കമ്പതി ന ചലതി, അത്തനോ ഠാനേയേവ തിട്ഠതി, ഏവമേവ ത്വമ്പി അത്തനോ അധിട്ഠാനേ നിച്ചലോ ഹോന്തോവ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസീ”തി അട്ഠമം അധിട്ഠാനപാരമിം ദള്ഹം കത്വാ അധിട്ഠാസി. തേന വുത്തം -

“ന ഹേതേ ഏത്തകായേവ, ബുദ്ധധമ്മാ ഭവിസ്സരേ;
അഞ്ഞേപി വിചിനിസ്സാമി, യേ ധമ്മാ ബോധിപാചനാ.

“വിചിനന്തോ തദാ ദക്ഖിം, അട്ഠമം അധിട്ഠാനപാരമിം;
പുബ്ബകേഹി മഹേസീഹി, ആസേവിതനിസേവിതം.

“ഇമം ത്വം അട്ഠമം താവ, ദള്ഹം കത്വാ സമാദിയ;
തത്ഥ ത്വം അചലോ ഹുത്വാ, സമ്ബോധിം പാപുണിസ്സസി.

“യഥാപി പബ്ബതോ സേലോ, അചലോ സുപ്പതിട്ഠിതോ;
ന കമ്പതി ഭുസവാതേഹി, സകട്ഠാനേവ തിട്ഠതി.

“തഥേവ ത്വമ്പി അധിട്ഠാനേ, സബ്ബദാ അചലോ ഭവ;
അധിട്ഠാനപാരമിതം ഗന്ത്വാ, സമ്ബോധിം പാപുണിസ്സസീ”തി. (ബു॰ വം॰ ၁.၁၅၂-၁၅၈);

അഥസ്സ “ന ഏത്തകേഹേവ ബുദ്ധകാരകധമ്മേഹി ഭവിതബ്ബ”ന്തി ഉത്തരിമ്പി ഉപധാരയതോ നവമം മേത്താപാരമിം ദിസ്വാ ഏതദഹോസി - “സുമേധപണ്ഡിത, ത്വം ഇതോ പട്ഠായ മേത്താപാരമിമ്പി പൂരേയ്യാസി, ഹിതേസുപി അഹിതേസുപി ഏകചിത്തോ ഭവേയ്യാസി. യഥാ ഹി ഉദകം നാമ പാപജനസ്സപി കല്യാണജനസ്സപി സീതഭാവം ഏകസദിസം കത്വാ ഫരതി, ഏവമേവ ത്വമ്പി സബ്ബേസു സത്തേസു മേത്തചിത്തേന ഏകചിത്തോവ ഹോന്തോ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസീ”തി നവമം മേത്താപാരമിം ദള്ഹം കത്വാ അധിട്ഠാസി. തേന വുത്തം -

“ന ഹേതേ എത്തകായേവ, ബുദ്ധധമ്മാ ഭവിസ്സരേ;
അഞ്ഞേപി വിചിനിസ്സാമി, യേ ധമ്മാ ബോധിപാചനാ.

“വിചിനന്തോ തദാ ദക്ഖിം, നവമം മേത്താപാരമിം;
പുബ്ബകേഹി മഹേസീഹി, ആസേവിതനിസേവിതം.

“ഇമം ത്വം നവമം താവ, ദള്ഹം കത്വാ സമാദിയ;
മേത്തായ അസമോ ഹോഹി, യദി ബോധിം പത്തുമിച്ഛസി.

“യഥാപി ഉദകം നാമ, കല്യാണേ പാപകേ ജനേ;
സമം ഫരതി സീതേന, പവാഹേതി രജോമലം.

“തഥേവ ത്വമ്പി ഹിതാഹിതേ, സമം മേത്തായ ഭാവയ;
മേത്താപാരമിതം ഗന്ത്വാ, സമ്ബോധിം പാപുണിസ്സസീ”തി. (ബു॰ വം॰ ൨.൧൩൬-൧൩൯);

അഥസ്സ “ന എത്തകേഹേവ ബുദ്ധകാരകധമ്മേഹി ഭവിതബ്ബ”ന്തി ഉത്തരിമ്പി ഉപധാരയതോ ദസമം ഉപേക്ഖാപാരമിം ദിസ്വാ എതദഹോസി - “സുമേധപണ്ഡിത, ത്വം ഇതോ പട്ഠായ ഉപേക്ഖാപാരമിമ്പി പൂരേയ്യാസി, സുഖേപി ദുക്ഖേപി മജ്ഝത്തോവ ഭവേയ്യാസി. യഥാ ഹി പഥവീ നാമ സുചിമ്പി അസുചിമ്പി പക്ഖിപമാനേ മജ്ഝത്താവ ഹോതി, ഏവമേവ ത്വമ്പി സുഖദുക്ഖേസു മജ്ഝത്തോവ ഹോന്തോ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസീ”തി ദസമം ഉപേക്ഖാപാരമിം ദള്ഹം കത്വാ അധിട്ഠാസി. തേന വുത്തം -

“ന ഹേതേ എത്തകായേവ, ബുദ്ധധമ്മാ ഭവിസ്സരേ;
അഞ്ഞേപി വിചിനിസ്സാമി, യേ ധമ്മാ ബോധിപാചനാ.

“വിചിനന്തോ തദാ ദക്ഖിം, ദസമം ഉപേക്ഖാപാരമിം;
പുബ്ബകേഹി മഹേസീഹി, ആസേവിതനിസേവിതം.

“ഇമം ത്വം ദസമം താവ, ദള്ഹം കത്വാ സമാദിയ;
തുലാഭൂതോ ദള്ഹോ ഹുത്വാ, സമ്ബോധിം പാപുണിസ്സസി.

“യഥാപി പഥവീ നാമ, നിക്ഖിത്തം അസുചിം സുചിം;
ഉപേക്ഖതി ഉഭോപേതേ, കോപാനുനയവജ്ജിതാ.

“തഥേവ ത്വമ്പി സുഖദുക്ഖേ, തുലാഭൂതോ സദാ ഭവ;
ഉപേക്ഖാപാരമിതം ഗന്ത്വാ, സമ്ബോധിം പാപുണിസ്സസീ”തി. (ബു॰ വം॰ ൨.൧൬൦-൧൬൪);

തതോ ചിന്തേസി - “ഇമസ്മിം ലോകേ ബോധിസത്തേഹി പൂരേതബ്ബാ ബോധിപരിപാചനാ ബുദ്ധകാരകധമ്മാ എത്തകായേവ , ദസ പാരമിയോ ഠപേത്വാ അഞ്ഞേ നത്ഥി. ഇമാപി ദസ പാരമിയോ ഉദ്ധം ആകാസേപി നത്ഥി, ഹേട്ഠാ പഥവിയമ്പി, പുരത്ഥിമാദീസു ദിസാസുപി നത്ഥി, മയ്ഹംയേവ പന ഹദയബ്ഭന്തരേ പതിട്ഠിതാ”തി. ഏവം താസം ഹദയേ പതിട്ഠിതഭാവം ദിസ്വാ സബ്ബാപി താ ദള്ഹം കത്വാ അധിട്ഠായ പുനപ്പുനം സമ്മസന്തോ അനുലോമപടിലോമം സമ്മസതി, പരിയന്തേ ഗഹേത്വാ ആദിം പാപേതി,

ആദിമ്ഹി ഗഹേത്വാ പരിയന്തം പാപേതി, മജ്ഝേ ഗഹേത്വാ ഉഭതോ കോടിം പാപേത്വാ ഓസാപേതി, ഉഭതോ കോടീസു ഗഹേത്വാ മജ്ഝം പാപേത്വാ ഓസാപേതി. ബാഹിരകഭണ്ഡപരിച്ചാഗോ **ദാനപാരമീ** നാമ, അങ്ഗപരിച്ചാഗോ **ദാനഉപപാരമീ** നാമ, ജീവിതപരിച്ചാഗോ **ദാനപരമത്ഥപാരമീ** നാമാതി ദസ പാരമിയോ ദസ ഉപപാരമിയോ ദസ പരമത്ഥപാരമിയോതി സമത്തിംസ പാരമിയോ തേലയന്തം വിനിവട്ടേന്തോ വിയ മഹാമേരും മത്ഥം കത്വാ ചക്കവാളമഹാസമുദ്ദം ആലുളേന്തോ വിയ ച സമ്മസതി. തസ്സേവം ദസ പാരമിയോ സമ്മസന്തസ്സ ധമ്മതേജേന ചതുനഹുതാധികദ്വിയോജനസതസഹസ്സബഹലാ അയം മഹാപഥവീ ഹത്ഥിനാ അക്കന്തനളകലാപോ വിയ, പീളിയമാനം ഉച്ഛുയന്തം വിയ ച മഹാവിരവം വിരവമാനാ സങ്കമ്പി സമ്പകമ്പി സമ്പവേധി. കുലാലചക്കം വിയ തേലയന്തചക്കം വിയ ച പരിബ്ഭമി. തേന വുത്തം -

‘‘ഏത്തകായേവ തേ ലോകേ, യേ ധമ്മാ ബോധിപാചനാ;
തദുദ്ധം നത്ഥി അഞ്ഞത്ര, ദള്ഹം തത്ഥ പതിട്ഠഹ.

‘‘ഇമേ ധമ്മേ സമ്മസതോ, സഭാവരസലക്ഖണേ;
ധമ്മതേജേന വസുധാ, ദസസഹസ്സീ പകമ്പഥ.

‘‘ചലതി രവതി പഥവീ, ഉച്ഛുയന്തംവ പീളിതം;
തേലയന്തേ യഥാ ചക്കം, ഏവം കമ്പതി മേദനീ’’തി. (ബു॰ വം॰ ൨.൧൬൬-൧൬൭);

മഹാപഥവിയാ കമ്പമാനായ രമ്മനഗരവാസിനോ സണ്ഠാതും അസക്കോന്താ യുഗന്തവാതബ്ഭാഹതാ മഹാസാലാ വിയ മുച്ഛിതാ പപതിംസു. ഘടാദീനി കുലാലഭാജനാനി പവട്ടന്താനി അഞ്ഞമഞ്ഞം പഹരന്താനി ചുണ്ണവിചുണ്ണാനി അഹേസും. മഹാജനോ ഭീതതസിതോ സത്ഥാരം ഉപസങ്കമിത്വാ ‘‘കിം നു ഖോ ഭഗവാ നാഗാവട്ടോ അയം, ഭൂതയക്ഖദേവതാസു അഞ്ഞതരാവട്ടോ വാതി ന ഹി മയം ഏതം ജാനാമ, അപിച ഖോ സബ്ബോപി അയം മഹാജനോ ഉപദ്ദുതോ, കിം നു ഖോ ഇമസ്സ ലോകസ്സ പാപകം ഭവിസ്സതി, ഉദാഹു കല്യാണം, കഥേഥ നോ ഏതം കാരണ’’ന്തി ആഹ. അഥ സത്ഥാ തേസം കഥം സുത്വാ ‘‘തുമ്ഹേ മാ ഭായഥ, മാ ചിന്തയിത്ഥ, നത്ഥി വോ ഇതോനിദാനം ഭയം. യോ സോ മയാ അജ്ജ ‘സുമേധപണ്ഡിതോ അനാഗതേ ഗോതമോ നാമ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ’തി ബ്യാകതോ, സോ ഇദാനി ദസ പാരമിയോ സമ്മസതി, തസ്സ സമ്മസന്തസ്സ വിലോളേന്തസ്സ ധമ്മതേജേന സകലദസസഹസ്സീ ലോകധാതു ഏകപ്പഹാരേന കമ്പതി ചേവ രവതി ചാ’’തി ആഹ. തേന വുത്തം -

‘‘യാവതാ പരിസാ ആസി, ബുദ്ധസ്സ പരിവേസനേ;
പവേധമാനാ സാ തത്ഥ, മുച്ഛിതാ സേസി ഭൂമിയാ.

‘‘ഘടാനേകസഹസ്സാനി, കുമ്ഭീനഞ്ച സതാ ബഹൂ;
സഞ്ചുണ്ണമഥിതാ തത്ഥ, അഞ്ഞമഞ്ഞം പഘട്ടിതാ.

‘‘ഉബ്ബിഗ്ഗാ തസിതാ ഭീതാ, ഭന്താ ബ്യഥിതമാനസാ;
മഹാജനാ സമാഗമ്മ, ദീപങ്കരമുപാഗമും.

“കിം ഭവിസ്സതി ലോകസ്സ, കല്യാണമഥ പാപകം;
സബ്ബോ ഉപദ്ദുതോ ലോകോ, തം വിനോദേഹി ചക്ഖുമ.

“തേസം തദാ സഞ്ഞാപേസി, ദീപങ്കരോ മഹാമുനി;
വിസ്സത്ഥാ ഹോഥ മാ ഭാഥ, ഇമസ്മിം പഥവികമ്പനേ.

“യമഹം അജ്ജ ബ്യാകാസിം, ‘ബുദ്ധോ ലോകേ ഭവിസ്സതി’;
ഏസോ സമ്മസതി ധമ്മം, പുബ്ബകം ജിനസേവിതം.

“തസ്സ സമ്മസതോ ധമ്മം, ബുദ്ധഭൂമിം അസേസതോ;
തേനായം കമ്പിതാ പഥവീ, ദസസഹസ്സീ സദേവകേ”തി. (ബു॰ വം॰
വ.൧൬൭-൧൭൪);

മഹാജനോ തഥാഗതസ്സ വചനം സുത്വാ ഹട്ഠതുട്ഠോ മാലാഗന്ധവിലേപനം ആദായ രമ്മനഗരാ നിക്ഖമിത്വാ ബോധിസത്തം ഉപസങ്കമിത്വാ മാലാഗന്ധാദീഹി പൂജേത്വാ വന്ദിത്വാ പദക്ഖിണം കത്വാ രമ്മനഗരമേവ പാവിസി. ബോധിസത്തോപി ദസ പാരമിയോ സമ്മസിത്വാ വീരിയം ദള്ഹം കത്വാ അധിട്ഠായ നിസിന്നാസനാ വുട്ഠാസി. തേന വുത്തം -

“ബുദ്ധസ്സ വചനം സുത്വാ, മനോ നിബ്ബായി താവദേ;
സബ്ബേ മം ഉപസങ്കമ്മ, പുനാപി അഭിവന്ദിസും.

“സമാദിയിത്വാ ബുദ്ധഗുണം, ദള്ഹം കത്വാന മാനസം;
ദീപങ്കരം നമസ്സിത്വാ, ആസനാ വുട്ഠഹിം തദാ”തി. (ബു॰ വം॰
വ.൧൭൫-൧൭൬);

അഥ ബോധിസത്തം ആസനാ വുട്ഠഹന്തം സകലദസസഹസ്സചക്കവാളദേവതാ സന്നിപതിത്വാ ദിബ്ബേഹി മാലാഗന്ധേഹി പൂജേത്വാ വന്ദിത്വാ “അയ്യ സുമേധതാപസ, തയാ അജ്ജ ദീപങ്കരദസബലസ്സ പാദമൂലേ മഹതീ പത്ഥനാ പത്ഥിതാ, സാ തേ അനന്തരായേന സമിജ്ഝതു, മാ തേ ഭയം വാ ഛമ്ഭിതത്തം വാ അഹോസി, സരീരേ അപ്പമത്തകോപി രോഗോ മാ ഉപ്പജ്ജതു, ഖിപ്പം പാരമിയോ പൂരേത്വാ സമ്മാസമ്ബോധിം പടിവിജ്ഝ. യഥാ പുപ്ഫൂപഗഫലൂപഗരുക്ഖാ സമയേ പുപ്ഫന്തി ചേവ ഫലന്തി ച, തഥേവ ത്വമ്പി തം സമയം അനതിക്കമിത്വാ ഖിപ്പം സമ്ബോധിമുത്തമം ഫുസസ്സൂ”തിആദീനി ഥുതിമങ്ഗലാനി പയിരുദാഹംസു. ഏവഞ്ച പയിരുദാഹിത്വാ അത്തനോ അത്തനോ ദേവട്ഠാനമേവ അഗമംസു. ബോധിസത്തോപി ദേവതാഹി അഭിത്ഥവിതോ - “അഹം ദസ പാരമിയോ പൂരേത്വാ കപ്പസതസഹസ്സാധികാനം ചതുന്നം അസങ്ഖ്യേയ്യാനം മത്ഥകേ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സാമീ”തി വീരിയം ദള്ഹം കത്വാ അധിട്ഠായ നഭം അബ്ഭുഗ്ഗന്ത്വാ ഹിമവന്തമേവ അഗമാസി. തേന വുത്തം -

“ദിബ്ബം മാനുസകം പുപ്ഫം, ദേവാ മാനുസകാ ഉഭോ;
സമോകിരന്തി പുപ്ഫേഹി, വുട്ഠഹന്തസ്സ ആസനാ.

“വേദയന്തി ച തേ സോത്ഥിം, ദേവാ മാനുസകാ ഉഭോ;
മഹന്തം പത്ഥിതം തുയ്ഹം, തം ലഭസ്സു യഥിച്ഛിതം.

“സബ്ബീതിയോ വിവജ്ജന്തു, സോകോ രോഗോ വിനസ്സതു;
മാ തേ ഭവന്ത്വന്തരായാ, ഫുസ ഖിപ്പം ബോധിമുത്തമം.

“യഥാപി സമയേ പത്തേ, പുപ്ഫന്തി പുപ്ഫിനോ ദുമാ;
തഥേവ ത്വം മഹാവീര, ബുദ്ധഞാണേന പുപ്ഫസു.

“യഥാ യേ കേചി സമ്ബുദ്ധാ, പൂരയും ദസ പാരമീ;
തഥേവ ത്വം മഹാവീര, പൂരയ ദസ പാരമീ.

“യഥാ യേ കേചി സമ്ബുദ്ധാ, ബോധിമണ്ഡമ്ഹി ബുജ്ഝരേ;
തഥേവ ത്വം മഹാവീര, ബുജ്ഝസ്സു ജിനബോധിയം.

“യഥാ യേ കേചി സമ്ബുദ്ധാ, ധമ്മചക്കം പവത്തയും;
തഥേവ ത്വം മഹാവീര, ധമ്മചക്കം പവത്തയ.

“പുണ്ണമായേ യഥാ ചന്ദോ, പരിസുദ്ധോ വിരോചതി;
തഥേവ ത്വം പുണ്ണമനോ, വിരോച ദസസഹസ്സിയം.

“രാഹുമുത്തോ യഥാ സൂരിയോ, താപേന അതിരോചതി;
തഥേവ ലോകാ മുച്ചിത്വാ, വിരോച സിരിയാ തുവം.

“യഥാ യാ കാചി നദിയോ, ഓസരന്തി മഹോദധിം;
ഏവം സദേവകാ ലോകാ, ഓസരന്തു തവന്തികേ.

“തേഹി ഥുതപ്പസത്ഥോ സോ, ദസ ധമ്മേ സമാദിയ;
തേ ധമ്മേ പരിപൂരേന്തോ, പവനം പാവിസീ തദാ”തി. (ബു॰ വം॰ ൨.൧൭൭-൧൮൭);

സുമേധകഥാ നിട്ഠിതാ.

രമ്മനഗരവാസിനോപി ഖോ നഗരം പവിസിത്വാ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ മഹാദാനം അദംസു. സത്ഥാ തേസം ധമ്മം ദേസേത്വാ മഹാജനം സരണാദീസു പതിട്ഠപേത്വാ രമ്മനഗരാ നിക്ഖമി. തതോ ഉദ്ധമ്പി യാവതായുകം തിട്ഠന്തോ സബ്ബം ബുദ്ധകിച്ചം കത്വാ അനുക്കമേന അനുപാദിസേസായ നിബ്ബാനധാതുയാ പരിനിബ്ബായി. തത്ഥ യം വത്തബ്ബം, തം സബ്ബം ബുദ്ധവംസേ വുത്തനയേനേവ വിത്ഥാരേതബ്ബം. വുത്തഞ്ഹി തത്ഥ -

“തദാ തേ ഭോജയിത്വാന, സസങ്ഘം ലോകനായകം;
ഉപഗച്ഛും സരണം തസ്സ, **ദീപങ്കരസ്സ** സത്ഥുനോ.

“സരണഗമനേ കഞ്ചി, നിവേസേസി തഥാഗതോ;
കഞ്ചി പഞ്ചസു സീലേസു, സീലേ ദസവിധേ പരം.

“കസ്സചി ദേതി സാമഞ്ഞം, ചതുരോ ഫലമുത്തമേ;
കസ്സചി അസമേ ധമ്മേ, ദേതി സോ പടിസമ്ഭിദാ.

“കസ്സചി വരസമാപത്തിയോ, അട്ഠ ദേതി നരാസഭോ;

തിസ്സോ കസ്സചി വിജ്ജായോ, ഛളഭിഞ്ഞാ പവേച്ഛതി.

“തേന യോഗേന ജനകായം, ഓവദതി മഹാമുനി;
തേന വിത്ഥാരികം ആസി, ലോകനാഥസ്സ സാസനം.

“മഹാഹനൂസഭക്ഖന്ധോ, ദീപങ്കരസനാമകോ;
ബഹൂ ജനേ താരയതി, പരിമോചേതി ദുഗ്ഗതിം.

“ബോധനേയ്യം ജനം ദിസ്വാ, സതസഹസ്സേപി യോജനേ;
ഖണേന ഉപഗന്ത്വാന, ബോധേതി തം മഹാമുനി.

“പഠമാഭിസമയേ ബുദ്ധോ, കോടിസതമബോധയി;
ദുതിയാഭിസമയേ നാഥോ, നവുതികോടിമബോധയി.

“യദാ ച ദേവഭവനമ്ഹി, ബുദ്ധോ ധമ്മമദേസയി;
നവുതികോടിസഹസ്സാനം, തതിയാഭിസമയോ അഹു.

“സന്നിപാതാ തയോ ആസും, ദീപങ്കരസ്സ സത്ഥുനോ;
കോടിസതസഹസ്സാനം, പഠമോ ആസി സമാഗമോ.

“പുന നാരദകൂടമ്ഹി, പവിവേകഗതേ ജിനേ;
ഖീണാസവാ വീതമലാ, സമിംസു സതകോടിയോ.

“യമ്ഹി കാലേ മഹാവീരോ, സുദസ്സനസിലുച്ചയേ;
നവുതികോടിസഹസ്സേഹി, പവാരേസി മഹാമുനി.

“അഹം തേന സമയേന, ജടിലോ ഉഗ്ഗതാപനോ;
അന്തലിക്ഖമ്ഹി ചരണോ, പഞ്ചാഭിഞ്ഞാസു പാരഗൂ.

“ദസവീസസഹസ്സാനം, ധമ്മാഭിസമയോ അഹു;
ഏകദ്വിന്നം അഭിസമയാ, ഗണനതോ അസങ്ഖിയാ.

“വിത്ഥാരികം ബാഹുജഞ്ഞം, ഇദ്ധം ഫീതം അഹൂ തദാ;
ദീപങ്കരസ്സ ഭഗവതോ, സാസനം സുവിസോധിതം.

“ചത്താരി സതസഹസ്സാനി, ഛളഭിഞ്ഞാ മഹിദ്ധികാ;
ദീപങ്കരം ലോകവിദും, പരിവാരേന്തി സബ്ബദാ.

“യേ കേചി തേന സമയേന, ജഹന്തി മാനുസം ഭവം;
അപ്പത്തമാനസാ സേഖാ, ഗരഹിതാ ഭവന്തി തേ.

“സുപുപ്ഫിതം പാവചനം, അരഹന്തേഹി താദിഭി;
ഖീണാസവേഹി വിമലേഹി, ഉപസോഭതി സബ്ബദാ.

“നഗരം രമ്മവതീ നാമ, സുദേവോ നാമ ഖത്തിയോ;
സുമേധാ നാമ ജനികാ, ദീപങ്കരസ്സ സത്ഥുനോ.

“ദസവസ്സസഹസ്സാനി, അഗാരം അജ്ഝ സോ വസി;

ഹംസാ കോഞ്ചാ മയൂരാ ച, തയോ പാസാദമുത്തമാ.

“തീണി സതസഹസ്സാനി, നാരിയോ സമലങ്കതാ;
പദുമാ നാമ സാ നാരീ, ഉസഭക്ഖന്ധോ അത്രജോ.

“നിമിത്തേ ചതുരോ ദിസ്വാ, ഹത്ഥിയാനേന നിക്ഖമി;
അനൂനദസമാസാനി, പധാനേ പദഹീ ജിനോ.

“പധാനചാരം ചരിത്വാന, അബുജ്ഝി മാനസം മുനി;
ബ്രഹ്മുനാ യാചിതോ സന്തോ, ദീപങ്കരോ മഹാമുനി.

“വത്തി ചക്കം മഹാവീരോ, നന്ദാരാമേ സിരീഘരേ;
നിസിന്നോ സിരീസമൂലമ്ഹി, അകാസി തിത്ഥിയമദ്ദനം.

“സുമങ്ഗലോ ച തിസ്സോ ച, അഹേസും അഗ്ഗസാവകാ;
സാഗതോ നാമുപട്ഠാകോ, ദീപങ്കരസ്സ സത്ഥുനോ.

സുനന്ദാ ച“നന്ദാ ചേവ സുനന്ദാ ച, അഹേസും അഗ്ഗസാവികാ;
ബോധി തസ്സ ഭഗവതോ, പിപ്ഫലീതി പവുച്ചതി.

“തപുസ്സഭല്ലികാ നാമ, അഹേസും അഗ്ഗുപട്ഠകാ;
സിരിമാ കോണാ ഉപട്ഠികാ, ദീപങ്കരസ്സ സത്ഥുനോ.

“അസീതിഹത്ഥമുബ്ബേധോ, ദീപങ്കരോ മഹാമുനി;
സോഭതി ദീപരുക്ഖോവ, സാലരാജാവ ഫുല്ലിതോ.

“പഭാ വിധാവതി തസ്സ, സമന്താ ദ്വാദസ യോജനേ;
സതസഹസ്സവസ്സാനി, ആയു തസ്സ മഹേസിനോ;
താവതാ തിട്ഠമാനോ സോ, താരേസി ജനതം ബഹും.

“ജോതയിത്വാന സദ്ധമ്മം, സന്താരേത്വാ മഹാജനം;
ജലിത്വാ അഗ്ഗിഖന്ധോവ, നിബ്ബുതോ സോ സസാവകോ.

“സാ ച ഇദ്ധി സോ ച യസോ, താനി ച പാദേസു ചക്കരതനാനി;
സബ്ബം തമന്തരഹിതം, നനു രിത്താ സബ്ബസങ്ഖാരാതി.

“ദീപങ്കരോ ജിനോ സത്ഥാ, നന്ദാരാമമ്ഹി നിബ്ബുതോ;
തത്ഥേതസ്സ ജിനഥൂപോ, ഛത്തിംസുബ്ബേധയോജനോ”തി. (ബു॰ വം॰ ൩.൧-൩൧);

കോണ്ഡഞ്ഞോ ബുദ്ധോ

ദീപങ്കരസ്സ പന ഭഗവതോ അപരഭാഗേ ഏകം അസങ്ഖ്യേയ്യം അതിക്കമിത്വാ **കോണ്ഡഞ്ഞോ** നാമ സത്ഥാ ഉദപാദി. തസ്സാപി തയോ സാവകസന്നിപാതാ അഹേസും. പഠമസന്നിപാതേ കോടിസതസഹസ്സം, ദുതിയേ കോടിസഹസ്സം , തതിയേ നവുതികോടിയോ. തദാ ബോധിസത്തോ വിജിതാവീ നാമ ചക്കവത്തീ ഹുത്വാ കോടിസതസഹസ്സസ്സ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ

മഹാദാനം അദാസി. സത്ഥാ ബോധിസത്തം "ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ"തി ബ്യാകരിത്വാ ധമ്മം ദേസേസി. സോ സത്ഥു ധമ്മകഥം സുത്വാ രജ്ജം നിയ്യാതേത്വാ പബ്ബജി. സോ തീണി പിടകാനി ഉഗ്ഗഹേത്വാ അട്ഠ സമാപത്തിയോ ച പഞ്ച അഭിഞ്ഞായോ ച ഉപ്പാദേത്വാ അപരിഹീനജ്ഝാനോ ബ്രഹ്മലോകേ നിബ്ബത്തി. കോണ്ഡഞ്ഞബുദ്ധസ്സ പന രമ്മവതീ നാമ നഗരം, സുനന്ദോ നാമ ഖത്തിയോ പിതാ, സുജാതാ നാമ ദേവീ മാതാ, ഭദ്ദോ ച സുഭദ്ദോ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ, അനുരുദ്ധോ നാമുപട്ഠാകോ, തിസ്സാ ച ഉപതിസ്സാ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവികാ, സാലകല്യാണിരുക്ഖോ ബോധി, അട്ഠാസീതിഹത്ഥുബ്ബേധം സരീരം, വസ്സസതസഹസ്സം ആയുപ്പമാണം അഹോസി.

> "ദീപങ്കരസ്സ അപരേന, കോണ്ഡഞ്ഞോ നാമ നായകോ;
> അനന്തതേജോ അമിതയസോ, അപ്പമേയ്യോ ദുരാസദോ".

തസ്സ അപരഭാഗേ ഏകം അസങ്ഖ്യേയ്യം അതിക്കമിത്വാ ഏകസ്മിം കപ്പേയേവ ചത്താരോ ബുദ്ധാ നിബ്ബത്തിംസു - **മങ്ഗലോ, സുമനോ, രേവതോ, സോഭിതോ**തി. **മങ്ഗലസ്സ** ഭഗവതോ തീസു സാവകസന്നിപാതേസു പഠമസന്നിപാതേ കോടിസതസഹസ്സം ഭിക്ഖൂ അഹേസും, ദുതിയേ കോടിസതസഹസ്സം, തതിയേ നവുതികോടിയോ. വേമാതികഭാതാ കിരസ്സ ആനന്ദകുമാരോ നാമ നവുതികോടിസങ്ഖായ പരിസായ സദ്ധിം ധമ്മസ്സവനത്ഥായ സത്ഥു സന്തികം അഗമാസി. സത്ഥാ തസ്സ അനുപുബ്ബികഥം കഥേസി. സോ സദ്ധിം പരിസായ സഹ പടിസമ്ഭിദാഹി അരഹത്തം പാപുണി. സത്ഥാ തേസം കുലപുത്താനം പുബ്ബചരിതം ഓലോകേന്തോ ഇദ്ധിമയപത്തചീവരസ്സ ഉപനിസ്സയം ദിസ്വാ ദക്ഖിണഹത്ഥം പസാരേത്വാ "ഏഥ ഭിക്ഖവോ"തി ആഹ. സബ്ബേ തങ്ഖണഞ്ഞേവ ഇദ്ധിമയപത്തചീവരധരാ സട്ഠിവസ്സികത്ഥേരാ വിയ ആകപ്പസമ്പന്നാ ഹുത്വാ സത്ഥാരം വന്ദിത്വാ പരിവാരയിംസു. അയമസ്സ തതിയോ സാവകസന്നിപാതോ അഹോസി.

യഥാ പന അഞ്ഞേസം ബുദ്ധാനം സമന്താ അസീതിഹത്ഥപ്പമാണായേവ സരീരപ്പഭാ അഹോസി, ന ഏവം തസ്സ. തസ്സ പന ഭഗവതോ സരീരപ്പഭാ നിച്ചകാലം ദസസഹസ്സിലോകധാതും ഫരിത്വാ അട്ഠാസി. രുക്ഖപഥവീപബ്ബതസമുദ്ദാദയോ അന്തമസോ ഉക്ഖലിയാദീനി ഉപാദായ സുവണ്ണപട്ടപരിയോനദ്ധാ വിയ അഹേസും. ആയുപ്പമാണം പനസ്സ നവുതിവസ്സസഹസ്സാനി അഹോസി. ഏത്തകം കാലം ചന്ദിമസൂരിയാദയോ അത്തനോ പഭായ വിരോചിതും നാസക്ഖിംസു, രത്തിന്ദിവപരിച്ഛേദോ ന പഞ്ഞായിത്ഥ. ദിവാ സൂരിയാലോകേന വിയ സത്താ നിച്ചം ബുദ്ധാലോകേനേവ വിചരിംസു. സായം പുപ്ഫിതകുസുമാനം പാതോ ച രവനകസകുണാദീനഞ്ച വസേന ലോകോ രത്തിന്ദിവപരിച്ഛേദം സല്ലക്ഖേസി.

കിം പന അഞ്ഞേസം ബുദ്ധാനം അയമാനുഭാവോ നത്ഥീതി? നോ നത്ഥി. തേപി ഹി ആകങ്ഖമാനാ ദസസഹസ്സിലോകധാതും വാ തതോ വാ ഭിയ്യോ ആഭായ ഫരേയ്യും. മങ്ഗലസ്സ പന ഭഗവതോ പുബ്ബപത്ഥനാവസേന അഞ്ഞേസം ബ്യാമപ്പഭാ വിയ സരീരപ്പഭാ നിച്ചമേവ ദസസഹസ്സിലോകധാതും ഫരിത്വാ അട്ഠാസി. സോ കിര ബോധിസത്തചരിയചരണകാലേ വേസ്സന്തരസദിസേ അത്തഭാവേ ഠിതോ സപുത്തദാരോ വങ്കപബ്ബതസദിസേ പബ്ബതേ വസി. അഥേകോ ഖരദാഠികോ നാമ യക്ഖോ മഹാപുരിസസ്സ ദാനജ്ഝാസയതം സുത്വാ ബ്രാഹ്മണവണ്ണേന ഉപസങ്കമിത്വാ മഹാസത്തം ദ്വേ ദാരകേ യാചി. മഹാസത്തോ

“ദദാമി, ബ്രാഹ്മണ, പുത്തകേ”തി വത്വാ ഹട്ഠപഹട്ഠോ ഉദകപരിയന്തം മഹാപഥവിം കമ്പേന്തോ ദ്വേപി ദാരകേ അദാസി. യക്ഖോ ചങ്കമനകോടിയം ആലമ്ബനഫലകം നിസ്സായ ഠത്വാ പസ്സന്തസ്സേവ മഹാസത്തസ്സ മുലാലകലാപം വിയ ദാരകേ ഖാദി. മഹാപുരിസസ്സ യക്ഖം ഓലോകേത്വാ മുഖേ വിവടമത്തേ അഗ്ഗിജാലം വിയ ലോഹിതധാരം ഉഗ്ഗിരമാനം തസ്സ മുഖം ദിസ്വാപി കേസഗ്ഗമത്തമ്പി ദോമനസ്സം ന ഉപ്പജ്ജി. “സുദിന്നം വത മേ ദാന”ന്തി ചിന്തയതോ പനസ്സ സരീരേ മഹന്തം പീതിസോമനസ്സം ഉദപാദി. സോ “ഇമസ്സ മേ ദാനസ്സ നിസ്സന്ദേന അനാഗതേ ഇമിനാവ നീഹാരേന സരീരതോ രസ്മിയോ നിക്ഖമന്തൂ”തി പത്ഥനം അകാസി. തസ്സ തം പത്ഥനം നിസ്സായ ബുദ്ധഭൂതസ്സ സരീരതോ രസ്മിയോ നിക്ഖമിത്വാ എത്തകം ഠാനം ഫരിംസു.

അപരമ്പിസ്സ പുബ്ബചരിയം അത്ഥി. സോ കിര ബോധിസത്തകാലേ എകസ്സ ബുദ്ധസ്സ ചേതിയം ദിസ്വാ “ഇമസ്സ ബുദ്ധസ്സ മയാ ജീവിതം പരിച്ചജിതും വട്ടതീ”തി ദണ്ഡകദീപികാവേഠനനിയാമേന സകലസരീരം വേഠാപേത്വാ രതനമത്തമകുളം സതസഹസ്സഗ്ഘനികം സുവണ്ണപാതിം സപ്പിസ്സ പൂരാപേത്വാ തത്ഥ സഹസ്സവട്ടിയോ ജാലേത്വാ തം സീസേനാദായ സകലസരീരം ജാലാപേത്വാ ചേതിയം പദക്ഖിണം കരോന്തോ സകലരത്തിം വീതിനാമേതി. എവം യാവ അരുണുഗ്ഗമനാ വായമന്തസ്സാപിസ്സ ലോമകൂപമത്തമ്പി ഉസുമം ന ഗണ്ഹി. പദുമഗബ്ഭം പവിട്ഠകാലോ വിയ അഹോസി. ധമ്മോ ഹി നാമേസ അത്താനം രക്ഖന്തം രക്ഖതി. തേനാഹ ഭഗവാ -

> “ധമ്മോ ഹവേ രക്ഖതി ധമ്മചാരിം, ധമ്മോ സുചിണ്ണോ സുഖമാവഹാതി;
> എസാനിസംസോ ധമ്മേ സുചിണ്ണേ, ന ദുഗ്ഗതിം ഗച്ഛതി ധമ്മചാരീ”തി.
> (ഥേരഗാ॰ ൩൦൩; ജാ॰ ൧.൧൦.൧൦൨) -

ഇമസ്സപി കമ്മസ്സ നിസ്സന്ദേന തസ്സ ഭഗവതോ സരീരോഭാസോ ദസസഹസ്സിലോകധാതും ഫരിത്വാ അട്ഠാസി.

തദാ അമ്ഹാകം ബോധിസത്തോ സുരുചി നാമ ബ്രാഹ്മണോ ഹുത്വാ “സത്ഥാരം നിമന്തേസ്സാമീ”തി ഉപസങ്കമിത്വാ മധുരധമ്മകഥം സുത്വാ “സ്വേ മയ്ഹം ഭിക്ഖം ഗണ്ഹഥ, ഭന്തേ”തി ആഹ. “ബ്രാഹ്മണ, കിത്തകേഹി തേ ഭിക്ഖൂഹി അത്ഥോ”തി? “കിത്തകാ പന വോ, ഭന്തേ, പരിവാരഭിക്ഖൂ”തി ആഹ. തദാ സത്ഥു പഠമസന്നിപാതോയേവ ഹോതി, തസ്മാ “കോടിസതസഹസ്സ”ന്തി ആഹ. “ഭന്തേ, സബ്ബേഹിപി സദ്ധിം മയ്ഹം ഭിക്ഖം ഗണ്ഹഥാ”തി. സത്ഥാ അധിവാസേസി. ബ്രാഹ്മണോ സ്വാതനായ നിമന്തേത്വാ ഗേഹം ഗച്ഛന്തോ ചിന്തേസി - “അഹം എത്തകാനം ഭിക്ഖൂനം യാഗുഭത്തവത്ഥാദീനി ദാതും സക്കോമി, നിസീദനട്ഠാനം പന കഥം ഭവിസ്സതീ”തി?

തസ്സ സാ ചിന്താ ചതുരാസീതിയോജനസഹസ്സമത്ഥകേ ഠിതസ്സ ദേവരഞ്ഞോ പണ്ഡുകമ്ബലസിലാസനസ്സ ഉണ്ഹഭാവം ജനേസി. സക്കോ “കോ നു ഖോ മം ഇമമ്ഹാ ഠാനാ ചാവേതുകാമോ”തി ദിബ്ബചക്ഖുനാ ഓലോകേന്തോ മഹാപുരിസം ദിസ്വാ “സുരുചി നാമ ബ്രാഹ്മണോ ബുദ്ധപ്പമുഖം ഭിക്ഖുസങ്ഘം നിമന്തേത്വാ നിസീദനട്ഠാനത്ഥായ ചിന്തേസി, മയാപി തത്ഥ ഗന്ത്വാ പുഞ്ഞകോട്ഠാസം ഗഹേതും വട്ടതീ”തി വഡ്ഢകിവണ്ണം നിമ്മിനിത്വാ

വാസിഫരസുഹത്ഥോ മഹാപുരിസസ്സ പുരതോ പാതുരഹോസി. “അത്ഥി നു ഖോ കസ്സചി ഭതിയാ കത്തബ്ബകിച്ച”ന്തി ആഹ. മഹാപുരിസോ തം ദിസ്വാ “കിം കമ്മം കരിസ്സസീ”തി ആഹ. “മമ അജാനനസിപ്പം നാമ നത്ഥി, ഗേഹം വാ മണ്ഡപം വാ യോ യം കാരേതി, തസ്സ തം കാതും ജാനാമീ”തി. “തേന ഹി മയ്ഹം കമ്മം അത്ഥീ”തി. “കിം, അയ്യാ”തി? “സ്വാതനായ മേ കോടിസതസഹസ്സഭിക്ഖൂ നിമന്തിതാ. തേസം നിസീദനമണ്ഡപം കരിസ്സസീ”തി? “അഹം നാമ കരേയ്യം സചേ മേ ഭതിം ദാതും സക്ഖിസ്സഥാ”തി. “സക്ഖിസ്സാമി, താതാ”തി. “സാധു കരിസ്സാമീ”തി ഗന്ത്വാ ഏകം പദേസം ഓലോകേസി. ദ്വാദസതേരസയോജനപ്പമാണോ പദേസോ കസിണമണ്ഡലം വിയ സമതലോ അഹോസി. സോ “ഏത്തകേ ഠാനേ സത്തരതനമയോ മണ്ഡപോ ഉട്ഠഹതൂ”തി ചിന്തേത്വാ ഓലോകേസി. താവദേവ പഥവിം ഭിന്ദിത്വാ മണ്ഡപോ ഉട്ഠഹി. തസ്സ സോവണ്ണമയേസു ഥമ്ഭേസു രജതമയാ ഘടകാ അഹേസും, രജതമയേസു സോവണ്ണമയാ, മണിമയേസു ഥമ്ഭേസു പവാളമയാ, പവാളമയേസു മണിമയാ, സത്തരതനമയേസു ഥമ്ഭേസു സത്തരതനമയാ ഘടകാ അഹേസും. തതോ “മണ്ഡപസ്സ അന്തരന്തരേ കിങ്കണികജാലം ഓലമ്ബതൂ”തി ഓലോകേസി. സഹ ഓലോകനേനേവ ജാലം ഓലമ്ബി. യസ്സ മന്ദവാതേരിതസ്സ പഞ്ചങ്ഗികസ്സേവ തൂരിയസ്സ മധുരസദ്ദോ നിച്ഛരതി. ദിബ്ബസങ്ഗീതിവത്തനകാലോ വിയ അഹോസി. “അന്തരന്തരാ ഗന്ധദാമമാലാദാമാനി ഓലമ്ബന്തൂ”തി ചിന്തേന്തസ്സ മാലാദാമാനി ഓലമ്ബിംസു. “കോടിസതസഹസ്സസങ്ഖാനം ഭിക്ഖൂനം ആസനാനി ച ആധാരകാനി ച പഥവിം ഭിന്ദിത്വാ ഉട്ഠഹന്തൂ”തി ചിന്തേസി, താവദേവ ഉട്ഠഹിംസു. “കോണേ കോണേ ഏകേകാ ഉദകചാടിയോ ഉട്ഠഹന്തൂ”തി ചിന്തേസി, ഉദകചാടിയോ ഉട്ഠഹിംസു.

സോ ഏത്തകം മാപേത്വാ ബ്രാഹ്മണസ്സ സന്തികം ഗന്ത്വാ “ഏഹി, അയ്യ, തവ മണ്ഡപം ഓലോകേത്വാ മയ്ഹം ഭതിം ദേഹീ”തി ആഹ. മഹാപുരിസോ ഗന്ത്വാ മണ്ഡപം ഓലോകേസി. ഓലോകേന്തസ്സേവ ച സകലസരീരം പഞ്ചവണ്ണായ പീതിയാ നിരന്തരം ഫുടം അഹോസി. അഥസ്സ മണ്ഡപം ഓലോകേത്വാ ഏതദഹോസി - “നായം മണ്ഡപോ മനുസ്സഭൂതേന കതോ, മയ്ഹം പന അജ്ഝാസയം മയ്ഹം ഗുണം ആഗമ്മ അദ്ധാ സക്കഭവനം ഉണ്ഹം ഭവിസ്സതി. തതോ സക്കേന ദേവരഞ്ഞാ അയം മണ്ഡപോ കാരിതോ ഭവിസ്സതീ”തി. “ന ഖോ പന മേ യുത്തം ഏവരൂപേ മണ്ഡപേ ഏകദിവസംയേവ ദാനം ദാതും, സത്താഹം ദസ്സാമീ”തി ചിന്തേസി. ബാഹിരകദാനഞ്ഹി തത്തകമ്പി സമാനം ബോധിസത്താനം തുട്ഠിം കാതും ന സക്കോതി, അലങ്കതസീസം പന ഛിന്ദിത്വാ അഞ്ജിതഅക്ഖീനി ഉപ്പാടേത്വാ ഹദയമംസം വാ ഉബ്ബട്ടേത്വാ ദിന്നകാലേ ബോധിസത്താനം ചാഗം നിസ്സായ തുട്ഠി നാമ ഹോതി. അമ്ഹാകമ്പി ഹി ബോധിസത്തസ്സ സിവിരാജജാതകേ ദേവസികം പഞ്ചകഹാപണസതസഹസ്സാനി വിസ്സജ്ജേത്വാ ചതൂസു ദ്വാരേസു നഗരമജ്ഝേ ച ദാനം ദേന്തസ്സ തം ദാനം ചാഗതുട്ഠിം ഉപ്പാദേതും നാസക്ഖി. യദാ പനസ്സ ബ്രാഹ്മണവണ്ണേന ആഗന്ത്വാ സക്കോ ദേവരാജാ അക്ഖീനി യാചി, തദാ താനി ഉപ്പാടേത്വാ ദദമാനസ്സേവ ഹാസോ ഉപ്പജ്ജി, കേസഗ്ഗമത്തമ്പി ചിത്തം അഞ്ഞഥത്തം നാഹോസി. ഏവം ദിന്നദാനം നിസ്സായ ബോധിസത്താനം തിത്തി നാമ നത്ഥി. തസ്മാ സോപി മഹാപുരിസോ “സത്താഹം മയാ കോടിസതസഹസ്സസങ്ഖാനം ഭിക്ഖൂനം ദാനം ദാതും വട്ടതീ”തി ചിന്തേത്വാ തസ്മിം മണ്ഡപേ നിസീദാപേത്വാ സത്താഹം ഗവപാനം നാമ അദാസി. ഗവപാനന്തി മഹന്തേ മഹന്തേ കോലമ്ബേ ഖീരസ്സ പൂരേത്വാ ഉദ്ധനേസു

ആരോപേത്വാ ഘനപാകപക്കേ ഖീരേ ഥോകേ തണ്ഡുലേ പക്ഖിപിത്വാ പക്കമധുസക്കരചുണ്ണസപ്പീഹി അഭിസങ്ഖതഭോജനം വുച്ചതി. മനുസ്സായേവ പന പരിവിസിതും നാസക്ഖിംസു. ദേവാപി ഏകന്തരികാ ഹുത്വാ പരിവിസിംസു. ദ്വാദസതേരസയോജനപ്പമാണം ഠാനമ്പി ഭിക്ഖൂ ഗണ്ഹിതും നപ്പഹോസിയേവ , തേ പന ഭിക്ഖൂ അത്തനോ ആനുഭാവേന നിസീദിംസു. പരിയോസാനദിവസേ പന സബ്ബഭിക്ഖൂനം പത്താനി ധോവാപേത്വാ ഭേസജ്ജത്ഥായ സപ്പിനവനീതതേലമധുഫാണിതാനം പൂരേത്വാ തിചീവരേഹി സദ്ധിം അദാസി, സങ്ഘനവകഭിക്ഖുനാ ലദ്ധചീവരസാടകാ സതസഹസ്സഗ്ഘനികാ അഹേസും.

സത്ഥാ അനുമോദനം കരോന്തോ - “അയം പുരിസോ ഏവരൂപം മഹാദാനം അദാസി, കോ നു ഖോ ഭവിസ്സതീ”തി ഉപധാരേന്തോ - “അനാഗതേ കപ്പസതസഹസ്സാധികാനം ദ്വിന്നം അസങ്ഖ്യേയ്യാനം മത്ഥകേ ഗോതമോ നാമ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ”തി ദിസ്വാ മഹാപുരിസം ആമന്തേത്വാ “ത്വം ഏത്തകം നാമ കാലം അതിക്കമിത്വാ ഗോതമോ നാമ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസീ”തി ബ്യാകാസി. മഹാപുരിസോ ബ്യാകരണം സുത്വാ “അഹം കിര ബുദ്ധോ ഭവിസ്സാമി, കോ മേ ഘരാവാസേന അത്ഥോ, പബ്ബജിസ്സാമീ”തി ചിന്തേത്വാ തഥാരൂപം സമ്പത്തിം ഖേളപിണ്ഡം വിയ പഹായ സത്ഥു സന്തികേ പബ്ബജിത്വാ ബുദ്ധവചനം ഉഗ്ഗണ്ഹിത്വാ അഭിഞ്ഞായോ ച സമാപത്തിയോ ച നിബ്ബത്തേത്വാ ആയുപരിയോസാനേ ബ്രഹ്മലോകേ നിബ്ബത്തി.

മങ്ഗലോ ബുദ്ധോ

മങ്ഗലസ്സ പന ഭഗവതോ നഗരം ഉത്തരം നാമ അഹോസി, പിതാപി ഉത്തരോ നാമ ഖത്തിയോ, മാതാപി ഉത്തരാ നാമ ദേവീ, സുദേവോ ച ധമ്മസേനോ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ, പാലിതോ നാമുപട്ഠാകോ, സീവലീ ച അസോകാ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവികാ, നാഗരുക്ഖോ ബോധി, അട്ഠാസീതിഹത്ഥുബ്ബേധം സരീരം അഹോസി. നവുതി വസ്സസഹസ്സാനി ഠത്വാ പരിനിബ്ബുതേ പന തസ്മിം ഏകപ്പഹാരേനേവ ദസ ചക്കവാളസഹസ്സാനി ഏകന്ധകാരാനി അഹേസും. സബ്ബചക്കവാളേസു മനുസ്സാനം മഹന്തം ആരോദനപരിദേവനം അഹോസി.

> “കോണ്ഡഞ്ഞസ്സ അപരേന, മങ്ഗലോ നാമ നായകോ;
> തമം ലോകേ നിഹന്ത്വാന, ധമ്മോക്കമഭിധാരയീ”തി. (ബു॰ വം॰ ൫.൧);

സുമനോ ബുദ്ധോ

ഏവം ദസസഹസ്സിലോകധാതും അന്ധകാരം കത്വാ പരിനിബ്ബുതസ്സ തസ്സ ഭഗവതോ അപരഭാഗേ **സുമനോ** നാമ സത്ഥാ ലോകേ ഉദപാദി. തസ്സാപി തയോ സാവകസന്നിപാതാ. പഠമസന്നിപാതേ കോടിസതസഹസ്സഭിക്ഖൂ അഹേസും. ദുതിയേ കഞ്ചനപബ്ബതമ്ഹി നവുതികോടിസഹസ്സാനി, തതിയേ അസീതികോടിസഹസ്സാനി. തദാ മഹാസത്തോ അതുലോ നാമ നാഗരാജാ അഹോസി മഹിദ്ധികോ മഹാനുഭാവോ. സോ “ബുദ്ധോ ഉപ്പന്നോ”തി സുത്വാ ഞാതിസങ്ഘപരിവുതോ നാഗഭവനാ നിക്ഖമിത്വാ കോടിസതസഹസ്സഭിക്ഖുപരിവാരസ്സ തസ്സ ഭഗവതോ ദിബ്ബതൂരിയേഹി ഉപഹാരം കാരേത്വാ മഹാദാനം പവത്തേത്വാ പച്ചേകം ദുസ്സയുഗാനി ദത്വാ സരണേസു പതിട്ഠാസി. സോപി നം സത്ഥാ “അനാഗതേ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ”തി

ബ്യാകാസി. തസ്സ ഭഗവതോ നഗരം മേഖലം നാമ അഹോസി, സുദത്തോ നാമ രാജാ പിതാ, സിരിമാ നാമ മാതാ ദേവീ, സരണോ ച ഭാവിതത്തോ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ, ഉദേനോ നാമുപട്ഠാകോ, സോണാ ച ഉപസോണാ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവികാ, നാഗരുക്ഖോ ബോധി, നവുതിഹത്ഥുബ്ബേധം സരീരം അഹോസി, നവുതിയേവ വസ്സസഹസ്സാനി ആയുപ്പമാണം അഹോസി.

“മങ്ഗലസ്സ അപരേന, സുമനോ നാമ നായകോ;
സബ്ബധമ്മേഹി അസമോ, സബ്ബസത്താനമുത്തമോ”തി. (ബു॰ വം॰ ൫.൧);

രേവതോ ബുദ്ധോ

തസ്സ അപരഭാഗേ **രേവതോ** നാമ സത്ഥാ ഉദപാദി. തസ്സാപി തയോ സാവകസന്നിപാതാ. പഠമസന്നിപാതേ ഗണനാ നത്ഥി, ദുതിയേ കോടിസതസഹസ്സഭിക്ഖൂ അഹേസും, തഥാ തതിയേ. തദാ ബോധിസത്തോ അതിദേവോ നാമ ബ്രാഹ്മണോ ഹുത്വാ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ സരണേസു പതിട്ഠായ സിരസി അഞ്ജലിം ഠപേത്വാ തസ്സ സത്ഥുനോ കിലേസപ്പഹാനേ വണ്ണം സുത്വാ ഉത്തരാസങ്ഗേന പൂജം അകാസി. സോപി നം “ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ”തി ബ്യാകാസി. തസ്സ പന ഭഗവതോ നഗരം സുധഞ്ഞവതീ നാമ അഹോസി, പിതാ വിപുലോ നാമ ഖത്തിയോ, മാതാ വിപുലാ നാമ, വരുണോ ച ബ്രഹ്മദേവോ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ, സമ്ഭവോ നാമുപട്ഠാകോ, ഭദ്ദാ ച സുഭദ്ദാ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവികാ, നാഗരുക്ഖോ ബോധി, സരീരം അസീതിഹത്ഥുബ്ബേധം അഹോസി, ആയു സട്ഠി വസ്സസഹസ്സാനീതി.

“സുമനസ്സ അപരേന, രേവതോ നാമ നായകോ;
അനൂപമോ അസദിസോ, അതുലോ ഉത്തമോ ജിനോ”തി. (ബു॰ വം॰ ൭.൧);

സോഭിതോ ബുദ്ധോ

തസ്സ അപരഭാഗേ **സോഭിതോ** നാമ സത്ഥാ ഉദപാദി. തസ്സാപി തയോ സാവകസന്നിപാതാ. പഠമസന്നിപാതേ കോടിസതം ഭിക്ഖൂ അഹേസും, ദുതിയേ നവുതികോടിയോ, തതിയേ അസീതികോടിയോ. തദാ ബോധിസത്തോ അജിതോ നാമ ബ്രാഹ്മണോ ഹുത്വാ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ സരണേസു പതിട്ഠായ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ മഹാദാനം അദാസി. സോപി നം “ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ”തി ബ്യാകാസി. തസ്സ പന ഭഗവതോ നഗരം സുധമ്മം നാമ അഹോസി, പിതാ സുധമ്മോ നാമ രാജാ, മാതാപി സുധമ്മാ നാമ ദേവീ, അസമോ ച സുനേത്തോ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ, അനോമോ നാമുപട്ഠാകോ, നകുലാ ച സുജാതാ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവികാ, നാഗരുക്ഖോ ബോധി , അട്ഠപണ്ണാസഹത്ഥുബ്ബേധം സരീരം അഹോസി, നവുതി വസ്സസഹസ്സാനി ആയുപ്പമാണന്തി.

“രേവതസ്സ അപരേന, സോഭിതോ നാമ നായകോ;
സമാഹിതോ സന്തചിത്തോ, അസമോ അപ്പടിപുഗ്ഗലോ”തി. (ബു॰ വം॰ ൮.൧);

അനോമദസ്സീ ബുദ്ധോ

തസ്സ അപരഭാഗേ ഏകം അസങ്ഖയ്യേം അതിക്കമിത്വാ ഏകസ്മിം കപ്പേ തയോ ബുദ്ധാ നിബ്ബത്തിംസു **അനോമദസ്സീ, പദുമോ, നാരദോതി**. **അനോമദസ്സിസ്സ** ഭഗവതോ തയോ സാവകസന്നിപാതാ. പഠമേ അട്ഠ ഭിക്ഖുസതസഹസ്സാനി അഹേസും, ദുതിയേ സത്ത, തതിയേ ഛ. തദാ ബോധിസത്തോ ഏകോ യക്ഖസേനാപതി അഹോസി മഹിദ്ധികോ മഹാനുഭാവോ, അനേകകോടിസതസഹസ്സാനം യക്ഖാനം അധിപതി. സോ ''ബുദ്ധോ ഉപ്പന്നോ''തി സുത്വാ ആഗന്ത്വാ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ മഹാദാനം അദാസി. സോപി നം സത്ഥാ ''അനാഗതേ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ''തി ബ്യാകാസി. അനോമദസ്സിസ്സ പന ഭഗവതോ ചന്ദവതീ നാമ നഗരം അഹോസി, യസവാ നാമ രാജാ പിതാ, യസോധരാ നാമ മാതാ ദേവീ, നിസഭോ ച അനോമോ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ, വരുണോ നാമുപട്ഠാകോ, സുന്ദരീ ച സുമനാ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവികാ, അജ്ജുനരുക്ഖോ ബോധി, അട്ഠപഞ്ഞാസഹത്ഥുബ്ബേധം സരീരം അഹോസി, വസ്സസതസഹസ്സം ആയുപ്പമാണന്തി.

''സോഭിതസ്സ അപരേന, സമ്ബുദ്ധോ ദ്വിപദുത്തമോ;
അനോമദസ്സീ അമിതയസോ, തേജസ്സീ ദുരതിക്കമോ''തി. (ബു॰ വം॰ ൻ.൧);

പദുമോ ബുദ്ധോ

തസ്സ അപരഭാഗേ **പദുമോ** നാമ സത്ഥാ ഉദപാദി. തസ്സാപി തയോ സാവകസന്നിപാതാ. പഠമസന്നിപാതേ കോടിസതസഹസ്സം ഭിക്ഖൂ അഹേസും, ദുതിയേ തീണി സതസഹസ്സാനി, തതിയേ അഗാമകേ അരഞ്ഞേ മഹാവനസണ്ഡവാസീനം ഭിക്ഖൂനം ദ്വേ സതസഹസ്സാനി. തദാ ബോധിസത്തോ സീഹോ ഹുത്വാ സത്ഥാരം നിരോധസമാപത്തിം സമാപന്നം ദിസ്വാ പസന്നചിത്തോ വന്ദിത്വാ പദക്ഖിണം കത്വാ പീതിസോമനസ്സജാതോ തിക്ഖത്തും സീഹനാദം നദിത്വാ സത്താഹം ബുദ്ധാരമ്മണം പീതിം അവിജഹിത്വാ പീതിസുഖേനേവ ഗോചരായ അപക്കമിത്വാ ജീവിതപരിച്ചാഗം കത്വാ ഭഗവന്തം പയിരുപാസമാനോ അട്ഠാസി. സത്ഥാ സത്താഹച്ചയേന നിരോധാ വുട്ഠിതോ സീഹം ഓലോകേത്വാ ''ഭിക്ഖുസങ്ഘേപി ചിത്തം പസാദേത്വാ സങ്ഘം വന്ദിസ്സതീ''തി ''ഭിക്ഖുസങ്ഘോ ആഗച്ഛതൂ''തി ചിന്തേസി. ഭിക്ഖൂ താവദേവ ആഗമിംസു. സീഹോപി ഭിക്ഖുസങ്ഘേ ചിത്തം പസാദേതി. സത്ഥാ തസ്സ മനം ഓലോകേത്വാ ''അനാഗതേ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ''തി ബ്യാകാസി. പദുമസ്സ പന ഭഗവതോ ചമ്പകം നാമ നഗരം അഹോസി, അസമോ നാമ രാജാ പിതാ, മാതാ അസമാ നാമ ദേവീ, സാലോ ച ഉപസാലോ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ, വരുണോ നാമുപട്ഠാകോ, രാമാ ച സുരാമാ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവികാ, സോണരുക്ഖോ നാമ ബോധി, അട്ഠപണ്ണാസഹത്ഥുബ്ബേധം സരീരം അഹോസി, ആയു വസ്സസതസഹസ്സന്തി.

''അനോമദസ്സിസ്സ അപരേന, സമ്ബുദ്ധോ ദ്വിപദുത്തമോ;
പദുമോ നാമ നാമേന, അസമോ അപ്പടിപുഗ്ഗലോ''തി. (ബു॰ വ॰ ൧൦.൧);

നാരദോ ബുദ്ധോ

തസ്സ അപരഭാഗേ **നാരദോ** നാമ സത്ഥാ ഉദപാദി. തസ്സാപി തയോ സാവകസന്നിപാതാ. പഠമസന്നിപാതേ കോടിസതസഹസ്സം ഭിക്ഖൂ അഹേസും, ദുതിയേ നവുതികോടിസഹസ്സാനി, തതിയേ അസീതികോടിസഹസ്സാനി. തദാ

ബോധിസത്തോ ഇസിപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ പഞ്ചസു അഭിഞ്ഞാസു അട്ഠസു ച സമാപത്തീസു ചിണ്ണവസീ ഹുത്വാ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ മഹാദാനം ദത്വാ ലോഹിതചന്ദനേന പൂജം അകാസി. സോപി നം സത്ഥാ "അനാഗതേ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ"തി ബ്യാകാസി. തസ്സ പന ഭഗവതോ ധഞ്ഞവതീ നാമ നഗരം അഹോസി, സുദേവോ നാമ ഖത്തിയോ പിതാ, അനോമാ നാമ മാതാ ദേവീ, ഭദ്ദസാലോ ച ജിതമിത്തോ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ, വാസേട്ഠോ നാമുപട്ഠാകോ, ഉത്തരാ ച ഫഗ്ഗുനീ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവികാ, മഹാസോണരുക്ഖോ നാമ ബോധി, സരീരം അട്ഠാസീതിഹത്ഥുബ്ബേധം അഹോസി, നവുതി വസ്സസഹസ്സാനി ആയൂതി.

> "പദുമസ്സ അപരേന, സമ്ബുദ്ധോ ദ്വിപദുത്തമോ;
> നാരദോ നാമ നാമേന, അസമോ അപ്പടിപുഗ്ഗലോ"തി. (ബു॰ വം॰ ൧൧.൧);

പദുമുത്തരോ ബുദ്ധോ

നാരദബുദ്ധസ്സ പന അപരഭാഗേ ഇതോ സതസഹസ്സകപ്പമത്ഥകേ ഏകസ്മിം കപ്പേ ഏകോവ **പദുമുത്തരോ** നാമ ബുദ്ധോ ഉദപാദി. തസ്സാപി തയോ സാവകസന്നിപാതാ. പഠമേ സന്നിപാതേ കോടിസതസഹസ്സം ഭിക്ഖൂ അഹേസും, ദുതിയേ വേഭാരപബ്ബതേ നവുതികോടിസഹസ്സാനി, തതിയേ അസീതികോടിസഹസ്സാനി. തദാ ബോധിസത്തോ ജടിലോ നാമ മഹാരട്ഠിയോ ഹുത്വാ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ സചീവരം ദാനം അദാസി. സോപി നം സത്ഥാ "അനാഗതേ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ"തി ബ്യാകാസി. പദുമുത്തരസ്സ പന ഭഗവതോ കാലേ തിത്ഥിയാ നാമ നാഹേസും. സബ്ബദേവമനുസ്സാ ബുദ്ധമേവ സരണം അഗമംസു. തസ്സ നഗരം ഹംസവതീ നാമ അഹോസി, പിതാ ആനന്ദോ നാമ ഖത്തിയോ, മാതാ സുജാതാ നാമ ദേവീ, ദേവലോ ച സുജാതോ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ, സുമനോ നാമുപട്ഠാകോ, അമിതാ ച അസമാ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവികാ, സാലരുക്ഖോ ബോധി, സരീരം അട്ഠപണ്ണാസഹത്ഥുബ്ബേധം അഹോസി, സരീരപ്പഭാ സമന്തതോ ദ്വാദസയോജനാനി ഗണ്ഹി, വസ്സസതസഹസ്സം ആയൂതി.

> "നാരദസ്സ അപരേന, സമ്ബുദ്ധോ ദ്വിപദുത്തമോ;
> പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോ, അക്ഖോഭോ സാഗരൂപമോ"തി. (ബു॰ വം॰ ൧൨.൧);

സുമേധോ ബുദ്ധോ

തസ്സ അപരഭാഗേ തിംസ കപ്പസഹസ്സാനി അതിക്കമിത്വാ **സുമേധോ** ച **സുജാതോ** ചാതി ഏകസ്മിം കപ്പേ ദ്വേ ബുദ്ധാ നിബ്ബത്തിംസു. **സുമേധസ്സാ**പി തയോ സാവകസന്നിപാതാ. പഠമസന്നിപാതേ സുദസ്സനനഗരേ കോടിസതം ഖീണാസവാ അഹേസും, ദുതിയേ നവുതികോടിയോ, തതിയേ അസീതികോടിയോ. തദാ ബോധിസത്തോ ഉത്തരോ നാമ മാണവോ ഹുത്വാ നിദഹിത്വാ ഠപിതംയേവ അസീതികോടിധനം വിസ്സജ്ജേത്വാ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ മഹാദാനം ദത്വാ ധമ്മം സുത്വാ സരണേസു പതിട്ഠായ നിക്ഖമിത്വാ പബ്ബജി. സോപി നം "അനാഗതേ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ"തി ബ്യാകാസി. സുമേധസ്സ ഭഗവതോ സുദസ്സനം നാമ നഗരം അഹോസി, സുദത്തോ നാമ രാജാ പിതാ, മാതാപി സുദത്താ നാമ ദേവീ, സരണോ ച സബ്ബകാമോ

ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ, സാഗരോ നാമുപട്ഠാകോ, രാമാ ച സുരാമാ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവികാ, മഹാനീപരുക്ഖോ ബോധി, സരീരം അട്ഠാസീതിഹത്ഥുബ്ബേധം അഹോസി, ആയു നവുതി വസ്സസഹസ്സന്തി.

"പദുമുത്തരസ്സ അപരേന, സുമേധോ നാമ നായകോ;
ദുരാസദോ ഉഗ്ഗതേജോ, സബ്ബലോകുത്തമോ മുനീ"തി. (ബു॰ വം॰ ൧൩.൧);

സുജാതോ ബുദ്ധോ

തസ്സ അപരഭാഗേ **സുജാതോ** നാമ സത്ഥാ ഉദപാദി. തസ്സാപി തയോ സാവകസന്നിപാതാ. പഠമസന്നിപാതേ സട്ഠി ഭിക്ഖുസതസഹസ്സാനി അഹേസും, ദുതിയേ പഞ്ഞാസം, തതിയേ ചത്താലീസം. തദാ ബോധിസത്തോ ചക്കവത്തിരാജാ ഹുത്വാ "ബുദ്ധോ ഉപ്പന്നോ"തി സുത്വാ ഉപസങ്കമിത്വാ ധമ്മം സുത്വാ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ സദ്ധിം സത്തഹി രതനേഹി ചതുമഹാദീപരജ്ജം ദത്വാ സത്ഥു സന്തികേ പബ്ബജി. സകലരട്ഠവാസിനോ രട്ഠുപ്പാദം ഗഹേത്വാ ആരാമികകിച്ചം സാധേന്താ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ നിച്ചം മഹാദാനം അദംസു. സോപി നം സത്ഥാ "അനാഗതേ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ"തി ബ്യാകാസി. തസ്സ ഭഗവതോ നഗരം സുമങ്ഗലം നാമ അഹോസി, ഉഗ്ഗതോ നാമ രാജാ പിതാ, പഭാവതീ നാമ മാതാ, സുദസ്സനോ ച സുദേവോ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ, നാരദോ നാമുപട്ഠാകോ, നാഗാ ച നാഗസമാലാ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവികാ, മഹാവേളുരുക്ഖോ ബോധി. സോ കിര മന്ദച്ഛിദ്ദോ ഘനക്ഖന്ധോ ഉപരി നിഗ്ഗതാഹി മഹാസാഖാഹി മോരപിഞ്ഛകലാപോ വിയ വിരോചിത്ഥ. തസ്സ ഭഗവതോ സരീരം പണ്ണാസഹത്ഥുബ്ബേധം അഹോസി, ആയു നവുതി വസ്സസഹസ്സന്തി.

"തത്ഥേവ മണ്ഡകപ്പമ്ഹി, സുജാതോ നാമ നായകോ;
സീഹഹനൂസഭക്ഖന്ധോ, അപ്പമേയ്യോ ദുരാസദോ"തി. (ബു॰ വം॰ ൧൪.൧);

പിയദസ്സീ ബുദ്ധോ

തസ്സ അപരഭാഗേ ഇതോ അട്ഠാരസകപ്പസതമത്ഥകേ ഏകസ്മിം കപ്പേ **പിയദസ്സീ, അത്ഥദസ്സീ, ധമ്മദസ്സീ**തി തയോ ബുദ്ധാ നിബ്ബത്തിംസു. **പിയദസ്സിസ്സ**പി ഭഗവതോ തയോ സാവകസന്നിപാതാ. പഠമേ കോടിസതസഹസ്സം ഭിക്ഖൂ അഹേസും, ദുതിയേ നവുതികോടിയോ, തതിയേ അസീതികോടിയോ. തദാ ബോധിസത്തോ കസ്സപോ നാമ മാണവോ തിണ്ണം വേദാനം പാരങ്ഗതോ ഹുത്വാ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ കോടിസതസഹസ്സധനപരിച്ചാഗേന സങ്ഘാരാമം കാരേത്വാ സരണേസു ച സീലേസു ച പതിട്ഠാസി. അഥ നം സത്ഥാ "അട്ഠാരസകപ്പസതച്ചയേന ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ"തി ബ്യാകാസി. തസ്സ ഭഗവതോ അനോമം നാമ നഗരം അഹോസി, പിതാ സുദിന്നോ നാമ രാജാ, മാതാ ചന്ദാ നാമ, പാലിതോ ച സബ്ബദസ്സീ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ, സോഭിതോ നാമുപട്ഠാകോ, സുജാതാ ച ധമ്മദിന്നാ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവികാ, കകുധരുക്ഖോ ബോധി, സരീരം അസീതിഹത്ഥുബ്ബേധം അഹോസി, നവുതി വസ്സസഹസ്സം ആയൂതി.

"സുജാതസ്സ അപരേന, സയമ്ഭൂ ലോകനായകോ;
ദുരാസദോ അസമസമോ, പിയദസ്സീ മഹായസോ"തി. (ബു॰ വം॰ ൧൫.൧);

അത്ഥദസ്സീ ബുദ്ധോ

തസ്സ അപരഭാഗേ **അത്ഥദസ്സീ** നാമ ഭഗവാ ഉദപാദി. തസ്സാപി തയോ സാവകസന്നിപാതാ. പഠമേ അട്ഠനവുതി ഭിക്ഖുസതസഹസ്സാനി അഹേസും, ദുതിയേ അട്ഠാസീതിസതസഹസ്സാനി, തഥാ തതിയേ. തദാ ബോധിസത്തോ സുസീമോ നാമ മഹിദ്ധികോ താപസോ ഹുത്വാ ദേവലോകതോ മന്ദാരവപുപ്ഫച്ഛത്തം ആഹരിത്വാ സത്ഥാരം പൂജേസി, സോപി നം "അനാഗതേ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ"തി ബ്യാകാസി. തസ്സ ഭഗവതോ സോഭനം നാമ നഗരം അഹോസി, സാഗരോ നാമ രാജാ പിതാ, സുദസ്സനാ നാമ മാതാ, സന്തോ ച ഉപസന്തോ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ, അഭയോ നാമുപട്ഠാകോ, ധമ്മാ ച സുധമ്മാ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവികാ, ചമ്പകരുക്ഖോ ബോധി, സരീരം അസീതിഹത്ഥുബ്ബേധം അഹോസി, സരീരപ്പഭാ സമന്തതോ സബ്ബകാലം യോജനമത്തം ഫരിത്വാ അട്ഠാസി, ആയു വസ്സസതസഹസ്സന്തി.

"തത്ഥേവ മണ്ഡകപ്പമ്ഹി, അത്ഥദസ്സീ നരാസഭോ;
മഹാതമം നിഹന്ത്വാന, പത്തോ സമ്ബോധിമുത്തമ"ന്തി. (ബു॰ വം॰ ൧൫.൧);

ധമ്മദസ്സീ ബുദ്ധോ

തസ്സ അപരഭാഗേ **ധമ്മദസ്സീ** നാമ സത്ഥാ ഉദപാദി. തസ്സാപി തയോ സാവകസന്നിപാതാ. പഠമേ കോടിസതം ഭിക്ഖൂ അഹേസും, ദുതിയേ നവുതികോടിയോ, തതിയേ അസീതികോടിയോ. തദാ ബോധിസത്തോ സക്കോ ദേവരാജാ ഹുത്വാ ദിബ്ബഗന്ധപുപ്ഫേഹി ച ദിബ്ബതൂരിയേഹി ച പൂജം അകാസി, സോപി നം സത്ഥാ "അനാഗതേ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ"തി ബ്യാകാസി. തസ്സ ഭഗവതോ സരണം നാമ നഗരം അഹോസി, പിതാ സരണോ നാമ രാജാ, മാതാ സുനന്ദാ നാമ ദേവീ, പദുമോ ച ഫുസ്സദേവോ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ, സുനേത്തോ നാമുപട്ഠാകോ, ഖേമാ ച സബ്ബനാമാ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവികാ, രത്തങ്കുരരുക്ഖോ ബോധി, "ബിമ്ബിജാലോ"തിപി വുച്ചതി, സരീരം പനസ്സ അസീതിഹത്ഥുബ്ബേധം അഹോസി, വസ്സസതസഹസ്സം ആയൂതി.

"തത്ഥേവ മണ്ഡകപ്പമ്ഹി, ധമ്മദസ്സീ മഹായസോ;
തമന്ധകാരം വിധമിത്വാ, അതിരോചതി സദേവകേ"തി. (ബു॰ വം॰ ൧൬.൧);

സിദ്ധത്ഥോ ബുദ്ധോ

തസ്സ അപരഭാഗേ ഇതോ ചതുനവുതികപ്പമത്ഥകേ ഏകസ്മിം കപ്പേ ഏകോവ **സിദ്ധത്ഥോ** നാമ സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ ഉദപാദി. തസ്സാപി തയോ സാവകസന്നിപാതാ. പഠമസന്നിപാതേ കോടിസതം ഭിക്ഖൂ അഹേസും, ദുതിയേ നവുതികോടിയോ, തതിയേ അസീതികോടിയോ. തദാ ബോധിസത്തോ ഉഗ്ഗതേജോ അഭിഞ്ഞാബലസമ്പന്നോ മങ്ഗലോ നാമ താപസോ ഹുത്വാ മഹാജമ്ബുഫലം ആഹരിത്വാ തഥാഗതസ്സ അദാസി. സത്ഥാ തം ഫലം പരിഭുഞ്ജിത്വാ "ചതുനവുതികപ്പമത്ഥകേ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ"തി ബ്യാകാസി. തസ്സ ഭഗവതോ നഗരം വേഭാരം നാമ അഹോസി, പിതാ ജയസേനോ നാമ രാജാ, മാതാ സുഫസ്സാ നാമ ദേവീ, സമ്ബലോ ച സുമിത്തോ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ,

രേവതോ നാമുപട്ഠാകോ, സീവലാ ച സുരാമാ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവികാ , കണികാരരുക്ഖോ ബോധി, സരീരം സട്ഠിഹത്ഥുബ്ബേധം അഹോസി, വസ്സസതസഹസ്സം ആയൂതി.

“ധമ്മദസ്സിസ്സ അപരേന, സിദ്ധത്ഥോ ലോകനായകോ;
നിഹനിത്വാ തമം സബ്ബം, സൂരിയോ അബ്ഭുഗ്ഗതോ യഥാ”തി. (ബു॰ വം॰ ൧൭.൧);

തിസ്സോ ബുദ്ധോ

തസ്സ അപരഭാഗേ ഇതോ ദ്വാനവുതികപ്പമത്ഥകേ **തിസ്സോ ഫുസ്സോ**തി ഏകസ്മിം കപ്പേ ദ്വേ ബുദ്ധാ നിബ്ബത്തിംസു. **തിസ്സസ്സ** ഭഗവതോ തയോ സാവകസന്നിപാതാ. പഠമസന്നിപാതേ ഭിക്ഖൂനം കോടിസതം അഹോസി, ദുതിയേ നവുതികോടിയോ, തതിയേ അസീതികോടിയോ. തദാ ബോധിസത്തോ മഹാഭോഗോ മഹായസോ സുജാതോ നാമ ഖത്തിയോ ഹുത്വാ ഇസിപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ മഹിദ്ധികഭാവം പത്വാ “ബുദ്ധോ ഉപ്പന്നോ”തി സുത്വാ ദിബ്ബമന്ദാരവപദുമപാരിച്ഛത്തകപുപ്ഫാനി ആദായ ചതുപരിസമജ്ഝേ ഗച്ഛന്തം തഥാഗതം പൂജേസി, ആകാസേ പുപ്ഫവിതാനം അകാസി. സോപി നം സത്ഥാ “ഇതോ ദ്വേനവുതികപ്പമത്ഥകേ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ”തി ബ്യാകാസി. തസ്സ ഭഗവതോ ഖേമം നാമ നഗരം അഹോസി, പിതാ ജനസന്ധോ നാമ ഖത്തിയോ, മാതാ പദുമാ നാമ ദേവീ, ബ്രഹ്മദേവോ ച ഉദയോ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ, സുമനോ നാമുപട്ഠാകോ, ഫുസ്സാ ച സുദത്താ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവികാ, അസനരുക്ഖോ ബോധി, സരീരം സട്ഠിഹത്ഥുബ്ബേധം അഹോസി, വസ്സസതസഹസ്സം ആയൂതി.

“സിദ്ധത്ഥസ്സ അപരേന, അസമോ അപ്പടിപുഗ്ഗലോ;
അനന്തതേജോ അമിതയസോ, തിസ്സോ ലോകഗ്ഗനായകോ”തി. (ബു॰ വം॰ ൧൮.൧);

ഫുസ്സോ ബുദ്ധോ

തസ്സ അപരഭാഗേ **ഫുസ്സോ** നാമ സത്ഥാ ഉദപാദി. തസ്സാപി തയോ സാവകസന്നിപാതാ. പഠമസന്നിപാതേ സട്ഠി ഭിക്ഖുസതസഹസ്സാനി അഹേസും, ദുതിയേ പണ്ണാസ, തതിയേ ദ്വത്തിംസ. തദാ ബോധിസത്തോ വിജിതാവീ നാമ ഖത്തിയോ ഹുത്വാ മഹാരജ്ജം പഹായ സത്ഥു സന്തികേ പബ്ബജിത്വാ തീണി പിടകാനി ഉഗ്ഗഹേത്വാ മഹാജനസ്സ ധമ്മകഥം കഥേസി, സീലപാരമിഞ്ച പൂരേസി. സോപി നം “ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ”തി ബ്യാകാസി. തസ്സ ഭഗവതോ കാസി നാമ നഗരം അഹോസി, ജയസേനോ നാമ രാജാ പിതാ, സിരിമാ നാമ മാതാ, സുരക്ഖിതോ ച ധമ്മസേനോ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ, സഭിയോ നാമുപട്ഠാകോ, ചാലാ ച ഉപചാലാ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവികാ, ആമലകരുക്ഖോ ബോധി, സരീരം അട്ഠപണ്ണാസഹത്ഥുബ്ബേധം അഹോസി, നവുതി വസ്സസഹസ്സാനി ആയൂതി.

“തത്ഥേവ മണ്ഡകപ്പമ്ഹി, അഹു സത്ഥാ അനുത്തരോ;
അനൂപമോ അസമസമോ, ഫുസ്സോ ലോകഗ്ഗനായകോ”തി. (ബു॰ വം॰ ൧൯.൧);

വിപസ്സീ ബുദ്ധോ

തസ്സ അപരഭാഗേ ഇതോ ഏകനവുതികപ്പേ **വിപസ്സീ** നാമ ഭഗവാ ഉദപാദി. തസ്സാപി തയോ സാവകസന്നിപാതാ. പഠമസന്നിപാതേ അട്ഠസട്ഠി ഭിക്ഖുസതസഹസ്സം അഹോസി, ദുതിയേ ഏകസതസഹസ്സം, തതിയേ അസീതിസഹസ്സാനി. തദാ ബോധിസത്തോ മഹിദ്ധികോ മഹാനുഭാവോ അതുലോ നാമ നാഗരാജാ ഹുത്വാ സത്തരതനഖചിതം സോവണ്ണമയം മഹാപീഠം ഭഗവതോ അദാസി. സോപി നം ''ഇതോ ഏകനവുതികപ്പേ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ''തി ബ്യാകാസി. തസ്സ ഭഗവതോ ബന്ധുമതീ നാമ നഗരം അഹോസി, ബന്ധുമാ നാമ രാജാ പിതാ, ബന്ധുമതീ നാമ മാതാ, ഖണ്ഡോ ച തിസ്സോ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ, അസോകോ നാമുപട്ഠാകോ, ചന്ദാ ച ചന്ദമിത്താ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവികാ, പാടലിരുക്ഖോ ബോധി, സരീരം അസീതിഹത്ഥുബ്ബേധം അഹോസി, സരീരപ്പഭാ സദാ സത്ത യോജനാനി ഫരിത്വാ അട്ഠാസി, അസീതി വസ്സസഹസ്സാനി ആയൂതി.

> ''ഫുസ്സസ്സ ച അപരേന, സമ്ബുദ്ധോ ദ്വിപദുത്തമോ;
> വിപസ്സീ നാമ നാമേന, ലോകേ ഉപ്പജ്ജി ചക്ഖുമാ''തി. (ബു॰ വം॰ ൨൧.൧);

സിഖീ ബുദ്ധോ

തസ്സ അപരഭാഗേ ഇതോ ഏകത്തിംസകപ്പേ **സിഖീ ച വേസ്സഭൂ** ചാതി ദ്വേ ബുദ്ധാ അഹേസും. **സിഖിസ്സാ**പി ഭഗവതോ തയോ സാവകസന്നിപാതാ. പഠമസന്നിപാതേ ഭിക്ഖുസതസഹസ്സം അഹോസി, ദുതിയേ അസീതിസഹസ്സാനി, തതിയേ സത്തതിസഹസ്സാനി. തദാ ബോധിസത്തോ അരിന്ദമോ നാമ രാജാ ഹുത്വാ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ സചീവരം മഹാദാനം പവത്തേത്വാ സത്തരതനപടിമണ്ഡിതം ഹത്ഥിരതനം ദത്വാ ഹത്ഥിപ്പമാണം കത്വാ കപ്പിയഭണ്ഡം അദാസി. സോപി നം സത്ഥാ ''ഇതോ ഏകത്തിംസകപ്പേ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ''തി ബ്യാകാസി. തസ്സ പന ഭഗവതോ അരുണവതീ നാമ നഗരം അഹോസി, അരുണോ നാമ ഖത്തിയോ പിതാ, പഭാവതീ നാമ മാതാ, അഭിഭൂ ച സമ്ഭവോ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ, ഖേമങ്കരോ നാമുപട്ഠാകോ, സഖിലാ ച പദുമാ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവികാ, പുണ്ഡരീകരുക്ഖോ ബോധി, സരീരം സത്തതിഹത്ഥുബ്ബേധം അഹോസി, സരീരപ്പഭാ യോജനത്തയം ഫരിത്വാ അട്ഠാസി, സത്തതി വസ്സസഹസ്സാനി ആയൂതി.

> ''വിപസ്സിസ്സ അപരേന, സമ്ബുദ്ധോ ദ്വിപദുത്തമോ;
> സിഖിവ്ഹയോ ആസി ജിനോ, അസമോ അപ്പടിപുഗ്ഗലോ''തി. (ബു॰ വം॰ ൨൨.൧);

വേസ്സഭൂ ബുദ്ധോ

തസ്സ അപരഭാഗേ **വേസ്സഭൂ** നാമ സത്ഥാ ഉദപാദി. തസ്സാപി തയോ സാവകസന്നിപാതാ. പഠമസന്നിപാതേ അസീതി ഭിക്ഖുസഹസ്സാനി അഹേസും, ദുതിയേ സത്തതി, തതിയേ സട്ഠി. തദാ ബോധിസത്തോ സുദസ്സനോ നാമ രാജാ ഹുത്വാ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ സചീവരം മഹാദാനം ദത്വാ തസ്സ സന്തികേ പബ്ബജിത്വാ ആചാരഗുണസമ്പന്നോ ബുദ്ധരതനേ

ചിത്തീകാരപീതിബഹുലോ അഹോസി. സോപി നം ഭഗവാ “ഇതോ ഏകത്തിംസകപ്പേ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ”തി ബ്യാകാസി. തസ്സ പന ഭഗവതോ അനോമം നാമ നഗരം അഹോസി, സുപ്പതീതോ നാമ രാജാ പിതാ, യസവതീ നാമ മാതാ, സോണോ ച ഉത്തരോ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ, ഉപസന്തോ നാമുപട്ഠായോ, രാമാ ച സുരാമാ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവികാ, സാലരുക്ഖോ ബോധി, സരീരം സട്ഠിഹത്ഥുബ്ബേധം അഹോസി, സട്ഠി വസ്സസഹസ്സാനി ആയൂതി.

“തഥേവ മണ്ഡകപ്പമ്ഹി, അസമോ അപ്പടിപുഗ്ഗലോ;
വേസ്സഭൂ നാമ നാമേന, ലോകേ ഉപ്പജ്ജി സോ ജിനോ”തി. (ബു॰ വം॰ ൨൩.൧);

കകുസന്ധോ ബുദ്ധോ

തസ്സ അപരഭാഗേ ഇമസ്മിം കപ്പേ ചത്താരോ ബുദ്ധാ നിബ്ബത്താ **കകുസന്ധോ, കോണാഗമനോ, കസ്സപോ, അമ്ഹാകം ഭഗവാതി. കകുസന്ധസ്സ** ഭഗവതോ ഏകോവ സാവകസന്നിപാതോ, തത്ഥ ചത്താലീസ ഭിക്ഖുസഹസ്സാനി അഹേസും. തദാ ബോധിസത്തോ ഖേമോ നാമ രാജാ ഹുത്വാ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ സപത്തചീവരം മഹാദാനഞ്ചേവ അഞ്ജനാദിഭേസജ്ജാനി ച ദത്വാ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ പബ്ബജി. സോപി നം സത്ഥാ “ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ”തി ബ്യാകാസി. കകുസന്ധസ്സ പന ഭഗവതോ ഖേമം നാമ നഗരം അഹോസി, അഗ്ഗിദത്തോ നാമ ബ്രാഹ്മണോ പിതാ, വിസാഖാ നാമ ബ്രാഹ്മണീ മാതാ, വിധുരോ ച സഞ്ജീവോ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ, ബുദ്ധിജോ നാമുപട്ഠാകോ, സാമാ ച ചമ്പാ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവികാ, മഹാസിരീസരുക്ഖോ ബോധി, സരീരം ചത്താലീസഹത്ഥുബ്ബേധം അഹോസി, ചത്താലീസ വസ്സസഹസ്സാനി ആയൂതി.

“വേസ്സഭുസ്സ അപരേന, സമ്ബുദ്ധോ ദ്വിപദുത്തമോ;
കകുസന്ധോ നാമ നാമേന, അപ്പമേയ്യോ ദുരാസദോ”തി. (ബു॰ വം॰ ൨൪.൧);

കോണാഗമനോ ബുദ്ധോ

തസ്സ അപരഭാഗേ **കോണാഗമനോ** നാമ സത്ഥാ ഉദപാദി. തസ്സാപി ഏകോവ സാവകസന്നിപാതോ, തത്ഥ തിംസ ഭിക്ഖുസഹസ്സാനി അഹേസും. തദാ ബോധിസത്തോ പബ്ബതോ നാമ രാജാ ഹുത്വാ അമച്ചഗണപരിവുതോ സത്ഥു സന്തികം ഗന്ത്വാ ധമ്മദേസനം സുത്വാ ബുദ്ധപ്പമുഖം ഭിക്ഖുസങ്ഘം നിമന്തേത്വാ മഹാദാനം പവത്തേത്വാ പത്തുണ്ണചീനപടകോസേയ്യകമ്ബലദുകൂലാനി ചേവ സുവണ്ണപടികഞ്ച ദത്വാ സത്ഥു സന്തികേ പബ്ബജി. സോപി നം സത്ഥാ “ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ”തി ബ്യാകാസി. തസ്സ ഭഗവതോ സോഭവതീ നാമ നഗരം അഹോസി, യഞ്ഞദത്തോ നാമ ബ്രാഹ്മണോ പിതാ, ഉത്തരാ നാമ ബ്രാഹ്മണീ മാതാ, ഭിയ്യസോ ച ഉത്തരോ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ, സോത്ഥിജോ നാമുപട്ഠാകോ, സമുദ്ദാ ച ഉത്തരാ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവികാ, ഉദുമ്ബരരുക്ഖോ ബോധി, സരീരം തിംസഹത്ഥുബ്ബേധം അഹോസി, തിംസ വസ്സസഹസ്സാനി ആയൂതി.

“കകുസന്ധസ്സ അപരേന, സമ്ബുദ്ധോ ദ്വിപദുത്തമോ;

കോണാഗമനോ നാമ ജിനോ, ലോകജേട്ഠോ നരാസഭോ”തി. (ബു॰ വം॰ ൨൭.൧);

കസ്സപോ ബുദ്ധോ

തസ്സ അപരഭാഗേ **കസ്സപോ** നാമ സത്ഥാ ഉദപാദി. തസ്സാപി ഏകോവ സാവകസന്നിപാതോ, തത്ഥ വീസതി ഭിക്ഖുസഹസ്സാനി അഹേസും. തദാ ബോധിസത്തോ ജോതിപാലോ നാമ മാണവോ ഹുത്വാ തിണ്ണം വേദാനം പാരഗൂ ഭൂമിയഞ്ചേവ അന്തലിക്ഖേ ച പാകടോ ഘടികാരസ്സ കുമ്ഭകാരസ്സ മിത്തോ അഹോസി. സോ തേന സദ്ധിം സത്ഥാരം ഉപസങ്കമിത്വാ ധമ്മകഥം സുത്വാ പബ്ബജിത്വാ ആരദ്ധവീരിയോ തീണി പിടകാനി ഉഗ്ഗഹേത്വാ വത്താവത്തസമ്പത്തിയാ ബുദ്ധസാസനം സോഭേസി. സോപി നം സത്ഥാ “ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ”തി ബ്യാകാസി. തസ്സ ഭഗവതോ ജാതനഗരം ബാരാണസീ നാമ അഹോസി, ബ്രഹ്മദത്തോ നാമ ബ്രാഹ്മണോ പിതാ, ധനവതീ നാമ ബ്രാഹ്മണീ മാതാ, തിസ്സോ ച ഭാരദ്വാജോ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ, സബ്ബമിത്തോ നാമുപട്ഠാകോ, അനുളാ ച ഉരുവേളാ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവികാ, നിഗ്രോധരുക്ഖോ ബോധി, സരീരം വീസതിഹത്ഥുബ്ബേധം അഹോസി, വീസതി വസ്സസഹസ്സാനി ആയൂതി.

“കോണാഗമനസ്സ അപരേന, സമ്ബുദ്ധോ ദ്വിപദുത്തമോ;
കസ്സപോ നാമ ഗോത്തേന, ധമ്മരാജാ പഭങ്കരോ”തി. (ബു॰ വം॰ ൨൮.൧);

യസ്മിം പന കപ്പേ ദീപങ്കരദസബലോ ഉദപാദി, തസ്മിം അഞ്ഞേപി തയോ ബുദ്ധാ അഹേസും. തേസം സന്തികേ ബോധിസത്തസ്സ ബ്യാകരണം നത്ഥി, തസ്മാ തേ ഇധ ന ദസ്സിതാ. അട്ഠകഥായം പന തണ്ഹങ്കരതോ പട്ഠായ സബ്ബേപി ബുദ്ധേ ദസ്സേതും ഇദം വുത്തം -

“തണ്ഹങ്കരോ മേധങ്കരോ, അഥോപി സരണങ്കരോ;
ദീപങ്കരോ ച സമ്ബുദ്ധോ, കോണ്ഡഞ്ഞോ ദ്വിപദുത്തമോ.

“മങ്ഗലോ ച സുമനോ ച, രേവതോ സോഭിതോ മുനി;
അനോമദസ്സീ പദുമോ, നാരദോ പദുമുത്തരോ.

“സുമേധോ ച സുജാതോ ച, പിയദസ്സീ മഹായസോ;
അത്ഥദസ്സീ ധമ്മദസ്സീ, സിദ്ധത്ഥോ ലോകനായകോ.

“തിസ്സോ ഫുസ്സോ ച സമ്ബുദ്ധോ, വിപസ്സീ സിഖീ വേസ്സഭൂ;
കകുസന്ധോ കോണാഗമനോ, കസ്സപോ ചാപി നായകോ.

“ഏതേ അഹേസും സമ്ബുദ്ധാ, വീതരാഗാ സമാഹിതാ;
സതരംസീവ ഉപ്പന്നാ, മഹാതമവിനോദനാ;
ജലിത്വാ അഗ്ഗിഖന്ധാവ, നിബ്ബുതാ തേ സസാവകാ”തി.

ഗോതമോ ബുദ്ധോ

തത്ഥ അമ്ഹാകം ബോധിസത്തോ ദീപങ്കരാദീനം ചതുവീസതിയാ ബുദ്ധാനം സന്തികേ അധികാരം കരോന്തോ കപ്പസതസഹസ്സാധികാനി ചത്താരി

അസങ്ഖ്യേയ്യാനി ആഗതോ. കസ്സപസ്സ പന ഭഗവതോ ഓരഭാഗേ ഠപേത്വാ ഇമം സമ്മാസമ്ബുദ്ധം അഞ്ഞോ ബുദ്ധോ നാമ നത്ഥി. ഇതി **ദീപങ്കരാദീനം ചതുവീസതിയാ ബുദ്ധാനം** സന്തികേ ലദ്ധബ്യാകരണോ പന ബോധിസത്തോ യേനേന -

> "മനുസ്സത്തം ലിങ്ഗസമ്പത്തി, ഹേതു സത്ഥാരദസ്സനം;
> പബ്ബജ്ജാ ഗുണസമ്പത്തി, അധികാരോ ച ഛന്ദതാ;
> അട്ഠധമ്മസമോധാനാ, അഭിനീഹാരോ സമിജ്ഝതീ"തി. (ബു॰ വം॰ ൨.൫൯) -

ഇമേ അട്ഠ ധമ്മേ സമോധാനേത്വാ ദീപങ്കരപാദമൂലേ കതാഭിനീഹാരേന "ഹന്ദ ബുദ്ധകരേ ധമ്മേ, വിചിനാമി ഇതോ ചിതോ"തി ഉസ്സാഹം കത്വാ "വിചിനന്തോ തദാ ദക്ഖിം, പഠമം ദാനപാരമി"ന്തി ദാനപാരമിതാദയോ ബുദ്ധകാരകധമ്മാ ദിട്ഠാ, പൂരേന്തോയേവ യാവ വേസ്സന്തരത്തഭാവോ ആഗമി. ആഗച്ഛന്തോ ച യേ തേ കതാഭിനീഹാരാനം ബോധിസത്താനം ആനിസംസാ സംവണ്ണിതാ -

> "ഏവം സബ്ബങ്ഗസമ്പന്നാ, ബോധിയാ നിയതാ നരാ;
> സംസരം ദീഘമദ്ധാനം, കപ്പകോടിസതേഹിപി.
>
> "അവീചിമ്ഹി നുപ്പജ്ജന്തി, തഥാ ലോകന്തരേസു ച;
> നിജ്ഝാമതണ്ഹാ ഖുപ്പിപാസാ, ന ഹോന്തി കാലകഞ്ജികാ.
>
> "ന ഹോന്തി ഖുദ്ദകാ പാണാ, ഉപ്പജ്ജന്താപി ദുഗ്ഗതിം;
> ജായമാനാ മനുസ്സേസു, ജച്ചന്ധാ ന ഭവന്തി തേ.
>
> "സോതവേകല്ലതാ നത്ഥി, ന ഭവന്തി മൂഗപക്ഖികാ;
> ഇത്ഥിഭാവം ന ഗച്ഛന്തി, ഉഭതോബ്യഞ്ജനപണ്ഡകാ.
>
> "ന ഭവന്തി പരിയാപന്നാ, ബോധിയാ നിയതാ നരാ;
> മുത്താ ആനന്തരികേഹി, സബ്ബത്ഥ സുദ്ധഗോചരാ.
>
> "മിച്ഛാദിട്ഠിം ന സേവന്തി, കമ്മകിരിയദസ്സനാ;
> വസമാനാപി സഗ്ഗേസു, അസഞ്ഞം നുപപജ്ജരേ.
>
> "സുദ്ധാവാസേസു ദേവേസു, ഹേതു നാമ ന വിജ്ജതി;
> നേക്ഖമ്മനിന്നാ സപ്പുരിസാ, വിസംയുത്താ ഭവാഭവേ;
> ചരന്തി ലോകത്ഥചരിയായോ, പൂരേന്തി സബ്ബപാരമീ"തി.

തേ ആനിസംസേ അധിഗന്ത്വാവ ആഗതോ. പാരമിയോ പൂരേന്തസ്സ ചസ്സ അകിത്തിബ്രാഹ്മണകാലേ, സങ്ഖബ്രാഹ്മണകാലേ, ധനഞ്ചയരാജകാലേ, മഹാസുദസ്സനരാജകാലേ, മഹാഗോവിന്ദകാലേ, നിമിമഹാരാജകാലേ, ചന്ദകുമാരകാലേ, വിസയ്ഹസേട്ഠികാലേ, സിവിരാജകാലേ, വേസ്സന്തരരാജകാലേതി ദാനപാരമിതായ പൂരിതത്തഭാവാനം പരിമാണം നാമ നത്ഥി. ഏകന്തേന പനസ്സ സസപണ്ഡിതജാതകേ -

> "ഭിക്ഖായ ഉപഗതം ദിസ്വാ, സകത്താനം പരിച്ചജിം;

ദാനേന മേ സമോ നത്ഥി, ഏസാ മേ ദാനപാരമീ''തി. (ചരിയാം ൧.തസ്സുദ്ദാന) -

ഏവം അത്തപരിച്ചാഗം കരോന്തസ്സ **ദാനപാരമിതാ** പരമത്ഥപാരമീ നാമ ജാതാ. തഥാ സീലവനാഗരാജകാലേ, ചമ്പേയ്യനാഗരാജകാലേ, ഭൂരിദത്തനാഗരാജകാലേ, ഛദ്ദന്തനാഗരാജകാലേ, ജയദ്ദിസരാജപുത്തകാലേ, അലീനസത്തുകുമാരകാലേതി സീലപാരമിതായ പൂരിതത്തഭാവാനം പരിമാണം നാമ നത്ഥി. ഏകന്തേന പനസ്സ സങ്ഖപാലജാതകേ -

''സൂലേഹി വിജ്ഝയന്തോപി, കോട്ടിയന്തോപി സത്തിഭി;
ഭോജപുത്തേ ന കുപ്പാമി, ഏസാ മേ സീലപാരമീ''തി. (ചരിയാം ൨.൯൧)
-

ഏവം അത്തപരിച്ചാഗം കരോന്തസ്സ **സീലപാരമിതാ** പരമത്ഥപാരമീ നാമ ജാതാ. തഥാ സോമനസ്സകുമാരകാലേ, ഹത്ഥിപാലകുമാരകാലേ, അയോഘരപണ്ഡിതകാലേതി മഹാരജ്ജം പഹായ നേക്ഖമ്മപാരമിതായ പൂരിതത്തഭാവാനം പരിമാണം നാമ നത്ഥി. ഏകന്തേന പനസ്സ ചൂളസുതസോമജാതകേ -

''മഹാരജ്ജം ഹത്ഥഗതം, ഖേളപിണ്ഡംവ ഛഡ്ഡയിം;
ചജതോ ന ഹോതി ലഗ്ഗനം, ഏസാ മേ നേക്ഖമ്മപാരമീ''തി. -

ഏവം നിസ്സങ്ഗതായ രജ്ജം ഛഡ്ഡേത്വാ നിക്ഖമന്തസ്സ **നേക്ഖമ്മപാരമിതാ** പരമത്ഥപാരമീ നാമ ജാതാ. തഥാ വിധുരപണ്ഡിതകാലേ, മഹാഗോവിന്ദപണ്ഡിതകാലേ, കുദ്ദാലപണ്ഡിതകാലേ, അരകപണ്ഡിതകാലേ, ബോധിപരിബ്ബാജകകാലേ, മഹോസധപണ്ഡിതകാലേതി പഞ്ഞാപാരമിതായ പൂരിതത്തഭാവാനം പരിമാണം നാമ നത്ഥി. ഏകന്തേന പനസ്സ സത്തുഭസ്തജാതകേ സേനകപണ്ഡിതകാലേ -

''പഞ്ഞായ വിചിനന്തോഹം, ബ്രാഹ്മണം മോചയിം ദുഖാ;
പഞ്ഞായ മേ സമോ നത്ഥി, ഏസാ മേ പഞ്ഞാപാരമീ''തി. -

അന്തോഭസ്തഗതം സപ്പം ദസ്സേന്തസ്സ **പഞ്ഞാപാരമിതാ** പരമത്ഥപാരമീ നാമ ജാതാ. തഥാ വീരിയപാരമിതാദീനമ്പി പൂരിതത്തഭാവാനം പരിമാണം നാമ നത്ഥി. ഏകന്തേന പനസ്സ മഹാജനകജാതകേ -

''അതീരദസ്സീ ജലമജ്ഝേ, ഹതാ സബ്ബേവ മാനുസാ;
ചിത്തസ്സ അഞ്ഞഥാ നത്ഥി, ഏസാ മേ വീരിയപാരമീ''തി. -

ഏവം മഹാസമുദ്ദം തരന്തസ്സ **വീരിയപാരമിതാ** പരമത്ഥപാരമീ നാമ ജാതാ. ഖന്തിവാദിജാതകേ -

''അചേതനംവ കോട്ടേന്തേ, തിണ്ഹേന ഫരസുനാ മമം;
കാസിരാജേ ന കുപ്പാമി, ഏസാ മേ ഖന്തിപാരമീ''തി. -

ഏവം അചേതനഭാവേന വിയ മഹാദുക്ഖം അധിവാസേന്തസ്സ **ഖന്തിപാരമിതാ** പരമത്ഥപാരമീ നാമ ജാതാ. മഹാസുതസോമജാതകേ -

“സച്ചവാചം അനുരക്ഖന്തോ, ചജിത്വാ മമ ജീവിതം;
മോചേസിം ഏകസതം ഖത്തിയേ, ഏസാ മേ സച്ചപാരമീ”തി. -

ഏവം ജീവിതം ചജിത്വാ സച്ചമനുരക്ഖന്തസ്സ **സച്ചപാരമിതാ** പരമത്ഥപാരമീ നാമ ജാതാ. മൂഗപക്ഖജാതകേ -

“മാതാപിതാ ന മേ ദേസ്സാ, നപി ദേസ്സം മഹായസം;
സബ്ബഞ്ഞുതം പിയം മയ്ഹം, തസ്മാ വതമധിട്ഠഹി”ന്തി. (ചരിയാ॰ ൩.൬൫) -

ഏവം ജീവിതമ്പി ചജിത്വാ വതം അധിട്ഠഹന്തസ്സ **അധിട്ഠാനപാരമിതാ** പരമത്ഥപാരമീ നാമ ജാതാ. സുവണ്ണസാമജാതകേ -

“ന മം കോചി ഉത്തസതി, നപിഹം ഭായാമി കസ്സചി;
മേത്താബലേനുപത്ഥദ്ധോ, രമാമി പവനേ തദാ”തി. (ചരിയാ॰ ൩.൧൧൩) -

ഏവം ജീവിതമ്പി അനോലോകേത്വാ മേത്തായന്തസ്സ **മേത്താപാരമിതാ** പരമത്ഥപാരമീ നാമ ജാതാ. ലോമഹംസജാതകേ -

“സുസാനേ സേയ്യം കപ്പേമി, ഛവട്ഠികം ഉപനിധായഹം;
ഗാമണ്ഡലാ ഉപാഗന്ത്വാ, രൂപം ദസ്സേന്തിനപ്പക”ന്തി. (ചരിയാ॰ ൩.൧൧൯) -

ഏവം ഗാമദാരകേസു നിട്ഠുഭനാദീഹി ചേവ മാലാഗന്ധൂപഹാരാദീഹി ച സുഖദുക്ഖം ഉപ്പാദേന്തേസുപി ഉപേക്ഖം അനതിവത്തേന്തസ്സ **ഉപേക്ഖാപാരമിതാ** പരമത്ഥപാരമീ നാമ ജാതാ. അയമേത്ഥ സങ്ഖേപോ. വിത്ഥാരതോ പനേസ അത്ഥോ ചരിയാപിടകതോ ഗഹേതബ്ബോതി. ഏവം പാരമിയോ പൂരേത്വാ വേസ്സന്തരത്തഭാവേ ഠിതോ -

“അചേതനായം പഥവീ, അവിഞ്ഞായ സുഖം ദുഖം;
സാപി ദാനബലാ മയ്ഹം, സത്തക്ഖത്തും പകമ്പഥാ”തി. (ചരിയാ॰ ൧.൧൨൪) -

ഏവം മഹാപഥവികമ്പനാദീനി മഹാപുഞ്ഞാനി കരിത്വാ ആയുപരിയോസാനേ തതോ ചുതോ തുസിതഭവനേ നിബ്ബത്തി. ഇതി ദീപങ്കരപാദമൂലതോ പട്ഠായ യാവ അയം തുസിതപുരേ നിബ്ബത്തി, ഏത്തകം ഠാനം **ദൂരേനിദാനം** നാമാതി വേദിതബ്ബം.

ദൂരേനിദാനകഥാ നിട്ഠിതാ.

൨. അവിദൂരേനിദാനകഥാ

തുസിതപുരേ വസന്തേയേവ പന ബോധിസത്തേ ബുദ്ധകോലാഹലം നാമ ഉദപാദി. ലോകസ്മിഞ്ഹി **തീണി കോലാഹലാനി** മഹന്താനി ഉപ്പജ്ജന്തി കപ്പകോലാഹലം, ബുദ്ധകോലാഹലം, ചക്കവത്തികോലാഹലന്തി. തത്ഥ “വസ്സസതസഹസ്സച്ചയേന കപ്പുട്ഠാനം ഭവിസ്സതീ”തി ലോകബ്യൂഹാ നാമ കാമാവചരദേവാ മുത്തസിരാ വികിണ്ണകേസാ രുദമുഖാ അസ്സൂനി ഹത്ഥേഹി പുഞ്ഛമാനാ രത്തവത്ഥനിവത്ഥാ അതിവിയ വിരൂപവേസധാരിനോ ഹുത്വാ

മനുസ്സപഥേ വിചരന്താ ഏവം ആരോചേന്തി - “മാരിസാ, ഇതോ വസ്സസതസഹസ്സച്ചയേന കപ്പുട്ഠാനം ഭവിസ്സതി, അയം ലോകോ വിനസ്സിസ്സതി, മഹാസമുദ്ദോപി സുസ്സിസ്സതി, അയഞ്ച മഹാപഥവീ സിനേരു ച പബ്ബതരാജാ ഉഡ്ഢയ്ഹിസ്സന്തി വിനസ്സിസ്സന്തി, യാവ ബ്രഹ്മലോകാ ലോകവിനാസോ ഭവിസ്സതി, മേത്തം മാരിസാ, ഭാവേഥ, കരുണം, മുദിതം, ഉപേക്ഖം മാരിസാ, ഭാവേഥ, മാതരം ഉപട്ഠഹഥ, പിതരം ഉപട്ഠഹഥ, കുലേ ജേട്ഠാപചായിനോ ഹോഥാ”തി. ഇദം **കപ്പകോലാഹലം** നാമ. “വസ്സസഹസ്സച്ചയേന പന സബ്ബഞ്ഞുബുദ്ധോ ലോകേ ഉപ്പജ്ജിസ്സതീ”തി ലോകപാലദേവതാ “ഇതോ, മാരിസാ, വസ്സസഹസ്സച്ചയേന സബ്ബഞ്ഞുബുദ്ധോ ലോകേ ഉപ്പജ്ജിസ്സതീ”തി ഉഗ്ഘോസേന്തിയോ ആഹിണ്ഡന്തി. ഇദം **ബുദ്ധകോലാഹലം** നാമ. “വസ്സസതസ്സച്ചയേന ചക്കവത്തിരാജാ ഉപ്പജ്ജിസ്സതീ”തി ദേവതായോ “ഇതോ മാരിസാ വസ്സസതച്ചയേന ചക്കവത്തിരാജാ ലോകേ ഉപ്പജ്ജിസ്സതീ”തി ഉഗ്ഘോസേന്തിയോ ആഹിണ്ഡന്തി. ഇദം **ചക്കവത്തികോലാഹലം** നാമ. ഇമാനി തീണി കോലാഹലാനി മഹന്താനി ഹോന്തി.

തേസു ബുദ്ധകോലാഹലസദ്ദം സുത്വാ സകലദസസഹസ്സചക്കവാളദേവതാ ഏകതോ സന്നിപതിത്വാ “അസുകോ നാമ സത്തോ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ”തി ഞത്വാ തം ഉപസങ്കമിത്വാ ആയാചന്തി. ആയാചമാനാ ച പുബ്ബനിമിത്തേസു ഉപ്പന്നേസു ആയാചന്തി. തദാ പന സബ്ബാപി താ ഏകേകചക്കവാളേ ചാതുമഹാരാജസക്കസുയാമസന്തുസിതസുനിമ്മിതവസവത്തിമഹാബ്രഹ്മേഹി സദ്ധിം ഏകചക്കവാളേ സന്നിപതിത്വാ തുസിതഭവനേ ബോധിസത്തസ്സ സന്തികം ഗന്ത്വാ “മാരിസ, തുമ്ഹേഹി ദസ പാരമിയോ പൂരേന്തേഹി ന സക്കസമ്പത്തിം, ന മാരബ്രഹ്മചക്കവത്തിസമ്പത്തിം പത്ഥേന്തേഹി പൂരിതാ, ലോകനിത്ഥരണത്ഥായ പന സബ്ബഞ്ഞുതം പത്ഥേന്തേഹി പൂരിതാ, സോ വോ ദാനി കാലോ, മാരിസ, ബുദ്ധത്തായ, സമയോ, മാരിസ, ബുദ്ധത്തായാ”തി യാചിംസു.

അഥ മഹാസത്തോ ദേവതാനം പടിഞ്ഞം അദത്വാവ കാലദീപദേസകുലജനേത്തിആയുപരിച്ഛേദവസേന **പഞ്ചമഹാവിലോകനം** നാമ വിലോകേസി. തത്ഥ “കാലോ നു ഖോ, അകാലോ നു ഖോ”തി പഠമം കാലം വിലോകേസി. തത്ഥ വസ്സസതസഹസ്സതോ ഉദ്ധം വഡ്ഢിതആയുകാലോ കാലോ നാമ ന ഹോതി. കസ്മാ? തദാ ഹി സത്താനം ജാതിജരാമരണാനി ന പഞ്ഞായന്തി. ബുദ്ധാനഞ്ച ധമ്മദേസനാ തിലക്ഖണമുത്താ നാമ നത്ഥി. തേസം “അനിച്ചം ദുക്ഖം അനത്താ”തി കഥേന്താനം “കിം നാമേതം കഥേന്തീ”തി നേവ സോതബ്ബം ന സദ്ധാതബ്ബം മഞ്ഞന്തി, തതോ അഭിസമയോ ന ഹോതി, തസ്മിം അസതി അനിയ്യാനികം സാസനം ഹോതി. തസ്മാ സോ അകാലോ. വസ്സസതതോ ഊനആയുകാലോപി കാലോ നാമ ന ഹോതി. കസ്മാ? തദാ ഹി സത്താ ഉസ്സന്നകിലേസാ ഹോന്തി, ഉസ്സന്നകിലേസാനഞ്ച ദിന്നോ ഓവാദോ ഓവാദട്ഠാനേ ന തിട്ഠതി, ഉദകേ ദണ്ഡരാജി വിയ ഖിപ്പം വിഗച്ഛതി. തസ്മാ സോപി അകാലോ. വസ്സസതസഹസ്സതോ പന പട്ഠായ ഹേട്ഠാ, വസ്സസതതോ പട്ഠായ ഉദ്ധം ആയുകാലോ കാലോ നാമ. തദാ ച വസ്സസതായുകാലോ, അഥ മഹാസത്തോ “നിബ്ബത്തിതബ്ബകാലോ”തി കാലം പസ്സി.

തതോ ദീപം വിലോകേന്തോ സപരിവാരേ ചത്താരോ ദീപേ ഓലോകേത്വാ “തീസു ദീപേസു ബുദ്ധാ ന നിബ്ബത്തന്തി, ജമ്ബുദീപേയേവ നിബ്ബത്തന്തീ”തി ദീപം പസ്സി.

തതോ "ജമ്ബുദീപോ നാമ മഹാ, ദസയോജനസഹസ്സപരിമാണോ, കതരസ്മിം നു ഖോ പദേസേ ബുദ്ധാ നിബ്ബത്തന്തീ"തി ഓകാസം വിലോകേന്തോ മജ്ഝിമദേസം പസ്സി. മജ്ഝിമദേസോ നാമ "പുരത്ഥിമായ ദിസായ ഗജങ്ഗലം നാമ നിഗമോ, തസ്സ പരേന മഹാസാലാ, തതോ പരാ പച്ചന്തിമാ ജനപദാ, ഓരതോ മജ്ഝേ. പുരത്ഥിമദക്ഖിണായ ദിസായ സല്ലവതീ നാമ നദീ, തതോ പരാ പച്ചന്തിമാ ജനപദാ, ഓരതോ മജ്ഝേ. ദക്ഖിണായ ദിസായ സേതകണ്ണികം നാമ നിഗമോ, തതോ പരാ പച്ചന്തിമാ ജനപദാ, ഓരതോ മജ്ഝേ. പച്ഛിമായ ദിസായ ഥൂണം നാമ ബ്രാഹ്മണഗാമോ, തതോ പരാ പച്ചന്തിമാ ജനപദാ, ഓരതോ മജ്ഝേ. ഉത്തരായ ദിസായ ഉസീരദ്ധജോ നാമ പബ്ബതോ, തതോ പരാ പച്ചന്തിമാ ജനപദാ, ഓരതോ മജ്ഝേ"തി ഏവം വിനയേ (മഹാവ॰ ൨൫൯) വുത്തോ പദേസോ . സോ ആയാമതോ തീണി യോജനസതാനി, വിത്ഥാരതോ അഡ്ഢതേയ്യാനി, പരിക്ഖേപതോ നവ യോജനസതാനീതി ഏതസ്മിം പദേസേ ബുദ്ധാ, പച്ചേകബുദ്ധാ, അഗ്ഗസാവകാ, അസീതി മഹാസാവകാ, ചക്കവത്തിരാജാനോ, അഞ്ഞേ ച മഹേസക്ഖാ ഖത്തിയബ്രാഹ്മണഗഹപതിമഹാസാലാ ഉപ്പജ്ജന്തി. ഇദഞ്ചേത്ഥ കപിലവത്ഥു നാമ നഗരം, തത്ഥ മയാ നിബ്ബത്തിതബ്ബന്തി നിട്ഠം അഗമാസി.

തതോ കുലം വിലോകേന്തോ "ബുദ്ധാ നാമ വേസ്സകുലേ വാ സുദ്ദകുലേ വാ ന നിബ്ബത്തന്തി. ലോകസമ്മതേ പന ഖത്തിയകുലേ വാ ബ്രാഹ്മണകുലേ വാതി ദ്വീസുയേവ കുലേസു നിബ്ബത്തന്തി. ഇദാനി ച ഖത്തിയകുലം ലോകസമ്മതം, തത്ഥ നിബ്ബത്തിസ്സാമി. സുദ്ധോദനോ നാമ രാജാ മേ പിതാ ഭവിസ്സതീ"തി കുലം പസ്സി.

തതോ മാതരം വിലോകേന്തോ "ബുദ്ധമാതാ നാമ ലോലാ സുരാധുത്താ ന ഹോതി, കപ്പസതസഹസ്സം പന പൂരിതപാരമീ ജാതിതോ പട്ഠായ അഖണ്ഡപഞ്ചസീലായേവ ഹോതി. അയഞ്ച മഹാമായാ നാമ ദേവീ ഏദിസീ, അയം മേ മാതാ ഭവിസ്സതി. കിത്തകം പനസ്സാ ആയൂതി ദസന്നം മാസാനം ഉപരി സത്ത ദിവസാനീ"തി പസ്സി.

ഇതി ഇമം പഞ്ചമഹാവിലോകനം വിലോകേത്വാ "കാലോ മേ, മാരിസാ, ബുദ്ധഭാവായാ"തി ദേവതാനം സങ്ഗഹം കരോന്തോ പടിഞ്ഞം ദത്വാ "ഗച്ഛഥ, തുമ്ഹേ"തി താ ദേവതാ ഉയ്യോജേത്വാ തുസിതദേവതാഹി പരിവുതോ തുസിതപുരേ നന്ദനവനം പാവിസി. സബ്ബദേവലോകേസു ഹി നന്ദനവനം അത്ഥിയേവ. തത്ഥ നം ദേവതാ "ഇതോ ചുതോ സുഗതിം ഗച്ഛ, ഇതോ ചുതോ സുഗതിം ഗച്ഛാ"തി പുബ്ബേ കതകുസലകമ്മോകാസം സാരയമാനാ വിചരന്തി. സോ ഏവം ദേവതാഹി കുസലം സാരയമാനാഹി പരിവുതോ തത്ഥ വിചരന്തോയേവ ചവിത്വാ മഹാമായായ ദേവിയാ കുച്ഛിസ്മിം പടിസന്ധിം ഗണ്ഹി.

തസ്സ ആവിഭാവത്ഥം അയം അനുപുബ്ബികഥാ - തദാ കിര കപിലവത്ഥുനഗരേ ആസാള്ഹിനക്ഖത്തം സങ്ഘുട്ഠം അഹോസി, മഹാജനോ നക്ഖത്തം കീളതി. മഹാമായാപി ദേവീ പുരേ പുണ്ണമായ സത്തമദിവസതോ പട്ഠായ വിഗതസുരാപാനം മാലാഗന്ധവിഭൂതിസമ്പന്നം നക്ഖത്തകീളം അനുഭവമാനാ സത്തമേ ദിവസേ പാതോവ ഉട്ഠായ ഗന്ധോദകേന ന്ഹായിത്വാ ചത്താരി സതസഹസ്സാനി വിസ്സജ്ജേത്വാ മഹാദാനം ദത്വാ സബ്ബാലങ്കാരവിഭൂസിതാ വരഭോജനം ഭുഞ്ജിത്വാ ഉപോസഥങ്ഗാനി അധിട്ഠായ

അലങ്കതപടിയത്തം സിരിഗബ്ഭം പവിസിത്വാ സിരിസയനേ നിപന്നാ നിദ്ദം ഓക്കമമാനാ ഇമം സുപിനം അദ്ദസ - ചത്താരോ കിര നം മഹാരാജാനോ സയനേനേവ സദ്ധിം ഉക്ഖിപിത്വാ ഹിമവന്തം നേത്വാ സട്ഠിയോജനികേ മനോസിലാതലേ സത്തയോജനികസ്സ മഹാസാലരുക്ഖസ്സ ഹേട്ഠാ ഠപേത്വാ ഏകമന്തം അട്ഠംസു. അഥ നേസം ദേവിയോ ആഗന്ത്വാ ദേവിം അനോതത്തദഹം നേത്വാ മനുസ്സമലഹരണത്ഥം ന്ഹാപേത്വാ ദിബ്ബവത്ഥം നിവാസാപേത്വാ ഗന്ധേഹി വിലിമ്പാപേത്വാ ദിബ്ബപുപ്ഫാനി പിളന്ധാപേത്വാ തതോ അവിദൂരേ ഏകോ രജതപബ്ബതോ അത്ഥി, തസ്സ അന്തോ കനകവിമാനം അത്ഥി, തത്ഥ പാചീനസീസകം ദിബ്ബസയനം പഞ്ഞാപേത്വാ നിപജ്ജാപേസും. അഥ ബോധിസത്തോ സേതവരവാരണോ ഹുത്വാ തതോ അവിദൂരേ ഏകോ സുവണ്ണപബ്ബതോ അത്ഥി, തത്ഥ വിചരിത്വാ തതോ ഓരുയ്ഹ രജതപബ്ബതം അഭിരുഹിത്വാ ഉത്തരദിസതോ ആഗമ്മ രജതദാമവണ്ണായ സോണ്ഡായ സേതപദുമം ഗഹേത്വാ കോഞ്ചനാദം നദിത്വാ കനകവിമാനം പവിസിത്വാ മാതുസയനം തിക്ഖത്തും പദക്ഖിണം കത്വാ ദക്ഖിണപസ്സം ഫാലേത്വാ കുച്ഛിം പവിട്ഠസദിസോ അഹോസീതി. ഏവം ഉത്തരാസാള്ഹനക്ഖത്തേന പടിസന്ധിം ഗണ്ഹി.

പുനദിവസേ പബുദ്ധാ ദേവീ തം സുപിനം രഞ്ഞോ ആരോചേസി. രാജാ ചതുസട്ഠിമത്തേ ബ്രാഹ്മണപാമോക്ഖേ പക്കോസാപേത്വാ ഗോമയഹരിതൂപലിത്തായ ലാജാദീഹി കതമങ്ഗലസക്കാരായ ഭൂമിയാ മഹാരഹാനി ആസനാനി പഞ്ഞാപേത്വാ തത്ഥ നിസിന്നാനം ബ്രാഹ്മണാനം സപ്പിമധുസക്ഖരാഭിസങ്ഖതസ്സ വരപായാസസ്സ സുവണ്ണരജതപാതിയോ പൂരേത്വാ സുവണ്ണരജതപാതീഹിയേവ പടികുജ്ജിത്വാ അദാസി, അഞ്ഞേഹി ച അഹതവത്ഥകപിലഗാവിദാനാദീഹി തേ സന്തപ്പേസി. അഥ നേസം സബ്ബകാമേഹി സന്തപ്പിതാനം ബ്രാഹ്മണാനം സുപിനം ആരോചാപേത്വാ “കിം ഭവിസ്സതീ”തി പുച്ഛി. ബ്രാഹ്മണാ ആഹംസു - “മാ ചിന്തയി, മഹാരാജ, ദേവിയാ തേ കുച്ഛിമ്ഹി ഗബ്ഭോ പതിട്ഠിതോ, സോ ച ഖോ പുരിസഗബ്ഭോ, ന ഇത്ഥിഗബ്ഭോ, പുത്തോ തേ ഭവിസ്സതി, സോ സചേ അഗാരം അജ്ഝാവസിസ്സതി, രാജാ ഭവിസ്സതി ചക്കവത്തീ. സചേ അഗാരാ നിക്ഖമ്മ പബ്ബജിസ്സതി, ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതി ലോകേ വിവടച്ഛദോ”തി.

ബോധിസത്തസ്സ പന മാതുകുച്ഛിമ്ഹി പടിസന്ധിഗ്ഗഹണക്ഖണേയേവ ഏകപ്പഹാരേനേവ സകലദസസഹസ്സീ ലോകധാതു സങ്കമ്പി സമ്പകമ്പി സമ്പവേധി. **ദ്വത്തിംസ പുബ്ബനിമിത്താനി** പാതുരഹേസും - ദസസു ചക്കവാളസഹസ്സേസു അപ്പമാണോ ഓഭാസോ ഫരി. തസ്സ തം സിരിം ദട്ഠുകാമാ വിയ അന്ധാ ചക്ഖൂനി പടിലഭിംസു, ബധിരാ സദ്ദം സുണിംസു, മൂഗാ സമാലപിംസു, ഖുജ്ജാ ഉജുഗത്താ അഹേസും, പങ്ഗുലാ പദസാ ഗമനം പടിലഭിംസു, ബന്ധനഗതാ സബ്ബസത്താ അന്ദുബന്ധനാദീഹി മുച്ചിംസു, സബ്ബനിരയേസു അഗ്ഗീ നിബ്ബായിംസു, പേത്തിവിസയേസു ഖുപ്പിപാസാ വൂപസമിംസു, തിരച്ഛാനാനം ഭയം നാഹോസി, സബ്ബസത്താനം രോഗോ വൂപസമി, സബ്ബസത്താ പിയംവദാ അഹേസും, മധുരേനാകാരേന അസ്സാ ഹസിംസു, വാരണാ ഗജ്ജിംസു, സബ്ബതൂരിയാനി സകം സകം നിന്നാദം മുഞ്ചിംസു, അഘട്ടിതാനിയേവ മനുസ്സാനം ഹത്ഥൂപഗാദീനി ആഭരണാനി വിരവിംസു, സബ്ബാ ദിസാ വിപ്പസന്നാ അഹേസും, സത്താനം സുഖം ഉപ്പാദയമാനോ മുദുസീതലോ വാതോ വായി, അകാലമേഘോ വസ്സി,

പഥവിതോപി ഉദകം ഉബ്ഭിജ്ജിത്വാ വിസ്സന്ദി, പക്ഖിനോ ആകാസഗമനം വിജഹിംസു, നദിയോ അസന്ദമാനാ അട്ഠംസു, മഹാസമുദ്ദോ മധുരോദകോ അഹോസി, സബ്ബത്ഥകമേവ പഞ്ചവണ്ണേഹി പദുമേഹി സഞ്ഛന്നതലോ അഹോസി, ഥലജജലജാദീനി സബ്ബപുപ്ഫാനി പുപ്ഫിംസു, രുക്ഖാനം ഖന്ധേസു ഖന്ധപദുമാനി, സാഖാസു സാഖാപദുമാനി, ലതാസു ലതാപദുമാനി പുപ്ഫിംസു, ഘനസിലാതലാനി ഭിന്ദിത്വാ ഉപരൂപരി സതപത്താനി ഹുത്വാ ദണ്ഡപദുമാനി നാമ നിക്ഖമിംസു, ആകാസേ ഓലമ്ബകപദുമാനി നാമ നിബ്ബത്തിംസു, സമന്തതോ പുപ്ഫവസ്സാനി വസ്സിംസു. ആകാസേ ദിബ്ബതൂരിയാനി വജ്ജിംസു, സകലദസസഹസ്സീ ലോകധാതു വട്ടേത്വാ വിസ്സട്ഠമാലാഗുളോ വിയ, ഉപ്പീളേത്വാ ബദ്ധമാലാകലാപോ വിയ, അലങ്കതപടിയത്തമാലാസനം വിയ ച ഏകമാലാമാലിനീ വിപ്ഫുരന്തവാളബീജനീ പുപ്ഫധൂപഗന്ധപരിവാസിതാ പരമസോഭഗ്ഗപ്പത്താ അഹോസി.

ഏവം ഗഹിതപടിസന്ധികസ്സ ബോധിസത്തസ്സ പടിസന്ധിഗ്ഗഹണകാലതോ പട്ഠായ ബോധിസത്തസ്സ ചേവ ബോധിസത്തമാതുയാ ച ഉപദ്ദവനിവാരണത്ഥം ഖഗ്ഗഹത്ഥാ ചത്താരോ ദേവപുത്താ ആരക്ഖം ഗണ്ഹിംസു. ബോധിസത്തസ്സ മാതുയാ പുരിസേസു രാഗചിത്തം നുപ്പജ്ജി, ലാഭഗ്ഗയസഗ്ഗപ്പത്താ ച അഹോസി സുഖിനീ അകിലന്തകായാ. ബോധിസത്തഞ്ച അന്തോകുച്ഛിഗതം വിപ്പസന്നേ മണിരതനേ ആവുതപണ്ഡുസുത്തം വിയ പസ്സതി. യസ്മാ ച ബോധിസത്തേന വസിതകുച്ഛി നാമ ചേതിയഗബ്ഭസദിസാ ഹോതി, ന സക്കാ അഞ്ഞേന സത്തേന ആവസിതും വാ പരിഭുഞ്ജിതും വാ, തസ്മാ ബോധിസത്തമാതാ സത്താഹജാതേ ബോധിസത്തേ കാലം കത്വാ തുസിതപുരേ നിബ്ബത്തി. യഥാ ച അഞ്ഞാ ഇത്ഥിയോ ദസമാസേ അപ്പത്വാപി അതിക്കമിത്വാപി നിസിന്നാപി നിപന്നാപി വിജായന്തി, ന ഏവം ബോധിസത്തമാതാ. സാ പന ബോധിസത്തം ദസമാസേ കുച്ഛിനാ പരിഹരിത്വാ ഠിതാവ വിജായതി. അയം **ബോധിസത്തമാതുധമ്മതാ**.

മഹാമായാപി ദേവീ പത്തേന തേലം വിയ ദസമാസേ കുച്ഛിനാ ബോധിസത്തം പരിഹരിത്വാ പരിപുണ്ണഗബ്ഭാ ഞാതിഘരം ഗന്തുകാമാ സുദ്ധോദനമഹാരാജസ്സ ആരോചേസി - "ഇച്ഛാമഹം, ദേവ, കുലസന്തകം ദേവദഹനഗരം ഗന്തു"ന്തി. രാജാ "സാധൂ"തി സമ്പടിച്ഛിത്വാ കപിലവത്ഥുതോ യാവ ദേവദഹനഗരാ മഗ്ഗം സമം കാരേത്വാ കദലിപുണ്ണഘടധജപടാകാദീഹി അലങ്കാരേഹി അലങ്കാരാപേത്വാ ദേവിം സോവണ്ണസിവികായ നിസീദാപേത്വാ അമച്ചസഹസ്സേന ഉക്ഖിപാപേത്വാ മഹന്തേന പരിവാരേന പേസേസി. ദ്വിന്നം പന നഗരാനം അന്തരേ ഉഭയനഗരവാസീനമ്പി ലുമ്ബിനീവനം നാമ മങ്ഗലസാലവനം അത്ഥി. തസ്മിം സമയേ മൂലതോ പട്ഠായ യാവ അഗ്ഗസാഖാ സബ്ബം ഏകപാലിഫുല്ലം അഹോസി, സാഖന്തരേഹി ചേവ പുപ്ഫന്തരേഹി ച പഞ്ചവണ്ണാ ഭമരഗണാ നാനപ്പകാരാ ച സകുണസങ്ഘാ മധുരസ്സരേന വികൂജന്താ വിചരന്തി. സകലം ലുമ്ബിനീവനം ചിത്തലതാവനസദിസം, മഹാനുഭാവസ്സ രഞ്ഞോ സുസജ്ജിതആപാനമണ്ഡലം വിയ അഹോസി. ദേവിയാ തം ദിസ്വാ സാലവനേ കീളിതുകാമതാ ഉദപാദി. അമച്ചാ ദേവിം ഗഹേത്വാ സാലവനം പവിസിംസു. സാ മങ്ഗലസാലമൂലം ഉപഗന്ത്വാ സാലസാഖം ഗണ്ഹിതുകാമാ അഹോസി, സാലസാഖാ സുസേദിതവേത്തഗ്ഗം വിയ ഓണമിത്വാ ദേവിയാ ഹത്ഥസമീപം ഉപഗഞ്ഛി. സാ ഹത്ഥം പസാരേത്വാ സാഖം അഗ്ഗഹേസി. താവദേവ ച ദേവിയാ

കമ്മജവാതാ ചലിംസു, അഥസ്സാ സാണിം പരിക്ഖിപാപേത്വാ മഹാജനോ പടിക്കമി, സാലസാഖം ഗഹേത്വാ തിട്ഠമാനായ ഏവ ചസ്സാ ഗബ്ഭവുട്ഠാനം അഹോസി. തങ്ഖണഞ്ഞേവ ചത്താരോ വിസുദ്ധചിത്താ മഹാബ്രഹ്മാനോ സുവണ്ണജാലം ആദായ സമ്പത്താ. തേ തേന സുവണ്ണജാലേന ബോധിസത്തം സമ്പടിച്ഛിത്വാ മാതു പുരതോ ഠത്വാ "അത്തമനാ, ദേവി, ഹോഹി, മഹേസക്ഖോ തേ പുത്തോ ഉപ്പന്നോ"തി ആഹംസു.

യഥാ പന അഞ്ഞേ സത്താ മാതുകുച്ഛിതോ നിക്ഖമന്താ പടികൂലേന അസുചിനാ മക്ഖിതാ നിക്ഖമന്തി, ന ഏവം ബോധിസത്തോ. സോ പന ധമ്മാസനതോ ഓതരന്തോ ധമ്മകഥികോ വിയ, നിസ്സേണിതോ ഓതരന്തോ പുരിസോ വിയ ച ദ്വേ ഹത്ഥേ ദ്വേ ച പാദേ പസാരേത്വാ ഠിതകോവ മാതുകുച്ഛിസമ്ഭവേന കേനചി അസുചിനാ അമക്ഖിതോ സുദ്ധോ വിസദോ കാസികവത്ഥേ നിക്ഖിത്തമണിരതനം വിയ ജോതേന്തോ മാതുകുച്ഛിതോ നിക്ഖമി. ഏവം സന്തേപി ബോധിസത്തസ്സ ച ബോധിസത്തമാതുയാ ച സക്കാരത്ഥം ആകാസതോ ദ്വേ ഉദകധാരാ നിക്ഖമിത്വാ ബോധിസത്തസ്സ ച ബോധിസത്തമാതുയാ ച സരീരേ ഉതും ഗാഹാപേസും.

അഥ നം സുവണ്ണജാലേന പടിഗ്ഗഹേത്വാ ഠിതാനം ബ്രഹ്മാനം ഹത്ഥതോ ചത്താരോ മഹാരാജാനോ മങ്ഗലസമ്മതായ സുഖസമ്ഫസ്സായ അജിനപ്പവേണിയാ ഗണ്ഹിംസു, തേസം ഹത്ഥതോ മനുസ്സാ ദുകൂലചുമ്ബടകേന ഗണ്ഹിംസു, മനുസ്സാനം ഹത്ഥതോ മുച്ചിത്വാ പഥവിയം പതിട്ഠായ പുരത്ഥിമദിസം ഓലോകേസി, അനേകാനി ചക്കവാളസഹസ്സാനി ഏകങ്ഗണാനി അഹേസും. തത്ഥ ദേവമനുസ്സാ ഗന്ധമാലാദീഹി പൂജയമാനാ "മഹാപുരിസ, ഇധ തുമ്ഹേഹി സദിസോ അഞ്ഞോ നത്ഥി, കുതേത്ഥ ഉത്തരിതരോ"തി ആഹംസു. ഏവം ചതസ്സോ ദിസാ , ചതസ്സോ അനുദിസാ ച ഹേട്ഠാ, ഉപരീതി ദസപി ദിസാ അനുവിലോകേത്വാ അത്തനാ സദിസം കഞ്ചി അദിസ്വാ "അയം ഉത്തരാദിസാ"തി സത്തപദവീതിഹാരേന അഗമാസി മഹാബ്രഹ്മുനാ സേതച്ഛത്തം ധാരയമാനേന, സുയാമേന വാളബീജനിം, അഞ്ഞാഹി ച ദേവതാഹി സേസരാജകകുധഭണ്ഡഹത്ഥാഹി അനുഗമ്മമാനോ. തതോ സത്തമപദേ ഠിതോ "അഗ്ഗോഹമസ്മി ലോകസ്സാ"തിആദികം ആസഭിം വാചം നിച്ഛാരേന്തോ സീഹനാദം നദി.

ബോധിസത്തോ ഹി തീസു അത്തഭാവേസു മാതുകുച്ഛിതോ നിക്ഖന്തമത്തോവ വാചം നിച്ഛാരേസി മഹോസധത്തഭാവേ, വേസ്സന്തരത്തഭാവേ, ഇമസ്മിം അത്തഭാവേ ചാതി. മഹോസധത്തഭാവേ കിരസ്സ മാതുകുച്ഛിതോ നിക്ഖമന്തസ്സേവ സക്കോ ദേവരാജാ ആഗന്ത്വാ ചന്ദനസാരം ഹത്ഥേ ഠപേത്വാ ഗതോ. സോ തം മുട്ഠിയം കത്വാവ നിക്ഖന്തോ. അഥ നം മാതാ "താത, കിം ഗഹേത്വാ ആഗതോസീ"തി പുച്ഛി. "ഓസധം, അമ്മാ"തി. ഇതി ഓസധം ഗഹേത്വാ ആഗതത്താ "ഓസധദാരകോ"ത്വേവസ്സ നാമം അകംസു. തം ഓസധം ഗഹേത്വാ ചാടിയം പക്ഖിപിംസു, ആഗതാഗതാനം അന്ധബധിരാദീനം തദേവ സബ്ബരോഗവൂപസമായ ഭേസജ്ജം അഹോസി. തതോ "മഹന്തം ഇദം ഓസധം, മഹന്തം ഇദം ഓസധ"ന്തി ഉപ്പന്നവചനം ഉപാദായ "മഹോസധോ"ത്വേവസ്സ നാമം ജാതം. വേസ്സന്തരത്തഭാവേ പന മാതുകുച്ഛിതോ നിക്ഖമന്തോ ദക്ഖിണഹത്ഥം പസാരേത്വാവ "അത്ഥി നു ഖോ, അമ്മ, കിഞ്ചി ഗേഹസ്മിം, ദാനം ദസ്സാമീ"തി വദന്തോ നിക്ഖമി. അഥസ്സ മാതാ "സധനേ കുലേ നിബ്ബത്തോസി, താതാ"തി പുത്തസ്സ ഹത്ഥം അത്തനോ ഹത്ഥതലേ കത്വാ

സഹസ്സഥവികം ഠപാപേസി. ഇമസ്മിം പന അത്തഭാവേ ഇമം സീഹനാദം നദീതി ഏവം ബോധിസത്തോ തീസു അത്തഭാവേസു മാതുകുച്ഛിതോ നിക്ഖന്തമത്തോവ വാചം നിച്ഛാരേസി. യഥാ ച പടിസന്ധിഗ്ഗഹണക്ഖണേ തഥാ ജാതിക്ഖണേപിസ്സ ദ്വത്തിംസ പുബ്ബനിമിത്താനി പാതുരഹേസും. യസ്മിം പന സമയേ അമ്ഹാകം ബോധിസത്തോ ലുമ്ബിനീവനേ ജാതോ, തസ്മിംയേവ സമയേ **രാഹുലമാതാ**ദേവീ, **ആനന്ദത്ഥേരോ** ,**ഛന്നോ** അമച്ചോ, **കാളുദായീ** അമച്ചോ, **കണ്ഡകോ** അസ്സരാജാ, **മഹാബോധിരുക്ഖോ,** ചതസ്സോ **നിധികുമ്ഭിയോ** ച ജാതാ. തത്ഥ ഏകാ നിധികുമ്ഭീ ഗാവുതപ്പമാണാ, ഏകാ അഡ്ഢയോജനപ്പമാണാ, ഏകാ തിഗാവുതപ്പമാണാ, ഏകാ യോജനപ്പമാണാ. ഗമ്ഭീരതോ പഥവീപരിയന്താ ഏവ അഹോസീതി. ഇമേ **സത്ത സഹജാതാ** നാമ.

ഉഭയനഗരവാസിനോ ബോധിസത്തം ഗഹേത്വാ കപിലവത്ഥുനഗരമേവ അഗമംസു. തം ദിവസംയേവ ച "കപിലവത്ഥുനഗരേ സുദ്ധോദനമഹാരാജസ്സ പുത്തോ ജാതോ, അയം കുമാരോ ബോധിമൂലേ നിസീദിത്വാ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ"തി താവതിംസഭവനേ ഹട്ഠതുട്ഠാ ദേവസങ്ഘാ ചേലുക്ഖേപാദീനി പവത്തേന്താ കീളിംസു. തസ്മിം സമയേ സുദ്ധോദനമഹാരാജസ്സ കുലൂപകോ അട്ഠസമാപത്തിലാഭീ **കാലദേവലോ** നാമ താപസോ ഭത്തകിച്ചം കത്വാ ദിവാവിഹാരത്ഥായ താവതിംസഭവനം ഗന്ത്വാ തത്ഥ ദിവാവിഹാരം നിസിന്നോ താ ദേവതാ തഥാ കീളമാനാ ദിസ്വാ "കിം കാരണാ തുമ്ഹേ ഏവം തുട്ഠമാനസാ കീളഥ, മയ്ഹമ്പേതം കാരണം കഥേഥാ"തി പുച്ഛി. ദേവതാ ആഹംസു - "മാരിസ, സുദ്ധോദനമഹാരാജസ്സ പുത്തോ ജാതോ, സോ ബോധിമണ്ഡേ നിസീദിത്വാ ബുദ്ധോ ഹുത്വാ ധമ്മചക്കം പവത്തേസ്സതി, 'തസ്സ അനന്തം ബുദ്ധലീളം ദട്ഠും, ധമ്മഞ്ച സോതും ലച്ഛാമാ'തി ഇമിനാ കാരണേന തുട്ഠാമ്ഹാ"തി. താപസോ താസം വചനം സുത്വാ ഖിപ്പം ദേവലോകതോ ഓരുയ്ഹ രാജനിവേസനം പവിസിത്വാ പഞ്ഞത്താസനേ നിസിന്നോ "പുത്തോ കിര തേ, മഹാരാജ, ജാതോ, പസ്സിസ്സാമി ന"ന്തി ആഹ. രാജാ അലങ്കതപടിയത്തം കുമാരം ആഹരാപേത്വാ താപസം വന്ദാപേതും അഭിഹരി. ബോധിസത്തസ്സ പാദാ പരിവത്തിത്വാ താപസസ്സ ജടാസു പതിട്ഠഹിംസു. ബോധിസത്തസ്സ ഹി തേനത്തഭാവേന വന്ദിതബ്ബയുത്തകോ നാമ അഞ്ഞോ നത്ഥി. സചേ ഹി അജാനന്താ ബോധിസത്തസ്സ സീസം താപസസ്സ പാദമൂലേ ഠപേയ്യും, സത്തധാ തസ്സ മുദ്ധാ ഫലേയ്യ. താപസോ "ന മേ അത്താനം നാസേതും യുത്ത"ന്തി ഉട്ഠായാസനാ ബോധിസത്തസ്സ അഞ്ജലിം പഗ്ഗഹേസി. രാജാ തം അച്ഛരിയം ദിസ്വാ അത്തനോ പുത്തം വന്ദി.

താപസോ അതീതേ ചത്താലീസ കപ്പേ, അനാഗതേ ചത്താലീസാതി അസീതി കപ്പേ അനുസ്സരതി. ബോധിസത്തസ്സ ലക്ഖണസമ്പത്തിം ദിസ്വാ "ഭവിസ്സതി നു ഖോ ബുദ്ധോ, ഉദാഹു നോ"തി ആവജ്ജേത്വാ ഉപധാരേന്തോ "നിസ്സംസയേന ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ"തി ഞത്വാ "അച്ഛരിയപുരിസോ അയ"ന്തി സിതം അകാസി. തതോ "അഹം ഇമം അച്ഛരിയപുരിസം ബുദ്ധഭൂതം ദട്ഠും ലഭിസ്സാമി നു ഖോ, നോ"തി ഉപധാരേന്തോ "ന ലഭിസ്സാമി, അന്തരായേവ കാലം കത്വാ ബുദ്ധസതേനപി ബുദ്ധസഹസ്സേനപി ഗന്ത്വാ ബോധേതും അസക്കുണേയ്യേ അരൂപഭവേ നിബ്ബത്തിസ്സാമീ"തി ദിസ്വാ "ഏവരൂപം നാമ അച്ഛരിയപുരിസം ബുദ്ധഭൂതം ദട്ഠും ന ലഭിസ്സാമി, മഹതീ വത മേ ജാനി ഭവിസ്സതീ"തി പരോദി.

മനുസ്സാ ദിസ്വാ "അമ്ഹാകം അയ്യോ ഇദാനേവ ഹസിത്വാ പുന പരോദിത്വാ പതിട്ഠിതോ, കിം നു ഖോ, ഭന്തേ, അമ്ഹാകം അയ്യപുത്തസ്സ

കോചി അന്തരായോ ഭവിസ്സതീ"തി തം പുച്ഛിംസു. "നത്ഥേതസ്സ അന്തരായോ, നിസ്സംസയേന ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ"തി. "അഥ കസ്മാ, ഭന്തേ, പരോദിത്ഥാ"തി? "ഏവരൂപം പുരിസം ബുദ്ധഭൂതം ദട്ഠും ന ലഭിസ്സാമി, 'മഹതീ വത മേ ജാനി ഭവിസ്സതീ'തി അത്താനം അനുസോചന്തോ രോദാമീ"തി ആഹ. തതോ സോ "കിം നു ഖോ മേ ഞാതകേസു കോചി ഏകം ബുദ്ധഭൂതം ദട്ഠും ലഭിസ്സതീ"തി ഉപധാരേന്തോ അത്തനോ ഭാഗിനേയ്യം നാലകദാരകം അദ്ദസ. സോ ഭഗിനിയാ ഗേഹം ഗന്ത്വാ "കഹം തേ പുത്തോ നാലകോ"തി? "അത്ഥി ഗേഹേ, അയ്യാ"തി. "പക്കോസാഹി ന"ന്തി പക്കോസാപേത്വാ അത്തനോ സന്തികം ആഗതം കുമാരം ആഹ - "താത, സുദ്ധോദനമഹാരാജസ്സ കുലേ പുത്തോ ജാതോ, ബുദ്ധങ്കുരോ ഏസോ, പഞ്ചതിംസ വസ്സാനി അതിക്കമിത്വാ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതി, ത്വം ഏതം ദട്ഠും ലഭിസ്സസി, അജ്ജേവ പബ്ബജാഹീ"തി. സത്താസീതികോടിധനേ കുലേ നിബ്ബത്തദാരകോപി "ന മം മാതുലോ അനത്ഥേ നിയോജേസ്സതീ"തി ചിന്തേത്വാ താവദേവ അന്തരാപണതോ കാസായാനി ചേവ മത്തികാപത്തഞ്ച ആഹരാപേത്വാ കേസമസ്സും ഓഹാരേത്വാ കാസായാനി വത്ഥാനി അച്ഛാദേത്വാ "യോ ലോകേ ഉത്തമപുഗ്ഗലോ, തം ഉദ്ദിസ്സ മയ്ഹം പബ്ബജ്ജാ"തി ബോധിസത്താഭിമുഖം അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ പഞ്ചപതിട്ഠിതേന വന്ദിത്വാ പത്തം ഥവികായ പക്ഖിപിത്വാ അംസകൂടേ ഓലഗ്ഗേത്വാ ഹിമവന്തം പവിസിത്വാ സമണധമ്മം അകാസി. സോ പരമാഭിസമ്ബോധിപ്പത്തം തഥാഗതം ഉപസങ്കമിത്വാ നാലകപടിപദം കഥാപേത്വാ പുന ഹിമവന്തം പവിസിത്വാ അരഹത്തം പത്വാ ഉക്കട്ഠപടിപദം പടിപന്നോ സത്തേവ മാസേ ആയും പാലേത്വാ ഏകം സുവണ്ണപബ്ബതം നിസ്സായ ഠിതകോവ അനുപാദിസേസായ നിബ്ബാനധാതുയാ പരിനിബ്ബായി.

ബോധിസത്തമ്പി ഖോ പഞ്ചമദിവസേ സീസം ന്ഹാപേത്വാ "നാമഗ്ഗഹണം ഗണ്ഹിസ്സാമാ"തി രാജഭവനം ചതുജ്ജാതിയഗന്ധേഹി വിലിമ്പേത്വാ ലാജപഞ്ചമകാനി പുപ്ഫാനി വികിരിത്വാ അസമ്ഭിന്നപായാസം സമ്പാദേത്വാ തിണ്ണം വേദാനം പാരങ്ഗതേ അട്ഠസതം ബ്രാഹ്മണേ നിമന്തേത്വാ രാജഭവനേ നിസീദാപേത്വാ സുഭോജനം ഭോജാപേത്വാ മഹാസക്കാരം കത്വാ "കിം നു ഖോ ഭവിസ്സതീ"തി ലക്ഖണാനി പരിഗ്ഗഹാപേസും. തേസു -

> "രാമോ ധജോ ലക്ഖണോ ചാപി മന്തീ, യഞ്ഞോ സുഭോജോ സുയാമോ സുദത്തോ;
> ഏതേ തദാ അട്ഠ അഹേസും ബ്രാഹ്മണാ, ഛളങ്ഗവാ മന്തം വിയാകരിംസൂ"തി. (മ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ഥ.വ.വ്വ) -

ഇമേ അട്ഠേവ ബ്രാഹ്മണാ **ലക്ഖണപരിഗ്ഗാഹകാ** അഹേസും. പടിസന്ധിഗ്ഗഹണദിവസേ സുപിനോപി ഏതേഹേവ പരിഗ്ഗഹിതോ . തേസു സത്ത ജനാ ദ്വേ അങ്ഗുലിയോ ഉക്ഖിപിത്വാ ദ്വിധാ നം ബ്യാകരിംസു - "ഇമേഹി ലക്ഖണേഹി സമന്നാഗതോ സചേ അഗാരം അജ്ഝാവസിസ്സതി, രാജാ ഭവിസ്സതി ചക്കവത്തീ, സചേ പബ്ബജിസ്സതി, ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ"തി സബ്ബം ചക്കവത്തിരഞ്ഞോ സിരിവിഭവം ആചിക്ഖിംസു. തേസം പന സബ്ബദഹരോ ഗോത്തതോ കോണ്ഡഞ്ഞോ നാമ മാണവോ ബോധിസത്തസ്സ വരലക്ഖണസമ്പത്തിം ഓലോകേത്വാ "ഇമസ്സ അഗാരമജ്ഝേ ഠാനകാരണം നത്ഥി, ഏകന്തേനേസ വിവടച്ഛദോ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ"തി ഏകമേവ അങ്ഗുലിം ഉക്ഖിപിത്വാ ഏകംസബ്യാകരണം ബ്യാകാസി. അയഞ്ഹി കതാധികാരോ

പച്ഛിമഭവികസത്തോ പഞ്ഞായ ഇതരേ സത്ത ജനേ അഭിഭവിത്വാ ഇമേഹി ലക്ഖണേഹി സമന്നാഗതസ്സ ബോധിസത്തസ്സ ഏകന്തബുദ്ധഭാവസങ്ഖാതം ഏകമേവ ഗഹിം അദ്ദസ, തസ്മാ ഏകം അങ്ഗുലിം ഉക്ഖിപിത്വാ ഏവം ബ്യാകാസി. അഥസ്സ നാമം ഗണ്ഹന്താ സബ്ബലോകസ്സ അത്ഥസിദ്ധികരത്താ **"സിദ്ധത്ഥോ"**തി നാമം അകംസു.

അഥ ഖോ തേ ബ്രാഹ്മണാ അത്തനോ അത്തനോ ഘരാനി ഗന്ത്വാ പുത്തേ ആമന്തയിംസു - "താതാ, അമ്ഹേ മഹല്ലകാ, സുദ്ധോദനമഹാരാജസ്സ പുത്തം സബ്ബഞ്ഞുതം പത്തം മയം സമ്ഭാവേയ്യാമ വാ നോ വാ, തുമ്ഹേ തസ്മിം കുമാരേ സബ്ബഞ്ഞുതം പത്തേ തസ്സ സാസനേ പബ്ബജേയ്യാഥാ"തി. തേ സത്തപി ജനാ യാവതായുകം ഠത്വാ യഥാകമ്മം ഗതാ, കോണ്ഡഞ്ഞമാണവോയേവ പന അരോഗോ അഹോസി. സോ മഹാസത്തേ വുദ്ധിമന്വായ മഹാഭിനിക്ഖമനം നിക്ഖമിത്വാ പബ്ബജിത്വാ അനക്കമേന ഉരുവേലം ഗന്ത്വാ "രമണീയോ വത അയം ഭൂമിഭാഗോ, അലം വതിദം പധാനത്ഥികസ്സ കുലപുത്തസ്സ പധാനായാ"തി ചിത്തം ഉപ്പാദേത്വാ തത്ഥ വാസം ഉപഗതേ "മഹാപുരിസോ പബ്ബജിതോ"തി സുത്വാ തേസം ബ്രാഹ്മണാനം പുത്തേ ഉപസങ്കമിത്വാ ഏവമാഹ - "സിദ്ധത്ഥകുമാരോ കിര പബ്ബജിതോ, സോ നിസ്സംസയേന ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതി. സചേ തുമ്ഹാകം പിതരോ അരോഗാ അസ്സു, അജ്ജ നിക്ഖമിത്വാ പബ്ബജേയ്യും. സചേ തുമ്ഹേപി ഇച്ഛേയ്യാഥ, ഏഥ, മയം തം മഹാപുരിസം അനുപബ്ബജിസ്സാമാ"തി. തേ സബ്ബേ ഏകച്ഛന്ദാ ഭവിതും നാസക്ഖിംസു, തേസു തയോ ജനാ ന പബ്ബജിംസു, കോണ്ഡഞ്ഞബ്രാഹ്മണം ജേട്ഠകം കത്വാ ഇതരേ ചത്താരോ പബ്ബജിംസു. തേ പഞ്ചപി ജനാ **പഞ്ചവഗ്ഗിയ**ത്ഥേരാ നാമ ജാതാ.

തദാ പന സുദ്ധോദനരാജാ - "കിം ദിസ്വാ മയ്ഹം പുത്തോ പബ്ബജിസ്സതീ"തി പുച്ഛി. "ചത്താരി പുബ്ബനിമിത്താനീ"തി. "കതരഞ്ച കതരഞ്ചാ"തി? "ജരാജിണ്ണം, ബ്യാധിതം, മതം, പബ്ബജിത"ന്തി. രാജാ "ഇതോ പട്ഠായ ഏവരൂപാനം മമ പുത്തസ്സ സന്തികം ഉപസങ്കമിതും മാ അദത്ഥ, മയ്ഹം പുത്തസ്സ ബുദ്ധഭാവേന കമ്മം നത്ഥി, അഹം മമ പുത്തം ദ്വിസഹസ്സദീപപരിവാരാനം, ചതുന്നം മഹാദീപാനം, ഇസ്സരിയാധിപച്ചം ചക്കവത്തിരജ്ജം കരോന്തം ഛത്തിംസയോജനപരിമണ്ഡലായ പരിസായ പരിവുതം ഗഗനതലേ വിചരമാനം പസ്സിതുകാമോ"തി. ഏവഞ്ച പന വത്വാ ഇമേസം ചതുപ്പകാരാനം നിമിത്താനം കുമാരസ്സ ചക്ഖുപഥേ ആഗമനനിവാരണത്ഥം ചതൂസു ദിസാസു ഗാവുതേ ഗാവുതേ ആരക്ഖം ഠപേസി. തം ദിവസഞ്ച മങ്ഗലട്ഠാനേ സന്നിപതിതേസു അസീതിയാ ഞാതികുലസഹസ്സേസു ഏകമേകോ ഏകമേകം പുത്തം പടിജാനി - "അയം ബുദ്ധോ വാ ഹോതു രാജാ വാ, മയം ഏകമേതം പുത്തം ദസ്സാമ. സചേപി ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതി, ഖത്തിയസമണഗണേഹേവ പരിവാരിതോ വിചരിസ്സതി. സചേപി രാജാ ഭവിസ്സതി, ഖത്തിയകുമാരേഹേവ പുരക്ഖതപരിവാരിതോ വിചരിസ്സതീ"തി. രാജാപി ബോധിസത്തസ്സ ഉത്തമരൂപസമ്പന്നാ വിഗതസബ്ബദോസാ ധാതിയോ പച്ചുപട്ഠാപേസി. ബോധിസത്തോ മഹന്തേന പരിവാരേന മഹന്തേന സിരിസോഭഗ്ഗേന വഡ്ഢതി.

അഥേകദിവസം രഞ്ഞോ **വപ്പമങ്ഗലം** നാമ അഹോസി. തം ദിവസം സകലനഗരം ദേവനഗരം വിയ അലങ്കരോന്തി, സബ്ബേ ദാസകമ്മകരാദയോ അഹതവത്ഥനിവത്ഥാ ഗന്ധമാലാദിപടിമണ്ഡിതാ രാജകുലേ സന്നിപതന്തി, രഞ്ഞോ കമ്മന്തേ നങ്ഗലസഹസ്സം യോജയന്തി, തസ്മിം പന ദിവസേ ഏകേനൂനഅട്ഠസതനങ്ഗലാനി സദ്ധിം ബലിബദ്ദരസ്മിയോത്തേഹി

രജതപരിക്ഖതാനി ഹോന്തി. രഞ്ഞോ ആലമ്ബനനങ്ഗലം പന രത്തസുവണ്ണപരിക്ഖതം ഹോതി. ബലിബദ്ദാനം സിങ്ഗരസ്മിപതോദാപി സുവണ്ണപരിക്ഖതാവ ഹോന്തി. രാജാ മഹാപരിവാരേന നിക്ഖമന്തോ പുത്തം ഗഹേത്വാവ അഗമാസി. കമ്മന്തട്ഠാനേ ഏകോ ജമ്ബുരുക്ഖോ ബഹലപലാസോ സന്ദച്ഛായോ അഹോസി. തസ്സ ഹേട്ഠാ കുമാരസ്സ സയനം പഞ്ഞാപേത്വാ ഉപരി സുവണ്ണതാരകഖചിതവിതാനം ബന്ധാപേത്വാ സാണിപാകാരേന പരിക്ഖിപാപേത്വാ ആരക്ഖം ഠപേത്വാ രാജാ സബ്ബാലങ്കാരം അലങ്കരിത്വാ അമച്ചഗണപരിവുതോ നങ്ഗലകരണട്ഠാനം അഗമാസി. തത്ഥ രാജാ സുവണ്ണനങ്ഗലം ഗണ്ഹാതി, അമച്ചാ ഏകേനൂനഅട്ഠസതരജതനങ്ഗലാനി, കസ്സകാ സേസനങ്ഗലാനി. തേ താനി ഗഹേത്വാ ഇതോ ചിതോ ച കസന്തി. രാജാ പന ഓരതോ വാ പാരം ഗച്ഛതി, പാരതോ വാ ഓരം ആഗച്ഛതി.

ഏതസ്മിം ഠാനേ മഹാസമ്പത്തി അഹോസി. ബോധിസത്തം പരിവാരേത്വാ നിസിന്നാ ധാതിയോ "രഞ്ഞോ സമ്പത്തിം പസ്സാമാ"തി അന്തോസാണിതോ ബഹി നിക്ഖന്താ. ബോധിസത്തോ ഇതോ ചിതോ ച ഓലോകേന്തോ കഞ്ചി അദിസ്വാവ വേഗേന ഉട്ഠായ പല്ലങ്കം ആഭുജിത്വാ ആനാപാനേ പരിഗ്ഗഹേത്വാ പഠമജ്ഝാനം നിബ്ബത്തേസി. ധാതിയോ ഖജ്ജഭോജ്ജന്തരേ വിചരമാനാ ഥോകം ചിരായിംസു. സേസരുക്ഖാനം ഛായാ വീതിവത്താ, തസ്സ പന ജമ്ബുരുക്ഖസ്സ ഛായാ പരിമണ്ഡലാ ഹുത്വാ അട്ഠാസി. ധാതിയോ "അയ്യപുത്തോ ഏകകോ"തി വേഗേന സാണിം ഉക്ഖിപിത്വാ അന്തോ പവിസമാനാ ബോധിസത്തം സയനേ പല്ലങ്കേന നിസിന്നം തഞ്ച പാടിഹാരിയം ദിസ്വാ ഗന്ത്വാ രഞ്ഞോ ആരോചേസും - "ദേവ, കുമാരോ ഏവം നിസിന്നോ, അഞ്ഞേസം രുക്ഖാനം ഛായാ വീതിവത്താ, ജമ്ബുരുക്ഖസ്സ പന ഛായാ പരിമണ്ഡലാ ഠിതാ"തി. രാജാ വേഗേനാഗന്ത്വാ പാടിഹാരിയം ദിസ്വാ "അയം തേ, താത, ദുതിയവന്ദനാ"തി പുത്തം വന്ദി.

അഥ അനുക്കമേന ബോധിസത്തോ സോളസവസ്സുദ്ദേസികോ ജാതോ. രാജാ ബോധിസത്തസ്സ തിണ്ണം ഉതൂനം അനുച്ഛവികേ തയോ പാസാദേ കാരേസി - ഏകം നവഭൂമികം, ഏകം സത്തഭൂമികം, ഏകം പഞ്ചഭൂമികം, ചത്താലീസസഹസ്സാ ച നാടകിത്ഥിയോ ഉപട്ഠാപേസി. ബോധിസത്തോ ദേവോ വിയ അച്ഛരാസങ്ഘപരിവുതോ അലങ്കതനാടകിത്ഥീഹി പരിവുതോ നിപ്പുരിസേഹി തൂരിയേഹി പരിചാരിയമാനോ മഹാസമ്പത്തിം അനുഭവന്തോ ഉതുവാരേന തീസു പാസാദേസു വിഹാസി. രാഹുലമാതാ പനസ്സ ദേവീ അഗ്ഗമഹേസീ അഹോസി.

തസ്സേവം മഹാസമ്പത്തിം അനുഭവന്തസ്സ ഏകദിവസം ഞാതിസങ്ഘസ്സ അബ്ഭന്തരേ അയം കഥാ ഉദപാദി - "സിദ്ധത്ഥോ കീളാപസുതോവ വിചരതി, ന കിഞ്ചി സിപ്പം സിക്ഖതി, സങ്ഗാമേ പച്ചുപട്ഠിതേ കിം കരിസ്സതീ"തി? രാജാ ബോധിസത്തം പക്കോസാപേത്വാ "താത, തവ ഞാതകാ 'സിദ്ധത്ഥോ കിഞ്ചി സിപ്പം അസിക്ഖിത്വാ കീളാപസുതോവ വിചരതീ'തി വദന്തി, ഏത്ഥ കിം സത്തു പത്തകാലേ മഞ്ഞസീ"തി? "ദേവ, മമ സിപ്പം സിക്ഖനകിച്ചം നത്ഥി, നഗരേ മമ സിപ്പദസ്സനത്ഥം ഭേരിം ചരാപേഥ 'ഇതോ സത്തമേ ദിവസേ ഞാതകാനം സിപ്പം ദസ്സേസ്സാമീ'"തി. രാജാ തഥാ അകാസി. ബോധിസത്തോ അക്ഖണവേധിവാലവേധിധനുഗ്ഗഹേ സന്നിപാതാപേത്വാ മഹാജനസ്സ മജ്ഝേ അഞ്ഞേഹി ധനുഗ്ഗഹേഹി അസാധാരണം ഞാതകാനം ദ്വാദസവിധം സിപ്പം

ദസ്സേസി. തം **സരഭങ്ഗജാതകേ** ആഗതനയേനേവ വേദിതബ്ബം. തദാ തസ്സ ഞാതിസങ്ഘോ നിക്കങ്ഖോ അഹോസി.

അഥേകദിവസം ബോധിസത്തോ ഉയ്യാനഭൂമിം ഗന്തുകാമോ സാരഥിം ആമന്തേത്വാ "രഥം യോജേഹീ"തി ആഹ. സോ "സാധൂ"തി പടിസ്സുണിത്വാ മഹാരഹം ഉത്തമരഥം സബ്ബാലങ്കാരേന അലങ്കരിത്വാ കുമുദപത്തവണ്ണേ ചത്താരോ മങ്ഗലസിന്ധവേ യോജേത്വാ ബോധിസത്തസ്സ പടിവേദേസി. ബോധിസത്തോ ദേവവിമാനസദിസം രഥം അഭിരുഹിത്വാ ഉയ്യാനാഭിമുഖോ അഗമാസി. ദേവതാ "സിദ്ധത്ഥകുമാരസ്സ അഭിസമ്ബുജ്ഝനകാലോ ആസന്നോ, പുബ്ബനിമിത്തം ദസ്സേസ്സാമാ"തി ഏകം ദേവപുത്തം ജരാജിണ്ണം ഖണ്ഡദന്തം പലിതകേസം വങ്കം ഓഭഗ്ഗസരീരം ദണ്ഡഹത്ഥം പവേധമാനം കത്വാ ദസ്സേസും. തം ബോധിസത്തോ ചേവ സാരഥി ച പസ്സന്തി. തതോ ബോധിസത്തോ, "സമ്മ, കോ നാമേസ പുരിസോ, കേസാപിസ്സ ന യഥാ അഞ്ഞേസ"ന്തി മഹാപദാനേ (ദീ॰ നി॰ ൨.൪൫) ആഗതനയേന സാരഥിം പുച്ഛിത്വാ തസ്സ വചനം സുത്വാ "ധിരത്ഥു വത, ഭോ, ജാതി , യത്ര ഹി നാമ ജാതസ്സ ജരാ പഞ്ഞായിസ്സതീ"തി സംവിഗ്ഗഹദയോ തതോവ പടിനിവത്തിത്വാ പാസാദമേവ അഭിരുഹി. രാജാ "കിം കാരണാ മമ പുത്തോ ഖിപ്പം പടിനിവത്തീ"തി പുച്ഛി. "ജിണ്ണപുരിസം ദിസ്വാ, ദേവാ"തി. "ജിണ്ണകം ദിസ്വാ പബ്ബജിസ്സതീതി ആഹംസു, കസ്മാ മം നാസേഥ, സീഘം പുത്തസ്സ നാടകാനി സജ്ജേഥ, സമ്പത്തിം അനുഭവന്തോ പബ്ബജ്ജായ സതിം ന കരിസ്സതീ"തി വത്വാ ആരക്ഖം വഡ്ഢേത്വാ സബ്ബദിസാസു അഡ്ഢയോജനേ അഡ്ഢയോജനേ ആരക്ഖം ഠപേസി.

പുനേകദിവസം ബോധിസത്തോ തഥേവ ഉയ്യാനം ഗച്ഛന്തോ ദേവതാഭിനിമ്മിതം ബ്യാധിതം പുരിസം ദിസ്വാ പുരിമനയേനേവ പുച്ഛിത്വാ സംവിഗ്ഗഹദയോ നിവത്തിത്വാ പാസാദം അഭിരുഹി. രാജാപി പുച്ഛിത്വാ ഹേട്ഠാ വുത്തനയേനേവ സംവിദഹിത്വാ പുന വഡ്ഢേത്വാ സമന്താ തിഗാവുതപ്പമാണേ പദേസേ ആരക്ഖം ഠപേസി. അപരമ്പി ഏകദിവസം ബോധിസത്തോ തഥേവ ഉയ്യാനം ഗച്ഛന്തോ ദേവതാഭിനിമ്മിതം കാലങ്കതം ദിസ്വാ പുരിമനയേനേവ പുച്ഛിത്വാ സംവിഗ്ഗഹദയോ പുന നിവത്തിത്വാ പാസാദം അഭിരുഹി. രാജാപി പുച്ഛിത്വാ ഹേട്ഠാ വുത്തനയേനേവ സംവിദഹിത്വാ പുന വഡ്ഢേത്വാ സമന്തതോ യോജനപ്പമാണേ പദേസേ ആരക്ഖം ഠപേസി. അപരം പനേകദിവസം ഉയ്യാനം ഗച്ഛന്തോ തഥേവ ദേവതാഭിനിമ്മിതം സുനിവത്ഥം സുപാരുതം പബ്ബജിതം ദിസ്വാ "കോ നാമേസോ സമ്മാ"ഹി സാരഥിം പുച്ഛി. സാരഥി കിഞ്ചാപി ബുദ്ധുപ്പാദസ്സ അഭാവാ പബ്ബജിതം വാ പബ്ബജിതഗുണേ വാ ന ജാനാതി, ദേവതാനുഭാവേന പന "പബ്ബജിതോ നാമായം, ദേവാ"തി വത്വാ പബ്ബജ്ജായ ഗുണേ വണ്ണേസി. ബോധിസത്തോ പബ്ബജ്ജായ രുചിം ഉപ്പാദേത്വാ തം ദിവസം ഉയ്യാനം അഗമാസി. ദീഘഭാണകാ പനാഹു - "ചത്താരിപി നിമിത്താനി ഏകദിവസേനേവ ദിസ്വാ അഗമാസീ"തി.

സോ തത്ഥ ദിവസഭാഗം കീളിത്വാ മങ്ഗലപോക്ഖരണിയം ന്ഹായിത്വാ അത്ഥങ്ഗതേ സൂരിയേ മങ്ഗലസിലാപട്ടേ നിസീദി അത്താനം അലങ്കാരാപേതുകാമോ, അഥസ്സ പരിചാരകപുരിസാ നാനാവണ്ണാനി ദുസ്സാനി നാനപ്പകാരാ ആഭരണവികതിയോ മാലാഗന്ധവിലേപനാനി ച ആദായ സമന്താ പരിവാരേത്വാ അട്ഠംസു. തസ്മിം ഖണേ സക്കസ്സ നിസിന്നാസനം ഉണ്ഹം അഹോസി. സോ "കോ നു ഖോ മം ഇമമ്ഹാ ഠാനാ ചാവേതുകാമോസീ"തി

ഉപധാരേന്തോ ബോധിസത്തസ്സ അലങ്കാരേതുകാമതം ഞത്വാ വിസ്സകമ്മം ആമന്തേസി - "സമ്മ വിസ്സകമ്മ, സിദ്ധത്ഥകുമാരോ അജ്ജ അഡ്ഢരത്തസമയേ മഹാഭിനിക്ഖമനം നിക്ഖമിസ്സതി, അയമസ്സ പച്ഛിമോ അലങ്കാരോ, ത്വം ഉയ്യാനം ഗന്ത്വാ മഹാപുരിസം ദിബ്ബാലങ്കാരേഹി അലങ്കരോഹീ"തി. സോ "സാധൂ"തി പടിസ്സുണിത്വാ ദേവാനുഭാവേന തങ്ഖണഞ്ഞേവ ബോധിസത്തം ഉപസങ്കമിത്വാ തസ്സേവ കപ്പകസദിസോ ഹുത്വാ ദിബ്ബദുസ്സേന ബോധിസത്തസ്സ സീസം വേഠേസി. ബോധിസത്തോ ഹത്ഥസമ്ഫസ്സേനേവ "നായം മനുസ്സോ, ദേവപുത്തോ അയ"ന്തി അഞ്ഞാസി. വേഠനേന വേഠിതമത്തേ സീസേ മോളിയം മണിരതനാകാരേന ദുസ്സസഹസ്സം അബ്ഭുഗ്ഗഞ്ഛി, പുന വേഠേന്തസ്സ ദുസ്സസഹസ്സന്തി ദസക്ഖത്തും വേഠേന്തസ്സ ദസ ദുസ്സസഹസ്സാനി അബ്ഭുഗ്ഗച്ഛിംസു. "സീസം ഖുദ്ദകം, ദുസ്സാനി ബഹൂനി , കഥം അബ്ഭുഗ്ഗതാനീ"തി ന ചിന്തേതബ്ബം. തേസു ഹി സബ്ബമഹന്തം ആമലകപുപ്ഫപ്പമാണം, അവസേസാനി കദമ്ബകപുപ്ഫപ്പമാണാനി അഹേസും. ബോധിസത്തസ്സ സീസം കിഞ്ജക്ഖഗവച്ഛിതം വിയ കുയ്യകപുപ്ഫം അഹോസി.

അഥസ്സ സബ്ബാലങ്കാരപടിമണ്ഡിതസ്സ സബ്ബതാലാവചരേസു സകാനി സകാനി പടിഭാനാനി ദസ്സയന്തേസു, ബ്രാഹ്മണേസു "ജയനന്ദാ"തിആദിവചനേഹി, സുതമങ്ഗലികാദീസു ച നാനപ്പകാരേഹി മങ്ഗലവചനത്ഥുതിഘോസേഹി സമ്ഭാവേന്തേസു സബ്ബാലങ്കാരപടിമണ്ഡിതം തം രഥവരം അഭിരുഹി. തസ്മിം സമയേ "രാഹുലമാതാ പുത്തം വിജാതാ"തി സുത്വാ സുദ്ധോദനമഹാരാജാ "പുത്തസ്സ മേ തുട്ഠിം നിവേദേഥാ"തി സാസനം പഹിണി. ബോധിസത്തോ തം സുത്വാ "രാഹു ജാതോ, ബന്ധനം ജാത"ന്തി ആഹ. രാജാ "കിം മേ പുത്തോ അവചാ"തി പുച്ഛിത്വാ തം വചനം സുത്വാ "ഇതോ പട്ഠായ മേ നത്താ **'രാഹുലകുമാരോ'**ത്വേവ നാമ ഹോതൂ"തി ആഹ.

ബോധിസത്തോപി ഖോ രഥവരം ആരുയ്ഹ അതിമഹന്തേന യസേന അതിമനോരമേന സിരിസോഭഗ്ഗേന നഗരം പാവിസി. തസ്മിം സമയേ **കിസാഗോതമീ** നാമ ഖത്തിയകഞ്ഞാ ഉപരിപാസാദവരതലഗതാ നഗരം പദക്ഖിണം കുരുമാനസ്സ ബോധിസത്തസ്സ രൂപസിരിം ദിസ്വാ പീതിസോമനസ്സജാതാ ഇമം ഉദാനം ഉദാനേസി -

> "നിബ്ബുതാ നൂന സാ മാതാ, നിബ്ബുതോ നൂന സോ പിതാ;
> നിബ്ബുതാ നൂന സാ നാരീ, യസ്സായം ഈദിസോ പതീ"തി. (ധ॰ സ॰ അട്ഠ॰ നിദാനകഥാ); -

ബോധിസത്തോ തം സുത്വാ ചിന്തേസി - "അയം ഏവമാഹ - 'ഏവരൂപം അത്തഭാവം പസ്സന്തിയാ മാതു ഹദയം നിബ്ബായതി, പിതു ഹദയം നിബ്ബായതി, പജാപതിയാ ഹദയം നിബ്ബായതീ'തി. കിസ്മിം നു ഖോ നിബ്ബുതേ ഹദയം നിബ്ബുതം നാമ ഹോതീ"തി. അഥസ്സ കിലേസേസു വിരത്തമനസ്സ ഏതദഹോസി - "രാഗഗ്ഗിമ്ഹി നിബ്ബുതേ നിബ്ബുതം നാമ ഹോതി, ദോസഗ്ഗിമ്ഹി നിബ്ബുതേ നിബ്ബുതം നാമ ഹോതി, മോഹഗ്ഗിമ്ഹി നിബ്ബുതേ നിബ്ബുതം നാമ ഹോതി, മാനദിട്ഠിആദീസു സബ്ബകിലേസദരഥേസു നിബ്ബുതേസു നിബ്ബുതം നാമ ഹോതീ"തി. "അയം മേ സുസ്സവനം സാവേതി, അഹഞ്ഹി നിബ്ബാനം ഗവേസന്തോ വിചരാമി, അജ്ജേവ മയാ ഘരാവാസം ഛഡ്ഡേത്വാ നിക്ഖമ്മ പബ്ബജിത്വാ നിബ്ബാനം ഗവേസിതും വട്ടതി, അയം ഇമിസ്സാ ആചരിയഭാഗോ ഹോതൂ"തി കണ്ഠതോ ഓമുഞ്ചിത്വാ കിസാഗോതമിയാ സതസഹസ്സഗ്ഘനകം

മുത്താഹാരം പേസേസി. സാ "സിദ്ധത്ഥകുമാരോ മയി പടിബദ്ധചിത്തോ ഹുത്വാ പണ്ണാകാരം പേസേതീ"തി സോമനസ്സജാതാ അഹോസി.

ബോധിസത്തോപി മഹന്തേന സിരിസോഭഗ്ഗേന അത്തനോ പാസാദം അഭിരുഹിത്വാ സിരിസയനേ നിപജ്ജി. താവദേവ ച നം സബ്ബാലങ്കാരപടിമണ്ഡിതാ നച്ചഗീതാദീസു സുസിക്ഖിതാ ദേവകഞ്ഞാ വിയ രൂപസോഭഗ്ഗപ്പത്താ നാടകിത്ഥിയോ നാനാതൂരിയാനി ഗഹേത്വാ സമ്പരിവാരേത്വാ അഭിരമാപേന്തിയോ നച്ചഗീതവാദിതാനി പയോജയിംസു. ബോധിസത്തോ കിലേസേസു വിരത്തചിത്തതായ നച്ചാദീസു അനഭിരതോ മുഹുത്തം നിദ്ദം ഓക്കമി. താപി ഇത്ഥിയോ "യസ്സത്ഥായ മയം നച്ചാദീനി പയോജേമ, സോ നിദ്ദം ഉപഗതോ, ഇദാനി കിമത്ഥം കിലമിസ്സാമാ"തി ഗഹിതഗഹിതാനി തൂരിയാനി അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ നിപജ്ജിംസു, ഗന്ധതേലപ്പദീപാ ഝായന്തി. ബോധിസത്തോ പബുജ്ഝിത്വാ സയനപിട്ഠേ പല്ലങ്കേന നിസിന്നോ അദ്ദസ താ ഇത്ഥിയോ തൂരിയഭണ്ഡാനി അവത്ഥരിത്വാ നിദ്ദായന്തിയോ - ഏകച്ചാ പഗ്ഘരിതഖേളാ, കിലിന്നഗത്താ, ഏകച്ചാ ദന്തേ ഖാദന്തിയോ, ഏകച്ചാ കാകച്ഛന്തിയോ, ഏകച്ചാ വിപ്പലപന്തിയോ, ഏകച്ചാ വിവടമുഖീ, ഏകച്ചാ അപഗതവത്ഥാ പാകടബീഭച്ഛസമ്ബാധട്ഠാനാ. സോ താസം തം വിപ്പകാരം ദിസ്വാ ഭിയ്യോസോമത്തായ കാമേസു വിരത്തചിത്തോ അഹോസി. തസ്സ അലങ്കതപടിയത്തം സക്കഭവനസദിസമ്പി തം മഹാതലം വിവിധനാനാകുണപഭരിതം ആമകസുസാനം വിയ ഉപട്ഠാസി, തയോ ഭവാ ആദിത്തഗേഹസദിസാ ഖാദിംസു - "ഉപദ്ദുതം വത, ഭോ, ഉപസ്സട്ഠം വത, ഭോ"തി ഉദാനം പവത്തേസി, അതിവിയസ്സ പബ്ബജ്ജായ ചിത്തം നമി.

സോ "അജ്ജേവ മയാ മഹാഭിനിക്ഖമനം നിക്ഖമിതും വട്ടതീ"തി സയനാ വുട്ഠായ ദ്വാരസമീപം ഗന്ത്വാ "കോ എത്ഥാ"തി ആഹ. ഉമ്മാരേ സീസം കത്വാ നിപന്നോ ഛന്നോ - "അഹം, അയ്യപുത്ത, ഛന്നോ"തി ആഹ. "അജ്ജാഹം മഹാഭിനിക്ഖമനം നിക്ഖമിതുകാമോ, ഏകം മേ അസ്സം കപ്പേഹീ"തി ആഹ. സോ "സാധു, ദേവാ"തി അസ്സഭണ്ഡകം ഗഹേത്വാ അസ്സസാലം ഗന്ത്വാ ഗന്ധതേലപ്പദീപേസു ജലന്തേസു സുമനപട്ടവിതാനസ്സ ഹേട്ഠാ രമണീയേ ഭൂമിഭാഗേ ഠിതം കണ്ഡകം അസ്സരാജാനം ദിസ്വാ "അജ്ജ മയാ ഇമമേവ കപ്പേതും വട്ടതീ"തി കണ്ഡകം കപ്പേസി. സോ കപ്പിയമാനോവ അഞ്ഞാസി "അയം കപ്പനാ അതിവിയ ഗാള്ഹാ, അഞ്ഞേസു ദിവസേസു ഉയ്യാനകീളാദിഗമനകാലേ കപ്പനാ വിയ ന ഹോതി , മയ്ഹം അയ്യപുത്തോ അജ്ജ മഹാഭിനിക്ഖമനം നിക്ഖമിതുകാമോ ഭവിസ്സതീ"തി. തതോ തുട്ഠമാനസോ മഹാഹസിതം ഹസി, സോ സദ്ദോ സകലനഗരം പത്ഥരിത്വാ ഗച്ഛേയ്യ. ദേവതാ പന നം സന്നിരുമ്ഭിത്വാ ന കസ്സചി സോതും അദംസു.

ബോധിസത്തോപി ഖോ ഛന്നം പേസേത്വാവ "പുത്തം താവ പസ്സിസ്സാമീ"തി ചിന്തേത്വാ നിസിന്നപല്ലങ്കതോ ഉട്ഠായ രാഹുലമാതുയാ വസനട്ഠാനം ഗന്ത്വാ ഗബ്ഭദ്വാരം വിവരി. തസ്മിം ഖണേ അന്തോഗബ്ഭേ ഗന്ധതേലപ്പദീപോ ഝായതി, രാഹുലമാതാ സുമനമല്ലികാദീനം പുപ്ഫാനം അമ്ബണമത്തേന അഭിപ്പകിണ്ണേ സയനേ പുത്തസ്സ മത്ഥകേ ഹത്ഥം ഠപേത്വാ നിദ്ദായതി. ബോധിസത്തോ ഉമ്മാരേ പാദം ഠപേത്വാ ഠിതകോവ ഓലോകേത്വാ "സചാഹം ദേവിയാ ഹത്ഥം അപനേത്വാ മമ പുത്തം ഗണ്ഹിസ്സാമി, ദേവീ പബുജ്ഝിസ്സതി, ഏവം മേ ഗമനന്തരായോ ഭവിസ്സതി, ബുദ്ധോ ഹുത്വാവ ആഗന്ത്വാ പുത്തം പസ്സിസ്സാമീ"തി പാസാദതലതോ ഓതരി. യം പന

ജാതകട്ഠകഥായം “തദാ സത്താഹജാതോ രാഹുലകുമാരോ ഹോതീ”തി വുത്തം, തം സേസട്ഠകഥാസു നത്ഥി, തസ്മാ ഇദമേവ ഗഹേതബ്ബം.

ഏവം ബോധിസത്തോ പാസാദതലാ ഓതരിത്വാ അസ്സസമീപം ഗന്ത്വാ ഏവമാഹ - “താത കണ്ഡക, ത്വം അജ്ജ ഏകരത്തിം മം താരയ, അഹം തം നിസ്സായ ബുദ്ധോ ഹുത്വാ സദേവകം ലോകം താരയിസ്സാമീ”തി. തതോ ഉല്ലങ്ഘിത്വാ കണ്ഡകസ്സ പിട്ഠിം അഭിരുഹി. കണ്ഡകോ ഗീവതോ പട്ഠായ ആയാമേന അട്ഠാരസഹത്ഥോ ഹോതി, തദനുച്ഛവികേന ഉബ്ബേധേന സമന്നാഗതോ ഥാമജവസമ്പന്നോ സബ്ബസേതോ ധോതസങ്ഖസദിസോ. സോ സചേ ഹസേയ്യ വാ പദസദ്ദം വാ കരേയ്യ, സദ്ദോ സകലനഗരം അവത്ഥരേയ്യ, തസ്മാ ദേവതാ അത്തനോ ആനുഭാവേന തസ്സ യഥാ ന കോചി സുണാതി, ഏവം ഹസിതസദ്ദം സന്നിരുമ്ഭിത്വാ അക്കമനഅക്കമനപദവാരേ ഹത്ഥതലാനി ഉപനാമേസും. ബോധിസത്തോ അസ്സവരസ്സ പിട്ഠിവേമജ്ഝഗതോ ഛന്നം അസ്സസ്സ വാലധിം ഗാഹാപേത്വാ അഡ്ഢരത്തസമയേ മഹാദ്വാരസമീപം പത്തോ. തദാ പന രാജാ “ഏവം മമ പുത്തോ യായ കായചി വേലായ നഗരദ്വാരം വിവരിത്വാ നിക്ഖമിതും ന സക്ഖിസ്സതീ”തി ദ്വീസു ദ്വാരകവാടേസു ഏകേകം പുരിസസഹസ്സേന വിവരിതബ്ബം കാരേസി. ബോധിസത്തോ പന ഥാമബലസമ്പന്നോ ഹത്ഥിഗണനായ കോടിസഹസ്സഹത്ഥീനം ബലം ധാരേസി, പുരിസഗണനായ ദസകോടിസഹസ്സപുരിസാനം ബലം ധാരേസി. സോ ചിന്തേസി - “സചേ ദ്വാരം ന വിവരിയ്യതി, അജ്ജ കണ്ഡകസ്സ പിട്ഠേ നിസിന്നോവ വാലധിം ഗഹേത്വാ ഠിതേന ഛന്നേന സദ്ധിംയേവ കണ്ഡകം ഊരുഹി നിപ്പീളേത്വാ അട്ഠാരസഹത്ഥുബ്ബേധം പാകാരം ഉപ്പതിത്വാ അതിക്കമിസ്സാമീ”തി. ഛന്നോപി ചിന്തേസി - “സചേ ദ്വാരം ന വിവരിയ്യതി, അഹം അത്തനോ സാമികം അയ്യപുത്തം ഖന്ധേ നിസീദാപേത്വാ കണ്ഡകം ദക്ഖിണേന ഹത്ഥേന കുച്ഛിയം പരിക്ഖിപന്തോ ഉപകച്ഛന്തരേ കത്വാ പാകാരം ഉപ്പതിത്വാ അതിക്കമിസ്സാമീ”തി. കണ്ഡകോപി ചിന്തേസി - “സചേ ദ്വാരം ന വിവരിയ്യതി, അഹം അത്തനോ സാമികം പിട്ഠേ യഥാനിസിന്നമേവ ഛന്നേന വാലധിം ഗഹേത്വാ ഠിതേന സദ്ധിംയേവ ഉക്ഖിപിത്വാ പാകാരം ഉപ്പതിത്വാ അതിക്കമിസ്സാമീ”തി. സചേ ദ്വാരം ന വിവരേയ്യ, യഥാചിന്തിതമേവ തേസു തീസു ജനേസു അഞ്ഞതരോ സമ്പാദേയ്യ. ദ്വാരേ പന അധിവത്ഥാ ദേവതാ ദ്വാരം വിവരി.

തസ്മിംയേവ ഖണേ **മാരോ** പാപിമാ “ബോധിസത്തം നിവത്തേസ്സാമീ”തി ആഗന്ത്വാ ആകാസേ ഠിതോ ആഹ - “മാരിസ, മാ നിക്ഖമി, ഇതോ തേ സത്തമേ ദിവസേ ചക്കരതനം പാതുഭവിസ്സതി, ദ്വിസഹസ്സപരിത്തദീപപരിവാരാനം ചതുന്നം മഹാദീപാനം രജ്ജം കാരേസ്സസി, നിവത്ത, മാരിസാ”തി. “കോസി ത്വ”ന്തി? “അഹം വസവത്തീ”തി. “മാര, ജാനാമഹം മയ്ഹം ചക്കരതനസ്സ പാതുഭാവം, അനത്ഥികോഹം രജ്ജേന, ദസസഹസ്സിലോകധാതും ഉന്നാദേത്വാ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സാമീ”തി ആഹ. മാരോ “ഇതോ ദാനി തേ പട്ഠായ കാമവിതക്കം വാ ബ്യാപാദവിതക്കം വാ വിഹിംസാവിതക്കം വാ ചിന്തിതകാലേ ജാനിസ്സാമീ”തി ഓതാരാപേക്ഖോ ഛായാ വിയ അനുഗച്ഛന്തോ അനുബന്ധി.

ബോധിസത്തോപി ഹത്ഥഗതം ചക്കവത്തിരജ്ജം ഖേളപിണ്ഡം വിയ അനപേക്ഖോ ഛഡ്ഡേത്വാ മഹന്തേന സക്കാരേന നഗരാ നിക്ഖമി. ആസാള്ഹിപുണ്ണമായ ഉത്തരാസാള്ഹനക്ഖത്തേ വത്തമാനേ, നിക്ഖമിത്വാ ച

പുന നഗരം അപലോകേതുകാമോ ജാതോ. ഏവഞ്ച പനസ്സ ചിത്തേ ഉപ്പന്നമത്തേയേവ - “മഹാപുരിസ, ന തയാ നിവത്തേത്വാ ഓലോകനകമ്മം കത”ന്തി വദമാനാ വിയ മഹാപഥവീ കുലാലചക്കം വിയ ഛിജ്ജിത്വാ പരിവത്തി. ബോധിസത്തോ നഗരാഭിമുഖോ ഠത്വാ നഗരം ഓലോകേത്വാ തസ്മിം പഥവിപ്പദേസേ കണ്ഡകനിവത്തനചേതിയട്ഠാനം ദസ്സേത്വാ ഗന്തബ്ബമഗ്ഗാഭിമുഖം കണ്ഡകം കത്വാ പായാസി മഹന്തേന സക്കാരേന ഉളാരേന സിരിസോഭഗ്ഗേന. തദാ കിരസ്സ ദേവതാ പുരതോ സട്ഠി ഉക്കാസഹസ്സാനി ധാരയിംസു, പച്ഛതോ സട്ഠി , ദക്ഖിണപസ്സതോ സട്ഠി, വാമപസ്സതോ സട്ഠീതി. അപരാ ദേവതാ ചക്കവാളമുഖവട്ടിയം അപരിമാണാ ഉക്കാ ധാരയിംസു. അപരാ ദേവതാ ച നാഗസുപണ്ണാദയോ ച ദിബ്ബേഹി ഗന്ധേഹി മാലാഹി ചുണ്ണേഹി ധൂപേഹി പൂജയമാനാ ഗച്ഛന്തി, പാരിച്ഛത്തകപുപ്ഫേഹി ചേവ മന്ദാരവപുപ്ഫേഹി ച ഘനമേഘവുട്ഠികാലേ ധാരാഹി വിയ നഭം നിരന്തരം അഹോസി, ദിബ്ബാനി സംഗീതാനി പവത്തിംസു , സമന്തതോ അട്ഠ തൂരിയാനി, സട്ഠി തൂരിയാനീതി അട്ഠസട്ഠി തൂരിയസതസഹസ്സാനി പവത്തയിംസു. തേസം സദ്ദോ സമുദ്ദകുച്ഛിയം മേഘഥനിതകാലോ വിയ, യുഗന്ധരകുച്ഛിയം സാഗരനിഗ്ഘോസകാലോ വിയ ച വത്തതി.

ഇമിനാ സിരിസോഭഗ്ഗേന ഗച്ഛന്തോ ബോധിസത്തോ ഏകരത്തേനേവ തീണി രജ്ജാനി അതിക്കമ്മ തിംസയോജനമത്ഥകേ അനോമാനദീതീരം പാപുണി. കിം പന അസ്സോ തതോ പരം ഗന്തും ന സക്കോതീതി? നോ ന സക്കോതി. സോ ഹി ഏകം ചക്കവാളഗബ്ഭം നാഭിയാ ഠിതചക്കസ്സ നേമിവട്ടിം മദ്ദന്തോ വിയ അന്തന്തേന ചരിത്വാ പുരേപാതരാസമേവ ആഗന്ത്വാ അത്തനോ സമ്പാദിതം ഭത്തം ഭുഞ്ജിതും സമത്ഥോ. തദാ പന ദേവനാഗസുപണ്ണാദീഹി ആകാസേ ഠത്വാ ഓസ്സട്ഠേഹി ഗന്ധമാലാദീഹി യാവ ഊരുപ്പദേസാ സഞ്ഛന്നസരീരം ആകഡ്ഢിത്വാ ഗന്ധമാലാജടം ഛിന്ദന്തസ്സ അതിപപഞ്ചോ അഹോസി, തസ്മാ തിംസയോജനമത്തമേവ അഗമാസി. അഥ ബോധിസത്തോ നദീതീരേ ഠത്വാ ഛന്നം പുച്ഛി - “കാ നാമ അയം നദീ”തി? “അനോമാ നാമ, ദേവാ”തി. “അമ്ഹാകമ്പി പബ്ബജ്ജാ അനോമാ ഭവിസ്സതീ”തി പണ്ഹിയാ ഘട്ടേന്തോ അസ്സസ്സ സഞ്ഞം അദാസി. അസ്സോ ച ഉപ്പതിത്വാ അട്ഠുസഭവിത്ഥാരായ നദിയാ പാരിമതീരേ അട്ഠാസി.

ബോധിസത്തോ അസ്സപിട്ഠിതോ ഓരുയ്ഹ രജതപട്ടസദിസേ വാളുകാപുലിനേ ഠത്വാ ഛന്നം ആമന്തേസി - “സമ്മ ഛന്ന, ത്വം മയ്ഹം ആഭരണാനി ചേവ കണ്ഡകഞ്ച ആദായ ഗച്ഛ, അഹം പബ്ബജിസ്സാമീ”തി. “അഹമ്പി, ദേവ, പബ്ബജിസ്സാമീ”തി. ബോധിസത്തോ “ന ലബ്ഭാ തയാ പബ്ബജിതും, ഗച്ഛേവ ത്വ”ന്തി തിക്ഖത്തും പടിബാഹിത്വാ ആഭരണാനി ചേവ കണ്ഡകഞ്ച പടിച്ഛാപേത്വാ ചിന്തേസി - “ഇമേ മയ്ഹം കേസാ സമണസാരുപ്പാ ന ഹോന്തി, അഞ്ഞോ ബോധിസത്തസ്സ കേസേ ഛിന്ദിതും യുത്തരൂപോ നത്ഥീ”തി. തതോ “സയമേവ ഖഗ്ഗേന ഛിന്ദിസ്സാമീ”തി ദക്ഖിണേന ഹത്ഥേന അസിം ഗഹേത്വാ വാമഹത്ഥേന മോളിയാ സദ്ധിം ചൂളം ഗഹേത്വാ ഛിന്ദി. കേസാ ദ്വങ്ഗുലമത്താ ഹുത്വാ ദക്ഖിണതോ ആവട്ടമാനാ സീസം അല്ലീയിംസു. തേസം യാവജീവം തദേവ പമാണം അഹോസി, മസ്സു ച തദനുരൂപം, പുന കേസമസ്സുഓഹാരണകിച്ചം നാമ നാഹോസി. ബോധിസത്തോ സഹ മോളിയാ ചൂളം ഗഹേത്വാ “സചാഹം സമ്ബുദ്ധോ ഭവിസ്സാമി, ആകാസേ തിട്ഠതു. നോ ചേ, ഭൂമിയം പതതൂ”തി അന്തലിക്ഖേ ഖിപി. സാ ചൂളാ യോജനപ്പമാണം

ഠാനം അബ്ഭുഗ്ഗന്ത്വാ ആകാസേ അട്ഠാസി. സക്കോ ദേവരാജാ ദിബ്ബചക്ഖുനാ ഓലോകേത്വാ യോജനിയരതനചങ്കോടകേന സമ്പടിച്ഛിത്വാ താവതിംസഭവനേ **ചൂളാമണിചേതിയം** നാമ പതിട്ഠാപേസി.

> "ഛേത്വാന മോളിം വരഗന്ധവാസിതം, വേഹായസം ഉക്ഖിപി സക്യപുങ്ഗവോ;
> സഹസ്സനേത്തോ സിരസാ പടിഗ്ഗഹി, രതനചങ്കോടവരേന വാസവോ"തി.
> (മ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൨൨൨);

പുന ബോധിസത്തോ ചിന്തേസി - "ഇമാനി കാസികവത്ഥാനി മയ്ഹം ന സമണസാരുപ്പാനീ"തി. അഥസ്സ കസ്സപബുദ്ധകാലേ പുരാണസഹായകോ ഘടികാരമഹാബ്രഹ്മാ ഏകം ബുദ്ധന്തരം ജരം അപ്പത്തേന മിത്തഭാവേന ചിന്തേസി - "അജ്ജ മേ സഹായകോ മഹാഭിനിക്ഖമനം നിക്ഖന്തോ, സമണപരിക്ഖാരമസ്സ ഗഹേത്വാ ഗച്ഛിസ്സാമീ"തി.

> "തിചീവരഞ്ച പത്തോ ച, വാസീ സൂചി ച ബന്ധനം;
> പരിസ്സാവനേന അട്ഠേതേ, യുത്തയോഗസ്സ ഭിക്ഖുനോ"തി. -

ഇമേ അട്ഠ പരിക്ഖാരേ ആഹരിത്വാ അദാസി. ബോധിസതോ അരഹദ്ധജം നിവാസേത്വാ ഉത്തമപബ്ബജിതവേസം ഗണ്ഹിത്വാ "ഛന്ന, ത്വം മമ വചനേന മാതാപിതൂനം ആരോഗ്യം വദേഹീ"തി വത്വാ ഉയ്യോജേസി. ഛന്നോ ബോധിസത്തം വന്ദിത്വാ പദക്ഖിണം കത്വാ പക്കാമി. കണ്ഡകോ പന ഛന്നേന സദ്ധിം മന്തയമാനസ്സ ബോധിസത്തസ്സ വചനം സുണന്തോവ "നത്ഥി ദാനി മയ്ഹം പുന സാമിനോ ദസ്സന"ന്തി ചിന്തേത്വാ ചക്ഖുപഥം വിജഹന്തോ സോകം അധിവാസേതും അസക്കോന്തോ ഹദയേന ഫലിതേന കാലം കത്വാ താവതിംസഭവനേ കണ്ഡകോ നാമ ദേവപുത്തോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി. ഛന്നസ്സ പഠമം ഏകോവ സോകോ അഹോസി, കണ്ഡകസ്സ പന കാലകിരിയായ ദുതിയേന സോകേന പീളിതോ രോദന്തോ പരിദേവന്തോ നഗരം അഗമാസി.

ബോധിസത്തോ പബ്ബജിത്വാ തസ്മിംയേവ പദേസേ **അനുപിയം** നാമ അമ്ബവനം അത്ഥി, തത്ഥ സത്താഹം പബ്ബജ്ജാസുഖേന വീതിനാമേത്വാ ഏകദിവസേനേവ തിംസയോജനമഗ്ഗം പദസാ ഗന്ത്വാ രാജഗഹം പാവിസി. പവിസിത്വാ ച സപദാനം പിണ്ഡായ ചരി. സകലനഗരം ബോധിസത്തസ്സ രൂപദസ്സനേനേവ ധനപാലകേ പവിട്ഠേ രാജഗഹം വിയ ച, അസുരിന്ദേ പവിട്ഠേ ദേവനഗരം വിയ ച സങ്ഖോഭം അഗമാസി. രാജപുരിസാ ഗന്ത്വാ "ദേവ, ഏവരൂപോ നാമ സത്തോ നഗരേ പിണ്ഡായ ചരതി, 'ദേവോ വാ മനുസ്സോ വാ നാഗോ വാ സുപണ്ണോ വാ അസുകോ നാമ ഏസോ'തി ന ജാനാമാ"തി ആരോചേസും. രാജാ പാസാദതലേ ഠത്വാ മഹാപുരിസം ദിസ്വാ അച്ഛരിയബ്ഭുതചിത്തോ പുരിസേ ആണാപേസി - "ഗച്ഛഥ, ഭണേ , വീമംസഥ, സചേ അമനുസ്സോ ഭവിസ്സതി, നഗരാ നിക്ഖമിത്വാ അന്തരധായിസ്സതി, സചേ ദേവതാ ഭവിസ്സതി, ആകാസേന ഗച്ഛിസ്സതി, സചേ നാഗോ ഭവിസ്സതി, പഥവിയം നിമുജ്ജിത്വാ ഗമിസ്സതി, സചേ മനുസ്സോ ഭവിസ്സതി, യഥാലദ്ധം ഭിക്ഖം പരിഭുഞ്ജിസ്സതീ"തി.

മഹാപുരിസോപി ഖോ മിസ്സകഭത്തം സംഹരിത്വാ "അലം മേ ഏത്തകം യാപനായാ"തി ഞത്വാ പവിട്ഠദ്വാരേനേവ നഗരാ നിക്ഖമിത്വാ

പണ്ഡവപബ്ബതച്ഛായായം പുരത്ഥിമാഭിമുഖോ നിസീദിത്വാ ആഹാരം പരിഭുഞ്ജിതും ആരദ്ധോ. അഥസ്സ അന്താനി പരിവത്തിത്വാ മുഖേന നിക്ഖമനാകാരപ്പത്താനി അഹേസും. തതോ സോ തേന അത്തഭാവേന ഏവരൂപസ്സ ആഹാരസ്സ ചക്ഖുനാപി അദിട്ഠപുബ്ബതായ തേന പടികൂലാഹാരേന അട്ടീയമാനോപി ഏവം അത്തനാ ഏവ അത്താനം ഓവദി - "സിദ്ധത്ഥ, ത്വം സുലഭഅന്നപാനേ കുലേ തിവസ്സികഗന്ധസാലിഭോജനം നാനഗ്ഗരസേഹി ഭുഞ്ജനട്ഠാനേ നിബ്ബത്തിത്വാപി ഏകം പംസുകൂലികം ദിസ്വാ 'കദാ നു ഖോ അഹമ്പി ഏവരൂപോ ഹുത്വാ പിണ്ഡായ ചരിത്വാ ഭുഞ്ജിസ്സാമി, ഭവിസ്സതി നു ഖോ മേ സോ കാലോ'തി ചിന്തേത്വാ നിക്ഖന്തോ, ഇദാനി കിന്നാമേതം കരോസീ"തി ഏവം അത്താനം ഓവദിത്വാ നിബ്ബികാരോ ഹുത്വാ ആഹാരം പരിഭുഞ്ജി.

രാജപുരിസാ തം പവത്തിം ദിസ്വാ ഗന്ത്വാ രഞ്ഞോ ആരോചേസും. രാജാ ദൂതവചനം സുത്വാ വേഗേന നഗരാ നിക്ഖമിത്വാ ബോധിസത്തസ്സ സന്തികം ഗന്ത്വാ ഇരിയാപഥസ്മിംയേവ പസീദിത്വാ ബോധിസത്തസ്സ സബ്ബം ഇസ്സരിയം നിയ്യാതേസി. ബോധിസത്തോ "മയ്ഹം, മഹാരാജ, വത്ഥുകാമേഹി വാ കിലേസകാമേഹി വാ അത്ഥോ നത്ഥി, അഹം പരമാഭിസമ്ബോധിം പത്ഥയന്തോ നിക്ഖന്തോ"തി ആഹ. രാജാ അനേകപ്പകാരം യാചന്തോപി തസ്സ ചിത്തം അലഭിത്വാ "അദ്ധാ ത്വം ബുദ്ധോ ഭവിസ്സസി , ബുദ്ധഭൂതേന പന തയാ പഠമം മമ വിജിതം ആഗന്തബ്ബ"ന്തി പടിഞ്ഞം ഗണ്ഹി. അയമേത്ഥ സങ്ഖേപോ, വിത്ഥാരോ പന "പബ്ബജ്ജം കിത്തയിസ്സാമി, യഥാ പബ്ബജി ചക്ഖുമാ"തി ഇമം **പബ്ബജ്ജാസുത്തം** (സു॰ നി॰ ൪൦൭) സദ്ധിം അട്ഠകഥായ ഓലോകേത്വാ വേദിതബ്ബോ.

ബോധിസത്തോപി ഖോ രഞ്ഞോ പടിഞ്ഞം ദത്വാ അനുപുബ്ബേന ചാരികം ചരമാനോ ആളാരഞ്ച കാലാമം ഉദകഞ്ച രാമപുത്തം ഉപസങ്കമിത്വാ സമാപത്തിയോ നിബ്ബത്തേത്വാ "നായം മഗ്ഗോ ബോധായാ"തി തമ്പി സമാപത്തിഭാവനം അനലങ്കരിത്വാ സദേവകസ്സ ലോകസ്സ അത്തനോ ഥാമവീരിയസന്ദസ്സനത്ഥം മഹാപധാനം പദഹിതുകാമോ ഉരുവേലം ഗന്ത്വാ "രമണീയോ വതായം ഭൂമിഭാഗോ"തി തത്ഥേവ വാസം ഉപഗന്ത്വാ മഹാപധാനം പദഹി. തേപി ഖോ കോണ്ഡഞ്ഞപ്പമുഖാ പഞ്ചവഗ്ഗിയാ ഗാമനിഗമരാജധാനീസു ഭിക്ഖായ ചരന്താ തത്ഥ ബോധിസത്തം സമ്പാപുണിംസു. അഥ നം ഛബ്ബസ്സാനി മഹാപധാനം പദഹന്തം "ഇദാനി ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതി, ഇദാനി ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ"തി പരിവേണസമ്മജ്ജനാദികായ വത്തപടിപത്തിയാ ഉപട്ഠഹമാനാ സന്തികാവചരാ അഹേസും. ബോധിസത്തോപി ഖോ "കോടിപ്പത്തം ദുക്കരകാരികം കരിസ്സാമീ"തി ഏകതിലതണ്ഡുലാദീഹിപി വീതിനാമേസി, സബ്ബസോപി ആഹാരുപച്ഛേദനം അകാസി. ദേവതാപി ലോമകൂപേഹി ഓജം ഉപസംഹരമാനാ പക്ഖിപിംസു.

അഥസ്സ തായ നിരാഹാരതായ പരമകസിരപ്പത്തതായ സുവണ്ണവണ്ണോപി കായോ കാളവണ്ണോ അഹോസി, ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണാനി പടിച്ഛന്നാനി അഹേസും. അപ്പേകദാ ആനാപാനകജ്ഝാനം ഝായന്തോ മഹാവേദനാഭിതുന്നോ വിസഞ്ഞീഭൂതോ ചങ്കമനകോടിയം പതതി. അഥ നം ഏകച്ചാ ദേവതാ "കാലങ്കതോ സമണോ ഗോതമോ"തി വദന്തി. ഏകച്ചാ "വിഹാരോത്വേവേസോ അരഹത"ന്തി ച ആഹംസു. തത്ഥ യാസം

“കാലങ്കതോ”തി സഞ്ഞാ അഹോസി, താ ഗന്ത്വാ സുദ്ധോദനമഹാരാജസ്സ ആരോചേസും - “തുമ്ഹാകം പുത്തോ കാലങ്കതോ”തി. “മമ പുത്തോ ബുദ്ധോ ഹുത്വാ കാലങ്കതോ, അഹുത്വാ”തി? “ബുദ്ധോ ഭവിതും നാസക്ഖി, പധാനഭൂമിയംയേവ പതിത്വാ കാലങ്കതോ”തി. ഇദം സുത്വാ രാജാ - “നാഹം സദ്ദഹാമി, മമ പുത്തസ്സ ബോധിം അപ്പത്വാ കാലകിരിയാ നാമ നത്ഥീ”തി പടിക്ഖിപി. “കസ്മാ പന രാജാ ന സദ്ദഹതീ”തി? കാലദേവലതാപസവന്ദാപനദിവസേ ജമ്ബുരുക്ഖമൂലേ ച പാടിഹാരിയാനം ദിട്ഠത്താ.

പുന ബോധിസത്തേ സഞ്ഞം പടിലഭിത്വാ ഉട്ഠിതേ താ ദേവതാ ഗന്ത്വാ “അരോഗോ തേ, മഹാരാജ, പുത്തോ”തി ആരോചേസും. രാജാ “ജാനാമഹം മമ പുത്തസ്സ അമരണഭാവ”ന്തി വദതി. മഹാസത്തസ്സ ഛബ്ബസ്സാനി ദുക്കരകാരികം കരോന്തസ്സേവ ആകാസേ ഗണ്ഠികരണകാലോ വിയ അഹോസി. സോ “അയം ദുക്കരകാരികാ നാമ ബോധായ മഗ്ഗോ ന ഹോതീ”തി ഓളാരികം ആഹാരം ആഹാരേതും ഗാമനിഗമേസു പിണ്ഡായ ചരിത്വാ ആഹാരം ആഹരി. അഥസ്സ ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണാനി പാകതികാനി അഹേസും, കായോപി സുവണ്ണവണ്ണോ അഹോസി. പഞ്ചവഗ്ഗിയാ ഭിക്ഖൂ “അയം ഛബ്ബസ്സാനി ദുക്കരകാരികം കരോന്തോപി സബ്ബഞ്ഞുതം പടിവിജ്ഝിതും നാസക്ഖി, ഇദാനി ഗാമനിഗമാദീസു പിണ്ഡായ ചരിത്വാ ഓളാരികം ആഹാരം ആഹരമാനോ കിം സക്ഖിസ്സതി, ബാഹുലികോ ഏസ പധാനവിബ്ഭന്തോ, സീസം ന്ഹായിതുകാമസ്സ ഉസ്സാവബിന്ദുതക്കനം വിയ അമ്ഹാകം ഏതസ്സ സന്തികാ വിസേസതക്കനം, കിം നോ ഇമിനാ”തി മഹാപുരിസം പഹായ അത്തനോ അത്തനോ പത്തചീവരം ഗഹേത്വാ അട്ഠാരസയോജനമഗ്ഗം ഗന്ത്വാ **ഇസിപതനം** പവിസിംസു.

തേന ഖോ പന സമയേന ഉരുവേലായം സേനാനിഗമേ സേനാനികുടുമ്ബികസ്സ ഗേഹേ നിബ്ബത്താ **സുജാതാ** നാമ ദാരികാ വയപ്പത്താ ഏകസ്മിം നിഗ്രോധരുക്ഖേ പത്ഥനം അകാസി - “സചാഹം സമജാതികം കുലഘരം ഗന്ത്വാ പഠമഗബ്ഭേ പുത്തം ലഭിസ്സാമി, അനുസംവച്ഛരം തേ സതസഹസ്സപരിച്ചാഗേന ബലികമ്മം കരിസ്സാമീ”തി. തസ്സാ സാ പത്ഥനാ സമിജ്ഝി. സാ മഹാസത്തസ്സ ദുക്കരകാരികം കരോന്തസ്സ ഛട്ഠേ വസ്സേ പരിപുണ്ണേ വിസാഖാപുണ്ണമായം ബലികമ്മം കാതുകാമാ ഹുത്വാ പുരേതരംയേവ ധേനുസഹസ്സം ലട്ഠിമധുകവനേ ചരാപേത്വാ, താസം ഖീരം പഞ്ച ധേനുസതാനി പായേത്വാ, താസം ഖീരം അഡ്ഢതിയാനി ച സതാനീതി ഏവം യാവ സോളസന്നം ധേനൂനം ഖീരം അട്ഠ ധേനുയോ പിവന്തി, താവ ഖീരസ്സ ബഹലതഞ്ച മധുരതഞ്ച ഓജവന്തതഞ്ച പത്ഥയമാനാ ഖീരപരിവത്തനം നാമ അകാസി. സാ വിസാഖാപുണ്ണമദിവസേ “പാതോവ ബലികമ്മം കരിസ്സാമീ”തി രത്തിയാ പച്ചൂസസമയം പച്ചുട്ഠായ താ അട്ഠ ധേനുയോ ദുഹാപേസി. വച്ഛകാ ധേനൂനം ഥനമൂലം ന ആഗമംസു, ഥനമൂലേ പന നവഭാജനേസു ഉപനീതമത്തേസു അത്തനോ ധമ്മതായ ഖീരധാരാ പഗ്ഘരിംസു. തം അച്ഛരിയം ദിസ്വാ സുജാതാ സഹത്ഥേനേവ ഖീരം ഗഹേത്വാ നവഭാജനേ പക്ഖിപിത്വാ സഹത്ഥേനേവ അഗ്ഗിം കത്വാ പചിതും ആരഭി.

തസ്മിം പായാസേ പച്ചമാനേ മഹന്താ മഹന്താ പുബ്ബുളാ ഉട്ഠഹിത്വാ ദക്ഖിണാവട്ടാ ഹുത്വാ സഞ്ചരന്തി. ഏകഫുസിതമ്പി ബഹി ന ഉപ്പതതി, ഉദ്ധനതോ അപ്പമത്തകോപി ധൂമോ ന ഉട്ഠഹതി. തസ്മിം സമയേ ചത്താരോ

ലോകപാലാ ആഗന്ത്വാ ഉദ്ധനേ ആരക്ഖം ഗണ്ഹിംസു, മഹാബ്രഹ്മാ ഛത്തം ധാരേസി, സക്കോ അലാതാനി സമാനേന്തോ അഗ്ഗിം ജാലേസി. ദേവതാ ദ്വിസഹസ്സദീപപരിവാരേസു ചതൂസു മഹാദീപേസു ദേവമനുസ്സാനം ഉപകപ്പനഓജം അത്തനോ ദേവാനുഭാവേന ദണ്ഡകബദ്ധം മധുപടലം പീളേത്വാ മധും ഗണ്ഹമാനാ വിയ സംഹരിത്വാ തത്ഥ പക്ഖിപിംസു . അഞ്ഞേസു ഹി കാലേസു ദേവതാ കബളേ കബളേ ഓജം പക്ഖിപിംസു, സമ്ബോധിപ്പത്തദിവസേ ച പരിനിബ്ബാനദിവസേ ച ഉക്ഖലിയംയേവ പക്ഖിപിംസു . സുജാതാ ഏകദിവസേയേവ തത്ഥ അത്തനോ പാകടാനി അനേകാനി അച്ഛരിയാനി ദിസ്വാ **പുണ്ണം** നാമ ദാസിം ആമന്തേസി - “അമ്മ പുണ്ണേ, അജ്ജ അമ്ഹാകം ദേവതാ അതിവിയ പസന്നാ, മയാ ഹി ഏത്തകേ കാലേ ഏവരൂപം അച്ഛരിയം നാമ ന ദിട്ഠപുബ്ബം, വേഗേന ഗന്ത്വാ ദേവട്ഠാനം പടിജഗ്ഗാഹീ”തി. സാ “സാധു, അയ്യേ”തി തസ്സാ വചനം സമ്പടിച്ഛിത്വാ തുരിതതുരിതാ രുക്ഖമൂലം അഗമാസി.

ബോധിസത്തോപി ഖോ തസ്മിം രത്തിഭാഗേ പഞ്ച മഹാസുപിനേ (അം॰ നി॰ ൫.൧൯൬) ദിസ്വാ പരിഗ്ഗണ്ഹന്തോ “നിസ്സംസയം അജ്ജാഹം ബുദ്ധോ ഭവിസ്സാമീ”തി കതസന്നിട്ഠാനോ തസ്സാ രത്തിയാ അച്ചയേന കതസരീരപടിജഗ്ഗനോ ഭിക്ഖാചാരകാലം ആഗമയമാനോ പാതോവ ആഗന്ത്വാ തസ്മിം രുക്ഖമൂലേ നിസീദി, അത്തനോ പഭായ സകലം രുക്ഖമൂലം ഓഭാസയമാനോ. അഥ ഖോ സാ പുണ്ണാ ആഗന്ത്വാ അദ്ദസ ബോധിസത്തം രുക്ഖമൂലേ പാചീനലോകധാതും ഓലോകയമാനം നിസിന്നം, സരീരതോ ചസ്സ നിക്ഖന്താഹി പഭാഹി സകലരുക്ഖം സുവണ്ണവണ്ണം. ദിസ്വാനസ്സാ ഏതദഹോസി - “അജ്ജ അമ്ഹാകം ദേവതാ രുക്ഖതോ ഓരുയ്ഹ സഹത്ഥേനേവ ബലികമ്മം സമ്പടിച്ഛിതും നിസിന്നാ മഞ്ഞേ”തി ഉബ്ബേഗപ്പത്താ ഹുത്വാ വേഗേന ആഗന്ത്വാ സുജാതായ ഏതമത്ഥം ആരോചേസി.

സുജാതാ തസ്സാ വചനം സുത്വാ തുട്ഠമാനസാ ഹുത്വാ “അജ്ജ ദാനി പട്ഠായ മമ ജേട്ഠധീതുട്ഠാനേ തിട്ഠാഹീ”തി ധീതു അനുച്ഛവികം സബ്ബാലങ്കാരം അദാസി. യസ്മാ പന ബുദ്ധഭാവം പാപുണനദിവസേ സതസഹസ്സഗ്ഘനികാ ഏകാ സുവണ്ണപാതി ലദ്ധും വട്ടതി, തസ്മാ സാ “സുവണ്ണപാതിയം പായാസം പക്ഖിപിസ്സാമീ”തി ചിത്തം ഉപ്പാദേത്വാ സതസഹസ്സഗ്ഘനികം സുവണ്ണപാതിം നീഹരാപേത്വാ തത്ഥ പായാസം പക്ഖിപിതുകാമാ പക്കഭാജനം ആവജ്ജേസി. സബ്ബോ പായാസോ പദുമപത്തതോ ഉദകം വിയ വത്തിത്വാ പാതിയം പതിട്ഠാസി, ഏകപാതിപൂരമത്തോവ അഹോസി. സാ തം പാതിം അഞ്ഞായ പാതിയാ പടികുജ്ജിത്വാ ഓദാതവത്ഥേന വേഠേത്വാ സയം സബ്ബാലങ്കാരേഹി അത്തഭാവം അലങ്കരിത്വാ തം പാതിം അത്തനോ സീസേ ഠപേത്വാ മഹന്തേന ആനുഭാവേന നിഗ്രോധരുക്ഖമൂലം ഗന്ത്വാ ബോധിസത്തം ദിസ്വാ ബലവസോമനസ്സജാതാ “രുക്ഖദേവതാ”തി സഞ്ഞായ ദിട്ഠട്ഠാനതോ പട്ഠായ ഓനതോനതാ ഗന്ത്വാ സീസതോ പാതിം ഓതാരേത്വാ വിവരിത്വാ സുവണ്ണഭിങ്ഗാരേന ഗന്ധപുപ്ഫവാസിതം ഉദകം ഗഹേത്വാ ബോധിസത്തം ഉപഗന്ത്വാ അട്ഠാസി. ഘടികാരമഹാബ്രഹ്മുനാ ദിന്നോ മത്തികാപത്തോ ഏത്തകം കാലം ബോധിസത്തം അവിജഹിത്വാ തസ്മിം ഖണേ അദസ്സനം ഗതോ, ബോധിസത്തോ പത്തം അപസ്സന്തോ ദക്ഖിണഹത്ഥം പസാരേത്വാ ഉദകം സമ്പടിച്ഛി . സുജാതാ സഹേവ പാതിയാ പായാസം മഹാപുരിസസ്സ ഹത്ഥേ ഠപേസി, മഹാപുരിസോ സുജാതം ഓലോകേസി. സാ ആകാരം

സല്ലക്ഖേത്വാ “അയ്യ, മയാ തുമ്ഹാകം പരിച്ചത്താ, തം ഗണ്ഹിത്വാ യഥാരുചി കരോഥാ”തി വന്ദിത്വാ “യഥാ മയ്ഹം മനോരഥോ നിപ്ഫന്നോ, ഏവം തുമ്ഹാകമ്പി നിപ്ഫജ്ജതൂ”തി വത്വാ സതസഹസ്സഗ്ഘനികമ്പി സുവണ്ണപാതിം പുരാണകപണ്ണം വിയ പരിച്ചജിത്വാ അനപേക്ഖാവ പക്കാമി.

ബോധിസത്തോപി ഖോ നിസിന്നട്ഠാനാ വുട്ഠായ രുക്ഖം പദക്ഖിണം കത്വാ പാതിം ആദായ നേരഞ്ജരായ തീരം ഗന്ത്വാ അനേകേസം ബോധിസത്തസതസഹസ്സാനം അഭിസമ്ബുജ്ഝനദിവസേ ഓതരിത്വാ ന്ഹാനട്ഠാനം **സുപതിട്ഠിതം** നാമ അത്ഥി, തസ്സാ തീരേ പാതിം ഠപേത്വാ സുപതിട്ഠിതതിത്ഥേ ഓതരിത്വാ ന്ഹത്വാ അനേകബുദ്ധസതസഹസ്സാനം നിവാസനം അരഹദ്ധജം നിവാസേത്വാ പുരത്ഥാഭിമുഖോ നിസീദിത്വാ ഏകട്ഠിതാലപക്കപ്പമാണേ ഏകൂനപണ്ണാസപിണ്ഡേ കത്വാ സബ്ബം അപ്പോദകമധുപായാസം പരിഭുഞ്ജി. സോയേവസ്സ ബുദ്ധഭൂതസ സത്തസത്താഹം ബോധിമണ്ഡേ വസന്തസ്സ ഏകൂനപണ്ണാസദിവസാനി ആഹാരോ അഹോസി. ഏത്തകം കാലം അഞ്ഞോ ആഹാരോ നത്ഥി, ന ന്ഹാനം, ന മുഖധോവനം, ന സരീരവളഞ്ജോ, ഝാനസുഖേന ഫലസമാപത്തിസുഖേന ച വീതിനാമേസി. തം പന പായാസം ഭുഞ്ജിത്വാ സുവണ്ണപാതിം ഗഹേത്വാ “സചാഹം അജ്ജ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സാമി, അയം പാതി പടിസോതം ഗച്ഛതു, നോ ചേ ഭവിസ്സാമി, അനുസോതം ഗച്ഛതൂ”തി വത്വാ നദീസോതേ പക്ഖിപി. സാ സോതം ഛിന്ദമാനാ നദീമജ്ഝം ഗന്ത്വാ മജ്ഝട്ഠാനേനേവ ജവസമ്പന്നോ അസ്സോ വിയ അസീതിഹത്ഥമത്തട്ഠാനം പടിസോതം ഗന്ത്വാ ഏകസ്മിം ആവട്ടേ നിമുജ്ജിത്വാ **കാളനാഗരാജ**ഭവനം ഗന്ത്വാ തിണ്ണം ബുദ്ധാനം പരിഭോഗപാതിയോ “കിലി കിലീ”തി രവം കാരയമാനാ പഹരിത്വാ താസം സബ്ബഹേട്ഠിമാ ഹുത്വാ അട്ഠാസി. കാളോ നാഗരാജാ ത സദ്ദം സുത്വാ “ഹിയ്യോ ഏകോ ബുദ്ധോ നിബ്ബത്തി, പുന അജ്ജ ഏകോ നിബ്ബത്തോ”തി വത്വാ അനേകേഹി പദസതേഹി ഥുതിയോ വദമാനോ ഉട്ഠാസി. തസ്സ കിര മഹാപഥവിയാ ഏകയോജനതിഗാവുതപ്പമാണം നഭം പൂരേത്വാ ആരോഹനകാലോ അജ്ജ വാ ഹിയ്യോ വാ സദിസോ അഹോസി.

ബോധിസത്തോപി നദീതീരമ്ഹി സുപുപ്ഫിതസാലവനേ ദിവാവിഹാരം കത്വാ സായന്ഹസമയം പുപ്ഫാനം വണ്ടതോ മുച്ചനകാലേ ദേവതാഹി അലങ്കതേന അട്ഠൂസഭവിത്ഥാരേന മഗ്ഗേന സീഹോ വിയ വിജമ്ഭമാനോ ബോധിരുക്ഖാഭിമുഖോ പായാസി. നാഗയക്ഖസുപണ്ണാദയോ ദിബ്ബേഹി ഗന്ധപുപ്ഫാദീഹി പൂജയിംസു, ദിബ്ബസംഗീതാദീനി പവത്തയിംസു, ദസസഹസ്സീ ലോകധാതു ഏകഗന്ധാ ഏകമാലാ ഏകസാധുകാരാ അഹോസി. തസ്മിം സമയേ **സോത്ഥിയോ** നാമ തിണഹാരകോ തിണം ആദായ പടിപഥേ ആഗച്ഛന്തോ മഹാപുരിസസ്സ ആകാരം ഞത്വാ അട്ഠ തിണമുട്ഠിയോ അദാസി. ബോധിസത്തോ തിണം ഗഹേത്വാ ബോധിമണ്ഡം ആരുയ്ഹ ദക്ഖിണദിസാഭാഗേ ഉത്തരാഭിമുഖോ അട്ഠാസി. തസ്മിം ഖണേ ദക്ഖിണചക്കവാളം ഓസീദിത്വാ ഹേട്ഠാ അവീചിസമ്പത്തം വിയ അഹോസി. ഉത്തരചക്കവാളം ഉല്ലങ്ഘിത്വാ ഉപരി ഭവഗ്ഗപ്പത്തം വിയ അഹോസി. ബോധിസത്തോ “ഇദം സമ്ബോധിപാപുണനട്ഠാനം ന ഭവിസ്സതി മഞ്ഞേ”തി പദക്ഖിണം കരോന്തോ പച്ഛിമദിസാഭാഗം ഗന്ത്വാ പുരത്ഥിമാഭിമുഖോ അട്ഠാസി, തതോ പച്ഛിമചക്കവാളം ഓസീദിത്വാ ഹേട്ഠാ അവീചിസമ്പത്തം വിയ അഹോസി, പുരത്ഥിമചക്കവാളം ഉല്ലങ്ഘിത്വാ ഉപരി ഭവഗ്ഗപ്പത്തം വിയ അഹോസി.

ഠിതട്ഠിതട്ഠാനേ കിരസ്സ നേമിവട്ടിപരിയന്തേ അക്കന്തം നാഭിയാ പതിട്ഠിതമഹാസകടചക്കം വിയ മഹാപഥവീ ഓനതുന്നതാ അഹോസി. ബോധിസത്തോ ''ഇദമ്പി സമ്ബോധിപാപുണനട്ഠാനം ന ഭവിസ്സതി മഞ്ഞേ''തി പദക്ഖിണം കരോന്തോ ഉത്തരദിസാഭാഗം ഗന്ത്വാ ദക്ഖിണാഭിമുഖോ അട്ഠാസി. തതോ ഉത്തരചക്കവാളം ഓസീദിത്വാ ഹേട്ഠാ അവീചിസമ്പത്തം വിയ അഹോസി, ദക്ഖിണചക്കവാളം ഉല്ലങ്ഘിത്വാ ഉപരി ഭവഗ്ഗപ്പത്തം വിയ അഹോസി. ബോധിസത്തോ ''ഇദമ്പി സമ്ബോധിപാപുണനട്ഠാനം ന ഭവിസ്സതി മഞ്ഞേ''തി പദക്ഖിണം കരോന്തോ പുരത്ഥിമദിസാഭാഗം ഗന്ത്വാ പച്ഛിമാഭിമുഖോ അട്ഠാസി. പുരത്ഥിമദിസാഭാഗേ പന സബ്ബബുദ്ധാനം പല്ലങ്കട്ഠാനം അഹോസി, തം നേവ ഛമ്ഭതി, ന കമ്പതി. ബോധിസത്തോ ''ഇദം സബ്ബബുദ്ധാനം അവിജഹിതം അചലട്ഠാനം കിലേസപഞ്ജരവിദ്ധംസനട്ഠാന''ന്തി ഞത്വാ താനി തിണാനി അഗ്ഗേ ഗഹേത്വാ ചാലേസി, താവദേവ ചുദ്ദസഹത്ഥോ പല്ലങ്കോ അഹോസി. താനിപി ഖോ തിണാനി തഥാരൂപേന സണ്ഠാനേന സണ്ഠഹിംസു, യഥാരൂപം സുകുസലോ ചിത്തകാരോ വാ പോത്ഥകാരോ വാ ആലിഖിതുമ്പി സമത്ഥോ നത്ഥി. ബോധിസത്തോ ബോധിക്ഖന്ധം പിട്ഠിതോ കത്വാ പുരത്ഥാഭിമുഖോ ദള്ഹമാനസോ ഹുത്വാ -

> ''കാമം തചോ ച ന്ഹാരു ച, അട്ഠി ച അവസിസ്സതു;
> ഉപസുസ്സതു നിസ്സേസം, സരീരേ മംസലോഹിതം. (അം॰ നി॰ ൨.൫; മം॰ നി॰ ൨.൧൮൪) -

'ന ത്വേവാഹം സമ്മാസമ്ബോധിം അപ്പത്വാ ഇമം പല്ലങ്കം ഭിന്ദിസ്സാമീ'''തി അസനിസതസന്നിപാതേനപി അഭേജ്ജരൂപം അപരാജിതപല്ലങ്കം ആഭുജിത്വാ നിസീദി.

തസ്മിം സമയേ മാരോ പാപിമാ - ''സിദ്ധത്ഥകുമാരോ മയ്ഹം വസം അതിക്കമിതുകാമോ, ന ദാനിസ്സ അതിക്കമിതും ദസ്സാമീ''തി മാരബലസ്സ സന്തികം ഗന്ത്വാ ഏതമത്ഥം ആരോചേത്വാ മാരഘോസനം നാമ ഘോസാപേത്വാ മാരബലം ആദായ നിക്ഖമി. സാ മാരസേനാ മാരസ്സ പുരതോ ദ്വാദസയോജനാ ഹോതി, ദക്ഖിണതോ ച വാമതോ ച ദ്വാദസയോജനാ, പച്ഛതോ ചക്കവാളപരിയന്തം കത്വാ ഠിതാ, ഉദ്ധം നവയോജനുബ്ബേധാ ഹോതി, യസ്സാ ഉന്നദന്തിയാ ഉന്നാദസദ്ദോ യോജനസഹസ്സതോ പട്ഠായ പഥവിഉന്ദ്രിയനസദ്ദോവിയ സൂയതി. അഥ മാരോ ദേവപുത്തോ ദിയഡ്ഢയോജനസതികം **ഗിരിമേഖലം** നാമ ഹത്ഥിം അഭിരുഹിത്വാ ബാഹുസഹസ്സം മാപേത്വാ നാനാവുധാനി അഗ്ഗഹേസി. അവസേസായപി മാരപരിസായ ദ്വേ ജനാ ഏകസദിസാ ഏകസദിസം ആവുധം ഗണ്ഹന്താ നാഹേസും. നാനാവണ്ണാ നാനപ്പകാരമുഖാ ഹുത്വാ നാനാവുധാനി ഗണ്ഹന്താ ബോധിസത്തം അജ്ഝോത്ഥരമാനാ ആഗമംസു.

ദസസഹസ്സചക്കവാളദേവതാ പന മഹാസത്തസ്സ ഥുതിയോ വദമാനാ അട്ഠംസു. സക്കോ ദേവരാജാ വിജയുത്തരസങ്ഖം ധമമാനോ അട്ഠാസി. സോ കിര സങ്ഖോ വീസഹത്ഥസതികോ ഹോതി, സകിം വാതം ഗാഹാപേത്വാ ധമിയമാനോ ചത്താരോ മാസേ സദ്ദം കരിത്വാ നിസ്സദ്ദോ ഹോതി. മഹാകാളനാഗരാജാ അതിരേകപദസതേന വണ്ണം വണ്ണേന്തോവ അട്ഠാസി, മഹാബ്രഹ്മാ സേതച്ഛത്തം ധാരയമാനോ അട്ഠാസി. മാരബലേ പന

ബോധിമണ്ഡം ഉപസങ്കമന്തേ തേസം ഏകോപി ഠാതും നാസക്ഖി, സമ്മുഖസമ്മുഖട്ഠാനേനേവ പലായിംസു. കാളോ നാമ നാഗരാജാപി പഥവിയം നിമുജ്ജിത്വാ പഞ്ചയോജനസതികം മഞ്ജേരികനാഗഭവനം ഗന്ത്വാ ഉഭോഹി ഹത്ഥേഹി മുഖം പിദഹിത്വാ നിപന്നോ. സക്കോ ദേവരാജാപി വിജയുത്തരസങ്ഖം പിട്ഠിയം കത്വാ ചക്കവാളമുഖവട്ടിയം അട്ഠാസി, മഹാബ്രഹ്മാ സേതച്ഛത്തം കോടിയം ഗഹേത്വാ ബ്രഹ്മലോകമേവ അഗമാസി. ഏകദേവതാപി ഠാതും സമത്ഥാ നാമ നാഹോസി. മഹാപുരിസോ പന ഏകകോവ നിസീദി.

മാരോപി അത്തനോ പരിസം ആഹ - "താതാ, സുദ്ധോദനപുത്തേന സിദ്ധത്ഥേന സദിസോ അഞ്ഞോ പുരിസോ നാമ നത്ഥി, മയം സമ്മുഖാ യുദ്ധം ദാതും ന സക്ഖിസ്സാമ, പച്ഛാഭാഗേന ദസ്സാമാ"തി. മഹാപുരിസോപി തീണി പസ്സാനി ഓലോകേത്വാ സബ്ബദേവതാനം പലാതത്താ സുഞ്ഞാനി അദ്ദസ. പുന ഉത്തരപസ്സേന മാരബലം അജ്ഝോത്ഥരമാനം ദിസ്വാ "അയം ഏത്തകോ ജനോ മം ഏകകം സന്ധായ മഹന്തം വായാമം കരോതി, ഇമസ്മിം ഠാനേ മയ്ഹം മാതാ വാ പിതാ വാ ഭാതാ വാ അഞ്ഞോ വാ കോചി ഞാതകോ നത്ഥി, ഇമാ പന ദസ പാരമിയോവ മയ്ഹം ദീഘരത്തം പുട്ഠപരിജനസദിസാ. തസ്മാ മയാ പാരമിയോവ ബലഗ്ഗം കത്വാ പാരമിസത്ഥേനേവ പഹരിത്വാ ഇമം ബലകായം വിദ്ധംസേതും വട്ടതീ"തി ദസ പാരമിയോ ആവജ്ജമാനോ നിസീദി.

അഥ ഖോ മാരോ ദേവപുത്തോ - "വാതേനേവ സിദ്ധത്ഥം പലാപേസ്സാമീ"തി **വാതമണ്ഡലം** സമുട്ഠാപേസി. തങ്ഖണഞ്ഞേവ പുരത്ഥിമാദിഭേദാവാതാ സമുട്ഠഹിത്വാ അഡ്ഢയോജനയോജനദ്വിയോജനതിയോജനപ്പമാണാനി പബ്ബതകൂടാനി പദാലേത്വാ വനഗച്ഛരുക്ഖാദീനി ഉദ്ധംമൂലാനി കത്വാ സമന്താ ഗാമനിഗമേ ചുണ്ണവിചുണ്ണേ കാതും സമത്ഥാപി മഹാപുരിസസ്സ പുഞ്ഞതേജേന വിഹതാനുഭാവാ ബോധിസത്തം പത്വാ ബോധിസത്തസ്സ ചീവരകണ്ണമത്തമ്പി ചാലേതും നാസക്ഖിംസു. തതോ - "ഉദകേന നം അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ മാരേസ്സാമീ"തി **മഹാവസ്സം** സമുട്ഠാപേസി. തസ്സാനുഭാവേന ഉപരൂപരി സതപടലസഹസ്സപടലാദിഭേദാ വലാഹകാ ഉട്ഠഹിത്വാ വസ്സിംസു. വുട്ഠിധാരാവേഗേന പഥവീ ഛിദ്ദാവഛിദ്ദാ അഹോസി . വനരുക്ഖാദീനം ഉപരിഭാഗേന മഹാമേഘോ ആഗന്ത്വാ മഹാസത്തസ്സ ചീവരേ ഉസ്സാവബിന്ദുഗഹണമത്തമ്പി തേമേതും നാസക്ഖി. തതോ **പാസാണവസ്സം** സമുട്ഠാപേസി. മഹന്താനി മഹന്താനി പബ്ബതകൂടാനി ധൂമായന്താനി പജ്ജലന്താനി ആകാസേനാഗന്ത്വാ ബോധിസത്തം പത്വാ ദിബ്ബമാലാഗുളഭാവം ആപജ്ജിംസു. തതോ **പഹരണവസ്സം** സമുട്ഠാപേസി. ഏകതോധാരാ ഉഭതോധാരാ അസിസത്തിഖുരപ്പാദയോ ധൂമായന്താ പജ്ജലന്താ ആകാസേനാഗന്ത്വാ ബോധിസത്തം പത്വാ ദിബ്ബപുപ്ഫാനി അഹേസും. തതോ **അങ്ഗാരവസ്സം** സമുട്ഠാപേസി. കിംസുകവണ്ണാ അങ്ഗാരാ ആകാസേനാഗന്ത്വാ ബോധിസത്തസ്സ പാദമൂലേ ദിബ്ബപുപ്ഫാനി ഹുത്വാ വികിരിംസു. തതോ **കുക്കുളവസ്സം** സമുട്ഠാപേസി. അച്ചുണ്ഹോ അഗ്ഗിവണ്ണോ കുക്കുളോ ആകാസേനാഗന്ത്വാ ബോധിസത്തസ്സ പാദമൂലേ ചന്ദനചുണ്ണം ഹുത്വാ നിപതതി. തതോ **വാലുകാവസ്സം** സമുട്ഠാപേസി. അതിസുഖുമാ വാലുകാ ധൂമായന്താ പജ്ജലന്താ ആകാസേനാഗന്ത്വാ മഹാസത്തസ്സ പാദമൂലേ ദിബ്ബപുപ്ഫാനി ഹുത്വാ നിപതിംസു. തതോ **കലലവസ്സം** സമുട്ഠാപേസി, തം കലലം ധൂമായന്തം

പജ്ജലന്തം ആകാസേനാഗന്ത്വാ ബോധിസത്തസ്സ പാദമൂലേ ദിബ്ബവിലേപനം ഹുത്വാ നിപതതി. തതോ "ഇമിനാ ഭിംസേത്വാ സിദ്ധത്ഥം പലാപേസ്സാമീ"തി **അന്ധകാരം** സമുട്ഠാപേസി. തം ചതുരങ്ഗസമന്നാഗതം അന്ധകാരം വിയ മഹാതമം ഹുത്വാ ബോധിസത്തം പത്വാ സൂരിയപ്പഭാവിഹതം വിയ അന്ധകാരം അന്തരധായി.

എവം സോ മാരോ ഇമാഹി നവഹി വാതവസ്സപാസാണപഹരണഅങ്ഗാരകുക്കുളവാലുകാകലലന്ധകാരവുട്ഠീഹി ബോധിസത്തം പലാപേതും അസക്കോന്തോ - "കിം, ഭണേ, തിട്ഠഥ, ഇമം സിദ്ധത്ഥകുമാരം ഗണ്ഹഥ ഹനഥ പലാപേഥാ"തി അത്തനോ പരിസം ആണാപേത്വാ സയമ്പി ഗിരിമേഖലസ്സ ഹത്ഥിനോ ഖന്ധേ നിസിന്നോ ചക്കാവുധം ആദായ ബോധിസത്തം ഉപസങ്കമിത്വാ "സിദ്ധത്ഥ, ഉട്ഠേഹി എതസ്മാ പല്ലങ്കാ, നായം തുയ്ഹം പാപുണാതി, മയ്ഹം ഏസ പാപുണാതീ"തി ആഹ. മഹാസത്തോ തസ്സ വചനം സുത്വാ അവോച - "മാര, നേവ തയാ ദസ പാരമിയോ പൂരിതാ, ന ഉപപാരമിയോ, ന പരമത്ഥപാരമിയോ, നാപി പഞ്ച മഹാപരിച്ചാഗാ പരിച്ചത്താ, ന ഞാതത്ഥചരിയാ, ന ലോകത്ഥചരിയാ, ന ബുദ്ധത്ഥചരിയാ പൂരിതാ, സബ്ബാ താ മയായേവ പൂരിതാ, തസ്മാ നായം പല്ലങ്കോ തുയ്ഹം പാപുണാതി, മയ്ഹേവേസോ പാപുണാതീ"തി.

മാരോ കുദ്ധോ കോധവേഗം അസഹന്തോ മഹാപുരിസസ്സ ചക്കാവുധം വിസ്സജ്ജേസി. തം തസ്സ ദസ പാരമിയോ ആവജ്ജേന്തസ്സേവ ഉപരിഭാഗേ മാലാവിതാനം ഹുത്വാ അട്ഠാസി. തം കിര ഖുരധാരം ചക്കാവുധം അഞ്ഞദാ കുദ്ധേന വിസ്സട്ഠം എകഗ്ഘനപാസാണത്ഥമ്ഭേ വംസകളീരേ വിയ ഛിന്ദന്തം ഗച്ഛതി. ഇദാനി പന തസ്മിം മാലാവിതാനം ഹുത്വാ ഠിതേ അവസേസാ മാരപരിസാ "ഇദാനി സിദ്ധത്ഥോ പല്ലങ്കതോ വുട്ഠായ പലായിസ്സതീ"തി മഹന്തമഹന്താനി സേലകൂടാനി വിസ്സജ്ജേസും, താനിപി മഹാപുരിസസ്സ ദസ പാരമിയോ ആവജ്ജേന്തസ്സ മാലാഗുളഭാവം ആപജ്ജിത്വാ ഭൂമിയം പതിംസു. ദേവതാ ചക്കവാളമുഖവട്ടിയം ഠിതാ ഗീവം പസാരേത്വാ സീസം ഉക്ഖിപിത്വാ "നട്ഠോ വത, ഭോ, സിദ്ധത്ഥകുമാരസ്സ രൂപഗ്ഗപ്പത്തോ അത്തഭാവോ, കിം നു ഖോ സോ കരിസ്സതീ"തി ഓലോകേന്തി.

തതോ ബോധിസത്തോ "പൂരിതപാരമീനം ബോധിസത്താനം സമ്ബുജ്ഝനദിവസേ പത്തപല്ലങ്കോ മയ്ഹം പാപുണാതീ"തി വത്വാ ഠിതം മാരം ആഹ - "മാര, തുയ്ഹം ദാനസ്സ ദിന്നഭാവേ കോ സക്ഖീ"തി. മാരോ "ഇമേ എത്തകാവ ജനാ സക്ഖിനോ"തി മാരബലാഭിമുഖം ഹത്ഥം പസാരേസി. തസ്മിം ഖണേ മാരപരിസായ "അഹം സക്ഖി, അഹം സക്ഖീ"തി പവത്തസദ്ദോ പഥവിഉന്ദ്രിയനസദ്ദസദിസോ അഹോസി. അഥ മാരോ മഹാപുരിസം ആഹ - "സിദ്ധത്ഥ, തുയ്ഹം ദാനസ്സ ദിന്നഭാവേ കോ സക്ഖീ"തി. മഹാപുരിസോ "തുയ്ഹം താവ ദാനസ്സ ദിന്നഭാവേ സചേതനാ സക്ഖിനോ, മയ്ഹം പന ഇമസ്മിം ഠാനേ സചേതനോ കോചി സക്ഖി നാമ നത്ഥി, തിട്ഠതു താവ മേ അവസേസഅത്തഭാവേസു ദിന്നദാനം, വേസ്സന്തരത്തഭാവേ പന ഠത്വാ മയ്ഹം സത്തസതകമഹാദാനസ്സ താവ ദിന്നഭാവേ അചേതനാപി അയം ഘനമഹാപഥവീ സക്ഖീ"തി ചീവരഗബ്ഭന്തരതോ ദക്ഖിണഹത്ഥം അഭിനീഹരിത്വാ "വേസ്സന്തരത്തഭാവേ ഠത്വാ മയ്ഹം സത്തസതകമഹാദാനസ്സ ദിന്നഭാവേ ത്വം സക്ഖി, ന സക്ഖീ"തി

മഹാപഥവിയാഭിമുഖം ഹത്ഥം പസാരേസി. മഹാപഥവീ "അഹം തേ തദാ സക്ഖീ"തി വിരവസതേന വിരവസഹസ്സേന വിരവസതസഹസ്സേന മാരബലം അവത്ഥരമാനാ വിയ ഉന്നദി.

തതോ മഹാപുരിസേ "ദിന്നം തേ, സിദ്ധത്ഥ, മഹാദാനം ഉത്തമദാന"ന്തി വേസ്സന്തരദാനം സമ്മസന്തേ ദിയഡ്ഢയോജനസതികോ ഗിരിമേഖലഹത്ഥീ ജണ്ണുകേഹി പഥവിയം പതിട്ഠാസി, മാരപരിസാ ദിസാവിദിസാ പലായിംസു, ദ്വേ ഏകമഗ്ഗേന ഗതാ നാമ നത്ഥി, സീസാഭരണാനി ചേവ നിവത്ഥവസനാനി ച ഛഡ്ഡേത്വാ സമ്മുഖസമ്മുഖദിസാഹിയേവ പലായിംസു. തതോ ദേവസങ്ഘാ പലായമാനം മാരബലം ദിസ്വാ "മാരസ്സ പരാജയോ ജാതോ, സിദ്ധത്ഥകുമാരസ്സ ജയോ ജാതോ, ജയപൂജം കരിസ്സാമാ"തി ദേവതാ ദേവതാനം, നാഗാ നാഗാനം, സുപണ്ണാ സുപണ്ണാനം, ബ്രഹ്മാനോ ബ്രഹ്മാനം ഘോസേത്വാ ഗന്ധമാലാദിഹത്ഥാ മഹാപുരിസസ്സ സന്തികം ബോധിപല്ലങ്കം ആഗമംസു.

ഏവം ഗതേസു പന തേസു -

"ജയോ ഹി ബുദ്ധസ്സ സിരീമതോ അയം, മാരസ്സ ച പാപിമതോ പരാജയോ;
ഉഗ്ഘോസയും ബോധിമണ്ഡേ പമോദിതാ, ജയം തദാ ദേവഗണാ മഹേസിനോ.

"ജയോ ഹി ബുദ്ധസ്സ സിരീമതോ അയം, മാരസ്സ ച പാപിമതോ പരാജയോ;
ഉഗ്ഘോസയും ബോധിമണ്ഡേ പമോദിതാ, ജയം തദാ നാഗഗണാ മഹേസിനോ.

"ജയോ ഹി ബുദ്ധസ്സ സിരീമതോ അയം, മാരസ്സ ച പാപിമതോ പരാജയോ;
ഉഗ്ഘോസയും ബോധിമണ്ഡേ പമോദിതാ, ജയം തദാ സുപണ്ണസങ്ഘാപി മഹേസിനോ.

"ജയോ ഹി ബുദ്ധസ്സ സിരീമതോ അയം, മാരസ്സ ച പാപിമതോ പരാജയോ;
ഉഗ്ഘോസയും ബോധിമണ്ഡേ പമോദിതാ, ജയം തദാ ബ്രഹ്മഗണാ മഹേസിനോ"തി. -

അവസേസാ ദസസു ചക്കവാളസഹസ്സേസു ദേവതാ മാലാഗന്ധവിലേപനേഹി പൂജയമാനാ നാനപ്പകാരാ ച ഥുതിയോ വദമാനാ അട്ഠംസു. ഏവം ധരമാനേയേവ സൂരിയേ മഹാപുരിസോ മാരബലം വിധമിത്വാ ചീവരൂപരി പതമാനേഹി ബോധിരുക്ഖങ്കുരേഹി രത്തപവാളദലേഹി വിയ പൂജിയമാനോ പഠമയാമേ പുബ്ബേനിവാസം അനുസ്സരിത്വാ മജ്ഝിമയാമേ ദിബ്ബചക്ഖും വിസോധേത്വാ പച്ഛിമയാമേ പടിച്ചസമുപ്പാദേ ഞാണം ഓതാരേസി. അഥസ്സ ദ്വാദസപദികം പച്ചയാകാരം വട്ടവിവട്ടവസേന അനുലോമപടിലോമതോ സമ്മസന്തസ്സ ദസസഹസ്സീ ലോകധാതു ഉദകപരിയന്തം കത്വാ ദ്വാദസക്ഖത്തും സങ്കമ്പി.

മഹാപുരിസേ പന ദസസഹസ്സിലോകധാതും ഉന്നാദേത്വാ അരുണുഗ്ഗമനവേലായ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം പടിവിജ്ഝന്തേ സകലാ ദസസഹസ്സീ ലോകധാതു അലങ്കതപടിയത്താ അഹോസി. പാചീനചക്കവാളമുഖവട്ടിയം ഉസ്സാപിതാനം ധജാനം പടാകാ പച്ഛിമചക്കവാളമുഖവട്ടിം പഹരന്തി, തഥാ പച്ഛിമചക്കവാളമുഖവട്ടിയം ഉസ്സാപിതാനം ധജാനം പടാകാ പാചീനചക്കവാളമുഖവട്ടിം പഹരന്തി, ദക്ഖിണചക്കവാളമുഖവട്ടിയം ഉസ്സാപിതാനം ധജാനം പടാകാ ഉത്തരചക്കവാളമുഖവട്ടിം പഹരന്തി, ഉത്തരചക്കവാളമുഖവട്ടിയം ഉസ്സാപിതാനം ധജാനം പടാകാ ദക്ഖിണചക്കവാളമുഖവട്ടിം പഹരന്തി, പഥവിതലേ ഉസ്സാപിതാനം ധജാനം പടാകാ ബ്രഹ്മലോകം ആഹച്ച അട്ഠംസു, ബ്രഹ്മലോകേ ബദ്ധാനം ധജാനം പടാകാ പഥവിതലേ പതിട്ഠഹിംസു, ദസസഹസ്സേസു ചക്കവാളേസു പുപ്ഫൂപഗാ രുക്ഖാ പുപ്ഫം ഗണ്ഹിംസു, ഫലൂപഗാ രുക്ഖാ ഫലപിണ്ഡിഭാരസഹിതാ അഹേസും. ഖന്ധേസു ഖന്ധപദുമാനി പുപ്ഫിംസു, സാഖാസു സാഖാപദുമാനി, ലതാസു ലതാപദുമാനി, ആകാസേ ഓലമ്ബകപദുമാനി, ഘനസിലാതലാനി ഭിന്ദിത്വാ ഉപരൂപരി സതപത്താനി ഹുത്വാ ദണ്ഡകപദുമാനി ഉട്ഠഹിംസു. ദസസഹസ്സീ ലോകധാതു വട്ടേത്വാ വിസ്സട്ഠമാലാഗുളാ വിയ സുസന്ഥതപുപ്ഫസന്ഥാരോ വിയ ച പുപ്ഫാഭികിണ്ണാ അഹോസി. ചക്കവാളന്തരേസു അട്ഠയോജനസഹസ്സാ ലോകന്തരികനിരയാ സത്തസൂരിയപ്പഭാഹിപിഅനോഭാസിതപുബ്ബാ തദാ ഏകോഭാസാ അഹേസും. ചതുരാസീതിയോജനസഹസ്സഗമ്ഭീരോ മഹാസമുദ്ദോ മധുരോദകോ അഹോസി, നദിയോ ന പവത്തിംസു, ജച്ചന്ധാ രൂപാനി പസ്സിംസു, ജാതിബധിരാ സദ്ദം സുണിംസു, ജാതിപീഠസപ്പിനോ പദസാ ഗച്ഛിംസു, അന്ദുബന്ധനാദീനി ഛിജ്ജിത്വാ പതിംസു.

ഏവം അപരിമാണേന സിരിവിഭവേന പൂജിയമാനോ മഹാപുരിസോ അനേകപ്പകാരേസു അച്ഛരിയധമ്മേസു പാതുഭൂതേസു സബ്ബഞ്ഞുതം പടിവിജ്ഝിത്വാ സബ്ബബുദ്ധേഹി അവിജഹിതം ഉദാനം ഉദാനേസി -

"അനേകജാതിസംസാരം, സന്ധാവിസ്സം അനിബ്ബിസം;
ഗഹകാരം ഗവേസന്തോ, ദുക്ഖാ ജാതി പുനപ്പുനം.

"ഗഹകാരക ദിട്ഠോസി, പുന ഗേഹം ന കാഹസി;
സബ്ബാ തേ ഫാസുകാ ഭഗ്ഗാ, ഗഹകൂടം വിസങ്ഖതം;
വിസങ്ഖാരഗതം ചിത്തം, തണ്ഹാനം ഖയമജ്ഝഗാ"തി. (ധ॰ പ॰ ൧൫൩-൧൫൪);

ഇതി തുസിതഭവനതോ പട്ഠായ യാവ അയം ബോധിമണ്ഡേ സബ്ബഞ്ഞുതപ്പത്തി, ഏത്തകം ഠാനം **അവിദൂരേനിദാനം** നാമാതി വേദിതബ്ബം.

അവിദൂരേനിദാനകഥാ നിട്ഠിതാ.

൩. സന്തികേനിദാനകഥാ

"സന്തികേനിദാനം പന 'ഏകം സമയം ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ അനാഥപിണ്ഡികസ്സ ആരാമേ'. 'വേസാലിയം വിഹരതി മഹാവനേ കൂടാഗാരസാലായ'ന്തി ച ഏവം തസ്മിം തസ്മിം ഠാനേയേവ ലബ്ഭതീ"തി

വുത്തം. കിഞ്ചാപി ഏവം വുത്തം, അഥ ഖോ പന തമ്പി ആദിതോ പട്ഠായ ഏവം വേദിതബ്ബം - ഉദാനഞ്ഹി ഉദാനേത്വാ ജയപല്ലങ്കേ നിസിന്നസ്സ ഭഗവതോ ഏതദഹോസി - "അഹം കപ്പസതസഹസ്സാധികാനി ചത്താരി അസങ്ഖ്യേയ്യാനി ഇമസ്സ പല്ലങ്കസ്സ കാരണാ സന്ധാവിം, ഏത്തകം മേ കാലം ഇമസ്സേവ പല്ലങ്കസ്സ കാരണാ അലങ്കതസീസം ഗീവായ ഛിന്ദിത്വാ ദിന്നം, സുഅഞ്ജിതാനി അക്ഖീനി ഹദയമംസഞ്ച ഉപ്പാടേത്വാ ദിന്നം, ജാലീകുമാരസദിസാ പുത്താ, കണ്ഹാജിനകുമാരിസദിസാ ധീതരോ, മദ്ദീദേവിസദിസാ ഭരിയായോ ച പരേസം ദാസത്ഥായ ദിന്നാ. അയം മേ പല്ലങ്കോ ജയപല്ലങ്കോ ഥിരപല്ലങ്കോ, ഏത്ഥ മേ നിസിന്നസ്സ സങ്കപ്പാ പരിപുണ്ണാ, ന താവ ഇതോ വുട്ഠഹിസ്സാമീ"തി അനേകകോടിസതസഹസ്സസമാപത്തിയോ സമാപജ്ജന്തോ സത്താഹം തത്ഥേവ നിസീദി. യം സന്ധായ വുത്തം - "അഥ ഖോ ഭഗവാ സത്താഹം ഏകപല്ലങ്കേന നിസീദി വിമുത്തിസുഖപടിസംവേദീ"തി (മഹാവ॰ ൧; ഉദാ॰ ൧).

അഥ ഏകച്ചാനം ദേവതാനം "അജ്ജാപി നൂന സിദ്ധത്ഥസ്സ കത്തബ്ബകിച്ചം അത്ഥി, പല്ലങ്കസ്മിഞ്ഹി ആലയം ന വിജഹതീ"തി പരിവിതക്കോ ഉദപാദി. സത്ഥാ ദേവതാനം പരിവിതക്കം ഞത്വാ താസം വിതക്കവൂപസമത്ഥം വേഹാസം അബ്ഭുഗ്ഗന്ത്വാ യമകപാടിഹാരിയം ദസ്സേസി. മഹാബോധിമണ്ഡേ ഹി കതപാടിഹാരിയഞ്ച ഞാതിസമാഗമേ കതപാടിഹാരിയഞ്ച പാഥികപുത്തസമാഗമേ കതപാടിഹാരിയഞ്ച സബ്ബം കണ്ഡമ്ബരുക്ഖമൂലേ കതയമകപാടിഹാരിയസദിസം അഹോസി.

ഏവം സത്ഥാ ഇമിനാ പാടിഹാരിയേന ദേവതാനം വിതക്കം വൂപസമേത്വാ പല്ലങ്കതോ ഈസകം പാചീനനിസ്സിതേ ഉത്തരദിസാഭാഗേ ഠത്വാ "ഇമസ്മിം വത മേ പല്ലങ്കേ സബ്ബഞ്ഞുതം പടിവിദ്ധ"ന്തി ചത്താരി അസങ്ഖ്യേയ്യാനി കപ്പസതസഹസ്സഞ്ച പൂരിതാനം പാരമീനം ബലാധിഗമട്ഠാനം പല്ലങ്കം ബോധിരുക്ഖഞ്ച അനിമിസേഹി അക്ഖീഹി ഓലോകയമാനോ സത്താഹം വീതിനാമേസി, തം ഠാനം **അനിമിസചേതിയം** നാമ ജാതം. അഥ സത്ഥാ പല്ലങ്കസ്സ ച ഠിതട്ഠാനസ്സ ച അന്തരാ ചങ്കമം മാപേത്വാ പുരത്ഥിമപച്ഛിമതോ ആയതേ രതനചങ്കമേ ചങ്കമന്തോ സത്താഹം വീതിനാമേസി. തം ഠാനം **രതനചങ്കമചേതിയം** നാമ ജാതം.

ചതുത്ഥേ പന സത്താഹേ ബോധിതോ പച്ഛിമുത്തരദിസാഭാഗേ ദേവതാ രതനഘരം മാപയിംസു. തത്ഥ ഭഗവാ പല്ലങ്കേന നിസീദിത്വാ അഭിധമ്മപിടകം വിസേസതോ ചേത്ഥ അനന്തനയസമന്തപട്ഠാനം വിചിനന്തോ സത്താഹം വീതിനാമേസി. ആഭിധമ്മികാ പനാഹു - "രതനഘരം നാമ ന സത്തരതനമയം ഗേഹം, സത്തന്നം പന പകരണാനം സമ്മസിതട്ഠാനം 'രതനഘര'ന്തി വുച്ചതീ"തി. യസ്മാ പനേത്ഥ ഉഭോപേതേ പരിയായേന യുജ്ജന്തി, തസ്മാ ഉഭയമ്പേതം ഗഹേതബ്ബമേവ. തതോ പട്ഠായ പന തം ഠാനം **രതനഘരചേതിയം** നാമ ജാതം. ഏവം സത്ഥാ ബോധിസമീപേയേവ ചത്താരി സത്താഹാനി വീതിനാമേത്വാ പഞ്ചമേ സത്താഹേ ബോധിരുക്ഖമൂലാ യേന അജപാലനിഗ്രോധോ തേനുപസങ്കമി. തത്രാപി ധമ്മം വിചിനന്തോ വിമുത്തിസുഖഞ്ച പടിസംവേദേന്തോ നിസീദി.

തസ്മിം സമയേ മാരോ പാപിമാ "ഏത്തകം കാലം അനുബന്ധന്തോ ഓതാരാപേക്ഖോപി ഇമസ്സ ന കിഞ്ചി ഖലിതം അദ്ദസം, അതിക്കന്തോദാനി ഏസ മമ വസ"ന്തി ദോമനസ്സപ്പത്തോ മഹാമഗ്ഗേ നിസീദിത്വാ സോളസ

കാരണാനി ചിന്തേന്തോ ഭൂമിയം സോളസ ലേഖാ ആകഡ്ഢി - "അഹം ഏസോ വിയ ദാനപാരമിം ന പൂരേസിം, തേനമ്ഹി ഇമിനാ സദിസോ ന ജാതോ"തി ഏകം ലേഖം ആകഡ്ഢി. തഥാ "അഹം ഏസോ വിയ സീലപാരമിം...പേ॰... നേക്ഖമ്മപാരമിം, പഞ്ഞാപാരമിം, വീരിയപാരമിം, ഖന്തിപാരമിം, സച്ചപാരമിം, അധിട്ഠാനപാരമിം, മേത്താപാരമിം, ഉപേക്ഖാപാരമിം ന പൂരേസിം, തേനമ്ഹി ഇമിനാ സദിസോ ന ജാതോ"തി ദസമം ലേഖം ആകഡ്ഢി. തഥാ "അഹം ഏസോ വിയ അസാധാരണസ്സ ഇന്ദ്രിയപരോപരിയത്തഞാണസ്സ പടിവേധായ ഉപനിസ്സയഭൂതാ ദസ പാരമിയോ ന പൂരേസിം, തേനമ്ഹി ഇമിനാ സദിസോ ന ജാതോ"തി ഏകാദസമം ലേഖം ആകഡ്ഢി. തഥാ "അഹം ഏസോ വിയ അസാധാരണസ്സ ആസയാനുസയഞാണസ്സ...പേ॰... മഹാകരുണാസമാപത്തിഞാണസ്സ, യമകപാടിഹാരിയഞാണസ്സ, അനാവരണഞാണസ്സ, സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണസ്സ പടിവേധായ ഉപനിസ്സയഭൂതാ ദസ പാരമിയോ ന പൂരേസിം, തേനമ്ഹി ഇമിനാ സദിസോ ന ജാതോ"തി സോളസമം ലേഖം ആകഡ്ഢി. ഏവം മാരോ ഇമേഹി കാരണേഹി മഹാമഗ്ഗേ സോളസ ലേഖാ ആകഡ്ഢിത്വാ നിസീദി.

തസ്മിഞ്ച സമയേ തണ്ഹാ, അരതി, രഗാ ചാതി തിസ്സോ മാരധീതരോ (സം॰ നി॰ ൧.൧൬൧) "പിതാ നോ ന പഞ്ഞായതി, കഹം നു ഖോ ഏതരഹീ"തി ഓലോകയമാനാ തം ദോമനസ്സപ്പത്തം ഭൂമിം ലേഖമാനം നിസിന്നം ദിസ്വാ പിതു സന്തികം ഗന്ത്വാ "കസ്മാ, താത, ത്വം ദുക്ഖീ ദുമ്മനോ"തി പുച്ഛിംസു. "അമ്മാ, അയം മഹാസമണോ മയ്ഹം വസം അതിക്കന്തോ, ഏത്തകം കാലം ഓലോകേന്തോ ഓതാരമസ്സ ദട്ഠും നാസക്ഖിം, തേനമ്ഹി ദുക്ഖീ ദുമ്മനോ"തി. "യദി ഏവം മാ ചിന്തയിത്ഥ, മയമേതം അത്തനോ വസേ കത്വാ ആദായ ആഗമിസ്സാമാ"തി ആഹംസു. "ന സക്കാ, അമ്മാ, ഏസ കേനചി വസേ കാതും, അചലായ സദ്ധായ പതിട്ഠിതോ ഏസ പുരിസോ"തി. "താത, മയം ഇത്ഥിയോ നാമ, ഇദാനേവ നം രാഗപാസാദീഹി ബന്ധിത്വാ ആനേസ്സാമ, തുമ്ഹേ മാ ചിന്തയിത്ഥാ"തി വത്വാ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ "പാദേ തേ, സമണ , പരിചാരേമാ"തി ആഹംസു. ഭഗവാ നേവ താസം വചനം മനസി അകാസി, ന അക്ഖീനി ഉമ്മീലേത്വാ ഓലോകേസി, അനുത്തരേ ഉപധിസങ്ഖയേ വിമുത്തിയാ വിവേകസുഖഞ്ഞേവ അനുഭവന്തോ നിസീദി.

പുന മാരധീതരോ "ഉച്ചാവചാ ഖോ പുരിസാനം അധിപ്പായാ, കേസഞ്ചി കുമാരികാസു പേമം ഹോതി, കേസഞ്ചി പഠമവയേ ഠിതാസു, കേസഞ്ചി മജ്ഝിമവയേ ഠിതാസു, കേസഞ്ചി പച്ഛിമവയേ ഠിതാസു, യംനൂന മയം നാനപ്പകാരേഹി രൂപേഹി പലോഭേയ്യാമ"തി ഏകമേകാ കുമാരികവണ്ണാദിവസേന സകം സകം അത്തഭാവം അഭിനിമ്മിനിത്വാ കുമാരികാ, അവിജാതാ, സകിംവിജാതാ, ദുവിജാതാ, മജ്ഝിമിത്ഥിയോ, മഹിത്ഥിയോ ച ഹുത്വാ ഛക്ഖത്തും ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ "പാദേ തേ, സമണ, പരിചാരേമാ"തി ആഹംസു. തമ്പി ഭഗവാ ന മനസാകാസി, യഥാ തം അനുത്തരേ ഉപധിസങ്ഖയേ വിമുത്തോ. കേചി പനാചരിയാ വദന്തി - "താ മഹിത്ഥിഭാവേന ഉപഗതാ ദിസ്വാ ഭഗവാ - 'ഏതാ ഖണ്ഡദന്താ പലിതകേസാ ഹോന്തൂ'തി അധിട്ഠാസീ"തി. തം ന ഗഹേതബ്ബം. ന ഹി ഭഗവാ ഏവരൂപം അധിട്ഠാനം അകാസി. ഭഗവാ പന "അപേഥ തുമ്ഹേ, കിം ദിസ്വാ ഏവം വായമഥ, ഏവരൂപം നാമ അവീതരാഗാദീനം പുരതോ കാതും വട്ടതി.

തഥാഗതസ്സ പന രാഗോ പഹീനോ, ദോസോ പഹീനോ, മോഹോ പഹീനോ''തി അത്തനോ കിലേസപ്പഹാനം ആരബ്ഭ -

''യസ്സ ജിതം നാവജീയതി, ജിതമസ്സ നോയാതി കോചി ലോകേ;
തം ബുദ്ധമനന്തഗോചരം, അപദം കേന പദേന നേസ്സഥ.

''യസ്സ ജാലിനീ വിസത്തികാ, തണ്ഹാ നത്ഥി കുഹിഞ്ചി നേതവേ;
തം ബുദ്ധമനന്തഗോചരം, അപദം കേന പദേന നേസ്സഥാ''തി. (ധം പം ൧൭൯-൧൮൦) -

ഇമാ ധമ്മപദേ ബുദ്ധവഗ്ഗേ ദ്വേ ഗാഥാ വദന്തോ ധമ്മം ദേസേസി. താ ''സച്ചം കിര നോ പിതാ അവോച, 'അരഹം സുഗതോ ലോകേ, ന രാഗേന സുവാനയോ'''തിആദീനി (സം നി ൧.൧൬൧) വത്വാ പിതു സന്തികം ആഗമിംസു.

ഭഗവാപി തത്ഥേവ സത്താഹം വീതിനാമേത്വാ തതോ **മുചലിന്ദമൂലം** അഗമാസി. തത്ഥ സത്താഹവദ്ദലികായ ഉപ്പന്നായ സീതാദിപടിബാഹനത്ഥം മുചലിന്ദേന നാമ നാഗരാജേന സത്തക്ഖത്തും ഭോഗേഹി പരിക്ഖിത്തോ അസമ്ബാധായ ഗന്ധകുടിയം വിഹരന്തോ വിയ വിമുത്തിസുഖം പടിസംവേദിയമാനോ സത്താഹം വീതിനാമേത്വാ രാജായതനം ഉപസങ്കമിത്വാ തത്ഥപി വിമുത്തിസുഖം പടിസംവേദിയമാനോയേവ സത്താഹം വീതിനാമേസി. എത്താവതാ സത്ത സത്താഹാനി പരിപുണ്ണാനി. എത്ഥന്തരേ നേവ മുഖധോവനം, ന സരീരപടിജഗ്ഗനം , ന ആഹാരകിച്ചം അഹോസി, ഝാനസുഖഫലസുഖേനേവ ച വീതിനാമേസി.

അഥസ്സ തസ്മിം സത്തസത്താഹമത്ഥകേ ഏകൂനപഞ്ഞാസതിമേ ദിവസേ തത്ഥ നിസിന്നസ്സ ''മുഖം ധോവിസ്സാമീ''തി ചിത്തം ഉദപാദി. സക്കോ ദേവാനമിന്ദോ അഗദഹരീതകം ആഹരിത്വാ അദാസി, സത്ഥാ തം പരിഭുഞ്ജി, തേനസ്സ സരീരവളഞ്ജോ അഹോസി. അഥസ്സ സക്കോയേവ നാഗലതാദന്തകട്ഠഞ്ചേവ മുഖധോവനോദകഞ്ച അദാസി. സത്ഥാ തം ദന്തകട്ഠം ഖാദിത്വാവ അനോതത്തദഹോദകേന മുഖം ധോവിത്വാ തത്ഥേവ രാജായതനമൂലേ നിസീദി.

തസ്മിം സമയേ **തപുസ്സ ഭല്ലികാ** നാമ ദ്വേ വാണിജാ പഞ്ചഹി സകടസതേഹി **ഉക്കലാ** ജനപദാ മജ്ഝിമദേസം ഗച്ഛന്താ പുബ്ബേ അത്തനോ ഞാതിസാലോഹിതായ ദേവതായ സകടാനി സന്നിരുമ്ഭിത്വാ സത്ഥു ആഹാരസമ്പാദനേ ഉസ്സാഹിതാ മന്ഥഞ്ച മധുപിണ്ഡികഞ്ച ആദായ - ''പടിഗ്ഗണ്ഹാതു നോ, ഭന്തേ, ഭഗവാ ഇമം ആഹാരം അനുകമ്പം ഉപാദായാ''തി സത്ഥാരം ഉപനാമേത്വാ അട്ഠംസു. ഭഗവാ പായാസപടിഗ്ഗഹണദിവസേയേവ പത്തസ്സ അന്തരഹിതത്താ ''ന ഖോ തഥാഗതാ ഹത്ഥേസു പടിഗ്ഗണ്ഹന്തി, കിമ്ഹി നു ഖോ അഹം പടിഗ്ഗണ്ഹേയ്യ''ന്തി ചിന്തേസി. അഥസ്സ ചിത്തം ഞത്വാ ചതൂഹി ദിസാഹി ചത്താരോ മഹാരാജാനോ ഇന്ദനീലമണിമയേ പത്തേ ഉപനാമേസും, ഭഗവാ തേ പടിക്ഖിപി. പുന മുഗ്ഗവണ്ണസേലമയേ ചത്താരോ പത്തേ ഉപനാമേസും. ഭഗവാ ചതുന്നമ്പി മഹാരാജാനം സദ്ധാനുരക്ഖണത്ഥായ ചത്താരോപി പത്തേ പടിഗ്ഗഹേത്വാ ഉപരൂപരി ഠപേത്വാ ''ഏകോ ഹോതൂ''തി അധിട്ഠാസി. ചത്താരോപി മുഖവട്ടിയം പഞ്ഞായമാനലേഖാ ഹുത്വാ

മജ്ഝിമപ്പമാണേന ഏകത്തം ഉപഗമിംസു. ഭഗവാ തസ്മിം പച്ഛഗ്ഘേ സേലമയേ പത്തേ ആഹാരം പടിഗ്ഗഹേത്വാ പരിഭുഞ്ജിത്വാ അനുമോദനം അകാസി. തേ ദ്വേ ഭാതരോ വാണിജാ ബുദ്ധഞ്ച ധമ്മഞ്ച സരണം ഗന്ത്വാ ദ്വേവാചികാ ഉപാസകാ അഹേസും. അഥ നേസം "ഏകം നോ, ഭന്തേ, പരിചരിതബ്ബട്ഠാനം ദേഥാ"തി വദന്താനം ദക്ഖിണഹത്ഥേന അത്തനോ സീസം പരാമസിത്വാ കേസധാതുയോ അദാസി. തേ അത്തനോ നഗരേ താ ധാതുയോ സുവണ്ണസമുഗ്ഗസ്സ അന്തോ പക്ഖിപിത്വാ ചേതിയം പതിട്ഠാപേസും.

സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ പന തതോ വുട്ഠായ പുന അജപാലനിഗ്രോധമേവ ഗന്ത്വാ നിഗ്രോധമൂലേ നിസീദി. അഥസ്സ തത്ഥ നിസിന്നമത്തസ്സേവ അത്തനാ അധിഗതധമ്മസ്സ ഗമ്ഭീരതം പച്ചവേക്ഖന്തസ്സ സബ്ബബുദ്ധാനം ആചിണ്ണോ - "കിച്ഛേന അധിഗതോ ഖോ മ്യായം ധമ്മോ"തി പരേസം അദേസേതുകാമതാകാരപ്പത്തോ വിതക്കോ ഉദപാദി. അഥ ഖോ **ബ്രഹ്മാ സഹമ്പതി** "നസ്സതി വത ഭോ ലോകോ, വിനസ്സതി വത ഭോ ലോകോ"തി ദസഹി ചക്കവാളസഹസ്സേഹി സക്കസുയാമസന്തുസിതനിമ്മാനരതിവസവത്തിമഹാബ്രഹ്മാനോ ആദായ സത്ഥു സന്തികം ആഗന്ത്വാ "ദേസേതു, ഭന്തേ, ഭഗവാ ധമ്മ"ന്തിആദിനാ നയേന ധമ്മദേസനം ആയാചി.

സത്ഥാ തസ്സ പടിഞ്ഞം ദത്വാ "കസ്സ നു ഖോ അഹം പഠമം ധമ്മം ദേസേയ്യ"ന്തി ചിന്തേന്തോ "ആളാരോ പണ്ഡിതോ, സോ ഇമം ധമ്മം ഖിപ്പം ആജാനിസ്സതീ"തി ചിത്തം ഉപ്പാദേത്വാ പുന ഓലോകേന്തോ തസ്സ സത്താഹകാലങ്കതഭാവം ഞത്വാ ഉദകം ആവജ്ജേസി. തസ്സാപി അഭിദോസകാലങ്കതഭാവം ഞത്വാ "ബഹൂപകാരാ ഖോ മേ പഞ്ചവഗ്ഗിയാ ഭിക്ഖൂ"തി പഞ്ചവഗ്ഗിയേ ആരബ്ഭ മനസി കത്വാ "കഹം നു ഖോ തേ ഏതരഹി വിഹരന്തീ"തി ആവജ്ജേന്തോ "ബാരാണസിയം ഇസിപതനേ മിഗദായേ"തി ഞത്വാ കതിപാഹം ബോധിമണ്ഡസാമന്തായേവ പിണ്ഡായ ചരന്തോ വിഹരിത്വാ "ആസാള്ഹിപുണ്ണമായം ബാരാണസിം ഗന്ത്വാ ധമ്മചക്കം പവത്തേസ്സാമീ"തി പക്ഖസ്സ ചാതുദ്ദസിയം പച്ചൂസസമയേ പച്ചുട്ഠായ പഭാതായ രത്തിയാ കാലസ്സേവ പത്തചീവരമാദായ അട്ഠാരസയോജനമഗ്ഗം പടിപന്നോ അന്തരാമഗ്ഗേ **ഉപകം** നാമ ആജീവകം ദിസ്വാ തസ്സ അത്തനോ ബുദ്ധഭാവം ആചിക്ഖിത്വാ തം ദിവസമേവ സായന്ഹസമയേ ഇസിപതനം സമ്പാപുണി.

പഞ്ചവഗ്ഗിയാ തഥാഗതം ദൂരതോവ ആഗച്ഛന്തം ദിസ്വാ "അയം ആവുസോ, സമണോ ഗോതമോ പച്ചയബാഹുല്ലായ ആവത്തിത്വാ പരിപുണ്ണകായോ പീണിന്ദ്രിയോ സുവണ്ണവണ്ണോ ഹുത്വാ ആഗച്ഛതി. ഇമസ്സ വന്ദനാദീനി ന കരിസ്സാമ, മഹാകുലപ്പസുതോ ഖോ പനേസ ആസനാഭിഹാരം അരഹതി, തേനസ്സ ആസനമത്തം പഞ്ഞാപേസ്സാമാ"തി കതികം അകംസു. ഭഗവാ സദേവകസ്സ ലോകസ്സ ചിത്താചാരജാനനസമത്ഥേന ഞാണേന "കിം നു ഖോ ഇമേ ചിന്തയിംസൂ"തി ആവജ്ജേത്വാ ചിത്തം അഞ്ഞാസി. അഥ തേസു സബ്ബദേവമനുസ്സേസു അനോദിസ്സകവസേന ഫരണസമത്ഥം മേത്തചിത്തം സങ്ഖിപിത്വാ ഓദിസ്സകവസേന മേത്തചിത്തേന ഫരി. തേ ഭഗവതാ മേത്തചിത്തേന സംഫുട്ഠാ തഥാഗതേ ഉപസങ്കമന്തേ സകായ കതികായ സണ്ഠാതും അസക്കോന്താ പച്ചുഗ്ഗന്ത്വാ അഭിവാദനാദീനി സബ്ബകിച്ചാനി

അകംസു. സമ്മാസമ്ബുദ്ധഭാവം പനസ്സ അജാനന്താ കേവലം നാമേന ച ആവുസോവാദേന ച സമുദാചരിംസു.

അഥ നേ ഭഗവാ - “മാ, ഭിക്ഖവേ, തഥാഗതം നാമേന ച ആവുസോവാദേന ച സമുദാചരഥ. അരഹം, ഭിക്ഖവേ, തഥാഗതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ”തി അത്തനോ ബുദ്ധഭാവം ഞാപേത്വാ പഞ്ഞത്തവരബുദ്ധാസനേ നിസിന്നോ ഉത്തരാസാള്ഹനക്ഖത്തയോഗേ വത്തമാനേ അട്ഠാരസഹി ബ്രഹ്മകോടീഹി പരിവുതോ പഞ്ചവഗ്ഗിയത്ഥേരേ ആമന്തേത്വാ തിപരിവട്ടം ദ്വാദസാകാരം ഛഞാണവിജമ്ഭനം അനുത്തരം **ധമ്മചക്കപ്പവത്തനസുത്തന്തം** (മഹാവ॰ ൧൩ ആദയോ; സം॰ നി॰ ൫.൧൦൮൧) ദേസേസി. തേസു കോണ്ഡഞ്ഞത്ഥേരോ ദേസനാനുസാരേന ഞാണം പേസേന്തോ സുത്തപരിയോസാനേ അട്ഠാരസഹി ബ്രഹ്മകോടീഹി സദ്ധിം സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠാസി. സത്ഥാ തത്ഥേവ വസ്സം ഉപഗന്ത്വാ പുനദിവസേ വപ്പത്ഥേരം ഓവദന്തോ വിഹാരേയേവ നിസീദി, സേസാ ചത്താരോപി പിണ്ഡായ ചരിംസു. വപ്പത്ഥേരോ പുബ്ബണ്ഹേയേവ സോതാപത്തിഫലം പാപുണി . ഏതേനേവുപായേന പുനദിവസേ ഭദ്ദിയത്ഥേരം, പുനദിവസേ മഹാനാമത്ഥേരം, പുനദിവസേ അസ്സജിത്ഥേരന്തി സബ്ബേ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠാപേത്വാ പഞ്ചമിയം പക്ഖസ്സ പഞ്ചപി ഥേരേ സന്നിപാതേത്വാ **അനത്തലക്ഖണസുത്തന്തം** (മഹാവ॰ ൨൦ ആദയോ; സം॰ നി॰ ൩.൫൯) ദേസേസി. ദേസനാപരിയോസാനേ പഞ്ചപി ഥേരാ അരഹത്തേ പതിട്ഠഹിംസു. അഥ സത്ഥാ **യസസ്സ** കുലപുത്തസ്സ ഉപനിസ്സയം ദിസ്വാ തം രത്തിഭാഗേ നിബ്ബിജ്ജിത്വാ ഗേഹം പഹായ നിക്ഖന്തം “ഏഹി യസാ”തി പക്കോസിത്വാ തസ്മിംയേവ രത്തിഭാഗേ സോതാപത്തിഫലേ, പുനദിവസേ അരഹത്തേ പതിട്ഠാപേത്വാ, അപരേപി തസ്സ സഹായകേ **ചതുപഞ്ഞാസജനേ** ഏഹിഭിക്ഖുപബ്ബജ്ജായ പബ്ബാജേത്വാ അരഹത്തം പാപേസി.

ഏവം ലോകേ ഏകസട്ഠിയാ അരഹന്തേസു ജാതേസു സത്ഥാ വുട്ഠവസ്സോ പവാരേത്വാ “ചരഥ ഭിക്ഖവേ ചാരിക”ന്തി സട്ഠിഭിക്ഖൂ ദിസാസു പേസേത്വാ സയം ഉരുവേലം ഗച്ഛന്തോ അന്തരാമഗ്ഗേ കപ്പാസികവനസണ്ഡേ തിംസ**ഭദ്ദവഗ്ഗിയകുമാരേ** വിനേസി. തേസു സബ്ബപച്ഛിമകോ സോതാപന്നോ, സബ്ബുത്തമോ അനാഗാമീ അഹോസി. തേപി സബ്ബേ ഏഹിഭിക്ഖുഭാവേനേവ പബ്ബാജേത്വാ ദിസാസു പേസേത്വാ ഉരുവേലം ഗന്ത്വാ അഡ്ഢുഡ്ഢപാടിഹാരിയസഹസ്സാനി ദസ്സേത്വാ ഉരുവേലകസ്സപാദയോ സഹസ്സജടിലപരിവാരേ **തേഭാതികജടിലേ** വിനേത്വാ ഏഹിഭിക്ഖുഭാവേന പബ്ബാജേത്വാ ഗയാസീസേ നിസീദാപേത്വാ **ആദിത്തപരിയായദേസനായ** (മഹാവ॰ ൫൪) അരഹത്തേ പതിട്ഠാപേത്വാ തേന അരഹന്തസഹസ്സേന പരിവുതോ “ബിമ്ബിസാരരഞ്ഞോ ദിന്നപടിഞ്ഞം മോചേസ്സാമീ”തി രാജഗഹനഗരൂപചാരേ ലട്ഠിവനുയ്യാനം അഗമാസി. രാജാ ഉയ്യാനപാലസ്സ സന്തികാ “സത്ഥാ ആഗതോ”തി സുത്വാ ദ്വാദസനഹുതേഹി ബ്രാഹ്മണഗഹപതികേഹി പരിവുതോ സത്ഥാരം ഉപസങ്കമിത്വാ ചക്കവിചിത്തതലേസു സുവണ്ണപട്ടവിതാനം വിയ പഭാസമുദയം വിസ്സജ്ജേന്തേസു തഥാഗതസ്സ പാദേസു സിരസാ നിപതിത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി സദ്ധിം പരിസായ.

അഥ ഖോ തേസം ബ്രാഹ്മണഗഹപതികാനം ഏതദഹോസി - “കിം നു ഖോ മഹാസമണോ ഉരുവേലകസ്സപേ ബ്രഹ്മചരിയം ചരതി, ഉദാഹു

ഉരുവേലകസ്സപോ മഹാസമണേ''തി. ഭഗവാ തേസം ചേതസ്സാ ചേതോപരിവിതക്കമഞ്ഞായ ഉരുവേലകസ്സപം ഗാഥായ അജ്ഝഭാസി -

> ''കിമേവ ദിസ്വാ ഉരുവേലവാസി, പഹാസി അഗ്ഗിം കിസകോവദാനോ;
> പുച്ഛാമി തം കസ്സപ ഏതമത്ഥം, കഥം പഹീനം തവ അഗ്ഗിഹുത്ത''ന്തി. -

ഥേരോപി ഭഗവതോ അധിപ്പായം വിദിത്വാ -

> ''രൂപേ ച സദ്ദേ ച അഥോ രസേ ച, കാമിത്ഥിയോ ചാഭിവദന്തി യഞ്ഞാ;
> ഏതം മലന്തി ഉപധീസു ഞത്വാ, തസ്മാ ന യിട്ഠേ ന ഹുതേ അരഞ്ജി''ന്തി. (മഹാവ॰ ൫൫) -

ഇമം ഗാഥം വത്വാ അത്തനോ സാവകഭാവപ്പകാസനത്ഥം തഥാഗതസ്സ പാദപിട്ഠേ സീസം ഠപേത്വാ ''സത്ഥാ മേ, ഭന്തേ ഭഗവാ, സാവകോഹമസ്മീ''തി വത്വാ ഏകതാലം ദ്വിതാലം തിതാലന്തി യാവ സത്തതാലപ്പമാണം സത്തക്ഖത്തും വേഹാസം അബ്ഭുഗ്ഗന്ത്വാ ഓരുയ്ഹ തഥാഗതം വന്ദിത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി. തം പാടിഹാരിയം ദിസ്വാ മഹാജനോ ''അഹോ മഹാനുഭാവാ ബുദ്ധാ, ഏവംഥാമഗതദിട്ഠികോ നാമ 'അരഹാ'തി മഞ്ഞമാനോ ഉരുവേലകസ്സപോപി ദിട്ഠിജാലം ഭിന്ദിത്വാ തഥാഗതേന ദമിതോ''തി സത്ഥു ഗുണകഥംയേവ കഥേസി. ഭഗവാ ''നാഹം ഇദാനിയേവ ഉരുവേലകസ്സപം ദമേമി, അതീതേപി ഏസ മയാ ദമിതോ''തി വത്വാ ഇമിസ്സാ അട്ഠുപ്പത്തിയാ **മഹാനാരദകസ്സപജാതകം** (ജാ॰ ൨.൨൨.൱൫൩ ആദയോ) കഥേത്വാ ചത്താരി സച്ചാനി പകാസേസി. രാജാ ഏകാദസഹി നഹുതേഹി സദ്ധിം സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠാസി, ഏകനഹുതം ഉപാസകത്തം പടിവേദേസി. രാജാ സത്ഥു സന്തികേ നിസിന്നോയേവ പഞ്ച അസ്സാസകേ പവേദേത്വാ സരണം ഗന്ത്വാ സ്വാതനായ നിമന്തേത്വാ ഉട്ഠായാസനാ ഭഗവന്തം പദക്ഖിണം കത്വാ പക്കാമി.

പുനദിവസേ യേഹി ച ഭഗവാ ഹിയ്യോ ദിട്ഠോ, യേഹി ച അദിട്ഠോ, തേ സബ്ബേപി രാജഗഹവാസിനോ അട്ഠാരസകോടിസങ്ഖാ മനുസ്സാ തഥാഗതം ദട്ഠുകാമാ പാതോവ രാജഗഹതോ ലട്ഠിവനുയ്യാനം അഗമംസു. തിഗാവുതോ മഗ്ഗോ നപ്പഹോസി, സകലലട്ഠിവനുയ്യാനം നിരന്തരം ഫുടം അഹോസി. മഹാജനോ ദസബലസ്സ രൂപസോഭഗ്ഗപ്പത്തം അത്തഭാവം പസ്സന്തോപി തിത്തിം കാതും നാസക്ഖി. വണ്ണഭൂമി നാമേസാ. ഏവരൂപേസു ഹി ഠാനേസു ഭഗവതോ ലക്ഖണാനുബ്യഞ്ജനാദിപ്പഭേദാ സബ്ബാപി രൂപകായസിരീ വണ്ണേതബ്ബാ. ഏവം രൂപസോഭഗ്ഗപ്പത്തം ദസബലസ്സ സരീരം പസ്സമാനേന മഹാജനേന നിരന്തരം ഫുടേ ഉയ്യാനേ ച ഗമനമഗ്ഗേ ച ഏകഭിക്ഖുസ്സപി നിക്ഖമനോകാസോ നാഹോസി. തം ദിവസം കിര ഭഗവതോ ഭത്തം ഛിന്നം ഭവേയ്യ, തസ്മാ ''തം മാ അഹോസീ''തി സക്കസ്സ നിസിന്നാസനം ഉണ്ഹാകാരം ദസ്സേസി. സോ ആവജ്ജമാനോ തം കാരണം ഞത്വാ മാണവകവണ്ണം അഭിനിമ്മിനിത്വാ ബുദ്ധധമ്മസങ്ഘപടിസംയുത്താ ഥുതിയോ വദമാനോ ദസബലസ്സ പുരതോ ഓതരിത്വാ ദേവാനുഭാവേന ഓകാസം കത്വാ -

> ''ദന്തോ ദന്തേഹി സഹ പുരാണജടിലേഹി, വിപ്പമുത്തോ വിപ്പമുത്തേഹി;

സിങ്ഗീനിക്ഖസവണ്ണോ, രാജഗഹം പാവിസി ഭഗവാ.

“മുത്തോ മുത്തേഹി...പേ....

“തിണ്ണോ തിണ്ണേഹി...പേ....

“സന്തോ സന്തേഹി...പേ... രാജഗഹം പാവിസി ഭഗവാ.

“ദസവാസോ ദസബലോ, ദസധമ്മവിദൂ ദസഭി ചുപേതോ;
സോ ദസസതപരിവാരോ, രാജഗഹം പാവിസി ഭഗവാ”തി. (മഹാവം ൫൮) -

ഇമാഹി ഗാഥാഹി സത്ഥു വണ്ണം വദമാനോ പുരതോ പായാസി. തദാ മഹാജനോ മാണവകസ്സ രൂപസിരിം ദിസ്വാ “അതിവിയ അഭിരൂപോ വതായം മാണവകോ, ന ഖോ പന അമ്ഹേഹി ദിട്ഠപുബ്ബോ”തി ചിന്തേത്വാ “കുതോ അയം മാണവകോ, കസ്സ വാ അയ”ന്തി ആഹ. തം സുത്വാ മാണവോ -

“യോ ധീരോ സബ്ബധി ദന്തോ, സുദ്ധോ അപ്പടിപുഗ്ഗലോ;
അരഹം സുഗതോ ലോകേ, തസ്സാഹം പരിചാരകോ”തി. - ഗാഥമാഹ;

സത്ഥാ സക്കേന കതോകാസം മഗ്ഗം പടിപജ്ജിത്വാ ഭിക്ഖുസഹസ്സപരിവുതോ രാജഗഹം പാവിസി. രാജാ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ സങ്ഘസ്സ മഹാദാനം ദത്വാ “അഹം, ഭന്തേ, തീണി രതനാനി വിനാ വസിതും ന സക്ഖിസ്സാമി, വേലായ വാ അവേലായ വാ ഭഗവതോ സന്തികം ആഗമിസ്സാമി, ലട്ഠിവനുയ്യാനഞ്ച നാമ അതിദൂരേ, ഇദം പന അമ്ഹാകം വേളുവനുയ്യാനം നാതിദൂരം നച്ചാസന്നം ഗമനാഗമനസമ്പന്നം ബുദ്ധാരഹം സേനാസനം. ഇദം മേ, ഭന്തേ, ഭഗവാ പടിഗ്ഗണ്ഹാതൂ”തി സുവണ്ണഭിങ്ഗാരേന പുപ്ഫഗന്ധവാസിതം മണിവണ്ണം ഉദകമാദായ വേളുവനുയ്യാനം പരിച്ചജന്തോ ദസബലസ്സ ഹത്ഥേ ഉദകം പാതേസി. തസ്മിം ആരാമേ പടിഗ്ഗഹിതേയേവ “ബുദ്ധസാസനസ്സ മൂലാനി ഓതിണ്ണാനീ”തി മഹാപഥവീ കമ്പി. ജമ്ബുദീപതലസ്മിഞ്ഹി ഠപേത്വാ വേളുവനം അഞ്ഞം മഹാപഥവിം കമ്പേത്വാ ഗഹിതസേനാസനം നാമ നത്ഥി. തമ്ബപണ്ണിദീപേപി ഠപേത്വാ മഹാവിഹാരം അഞ്ഞം പഥവിം കമ്പേത്വാ ഗഹിതസേനാസനം നാമ നത്ഥി. സത്ഥാ വേളുവനാരാമം പടിഗ്ഗഹേത്വാ രഞ്ഞോ അനുമോദനം കത്വാ ഉട്ഠായാസനാ ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവുതോ വേളുവനം അഗമാസി .

തസ്മിം ഖോ പന സമയേ സാരിപുത്തോ ച മോഗ്ഗല്ലാനോ ചാതി ദ്വേ പരിബ്ബാജകാ രാജഗഹം ഉപനിസ്സായ വിഹരന്തി അമതം പരിയേസമാനാ. തേസു സാരിപുത്തോ അസ്സജിത്ഥേരം പിണ്ഡായ പവിട്ഠം ദിസ്വാ പസന്നചിത്തോ പയിരുപാസിത്വാ “യേ ധമ്മാ ഹേതുപ്പഭവാ”തിആദിഗാഥം (മഹാവം ൬൦; അപം ഥേര ൧.൧.൨൮൬) സുത്വാ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠായ അത്തനോ സഹായകസ്സ മോഗ്ഗല്ലാനസ്സപി തമേവ ഗാഥം അഭാസി. സോപി സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠഹി. തേ ഉഭോപി **സഞ്ചയം** ഓലോകേത്വാ അത്തനോ പരിസായ സദ്ധിം ഭഗവതോ സന്തികേ പബ്ബജിംസു. തേസു മോഗ്ഗല്ലാനോ സത്താഹേന അരഹത്തം പാപുണി, സാരിപുത്തോ

അഡ്ഢമാസേന. ഉഭോപി തേ സത്ഥാ അഗ്ഗസാവകട്ഠാനേ ഠപേസി. സാരിപുത്തത്ഥേരേന ച അരഹത്തം പത്തദിവസേയേവ സന്നിപാതം അകാസി.

തഥാഗതേ പന തസ്മിഞ്ഞേവ വേളുവനുയ്യാനേ വിഹരന്തേ സുദ്ധോദനമഹാരാജാ "പുത്തോ കിര മേ ഛബ്ബസ്സാനി ദുക്കരകാരികം ചരിത്വാ പരമാഭിസമ്ബോധിം പത്വാ പവത്തവരധമ്മചക്കോ രാജഗഹം ഉപനിസ്സായ വേളുവനേ വിഹരതീ"തി സുത്വാ അഞ്ഞതരം അമച്ചം ആമന്തേസി - "ഏഹി ഭണേ, ത്വം പുരിസസഹസ്സപരിവാരോ രാജഗഹം ഗന്ത്വാ മമ വചനേന 'പിതാ തേ സുദ്ധോദനമഹാരാജാ ദട്ഠുകാമോ'തി വത്വാ മമ പുത്തം ഗണ്ഹിത്വാ ഏഹീ"തി ആഹ. സോ "ഏവം, ദേവാ"തി രഞ്ഞോ വചനം സിരസാ സമ്പടിച്ഛിത്വാ പുരിസസഹസ്സപരിവാരോ ഖിപ്പമേവ സട്ഠിയോജനമഗ്ഗം ഗന്ത്വാ ദസബലസ്സ ചതുപരിസമജ്ഝേ നിസീദിത്വാ ധമ്മദേസനാവേലായം വിഹാരം പാവിസി. സോ "തിട്ഠതു താവ രഞ്ഞാ പഹിതസാസന"ന്തി പരിസപരിയന്തേ ഠിതോ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ യഥാഠിതോവ സദ്ധിം പുരിസസഹസ്സേന അരഹത്തം പത്വാ പബ്ബജ്ജം യാചി. ഭഗവാ "ഏഥ ഭിക്ഖവോ"തി ഹത്ഥം പസാരേസി. സബ്ബേ തങ്ഖണഞ്ഞേവ ഇദ്ധിമയപത്തചീവരധരാ സട്ഠിവസ്സികത്ഥേരാ വിയ അഹേസും. അരഹത്തം പത്തകാലതോ പട്ഠായ പന അരിയാ നാമ മജ്ഝത്താവ ഹോന്തീതി, സോ രഞ്ഞാ പഹിതസാസനം ദസബലസ്സ ന കഥേസി. രാജാ - "നേവ ഗതോ ആഗച്ഛതി, ന സാസനം സുയ്യതീ"തി "ഏഹി ഭണേ, ത്വം ഗച്ഛാ"തി ഏതേനേവ നിയാമേന അഞ്ഞം അമച്ചം പേസേസി. സോപി ഗന്ത്വാ പുരിമനയേനേവ സദ്ധിം പരിസായ അരഹത്തം പത്വാ തുണ്ഹീ അഹോസി. പുന രാജാ "ഏഹി ഭണേ, ത്വം ഗച്ഛ, ത്വം ഗച്ഛാ"തി ഏതേനേവ നിയാമേന അപരേപി സത്ത അമച്ചേ പേസേസി. തേ സബ്ബേ നവ പുരിസസഹസ്സപരിവാരാ നവ അമച്ചാ അത്തനോ കിച്ചം നിട്ഠാപേത്വാ തുണ്ഹീഭൂതാ തത്ഥേവ വിഹരിംസു.

രാജാ സാസനമത്തമ്പി ആഹരിത്വാ ആചിക്ഖന്തം അലഭിത്വാ ചിന്തേസി - "ഏത്തകാപി ജനാ മയി സിനേഹാഭാവേന സാസനമത്തമ്പി ന പച്ചാഹരിംസു, കോ നു ഖോ മേ സാസനം കരിസ്സതീ"തി സബ്ബം രാജബലം ഓലോകേന്തോ **കാളുദായിം** അദ്ദസ. സോ കിര രഞ്ഞോ സബ്ബത്ഥസാധകോ അബ്ഭന്തരികോ അതിവിയ വിസ്സാസികോ അമച്ചോ ബോധിസത്തേന സദ്ധിം ഏകദിവസേ ജാതോ സഹപംസുകീളകോ സഹായോ. അഥ നം രാജാ ആമന്തേസി - "താത കാളുദായി, അഹം മമ പുത്തം ദട്ഠുകാമോ നവപുരിസസഹസ്സപരിവാരേന നവ അമച്ചേ പേസേസിം, തേസു ഏകോപി ആഗന്ത്വാ സാസനമത്തം ആരോചേന്തോ നാമ നത്ഥി. ദുജ്ജാനോ ഖോ പന മേ ജീവിതന്തരായോ, ജീവമാനോയേവാഹം പുത്തം ദട്ഠുകാമോ. സക്ഖിസ്സസി നു ഖോ മേ പുത്തം ദസ്സേതു"ന്തി? "സക്ഖിസ്സാമി, ദേവ, സചേ പബ്ബജിതും ലഭിസ്സാമീ"തി. "താത, ത്വം പബ്ബജിതോ വാ അപബ്ബജിതോ വാ മയ്ഹം പുത്തം ദസ്സേഹീ"തി. സോ "സാധു, ദേവാ"തി രഞ്ഞോ സാസനം ആദായ രാജഗഹം ഗന്ത്വാ സത്ഥു ധമ്മദേസനാവേലായ പരിസപരിയന്തേ ഠിതോ ധമ്മം സുത്വാ സപരിവാരോ അരഹത്തം പത്വാ ഏഹിഭിക്ഖുഭാവേന പബ്ബജിത്വാ വിഹാസി.

സത്ഥാ ബുദ്ധോ ഹുത്വാ പഠമം അന്തോവസ്സം ഇസിപതനേ വസിത്വാ വുട്ഠവസ്സോ പവാരേത്വാ ഉരുവേലം ഗന്ത്വാ തത്ഥ തയോ മാസേ വസന്തോ തേഭാതികജടിലേ വിനേത്വാ ഭിക്ഖുസഹസ്സപരിവാരോ ഫുസ്സമാസപുണ്ണമായം രാജഗഹം ഗന്ത്വാ ദ്വേ മാസേ വസി. ഏത്താവതാ ബാരാണസിതോ നിക്ഖന്തസ്സ

പഞ്ച മാസാ ജാതാ, സകലോ ഹേമന്തോ അതിക്കന്തോ. കാളുദായിത്ഥേരസ്സ ആഗതദിവസതോ സത്തട്ഠദിവസാ വീതിവത്താ. ഥേരോ ഫഗ്ഗുണമാസപുണ്ണമായം ചിന്തേസി - ''അതിക്കന്തോ ദാനി ഹേമന്തോ, വസന്തസമയോ അനുപ്പത്തോ, മനുസ്സേഹി സസ്സാദീനി ഉദ്ധരിത്വാ സമ്മുഖസമ്മുഖട്ഠാനേഹി മഗ്ഗാ ദിന്നാ, ഹരിതതിണസഞ്ഛന്നാ പഥവീ, സുപുപ്ഫിതാ വനസണ്ഡാ, പടിപജ്ജനക്ഖമാ മഗ്ഗാ, കാലോ ദസബലസ്സ ഞാതിസങ്ഗഹം കാതു''ന്തി. അഥ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ -

> ''അങ്ഗാരിനോ ദാനി ദുമാ ഭദന്തേ, ഫലേസിനോ ഛദനം വിപ്പഹായ;
> തേ അച്ചിമന്തോവ പഭാസയന്തി, സമയോ മഹാവീര ഭാഗീ രസാനം...
> പേ०.... (ഥേരഗാ० ൫൨൭);
>
> ''നാതിസീതം നാതിഉണ്ഹം, നാതിദുബ്ഭിക്ഖഛാതകം;
> സദ്ദലാ ഹരിതാ ഭൂമി, ഏസ കാലോ മഹാമുനീ''തി. -

സട്ഠിമത്താഹി ഗാഥാഹി ദസബലസ്സ കുലനഗരഗമനവണ്ണം വണ്ണേസി. അഥ നം സത്ഥാ - ''കിം നു ഖോ, ഉദായി, മധുരസ്സരേന ഗമനവണ്ണം വണ്ണേസീ''തി ആഹ. ''തുമ്ഹാകം, ഭന്തേ, പിതാ സുദ്ധോദനമഹാരാജാ തുമ്ഹേ പസ്സിതുകാമോ, കരോഥ ഞാതകാനം സങ്ഗഹ''ന്തി. ''സാധു, ഉദായി, കരിസ്സാമി ഞാതകാനം സങ്ഗഹം, ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ആരോചേഹി, ഗമിയവത്തം പരിപൂരേസ്സന്തീ''തി. ''സാധു, ഭന്തേ''തി ഥേരോ തേസം ആരോചേസി.

ഭഗവാ അങ്ഗമഗധവാസീനം കുലപുത്താനം ദസഹി സഹസ്സേഹി, കപിലവത്ഥുവാസീനം ദസഹി സഹസ്സേഹീതി സബ്ബേഹേവ വീസതിസഹസ്സേഹി ഖീണാസവഭിക്ഖൂഹി പരിവുതോ രാജഗഹാ നിക്ഖമിത്വാ ദിവസേ ദിവസേ യോജനം ഗച്ഛതി. ''രാജഗഹതോ സട്ഠിയോജനം കപിലവത്ഥും ദ്വീഹി മാസേഹി പാപുണിസ്സാമീ''തി അതുരിതചാരികം പക്കാമി. ഥേരോപി ''ഭഗവതോ നിക്ഖന്തഭാവം രഞ്ഞോ ആരോചേസ്സാമീ''തി വേഹാസം അബ്ഭുഗ്ഗന്ത്വാ രഞ്ഞോ നിവേസനേ പാതുരഹോസി. രാജാ ഥേരം ദിസ്വാ തുട്ഠചിത്തോ മഹാരഹേ പല്ലങ്കേ നിസീദാപേത്വാ അത്തനോ പടിയാദിതസ്സ നാനഗ്ഗരസഭോജനസ്സ പത്തം പൂരേത്വാ അദാസി. ഥേരോ ഉട്ഠായ ഗമനാകാരം ദസ്സേസി. ''നിസീദിത്വാ ഭുഞ്ജ, താതാ''തി. ''സത്ഥു സന്തികം ഗന്ത്വാ ഭുഞ്ജിസ്സാമി, മഹാരാജാ''തി. ''കഹം പന, താത, സത്ഥാ''തി? ''വീസതിസഹസ്സഭിക്ഖുപരിവാരോ തുമ്ഹാകം ദസ്സനത്ഥായ ചാരികം നിക്ഖന്തോ, മഹാരാജാ''തി. രാജാ തുട്ഠമാനസോ ആഹ - ''തുമ്ഹേ ഇമം പരിഭുഞ്ജിത്വാ യാവ മമ പുത്തോ ഇമം നഗരം പാപുണാതി, താവസ്സ ഇതോവ പിണ്ഡപാതം പരിഹരഥാ''തി. ഥേരോ അധിവാസേസി. രാജാ ഥേരം പരിവിസിത്വാ പത്തം ഗന്ധചുണ്ണേന ഉബ്ബട്ടേത്വാ ഉത്തമസ്സ ഭോജനസ്സ പൂരേത്വാ ''തഥാഗതസ്സ ദേഥാ''തി ഥേരസ്സ ഹത്ഥേ പതിട്ഠാപേസി. ഥേരോ സബ്ബേസം പസ്സന്താനംയേവ പത്തം ആകാസേ ഖിപിത്വാ സയമ്പി വേഹാസം അബ്ഭുഗ്ഗന്ത്വാ പിണ്ഡപാതം ആഹരിത്വാ സത്ഥു ഹത്ഥേ ഠപേസി. സത്ഥാ തം പരിഭുഞ്ജി. ഏതേനേവ ഉപായേന ഥേരോ ദിവസേ ദിവസേ പിണ്ഡപാതം ആഹരി. സത്ഥാപി അന്തരാമഗ്ഗേ രഞ്ഞോയേവ പിണ്ഡപാതം പരിഭുഞ്ജി. ഥേരോപി ഭത്തകിച്ചാവസാനേ ദിവസേ ദിവസേ ''അജ്ജ ഭഗവാ ഏത്തകം ആഗതോ, അജ്ജ ഏത്തക''ന്തി ബുദ്ധഗുണപടിസംയുത്തായ ച കഥായ സകലം രാജകുലം സത്ഥുദസ്സനം വിനായേവ സത്ഥരി സഞ്ജാതപ്പസാദം അകാസി.

തേനേവ നം ഭഗവാ "ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഭിക്ഖൂനം കുലപ്പസാദകാനം യദിദം കാളുദായീ"തി (അം॰ നി॰ ൧.൨൧൯, ൨൨൫) ഏതദഗ്ഗേ ഠപേസി.

സാകിയാപി ഖോ അനുപ്പത്തേ ഭഗവതി "അമ്ഹാകം ഞാതിസേട്ഠം പസ്സിസ്സാമാ"തി സന്നിപതിത്വാ ഭഗവതോ വസനട്ഠാനം വീമംസമാനാ "നിഗ്രോധസക്കസ്സ ആരാമോ രമണീയോ"തി സല്ലക്ഖേത്വാ തത്ഥ സബ്ബം പടിജഗ്ഗനവിധിം കാരേത്വാ ഗന്ധപുപ്ഫഹത്ഥാ പച്ചുഗ്ഗമനം കരോന്താ സബ്ബാലങ്കാരപടിമണ്ഡിതേ ദഹരദഹരേ നാഗരദാരകേ ച നാഗരദാരികായോ ച പഠമം പഹിണിംസു, തതോ രാജകുമാരേ ച രാജകുമാരികായോ ച, തേസം അനന്തരാ സാമം ഗന്ധപുപ്ഫാദീഹി പൂജയമാനാ ഭഗവന്തം ഗഹേത്വാ നിഗ്രോധാരാമമേവ അഗമംസു. തത്ഥ ഭഗവാ വീസതിസഹസ്സഖീണാസവപരിവുതോ പഞ്ഞത്തവരബുദ്ധാസനേ നിസീദി . സാകിയാ നാമ മാനജാതികാ മാനത്ഥദ്ധാ, തേ "സിദ്ധത്ഥകുമാരോ അമ്ഹേഹി ദഹരതരോ, അമ്ഹാകം കനിട്ഠോ, ഭാഗിനേയ്യോ, പുത്തോ, നത്താ"തി ചിന്തേത്വാ ദഹരദഹരേ രാജകുമാരേ ആഹംസു - "തുമ്ഹേ വന്ദഥ, മയം തുമ്ഹാകം പിട്ഠിതോ നിസീദിസ്സാമാ"തി.

തേസു ഏവം അവന്ദിത്വാ നിസിന്നേസു ഭഗവാ തേസം അജ്ഝാസയം ഓലോകേത്വാ "ന മം ഞാതയോ വന്ദന്തി, ഹന്ദ ദാനി തേ വന്ദാപേസ്സാമീ"തി അഭിഞ്ഞാപാദകം ചതുത്ഥം ഝാനം സമാപജ്ജിത്വാ തതോ വുട്ഠായ ആകാസം അബ്ഭുഗ്ഗന്ത്വാ തേസം സീസേ പാദപംസും ഓകിരമാനോ വിയ കണ്ഡമ്ബരുക്ഖമൂലേ യമകപാടിഹാരിയസദിസം പാടിഹാരിയം അകാസി. രാജാ തം അച്ഛരിയം ദിസ്വാ ആഹ - "ഭന്തേ, തുമ്ഹാകം ജാതദിവസേ കാലദേവലസ്സ വന്ദനത്ഥം ഉപനീതാനം വോപാദേ പരിവത്തേത്വാ ബ്രാഹ്മണസ്സ മത്ഥകേ പതിട്ഠിതേ ദിസ്വാപി അഹം തുമ്ഹാകം പാദേ വന്ദിം, അയം മേ പഠമവന്ദനാ. വപ്പമങ്ഗലദിവസേ ച ജമ്ബുച്ഛായായ സിരിസയനേ നിപന്നാനം വോജമ്ബുച്ഛായായ അപരിവത്തനം ദിസ്വാപി പാദേ വന്ദിം, അയം മേ ദുതിയവന്ദനാ. ഇദാനി പന ഇമം അദിട്ഠപുബ്ബം പാടിഹാരിയം ദിസ്വാപി അഹം തുമ്ഹാകം പാദേ വന്ദാമി, അയം മേ തതിയവന്ദനാ"തി. രഞ്ഞാ പന വന്ദിതേ ഭഗവന്തം അവന്ദിത്വാ ഠാതും സമത്ഥോ നാമ ഏകസാകിയോപി നാഹോസി, സബ്ബേ വന്ദിംസുയേവ.

ഇതി ഭഗവാ ഞാതയോ വന്ദാപേത്വാ ആകാസതോ ഓതരിത്വാ പഞ്ഞത്താസനേ നിസീദി. നിസിന്നേ ഭഗവതി സിഖാപത്തോ ഞാതിസമാഗമോ അഹോസി, സബ്ബേ ഏകഗ്ഗചിത്താ ഹുത്വാ നിസീദിംസു. തതോ മഹാമേഘോ പോക്ഖരവസ്സം വസ്സി. തമ്ബവണ്ണം ഉദകം ഹേട്ഠാ വിരവന്തം ഗച്ഛതി, തേമിതുകാമോവ തേമേതി, അതേമിതുകാമസ്സ സരീരേ ഏകബിന്ദുമത്തമ്പി ന പതതി. തം ദിസ്വാ സബ്ബേ അച്ഛരിയബ്ഭുതചിത്താ ജാതാ "അഹോ അച്ഛരിയം, അഹോ അബ്ഭുത"ന്തി കഥം സമുട്ഠാപേസും. സത്ഥാ "ന ഇദാനേവ മയ്ഹം ഞാതിസമാഗമേ പോക്ഖരവസ്സം വസ്സതി, അതീതേപി വസ്സീ"തി ഇമിസ്സാ അട്ഠുപ്പത്തിയാ **വേസ്സന്തരജാതകം** (ജാ॰ ൨.൨൨.൧൬൫൫ ആദയോ) കഥേസി. ധമ്മകഥം സുത്വാ സബ്ബേ ഉട്ഠായ വന്ദിത്വാ പക്കമിംസു. ഏകോപി രാജാ വാ രാജമഹാമത്തോ വാ "സ്വേ അമ്ഹാകം ഭിക്ഖം ഗണ്ഹഥാ"തി വത്വാ ഗതോ നാമ നത്ഥി.

സത്ഥാ പുനദിവസേ വീസതിഭിക്ഖുസഹസ്സപരിവുതോ കപിലവത്ഥും പിണ്ഡായ പാവിസി. തം ന കോചി ഗന്ത്വാ നിമന്തേസി, ന പത്തം വാ അഗ്ഗഹേസി. ഭഗവാ ഇന്ദഖീലേ ഠിതോവ ആവജ്ജേസി - "കഥം നു ഖോ പുബ്ബബുദ്ധാ കുലനഗരേ പിണ്ഡായ ചരിംസു, കിം ഉപ്പടിപാടിയാ ഇസ്സരജനാനം ഘരാനി അഗമംസു, ഉദാഹു സപദാനചാരികം ചരിംസൂ"തി? തതോ ഏകബുദ്ധസ്സപി ഉപ്പടിപാടിയാ ഗമനം അദിസ്വാ "മയാപി ദാനി അയമേവ തേസം വംസോ പഗ്ഗഹേതബ്ബോ, ആയതിഞ്ച മമ സാവകാ മമഞ്ഞേവ അനുസിക്ഖന്താ പിണ്ഡചാരികവത്തം പരിപൂരേസ്സന്തീ"തി കോടിയം നിവിട്ഠംഗേഹതോ പട്ഠായ സപദാനം പിണ്ഡായ ചരി. "അയ്യോ കിര സിദ്ധത്ഥകുമാരോ പിണ്ഡായ ചരതീ"തി ദ്വിഭൂമികതിഭൂമികാദീസു പാസാദേസു സീഹപഞ്ജരം വിവരിത്വാ മഹാജനോ ദസ്സനബ്യാവടോ അഹോസി.

രാഹുലമാതാപി ദേവീ - "അയ്യപുത്തോ കിര ഇമസ്മിംയേവ നഗരേ മഹന്തേന രാജാനുഭാവേന സുവണ്ണസിവികാദീഹി വിചരിത്വാ ഇദാനി കേസമസ്സും ഓഹാരേത്വാ കാസായവത്ഥനിവാസനോ കപാലഹത്ഥോ പിണ്ഡായ ചരതി, സോഭതി നു ഖോ"തി സീഹപഞ്ജരം വിവരിത്വാ ഓലോകയമാനാ ഭഗവന്തം നാനാവിരാഗസമുജ്ജലായ സരീരപ്പഭായ നഗരവീഥിയോ ഓഭാസേത്വാ ബ്യാമപ്പഭാപരിക്ഖേപസമുപബ്യൂള്ഹായ അസീതാനുബ്യഞ്ജനപ്പഭാസിതായ ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണപടിമണ്ഡിതായ അനോപമായ ബുദ്ധസിരിയാ വിരോചമാനം ദിസ്വാ ഉണ്ഹീസതോ പട്ഠായ യാവ പാദതലാ -

"സിനിദ്ധനീലമുദുകുഞ്ചിതകേസോ, സൂരിയനിമ്മലതലാഭിനലാടോ;
യുത്തതുങ്ഗമുദുകായതനാസോ, രംസിജാലവികസിതോ നരസീഹോ"തി. -

ഏവമാദികാഹി ദസഹി **നരസീഹഗാഥാഹി** അഭിത്ഥവിത്വാ "തുമ്ഹാകം പുത്തോ പിണ്ഡായ ചരതീ"തി രഞ്ഞോ ആരോചേസി. രാജാ സംവിഗ്ഗഹദയോ ഹത്ഥേന സാടകം സണ്ഠപേന്തോ തുരിതതുരിതോ നിക്ഖമിത്വാ വേഗേന ഗന്ത്വാ ഭഗവതോ പുരതോ ഠത്വാ ആഹ - "കിന്നു ഖോ, ഭന്തേ, അമ്ഹേ ലജ്ജാപേഥ, കിമത്ഥം പിണ്ഡായ ചരഥ, കിം 'ഏത്തകാനം ഭിക്ഖൂനം ന സക്കാ ഭത്തം ലദ്ധു'ന്തി സഞ്ഞം കരിത്ഥാ"തി? "വംസചാരിത്തമേതം, മഹാരാജ, അമ്ഹാക"ന്തി. "നനു, ഭന്തേ, അമ്ഹാകം വംസോ നാമ മഹാസമ്മതഖത്തിയവംസോ, ഏത്ഥ ച ഏകഖത്തിയോപി ഭിക്ഖാചരകോ നാമ നത്ഥീ"തി. "അയം, മഹാരാജ, ഖത്തിയവംസോ നാമ തവ വംസോ. അമ്ഹാകം പന 'ദീപങ്കരോ കോണ്ഡഞ്ഞോ...പേ॰... കസ്സപോ'തി അയം ബുദ്ധവംസോ നാമ. ഏതേ ച അഞ്ഞേ ച അനേകസഹസ്സസങ്ഖാ ബുദ്ധാ ഭിക്ഖാചാരേനേവ ജീവികം കപ്പേസു"ന്തി അന്തരവീഥിയം ഠിതോവ -

"ഉത്തിട്ഠേ നപ്പമജ്ജേയ്യ, ധമ്മം സുചരിതം ചരേ;
ധമ്മചാരീ സുഖം സേതി, അസ്മിം ലോകേ പരമ്ഹി ചാ"തി. (ധ॰ പ॰ ൧൬൮) -

ഇമം ഗാഥമാഹ. ഗാഥാപരിയോസാനേ രാജാ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠാസി.

"ധമ്മഞ്ചരേ സുചരിതം, ന നം ദുച്ചരിതം ചരേ;
ധമ്മചാരീ സുഖം സേതി, അസ്മിം ലോകേ പരമ്ഹി ചാ"തി. (ധ॰ പ॰ ൧൬൯) -

ഇമം ഗാഥം സുത്വാ സകദാഗാമിഫലേ പതിട്ഠാസി, **മഹാധമ്മപാലജാതകം** (ജാ॰ ൧.൧൦.൯൨ ആദയോ) സുത്വാ അനാഗാമിഫലേ പതിട്ഠാസി, മരണസമയേ സേതച്ഛത്തസ്സ ഹേട്ഠാ സിരിസയനേ നിപന്നോയേവ അരഹത്തം പാപുണി. അരഞ്ഞവാസേന പധാനാനുയോഗകിച്ചം രഞ്ഞോ നാഹോസി. സോ സോതാപത്തിഫലം സച്ഛികത്വായേവ പന ഭഗവതോ പത്തം ഗഹേത്വാ സപരിസം ഭഗവന്തം മഹാപാസാദം ആരോപേത്വാ പണീതേന ഖാദനീയേന ഭോജനീയേന പരിവിസി. ഭത്തകിച്ചപരിയോസാനേ സബ്ബം ഇത്ഥാഗാരം ആഗന്ത്വാ ഭഗവന്തം വന്ദി ഠപേത്വാ രാഹുലമാതരം. സാ പന "ഗച്ഛ, അയ്യപുത്തം വന്ദാഹീ"തി പരിജനേന വുച്ചമാനാപി "സചേ മയ്ഹം ഗുണോ അത്ഥി, സയമേവ മമ സന്തികം അയ്യപുത്തോ ആഗമിസ്സതി, ആഗതമേവ നം വന്ദിസ്സാമീ"തി വത്വാ ന അഗമാസി.

ഭഗവാ രാജാനം പത്തം ഗാഹാപേത്വാ ദ്വീഹി അഗ്ഗസാവകേഹി സദ്ധിം രാജധീതായ സിരിഗബ്ഭം ഗന്ത്വാ "രാജധീതാ യഥാരുചി വന്ദമാനാ ന കിഞ്ചി വത്തബ്ബാ"തി വത്വാ പഞ്ഞത്താസനേ നിസീദി. സാ വേഗേനാഗന്ത്വാ ഗോപ്ഫകേസു ഗഹേത്വാ പാദപിട്ഠിയം സീസം പരിവത്തേത്വാ യഥാജ്ഝാസയം വന്ദി. രാജാ രാജധീതായ ഭഗവതി സിനേഹബഹുമാനാദിഗുണസമ്പത്തിം കഥേസി - "ഭന്തേ, മമ ധീതാ 'തുമ്ഹേഹി കാസായാനി വത്ഥാനി നിവാസിതാനീ'തി സുത്വാ തതോ പട്ഠായ കാസായവത്ഥനിവത്ഥാ ജാതാ, തുമ്ഹാകം ഏകഭത്തികഭാവം സുത്വാ ഏകഭത്തികാവ ജാതാ, തുമ്ഹേഹി മഹാസയനസ്സ ഛഡ്ഡിതഭാവം സുത്വാ പട്ടികാമഞ്ചകേയേവ നിപന്നാ, തുമ്ഹാകം മാലാഗന്ധാദീഹി വിരതഭാവം ഞത്വാ വിരതമാലാഗന്ധാവ ജാതാ, അത്തനോ ഞാതകേഹി 'മയം പടിജഗ്ഗിസ്സാമാ'തി സാസനേ പേസിതേപി തേസു ഏകഞാതകമ്പി ന ഓലോകേസി, ഏവം ഗുണസമ്പന്നാ മേ, ഭന്തേ, ധീതാ"തി. "അനച്ഛരിയം, മഹാരാജ, അയം ഇദാനി തയാ രക്ഖിയമാനാ രാജധീതാ പരിപക്കേ ഞാണേ അത്താനം രക്ഖേയ്യ, ഏസാ പുബ്ബേ അനാരക്ഖാ പബ്ബതപാദേ വിചരമാനാ അപരിപക്കേപി ഞാണേ അത്താനം രക്ഖീ"തി വത്വാ **ചന്ദകിന്നരീജാതകം** (ജാ॰ ൧.൧൮.൧൮ ആദയോ) കഥേത്വാ ഉട്ഠായാസനാ പക്കാമി.

പുനദിവസേ പന **നന്ദസ്സ** രാജകുമാരസ്സ അഭിസേകഗേഹപ്പവേസനവിവാഹമങ്ഗലേസു വത്തമാനേസു തസ്സ ഗേഹം ഗന്ത്വാ കുമാരം പത്തം ഗാഹാപേത്വാ പബ്ബാജേതുകാമോ മങ്ഗലം വത്വാ ഉട്ഠായാസനാ പക്കാമി. **ജനപദകല്യാണീ** കുമാരം ഗച്ഛന്തം ദിസ്വാ "തുവടം ഖോ, അയ്യപുത്ത, ആഗച്ഛേയ്യാസീ"തി വത്വാ ഗീവം പസാരേത്വാ ഓലോകേസി. സോ ഭഗവന്തം "പത്തം ഗണ്ഹഥാ"തി വത്തും അവിസഹമാനോ വിഹാരംയേവ അഗമാസി. തം അനിച്ഛമാനംയേവ ഭഗവാ പബ്ബാജേസി. ഇതി ഭഗവാ കപിലവത്ഥും ഗന്ത്വാ തതിയദിവസേ നന്ദം പബ്ബാജേസി.

സത്തമേ ദിവസേ രാഹുലമാതാപി കുമാരം അലങ്കരിത്വാ ഭഗവതോ സന്തികം പേസേസി - "പസ്സ, താത, ഏതം വീസതിസഹസ്സസമണപരിവുതം സുവണ്ണവണ്ണം ബ്രഹ്മരൂപവണ്ണം സമണം, അയം തേ പിതാ, ഏതസ്സ മഹന്താ നിധയോ അഹേസും ത്യസ്സ നിക്ഖമനകാലതോ പട്ഠായ ന പസ്സാമ, ഗച്ഛ, നം ദായജ്ജം യാചാഹി - 'അഹം, താത, കുമാരോ അഭിസേകം പത്വാ ചക്കവത്തീ ഭവിസ്സാമി, ധനേന മേ അത്ഥോ, ധനം മേ ദേഹി. സാമികോ ഹി പുത്തോ

പിതുസന്തകസ്സാ'"തി. കുമാരോ ച ഭഗവതോ സന്തികം ഗന്ത്വാവ പിതുസിനേഹം ലഭിത്വാ ഹട്ഠചിത്തോ "സുഖാ തേ, സമണ, ഛായാ"തി വത്വാ അഞ്ഞഞ്ച ബഹും അത്തനോ അനുരൂപം വദന്തോ അട്ഠാസി. ഭഗവാ കതഭത്തകിച്ചോ അനുമോദനം വത്വാ ഉട്ഠായാസനാ പക്കാമി. കുമാരോപി "ദായജ്ജം മേ, സമണ, ദേഹി, ദായജ്ജം മേ, സമണ, ദേഹീ"തി ഭഗവന്തം അനുബന്ധി. ന ഭഗവാ കുമാരം നിവത്താപേസി, പരിജനോപി ഭഗവതാ സദ്ധിം ഗച്ഛന്തം നിവത്തേതും നാസക്ഖി. ഇതി സോ ഭഗവതാ സദ്ധിം ആരാമമേവ അഗമാസി.

തതോ ഭഗവാ ചിന്തേസി - "യം അയം പിതുസന്തകം ധനം ഇച്ഛതി, തം വട്ടാനുഗതം സവിഘാതം, ഹന്ദസ്സ മേ ബോധിമണ്ഡേ പടിലദ്ധം സത്തവിധം അരിയധനം ദേമി, ലോകുത്തരദായജ്ജസ്സ നം സാമികം കരോമീ"തി ആയസ്മന്തം സാരിപുത്തം ആമന്തേസി - "തേന ഹി, സാരിപുത്ത, രാഹുലം പബ്ബാജേഹീ"തി. ഥേരോ തം പബ്ബാജേസി. പബ്ബജിതേ ച പന കുമാരേ രഞ്ഞോ അധിമത്തം ദുക്ഖം ഉപ്പജ്ജി, തം അധിവാസേതും അസക്കോന്തോ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ "സാധു, ഭന്തേ, അയ്യാ മാതാപിതൂഹി അനനുഞ്ഞാതം പുത്തം ന പബ്ബാജേയ്യു"ന്തി വരം യാചി. ഭഗവാ ച തസ്സ വരം ദത്വാ പുനേകദിവസേ രാജനിവേസനേ കതഭത്തകിച്ചോ ഏകമന്തം നിസിന്നേന രഞ്ഞാ "ഭന്തേ, തുമ്ഹാകം ദുക്കരകാരികകാലേ ഏകാ ദേവതാ മം ഉപസങ്കമിത്വാ 'പുത്തോ തേ കാലങ്കതോ'തി ആഹ, തസ്സാ വചനം അസദ്ദഹന്തോ 'ന മയ്ഹം പുത്തോ സമ്ബോധിം അപ്പത്വാ കാലം കരോതീ'തി തം പടിക്ഖിപി"ന്തി വുത്തേ "തുമ്ഹേ ഇദാനി കിം സദ്ദഹിസ്സഥ, യേ തുമ്ഹേ പുബ്ബേപി അട്ഠികാനി ദസ്സേത്വാ 'പുത്തോ തേ മതോ'തി വുത്തേ ന സദ്ദഹിത്ഥാ"തി ഇമിസ്സാ അട്ഠുപ്പത്തിയാ **മഹാധമ്മപാലജാതകം** കഥേസി. കഥാപരിയോസാനേ രാജാ അനാഗാമിഫലേ പതിട്ഠഹി.

ഇതി ഭഗവാ പിതരം തീസു ഫലേസു പതിട്ഠാപേത്വാ ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവുതോ പുനദേവ രാജഗഹം ഗന്ത്വാ സീതവനേ വിഹാസി. തസ്മിം സമയേ അനാഥപിണ്ഡികോ ഗഹപതി പഞ്ചഹി സകടസതേഹി ഭണ്ഡം ആദായ രാജഗഹം ഗന്ത്വാ അത്തനോ പിയസഹായകസ്സ സേട്ഠിനോ ഗേഹം ഗന്ത്വാ തത്ഥ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ ഉപ്പന്നഭാവം സുത്വാ ബലവപച്ചൂസേ ദേവതാനുഭാവേന വിവടേന ദ്വാരേന സത്ഥാരം ഉപസങ്കമിത്വാ ധമ്മം സുത്വാ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠായ, ദുതിയേ ദിവസേ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ സങ്ഘസ്സ മഹാദാനം ദത്വാ സാവത്ഥിം ആഗമനത്ഥായ സത്ഥു പടിഞ്ഞം ഗഹേത്വാ അന്തരാമഗ്ഗേ പഞ്ചചത്താലീസയോജനട്ഠാനേ സതസഹസ്സം ദത്വാ യോജനികേ യോജനികേ വിഹാരം കാരേത്വാ ജേതവനം കോടിസന്ഥാരേന അട്ഠാരസഹി ഹിരഞ്ഞകോടീഹി കിണിത്വാ നവകമ്മം പട്ഠപേസി. സോ മജ്ഝേ ദസബലസ്സ ഗന്ധകുടിം കാരേസി, തം പരിവാരേത്വാ അസീതിയാ മഹാഥേരാനം പാടിയേക്കം ഏകസന്നിവേസനേ ആവാസേ ഏകകുടികദ്വികുടികഹംസവട്ടകദീഘരസ്സസാലാമണ്ഡപാദിവസേന സേസസേനാസനാനി പോക്ഖരണിചങ്കമനരത്തിട്ഠാനദിവാട്ഠാനാനി ചാതി അട്ഠാരസകോടിപരിച്ചാഗേന രമണീയേ ഭൂമിഭാഗേ മനോരമം വിഹാരം കാരേത്വാ ദസബലസ്സ ആഗമനത്ഥായ ദൂതം പാഹേസി. സത്ഥാ തസ്സ വചനം സുത്വാ മഹാഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവാരോ രാജഗഹാ നിക്ഖമിത്വാ അനുപുബ്ബേന സാവത്ഥിനഗരം പാപുണി.

മഹാസേട്ഠിപി ഖോ വിഹാരമഹം സജ്ജേത്വാ തഥാഗതസ്സ ജേതവനം പവിസനദിവസേ പുത്തം സബ്ബാലങ്കാരപടിമണ്ഡിതം കത്വാ അലങ്കതപടിയത്തേഹേവ പഞ്ചഹി കുമാരസതേഹി സദ്ധിം പേസേസി. സോ സപരിവാരോ പഞ്ചവണ്ണവത്ഥസമുജ്ജലാനി പഞ്ച ധജസതാനി ഗഹേത്വാ ദസബലസ്സ പുരതോ അഹോസി, തേസം പച്ഛതോ മഹാസുഭദ്ദാ ചൂളസുഭദ്ദാതി ദ്വേ സേട്ഠിധീതരോ പഞ്ചഹി കുമാരികാസതേഹി സദ്ധിം പുണ്ണഘടേ ഗഹേത്വാ നിക്ഖമിംസു, താസം പച്ഛതോ സേട്ഠിഭരിയാ സബ്ബാലങ്കാരപടിമണ്ഡിതാ പഞ്ചഹി മാതുഗാമസതേഹി സദ്ധിം പുണ്ണപാതിയോ ഗഹേത്വാ നിക്ഖമി, സബ്ബേസം പച്ഛതോ മഹാസേട്ഠി അഹതവത്ഥനിവത്ഥോ അഹതവത്ഥനിവത്ഥേഹേവ പഞ്ചഹി സേട്ഠിസതേഹി സദ്ധിം ഭഗവന്തം അബ്ഭുഗ്ഗഞ്ഛി. ഭഗവാ ഇമം ഉപാസകപരിസം പുരതോ കത്വാ മഹാഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവുതോ അത്തനോ സരീരപ്പഭായ സുവണ്ണരസസേകസിഞ്ചനാനി വിയ വനന്തരാനി കുരുമാനോ അനന്തായ ബുദ്ധലീലായ അപരിമാണായ ബുദ്ധസിരിയാ ജേതവനവിഹാരം പാവിസി.

അഥ നം അനാഥപിണ്ഡികോ ആപുച്ഛി - ‘‘കഥാഹം, ഭന്തേ, ഇമസ്മിം വിഹാരേ പടിപജ്ജാമീ’’തി? ‘‘തേന ഹി, ഗഹപതി, ഇമം വിഹാരം ആഗതാനാഗതസ്സ ചാതുദ്ദിസസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ പതിട്ഠാപേഹീ’’തി. ‘‘സാധു, ഭന്തേ’’തി മഹാസേട്ഠി സുവണ്ണഭിങ്ഗാരം ആദായ ദസബലസ്സ ഹത്ഥേ ഉദകം പാതേത്വാ ‘‘ഇമം ജേതവനവിഹാരം ആഗതാനാഗതസ്സ ചാതുദ്ദിസസ്സ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ദമ്മീ’’തി അദാസി. സത്ഥാ വിഹാരം പടിഗ്ഗഹേത്വാ അനുമോദനം കരോന്തോ -

‘‘സീതം ഉണ്ഹം പടിഹന്തി, തതോ വാളമിഗാനി ച;
സരീസപേ ച മകസേ, സിസിരേ ചാപി വുട്ഠിയോ.

‘‘തതോ വാതാതപോ ഘോരോ, സഞ്ജാതോ പടിഹഞ്ഞതി;
ലേണത്ഥഞ്ച സുഖത്ഥഞ്ച, ഝായിതുഞ്ച വിപസ്സിതും.

‘‘വിഹാരദാനം സങ്ഘസ്സ, അഗ്ഗം ബുദ്ധേന വണ്ണിതം;
തസ്മാ ഹി പണ്ഡിതോ പോസോ, സമ്പസ്സം അത്ഥമത്തനോ.

‘‘വിഹാരേ കാരയേ രമ്മേ, വാസയേത്ഥ ബഹുസ്സുതേ;
തേസം അന്നഞ്ച പാനഞ്ച, വത്ഥസേനാസനാനി ച.

‘‘ദദേയ്യ ഉജുഭൂതേസു, വിപ്പസന്നേന ചേതസാ;
തേ തസ്സ ധമ്മം ദേസേന്തി, സബ്ബദുക്ഖാപനൂദനം;
യം സോ ധമ്മം ഇധഞ്ഞായ, പരിനിബ്ബാതി അനാസവോ’’തി. (ചൂളവ॰ ൨൯൫) -

വിഹാരാനിസംസം കഥേസി. അനാഥപിണ്ഡികോ ദുതിയദിവസതോ പട്ഠായ വിഹാരമഹം ആരഭി. വിസാഖായ വിഹാരമഹോ ചതൂഹി മാസേഹി നിട്ഠിതോ, അനാഥപിണ്ഡികസ്സ പന വിഹാരമഹോ നവഹി മാസേഹി നിട്ഠാസി. വിഹാരമഹേപി അട്ഠാരസേവ കോടിയോ പരിച്ചാഗം അഗമംസു. ഇതി ഏകസ്മിംയേവ വിഹാരേ ചതുപണ്ണാസകോടിസങ്ഖം ധനം പരിച്ചജി.

അതീതേ പന വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ പുനബ്ബസുമിത്തോ നാമ സേട്ഠി സുവണ്ണിട്ഠകാസന്ഥാരേന കിണിത്വാ തസ്മിംയേവ ഠാനേ യോജനപ്പമാണം സങ്ഘാരാമം കാരേസി. സിഖിസ്സ പന ഭഗവതോ കാലേ സിരിവഡ്ഢോ നാമ സേട്ഠി സുവണ്ണഫാലസന്ഥാരേന കിണിത്വാ തസ്മിംയേവ ഠാനേ തിഗാവുതപ്പമാണം സങ്ഘാരാമം കാരേസി. വേസ്സഭുസ്സ ഭഗവതോ കാലേ സോത്ഥിയോ നാമ സേട്ഠി സുവണ്ണഹത്ഥിപദസന്ഥാരേന കിണിത്വാ തസ്മിംയേവ ഠാനേ അഡ്ഢയോജനപ്പമാണം സങ്ഘാരാമം കാരേസി. കകുസന്ധസ്സ ഭഗവതോ കാലേ അച്ചുതോ നാമ സേട്ഠി സുവണ്ണിട്ഠകാസന്ഥാരേന കിണിത്വാ തസ്മിംയേവ ഠാനേ ഗാവുതപ്പമാണം സങ്ഘാരാമം കാരേസി. കോണാഗമനസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഉഗ്ഗോ നാമ സേട്ഠി സുവണ്ണകച്ഛപസന്ഥാരേന കിണിത്വാ തസ്മിംയേവ ഠാനേ അഡ്ഢഗാവുതപ്പമാണം സങ്ഘാരാമം കാരേസി. കസ്സപസ്സ ഭഗവതോ കാലേ സുമങ്ഗലോ നാമ സേട്ഠി സുവണ്ണയട്ഠിസന്ഥാരേന കിണിത്വാ തസ്മിംയേവ ഠാനേ സോളസകരീസപ്പമാണം സങ്ഘാരാമം കാരേസി. അമ്ഹാകം പന ഭഗവതോ കാലേ അനാഥപിണ്ഡികോ നാമ സേട്ഠി കഹാപണകോടിസന്ഥാരേന കിണിത്വാ തസ്മിംയേവ ഠാനേ അട്ഠകരീസപ്പമാണം സങ്ഘാരാമം കാരേസി. ഇദം കിര ഠാനം സബ്ബബുദ്ധാനം അവിജഹിതട്ഠാനമേവ.

ഇതി മഹാബോധിമണ്ഡേ സബ്ബഞ്ഞുതപ്പത്തിതോ യാവ മഹാപരിനിബ്ബാനമഞ്ചാ യസ്മിം യസ്മിം ഠാനേ ഭഗവാ വിഹാസി, ഇദം **സന്തികേനിദാനം** നാമാതി വേദിതബ്ബം.

സന്തികേനിദാനകഥാ നിട്ഠിതാ.

നിദാനകഥാ നിട്ഠിതാ.

ഥേരാപദാനം

൧. ബുദ്ധവഗ്ഗോ

അബ്ഭന്തരനിദാനവണ്ണനാ

൧. “അഥ ബുദ്ധാപദാനാനി, സുണാഥ സുദ്ധമാനസാ;
തിംസപാരമിസമ്പുണ്ണാ, ധമ്മരാജാ അസങ്ഖിയാ”തി. -

ഏത്ഥ **അഥാ**തി അധികാരന്തരൂപദസ്സനത്ഥേ നിപാതപദം, വിഭത്തിയുത്തായുത്തനിപാതദ്വയേസു വിഭത്തിയുത്തനിപാതപദം. അഥ വാ -

“അധികാരേ മങ്ഗലേ ചേവ, നിപ്ഫന്നത്ഥേവധാരണേ;
അനന്തരേപഗമനേ, അഥ-സദ്ദോ പവത്തതി”.

തഥാ ഹി -

“അധികിച്ചം അധിട്ഠാനം, അധിഅത്ഥം വിഭാസതി;
സേട്ഠജേട്ഠകഭാവേന, അധികാരോ വിധീയതേ”തി. -

വുത്തത്താ ബുദ്ധാനം സമത്തിംസപാരമിധമ്മാനം അധികിച്ചതോ, സേട്ഠജേട്ഠതോ അധികാരട്ഠേന അഥ-സദ്ദേന യുത്തമപദാനാനീതി. തിവിധബോധിസത്താനം പൂജാമങ്ഗലസഭാവതോ “പൂജാ ച പൂജനേയ്യാനം, ഏതം മങ്ഗലമുത്തമ”ന്തി വചനതോ (ഖു॰ പാ॰ ൫.൩; സു॰ നി॰ ൨൬൨) മങ്ഗലട്ഠേന അഥ-സദ്ദേന യുത്തമപദാനാനീതി . ബുദ്ധാദീനം ഭഗവന്താനം സമ്പത്തികിച്ചസ്സ അരഹത്തമഗ്ഗേന നിപ്ഫന്നതോ നിപ്ഫന്നട്ഠേന അഥ-സദ്ദേന യുത്തമപദാനാനീതി . ബുദ്ധാദീനം അരഹത്തമഗ്ഗാദികുസലതോ അഞ്ഞകുസലാനം അഭാവതോ അവധാരണട്ഠേന നിവാരണട്ഠേന അഥ-സദ്ദേന യുത്തമപദാനാനീതി. ഖുദ്ദകപാഠസങ്ഗഹാനന്തരം സങ്ഗഹിതന്തി അനന്തരട്ഠേന അഥ-സദ്ദേന യുത്തമപദാനാനീതി. ഇതോ ഖുദ്ദകപാഠതോ പട്ഠായാതി അപഗമനട്ഠേന അഥ-സദ്ദേന യുത്തമപദാനാനീതി.

ബുദ്ധോതി ഏത്ഥ ബുജ്ഝിതാ സച്ചാനീതി ബുദ്ധോ, ബോധേതാ പജായാതി ബുദ്ധോ, സബ്ബഞ്ഞുതായ ബുദ്ധോ, സബ്ബദസ്സാവിതായ ബുദ്ധോ, അനഞ്ഞനേയ്യതായ ബുദ്ധോ, വിസവിതായ ബുദ്ധോ, ഖീണാസവസങ്ഖാതേന ബുദ്ധോ, നിരുപക്കിലേസസങ്ഖാതേന ബുദ്ധോ, പബ്ബജ്ജാസങ്ഖാതേന ബുദ്ധോ, അദുതിയട്ഠേന ബുദ്ധോ, തണ്ഹാപഹാനട്ഠേന ബുദ്ധോ, ഏകായനമഗ്ഗം ഗതോതി ബുദ്ധോ, ഏകോ അനുത്തരം സമ്മാസമ്ബോധിം അഭിസമ്ബുദ്ധോതി ബുദ്ധോ, അബുദ്ധിവിഹതത്താ ബുദ്ധിപടിലാഭാ ബുദ്ധോ, ബുദ്ധി ബുദ്ധം ബോധോതി അനത്ഥന്തരമേതം. യഥാ നീലാദിവണ്ണയോഗതോ പടോ “നീലോ പടോ, രത്തോ പടോ”തി വുച്ചതി, ഏവം ബുദ്ധഗുണയോഗതോ ബുദ്ധോ. അഥ വാ “ബോധി”വുച്ചതി ചതൂസു മഗ്ഗേസു ഞാണം, തേന ഞാണേന സകലദിയഡ്ഢസഹസ്സകിലേസാരിഗണേ ഖേപേത്വാ നിബ്ബാനാധിഗമനതോ ഞാണം “ബോധീ”തി വുച്ചതി. തേന സമ്പയുത്തോ സമങ്ഗീപുഗ്ഗലോ ബുദ്ധോ. തേനേവ ഞാണേന പച്ചേകബുദ്ധോപി സബ്ബകിലേസേ ഖേപേത്വാ നിബ്ബാനമധിഗച്ഛതി. ബുദ്ധാനം പന ചതൂസു അസങ്ഖ്യേയ്യേസു കപ്പസതസഹസ്സേസു ച പാരമിയോ പൂരേത്വാ ബോധിഞാണസ്സാധിഗതത്താ ച ഇന്ദ്രിയപരോപരിയത്തഞാണമഹാകരുണാസമാപത്തിഞാണയമകപാടിഹീരഞാണസബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണ-അനാവരണആസയാനുസയാദിഅസാധാരണഞാണാനം സമധിഗതത്താ ച ഏകായപി ധമ്മദേസനായ അസങ്ഖ്യേയ്യാസത്തനികായേ ധമ്മാമതം പായേത്വാ നിബ്ബാനസ്സ പാപനതോ ച തദേവ ഞാണം ബുദ്ധാനമേവാധികഭാവതോ തേസമേവ സമ്ബുദ്ധാനം അപദാനം കാരണം **ബുദ്ധാപദാനം**. തഞ്ഹി ദുവിധം കുസലാകുസലവസേന. പച്ചേകബുദ്ധാ പന ന തഥാ കാതും സമത്ഥാ, അന്നാദിപച്ചയദായകാനം സങ്ഗഹം കരോന്താപി -

“ഇച്ഛിതം പത്ഥിതം തുയ്ഹം, ഖിപ്പമേവ സമിജ്ഝതു;
പൂരേന്തു ചിത്തസങ്കപ്പാ, ചന്ദോ പന്നരസോ യഥാ.

“ഇച്ഛിതം പത്ഥിതം തുയ്ഹം, ഖിപ്പമേവ സമിജ്ഝതു;
പൂരേന്തു ചിത്തസങ്കപ്പാ, മണി ജോതിരസോ യഥാ”തി. (ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൨.൯൫ പുബ്ബൂപനിസ്സയസമ്പത്തികഥാ; അ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧.൧൯൨; ധ॰ പ॰ അട്ഠ॰ ൧.സാമാവതീവത്ഥു) -

ഇമാഹി ദ്വീഹിയേവ ഗാഥാഹി ധമ്മം ദേസേന്തി. ദേസേന്താപി അസങ്ഖ്യേയ്യസത്തനികായേ ബോധേതും ന സക്കുണന്തി, തസ്മാ ന സബ്ബഞ്ഞുബുദ്ധസദിസാ ഹുത്വാ പാടിഏക്കം വിസും

ബുദ്ധാതി പച്ചേകബുദ്ധാ. തേസം അപദാനം കാരണം **പച്ചേകബുദ്ധാപദാനം**.

ചിരം ഠിതാതി ഥേരാ. അഥ വാ ഥിരതരസീലാചാരമദ്ദവാദിഗുണേഹി യുത്താതി ഥേരാ. അഥ വാ ഥിരവരസീലസമാധിപഞ്ഞാവിമുത്തിവിമുത്തിഞ്ഞാണദസ്സനഗുണേഹി യുത്താതി ഥേരാ. അഥ വാ ഥിരതരസങ്ഖാതപണീതാനുത്തരസന്തിനിബ്ബാനമധിഗതാതി ഥേരാ, ഥേരാനം അപദാനാനി **ഥേരാപദാനാനി**. തഥാ താദിഗുണേഹി യുത്താതി ഥേരീ, ഥേരീനം അപദാനാനി **ഥേരീപദാനാനി**. തേസു ബുദ്ധാപദാനേ പഞ്ചേവ അപദാനാനി, പഞ്ചേവ സുത്തന്താ. തേനാഹു പോരാണാ -

"പഞ്ചേവ അപദാനാനി, പഞ്ച സുത്താനി യസ്സ ച;
ഇദം ബുദ്ധാപദാനന്തി, പഠമം അനുലോമതോ"തി.

പച്ചേകബുദ്ധാപദാനേപി പഞ്ചേവ അപദാനാനി, പഞ്ചേവ സുത്തന്താ. തേനാഹു പോരാണാ -

"പഞ്ചേവ അപദാനാനി, പഞ്ച സുത്താനി യസ്സ ച;
ഇദം പച്ചേകബുദ്ധാപദാനന്തി, ദുതിയം അനുലോമതോ"തി.

ഥേരാപദാനേസു ദസാധികപഞ്ചസതാപദാനാനി, വഗ്ഗതോ ഏകപഞ്ഞാസ വഗ്ഗാ. തേനാഹു പോരാണാ -

"പഞ്ചസതദസപദാനാനി, ഏകപഞ്ഞാസ വഗ്ഗതോ;
ഇദം ഥേരാപദാനന്തി, തതിയം അനുലോമതോ"തി.

ഥേരീഅപദാനേസു ചത്താലീസം അപദാനാനി, വഗ്ഗതോ ചതുരോ വഗ്ഗാ. തേനാഹു പോരാണാ -

"ചത്താലീസംപദാനാനി, ചതുവഗ്ഗാനി യസ്സ ച;
ഇദം ഥേരീപദാനന്തി, ചതുത്ഥം അനുലോമതോ"തി.

അപദാനന്തി ഏത്ഥ അപദാന-സദ്ദോ കാരണഗഹണഅപഗമനപടിപാടിഅക്കോസനാദീസു ദിസ്സതി. തഥാ ഹി ഏസ "ഖത്തിയാനം അപദാനം, ബ്രാഹ്മണാനം അപദാന"ന്തിആദീസു കാരണേ ദിസ്സതി, ഖത്തിയാനം കാരണം ബ്രാഹ്മണാനം കാരണന്തി അത്ഥോ. "ഉപാസകാനം അപദാന"ന്തിആദീസു ഗഹണേ ദിസ്സതി, സംസുട്ഠു ഗഹണന്തി അത്ഥോ. "വാണിജാനം അപദാനം, സുദ്ദാനം അപദാന"ന്തിആദീസു അപഗമനേ ദിസ്സതി, തതോ തതോ തേസം അപഗമനന്തി അത്ഥോ. "പിണ്ഡപാതികോ ഭിക്ഖു സപദാനചാരവസേന പിണ്ഡായ ചരതീ"തിആദീസു പടിപാടിയാ ദിസ്സതി, ഘരപടിപാടിയാ ചരതീതി അത്ഥോ. "അപഗതാ ഇമേ സാമഞ്ഞാ, അപഗതാ ഇമേ ബ്രഹ്മഞ്ഞാതി അപദാനേതീ"തിആദീസു അക്കോസനേ ദിസ്സതി, അക്കോസതി പരിഭാസതീതി അത്ഥോ. ഇധ പന കാരണേ ദിസ്സതി. തസ്മാ ബുദ്ധാനം അപദാനാനി ബുദ്ധാപദാനി, ബുദ്ധകാരണാനീതി അത്ഥോ. ഗങ്ഗാവാലുകൂപമാനം അനേകേസം ബുദ്ധാനം ദാനപാരമിതാദിസമത്തിംസപാരമിതാ കാരണന്തി ദട്ഠബ്ബം. അഥ അധികാരാദീസു യുത്തഅപദാനാനി സുദ്ധമാനസാ സുണാഥാതി സമ്ബന്ധോ.

തത്ഥ **സുദ്ധമാനസാ**തി അരഹത്തമഗ്ഗഞാണേന ദിയഡ്ഢകിലേസസഹസ്സം ഖേപേത്വാ ഠിതത്താ സുദ്ധമാനസാ പരിസുദ്ധചിത്താ സുദ്ധഹദയാ പഞ്ചസതാ ഖീണാസവാ ഇമസ്മിം ധമ്മസഭായേ സന്നിസിന്നാ സുണാഥ, ഓഹിതസോതാ മനസി കരോഥാതി അത്ഥോ.

ഏത്ഥ പന "അപദാനാനീ"തി അവത്വാ പച്ചേകബുദ്ധാപദാനഥേരാപദാനഥേരീഅപദാനേസു വിജ്ജമാനേസുപി "അഥ ബുദ്ധാപദാനാനീ"തി വചനം ഖന്ധയമകആയതനധാതുസച്ചസങ്ഖാരഅനുസയയമകേസു വിജ്ജമാനേസുപി പധാനവസേന ആദിവസേന ച "മൂലയമക"ന്തി വചനം വിയ, തേരസസങ്ഘാദിസേസദ്വേഅനിയതതിംസനിസ്സഗ്ഗിയേസു വിജ്ജമാനേസുപി പധാനവസേന ആദിവസേന ച "പാരാജികകണ്ഡോ"തി വചനം വിയ ച ഇധാപി പധാനവസേന ആദിവസേന ച വുത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം.

"സമ്മാസമ്ബുദ്ധാപദാനാനീ"തി വത്തബ്ബേ "വണ്ണാഗമോ...പേ॰... പഞ്ചവിധം നിരുത്ത"ന്തി നിരുത്തിനയേന വാ "തേസു വുദ്ധിലോപാഗമവികാരവിപരീതാദേസാ ചാ"തി സുത്തേന വാ തതിയത്ഥവാചകസ്സ **സമ്മാ**തിനിപാതപദസ്സ, സയംസദ്ദത്ഥവാചകസ്സ **സ**-ന്തിഉപസഗ്ഗപദസ്സ ച ലോപം

കത്വാ കിതന്തവാചീബുദ്ധസദ്ദമേവ ഗഹേത്വാ ഗാഥാബന്ധസുഖത്ഥം "ബുദ്ധാപദാനാനീ"തി വുത്തം. തസ്മാ സമ്മാസമ്ബുദ്ധാപദാനാനീതി അത്ഥോ.

ഇതി വിസുദ്ധജനവിലാസിനിയാ അപദാന-അട്ഠകഥായ

അബ്ഭന്തരനിദാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧. ബുദ്ധഅപദാനവണ്ണനാ

ഇദാനി അബ്ഭന്തരനിദാനാനന്തരം അപദാനട്ഠകഥം കഥേതുകാമോ -

"സപദാനം അപദാനം, വിചിത്രനയദേസനം;
യം ഖുദ്ദകനികായസ്മിം, സങ്ഗായിംസു മഹേസയോ;
തസ്സ ദാനി അനുപ്പത്തോ, അത്ഥസംവണ്ണനാക്കമോ"തി.

തത്ഥ യം അപദാനം താവ "സകലം ബുദ്ധവചനം ഏകവിമുത്തിരസ"ന്തി വുത്തത്താ ഏകരസേ സങ്ഗഹം ഗച്ഛതി, ധമ്മവിനയവസേന ദ്വിധാസങ്ഗഹേ ധമ്മേ സങ്ഗഹം ഗച്ഛതി, പഠമമജ്ഝിമപച്ഛിമബുദ്ധവചനേസു മജ്ഝിമബുദ്ധവചനേ സങ്ഗഹം ഗച്ഛതി, വിനയാഭിധമ്മസുത്തന്തപിടകേസു സുത്തന്തപിടകേ സങ്ഗഹം ഗച്ഛതി, ദീഘനികായമജ്ഝിമസംയുത്തഅങ്ഗുത്തരഖുദ്ദകനികായേസു പഞ്ചസു ഖുദ്ദകനികായേ സങ്ഗഹം ഗച്ഛതി, സുത്തം ഗേയ്യം വേയ്യാകരണം ഗാഥാ ഉദാനം ഇതിവുത്തകം ജാതകം അബ്ഭുതധമ്മം വേദല്ലന്തി നവസു സാസനങ്ഗേസു ഗാഥായ സങ്ഗഹിതം.

"ദ്വാസീതി ബുദ്ധതോ ഗണ്ഹിം, ദ്വേസഹസ്സാനി ഭിക്ഖുതോ;
ചതുരാസീതിസഹസ്സാനി, യേമേ ധമ്മാ പവത്തിനോ"തി. -

ഏവം വുത്തചതുരാസീതിസഹസ്സധമ്മക്ഖന്ധേസു കതിപയധമ്മക്ഖന്ധസങ്ഗഹിതം ഹോതീതി.

ഇദാനി തം അപദാനം ദസ്സേന്തോ **"തിംസപാരമിസമ്പുണ്ണാ, ധമ്മരാജാ അസങ്ഖിയാ"**തി ആഹ. തത്ഥ ദസപാരമിതാവ പച്ഛിമമജ്ഝിമുക്കട്ഠവസേന ദസപാരമീദസഉപപാരമീദസപരമത്ഥപാരമീനം വസേന സമത്തിംസപാരമീ. താഹി സംസുട്ഠു പുണ്ണാ സമ്പുണ്ണാ സമന്നാഗതാ സമങ്ഗീഭൂതാ അജ്ഝാപന്നാ സംയുത്താതി **തിംസപാരമിസമ്പുണ്ണാ**. സകലലോകത്തയവാസിനേ സത്തനികായേ മേത്താകരുണാമുദിതാഉപേക്ഖാസങ്ഖാതാഹി ചതൂഹി ബ്രഹ്മവിഹാരസമാപത്തീഹി വാ ഫലസമാപത്തിവിഹാരേന വാ ഏകചിത്തഭാവേന അത്തനോ ച കായേ രഞ്ജേന്തി അല്ലീയാപേന്തീതി രാജാനോ, ധമ്മേന രാജാനോ **ധമ്മരാജാ,** ഇത്ഥമ്ഭൂതാ ബുദ്ധാ. ദസസതം സഹസ്സം ദസസഹസ്സം സതസഹസ്സം ദസസതസഹസ്സം കോടി പകോടി കോടിപ്പകോടി നഹുതം നിന്നഹുതം അക്ഖോഭിണി ബിന്ദു അബ്ബുദം നിരബ്ബുദം അഹഹം അബബം അടടം സോഗന്ധികം ഉപ്പലം കുമുദം പുണ്ഡരികം പദുമം കഥാനം മഹാകഥാനം അസങ്ഖ്യേയ്യാനം വസേന **അസങ്ഖിയാ** സങ്ഖാരഹിതാ ധമ്മരാജാനോ അതീതാ വിഗതാ നിരുദ്ധാ അബ്ഭത്ഥം ഗതാതി അധിപ്പായോ.

൯. തേസു അതീതബുദ്ധേസു കതാധികാരഞ്ച അത്തനാ ബോധിസത്തഭൂതേന ചക്കവത്തിരഞ്ഞാ ഹുത്വാ കതസമ്ഭാരഞ്ച ആനന്ദത്ഥേരേന പുട്ഠോ ഭഗവാ **"സമ്ബോധിം ബുദ്ധസേട്ഠാന"**ന്തിആദിമാഹ. ഭോ ആനന്ദ, മമ അപദാനം സുണോഹീതി അധിപ്പായോ. ആനന്ദ, അഹം പുബ്ബേ ബോധിസമ്ഭാരപൂരണകാലേ ചക്കവത്തിരാജാ ഹുത്വാ സേട്ഠാനം പസട്ഠാനം പടിവിദ്ധചതുസച്ചാനം ബുദ്ധാനം സമ്ബോധിം ചതുസച്ചമഗ്ഗഞാണം സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം വാ സിരസാ അഭിവാദയേതി സമ്ബന്ധോ . **സസങ്ഘേ** സാവകസങ്ഘസഹിതേ **ലോകനായകേ** ലോകജേട്ഠേ ബുദ്ധേ ദസഹി അങ്ഗുലീഹി ഉഭോഹി ഹത്ഥപുടേഹി **നമസ്സിത്വാ** വന്ദിത്വാ **സിരസാ** സീസേന **അഭിവാദയേ** ആദരേന ഥോമനം കത്വാ പണാമം കരോമീതി അത്ഥോ.

൩. യാവതാ ബുദ്ധഖേത്തേസൂതി ദസസഹസ്സചക്കവാളേസു ബുദ്ധഖേത്തേസു, **ആകാസട്ഠാ** ആകാസഗതാ, **ഭൂമട്ഠാ** ഭൂമിതലഗതാ, വേളുരിയാദയോ സത്ത **രതനാ അസങ്ഖിയാ** സങ്ഖാരഹിതാ, **യാവതാ** യത്തകാ, **വിജ്ജന്തി**. താനി സബ്ബാനി **മനസാ** ചിത്തേന **സമാഹരേ,** സംസുട്ഠു ചിത്തേന അധിട്ഠഹിത്വാ ആഹരിസ്സാമീതി അത്ഥോ, മമ പാസാദസ്സ സാമന്താ രാസിം കരോമീതി അത്ഥോ.

൪. തത്ഥ രൂപിയഭൂമിയന്തി തസ്മിം അനേകഭൂമിമ്ഹി പാസാദേ രൂപിയമയം രജതമയം ഭൂമിം നിമ്മിതന്തി അത്ഥോ. **അഹം രതനമയം** സത്തഹി രതനേഹി നിമ്മിതം അനേകസതഭൂമികം

പാസാദം ഉബ്ബിദ്ധം ഉഗ്ഗതം **നഭമുഗ്ഗതം** ആകാസേ ജോതമാനം **മാപയി**ന്തി അത്ഥോ.

൯. തമേവ പാസാദം വണ്ണേന്തോ **"വിചിത്തഥമ്ഭ"**ന്ത്യാദിമാഹ. വിചിത്തേഹി അനേകേഹി മസാരഗല്ലാദിവണ്ണേഹി ഥമ്ഭേഹി ഉസ്സാപിതം **സുകതം** സുട്ഠു കതം ലക്ഖണയുത്തം ആരോഹപരിണാഹവസേന സുട്ഠു **വിഭത്തം** അനേകകോടിസതഗ്ഘനതോരണനിമ്മിതത്താ **മഹാരഹം**. പുനപി കിം വിസിട്ഠം? **കനകമയസങ്ഘാടം** സുവണ്ണേഹി കതതുലാസങ്ഘാടവലയേഹി യുത്തം, തത്ഥ ഉസ്സാപിതകോന്തേഹി ച ഛത്തേഹി ച **മണ്ഡിതം** സോഭിതം പാസാദന്തി സമ്ബന്ധോ.

൧൦. പുനപി പാസാദസ്സേവ സോഭം വണ്ണേന്തോ **"പഠമാ വേളുരിയാ ഭൂമീ"**ത്യാദിമാഹ. തസ്സ അനേകസതഭൂമിപാസാദസ്സ **സുഭാ** ഇട്ഠാ കന്താ മനാപാ **അബ്ഭസമാ** വലാഹകപടലസദിസാ **വിമലാ** നിമ്മലാ വേളുരിയമണിമയാ നീലവണ്ണാ **പഠമാ ഭൂമി** അഹോസീതി അത്ഥോ. ജലജനളിനപദുമേഹി **ആകിണ്ണാ** സമങ്ഗീഭൂതാ വരായ ഉത്തമായ **കഞ്ചനഭൂമിയാ** സുവണ്ണഭൂമിയാവ സോഭതീതി അത്ഥോ.

൧൧. തസ്സേവ പാസാദസ്സ **കാചി ഭൂമി പവാളംസാ** പവാളകോട്ഠാസാ **പവാളവണ്ണാ,** കാചി ഭൂമി **ലോഹിതകാ** ലോഹിതവണ്ണാ, കാചി ഭൂമി **സുഭാ** മനോഹരാ **ഇന്ദഗോപകവണ്ണാഭാ** രസ്മിയോ നിച്ഛരമാനാ, കാചി ഭൂമി ദസ **ദിസാ ഓഭാസതീ**തി അത്ഥോ.

൧൨. തസ്മിംയേവ പാസാദേ **നിയ്യൂഹാ** നിഗ്ഗതപമുഖസാലാ ച **സുവിഭത്താ** സുട്ഠു വിഭത്താ കോട്ഠാസതോ വിസും വിസും കതാ **സീഹപഞ്ജരാ** സീഹദ്വാരാ ച. **ചതുരോ വേദികാ**തി ചതൂഹി വേദികാവലയേഹി ജാലകവാടേഹി ച **മനോരമാ** മനല്ലീയനകാ **ഗന്ധാവേളാ** ഗന്ധദാമാ ച ഓലമ്ബന്തീതി അത്ഥോ.

൧൩. തസ്മിംയേവ പാസാദേ **സത്തരതനഭൂസിതാ** സത്തരതനേഹി സോഭിതാ കൂടാഗാരാ. കിം ഭൂതാ? **നീലാ** നീലവണ്ണാ, **പീതാ** പീതവണ്ണാ സുവണ്ണവണ്ണാ, **ലോഹിതകാ** ലോഹിതകവണ്ണാ രത്തവണ്ണാ, **ഓദാതാ** ഓദാതവണ്ണാ സേതവണ്ണാ, **സുദ്ധകാളകാ** അമിസ്സകാളവണ്ണാ, **കൂടാഗാരവരൂപേതാ** കൂടാഗാരവരേഹി കണ്ണികകൂടാഗാരവരേഹി ഉപേതോ സമന്നാഗതോ സോ പാസാദോതി അത്ഥോ.

൧൪. തസ്മിംയേവ പാസാദേ **ഓലോകമയാ** ഉദ്ധമ്മുഖാ **പദുമാ** സുപുപ്ഫിതാ പദുമാ സോഭന്തി, സീഹബ്യഗ്ഘാദീഹി വാളമിഗഗണേഹി ച ഹംസകോഞ്ചമയൂരാദിപക്ഖിസമൂഹേഹി ച **സോഭിതോ** സോ പാസാദോതി അത്ഥോ. അതിഉച്ചോ ഹുത്വാ നഭമുഗ്ഗതത്താ നക്ഖത്തതാരകാഹി ആകിണ്ണോ **ചന്ദസൂരേഹി** ചന്ദസൂരിയരൂപേഹി ച **മണ്ഡിതോ** സോ പാസാദോതി അത്ഥോ.

൧൫. സോ ഏവ ചക്കവത്തിസ്സ പാസാദോ **ഹേമജാലേന** സുവണ്ണജാലേന **സഞ്ഛന്നാ, സോണ്ണകിങ്കണികായുതോ** സുവണ്ണകിങ്കണികജാലേഹി യുതോ സമന്നാഗതോതി അത്ഥോ. **മനോരമാ** മനല്ലീയനകാ **സോണ്ണമാലാ** സുവണ്ണപുപ്ഫപന്തിയോ **വാതവേഗേന** വാതപ്പഹാരേന **കൂജന്തി** സദ്ദം കരോന്തീതി അത്ഥോ.

൧൬. **മഞ്ജേട്ഠകം** മഞ്ജിട്ഠവണ്ണം, **ലോഹിതകം** ലോഹിതവണ്ണം, **പീതകം** പീതവണ്ണം, **ഹരിപിഞ്ജരം** ജമ്ബോനദസുവണ്ണവണ്ണം പഞ്ജരവണ്ണഞ്ച ധജം **നാനാരങ്ഗേഹി** അനേകേഹി വണ്ണേഹി, **സമ്പീതം** രഞ്ജിതം ധജം, **ഉസ്സിതം** തസ്മിം പാസാദേ ഉസ്സാപിതം. **ധജമാലിനീ**തി ലിങ്ഗവിപല്ലാസവസേന വുത്തം, ധജമാലായുത്തോ സോ പാസാദോതി അത്ഥോ.

൧൭. തസ്മിം പാസാദേ അത്ഥരണാദയോ വണ്ണേന്തോ **"ന നം ബഹൂ"**ത്യാദിമാഹ. തത്ഥ നം പാസാദം ബഹൂഹി അവിജ്ജമാനം നാമ നത്ഥീതി അത്ഥോ, **നാനാസയനവിചിത്താ** അനേകേഹി അത്ഥരണേഹി വിചിത്താ സോഭിതാ മഞ്ചപീഠാദിസയനാ **അനേകസതാ** അനേകസതസങ്ഖ്യാ, കിം ഭൂതാ? **ഫലികാ** ഫലികമണിമയാ ഫലികാഹി കതാ, **രജതാമയാ** രജതേഹി കതാ, **മണിമയാ** നീലമണീഹി കതാ, **ലോഹിതങ്ഗാ** രത്തജാതിമണീഹി കതാ, **മസാരഗല്ലമയാ** കബരവണ്ണമണീഹി കതാ, **സണ്ഹകാസികസന്ഥതാ** സണ്ഹേഹി സുഖുമേഹി കാസികവത്ഥേഹി അത്ഥതാ.

൧൮. **പാവുരാ**തി പാവുരണാ. കീദിസാ? **കമ്ബലാ** ലോമസുത്തേഹി കതാ, **ദുകൂലാ** ദുകൂലപടേഹി കതാ, **ചീനാ** ചീനപടേഹി കതാ, **പത്തുണ്ണാ** പത്തുണ്ണദേസേ ജാതപടേഹി കതാ, **പണ്ഡു** പണ്ഡുവണ്ണാ, **വിചിത്തത്ഥരണം** അനേകേഹി അത്ഥരണേഹി പാവുരണേഹി ച വിചിത്തം, **സബ്ബം** സയനം, **മനസാ** ചിത്തേന, **അഹം പഞ്ഞപേസി**ന്തി അത്ഥോ.

൧൯. തദേവ പാസാദം വണ്ണേന്തോ **"താസു താസ്വേവ ഭൂമീസൂ"**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **രതനകൂടലങ്കതന്തി** രതനമയകൂടേഹി രതനകണ്ണികാഹി അലങ്കതം സോഭിതന്തി അത്ഥോ. **മണിവേരോചനാ ഉക്കാതി** വേരോചനമണീഹി രത്തമണീഹി കതാ, **ഉക്കാ** ദണ്ഡപദീപാ. **ധാരയന്താ സുതിട്ഠരേതി** ആകാസേ സുട്ഠു ധാരയന്താ ഗണ്ഹന്താ അനേകസതജനാ സുട്ഠു തിട്ഠന്തീതി അത്ഥോ.

൨൦. പുന തദേവ പാസാദം വണ്ണേന്തോ **"സോഭന്തി എസികാഥമ്ഭാ"**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **എസികാഥമ്ഭാ** നാമ നഗരദ്വാരേ സോഭനത്ഥായ നിഖാതാ ഥമ്ഭാ, **സുഭാ** ഇട്ഠാ, **കഞ്ചനതോരണാ** സുവണ്ണമയാ, **ജമ്ബോനദാ** ജമ്ബോനദസുവണ്ണമയാ ച, **സാരമയാ** ഖദിരരുക്ഖസാരമയാ ച **രജതമയാ** ച തോരണാ സോഭന്തി, എസികാ ച തോരണാ ച തം പാസാദം സോഭയന്തീതി അത്ഥോ.

൨൧. തസ്മിം പാസാദേ **സുവിഭത്താ അനേകാ സന്ധീ** കവാടേഹി ച അഗ്ഗളേഹി ച **ചിത്തിതാ** സോഭിതാ സന്ധിപരിക്ഖേപാ സോഭയന്തീതി അത്ഥോ, **ഉഭതോതി** തസ്സ പാസാദസ്സ ഉഭോസു പസ്സേസു, **പുണ്ണഘടാ** അനേകേഹി പദുമേഹി അനേകേഹി ച ഉപ്പലേഹി, **സംയുതാ** പുണ്ണാ തം പാസാദം സോഭയന്തീതി അത്ഥോ.

൨൨-൨൩. ഏവം പാസാദസ്സ സോഭം വണ്ണേത്വാ രതനമയം പാസാദഞ്ച സക്കാരസമ്മാനഞ്ച പകാസേന്തോ **"അതീതേ സബ്ബബുദ്ധേ ചാ"**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **അതീതേതി** അതിക്കന്തേ വിഗതേ കാലേ ജാതേ ഭൂതേ, **സസങ്ഘേ** സാവകസമൂഹസഹിതേ, **സബ്ബേ ലോകനായകേ** ബുദ്ധേ സഭാവേന പകതിവണ്ണേന **രൂപേന** സണ്ഠാനേന ച, **സസാവകേ** സാവകസഹിതേ, **ബുദ്ധേ നിമ്മിനിത്വാ** യേന ദ്വാരേന പാസാദോ പവിസിതബ്ബോ ഹോതി , **തേന ദ്വാരേന പവിസിത്വാ സസാവകാ സബ്ബേ ബുദ്ധാ സബ്ബസോണ്ണമയേ** സകലസുവണ്ണമയേ, **പീഠേ നിസിന്നാ അരിയമണ്ഡലാ** അരിയസമൂഹാ അഹേസുന്തി അത്ഥോ.

൨൪-൨൫. **ഏതരഹി** വത്തമാനേ കാലേ **അനുത്തരാ** ഉത്തരവിരഹിതാ **യേ** ച **ബുദ്ധാ അത്ഥി** സംവിജ്ജന്തി, തേ ച **പച്ചേകബുദ്ധേ അനേകസതേ സയമ്ഭൂ** സയമേവ ഭൂതേ അഞ്ഞാചരിയരഹിതേ, **അപരാജിതേ** ഖന്ധകിലേസാഭിസങ്ഖാരമച്ചുദേവപുത്തമാരേഹി അപരാജിതേ, ജയമാപന്നേ സന്തപ്പേസിന്തി അത്ഥോ. **ഭവനം** മയ്ഹം പാസാദം അതീതകാലേ ച വത്തമാനകാലേ ച, **സബ്ബേ ബുദ്ധാ സമാരുഹും** സം സുട്ഠു ആരുഹിംസൂതി അത്ഥോ.

൨൬. **യേ ദിബ്ബാ** ദിവി ഭവാ ദിബ്ബാ ദേവലോകേ ജാതാ, **യേ** ച **ബഹൂ കപ്പരുക്ഖാ അത്ഥി. യേ ച മാനുസാ** മനുസ്സേ ജാതാ യേ ച ബഹൂ കപ്പരുക്ഖാ അത്ഥി, തതോ **സബ്ബം ദുസ്സം സമാഹന്ത്വാ** സം സുട്ഠു ആഹരിത്വാ തേചീവരാനി കാരേത്വാ തേ പച്ചേകബുദ്ധേ തിചീവരേഹി **അച്ഛാദേമീ**തി സമ്ബന്ധോ.

൨൭. ഏവം തിചീവരേഹി അച്ഛാദേത്വാ പാരുപാപേത്വാ തേസം നിസിന്നാനം പച്ചേകബുദ്ധാനം **സമ്പന്നം** മധുരം **ഖജ്ജം** ഖാദിതബ്ബം പൂവാദി കിഞ്ചി, മധുരം **ഭോജ്ജം** ഭുഞ്ജിതബ്ബം ആഹാരഞ്ച, മധുരം **സായനീയം** ലേഹനീയഞ്ച, **സമ്പന്നം** മധുരം പിവിതബ്ബം അട്ഠപാനഞ്ച, **ഭോജനം** ഭുഞ്ജിതബ്ബം ആഹാരഞ്ച, **സുഭേ** സുന്ദരേ **മണിമയേ** സേലമയേ **പത്തേ സം** സുട്ഠു **പൂരേത്വാ അദാസിം** പടിഗ്ഗഹാപേസിന്തി അത്ഥോ.

൨൮. **സബ്ബേ തേ അരിയമണ്ഡലാ** സബ്ബേ തേ അരിയസമൂഹാ, **ദിബ്ബചക്ഖു സമാ ഹുത്വാ മട്ഠാതി** ദിബ്ബചക്ഖുസമങ്ഗിനോ ഹുത്വാ മട്ഠാ കിലേസേഹി രഹിതത്താ സിലിട്ഠാ സോഭമാനാ **ചീവരസംയുതാ** തിചീവരേഹി സമങ്ഗീഭൂതാ മധുരസക്ഖരാഹി ച തേലേന ച മധുഫാണിതേഹി ച **പരമന്നേന** ഉത്തമേന അന്നേന ച മയാ **തപ്പിതാ** അപ്പിതാ പരിപൂരിതാ അഹേസുന്തി അത്ഥോ.

൨൯. തേ ഏവം സന്തപ്പിതാ അരിയമണ്ഡലാ **രതനഗബ്ഭം** സത്തഹി രതനേഹി നിമ്മിതഗബ്ഭം ഗേഹം, **പവിസിത്വാ ഗുഹാസയാ** ഗുഹായം സയമാനാ, **കേസരീവ** കേസരസീഹാ ഇവ, **മഹാരഹമ്ഹി സയനേ** അനഗ്ഘേ മഞ്ചേ, **സീഹസേയ്യമകപ്പയും** യഥാ സീഹോ മിഗരാജാ ദക്ഖിണപസ്സേന സയന്തോ പാദേ പാദം അച്ചാധായ ദക്ഖിണഹത്ഥം സീസൂപധാനം കത്വാ വാമഹത്ഥം ഉജുകം ഠപേത്വാ വാലധിം അന്തരസത്ഥിയം കത്വാ നിച്ചലോ സയതി, ഏവം സേയ്യം കപ്പയും കരിംസൂതി അത്ഥോ.

൩൦. തേ ഏവം സീഹസേയ്യം കപ്പേത്വാ **സമ്പജാനാ** സതിസമ്പജഞ്ഞസമ്പന്നാ. **സമുട്ഠായ** സം സുട്ഠു ഉട്ഠഹിത്വാ **സയനേ പല്ലങ്കമാഭുജും** ഊരുബദ്ധാസനം കരിംസൂതി അത്ഥോ.

൩൧. ഗോചരം സബ്ബബുദ്ധാനന്തി സബ്ബേസം അതീതാനാഗതാനം ബുദ്ധാനം ഗോചരം ആരമ്മണഭൂതം **ഝാനരതിസമപ്പിതാ** ഝാനരതിയാ സം സുട്ഠു അപ്പിതാ സമങ്ഗീഭൂതാ അഹേസുന്തി അത്ഥോ, **അഞ്ഞേ ധമ്മാനി ദേസേന്തീ**തി തേസു പച്ചേകബുദ്ധേസു അഞ്ഞേ ഏകച്ചേ ധമ്മേ ദേസേന്തി, **അഞ്ഞേ** ഏകച്ചേ **ഇദ്ധിയാ** പഠമാദിജ്ഝാനകീളായ **കീളന്തി** രമന്തി.

൩൨. അഞ്ഞേ ഏകച്ചേ **അഭിഞ്ഞാ** പഞ്ച അഭിഞ്ഞായോ **വസിഭാവിതാ** വസീകരിംസു, പഞ്ചസു അഭിഞ്ഞാസു ആവജ്ജനസമാപജ്ജനവുട്ഠാനഅധിട്ഠാനപച്ചവേക്ഖണസങ്ഖാതാഹി പഞ്ചവസിതാഹി വസീഭാവം ഇതാ ഗതാ പത്താ അഭിഞ്ഞായോ , **അപ്പേന്തി** സമാപജ്ജന്തി. **അഞ്ഞേ** ഏകച്ചേ **അനേകസഹസ്സിയോ വികുബ്ബനാനി** ഏകോപി ഹുത്വാ ബഹുധാ ഹോതി, ബഹുധാപി ഹുത്വാ ഏകോ ഹോതീതി ഏവമാദീനി ഇദ്ധിവികുബ്ബനാനി **വികുബ്ബന്തി** കരോന്തീതി അത്ഥോ.

൩൩. ബുദ്ധാപി ബുദ്ധേതി ഏവം സന്നിപതിതേസു പച്ചേകബുദ്ധേസു സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണസ്സ **വിസയം** ആരമ്മണഭൂതം പഞ്ഹം ബുദ്ധാ ബുദ്ധേ **പുച്ഛന്തീ**തി അത്ഥോ. തേ ബുദ്ധാ അത്ഥഗമ്ഭീരതായ **ഗമ്ഭീരം നിപുണം** സുഖുമം, **ഠാനം** കാരണം, **പഞ്ഞായ വിനിബുജ്ഝരേ** വിസേസേന നിരവസേസതോ ബുജ്ഝന്തി.

൩൪. തദാ മമ പാസാദേ സന്നിപതിതാ **സാവകാപി ബുദ്ധേ** പഞ്ഹം **പുച്ഛന്തി, ബുദ്ധാ സാവകേ** സിസ്സേ പഞ്ഹം **പുച്ഛന്തി, തേ** ബുദ്ധാ ച സാവകാ ച **അഞ്ഞമഞ്ഞം** പഞ്ഹം **പുച്ഛിത്വാ** അഞ്ഞമഞ്ഞം **ബ്യാകരോന്തി** വിസ്സജ്ജേന്തി.

൩൫. പുന തേ സബ്ബേ ഏകതോ ദസ്സേന്തോ **"ബുദ്ധാ പച്ചേകബുദ്ധാ ചാ"**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ബുദ്ധാ** സമ്മാസമ്ബുദ്ധാ, **പച്ചേകബുദ്ധാ** ച **സാവകാ** ച സിസ്സാ **പരിചാരകാ** നിസ്സിതകാ ഏതേ സബ്ബേ, **സകായ** സകായ **രതിയാ** രമമാനാ സല്ലീനാ മമ **പാസാദേ അഭിരമന്തീ**തി അത്ഥോ.

൩൬. ഏവം തസ്മിം വേജയന്തപാസാദേ പച്ചേകബുദ്ധാനം ആചാരസമ്പത്തിം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി അത്തനോ ആനുഭാവം ദസ്സേന്തോ സോ തിലോകവിജയോ ചക്കവത്തിരാജാ **"ഛത്താ തിട്ഠന്തു രതനാ"**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **രതനാ** സത്തരതനമയാ, **ഛത്താ കഞ്ചനാവേളപന്തികാ** സുവണ്ണജാലേഹി ഓലമ്ബിതാ **തിട്ഠന്തു. മുത്താജാലപരിക്ഖിത്താ** മുത്താജാലേഹി പരിവാരിതാ, **സബ്ബേ** ഛത്താ മമ **മത്ഥകേ** മുദ്ധനി, **ധാരേന്തൂ**തി ചിന്തിതമത്തേയേവ ഛത്താ പാതുഭൂതാ ഹോന്തീതി അത്ഥോ.

൩൭. സോണ്ണതാരകചിത്തിതാ സുവണ്ണതാരകാഹി ദദ്ദല്ലമാനാ **ചേലവിതാനാ ഭവന്തു** നിബ്ബത്തന്തു . **വിചിത്താ** അനേകവണ്ണാ, **മല്യവിതതാ** പുപ്ഫപത്ഥടാ, **സബ്ബേ** അനേകവിതാനാ, **മത്ഥകേ** നിസീദനട്ഠാനസ്സ ഉപരിഭാഗേ **ധാരേന്തൂ**തി അത്ഥോ.

൩൮-൪൦. മല്യദാമേഹി അനേകസുഗന്ധപുപ്ഫദാമേഹി **വിതതാ** പരികിണ്ണാ, **ഗന്ധദാമേഹി** ചന്ദനകുങ്കുമതഗരാദിസുഗന്ധദാമേഹി, **സോഭിതാ** പോക്ഖരണീതി സമ്ബന്ധോ . **ദുസ്സദാമേഹി** പത്തുണ്ണചീനാദിഅനഗ്ഘദുസ്സദാമേഹി, **പരികിണ്ണാ** സത്തരതനദാമേഹി ഭൂസിതാ അലങ്കതാ പോക്ഖരണീ, **പുപ്ഫാഭികിണ്ണാ** ചമ്പകസളലസോഗന്ധികാദിസുഗന്ധപുപ്ഫേഹി **അഭികിണ്ണാ** സുട്ഠു വിചിത്താ സോഭിതാ. പുനരപി കിം ഭൂതാ പോക്ഖരണീ? സുരഭിഗന്ധസുഗന്ധേഹി ഭൂസിതാ വാസിതാ. സമന്തതോ **ഗന്ധപഞ്ചങ്ഗുലലങ്കതാ** പഞ്ചഹി അങ്ഗുലേഹി ലിമ്പിതഗന്ധേഹി അലങ്കതാ, **ഹേമച്ഛദനഛാദിതാ** സുവണ്ണഛദനേഹി സുവണ്ണവിതാനേഹി ഛാദിതാ, പാസാദസ്സ **ചാതുദ്ദിസാ** പോക്ഖരണിയോ പദുമേഹി ച ഉപ്പലേഹി ച സുട്ഠു സന്ഥതാ പത്ഥടാ സുവണ്ണരൂപേ സുവണ്ണവണ്ണാ, **ഖായന്തു, പദ്മരേണുരജുഗ്ഗതാ** പദുമരേണൂഹി ധൂലീഹി ച ആകിണ്ണാ പോക്ഖരണിയോ സോഭന്തൂതി അത്ഥോ.

൪൧. മമ വേജയന്തപാസാദസ്സ **സമന്തതോ പാദപാ** ചമ്പകാദയോ രുക്ഖാ **സബ്ബേ പുപ്ഫന്തു** ഏതേ പുപ്ഫരുക്ഖാ. **സയമേവ പുപ്ഫാ മുഞ്ചിത്വാ** വിഗളിത്വാ **ഗന്ത്വാ ഭവനം ഓകിരും,** ഓകിണ്ണാ പാസാദസ്സ ഉപരി കരോന്തൂതി അത്ഥോ.

൪൨. തത്ഥ തസ്മിം മമ വേജയന്തപാസാദേ **സിഖിനോ** മയൂരാ **നച്ചന്തു, ദിബ്ബഹംസാ** ദേവതാഹംസാ, **പകൂജരേ** സദ്ദം കരോന്തു, **കരവീകാ ച** മധുരസദ്ദാ കോകിലാ **ഗായന്തു** ഗീതവാക്യം കരോന്തു, അപരേ അനുത്താ ച **ദിജസങ്ഘാ** പക്ഖിനോ സമൂഹാ പാസാദസ്സ **സമന്തതോ** മധുരരവം രവന്തൂതി അത്ഥോ.

൪൩. **പാസാദസ്സ സമന്തകോ സബ്ബാ** ആതതവിതതാദയോ **ഭേരിയോ വജ്ജന്തു** ഹഞ്ഞന്തു, **സബ്ബാ**
താ അനേകതന്തിയോ **വീണാ രസന്തു** സദ്ദം കരോന്തു, **സബ്ബാ** അനേകപ്പകാരാ **സങ്ഗീതിയോ**
പാസാദസ്സ സമന്തതോ **വത്തന്തു** പവത്തന്തു ഗായന്തൂതി അത്ഥോ.

൪൪-൫. **യാവതാ** യത്തകേ ഠാനേ **ബുദ്ധഖേത്തമ്ഹി** ദസസഹസ്സിചക്കവാളേ **തതോ പരേ**
ചക്കവാളേ, ജോതിസമ്പന്നാ പഭാസമ്പന്നാ **അച്ഛിന്നാ മഹന്താ** സമന്തതോ **രതനാമയാ** സത്തഹി
രതനേഹി കതാ ഖചിതാ **സോണ്ണപല്ലങ്കാ** സുവണ്ണപല്ലങ്കാ **തിട്ഠന്തു,** പാസാദസ്സ സമന്തതോ
ദീപരുക്ഖാ പദീപധാരണാ തേലരുക്ഖാ **ജലന്തു** , പദീപേഹി പജ്ജലന്തു, **ദസസഹസ്സിപരമ്പരാ**
ദസസഹസ്സീനം പരമ്പരാ ദസസഹസ്സിയോ **ഏകപജ്ജോതാ** ഏകപദീപാ വിയ **ഭവന്തു**
ഉജ്ജോതന്തൂതി അത്ഥോ.

൪൬. നച്ചഗീതേസു ഛേകാ **ഗണികാ** നച്ചിത്ഥിയോ ച **ലാസികാ** മുഖേന സദ്ദകാരികാ ച
പാസാദസ്സ സമന്തതോ നച്ചന്തു, അച്ഛരാഗണാ ദേവിത്ഥിസമൂഹാ നച്ചന്തു, **നാനാരങ്ഗാ** അനേകവണ്ണാ
നാനാരങ്ഗമണ്ഡലാ പാസാദസ്സ സമന്തതോ നച്ചന്തു, **പദിസ്സന്തു** പാകടാ ഹോന്തൂതി അത്ഥോ.

൪൭. തദാ അഹം തിലോകവിജയോ നാമ ചക്കവത്തിരാജാ ഹുത്വാ സകലചക്കവാളേ **ദുമഗ്ഗേ**
രുക്ഖഗ്ഗേ **പബ്ബതഗ്ഗേ** ഹിമവന്തചക്കവാളപബ്ബതാദീനം അഗ്ഗേ സിനേരുപബ്ബതമുദ്ധനി ച
സബ്ബട്ഠാനേസു **വിചിത്തം** അനേകവണ്ണവിചിത്തം **പഞ്ചവണ്ണികം** നീലപീതാദിപഞ്ചവണ്ണം **സബ്ബം**
ധജം ഉസ്സാപേമീതി അത്ഥോ.

൪൮. **നരാ** ലോകന്തരാ നരാ ച നാഗലോകതോ **നാഗാ ച** ദേവലോകതോ **ഗന്ധബ്ബാ** ച **ദേവാ**
ച **സബ്ബേ ഉപേന്തു** ഉപഗച്ഛന്തു, **തേ** നരാദയോ **നമസ്സന്താ** മമ നമക്കാരം കരോന്താ **പഞ്ജലികാ**
കതഹത്ഥപുടാ മമ വേജയന്തം **പാസാദം പരിവാരയു**ന്തി അത്ഥോ.

൪൯. ഏവം സോ തിലോകവിജയോ ചക്കവത്തിരാജാ പാസാദസ്സ ച അത്തനോ ച
ആനുഭാവം വണ്ണേത്വാ ഇദാനി അത്തനാ സമ്പത്തികതപുഞ്ഞഫലം സമാദപേന്തോ **"യം കിഞ്ചി**
കുസലം കമ്മ"ന്തിആദിമാഹ. **യം കിഞ്ചി കുസലകമ്മ**സങ്ഖാതം **കിരിയം കത്തബ്ബം** അത്ഥി, തം
സബ്ബം **മമ** മയാ **കായേന** വാ **വാചായ** വാ **മനസാ** വാ തീഹി ദ്വാരേഹി **കതം തിദസേ സുകതം**
സുട്ഠു കതം, താവതിംസഭവനേ ഉപ്പജ്ജനാരഹം കതന്തി അത്ഥോ.

൫൦. പുന സമാദപേന്തോ **"യേ സത്താ സഞ്ഞിനോ"**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **യേ സത്താ** മനുസ്സാ വാ
ദേവാ വാ ബ്രഹ്മാനോ വാ **സഞ്ഞിനോ** സഞ്ഞാസഹിതാ **അത്ഥി, യേ ച സത്താ അസഞ്ഞിനോ**
സഞ്ഞാരഹിതാ അസഞ്ഞാ സത്താ സന്തി, **തേ സബ്ബേ** സത്താ **മയ്ഹം** മയാ **കതം പുഞ്ഞഫലം,**
ഭാഗീ ഭവന്തു പുഞ്ഞവന്താ ഹോന്തൂതി അത്ഥോ.

൫൧. പുനപി സമാദപേന്തോ ബോധിസത്തോ **"യേസം കത"**ന്തിആദിമാഹ. മയാ **കതം** പുഞ്ഞം
യേഹി നരനാഗഗന്ധബ്ബദേവേഹി **സുവിദിതം** ഞാതം, തേസം **മയാ ദിന്നം പുഞ്ഞഫലം,** തസ്മിം
മയാ കതേ പുഞ്ഞേ ദിന്നഭാവം **യേ** നരാദയോ **ന ജാനന്തി, ദേവാ ഗന്ത്വാ** തേസം തം **നിവേദയും**
ആരോചയുന്തി അത്ഥോ.

൫൨. **സബ്ബലോകമ്ഹി യേ സത്താ** ആഹാരനിസ്സിതാ **ജീവന്തി,** തേ സബ്ബേ സത്താ **മനുഞ്ഞം**
ഭോജനം സബ്ബം മമ ചേതസാ മമ ചിത്തേന **ലഭന്തു,** മമ പുഞ്ഞിദ്ധിയാ ലഭന്തൂതി അത്ഥോ.

൫൩. **മനസാ** പസന്നേന ചിത്തേന യം **ദാനം മയാ ദിന്നം** തസ്മിം ദാനേ ചിത്തേന **പസാദം**
ആവഹിം ഉപ്പാദേസിം. **സബ്ബസമ്ബുദ്ധാ** ച **പച്ചേകാ** പടിഏക്കാ **ജിനസാവകാ** ച മയാ
ചക്കവത്തിരഞ്ഞാ **പൂജിതാ.**

൫൪. **സുകതേന തേന കമ്മേന** സദ്ദഹിത്വാ കതേന കുസലകമ്മേന, **ചേതനാപണിധീഹി ച**
ചിത്തേന കതപത്ഥനാഹി ച, **മാനുസം ദേഹം** മനുസ്സസരീരം, **ജഹിത്വാ** ഛഡ്ഡേത്വാ, **അഹം**
താവതിംസം ദേവലോകം **അഗച്ഛിം** അഗമാസിം, സുത്തപ്പബുദ്ധോ വിയ തത്ഥ ഉപ്പജ്ജിന്തി
അത്ഥോ.

൫൫. തതോ തിലോകവിജയോ ചക്കവത്തിരാജാ കാലങ്കതോ, തതോ പട്ഠായ ആഗതേ **ദുവേ**
ഭവേ ദ്വേ ജാതിയോ **പജാനാമി ദേവത്തേ** ദേവത്തഭാവേ **മാനുസേ** മനുസ്സത്തഭാവേ ച, തതോ
ജാതിദ്വയതോ **അഞ്ഞം ഗതിം** അഞ്ഞം ഉപപത്തിം **ന ജാനാമി** ന പസ്സാമി, **മനസാ** ചിത്തേന
പത്ഥനാഫലം പത്ഥിതപത്ഥനാഫലന്തി അത്ഥോ.

൬൯. ദേവാനം അധികോ ഹോമീതി യദി ദേവേസു ജാതോ, ആയുവണ്ണബലതേജേഹി ദേവാനം അധികോ ജേട്ഠോ സേട്ഠോ അഹോസിന്തി അത്ഥോ. യദി മനുസ്സേസു ജാതോ, **മനുജാധിപോ** മനുസ്സാനം അധിപതി ഇസ്സരോ **ഭവാമി,** തഥാ രാജഭൂതോ അഭിരൂപേന രൂപസമ്പത്തിയാ ച ലക്ഖണേന ആരോഹപരിണാഹാദിലക്ഖണേന ച **സമ്പന്നോ** സമ്പുണ്ണോ ഉപ്പന്നുപ്പന്ന**ഭവേ പഞ്ഞായ** പരമത്ഥജാനനപഞ്ഞായ **അസമോ** സമരഹിതോ, മയാ സദിസോ കോചി നത്ഥീതി അത്ഥോ.

൭൦. മയാ കതപുഞ്ഞസമ്ഭാരേന പുഞ്ഞഫലേന ഉപ്പന്നുപ്പന്നഭവേ **സേട്ഠം** പസട്ഠം മധുരം **വിവിധം** അനേകപ്പകാരം **ഭോജനഞ്ച അനപ്പകം** ബഹുസത്ത**രതനഞ്ച വിവിധാനി,** അനേകപ്പകാരാനി പത്തുണ്ണകോസേയ്യാദി**വത്ഥാനി** ച **നഭാ** ആകാസതോ **മം** മമ സന്തികം **ഖിപ്പം** സീഘം **ഉപേന്തി** ഉപഗച്ഛന്തി.

൭൧-൭൩. പഥബ്യാ പഥവിയാ **പബ്ബതേ** ച **ആകാസേ** ച **ഉദകേ** ച **വനേ** ച **യം യം** യത്ഥ യത്ഥ **ഹത്ഥം പസാരേമി** നിക്ഖിപാമി, തതോ തതോ **ദിബ്ബാ ഭക്ഖാ** ദിബ്ബാ ആഹാരാ **മം** മമ സന്തികം **ഉപേന്തി** ഉപഗച്ഛന്തി, പാതുഭവന്തീതി അത്ഥോ. തഥാ യഥാക്കമം **സബ്ബേ രതനാ. സബ്ബേ** ചന്ദനാദയോ **ഗന്ധാ** . സബ്ബേ **യാനാ** വാഹനാ. **സബ്ബേ** ചമ്പകനാഗപുന്നാഗാദയോ **മാലാ** പുപ്ഫാ. സബ്ബേ **അലങ്കാരാ** ആഭരണാ. **സബ്ബാ** ദിബ്ബകഞ്ഞാ. സബ്ബേ **മധുസക്ഖരാ. സബ്ബേ** പൂപാദയോ **ഖജ്ജാ** ഖാദിതബ്ബാ **മം** മമ സന്തികം **ഉപേന്തി** ഉപഗച്ഛന്തി.

൭൪-൭൫. സമ്ബോധിവരപത്തിയാതി ഉത്തമചതുമഗ്ഗഞാണപത്തിയാ പാപുണനത്ഥായ. മയാ യം ഉത്തമദാനം കതം പൂരിതം, തേന ഉത്തമദാനേന സേലസങ്ഖാതം **പബ്ബതം** സകലം ഏകനിന്നാദം കരോന്തോ **ബഹലം ഗിരം** പുഥുലം ഘോസം **ഗജ്ജേന്തോ, സദേവകം** ലോകം സകലം മനുസ്സദേവലോകം **ഹാസയന്തോ** സോമനസ്സപ്പത്തം കരോന്തോ **ലോകേ** സകലലോകത്തയേ വിവട്ടച്ഛദോ **ബുദ്ധോ അഹം ഭവാമീ**തി അത്ഥോ.

൭൬. ദിസാ ദസവിധാ ലോകേതി ചക്കവാളലോകേ ദസവിധാ ദസകോട്ഠാസാ ദിസാ ഹോന്തി, തത്ഥ കോട്ഠാസേ **യായതോ** യായന്തസ്സ ഗച്ഛന്തസ്സ **അന്തകം നത്ഥീ**തി അത്ഥോ, ചക്കവത്തികാലേ **തസ്മിം** മയാ ഗതഗതട്ഠാനേ ദിസാഭാഗേ വാ **ബുദ്ധഖേത്താ** ബുദ്ധവിസയാ **അസങ്ഖിയാ** സങ്ഖാരഹിതാ.

൭൭. പഭാ പകിത്തിതാതി തദാ ചക്കവത്തിരാജകാലേ **മയ്ഹം** പഭാ ചക്കരതനമണിരതനാദീനം പഭാ ആലോകാ **യമകാ** യുഗളയുഗളാ ഹുത്വാ **രംസിവാഹനാ** രംസിം മുഞ്ചമാനാ പകിത്തിതാ പാകടാ, **ഏത്ഥന്തരേ** ദസസഹസ്സിചക്കവാളന്തരേ **രംസിജാലം** രംസിസമൂഹം, **ആലോകോ വിപുലോ** ബഹുതരോ **ഭവേ** അഹോസീതി അത്ഥോ.

൭൮. ഏത്തകേ ലോകധാതുമ്ഹീതി ദസസഹസ്സിചക്കവാളേസു **സബ്ബേ ജനാ മം പസ്സന്തു** ദക്ഖന്തൂതി അത്ഥോ. **സബ്ബേ** ദേവാ **യാവ ബ്രഹ്മനിവേസനാ** യാവ ബ്രഹ്മലോകാ **മം അനുവത്തന്തു** അനുകൂലാ ഭവന്തു.

൭൯. വിസിട്ഠമധുനാദേനാതി വിസട്ഠേന മധുരേന നാദേന, **അമതഭേരിമാഹനി**ന്തി അമതഭേരിം ദേവദുന്ദുഭിം പഹരിം, **ഏത്ഥന്തരേ** ഏതസ്മിം ദസസഹസ്സിചക്കവാളബ്ഭന്തരേ **സബ്ബേ ജനാ** മന **മധുരം ഗിരം** സദ്ദം **സുണന്തു** മനസി കരോന്തു.

൮൦. ധമ്മമേഘേന വസ്സന്തേ ധമ്മദേസനാമയേന നാദേന തബ്ബോഹാരപരമത്ഥഗമ്ഭീരമധുരസുഖുമത്ഥവസ്സേ വസ്സന്തേ വസ്സമാനേ സമ്മാസമ്ബുദ്ധാനുഭാവേന **സബ്ബേ** ഭിക്ഖുഭിക്ഖുനീആദയോ **അനാസവാ** നിക്കിലേസാ **ഹോന്തു** ഭവന്തു. **യേത്ഥ പച്ഛിമകാ സത്താ**തി ഏത്ഥ ഏതേസു രാസിഭൂതേസു ചതൂസു പരിസസത്തേസു യേ സത്താ പച്ഛിമകാ ഗുണവസേന ഹേട്ഠിമകാ, **തേ** സബ്ബേ **സോതാപന്നാ ഭവന്തൂ**തി അധിപ്പായോ.

൮൧. തദാ തിലോകവിജയചക്കവത്തിരാജകാലേ **ദാതബ്ബകം** ദാതബ്ബയുത്തകം, **ദാനം** കത്വാ, **അസേസതോ** നിസ്സേസേന, **സീലം** സീലപാരമിം, **പൂരേത്വാ നേക്ഖമ്മേ** നേക്ഖമ്മപാരമിതായ, **പാരമിം** കോടിം പത്വാ, **ഉത്തമം സമ്ബോധിം** ചതുമഗ്ഗഞാണം, **പത്തോ** ഭവാമി ഭവേയ്യം.

൮൨. പണ്ഡിതേ പഞ്ഞവന്തേ മേധാവിനോ **പരിപുച്ഛിത്വാ** "കിം, ഭന്തേ, കത്തബ്ബം? കിം ന കത്തബ്ബം? കിം കുസലം? കിം അകുസലം? കിം കത്വാ സഗ്ഗമോക്ഖദ്വയസ്സ ഭാഗീ ഹോതീ"തി പുച്ഛിത്വാ, ഏവം പഞ്ഞാപാരമിം പൂരേത്വാതി അത്ഥോ. **കത്വാ വീരിയമുത്തമ**ന്തി ഉത്തമം സേട്ഠം ഠാനനിസജ്ജാദീസു അവിച്ഛിന്നം വീരിയം കത്വാ, വീരിയപാരമിം പൂരേത്വാതി അത്ഥോ.

സകലവിരുദ്ധജനേഹി കതഅനാദരാധിവാസനാ**ഖന്തിയാ പാരമിം** കോടിം **ഗന്ത്വാ** ഖന്തിപാരമിം പൂരേത്വാ **ഉത്തമം സമ്ബോധിം** ഉത്തമം സമ്ബുദ്ധത്തം **പത്തോ** ഭവാമി ഭവേയ്യം.

൭൬. കത്വാ ദള്ഹമധിട്ഠാനന്തി "മമ സരീരജീവിതേസു വിനസ്സന്തേസുപി പുഞ്ഞകമ്മതോ ന വിരമിസ്സാമീ"തി അചലവസേന ദള്ഹം അധിട്ഠാനപാരമിം കത്വാ "സീസേ ഛിജ്ജമാനേപി മുസാവാദം ന കഥേസ്സാമീ"തി സച്ചപാരമിതായ കോടിം **പൂരിയ** പൂരേത്വാ "സബ്ബേ സത്താ സുഖീ അവേരാ"തിആദിനാ മേത്താപാരമിതായ കോടിം പത്വാ **ഉത്തമം സമ്ബോധിം പത്തോ**തി അത്ഥോ.

൭൭. സജീവകാജീവകവത്ഥൂനം **ലാഭേ** ച തേസം **അലാഭേ** ച കായികചേതസിക**സുഖേ** ചേവ തഥാ **ദുക്ഖേ** ച സാദരജനേഹി കതേ, **സമ്മാനേ** ചേവ ഓമാനേ, **ച സബ്ബത്ഥ സമകോ** സമാനമാനസോ ഉപേക്ഖാപാരമിം പൂരേത്വാ **ഉത്തമം സമ്ബോധിം പത്തോ** പാപുണേയ്യന്തി അത്ഥോ.

൭൮. കോസജ്ജം കുസീതഭാവം, **ഭയതോ** ഭയവസേന "അപായദുക്ഖഭാഗീ"തി **ദിസ്വാ** ഞത്വാ അകോസജ്ജം അകുസീതഭാവം അലീനവുത്തിം, **വീരിയം ഖേമതോ** ഖേമവസേന "നിബ്ബാനഗാമീ"തി **ദിസ്വാ** ഞത്വാ **ആരദ്ധവീരിയാ ഹോഥ** ഭവഥ. **ഏസാ ബുദ്ധാനുസാസനീ** ഏസാ ബുദ്ധാനം അനുസിട്ഠി.

൭൯. വിവാദം ഭയതോ ദിസ്വാതി വിവാദം കലഹം ഭയതോ ദിസ്വാ "അപായഭാഗീ"തി ദിസ്വാ ഞത്വാ **അവിവാദം** വിവാദതോ വിരമണം "നിബ്ബാനപ്പത്തീ"തി, **ഖേമതോ ദിസ്വാ** ഞത്വാ **സമഗ്ഗാ** ഏകഗ്ഗചിത്താ **സഖിലാ** സിലിട്ഠാ മേത്തായ ധുരഗതായ സോഭമാനാ **ഹോഥാ**തി അത്ഥോ. **ഏസാ** കഥാ മന്തനാ ഉദീരണാ ബുദ്ധാനം **അനുസാസനീ** ഓവാദദാനം.

൮൦. പമാദം ഠാനനിസജ്ജാദീസു സതിവിപ്പവാസേന വിഹരണം **ഭയതോ** "നിബ്ബത്തനിബ്ബത്തട്ഠാനേസു ദുക്ഖിതദുരൂപഅപ്പന്നപാനതാദിസംവത്തനകം അപായാദിഗമനഞ്ചാ"തി **ദിസ്വാ** ഞത്വാ, **അപ്പമാദം** സബ്ബകിരിയാസു സതിയാ വിഹരണം, **ഖേമതോ** വഡ്ഢിതോ "നിബ്ബാനസമ്പാപുണന"ന്തി **ദിസ്വാ** പച്ചക്ഖതോ ഞത്വാ **അട്ഠങ്ഗികം മഗ്ഗം** സമ്മാദിട്ഠി സമ്മാസങ്കപ്പോ സമ്മാവാചാ സമ്മാകമ്മന്തോ സമ്മാആജീവോ സമ്മാവായാമോ സമ്മാസതി സമ്മാസമാധീതി അട്ഠഅവയവം സമ്മാസമ്ബോധിയാ മഗ്ഗം അധിഗമൂപായം **ഭാവേഥ** വഡ്ഢേഥ മനസി കരോഥ, **ഏസാ** കഥാ ഭാസനാ ഉദീരണാ **ബുദ്ധാനുസാസനീ** ബുദ്ധാനം അനുസിട്ഠീതി അത്ഥോ.

൮൧. സമാഗതാ ബഹൂ ബുദ്ധാതി അനേകസതസഹസ്സസങ്ഖ്യാ പച്ചേകബുദ്ധാ സമാഗതാ രാസിഭൂതാ, **സബ്ബസോ** സബ്ബപ്പകാരേന **അരഹന്താ** ച ഖീണാസവാ അനേകസതസഹസ്സാ സമാഗതാ രാസിഭൂതാ. തസ്മാ തേ ബുദ്ധേ ച **അരഹന്തേ ച വന്ദമാനേ** വന്ദനാരഹേ **നമസ്സഥ** അങ്ഗപച്ചങ്ഗനമക്കാരേന നമസ്സഥ വന്ദഥ.

൮൨. ഏവം ഇമിനാ മയാ വുത്തപ്പകാരേന **അചിന്തിയാ** ചിന്തേതും അസക്കുണേയ്യാ, **ബുദ്ധാ, ബുദ്ധധമ്മാ**തി ബുദ്ധേഹി ദേസിതാ ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ...പേ॰... അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ, പഞ്ചക്ഖന്ധാ, ഹേതുപച്ചയോ ആരമ്മണപച്ചയോതിആദയോ ധമ്മാ, ബുദ്ധാനം വാ സഭാവാ അചിന്തിയാ ചിന്തേതും അസക്കുണേയ്യാ, **അചിന്തിയേ** ചിന്താവിസയാതിക്കന്തേ **പസന്നാനം** ദേവമനുസ്സാനം **വിപാകോ** ദേവമനുസ്സസമ്പത്തിനിബ്ബാനസമ്പത്തിസങ്ഖാതോ ചിന്തേതും അസക്കുണേയ്യോ സങ്ഖ്യാതിക്കന്തോ **ഹോതി** ഭവതി.

ഇതി ഏത്താവതാ ച യഥാ അദ്ധാനഗാമിനോ "മഗ്ഗം നോ ആചിക്ഖാ"തി പുട്ഠേന "വാമം മുഞ്ചിത്വാ ദക്ഖിണം ഗണ്ഹഥാ"തി വുത്തേ തേന മഗ്ഗേന ഗാമനിഗമരാജധാനീസു കത്തബ്ബകിച്ചം നിട്ഠാപേത്വാ പുന മുഞ്ചിതേന അപരേന വാമമഗ്ഗേന ഗതാപി ഗാമനിഗമാദീസു കത്തബ്ബകിച്ചം നിട്ഠാപേന്തി, ഏവമേവ ബുദ്ധാപദാനം കുസലാപദാനവസേന നിട്ഠാപേത്വാ തദേവ അകുസലാപദാനവസേന വിത്ഥാരേതും ഇദം പഞ്ഹകമ്മം -

"ദുക്കരഞ്ച അബ്ഭക്ഖാനം, അബ്ഭക്ഖാനം പുനാപരം;
അബ്ഭക്ഖാനം സിലാവേധോ, സകലികാപി ച വേദനാ.

"നാളാഗിരി സത്തച്ഛേദോ, സീസദുക്ഖം യവഖാദനം;
പിട്ഠിദുക്ഖമതീസാരോ, ഇമേ അകുസലകാരണാ"തി.

അഥ പഠമപഞ്ഹേ - **ദുക്കര**ന്തി ഛബ്ബസ്സാനി ദുക്കരകാരികാ. അതീതേ കസ്സപസമ്മാസമ്ബുദ്ധകാലേ ബോധിസത്തോ ജോതിപാലോ നാമ ബ്രാഹ്മണമാണവോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തോ ബ്രാഹ്മണജാതിവസേന സാസനേ അപ്പസന്നോ തസ്സ ഭഗവതോ പിലോതികകമ്മനിസ്സന്ദേന "കസ്സപോ ഭഗവാ"തി സുത്വാ "കുതോ മുണ്ഡകസ്സ സമണസ്സ ബോധി, ബോധി പരമദുല്ലഭാ"തി ആഹ. സോ തേന കമ്മനിസ്സന്ദേന അനേകജാതിസതേസു നരകാദിദുക്ഖമനുഭവിത്വാ തസ്സേവ ഭഗവതോ അനന്തരം തേനേവ ലദ്ധബ്യാകരണേന കമ്മേന ജാതിസംസാരം ഖേപേത്വാ പരിയോസാനേ വേസ്സന്തരത്തഭാവം പത്വാ തതോ ചുതോ തുസിതഭവനേ നിബ്ബത്തോ. ദേവതായാചനേന തതോ ചവിത്വാ സക്യകുലേ നിബ്ബത്തോ ഞാണസ്സ പരിപാകത്താ സകലജമ്ബുദീപരജ്ജം പഹായ അനോമാനദീതീരേ സുനിസിതേനാസിനാ സമകുടകേസകലാപം ഛിന്ദിത്വാ ബ്രഹ്മുനാ ആനീതേ ഇദ്ധിമയേ കപ്പസ്സ സണ്ഠാനകാലേ പദുമഗബ്ഭേ നിബ്ബത്തേ അട്ഠ പരിക്ഖാരേ പടിഗ്ഗഹേത്വാ പബ്ബജിത്വാ ബോധിഞാണദസ്സനസ്സ താവ അപരിപക്കത്താ ബുദ്ധഭാവായ മഗ്ഗാമഗ്ഗം അജാനിത്വാ ഛബ്ബസ്സാനി ഉരുവേലജനപദേ ഏകാഹാരഏകാലോപഏകപുഗ്ഗലഏകമഗ്ഗഏകാസനഭോജനവസേന അട്ഠിചമ്മനഹാരുസേസം നിമ്മംസരുധിരപേതരൂപസദിസസരീരോ **പധാനസുത്തേ** (സു॰ നി॰ ൪൨൭ ആദയോ) വുത്തനയേനേവ പധാനം മഹാവീരിയം ദുക്കരകാരികം അകാസി. സോ ഇമം ദുക്കരകാരികം "സമ്ബോധിയാ മഗ്ഗം ന ഹോതീ"തി ചിന്തേത്വാ ഗാമനിഗമരാജധാനീസു പണീതാഹാരം പരിഭുഞ്ജിത്വാ പീണിന്ദ്രിയോ പരിപുണ്ണദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണോ കമേന ബോധിമണ്ഡമുപഗന്ത്വാ പഞ്ച മാരേ ജിനിത്വാ ബുദ്ധോ ജാതോതി.

"അവചാഹം ജോതിപാലോ, സുഗതം കസ്സപം തദാ;
കുതോ നു ബോധി മുണ്ഡസ്സ, ബോധി പരമദുല്ലഭാ.

"തേന കമ്മവിപാകേന, അചരിം ദുക്കരം ബഹും;
ഛബ്ബസ്സാനുരുവേലായം, തതോ ബോധിമപാപുണിം.

"നാഹം ഏതേന മഗ്ഗേന, പാപുണിം ബോധിമുത്തമം;
കുമ്മഗ്ഗേന ഗവേസിസ്സം, പുബ്ബകമ്മേന വാരിതോ.

"പുഞ്ഞപാപപരിക്ഖീണോ, സബ്ബസന്താപവജ്ജിതോ;
അസോകോ അനുപായാസോ, നിബ്ബായിസ്സമനാസവോ"തി. (അപ॰ ഥേര ൧.൩൯.൮൯-൯൨);

ദുതിയപഞ്ഹേ - **അബ്ഭക്ഖാന**ന്തി അഭി അക്ഖാനം പരിഭാസനം. അതീതേ കിര ബോധിസത്തോ സുദ്ദകുലേ ജാതോ അപാകടോ അപ്പസിദ്ധോ മുനാളി നാമ ധുത്തോ ഹുത്വാ പടിവസതി. തദാ മഹിദ്ധികോ മഹാനുഭാവോ സുരഭി നാമ പച്ചേകബുദ്ധോ കേനചി കരണീയേന തസ്സ സമീപട്ഠാനം പാപുണി. സോ തം ദിസ്വാവ "ദുസ്സീലോ പാപധമ്മോ അയം സമണോ"തിആദിനാ അബ്ഭാചിക്ഖി. സോ തേന അകുസലനിസ്സന്ദേന നരകാദീസു അനേകവസ്സസഹസ്സാനി ദുക്ഖമനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം പച്ഛിമത്തഭാവേ യദാ തിത്ഥിയാ പഠമതരം ഭഗവതോ തുസിതഭവനേ വസനസമയേ ച പാകടാ ഹുത്വാ സകലജനം വഞ്ചേത്വാ ദ്വാസട്ഠിദിട്ഠിയോ ദീപേത്വാ വിചരന്തി, തദാ തുസിതപുരാ ചവിത്വാ സക്യരാജകുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ കമേന ബുദ്ധോ ജാതോ. തിത്ഥിയാ സൂരിയുഗ്ഗമനേ ഖജ്ജോപനകാ വിയ വിഹതലാഭസക്കാരാ ഭഗവതി ആഘാതം ബന്ധിത്വാ വിചരന്തി. തസ്മിം സമയേ രാജഗഹസേട്ഠി ഗങ്ഗായ ജാലം ബന്ധിത്വാ കീളന്തോ രത്തചന്ദനഘടികം ദിസ്വാ അമ്ഹാകം ഗേഹേ ചന്ദനാനി ബഹൂനി, ഇമം ഭമം ആരോപേത്വാ തേന ഭമകാരേഹി പത്തം ലിഖാപേത്വാ വേളുപരമ്പരായ ലഗ്ഗേത്വാ "യേ ഇമം പത്തം ഇദ്ധിയാ ആഗന്ത്വാ ഗണ്ഹന്തി, തേസം ഭത്തികോ ഭവിസ്സാമീ"തി ഭേരിം ചരാപേസി.

തദാ തിത്ഥിയാ "നട്ഠമ്ഹാ ദാനി നട്ഠമ്ഹാ ദാനീ"തി മന്തേത്വാ നിഗണ്ഠോ നാടപുത്തോ സകപരിസം ഏവമാഹ - "അഹം വേളുസമീപം ഗന്ത്വാ ആകാസേ ഉല്ലങ്ഘനാകാരം കരോമി, 'തുമ്ഹേ ഛവദാരുമയം പത്തം പടിച്ച മാ ഇദ്ധിം കരോഥാ'തി മം ഖന്ധേ ഗഹേത്വാ വാരേഥാ"തി, തേ തഥാ ഗന്ത്വാ തഥാ അകംസു.

തദാ പിണ്ഡോലഭാരദ്വാജോ ച മോഗ്ഗല്ലാനോ ച തിഗാവുതേ സേലപബ്ബതമത്ഥകേ ഠത്വാ പിണ്ഡപാതഗണ്ഹനത്ഥായ ചീവരം പാരുപന്താ തം കോലാഹലം സുണിംസു. തേസു മോഗ്ഗല്ലാനോ പിണ്ഡോലഭാരദ്വാജം "ത്വം ആകാസേന ഗന്ത്വാ തം പത്തം ഗണ്ഹാഹീ"തി ആഹ. സോ "ഭന്തേ, തുമ്ഹേയേവ ഭഗവതാ ഇദ്ധിമന്താനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപിതാ, തുമ്ഹേവ ഗണ്ഹഥാ"തി ആഹ. തഥാപി "മയാ ആണത്തോ ത്വമേവ ഗണ്ഹാഹീ"തി ആണത്തോ അത്തനാ ഠിതം തിഗാവുതം സേലപബ്ബതം പാദതലേ ലഗ്ഗേത്വാ ഉക്ഖലിയാ പിധാനം വിയ സകലരാജഗഹനഗരം ഛാദേസി,

തദാ നഗരവാസിനോ ഫളികപബ്ബതേ ആവുതം രത്തസുത്തമിവ തം ഥേരം പസ്സിത്വാ "ഭന്തേ ഭാരദ്വാജ, അമ്ഹേ രക്ഖഥാ"തി ഉഗ്ഘോസയിംസു, ഭീതാ സുപ്പാദീനി സീസേ അകംസു. തദാ ഥേരോ തം പബ്ബതം ഠിതട്ഠാനേ വിസ്സജ്ജേത്വാ ഇദ്ധിയാ ഗന്ത്വാ തം പത്തം അഗ്ഗഹേസി, തദാ നഗരവാസിനോ മഹാകോലാഹലമകംസു.

ഭഗവാ വേളുവനാരാമേ നിസിന്നോ തം സദ്ദം സുത്വാ "കിം ഏസോ സദ്ദോ"തി ആനന്ദം പുച്ഛി. "ഭാരദ്വാജേന, ഭന്തേ, പത്തസ്സ ഗഹിതത്താ സന്തുട്ഠാ നഗരവാസിനോ ഉക്കുട്ഠിസദ്ദമകംസൂ"തി ആഹ. തദാ ഭഗവാ ആയതിം പരൂപവാദമോചനത്ഥം തം പത്തം ആഹരാപേത്വാ ഭേദാപേത്വാ അഞ്ജനുപപിസനം കത്വാ ഭിക്ഖൂനം ദാപേസി, ദാപേത്വാ ച പന "ന, ഭിക്ഖവേ, ഇദ്ധിവികുബ്ബനാ കാതബ്ബാ, യോ കരേയ്യ, ആപത്തി ദുക്കടസ്സാ"തി (ചൂളവ॰ ൨൫൨ ഥോകം വിസദിസം) സിക്ഖാപദം പഞ്ഞാപേസി.

തതോ തിത്ഥിയാ "സമണേന കിര ഗോതമേന സാവകാനം സിക്ഖാപദം പഞ്ഞത്തം, തേ ജീവിതഹേതുപി തം നാതിക്കമന്തി, മയം ഇദ്ധിപാടിഹാരിയം കരിസ്സാമാ"തി തത്ഥ തത്ഥ രാസിഭൂതാ കോലാഹലമകംസു. അഥ രാജാ ബിമ്ബിസാരോ തം സുത്വാ ഭഗവതോ സന്തികം ഗന്ത്വാ വന്ദിത്വാ ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഭഗവന്തമേവമാഹ - "തിത്ഥിയാ, ഭന്തേ, 'ഇദ്ധിപാടിഹാരിയം കരിസ്സാമാ'തി ഉഗ്ഘോസേന്തീ"തി. "അഹമ്പി, മഹാരാജ, കരിസ്സാമീ"തി. "നനു, ഭന്തേ, ഭഗവതാ സാവകാനം സിക്ഖാപദം പഞ്ഞത്ത"ന്തി. "തമേവ, മഹാരാജ, പുച്ഛിസ്സാമി, തവുയ്യാനേ അമ്ബഫലാദീനി ഖാദന്താനം 'ഏത്തകോ ദണ്ഡോ'തി ദണ്ഡം ഠപേന്തോ തവാപി ഏകതോ കത്വാ ഠപേസീ"തി. "ന മയ്ഹം, ഭന്തേ, ദണ്ഡോ"തി. "ഏവം, മഹാരാജ, ന മയ്ഹം സിക്ഖാപദം പഞ്ഞത്തം അത്ഥീ"തി. "കത്ഥ, ഭന്തേ, പാടിഹാരിയം ഭവിസ്സതീ"തി? "സാവത്ഥിയാ സമീപേ കണ്ഡമ്ബരുക്ഖമൂലേ, മഹാരാജാ"തി. "സാധു, ഭന്തേ, തം പസ്സിസ്സാമാ"തി. തതോ തിത്ഥിയാ "കണ്ഡമ്ബരുക്ഖമൂലേ കിര പാടിഹാരിയം ഭവിസ്സതീ"തി സുത്വാ നഗരസ്സ സാമന്താ അമ്ബരുക്ഖേ ഛേദാപേസും, നാഗരാ മഹാഅങ്ഗണട്ഠാനേ മഞ്ചാതിമഞ്ചം അട്ടാദയോ ബന്ധിംസു, സകലജമ്ബുദീപവാസിനോ രാസിഭൂതാ പുരത്ഥിമദിസായമേവ ദ്വാദസയോജനാനി ഫരിത്വാ അട്ഠംസു. സേസദിസാസുപി തദനുരൂപേനാകാരേന സന്നിപതിംസു.

ഭഗവാപി കാലേ സമ്പത്തേ ആസാള്ഹിപുണ്ണമാസിയം പാതോവ കത്തബ്ബകിച്ചം നിട്ഠാപേത്വാ തം ഠാനം ഗന്ത്വാ നിസീദി. തസ്മിം ഖണേ കണ്ഡോ നാമ ഉയ്യാനപാലോ കിപില്ലികപുടേ സുപക്കം അമ്ബഫലം ദിസ്വാ "സചാഹം ഇമം രഞ്ഞോ ദദേയ്യം, കഹാപണാദിസാരം ലഭേയ്യം, ഭഗവതോ ഉപനാമിതേ പന ഇധലോകപരലോകേസു സമ്പത്തി ഭവിസ്സതീ"തി ഭഗവതോ ഉപനാമേസി. ഭഗവാ തം പടിഗ്ഗഹേത്വാ ആനന്ദത്ഥേരം ആണാപേസി - "ഇമം ഫലം മദ്ദിത്വാ പാനം ദേഹീ"തി. ഥേരോ തഥാ അകാസി. ഭഗവാ അമ്ബരസം പിവിത്വാ അമ്ബട്ഠിം ഉയ്യാനപാലസ്സ ദത്വാ "ഇമം രോപേഹീ"തി ആഹ. സോ വാലുകം വിയൂഹിത്വാ തം രോപേസി, ആനന്ദത്ഥേരോ കുണ്ഡികായ ഉദകം ആസിഞ്ചി. തസ്മിം ഖണേ അമ്ബങ്കുരോ ഉട്ഠഹിത്വാ മഹാജനസ്സ പസ്സന്തസ്സേവ സാഖാവിടപപുപ്ഫഫലപല്ലവഭരിതോ പഞ്ഞായിത്ഥ. പതിതം അമ്ബഫലം ഖാദന്താ സകലജമ്ബുദീപവാസിനോ ഖയം പാപേതും നാസക്ഖിംസു.

അഥ ഭഗവാ പുരത്ഥിമചക്കവാളതോ യാവ പച്ഛിമചക്കവാളം, താവ ഇമസ്മിം ചക്കവാളേ മഹാമേരുമുദ്ധനി രതനചങ്കമം മാപേത്വാ അനേകപരിസാഹി സീഹനാദം നദാപേന്തോ **ധമ്മപദട്ഠകഥായം** വുത്തനയേന മഹാഇദ്ധിപാടിഹാരിയം കത്വാ തിത്ഥിയേ മദ്ദിത്വാ തേ വിപ്പകാരം പാപേത്വാ പാടിഹീരാവസാനേ പുരിമബുദ്ധാചിണ്ണവസേന താവതിംസഭവനം ഗന്ത്വാ തത്ഥ വസ്സംവുട്ഠോ നിരന്തരം തേമാസം അഭിധമ്മം ദേസേത്വാ മാതുപ്പമുഖാനം അനേകദേവതാനം സോതാപത്തിമഗ്ഗാധിഗമനം കത്വാ, വുട്ഠവസ്സോ ദേവോരോഹനം കത്വാ അനേകദേവബ്രഹ്മഗണപരിവുതോ സങ്കസ്സപുരദ്വാരം ഓരുയ്ഹ ലോകാനുഗ്ഗഹം അകാസി. തദാ ഭഗവതോ ലാഭസക്കാരോ ജമ്ബുദീപമജ്ഝോത്ഥരമാനോ പഞ്ചമഹാഗങ്ഗാ വിയ അഹോസി.

അഥ തിത്ഥിയാ പരിഹീനലാഭസക്കാരാ ദുക്ഖീ ദുമ്മനാ പത്തക്ഖന്ധാ അധോമുഖാ നിസീദിംസു. തദാ തേസം ഉപാസികാ ചിഞ്ചമാണവികാ നാമ അതിവിയ രൂപഗ്ഗപ്പത്താ തേ തഥാ നിസിന്നേ ദിസ്വാ "കിം, ഭന്തേ, ഏവംദുക്ഖീ ദുമ്മനാ നിസിന്നാ"തി പുച്ഛി. "കിം പന ത്വം, ഭഗിനി, അപ്പോസ്സുക്കാസീ"തി? "കിം, ഭന്തേ"തി? "ഭഗിനി, സമണസ്സ ഗോതമസ്സ ഉപ്പാദകാലതോ പട്ഠായ മയം ഹതലാഭസക്കാരാ, നഗരവാസിനോ അമ്ഹേ ന കിഞ്ചി മഞ്ഞന്തീ"തി. "മയാ ഏത്ഥ കിം കാതബ്ബ"ന്തി? "തയാ സമണസ്സ ഗോതമസ്സ അവണ്ണം ഉപ്പാദേതും വട്ടതീ"തി. സാ "ന മയ്ഹം ഭാരോ"തി വത്വാ തത്ഥ ഉസ്സാഹം കരോന്തീ വികാലേ ജേതവനവിഹാരം ഗന്ത്വാ തിത്ഥിയാനം ഉപസ്സയേ വസിത്വാ പാതോ നഗരവാസീനം ഗന്ധാദീനി ഗഹേത്വാ ഭഗവന്തം വന്ദനത്ഥായ ഗമനസമയേ ജേതവനാ വിയ നിക്ഖന്താ, "കത്ഥ സയിതാ"തി പുട്ഠാ "കിം തുമ്ഹാകം മമ

സയിതട്ഠാനേനാ’’തി വത്വാ പക്കാമി. സാ കമേന ഗച്ഛന്തേ കാലേ പുച്ഛിതാ ‘‘സമണേനാഹം ഗോതമേന ഏകഗന്ധകുടിയം സയിത്വാ നിക്ഖന്താ’’തി ആഹ. തം ബാലപുഥുജ്ജനാ സദ്ദഹിംസു, പണ്ഡിതാ സോതാപന്നാദയോ ന സദ്ദഹിംസു. ഏകദിവസം സാ ദാരുമണ്ഡലം ഉദരേ ബന്ധിത്വാ ഉപരി രത്തപടം പരിദഹിത്വാ ഗന്ത്വാ സരാജികായ പരിസായ ധമ്മദേസനത്ഥായ നിസിന്നം ഭഗവന്തം ഏവമാഹ - ‘‘ഭോ സമണ, ത്വം ധമ്മം ദേസേസി, തുയ്ഹം പടിച്ച ഉപ്പന്നദാരകഗബ്ഭിനിയാ മയ്ഹം ലസുണമരിചാദീനി ന വിചാരേസീ’’തി? ‘‘തഥാഭാവം, ഭഗിനി, ത്വഞ്ചേവ പജാനാസി, അഹഞ്ചാ’’തി. സാ ‘‘ഏവമേവ മേഥുനസംസഗ്ഗസമയം ദ്വേയേവ ജാനന്തി, ന അഞ്ഞേ’’തി ആഹ.

തസ്മിം ഖണേ സക്കസ്സ പണ്ഡുകമ്ബലസിലാസനം ഉണ്ഹാകാരം ദസ്സേസി. സക്കോ ആവജ്ജേന്തോ തം കാരണം ഞത്വാ ദ്വേ ദേവപുത്തേ ആണാപേസി - ‘‘തുമ്ഹേസു ഏകോ മൂസികവണ്ണം മാപേത്വാ തസ്സാ ദാരുമണ്ഡലസ്സ ബന്ധനം ഛിന്ദതു, ഏകോ വാതമണ്ഡലം സമുട്ഠാപേത്വാ പാരുതപടം ഉദ്ധം ഖിപതൂ’’തി. തേ ഗന്ത്വാ തഥാ അകംസു. ദാരുമണ്ഡലം പതമാനം തസ്സാ പാദപിട്ഠിം ഭിന്ദി. ധമ്മസഭായം സന്നിപതിതാ പുഥുജ്ജനാ സബ്ബേ ‘‘അരേ, ദുട്ഠചോരി, ത്വം ഏവരൂപസ്സ ലോകത്തയസാമിനോ ഏവരൂപം അബ്ഭക്ഖാനം അകാസീ’’തി ഉട്ഠഹിത്വാ ഏകേകമുട്ഠിപഹാരം ദത്വാ സഭായ നീഹരിംസു, ദസ്സനാതിക്കന്തായ പഥവീ വിവരമദാസി. തസ്മിം ഖണേ അവീചിതോ ജാലാ ഉട്ഠഹിത്വാ കുലദത്തികേന രത്തകമ്ബലേനേവ തം അച്ഛാദേത്വാ അവീചിമ്ഹി പക്ഖിപി, ഭഗവതോ ലാഭസക്കാരോ അതിരേകതരോ അഹോസി. തേന വുത്തം -

‘‘സബ്ബാഭിഭുസ്സ ബുദ്ധസ്സ, നന്ദോ നാമാസി സാവകോ;
തം അബ്ഭക്ഖായ നിരയേ, ചിരം സംസരിതം മയാ.

‘‘ദസവസ്സസഹസ്സാനി, നിരയേ സംസരിം ചിരം;
മനുസ്സഭാവം ലദ്ധാഹം, അബ്ഭക്ഖാനം ബഹും ലഭിം.

‘‘തേന കമ്മാവസേസേന, ചിഞ്ചമാണവികാ മമം;
അബ്ഭാചിക്ഖി അഭൂതേന, ജനകായസ്സ അഗ്ഗതോ’’തി. (അപ॰ ഥേര ൧.൩൯.൭൦-൭൨);

തതിയപഞ്ഹേ - **അബ്ഭക്ഖാന**ന്തി അഭി അക്ഖാനം അക്കോസനം. അതീതേ കിര ബോധിസത്തോ അപാകടജാതിയം ഉപ്പന്നോ മുനാളി നാമ ധുത്തോ ഹുത്വാ ദുജ്ജനസംസഗ്ഗബലേന സുരഭിം നാമ പച്ചേകബുദ്ധം ‘‘ദുസ്സീലോ പാപധമ്മോ അയം ഭിക്ഖൂ’’തി അക്കോസി. സോ തേന അകുസലേന വചീകമ്മേന ബഹൂനി വസ്സസഹസ്സാനി നിരയേ പച്ചിത്വാ ഇമസ്മിം പച്ഛിമത്തഭാവേ ദസപാരമിതാസംസിദ്ധിബലേന ബുദ്ധോ ജാതോ ലാഭഗ്ഗയസഗ്ഗപ്പത്തോ അഹോസി. പുന തിത്ഥിയാ ഉസ്സാഹജാതാ - ‘‘കഥം നു ഖോ സമണസ്സ ഗോതമസ്സ അയസം ഉപ്പാദേസ്സാമാ’’തി ദുക്ഖീ ദുമ്മനാ നിസീദിംസു. തദാ സുന്ദരീ നാമേകാ പരിബ്ബാജികാ തേ ഉപസങ്കമിത്വാ വന്ദിത്വാ ഠിതാ തുണ്ഹീഭൂതേ കിഞ്ചി അവദന്തേ ദിസ്വാ ‘‘കിം മയ്ഹം ദോസോ’’തി പുച്ഛി. ‘‘സമണേന ഗോതമേന അമ്ഹേ വിഹേഠിയമാനേ ത്വം അപ്പോസ്സുക്കാ വിഹരിസ്സസി, ഇദം തവ ദോസോ’’തി. ‘‘ഏവമഹം തത്ഥ കിം കരിസ്സാമീ’’തി? ‘‘ത്വം സമണസ്സ ഗോതമസ്സ അവണ്ണം ഉപ്പാദേതും സക്ഖിസ്സസീ’’തി? ‘‘സക്ഖിസ്സാമി, അയ്യാ’’തി വത്വാ തതോ പട്ഠായ വുത്തനയേന ദിട്ഠദിട്ഠാനം ‘‘സമണേന ഗോതമേന ഏകഗന്ധകുടിയം സയിത്വാ നിക്ഖന്താ’’തി വത്വാ അക്കോസതി പരിഭാസതി. തിത്ഥിയാപി ‘‘പസ്സഥ, ഭോ, സമണസ്സ ഗോതമസ്സ കമ്മ’’ന്തി അക്കോസന്തി പരിഭാസന്തി. വുത്തഞ്ഹേതം -

‘‘മുനാളി നാമഹം ധുത്തോ, പുബ്ബേ അഞ്ഞാസു ജാതിസു;
പച്ചേകബുദ്ധം സുരഭിം, അബ്ഭാചിക്ഖിം അദൂസകം.

‘‘തേന കമ്മവിപാകേന, നിരയേ സംസരിം ചിരം;
ബഹൂ വസ്സസഹസ്സാനി, ദുക്ഖം വേദേസി വേദനം.

‘‘തേന കമ്മാവസേസേന, ഇധ പച്ഛിമകേ ഭവേ;
അബ്ഭക്ഖാനം മയാ ലദ്ധം, സുന്ദരികായ കാരണാ’’തി. (അപ॰ ഥേര ൧.൩൯.൬൭-൬൯);

ചതുത്ഥപഞ്ഹേ - **അബ്ഭക്ഖാനം** അഭി വിസേസേന അക്കോസനം പരിഭാസനം. അതീതേ കിര ബോധിസത്തോ ബ്രാഹ്മണകുലേ ഉപ്പന്നോ ബഹുസ്സുതോ ബഹൂഹി സക്കതോ പൂജിതോ താപസപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ ഹിമവന്തേ വനമൂലഫലാഹാരോ ബഹുമാണവേ മന്തേ വാചേന്തോ വാസം കപ്പേസി. ഏകോ പഞ്ചാഭിഞ്ഞാഅട്ഠസമാപത്തിലാഭീ താപസോ തസ്സ സന്തികം അഗമാസി.

സോ തം ദിസ്വാവ ഇസ്സാപകതോ തം അദൂസകം ഇസിം "കാമഭോഗീ കുഹകോ അയം ഇസീ"തി അബ്ഭാചിക്ഖി, അത്തനോ സിസ്സേ ച ആഹ - "അയം ഇസി ഏവരൂപോ അനാചാരകോ"തി. തേപി തഥേവ അക്കോസിംസു പരിഭാസിംസു. സോ തേന അകുസലകമ്മവിപാകേന വസ്സസഹസ്സാനി നിരയേ ദുക്ഖമനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം പച്ഛിമത്തഭാവേ ബുദ്ധോ ഹുത്വാ ലാഭഗ്ഗയസഗ്ഗപ്പത്തോ ആകാസേ പുണ്ണചന്ദോ വിയ പാകടോ ജാതോ. തഥേവ തിത്ഥിയാ അബ്ഭക്ഖാനേനപി അസന്തുട്ഠാ പുനപി സുന്ദരിയാ അബ്ഭക്ഖാനം കാരേത്വാ സുരാധുത്തേ പക്കോസാപേത്വാ ലഞ്ജം ദത്വാ "തുമ്ഹേ സുന്ദരിം മാരേത്വാ ജേതവനദ്വാരസമീപേ മാലാകചവരേന ഛാദേഥാ"തി ആണാപേസും. തേ തഥാ കരിംസു. തതോ തിത്ഥിയാ "സുന്ദരിം ന പസ്സാമാ"തി രഞ്ഞോ ആരോചേസും. രാജാ "പരിയേസഥാ"തി ആഹ. തേ അത്തനാ പാതിതട്ഠാനതോ ഗഹേത്വാ മഞ്ചകം ആരോപേത്വാ രഞ്ഞോ ദസ്സേത്വാ "പസ്സഥ, ഭോ, സമണസ്സ ഗോതമസ്സ സാവകാനം കമ്മ"ന്തി ഭഗവതോ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ച സകലനഗരേ അവണ്ണം ഉഗ്ഘോസേന്താ വിചരിംസു. സുന്ദരിം ആമകസുസാനേ അട്ടകേ ഠപേസും. രാജാ "സുന്ദരിമാരകേ പരിയേസഥാ"തി ആണാപേസി. തദാ ധുത്താ സുരം പിവിത്വാ "ത്വം സുന്ദരിം മാരേസി, ത്വം മാരേസീ"തി കലഹം കരിംസു. രാജപുരിസാ തേ ധുത്തേ ഗഹേത്വാ രഞ്ഞോ ദസ്സേസും. രാജാ "കിം, ഭണേ, തുമ്ഹേഹി സുന്ദരീ മാരിതാ"തി? "ആമ, ദേവാ"തി. "കേഹി ആണത്താ"തി? "തിത്ഥിയേഹി, ദേവാ"തി. രാജാ തിത്ഥിയേ ആഹരാപേത്വാ ബന്ധാപേത്വാ "ഗച്ഛഥ, ഭണേ, 'ബുദ്ധസ്സ അവണ്ണത്ഥായ അമ്ഹേഹി സയമേവ സുന്ദരീ മാരാപിതാ, ഭഗവാ തസ്സ സാവകാ ച അകാരകാ'തി ഉഗ്ഘോസഥാ"തി ആഹ. തേ തഥാ അകംസു . സകലനഗരവാസിനോ നിക്കങ്ഖാ അഹേസും. രാജാ തിത്ഥിയേ ച ധുത്തേ ച മാരാപേത്വാ ഛഡ്ഡാപേതി . തതോ ഭഗവതോ ഭിയ്യോസോമത്തായ ലാഭസക്കാരോ വഡ്ഢി. തേന വുത്തം -

> "ബ്രാഹ്മണോ സുതവാ ആസിം, അഹം സക്കതപൂജിതോ;
> മഹാവനേ പഞ്ചസതേ, മന്തേ വാചേമി മാണവേ.
>
> "തത്ഥാഗതോ ഇസി ഭീമോ, പഞ്ചാഭിഞ്ഞോ മഹിദ്ധികോ;
> തഞ്ചാഹം ആഗതം ദിസ്വാ, അബ്ഭാചിക്ഖിം അദൂസകം.
>
> "തതോഹം അവചം സിസ്സേ, കാമഭോഗീ അയം ഇസി;
> മയ്ഹമ്പി ഭാസമാനസ്സ, അനുമോദിംസു മാണവാ.
>
> "തതോ മാണവകാ സബ്ബേ, ഭിക്ഖമാനം കുലേ കുലേ;
> മഹാജനസ്സ ആഹംസു, കാമഭോഗീ അയം ഇസി.
>
> "തേന കമ്മവിപാകേന, പഞ്ചഭിക്ഖുസതാ ഇമേ;
> അബ്ഭക്ഖാനം ലഭും സബ്ബേ, സുന്ദരികായ കാരണാ"തി. (അപ॰ ഥേര ൧.൩൯.൬൮-൭൦);

പഞ്ചമേ പഞ്ഹേ - **സിലാവേധോ**തി ആഹതചിത്തോ സിലം പവിജ്ഝി. അതീതേ കിര ബോധിസത്തോ ച കനിട്ഠഭാതാ ച ഏകപിതുപുത്താ അഹേസും. തേ പിതു അച്ചയേന ദാസേ പടിച്ച കലഹം കരോന്താ അഞ്ഞമഞ്ഞം വിരുദ്ധാ അഹേസും. ബോധിസത്തോ അത്തനോ ബലവഭാവേന കനിട്ഠഭാതരം അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ തസ്സുപരി പാസാണം പവിജ്ഝേസി. സോ തേന കമ്മവിപാകേന നരകാദീസു അനേകവസ്സസഹസ്സാനി ദുക്ഖമനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം പച്ഛിമത്തഭാവേ ബുദ്ധോ ജാതോ. ദേവദത്തോ രാഹുലകുമാരസ്സ മാതുലോ പുബ്ബേ സേരിവാണിജകാലേ ബോധിസത്തേന സദ്ധിം വാണിജോ അഹോസി, തേ ഏകം പട്ടനഗാമം പത്വാ "ത്വം ഏകവീഥിം ഗണ്ഹാഹി, അഹമ്പി ഏകവീഥിം ഗണ്ഹാമീ"തി ദ്വേപി പവിട്ഠാ. തേസു ദേവദത്തസ്സ പവിട്ഠവീഥിയം ജിണ്ണസേട്ഠിഭരിയാ ച നത്താ ച ദ്വേയേവ അഹേസും, തേസം മഹന്തം സുവണ്ണഥാലകം മലഗ്ഗഹിതം ഭാജനന്തരേ ഠപിതം ഹോതി, തം സുവണ്ണഥാലകഭാവം അജാനന്തീ "ഇമം ഥാലകം ഗഹേത്വാ പിളന്ധനം ദേഥാ"തി ആഹ. സോ തം ഗഹേത്വാ സൂചിയാ ലേഖം കഡ്ഢിത്വാ സുവണ്ണഥാലകഭാവം ഞത്വാ "ഥോകം ദത്വാ ഗണ്ഹിസ്സാമീ"തി ചിന്തേത്വാ ഗതോ. അഥ ബോധിസത്തം ദ്വാരസമീപം ആഗതം ദിസ്വാ "നത്താ, അയ്യേ , മയ്ഹം കച്ഛപുടം പിളന്ധനം ദേഥാ"തി. സാ തം പക്കോസാപേത്വാ നിസീദാപേത്വാ തം ഥാലകം ദത്വാ "ഇമം ഗഹേത്വാ മയ്ഹം നത്തായ കച്ഛപുടം പിളന്ധനം ദേഥാ"തി. ബോധിസത്തോ തം ഗഹേത്വാ സുവണ്ണഥാലകഭാവം ഞത്വാ "തേന വഞ്ചിതാ"തി ഞത്വാ അത്തനോ പസിബ്ബകായ ഠപിതഅട്ഠകഹാപണേ അവസേസഭണ്ഡഞ്ച ദത്വാ കച്ഛപുടം പിളന്ധനം കുമാരികായ ഹത്ഥേ പിളന്ധാപേത്വാ അഗമാസി. സോ വാണിജോ പുനാഗന്ത്വാ പുച്ഛി. "താത, ത്വം ന ഗണ്ഹിത്ഥ, മയ്ഹം പുത്തോ ഇദഞ്ചിദഞ്ച ദത്വാ തം ഗഹേത്വാ ഗതോ"തി. സോ തം സുത്വാവ ഹദയേന ഫാലിതേന വിയ ധാവിത്വാ അനുബന്ധി. ബോധിസത്തോ നാവം ആരുയ്ഹ പക്ഖന്ദി. സോ

“തിട്ഠ, മാ പലായി മാ പലായീ”തി വത്വാ “നിബ്ബത്തനിബ്ബത്തഭവേ തം നാസേതും സമത്ഥോ ഭവേയ്യ”ന്തി പത്ഥനം അകാസി.

സോ പത്ഥനാവസേന അനേകേസു ജാതിസതസഹസ്സേസു അഞ്ഞമഞ്ഞം വിഹേഠേത്വാ ഇമസ്മിം അത്തഭാവേ സക്യകുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ കമേന ഭഗവതി സബ്ബഞ്ഞുതം പത്വാ രാജഗഹേ വിഹരന്തേ അനുരുദ്ധാദീഹി സദ്ധിം ഭഗവതോ സന്തികം ഗന്ത്വാ പബ്ബജിത്വാ ഝാനലാഭീ ഹുത്വാ പാകടോ ഭഗവന്തം വരം യാചി - “ഭന്തേ, സബ്ബോ ഭിക്ഖുസങ്ഘോ പിണ്ഡപാതികാദീനി തേരസ ധുതങ്ഗാനി സമാദിയതു, സകലോ ഭിക്ഖുസങ്ഘോ മമ ഭാരോ ഹോതൂ”തി. ഭഗവാ ന അനുജാനി. ദേവദത്തോ വേരം ബന്ധിത്വാ പരിഹീനജ്ഝാനോ ഭഗവന്തം മാരേതുകാമോ ഏകദിവസം വേഭാരപബ്ബതപാദേ ഠിതസ്സ ഭഗവതോ ഉപരി ഠിതോ പബ്ബതകൂടം പവിദ്ധേസി. ഭഗവതോ ആനുഭാവേന അപരോ പബ്ബതകൂടോ തം പതമാനം സമ്പടിച്ഛി. തേസം ഘട്ടനേന ഉട്ഠിതാ പപടികാ ആഗന്ത്വാ ഭഗവതോ പാദപിട്ഠിയം പഹരി. തേന വുത്തം -

“വേമാതുഭാതരം പുബ്ബേ, ധനഹേതു ഹനിം അഹം;
പക്ഖിപിം ഗിരിദുഗ്ഗസ്മിം, സിലായ ച അപിംസയിം.

“തേന കമ്മവിപാകേന, ദേവദത്തോ സിലം ഖിപി;
അങ്ഗുട്ഠം പിംസയീ പാദേ, മമ പാസാണസക്ഖരാ”തി. (അപ॰ ഥേര ൧.൩൯.൭൮-൭൯);

ഛട്ഠപഞ്ഹേ - **സകലികാവേധോ**തി സകലികായ ഘട്ടനം. അതീതേ കിര ബോധിസത്തോ ഏകസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തോ ദഹരകാലേ മഹാവീഥിയം കീളമാനോ വീഥിയം പിണ്ഡായ ചരമാനം പച്ചേകബുദ്ധം ദിസ്വാ “അയം മുണ്ഡകോ സമണോ കുഹിം ഗച്ഛതീ”തി പാസാണസകലികം ഗഹേത്വാ തസ്സ പാദപിട്ഠിയം ഖിപി . പാദപിട്ഠിചമ്മം ഛിന്ദിത്വാ രുഹിരം നിക്ഖമി. സോ തേന പാപകമ്മേന അനേകവസ്സസഹസ്സാനി നിരയേ മഹാദുക്ഖം അനുഭവിത്വാ ബുദ്ധഭൂതോപി കമ്മപിലോതികവസേന പാദപിട്ഠിയം പാസാണസകലികഘട്ടനേന രുഹിരുപ്പാദം ലഭി. തേന വുത്തം -

“പുരേഹം ദാരകോ ഹുത്വാ, കീളമാനോ മഹാപഥേ;
പച്ചേകബുദ്ധം ദിസ്വാന, മഗ്ഗേ സകലികം ഖിപിം.

“തേന കമ്മവിപാകേന, ഇധ പച്ഛിമകേ ഭവേ;
വധത്ഥം മം ദേവദത്തോ, അഭിമാരേ പയ്യോജയീ”തി. (അപ॰ ഥേര ൧.൩൯.൮൦-൮൧);

സത്തമപഞ്ഹേ - **നാളാഗിരീ**തി ധനപാലകോ ഹത്ഥീ മാരണത്ഥായ പേസിതോ. അതീതേ കിര ബോധിസത്തോ ഹത്ഥിഗോപകോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തോ ഹത്ഥിം ആരുയ്ഹ വിചരമാനോ മഹാപഥേ പച്ചേകബുദ്ധം ദിസ്വാ “കുതോ ആഗച്ഛതി അയം മുണ്ഡകോ”തി ആഹതചിത്തോ ഖിലജാതോ ഹത്ഥിനാ ആസാദേസി. സോ തേന കമ്മേന അപായേസു അനേകവസ്സസഹസ്സാനി ദുക്ഖം അനുഭവിത്വാ പച്ഛിമത്തഭാവേ ബുദ്ധോ ജാതോ. ദേവദത്തോ അജാതസത്തുരാജാനം സഹായം കത്വാ “ത്വം, മഹാരാജ, പിതരം ഘാതേത്വാ രാജാ ഹോഹി, അഹം ബുദ്ധം മാരേത്വാ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സാമീ”തി സഞ്ഞാപേത്വാ ഏകദിവസം രഞ്ഞോ അനുഞ്ഞാതായ ഹത്ഥിസാലം ഗന്ത്വാ - “സ്വേ തുമ്ഹേ നാളാഗിരിം സോളസസുരാഘടേ പായേത്വാ ഭഗവതോ പിണ്ഡായ ചരണവേലായം പേസേഥാ”തി ഹത്ഥിഗോപകേ ആണാപേസി. സകലനഗരം മഹാകോലാഹലം അഹോസി, “ബുദ്ധനാഗേന ഹത്ഥിനാഗസ്സ യുദ്ധം പസ്സിസ്സാമാ”തി ഉഭതോ രാജവീഥിയം മഞ്ചാതിമഞ്ചം ബന്ധിത്വാ പാതോവ സന്നിപതിംസു. ഭഗവാപി കതസരീരപടിജഗ്ഗനോ ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവുതോ രാജഗഹം പിണ്ഡായ പാവിസി. തസ്മിം ഖണേ വുത്തനിയാമേനേവ നാളാഗിരിം വിസ്സജ്ജേസും. സോ വീഥിചച്ചരാദയോ വിധമേന്തോ ആഗച്ഛതി. തദാ ഏകാ ഇത്ഥീ ദാരകം ഗഹേത്വാ വീഥിതോ വീഥിം ഗച്ഛതി, ഹത്ഥീ തം ഇത്ഥിം ദിസ്വാ അനുബന്ധി. ഭഗവാ “നാളാഗിരി, ന തം ഹനത്ഥായ പേസിതോ, ഇധാഗച്ഛാഹീ”തി ആഹ. സോ തം സദ്ദം സുത്വാ ഭഗവന്താഭിമുഖോ ധാവി. ഭഗവാ അപരിമാണേസു ചക്കവാളേസു അനന്തസത്തേസു ഫരണാരഹം മേത്തം ഏകസ്മിംയേവ നാളാഗിരിമ്ഹി ഫരി. സോ ഭഗവതോ മേത്തായ ഫുടോ നിബ്ഭയോ ഹുത്വാ ഭഗവതോ പാദമൂലേ നിപതി. ഭഗവാ തസ്സ മത്ഥകേ ഹത്ഥം ഠപേസി. തദാ ദേവബ്രഹ്മാദയോ അച്ഛരിയബ്ഭുതജാതചിത്താ പുപ്ഫപരാഗാദീഹി പൂജേസും. സകലനഗരേ ജണ്ണുകമത്താ ധനരാസയോ അഹേസും. രാജാ “പച്ഛിമദ്വാരേ ധനാനി നഗരവാസീനം ഹോന്തു, പുരത്ഥിമദ്വാരേ ധനാനി രാജഭണ്ഡാഗാരേ ഹോന്തൂ”തി ഭേരിം ചരാപേസി. സബ്ബേ തഥാ കരിംസു. തദാ നാളാഗിരി ധനപാലോ നാമ അഹോസി. ഭഗവാ വേളുവനാരാമം അഗമാസി. തേന വുത്തം -

“ഹത്ഥാരോഹോ പുരേ ആസിം, പച്ചേകമുനിമുത്തമം;
പിണ്ഡായ വിചരന്തം തം, ആസാദേസിം ഗജേനഹം.

“തേന കമ്മവിപാകേന, ഭന്തോ നാളാഗിരീ ഗജോ;
ഗിരിബ്ബജേ പുരവരേ, ദാരുണോ സമുപാഗമീ”തി. (അപ॰ ഥേര ൧.൩൯.൮൭-൮൮);

അട്ഠമപഞ്ഹേ - **സത്ഥച്ഛേദോ**തി സത്ഥേന ഗണ്ഡഫാലനം കുഠാരായ സത്ഥേന ഛേദോ. അതീതേ കിര ബോധിസത്തോ പച്ചന്തദേസേ രാജാ അഹോസി. സോ ദുജ്ജനസംസഗ്ഗവസേന പച്ചന്തദേസേ വാസവസേന ച ധുത്തോ സാഹസികോ ഏകദിവസം ഖഗ്ഗഹത്ഥോ പത്തികോവ നഗരേ വിചരന്തോ നിരാപരാധേ ജനേ ഖഗ്ഗേന ഫാലേന്തോ അഗമാസി. സോ തേന പാപകമ്മവിപാകേന ബഹൂനി വസ്സസഹസ്സാനി നിരയേ പച്ചിത്വാ തിരച്ഛാനാദീസു ദുക്ഖമനുഭവിത്വാ പക്കാവസേസേന പച്ഛിമത്തഭാവേ ബുദ്ധഭൂതോപി ഹേട്ഠാ വുത്തനയേന ദേവദത്തേന ഖിത്തപാസാണസക്ഖലികപഹാരേന ഉട്ഠിതഗണ്ഡോ അഹോസി. ജീവകോ മേത്തചിത്തേന തം ഗണ്ഡം ഫാലേസി. വേരിചിത്തസ്സ ദേവദത്തസ്സ രുഹിരുപ്പാദകമ്മം അനന്തരികം അഹോസി, മേത്തചിത്തസ്സ ജീവകസ്സ ഗണ്ഡഫാലനം പുഞ്ഞമേവ അഹോസി. തേന വുത്തം -

“രാജാഹം പത്തികോ ആസിം, സത്തിയാ പുരിസേ ഹനിം;
തേന കമ്മവിപാകേന, നിരയേ പച്ചിസം ഭുസം.

“കമ്മുനോ തസ്സ സേസേന, ഇദാനി സകലം മമ;
പാദേ ഛവിം പകപ്പേസി, ന ഹി കമ്മം വിനസ്സതീ”തി. (അപ॰ ഥേര ൧.൩൯.൮൯-൯൦);

നവമേ പഞ്ഹേ - **“സീസദുക്ഖ**ന്തി സീസാബാധോ സീസവേദനാ. അതീതേ കിര ബോധിസത്തോ കേവട്ടഗാമേ കേവട്ടോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി. സോ ഏകദിവസം കേവട്ടപുരിസേഹി സദ്ധിം മച്ഛമാരണട്ഠാനം ഗന്ത്വാ മച്ഛേ മാരേന്തേ ദിസ്വാ തത്ഥ സോമനസ്സം ഉപ്പാദേസി, സഹഗതാപി തഥേവ സോമനസ്സം ഉപ്പാദയിംസു. സോ തേന അകുസലകമ്മേന ചതുരാപായേ ദുക്ഖമനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം പച്ഛിമത്തഭാവേ തേഹി പുരിസേഹി സദ്ധിം സക്യരാജകുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ കമേന ബുദ്ധത്തം പത്തോപി സയം സീസാബാധം പച്ചനുഭോസി. തേ ച സക്യരാജാനോ **ധമ്മപദട്ഠകഥായം** (ധ॰ പ॰ അട്ഠ॰ ൧.വിഡഡൂഭവത്ഥു) വുത്തനയേന വിഡഡൂഭസങ്ഗാമേ സബ്ബേ വിനാസം പാപുണിംസു. തേന വുത്തം -

“അഹം കേവട്ടഗാമസ്മിം, അഹും കേവട്ടദാരകോ;
മച്ഛകേ ഘാതിതേ ദിസ്വാ, ജനയിം സോമനസ്സകം.

“തേന കമ്മവിപാകേന, സീസദുക്ഖം അഹൂ മമ;
സബ്ബേ സക്കാ ച ഹഞ്ഞിംസു, യദാ ഹനി വിടടൂഭോ”തി. (അപ॰ ഥേര ൧.൩൯.൮൫-൮൬);

ദസമപഞ്ഹേ - **യവഖാദന**ന്തി വേരഞ്ജായം യവതണ്ഡുലഖാദനം. അതീതേ കിര ബോധിസത്തോ അഞ്ഞതരസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തോ ജാതിവസേന ച അന്ധബാലഭാവേന ച ഫുസ്സസ്സ ഭഗവതോ സാവകേ മധുരന്നപാനേ സാലിഭോജനാദയോ ച ഭുഞ്ജമാനേ ദിസ്വാ “അരേ മുണ്ഡകസമണാ, യവം ഖാദഥ, മാ സാലിഭോജനം ഭുഞ്ജഥാ”തി അക്കോസി. സോ തേന അകുസലകമ്മവിപാകേന അനേകവസ്സസഹസ്സാനി ചതുരാപായേ ദുക്ഖമനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം പച്ഛിമത്തഭാവേ കമേന ബുദ്ധത്തം പത്വാ ലോകസങ്ഗഹം കരോന്തോ ഗാമനിഗമരാജധാനീസു ചരിത്വാ ഏകസ്മിം സമയേ വേരഞ്ജബ്രാഹ്മണഗാമസമീപേ സാഖാവിടപസമ്പന്നം പുചിമന്ദരുക്ഖമൂലം പാപുണി. വേരഞ്ജബ്രാഹ്മണോ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ അനേകപരിയായേന ഭഗവന്തം ജിനിതും അസക്കോന്തോ സോതാപന്നോ ഹുത്വാ “ഭന്തേ, ഇധേവ വസ്സം ഉപഗന്തും വട്ടതീ”തി ആരോചേസി. ഭഗവാ തുണ്ഹീഭാവേന അധിവാസേസി. അഥ പുനദിവസതോ പട്ഠായ മാരോ പാപിമാ സകലവേരഞ്ജബ്രാഹ്മണഗാമവാസീനം മാരാവട്ടനം അകാസി. പിണ്ഡായ പവിട്ഠസ്സ ഭഗവതോ മാരാവട്ടനവസേന ഏകോപി കടച്ഛുഭിക്ഖാമത്തം ദാതാ നാഹോസി. ഭഗവാ തുച്ഛപത്തോവ ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവുതോ പുനാഗഞ്ഛി. തസ്മിം ഏവം ആഗതേ തത്ഥേവ നിവുട്ഠാ അസ്സവാണിജാ തം ദിവസം ദാനം ദത്വാ തതോ പട്ഠായ ഭഗവന്തം പഞ്ചസതഭിക്ഖുപരിവാരം നിമന്തേത്വാ പഞ്ചന്നം അസ്സസതാനം ഭത്തതോ വിഭാഗം കത്വാ യവം കോട്ടേത്വാ ഭിക്ഖൂനം പത്തേസു പക്ഖിപിംസു . സകലസ്സ സഹസ്സചക്കവാളദേവതാ സുജാതായ പായാസപചനദിവസേ വിയ ദിബ്ബോജം പക്ഖിപിംസു. ഭഗവാ പരിഭുഞ്ജി , ഏവം തേമാസം യവം പരിഭുഞ്ജി. തേമാസച്ചയേന മാരാവട്ടനേ വിഗതേ പവാരണാദിവസേ വേരഞ്ജോ ബ്രാഹ്മണോ സരിത്വാ മഹാസംവേഗപ്പത്തോ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ മഹാദാനം ദത്വാ വന്ദിത്വാ ഖമാപേസി. തേന വുത്തം -

“ഫുസ്സസ്സാഹം പാവചനേ, സാവകേ പരിഭാസയിം;
യവം ഖാദഥ ഭുഞ്ജഥ, മാ ച ഭുഞ്ജഥ സാലയോ.

“തേന കമ്മവിപാകേന, തേമാസം ഖാദിതം യവം;
നിമന്തിതോ ബ്രാഹ്മണേന, വേരഞ്ജായം വസിം തദാ”തി. (അപ° ഥേര ൧.൩൯.൭൭-൭൯);

ഏകാദസമപഞ്ഹേ - **പിട്ഠിദുക്ഖ**ന്തി പിട്ഠിആബാധോ. അതീതേ കിര ബോധിസത്തോ ഗഹപതികുലേ നിബ്ബത്തോ ഥാമസമ്പന്നോ കിഞ്ചി രസ്സധാതുകോ അഹോസി. തേന സമയേന ഏകോ മല്ലയുദ്ധയോധോ സകലജമ്ബുദീപേ ഗാമനിഗമരാജധാനീസു മല്ലയുദ്ധേ വത്തമാനേ പുരിസേ പാതേത്വാ ജയപ്പത്തോ കമേന ബോധിസത്തസ്സ വസനനഗരം പത്വാ തസ്മിമ്പി ജനേ പാതേത്വാ ഗന്തുമാരദ്ധോ. തദാ ബോധിസത്തോ “മയ്ഹം വസനട്ഠാനേ ഏസ ജയം പത്വാ ഗച്ഛതീ”തി തത്ഥ നഗരമണ്ഡലമാഗമ്മ അപ്പോടേത്വാ ആഗച്ഛ മയാ സദ്ധിം യുജ്ഝിത്വാ ഗച്ഛാതി. സോ ഹസിത്വാ “അഹം മഹന്തേ പുരിസേ പാതേസിം, അയം രസ്സധാതുകോ വാമനകോ മമ ഏകഹത്ഥസ്സാപി നപ്പഹോതീ”തി അപ്പോടേത്വാ നദിത്വാ ആഗച്ഛി. തേ ഉഭോപി അഞ്ഞമഞ്ഞം ഹത്ഥം പരാമസിംസു, ബോധിസത്തോ തം ഉക്ഖിപിത്വാ ആകാസേ ഭമിത്വാ ഭൂമിയം പാതേന്തോ ഖന്ധട്ഠിം ഭിന്ദിത്വാ പാതേസി. സകലനഗരവാസിനോ ഉക്കുട്ഠിം കരോന്താ അപ്പോടേത്വാ വത്ഥാഭരണാദീഹി ബോധിസത്തം പൂജേസും. ബോധിസത്തോ തം മല്ലയോധം ഉജും സയാപേത്വാ ഖന്ധട്ഠിം ഉജുകം കത്വാ “ഗച്ഛ ഇതോ പട്ഠായ ഏവരൂപം മാ കരോസീ”തി വത്വാ ഉയ്യോജേസി. സോ തേന കമ്മവിപാകേന നിബ്ബത്തനിബ്ബത്തഭവേ സരീരസീസാദി ദുക്ഖമനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം പച്ഛിമത്തഭാവേ ബുദ്ധഭൂതോപി പിട്ഠിരുജാദിദുക്ഖമനുഭോസി. തസ്മാ കദാചി പിട്ഠിദുക്ഖേ ഉപ്പന്നേ സാരിപുത്തമോഗ്ഗല്ലാനേ “ഇതോ പട്ഠായ ധമ്മം ദേസേഥാ”തി വത്വാ സയം സുഗതചീവരം പഞ്ഞാപേത്വാ സയതി, കമ്മപിലോതികം നാമ ബുദ്ധമപി ന മുഞ്ചതി. വുത്തഞ്ഹേതം -

“നിബ്ബുദ്ധേ വത്തമാനമ്ഹി, മല്ലപുത്തം നിഹേഠയിം;
തേന കമ്മവിപാകേന, പിട്ഠിദുക്ഖം അഹൂ മമാ”തി. (അപ° ഥേര ൧.൩൯.൮൦);

ദ്വാദസമപഞ്ഹേ - **അതിസാരോ**തി ലോഹിതപക്ഖന്ദികാവിരേചനം. അതീതേ കിര ബോധിസത്തോ ഗഹപതികുലേ നിബ്ബത്തോ വേജ്ജകമ്മേന ജീവികം കപ്പേസി. സോ ഏകം സേട്ഠിപുത്തം രോഗേന വിച്ഛിതം തികിച്ഛന്തോ ഭേസജ്ജം കത്വാ തികിച്ഛിത്വാ തസ്സ ദേയ്യധമ്മദാനേ പമാദമാഗമ്മ അപരം ഓസധം ദത്വാ വമനവിരേചനം അകാസി. സേട്ഠി ബഹുധനം അദാസി. സോ തേന കമ്മവിപാകേന നിബ്ബത്തനിബ്ബത്തഭവേ ലോഹിതപക്ഖന്ദികാബാധേന വിച്ഛിതോ അഹോസി. ഇമസ്മിമ്പി പച്ഛിമത്തഭാവേ പരിനിബ്ബാനസമയേ ചുന്ദേന കമ്മാരപുത്തേന പചിതസൂകരമദ്ദവസ്സ സകലചക്കവാളദേവതാഹി പക്ഖിത്തദിബ്ബോജേന ആഹാരേന സഹ ഭുത്തക്ഖണേ ലോഹിതപക്ഖന്ദികാവിരേചനം അഹോസി. കോടിസതസഹസ്സാനം ഹത്ഥീനം ബലം ഖയമഗമാസി. ഭഗവാ വിസാഖപുണ്ണമായം കുസിനാരായം പരിനിബ്ബാനത്ഥായ ഗച്ഛന്തോ അനേകേസു ഠാനേസു നിസീദന്തോ പിപാസിതോ പാനീയം പിവിത്വാ മഹാദുക്ഖേന കുസിനാരം പത്വാ പച്ചൂസസമയേ പരിനിബ്ബായി. കമ്മപിലോതികം ഏവരൂപം ലോകത്തയസാമിമ്പി ന വിജഹതി. തേന വുത്തം -

“തികിച്ഛകോ അഹം ആസിം, സേട്ഠിപുത്തം വിരേചയിം;
തേന കമ്മവിപാകേന, ഹോതി പക്ഖന്ദികാ മമാതി.

“ഏവം ജിനോ വിയാകാസി, ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ അഗ്ഗതോ;
സബ്ബാഭിഞ്ഞാബലപ്പത്തോ, അനോതത്തേ മഹാസരേ”തി. (അപ° ഥേര ൧.൩൯.൮൧, ൮൩);

ഏവം പടിഞ്ഞാതപഞ്ഹാനം, മാതികാഠപനവസേന അകുസലാപദാനം സമത്തം നാമ ഹോതീതി വുത്തം **ഇത്ഥം സുദ**ന്തി ഇത്ഥം ഇമിനാ പകാരേന ഹേട്ഠാ വുത്തനയേന. സുദന്തി നിപാതോ പദപൂരണത്ഥേ ആഗതോ. **ഭഗവാ** ഭാഗ്യസമ്പന്നോ പൂരിതപാരമിമഹാസത്തോ -

“ഭാഗ്യവാ ഭഗ്ഗവാ യുത്തോ, ഭഗേഹി ച വിഭത്തവാ;
ഭത്തവാ വന്തഗമനോ, ഭവേസു ഭഗവാ തതോ”തി. -

ഏവമാദിഗുണയുത്തോ ദേവാതിദേവോ സക്കാതിസക്കോ ബ്രഹ്മാതിബ്രഹ്മാ ബുദ്ധാതിബുദ്ധോ സോ മഹാകാരുണികോ ഭഗവാ **അത്തനോ ബുദ്ധചരിയം** ബുദ്ധകാരണം **സമ്ഭാവയമാനോ** പാകടം കുരുമാനോ **ബുദ്ധാപദാനിയം നാമ** ബുദ്ധകാരണപകാസകം നാമ **ധമ്മപരിയായം** ധമ്മദേസനം സുത്തം **അഭാസിത്ഥ** കഥേസീതി.

ഇതി വിസുദ്ധജനവിലാസിനിയാ അപദാന-അട്ഠകഥായ

ബുദ്ധഅപദാനസംവണ്ണനാ സമത്താ.

൨.പച്ചേകബുദ്ധഅപദാനവണ്ണനാ

തതോ അനന്തരം അപദാനം സങ്ഗായന്തോ "പച്ചേകബുദ്ധാപദാനം, ആവുസോ ആനന്ദ, ഭഗവതാ കഥ പഞ്ഞത്ത"ന്തി പുട്ഠോ **"അഥ പച്ചേകബുദ്ധാപദാനം സുണാഥാ"**തി ആഹ. തേസം അപദാനത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോയേവ.

൮൯. "സുണാഥാ"തി വുത്തപദം ഉപ്പത്തിനിബ്ബത്തിവസേന പകാസേന്തോ **"തഥാഗതം ജേതവനേ വസന്ത"**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ ജേതകുമാരസ്സ നാമവസേന തഥാസഞ്ഞിതേ വിഹാരേ ചതൂഹി ഇരിയാപഥവിഹാരേഹി ദിബ്ബബ്രഹ്മഅരിയവിഹാരേഹി വാ **വസന്തം** വിഹരന്തം യഥാ പുരിമകാ വിപസ്സിആദയോ ബുദ്ധാ സമത്തിംസപാരമിയോ പൂരേത്വാ ആഗതാ, തഥാ അമ്ഹാകമ്പി ഭഗവാ ആഗതോതി തഥാഗതോ. തം **തഥാഗതം** ജേതവനേ വസന്തന്തി സമ്ബന്ധോ. **വേദേഹമുനീ**തി വേദേഹരട്ഠേ ജാതാ വേദേഹീ, വേദേഹിയാ പുത്തോ വേദേഹിപുത്തോ. മോനം വുച്ചതി ഞാണം, തേന ഇതോ ഗതോ പവത്തോതി മുനി. വേദേഹിപുത്തോ ച സോ മുനി ചേതി "വേദേഹിപുത്തമുനീ"തി വത്തബ്ബേ "വണ്ണാഗമോ"തിആദിനാ നിരുത്തിനയേന ഇ-കാരസ്സ അത്തം പുത്ത-സദ്ദസ്സ ച ലോപം കത്വാ "വേദേഹമുനീ"തി വുത്തം. "ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഭിക്ഖൂനം സതിമന്താനം ധിതിമന്താനം ഗതിമന്താനം ബഹുസ്സുതാനം ഉപട്ഠാകാനം യദിദം ആനന്ദോ"തി (അ॰ നി॰ ൧.൨൧൯-൨൨൩) ഏതദഗ്ഗേ ഠപിതോ ആയസ്മാ ആനന്ദോ **നതങ്ഗോ** നമനകായങ്ഗോ അഞ്ജലികോ ഹുത്വാ "ഭന്തേ, **പച്ചേകബുദ്ധാ നാമ** കീദിസാ **ഹോന്തീ"**തി **അപുച്ഛീ**തി സമ്ബന്ധോ. **തേ** പച്ചേകബുദ്ധാ **കേഹി ഹേതുഭി** കേഹി കാരണേഹി **ഭവന്തി** ഉപ്പജ്ജന്തി. **വീരാ**തി ഭഗവന്തം ആലപതി.

൯൦-൯൧. തതോ പരം വിസ്സജ്ജിതാകാരം ദസ്സേന്തോ **"തദാഹ സബ്ബഞ്ഞുവരോ മഹേസീ"**തിആദിമാഹ. സബ്ബം അതീതാദിഭേദം ഹത്ഥാമലകം വിയ ജാനാതീതി സബ്ബഞ്ഞൂ, സബ്ബഞ്ഞൂ ച സോ വരോ ഉത്തമോ ചേതി **സബ്ബഞ്ഞുവരോ**. മഹന്തം സീലക്ഖന്ധം, സമാധിക്ഖന്ധം, പഞ്ഞാക്ഖന്ധം, വിമുത്തിക്ഖന്ധം, മഹന്തം വിമുത്തിഞാണദസ്സനക്ഖന്ധം ഏസതി ഗവേസതീതി **മഹേസി. ആനന്ദഭദ്ദം** മധുരേന സരേന **തദാ** തസ്മിം പുച്ഛിതകാലേ **ആഹ** കഥേസീതി സമ്ബന്ധോ. ഭോ ആനന്ദ, **യേ** പച്ചേകബുദ്ധാ **പുബ്ബബുദ്ധേസു** പുബ്ബേസു അതീതബുദ്ധേസു **കതാധികാരാ** കതപുഞ്ഞസമ്ഭാരാ **ജിനസാസനേസു അലദ്ധമോക്ഖാ** അപ്പത്തനിബ്ബാനാ. **തേ** സബ്ബേ പച്ചേകബുദ്ധാ **ധീരാ ഇധ** ഇമസ്മിം ലോകേ **സംവേഗമുഖേന** ഏകപുഗ്ഗലം പധാനം കത്വാ പച്ചേകബുദ്ധാ ജാതാതി അത്ഥോ. **സുതിക്ഖപഞ്ഞാ** സുട്ഠു തിക്ഖപഞ്ഞാ. **വിനാപി ബുദ്ധേഹി** ബുദ്ധാനം ഓവാദാനുസാസനീഹി രഹിതാ അപി. **പരിത്തകേനപി** അപ്പമത്തകേനപി **ആരമ്മണേന പച്ചേകബോധിം** പടിഏക്കം ബോധിം സമ്മാസമ്ബുദ്ധാനന്തരം ബോധിം **അനുപാപുണന്തി** പടിവിജ്ഝന്തി.

൯൨. **സബ്ബമ്ഹി ലോകമ്ഹി** സകലസ്മിം ലോകത്തയേ **മമം ഠപേത്വാ** മം വിഹായ **പചേകബുദ്ധേഹി സമോവ** സദിസോ ഏവ **നത്ഥി, തേസം മഹാമുനീനം** പച്ചേകബുദ്ധാനം **ഇമം വണ്ണം** ഇമം ഗുണം **പദേസമത്തം** സങ്ഖേപമത്തം **അഹം** തുമ്ഹാകം **സാധു** സാധുകം **വക്ഖാമി** കഥേസ്സാമീതി അത്ഥോ.

൯൩. അനാചരിയകാ ഹുത്വാ **സയമേവ ബുദ്ധാനം** അത്തനാവ പടിവിദ്ധാനം ഇസീനം അന്തരേ **മഹാഇസീനം മധൂവ ഖുദ്ദം** ഖുദ്ദകമധുപടലം ഇവ **സാധൂനി** മധുരാനി **വാക്യാനി** ഉദാനവചനാനി **അനുത്തരം** ഉത്തരവിരഹിതം **ഭേസജം** ഓസധം നിബ്ബാനം **പത്ഥയന്താ** ഇച്ഛന്താ **സബ്ബേ** തുമ്ഹേ **സുപസന്നചിത്താ** സുപ്പസന്നമനാ **സുണാഥ** മനസി കരോഥാതി അത്ഥോ.

൯൪-൯൮. **പച്ചേകബുദ്ധാനം സമാഗതാനന്തി** രാസിഭൂതാനം ഉപ്പന്നാനം പച്ചേകബുദ്ധാനം. അരിട്ഠോ, ഉപരിട്ഠോ, തഗരസിഖി, യസസ്സീ, സുദസ്സനോ, പിയദസ്സീ, ഗന്ധാരോ, പിണ്ഡോലോ, ഉപാസഭോ, നിഥോ, തഥോ, സുതവാ, ഭാവിതത്തോ, സുമ്ഭോ, സുഭോ, മേഥുലോ, അട്ഠമോ, സുമേധോ, അനീഘോ, സുദാഠോ, ഹിങ്ഗു, ഹിങ്ഗോ, ദ്വേജാലിനോ, അട്ഠകോ, കോസലോ, സുബാഹു, ഉപനേമിസോ, നേമിസോ, സന്തചിത്തോ, സച്ചോ, തഥോ, വിരജോ, പണ്ഡിതോ, കാലോ, ഉപകാലോ, വിജിതോ, ജിതോ, അങ്ഗോ, പങ്ഗോ, ഗുത്തിജ്ജിതോ, പസ്സീ, ജഹീ, ഉപധിം, ദുക്ഖമൂലം, അപരാജിതോ, സരഭങ്ഗോ, ലോമഹംസോ , ഉച്ചങ്ഗമായോ, അസിതോ, അനാസവോ, മനോമയോ, മാനച്ഛിദോ, ബന്ധുമാ, തദാധിമുത്തോ, വിമലോ, കേതുമാ, കോതുമ്ബരങ്ഗോ, മാതങ്ഗോ, അരിയോ, അച്ചുതോ, അച്ചുതഗാമി, ബ്യാമകോ, സുമങ്ഗലോ,

ദിബ്ബിലോ ചാതിആദീനം പച്ചേകബുദ്ധസതാനം **യാനി** അപദാനാനി **പരമ്പരം** പച്ചേകം **ബ്യാകരണാനി** യോ ച **ആദീനവോ യഞ്ച വിരാഗവത്ഥും** അനല്ലീയനകാരണം **യഥാ ച** യേന കാരണേന **ബോധിം അനുപാപുണിംസു** ചതുമഗ്ഗഞാണം പച്ചക്ഖം കരിംസു. **സരാഗവത്ഥുസൂ**തി സുട്ഠു അല്ലീയിതബ്ബവത്ഥൂസു വത്ഥുകാമകിലേസകാമേസു **വിരാഗസഞ്ഞീ** വിരത്തസഞ്ഞവന്തോ **രത്തമ്ഹി ലോകമ്ഹി** അല്ലീയനസഭാവലോകേ **വിരതചിത്താ** അനല്ലീയനമനാ **ഹിത്വാ പപഞ്ചേ**തി രാഗോ പപഞ്ചം ദോസോ പപഞ്ചം സബ്ബകിലേസാ പപഞ്ചാതി പപഞ്ചസങ്ഖാതേ കിലേസേ ഹിത്വാ **ജിയ ഫന്ദിതാനീ**തി ഫന്ദിതാനി ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി ജിനിത്വാ **തഥേവ** തേന കാരണേന ഏവം **ബോധിം അനുപാപുണിംസു** പച്ചേകബോധിഞാണം പച്ചക്ഖം കരിംസൂതി അത്ഥോ.

൯൦-൯൧. സബ്ബേസു ഭൂതേസു നിധായ ദണ്ഡന്തി തജ്ജനഫാലനവധബന്ധനം നിധായ ഠപേത്വാ **തേസം** സബ്ബസത്താനം അന്തരേ **അഞ്ഞതരം** കഞ്ചി ഏകമ്പി സത്തം **അവിഹേഠയം** അവിഹേഠയന്തോ അദുക്ഖാപേന്തോ **മേത്തേന ചിത്തേന** "സബ്ബേ സത്താ സുഖിതാ ഹോന്തൂ"തി മേത്താസഹഗതേന ചേതസാ **ഹിതാനുകമ്പീ** ഹിതേന അനുകമ്പനസഭാവോ. അഥ വാ **സബ്ബേസു ഭൂതേസു നിധായ ദണ്ഡ**ന്തി **സബ്ബേസൂ**തി സബ്ബേന സബ്ബം സബ്ബഥാ സബ്ബം അസേസം നിസ്സേസം പരിയാദിയനവചനമേതം. **ഭൂതേസൂ**തി ഭൂതാ വുച്ചന്തി തസാ ച ഥാവരാ ച. യേസം തസിണാ തണ്ഹാ അപ്പഹീനാ, യേസഞ്ച ഭയഭേരവാ അപ്പഹീനാ, തേ തസാ. കിം കാരണാ വുച്ചന്തി തസാ? തസന്തി ഉത്തസന്തി പരിതസന്തി ഭായന്തി സന്താസം ആപജ്ജന്തി, തം കാരണാ വുച്ചന്തി തസാ. യേസം തസിണാ തണ്ഹാ പഹീനാ, യേസഞ്ച ഭയഭേരവാ പഹീനാ, തേ ഥാവരാ. കിം കാരണാ വുച്ചന്തി ഥാവരാ? ഥിരന്തി ന തസന്തി ന ഉത്തസന്തി ന പരിതസന്തി ന ഭായന്തി ന സന്താസം ആപജ്ജന്തി, തം കാരണാ വുച്ചന്തി ഥാവരാ.

തയോ ദണ്ഡാ - കായദണ്ഡോ, വചീദണ്ഡോ, മനോദണ്ഡോതി. തിവിധം കായദുച്ചരിതം കായദണ്ഡോ, ചതുബ്ബിധം വചീദുച്ചരിതം വചീദണ്ഡോ, തിവിധം മനോദുച്ചരിതം മനോദണ്ഡോ. സബ്ബേസു സകലേസു ഭൂതേസു സത്തേസു തം തിവിധം ദണ്ഡം നിധായ നിദഹിത്വാ ഓരോപയിത്വാ സമോരോപയിത്വാ നിക്ഖിപിത്വാ പടിപ്പസ്സമ്ഭേത്വാ ഹിംസനത്ഥം അഗഹേത്വാതി സബ്ബേസു ഭൂതേസു നിധായ ദണ്ഡം. **അവിഹേഠയം അഞ്ഞതരമ്പി തേസ**ന്തി ഏകമേകമ്പി സത്തം പാണിനാ വാ ലേഡ്ഡുനാ വാ ദണ്ഡേന വാ സത്ഥേന വാ അന്ദുയാ വാ രജ്ജുയാ വാ അവിഹേഠയന്തോ, സബ്ബേപി സത്തേ പാണിനാ വാ ലേഡ്ഡുനാ വാ ദണ്ഡേന വാ സത്ഥേന വാ അന്ദുയാ വാ രജ്ജുയാ വാ അവിഹേഠയം അവിഹേഠയന്തോ അഞ്ഞതരമ്പി തേസം. **ന പുത്തമിച്ഛേയ്യ കുതോ സഹായ**ന്തി **നാ**തി പടിക്ഖേപോ. **പുത്ത**ന്തി ചത്താരോ പുത്താ അത്രജോ പുത്തോ, ഖേത്തജോ, ദിന്നകോ, അന്തേവാസികോ പുത്തോ. **സഹായ**ന്തി സഹായോ വുച്ചതി യേന സഹ ആഗമനം ഫാസു, ഗമനം ഫാസു, ഠാനം ഫാസു, നിസജ്ജാ ഫാസു, ആലപനം ഫാസു, സല്ലപനം ഫാസു, സമുല്ലപനം ഫാസു. ന പുത്തമിച്ഛേയ്യ കുതോ സഹായന്തി പുത്തമ്പി ന ഇച്ഛേയ്യ ന സാദിയേയ്യ ന പത്ഥേയ്യ ന പിഹയേയ്യ നാഭിജപ്പേയ്യ, കുതോ മിത്തം വാ സന്ദിട്ഠം വാ സമ്ഭത്തം വാ സഹായം വാ ഇച്ഛേയ്യ സാദിയേയ്യ പത്ഥേയ്യ പിഹയേയ്യ അഭിജപ്പേയ്യാതി ന പുത്തമിച്ഛേയ്യ കുതോ സഹായം. **ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ**തി സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ പബ്ബജ്ജാസങ്ഖാതേന ഏകോ, അദുതിയട്ഠേന ഏകോ, തണ്ഹായ പഹാനട്ഠേന ഏകോ, ഏകന്തവീതരാഗോതി ഏകോ, ഏകന്തവീതദോസോതി ഏകോ, ഏകന്തവീതമോഹോതി ഏകോ, ഏകന്തനിക്കിലേസോതി ഏകോ, ഏകായനമഗ്ഗം ഗതോതി ഏകോ, ഏകോ അനുത്തരം പച്ചേകസമ്ബോധിം അഭിസമ്ബുദ്ധോതി ഏകോ.

കഥം സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ പബ്ബജ്ജാസങ്ഖാതേന ഏകോ? സോ ഹി പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ സബ്ബം ഘരാവാസപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ, പുത്തദാരപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ, ഞാതിപലിബോധം, മിത്താമച്ചപലിബോധം, സന്നിധിപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ കേസമസ്സും ഓഹാരേത്വാ കാസായാനി വത്ഥാനി അച്ഛാദേത്വാ അഗാരസ്മാ നിക്ഖമ്മ അനഗാരിയം പബ്ബജിത്വാ അകിഞ്ചനഭാവം ഉപഗന്ത്വാ ഏകോവ ചരതി വിഹരതി ഇരിയതി വത്തതി പാലേതി യപേതി യാപേതീതി ഏവം സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ പബ്ബജ്ജാസങ്ഖാതേന ഏകോ.

കഥം സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ അദുതിയട്ഠേന ഏകോ? സോ ഏവം പബ്ബജിതോ സമാനോ ഏകോ അരഞ്ഞവനപത്ഥാനി പന്താനി സേനാസനാനി പടിസേവതി അപ്പസദ്ദാനി അപ്പനിഗ്ഘോസാനി വിജനവാതാനി മനുസ്സരാഹസ്സേയ്യകാനി പടിസല്ലാനസാരുപ്പാനി. സോ ഏകോ തിട്ഠതി, ഏകോ ഗച്ഛതി, ഏകോ നിസീദതി, ഏകോ സേയ്യം കപ്പേതി, ഏകോ ഗാമം പിണ്ഡായ പവിസതി, ഏകോ പടിക്കമതി, ഏകോ രഹോ നിസീദതി, ഏകോ ചങ്കമതി, ഏകോ ചരതി വിഹരതി ഇരിയതി വത്തതി പാലേതി യപേതി യാപേതീതി ഏവം സോ അദുതിയട്ഠേന ഏകോ.

കഥം സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ തണ്ഹായ പഹാനട്ഠേന ഏകോ? സോ ഏകോ അദുതിയോ അപ്പമത്തോ ആതാപീ പഹിതത്തോ വിഹരന്തോ മഹാപധാനം പദഹന്തോ മാരം സസേനകം നമുചിം കണ്ഹം പമത്തബന്ധും വിധമേത്വാ ച തണ്ഹാജാലിനിം വിസരിതം വിസത്തികം പജഹി വിനോദേസി ബ്യന്തിം അകാസി അനഭാവം ഗമേസി.

"തണ്ഹാദുതിയോ പുരിസോ, ദീഘമദ്ധാന സംസരം;
ഇത്ഥഭാവഞ്ഞഥാഭാവം, സംസാരം നാതിവത്തതി.

"ഏതമാദീനവം ഞത്വാ, തണ്ഹം ദുക്ഖസ്സ സമ്ഭവം;
വീതതണ്ഹോ അനാദാനോ, സതോ ഭിക്ഖു പരിബ്ബജേ"തി. (ഇതിവു॰ ൧൫, ൧൦൫; മഹാനി॰ ൧൯൧) -

ഏവം സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ തണ്ഹായ പഹാനട്ഠേന ഏകോ.

കഥം സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ഏകന്തവീതരാഗോതി ഏകോ? രാഗസ്സ പഹീനത്താ ഏകന്തവീതരാഗോതി ഏകോ, ദോസസ്സ പഹീനത്താ ഏകന്തവീതദോസോതി ഏകോ, മോഹസ്സ പഹീനത്താ ഏകന്തവീതമോഹോതി ഏകോ, കിലേസാനം പഹീനത്താ ഏകന്തനിക്കിലേസോതി ഏകോ, ഏവം സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ഏകന്തവീതരാഗോതി ഏകോ.

കഥം സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ഏകായനമഗ്ഗം ഗതോതി ഏകോ? ഏകായനമഗ്ഗോ വുച്ചതി ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ, ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനാ, ചത്താരോ ഇദ്ധിപാദാ, പഞ്ചിന്ദ്രിയാനി, പഞ്ച ബലാനി, സത്ത ബോജ്ഝങ്ഗാ, അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ.

"ഏകായനം ജാതിഖയന്തദസ്സീ, മഗ്ഗം പജാനാതി ഹിതാനുകമ്പീ;
ഏതേന മഗ്ഗേന തരിംസു പുബ്ബേ, തരിസ്സന്തി യേ ച തരന്തി ഓഘ"ന്തി. (സം॰ നി॰ ൫.൩൮൪; മഹാനി॰ ൧൯൧) -

ഏവം സോ ഏകായനമഗ്ഗം ഗതോതി ഏകോ.

കഥം സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ഏകോ അനുത്തരം പച്ചേകസമ്ബോധിം അഭിസമ്ബുദ്ധോതി ഏകോ? ബോധി വുച്ചതി ചതൂസു മഗ്ഗേസു ഞാണം (മഹാനി॰ ൧൯൧; ചൂളനി॰ ഖഗ്ഗവിസാണസുത്തനിദ്ദേസ ൧൨൧). പഞ്ഞാ പഞ്ഞിന്ദ്രിയം പഞ്ഞാബലം ധമ്മവിചയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗോ വീമംസാ വിപസ്സനാ സമ്മാദിട്ഠി. സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ തേന പച്ചേകബോധിഞാണേന "സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ"തി ബുജ്ഝി, "സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ"തി ബുജ്ഝി, "സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താ"തി ബുജ്ഝി. "അവിജ്ജാപച്ചയാ സങ്ഖാരാ"തി ബുജ്ഝി, "സങ്ഖാരപച്ചയാ വിഞ്ഞാണ"ന്തി ബുജ്ഝി, "വിഞ്ഞാണപച്ചയാ നാമരൂപ"ന്തി ബുജ്ഝി, "നാമരൂപപച്ചയാ സളായതന"ന്തി ബുജ്ഝി, "സളായതനപച്ചയാ ഫസ്സോ"തി ബുജ്ഝി, "ഫസ്സപച്ചയാ വേദനാ"തി ബുജ്ഝി, "വേദനാപച്ചയാ തണ്ഹാ"തി ബുജ്ഝി, "തണ്ഹാപച്ചയാ ഉപാദാന"ന്തി ബുജ്ഝി, "ഉപാദാനപച്ചയാ ഭവോ"തി ബുജ്ഝി, "ഭവപച്ചയാ ജാതീ"തി ബുജ്ഝി, "ജാതിപച്ചയാ ജരാമരണ"ന്തി ബുജ്ഝി. "അവിജ്ജാനിരോധാ സങ്ഖാരനിരോധോ"തി ബുജ്ഝി, "സങ്ഖാരനിരോധാ വിഞ്ഞാണനിരോധോ"തി ബുജ്ഝി...പേ॰... "ഭവനിരോധാ ജാതിനിരോധോ"തി ബുജ്ഝി, "ജാതിനിരോധാ ജരാമരണനിരോധോ"തി ബുജ്ഝി. "ഇദം ദുക്ഖ"ന്തി ബുജ്ഝി, "അയം ദുക്ഖസമുദയോ"തി ബുജ്ഝി, "അയം ദുക്ഖനിരോധോ"തി ബുജ്ഝി, "അയം ദുക്ഖനിരോധഗാമിനിപടിപദാ"തി ബുജ്ഝി. "ഇമേ ആസവാ"തി ബുജ്ഝി, "അയം ആസവസമുദയോ"തി ബുജ്ഝി...പേ॰... "പടിപദാ"തി ബുജ്ഝി, "ഇമേ ധമ്മാ അഭിഞ്ഞേയ്യാ"തി ബുജ്ഝി, "ഇമേ ധമ്മാ പഹാതബ്ബാ"തി ബുജ്ഝി, "ഇമേ ധമ്മാ സച്ഛികാതബ്ബാ"തി ബുജ്ഝി, "ഇമേ ധമ്മാ ഭാവേതബ്ബാ"തി ബുജ്ഝി. ഛന്നം ഫസ്സായതനാനം സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച ബുജ്ഝി, പഞ്ചന്നം ഉപാദാനക്ഖന്ധാനം സമുദയഞ്ച...പേ॰... നിസ്സരണഞ്ച ബുജ്ഝി, ചതുന്നം മഹാഭൂതാനം സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച ബുജ്ഝി, "യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം, സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ"ന്തി ബുജ്ഝി.

അഥ വാ യം ബുജ്ഝിതബ്ബം അനുബുജ്ഝിതബ്ബം പടിബുജ്ഝിതബ്ബം സമ്ബുജ്ഝിതബ്ബം അധിഗന്തബ്ബം ഫസ്സിതബ്ബം സച്ഛികാതബ്ബം, സബ്ബം തം തേന പച്ചേകബോധിഞാണേന ബുജ്ഝി അനുബുജ്ഝി പടിബുജ്ഝി സമ്ബുജ്ഝി അധിഗഞ്ഛി ഫസ്സേസി സച്ഛാകാസീതി, ഏവം സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ഏകോ അനുത്തരം പച്ചേകസമ്ബോധിം അഭിസമ്ബുദ്ധോതി ഏകോ.

ചരേതി അട്ഠ ചരിയായോ (ചൂളനി॰ ഖഗ്ഗവിസാണസുത്തനിദ്ദേസ ൧൨൮) - ഇരിയാപഥചരിയാ, ആയതനചരിയാ, സതിചരിയാ, സമാധിചരിയാ, ഞാണചരിയാ, മഗ്ഗചരിയാ, പത്തിചരിയാ, ലോകത്ഥചരിയാ. ഇരിയാപഥചരിയാതി ചതൂസു ഇരിയാപഥേസു, ആയതനചരിയാതി ഛസു അജ്ഝത്തികബാഹിരേസു ആയതനേസു, സതിചരിയാതി ചതൂസു സതിപട്ഠാനേസു, സമാധിചരിയാതി ചതൂസു ഝാനേസു, ഞാണചരിയാതി ചതൂസു അരിയസച്ചേസു, മഗ്ഗചരിയാതി ചതൂസു അരിയമഗ്ഗേസു, പത്തിചരിയാതി ചതൂസു സാമഞ്ഞഫലേസു, ലോകത്ഥചരിയാതി തഥാഗതേസു അരഹന്തേസു സമ്മാസമ്ബുദ്ധേസു, പദേസതോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധേസു, പദേസതോ സാവകേസു.

ഇരിയാപഥചരിയാ ച പണിധിസമ്പന്നാനം, ആയതനചരിയാ ച ഇന്ദ്രിയേസു ഗുത്തദ്വാരാനം, സതിചരിയാ ച അപ്പമാദവിഹാരീനം, സമാധിചരിയാ ച അധിചിത്തമനുയുത്താനം, ഞാണചരിയാ ച ബുദ്ധിസമ്പന്നാനം, മഗ്ഗചരിയാ ച സമ്മാപടിപന്നാനം, പത്തിചരിയാ ച അധിഗതഫലാനം, ലോകത്ഥചരിയാ ച തഥാഗതാനം അരഹന്താനം സമ്മാസമ്ബുദ്ധാനം, പദേസതോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധാനം, പദേസതോ സാവകാനം. ഇമാ അട്ഠ ചരിയായോ.

അപരാപി അട്ഠ ചരിയായോ - അധിമുച്ചന്തോ സദ്ധായ ചരതി, പഗ്ഗണ്ഹന്തോ വീരിയേന ചരതി, ഉപട്ഠപേന്തോ സതിയാ ചരതി, അവിക്ഖേപം കരോന്തോ സമാധിനാ ചരതി, പജാനന്തോ പഞ്ഞായ ചരതി, വിജാനന്തോ വിഞ്ഞാണചരിയായ ചരതി, ഏവം പടിപന്നസ്സ കുസലാ ധമ്മാ ആയതനന്തി ആയതനചരിയായ ചരതി. ഏവം പടിപന്നോ വിസേസമധിഗച്ഛതീതി വിസേസചരിയായ ചരതി. ഇമാ അട്ഠ ചരിയായോ.

അപരാപി അട്ഠ ചരിയായോ - ദസ്സനചരിയാ ച സമ്മാദിട്ഠിയാ, അഭിനിരോപനചരിയാ ച സമ്മാസങ്കപ്പസ്സ, പരിഗ്ഗഹചരിയാ ച സമ്മാവാചായ, സമുട്ഠാനചരിയാ ച സമ്മാകമ്മന്തസ്സ, വോദാനചരിയാ ച സമ്മാആജീവസ്സ, പഗ്ഗഹചരിയാ ച സമ്മാവായാമസ്സ, ഉപട്ഠാനചരിയാ ച സമ്മാസതിയാ, അവിക്ഖേപചരിയാ ച സമ്മാസമാധിസ്സ. ഇമാ അട്ഠ ചരിയായോ.

ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോതി യഥാ ഖഗ്ഗസ്സ നാമ വിസാണം ഏകമേവ ഹോതി, അദുതിയം, ഏവമേവ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ തക്കപ്പോ തസ്സദിസോ തപ്പടിഭാഗോ. യഥാ അതിലോണം വുച്ചതി ലോണകപ്പോ, അതിതിത്തകം വുച്ചതി തിത്തകപ്പോ, അതിമധുരം വുച്ചതി മധുരകപ്പോ, അതിഉണ്ഹം വുച്ചതി അഗ്ഗികപ്പോ, അതിസീതം വുച്ചതി ഹിമകപ്പോ, മഹാഉദകക്ഖന്ധോ വുച്ചതി സമുദ്ദകപ്പോ, മഹാഭിഞ്ഞാബലപ്പത്തോ സാവകോ വുച്ചതി സത്ഥുകപ്പോതി. ഏവമേവ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ, ഖഗ്ഗവിസാണസദിസോ ഖഗ്ഗവിസാണപടിഭാഗോ ഏകോ അദുതിയോ മുത്തബന്ധനോ സമ്മാ ലോകേ ചരതി വിഹരതി ഇരിയതി വത്തതി പാലേതി യപേതി യാപേതീതി ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹു പച്ചേകസമ്ബുദ്ധാ -

“സബ്ബേസു ഭൂതേസു നിധായ ദണ്ഡം, അവിഹേഠയം അഞ്ഞതരമ്പി തേസം;
ന പുത്തമിച്ഛേയ്യ കുതോ സഹായം, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“സംസഗ്ഗജാതസ്സ ഭവന്തി സ്നേഹാ, സ്നേഹന്വയം ദുക്ഖമിദം പഹോതി;
ആദീനവം സ്നേഹജം പേക്ഖമാനോ; ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“മിത്തേ സുഹജ്ജേ അനുകമ്പമാനോ, ഹാപേതി അത്ഥം പടിബദ്ധചിത്തോ;
ഏതം ഭയം സന്ഥവേ പേക്ഖമാനോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“വംസോ വിസാലോവ യഥാ വിസത്തോ, പുത്തേസു ദാരേസു ച യാ അപേക്ഖാ;
വംസേ കളീരോവ അസജ്ജമാനോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“മിഗോ അരഞ്ഞമ്ഹി യഥാ അബദ്ധോ, യേനിച്ഛകം ഗച്ഛതി ഗോചരായ;
വിഞ്ഞൂ നരോ സേരിതം പേക്ഖമാനോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“ആമന്തനാ ഹോതി സഹായമജ്ഝേ, വാസേ ച ഠാനേ ഗമനേ ചാരികായ;
അനഭിജ്ഝിതം സേരിതം പേക്ഖമാനോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“ഖിഡ്ഡാ രതീ ഹോതി സഹായമജ്ഝേ, പുത്തേസു പേമം വിപുലഞ്ച ഹോതി;
പിയവിപ്പയോഗം വിജിഗുച്ഛമാനോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“ചാതുദ്ദിസോ അപ്പടിഘോ ച ഹോതി, സന്തുസ്സമാനോ ഇതരീതരേന;

പരിസ്സയാനം സഹിതാ അഛമ്ഭീ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“ദുസ്സങ്ഗഹാ പബ്ബജിതാപി ഏകേ, അഥോ ഗഹട്ഠാ ഘരമാവസന്താ;
അപ്പോസ്സുക്കോ പരപുത്തേസു ഹുത്വാ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“ഓരോപയിത്വാ ഗിഹിബ്യഞ്ജനാനി, സഞ്ഛിന്നപത്തോ യഥാ കോവിളാരോ;
ഛേത്വാന വീരോ ഗിഹിബന്ധനാനി, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“സചേ ലഭേഥ നിപകം സഹായം, സദ്ധിം ചരം സാധുവിഹാരിധീരം;
അഭിഭുയ്യ സബ്ബാനി പരിസ്സയാനി, ചരേയ്യ തേനത്തമനോ സതീമാ.

“നോ ചേ ലഭേഥ നിപകം സഹായം, സദ്ധിം ചരം സാധുവിഹാരിധീരം;
രാജാവ രട്ഠം വിജിതം പഹായ, ഏകോ ചരേ മാതങ്ഗരഞ്ഞേവ നാഗോ.

“അദ്ധാ പസംസാമ സഹായസമ്പദം, സേട്ഠാ സമാ സേവിതബ്ബാ സഹായാ;
ഏതേ അലദ്ധാ അനവജ്ജഭോജീ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“ദിസ്വാ സുവണ്ണസ്സ പഭസ്സരാനി, കമ്മാരപുത്തേന സുനിട്ഠിതാനി;
സങ്ഘട്ടമാനാനി ദുവേ ഭുജസ്മിം, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“ഏവം ദുതീയേന സഹാ മമസ്സ, വാചാഭിലാപോ അഭിസജ്ജനാ വാ;
ഏതം ഭയം ആയതിം പേക്ഖമാനോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“കാമാ ഹി ചിത്രാ മധുരാ മനോരമാ, വിരൂപരൂപേന മഥേന്തി ചിത്തം;
ആദീനവം കാമഗുണേസു ദിസ്വാ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“ഈതീ ച ഗണ്ഡോ ച ഉപദ്ദവോ ച, രോഗോ ച സല്ലഞ്ച ഭയഞ്ച മേതം;
ഏതം ഭയം കാമഗുണേസു ദിസ്വാ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“സീതഞ്ച ഉണ്ഹഞ്ച ഖുദം പിപാസം, വാതാതപേ ഡംസസരീസപേ ച;
സബ്ബാനിപേതാനി അഭിബ്ഭവിത്വാ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“നാഗോവ യൂഥാനി വിവജ്ജയിത്വാ, സഞ്ജാതഖന്ധോ പദുമീ ഉളാരോ;
യഥാഭിരന്തം വിഹരം അരഞ്ഞേ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“അട്ഠാനതം സങ്ഗണികാരതസ്സ, യം ഫസ്സയേ സാമയികം വിമുത്തിം;
ആദിച്ചബന്ധുസ്സ വചോ നിസമ്മ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“ദിട്ഠീവിസൂകാനി ഉപാതിവത്തോ, പത്തോ നിയാമം പടിലദ്ധമഗ്ഗോ;
ഉപ്പന്നഞാണോമ്ഹി അനഞ്ഞനേയ്യോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“നില്ലോലുപോ നിക്കുഹോ നിപ്പിപാസോ, നിമ്മക്ഖ നിദ്ധന്തകസാവമോഹോ;
നിരാസയോ സബ്ബലോകേ ഭവിത്വാ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“പാപം സഹായം പരിവജ്ജയേഥ, അനത്ഥദസ്സിം വിസമേ നിവിട്ഠം;
സയം ന സേവേ പസുതം പമത്തം, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“ബഹുസ്സുതം ധമ്മധരം ഭജേഥ, മിത്തം ഉളാരം പടിഭാനവന്തം;
അഞ്ഞായ അത്ഥാനി വിനേയ്യ കങ്ഖം, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“ഖിഡ്ഡം രതിം കാമസുഖഞ്ച ലോകേ, അനലങ്കരിത്വാ അനപേക്ഖമാനോ;
വിഭൂസട്ഠാനാ വിരതോ സച്ചവാദീ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“പുത്തഞ്ച ദാരം പിതരഞ്ച മാതരം, ധനാനി ധഞ്ഞാനി ച ബന്ധവാനി;
ഹിത്വാന കാമാനി യഥോധികാനി, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“സങ്ഗോ ഏസോ പരിത്തമേത്ഥ സോഖ്യം, അപ്പസ്സാദോ ദുക്ഖമേവേത്ഥ ഭിയ്യോ;
ഗളോ ഏസോ ഇതി ഞത്വാ മതിമാ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“സന്ദാലയിത്വാന സംയോജനാനി, ജാലംവ ഭേത്വാ സലിലമ്ബുചാരീ,
അഗ്ഗീവ ദഡ്ഢം അനിവത്തമാനോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“ഓക്ഖിത്തചക്ഖൂ ന ച പാദലോലോ, ഗുത്തിന്ദ്രിയോ രക്ഖിതമാനസാനോ;
അനവസ്സുതോ അപരിഡയ്ഹമാനോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“ഓഹാരയിത്വാ ഗിഹിബ്യഞ്ജനാനി, സഞ്ഛന്നപത്തോ യഥാ പാരിഛത്തോ;
കാസായവത്ഥോ അഭിനിക്ഖമിത്വാ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“രസേസു ഗേധം അകരം അലോലോ, അനഞ്ഞപോസീ സപദാനചാരീ;
കുലേ കുലേ അപ്പടിബദ്ധചിത്തോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“പഹായ പഞ്ചാവരണാനി ചേതസോ, ഉപക്കിലേസേ ബ്യപനുജ്ജ സബ്ബേ;
അനിസ്സിതോ ഛേജ്ജ സിനേഹദോസം, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“വിപിട്ഠികത്വാന സുഖഞ്ച ദുക്ഖം, പുബ്ബേവ സോമനസ്സദോമനസ്സം;
ലദ്ധാനുപേക്ഖം സമഥം വിസുദ്ധം, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“ആരദ്ധവീരിയോ പരമത്ഥപത്തിയാ, അലീനചിത്തോ അകുസീതവുത്തി;
ദള്ഹനിക്കമോ ഥാമബലൂപപന്നോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“പടിസല്ലാനം ഝാനമരിഞ്ചമാനോ, ധമ്മേസു നിച്ചം അനുധമ്മചാരീ;
ആദീനവം സമ്മസിതാ ഭവേസു, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“തണ്ഹക്ഖയം പത്ഥയമപ്പമത്തോ, അനേളമൂഗോ സുതവാ സതീമാ;
സങ്ഖാതധമ്മോ നിയതോ പധാനവാ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“സീഹോവ സദ്ദേസു അസന്തസന്തോ, വാതോവ ജാലമ്ഹി അസജ്ജമാനോ;
പദുമംവ തോയേന അലിമ്പമാനോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“സീഹോ യഥാ ദാഠബലീ പസയ്ഹ, രാജാ മിഗാനം അഭിഭുയ്യ ചാരീ;
സേവേഥ പന്താനി സേനാസനാനി, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“മേത്തം ഉപേക്ഖം കരുണം വിമുത്തിം, ആസേവമാനോ മുദിതഞ്ച കാലേ;
സബ്ബേന ലോകേന അവിരുജ്ഝമാനോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“രാഗഞ്ച ദോസഞ്ച പഹായ മോഹം, സന്ദാലയിത്വാന സംയോജനാനി;
അസന്തസം ജീവിതസങ്ഖയമ്ഹി, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

“ഭജന്തി സേവന്തി ച കാരണത്ഥാ, നിക്കാരണാ ദുല്ലഭാ അജ്ജ മിത്താ;
അത്തത്ഥപഞ്ഞാ അസുചീമനുസ്സാ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ”തി.

തത്ഥ **സബ്ബേസു ഭൂതേസൂ**തി ഖഗ്ഗവിസാണപച്ചേകബുദ്ധാപദാനസുത്തം. കാ ഉപ്പത്തി? സബ്ബസുത്താനം ചതുബ്ബിധാ ഉപ്പത്തി - അത്തജ്ഝാസയതോ, പരജ്ഝാസയതോ, അട്ഠുപ്പത്തിതോ, പുച്ഛാവസിതോതി. തത്ഥ ഖഗ്ഗവിസാണസുത്തസ്സ അവിസേസേന പുച്ഛാവസിതോ ഉപ്പത്തി. വിസേസേന പന യസ്മാ ഏത്ഥ കാചി ഗാഥാ തേന തേന പച്ചേകബുദ്ധേന പുട്ഠേന വുത്താ, കാചി അപുട്ഠേന അത്തനാ അധിഗതമഗ്ഗനയാനുരൂപം ഉദാനംയേവ ഉദാനേന്തേന, തസ്മാ കായചി ഗാഥായ പുച്ഛാവസിതോ, കായചി അത്തജ്ഝാസയതോ ഉപ്പത്തി. തത്ഥ യാ അയം അവിസേസേന പുച്ഛാവസിതോ ഉപ്പത്തി, സാ ആദിതോ പഭുതി ഏവം വേദിതബ്ബാ -

ഏകം സമയം ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി. അഥ ഖോ ആയസ്മതോ ആനന്ദസ്സ രഹോഗതസ്സ പടിസല്ലീനസ്സ ഏവം ചേതസോ പരിവിതക്കോ ഉദപാദി - “ബുദ്ധാനം പത്ഥനാ ച അഭിനീഹാരോ ച ദിസ്സതി, തഥാ സാവകാനം, പച്ചേകബുദ്ധാനം ന ദിസ്സതി, യംനൂനാഹം ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ പുച്ഛേയ്യ”ന്തി? സോ പടിസല്ലാനാ വുട്ഠിതോ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ യഥാക്കമേന ഏതമത്ഥം പുച്ഛി. അഥസ്സ ഭഗവാ പുബ്ബയോഗാവചരസുത്തം അഭാസി -

“പഞ്ചിമേ, ആനന്ദ, ആനിസംസാ പുബ്ബയോഗാവചരേ ദിട്ഠേവ ധമ്മേ പടികച്ചേവ അഞ്ഞം ആരാധേതി. നോ ചേ ദിട്ഠേവ ധമ്മേ പടികച്ചേവ അഞ്ഞം ആരാധേതി, അഥ

മരണകാലേ അഞ്ഞം ആരാധേതി. അഥ ദേവപുത്തോ സമാനോ അഞ്ഞം ആരാധേതി. അഥ ബുദ്ധാനം സമ്മുഖീഭാവേ ഖിപ്പാഭിഞ്ഞോ ഹോതി. അഥ പച്ഛിമേ കാലേ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ഹോതീ"തി.

ഏവം വത്വാ പുന ആഹ -

"പച്ചേകസമ്ബുദ്ധാ നാമ, ആനന്ദ, അഭിനീഹാരസമ്പന്നാ പുബ്ബയോഗാവചരാ ഹോന്തി, തസ്മാ പച്ചേകബുദ്ധബുദ്ധസാവകാനം സബ്ബേസം പത്ഥനാ ച അഭിനീഹാരോ ച ഇച്ഛിതബ്ബോ"തി.

സോ ആഹ - "ബുദ്ധാനം, ഭന്തേ, പത്ഥനാ കീവ ചിരം വട്ടതീ"തി. ബുദ്ധാനം, ആനന്ദ, ഹേട്ഠിമപരിച്ഛേദേന ചത്താരി അസങ്ഖ്യേയ്യാനി കപ്പസതസഹസ്സഞ്ച, മജ്ഝിമപരിച്ഛേദേന അട്ഠ അസങ്ഖ്യേയ്യാനി കപ്പസതസഹസ്സഞ്ച, ഉപരിമപരിച്ഛേദേന സോളസ അസങ്ഖ്യേയ്യാനി കപ്പസതസഹസ്സഞ്ച. ഏതേ ച ഭേദാ പഞ്ഞാധികസദ്ധാധികവീരിയാധികാനം വസേന ഞാതബ്ബാ. പഞ്ഞാധികാനഞ്ഹി സദ്ധാ മന്ദാ ഹോതി, പഞ്ഞാ തിക്ഖാ. സദ്ധാധികാനം പഞ്ഞാ മജ്ഝിമാ ഹോതി, സദ്ധാ തിക്ഖാ. വീരിയാധികാനം സദ്ധാ പഞ്ഞാ മന്ദാ ഹോതി, വീരിയം തിക്ഖന്തി. അപ്പത്വാ പന ചത്താരി അസങ്ഖ്യേയ്യാനി കപ്പസതസഹസ്സഞ്ച ദിവസേ ദിവസേ വേസ്സന്തരദാനസദിസം ദാനം ദേന്തോപി തദനുരൂപേ സീലാദിപാരമിധമ്മേ ആചിനന്തോപി അന്തരാ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീതി നേതം ഠാനം വിജ്ജതി. കസ്മാ? ഞാണം ഗബ്ഭം ന ഗണ്ഹാതി, വേപുല്ലം നാപജ്ജതി, പരിപാകം ന ഗച്ഛതീതി. യഥാ നാമ തിമാസചതുമാസപഞ്ചമാസച്ചയേന നിപ്ഫജ്ജനകം സസ്സം തം തം കാലം അപ്പത്വാ ദിവസേ ദിവസേ സതക്ഖത്തും സഹസ്സക്ഖത്തും കേളായന്തോപി ഉദകേന സിഞ്ചന്തോപി അന്തരാ പക്ഖേന വാ മാസേന വാ നിപ്ഫാദേസ്സതീതി നേതം ഠാനം വിജ്ജതി. കസ്മാ? സസ്സം ഗബ്ഭം ന ഗണ്ഹാതി, വേപുല്ലം നാപജ്ജതി, പരിപാകം ന ഗച്ഛതീതി. ഏവമേവം അപ്പത്വാ ചത്താരി അസങ്ഖ്യേയ്യാനി കപ്പസതസഹസ്സഞ്ച അന്തരാ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീതി നേതം ഠാനം വിജ്ജതി. തസ്മാ യഥാവുത്തമേവ കാലം പാരമിപൂരണം കാതബ്ബം ഞാണപരിപാകത്ഥായ. എത്തകേനാപി ച കാലേന ബുദ്ധത്തം പത്ഥയതോ അഭിനീഹാരകരണേ അട്ഠ സമ്പത്തിയോ ഇച്ഛിതബ്ബാ. അയഞ്ഹി -

"മനുസ്സത്തം ലിങ്ഗസമ്പത്തി, ഹേതു സത്ഥാരദസ്സനം;
പബ്ബജ്ജാ ഗുണസമ്പത്തി, അധികാരോ ച ഛന്ദതാ;
അട്ഠധമ്മസമോധാനാ, അഭിനീഹാരോ സമിജ്ഝതി". (ബു॰ വം॰ ൨.൫൯);

അഭിനീഹാരോതി മൂലപണിധാനസ്സേതം അധിവചനം. തത്ഥ **മനുസ്സത്ത**ന്തി മനുസ്സജാതി. അഞ്ഞത്ര ഹി മനുസ്സജാതിയാ അവസേസജാതീസു ദേവജാതിയമ്പി ഠിതസ്സ പണിധി ന ഇജ്ഝതി, തത്ഥ ഠിതേന പന ബുദ്ധത്തം പത്ഥയന്തേന ദാനാദീനി പുഞ്ഞകമ്മാനി കത്വാ മനുസ്സത്തംയേവ പത്ഥേതബ്ബം, തത്ഥ ഠത്വാ പണിധി കാതബ്ബോ. ഏവഞ്ഹി സമിജ്ഝതി. **ലിങ്ഗസമ്പത്തീ**തി പുരിസഭാവോ. മാതുഗാമനപുംസകഉഭതോബ്യഞ്ജനകാനഞ്ഹി മനുസ്സജാതിയം ഠിതാനമ്പി പണിധി ന ഇജ്ഝതി. തത്ഥ ഠിതേന പന ബുദ്ധത്തം പത്ഥേന്തേന ദാനാദീനി പുഞ്ഞകമ്മാനി കത്വാ പുരിസഭാവോയേവ പത്ഥേതബ്ബോ, തത്ഥ ഠത്വാ പണിധി കാതബ്ബോ. ഏവഞ്ഹി സമിജ്ഝതി. **ഹേതൂ**തി അരഹത്തസ്സ ഉപനിസ്സയസമ്പത്തി. യോ ഹി തസ്മിം അത്തഭാവേ വായമന്തോ അരഹത്തം പാപുണിതും സമത്ഥോ, തസ്സ പണിധി സമിജ്ഝതി, നോ ഇതരസ്സ യഥാ സുമേധപണ്ഡിതസ്സ. സോ ഹി ദീപങ്കരപാദമൂലേ പബ്ബജിത്വാ തേനത്തഭാവേന അരഹത്തം പാപുണിതും സമത്ഥോ അഹോസി. **സത്ഥാരദസ്സന**ന്തി ബുദ്ധാനം സമ്മുഖാദസ്സനം. ഏവഞ്ഹി ഇജ്ഝതി, നോ അഞ്ഞഥാ യഥാ സുമേധപണ്ഡിതസ്സ. സോ ഹി ദീപങ്കരം സമ്മുഖാ ദിസ്വാ പണിധിം അകാസി. **പബ്ബജ്ജാ**തി അനഗാരിയഭാവോ. സോ ച ഖോ സാസനേ വാ കമ്മവാദികിരിയവാദിതാപസപരിബ്ബാജകനികായേ വാ വട്ടതി യഥാ സുമേധപണ്ഡിതസ്സ. സോ ഹി സുമേധോ നാമ താപസോ ഹുത്വാ പണിധിം അകാസി. **ഗുണസമ്പത്തീ**തി ഝാനാദിഗുണപടിലാഭോ . പബ്ബജിതസ്സപി ഹി ഗുണസമ്പന്നസ്സേവ ഇജ്ഝതി, നോ ഇതരസ്സ യഥാ സുമേധപണ്ഡിതസ്സ. സോ ഹി പഞ്ചാഭിഞ്ഞോ ച അട്ഠസമാപത്തിലാഭീ ച ഹുത്വാ പണിധേസി. **അധികാരോ**തി അധികകാരോ, പരിച്ചാഗോതി അത്ഥോ. ജീവിതാദിപരിച്ചാഗഞ്ഹി കത്വാ പണിദഹതോയേവ ഇജ്ഝതി, നോ ഇതരസ്സ യഥാ സുമേധപണ്ഡിതസ്സ. സോ ഹി -

"അക്കമിത്വാന മം ബുദ്ധോ, സഹ സിസ്സേഹി ഗച്ഛതു;
മാ നം കലലേ അക്കമിത്ഥ, ഹിതായ മേ ഭവിസ്സതീ"തി. (ബു॰ വം॰ ൨.൫൩);

ഏവം അത്തപരിച്ചാഗം കത്വാ പണിധേസി. **ഛന്ദതാ**തി കത്തുകമ്യതാ. സാ യസ്സ ബലവതീ ഹോതി, തസ്സ ഇജ്ഝതി പണിധി. സാ ച സചേ കോചി വദേയ്യ "കോ ചത്താരി

അസങ്ഖ്യേയ്യാനി കപ്പസതസഹസ്സഞ്ച നിരയേ പച്ചിത്വാ ബുദ്ധത്തം ഇച്ഛതീ"തി. തം സുത്വാ യോ "അഹ"ന്തി വത്തും ഉസ്സഹതി, തസ്സ ബലവതീതി വേദിതബ്ബാ. തഥാ യദി കോചി വദേയ്യ "കോ സകലചക്കവാളം വീതച്ചികാനം അങ്ഗാരാനം പൂരം അക്കമിത്വാ ബുദ്ധത്തം ഇച്ഛതി, കോ സകലചക്കവാളം സത്തിസൂലേഹി ആകിണ്ണം അക്കമന്തോ അതിക്കമിത്വാ ബുദ്ധത്തം ഇച്ഛതി, കോ സകലചക്കവാളം സമതിത്തികം ഉദകപുണ്ണം ഉത്തരിത്വാ ബുദ്ധത്തം ഇച്ഛതി, കോ സകലചക്കവാളം നിരന്തരം വേളുഗുമ്ബസഞ്ഛന്നം മദ്ദന്തോ അതിക്കമിത്വാ ബുദ്ധത്തം ഇച്ഛതീ"തി, തം സുത്വാ യോ "അഹ"ന്തി വത്തും ഉസ്സഹതി, തസ്സ ബലവതീതി വേദിതബ്ബാ. ഏവരൂപേന ച കത്തുകമ്യതാഛന്ദേന സമന്നാഗതോ സുമേധപണ്ഡിതോ പണിധേസീതി.

ഏവം സമിദ്ധാഭിനീഹാരോ ച ബോധിസത്തോ ഇമാനി അട്ഠാരസ അഭബ്ബട്ഠാനാനി ന ഉപേതി. സോ ഹി തതോ പഭുതി ന ജച്ചന്ധോ ഹോതി ന ജച്ചപധിരോ, ന ഉമ്മത്തകോ, ന ഏളമൂഗോ, ന പീഠസപ്പി , ന മിലക്ഖേസു ഉപ്പജ്ജതി, ന ദാസിയാ കുച്ഛിമ്ഹി നിബ്ബത്തതി, ന നിയതമിച്ഛാദിട്ഠികോ ഹോതി, നാസ്സ ലിങ്ഗം പരിവത്തതി, ന പഞ്ചാനന്തരിയകമ്മാനി കരോതി, ന കുട്ഠീ ഹോതി, ന തിരച്ഛാനയോനിയം വട്ടകതോ പച്ഛിമത്തഭാവോ ഹത്ഥിതോ അധികത്തഭാവോ ഹോതി, ന ഖുപ്പിപാസികനിജ്ഝാമതണ്ഹികപേതേസു ഉപ്പജ്ജതി, ന കാലകഞ്ചികാസുരേസു, ന അവീചിനിരയേ, ന ലോകന്തരികേസു ഉപ്പജ്ജതി. കാമാവചരേസു പന ന മാരോ ഹോതി, രൂപാവചരേസു ന അസഞ്ഞീഭവേ, ന സുദ്ധാവാസേസു ഉപ്പജ്ജതി, ന അരൂപഭവേസു, ന അഞ്ഞം ചക്കവാളം സങ്കമതി.

യാ ചിമാ ഉസ്സാഹോ ച ഉമ്മങ്ഗോ ച അവത്ഥാനഞ്ച ഹിതചരിയാ ചാതി ചതസ്സോ ബുദ്ധഭൂമിയോ, താഹി സമന്നാഗതോ ഹോതി. തത്ഥ -

> "ഉസ്സാഹോ വീരിയം വുത്തം, ഉമ്മങ്ഗോ പഞ്ഞാ പവുച്ചതി;
> അവത്ഥാനം അധിട്ഠാനം, ഹിതചരിയാ മേത്താഭാവനാ"തി. -

വേദിതബ്ബാ. യേ ച ഇമേ നേക്ഖമ്മജ്ഝാസയോ, പവിവേകജ്ഝാസയോ, അലോഭജ്ഝാസയോ, അദോസജ്ഝാസയോ, അമോഹജ്ഝാസയോ, നിസ്സരണജ്ഝാസയോതി ഛ അജ്ഝാസയാ ബോധിപരിപാകായ സംവത്തന്തി, യേഹി സമന്നാഗതത്താ നേക്ഖമ്മജ്ഝാസയാ ച ബോധിസത്താ കാമേസു ദോസദസ്സാവിനോ, പവിവേകജ്ഝാസയാ ച ബോധിസത്താ സങ്ഗണികായ ദോസദസ്സാവിനോ, അലോഭജ്ഝാസയാ ച ബോധിസത്താ ലോഭേ ദോസദസ്സാവിനോ, അദോസജ്ഝാസയാ ച ബോധിസത്താ ദോസേ ദോസദസ്സാവിനോ, അമോഹജ്ഝാസയാ ച ബോധിസത്താ മോഹേ ദോസദസ്സാവിനോ, നിസ്സരണജ്ഝാസയാ ച ബോധിസത്താ സബ്ബഭവേസു ദോസദസ്സാവിനോതി വുച്ചന്തി, തേഹി ച സമന്നാഗതോ ഹോതി.

പച്ചേകബുദ്ധാനം പന കീവ ചിരം പത്ഥനാ വട്ടതീതി? പച്ചേകബുദ്ധാനം ദ്വേ അസങ്ഖ്യേയ്യാനി കപ്പസതസഹസ്സഞ്ച, തതോ ഓരം ന സക്കാ, പുബ്ബേ വുത്തനയേനേവേത്ഥ കാരണം വേദിതബ്ബം. ഏത്തകേനാപി ച കാലേന പച്ചേകബുദ്ധത്തം പത്ഥയതോ അഭിനീഹാരകരണേ പഞ്ച സമ്പത്തിയോ ഇച്ഛിതബ്ബാ. തേസഞ്ഹി -

> "മനുസ്സത്തം ലിങ്ഗസമ്പത്തി, വിഗതാസവദസ്സനം;
> അധികാരോ ച ഛന്ദതാ, ഏതേ അഭിനീഹാരകാരണാ".

തത്ഥ **വിഗതാസവദസ്സന**ന്തി ബുദ്ധപച്ചേകബുദ്ധബുദ്ധസാവകാനം യസ്സ കസ്സചി ദസ്സനന്തി അത്ഥോ. സേസം വുത്തനയമേവ.

അഥ "സാവകാനം പത്ഥനാ കിത്തകം വട്ടതീ"തി? ദ്വിന്നം അഗ്ഗസാവകാനം ഏകം അസങ്ഖ്യേയ്യം കപ്പസതസഹസ്സഞ്ച, അസീതിമഹാസാവകാനം കപ്പസതസഹസ്സമേവ. തഥാ ബുദ്ധസ്സ മാതാപിതൂനം ഉപട്ഠാകസ്സ പുത്തസ്സ ചാതി, തതോ ഓരം ന സക്കാ, തത്ഥ കാരണം വുത്തനയമേവ. ഇമേസം പന സബ്ബേസമ്പി അധികാരോ ച ഛന്ദതാതി ദ്വങ്ഗസമന്നാഗതോയേവ അഭിനീഹാരോ ഹോതി.

ഏവം ഇമായ പത്ഥനായ ഇമിനാ ച അഭിനീഹാരേന യഥാവുത്തപ്പഭേദം കാലം പാരമിയോ പൂരേത്വാ ബുദ്ധാ ലോകേ ഉപ്പജ്ജന്താ ഖത്തിയകുലേ വാ ബ്രാഹ്മണകുലേ വാ ഉപ്പജ്ജന്തി, പച്ചേകബുദ്ധാ ഖത്തിയബ്രാഹ്മണഗഹപതികുലാനം അഞ്ഞതരസ്മിം, അഗ്ഗസാവകാ പന ബുദ്ധാ വിയ ഖത്തിയബ്രാഹ്മണകുലേസ്വേവ. സബ്ബബുദ്ധാ സംവട്ടമാനേ കപ്പേ ന ഉപ്പജ്ജന്തി, വിവട്ടമാനേ കപ്പേ ഉപ്പജ്ജന്തി, തഥാ പച്ചേകബുദ്ധാ. തേ പന ബുദ്ധാനം ഉപ്പജ്ജനകാലേ ന ഉപ്പജ്ജന്തി. ബുദ്ധാ സയഞ്ച ബുജ്ഝന്തി, പരേ ച ബോധേന്തി. പച്ചേകബുദ്ധാ സയമേവ ബുജ്ഝന്തി, ന പരേ

ബോധേന്തി. അത്ഥരസമേവ പടിവിജ്ഝന്തി, ന ധമ്മരസം. ന ഹി തേ ലോകുത്തരധമ്മം പഞ്ഞത്തിം ആരോപേത്വാ ദേസേതും സക്കോന്തി, മൂഗേന ദിട്ഠസുപിനോ വിയ വനചരകേന നഗരേ സായിതബ്യഞ്ജനരസോ വിയ ച നേസം ധമ്മാഭിസമയോ ഹോതി. സബ്ബം ഇദ്ധിസമാപത്തിപടിസമ്ഭിദാപഭേദം പാപുണന്തി. ഗുണവിസിട്ഠതായ ബുദ്ധാനം ഹേട്ഠാ സാവകാനം ഉപരി ഹോന്തി, ന അഞ്ഞേ പബ്ബാജേത്വാ ആഭിസമാചാരികം സിക്ഖാപേന്തി, "ചിത്തസല്ലേഖോ കാതബ്ബോ, വോസാനം നാപജ്ജിതബ്ബ"ന്തി ഇമിനാ ഉദ്ദേസേന ഉപോസഥം കരോന്തി, അജ്ജ ഉപോസഥോതി വചനമത്തേന വാ, ഉപോസഥം കരോന്താ ച ഗന്ധമാദനേ മഞ്ജൂസകരുക്ഖമൂലേ രതനമാളേ സന്നിപതിത്വാ കരോന്തീതി. ഏവം ഭഗവാ ആയസ്മതോ ആനന്ദസ്സ പച്ചേകബുദ്ധാനം സബ്ബാകാരപരിപൂരം പത്ഥനഞ്ച അഭിനീഹാരഞ്ച കഥേത്വാ ഇദാനി ഇമായ പത്ഥനായ ഇമിനാ ച അഭിനീഹാരേന സമുദാഗതേ തേ തേ പച്ചേകബുദ്ധേ കഥേതും **"സബ്ബേസു ഭൂതേസു നിധായ ദണ്ഡ"**ന്തിആദിനാ നയേന ഇമം ഖഗ്ഗവിസാണസുത്തം അഭാസി. അയം താവ അവിസേസേന പുച്ഛാവസിതോ ഖഗ്ഗവിസാണസുത്തസ്സ ഉപ്പത്തി.

ഇദാനി വിസേസേന വത്തബ്ബാ. തത്ഥ ഇമിസ്സാ താവ ഗാഥായ ഏവം ഉപ്പത്തി വേദിതബ്ബാ - അയം കിര പച്ചേകബുദ്ധോ പച്ചേകബോധിസത്തഭൂമിം ഓഗാഹന്തോ ദ്വേ അസങ്ഖ്യേയ്യാനി കപ്പസതസഹസ്സഞ്ച പാരമിയോ പൂരേത്വാ കസ്സപസ്സ ഭഗവതോ സാസനേ പബ്ബജിത്വാ ആരഞ്ഞികോ ഹുത്വാ ഗതപച്ചാഗതവത്തം പൂരേന്തോ സമണധമ്മം അകാസി. ഏതം കിര വത്തം അപരിപൂരേത്വാ പച്ചേകബോധിം പാപുണന്തോ നാമ നത്ഥി . കിം പനേതം **ഗതപച്ചാഗതവത്തം** നാമ? ഹരണപച്ചാഹരണന്തി. തം യഥാ വിഭൂതം ഹോതി, തഥാ കഥേസ്സാമ.

ഇധ ഏകച്ചോ ഭിക്ഖു ഹരതി ന പച്ചാഹരതി, ഏകച്ചോ പച്ചാഹരതി ന ഹരതി, ഏകച്ചോ നേവ ഹരതി ന പച്ചാഹരതി, ഏകച്ചോ ഹരതി ച പച്ചാഹരതി ച. തത്ഥ യോ ഭിക്ഖു പഗേവ വുട്ഠായ ചേതിയങ്ഗണബോധിയങ്ഗണവത്തം കത്വാ ബോധിരുക്ഖേ ഉദകം ആസിഞ്ചിത്വാ പാനീയഘടം പൂരേത്വാ പാനീയമാളേ ഠപേത്വാ ആചരിയവത്തം ഉപജ്ഝായവത്തം കത്വാ ദ്വേഅസീതി ഖന്ധകവത്താനി ച ചുദ്ദസ മഹാവത്താനി സമാദായ വത്തതി. സോ സരീരപരികമ്മം കത്വാ സേനാസനം പവിസിത്വാ യാവ ഭിക്ഖാചാരവേലാ, താവ വിവിത്താസനേ വീതിനാമേത്വാ വേലം ഞത്വാ നിവാസേത്വാ കായബന്ധനം ബന്ധിത്വാ ഉത്തരാസങ്ഗം കത്വാ സങ്ഘാടിം ഖന്ധേ കരിത്വാ പത്തം അംസേ ആലഗ്ഗേത്വാ കമ്മട്ഠാനം മനസി കരോന്തോ ചേതിയങ്ഗണം ഗന്ത്വാ ചേതിയഞ്ച ബോധിഞ്ച വന്ദിത്വാ ഗാമസമീപേ ചീവരം പാരുപിത്വാ പത്തം ആദായ ഗാമം പിണ്ഡായ പവിസതി. ഏവം പവിട്ഠോ ച ലാഭീ ഭിക്ഖു പുഞ്ഞവാ ഉപാസകേഹി സക്കതോ ഗരുകതോ ഉപട്ഠാകകുലേ വാ പടിക്കമനസാലായം വാ പടിക്കമിത്വാ ഉപാസകേഹി തം തം പഞ്ഹം പുച്ഛിയമാനോ തേസം പഞ്ഹവിസ്സജ്ജനേന ധമ്മദേസനാവിക്ഖേപേന ച തം മനസികാരം ഛഡ്ഡേത്വാ നിക്ഖമതി. വിഹാരം ആഗതോപി ഭിക്ഖൂഹി പഞ്ഹം പുട്ഠോ കഥേതി, ധമ്മം ഭണതി, തം തം ബ്യാപാരഞ്ച ആപജ്ജതി. പച്ഛാഭത്തമ്പി പുരിമയാമമ്പി മജ്ഝിമയാമമ്പി ഏവം ഭിക്ഖൂഹി സദ്ധിം പപഞ്ചേത്വാ കായദുട്ഠുല്ലാഭിഭൂതോ പച്ഛിമയാമേപി സയതി, നേവ കമ്മട്ഠാനം മനസി കരോതി. അയം വുച്ചതി **"ഹരതി ന പച്ചാഹരതീ"**തി.

യോ പന ബ്യാധിബഹുലോ ഹോതി, ഭുത്താഹാരോ പച്ചൂസസമയേ ന സമ്മാ പരിണമതി. പഗേവ വുട്ഠായ യഥാവുത്തം വത്തം കാതും ന സക്കോതി കമ്മട്ഠാനം വാ മനസി കാതും, അഞ്ഞദത്ഥു യാഗും വാ ഖജ്ജകം വാ ഭേസജ്ജം വാ ഭത്തം വാ പത്ഥയമാനോ കാലസ്സേവ പത്തചീവരമാദായ ഗാമം പവിസതി. തത്ഥ യാഗും വാ ഖജ്ജകം വാ ഭേസജ്ജം വാ ഭത്തം വാ ലദ്ധാ പത്തം നീഹരിത്വാ ഭത്തകിച്ചം നിട്ഠാപേത്വാ പഞ്ഞത്താസനേ നിസിന്നോ കമ്മട്ഠാനം മനസി കരിത്വാ വിസേസം പത്വാ വാ അപത്വാ വാ വിഹാരം ആഗന്ത്വാ തേനേവ മനസികാരേന വിഹരതി. അയം വുച്ചതി **"പച്ചാഹരതി ന ഹരതീ"**തി. ഏദിസാ ഹി ഭിക്ഖൂ യാഗും പിവിത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ ബുദ്ധസാസനേ അരഹത്തം പത്താ ഗണനപഥം വീതിവത്താ, സീഹളദീപേയേവ തേസു തേസു ഗാമേസു ആസനസാലായം തം ആസനം നത്ഥി, യത്ഥ ഭിക്ഖൂ നിസിന്നാ യാഗും പിവിത്വാ അരഹത്തം അപ്പത്താ.

യോ പന പമാദവിഹാരീ ഹോതി നിക്ഖിത്തധുരോ, സബ്ബവത്താനി ഭിന്ദിത്വാ പഞ്ചവിധചേതോഖിലവിനിബന്ധനബദ്ധചിത്തോ വിഹരന്തോ കമ്മട്ഠാനമനസികാരമനനുയുത്തോ ഗാമം പിണ്ഡായ പവിസിത്വാ ഗിഹീഹി സദ്ധിം കഥാപപഞ്ചേന പപഞ്ചിതോ തുച്ഛകോവ നിക്ഖമതി. അയം വുച്ചതി **"നേവ ഹരതി ന പച്ചാഹരതീ"**തി.

യോ പന പഗേവ വുട്ഠായ പുരിമനയേനേവ സബ്ബവത്താനി പരിപൂരേത്വാ യാവ ഭിക്ഖാചാരവേലാ, താവ പല്ലങ്കം ആഭുജിത്വാ കമ്മട്ഠാനം മനസി കരോതി. കമ്മട്ഠാനം നാമ ദുവിധം - സബ്ബത്ഥകഞ്ച പാരിഹാരിയഞ്ച. തത്ഥ സബ്ബത്ഥകം നാമ മേത്താ ച മരണാനുസ്സതി ച.

തഞ്ഹി സബ്ബത്ഥ അത്ഥയിതബ്ബം ഇച്ഛിതബ്ബന്തി “സബ്ബത്ഥക”ന്തി വുച്ചതി. മേത്താ നാമ ആവാസാദീസു സബ്ബത്ഥ ഇച്ഛിതബ്ബാ. ആവാസേസു ഹി മേത്താവിഹാരീ ഭിക്ഖു സബ്രഹ്മചാരീനം പിയോ ഹോതി മനാപോ, തേന ഫാസു അസങ്ഘട്ടോ വിഹരതി. ദേവതാസു മേത്താവിഹാരീ ദേവതാഹി രക്ഖിതഗോപിതോ സുഖം വിഹരതി. രാജരാജമഹാമത്താദീസു മേത്താവിഹാരീ തേഹി മമായിതോ സുഖം വിഹരതി. ഗാമനിഗമാദീസു മേത്താവിഹാരീ സബ്ബത്ഥ ഭിക്ഖാചരിയാദീസു മനുസ്സേഹി സക്കതോ ഗരുകതോ സുഖം വിഹരതി. മരണാനുസ്സതിഭാവനായ ജീവിതനികന്തിം പഹായ അപ്പമത്തോ വിഹരതി.

യം പന സദാ പരിഹരിതബ്ബം ചരിയാനുകൂലേന ഗഹിതം. തം ദസാസുഭകസിണാനുസ്സതീസു അഞ്ഞതരം, ചതുധാതുവവത്ഥാനമേവ വാ, തം സദാ പരിഹരിതബ്ബതോ രക്ഖിതബ്ബതോ ഭാവേതബ്ബതോ ച **“പാരിഹാരിയ”**ന്തി വുച്ചതി, മൂലകമ്മട്ഠാനന്തിപി തദേവ. അത്ഥകാമാ ഹി കുലപുത്താ സാസനേ പബ്ബജിത്വാ ദസപി വീസമ്പി തിംസമ്പി ചത്താലീസമ്പി പഞ്ഞാസമ്പി സതമ്പി ഏകതോ വസന്താ കതികവത്തം കത്വാ വിഹരന്തി - “ആവുസോ, തുമ്ഹേ ന ഇണട്ടാ ന ഭയട്ടാ ന ജീവികാപകതാ പബ്ബജിതാ, ദുക്ഖാ മുച്ചിതുകാമാ പനേത്ഥ പബ്ബജിതാ. തസ്മാ ഗമനേ ഉപ്പന്നകിലേസേ ഗമനേയേവ നിഗ്ഗണ്ഹഥ, ഠാനേ, നിസജ്ജായ, സയനേ ഉപ്പന്നകിലേസേ സയനേയേവ നിഗ്ഗണ്ഹഥാ”തി.

തേ ഏവം കതികവത്തം കത്വാ ഭിക്ഖാചാരം ഗച്ഛന്താ അഡ്ഢഉസഭഉസഭഅഡ്ഢഗാവുതഗാവുതന്തരേസു പാസാണാ ഹോന്തി, തായ സഞ്ഞായ കമ്മട്ഠാനം മനസികരോന്താവ ഗച്ഛന്തി. സചേ കസ്സചി ഗമനേ കിലേസോ ഉപ്പജ്ജതി, സോ തത്ഥേവ നം നിഗ്ഗണ്ഹാതി. തഥാ അസക്കോന്തോ തിട്ഠതി, അഥസ്സ പച്ഛതോ ആഗച്ഛന്തോപി തിട്ഠതി. സോ “അയം ഭിക്ഖു തുയ്ഹം ഉപ്പന്നം വിതക്കം ജാനാതി, അനനുച്ഛവികം തേ ഏത”ന്തി അത്താനം പടിചോദേത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ തത്ഥേവ അരിയഭൂമിം ഓക്കമതി. തഥാ അസക്കോന്തോ നിസീദതി. അഥസ്സ പച്ഛതോ ആഗച്ഛന്തോപി നിസീദതീതി. സോയേവ നയോ അരിയഭൂമിം ഓക്കമിതും അസക്കോന്തോപി തം കിലേസം വിക്ഖമ്ഭേത്വാ കമ്മട്ഠാനം മനസികരോന്തോവ ഗച്ഛതി , ന കമ്മട്ഠാനവിപ്പയുത്തേന ചിത്തേന പാദം ഉദ്ധരതി. ഉദ്ധരതി ചേ, പടിനിവത്തിത്വാ പുരിമപദേസേയേവ തിട്ഠതി. **ആലിന്ദകവാസീ മഹാഫുസ്സദേവത്ഥേരോ** വിയ.

സോ കിര ഏകൂനവീസതിവസ്സാനി ഗതപച്ചാഗതവത്തം പൂരേന്തോ ഏവം വിഹാസി. മനുസ്സാപി സുദം അന്തരാമഗ്ഗേ കസന്താ ച വപന്താ ച മദ്ദന്താ ച കമ്മാനി കരോന്താ ച ഥേരം തഥാ ഗച്ഛന്തം ദിസ്വാ “അയം ഥേരോ പുനപ്പുനം നിവത്തിത്വാ ഗച്ഛതി, കിം നു ഖോ മഗ്ഗമൂള്ഹോ, ഉദാഹു കിഞ്ചി പമുട്ഠോ”തി സമുല്ലപന്തി. സോ തം അനാദിയിത്വാ കമ്മട്ഠാനയുത്തേന ചിത്തേനേവ സമണധമ്മം കരോന്തോ വീസതിവസ്സബ്ഭന്തരേ അരഹത്തം പാപുണി. അരഹത്തപത്തദിവസേയേവസ്സ ചങ്കമനകോടിയം അധിവത്ഥാ ദേവതാ അങ്ഗുലീഹി ദീപം ഉജ്ജാലേത്വാ അട്ഠാസി, ചത്താരോപി മഹാരാജാനോ സക്കോ ച ദേവാനമിന്ദോ ബ്രഹ്മാ ച സഹമ്പതി ഉപട്ഠാനം ആഗമിംസു. തഞ്ച ഓഭാസം ദിസ്വാ വനവാസീ മഹാതിസ്സത്ഥേരോ തം ദുതിയദിവസേ പുച്ഛി - “രത്തിഭാഗേ ആയസ്മതോ സന്തികേ ഓഭാസോ അഹോസി, കിം സോ”തി? ഥേരോ വിക്ഖേപം കരോന്തോ “ഓഭാസോ നാമ ദീപോഭാസോപി ഹോതി മണിഓഭാസോപീ”തി ഏവമാദിമാഹ. സോ “പടിച്ഛാദേഥ തുമ്ഹേ”തി നിബദ്ധോ “ആമാ”തി പടിജാനിത്വാ ആരോചേസി.

കാളവല്ലിമണ്ഡപവാസീ മഹാനാഗത്ഥേരോ വിയ ച. സോപി കിര ഗതപച്ചാഗതവത്തം പൂരേന്തോ “പഠമം താവ ഭഗവതോ മഹാപധാനം പൂജേസ്സാമീ”തി സത്ത വസ്സാനി ഠാനചങ്കമമേവ അധിട്ഠാസി, പുന സോളസ വസ്സാനി ഗതപച്ചാഗതവത്തം പൂരേത്വാ അരഹത്തം പാപുണി. ഏവം കമ്മട്ഠാനമനുയുത്തചിത്തേനേവ പാദം ഉദ്ധരന്തോ വിപ്പയുത്തേന ചിത്തേന ഉദ്ധടേ പടിനിവത്തന്തോ ഗാമസമീപം ഗന്ത്വാ “ഗാവീ നു ഖോ പബ്ബജിതോ നു ഖോ”തി ആസങ്കനീയപ്പദേസേ ഠത്വാ സങ്ഘാടിം പാരുപിത്വാ പത്തം ഗഹേത്വാ ഗാമദ്വാരം പത്വാ കച്ഛകന്തരതോ ഉദകം ഗഹേത്വാ ഗണ്ഡൂസം കത്വാ ഗാമം പവിസതി “ഭിക്ഖം വാ ദാതും വന്ദിതും വാ ഉപഗതേ മനുസ്സേ ‘ദീഘായുകാ ഹോഥാ’തി വചനമത്തേനാപി മാ മേ കമ്മട്ഠാനവിക്ഖേപോ അഹോസീ”തി. സചേ പന നം “അജ്ജ, ഭന്തേ, കിം സത്തമീ, ഉദാഹു അട്ഠമീ”തി ദിവസം പുച്ഛന്തി, ഉദകം ഗിലിത്വാ ആരോചേതി. സചേ ദിവസപുച്ഛകാ ന ഹോന്തി, നിക്ഖമനവേലായം ഗാമദ്വാരേ നിട്ഠുഭിത്വാവ യാതി.

സീഹളദീപേ **കലമ്ബതിത്ഥവിഹാരേ വസ്സൂപഗതാ പഞ്ഞാസ ഭിക്ഖൂ** വിയ ച. തേ കിര വസ്സൂപനായികഉപോസഥദിവസേ കതികവത്തം അകംസു - “അരഹത്തം അപ്പത്വാ ന അഞ്ഞമഞ്ഞം ആലപിസ്സാമാ”തി. ഗാമഞ്ച പിണ്ഡായ പവിസന്താ ഗാമദ്വാരേ ഉദകഗണ്ഡൂസം കത്വാ

പവിസിംസു, ദിവസേ പുച്ഛിതേ ഉദകം ഗിലിത്വാ ആരോചേസും, അപുച്ഛിതേ ഗാമദ്വാരേ നിട്ഠുഭിത്വാ വിഹാരം ആഗമംസു. തത്ഥ മനുസ്സാ നിട്ഠുഭനട്ഠാനം ദിസ്വാ ജാനിംസു - "അജ്ജ ഏകോ ആഗതോ, അജ്ജ ദ്വേ"തി . ഏവഞ്ച ചിന്തേസും - "കിം നു ഖോ ഏതേ അമ്ഹേഹേവ സദ്ധിം ന സല്ലപന്തി , ഉദാഹു അഞ്ഞമഞ്ഞമ്പി, യദി അഞ്ഞമഞ്ഞമ്പി ന സല്ലപന്തി, അദ്ധാ വിവാദജാതാ ഭവിസ്സന്തി, ഹന്ദ നേസം അഞ്ഞമഞ്ഞം ഖമാപേസ്സാമാ"തി. സബ്ബേ വിഹാരം അഗമംസു. തത്ഥ പഞ്ഞാസായ ഭിക്ഖൂസു വസ്സം ഉപഗതേസു ദ്വേ ഭിക്ഖൂ ഏകോകാസേ നാദ്ദസംസു. തതോ തേസു യോ ചക്ഖുമാ പുരിസോ, സോ ഏവമാഹ - "ന, ഭോ, കലഹകാരകാനം വസനോകാസോ ഈദിസോ ഹോതി, സുസമ്മട്ഠം ചേതിയങ്ഗണം ബോധിയങ്ഗണം, സുനിക്ഖിത്താ സമ്മജ്ജനിയോ, സൂപട്ഠപിതം പാനീയപരിഭോജനീയ"ന്തി, തേ തതോ നിവത്താ. തേപി ഭിക്ഖൂ അന്തോവസ്സേയേവ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അരഹത്തം പത്വാ മഹാപവാരണായ വിസുദ്ധിപവാരണം പവാരേസും.

ഏവം കാളവല്ലിമണ്ഡപവാസീ മഹാനാഗത്ഥേരോ വിയ കലമ്ബതിത്ഥവിഹാരേ വസ്സൂപഗതാ ഭിക്ഖൂ വിയ ച കമ്മട്ഠാനയുത്തേനേവ ചിത്തേന പാദം ഉദ്ധരന്തോ ഗാമസമീപം ഗന്ത്വാ ഉദകഗണ്ഡൂസം കത്വാ വീഥിയോ സല്ലക്ഖേത്വാ യത്ഥ സുരാസോണ്ഡധുത്താദയോ കലഹകാരകാ ചണ്ഡഹത്ഥിഅസ്സാദയോ വാ നത്ഥി, തം വീഥിം പടിപജ്ജതി. തത്ഥ ച പിണ്ഡായ ചരന്തോ ന തുരിതതുരിതോ ജവേന ഗച്ഛതി, ജവനപിണ്ഡപാതികധുതങ്ഗം നാമ നത്ഥി, വിസമഭൂമിഭാഗപ്പത്തം പന ഉദകഭരിതസകടമിവ നിച്ചലോ ഹുത്വാ ഗച്ഛതി. അനുഘരം പവിട്ഠോ ച ദാതുകാമം വാ അദാതുകാമം വാ സല്ലക്ഖേതും തദനുരൂപം കാലം ആഗമേന്തോ ഭിക്ഖം ഗഹേത്വാ പതിരൂപേ ഓകാസേ നിസീദിത്വാ കമ്മട്ഠാനം മനസികരോന്തോ ആഹാരേ പടിക്കൂലസഞ്ഞം ഉപട്ഠപേത്വാ അക്ഖബ്ഭഞ്ജനവണാലേപനപുത്തമംസൂപമാവസേന പച്ചവേക്ഖന്തോ അട്ഠങ്ഗസമന്നാഗതം ആഹാരം ആഹാരേതി നേവ ദവായ ന മദായ...പേ॰... ഭുത്താവീ ച ഉദകകിച്ചം കത്വാ മുഹുത്തം ഭത്തകിലമഥം വിനോദേത്വാ യഥാ പുരേഭത്തം, ഏവം പച്ഛാഭത്തം, പുരിമയാമം പച്ഛിമയാമഞ്ച കമ്മട്ഠാനം മനസി കരോതി. അയം വുച്ചതി **"ഹരതി ച പച്ചാഹരതി ചാ"**തി. ഏവമേതം ഹരണപച്ചാഹരണം ഗതപച്ചാഗതവത്തന്തി വുച്ചതി.

ഏതം പൂരേന്തോ യദി ഉപനിസ്സയസമ്പന്നോ ഹോതി, പഠമവയേ ഏവ അരഹത്തം പാപുണാതി. നോ ചേ പഠമവയേ പാപുണാതി, അഥ മജ്ഝിമവയേ പാപുണാതി. നോ ചേ മജ്ഝിമവയേ പാപുണാതി, അഥ മരണസമയേ പാപുണാതി. നോ ചേ മരണസമയേ പാപുണാതി, അഥ ദേവപുത്തോ ഹുത്വാ പാപുണാതി. നോ ചേ ദേവപുത്തോ ഹുത്വാ പാപുണാതി, അഥ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ഹുത്വാ പരിനിബ്ബാതി. നോ ചേ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ഹുത്വാ പരിനിബ്ബാതി, അഥ ബുദ്ധാനം സമ്മുഖീഭാവേ ഖിപ്പാഭിഞ്ഞോ ഹോതി സേയ്യഥാപി ഥേരോ ബാഹിയോ, മഹാപഞ്ഞോ വാ ഹോതി സേയ്യഥാപി ഥേരോ സാരിപുത്തോതി.

അയം പന പച്ചേകബോധിസത്തോ കസ്സപസ്സ ഭഗവതോ സാസനേ പബ്ബജിത്വാ ആരഞ്ഞികോ ഹുത്വാ വീസതി വസ്സസഹസ്സാനി ഏതം ഗതപച്ചാഗതവത്തം പൂരേത്വാ കാലം കത്വാ കാമാവചരദേവലോകേ ഉപ്പജ്ജി. തതോ ചവിത്വാ ബാരാണസിരഞ്ഞോ അഗ്ഗമഹേസിയാ കുച്ഛിമ്ഹി പടിസന്ധിം അഗ്ഗഹേസി. കുസലാ ഇത്ഥിയോ തദഹേവ ഗബ്ഭസണ്ഠാനം ജാനന്തി. സാ ച താസം അഞ്ഞതരാ , തസ്മാ ഏസാപി തം ഗബ്ഭപതിട്ഠാനം രഞ്ഞോ നിവേദേസി. ധമ്മതാ ഏസാ, യം പുഞ്ഞവന്തേ സത്തേ ഗബ്ഭേ ഉപ്പന്നേ മാതുഗാമോ ഗബ്ഭപരിഹാരം ലഭതി. തസ്മാ രാജാ തസ്സാ ഗബ്ഭപരിഹാരം അദാസി. സാ തതോ പഭുതി നാച്ചുണ്ഹം കിഞ്ചി അജ്ഝോഹരിതും ലഭതി, നാതിസീതം നാച്ചമ്ബിലം നാതിലോണം നാതികടുകം നാതിതിത്തകം. അച്ചുണ്ഹേ ഹി മാതരാ അജ്ഝോഹടേ ഗബ്ഭസ്സ ലോഹകുമ്ഭിവാസോ വിയ ഹോതി, അതിസീതേ ലോകന്തരികവാസോ വിയ, അച്ചമ്ബിലലോണകടുകതിത്തകേസു ഭുത്തേസു സത്ഥേന ഫാലേത്വാ അമ്ബിലാദീഹി സിത്താനി വിയ ദാരകസ്സ അങ്ഗാനി തിബ്ബവേദനാനി ഹോന്തി. അതിചങ്കമനട്ഠാനനിസജ്ജസയനതോപി നം നിവാരേന്തി "കുച്ഛിഗതസ്സ സഞ്ചലനദുക്ഖം മാ അഹോസീ"തി. മുദുകത്ഥരണത്ഥതായ ഭൂമിയാ ചങ്കമനാദീനി മത്തായ കാതും ലഭതി, വണ്ണഗന്ധാദിസമ്പന്നം സാദും സപ്പായം അന്നപാനം ഭുഞ്ജിതും ലഭതി. പരിഗ്ഗഹേത്വാവ നം ചങ്കമാപേന്തി നിസീദാപേന്തി വുട്ഠാപേന്തി.

സാ ഏവം പരിഹരിയമാനാ ഗബ്ഭപരിപാകകാലേ സൂതിഘരം പവിസിത്വാ പച്ചൂസസമയേ പുത്തം വിജായി പക്കതേലമദ്ദിതമനോസിലാപിണ്ഡിസദിസം ധഞ്ഞപുഞ്ഞലക്ഖണൂപേതം. തതോ നം പഞ്ചമദിവസേ അലങ്കതപടിയത്തം രഞ്ഞോ ദസ്സേസും, രാജാ തുട്ഠോ ഛസട്ഠിയാ ധാതീഹി ഉപട്ഠാപേസി. സോ സബ്ബസമ്പത്തീഹി വഡ്ഢമാനോ നചിരസ്സേവ വിഞ്ഞുതം പാപുണി. സോളസവസ്സുദ്ദേസികം നം രാജാ രജ്ജേന അഭിസിഞ്ചി, വിവിധനാടകാഹി ച ഉപട്ഠാപേസി. അഭിസിത്തോ രാജപുത്തോ രജ്ജം കാരേസി നാമേന ബ്രഹ്മദത്തോ, സകലജമ്ബുദീപേ വീസതിയാ

നഗരസഹസ്സേസു. ജമ്ബുദീപേ കിര പുബ്ബേ ചതുരാസീതി നഗരസതസഹസ്സാനി അഹേസും, താനി പരിഹായന്താനി സട്ഠി അഹേസും, തതോ പരിഹായന്താനി ചത്താലീസം, സബ്ബപരിഹായനകാലേ പന വീസതിസഹസ്സാനി ഹോന്തി. അയഞ്ച ബ്രഹ്മദത്തോ സബ്ബപരിഹായനകാലേ ഉപ്പജ്ജി, തേനസ്സ വീസതി നഗരസഹസ്സാനി അഹേസും വീസതി പാസാദസഹസ്സാനി, വീസതി ഹത്ഥിസഹസ്സാനി, വീസതി അസ്സസഹസ്സാനി, വീസതി രഥസഹസ്സാനി, വീസതി പത്തിസഹസ്സാനി, വീസതി ഇത്ഥിസഹസ്സാനി ഓരോധാ ച നാടകിത്ഥിയോ ച, വീസതി അമച്ചസഹസ്സാനി.

സോ മഹാരജ്ജം കാരയമാനോയേവ കസിണപരികമ്മം കത്വാ പഞ്ച അഭിഞ്ഞായോ, അട്ഠ സമാപത്തിയോ ച നിബ്ബത്തേസി. യസ്മാ പന അഭിസിത്തരഞ്ഞാ നാമ അവസ്സം അട്ടകരണേ നിസീദിതബ്ബം, തസ്മാ ഏകദിവസം പഗേവ പാതരാസം ഭുഞ്ജിത്വാ വിനിച്ഛയട്ഠാനേ നിസീദി. തത്ഥ ഉച്ചാസദ്ദമഹാസദ്ദം അകംസു, സോ "അയം സദ്ദോ സമാപത്തിയാ ഉപക്കിലേസോ"തി പാസാദതലം അഭിരുഹിത്വാ "സമാപത്തിം അപ്പേമീ"തി നിസിന്നോ നാസക്ഖി അപ്പേതും രജ്ജവിക്ഖേപേന സമാപത്തി പരിഹീനാ. തതോ ചിന്തേസി - "കിം രജ്ജം വരം, ഉദാഹു സമണധമ്മോ"തി? തതോ "രജ്ജസുഖം പരിത്തം അനേകാദീനവം, സമണധമ്മസുഖം പന വിപുലം അനേകാനിസംസം ഉത്തമപുരിസേഹി സേവിതഞ്ചാ"തി ഞത്വാ അഞ്ഞതരം അമച്ചം ആണാപേസി "ഇമം രജ്ജം ധമ്മേന സമേന അനുസാസ, മാ ഖോ അധമ്മകാരം കാരേസീ"തി സബ്ബം തസ്സ നിയ്യാതേത്വാ പാസാദം അഭിരുഹിത്വാ സമാപത്തിസുഖേന വീതിനാമേസി, ന കോചി ഉപസങ്കമിതും ലഭതി അഞ്ഞത്ര മുഖധോവനദന്തകട്ഠദായകഭത്തനീഹാരകാദീഹി.

തതോ അഡ്ഢമാസമത്തേ വീതിക്കന്തേ മഹേസീ പുച്ഛി - "രാജാ ഉയ്യാനഗമനബലദസ്സനനാടകാദീസു കത്ഥചി ന ദിസ്സതി, കുഹിം ഗതോ"തി? തസ്സാ തമത്ഥം ആരോചേസും. സാ അമച്ചസ്സ പാഹേസി - "രജ്ജേ പടിച്ഛിതേ അഹമ്പി പടിച്ഛിതാ ഹോമി, ഏതു മയാ സദ്ധിം സംവാസം കപ്പേതൂ"തി. സോ ഉഭോ കണ്ണേ ഥകേത്വാ "അസവനീയമേത"ന്തി പടിക്ഖിപി. സാ പുനപി ദ്വത്തിക്ഖത്തും പേസേത്വാ അനിച്ഛമാനം സന്തജ്ജാപേസി "യദി ന കരോസി, ഠാനാപി തം ചാവേമി. ജീവിതാപി തം വോരോപേമീ"തി. സോ ഭീതോ "മാതുഗാമോ നാമ ദള്ഹനിച്ഛയോ, കദാചി ഏവമ്പി കാരാപേയ്യാ"തി. ഏകദിവസം രഹോ ഗന്ത്വാ തായ സദ്ധിം സിരിസയനേ സംവാസം കപ്പേസി. സാ പുഞ്ഞവതീ സുഖസമ്ഫസ്സാ, സോ തസ്സാ സമ്ഫസ്സരാഗേന രത്തോ തത്ഥ അഭിക്ഖണം സങ്കിതസങ്കിതോവ അഗമാസി. അനുക്കമേന അത്തനോ ഘരസാമികോ വിയ നിബ്ബിസങ്കോ പവിസിതുമാരദ്ധോ.

തതോ രാജമനുസ്സാ തം പവത്തിം രഞ്ഞോ ആരോചേസും. രാജാ ന സദ്ദഹതി. ദുതിയമ്പി തതിയമ്പി ആരോചേസും, തതോ രാജാ നിലീനോ സയമേവ ദിസ്വാ സബ്ബേ അമച്ചേ സന്നിപാതാപേത്വാ ആരോചേസി. തേ "അയം രാജാപരാധികോ ഹത്ഥച്ഛേദം അരഹതി, പാദച്ഛേദം അരഹതീ"തി യാവ സൂലേ ഉത്താസനം, താവ സബ്ബകമ്മകാരണാനി നിദ്ദിസിംസു. രാജാ "ഏതസ്സ വധബന്ധനതാളനേ മയ്ഹം വിഹിംസാ ഉപ്പജ്ജേയ്യ, ജീവിതാ വോരോപനേ പാണാതിപാതോ ഭവേയ്യ, ധനഹരണേ അദിന്നാദാനം ഭവേയ്യ, അലം ഏവരൂപേഹി കതേഹി, ഇമം മമ രജ്ജാ നിക്കഡ്ഢഥാ"തി ആഹ. അമച്ചാ തം നിബ്ബിസയം അകംസു. സോ അത്തനോ ധനസാരഞ്ച പുത്തദാരഞ്ച ഗഹേത്വാ പരവിസയം അഗമാസി. തത്ഥ രാജാ സുത്വാ "കിം ആഗതോസീ"തി പുച്ഛി. "ദേവ, ഇച്ഛാമി തം ഉപട്ഠാതു"ന്തി. സോ തം സമ്പടിച്ഛി. അമച്ചോ കതിപാഹച്ചയേന ലദ്ധവിസ്സാസോ തം രാജാനം ഏതദവോച - "മഹാരാജ , അമക്ഖികം മധും പസ്സാമി, തം ഖാദന്തോ നത്ഥീ"തി. രാജാ "കിം ഏതം ഉപ്പണ്ഡേതുകാമോ ഭണതീ"തി ന സുണാതി. സോ അന്തരം ലഭിത്വാ പുനപി സുട്ഠുതരം വണ്ണേത്വാ അവോച. രാജാ "കിം ഏത"ന്തി പുച്ഛി. "ബാരാണസിരജ്ജം, ദേവാ"തി. രാജാ "കിം മം നേത്വാ മാരേതുകാമോസീ"തി ആഹ. സോ "മാ, ദേവ, ഏവം അവച, യദി ന സദ്ദഹസി, മനുസ്സേ പേസേഹീ"തി. സോ മനുസ്സേ പേസേസി. തേ ഗന്ത്വാ ഗോപുരം ഖണിത്വാ രഞ്ഞോ സയനഘരേ ഉട്ഠഹിംസു.

രാജാ ദിസ്വാ "കിസ്സ ആഗതത്ഥാ"തി പുച്ഛി. "ചോരാ മയം, മഹാരാജാ"തി. രാജാ തേസം ധനം ദാപേത്വാ "മാ പുന ഏവം അകത്ഥാ"തി ഓവദിത്വാ വിസ്സജ്ജേസി. തേ ആഗന്ത്വാ തസ്സ രഞ്ഞോ ആരോചേസും. സോ പുനപി ദ്വത്തിക്ഖത്തും തഥേവ വീമംസിത്വാ "സീലവാ രാജാ"തി ചതുരങ്ഗിനിം സേനം സന്നയ്ഹിത്വാ സീമന്തരേ ഏകം നഗരം ഉപഗമ്മ തത്ഥ അമച്ചസ്സ പാഹേസി "നഗരം വാ മേ ദേഹി, യുദ്ധം വാ"തി. സോ ബ്രഹ്മദത്തസ്സ രഞ്ഞോ തമത്ഥം ആരോചാപേസി - "ആണാപേതു, ദേവ, 'കിം യുജ്ഝാമി, ഉദാഹു നഗരം ദേമീ'"തി. രാജാ "ന യുജ്ഝിതബ്ബം, നഗരം ദത്വാ ഇധാഗച്ഛാ"തി പേസേസി. സോ തഥാ അകാസി. പടിരാജാപി തം നഗരം ഗഹേത്വാ അവസേസനഗരേസുപി തഥേവ ദൂതം പേസേസി. തേപി അമച്ചാ തഥേവ ബ്രഹ്മദത്തസ്സ ആരോചേത്വാ തേന "ന യുജ്ഝിതബ്ബം, ഇധാഗന്തബ്ബ"ന്തി വുത്താ ബാരാണസിം ആഗമംസു.

തതോ അമച്ചാ ബ്രഹ്മദത്തം ആഹംസു - “മഹാരാജ, തേന സഹ യുജ്ഝമാ”തി. രാജാ “മമ പാണാതിപാതോ ഭവിസ്സതീ”തി വാരേസി. അമച്ചാ “മയം, മഹാരാജ, തം ജീവഗ്ഗാഹം ഗഹേത്വാ ഇധേവ ആനേസ്സാമാ”തി നാനാഉപായേഹി രാജാനം സഞ്ഞാപേത്വാ “ഏഹി, മഹാരാജാ”തി ഗന്തുമാരദ്ധാ. രാജാ “സചേ സത്തമാരണപ്പഹരണവിലുമ്പനകമ്മം ന കരോഥ, ഗച്ഛാമീ”തി ഭണതി. അമച്ചാ “ന, ദേവ, കരോമ, ഭയം ദസ്സേത്വാ പലാപേമാ”തി ചതുരങ്ഗിനിം സേനം സന്നയ്ഹിത്വാ ഘടേസു ദീപേ പക്ഖിപിത്വാ രത്തിം ഗച്ഛിംസു. പടിരാജാ തം ദിവസം ബാരാണസിസമീപേ നഗരം ഗഹേത്വാ ഇദാനി കിന്തി രത്തിം സന്നാഹം മോചാപേത്വാ പമത്തോ നിദ്ദം ഓക്കമി സദ്ധിം ബലകായേന. തതോ അമച്ചാ ബ്രഹ്മദത്തരാജാനം ആദായ പടിരഞ്ഞോ ഖന്ധാവാരം ഗന്ത്വാ സബ്ബഘടേഹി ദീപേ നീഹരാപേത്വാ ഏകപജ്ജോതം കത്വാ ഉക്കുട്ഠിം അകംസു. പടിരഞ്ഞോ അമച്ചോ മഹാബലകായം ദിസ്വാ ഭീതോ അത്തനോ രാജാനം ഉപസങ്കമിത്വാ “ഉട്ഠേഹി അമക്ഖികം മധും ഖാദാഹീ”തി മഹാസദ്ദം അകാസി. തഥാ ദുതിയോപി തതിയോപി. പടിരാജാ തേന സദ്ദേന പടിബുജ്ഝിത്വാ ഭയം സന്താസം ആപജ്ജി. ഉക്കുട്ഠിസതാനി പവത്തിംസു. സോ “പരവചനം സദ്ദഹിത്വാ അമിത്തഹത്ഥം പത്തോമ്ഹീ”തി സബ്ബരത്തിം തം തം വിപ്പലപിത്വാ ദുതിയദിവസേ “ധമ്മികോ രാജാ, ഉപരോധം ന കരേയ്യ ഗന്ത്വാ ഖമാപേമീ”തി ചിന്തേത്വാ രാജാനം ഉപസങ്കമിത്വാ ജണ്ണുകേഹി പതിട്ഠഹിത്വാ “ഖമ, മഹാരാജ, മയ്ഹം അപരാധ”ന്തി ആഹ. രാജാ തം ഓവദിത്വാ “ഉട്ഠേഹി, ഖമാമി തേ”തി ആഹ. സോ രഞ്ഞാ ഏവം വുത്തമത്തേയേവ പരമസ്സാസപ്പത്തോ അഹോസി. ബാരാണസിരഞ്ഞോ സമീപേയേവ ജനപദേ രജ്ജം ലഭി. തേ അഞ്ഞമഞ്ഞം സഹായകാ അഹേസും.

അഥ ബ്രഹ്മദത്തോ ദ്വേപി സേനാ സമ്മോദമാനാ ഏകതോ ഠിതാ ദിസ്വാ “മമേവേകസ്സ ചിത്താനുരക്ഖണായ അസ്മിം മഹാജനകായേ ഖുദ്ദകമക്ഖികായ പിവനമത്തമ്പി ലോഹിതബിന്ദു ന ഉപ്പന്നം, അഹോ സാധു, അഹോ സുട്ഠു, സബ്ബേ സത്താ സുഖിതാ ഹോന്തു, അവേരാ ഹോന്തു, അബ്യാപജ്ജാ ഹോന്തൂ”തി മേത്താഝാനം ഉപ്പാദേത്വാ തദേവ പാദകം കത്വാ സങ്ഖാരേ സമ്മസിത്വാ പച്ചേകബോധിഞാണം സച്ഛികത്വാ സയമ്ഭുതം പാപുണി. തം മഗ്ഗഫലസുഖേന സുഖിതം ഹത്ഥിക്ഖന്ധേ നിസിന്നം അമച്ചാ പണിപാതം കത്വാ ആഹംസു - “യാനകാലോ, മഹാരാജ, വിജിതബലകായസ്സ സക്കാരോ കാതബ്ബോ, പരാജിതബലകായസ്സ ഭത്തപരിബ്ബയോ ദാതബ്ബോ”തി. സോ ആഹ - “നാഹം, ഭണേ, രാജാ, പച്ചേകബുദ്ധോ നാമാഹ”ന്തി. “കിം ദേവോ ഭണതി, ന ഏദിസാ പച്ചേകബുദ്ധാ ഹോന്തീ”തി. “കീദിസാ, ഭണേ, പച്ചേകബുദ്ധാ”തി? “പച്ചേകബുദ്ധാ നാമ ദ്വങ്ഗുലകേസമസ്സൂ അട്ഠപരിക്ഖാരയുത്താ ഭവന്തീ”തി. സോ ദക്ഖിണഹത്ഥേന സീസം പരാമസി, താവദേവ ഗിഹിലിങ്ഗം അന്തരധായി, പബ്ബജിതവേസോ പാതുരഹോസി. ദ്വങ്ഗുലകേസമസ്സു അട്ഠപരിക്ഖാരസമന്നാഗതോ വസ്സസതികത്ഥേരസദിസോ അഹോസി. സോ ചതുത്ഥജ്ഝാനം സമാപജ്ജിത്വാ ഹത്ഥിക്ഖന്ധതോ വേഹാസം അബ്ഭുഗ്ഗന്ത്വാ പദുമപുപ്ഫേ നിസീദി. അമച്ചാ വന്ദിത്വാ “കിം, ഭന്തേ, കമ്മട്ഠാനം, കഥം അധിഗതോസീ”തി പുച്ഛിംസു. സോ യതോ അസ്സ മേത്താഝാനകമ്മട്ഠാനം അഹോസി, തഞ്ച വിപസ്സനം വിപസ്സിത്വാ അധിഗതോ, തസ്മാ തമത്ഥം ദസ്സേന്തോ ഉദാനഗാഥഞ്ച ബ്യാകരണഗാഥഞ്ച ഇമംയേവ ഗാഥം അഭാസി **“സബ്ബേസു ഭൂതേസു നിധായ ദണ്ഡ”**ന്തി.

തത്ഥ **സബ്ബേസൂ**തി അനവസേസേസു. **ഭൂതേസൂ**തി സത്തേസു. അയമേത്ഥ സങ്ഖേപോ , വിത്ഥാരം പന രതനസുത്തവണ്ണനായം വക്ഖാമ. **നിധായാ**തി നിക്ഖിപിത്വാ. **ദണ്ഡ**ന്തി കായവചീമനോദണ്ഡം, കായദുച്ചരിതാദീനമേതം അധിവചനം. കായദുച്ചരിതഞ്ഹി ദണ്ഡയതീതി ദണ്ഡം, ബാധേതി അനയബ്യസനം പാപേതീതി വുത്തം ഹോതി. ഏവം വചീദുച്ചരിതം മനോദുച്ചരിതഞ്ച. പഹരണദണ്ഡോ ഏവ വാ ദണ്ഡോ, തം നിധായാതിപി വുത്തം ഹോതി. **അവിഹേഠയ**ന്തി അവിഹേഠയന്തോ. **അഞ്ഞതരമ്പീ**തി യംകിഞ്ചി ഏകമ്പി. **തേസ**ന്തി തേസം സബ്ബഭൂതാനം. **ന പുത്തമിച്ഛേയ്യാ**തി അത്രജോ, ഖേത്തജോ, ദിന്നകോ, അന്തേവാസികോതി ഇമേസു ചതൂസു പുത്തേസു യംകിഞ്ചി പുത്തം ന ഇച്ഛേയ്യ. **കുതോ സഹായ**ന്തി സഹായം പന ഇച്ഛേയ്യാതി കുതോ ഏവ ഏതം.

ഏകോതി പബ്ബജ്ജാസങ്ഖാതേന ഏകോ, അദുതിയട്ഠേന ഏകോ, തണ്ഹായ പഹാനട്ഠേന ഏകോ, ഏകന്തവിഗതകിലേസോതി ഏകോ, ഏകോ പച്ചേകസമ്ബോധിം അഭിസമ്ബുദ്ധോതി ഏകോ. സമണസഹസ്സസ്സാപി ഹി മജ്ഝേ വത്തമാനോ ഗിഹിസംയോജനസ്സ ഛിന്നത്താ ഏകോ, ഏവം **പബ്ബജ്ജാസങ്ഖാതേന** ഏകോ. ഏകോ തിട്ഠതി, ഏകോ ഗച്ഛതി, ഏകോ നിസീദതി, ഏകോ സേയ്യം കപ്പേതി, ഏകോ ഇരിയതി വത്തതീതി ഏവം **അദുതിയട്ഠേന** ഏകോ.

> “തണ്ഹാദുതിയോ പുരിസോ, ദീഘമദ്ധാനസംസരം;
> ഇത്ഥഭാവഞ്ഞഥാഭാവം, സംസാരം നാതിവത്തതി.

"ഏതമാദീനവം ഞത്വാ, തണ്ഹം ദുക്ഖസ്സ സമ്ഭവം;
വീതതണ്ഹോ അനാദാനോ, സതോ ഭിക്ഖു പരിബ്ബജേ"തി. (ഇതിവു॰ ൧൫, ൧൦൫; മഹാനി॰ ൧൯൧; ചൂളനി॰പാരായനാനുഗീതിഗാഥാനിദ്ദേസ ൧൦൭) -

ഏവം **തണ്ഹാപഹാനട്ഠേന** ഏകോ. സബ്ബകിലേസാസ്സ പഹീനാ ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാതി ഏവം **ഏകന്തവിഗതകിലേസോ**തി ഏകോ. അനാചരിയകോ ഹുത്വാ സയമ്ഭൂ സാമംയേവ പച്ചേകസമ്ബോധിം അഭിസമ്ബുദ്ധോതി ഏവം **ഏകോ പച്ചേകസമ്ബോധിം അഭിസമ്ബുദ്ധോ**തി ഏകോ.

ചരേതി യാ ഇമാ അട്ഠ ചരിയായോ. സേയ്യഥിദം - പണിധിസമ്പന്നാനം ചതൂസു ഇരിയാപഥേസു ഇരിയാപഥചരിയാ, ഇന്ദ്രിയേസു ഗുത്തദ്വാരാനം ഛസു അജ്ഝത്തികായതനേസു ആയതനചരിയാ, അപ്പമാദവിഹാരീനം ചതൂസു സതിപട്ഠാനേസു സതിചരിയാ, അധിചിത്തമനുയുത്താനം ചതൂസു ഝാനേസു സമാധിചരിയാ, ബുദ്ധിസമ്പന്നാനം ചതൂസു അരിയസച്ചേസു ഞാണചരിയാ, സമ്മാപടിപന്നാനം ചതൂസു അരിയസച്ചേസു മഗ്ഗചരിയാ, അധിഗതപ്ഫലാനം ചതൂസു സാമഞ്ഞഫലേസു പത്തിചരിയാ, തിണ്ണം ബുദ്ധാനം സബ്ബസത്തേസു ലോകത്ഥചരിയാ, തത്ഥ പദേസതോ പച്ചേകബുദ്ധബുദ്ധസാവകാനന്തി. യഥാഹ - "ചരിയാതി അട്ഠ ചരിയായോ ഇരിയാപഥചരിയാ"തി (പടി॰ മ॰ ൧.൧൯൭; ൩.൨൮) വിത്ഥാരോ. താഹി ചരിയാഹി സമന്നാഗതോ ഭവേയ്യാതി അത്ഥോ. അഥ വാ യാ ഇമാ അധിമുച്ചന്തോ സദ്ധായ ചരതി, പഗ്ഗണ്ഹന്തോ വീരിയേന ചരതി, ഉപട്ഠഹന്തോ സതിയാ ചരതി, അവിക്ഖിത്തോ സമാധിനാ ചരതി, പജാനന്തോ പഞ്ഞായ ചരതി, വിജാനന്തോ വിഞ്ഞാണേന ചരതി, ഏവം പടിപന്നസ്സ കുസലാ ധമ്മാ ആയതന്തീതി ആയതനചരിയായ ചരതി, ഏവം പടിപന്നോ വിസേസം അധിഗച്ഛതീതി വിസേസചരിയായ ചരതീതി (പടി॰ മ॰ ൧.൧൯൭; ൩.൨൮) ഏവം അപരാപി അട്ഠ ചരിയായോ വുത്താ, താഹിപി സമന്നാഗതോ ഭവേയ്യാതി അത്ഥോ. **ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ**തി ഏത്ഥ ഖഗ്ഗവിസാണം നാമ ഖഗ്ഗമിഗസിങ്ഗം. കപ്പ-സദ്ദസ്സ അത്ഥം വിത്ഥാരതോ മങ്ഗലസുത്തവണ്ണനായം പകാസയിസ്സാമ, ഇധ പനായം "സത്ഥുകപ്പേന വത, ഭോ, കിര സാവകേന സദ്ധിം മന്തയമാനാ"തി ഏവമാദീസു (മ॰ നി॰ ൧.൨൬൦) വിയ പടിഭാഗോ വേദിതബ്ബോ. ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോതി ഖഗ്ഗവിസാണസദിസോതി വുത്തം ഹോതി. അയം താവേത്ഥ പദതോ അത്ഥവണ്ണനാ.

അധിപ്പായാനുസന്ധിതോ പന ഏവം വേദിതബ്ബോ - യ്വായം വുത്തപ്പകാരോ ദണ്ഡോ ഭൂതേസു പവത്തിയമാനോ അഹിതോ ഹോതി, തം തേസു അപ്പവത്തനേന തപ്പടിപക്ഖഭൂതായ മേത്തായ പരഹിതൂപസംഹാരേന ച സബ്ബേസു ഭൂതേസു നിധായ ദണ്ഡം, നിഹിതദണ്ഡത്താ ഏവ ച യഥാ അനിഹിതദണ്ഡാ സത്താ ഭൂതാനി ദണ്ഡേന വാ സത്ഥേന വാ പാണിനാ വാ ലേഡ്ഡുനാ വാ വിഹേഠയന്തി, തഥാ അവിഹേഠയം, അഞ്ഞതരമ്പി തേസം ഇമം മേത്താകമ്മട്ഠാനമാഗമ്മ യദേവ തത്ഥ വേദനാഗതം സഞ്ഞാസങ്ഖാരവിഞ്ഞാണഗതം തഞ്ച തദനുസാരേനേവ തദഞ്ഞഞ്ച സങ്ഖാരഗതം വിപസ്സിത്വാ ഇമം പച്ചേകബോധിം അധിഗതോമ്ഹീതി അയം താവ അധിപ്പായോ.

അയം പന അനുസന്ധി - ഏവം വുത്തേ തേ അമച്ചാ ആഹംസു - "ഇദാനി, ഭന്തേ, കുഹിം ഗച്ഛഥാ"തി? തതോ തേന "പുബ്ബേ പച്ചേകബുദ്ധാ കത്ഥ വസന്തീ"തി ആവജ്ജേത്വാ ഞത്വാ "ഗന്ധമാദനപബ്ബതേ"തി വുത്തേ പുന ആഹംസു - "അമ്ഹേ ദാനി, ഭന്തേ, പജഹഥ ന ഇച്ഛഥാ"തി. അഥ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ആഹ "ന പുത്തമിച്ഛേയ്യാ"തി സബ്ബം. തത്രാധിപ്പായോ - അഹം ഇദാനി അത്രജാദീസു യംകിഞ്ചി പുത്തമ്പി ന ഇച്ഛേയ്യം, കുതോ പന തുമ്ഹാദിസം സഹായം. തസ്മാ തുമ്ഹേസുപി യോ മയാ സദ്ധിം ഗന്തും മാദിസോ വാ ഹോതും ഇച്ഛതി, സോ ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. അഥ വാ തേഹി "അമ്ഹേ ദാനി, ഭന്തേ, പജഹഥ ന ഇച്ഛഥാ"തി വുത്തേ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ "ന പുത്തമിച്ഛേയ്യ കുതോ സഹായ"ന്തി വത്വാ അത്തനോ യഥാവുത്തേനത്ഥേന ഏകചരിയായ ഗുണം ദിസ്വാ പമുദിതോ പീതിസോമനസ്സജാതോ ഇമം ഉദാനം ഉദാനേസി - "ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ"തി. ഏവം വത്വാ പേക്ഖമാനസ്സേവ മഹാജനസ്സ ആകാസേ ഉപ്പതിത്വാ ഗന്ധമാദനം അഗമാസി.

ഗന്ധമാദനോ നാമ ഹിമവതി ചൂളകാളപബ്ബതം മഹാകാളപബ്ബതം നാഗപലിവേഠനം ചന്ദഗബ്ഭം സൂരിയഗബ്ഭം സുവണ്ണപസ്സം ഹിമവന്തപബ്ബതന്തി സത്ത പബ്ബതേ അതിക്കമ്മ ഹോതി. തത്ഥ നന്ദമൂലകം നാമ പബ്ഭാരം പച്ചേകബുദ്ധാനം വസനോകാസോ, തിസ്സോ ച ഗുഹായോ - സുവണ്ണഗുഹാ, മണിഗുഹാ, രജതഗുഹാതി . തത്ഥ മണിഗുഹാദ്വാരേ മഞ്ജൂസകോ നാമ രുക്ഖോ യോജനം ഉബ്ബേധേന, യോജനം വിത്ഥാരേന. സോ യത്തകാനി ഉദകേ വാ ഥലേ വാ പുപ്ഫാനി, സബ്ബാനി താനി പുപ്ഫയതി, വിസേസേന പച്ചേകബുദ്ധാഗമനദിവസേ. തസ്സൂപരിതോ സബ്ബരതനമാളോ ഹോതി. തത്ഥ സമ്മജ്ജനകവാതോ കചവരം ഛഡ്ഡേതി, സമകരണവാതോ സബ്ബരതനമയവാലുകം സമം കരോതി, സിഞ്ചനകവാതോ അനോതത്തദഹതോ ആനേത്വാ ഉദകം

സിഞ്ചതി, സുഗന്ധകരണവാതോ ഹിമവന്തതോ സബ്ബേസം സുഗന്ധരുക്ഖാനം ഗന്ധേ ആനേതി, ഓചിനകവാതോ പുപ്ഫാനി ഓചിനിത്വാ പാതേതി, സന്ഥരകവാതോ സബ്ബത്ഥ സന്ഥരതി. സദാ സുപഞ്ഞത്താനേവ ചേത്ഥ ആസനാനി ഹോന്തി, യേസു പച്ചേകബുദ്ധുപ്പാദദിവസേ, ഉപോസഥദിവസേ ച സബ്ബേ പച്ചേകബുദ്ധാ സന്നിപതിത്വാ നിസീദന്തി. അയം തത്ഥ പകതി. അയം പച്ചേകബുദ്ധോ തത്ഥ ഗന്ത്വാ പഞ്ഞത്താസനേ നിസീദതി. തതോ സചേ തസ്മിം കാലേ അഞ്ഞേപി പച്ചേകബുദ്ധാ സംവിജ്ജന്തി, തേപി തങ്ഖണേയേവ സന്നിപതിത്വാ പഞ്ഞത്താസനേസു നിസീദന്തി. നിസീദിത്വാ ച കിഞ്ചിദേവ സമാപത്തിം സമാപജ്ജിത്വാ വുട്ഠഹന്തി. തതോ സങ്ഘത്ഥേരോ അധുനാഗതപച്ചേകബുദ്ധം സബ്ബേസം അനുമോദനത്ഥായ "കഥമധിഗത"ന്തി ഏവം കമ്മട്ഠാനം പുച്ഛതി, തദാപി സോ തമേവ അത്തനോ ഉദാനബ്യാകരണഗാഥം ഭാസതി. പുന ഭഗവാപി ആയസ്മതാ ആനന്ദേന പുട്ഠോ തമേവ ഗാഥം ഭാസതി. ആനന്ദോപി സങ്ഗീതിയന്തി ഏവം ഏകേകാ ഗാഥാ പച്ചേകസമ്ബോധിഅഭിസമ്ബുദ്ധട്ഠാനേ, മഞ്ജൂസകമാളേ, ആനന്ദേന പുച്ഛിതകാലേ, സങ്ഗീതിയന്തി ചതുക്ഖത്തും ഭാസിതാ ഹോതീതി.

പഠമഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩൭. **സംസഗ്ഗജാതസ്സാ**തി ഗാഥാ കാ ഉപ്പത്തി? അയമ്പി പച്ചേകബോധിസത്തോ കസ്സപസ്സ ഭഗവതോ സാസനേ വീസതി വസ്സസഹസ്സാനി പുരിമനയേനേവ സമണധമ്മം കരോന്തോ കസിണപരികമ്മം കത്വാ പഠമം ഝാനം നിബ്ബത്തേത്വാ നാമരൂപം വവത്ഥപേത്വാ ലക്ഖണസമ്മസനം കത്വാ അരിയമഗ്ഗം അനധിഗമ്മ ബ്രഹ്മലോകേ നിബ്ബത്തി. സോ തതോ ചുതോ ബാരാണസിരഞ്ഞോ അഗ്ഗമഹേസിയാ കുച്ഛിമ്ഹി ഉപ്പജ്ജിത്വാ പുരിമനയേനേവ വഡ്ഢമാനോ യതോ പഭുതി "അയം ഇത്ഥീ, അയം പുരിസോ"തി വിസേസം അഞ്ഞാസി. തദുപാദായ ഇത്ഥീനം ഹത്ഥേ ന രമതി , ഉച്ഛാദനന്ഹാപനമണ്ഡനാദിമത്തമ്പി ന സാദിയതി. തം പുരിസാ ഏവ പോസേന്തി. ഥഞ്ഞപായനകാലേ ധാതിയോ കഞ്ചുകം പടിമുഞ്ചിത്വാ പുരിസവേസേന ഥഞ്ഞം പായേന്തി. സോ ഇത്ഥീനം ഗന്ധം ഘായിത്വാ സദ്ദം വാ സുത്വാ രോദതി, വിഞ്ഞുതം പത്തോപി ഇത്ഥിയോ പസ്സിതും ന ഇച്ഛതി. തേന തം **അനിത്ഥിഗന്ധോ**ത്വേവ സഞ്ജാനിംസു.

തസ്മിം സോളസവസ്സുദ്ദേസികേ ജാതേ രാജാ "കുലവംസം സണ്ഠപേസ്സാമീ"തി നാനാകുലേഹി തസ്സ അനുരൂപാ കഞ്ഞായോ ആനേത്വാ അഞ്ഞതരം അമച്ചം ആണാപേസി "കുമാരം രമാപേഹീ"തി. അമച്ചോ ഉപായേന തം രമാപേതുകാമോ തസ്സ അവിദൂരേ സാണിപാകാരം പരിക്ഖിപാപേത്വാ നാടകാനി പയോജാപേസി. കുമാരോ ഗീതവാദിതസദ്ദം സുത്വാ "കസ്സേസോ സദ്ദോ"തി ആഹ. അമച്ചോ "തവേസോ, ദേവ , നാടകിത്ഥീനം സദ്ദോ, പുഞ്ഞവന്താനം ഈദിസാനി നാടകാനി ഹോന്തി. അഭിരമ, ദേവ, മഹാപുഞ്ഞോസി ത്വ"ന്തി ആഹ. കുമാരോ അമച്ചം ദണ്ഡേന താളാപേത്വാ നിക്കഡ്ഢാപേസി. സോ രഞ്ഞോ ആരോചേസി. രാജാ കുമാരസ്സ മാതരാ സഹ ഗന്ത്വാ കുമാരം ഖമാപേത്വാ പുന അമച്ചം ആണാപേസി. കുമാരോ തേഹി അതിനിപ്പീളിയമാനോ സേട്ഠസുവണ്ണം ദത്വാ സുവണ്ണകാരേ ആണാപേസി "സുന്ദരം ഇത്ഥിരൂപം കരോഥാ"തി. തേ വിസ്സകമ്മുനാ നിമ്മിതസദിസം സബ്ബാലങ്കാരവിഭൂസിതം ഇത്ഥിരൂപം കരിത്വാ ദസ്സേസും. കുമാരോ ദിസ്വാ വിമ്ഹയേന സീസം ചാലേത്വാ മാതാപിതൂനം പേസേസി - "യദി ഈദിസിം ഇത്ഥിം ലഭിസ്സാമി, ഗണ്ഹിസ്സാമീ"തി. മാതാപിതരോ "അമ്ഹാകം പുത്തോ മഹാപുഞ്ഞോ, അവസ്സം തേന സഹ കതപുഞ്ഞാ കാചി ദാരികാ ലോകേ ഉപ്പന്നാ ഭവിസ്സതീ"തി തം സുവണ്ണരൂപം രഥം ആരോപേത്വാ അമച്ചാനം അപ്പേസും - "ഗച്ഛഥ, ഈദിസിം ദാരികം ഗവേസഥാ"തി. തേ തം ഗഹേത്വാ സോളസമഹാജനപദേ വിചരന്താ തം തം ഗാമം ഗന്ത്വാ ഉദകതിത്ഥാദീസു യത്ഥ യത്ഥ ജനസമൂഹം പസ്സന്തി, തത്ഥ തത്ഥ ദേവതം വിയ സുവണ്ണരൂപം ഠപേത്വാ നാനാപുപ്ഫവത്ഥാലങ്കാരേഹി പൂജം കത്വാ വിതാനം ബന്ധിത്വാ ഏകമന്തം തിട്ഠന്തി "യദി കേനചി ഏവരൂപാ ദിട്ഠപുബ്ബാ ഭവിസ്സതി, സോ കഥം സമുട്ഠാപേസ്സതീ"തി? ഏതേനുപായേന അഞ്ഞത്ര മദ്ദരട്ഠാ സബ്ബജനപദേ ആഹിണ്ഡിത്വാ തം "ഖുദ്ദകരട്ഠ"ന്തി അവമഞ്ഞമാനാ തത്ഥ പഠമം അഗന്ത്വാ നിവത്തിംസു.

തതോ നേസം ഏതദഹോസി - "മദ്ദരട്ഠമ്പി താവ ഗച്ഛാമ, മാ നോ ബാരാണസിം പവിട്ഠേപി രാജാ പുന പേസേസീ"തി മദ്ദരട്ഠേ സാഗലനഗരം അഗമംസു. സാഗലനഗരേ ച മദ്ദവോ നാമ രാജാ. തസ്സ ധീതാ സോളസവസ്സുദ്ദേസികാ അഭിരൂപാ അഹോസി. തസ്സാ വണ്ണദാസിയോ ന്ഹാനോദകത്ഥായ തിത്ഥം ഗച്ഛന്തി. തത്ഥ അമച്ചേഹി ഠപിതം തം സുവണ്ണരൂപം ദൂരതോവ ദിസ്വാ "അമ്ഹേ ഉദകത്ഥായ പേസേത്വാ രാജപുത്തീ സയമേവ ആഗതാ"തി ഭണന്തിയോ സമീപം ഗന്ത്വാ "നായം സാമിനീ, അമ്ഹാകം സാമിനീ ഇതോ അഭിരൂപതരാ"തി ആഹംസു. അമച്ചാ തം സുത്വാ രാജാനം ഉപസങ്കമിത്വാ അനുരൂപേന നയേന ദാരികം യാചിംസു. സോപി അദാസി. തേ ബാരാണസിരഞ്ഞോ പാഹേസും - "ലദ്ധാ, ദേവ, കുമാരികാ, സാമം ആഗച്ഛഥ, ഉദാഹു അമ്ഹേവ

ആനേമാ"തി. സോ "മയി ആഗച്ഛന്തേ ജനപദപീളാ ഭവിസ്സതി, തുമ്ഹേവ നം ആനേഥാ"തി പേസേസി.

അമച്ചാപി ദാരികം ഗഹേത്വാ നഗരാ നിക്ഖമിത്വാ കുമാരസ്സ പാഹേസും - "ലദ്ധാ സുവണ്ണരൂപസദിസാ കുമാരികാ"തി. കുമാരോ സുത്വാവ രാഗേന അഭിഭൂതോ പഠമജ്ഝാനാ പരിഹായി. സോ ദൂതപരമ്പരായ പേസേസി - "സീഘം ആനേഥ, സീഘം ആനേഥാ"തി. തേ സബ്ബത്ഥ ഏകരത്തിവാസേന ബാരാണസിം പത്വാ ബഹിനഗരേ ഠിതാ രഞ്ഞോ പേസേസും - "അജ്ജേവ പവിസിതബ്ബം, നോ"തി. രാജാ "സേട്ഠകുലാ ആനീതാ ദാരികാ, മങ്ഗലകിരിയം കത്വാ മഹാസക്കാരേന പവേസേസ്സാമ, ഉയ്യാനം താവ നം നേഥാ"തി ആഹ. തേ തഥാ അകംസു. സാ അച്ചന്തസുഖുമാലാ കുമാരികാ യാനുഗ്ഘാടേന ഉബ്ബാള്ഹാ അദ്ധാനപരിസ്സമേന ഉപ്പന്നവാതരോഗാ മിലാതമാലാ വിയ ഹുത്വാ രത്തിഭാഗേ കാലമകാസി. അമച്ചാ "സക്കാരാ പരിഭട്ഠമ്ഹാ"തി പരിദേവിംസു. രാജാ ച നാഗരാ ച "കുലവംസോ വിനട്ഠോ"തി പരിദേവിംസു. സകലനഗരം കോലാഹലം അഹോസി. കുമാരസ്സ സുതമത്തേയേവ മഹാസോകോ ഉദപാദി.

തതോ കുമാരോ സോകസ്സ മൂലം ഖനിതും ആരദ്ധോ. സോ ഏവം ചിന്തേസി - "അയം സോകോ നാമ ന അജാതസ്സ ഹോതി, ജാതസ്സ പന ഹോതി. തസ്മാ ജാതിം പടിച്ച സോകോ. ജാതി പന കിം പടിച്ചാതി? ഭവം പടിച്ച ജാതീ"തി. ഏവം പുബ്ബഭാവനാനുഭാവേന യോനിസോ മനസികരോന്തോ അനുലോമപടിലോമം പടിച്ചസമുപ്പാദം ദിസ്വാ പുന അനുലോമഞ്ച സങ്ഖാരേ സമ്മസന്തോ തത്ഥേവ നിസിന്നോ പച്ചേകസമ്ബോധിം സച്ഛാകാസി. അമച്ചാ തം മഗ്ഗഫലസുഖേന സുഖിതം സന്തിന്ദ്രിയം സന്തമാനസം നിസിന്നം ദിസ്വാ പണിപാതം കത്വാ ആഹംസു - "മാ സോചി, ദേവ, മഹന്തോ ജമ്ബുദീപോ, അഞ്ഞം തതോ സുന്ദരതരം കഞ്ഞം ആനേസ്സാമാ"തി. സോ ആഹ - "ന സോചാമി, നിസ്സോകോ പച്ചേകബുദ്ധോ അഹ"ന്തി. ഇതോ പരം സബ്ബം വുത്തപുരിമഗാഥാസദിസമേവ ഠപേത്വാ ഗാഥാവണ്ണനം.

ഗാഥാവണ്ണനാ പന ഏവം വേദിതബ്ബാ - **സംസഗ്ഗജാതസ്സാ**തി ജാതസംസഗ്ഗസ്സ. തത്ഥ ദസ്സനസവനകായസമുല്ലപനസമ്ഭോഗസംസഗ്ഗവസേന പഞ്ചവിധോ സംസഗ്ഗോ. തത്ഥ അഞ്ഞമഞ്ഞം ദിസ്വാ ചക്ഖുവിഞ്ഞാണവീഥിവസേന ഉപ്പന്നരാഗോ **ദസ്സനസംസഗ്ഗോ** നാമ. തത്ഥ സീഹളദീപേ കാളദീഘവാപീ ഗാമേ പിണ്ഡായ ചരന്തം കല്യാണവിഹാരവാസിദീഘഭാണകദഹരഭിക്ഖും ദിസ്വാ പടിബദ്ധചിത്താ കേനചി ഉപായേന തം അലഭിത്വാ കാലങ്കതാ കുടുമ്ബിയധീതാ ച തസ്സാ നിവാസനചോളഖണ്ഡം ദിസ്വാ "ഏവരൂപം വത്ഥം ധാരിനിയാ നാമ സദ്ധിം സംവാസം നാലഭി"ന്തി ഫലിതഹദയോ കാലങ്കതോ. സോ ഏവ ദഹരോ ച നിദസ്സനം.

പരേഹി പന കഥിയമാനം രൂപാദിസമ്പത്തിം അത്തനാ വാ ഹസിതലപിതഗീതസദ്ദം സുത്വാ സോതവിഞ്ഞാണവീഥിവസേന ഉപ്പന്നരാഗോ **സവനസംസഗ്ഗോ** നാമ. തത്രാപി ഗിരിഗാമവാസികമ്മാരധീതായ പഞ്ചഹി കുമാരികാഹി സദ്ധിം പദുമസ്സരം ഗന്ത്വാ ന്ഹത്വാ മാലം ആരോപേത്വാ ഉച്ചാസദ്ദേന ഗായന്തിയാ സദ്ദം സുത്വാ ആകാസേന ഗച്ഛന്തോ കാമരാഗേന വിസേസാ പരിഹായിത്വാ ബ്യസനം പത്തോ പഞ്ചഗ്ഗളലേണവാസീ തിസ്സദഹരോ നിദസ്സനം.

അഞ്ഞമഞ്ഞം അങ്ഗപരാമസനേന ഉപ്പന്നരാഗോ **കായസംസഗ്ഗോ** നാമ. ധമ്മഭാസനദഹരഭിക്ഖു ച രാജധീതാ ചേത്ഥ നിദസ്സനം. മഹാവിഹാരേ കിര ദഹരഭിക്ഖു ധമ്മം ഭാസതി. തത്ഥ മഹാജനോ ആഗതോ, രാജാപി അഗ്ഗമഹേസിയാ രാജധീതായ ച സദ്ധിം അഗമാസി. തതോ രാജധീതായ തസ്സ രൂപഞ്ച സരഞ്ച ആഗമ്മ ബലവരാഗോ ഉപ്പന്നോ, തസ്സ ദഹരസ്സാപി. തം ദിസ്വാ രാജാ സല്ലക്ഖേത്വാ സാണിപാകാരേന പരിക്ഖിപാപേസി. തേ അഞ്ഞമഞ്ഞം പരാമസിത്വാ ആലിങ്ഗിംസു. പുന സാണിപാകാരം അപനേത്വാ പസ്സന്താ ദ്വേപി കാലങ്കതേയേവ അദ്ദസംസൂതി.

അഞ്ഞമഞ്ഞം ആലപനസമുല്ലപനവസേന ഉപ്പന്നരാഗോ പന **സമുല്ലപനസംസഗ്ഗോ** നാമ. ഭിക്ഖു ഭിക്ഖുനീഹി സദ്ധിം പരിഭോഗകരണേ ഉപ്പന്നരാഗോ **സമ്ഭോഗസംസഗ്ഗോ** നാമ. ദ്വീസുപി ഏതേസു പാരാജികപ്പത്തോ ഭിക്ഖു ച ഭിക്ഖുനീ ച നിദസ്സനം. മരിചവട്ടിനാമമഹാവിഹാരമഹേ കിര ദുട്ഠഗാമണിഅഭയരാജാ മഹാദാനം പടിയാദേത്വാ ഉഭതോസങ്ഘം പരിവിസതി. തത്ഥ ഉണ്ഹയാഗുയാ ദിന്നായ സങ്ഘനവകസാമണേരീ അനാധാരകസ്സ സങ്ഘനവകസ്സ സാമണേരസ്സ ദന്തവലയം ദത്വാ സമുല്ലപനമകാസി. തേ ഉഭോപി ഉപസമ്പജ്ജിത്വാ സട്ഠിവസ്സാ ഹുത്വാ പരതീരം ഗതാ അഞ്ഞമഞ്ഞം സമുല്ലപനേന പുബ്ബസഞ്ഞം പടിലഭിത്വാ താവദേവ സഞ്ജാതസിനേഹാ സിക്ഖാപദം വീതിക്കമിത്വാ പാരാജികാ അഹേസുന്തി. ഏവം പഞ്ചവിധേ സംസഗ്ഗേ യേന കേനചി സംസഗ്ഗേന ജാതസംസഗ്ഗസ്സ **ഭവതി സ്നേഹോ,** പുരിമരാഗപച്ചയോ ബലവരാഗോ ഉപ്പജ്ജതി. തതോ **സ്നേഹന്വയം ദുക്ഖമിദം പഹോതി** തമേവ സ്നേഹം അനുഗച്ഛന്തം

സന്ദിട്ഠികസമ്പരായികം സോകപരിദേവാദിനാനപ്പകാരകം ഇദം ദുക്ഖം പഹോതി പഭവതി ജായതി.

അപരേ "ആരമ്മണേ ചിത്തസ്സ വോസ്സഗ്ഗോ സംസഗ്ഗോ"തി ഭണന്തി. തതോ സ്നേഹോ, സ്നേഹദുക്ഖമിദന്തി. ഏവമത്ഥപ്പഭേദം ഇമം അഡ്ഢഗാഥം വത്വാ സോ പച്ചേകബുദ്ധോ ആഹ - "സ്വായം യമിദം സ്നേഹന്വയം സോകാദിദുക്ഖം പഹോതി, തമേവ സ്നേഹം അനുഗതസ്സ ദുക്ഖസ്സ മൂലം ഖനന്തോ പച്ചേകബോധിം അധിഗതോ"തി.

ഏവം വുത്തേ തേ അമച്ചാ ആഹംസു - "അമ്ഹേഹി ദാനി, ഭന്തേ, കിം കത്തബ്ബ"ന്തി? തതോ സോ ആഹ - "തുമ്ഹേ വാ അഞ്ഞതരോ വാ ഇമമ്ഹാ ദുക്ഖാ മുച്ചിതുകാമോ, സോ സബ്ബോപി **ആദീനവം സ്നേഹജം പേക്ഖമാനോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ"**തി. ഏത്ഥ ച യം തം "സ്നേഹന്വയം ദുക്ഖമിദം പഹോതീ"തി വുത്തം, തദേവ സന്ധായ "ആദീനവം സ്നേഹജം പേക്ഖമാനോ"തി ഇദം വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. അഥ വാ യഥാവുത്തേന സംസഗ്ഗേന 'സംസഗ്ഗജാതസ്സ ഭവതി സ്നേഹോ, സ്നേഹന്വയം ദുക്ഖമിദം പഹോതി', ഏവം യഥാഭൂതം ആദീനവം സ്നേഹജം പേക്ഖമാനോ അഹമധിഗതോതി ഏവം സമ്ബന്ധിത്വാ ചതുത്ഥപാദോ പുബ്ബേ വുത്തനയേനേവ സ്നേഹവസേന വുത്തോതി വേദിതബ്ബോ. തതോ പരം സബ്ബം പുരിമഗാഥായ വുത്തസദിസമേവാതി.

സംസഗ്ഗഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩൭. മിത്തേ സുഹജ്ജേതി കാ ഉപ്പത്തി? അയം പച്ചേകബോധിസത്തോ പുരിമഗാഥായ വുത്തനയേനേവ ഉപ്പജ്ജിത്വാ ബാരാണസിയം രജ്ജം കാരേന്തോ പഠമജ്ഝാനം നിബ്ബത്തേത്വാ "കിം സമണധമ്മോ വരോ, രജ്ജം വര"ന്തി വീമംസിത്വാ അമച്ചാനം രജ്ജം നിയ്യാതേത്വാ സമണധമ്മം അകാസി. അമച്ചാ "ധമ്മേന സമേന കരോഥാ"തി വുത്താപി ലഞ്ജം ഗഹേത്വാ അധമ്മേന കരോന്തി. തേ ലഞ്ജം ഗഹേത്വാ സാമികേ പരാജയന്താ ഏകദാ അഞ്ഞതരം രാജവല്ലഭം പരാജേസും. സോ രഞ്ഞോ ഭത്തകാരകേഹി സദ്ധിം പവിസിത്വാ സബ്ബം ആരോചേസി. രാജാ ദുതിയദിവസേ സയം വിനിച്ഛയട്ഠാനം അഗമാസി. തതോ മഹാജനാ - "അമച്ചാ, ദേവ, സാമികേ അസാമികേ കരോന്തീ"തി ഉച്ചാസദ്ദം കരോന്താ മഹായുദ്ധം വിയ അകംസു. അഥ രാജാ വിനിച്ഛയട്ഠാനാ വുട്ഠായ പാസാദം അഭിരുഹിത്വാ സമാപത്തിം അപ്പേതും നിസിന്നോ. തേന സദ്ദേന വിക്ഖിത്തചിത്തോ ന സക്കോതി അപ്പേതും. സോ "കിം മേ രജ്ജേന, സമണധമ്മോ വര"ന്തി രജ്ജസുഖം പഹായ പുന സമാപത്തിം നിബ്ബത്തേത്വാ പുബ്ബേ വുത്തനയേനേവ വിപസ്സിത്വാ പച്ചേകസമ്ബോധിം സച്ഛാകാസി. കമ്മട്ഠാനഞ്ച പുച്ഛിതോ ഇമം ഗാഥം അഭാസി.

തത്ഥ മേത്തായനവസേന **മിത്താ**. സുഹദയഭാവേന **സുഹജ്ജാ**. കേചി ഏകന്തഹിതകാമതായ മിത്താവ ഹോന്തി ന സുഹജ്ജാ. കേചി ഗമനാഗമനട്ഠാനനിസജ്ജാസമുല്ലാപാദീസു, ഹദയസുഖജനനേന സുഹജ്ജാവ ഹോന്തി, ന മിത്താ. കേചി തദുഭയവസേന സുഹജ്ജാ ചേവ മിത്താ ച ഹോന്തി. തേ ദുവിധാ അഗാരിയാ ച അനഗാരിയാ ച. തത്ഥ അഗാരിയാ തിവിധാ ഹോന്തി ഉപകാരോ സമാനസുഖദുക്ഖോ അനുകമ്പകോതി. അനഗാരിയാ വിസേസേന അത്ഥക്ഖായിനോ ഏവ. തേ ചതൂഹി അങ്ഗേഹി സമന്നാഗതാ ഹോന്തി. യഥാഹ -

"ചതൂഹി ഖോ, ഗഹപതിപുത്ത, ഠാനേഹി ഉപകാരോ മിത്തോ സുഹദോ വേദിതബ്ബോ. പമത്തം രക്ഖതി, പമത്തസ്സ സാപതേയ്യം രക്ഖതി, ഭീതസ്സ സരണം ഹോതി, ഉപ്പന്നേസു കിച്ചകരണീയേസു തദ്ദിഗുണം ഭോഗം അനുപ്പദേതി" (ദീ॰ നി॰ ൩.൨൬൧).

തഥാ -

"ചതൂഹി ഖോ, ഗഹപതിപുത്ത, ഠാനേഹി സമാനസുഖദുക്ഖോ മിത്തോ സുഹദോ വേദിതബ്ബോ. ഗുയ്ഹമസ്സ ആചിക്ഖതി, ഗുയ്ഹമസ്സ പരിഗൂഹതി, ആപദാസു ന വിജഹതി, ജീവിതംപിസ്സ അത്ഥായ പരിച്ചത്തം ഹോതി" (ദീ॰ നി॰ ൩.൨൬൨).

തഥാ -

"ചതൂഹി ഖോ, ഗഹപതിപുത്ത, ഠാനേഹി അനുകമ്പകോ മിത്തോ സുഹദോ വേദിതബ്ബോ. അഭവേനസ്സ ന നന്ദതി, ഭവേനസ്സ നന്ദതി, അവണ്ണം ഭണമാനം നിവാരേതി, വണ്ണം ഭണമാനം പസംസതി" (ദീ॰ നി॰ ൩.൨൬൪).

തഥാ -

“ചതൂഹി ഖോ, ഗഹപതിപുത്ത, ഠാനേഹി അത്ഥക്ഖായീ മിത്തോ സുഹദോ വേദിതബ്ബോ. പാപാ നിവാരേതി, കല്യാണേ നിവേസേതി, അസ്സുതം സാവേതി, സഗ്ഗസ്സ മഗ്ഗം ആചിക്ഖതീ”തി (ദീ॰ നി॰ ൩.൨൬൫).

തേസ്വിധ അഗാരിയാ അധിപ്പേതാ, അത്ഥതോ പന സബ്ബേപി യുജ്ജന്തി. തേ **മിത്തേ സുഹജ്ജേ അനുകമ്പമാനോ**തി അനുദയമാനോ, തേസം സുഖം ഉപസംഹരിതുകാമോ ദുക്ഖം അപഹരിതുകാമോ ച.

ഹാപേതി അത്ഥന്തി ദിട്ഠധമ്മികസമ്പരായികപരമത്ഥവസേന തിവിധം, തഥാ അത്തത്ഥപരത്ഥഉഭയത്ഥവസേനാപി തിവിധം അത്ഥം ലദ്ധവിനാസനേന അലദ്ധാനുപ്പാദനേനാതി ദ്വിധാപി ഹാപേതി വിനാസേതി. **പടിബദ്ധചിത്തോ**തി “അഹം ഇമം വിനാ ന ജീവാമി, ഏസ മേ ഗതി, ഏസ മേ പരായണ”ന്തി ഏവം അത്താനം നീചേ ഠാനേ ഠപേന്തോപി പടിബദ്ധചിത്തോ ഹോതി. “ഇമേ മം വിനാ ന ജീവന്തി, അഹം തേസം ഗതി, അഹം തേസം പരായണ”ന്തി ഏവം അത്താനം ഉച്ചേ ഠാനേ ഠപേന്തോപി പടിബദ്ധചിത്തോ ഹോതി. ഇധ പന ഏവം പടിബദ്ധചിത്തോ അധിപ്പേതോ. **ഏതം ഭയ**ന്തി ഏതം അത്ഥഹാപനഭയം, അത്തനോ സമാപത്തിഹാനിം സന്ധായാഹ. **സന്ഥവേ**തി തിവിധോ സന്ഥവോ തണ്ഹാദിട്ഠിമിത്തസന്ഥവവസേന. തത്ഥ അട്ഠസതപഭേദാപി തണ്ഹാ തണ്ഹാസന്ഥവോ, ദ്വാസട്ഠിഭേദാപി ദിട്ഠി ദിട്ഠിസന്ഥവോ, പടിബദ്ധചിത്തതായ മിത്താനുകമ്പനാ മിത്തസന്ഥവോ. തേസു സോ ഇധ അധിപ്പേതോ. തേന ഹിസ്സ സമാപത്തി പരിഹീനാ. തേനാഹ - “ഏതം ഭയം സന്ഥവേ പേക്ഖമാനോ അഹം അധിഗതോ”തി. സേസം വുത്തസദിസമേവാതി.

മിത്തസുഹജ്ജഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩൮. വംസോ വിസാലോതി കാ ഉപ്പത്തി? പുബ്ബേ കിര കസ്സപസ്സ ഭഗവതോ സാസനേ തയോ പച്ചേകബോധിസത്താ പബ്ബജിത്വാ വീസതി വസ്സസഹസ്സാനി ഗതപച്ചാഗതവത്തം പൂരേത്വാ ദേവലോകേ ഉപ്പന്നാ. തതോ ചവിത്വാ തേസം ജേട്ഠകോ ബാരാണസിരാജകുലേ നിബ്ബത്തോ, ഇതരേ ദ്വേ പച്ചന്തരാജകുലേസു. തേ ഉഭോപി കമ്മട്ഠാനം ഉഗ്ഗഹേത്വാ രജ്ജം പഹായ പബ്ബജിത്വാ അനുക്കമേന പച്ചേകബുദ്ധാ ഹുത്വാ നന്ദമൂലകപബ്ഭാരേ വസന്താ ഏകദിവസം സമാപത്തിതോ വുട്ഠായ “മയം കിം കമ്മം കത്വാ ഇമം ലോകുത്തരസുഖം അനുപ്പത്താ”തി ആവജ്ജേത്വാ പച്ചവേക്ഖമാനാ കസ്സപബുദ്ധകാലേ അത്തനോ അത്തനോ ചരിയം അദ്ദസംസു. തതോ “തതിയോ കുഹി”ന്തി ആവജ്ജേന്താ ബാരാണസിരജ്ജം കാരേന്തം ദിസ്വാ തസ്സ ഗുണേ സരിത്വാ “സോ പകതിയാവ അപ്പിച്ഛതാദിഗുണസമന്നാഗതോ ഹോതി, അമ്ഹാകംയേവ ഓവാദകോ വത്താ വചനക്ഖമോ പാപഗരഹീ, ഹന്ദ, നം ആരമ്മണം ദസ്സേത്വാ ആരോചേമാ”തി ഓകാസം ഗവേസന്താ തം ഏകദിവസം സബ്ബാലങ്കാരവിഭൂസിതം ഉയ്യാനം ഗച്ഛന്തം ദിസ്വാ ആകാസേനാഗന്ത്വാ ഉയ്യാനദ്വാരേ വേളുഗുമ്ബമൂലേ അട്ഠംസു. മഹാജനോ അതിത്തോ രാജദസ്സനേന രാജാനം ഉല്ലോകേതി. തതോ രാജാ “അത്ഥി നു ഖോ കോചി മമ ദസ്സനേ ബ്യാപാരം ന കരോതീ”തി ഓലോകേന്തോ പച്ചേകബുദ്ധേ അദ്ദക്ഖി. സഹ ദസ്സനേനേവ ചസ്സ തേസു സിനേഹോ ഉപ്പജ്ജി. സോ ഹത്ഥിക്ഖന്ധാ ഓരുയ്ഹ സന്തേന ആചാരേന ഉപസങ്കമിത്വാ “ഭന്തേ, കിം നാമ തുമ്ഹേ”തി പുച്ഛി. തേ “മയം, മഹാരാജ, അസജ്ജമാനാ നാമാ”തി ആഹംസു . “ഭന്തേ, അസജ്ജമാനാതി ഏതസ്സ കോ അത്ഥോ”തി? “അലഗ്ഗനത്ഥോ, മഹാരാജാ”തി. തതോ വേളുഗുമ്ബം ദസ്സേത്വാ ആഹംസു - “സേയ്യഥാപി, മഹാരാജ, ഇമം വേളുഗുമ്ബം സബ്ബസോ മൂലഖന്ധസാഖാനുസാഖാഹി സംസിബ്ബിത്വാ ഠിതം അസിഹത്ഥോ പുരിസോ മൂലേ ഛേത്വാ ആവിഞ്ഛന്തോ ന സക്കുണേയ്യ ഉദ്ധരിതും, ഏവമേവ ത്വം അന്തോ ച ബഹി ച ജടായ ജടിതോ ആസത്തവിസത്തോ തത്ഥ വിലഗ്ഗോ. സേയ്യഥാപി വാ പനസ്സ വേമജ്ഝഗതോപി അയം വംസകളീരോ അസഞ്ജാതസാഖത്താ കേനചി അലഗ്ഗോവ ഠിതോ, സക്കാ ച പന അഗ്ഗേ വാ മൂലേ വാ ഛേത്വാ ഉദ്ധരിതും, ഏവമേവ മയം കത്ഥചി അസജ്ജമാനാ സബ്ബാ ദിസാ ഗച്ഛാമാ”തി താവദേവ ചതുത്ഥജ്ഝാനം സമാപജ്ജിത്വാ പസ്സതോ ഏവ രഞ്ഞോ ആകാസേന നന്ദമൂലകപബ്ഭാരം അഗമംസു. തതോ രാജാ ചിന്തേസി - “കദാ നു ഖോ അഹമ്പി ഏവം അസജ്ജമാനോ ഭവേയ്യ”ന്തി തത്ഥേവ ഠിതോ വിപസ്സന്തോ പച്ചേകബോധിം സച്ഛാകാസി. പുരിമനയേനേവ കമ്മട്ഠാനം പുച്ഛിതോ ഇമം ഗാഥം അഭാസി.

തത്ഥ **വംസോ**തി വേളു. **വിസാലോ**തി വിത്ഥിണ്ണോ. വ-കാരോ അവധാരണത്ഥോ, **ഏവ**-കാരോ വാ അയം, സന്ധിവസേന ഏത്ഥ **ഏ**-കാരോ നട്ഠോ. തസ്സ പരപദേന സമ്ബന്ധോ. തം പച്ഛാ യോജേസ്സാമ. **യഥാ**തി പടിഭാഗേ. **വിസത്തോ**തി ലഗ്ഗോ ജടിതോ സംസിബ്ബിതോ. **പുത്തേസു ദാരേസു ചാ**തി പുത്തധീതുഭരിയാസു. **യാ അപേക്ഖാ**തി യാ തണ്ഹാ യോ സിനേഹോ. **വംസക്കളീരോവ അസജ്ജമാനോ**തി വംസകളീരോ വിയ അലഗ്ഗമാനോ. കിം വുത്തം ഹോതി? യഥാ വംസോ വിസാലോ വിസത്തോ ഏവ ഹോതി, പുത്തേസു ദാരേസു ച യാ അപേക്ഖാ, സാപി ഏവം

താനി വത്ഥൂനി, സംസിബ്ബിത്വാ ഠിതത്താ വിസത്താ ഏവ. സ്വാഹം തായ അപേക്ഖായ അപേക്ഖവാ വിസാലോ വംസോ വിയ വിസത്തോതി ഏവം അപേക്ഖായ ആദീനവം ദിസ്വാ തം അപേക്ഖം മഗ്ഗഞാണേന ഛിന്ദന്തോ അയം വംസകളീരോവ രൂപാദീസു വാ ലാഭാദീസു വാ കാമഭവാദീസു വാ ദിട്ഠാദീസു വാ തണ്ഹാമാനദിട്ഠിവസേന അസജ്ജമാനോ പച്ചേകബോധിം അധിഗതോതി. സേസം പുരിമനയേനേവ വേദിതബ്ബം.

വംസക്കളീരഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩൯. മിഗോ അരഞ്ഞമ്ഹീതി കാ ഉപ്പത്തി? ഏകോ കിര ഭിക്ഖു കസ്സപസ്സ ഭഗവതോ സാസനേ യോഗാവചരോ കാലം കത്വാ ബാരാണസിയം സേട്ഠികുലേ ഉപ്പന്നോ അഡ്ഢേ മഹദ്ധനേ മഹാഭോഗേ. സോ സുഭഗോ അഹോസി, തതോ പരദാരികോ ഹുത്വാ കാലങ്കതോ നിരയേ നിബ്ബത്തോ തത്ഥ പച്ചിത്വാ പക്കാവസേസേന സേട്ഠിഭരിയായ കുച്ഛിമ്ഹി ഇത്ഥീ ഹുത്വാ പടിസന്ധിം ഗണ്ഹി. നിരയതോ ആഗതാനം സത്താനം ഗത്താനി ഉണ്ഹാനി ഹോന്തി. തേന സേട്ഠിഭരിയാ ഡയ്ഹമാനേന ഉദരേന കിച്ഛേന കസിരേന തം ഗബ്ഭം ധാരേത്വാ കാലേന ദാരികം വിജായി. സാ ജാതദിവസതോ പഭുതി മാതാപിതൂനം സേസബന്ധുപരിജനാനഞ്ച ദേസ്സാ അഹോസി. വയപ്പത്താ ച യമ്ഹി കുലേ ദിന്നാ, തത്ഥാപി സാമികസസ്സുസസുരാനം ദേസ്സാവ അഹോസി അപ്പിയാ അമനാപാ. അഥ നക്ഖത്തേ ഘോസിതേ സേട്ഠിപുത്തോ തായ സദ്ധിം കീളിതും അനിച്ഛന്തോ വേസിം ആനേത്വാ കീളതി. സാ തം ദാസീനം സന്തികാ സുത്വാ സേട്ഠിപുത്തം ഉപസങ്കമിത്വാ നാനപ്പകാരേഹി അനുനയിത്വാ ച ആഹ - "അയ്യപുത്ത, ഇത്ഥീ നാമ സചേപി ദസന്നം രാജൂനം കനിട്ഠാ ഹോതി, ചക്കവത്തിനോ വാ ധീതാ, തഥാപി സാമികസ്സ പേസനകരാ ഹോതി. സാമികേ അനാലപന്തേ സൂലേ ആരോപിതാ വിയ ദുക്ഖം പടിസംവേദേതി. സചേ അഹം അനുഗ്ഗഹാരഹാ അനുഗ്ഗഹേതബ്ബാ, നോ ചേ, വിസ്സജ്ജേതബ്ബാ. അത്തനോ ഞാതികുലം ഗമിസ്സാമീ"തി. സേട്ഠിപുത്തോ - "ഹോതു, ഭദ്ദേ, മാ സോചി കീളനസജ്ജാ ഹോഹി, നക്ഖത്തം കീളിസ്സാമാ"തി ആഹ. സേട്ഠിധീതാ താവത്തകേന സല്ലാപമത്തേന ഉസ്സാഹജാതാ "സ്വേ നക്ഖത്തം കീളിസ്സാമീ"തി ബഹും ഖജ്ജഭോജ്ജം പടിയാദേതി. സേട്ഠിപുത്തോ ദുതിയദിവസേ അനാരോചേത്വാവ കീളനട്ഠാനം ഗതോ. സാ "ഇദാനി പേസേസ്സതി, ഇദാനി പേസേസ്സതീ"തി മഗ്ഗം ഓലോകേന്തീ നിസിന്നാ ഉസ്സൂരം ദിസ്വാ മനുസ്സേ പേസേസി. തേ പച്ചാഗന്ത്വാ "സേട്ഠിപുത്തോ ഗതോ"തി ആരോചേസും. സാ തം സബ്ബം പടിയാദിതം ആദായ യാനം അഭിരുഹിത്വാ ഉയ്യാനം ഗന്തും ആരദ്ധാ.

അഥ നന്ദമൂലകപബ്ഭാരേ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ സത്തമേ ദിവസേ നിരോധാ വുട്ഠായ നാഗലതാദന്തകട്ഠം ഖാദിത്വാ അനോതത്തദഹേ മുഖം ധോവിത്വാ "കത്ഥ അജ്ജ ഭിക്ഖം ചരിസ്സാമാ"തി ആവജ്ജേന്തോ തം സേട്ഠിധീതരം ദിസ്വാ "മയി ഇമിസ്സാ സദ്ധാകാരം കാരേത്വാ തം കമ്മം പരിക്ഖയം ഗമിസ്സതീ"തി ഞത്വാ പബ്ഭാരസമീപേ സട്ഠിയോജനമനോസിലാതലേ ഠത്വാ പത്തചീവരമാദായ അഭിഞ്ഞാപാദകം ഝാനം സമാപജ്ജിത്വാ ആകാസേനാഗന്ത്വാ തസ്സാ പടിപഥേ ഓരുയ്ഹ ബാരാണസിം അഭിമുഖോ അഗമാസി. തം ദിസ്വാവ ദാസിയോ സേട്ഠിധീതായ ആരോചേസും. സാ യാനാ ഓരുയ്ഹ സക്കച്ചം വന്ദിത്വാ പത്തം സബ്ബരസസമ്പന്നേന ഖാദനീയേന ഭോജനീയേന പൂരേത്വാ പദുമപുപ്ഫേന പടിച്ഛാദേത്വാ ഹേട്ഠാപി പദുമപുപ്ഫം കത്വാ പുപ്ഫകലാപം ഹത്ഥേന ഗഹേത്വാ പച്ചേകബുദ്ധസ്സ ഹത്ഥേ പത്തം ദത്വാ വന്ദിത്വാ പുപ്ഫകലാപഹത്ഥാ പത്ഥനം അകാസി - "ഭന്തേ, യഥാ ഇദം പുപ്ഫം, ഏവാഹം യത്ഥ യത്ഥ ഉപപജ്ജാമി, തത്ഥ തത്ഥ മഹാജനസ്സ പിയാ ഭവേയ്യം മനാപാ"തി. ഏവം പത്ഥേത്വാ ദുതിയമ്പി പത്ഥേസി - "ഭന്തേ, ദുക്ഖോ ഗബ്ഭവാസോ , തം അനുപഗമ്മ പദുമപുപ്ഫേ ഏവ പടിസന്ധി ഭവേയ്യാ"തി. തതിയമ്പി പത്ഥേസി - "ഭന്തേ, ജേഗുച്ഛോ മാതുഗാമോ, ചക്കവത്തിധീതാപി പരവസം ഗച്ഛതി. തസ്മാ അഹം ഇത്ഥിഭാവം അനുപഗമ്മ പുരിസോ ഭവേയ്യ"ന്തി. ചതുത്ഥമ്പി പത്ഥേസി - "ഭന്തേ, ഇമം സംസാരദുക്ഖം അതിക്കമ്മ പരിയോസാനേ തുമ്ഹേഹി പത്തം അമതം പാപുണേയ്യ"ന്തി. ഏവം ചതുരോ പണിധീ കത്വാ തം പദുമപുപ്ഫകലാപം പൂജേത്വാ പഞ്ചപതിട്ഠിതേന വന്ദിത്വാ "പുപ്ഫസദിസോ ഏവ മേ ഗന്ധോ ചേവ വണ്ണോ ച ഹോതൂ"തി ഇമം പഞ്ചമം പണിധിം അകാസി.

തതോ പച്ചേകബുദ്ധോ പത്തഞ്ച പുപ്ഫകലാപഞ്ച ഗഹേത്വാ ആകാസേ ഠത്വാ -

"ഇച്ഛിതം പത്ഥിതം തുയ്ഹം, ഖിപ്പമേവ സമിജ്ഝതു;
സബ്ബേ പൂരേന്തു സങ്കപ്പാ, ചന്ദോ പന്നരസോ യഥാ"തി. -

ഇമായ ഗാഥായ സേട്ഠിധീതായ അനുമോദനം കത്വാ "സേട്ഠിധീതാ മം ഗച്ഛന്തം പസ്സതൂ"തി അധിട്ഠഹിത്വാ ആകാസേന നന്ദമൂലകപബ്ഭാരം അഗമാസി. സേട്ഠിധീതായ തം പസ്സന്തിയാ

മഹതീ പീതി ഉപ്പജ്ജി. ഭവന്തരേ കതം അകുസലം കമ്മം അനോകാസതായ പരിക്ഖീണം ചിഞ്ചമ്ബിലധോതതമ്ബലോഹഭാജനമിവ സുദ്ധാ ജാതാ. താവദേവസ്സാ പതികുലേ ഞാതികുലേ ച സബ്ബോ ജനോ തുട്ഠോ. “കിം കരോമാ”തി പിയവചനാനി ച പണ്ണാകാരാനി ച പേസേസി. സാമികോപി മനുസ്സേ പേസേസി - “സേട്ഠിധീതരം സീഘം ആനേഥ, അഹം വിസ്സരിത്വാ ഉയ്യാനം ആഗതോ”തി. തതോ പഭുതി ച നം ഉരേ വിലിത്തചന്ദനം വിയ ആമുത്തമുത്താഹാരം വിയ പുപ്ഫമാലാ വിയ ച പിയായന്തോ പരിഹരി. സാ തത്ഥ യാവതായുകം ഇസ്സരിയഭോഗയുത്തസുഖം അനുഭവിത്വാ കാലം കത്വാ പുരിസഭാവേന ദേവലോകേ പദുമപുപ്ഫേ ഉപ്പജ്ജി. സോ ദേവപുത്തോ ഗച്ഛന്തോപി പദുമപുപ്ഫഗബ്ഭേ ഏവ ഗച്ഛതി, തിട്ഠന്തോപി നിസീദന്തോപി സയന്തോപി പദുമപുപ്ഫഗബ്ഭേയേവ സയതി. “മഹാപദുമദേവപുത്തോ”തി ച നം വോഹരിംസു. ഏവം സോ തേന ഇദ്ധാനുഭാവേന അനുലോമപടിലോമം ഛ ദേവലോകേ ഏവ സംസരതി.

തേന ച സമയേന ബാരാണസിരഞ്ഞോ വീസതി ഇത്ഥിസഹസ്സാനി ഹോന്തി. താസു ഏകാപി പുത്തം ന ലഭതി. അമച്ചാ രാജാനം വിഞ്ഞാപേസും - “ദേവ, കുലവംസാനുപാലകോ പുത്തോ ഇച്ഛിതബ്ബോ, അത്രജേ അവിജ്ജമാനേ ഖേത്തജോപി കുലവംസധരോ ഹോതീ”തി. അഥ രാജാ “ഠപേത്വാ മഹേസിം അവസേസാ ഇത്ഥിയോ സത്താഹം ധമ്മനാടകം കരോഥാ”തി യഥാകാമം ബഹി ചരാപേസി, തഥാപി പുത്തം നാലത്ഥ. പുന അമച്ചാ ആഹംസു - “മഹാരാജ, മഹേസീ നാമ പുഞ്ഞേന ച പഞ്ഞായ ച സബ്ബഇത്ഥീനം അഗ്ഗാ, അപ്പേവ നാമ ദേവോ മഹേസിയാ കുച്ഛിമ്ഹി പുത്തം ലഭേയ്യാ”തി. രാജാ മഹേസിയാ ഏതമത്ഥം ആരോചേസി. സാ ആഹ - “മഹാരാജ, യാ ഇത്ഥീ സീലവതീ സച്ചവാദിനീ, സാ പുത്തം ലഭേയ്യ, ഹിരോത്തപ്പരഹിതായ കുതോ പുത്തോ”തി പാസാദം അഭിരുഹിത്വാ പഞ്ച സീലാനി സമാദിയിത്വാ പുനപ്പുനം ആവജ്ജേസി, സീലവതിയാ രാജധീതായ പഞ്ച സീലാനി ആവജ്ജേന്തിയാ പുത്തപത്ഥനാചിത്തേ ഉപ്പന്നമത്തേ സക്കസ്സ ആസനം സംകമ്പി.

അഥ സക്കോ ആവജ്ജേന്തോ ഏതമത്ഥം വിദിത്വാ - “സീലവതിയാ രാജധീതായ പുത്തവരം ദേമീ”തി ആകാസേനാഗന്ത്വാ ദേവിയാ സമ്മുഖേ ഠിതോ “കിം വരേസി, ദേവീ”തി? “പുത്തം, മഹാരാജാ”തി. “ദമ്മി തേ, ദേവി, പുത്തം, മാ ചിന്തയീ”തി വത്വാ ദേവലോകം ഗന്ത്വാ “അത്ഥി നു ഖോ ഏത്ഥ ഖീണായുകോ”തി ആവജ്ജേന്തോ “അയം മഹാപദുമോ ഉപരിദേവലോകം ഗന്തുകാമോ ച ഭവിസ്സതീ”തി ഞത്വാ തസ്സ വിമാനം ഗന്ത്വാ “താത മഹാപദുമ, മനുസ്സലോകം ഗച്ഛാഹീ”തി യാചി. സോ “മാ ഏവം, മഹാരാജ, ഭണ, ജേഗുച്ഛിതോ മനുസ്സലോകോ”തി . “താത, ത്വം മനുസ്സലോകേ പുഞ്ഞം കത്വാ ഇധൂപപന്നോ, തത്ഥേവ ഠത്വാ പാരമിയോ പൂരേതബ്ബാ, ഗച്ഛ, താതാ”തി. “ദുക്ഖോ, മഹാരാജ, ഗബ്ഭവാസോ, ന സക്കോമി തത്ഥ വസിതു”ന്തി. “താത, തേ ഗബ്ഭവാസോ നത്ഥി, തഥാ ഹി ത്വം കമ്മമകാസി, യഥാ പദുമഗബ്ഭേയേവ നിബ്ബത്തിസ്സസി, ഗച്ഛ, താതാ”തി പുനപ്പുനം വുച്ചമാനോ അധിവാസേസി.

സോ ദേവലോകാ ചവിത്വാ ബാരാണസിരഞ്ഞോ ഉയ്യാനേ സിലാപട്ടപോക്ഖരണിയം പദുമഗബ്ഭേ നിബ്ബത്തോ. തഞ്ച രത്തിം പച്ചൂസസമയേ മഹേസീ സുപിനന്തേന വീസതിഇത്ഥിസഹസ്സപരിവുതാ ഉയ്യാനം ഗന്ത്വാ സിലാപട്ടപോക്ഖരണിയം പദുമഗബ്ഭേ പുത്തം ലദ്ധാ വിയ അഹോസി. സാ പഭാതായ രത്തിയാ സീലാനി രക്ഖമാനാ തത്ഥ ഗന്ത്വാ ഏകം പദുമപുപ്ഫം അദ്ദസ, തം നേവ തീരേ ഹോതി ന ഗമ്ഭീരേ. സഹ ദസ്സനേനേവ ചസ്സാ തത്ഥ പുത്തസിനേഹോ ഉപ്പജ്ജി. സാ സയം ഏവ ഓതരിത്വാ തം പുപ്ഫം അഗ്ഗഹേസി, പുപ്ഫേ ഗഹിതമത്തേയേവ പത്താനി വികസിംസു. തത്ഥ സുവണ്ണപടിമം വിയ ദാരകം അദ്ദസ, ദിസ്വാവ “പുത്തോ മേ ലദ്ധോ”തി സദ്ദം നിച്ഛാരേസി. മഹാജനോ സാധുകാരസഹസ്സാനി പവത്തേസി. രഞ്ഞോ ച പേസേസി. രാജാ സുത്വാ “കത്ഥ ലദ്ധോ”തി പുച്ഛിത്വാ ലദ്ധോകാസം സുത്വാ “ഉയ്യാനഞ്ച പോക്ഖരണിയം പദുമഞ്ച അമ്ഹാകംയേവ, തസ്മാ അമ്ഹാകം ഖേത്തേ ജാതത്താ ഖേത്തജോ നാമായം പുത്തോ”തി വത്വാ നഗരം പവേസേത്വാ വീസതിസഹസ്സഇത്ഥിയോ ധാതികിച്ചം കാരേസി. യാ യാ കുമാരസ്സ രുചിം ഞത്വാ പത്ഥിതം പത്ഥിതം ഖാദനീയം ഖാദാപേതി, സാ സാ സഹസ്സം ലഭതി. സകലബാരാണസീ ചലിതാ, സബ്ബോ ജനോ കുമാരസ്സ പണ്ണാകാരസഹസ്സാനി പേസേസി. കുമാരോ തം തം അതിനേത്വാ “ഇമം ഖാദ, ഇമം ഭുഞ്ജാ”തി വുച്ചമാനോ ഭോജനേന ഉബ്ബാള്ഹോ ഉക്കണ്ഠിതോ ഹുത്വാ ഗോപുരദ്വാരം ഗന്ത്വാ ലാഖാഗുളകേന കീളതി.

തദാ അഞ്ഞതരോ പച്ചേകബുദ്ധോ ബാരാണസിം നിസ്സായ ഇസിപതനേ വസതി. സോ കാലസ്സേവ വുട്ഠായ സേനാസനവത്തസരീരപരികമ്മമനസികാരാദീനി സബ്ബകിച്ചാനി കത്വാ പടിസല്ലാനാ വുട്ഠിതോ “അജ്ജ കത്ഥ ഭിക്ഖം ഗഹേസ്സാമീ”തി ആവജ്ജേന്തോ കുമാരസ്സ സമ്പത്തിം ദിസ്വാ “ഏസ പുബ്ബേ കിം കമ്മം കരീ”തി വീമംസന്തോ “മാദിസസ്സ പിണ്ഡപാതം ദത്വാ ചതസ്സോ

പത്ഥനാ പത്ഥേസി, തത്ഥ തിസ്സോ സിദ്ധാ, ഏകാ താവ ന സിജ്ഝതി, തസ്സ ഉപായേന ആരമ്മണം ദസ്സേമീ”തി ഭിക്ഖാചാരവസേന കുമാരസ്സ സന്തികം അഗമാസി. കുമാരോ തം ദിസ്വാ “സമണ, മാ ഇധ ആഗച്ഛി, ഇമേ ഹി തമ്പി ‘ഇമം ഖാദ, ഇമം ഭുഞ്ജാ’തി വദേയ്യു”ന്തി ആഹ. സോ ഏകവചനേനേവ തതോ നിവത്തിത്വാ അത്തനോ സേനാസനം അഗമാസി. കുമാരോ പരിജനം ആഹ - “അയം സമണോ മയാ വുത്തമത്തോവ നിവത്തോ, കുദ്ധോ നു ഖോ മമാ”തി. സോ തേഹി “പബ്ബജിതാ നാമ ന കോധപരായണാ ഹോന്തി, പരേന പസന്നമനേന യം ദിന്നം, തേന യാപേന്തീ”തി വുച്ചമാനേപി “ദുട്ഠോ ഏവരൂപോ നാമ സമണോ, ഖമാപേസ്സാമി ന”ന്തി മാതാപിതൂനം ആരോചേത്വാ ഹത്ഥിം അഭിരുഹിത്വാ മഹതാ രാജാനുഭാവേന ഇസിപതനം ഗന്ത്വാ മിഗയൂഥം ദിസ്വാ പുച്ഛി - “കിന്നാമേതേ”തി? “ഏതേ, സാമി, മിഗാ നാമാ”തി. “ഏതേസം ‘ഇമം ഖാദഥ, ഇമം ഭുഞ്ജഥ, ഇമം സായഥാ’തി വത്വാ പടിജഗ്ഗന്താ അത്ഥീ”തി? “നത്ഥി, സാമി, യത്ഥ തിണോദകം സുലഭം തത്ഥ വസന്തീ”തി.

കുമാരോ “യഥാ ഇമേ അരക്ഖിയമാനാവ യത്ഥ ഇച്ഛന്തി, തത്ഥ വസന്തി, കദാ നു ഖോ അഹമ്പി ഏവം വസേയ്യ”ന്തി ഏതം ആരമ്മണം അഗ്ഗഹേസി. പച്ചേകബുദ്ധോപി തസ്സ ആഗമനം ഞത്വാ സേനാസനമഗ്ഗഞ്ച ചങ്കമനഞ്ച സമ്മജ്ജിത്വാ മട്ഠം കത്വാ ഏകദ്വത്തിക്ഖത്തും ചങ്കമിത്വാ പദനിക്ഖേപം ദസ്സേത്വാ ദിവാവിഹാരോകാസഞ്ച പണ്ണസാലഞ്ച സമ്മജ്ജിത്വാ മട്ഠം കത്വാ പവിസനപദനിക്ഖേപം ദസ്സേത്വാ നിക്ഖമനപദനിക്ഖേപം അദസ്സേത്വാ അഞ്ഞത്ര അഗമാസി. കുമാരോ തത്ഥ ഗന്ത്വാ തം പദേസം സമ്മജ്ജിത്വാ മട്ഠകതം ദിസ്വാ “വസതി മഞ്ഞേ ഏത്ഥ സോ പച്ചേകബുദ്ധോ”തി പരിജനേന ഭാസിതം സുത്വാ ആഹ - “പാതോപി സോ സമണോ ദുസ്സതി, ഇദാനി ഹത്ഥിഅസ്സാദീഹി അത്തനോ ഓകാസം അക്കന്തം ദിസ്വാ സുട്ഠുതരം ദുസ്സേയ്യ, ഇധേവ തുമ്ഹേ തിട്ഠഥാ”തി ഹത്ഥിക്ഖന്ധാ ഓരുയ്ഹ ഏകകോവ സേനാസനം പവിട്ഠോ വത്തസീസേന സുസമ്മട്ഠോകാസേ പദനിക്ഖേപം ദിസ്വാ “സോ ദാനായം സമണോ ഏത്ഥ ചങ്കമന്തോ ന വണിജ്ജാദികമ്മം ചിന്തേസി, അദ്ധായം അത്തനോ ഹിതമേവ ചിന്തേസി മഞ്ഞേ”തി പസന്നമാനസോ ചങ്കമം അഭിരുഹിത്വാ ദൂരീകതപുഥുവിതക്കോ ഗന്ത്വാ പാസാണഫലകേ നിസീദിത്വാ സഞ്ജാതഏകഗ്ഗോ ഹുത്വാ പണ്ണസാലം പവിസിത്വാ വിപസ്സന്തോ പച്ചേകബോധിഞാണം അധിഗന്ത്വാ പുരിമനയേനേവ പുരോഹിതേന കമ്മട്ഠാനം പുച്ഛിതോ ഗഗനതലേ നിസിന്നോ ഇമം ഗാഥമഭാസി.

തത്ഥ **മിഗോ**തി ദ്വേ മിഗാ - ഏണീമിഗോ ച പസദമിഗോ ച. അപിച സബ്ബേസം ആരഞ്ഞികാനം ചതുപ്പദാനം ഏതം അധിവചനം. ഇധ പന പസദമിഗോ അധിപ്പേതോതി വദന്തി. **അരഞ്ഞമ്ഹീ**തി ഗാമഞ്ച ഗാമൂപചാരഞ്ച ഠപേത്വാ അവസേസം അരഞ്ഞം, ഇധ പന ഉയ്യാനം അധിപ്പേതം, തസ്മാ “ഉയ്യാനമ്ഹീ”തി വുത്തം ഹോതി. **യഥാ**തി പടിഭാഗേ. **അബദ്ധോ**തി രജ്ജുബന്ധനാദീഹി അബദ്ധോ, ഏതേന വിസ്സത്ഥചരിയം ദീപേതി. **യേനിച്ഛകം ഗച്ഛതി ഗോചരായാ**തി യേന യേന ദിസാഭാഗേന ഗന്തുമിച്ഛതി, തേന തേന ദിസാഭാഗേന ഗോചരായ ഗച്ഛതി. വുത്തമ്പി ചേതം ഭഗവതാ -

> “സേയ്യഥാപി , ഭിക്ഖവേ, ആരഞ്ഞകോ മിഗോ അരഞ്ഞേ പവനേ ചരമാനോ വിസ്സത്ഥോ ഗച്ഛതി, വിസ്സത്ഥോ തിട്ഠതി, വിസ്സത്ഥോ നിസീദതി, വിസ്സത്ഥോ സേയ്യം കപ്പേതി. തം കിസ്സ ഹേതു? അനാപാഥഗതോ, ഭിക്ഖവേ, ലുദ്ദസ്സ, ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു വിവിച്ചേവ കാമേഹി…പേ… പഠമം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി. അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു അന്തമകാസി മാരം അപദം, വധിത്വാ മാരചക്ഖും അദസ്സനം ഗതോ പാപിമതോ”തി (മ॰ നി॰ ൧.൨൮൭; ചൂളനി॰ ഖഗ്ഗവിസാണസുത്തനിദ്ദേസ ൧൨൩) വിത്ഥാരോ.

സേരിതന്തി സച്ഛന്ദവുത്തിതം അപരായത്തതം വാ, ഇദം വുത്തം ഹോതി - യഥാ മിഗോ അരഞ്ഞമ്ഹി അബദ്ധോ യേനിച്ഛകം ഗച്ഛതി ഗോചരായ, തഥാ കദാ നു ഖോ അഹമ്പി തണ്ഹാബന്ധനം ഛിന്ദിത്വാ ഏവം ഗച്ഛേയ്യന്തി. **വിഞ്ഞൂ** പണ്ഡിതോ നരോ സേരിതം പേക്ഖമാനോ ഏകോ ചരേതി.

മിഗോഅരഞ്ഞഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩൯. ആമന്തനാ ഹോതീതി കാ ഉപ്പത്തി? ബാരാണസിരഞ്ഞോ കിര മഹാഉപട്ഠാനസമയേ അമച്ചാ ഉപസങ്കമിംസു. തേസു ഏകോ അമച്ചോ “ദേവ, സോതബ്ബം അത്ഥീ”തി ഏകമന്തം ഗമനം യാചി. സോ ഉട്ഠായാസനാ അഗമാസി. പുന ഏകോ മഹാഉപട്ഠാനേ നിസിന്നം യാചി, ഏകോ ഹത്ഥിക്ഖന്ധേ നിസിന്നം, ഏകോ അസ്സപിട്ഠിയം നിസിന്നം, ഏകോ സുവണ്ണരഥേ നിസിന്നം, ഏകോ സിവികായ നിസീദിത്വാ ഉയ്യാനം ഗച്ഛന്തം യാചി. രാജാ തതോ ഓരോഹിത്വാ അഗമാസി. അപരോ ജനപദചാരികം ഗച്ഛന്തം യാചി, തസ്സപി വചനം സുത്വാ ഹത്ഥിക്ഖന്ധതോ ഓരുയ്ഹ

ഏകമന്തം അഗമാസി. ഏവം സോ തേഹി നിബ്ബിന്നോ ഹുത്വാ പബ്ബജി. അമച്ചാ ഇസ്സരിയേന വഡ്ഢന്തി. തേസു ഏകോ ഗന്ത്വാ രാജാനം ആഹ - "അസുകം നാമ, മഹാരാജ, ജനപദം മയ്ഹം ദേഹീ"തി. രാജാ തം "ഇത്ഥന്നാമോ ഭുഞ്ജതീ"തി ഭണതി. സോ രഞ്ഞോ വചനം അനാദിയിത്വാ "ഗച്ഛാമഹം തം ജനപദം ഗഹേത്വാ ഭുഞ്ജാമീ"തി തത്ഥ ഗന്ത്വാ കലഹം കത്വാ പുന ഉഭോപി രഞ്ഞോ സന്തികം ആഗന്ത്വാ അഞ്ഞമഞ്ഞസ്സ ദോസം ആരോചേന്തി. രാജാ "ന സക്കാ ഇമേ തോസേതു"ന്തി തേസം ലോഭേ ആദീനവം ദിസ്വാ വിപസ്സന്തോ പച്ചേകബോധിം സച്ഛാകാസി. സോ പുരിമനയേന ഇമം ഉദാനം അഭാസി.

തസ്സത്ഥോ - സഹായമജ്ഝേ ഠിതസ്സ ദിവാസേയ്യസങ്ഖാതേ **വാസേ** ച, മഹാഉപട്ഠാനസങ്ഖാതേ **ഠാനേ** ച, ഉയ്യാനഗമനസങ്ഖാതേ **ഗമനേ** ച, ജനപദചാരികസങ്ഖാതായ **ചാരികായ** ച, "ഇദം മേ സുണ, ഇദം മേ ദേഹീ"തിആദിനാ നയേന തഥാ തഥാ ആമന്തനാ ഹോതി, തസ്മാ അഹം തത്ഥ നിബ്ബിജ്ജിത്വാ യായം അരിയജനസേവിതാ അനേകാനിസംസാ ഏകന്തസുഖാ, ഏവം സന്തേപി ലോഭാഭിഭൂതേഹി സബ്ബകാപുരിസേഹി അനഭിപത്ഥിതാ പബ്ബജ്ജാ, തം **അനഭിജ്ഝിതം** പരേസം അവസവത്തനേന ഭബ്ബപുഗ്ഗലവസേന **സേരിതഞ്ച പേക്ഖമാനോ** വിപസ്സനം ആരഭിത്വാ അനുക്കമേന പച്ചേകബോധിം അധിഗതോസ്മി. സേസം വുത്തനയമേവാതി.

ആമന്തനാഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩൭. ഖിഡ്ഡാരതീതി കാ ഉപ്പത്തി? ബാരാണസിയം കിര ഏകപുത്തകബ്രഹ്മദത്തോ നാമ രാജാ അഹോസി. സോ തസ്സ ഏകപുത്തകോ പിയോ അഹോസി മനാപോ പാണസമോ, രാജാ സബ്ബഇരിയാപഥേസു പുത്തകം ഗഹേത്വാവ വത്തതി. സോ ഏകദിവസം ഉയ്യാനം ഗച്ഛന്തോ തം ഠപേത്വാ ഗതോ. കുമാരോപി തം ദിവസംയേവ ഉപ്പന്നേന ബ്യാധിനാ മതോ. അമച്ചാ "പുത്തസിനേഹേന രഞ്ഞോ ഹദയമ്പി ഫലേയ്യാ"തി അനാരോചേത്വാവ നം ഝാപേസും. രാജാ ഉയ്യാനേ സുരാമദേന മത്തോ പുത്തം നേവ സരതി, തഥാ ദുതിയദിവസേപി ന്ഹാനഭോജനവേലാസു. അഥ ഭുത്താവീ നിസിന്നോ സരിത്വാ "പുത്തം മേ ആനേഥാ"തി ആഹ. തസ്സ അനുരൂപേന വിധാനേന തം പവത്തിം ആരോചേസും. തതോ സോകാഭിഭൂതോ നിസിന്നോ ഏവം യോനിസോ മനസാകാസി - "ഇമസ്മിം സതി ഇദം ഹോതി, ഇമസ്സുപ്പാദാ ഇദം ഉപ്പജ്ജതീ"തി. ഏവം അനുക്കമേന അനുലോമപടിലോമം പടിച്ചസമുപ്പാദം സമ്മസന്തോ പച്ചേകസമ്ബോധിം സച്ഛാകാസി. സേസം സംസഗ്ഗഗാഥാവണ്ണനായം വുത്തസദിസമേവ ഠപേത്വാ ഗാഥായത്ഥവണ്ണനം.

അത്ഥവണ്ണനാ പന - **ഖിഡ്ഡാ**തി കീളനാ. സാ ദുവിധാ ഹോതി കായികാ ച വാചസികാ ച. തത്ഥ കായികാ നാമ ഹത്ഥീഹിപി കീളന്തി, അസ്സേഹിപി രഥേഹിപി ധനൂഹിപി ഥരൂഹിപീതി ഏവമാദി. വാചസികാ നാമ ഗീതം സിലോകഭണനം മുഖഭേരിആലമ്ബരഭേരീതി ഏവമാദി. **രതീ**തി പഞ്ചകാമഗുണരതി. **വിപുല**ന്തി യാവ അട്ഠിമിഞ്ജം അഹച്ച ഠാനേന സകലത്തഭാവബ്യാപകം. സേസം പാകടമേവ . അനുസന്ധിയോജനാപി ചേത്ഥ സംസഗ്ഗഗാഥായ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബാ, തതോ പരഞ്ച സബ്ബം.

ഖിഡ്ഡാരതിഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩൮. ചാതുദ്ദിസോതി കാ ഉപ്പത്തി? പുബ്ബേ കിര കസ്സപസ്സ ഭഗവതോ സാസനേ പഞ്ച പച്ചേകബോധിസത്താ പബ്ബജിത്വാ വീസതി വസ്സസഹസ്സാനി ഗതപച്ചാഗതവത്തം പൂരേത്വാ ദേവലോകേ നിബ്ബത്താ. തതോ ചവിത്വാ തേസം ജേട്ഠകോ ബാരാണസിരാജാ അഹോസി, സേസാ പാകതികരാജാനോ. തേ ചത്താരോപി കമ്മട്ഠാനം ഉഗ്ഗണ്ഹിത്വാ രജ്ജം പഹായ പബ്ബജിത്വാ അനുക്കമേന പച്ചേകബുദ്ധാ ഹുത്വാ നന്ദമൂലകപബ്ഭാരേ വസന്താ ഏകദിവസം സമാപത്തിതോ വുട്ഠായ വംസക്കളീരഗാഥായം വുത്തനയേനേവ അത്തനോ കമ്മഞ്ച സഹായഞ്ച ആവജ്ജേത്വാ ഞത്വാ ബാരാണസിരഞ്ഞോ ഉപായേന ആരമ്മണം ദസ്സേതും ഓകാസം ഗവേസന്തി. സോ ച രാജാ തിക്ഖത്തും രത്തിയാ ഉബ്ബിജ്ജതി, ഭീതോ വിസ്സരം കരോതി, മഹാതലേ ധാവതി. പുരോഹിതേന കാലസ്സേവ വുട്ഠായ സുഖസേയ്യം പുച്ഛിതോപി "കുതോ മേ, ആചരിയ, സുഖ"ന്തി സബ്ബം തം പവത്തിം ആരോചേസി. പുരോഹിതോപി "അയം രോഗോ ന സക്കാ യേന കേനചി ഉദ്ധം വിരേചനാദിനാ ഭേസജ്ജകമ്മേന വിനേതും, മയ്ഹം പന ഖാദനൂപായോ ഉപ്പന്നോ"തി ചിന്തേത്വാ "രജ്ജഹാനിജീവിതന്തരായാദീനം പുബ്ബനിമിത്തം ഏതം, മഹാരാജാ"തി രാജാനം സുട്ഠുതരം ഉബ്ബേജേത്വാ "തസ്സ വൂപസമനത്ഥം ഏത്തകേ ച ഏത്തകേ ച ഹത്ഥിഅസ്സരഥാദയോ ഹിരഞ്ഞസുവണ്ണഞ്ച ദക്ഖിണം ദത്വാ യഞ്ഞോ യജിതബ്ബോ"തി യഞ്ഞയജനേ സമാദപേസി.

തതോ പച്ചേകബുദ്ധാ അനേകാനി പാണസഹസ്സാനി യഞ്ഞത്ഥായ സമ്പിണ്ഡിയമാനാനി ദിസ്വാ "ഏതസ്മിം കമ്മേ കതേ ദുബ്ബോധനേയ്യോ ഭവിസ്സതി, ഹന്ദ നം പടികച്ചേവ ഗന്ത്വാ പേക്ഖാമാ"തി

വംസക്കളീരഗാഥായം വുത്തനയേന ആഗന്ത്വാ പിണ്ഡായ ചരമാനാ രാജങ്ഗണേ പടിപാടിയാ അഗമംസു. രാജാ സീഹപഞ്ജരേ ഠിതോ രാജങ്ഗണം ഓലോകയമാനോ തേ അദ്ദക്ഖി, സഹ ദസ്സനേനേവ ചസ്സ സിനേഹോ ഉപ്പജ്ജി. തതോ തേ പക്കോസാപേത്വാ ആകാസതലേ പഞ്ഞത്താസനേ നിസീദാപേത്വാ സക്കച്ചം ഭോജേത്വാ കതഭത്തകിച്ചേ "കേ തുമ്ഹേ"തി പുച്ഛി. "മയം, മഹാരാജ, ചാതുദ്ദിസാ നാമാ"തി. "ഭന്തേ, ചാതുദ്ദിസാതി ഇമസ്സ കോ അത്ഥോ"തി? "ചതൂസു ദിസാസു കത്ഥചി കുതോചി ഭയം വാ ചിത്തുത്രാസോ വാ അമ്ഹാകം നത്ഥി, മഹാരാജാ"തി. "ഭന്തേ, തുമ്ഹാകം തം ഭയം കിം കാരണാ ന ഹോതീ"തി? "മയം, മഹാരാജ, മേത്തം ഭാവേമ, കരുണം ഭാവേമ, മുദിതം ഭാവേമ, ഉപേക്ഖം ഭാവേമ. തേന നോ തം ഭയം ന ഹോതീ"തി വത്വാ ഉട്ഠായാസനാ അത്തനോ വസനട്ഠാനം അഗമംസു.

തതോ രാജാ ചിന്തേസി - "ഇമേ സമണാ 'മേത്താദിഭാവനായ ഭയം ന ഹോതീ'തി ഭണന്തി, ബ്രാഹ്മണാ പന അനേകസഹസ്സപാണവധം വണ്ണയന്തി, കേസം നു ഖോ വചനം സച്ച"ന്തി? അഥസ്സ ഏതദഹോസി - "സമണാ സുദ്ധേന അസുദ്ധം ധോവന്തി, ബ്രാഹ്മണാ പന അസുദ്ധേന അസുദ്ധം. ന സക്കാ ഖോ പന അസുദ്ധേന അസുദ്ധം ധോവിതും, പബ്ബജിതാനം ഏവ വചനം സച്ച"ന്തി. സോ "സബ്ബേ സത്താ സുഖിതാ ഹോന്തൂ"തിആദിനാ നയേന മേത്താദയോ ചത്താരോപി ബ്രഹ്മവിഹാരേ ഭാവേത്വാ ഹിതഫരണേന ചിത്തേന അമച്ചേ ആണാപേസി - "സബ്ബേ പാണേ മുഞ്ചഥ, സീതാനി പാനീയാനി പിവന്തു, ഹരിതാനി തിണാനി ഖാദന്തു, സീതോ ച വാതോ തേസം ഉപവായതൂ"തി . തേ തഥാ അകംസു.

തതോ രാജാ "കല്യാണമിത്താനം വചനേന പാപകമ്മതോ മുത്തോമ്ഹീ"തി തത്ഥേവ നിസിന്നോ വിപസ്സിത്വാ പച്ചേകബോധിം സച്ഛാകാസി. അമച്ചേഹി ച ഭോജനവേലായം "ഭുഞ്ജ, മഹാരാജ, കാലോ"തി വുത്തേ "നാഹം രാജാ"തി പുരിമനയേനേവ സബ്ബം വത്വാ ഇമം ഉദാനബ്യാകരണഗാഥം അഭാസി.

തത്ഥ **ചാതുദ്ദിസോ**തി ചതൂസു ദിസാസു യഥാസുഖവിഹാരീ, "ഏകം ദിസം ഫരിത്വാ വിഹരതീ"തിആദിനാ വാ നയേന ബ്രഹ്മവിഹാരഭാവനായ ഫരിതാ ചതസ്സോ ദിസാ അസ്സ സന്തീതി ചാതുദ്ദിസോ. താസു ചതൂസു ദിസാസു കത്ഥചി സത്തേ വാ സങ്ഖാരേ വാ ഭയേന ന പടിഹനതീതി **അപ്പടിഘോ. സന്തുസ്സമാനോ**തി ദ്വാദസവിധസ്സ സന്തോസസ്സ വസേന സന്തുസ്സകോ ച. **ഇതരീതരേനാ**തി ഉച്ചാവചേന പച്ചയേന. **പരിസ്സയാനം സഹിതാ അഛമ്ഭീ**തി ഏത്ഥ പരിസ്സയന്തി കായചിത്താനി, പരിഹാപേന്തി വാ തേസം സമ്പത്തിം, താനി വാ പടിച്ച സയന്തീതി പരിസ്സയാ, ബാഹിരാനം സീഹബ്യഗ്ഘാദീനം അബ്ഭന്തരാനഞ്ച കാമച്ഛന്ദാദീനം കായചിത്തുപദ്ദവാനം ഏതം അധിവചനം. തേ പരിസ്സയേ അധിവാസനഖന്തിയാ ച വീരിയാദീഹി ധമ്മേഹി ച സഹതീതി പരിസ്സയാനം സഹിതാ. ഥദ്ധഭാവകരഭയാഭാവേന അഛമ്ഭീ. കിം വുത്തം ഹോതി? യഥാ തേ ചത്താരോ സമണാ, ഏവം ഇതരീതരേന പച്ചയേന സന്തുസ്സമാനോ ഏത്ഥ പടിപത്തിപദട്ഠാനേ സന്തോസേ ഠിതോ ചതൂസു ദിസാസു മേത്താദിഭാവനായ ചാതുദ്ദിസോ, സത്തസങ്ഖാരേസു പടിഹനനഭയാഭാവേന അപ്പടിഘോ ച ഹോതി. സോ ചാതുദ്ദിസത്താ വുത്തപ്പകാരാനം പരിസ്സയാനം സഹിതാ, അപ്പടിഘത്താ അഛമ്ഭീ ച ഹോതീതി ഏവം പടിപത്തിഗുണം ദിസ്വാ യോനിസോ പടിപജ്ജിത്വാ പച്ചേകബോധിം അധിഗതോമ്ഹീതി. അഥ വാ തേ സമണാ വിയ സന്തുസ്സമാനോ ഇതരീതരേന വുത്തനയേന ചാതുദ്ദിസോ ഹോതീതി ഞത്വാ ഏവം ചാതുദ്ദിസഭാവം പത്ഥയന്തോ യോനിസോ പടിപജ്ജിത്വാ അധിഗതോമ്ഹി. തസ്മാ അഞ്ഞോപി ഈദിസം ഠാനം പത്ഥയന്തോ ചാതുദ്ദിസതായ പരിസ്സയാനം സഹിതാ അപ്പടിഘതായ ച അഛമ്ഭീ ഹുത്വാ ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോതി. സേസം വുത്തനയമേവാതി.

ചാതുദ്ദിസഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯൯. ദുസ്സങ്ഗഹാതി കാ ഉപ്പത്തി? ബാരാണസിരഞ്ഞോ കിര അഗ്ഗമഹേസീ കാലമകാസി. തതോ വീതിവത്തേസു സോകദിവസേസു ഏകദിവസം അമച്ചാ "രാജൂനം നാമ തേസു തേസു കിച്ചേസു അഗ്ഗമഹേസീ അവസ്സം ഇച്ഛിതബ്ബാ, സാധു ദേവോ അഞ്ഞമ്പി ദേവിം ആനേതൂ"തി യാചിംസു. രാജാ "തേന ഹി, ഭണേ, ജാനാഥാ"തി ആഹ. തേ പരിയേസന്താ സാമന്തരജ്ജേ രാജാ മതോ , തസ്സ ദേവീ രജ്ജം അനുസാസതി, സാ ച ഗബ്ഭിനീ അഹോസി, അമച്ചാ "അയം രഞ്ഞോ അനുരൂപാ"തി ഞത്വാ തം യാചിംസു. സാ "ഗബ്ഭിനീ നാമ മനുസ്സാനം അമനാപാ ഹോതി. സചേ ആഗമേഥ, യാവ വിജായാമി, ഏവം സാധു. നോ ചേ, അഞ്ഞം പരിയേസഥാ"തി ആഹ. തേ രഞ്ഞോപി ഏതമത്ഥം ആരോചേസും. രാജാ "ഗബ്ഭിനീപി ഹോതു, ആനേഥാ"തി ആഹ. തേ ആനേസും. രാജാ തം അഭിസിഞ്ചിത്വാ സബ്ബം മഹേസിയാ ഭോഗം അദാസി, തസ്സാ പരിജനാനഞ്ച നാനാവിധേഹി പണ്ണാകാരേഹി സങ്ഗണ്ഹാതി. സാ കാലേന പുത്തം വിജായി. രാജാ തം അത്തനോ പുത്തം വിയ സബ്ബിരിയാപഥേസു അങ്കേ ച ഉരേ ച കത്വാ വിഹരതി. തദാ ദേവിയാ

പരിജനാ ചിന്തേസും - "രാജാ അതിവിയ സങ്ഗണ്ഹാതി, കുമാരേ അതിവിസ്സാസം കരോതി, ഹന്ദ, നം പരിഭിന്ദിസ്സാമാ"തി.

തതോ കുമാരം ആഹംസു - "ത്വം, താത, അമ്ഹാകം രഞ്ഞോ പുത്തോ, ന ഇമസ്സ രഞ്ഞോ പുത്തോ. മാ ഏത്ഥ വിസ്സാസം ആപജ്ജീ"തി. അഥ കുമാരോ "ഏഹി പുത്താ"തി രഞ്ഞാ വുച്ചമാനോപി ഹത്ഥേന ആകഡ്ഢിയമാനോപി പുബ്ബേ വിയ രാജാനം ന അല്ലീയതി. രാജാ "കിം കാരണ"ന്തി വീമംസന്തോ തം പവത്തിം ഞത്വാ "ഏതേ മയാ സങ്ഗഹിതാപി പടിക്കൂലവുത്തിനോ ഏവാ"തി നിബ്ബിജ്ജിത്വാ രജ്ജം പഹായ പബ്ബജിതോ. "രാജാ പബ്ബജിതോ"തി അമച്ചപരിജനാപി ബഹൂ പബ്ബജിംസു. സപരിജനോ രാജാ പബ്ബജിതോപി മനുസ്സാ പണീതേ പച്ചയേ ഉപനേന്തി, രാജാ പണീതേ പച്ചയേ യഥാവുഡ്ഢം ദാപേസി. തത്ഥ യേ സുന്ദരം ലഭന്തി, തേ തുസ്സന്തി. ഇതരേ ഉജ്ഝായന്തി "മയം പരിവേണാദീനി സമ്മജ്ജന്താ സബ്ബകിച്ചാനി കരോന്തി, ലൂഖഭത്തം ജിണ്ണവത്ഥഞ്ച ലഭാമാ"തി. സോ തമ്പി ഞത്വാ "ഇമേ യഥാവുഡ്ഢം ദീയമാനാപി ഉജ്ഝായന്തി, അഹോ ദുസ്സങ്ഗഹാ പരിസാ"തി പത്തചീവരമാദായ ഏകോവ അരഞ്ഞം പവിസിത്വാ വിപസ്സനം ആരഭിത്വാ പച്ചേകബോധിം സച്ഛാകാസി. തത്ഥ ആഗതേഹി ച കമ്മട്ഠാനം പുച്ഛിതോ ഇമം ഗാഥമഭാസി. സാ അത്ഥതോ പാകടാ ഏവ. അയം പന യോജനാ - ദുസ്സങ്ഗഹാ പബ്ബജിതാപി ഏകേ, യേ അസന്തോസാഭിഭൂതാ, തഥാവിധാ ഏവ ച അഥോ ഗഹട്ഠാ ഘരമാവസന്താ. ഏതാഹം ദുസ്സങ്ഗഹഭാവം ജിഗുച്ഛന്തോ വിപസ്സനം ആരഭിത്വാ അധിഗതോതി. സേസം പുരിമനയേനേവ വേദിതബ്ബന്തി.

ദുസ്സങ്ഗഹഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൦. ഓരോപയിത്വാതി കാ ഉപ്പത്തി? ബാരാണസിയം കിര ചാതുമാസികബ്രഹ്മദത്തോ നാമ രാജാ ഗിമ്ഹാനം പഠമേ മാസേ ഉയ്യാനം ഗതോ. തത്ഥ രമണീയേ ഭൂമിഭാഗേ നീലഘനപത്തസഞ്ഛന്നം കോവിളാരരുക്ഖം ദിസ്വാ "കോവിളാരമൂലേ മമ സയനം പഞ്ഞാപേഥാ"തി വത്വാ ഉയ്യാനേ കീളിത്വാ സായന്ഹസമയം തത്ഥ സേയ്യം കപ്പേസി. പുന ഗിമ്ഹാനം മജ്ഝിമേ മാസേ ഉയ്യാനം ഗതോ, തദാ കോവിളാരോ പുപ്ഫിതോ ഹോതി, തദാപി തഥേവ അകാസി. പുനപി ഗിമ്ഹാനം പച്ഛിമേ മാസേ ഗതോ, തദാ കോവിളാരോ സഞ്ഛിന്നപത്തോ സുക്ഖരുക്ഖോ വിയ ഹോതി, തദാപി രാജാ അദിസ്വാവ തം രുക്ഖം പുബ്ബപരിചയേന തത്ഥേവ സേയ്യം ആണാപേസി. അമച്ചാ ജാനന്താപി രഞ്ഞോ ആണത്തിയാ തത്ഥ സയനം പഞ്ഞാപേസും. സോ ഉയ്യാനേ കീളിത്വാ സായന്ഹസമയേ തത്ഥ സേയ്യം കപ്പേന്തോ തം രുക്ഖം ദിസ്വാ "അരേ, അയം പുബ്ബേ സഞ്ഛന്നപത്തോ മണിമയോ വിയ അഭിരൂപദസ്സനോ അഹോസി, തതോ മണിവണ്ണസാഖന്തരേ ഠപിതപവാളങ്കുരസദിസേഹി പുപ്ഫേഹി സസ്സിരികദസ്സനോ അഹോസി, മുത്തജാലസദിസവാലികാകിണ്ണോ ചസ്സ ഹേട്ഠാഭൂമിഭാഗോ ബന്ധനാ പവുത്തപുപ്ഫസഞ്ഛന്നോ രത്തകമ്ബലസന്ഥതോ വിയ അഹോസി. സോ നാമജ്ജ സുക്ഖരുക്ഖോ വിയ സാഖാമത്താവസേസോ ഠിതോ, അഹോ ജരായ ഉപഹതോ കോവിളാരോ"തി ചിന്തേത്വാ "അനുപാദിണ്ണമ്പി താവ ജരായ ഹഞ്ഞതി, കിമങ്ഗം പന ഉപാദിണ്ണ"ന്തി അനിച്ചസഞ്ഞം പടിലഭി. തദനുസാരേനേവ സബ്ബസങ്ഖാരേ ദുക്ഖതോ അനത്തതോ ച വിപസ്സന്തോവ "അഹോ വതാഹമ്പി സഞ്ഛിന്നപത്തോ കോവിളാരോ വിയ അപഗതഗിഹിബ്യഞ്ജനോ ഭവേയ്യ"ന്തി പത്ഥയമാനോ അനുപുബ്ബേന തസ്മിം സയനതലേ ദക്ഖിണേന പസ്സേന നിപന്നോയേവ വിപസ്സിത്വാ പച്ചേകബോധിം സച്ഛാകാസി. തതോ ഗമനകാലേ അമച്ചേഹി "കാലോ, ദേവ, ഗന്തു"ന്തി വുത്തേ "നാഹം രാജാ"തിആദീനി വത്വാ പുരിമനയേനേവ ഇമം ഗാഥമഭാസി.

തത്ഥ **ഓരോപയിത്വാ**തി അപനേത്വാ. **ഗിഹിബ്യഞ്ജനാനീ**തി കേസമസ്സുഓദാതവത്ഥാലങ്കാരമാലാഗന്ധവിലേപനപുത്തദാരദാസിദാസാദീനി. ഏതാനി ഗിഹിഭാവം ബ്യഞ്ജയന്തി, തസ്മാ "ഗിഹിബ്യഞ്ജനാനീ"തി വുച്ചന്തി. **സഞ്ഛിന്നപത്തോ**തി പതിതപത്തോ. **ഛേത്വാന**തി മഗ്ഗഞാണേന ഛിന്ദിത്വാ. **വീരോ**തി മഗ്ഗവീരിയേന സമന്നാഗതോ. **ഗിഹിബന്ധനാനീ**തി കാമബന്ധനാനി. കാമാ ഹി ഗിഹീനം ബന്ധനാനി. അയം താവ പദത്ഥോ. അയം പന അധിപ്പായോ - "അഹോ വതാഹമ്പി ഓരോപയിത്വാ ഗിഹിബ്യഞ്ജനാനി സഞ്ഛിന്നപത്തോ യഥാ കോവിളാരോ ഭവേയ്യ"ന്തി ഏവം ചിന്തയമാനോ വിപസ്സനം ആരഭിത്വാ അധിഗതോതി. സേസം പുരിമനയേനേവ വേദിതബ്ബന്തി.

കോവിളാരഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പഠമവഗ്ഗോ നിട്ഠിതോ.

൧൦൧-൨. സചേ ലഭേഥാതി കാ ഉപ്പത്തി? പുബ്ബേ കിര കസ്സപസ്സ ഭഗവതോ സാസനേ ദ്വേ പച്ചേകബോധിസത്താ പബ്ബജിത്വാ വീസതി വസ്സസഹസ്സാനി ഗതപച്ചാഗതവത്തം പൂരേത്വാ ദേവലോകേ ഉപ്പന്നാ. തതോ ചവിത്വാ തേസം ജേട്ഠകോ ബാരാണസിരഞ്ഞോ പുത്തോ, കനിട്ഠോ പുരോഹിതസ്സ പുത്തോ അഹോസി. തേ ഏകദിവസംയേവ പടിസന്ധിം ഗഹേത്വാ ഏകദിവസമേവ മാതു കുച്ഛിതോ നിക്ഖമിത്വാ സഹപംസുകീളകാ സഹായകാ അഹേസും. പുരോഹിതപുത്തോ പഞ്ഞവാ അഹോസി. സോ രാജപുത്തം ആഹ - "സമ്മ, ത്വം തവ പിതുനോ അച്ചയേന രജ്ജം ലഭിസ്സസി, അഹം പുരോഹിതട്ഠാനം, സുസിക്ഖിതേന ച രജ്ജം അനുസാസിതും സക്കാ, ഏഹി സിപ്പം ഉഗ്ഗണ്ഹിസ്സാമാ"തി. തതോ ഉഭോപി യഞ്ഞോപചിതാ ഹുത്വാ ഗാമനിഗമാദീസു ഭിക്ഖം ചരമാനാ പച്ചന്തജനപദഗാമം ഗതാ. തഞ്ച ഗാമം പഞ്ച പച്ചേകബുദ്ധാ ഭിക്ഖാചാരവേലായ പവിസിംസു. തത്ഥ മനുസ്സാ പച്ചേകബുദ്ധേ ദിസ്വാ ഉസ്സാഹജാതാ ആസനാനി പഞ്ഞാപേത്വാ പണീതം ഖാദനീയം വാ ഭോജനീയം വാ ഉപനാമേത്വാ പൂജേന്തി. തേസം ഏതദഹോസി - "അമ്ഹേഹി സദിസാ ഉച്ചാകുലികാ നാമ നത്ഥി, അപി ച പനിമേ മനുസ്സാ യദി ഇച്ഛന്തി, അമ്ഹാകം ഭിക്ഖം ദേന്തി, യദി നിച്ഛന്തി, ന ദേന്തി, ഇമേസം പന പബ്ബജിതാനം ഏവരൂപം സക്കാരം കരോന്തി, അദ്ധാ ഏതേ കിഞ്ചി സിപ്പം ജാനന്തി, ഹന്ദ, നേസം സന്തികേ സിപ്പം ഉഗ്ഗണ്ഹാമാ"തി. തേ മനുസ്സേസു പടിക്കന്തേസു ഓകാസം ലഭിത്വാ "യം, ഭന്തേ, തുമ്ഹേ സിപ്പം ജാനാഥ, തം അമ്ഹേഹി സിക്ഖാപേഥാ"തി യാചിംസു. പച്ചേകബുദ്ധാ "ന സക്കാ അപബ്ബജിതേന സിക്ഖിതു"ന്തി ആഹംസു. തേ പബ്ബജ്ജം യാചിത്വാ പബ്ബജിംസു. തതോ നേസം പച്ചേകബുദ്ധാ "ഏവം വോ നിവാസേതബ്ബം, ഏവം പാരുപിതബ്ബ"ന്തിആദിനാ നയേന ആഭിസമാചാരികം ആചിക്ഖിത്വാ "ഇമസ്സ സിപ്പസ്സ ഏകീഭാവാഭിരതി നിപ്ഫത്തി, തസ്മാ ഏകേനേവ നിസീദിതബ്ബം, ഏകേന ചങ്കമിതബ്ബം, ഏകേന ഠാതബ്ബം, ഏകേന സയിതബ്ബ"ന്തി പാടിയേക്കം പണ്ണസാലം അദംസു, തതോ തേ അത്തനോ അത്തനോ പണ്ണസാലം പവിസിത്വാ നിസീദിംസു. പുരോഹിതപുത്തോ നിസിന്നകാലതോ പഭുതി ചിത്തസമാധാനം ലദ്ധാ ഝാനം പടിലഭി. രാജപുത്തോ മുഹുത്തേനേവ ഉക്കണ്ഠിതോ തസ്സ സന്തികം ആഗതോ. സോ തം ദിസ്വാ "കിം, സമ്മാ"തി പുച്ഛി. "ഉക്കണ്ഠിതോമ്ഹീ"തി ആഹ. "തേന ഹി ഇധ നിസീദാ"തി. സോ തത്ഥ മുഹുത്തം നിസീദിത്വാ ആഹ - "ഇമസ്സ കിര, സമ്മ, സിപ്പസ്സ ഏകീഭാവാഭിരതി നിപ്ഫത്തീ"തി? പുരോഹിതപുത്തോ "ഏവം, സമ്മ, തേന ഹി ത്വം അത്തനോ നിസിന്നോകാസം ഏവ ഗച്ഛ, ഉഗ്ഗണ്ഹിസ്സാമി ഇമസ്സ സിപ്പസ്സ നിപ്ഫത്തി"ന്തി ആഹ. സോ ഗന്ത്വാ പുനപി മുഹുത്തകേനേവ ഉക്കണ്ഠിതോ പുരിമനയേനേവ തിക്ഖത്തും ആഗതോ.

തതോ നം പുരോഹിതപുത്തോ തഥേവ ഉയ്യോജേത്വാ തസ്മിം ഗതേ ചിന്തേസി - "അയം അത്തനോ ച കമ്മം ഹാപേതി മമ ച, ഇധാഭിക്ഖണം ആഗച്ഛതീ"തി. സോ പണ്ണസാലതോ നിക്ഖമ്മ അരഞ്ഞം പവിട്ഠോ. ഇതരോ അത്തനോ പണ്ണസാലായേവ നിസിന്നോ പുനപി മുഹുത്തകേനേവ ഉക്കണ്ഠിതോ തസ്സ സന്തികം ആഗന്ത്വാ ഇതോ ചിതോ ച മഗ്ഗന്തോപി തം അദിസ്വാ ചിന്തേസി - "യോ ഗഹട്ഠകാലേ പണ്ണാകാരം ആദായ ആഗതോപി മം ദട്ഠും ന ലഭതി, സോ ദാനി മയി ആഗതേ ദസ്സനമ്പി അദാതുകാമോ അപക്കമി. അഹോ അരേ, ചിത്ത, ന ലജ്ജസി, യം മം ചതുക്ഖത്തും ഇധാനേസി, ന സോ ദാനി തേ വസേ വത്തിസ്സാമി, അഞ്ഞദത്ഥു തംയേവ മമ വസേ വത്താപേസ്സാമീ"തി അത്തനോ സേനാസനം പവിസിത്വാ വിപസ്സനം ആരഭിത്വാ പച്ചേകബോധിം സച്ഛികത്വാ ആകാസേന നന്ദമൂലകപബ്ഭാരം അഗമാസി. ഇതരോപി അരഞ്ഞം പവിസിത്വാ വിപസ്സനം ആരഭിത്വാ പച്ചേകബോധിം സച്ഛികത്വാ തഥേവ അഗമാസി. തേ ഉഭോപി മനോസിലാതലേ നിസീദിത്വാ പാടിയേക്കം പാടിയേക്കം ഇമാ ഉദാനഗാഥായോ അഭാസിംസു.

തത്ഥ **നിപക**ന്തി പകതിനിപകം പണ്ഡിതം കസിണപരികമ്മാദികുസലം. **സാധുവിഹാരി**ന്തി അപ്പനാവിഹാരേന വാ ഉപചാരേന വാ സമന്നാഗതം. **ധീര**ന്തി ധിതിസമ്പന്നം. തത്ഥ നിപകത്തേന ധിതിസമ്പദാ വുത്താ. ഇധ പന ധിതിസമ്പന്നമേവാതി അത്ഥോ. ധിതി നാമ അസിഥിലപരക്കമതാ, "കാമം തചോ ച ന്ഹാരു ചാ"തി (മ॰ നി॰ ൨.൧൮൪; അ॰ നി॰ ൨.൫; മഹാനി॰ ൧൯൬) ഏവം പവത്തവീരിയസ്സേതം അധിവചനം. അപിച ധിക്കതപാപോതിപി ധീരോ. **രാജാവ രട്ഠം വിജിതം പഹായാ**തി യഥാ പകതിരാജാ "വിജിതം രട്ഠം അനത്ഥാവഹ"ന്തി ഞത്വാ രജ്ജം പഹായ ഏകോ ചരതി, ഏവം ബാലസഹായം പഹായ ഏകോ ചരേ. അഥ വാ **രാജാവ രട്ഠ**ന്തി യഥാ സുതസോമോ രാജാ രട്ഠം വിജിതം പഹായ ഏകോ ചരി, യഥാ ച മഹാജനകോ രാജാ, ഏവം ഏകോ ചരീതി അയമ്പി തസ്സ അത്ഥോ. സേസം വുത്താനുസാരേന സക്കാ ജാനിതുന്തി ന വിത്ഥാരിതന്തി.

സഹായഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൬൩. അദ്ധാ പസംസാമാതി ഇമിസ്സാ ഗാഥായ യാവ ആകാസതലേ പഞ്ഞത്താസനേ പച്ചേകബുദ്ധാനം നിസജ്ജാ, താവ ചാതുദ്ദിസഗാഥായ ഉപ്പത്തിസദിസാ ഏവ ഉപ്പത്തി. അയം പന വിസേസോ - യഥാ സോ രാജാ രത്തിയാ തിക്ഖത്തും ഉബ്ബിജ്ജി, ന തഥാ അയം, നേവസ്സ യഞ്ഞോ പച്ചുപട്ഠിതോ അഹോസി. സോ ആകാസതലേ പഞ്ഞത്തേസു ആസനേസു പച്ചേകബുദ്ധേ നിസീദാപേത്വാ "കേ തുമ്ഹേ"തി പുച്ഛി. "മയം, മഹാരാജ, അനവജ്ജഭോജിനോ നാമാ"തി. "ഭന്തേ , അനവജ്ജഭോജിനോതി ഇമസ്സ കോ അത്ഥോ"തി? "സുന്ദരം വാ അസുന്ദരം വാ ലദ്ധാ നിബ്ബികാരാ ഭുഞ്ജാമ, മഹാരാജാ"തി. തം സുത്വാ രഞ്ഞോ ഏതദഹോസി - "യംനൂനാഹം ഇമേ ഉപപരിക്ഖേയ്യം 'ഏദിസാ വാ നോ വാ'"തി? തം ദിവസം കണാജകേന ബിലങ്ഗദുതിയേന പരിവിസി. തം പച്ചേകബുദ്ധാ അമതം വിയ നിബ്ബികാരാ ഭുഞ്ജിംസു. രാജാ "ഇമേ പടിഞ്ഞാതത്താ ഏകദിവസം നിബ്ബികാരാ ഹോന്തി, പുന സ്വേ ജാനിസ്സാമീ"തി സ്വാതനായ നിമന്തേസി. ദുതിയദിവസേപി തഥേവാകാസി. തേപി തഥേവ പരിഭുഞ്ജിംസു. അഥ രാജാ "സുന്ദരം ദത്വാ വീമംസിസ്സാമീ"തി പുനപി നിമന്തേത്വാ ദ്വേ ദിവസേ മഹാസക്കാരം കത്വാ പണീതേന അതിവിചിത്രേന ഖാദനീയേന ഭോജനീയേന പരിവിസി. തേപി തഥേവ നിബ്ബികാരാ പരിഭുഞ്ജിത്വാ രഞ്ഞോ മങ്ഗലം വത്വാ പക്കമിംസു. രാജാ അചിരപക്കന്തേസു തേസു "അനവജ്ജഭോജിനോ ഏതേ, അഹോ വതാഹമ്പി അനവജ്ജഭോജീ ഭവേയ്യ"ന്തി ചിന്തേത്വാ മഹാരജ്ജം പഹായ പബ്ബജ്ജം സമാദായ വിപസ്സനം ആരഭിത്വാ പച്ചേകബുദ്ധോ ഹുത്വാ മഞ്ജൂസകരുക്ഖമൂലേ പച്ചേകബുദ്ധാനം മജ്ഝേ അത്തനോ ആരമ്മണം വിഭാവേന്തോ ഇമം ഗാഥമഭാസി. സാ പദത്ഥതോ ഉത്താനമേവ. കേവലം പന **സഹായസമ്പദ**ന്തി ഏത്ഥ അസേഖേഹി സീലാദിക്ഖന്ധേഹി സമ്പന്നാ സഹായാ ഏവ സഹായസമ്പദാതി വേദിതബ്ബാ.

അയം പനേത്ഥ യോജനാ - യാ അയം വുത്താ സഹായസമ്പദാ, തം സഹായസമ്പദം **അദ്ധാ പസംസാമ,** ഏകംസേനേവ ഥോമേമാതി വുത്തം ഹോതി. കഥം? **സേട്ഠാ സമാ സേവിതബ്ബാ സഹായാ**തി. കസ്മാ? അത്തനോ സീലാദീഹി സേട്ഠേ സേവമാനസ്സ സീലാദയോ ധമ്മാ അനുപ്പന്നാ ഉപ്പജ്ജന്തി, ഉപ്പന്നാ ച വുദ്ധിം വിരൂള്ഹിം വേപുല്ലം പാപുണന്തി. സമേ സേവമാനസ്സ അഞ്ഞമഞ്ഞം സാധാരണേന കുക്കുച്ചസ്സ വിനോദനേന ച ലദ്ധാ ന പരിഹായന്തി. ഏതേ പന സഹായകേ സേട്ഠേ ച സമേ ച അലദ്ധാ കുഹനാദിമിച്ഛാജീവം പഹായ ധമ്മേന സമേന ഉപ്പന്നം ഭോജനം ഭുഞ്ജന്തോ തത്ഥ ച പടിഘാനുനയം അനുപ്പാദേന്തോ അനവജ്ജഭോജീ ഹുത്വാ അത്ഥകാമോ കുലപുത്തോ ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. അഹമ്പി ഏവം ചരന്തോ ഇമം സമ്പത്തിം അധിഗതോമ്ഹീതി.

അദ്ധാപസംസാഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൬൪. ദിസ്വാ സുവണ്ണസ്സാതി കാ ഉപ്പത്തി? അഞ്ഞതരോ കിര ബാരാണസിയം രാജാ ഗിമ്ഹസമയേ ദിവാസേയ്യം ഉപഗതോ അഹോസി, സന്തികേ ചസ്സ വണ്ണദാസീ ഗോസീതചന്ദനം പിസതി. തസ്സാ ഏകബാഹായ ഏകം സുവണ്ണവലയം, ഏകബാഹായ ദ്വേ. താനി സങ്ഘട്ടേന്തി, ഇതരം ന സങ്ഘട്ടതി. രാജാ തം ദിസ്വാ "ഏവമേവ ഗണവാസേ സങ്ഘട്ടനാ, ഏകവാസേ അസങ്ഘട്ടനാ"തി ചിന്തേത്വാ പുനപ്പുനം ദാസിം ഓലോകേസി. തേന ച സമയേന സബ്ബാലങ്കാരവിഭൂസിതാ ദേവീ തം ബീജയന്തീ ഠിതാ ഹോതി. സാ "വണ്ണദാസിയാ പടിബദ്ധചിത്തോ മഞ്ഞേ രാജാ"തി ചിന്തേത്വാ തം ദാസിം ഉട്ഠാപേത്വാ സയമേവ പിസിതുമാരദ്ധാ. അഥസ്സാ ച ഉഭോസു ബാഹാസു അനേകേ സുവണ്ണവലയാ, തേ സങ്ഘട്ടയന്താ മഹാസദ്ദം ജനയിംസു. രാജാ അതിസുട്ഠുതരം നിബ്ബിന്ദോ ദക്ഖിണപസ്സേന നിപന്നോയേവ വിപസ്സനം ആരഭിത്വാ പച്ചേകബോധിം സച്ഛാകാസി. തം അനുത്തരസുഖേന സുഖിതം നിപന്നം ചന്ദനഹത്ഥാ ദേവീ ഉപസങ്കമിത്വാ "ആലിമ്പാമി , മഹാരാജാ"തി ആഹ. സോ "അപേഹി, മാ ആലിമ്പാഹീ"തി ആഹ. സാ "കിസ്സ, മഹാരാജാ"തി? സോ "നാഹം, രാജാ"തി. ഏവമേതേസം കഥാസല്ലാപം സുത്വാ അമച്ചാ ഉപസങ്കമിംസു, തേഹിപി മഹാരാജവാദേന ആലപിതോ "നാഹം, ഭണേ, രാജാ"തി ആഹ. സേസം പഠമഗാഥായ വുത്തസദിസമേവ.

അയം പന ഗാഥാവണ്ണനാ - തത്ഥ **ദിസ്വാ**തി ഓലോകേത്വാ. **സുവണ്ണസ്സാ**തി കഞ്ചനസ്സ. "വലയാനീ"തി പാഠസേസോ. സാവസേസപദത്ഥോ ഹി അയം അത്ഥോ. **പഭസ്സരാനീ**തി പഭാസനസീലാനി, ജുതിമന്താനീതി വുത്തം ഹോതി. സേസം ഉത്താനപദത്ഥമേവ. അയം പന യോജനാ - ദിസ്വാ ഭുജസ്മിം സുവണ്ണസ്സ വലയാനി "ഗണവാസേ സതി സങ്ഘട്ടനാ, ഏകവാസേ അസങ്ഘട്ടനാ"തി ഏവം ചിന്തേത്വാ വിപസ്സനം ആരഭിത്വാ അധിഗതോമ്ഹീതി. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

സുവണ്ണവലയഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൦൭. ഏവം ദുതിയേനാതി കാ ഉപ്പത്തി? അഞ്ഞതരോ കിര ബാരാണസിരാജാ ദഹരോവ പബ്ബജിതുകാമോ അമച്ചേ ആണാപേസി - "ദേവിം ഗഹേത്വാ രജ്ജം പരിഹരഥ, അഹം പബ്ബജിസ്സാമീ"തി. അമച്ചാ - "മഹാരാജ, അരാജകം രജ്ജം അമ്ഹേഹി ന സക്കാ രക്ഖിതും സാമന്തരാജാനോ ആഗമ്മ വിലുമ്പിസ്സന്തി, യാവ ഏകോപി പുത്തോ ഉപ്പജ്ജതി, താവ ആഗമേഹീ"തി സഞ്ഞാപേസും. മുദുചിത്തോ രാജാ അധിവാസേസി. അഥ ദേവീ ഗബ്ഭം ഗണ്ഹി. രാജാ പുന തേ ആണാപേസി - "ദേവീ ഗബ്ഭിനീ, പുത്തം ജാതം രജ്ജേ അഭിസിഞ്ചിത്വാ രജ്ജം പരിഹരഥ, അഹം പബ്ബജിസ്സാമീ"തി. അമച്ചാ "ദുജ്ജാനം, മഹാരാജ, ഏതം, യം ദേവീ പുത്തം വാ വിജായിസ്സതി, ധീതരം വാതി, താവ വിജായനകാലം ആഗമേഹീ"തി പുനപി രാജാനം സഞ്ഞാപേസും. അഥ സാ പുത്തം വിജായി. തദാപി രാജാ തഥേവ അമച്ചേ ആണാപേസി. അമച്ചാ പുനപി രാജാനം - "ആഗമേഹി, മഹാരാജ, യാവ പടിബലോ ഹോതീ"തി ബഹൂഹി കാരണേഹി സഞ്ഞാപേസും. തതോ കുമാരേ പടിബലേ ജാതേ അമച്ചേ സന്നിപാതാപേത്വാ "പടിബലോ ദാനി അയം, തം രജ്ജേ അഭിസിഞ്ചിത്വാ പടിപജ്ജഥാ"തി അമച്ചാനം ഓകാസം അദത്വാ അന്തരാപണതോ കാസായവത്ഥാദയോ സബ്ബപരിക്ഖാരേ ആഹരാപേത്വാ അന്തേപുരേ ഏവ പബ്ബജിത്വാ മഹാജനകോ വിയ നിക്ഖമിത്വാ ഗതോ. സബ്ബപരിജനോ നാനപ്പകാരം പരിദേവമാനോ രാജാനം അനുബന്ധി. സോ രാജാ യാവ അത്തനോ രജ്ജസീമാ, താവ ഗന്ത്വാ കത്തരദണ്ഡേന ലേഖം ആകഡ്ഢിത്വാ - "അയം ലേഖാ നാതിക്കമിതബ്ബാ"തി ആഹ . മഹാജനോ ലേഖായ സീസം കത്വാ ഭൂമിയം നിപന്നോ പരിദേവമാനോ "തുയ്ഹം ദാനി, താത, രഞ്ഞോ ആണാ, കിം കരിസ്സതീ"തി കുമാരം ലേഖം അതിക്കമാപേസി. കുമാരോ "താത, താതാ"തി ധാവിത്വാ രാജാനം സമ്പാപുണി. രാജാ കുമാരം ദിസ്വാ "ഏതം മഹാജനം പരിഹരന്തോ രജ്ജം കാരേസിം, കിം ദാനി ഏകം ദാരകം പരിഹരിതും ന സക്ഖിസ്സ"ന്തി കുമാരം ഗഹേത്വാ അരഞ്ഞം പവിട്ഠോ, തത്ഥ പുബ്ബപച്ചേകബുദ്ധേഹി വസിതപണ്ണസാലം ദിസ്വാ വാസം കപ്പേസി സദ്ധിം പുത്തേന.

തതോ കുമാരോ വരസയനാദീസു കതപരിചയോ തിണസന്ഥാരകേ വാ രജ്ജുമഞ്ചകേ വാ സയമാനോ രോദതി. സീതവാതാദീഹി ഫുട്ഠോ സമാനോ - "സീതം താത ഉണ്ഹം താത മകസാ താത ഡംസന്തി. ഛാതോമ്ഹി താത, പിപാസിതോമ്ഹി താതാ"തി വദതി. രാജാ തം സഞ്ഞാപേന്തോയേവ രത്തിം വീതിനാമേസി. ദിവാപിസ്സ പിണ്ഡായ ചരിത്വാ ഭത്തം ഉപനാമേസി, കുമാരോ മിസ്സകഭത്തം കങ്ഗുവരകമുഗ്ഗാദിബഹുലം അച്ഛാദേന്തമ്പി തം ജിഘച്ഛാവസേന ഭുഞ്ജമാനോ കതിപാഹച്ചയേന ഉണ്ഹേ ഠപിതപദുമം വിയ മിലായി. രാജാ പന പടിസങ്ഖാനബലേന നിബ്ബികാരോ ഭുഞ്ജതി. തതോ സോ കുമാരം സഞ്ഞാപേന്തോ ആഹ - "നഗരേ, താത, പണീതാഹാരോ ലബ്ഭതി, തത്ഥ ഗച്ഛാമാ"തി. കുമാരോ "ആമ, താതാ"തി. തതോ നം പുരക്ഖത്വാ ആഗതമഗ്ഗേനേവ നിവത്തി. കുമാരമാതാപി ദേവീ "ന ദാനി രാജാ കുമാരം ഗണ്ഹിത്വാ അരഞ്ഞേ ചിരം വസിസ്സതി, കതിപാഹേനേവ നിവത്തിസ്സതീ"തി ചിന്തേത്വാ രഞ്ഞാ കത്തരദണ്ഡേന ലിഖിതട്ഠാനേയേവ വതിം കാരാപേത്വാ വാസം കപ്പേസി. രാജാ തസ്സാ വതിയാ അവിദൂരേ ഠത്വാ "ഏത്ഥ തേ, താത, മാതാ നിസിന്നാ, ഗച്ഛാഹീ"തി പേസേസി. യാവ സോ തം ഠാനം പാപുണാതി, താവ ഉദിക്ഖന്തോ അട്ഠാസി - "മാ ഹേവ നം കോചി വിഹേഠയ്യാ"തി. കുമാരോ മാതു സന്തികം ധാവന്തോ അഗമാസി.

ആരക്ഖപുരിസാ കുമാരം ആഗച്ഛന്തം ദിസ്വാ ദേവിയാ ആരോചേസും. ദേവീ വീസതിനാടകിത്ഥിസഹസ്സപരിവുതാ പച്ചുഗ്ഗന്ത്വാ പടിഗ്ഗഹേസി. രഞ്ഞോ ച പവത്തിം പുച്ഛി. "പച്ഛതോ ആഗച്ഛതീ"തി സുത്വാ മനുസ്സേ പേസേസി. രാജാപി താവദേവ സകവസനട്ഠാനം അഗമാസി. മനുസ്സാ രാജാനം അദിസ്വാ നിവത്തിംസു. തതോ ദേവീ നിരാസാവ ഹുത്വാ പുത്തം ഗഹേത്വാ നഗരം ഗന്ത്വാ രജ്ജേ അഭിസിഞ്ചി. രാജാപി അത്തനോ വസനട്ഠാനേ നിസിന്നോ വിപസ്സിത്വാ പച്ചേകബോധിം പത്വാ മഞ്ജൂസകരുക്ഖമൂലേ പച്ചേകബുദ്ധാനം മജ്ഝേ ഇമം ഉദാനഗാഥം അഭാസി. സാ അത്ഥതോ ഉത്താനാ ഏവ.

അയം പനേത്ഥാധിപ്പായോ - യ്വായം ഏകേന ദുതിയേന കുമാരേന സീതുണ്ഹാദീഹി നിവേദേന്തേന സഹവാസേന തം സഞ്ഞാപേന്തസ്സ മമ **വാചാഭിലാപോ** തസ്മിം സിനേഹവസേന **അഭിസജ്ജനാ വാ** ജാതാ. സചാഹം ഇമം ന പരിച്ചജാമി, തതോ ആയതിമ്പി തഥേവ ഹേസ്സതി, യഥാ ഇദാനി, **ഏവം ദുതിയേന സഹ മമസ്സ വാചാഭിലാപോ അഭിസജ്ജനാ വാ**. "ഉഭയമ്പേതം അന്തരായകരം വിസേസാധിഗമസ്സാ"തി **ഏതം ഭയം ആയതിം പേക്ഖമാനോ** തം ഛഡ്ഡേത്വാ യോനിസോ പടിപജ്ജിത്വാ പച്ചേകബോധിമധിഗതോമ്ഹീതി. സേസം വുത്തനയമേവാതി.

ആയതിഭയഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൦൬. കാമാ ഹി ചിത്രാതി കാ ഉപ്പത്തി? ബാരാണസിയം കിര സേട്ഠിപുത്തോ ദഹരോവ സേട്ഠിട്ഠാനം ലഭി. തസ്സ തിണ്ണം ഉതൂനം അനുച്ഛവികാ തയോ പാസാദാ അഹേസും. സോ സബ്ബസമ്പത്തീഹി ദേവകുമാരോ വിയ പരിചാരേതി. അഥ സോ ദഹരോവ സമാനോ "പബ്ബജിസ്സാമീ"തി മാതാപിതരോ ആപുച്ഛി, തേ നം നിവാരേന്തി. സോ തഥേവ നിബന്ധതി. പുനപി നം മാതാപിതരോ "ത്വം, താത, സുഖുമാലോ, ദുക്കരാ പബ്ബജ്ജാ, ഖുരധാരായ ഉപരി ചങ്കമനസദിസാ"തി നാനപ്പകാരേഹി നിവാരേന്തി. സോ തഥേവ നിബന്ധതി. തേ ചിന്തേസും - "സചായം പബ്ബജതി, അമ്ഹാകം ദോമനസ്സം ഹോതി. സചേ നം നിവാരേമ, ഏതസ്സ ദോമനസ്സം ഹോതി. അപിച അമ്ഹാകം ദോമനസ്സം ഹോതു, മാ ച ഏതസ്സാ"തി അനുജാനിംസു. തതോ സോ സബ്ബം പരിജനം പരിദേവമാനം അനാദിയിത്വാ ഇസിപതനം ഗന്ത്വാ പച്ചേകബുദ്ധാനം സന്തികേ പബ്ബജി. തസ്സ ഉളാരസേനാസനം ന പാപുണാതി, മഞ്ചകേ തട്ടികം അത്ഥരിത്വാ സയി. സോ വരസയനേ കതപരിചയോ സബ്ബരത്തിം അതിദുക്ഖിതോ അഹോസി. പഭാതേ സരീരപരികമ്മം കത്വാ പത്തചീവരമാദായ പച്ചേകബുദ്ധേഹി സദ്ധിം പിണ്ഡായ പാവിസി. തത്ഥ വുഡ്ഢാ അഗ്ഗാസനഞ്ച അഗ്ഗപിണ്ഡഞ്ച ലഭന്തി, നവകാ യംകിഞ്ചിദേവ ആസനലൂഖം ഭോജനഞ്ച. സോ തേന ലൂഖഭോജനേനാപി അതിദുക്ഖിതോ അഹോസി. സോ കതിപാഹംയേവ കിസോ ദുബ്ബണ്ണോ ഹുത്വാ നിബ്ബിജ്ജി, യഥാ തം അപരിപക്കഗതേ സമണധമ്മേ. തതോ മാതാപിതൂനം ദൂതം പേസേത്വാ ഉപ്പബ്ബജി. സോ കതിപാഹംയേവ ബലം ഗഹേത്വാ പുനപി പബ്ബജിതുകാമോ അഹോസി, തതോ ദുതിയമ്പി പബ്ബജിത്വാ പുനപി ഉപ്പബ്ബജി. തതിയവാരേ പന പബ്ബജിത്വാ സമ്മാ പടിപന്നോ വിപസ്സിത്വാ പച്ചേകബോധിം സച്ഛികത്വാ ഇമം ഉദാനഗാഥം വത്വാ പുന പച്ചേകബുദ്ധാനം മജ്ഝേ ഇമമേവ ബ്യാകരണഗാഥമ്പി അഭാസി.

തത്ഥ **കാമാ**തി ദ്വേ കാമാ വത്ഥുകാമോ ച കിലേസകാമോ ച. തത്ഥ വത്ഥുകാമോ നാമ പിയരൂപാദിആരമ്മണധമ്മോ, കിലേസകാമോ നാമ സബ്ബോ രാഗപ്പഭേദോ. ഇധ പന വത്ഥുകാമോ അധിപ്പേതോ. രൂപാദിഅനേകപ്പകാരവസേന **ചിത്രാ**. ലോകസ്സാദവസേന **മധുരാ** . ബാലപുഥുജ്ജനാനം മനം രമാപേന്തീതി **മനോരമാ. വിരൂപരൂപേനാ**തി വിവിധേന രൂപേന, അനേകവിധേന സഭാവേനാതി വുത്തം ഹോതി. തേ ഹി രൂപാദിവസേന ചിത്രാ, രൂപാദീസുപി നീലാദിവസേന വിവിധരൂപാ. ഏവം തേന തേന വിരൂപരൂപേന തഥാ തഥാ അസ്സാദം ദസ്സേത്വാ **മഥേന്തി ചിത്തം,** പബ്ബജ്ജായ അഭിരമിതും ന ദേന്തീതി. സേസമേത്ഥ പാകടമേവ. നിഗമനമ്പി ദ്വീഹി തീഹി വാ പദേഹി യോജേത്വാ പുരിമഗാഥാസു വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബന്തി.

കാമഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൦൭. ഈതീ ചാതി കാ ഉപ്പത്തി? ബാരാണസിയം കിര രഞ്ഞോ ഗണ്ഡോ ഉദപാദി, ബാള്ഹാ വേദനാ വഡ്ഢന്തി. വേജ്ജാ "സത്ഥകമ്മേന വിനാ ഫാസു ന ഹോതീ"തി ഭണന്തി . രാജാ തേസം അഭയം ദത്വാ സത്ഥകമ്മം കാരാപേസി. തേ തം ഫാലേത്വാ പുബ്ബലോഹിതം നീഹരിത്വാ നിവേദനം കത്വാ വണം പിലോതികേന ബന്ധിംസു. ലൂഖമംസാഹാരേസു ച നം സമ്മാ ഓവദിംസു. രാജാ ലൂഖഭോജനേന കിസസരീരോ അഹോസി, ഗണ്ഡോ ചസ്സ മിലായി. സോ ഫാസുകസഞ്ഞീ ഹുത്വാ സിനിദ്ധാഹാരം ഭുഞ്ജി, തേന സഞ്ജാതബലോ വിസയേയേവ പടിസേവി, തസ്സ ഗണ്ഡോ പുരിമസഭാവമേവ സമ്പാപുണി. ഏവം യാവ തിക്ഖത്തും സത്ഥകമ്മം കാരാപേത്വാ വേജ്ജേഹി പരിവജ്ജിതോ നിബ്ബിന്ദിത്വാ മഹാരജ്ജം പഹായ പബ്ബജിത്വാ അരഞ്ഞം പവിസിത്വാ വിപസ്സനം ആരഭിത്വാ സത്തഹി വസ്സേഹി പച്ചേകബോധിം സച്ഛികത്വാ ഇമം ഉദാനഗാഥം ഭാസിത്വാ നന്ദമൂലകപബ്ഭാരം അഗമാസി.

തത്ഥ ഏതീതി **ഈതി,** ആഗന്തുകാനം അകുസലഭാഗീനം ബ്യസനഹേതൂനം ഏതം അധിവചനം. തസ്മാ കാമഗുണാപി ഏതേ അനേകബ്യസനാവഹട്ഠേന അനത്ഥാനം സന്നിപാതട്ഠേന ച ഈതി. ഗണ്ഡോപി അസുചിം പഗ്ഘരതി, ഉദ്ധുമാതപരിപക്കപരിഭിന്നോ ഹോതി. തസ്മാ ഏതേ കിലേസാസുചിപഗ്ഘരണതോ ഉപ്പാദജരാഭങ്ഗേഹി ഉദ്ധുമാതപരിപക്കപരിഭിന്നഭാവതോ ച **ഗണ്ഡോ**. ഉപദ്ദവതീതി **ഉപദ്ദവോ,** അനത്ഥം ജനേന്തോ അഭിഭവതി അജ്ഝോത്ഥരതീതി അത്ഥോ, രാഗഗണ്ഡാദീനമേതമധിവചനം. തസ്മാ കാമഗുണാപേതേ അവിദിതനിബ്ബാനത്ഥാവഹഹേതുതായ സബ്ബുപദ്ദവകമ്മപരിവത്ഥുതായ ച ഉപദ്ദവോ. യസ്മാ പനേതേ കിലേസാതുരഭാവം ജനേന്താ സീലസങ്ഖാതം ആരോഗ്യം ലോലുപ്പം വാ ഉപ്പാദേന്താ പാകതികമേവ ആരോഗ്യം വിലുമ്പന്തി, തസ്മാ ഇമിനാ ആരോഗ്യവിലുമ്പനട്ഠേന **രോഗോ**. അബ്ഭന്തരമനുപവിട്ഠട്ഠേന പന അന്തോതുദനട്ഠേന ച ദുന്നീഹരണീയട്ഠേന ച **സല്ലം**. ദിട്ഠധമ്മികസമ്പരായികഭയാവഹനതോ **ഭയം**. മേ ഏതന്തി **മേതം**. സേസമേത്ഥ പാകടമേവ. നിഗമനമ്പി വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബന്തി.

ഈതിഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭൯. **സീതഞ്ചാതി** കാ ഉപ്പത്തി? ബാരാണസിയം കിര സീതാലുകബ്രഹ്മദത്തോ നാമ രാജാ അഹോസി. സോ പബ്ബജിത്വാ അരഞ്ഞേ തിണകുടികായ വിഹരതി. തസ്മിഞ്ച പദേസേ സീതേ സീതം, ഉണ്ഹേ ഉണ്ഹമേവ ഹോതി അബ്ഭോകാസത്താ പദേസസ്സ. ഗോചരഗാമേ ഭിക്ഖാ യാവദത്ഥം ന ലബ്ഭതി, പാനീയമ്പി ദുല്ലഭം, വാതാതപഡംസസരീസപാപി ബാധേന്തി. തസ്സ ഏതദഹോസി - "ഇതോ അഡ്ഢയോജനമത്തേ സമ്പന്നോ പദേസോ, തത്ഥ സബ്ബേപി ഏതേ പരിസ്സയാ നത്ഥി, യംനൂനാഹം തത്ഥ ഗച്ഛേയ്യം, ഫാസുകം വിഹരന്തേന സക്കാ സുഖമധിഗന്തു"ന്തി? തസ്സ പുന അഹോസി - "പബ്ബജിതാ നാമ ന പച്ചയഗിദ്ധാ ഹോന്തി, ഏവരൂപഞ്ച ചിത്തം അത്തനോ വസേ വത്താപേന്തി, ന ചിത്തസ്സ വസേ വത്തന്തി, നാഹം ഗമിസ്സാമീ"തി ഏവം പച്ചവേക്ഖിത്വാ ന അഗമാസി. ഏവം യാവതതിയകം ഉപ്പന്നചിത്തം പച്ചവേക്ഖിത്വാ നിവത്തേസി. തതോ തത്ഥേവ സത്ത വസ്സാനി വസിത്വാ സമ്മാ പടിപജ്ജമാനോ പച്ചേകബോധിം സച്ഛികത്വാ ഇമം ഉദാനഗാഥം ഭാസിത്വാ നന്ദമൂലകപബ്ഭാരം അഗമാസി.

തത്ഥ **സീതഞ്ചാതി** സീതം ദുവിധം അബ്ഭന്തരധാതുക്ഖോഭപച്ചയഞ്ച ബാഹിരധാതുക്ഖോഭപച്ചയഞ്ച, തഥാ ഉണ്ഹമ്പി. **ഡംസാതി** പിങ്ഗലമക്ഖികാ. **സരീസപാതി** യേ കേചി ദീഘജാതികാ സരന്താ ഗച്ഛന്തി. സേസം പാകടമേവ. നിഗമനമ്പി വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബന്തി.

സീതാലുകഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫൩. **നാഗോവാതി** കാ ഉപ്പത്തി? ബാരാണസിയം കിര അഞ്ഞതരോ രാജാ വീസതി വസ്സാനി രജ്ജം കാരേത്വാ കാലങ്കതോ നിരയേ വീസതി വസ്സാനി ഏവ പച്ചിത്വാ, ഹിമവന്തപ്പദേസേ ഹത്ഥിയോനിയം ഉപ്പജ്ജിത്വാ സഞ്ജാതക്ഖന്ധോ പദുമവണ്ണസകലസരീരോ ഉളാരോ യൂഥപതി മഹാനാഗോ അഹോസി. തസ്സ ഓഭഗ്ഗോഭഗ്ഗസാഖാഭങ്ഗാനി ഹത്ഥിഛാപാവ ഖാദന്തി, ഓഗാഹേപി നം ഹത്ഥിനിയോ കദ്ദമേന വിലിമ്പിംസു, സബ്ബം പാലിലേയ്യകനാഗസ്സേവ അഹോസി. സോ യൂഥാ നിബ്ബിജ്ജിത്വാ പക്കാമി. തതോ നം പദാനുസാരേന യൂഥാ അനുബന്ധന്തി, ഏവം യാവതതിയം പക്കന്തമ്പി അനുബന്ധിംസുയേവ. തതോ ചിന്തേസി "ഇദാനി മയ്ഹം നത്തകോ ബാരാണസിയം രജ്ജം കാരേതി, യംനൂനാഹം അത്തനോ പുരിമജാതിയാ ഉയ്യാനം ഗച്ഛേയ്യം. തത്ര സോ മം രക്ഖിസ്സതീ"തി. തതോ രത്തിയം നിദ്ദുപഗതേ യൂഥേ യൂഥം പഹായ തമേവ ഉയ്യാനം പാവിസി. ഉയ്യാനപാലോ ദിസ്വാ രഞ്ഞോ ആരോചേസി. രാജാ "ഹത്ഥിം ഗഹേസ്സാമീ"തി സേനായ പരിവാരേസി. ഹത്ഥീ രാജാനമേവ അഭിമുഖോ ഗച്ഛതി. രാജാ "മം അഭിമുഖോ ഏതീ"തി ഖുരപ്പം സന്നയ്ഹിത്വാ അട്ഠാസി. തതോ ഹത്ഥീ "വിജ്ഝേയ്യാപി മം ഏസോ"തി മാനുസികായ വാചായ "ബ്രഹ്മദത്ത, മാ മം വിജ്ഝ, അഹം തേ അയ്യകോ"തി ആഹ. രാജാ "കിം ഭണസീ"തി സബ്ബം പുച്ഛി. ഹത്ഥീപി രജ്ജേ ച നരകേ ച ഹത്ഥിയോനിയഞ്ച പവത്തിം സബ്ബം ആരോചേസി. രാജാ "സുന്ദരം മാ ഭായി, മാ കഞ്ചി ഭിംസാപേഹീ"തി ഹത്ഥിനോ വട്ടഞ്ച ആരക്ഖകേ ച ഹത്ഥിഭണ്ഡേ ച ഉപട്ഠാപേസി.

അഥേകദിവസം രാജാ ഹത്ഥിക്ഖന്ധവരഗതോ "അയം വീസതി വസ്സാനി രജ്ജം കാരേത്വാ നിരയേ പച്ചിത്വാ പക്കാവസേസേന തിരച്ഛാനയോനിയം ഉപ്പന്നോ, തത്ഥാപി ഗണസംവാസസങ്ഘട്ടനം അസഹന്തോ ഇധാഗതോസി, അഹോ ദുക്ഖോവ ഗണസംവാസോ, ഏകീഭാവോ ഏവ പന സുഖോ"തി ചിന്തേത്വാ തത്ഥേവ വിപസ്സനം ആരഭിത്വാ പച്ചേകബോധിം സച്ഛാകാസി. തം ലോകുത്തരസുഖേന സുഖിതം അമച്ചാ ഉപസങ്കമിത്വാ പണിപാതം കത്വാ "യാനകാലോ, മഹാരാജാ"തി ആഹംസു. തതോ "നാഹം, രാജാ"തി വത്വാ പുരിമനയേനേവ ഇമം ഗാഥമഭാസി. സാ പദത്ഥതോ പാകടാ ഏവ.

അയം പനേത്ഥ അധിപ്പായയോജനാ - സാ ച ഖോ യുത്തിവസേനേവ, ന അനുസ്സവവസേന. യഥാ അയം ഹത്ഥീ അരിയകന്തേസു സീലേസു ദന്തത്താ അദന്തഭൂമിം നാഗച്ഛതീതി വാ, സരീരമഹന്തതായ വാ **നാഗോ,** ഏവം കുദാസ്സു നാമാഹമ്പി അരിയകന്തേസു സീലേസു ദന്തത്താ അദന്തഭൂമിം നാഗമനേന, ആഗുമകരണേന, പുന ഇത്ഥത്തം അനാഗമനേന ച ഗുണസരീരമഹന്തതായ വാ നാഗോ ഭവേയ്യം. യഥാ ചേസ **യൂഥാനി വിവജ്ജയിത്വാ** ഏകചരിയസുഖേന **യഥാഭിരന്തം വിഹരം അരഞ്ഞേ ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ,** കുദാസ്സു നാമാഹമ്പി ഏവം ഗണം വിവജ്ജേത്വാ ഏകവിഹാരസുഖേന യഥാഭിരന്തം വിഹരം അരഞ്ഞേ അത്തനോ യഥാ യഥാ സുഖം, തഥാ തഥാ യത്തകം വാ ഇച്ഛാമി, തത്തകം അരഞ്ഞേ നിവാസം ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ ഏകോ ചരേയ്യന്തി അത്ഥോ. യഥാ ചേസ സുസണ്ഠിതക്ഖന്ധമഹന്തതായ **സഞ്ജാതക്ഖന്ധോ,** കുദാസ്സു നാമാഹമ്പി ഏവം അസേഖസീലക്ഖന്ധമഹന്തതായ സഞ്ജാതക്ഖന്ധോ ഭവേയ്യം. യഥാ ചേസ പദുമസദിസഗത്തതായ വാ, പദുമകുലേ ഉപ്പന്നതായ വാ **പദുമീ,** കുദാസ്സു നാമാഹമ്പി ഏവം പദുമസദിസഉജുകതായ

വാ, അരിയജാതിപദുമേ ഉപ്പന്നതായ വാ പദുമീ ഭവേയ്യം. യഥാ ചേസ ഥാമബലാദീഹി **ഉളാരോ,** കുദാസ്സു നാമാഹമ്പി ഏവം പരിസുദ്ധകായസമാചാരതാദീഹി സീലസമാധിനിബ്ബേധികപഞ്ഞാദീഹി വാ ഉളാരോ ഭവേയ്യന്തി. ഏവം ചിന്തേന്തോ വിപസ്സനം ആരഭിത്വാ പച്ചേകബോധിം അധിഗതോമ്ഹീതി.

നാഗഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൪൦. **അട്ഠാനത**ന്തി കാ ഉപ്പത്തി? ബാരാണസിരഞ്ഞോ കിര പുത്തോ ദഹരോ ഏവ സമാനോ പബ്ബജിതുകാമോ മാതാപിതരോ യാചി. മാതാപിതരോ നം നിവാരേന്തി. സോ നിവാരിയമാനോപി നിബന്ധതിയേവ "പബ്ബജിസ്സാമീ"തി. തതോ പുബ്ബേ വുത്തസേട്ഠിപുത്തം വിയ സബ്ബം വത്വാ അനുജാനിംസു. "പബ്ബജിത്വാ ച ഉയ്യാനേയേവ വസിതബ്ബ"ന്തി പടിജാനാപേസും, സോ തഥാ അകാസി. തസ്സ മാതാ പാതോവ വീസതിസഹസ്സനാടകിത്ഥിപരിവുതാ ഉയ്യാനം ഗന്ത്വാ പുത്തം യാഗും പായേത്വാ അന്തരാ ഖജ്ജകാദീനി ച ഖാദാപേത്വാ യാവ മജ്ഝന്ഹികസമയാ തേന സദ്ധിം സമുല്ലപിത്വാ നഗരം പവിസതി. പിതാപി മജ്ഝന്ഹികേ ആഗന്ത്വാ തം ഭോജേത്വാ അത്തനാപി ഭുഞ്ജിത്വാ ദിവസം തേന സദ്ധിം സമുല്ലപിത്വാ സായന്ഹസമയം പടിജഗ്ഗനകപുരിസേ ഠപേത്വാ നഗരം പവിസതി. സോ ഏവം രത്തിന്ദിവം അവിവിത്തോ വിഹരതി.

തേന ഖോ പന സമയേന ആദിച്ചബന്ധു നാമ പച്ചേകബുദ്ധോ നന്ദമൂലകപബ്ഭാരേ വിഹരതി. സോ ആവജ്ജേന്തോ തം അദ്ദസ - "അയം കുമാരോ പബ്ബജിതും അസക്ഖി, ജടം ഛിന്ദിതും ന സക്കോതീ"തി. തതോ പരം ആവജ്ജി - "അത്തനോ ധമ്മതായ നിബ്ബിജ്ജിസ്സതി നു ഖോ, നോ"തി. അഥ "ധമ്മതായ നിബ്ബിന്ദന്തോ അതിചിരം ഭവിസ്സതീ"തി ഞത്വാ "തസ്സ ആരമ്മണം ദസ്സേസ്സാമീ"തി പുരിമനയേനേവ മനോസിലാതലതോ ആഗന്ത്വാ ഉയ്യാനേ അട്ഠാസി. രാജപരിസാ ദിസ്വാ "പച്ചേകബുദ്ധോ ആഗതോ, മഹാരാജാ"തി ആരോചേസി. രാജാ "ഇദാനി മേ പുത്തോ പച്ചേകബുദ്ധേന സദ്ധിം അനുക്കണ്ഠിതോ വസിസ്സതീ"തി പമുദിതമനോ ഹുത്വാ പച്ചേകബുദ്ധം സക്കച്ചം ഉപട്ഠഹിത്വാ തത്ഥേവ വാസം യാചിത്വാ പണ്ണസാലാദിവാവിഹാരചങ്കമാദിസബ്ബം കാരേത്വാ വാസേസി. സോ തത്ഥ വസന്തോ ഏകദിവസം ഓകാസം ലഭിത്വാ കുമാരം പുച്ഛി - "കോസി ത്വ"ന്തി? "അഹം പബ്ബജിതോ"തി. "പബ്ബജിതാ നാമ ന ഈദിസാ ഹോന്തീ"തി. അഥ "ഭന്തേ, കീദിസാ ഹോന്തി, കിം മയ്ഹം അനനുച്ഛവിക"ന്തി വുത്തേ "ത്വം അത്തനോ അനനുച്ഛവികം ന പേക്ഖസി, നനു തേ മാതാ വീസതിസഹസ്സിത്ഥീതി സദ്ധിം പുബ്ബണ്ഹസമയേ ആഗച്ഛന്തീ ഉയ്യാനം അവിവിത്തം കരോതി, പിതാ ചസ്സ മഹതാ ബലകായേന സായന്ഹസമയേ ജഗ്ഗനകപരിസാ സകലം രത്തിം, പബ്ബജിതാ നാമ തവ സദിസാ ന ഹോന്തി, ഈദിസാ പന ഹോന്തീ"തി തത്ഥ ഠിതസ്സേവ ഇദ്ധിയാ ഹിമവന്തേ അഞ്ഞതരം വിഹാരം ദസ്സേസി. സോ തത്ഥ പച്ചേകബുദ്ധേ ആലമ്ബനഫലകം നിസ്സായ ഠിതേ ച ചങ്കമന്തേ ച രജനകകമ്മസൂചികമ്മാദീനി കരോന്തേ ച ദിസ്വാ ആഹ - "തുമ്ഹേ ഇധ നാഗച്ഛഥ, പബ്ബജ്ജാ ച തുമ്ഹേഹി അനുഞ്ഞാതാ"തി ? "ആമ, പബ്ബജ്ജാ അനുഞ്ഞാതാ, പബ്ബജിതകാലതോ പട്ഠായ സമണാ നാമ അത്തനോ നിസ്സരണം കാതും, പദേസഞ്ച ഇച്ഛിതം പത്ഥിതം ഗന്തും ലഭന്തി, ഏത്തകംവ വട്ടതീ"തി വത്വാ ആകാസേ ഠത്വാ **അട്ഠാന തം സങ്ഗണികാരതസ്സ, യം ഫസ്സയേ സാമയികം വിമുത്തി**ന്തി ഇമം ഉപഡ്ഢഗാഥം വത്വാ ദിസ്സമാനോയേവ ആകാസേന നന്ദമൂലകപബ്ഭാരം അഗമാസി. ഏവം ഗതേ പച്ചേകബുദ്ധേ സോ അത്തനോ പണ്ണസാലം പവിസിത്വാ നിപജ്ജി. ആരക്ഖപുരിസോപി "സയിതോ കുമാരോ, ഇദാനി കുഹിം ഗമിസ്സതീ"തി പമത്തോ നിദ്ദം ഓക്കമി. സോ തസ്സ പമത്തഭാവം ഞത്വാ പത്തചീവരമാദായ അരഞ്ഞം പാവിസി. തത്ര ച ഠിതോ വിപസ്സനം ആരഭിത്വാ പച്ചേകബോധിം സച്ഛികത്വാ പച്ചേകബുദ്ധട്ഠാനം ഗതോ. തത്ര ച "കഥമധിഗത"ന്തി പുച്ഛിതോ ആദിച്ചബന്ധുനാ വുത്തം ഉപഡ്ഢഗാഥം പരിപുണ്ണം കത്വാ അഭാസി.

തസ്സത്ഥോ - **അട്ഠാന ത**ന്തി അട്ഠാനം തം, അകാരണം തന്തി വുത്തം ഹോതി. അനുനാസികലോപോ കതോ "അരിയസച്ചാന ദസ്സന"ന്തിആദീസു (ഖു॰ പാ॰ ൫.൧൧; സു॰ നി॰ ൨൭൦) വിയ. **സങ്ഗണികാരതസ്സാ**തി ഗണാഭിരതസ്സ. **യ**ന്തി കാരണവചനമേതം "യം ഹിരീയതി ഹിരീയിതബ്ബേനാ"തിആദീസു (ധ॰ സ॰ ൩൦) വിയ. **ഫസ്സയേ**തി അധിഗച്ഛേ. **സാമയികം വിമുത്തി**ന്തി ലോകിയസമാപത്തിം. സാ ഹി അപ്പിതപ്പിതസമയേ ഏവ പച്ചത്ഥികേഹി വിമുച്ചനതോ "സാമയികാ വിമുത്തീ"തി വുച്ചതി. തം സാമയികം വിമുത്തിം. അട്ഠാനം തം, ന തം കാരണം വിജ്ജതി സങ്ഗണികാരതസ്സ, യേന കാരണേന വിമുത്തിം ഫസ്സയേ ഇതി ഏതം ആദിച്ചബന്ധുസ്സ പച്ചേകബുദ്ധസ്സ വചോ നിസമ്മ സങ്ഗണികാരതിം പഹായ യോനിസോ പടിപജ്ജന്തോ അധിഗതോമ്ഹീതി ആഹ. സേസം വുത്തനയമേവാതി.

അട്ഠാനഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ദുതിയവഗ്ഗോ നിട്ഠിതോ.

൧൧൧. **ദിട്ഠീവിസൂകാനീ**തി കാ ഉപ്പത്തി? അഞ്ഞതരോ കിര ബാരാണസിരാജാ രഹോഗതോ ചിന്തേസി - "യഥാ സീതാദീനം പടിഘാതകാനി ഉണ്ഹാദീനി അത്ഥി, അത്ഥി നു ഖോ ഏവം വട്ടപടിഘാതകം വിവട്ടം, നോ"തി? സോ അമച്ചേ പുച്ഛി - "വിവട്ടം ജാനാഥാ"തി? തേ "ജാനാമ, മഹാരാജാ"തി ആഹംസു. രാജാ "കിം ത"ന്തി? തതോ "അന്തവാ ലോകോ"തിആദിനാ നയേന സസ്സതുച്ഛേദം കഥേസും. രാജാ "ഇമേ ന ജാനന്തി, സബ്ബേപിമേ ദിട്ഠിഗതികാ"തി സയമേവ തേസം വിലോമതഞ്ച അയുത്തതഞ്ച ദിസ്വാ "വട്ടപടിഘാതകം വിവട്ടം അത്ഥി, തം ഗവേസിതബ്ബ"ന്തി ചിന്തേത്വാ രജ്ജം പഹായ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സന്തോ പച്ചേകബോധിം സച്ഛാകാസി. ഇമഞ്ച ഉദാനഗാഥം അഭാസി പച്ചേകബുദ്ധാനം മജ്ഝേ ബ്യാകരണഗാഥഞ്ച.

തസ്സത്ഥോ - **ദിട്ഠീവിസൂകാനീ**തി ദ്വാസട്ഠിദിട്ഠിഗതാനി. താനി ഹി മഗ്ഗസമ്മാദിട്ഠിയാ വിസൂകട്ഠേന വിജ്ഝനട്ഠേന വിലോമട്ഠേന ച വിസൂകാനി, ഏവം ദിട്ഠിയാ വിസൂകാനി, ദിട്ഠി ഏവ വാ വിസൂകാനി ദിട്ഠിവിസൂകാനി. **ഉപാതിവത്തോ**തി ദസ്സനമഗ്ഗേന അതിക്കന്തോ. **പത്തോ നിയാമ**ന്തി അവിനിപാതധമ്മതായ സമ്ബോധിപരായണതായ ച നിയതഭാവം അധിഗതോ, സമ്മത്തനിയാമസങ്ഖാതം വാ പഠമമഗ്ഗന്തി. ഏത്താവതാ പഠമമഗ്ഗകിച്ചനിപ്ഫത്തി ച തസ്സ പടിലാഭോ ച വുത്തോ. ഇദാനി **പടിലദ്ധമഗ്ഗോ**തി ഇമിനാ സേസമഗ്ഗപടിലാഭം ദസ്സേതി. **ഉപ്പന്നഞാണോമ്ഹീ**തി ഉപ്പന്നപച്ചേകബോധിഞാണോ അമ്ഹി. ഏതേന ഫലം ദസ്സേതി. **അനഞ്ഞനേയ്യോ**തി അഞ്ഞേഹി ഇദം സച്ചന്തി ന നേതബ്ബോ. ഏതേന സയമ്ഭുതം ദസ്സേതി, പത്തേ വാ പച്ചേകബോധിഞാണേ അഞ്ഞനേയ്യതായ അഭാവാ സയംവസിതം. സമഥവിപസ്സനായ വാ **ദിട്ഠിവിസൂകാനി ഉപാതിവത്തോ,** ആദിമഗ്ഗേന **നിയാമം പത്തോ,** സേസേഹി **പടിലദ്ധമഗ്ഗോ, ഫലഞാണേന ഉപ്പന്നഞാണോ,** തം സബ്ബം അത്തനാവ അധിഗതോതി **അനഞ്ഞനേയ്യോ**തി. സേസം വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബന്തി.

ദിട്ഠീവിസൂകഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൧൨. **നില്ലോലുപോ**തി കാ ഉപ്പത്തി? ബാരാണസിരഞ്ഞോ കിര സൂദോ അന്തരഭത്തം പചിത്വാ ഉപനാമേസി മനുഞ്ഞദസ്സനം സാദുരസം "അപ്പേവ നാമ മേ രാജാ ധനമനുപ്പാദേയ്യാ"തി. തം രഞ്ഞോ ഗന്ധേനേവ ഭോത്തുകമ്യതം ജനേസി, മുഖേ ഖേളം ഉപ്പാദേതി. പഠമകബളേ പന മുഖേ പക്ഖിത്തമത്തേ സത്തരസഹരണിസഹസ്സാനി അമതേനേവ ഫുസിതാനി അഹേസും. സൂദോ "ഇദാനി മേ ദസ്സതി, ഇദാനി മേ ദസ്സതീ"തി ചിന്തേസി. രാജാപി "സക്കാരാരഹോ സൂദോ"തി ചിന്തേസി, "രസം സായിത്വാ പന സക്കരോന്തം മം പാപകോ കിത്തിസദ്ദോ അബ്ഭുഗ്ഗച്ഛേയ്യ 'ലോലോ അയം രാജാ രസഗരുകോ'"തി ന കിഞ്ചി അഭണി. ഏവം യാവ ഭോജനപരിയോസാനം, താവ സൂദോ "ഇദാനി ദസ്സതി, ഇദാനി ദസ്സതീ"തി ചിന്തേസി. രാജാപി അവണ്ണഭയേന ന കിഞ്ചി അഭണി. തതോ സൂദോ "നത്ഥി മഞ്ഞേ ഇമസ്സ രഞ്ഞോ ജിവ്ഹാവിഞ്ഞാണ"ന്തി. ദുതിയദിവസേ അസാദുരസം ഉപനാമേസി. രാജാ ഭുഞ്ജന്തോ "നിഗ്ഗഹാരഹോ വത, ഭോ, അജ്ജ സൂദോ"തി ജാനന്തോപി പുബ്ബേ വിയ പച്ചവേക്ഖിത്വാ അവണ്ണഭയേന ന കിഞ്ചി അഭണി. തതോ സൂദോ "രാജാ നേവ സുന്ദരം നാസുന്ദരം ജാനാതീ"തി ചിന്തേത്വാ സബ്ബം പരിബ്ബയം അത്തനാവ ഗഹേത്വാ കിഞ്ചിദേവ പചിത്വാ രഞ്ഞോ ദേതി. രാജാ "അഹോ വത ലോഭോ, അഹം നാമ വീസതി നഗരസഹസ്സാനി ഭുഞ്ജന്തോ ഇമസ്സ ലോഭേന ഭത്തമത്തമ്പി ന ലഭാമീ"തി നിബ്ബിജ്ജിത്വാ രജ്ജം പഹായ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സന്തോ പച്ചേകബോധിം സച്ഛാകാസി. പുരിമനയേനേവ ഇമം ഗാഥം അഭാസി.

തത്ഥ **നില്ലോലുപോ**തി അലോലുപോ. യോ ഹി രസതണ്ഹാഭിഭൂതോ ഹോതി, സോ ഭുസം ലുപ്പതി പുനപ്പുനം ലുപ്പതി, തേന "ലോലുപോ"തി വുച്ചതി. തസ്മാ ഏസ തം പടിക്ഖിപന്തോ "നില്ലോലുപോ"തി ആഹ. **നിക്കുഹോ**തി ഏത്ഥ കിഞ്ചാപി യസ്സ തിവിധം കുഹനവത്ഥു നത്ഥി, സോ "നിക്കുഹോ"തി വുച്ചതി. ഇമിസ്സാ പന ഗാഥായ മനുഞ്ഞഭോജനാദീസു വിമ്ഹയമനാപജ്ജനതോ നിക്കുഹോതി അയമധിപ്പായോ. **നിപ്പിപാസോ**തി ഏത്ഥ പാതുമിച്ഛാ പിപാസാ, തസ്സാ അഭാവേന നിപ്പിപാസോ, സാദുരസലോഭേന ഭോത്തുകമ്യതാവിരഹിതോതി അത്ഥോ. **നിമ്മക്ഖോ**തി ഏത്ഥ പരഗുണവിനാസനലക്ഖണോ മക്ഖോ, തസ്സ അഭാവേന നിമ്മക്ഖോ. അത്തനോ ഗിഹികാലേ സൂദസ്സ ഗുണമക്ഖനാഭാവം സന്ധായാഹ. **നിദ്ധന്തകസാവമോഹോ**തി ഏത്ഥ രാഗാദയോ തയോ കായദുച്ചരിതാദീനി ച തീണീതി ഛ ധമ്മാ യഥാസമ്ഭവം അപ്പസന്നട്ഠേന സകഭാവം വിജഹാപേത്വാ പരഭാവം ഗണ്ഹാപനട്ഠേന കസടട്ഠേന ച "കസാവാ"തി വേദിതബ്ബാ. യഥാഹ -

“തത്ഥ കതമേ തയോ കസാവാ? രാഗകസാവോ, ദോസകസാവോ, മോഹകസാവോ. ഇമേ തയോ കസാവാ. തത്ഥ കതമേ അപരേപി തയോ കസാവാ? കായകസാവോ, വചീകസാവോ, മനോകസാവോ”തി (വിഭം ൯൨൪).

തേസു മോഹം ഠപേത്വാ പഞ്ചന്നം കസാവാനം തേസഞ്ച സബ്ബേസം മൂലഭൂതസ്സ മോഹസ്സ നിദ്ധന്തത്താ നിദ്ധന്തകസാവമോഹോ. തിണ്ണം ഏവ വാ കായവചീമനോകസാവാനം മോഹസ്സ ച നിദ്ധന്തത്താ നിദ്ധന്തകസാവമോഹോ. ഇതരേസു നില്ലോലുപതാദീഹി രാഗകസാവസ്സ, നിമ്മക്ഖതായ ദോസകസാവസ്സ നിദ്ധന്തഭാവോ സിദ്ധോ ഏവ. **നിരാസയോ**തി നിത്തണ്ഹോ. **സബ്ബലോകേ ഭവിത്വാ**തി സകലലോകേ, തീസു ഭവേസു ദ്വാദസസു വാ ആയതനേസു ഭവവിഭവതണ്ഹാവിരഹിതോ ഹുത്വാതി അത്ഥോ. സേസം വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബം. അഥ വാ തയോപി പാദേ വത്വാ **ഏകോ ചരേ**തി ഏകോ ചരിതും സക്കുണേയ്യാതി ഏവമ്പേത്ഥ സമ്ബന്ധോ കാതബ്ബോ.

നില്ലോലുപഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫൭. പാപം സഹായന്തി കാ ഉപ്പത്തി? ബാരാണസിയം കിര അഞ്ഞതരോ രാജാ മഹച്ചരാജാനുഭാവേന നഗരം പദക്ഖിണം കരോന്തോ മനുസ്സേ കോട്ഠാഗാരതോ പുരാണധഞ്ഞാദീനി ബഹിദ്ധാ നീഹരന്തേ ദിസ്വാ “കിം, ഭണേ, ഇദ”ന്തി അമച്ചേ പുച്ഛി. അമച്ചാ “ഇദാനി, മഹാരാജ, നവധഞ്ഞാദീനി ഉപ്പജ്ജിസ്സന്തി, തേസം ഓകാസം കാതും ഇമേ മനുസ്സാ പുരാണധഞ്ഞാദീനി ഛഡ്ഡേന്തീ”തി ആഹംസു. രാജാ “കിം, ഭണേ, ഇത്ഥാഗാരബലകായാദീനം വത്തം പരിപുണ്ണ”ന്തി ആഹ. “ആമ, മഹാരാജ, പരിപുണ്ണ”ന്തി. “തേന ഹി, ഭണേ, ദാനസാലം കാരേഥ, ദാനം ദസ്സാമി, മാ ഇമാനി ധഞ്ഞാനി അനുപകാരാനി വിനസ്സന്തൂ”തി. തതോ നം അഞ്ഞതരോ ദിട്ഠിഗതികോ അമച്ചോ “മഹാരാജ, നത്ഥി ദിന്ന”ന്തി ആരബ്ഭ യാവ “ബാലേ ച പണ്ഡിതേ ച സന്ധാവിത്വാ സംസരിത്വാ ദുക്ഖസ്സന്തം കരിസ്സന്തീ”തി വത്വാ നിവാരേസി. രാജാ ദുതിയമ്പി തതിയമ്പി കോട്ഠാഗാരേ വിലുമ്പന്തേ ദിസ്വാ തഥേവ ആണാപേസി. സോപി തതിയമ്പി നം “മഹാരാജ, ദത്തുപഞ്ഞത്തം യദിദം ദാന”ന്തിആദീനി വത്വാ നിവാരേസി. സോ “അരേ, അഹം അത്തനോ സന്തകമ്പി ന ലഭാമി ദാതും, കിം മേ ഇമേഹി പാപസഹായേഹീ”തി നിബ്ബിന്നോ രജ്ജം പഹായ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സന്തോ പച്ചേകബോധിം സച്ഛാകാസി. തഞ്ച പാപസഹായം ഗരഹന്തോ ഇമം ഉദാനഗാഥമാഹ.

തസ്സായം സങ്ഖേപത്ഥോ - യ്വായം ദസവത്ഥുകായ പാപദിട്ഠിയാ സമന്നാഗതത്താ പാപോ, പരേസമ്പി അനത്ഥം പസ്സതീതി അനത്ഥദസ്സീ, കായദുച്ചരിതാദിമ്ഹി ച വിസമേ നിവിട്ഠോ, തം അത്ഥകാമോ കുലപുത്തോ **പാപം സഹായം പരിവജ്ജയേഥ, അനത്ഥദസ്സിം വിസമേ നിവിട്ഠം. സയം ന സേവേ**തി അത്തനോ വസേന തം ന സേവേയ്യ. യദി പന പരസ്സ വസോ ഹോതി, കിം സക്കാ കാതുന്തി വുത്തം ഹോതി. **പസുത**ന്തി പസടം, ദിട്ഠിവസേന തത്ഥ തത്ഥ ലഗ്ഗന്തി അത്ഥോ. **പമത്ത**ന്തി കാമഗുണേസു വോസ്സട്ഠചിത്തം, കുസലഭാവനാരഹിതം വാ. തം ഏവരൂപം സഹായം ന സേവേ ന ഭജേ ന പയിരുപാസേ, അഞ്ഞദത്ഥു ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോതി.

പാപസഹായഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫൮. ബഹുസ്സുതന്തി കാ ഉപ്പത്തി? പുബ്ബേ കിര കസ്സപസ്സ ഭഗവതോ സാസനേ അട്ഠ പച്ചേകബോധിസത്താ പബ്ബജിത്വാ ഗതപച്ചാഗതവത്തം പൂരേത്വാ ദേവലോകേ ഉപ്പന്നാതിആദി സബ്ബം അനവജ്ജഭോജീഗാഥായ വുത്തസദിസമേവ. അയം പന വിസേസോ - പച്ചേകബുദ്ധേ നിസീദാപേത്വാ രാജാ ആഹ - “കേ തുമ്ഹേ”തി? തേ ആഹംസു - “മയം, മഹാരാജ, ബഹുസ്സുതാ നാമാ”തി. രാജാ “അഹം സുതബ്രഹ്മദത്തോ നാമ, സുതേന തിത്തിം ന ഗച്ഛാമി, ഹന്ദ, നേസം സന്തികേ വിചിത്രനയധമ്മദേസനം സോസ്സാമീ”തി അത്തമനോ ദക്ഖിണോദകം ദത്വാ പരിവിസിത്വാ ഭത്തകിച്ചപരിയോസാനേ സങ്ഘത്ഥേരസ്സ സന്തികേ നിസീദിത്വാ “ധമ്മകഥം, ഭന്തേ, കഥേഥാ”തി ആഹ. സോ “സുഖിതോ ഹോതു, മഹാരാജ, രാഗക്ഖയോ ഹോതൂ”തി വത്വാ ഉട്ഠിതോ. രാജാ “അയം ന ബഹുസ്സുതോ, ദുതിയോ ബഹുസ്സുതോ ഭവിസ്സതി, സ്വേ തസ്സ വിചിത്രധമ്മദേസനം സോസ്സാമീ”തി സ്വാതനായ നിമന്തേസി. ഏവം യാവ സബ്ബേസം പടിപാടി ഗച്ഛതി, താവ നിമന്തേസി, തേ സബ്ബേപി “ദോസക്ഖയോ ഹോതു, മോഹക്ഖയോ, ഗതിക്ഖയോ, ഭവക്ഖയോ, വട്ടക്ഖയോ, ഉപധിക്ഖയോ, തണ്ഹക്ഖയോ ഹോതൂ”തി ഏവം ഏകേകപദം വിസേസേത്വാ സേസം പഠമസദിസമേവ വത്വാ ഉട്ഠഹിംസു.

തതോ രാജാ - “ഇമേ ‘ബഹുസ്സുതാ മയ’ന്തി ഭണന്തി, ന ച തേസം വിചിത്രകഥാ, കിമേതേഹി വുത്ത”ന്തി തേസം വചനത്ഥം ഉപപരിക്ഖിതുമാരദ്ധോ. അഥ “രാഗക്ഖയോ ഹോതൂ”തി ഉപപരിക്ഖന്തോ “രാഗേ ഖീണേ ദോസോപി മോഹോപി അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേപി കിലേസാ ഖീണാ

ഹോന്തീ"തി ഞത്വാ അത്തമനോ അഹോസി "നിപ്പരിയായബഹുസ്സുതാ ഇമേ സമണാ. യഥാപി ഹി പുരിസേന മഹാപഥവിം വാ ആകാസം വാ അങ്ഗുലിയാ നിദ്ദിസന്തേന ന അങ്ഗുലിമത്തോവ പദേസോ നിദ്ദിട്ഠോ ഹോതി. അപി ച ഖോ പന സകലപഥവീ ആകാസാ ഏവ നിദ്ദിട്ഠാ ഹോന്തി. ഏവം ഇമേഹി ഏകേകം അത്ഥം നിദ്ദിസന്തേഹി അപരിമാണാ അത്ഥാ നിദ്ദിട്ഠാ ഹോന്തീ"തി. തതോ സോ "കുദാസ്സു നാമാഹമ്പി ഏവം ബഹുസ്സുതോ ഭവിസ്സാമീ"തി തഥാരൂപം ബഹുസ്സുതഭാവം പത്ഥേന്തോ രജ്ജം പഹായ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സന്തോ പച്ചേകബോധിം സച്ഛികത്വാ ഇമം ഉദാനഗാഥമഭാസി.

തത്ഥായം സങ്ഖേപത്ഥോ - **ബഹുസ്സുത**ന്തി ദുവിധോ ബഹുസ്സുതോ തീസു പിടകേസു അത്ഥതോ നിഖിലോ പരിയത്തിബഹുസ്സുതോ ച, മഗ്ഗഫലവിജ്ജാഭിഞ്ഞാപടിവേധകോ പടിവേധബഹുസ്സുതോ ച. ആഗതാഗമോ **ധമ്മധരോ**. ഉളാരേഹി പന കായവചീമനോകമ്മേഹി സമന്നാഗതോ **ഉളാരോ**. യുത്തപടിഭാനോ ച മുത്തപടിഭാനോ ച യുത്തമുത്തപടിഭാനോ ച **പടിഭാനവാ**. പരിയത്തിപരിപുച്ഛാധിഗമവസേന വാ തിവിധോ പടിഭാനവാ വേദിതബ്ബോ. യസ്സ ഹി പരിയത്തി പടിഭാതി, സോ പരിയത്തിപടിഭാനവാ. യസ്സ അത്ഥഞ്ച ഞാണഞ്ച ലക്ഖണഞ്ച ഠാനാട്ഠാനഞ്ച പരിപുച്ഛന്തസ്സ പരിപുച്ഛാ പടിഭാതി, സോ പരിപുച്ഛാപടിഭാനവാ. യസ്സ മഗ്ഗാദയോ പടിവിദ്ധാ ഹോന്തി, സോ അധിഗമപടിഭാനവാ. തം ഏവരൂപം **ബഹുസ്സുതം ധമ്മധരം ഭജേഥ മിത്തം ഉളാരം പടിഭാനവന്തം**. തതോ തസ്സാനുഭാവേന അത്തത്ഥപരത്ഥഉഭയത്ഥഭേദതോ വാ ദിട്ഠധമ്മികസമ്പരായികപരമത്ഥഭേദതോ വാ അനേകപ്പകാരാനി **അഞ്ഞായ അത്ഥാനി,** തതോ "അഹോസിം നു ഖോ അഹം അതീതമദ്ധാന"ന്തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൧.൧൮; സം॰ നി॰ ൨.൨൦) കങ്ഖാട്ഠാനിയേസു **വിനേയ്യ കങ്ഖം** വിചികിച്ഛം വിനേത്വാ വിനാസേത്വാ ഏവം കതസബ്ബകിച്ചോ **ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ**തി.

ബഹുസ്സുതഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫൮. ഖിഡ്ഡം രതിന്തി കാ ഉപ്പത്തി? ബാരാണസിയം കിര വിഭൂസകബ്രഹ്മദത്തോ നാമ രാജാ പാതോവ യാഗും വാ ഭത്തം വാ ഭുഞ്ജിത്വാ നാനാവിധവിഭൂസനേഹി അത്താനം വിഭൂസാപേത്വാ മഹാആദാസേ സകലം സരീരം ദിസ്വാ യം ന ഇച്ഛതി, തം അപനേത്വാ അഞ്ഞേന വിഭൂസനേന വിഭൂസാപേതി. തസ്സ ഏകദിവസം ഏവം കരോന്തസ്സ ഭത്തവേലാ മജ്ഝന്ഹികാ സമ്പത്താ. വിപ്പകതവിഭൂസിതോവ ദുസ്സപട്ടേന സീസം വേഠേത്വാ ഭുഞ്ജിത്വാ ദിവാസേയ്യം ഉപഗഞ്ഛി. പുനപി ഉട്ഠഹിത്വാ തഥേവ കരോതോ സൂരിയോ ഓഗ്ഗതോ. ഏവം ദുതിയദിവസേപി തതിയദിവസേപി. അഥസ്സ ഏവം മണ്ഡനപ്പസുതസ്സ പിട്ഠിരോഗോ ഉദപാദി. തസ്സ ഏതദഹോസി - "അഹോ രേ, അഹം സബ്ബഥാമേന വിഭൂസന്തോപി ഇമസ്മിം കപ്പകേ വിഭൂസനേ അസന്തുട്ഠോ ലോഭം ഉപ്പാദേസിം, ലോഭോ ച നാമേസ അപായഗമനീയോ ധമ്മോ, ഹന്ദാഹം ലോഭം നിഗ്ഗണ്ഹാമീ"തി രജ്ജം പഹായ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സന്തോ പച്ചേകബോധിം സച്ഛികത്വാ ഇമം ഉദാനഗാഥമഭാസി.

തത്ഥ **ഖിഡ്ഡാ** ച **രതി** ച പുബ്ബേ വുത്താവ. **കാമസുഖ**ന്തി വത്ഥുകാമസുഖം. വത്ഥുകാമാപി ഹി സുഖസ്സ വിസയാദിഭാവേന "സുഖ"ന്തി വുച്ചന്തി. യഥാഹ - "അത്ഥി രൂപം സുഖം സുഖാനുപതിത"ന്തി (സം॰ നി॰ ൩.൬൦). ഏവമേതം ഖിഡ്ഡം രതിം കാമസുഖഞ്ച ഇമസ്മിം ഓകാസലോകേ **അനലങ്കരിത്വാ** അലന്തി അകത്വാ, ഏതം തപ്പകന്തി വാ സാരഭൂതന്തി വാ ഏവം അഗ്ഗഹേത്വാ. **അനപേക്ഖമാനോ**തി തേന അനലങ്കരണേന അനപേക്ഖണസീലോ അപിഹാലുകോ നിത്തണ്ഹോ. **വിഭൂസട്ഠാനാ വിരതോ സച്ചവാദീ**തി തത്ഥ വിഭൂതാ ദുവിധാ - അഗാരികവിഭൂസാ ച അനഗാരികവിഭൂസാ ച. സാടകവേഠനമാലാഗന്ധാദിവിഭൂസാ അഗാരികവിഭൂസാ നാമ. പത്തമണ്ഡനാദിവിഭൂസാ അനഗാരികവിഭൂസാ. വിഭൂസാ ഏവ വിഭൂസട്ഠാനം, തസ്മാ വിഭൂസട്ഠാനാ തിവിധായ വിരതിയാ വിരതോ. അവിതഥവചനതോ സച്ചവാദീതി ഏവമത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ.

വിഭൂസട്ഠാനഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫൯. പുത്തഞ്ച ദാരന്തി കാ ഉപ്പത്തി? ബാരാണസിയം കിര രഞ്ഞോ പുത്തോ ദഹരകാലേയേവ അഭിസിത്തോ രജ്ജം കാരേസി. സോ പഠമഗാഥായ വുത്തപച്ചേകബോധിസത്തോ വിയ രജ്ജസിരിം അനുഭവന്തോ ഏകദിവസം ചിന്തേസി - "അഹം രജ്ജം കാരേന്തോ ബഹൂനം ദുക്ഖം കരോമി, കിം മേ ഏകഭത്തത്ഥായ ഇമിനാ പാപേന, ഹന്ദ, സുഖമുപ്പാദേമീ"തി രജ്ജം പഹായ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സന്തോ പച്ചേകബോധിം സച്ഛികത്വാ ഇമം ഉദാനഗാഥം അഭാസി.

തത്ഥ **ധനാനീ**തി മുത്താമണിവേളുരിയസങ്ഖസിലാപവാളരജതജാതരൂപാദീനി രതനാനി. **ധഞ്ഞാനീ**തി സാലിവീഹിയവഗോധുമകങ്ഗുവരകകുദ്രൂസകപ്പഭേദാനി സത്ത സേസാപരണ്ണാനി ച.

ബന്ധവാനീതി ഞാതിബന്ധുഗോത്തബന്ധുമിത്തബന്ധുസിപ്പബന്ധുവസേന ചതുബ്ബിധബന്ധവേ. **യഥോധികാനീ**തി സകസകഓധിവസേന ഠിതാനിയേവ. സേസം വുത്തനയമേവാതി.

പുത്തദാരഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൧൭. സങ്ഗോ എസോതി കാ ഉപ്പത്തി? ബാരാണസിയം കിര പാദലോലബ്രഹ്മദത്തോ നാമ രാജാ അഹോസി. സോ പാതോവ യാഗും വാ ഭത്തം വാ ഭുഞ്ജിത്വാ തീസു പാസാദേസു തിവിധാനി നാടകാനി പസ്സതി. തിവിധാ നാമ നാടകാ പുബ്ബരാജതോ ആഗതം, അനന്തരരാജതോ ആഗതം, അത്തനോ കാലേ ഉട്ഠിതന്തി. സോ ഏകദിവസം പാതോവ ദഹരനാടകപാസാദം ഗതോ. താ നാടകിത്ഥിയോ ''രാജാനം രമാപേസ്സാമാ''തി സക്കസ്സ ദേവാനമിന്ദസ്സ അച്ഛരായോ വിയ അതിമനോഹരം നച്ചഗീതവാദിതം പയോജേസും. രാജാ ''അനച്ഛരിയമേതം ദഹരാന''ന്തി അസന്തുട്ഠോ ഹുത്വാ മജ്ഝിമനാടകപാസാദം ഗതോ, താപി നാടകിത്ഥിയോ തഥേവ അകംസു. സോ തത്ഥപി തഥേവ അസന്തുട്ഠോ ഹുത്വാ മഹല്ലകനാടകപാസാദം ഗതോ , താപി തഥേവ അകംസു. രാജാ ദ്വേ തയോ രാജപരിവട്ടേ അതീതാനം താസം മഹല്ലകഭാവേന അട്ഠികീളനസദിസം നച്ചം ദിസ്വാ ഗീതഞ്ച അമധുരം സുത്വാ പുനദേവ ദഹരനാടകപാസാദം, പുന മജ്ഝിമനാടകപാസാദന്തി ഏവമ്പി വിചരിത്വാ കത്ഥചി അസന്തുട്ഠോ ചിന്തേസി - ''ഇമാ നാടകിത്ഥിയോ സക്കം ദേവാനമിന്ദം അച്ഛരായോ വിയ മം രമാപേതുകാമാ സബ്ബഥാമേന നച്ചഗീതവാദിതം പയോജേസും. സ്വാഹം കത്ഥചി അസന്തുട്ഠോ ലോഭം വഡ്ഢേമി. ലോഭോ ച നാമേസ അപായഗമനീയോ ധമ്മോ, ഹന്ദാഹം ലോഭം നിഗ്ഗണ്ഹാമീ''തി രജ്ജം പഹായ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സന്തോ പച്ചേകബോധിം സച്ഛികത്വാ ഇമം ഉദാനഗാഥം അഭാസി.

തസ്സത്ഥോ - **സങ്ഗോ എസോ**തി അത്തനോ ഉപഭോഗം നിദ്ദിസതി. സോ ഹി സജ്ജന്തി തത്ഥ പാണിനോ കദ്ദമേ പവിട്ഠോ ഹത്ഥീ വിയാതി സങ്ഗോ. **പരിത്തമേത്ഥ സോഖ്യ**ന്തി ഏത്ഥ പഞ്ചകാമഗുണൂപഭോഗകാലേ വിപരീതസഞ്ഞായ ഉപ്പാദേതബ്ബതോ കാമാവചരധമ്മപരിയാപന്നതോ വാ ലാമകട്ഠേന സോഖ്യം പരിത്തം, വിജ്ജുപ്പഭായ ഓഭാസിതനച്ചദസ്സനസുഖം ഇവ ഇത്തരം, താവകാലികന്തി വുത്തം ഹോതി. **അപ്പസ്സാദോ ദുക്ഖമേവേത്ഥ ഭിയ്യോ**തി ഏത്ഥ ച യ്വായം ''യം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഇമേ പഞ്ച കാമഗുണേ പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതി സുഖം സോമനസ്സം, അയം കാമാനം അസ്സാദോ''തി (മ॰ നി॰ ൧.൧൬൬) വുത്തോ, സോ യമിദം ''കോ ച, ഭിക്ഖവേ, കാമാനം ആദീനവോ, ഇധ, ഭിക്ഖവേ, കുലപുത്തോ യേന സിപ്പട്ഠാനേന ജീവികം കപ്പേതി, യദി മുദ്ദായ യദി ഗണനായാ''തി ഏവമാദിനാ (മ॰ നി॰ ൧.൧൬൭) നയേനേത്ഥ ദുക്ഖം വുത്തം, തം ഉപനിധായ അപ്പോ ഉദകബിന്ദുമത്തോ ഹോതി, അഥ ഖോ ദുക്ഖമേവ ഭിയ്യോ ബഹു, ചതൂസു സമുദ്ദേസു ഉദകസദിസം ഹോതി. തേന വുത്തം ''അപ്പസ്സാദോ ദുക്ഖമേവേത്ഥ ഭിയ്യോ''തി. **ഗളോ എസോ**തി അസ്സാദം ദസ്സേത്വാ ആകഡ്ഢനവസേന ബളിസോ വിയ ഏസോ, യദിദം പഞ്ചകാമഗുണാ. **ഇതി ഞത്വാ മതിമാ**തി ഏവം ജാനിത്വാ ബുദ്ധിമാ പണ്ഡിതോ പുരിസോ സബ്ബമേതം പഹായ **ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ**തി.

സങ്ഗഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൧൮. സന്ദാലയിത്വാനാതി കാ ഉപ്പത്തി? ബാരാണസിയം കിര അനിവത്തബ്രഹ്മദത്തോ നാമ രാജാ അഹോസി. സോ സങ്ഗാമം ഓതിണ്ണോ അജിനിത്വാ അഞ്ഞം വാ കിച്ചം ആരദ്ധോ അനിട്ഠപേത്വാ ന നിവത്തതി, തസ്മാ നം ഏവം സഞ്ജാനിംസു. സോ ഏകദിവസം ഉയ്യാനം ഗച്ഛതി. തേന ച സമയേന ദവഡാഹോ ഉട്ഠാസി. സോ അഗ്ഗി സുക്ഖാനി ചേവ ഹരിതാനി ച തിണാദീനി ദഹന്തോ അനിവത്തമാനോ ഏവ ഗച്ഛതി. രാജാ തം ദിസ്വാ തപ്പടിഭാഗനിമിത്തം ഉപ്പാദേസി. ''യഥായം ദവഡാഹോ, ഏവമേവ ഏകാദസവിധോ അഗ്ഗി സബ്ബേ സത്തേ ദഹന്തോ അനിവത്തമാനോ ഗച്ഛതി മഹാദുക്ഖം ഉപ്പാദേന്തോ, കുദാസ്സു നാമാഹമ്പി ഇമസ്സ ദുക്ഖസ്സ നിവത്തനത്ഥം അയം അഗ്ഗി വിയ അരിയമഗ്ഗഞാണഗ്ഗിനാ കിലേസേ ദഹന്തോ അനിവത്തമാനോ ഗച്ഛേയ്യ''ന്തി? തതോ മുഹുത്തം ഗന്ത്വാ കേവട്ടേ അദ്ദസ നദിയം മച്ഛേ ഗണ്ഹന്തേ. തേസം ജാലന്തരേ പവിട്ഠോ ഏകോ മഹാമച്ഛോ ജാലം ഭേത്വാ പലായി. തേ ''മച്ഛോ ജാലം ഭേത്വാ ഗതോ''തി സദ്ദമകംസു. രാജാ തമ്പി വചനം സുത്വാ തപ്പടിഭാഗനിമിത്തം ഉപ്പാദേസി - ''കുദാസ്സു നാമാഹമ്പി അരിയമഗ്ഗഞാണേന തണ്ഹാദിട്ഠിജാലം ഭേത്വാ അസജ്ജമാനോ ഗച്ഛേയ്യ''ന്തി? സോ രജ്ജം പഹായ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സനം ആരഭിത്വാ പച്ചേകബോധിം സച്ഛാകാസി, ഇമഞ്ച ഉദാനഗാഥമഭാസി.

തസ്സാ ദുതിയപാദേ **ജാല**ന്തി സുത്തമയം വുച്ചതി. **അമ്ബൂ**തി ഉദകം, തത്ഥ ചരതീതി അമ്ബുചാരീ, മച്ഛസ്സേതം അധിവചനം. സലിലേ അമ്ബുചാരീ **സലിലമ്ബുചാരീ**. തസ്മിം നദീസലിലേ **ജാലം ഭേത്വാ** ഗതഅമ്ബുചാരീവാതി വുത്തം ഹോതി. തതിയപാദേ **ദഡ്ഢ**ന്തി

ദഡ്ഢട്ഠാനം വുച്ചതി. യഥാ അഗ്ഗി ദഡ്ഢട്ഠാനം പുന ന നിവത്തതി, ന തത്ഥ ഭിയ്യോ ആഗച്ഛതി, ഏവം മഗ്ഗഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢകാമഗുണട്ഠാനം അനിവത്തമാനോ തത്ഥ ഭിയ്യോ അനാഗച്ഛന്തോതി വുത്തം ഹോതി. സേസം വുത്തനയമേവാതി.

സന്ദാലഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൫൫. ഓക്ഖിത്തചക്ഖൂതി കാ ഉപ്പത്തി? ബാരാണസിയം കിര ചക്ഖുലോലബ്രഹ്മദത്തോ നാമ രാജാ പാദലോലബ്രഹ്മദത്തോ വിയ നാടകദസ്സനം അനുയുത്തോ ഹോതി. അയം പന വിസേസോ - സോ അസന്തുട്ഠോ തത്ഥ തത്ഥ ഗച്ഛതി. അയം തം തം നാടകം ദിസ്വാ അതീവ അഭിനന്ദിത്വാ നാടകദസ്സനപരിവത്തനേന തണ്ഹം വഡ്ഢേന്തോ വിചരതി. സോ കിര നാടകദസ്സനത്ഥം ആഗതം അഞ്ഞതരം കുടുമ്ബിയഭരിയം ദിസ്വാ രാഗം ഉപ്പാദേസി. തതോ സംവേഗം ആപജ്ജിത്വാ പുന "അരേ, അഹം ഇമം തണ്ഹം വഡ്ഢേന്തോ അപായപരിപൂരകോ ഭവിസ്സാമി, ഹന്ദ, നം നിഗ്ഗണ്ഹാമീ"തി പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സന്തോ പച്ചേകബോധിം സച്ഛികത്വാ അത്തനോ പുരിമപടിപത്തിം ഗരഹന്തോ തപ്പടിപക്ഖഗുണദീപികം ഇമം ഉദാനഗാഥം അഭാസി.

തത്ഥ **ഓക്ഖിത്തചക്ഖൂ**തി ഹേട്ഠാഖിത്തചക്ഖു, സത്തഗീവട്ഠികാനി പടിപാടിയാ ഠപേത്വാ പരിവജ്ജനഗഹേതബ്ബദസ്സനത്ഥം യുഗമത്തം പേക്ഖമാനോതി വുത്തം ഹോതി. ന തു ഹനുകട്ഠിനാ ഹദയട്ഠിം സങ്ഘട്ടേന്തോ. ഏവഞ്ഹി ഓക്ഖിത്തചക്ഖുതാ ന സമണസാരുപ്പാ ഹോതി. **ന ച പാദലോലോ**തി ഏകസ്സ ദുതിയോ, ദ്വിന്നം തതിയോതി ഏവം ഗണമജ്ഝം പവിസിതുകാമതായ കണ്ഡൂയമാനപാദോ വിയ അഭവന്തോ, ദീഘചാരികഅനിവത്തചാരികവിരതോ. ***ഗുത്തിന്ദ്രിയോ***തി ഛസു ഇന്ദ്രിയേസു ഇധ മനിന്ദ്രിയസ്സ വിസും വുത്തത്താ വുത്താവസേസവസേന ച ഗോപിതിന്ദ്രിയോ. **രക്ഖിതമാനസാനോ**തി മാനസം ഏവ മാനസാനം, തം രക്ഖിതമസ്സാതി രക്ഖിതമാനസാനോ. യഥാ കിലേസേഹി ന വിലുപ്പതി, ഏവം രക്ഖിതചിത്തോതി വുത്തം ഹോതി. **അനവസ്സുതോ**തി ഇമായ പടിപത്തിയാ തേസു തേസു ആരമ്മണേസു കിലേസഅന്വാസ്സവവിരഹിതോ. **അപരിഡയ്ഹമാനോ**തി കിലേസഗ്ഗീഹി അപരിഡയ്ഹമാനോ. ബഹിദ്ധാ വാ അനവസ്സുതോ, അജ്ഝത്തം അപരിഡയ്ഹമാനോ. സേസം വുത്തനയമേവാതി.

ഓക്ഖിത്തചക്ഖുഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൫൬. ഓഹാരയിത്വാതി കാ ഉപ്പത്തി? ബാരാണസിയം കിര അഞ്ഞോപി ചാതുമാസികബ്രഹ്മദത്തോ നാമ രാജാ ചതുമാസേ ചതുമാസേ ഉയ്യാനകീളം ഗച്ഛതി. സോ ഏകദിവസം ഗിമ്ഹാനം മജ്ഝിമമാസേ ഉയ്യാനം പവിസന്തോ ഉയ്യാനദ്വാരേ പത്തസഞ്ഛന്നം പുപ്ഫാലങ്കതസാഖാവിടപം പാരിച്ഛത്തകകോവിളാരം ദിസ്വാ ഏകം പുപ്ഫം ഗഹേത്വാ ഉയ്യാനം പാവിസി. തതോ "രഞ്ഞാ അഗ്ഗപുപ്ഫം ഗഹിത"ന്തി അഞ്ഞതരോപി അമച്ചോ ഹത്ഥിക്ഖന്ധേ ഠിതോ ഏകമേവ പുപ്ഫം അഗ്ഗഹേസി. ഏതേനേവുപായേന സബ്ബോ ബലകായോ അഗ്ഗഹേസി. പുപ്ഫേഹി അനസ്സാദേന്താ പത്തമ്പി ഗണ്ഹിംസു. സോ രുക്ഖോ നിപ്പത്തപുപ്ഫോ ഖന്ധമത്തോവ അഹോസി. രാജാ സായന്ഹസമയേ ഉയ്യാനാ നിക്ഖമന്തോ തം ദിസ്വാ "കിം കതോ അയം രുക്ഖോ, മമാഗമനവേലായ മണിവണ്ണസാഖന്തരേസു പവാളസദിസപുപ്ഫാലങ്കതോ അഹോസി, ഇദാനി നിപ്പത്തപുപ്ഫോ ജാതോ"തി ചിന്തേന്തോ തസ്സേവ അവിദൂരേ അപുപ്ഫിതരുക്ഖം സഞ്ഛന്നപലാസം അദ്ദസ. ദിസ്വാ ചസ്സ ഏതദഹോസി - "അയം രുക്ഖോ പുപ്ഫഭരിതസാഖത്താ ബഹുജനസ്സ ലോഭനീയോ അഹോസി, തേന മുഹുത്തേനേവ ബ്യസനം പത്തോ. അയം പനഞ്ഞോ അലോഭനീയത്താ തഥേവ ഠിതോ. ഇദഞ്ചാപി രജ്ജം പുപ്ഫിതരുക്ഖോ വിയ ലോഭനീയം, ഭിക്ഖുഭാവോ പന അപുപ്ഫിതരുക്ഖോ വിയ അലോഭനീയോ. തസ്മാ യാവ ഇദമ്പി അയം രുക്ഖോ വിയ ന വിലുപ്പതി, താവ അയമഞ്ഞോ സഞ്ഛന്നപത്തോ യഥാ പാരിച്ഛത്തകോ, ഏവം കാസാവേന സഞ്ഛന്നോ ഹുത്വാ പബ്ബജേയ്യ"ന്തി. സോ രജ്ജം പഹായ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സന്തോ പച്ചേകബോധിം സച്ഛികത്വാ ഇമം ഉദാനഗാഥം അഭാസി.

തത്ഥ **കാസായവത്ഥോ അഭിനിക്ഖമിത്വാ**തി ഇമസ്സ പാദസ്സ ഗേഹാ നിക്ഖമിത്വാ കാസായവത്ഥനിവത്ഥോ ഹുത്വാതി ഏവമത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. സേസം വുത്തനയേനേവ സക്കാ വിഞ്ഞാതുന്തി ന വിത്ഥാരിതന്തി.

പാരിച്ഛത്തകഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

തതിയവഗ്ഗോ നിട്ഠിതോ.

൧൨൧. **രസേസൂ**തി കാ ഉപ്പത്തി? അഞ്ഞതരോ കിര ബാരാണസിരാജാ ഉയ്യാനേ അമച്ചപുത്തേഹി പരിവുതോ സിലാപട്ടപോക്ഖരണിയം കീളതി. തസ്സ സൂദോ സബ്ബമംസാനം രസം ഗഹേത്വാ അതീവ സുസങ്ഖതം അമതകപ്പം അന്തരഭത്തം പചിത്വാ ഉപനാമേസി. സോ തത്ഥ ഗേധമാപന്നോ കസ്സചി കിഞ്ചി അദത്വാ അത്തനാവ ഭുഞ്ജി. ഉദകം കീളന്തോ അതിവികാലേ നിക്ഖന്തോ സീഘം സീഘം ഭുഞ്ജി. യേഹി സദ്ധിം പുബ്ബേ ഭുഞ്ജതി, ന തേസം കഞ്ചി സരി. അഥ പച്ഛാ പടിസങ്ഖാനം ഉപ്പാദേത്വാ ''അഹോ! മയാ പാപം കതം, യ്വായം രസതണ്ഹാഭിഭൂതോ സബ്ബജനം വിസ്സരിത്വാ ഏകകോവ ഭുഞ്ജിം, ഹന്ദ, നം രസതണ്ഹം നിഗ്ഗണ്ഹാമീ''തി രജ്ജം പഹായ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സന്തോ പച്ചേകബോധിം സച്ഛികത്വാ അത്തനോ പുരിമപടിപത്തിം ഗരഹന്തോ തപ്പടിപക്ഖഗുണദീപികം ഇമം ഉദാനഗാഥം അഭാസി.

തത്ഥ **രസേസൂ**തി അമ്ബിലമധുരതിത്തകകടുകലോണഖാരികകസാവാദിഭേദേസു സായനീയേസു. **ഗേധം അകര**ന്തി ഗിദ്ധിം അകരോന്തോ, തണ്ഹം അനുപ്പാദേന്തോതി വുത്തം ഹോതി. **അലോലോ**തി ''ഇദം സായിസ്സാമി, ഇദം സായിസ്സാമീ''തി ഏവം രസവിസേസേസു അനാകുലോ. **അനഞ്ഞപോസീ**തി പോസേതബ്ബകസദ്ധിവിഹാരികാദിവിരഹിതോ. കായസന്ധാരണമത്തേന സന്തുട്ഠോതി വുത്തം ഹോതി. യഥാ വാ പുബ്ബേ ഉയ്യാനേ രസേസു ഗേധകരണസീലോ അഞ്ഞപോസീ ആസിം, ഏവം അഹുത്വാ യായ തണ്ഹായ ലോലോ ഹുത്വാ രസേസു ഗേധം കരോതി, തം തണ്ഹം ഹിത്വാ ആയതിം തണ്ഹാമൂലകസ്സ അഞ്ഞസ്സ അത്തഭാവസ്സാനിബ്ബത്താപനേന അനഞ്ഞപോസീതി വുത്തം ഹോതി. അഥ വാ അത്ഥഭഞ്ജനകട്ഠേന കിലേസാ ''അഞ്ഞേ''തി വുച്ചന്തി, തേസം അപോസനേന അനഞ്ഞപോസീതി അയമേത്ഥ അത്ഥോ. **സപദാനചാരീ**തി അവോക്കമ്മചാരീ അനുപുബ്ബചാരീ, ഘരപടിപാടിം അഛഡ്ഡേത്വാ അഡ്ഢകുലഞ്ച ദലിദ്ദകുലഞ്ച നിരന്തരം പിണ്ഡായ പവിസമാനോതി അത്ഥോ. **കുലേ കുലേ അപ്പടിബദ്ധചിത്തോ**തി ഖത്തിയകുലാദീസു യത്ഥ കത്ഥചി കിലേസവസേന അലഗ്ഗചിത്തോ, ചന്ദോപമോ നിച്ചനവകോ ഹുത്വാതി അത്ഥോ. സേസം വുത്തനയമേവാതി.

രസഗേധഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൨൨. **പഹായ പഞ്ചാവരണാനീ**തി കാ ഉപ്പത്തി? ബാരാണസിയം കിര അഞ്ഞതരോ രാജാ പഠമജ്ഝാനലാഭീ അഹോസി. സോ ഝാനാനുരക്ഖണത്ഥം രജ്ജം പഹായ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സന്തോ പച്ചേകബോധിം പത്വാ അത്തനോ പടിപത്തിസമ്പദം ദീപേന്തോ ഇമം ഉദാനഗാഥം അഭാസി.

തത്ഥ **പഞ്ചാവരണാനീ**തി പഞ്ച നീവരണാനി ഏവ, താനി **ഉരഗസുത്തേ** (സു॰ നി॰ ൧ ആദയോ) അത്ഥതോ വുത്താനി. താനി പന യസ്മാ അബ്ഭാദയോ വിയ ചന്ദസൂരിയേ ചേതോ ആവരന്തി, തസ്മാ ''ആവരണാനി ചേതസോ''തി വുത്താനി. താനി ഉപചാരേന വാ അപ്പനായ വാ **പഹായ** വിജഹിത്വാതി അത്ഥോ . **ഉപക്കിലേസേ**തി ഉപഗമ്മ ചിത്തം വിബാധേന്തേ അകുസലധമ്മേ, **വത്ഥോപമാദീസു** (മ॰ നി॰ ൧.൭൦ ആദയോ) വുത്തേ അഭിജ്ഝാദയോ വാ. **ബ്യപനുജ്ജാ**തി പനുദിത്വാ, വിപസ്സനാമഗ്ഗേന പജഹിത്വാതി അത്ഥോ. **സബ്ബേ**തി അനവസേസേ. ഏവം സമഥവിപസ്സനാസമ്പന്നോ പഠമമഗ്ഗേന ദിട്ഠിനിസ്സയസ്സ പഹീനത്താ **അനിസ്സിതോ,** സേസമഗ്ഗേഹി ഛേത്വാ തേധാതുകം **സിനേഹദോസം,** തണ്ഹാരാഗന്തി വുത്തം ഹോതി. സിനേഹോ ഏവ ഹി ഗുണപടിപക്ഖതോ സിനേഹദോസോതി വുത്തോ. സേസം വുത്തനയമേവാതി.

ആവരണഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൨൩. **വിപിട്ഠികത്വാനാ**തി കാ ഉപ്പത്തി? ബാരാണസിയം കിര അഞ്ഞതരോ രാജാ ചതുത്ഥജ്ഝാനലാഭീ അഹോസി. സോപി ഝാനാനുരക്ഖണത്ഥം രജ്ജം പഹായ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സന്തോ പച്ചേകബോധിം സച്ഛികത്വാ അത്തനോ പടിപത്തിസമ്പദം ദീപേന്തോ ഇമം ഉദാനഗാഥം അഭാസി.

തത്ഥ **വിപിട്ഠികത്വാനാ**തി പിട്ഠിതോ കത്വാ, ഛഡ്ഡേത്വാ വിജഹിത്വാതി അത്ഥോ . **സുഖഞ്ച ദുക്ഖ**ന്തി കായികം സാതാസാതം. **സോമനസ്സദോമനസ്സ**ന്തി ചേതസികം സാതാസാതം. **ഉപേക്ഖ**ന്തി ചതുത്ഥജ്ഝാനുപേക്ഖം. **സമഥ**ന്തി ചതുത്ഥജ്ഝാനസമാധിം ഏവ. **വിസുദ്ധ**ന്തി പഞ്ചനീവരണവിതക്കവിചാരപീതിസുഖസങ്ഖാതേഹി നവഹി പച്ചനീകധമ്മേഹി വിമുത്തത്താ അതിസുദ്ധം, നിദ്ധന്തസുവണ്ണമിവ വിഗതൂപക്കിലേസന്തി അത്ഥോ.

അയം പന യോജനാ - വിപിട്ഠികത്വാന സുഖഞ്ച ദുക്ഖഞ്ച പുബ്ബേവ, പഠമജ്ഝാനൂപചാരേയേവ ദുക്ഖം തതിയജ്ഝാനൂപചാരേയേവ സുഖന്തി അധിപ്പായോ. പുന ആദിതോ വുത്തം ച-കാരം പരതോ നേത്വാ ''സോമനസ്സം ദോമനസ്സഞ്ച വിപിട്ഠികത്വാന

പുബ്ബേവാ"തി അധികാരോ. തേന സോമനസ്സം ചതുത്ഥജ്ഝാനൂപചാരേ, ദോമനസ്സഞ്ച ദുതിയജ്ഝാനൂപചാരേയേവാതി ദീപേതി. ഏതാനി ഹി ഏതേസം പരിയായതോ പഹാനട്ഠാനാനി. നിപ്പരിയായതോ പന ദുക്ഖസ്സ പഠമജ്ഝാനം, ദോമനസ്സസ്സ ദുതിയജ്ഝാനം, സുഖസ്സ തതിയജ്ഝാനം, സോമനസ്സസ്സ ചതുത്ഥജ്ഝാനം പഹാനട്ഠാനം. യഥാഹ - "പഠമം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി ഏത്ഥുപ്പന്നം ദുക്ഖിന്ദ്രിയം അപരിസേസം നിരുജ്ഝതീ"തിആദികം (സം॰ നി॰ ൫.൫൧൦) സബ്ബം **അട്ഠസാലിനിയാ** ധമ്മസങ്ഗഹട്ഠകഥായം (ധ॰ സ॰ അട്ഠ॰ ൧൬൫) വുത്തം. യഥാ പുബ്ബേവാതി തീസു പഠമജ്ഝാനാദീസു ദുക്ഖദോമനസ്സസുഖാനി വിപിട്ഠികത്വാ ഏവമേത്ഥ ചതുത്ഥജ്ഝാനേ സോമനസ്സം വിപിട്ഠികത്വാ ഇമായ പടിപദായ ലദ്ധാനുപേക്ഖം സമഥം വിസുദ്ധം ഏകോ ചരേതി. സേസം വുത്തനയമേവാതി.

വിപിട്ഠിഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൨൪. ആരദ്ധവീരിയോതി കാ ഉപ്പത്തി? അഞ്ഞതരോ കിര പച്ചന്തരാജാ സഹസ്സയോധബലകായോ രജ്ജേന ഖുദ്ദകോ, പഞ്ഞായ മഹന്തോ അഹോസി. സോ ഏകദിവസം "കിഞ്ചാപി അഹം ഖുദ്ദകോ രജ്ജേന, പഞ്ഞവതാ പന സക്കാ സകലജമ്ബുദീപം ഗഹേതു"ന്തി ചിന്തേത്വാ സാമന്തരഞ്ഞോ ദൂതം പാഹേസി - "സത്താഹബ്ഭന്തരേ മേ രജ്ജം വാ ദേതു യുദ്ധം വാ"തി. തതോ സോ അത്തനോ അമച്ചേ സന്നിപാതാപേത്വാ ആഹ - "മയാ തുമ്ഹേ അനാപുച്ഛായേവ സാഹസം കമ്മം കതം, അമുകസ്സ രഞ്ഞോ ഏവം പേസിതം, കിം കാതബ്ബ"ന്തി? തേ ആഹംസു - "സക്കാ, മഹാരാജ, സോ ദൂതോ നിവത്തേതു"ന്തി. "ന സക്കാ, ഗതോ ഭവിസ്സതീ"തി. "യദി ഏവം വിനാസിതമ്ഹാ തയാ, തേന ഹി ദുക്ഖം അഞ്ഞസ്സ സത്ഥേന മരിതും, ഹന്ദ, മയം അഞ്ഞമഞ്ഞം പഹരിത്വാ മരാമ, അത്താനം പഹരിത്വാ മരാമ, ഉബ്ബന്ധാമ, വിസം ഖാദാമാ"തി. ഏവം ഏതേസു ഏകമേകോ മരണമേവ സംവണ്ണേതി. തതോ രാജാ "കിം മേ ഇമേഹി, അത്ഥി, ഭണേ, മയ്ഹം യോധാ"തി ആഹ. അഥ "അഹം മഹാരാജ യോധോ, അഹം മഹാരാജ യോധോ"തി യോധസഹസ്സം ഉട്ഠഹി.

രാജാ "ഏതേ ഉപപരിക്ഖിസ്സാമീ"തി മഹന്തം ചിതകം സജ്ജാപേത്വാ ആഹ - "മയാ, ഭണേ, ഇദം സാഹസം കതം, തം മേ അമച്ചാ പടിക്കോസന്തി, സ്വാഹം ചിതകം പവിസിസ്സാമി. കോ മയാ സദ്ധിം പവിസിസ്സതി, കേന മയ്ഹം ജീവിതം പരിച്ചത്ത"ന്തി? ഏവം വുത്തേ പഞ്ചസതാ യോധാ ഉട്ഠഹിംസു "മയം, മഹാരാജ, പവിസിസ്സാമാ"തി. തതോ രാജാ ഇതരേ പഞ്ചസതേ ആഹ - "തുമ്ഹേ ദാനി, താതാ, കിം കരിസ്സഥാ"തി? തേ ആഹംസു - "നായം, മഹാരാജ, പുരിസകാരോ, ഇത്ഥിചരിയാ ഏസാ, അപിച മഹാരാജേന പടിരഞ്ഞോ ദൂതോ പേസിതോ, തേ മയം തേന രഞ്ഞാ സദ്ധിം യുജ്ഝിത്വാ മരിസ്സാമാ"തി. തതോ രാജാ "പരിച്ചത്തം തുമ്ഹേഹി മമ ജീവിത"ന്തി ചതുരങ്ഗിനിം സേനം സന്നയ്ഹിത്വാ തേന യോധസഹസ്സേന പരിവുതോ ഗന്ത്വാ രജ്ജസീമായ നിസീദി.

സോപി പടിരാജാ തം പവത്തിം സുത്വാ "അരേ, സോ ഖുദ്ദകരാജാ മമ ദാസസ്സാപി നപ്പഹോതീ"തി ദുസ്സിത്വാ സബ്ബം ബലകായം ആദായ യുജ്ഝിതും നിക്ഖമി. ഖുദ്ദകരാജാ തം അബ്ഭുയ്യാതം ദിസ്വാ ബലകായം ആഹ - "താതാ, തുമ്ഹേ ന ബഹുകാ, സബ്ബേ സമ്പിണ്ഡിത്വാ അസിചമ്മം ഗഹേത്വാ സീഘം ഇമസ്സ രഞ്ഞോ പുരതോ ഉജുകം ഏവ ഗച്ഛഥാ"തി. തേ തഥാ അകംസു. അഥസ്സ സാ സേനാ ദ്വിധാ ഭിന്ദിത്വാ അന്തരമദാസി. തേ തം രാജാനം ജീവഗ്ഗാഹം ഗഹേത്വാ അത്തനോ രഞ്ഞോ "തം മാരേസ്സാമീ"തി ആഗച്ഛന്തസ്സ അദംസു. പടിരാജാ തം അഭയം യാചി. രാജാ തസ്സ അഭയം ദത്വാ സപഥം കാരാപേത്വാ അത്തനോ വസേ കത്വാ തേന സഹ അഞ്ഞം രാജാനം അബ്ഭുഗ്ഗന്ത്വാ തസ്സ രജ്ജസീമായ ഠത്വാ പേസേസി - "രജ്ജം വാ മേ ദേതു യുദ്ധം വാ"തി. സോ "അഹം ഏകയുദ്ധമ്പി ന സഹാമീ"തി രജ്ജം നിയ്യാദേസി. ഏതേനുപായേന സബ്ബേ രാജാനോ ഗഹേത്വാ അന്തേ ബാരാണസിരാജാനമ്പി അഗ്ഗഹേസി.

സോ ഏകസതരാജപരിവുതോ സകലജമ്ബുദീപരജ്ജം അനുസാസന്തോ ചിന്തേസി - "അഹം പുബ്ബേ ഖുദ്ദകോ അഹോസിം, സോമ്ഹി ഇദാനി അത്തനോ ഞാണസമ്പത്തിയാ സകലജമ്ബുദീപമണ്ഡലസ്സ ഇസ്സരോ രാജാ ജാതോ. തം ഖോ പന മേ ഞാണം ലോകിയവീരിയസമ്പയുത്തം, നേവ നിബ്ബിദായ ന വിരാഗായ സംവത്തതി, യംനൂനാഹം ഇമിനാ ഞാണേന ലോകുത്തരധമ്മം ഗവേസേയ്യ"ന്തി. തതോ ബാരാണസിരഞ്ഞോ രജ്ജം ദത്വാ പുത്തദാരഞ്ച സകജനപദേയേവ ഠപേത്വാ സബ്ബം പഹായ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സനം ആരഭിത്വാ പച്ചേകബോധിം സച്ഛികത്വാ അത്തനോ വീരിയസമ്പത്തിം ദീപേന്തോ ഇമം ഉദാനഗാഥം അഭാസി.

തത്ഥ ആരദ്ധം വീരിയം അസ്സാതി **ആരദ്ധവീരിയോ**. ഏതേന അത്തനോ മഹാവീരിയതം ദസ്സേതി. പരമത്ഥോ വുച്ചതി നിബ്ബാനം, പരമത്ഥസ്സ പത്തി പരമത്ഥപത്തി, തസ്സാ

പരമത്ഥപത്തിയാ. ഏതേന വീരിയാരമ്ഭേന പത്തബ്ബം ഫലം ദസ്സേതി. **അലീനചിത്തോ**തി ഏതേന വീരിയൂപത്ഥമ്ഭാനം ചിത്തചേതസികാനം അലീനതം ദസ്സേതി. **അകുസീതവുത്തീ**തി ഏതേന ഠാനചങ്കമാദീസു കായസ്സ അനവസീദനം ദസ്സേതി. **ദള്ഹനിക്കമോ**തി ഏതേന "കാമം തചോ ച ന്ഹാരു ചാ"തി (മ॰ നി॰ ൨.൧൮൪; അ॰ നി॰ ൨.൫; മഹാനി॰ ൧൯൬) ഏവം പവത്തം പദഹനവീരിയം ദസ്സേതി, യം തം അനുപുബ്ബസിക്ഖാദീസു പദഹന്തോ "കായേന ചേവ പരമത്ഥസച്ചം സച്ഛികരോതീ"തി വുച്ചതി. അഥ വാ ഏതേന മഗ്ഗസമ്പയുത്തം വീരിയം ദസ്സേതി. തഞ്ഹി ദള്ഹഞ്ച ഭാവനാപാരിപൂരിഗതത്താ, നിക്കമോ ച സബ്ബസോ പടിപക്ഖാ നിക്ഖന്തത്താ, തസ്മാ തംസമങ്ഗീപുഗ്ഗലോപി ദള്ഹോ നിക്കമോ അസ്സാതി "ദള്ഹനിക്കമോ"തി വുച്ചതി. **ഥാമബലൂപപന്നോ**തി മഗ്ഗക്ഖണേ കായഥാമേന ച ഞാണബലേന ച ഉപപന്നോ. അഥ വാ ഥാമഭൂതേന ബലേന ഉപപന്നോ, ഥിരഞാണബലൂപപന്നോതി വുത്തം ഹോതി. ഏതേന തസ്സ വീരിയസ്സ വിപസ്സനാഞാണസമ്പയോഗം ദീപേന്തോ യോഗപധാനഭാവം സാധേതി. പുബ്ബഭാഗമജ്ഝിമഉക്കട്ഠവീരിയവസേന വാ തയോപി പാദാ യോജേതബ്ബാ. സേസം വുത്തനയമേവാതി.

ആരദ്ധവീരിയഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൬൯. **പടിസല്ലാന**ന്തി കാ ഉപ്പത്തി? ഇമിസ്സാ ഗാഥായ ആവരണഗാഥായ വിയ ഉപ്പത്തി, നത്ഥി കോചി വിസേസോ. അത്ഥവണ്ണനായ പനസ്സാ **പടിസല്ലാന**ന്തി തേഹി തേഹി സത്തസങ്ഖാരേഹി പടിനിവത്തിത്വാ സല്ലാനം, ഏകമന്തസേവിതാ ഏകീഭാവോ കായവിവേകോതി അത്ഥോ. **ഝാന**ന്തി പച്ചനീകഝാപനതോ ആരമ്മണലക്ഖണൂപനിജ്ഝാനതോ ച ചിത്തവിവേകോ വുച്ചതി. തത്ഥ അട്ഠ സമാപത്തിയോ നീവരണാദിപച്ചനീകഝാപനതോ കസിണാദിആരമ്മണൂപനിജ്ഝാനതോ ച "ഝാന"ന്തി വുച്ചതി. വിപസ്സനാമഗ്ഗഫലാനി സത്തസഞ്ഞാദിപച്ചനീകഝാപനതോ ലക്ഖണൂപനിജ്ഝാനതോ ച "ഝാന"ന്തി വുച്ചതി. ഇധ പന ആരമ്മണൂപനിജ്ഝാനമേവ അധിപ്പേതം. ഏവമേതം പടിസല്ലാനഞ്ച ഝാനഞ്ച **അരിഞ്ചമാനോ** അജഹമാനോ അനിസ്സജ്ജമാനോ. **ധമ്മേസൂ**തി വിപസ്സനൂപഗേസു പഞ്ചക്ഖന്ധാദിധമ്മേസു. **നിച്ച**ന്തി സതതം സമിതം അബ്ബോകിണ്ണം. **അനുധമ്മചാരീ**തി തേ ധമ്മേ ആരബ്ഭ പവത്തനേന അനുഗതം വിപസ്സനാധമ്മം ചരമാനോ. അഥ വാ ധമ്മേസൂതി ഏത്ഥ ധമ്മാതി നവലോകുത്തരധമ്മാ, തേസം ധമ്മാനം അനുലോമോ ധമ്മോതി അനുധമ്മോ, വിപസ്സനായേതം അധിവചനം. തത്ഥ "ധമ്മാനം നിച്ചം അനുധമ്മചാരീ"തി വത്തബ്ബേ ഗാഥാബന്ധസുഖത്ഥം വിഭത്തിബ്യത്തയേന "ധമ്മേസൂ"തി വുത്തം സിയാ. **ആദീനവം സമ്മസിതാ ഭവേസൂ**തി തായ അനുധമ്മചാരിതാസങ്ഖാതായ വിപസ്സനായ അനിച്ചാകാരാദിദോസം തീസു ഭവേസു സമനുപസ്സന്തോ ഏവം ഇമായ കായചിത്തവിവേകസിഖാപത്തവിപസ്സനാസങ്ഖാതായ പടിപദായ അധിഗതോതി വത്തബ്ബോ **ഏകോ ചരേ**തി ഏവം യോജനാ വേദിതബ്ബാ.

പടിസല്ലാനഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭൦. **തണ്ഹക്ഖയ**ന്തി കാ ഉപ്പത്തി? അഞ്ഞതരോ കിര ബാരാണസിരാജാ മഹച്ചരാജാനുഭാവേന നഗരം പദക്ഖിണം കരോതി. തസ്സ സരീരസോഭായ ആവജ്ജിതഹദയാ സത്താ പുരതോ ഗച്ഛന്താപി നിവത്തിത്വാ തമേവ ഉല്ലോകേന്തി, പച്ഛതോ ഗച്ഛന്താപി, ഉഭോഹി പസ്സേഹി ഗച്ഛന്താപി. പകതിയാ ഏവ ഹി ബുദ്ധദസ്സനേ പുണ്ണചന്ദസമുദ്ദരാജദസ്സനേ ച അതിത്തോ ലോകോ. അഥ അഞ്ഞതരാ കുടുമ്ബിയഭരിയാപി ഉപരിപാസാദഗതാ സീഹപഞ്ജരം വിവരിത്വാ ഓലോകയമാനാ അട്ഠാസി. രാജാ തം ദിസ്വാ പടിബദ്ധചിത്തോ ഹുത്വാ അമച്ചം ആണാപേസി - "ജാനാഹി താവ, ഭണേ, 'അയം ഇത്ഥീ സസാമികാ വാ അസാമികാ വാ'"തി? സോ ഞത്വാ "സസാമികാ, ദേവാ"തി ആരോചേസി. അഥ രാജാ ചിന്തേസി - "ഇമാ വീസതിസഹസ്സനാടകിത്ഥിയോ ദേവച്ഛരായോ വിയ മം ഏവ ഏകം അഭിരമാപേന്തി, സോ ദാനാഹം ഏതാപി അതുസ്സിത്വാ പരസ്സ ഇത്ഥിയാ തണ്ഹം ഉപ്പാദേസിം. സാ ഉപ്പന്നാ അപായമേവ ആകഡ്ഢതീ"തി തണ്ഹായ ആദീനവം ദിസ്വാ "ഹന്ദ, നം നിഗ്ഗണ്ഹാമീ"തി രജ്ജം പഹായ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സന്തോ പച്ചേകബോധിം സച്ഛികത്വാ ഇമം ഉദാനഗാഥം അഭാസി.

തത്ഥ **തണ്ഹക്ഖയ**ന്തി നിബ്ബാനം, ഏവം ദിട്ഠാദീനവായ വാ തണ്ഹായ അപ്പവത്തിം. **അപ്പമത്തോ**തി സാതച്ചകാരീ, സക്കച്ചകാരീ. **അനേളമൂഗോ**തി അലാലാമുഖോ. അഥ വാ അനേളോ ച അമൂഗോ ച, പണ്ഡിതോ ബ്യത്തോതി വുത്തം ഹോതി. ഹിതസുഖസമ്പാപകം സുതമസ്സ അത്ഥീതി **സുതവാ,** ആഗമസമ്പന്നോതി വുത്തം ഹോതി. **സതീമാ**തി ചിരകതാദീനം അനുസ്സരിതാ. **സങ്ഖാതധമ്മോ**തി ധമ്മൂപപരിക്ഖായ പരിഞ്ഞാതധമ്മോ. **നിയതോ**തി അരിയമഗ്ഗേന നിയതഭാവപ്പത്തോ. **പധാനവാ**തി സമ്മപ്പധാനവീരിയസമ്പന്നോ. ഉപ്പടിപാടിയാ ഏസ പാഠോ യോജേതബ്ബോ. ഏവമേവ തേഹി അപ്പമാദാദീഹി സമന്നാഗതോ നിയാമസമ്പാപകേന പധാനേന പധാനവാ, തേന പധാനേന സമ്പത്തനിയാമതോ നിയതോ, തതോ അരഹത്തപ്പത്തിയാ

സങ്ഖാതധമ്മോ. അരഹാ ഹി പുന സങ്ഖാതബ്ബാഭാവതോ “സങ്ഖാതധമ്മോ”തി വുച്ചതി. യഥാഹ - “യേ ച സങ്ഖാതധമ്മാസേ, യേ ച സേഖാ പുഥൂ ഇധാ”തി (സും നിം ൧൦൪൪; ചൂളനിം അജിതമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസ ൭). സേസം വുത്തനയമേവാതി.

തണ്ഹക്ഖയഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൦൭. സീഹോവാതി കാ ഉപ്പത്തി? അഞ്ഞതരസ്സ കിര ബാരാണസിരഞ്ഞോ ദൂരേ ഉയ്യാനം ഹോതി, സോ പഗേവ ഉട്ഠായ ഉയ്യാനം ഗച്ഛന്തോ അന്തരാമഗ്ഗേ യാനാ ഓരുയ്ഹ ഉദകട്ഠാനം ഉപഗതോ “മുഖം ധോവിസ്സാമീ”തി. തസ്മിഞ്ച പദേസേ സീഹീ സീഹപോതകം ജനേത്വാ ഗോചരായ ഗതാ. രാജപുരിസോ തം ദിസ്വാ “സീഹപോതകോ, ദേവാ”തി ആരോചേസി. രാജാ “സീഹോ കിര കസ്സചി ന ഭായതീ”തി തം ഉപപരിക്ഖിതും ഭേരിആദീനി ആകോടാപേസി, സീഹപോതകോ തം സദ്ദം സുത്വാപി തഥേവ സയി. അഥ യാവതതിയം ആകോടാപേസി. സോ തതിയവാരേ സീസം ഉക്ഖിപിത്വാ സബ്ബം പരിസം ഓലോകേത്വാ തഥേവ സയി. അഥ രാജാ “യാവസ്സ മാതാ നാഗച്ഛതി, താവ ഗച്ഛാമാ”തി വത്വാ ഗച്ഛന്തോ ചിന്തേസി - “തദഹുജാതോപി സീഹപോതകോ ന സന്തസതി ന ഭായതി, കുദാസ്സു നാമാഹമ്പി തണ്ഹാദിട്ഠിപരിതാസം ഛഡ്ഡേത്വാ ന സന്തസേയ്യം ന ഭായേയ്യ”ന്തി? സോ തം ആരമ്മണം ഗഹേത്വാ ഗച്ഛന്തോ പുന കേവട്ടേഹി മച്ഛേ ഗഹേത്വാ സാഖാസു ബന്ധിത്വാ പസാരിതേ ജാലേ വാതം അസങ്ഗംയേവ ഗച്ഛമാനം ദിസ്വാ തസ്മിം നിമിത്തം അഗ്ഗഹേസി - “കുദാസ്സു നാമാഹമ്പി തണ്ഹാദിട്ഠിമോഹജാലം ഫാലേത്വാ ഏവം അസജ്ജമാനോ ഗച്ഛേയ്യ”ന്തി?

അഥ ഉയ്യാനം ഗന്ത്വാ സിലാപട്ടപോക്ഖരണിയാ തീരേ നിസിന്നോ വാതബ്ഭാഹതാനി പദുമാനി ഓനമിത്വാ ഉദകം ഫുസിത്വാ വാതവിഗമേ പുന യഥാഠാനേ ഠിതാനി ഉദകേന അനുപലിത്താനി ദിസ്വാ തസ്മിം നിമിത്തം അഗ്ഗഹേസി - “കുദാസ്സു നാമാഹമ്പി യഥാ ഏതാനി ഉദകേ ജാതാനി ഉദകേന അനുപലിത്താനി തിട്ഠന്തി. ഏവം ലോകേ ജാതോ ലോകേന അനുപലിത്തോ തിട്ഠേയ്യ”ന്തി. സോ പുനപ്പുനം “യഥാ സീഹോ വാതോ പദുമാനി, ഏവം അസന്തസന്തേന അസജ്ജമാനേന അനുപലിത്തേന ഭവിതബ്ബ”ന്തി ചിന്തേത്വാ രജ്ജം പഹായ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സന്തോ പച്ചേകബോധിം സച്ഛികത്വാ ഇമം ഉദാനഗാഥം അഭാസി.

തത്ഥ **സീഹോതി** ചത്താരോ സീഹാ - തിണസീഹോ, പണ്ഡുസീഹോ, കാളസീഹോ, കേസരസീഹോതി. തേസം കേസരസീഹോ അഗ്ഗമക്ഖായതി. സോ ഇധ അധിപ്പേതോ. **വാതോ** പുരത്ഥിമാദിവസേന അനേകവിധോ. **പദുമം** രത്തസേതാദിവസേന. തേസു യോ കോചി വാതോ യം കിഞ്ചി പദുമഞ്ച വട്ടതിയേവ. തത്ഥ യസ്മാ സന്താസോ നാമ അത്തസിനേഹേന ഹോതി, അത്തസിനേഹോ ച നാമ തണ്ഹാലേപോ, സോപി ദിട്ഠിസമ്പയുത്തേന വാ ദിട്ഠിവിപ്പയുത്തേന വാ ലോഭേന ഹോതി, സോപി ച തണ്ഹായേവ. സജ്ജനം പന തത്ഥ ഉപപരിക്ഖാദിവിരഹിതസ്സ മോഹേന ഹോതി, മോഹോ ച അവിജ്ജാ. തത്ഥ സമഥേന തണ്ഹായ പഹാനം, വിപസ്സനായ അവിജ്ജായ. തസ്മാ സമഥേന അത്തസിനേഹം പഹായ **സീഹോവ സദ്ദേസു** അനിച്ചദുക്ഖാദീസു **അസന്തസന്തോ,** വിപസ്സനായ മോഹം പഹായ **വാതോവ ജാലമ്ഹി** ഖന്ധായതനാദീസു **അസജ്ജമാനോ,** സമഥേനേവ ലോഭം ലോഭസമ്പയുത്തദിട്ഠിഞ്ച പഹായ, **പദുമംവ തോയേന** സബ്ബഭവഭോഗലോഭേന അലിപ്പമാനോ. ഏത്ഥ ച സമഥസ്സ സീലം പദട്ഠാനം, സമഥോ സമാധിസ്സ, സമാധി വിപസ്സനായാതി ഏവം ദ്വീസു ധമ്മേസു സിദ്ധേസു തയോ ഖന്ധാ സിദ്ധാവ ഹോന്തി. തത്ഥ സീലക്ഖന്ധേന സൂരോ ഹോതി. സോ സീഹോവ സദ്ദേസു ആഘാതവത്ഥൂസു കുജ്ഝിതുകാമതായ ന സന്തസതി, പഞ്ഞാക്ഖന്ധേന പടിവിദ്ധസഭാവോ വാതോവ ജാലമ്ഹി ഖന്ധാദിധമ്മഭേദേ ന സജ്ജതി, സമാധിക്ഖന്ധേന വീതരാഗോ പദുമംവ തോയേന രാഗേന ന ലിപ്പതി. ഏവം സമഥവിപസ്സനാഹി സീലസമാധിപഞ്ഞാക്ഖന്ധേഹി ച യഥാസമ്ഭവം തണ്ഹാവിജ്ജാനം തിണ്ണഞ്ച അകുസലമൂലാനം പഹാനവസേന അസന്തസന്തോ അസജ്ജമാനോ അലിപ്പമാനോ ച വേദിതബ്ബോ. സേസം വുത്തനയമേവാതി.

സീഹാദിഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൦൮. സീഹോ യഥാതി കാ ഉപ്പത്തി? അഞ്ഞതരോ കിര ബാരാണസിരാജാ പച്ചന്തം കുപിതം വൂപസമേതും ഗാമാനുഗാമിമഗ്ഗം ഛഡ്ഡേത്വാ ഉജും അടവിമഗ്ഗം ഗഹേത്വാ മഹതിയാ സേനായ ഗച്ഛതി. തേന ച സമയേന അഞ്ഞതരസ്മിം പബ്ബതപാദേ സീഹോ ബാലസൂരിയാതപം തപ്പമാനോ നിപന്നോ ഹോതി. തം ദിസ്വാ രാജപുരിസാ രഞ്ഞോ ആരോചേസും. രാജാ “സീഹോ കിര ന സന്തസതീ”തി ഭേരിപണവാദിസദ്ദം കാരാപേസി, സീഹോ തഥേവ നിപജ്ജി. ദുതിയമ്പി കാരാപേസി, സീഹോ തഥേവ നിപജ്ജി. തതിയമ്പി കാരാപേസി, തദാ “സീഹോ മമ പടിസത്തു അത്ഥീ”തി ചതൂഹി പാദേഹി സുപ്പതിട്ഠിതം പതിട്ഠഹിത്വാ സീഹനാദം നദി. തം സുത്വാ

ഹത്ഥാരോഹാദയോ ഹത്ഥിആദീഹി ഓരോഹിത്വാ തിണഗഹനാനി പവിട്ഠാ, ഹത്ഥിഅസ്സഗണാ ദിസാവിദിസാ പലാതാ. രഞ്ഞോ ഹത്ഥീപി രാജാനം ഗഹേത്വാ വനഗഹനാനി പോഥയമാനോ പലായി . രാജാ തം സന്ധാരേതും അസക്കോന്തോ രുക്ഖസാഖായ ഓലമ്ബിത്വാ പഥവിം പതിത്വാ ഏകപദികമഗ്ഗേന ഗച്ഛന്തോ പച്ചേകബുദ്ധാനം വസനട്ഠാനം പാപുണി. തത്ഥ പച്ചേകബുദ്ധേ പുച്ഛി - "അപി, ഭന്തേ, സദ്ദമസ്സുത്ഥാ"തി? "ആമ, മഹാരാജാ"തി. "കസ്സ സദ്ദം, ഭന്തേ"തി? "പഠമം ഭേരിസങ്ഖാദീനം, പച്ഛാ സീഹസ്സാ"തി . "ന ഭായിത്ഥ, ഭന്തേ"തി. "ന മയം, മഹാരാജ, കസ്സചി സദ്ദസ്സ ഭായാമാ"തി. "സക്കാ പന, ഭന്തേ, മയ്ഹമ്പി ഏദിസം കാതു"ന്തി? "സക്കാ, മഹാരാജ, സചേ പബ്ബജിസ്സസീ"തി. "പബ്ബജാമി, ഭന്തേ"തി. തതോ നം പബ്ബാജേത്വാ പുബ്ബേ വുത്തനയേനേവ ആഭിസമാചാരികം സിക്ഖാപേസും. സോപി പുബ്ബേ വുത്തനയേനേവ വിപസ്സന്തോ പച്ചേകബോധിം സച്ഛികത്വാ ഇമം ഉദാനഗാഥം അഭാസി.

തത്ഥ സഹനാ ച ഹനനാ ച സീഘജവത്താ ച **സീഹോ**. കേസരസീഹോവ ഇധ അധിപ്പേതോ. ദാഠാ ബലമസ്സ അത്ഥീതി **ദാഠബലീ. പസയ്ഹ അഭിഭുയ്യാ**തി ഉഭയം **ചാരീ**-സദ്ദേന സഹ യോജേതബ്ബം **പസയ്ഹചാരീ അഭിഭുയ്യചാരീ**തി. തത്ഥ പസയ്ഹ നിഗ്ഗഹേത്വാ ചരണേന പസയ്ഹചാരീ, അഭിഭവിത്വാ സന്താസേത്വാ വസീകത്വാ ചരണേന അഭിഭുയ്യചാരീ. സ്വായം കായബലേന പസയ്ഹചാരീ, തേജസാ അഭിഭുയ്യചാരീ, തത്ഥ സചേ കോചി വദേയ്യ - "കിം പസയ്ഹ അഭിഭുയ്യ ചാരീ"തി, തതോ **മിഗാന**ന്തി സാമിവചനം ഉപയോഗത്ഥേ കത്വാ "മിഗേ പസയ്ഹ അഭിഭുയ്യ ചാരീ"തി പടിവത്തബ്ബം. **പന്താനീ**തി ദൂരാനി. **സേനാസനാനീ**തി വസനട്ഠാനാനി. സേസം വുത്തനയേനേവ സക്കാ ജാനിതുന്തി ന വിത്ഥാരിതന്തി.

ദാഠബലീഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫൨. മേത്തം ഉപേക്ഖന്തി കാ ഉപ്പത്തി? അഞ്ഞതരോ കിര രാജാ മേത്താദിഝാനലാഭീ അഹോസി. സോ "ഝാനസുഖന്തരായോ രജ്ജ"ന്തി ഝാനാനുരക്ഖണത്ഥം രജ്ജം പഹായ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സന്തോ പച്ചേകബോധിം സച്ഛികത്വാ ഇമം ഉദാനഗാഥം അഭാസി.

തത്ഥ "സബ്ബേ സത്താ സുഖിതാ ഭവന്തൂ"തിആദിനാ നയേന ഹിതസുഖൂപനയനകാമതാ **മേത്താ**. "അഹോ വത ഇമമ്ഹാ ദുക്ഖാ മുച്ചേയ്യു"ന്തിആദിനാ നയേന അഹിതദുക്ഖാപനയനകാമതാ **കരുണാ**. "മോദന്തി വത ഭോന്തോ സത്താ, മോദന്തി സാധു സുട്ഠൂ"തിആദിനാ നയേന ഹിതസുഖാവിപ്പയോഗകാമതാ **മുദിതാ**. "പഞ്ഞായിസ്സന്തി സകേന കമ്മേനാ"തി സുഖദുക്ഖഅജ്ഝുപേക്ഖനതാ **ഉപേക്ഖാ**. ഗാഥാബന്ധസുഖത്ഥം പന ഉപ്പടിപാടിയാ മേത്തം വത്വാ ഉപേക്ഖാ വുത്താ, മുദിതാ ച പച്ഛാ. **വിമുത്തി**ന്തി ചതസ്സോപി ഏതാ അത്തനോ പച്ചനീകധമ്മേഹി വിമുത്തത്താ വിമുത്തിയോ. തേന വുത്തം - "മേത്തം ഉപേക്ഖം കരുണം വിമുത്തിം, ആസേവമാനോ മുദിതഞ്ച കാലേ"തി.

തത്ഥ **ആസേവമാനോ**തി തിസ്സോ തികചതുക്കജ്ഝാനവസേന, ഉപേക്ഖം ചതുത്ഥജ്ഝാനവസേന ഭാവയമാനോ . **കാലേ**തി മേത്തം ആസേവിത്വാ തതോ വുട്ഠായ കരുണം, തതോ വുട്ഠായ മുദിതം, തതോ ഇതരതോ വാ നിപ്പീതികജ്ഝാനതോ വുട്ഠായ ഉപേക്ഖം ആസേവമാനോ ഏവ "കാലേ ആസേവമാനോ"തി വുച്ചതി, ആസേവിതും വാ ഫാസുകകാലേ. **സബ്ബേന ലോകേന അവിരുജ്ഝമാനോ**തി ദസസു ദിസാസു സബ്ബേന സത്തലോകേന അവിരുജ്ഝമാനോ. മേത്താദീനഞ്ഹി ഭാവിതത്താ സത്താ അപ്പടികൂലാ ഹോന്തി, സത്തേസു ച വിരോധിഭൂതോ പടിഘോ വൂപസമ്മതി. തേന വുത്തം - "സബ്ബേന ലോകേന അവിരുജ്ഝമാനോ"തി. അയമേത്ഥ സങ്ഖേപോ, വിത്ഥാരോ പന മേത്താദികഥാ **അട്ഠസാലിനിയാ** ധമ്മസങ്ഗഹട്ഠകഥായം (ധ॰ സ॰ അട്ഠ॰ ൨൫൧) വുത്താ. സേസം വുത്തസദിസമേവാതി.

അപ്പമഞ്ഞാഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫൩. രാഗഞ്ച ദോസഞ്ചാതി കാ ഉപ്പത്തി? രാജഗഹം കിര നിസ്സായ മാതങ്ഗോ നാമ പച്ചേകബുദ്ധോ വിഹരതി സബ്ബപച്ഛിമോ പച്ചേകബുദ്ധാനം. അഥ അമ്ഹാകം ബോധിസത്തേ ഉപ്പന്നേ ദേവതായോ ബോധിസത്തസ്സ പൂജനത്ഥായ ആഗച്ഛന്തിയോ തം ദിസ്വാ "മാരിസാ, മാരിസാ, ബുദ്ധോ ലോകേ ഉപ്പന്നോ"തി ഭണിംസു. സോ നിരോധാ വുട്ഠഹന്തോ തം സുത്വാ അത്തനോ ജീവിതക്ഖയം ദിസ്വാ ഹിമവന്തേ മഹാപപാതോ നാമ പബ്ബതോ പച്ചേകബുദ്ധാനം പരിനിബ്ബാനട്ഠാനം. തത്ഥ ആകാസേന ഗന്ത്വാ പുബ്ബേ പരിനിബ്ബുതപച്ചേകബുദ്ധസ്സ അട്ഠിസങ്ഘാതം പപാതേ പക്ഖിപിത്വാ സിലാതലേ നിസീദിത്വാ ഇമം ഉദാനഗാഥം അഭാസി.

തത്ഥ രാഗദോസമോഹാ ഉരഗസുത്തേ വുത്താവ. **സംയോജനാനീ**തി ദസ സംയോജനാനി, താനി ച തേന തേന മഗ്ഗേന സന്ദാലയിത്വാ. **അസന്തസം ജീവിതസങ്ഖയമ്ഹീ**തി ജീവിതസങ്ഖയോ

വുച്ചതി ചുതിചിത്തസ്സ പരിഭേദോ. തസ്മിഞ്ച ജീവിതസങ്ഖയേ ജീവിതനികന്തിയാ പഹീനത്താ അസന്തസന്തി. ഏത്താവതാ സോപാദിസേസം നിബ്ബാനധാതും അത്തനോ ദസ്സേത്വാ ഗാഥാപരിയോസാനേ അനുപാദിസേസായ നിബ്ബാനധാതുയാ പരിനിബ്ബായീതി.

ജീവിതസങ്ഖയഗാഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൩൧. **ഭജന്തീ**തി കാ ഉപ്പത്തി? ബാരാണസിയം കിര അഞ്ഞതരോ രാജാ ആദിഗാഥായ വുത്തപ്പകാരമേവ ഫീതം രജ്ജം സമനുസാസതി. തസ്സ ഖരോ ആബാധോ ഉപ്പജ്ജി, ദുക്ഖാ വേദനാ പവത്തന്തി. വീസതിസഹസ്സിത്ഥിയോ തം പരിവാരേത്വാ ഹത്ഥപാദസമ്ബാഹനാദീനി കരോന്തി. അമച്ചാ "ന ദാനായം രാജാ ജീവിസ്സതി, ഹന്ദ, മയം അത്തനോ സരണം ഗവേസാമാ"തി ചിന്തേത്വാ അഞ്ഞതരസ്സ രഞ്ഞോ സന്തികം ഗന്ത്വാ ഉപട്ഠാനം യാചിംസു. തേ തത്ഥ ഉപട്ഠഹന്തിയേവ, ന കിഞ്ചി ലഭന്തി. രാജാ ആബാധാ വുട്ഠഹിത്വാ പുച്ഛി - "ഇത്ഥന്നാമോ ച ഇത്ഥന്നാമോ ച കുഹി"ന്തി? തതോ തം പവത്തിം സുത്വാവ സീസം ചാലേത്വാ തുണ്ഹീ അഹോസി. തേപി അമച്ചാ "രാജാ വുട്ഠിതോ"തി സുത്വാ തത്ഥ കിഞ്ചി അലഭമാനാ പരമേന പാരിജുഞ്ഞേന പീളിതാ പുനദേവ ആഗന്ത്വാ രാജാനം വന്ദിത്വാ ഏകമന്തം അട്ഠംസു. തേന ച രഞ്ഞാ "കുഹിം, താതാ, തുമ്ഹേ ഗതാ"തി വുത്താ ആഹംസു - "ദേവം ദുബ്ബലം ദിസ്വാ ആജീവികഭയേനമ്ഹാ അസുകം നാമ ജനപദം ഗതാ"തി. രാജാ സീസം ചാലേത്വാ ചിന്തേസി - "യംനൂനാഹം തമേവ ആബാധം ദസ്സേസ്സം, കിം പുനപി ഏവം കരേയ്യും, നോ"തി? സോ പുബ്ബേ രോഗേന ഫുട്ഠോ വിയ ബാള്ഹം വേദനം ദസ്സേന്തോ ഗിലാനാലയം അകാസി. ഇത്ഥിയോ സമ്പരിവാരേത്വാ പുബ്ബസദിസമേവ സബ്ബം അകംസു. തേപി അമച്ചാ തഥേവ പുന ബഹുതരം ജനം ഗഹേത്വാ പക്കമിംസു. ഏവം രാജാ യാവതതിയം സബ്ബം പുബ്ബസദിസം അകാസി, തേപി തഥേവ പക്കമിംസു. തതോ ചതുത്ഥമ്പി തേ ആഗതേ ദിസ്വാ രാജാ - "അഹോ! ഇമേ ദുക്കരം അകംസു, യേ മം ബ്യാധിതം പഹായ അനപേക്ഖാ പക്കമിംസൂ"തി നിബ്ബിന്നോ രജ്ജം പഹായ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സന്തോ പച്ചേകബോധിം സച്ഛികത്വാ ഇമം ഉദാനഗാഥം അഭാസി.

തത്ഥ **ഭജന്തീ**തി സരീരേന അല്ലീയന്താ പയിരുപാസന്തി. **സേവന്തീ**തി അഞ്ജലികമ്മാദീഹി കിംകാരപടിസ്സാവിതായ ച പരിചരന്തി. കാരണം അത്ഥോ ഏതേസന്തി **കാരണത്ഥാ,** ഭജനായ ച സേവനായ ച നാഞ്ഞം കാരണമത്ഥി, അത്ഥോ ഏവ നേസം കാരണം, അത്ഥഹേതു സേവന്തീതി വുത്തം ഹോതി. **നിക്കാരണാ ദുല്ലഭാ അജ്ജ മിത്താ**തി "ഇതോ കിഞ്ചി ലച്ഛാമാ"തി ഏവം അത്തപടിലാഭകാരണേന നിക്കാരണാ, കേവലം -

"ഉപകാരോ ച യോ മിത്തോ, യോ മിത്തോ സുഖദുക്ഖകോ;
അത്ഥക്ഖായീ ച യോ മിത്തോ, യോ മിത്തോ അനുകമ്പകോ"തി. (ദീ॰ നി॰ ൩.൨൬൫) -

ഏവം വുത്തേന അരിയേന മിത്തഭാവേന സമന്നാഗതാ ദുല്ലഭാ അജ്ജ മിത്താ. **അത്തട്ഠപഞ്ഞാ**തി അത്തനി ഠിതാ ഏതേസം പഞ്ഞാ. അത്താനമേവ ഓലോകേന്തി, ന അഞ്ഞന്തി അത്ഥോ. "അത്തത്ഥപഞ്ഞാ"തിപി പാഠോ, തസ്സ അത്തനോ അത്ഥമേവ ഓലോകേന്തി, ന പരത്ഥന്തി അത്ഥോ. "ദിട്ഠത്ഥപഞ്ഞാ"തി അയമ്പി കിര പോരാണപാഠോ, തസ്സ സമ്പതി ദിട്ഠേയേവ അത്ഥേ ഏതേസം പഞ്ഞാ , ന ആയതിന്തി അത്ഥോ. ദിട്ഠധമ്മികത്ഥംയേവ ഓലോകേന്തി, ന സമ്പരായികത്ഥന്തി വുത്തം ഹോതി. **അസുചീ**തി അസുചിനാ അനരിയേന കായവചീമനോകമ്മേന സമന്നാഗതാ.

ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോതി ഖഗ്ഗേന രുക്ഖാദയോ ഛിന്ദന്തോ വിയ സകസിങ്ഗേന പബ്ബതാദയോ ചുണ്ണവിചുണ്ണം കുരുമാനോ വിചരതീതി ഖഗ്ഗവിസാണോ. വിസസദിസാ ആണാതി വിസാണാ. ഖഗ്ഗം വിയാതി ഖഗ്ഗം. ഖഗ്ഗം വിസാണം യസ്സ മിഗസ്സ സോയം മിഗോ ഖഗ്ഗവിസാണോ, തസ്സ ഖഗ്ഗവിസാണസ്സ കപ്പോ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. ഖഗ്ഗവിസാണസദിസോ പച്ചേകബുദ്ധോ **ഏകോ** അദുതിയോ അസഹായോ ചരേയ്യ വിഹരേയ്യ വത്തേയ്യ യപേയ്യ യാപേയ്യാതി അത്ഥോ.

൧൩൨. **വിസുദ്ധസീലാ**തി വിസേസേന സുദ്ധസീലാ, ചതുപാരിസുദ്ധിയാ സുദ്ധസീലാ. **സുവിസുദ്ധപഞ്ഞാ**തി സുട്ഠു വിസുദ്ധപഞ്ഞാ, രാഗാദിവിരഹിതത്താ പരിസുദ്ധമഗ്ഗഫലപടിസമ്ഭിദാദിപഞ്ഞാ. **സമാഹിതാ**തി **സം** സുട്ഠു ആഹിതാ, സന്തികേ ഠപിതചിത്താ. **ജാഗരിയാനുയുത്താ**തി ജാഗരണം ജാഗരോ, നിദ്ദാതിക്കമോതി അത്ഥോ. ജാഗരസ്സ ഭാവോ ജാഗരിയം, ജാഗരിയേ അനുയുത്താ ജാഗരിയാനുയുത്താ. **വിപസ്സകാ**തി "അനിച്ചം ദുക്ഖം അനത്താ"തി വിസേസേന പസ്സനസീലാ, വിപസ്സനം പട്ഠപേത്വാ വിഹരന്തീതി അത്ഥോ. **ധമ്മവിസേസദസ്സീ**തി ദസകുസലധമ്മാനം ചതുസച്ചധമ്മസ്സ നവലോകുത്തരധമ്മസ്സ വാ വിസേസേന പസ്സനസീലാ. **മഗ്ഗങ്ഗബോജ്ഝങ്ഗഗതേ**തി സമ്മാദിട്ഠാദീഹി മഗ്ഗങ്ഗേഹി സതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗാദീഹി ബോജ്ഝങ്ഗേഹി ഗതേ സമ്പയുത്തേ അരിയധമ്മേ. **വിജഞ്ഞാ**തി വിസേസേന ജഞ്ഞാ, ജാനന്താതി അത്ഥോ.

൧൩൩. **സുഞ്ഞതാപ്പണിഹിതഞ്ചാനിമിത്ത**ന്തി അനത്താനുപസ്സനാവസേന സുഞ്ഞതവിമോക്ഖഞ്ച ദുക്ഖാനുപസ്സനാവസേന അപ്പണിഹിതവിമോക്ഖഞ്ച, അനിച്ചാനുപസ്സനാവസേന അനിമിത്തവിമോക്ഖഞ്ച. **ആസേവയിത്വാ**തി വഡ്ഢേത്വാ. **യേ** കതസമ്ഭാരാ **ധീരാ** ജനാ **ജിനസാസനമ്ഹി സാവകത്തം** സാവകഭാവം **ന വജന്തി** ന പാപുണന്തി, തേ ധീരാ കതസമ്ഭാരാ **സയമ്ഭൂ** സയമേവ ഭൂതാ **പച്ചേകജിനാ** പച്ചേകബുദ്ധാ **ഭവന്തി**.

൧൩൪. കിം ഭൂതാ? **മഹന്തധമ്മാ** പൂരിതമഹാസമ്ഭാരാ **ബഹുധമ്മകായാ** അനേകധമ്മസഭാവസരീരാ. പുനപി കിം ഭൂതാ? **ചിത്തിസ്സരാ** ചിത്തഗതികാ ഝാനസമ്പന്നാതി അത്ഥോ. **സബ്ബദുക്ഖോഘതിണ്ണാ** സകലസംസാരഓഘം തിണ്ണാ അതിക്കന്താ **ഉദഗ്ഗചിത്താ** കോധമാനാദികിലേസവിരഹിതത്താ സോമനസ്സചിത്താ സന്തമനാതി അത്ഥോ. **പരമത്ഥദസ്സീ** പഞ്ചക്ഖന്ധദ്വാദസായതനദ്വത്തിംസാകാരസച്ചപടിച്ചസമുപ്പാദാദിവസേന പരമത്ഥം ഉത്തമത്ഥം ദസ്സനസീലാ. അചലാഭീതട്ഠേന **സീഹോപമാ** സീഹസദിസാതി അത്ഥോ. **ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പാ** ഖഗ്ഗവിസാണമിഗസിങ്ഗസദിസാ ഗണസങ്ഗണികാഭാവേനാതി അത്ഥോ.

൧൩൫. **സന്തിന്ദ്രിയാ**തി ചക്ഖുന്ദ്രിയാദീനം സകസകാരമ്മണേ അപ്പവത്തനതോ സന്തസഭാവഇന്ദ്രിയാ . **സന്തമനാ**തി സന്തചിത്താ, നിക്കിലേസഭാവേന സന്തസഭാവചിത്തസങ്കപ്പാതി അത്ഥോ. **സമാധീ**തി സുട്ഠു ഏകഗ്ഗചിത്താ. **പച്ചന്തസത്തേസു പതിപ്പചാരാ**തി പച്ചന്തജനപദേസു സത്തേസു ദയാകരുണാദീഹി പതിചരണസീലാ. **ദീപാ പരത്ഥ ഇധ വിജ്ജലന്താ**തി സകലലോകാനുഗ്ഗഹകരണേന പരലോകേ ച ഇധലോകേ ച വിജ്ജലന്താ ദീപാ പദീപസദിസാതി അത്ഥോ. **പച്ചേകബുദ്ധാ സതതം ഹിതാമേ**തി ഇമേ പച്ചേകബുദ്ധാ സതതം സബ്ബകാലം സകലലോകഹിതായ പടിപന്നാതി അത്ഥോ.

൧൩൬. **പഹീനസബ്ബാവരണാ ജനിന്ദാ**തി തേ പച്ചേകബുദ്ധാ ജനാനം ഇന്ദാ ഉത്തമാ കാമച്ഛന്ദനീവരണാദീനം സബ്ബേസം പഞ്ചാവരണാനം പഹീനത്താ പഹീനസബ്ബാവരണാ. **ഘനകഞ്ചനാഭാ**തി രത്തസുവണ്ണജമ്ബോനദസുവണ്ണപഭാ സദിസആഭാവന്താതി അത്ഥോ. **നിസ്സംസയം ലോകസുദക്ഖിണേയ്യാ**തി ഏകന്തേന ലോകസ്സ സുദക്ഖിണായ അഗ്ഗദാനസ്സ പടിഗ്ഗഹേതും അരഹാ യുത്താ, നിക്കിലേസത്താ സുന്ദരദാനപടിഗ്ഗഹണാരഹാതി അത്ഥോ. **പച്ചേകബുദ്ധാ സതതപ്പിതാമേ**തി ഇമേ പച്ചേകഞാണാധിഗമാ ബുദ്ധാ സതതം നിച്ചകാലം അപ്പിതാ സുഹിതാ പരിപുണ്ണാ, സത്താഹം നിരാഹാരാപി നിരോധസമാപത്തിഫലസമാപത്തിവസേന പരിപുണ്ണാതി അത്ഥോ.

൧൩൭. പതിഏകാ വിസും സമ്മാസമ്ബുദ്ധതോ വിസദിസാ അഞ്ഞേ അസാധാരണബുദ്ധാ **പച്ചേകബുദ്ധാ**. അഥ വാ -

> ''ഉപസഗ്ഗാ നിപാതാ ച, പച്ചയാ ച ഇമേ തയോ;
> നേകേനേകത്ഥവിസയാ, ഇതി നേരുത്തികാബ്രവു''ന്തി. -

വുത്തത്താ പതിസദ്ദസ്സ ഏകഉപസഗ്ഗതാ പതി പധാനോ ഹുത്വാ സാമിഭൂതോ അനേകേസം ദായകാനം അപ്പമത്തകമ്പി ആഹാരം പടിഗ്ഗഹേത്വാ സഗ്ഗമോക്ഖസ്സ പാപുണനതോ. തഥാ ഹി അന്നഭാരസ്സ ഭത്തഭാഗം പടിഗ്ഗഹേത്വാപസ്സന്തസ്സേവ ഭുഞ്ജിത്വാ ദേവതാഹി സാധുകാരം ദാപേത്വാ തദഹേവ തം ദുഗ്ഗതം സേട്ഠിട്ഠാനം പാപേത്വാ കോടിസങ്ഖധനുപ്പാദനേന ച, ഖദിരങ്ഗാരജാതകേ (ജാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൧.ഖദിരങ്ഗാരജാതകവണ്ണനാ) മാരേന നിമ്മിതഖദിരങ്ഗാരകൂപോപരിഉട്ഠിതപദുമകണ്ണികം മദ്ദിത്വാ ബോധിസത്തേന ദിന്നം പിണ്ഡപാതം പടിഗ്ഗഹേത്വാ തസ്സ പസ്സന്തസ്സേവ ആകാസഗമനേന സോമനസ്സുപ്പാദനേന ച, പദുമവതീഅഗ്ഗമഹേസീപുത്താനം മഹാജനകരഞ്ഞോ ദേവിയാ ആരാധനേന ഗന്ധമാദനതോ ആകാസേന ആഗമ്മ ദാനപടിഗ്ഗഹണേന മഹാജനകബോധിസത്തസ്സ ച ദേവിയാ ച സോമനസ്സുപ്പാദനേന ച, തഥാ അബുദ്ധുപ്പാദേ ഛാതകഭയേ സകലജമ്ബുദീപേ ഉപ്പന്നേ ബാരാണസിസേട്ഠിനോ ഛാതകഭയം പടിച്ച പൂരേത്വാ രക്ഖിതേ സട്ഠിസഹസ്സകോട്ഠാഗാരേ വീഹയോ ഖേപേത്വാ ഭൂമിയം നിഖാതധഞ്ഞാനി ച ചാടിസഹസ്സേസു പൂരിതധഞ്ഞാനി ച ഖേപേത്വാ സകലപാസാദഭിത്തീസു മത്തികാഹി മദ്ദിത്വാ ലിമ്പിതധഞ്ഞാനി ച ഖേപേത്വാ തദാ നാളിമത്തമേവാവസിട്ഠം ''ഇദം ഭുഞ്ജിത്വാ അജ്ജ മരിസ്സാമാ''തി ചിത്തം ഉപ്പാദേത്വാ സയന്തസ്സ ഗന്ധമാദനതോ ഏകോ പച്ചേകബുദ്ധോ ആഗന്ത്വാ ഗേഹദ്വാരേ അട്ഠാസി. സേട്ഠി തം ദിസ്വാ പസാദം ഉപ്പാദേത്വാ ജീവിതം പരിച്ചജമാനോ പച്ചേകബുദ്ധസ്സ പത്തേ ഓകിരി. പച്ചേകബുദ്ധോ വസനട്ഠാനം ഗന്ത്വാ അത്തനോ ആനുഭാവേന പസ്സന്തസ്സേവ സേട്ഠിസ്സ പഞ്ചപച്ചേകബുദ്ധസതേഹി സഹ പരിഭുഞ്ജി. തദാ ഭത്തപചിതഉക്ഖലിം, പിദഹിത്വാ ഠപേസും.

നിദ്ദമോക്കന്തസ്സ സേട്ഠിനോ ഛാതത്തേ ഉപ്പന്നേ സോ വുട്ഠഹിത്വാ ഭരിയം ആഹ - ''ഭത്തേ ആചാമകഭത്തമത്തം ഓലോകേഹീ''തി. സുസിക്ഖിതാ സാ ''സബ്ബം ദിന്നം നനൂ''തി അവത്വാ

ഉക്ഖലിയാ പിധാനം വിവരി. സാ ഉക്ഖലി തങ്ഖണേവ സുമനപുപ്ഫമകുളസദിസസ്സ സുഗന്ധസാലിഭത്തസ്സ പൂരിതാ അഹോസി. സാ ച സേട്ഠി ച സന്തുട്ഠാ സയഞ്ച സകലഗേഹവാസിനോ ച സകലനഗരവാസിനോ ച ഭുഞ്ജിംസു. ദബ്ബിയാ ഗഹിതഗഹിതട്ഠാനം പുന പൂരിതം. സകലസട്ഠിസഹസ്സകോട്ഠാഗാരേസു സുഗന്ധസാലിയോ പൂരേസും. സകലജമ്ബുദീപവാസിനോ സേട്ഠിസ്സ ഗേഹതോയേവ ധഞ്ഞബീജാനി ഗഹേത്വാ സുഖിതാ ജാതാ. ഏവമാദീസു അനേകസത്തനികായേസു സുഖോതരണപരിപാലനസഗ്ഗമോക്ഖപാപനേസു പതി സാമിഭൂതോ ബുദ്ധോതി പച്ചേകബുദ്ധോ. **പച്ചേകബുദ്ധാനം സുഭാസിതാനീ**തി പച്ചേകബുദ്ധേഹി ഓവാദാനുസാസനീവസേന സുട്ഠു ഭാസിതാനി കഥിതാനി വചനാനി. **ചരന്തി ലോകമ്ഹി സദേവകമ്ഹീ**തി ദേവലോകസഹിതേ സത്തലോകേ ചരന്തി പവത്തന്തീതി അത്ഥോ. **സുത്വാ തഥാ യേ ന കരോന്തി ബാലാ**തി തഥാരൂപം പച്ചേകബുദ്ധാനം സുഭാസിതവചനം യേ ബാലാ ജനാ ന കരോന്തി ന മനസി കരോന്തി, **തേ** ബാലാ **ദുക്ഖേസു** സംസാരദുക്ഖേസു **പുനപ്പുനം** ഉപ്പത്തിവസേന **ചരന്തി** പവത്തന്തി, ധാവന്തീതി അത്ഥോ.

൯൩൭. **പച്ചേകബുദ്ധാനം സുഭാസിതാനീ**തി സുട്ഠു ഭാസിതാനി ചതുരാപായതോ മുച്ചനത്ഥായ ഭാസിതാനി വചനാനി. കിം ഭൂതാനി? **അവസ്സവന്തം** പഗ്ഘരന്തം ഖുദ്ദം മധും യഥാ മധുരവചനാനീതി അത്ഥോ. **യേ പടിപത്തിയുത്താ** പണ്ഡിതജനാപി പടിപത്തീസു വുത്താനുസാരേന പവത്തന്താ തഥാരൂപം മധുരവചനം സുത്വാ വചനകരാ ഭവന്തി, തേ പണ്ഡിതജനാ **സച്ചദസാ** ചതുസച്ചദസ്സിനോ **സപഞ്ഞാ** പഞ്ഞാസഹിതാ ഭവന്തീതി അത്ഥോ.

൯൩൮. **പച്ചേകബുദ്ധേഹി ജിനേഹി ഭാസിതാ**തി കിലേസേ ജിനന്തി ജിനിംസൂതി ജിനാ, തേഹി ജിനേഹി പച്ചേകബുദ്ധേഹി വുത്താ ഭാസിതാ കഥിതാ. **കഥാ ഉളാരാ** ഓജവന്താ പാകടാ സന്തി പവത്തന്തി. **താ,** കഥാ **സക്യസീഹേന** സക്യരാജവംസസീഹേന ഗോതമേന തഥാഗതേന **അഭിനിക്ഖമിത്വാ** ബുദ്ധഭൂതേന **നരുത്തമേന** നരാനം ഉത്തമേന സേട്ഠേന **പകാസിതാ** പാകടീകതാ ദേസിതാതി സമ്ബന്ധോ. കിമത്ഥന്തി ആഹ **"ധമ്മവിജാനനത്ഥ"**ന്തി. നവലോകുത്തരധമ്മം വിസേസേന ജാനാപനത്ഥന്തി അത്ഥോ.

൯൩൯. **ലോകാനുകമ്പായ ഇമാനി തേസ**ന്തി ലോകാനുകമ്പതായ ലോകസ്സ അനുകമ്പം പടിച്ച ഇമാനി വചനാനി ഇമാ ഗാഥായോ. തേസം **പച്ചേകബുദ്ധാനം വികുബ്ബിതാനി** വിസേസേന കുബ്ബിതാനി ഭാസിതാനീതി അത്ഥോ. **സംവേഗസങ്ഗമതിവഡ്ഢനത്ഥ**ന്തി പണ്ഡിതാനം സംവേഗവഡ്ഢനത്ഥഞ്ച അസങ്ഗവഡ്ഢനത്ഥം ഏകീഭാവവഡ്ഢനത്ഥഞ്ച മതിവഡ്ഢനത്ഥം പഞ്ഞാവഡ്ഢനത്ഥഞ്ച **സയമ്ഭുസീഹേന** അനാചരിയകേന ഹുത്വാ സയമേവ ഭൂതേന ജാതേന പടിവിദ്ധേന സീഹേന അഭീതേന ഗോതമേന സമ്മാസമ്ബുദ്ധേന ഇമാനി വചനാനി **പകാസിതാനി,** ഇമാ ഗാഥായോ പകാസിതാ വിവരിതാ ഉത്താനീകതാതി അത്ഥോ. **ഇതീ**തി പരിസമാപനത്ഥേ നിപാതോ.

ഇതി വിസുദ്ധജനവിലാസിനിയാ അപദാന-അട്ഠകഥായ

പച്ചേകബുദ്ധാപദാനസംവണ്ണനാ സമത്താ.

൩-൧. സാരിപുത്തത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

തദനന്തരം ഥേരാപദാനസങ്ഗഹഗാഥായോ സംവണ്ണേതും **"അഥ ഥേരാപദാനം സുണാഥാ"**തി ആഹ. **അഥ-അപദാന**-സദ്ദാനമത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോവ. ഏത്ഥ **ഥേര**-സദ്ദോ പനായം കാലഥിരപഞ്ഞത്തിനാമധേയ്യജേട്ഠാദീസു അനേകേസു അത്ഥേസു വത്തതി. തഥാ ഹി "ഥേരോവസ്സികാനി പൂതീനി ചുണ്ണകജാതാനീ"തിആദീസു (ദീ॰ നി॰ ൨.൩൭൯; മ॰ നി॰ ൧.൧൧൨) കാലേ, ഥേരോവസ്സികാനി ചിരകാലം ഓവസ്സികാനീതി അത്ഥോ. "ഥേരോപി താവ മഹാ"ഇച്ചാദീസു ഥിരേ ഥിരസീലോതി അത്ഥോ. "ഥേരകോ അയമായസ്മാ മഹല്ലകോ"തിആദീസു പഞ്ഞത്തിയം , ലോകപഞ്ഞത്തിമത്തോതി അത്ഥോ. "ചുന്ദത്ഥേരോ ഫുസ്സത്ഥേരോ"തിആദീസു നാമധേയ്യേ, ഏവം കതനാമോതി അത്ഥോ. "ഥേരോ ചായം കുമാരോ മമ പുത്തേസൂ"തിആദീസു ജേട്ഠേ, ജേട്ഠോ കുമാരോതി അത്ഥോ. ഇധ പനായം കാലേ ച ഥിരേ ച വത്തതി. തസ്മാ ചിരം കാലം ഠിതോതി ഥേരോ, ഥിരതരസീലാചാരമദ്ദവാദിഗുണാഭിയുത്തോ വാ ഥേരോതി വുച്ചതി. ഥേരോ ച ഥേരോ ചേതി ഥേരാ, ഥേരാനം അപദാനം കാരണം **ഥേരാപദാനം,** തം ഥേരാപദാനം സുണാഥാതി സമ്ബന്ധോ. **ഹിമവന്തസ്സ അവിദൂരേ, ലമ്ബകോ നാമ പബ്ബതോ**തിആദി ആയസ്മതോ സാരിപുത്തത്ഥേരസ്സ അപദാനം, തസ്സായസ്മതോ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരസ്സ ച വത്ഥു ഏവം വേദിതബ്ബം -

അതീതേ കിര ഇതോ കപ്പതോ സതസഹസ്സകപ്പാധികേ ഏകഅസങ്ഖ്യേയ്യമത്ഥകേ ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ ബ്രാഹ്മണമഹാസാലകുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ നാമേന സരദമാണവോ നാമ അഹോസി. മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ഗഹപതിമഹാസാലകുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ നാമേന സിരിവഡ്ഢനകുടുമ്ബികോ നാമ അഹോസി. തേ ഉഭോപി സഹപംസുകീളനസഹായാ അഹേസും. തേസു സരദമാണവോ പിതു അച്ചയേന കുലസന്തകം ധനം പടിപജ്ജിത്വാ ഏകദിവസം രഹോഗതോ ചിന്തേസി - "ഇമേസം സത്താനം മരണം നാമ ഏകന്തികം, തസ്മാ മയാ ഏകം പബ്ബജ്ജം ഉപഗന്ത്വാ വിമോക്ഖമഗ്ഗോ ഗവേസിതബ്ബോ"തി സഹായം ഉപസങ്കമിത്വാ "സമ്മ, അഹം പബ്ബജിതുകാമോ. കിം ത്വം പബ്ബജിതും സക്ഖിസ്സസീ"തി വത്വാ തേന "ന സക്ഖിസ്സാമീ"തി വുത്തേ "ഹോതു അഹമേവ പബ്ബജിസ്സാമീ"തി രതനകോട്ഠാഗാരാനി വിവരാപേത്വാ കപണദ്ധികാദീനം മഹാദാനം ദത്വാ പബ്ബതപാദം ഗന്ത്വാ ഇസിപബ്ബജ്ജം പബ്ബജി. തസ്സ പബ്ബജിതസ്സ അനുപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിതാ ചതുസത്തതിസഹസ്സമത്താ ബ്രാഹ്മണപുത്താ അഹേസും. സോ പഞ്ച അഭിഞ്ഞായോ അട്ഠ ച സമാപത്തിയോ നിബ്ബത്തേത്വാ തേസമ്പി ജടിലാനം കസിണപരികമ്മം ആചിക്ഖി. തേ സബ്ബേപി പഞ്ചാഭിഞ്ഞാ അട്ഠ ച സമാപത്തിയോ നിബ്ബത്തിസും.

തേന സമയേന അനോമദസ്സീ നാമ സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ ലോകേ ഉപ്പജ്ജിത്വാ പവത്തിതവരധമ്മചക്കോ സത്തേ സംസാരമഹോഘതോ താരേത്വാ ഏകദിവസം സരദതാപസസ്സ ച അന്തേവാസികാനഞ്ച സങ്ഗഹം കത്തുകാമോ ഏകോ അദുതിയോ പത്തചീവരമാദായ ആകാസേന ഗന്ത്വാ "ബുദ്ധഭാവം മേ ജാനാതൂ"തി താപസസ്സ പസ്സന്തസ്സേവ ആകാസതോ ഓതരിത്വാ പഥവിയം പതിട്ഠാസി. സരദതാപസോ സത്ഥു സരീരേ മഹാപുരിസലക്ഖണാനി ഉപധാരേത്വാ "സബ്ബഞ്ഞുബുദ്ധോയേവായ"ന്തി നിട്ഠം ഗന്ത്വാ പച്ചുഗ്ഗമനം കത്വാ ആസനം പഞ്ഞാപേത്വാ അദാസി. നിസീദി ഭഗവാ പഞ്ഞത്തേ ആസനേ. സരദതാപസോ സത്ഥു സന്തികേ ഏകമന്തം നിസീദി.

തസ്മിം സമയേ തസ്സ അന്തേവാസികാ ചതുസത്തതിസഹസ്സമത്താ ജടിലാ പണീതപണീതാനി ഓജവന്താനി ഫലാഫലാനി ഗഹേത്വാ ആഗതാ സത്ഥാരം ദിസ്വാ സഞ്ജാതപസാദാ അത്തനോ ആചരിയസ്സ സത്ഥു ച നിസിന്നാകാരം ഓലോകേത്വാ "ആചരിയ, മയം പുബ്ബേ 'തുമ്ഹേഹി മഹന്തതരോ കോചി നത്ഥീ'തി മഞ്ഞാമ, അയം പന പുരിസോ തുമ്ഹേഹി മഹന്തതരോ മഞ്ഞേ"തി ആഹംസു. കിം വദേഥ, താതാ, സാസപേന സദ്ധിം അട്ഠസട്ഠിയോജനസതസഹസ്സുബ്ബേധം സിനേരും സമം കാതും ഇച്ഛഥ, സബ്ബഞ്ഞുബുദ്ധേന മം തുലം മാ കരിത്ഥാതി. അഥ തേ താപസാ ആചരിയസ്സ വചനം സുത്വാ "യാവ മഹാ വതായം പുരിസുത്തമോ"തി സബ്ബേവ പാദേസു നിപതിത്വാ സത്ഥാരം വന്ദിംസു.

അഥ തേ ആചരിയോ ആഹ - "താതാ, സത്ഥു അനുച്ഛവികോ നോ ദേയ്യധമ്മോ നത്ഥി, സത്ഥാ ച ഭിക്ഖാചരവേലായ ഇധാഗതോ, ഹന്ദ, മയം ദേയ്യധമ്മം യഥാബലം ദസ്സാമ. തുമ്ഹേഹി യം യം പണീതം ഫലാഫലം ആഭതം, തം തം ആഹരഥാ"തി ആഹരാപേത്വാ ഹത്ഥേ ധോവിത്വാ സയം തഥാഗതസ്സ പത്തേ പതിട്ഠാപേസി. സത്ഥാരാ ഫലാഫലേ പടിഗ്ഗഹിതമത്തേ ദേവതാ ദിബ്ബോജം പക്ഖിപിംസു. താപസോ ഉദകമ്പി സയമേവ പരിസ്സാവേത്വാ അദാസി. തതോ ഭോജനകിച്ചം നിട്ഠാപേത്വാ സത്ഥരി നിസിന്നേ സബ്ബേ അന്തേവാസികേ പക്കോസാപേത്വാ സത്ഥു സന്തികേ സാരണീയം കഥം കഥേന്തോ നിസീദി. സത്ഥാ "ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ ഭിക്ഖുസങ്ഘേന സദ്ധിം ആഗച്ഛന്തൂ"തി ചിന്തേസി. താവദേവ സതസഹസ്സഖീണാസവപരിവാരാ അഗ്ഗസാവകാ ആഗന്ത്വാ ഭഗവന്തം വന്ദിത്വാ ഏകമന്തം അട്ഠംസു.

തതോ സരദതാപസോ അന്തേവാസികേ ആമന്തേസി - "താതാ, സത്ഥു ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ച പുപ്ഫാസനേന പൂജാ കാതബ്ബാ, തസ്മാ പുപ്ഫാനി ആഹരഥാ"തി. തേ താവദേവ ഇദ്ധിയാ വണ്ണഗന്ധസമ്പന്നാനി പുപ്ഫാനി ആഹരിത്വാ ബുദ്ധസ്സ യോജനപ്പമാണം പുപ്ഫാസനം പഞ്ഞാപേസും, ഉഭിന്നം അഗ്ഗസാവകാനം തിഗാവുതം , സേസഭിക്ഖൂനം അഡ്ഢയോജനികാദിഭേദം, സങ്ഘനവകസ്സ ഉസഭമത്തം പഞ്ഞാപേസും. ഏവം പഞ്ഞത്തേസു ആസനേസു സരദതാപസോ തഥാഗതസ്സ പുരതോ അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ "ഭന്തേ, മയ്ഹം അനുഗ്ഗഹത്ഥായ ഇമം പുപ്ഫാസനം അഭിരുഹഥാ"തി ആഹ. നിസീദി ഭഗവാ പുപ്ഫാസനേ . സത്ഥരി നിസിന്നേ ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ സേസഭിക്ഖൂ ച അത്തനോ അത്തനോ പത്താസനേ നിസീദിംസു. സത്ഥാ "തേസം മഹപ്ഫലം ഹോതൂ"തി നിരോധം സമാപജ്ജി. സത്ഥു സമാപന്നഭാവം ഞത്വാ ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാപി സേസഭിക്ഖൂപി നിരോധം സമാപജ്ജിംസു. താപസോ സത്താഹം നിരന്തരം സത്ഥു പുപ്ഫച്ഛത്തം ധാരേന്തോ അട്ഠാസി. ഇതരേ വനമൂലഫലം പരിഭുഞ്ജിത്വാ സേസകാലേ അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ അട്ഠംസു. സത്ഥാ സത്താഹസ്സ അച്ചയേന നിരോധതോ വുട്ഠഹിത്വാ അഗ്ഗസാവകം നിസഭത്ഥേരം ആമന്തേസി - "താപസാനം പുപ്ഫാസനാനുമോദനം കരോഹീ"തി. ഥേരോ സാവകപാരമീഞാണേ ഠത്വാ തേസം

പുപ്ഫാസനാനുമോദനം അകാസി. തസ്സ ദേസനാവസാനേ സത്ഥാ ദുതിയം അഗ്ഗസാവകം അനോമത്ഥേരം ആമന്തേസി - "ത്വമ്പി ഇമേസം ധമ്മം ദേസേഹീ"തി. സോപി തേപിടകം ബുദ്ധവചനം സമ്മസിത്വാ തേസം ധമ്മം കഥേസി. ദ്വിന്നമ്പി ദേസനായ ധമ്മാഭിസമയോ നാഹോസി. അഥ സത്ഥാ ബുദ്ധവിസയേ ഠത്വാ ധമ്മദേസനം ആരഭി. ദേസനാവസാനേ ഠപേത്വാ സരദതാപസം അവസേസാ സബ്ബേപി ചതുസത്തതിസഹസ്സജടിലാ അരഹത്തം പാപുണിംസു. സത്ഥാ തേ "ഏഥ ഭിക്ഖവോ"തി ഹത്ഥം പസാരേസി. തേ താവദേവ അന്തരഹിതതാപസവേസാ അട്ഠപരിക്ഖാരധരാ സട്ഠിവസ്സികത്ഥേരാ വിയ അഹേസും.

സരദതാപസോ പന "അഹോ വതാഹമ്പി അയം നിസഭത്ഥേരോ വിയ അനാഗതേ ഏകസ്സ ബുദ്ധസ്സ സാവകോ ഭവേയ്യ"ന്തി ദേസനാകാലേ ഉപ്പന്നപരിവിതക്കതായ അഞ്ഞവിഹിതോ ഹുത്വാ മഗ്ഗഫലാനി പടിവിജ്ഝിതും നാസക്ഖി. അഥ സത്ഥാരം വന്ദിത്വാ തഥാ പണിധാനം അകാസി. സത്ഥാ അനന്തരായേന സമിജ്ഝനഭാവം ദിസ്വാ "ഇതോ കപ്പസതസഹസ്സാധികം ഏകം അസങ്ഖ്യേയ്യം അതിക്കമിത്വാ ഗോതമസ്സ നാമ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ അഗ്ഗസാവകോ സാരിപുത്തോ നാമ ഭവിസ്സതീ"തി ബ്യാകരിത്വാ ധമ്മകഥം വത്വാ ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവാരോ ആകാസം പക്ഖന്ദി. സരദതാപസോപി സഹായസ്സ സിരിവഡ്ഢസ്സ സന്തികം ഗന്ത്വാ "സമ്മ, മയാ അനോമദസ്സിസ്സ ഭഗവതോ പാദമൂലേ അനാഗതേ ഉപ്പജ്ജനകസ്സ ഗോതമസമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ അഗ്ഗസാവകട്ഠാനം പത്ഥിതം, ത്വമ്പി തസ്സ ദുതിയസാവകട്ഠാനം പത്ഥേഹീ"തി. സിരിവഡ്ഢോ തം ഉപദേസം സുത്വാ അത്തനോ നിവേസനദ്വാരേ അട്ഠകരീസമത്തം ഠാനം സമതലം കാരേത്വാ ലാജപഞ്ചമാനി പുപ്ഫാനി വികിരിത്വാ നീലുപ്പലച്ഛദനം മണ്ഡപം കാരേത്വാ ബുദ്ധാസനം പഞ്ഞാപേത്വാ ഭിക്ഖൂനമ്പി ആസനാനി പഞ്ഞാപേത്വാ മഹന്തം സക്കാരസമ്മാനം സജ്ജേത്വാ സരദതാപസേന സത്ഥാരം നിമന്താപേത്വാ സത്താഹം മഹാദാനം പവത്തേത്വാ ബുദ്ധപ്പമുഖം ഭിക്ഖുസങ്ഘം മഹാരഹേഹി വത്ഥേഹി അച്ഛാദേത്വാ ദുതിയസാവകഭാവായ പണിധാനം അകാസി. സത്ഥാ തസ്സ അനന്തരായേന സമിജ്ഝനഭാവം ദിസ്വാ വുത്തനയേന ബ്യാകരിത്വാ ഭത്താനുമോദനം കത്വാ പക്കാമി. സിരിവഡ്ഢോ ഹട്ഠപഹട്ഠോ യാവജീവം കുസലകമ്മം കത്വാ ദുതിയചിത്തവാരേ കാമാവചരദേവലോകേ നിബ്ബത്തി. സരദതാപസോ ചത്താരോ ബ്രഹ്മവിഹാരേ ഭാവേത്വാ ബ്രഹ്മലോകേ നിബ്ബത്തി.

തതോ പട്ഠായ തേസം ഉഭിന്നമ്പി അന്തരാ കമ്മം ന കഥിതം. അമ്ഹാകം പന ഭഗവതോ ഉപ്പത്തിതോ പുരേതരമേവ സരദതാപസോ രാജഗഹസ്സ അവിദൂരേ ഉപതിസ്സഗാമേ രൂപസാരിയാ ബ്രാഹ്മണിയാ കുച്ഛിമ്ഹി പടിസന്ധിം ഗണ്ഹി. തംദിവസമേവസ്സ സഹായോപി രാജഗഹസ്സേവ അവിദൂരേ കോലിതഗാമേ മോഗ്ഗലിയാ ബ്രാഹ്മണിയാ കുച്ഛിമ്ഹി പടിസന്ധിം ഗണ്ഹി. തസ്മാ മോഗ്ഗല്ലാനോ മോഗ്ഗലിയാ ബ്രാഹ്മണിയാ പുത്തോതി മോഗ്ഗല്ലാനോ. മോഗ്ഗലിഗോത്തേന ജാതോതി വാ മോഗ്ഗല്ലാനോ. അഥ വാ മാതുകുമാരികകാലേ തസ്സാ മാതാപിതൂഹി വുത്തം - "മാ ഉഗ്ഗലി മാ ഉഗ്ഗലീ"തി വചനമുപാദായ "മുഗ്ഗലീ"തി നാമം. തസ്സാ മുഗ്ഗലിയാ പുത്തോതി മോഗ്ഗല്ലാനോ. അഥ വാ സോതാപത്തിമഗ്ഗാദിമഗ്ഗസ്സ ലാഭേ ആദാനേ പടിവിജ്ഝനേ അലം സമത്ഥോതി മോഗ്ഗല്ലാനോതി. താനി കിര ദ്വേ കുലാനി യാവ സത്തമാ കുലപരിവട്ടാ ആബദ്ധസഹായാനേവ. തേസം ദ്വിന്നം ഏകദിവസമേവ ഗബ്ഭപരിഹാരമദംസു. ദസമാസച്ചയേന ജാതാനമ്പി തേസം ഛസട്ഠി ധാതിയോ പട്ഠപേസും. നാമഗ്ഗഹണദിവസേ രൂപസാരീബ്രാഹ്മണിയാ പുത്തസ്സ ഉപതിസ്സഗാമേ ജേട്ഠകുലസ്സ പുത്തത്താ **ഉപതിസ്സോ**തി നാമം കരിംസു. ഇതരസ്സ കോലിതഗാമേ ജേട്ഠകുലസ്സ പുത്തത്താ **കോലിതോ**തി നാമം കരിംസു. തേ ഉഭോപി മഹതാ പരിവാരേന വഡ്ഢന്താ വുദ്ധിമന്വായ സബ്ബസിപ്പാനം പാരം അഗമംസു.

അഥേകദിവസം തേ രാജഗഹേ ഗിരഗ്ഗസമജ്ജം പസ്സന്താ മഹാജനം സന്നിപതിതം ദിസ്വാ ഞാണസ്സ പരിപാകം ഗതത്താ യോനിസോ ഉമ്മുജ്ജന്താ "സബ്ബേപിമേ ഓരം വസ്സസതാവ മച്ചുമുഖം പവിസന്തീ"തി സംവേഗം പടിലഭിത്വാ "അമ്ഹേഹി മോക്ഖധമ്മോ പരിയേസിതബ്ബോ, തഞ്ച പരിയേസന്തേഹി ഏകാ പബ്ബജ്ജാ ലദ്ധും വട്ടതീ"തി നിച്ഛയം കത്വാ പഞ്ചമാണവകസതേഹി സദ്ധിം സഞ്ചയസ്സ പരിബ്ബാജകസ്സ സന്തികേ പബ്ബജിംസു. തേസം പബ്ബജിതകാലതോ പട്ഠായ സഞ്ചയോ ലാഭഗ്ഗയസഗ്ഗപ്പത്തോ അഹോസി. തേ കതിപാഹേനേവ സബ്ബം സഞ്ചയസ്സ സമയം പരിമജ്ജിത്വാ തത്ഥ സാരം അദിസ്വാ തതോ നിബ്ബിജ്ജിത്വാ തത്ഥ തത്ഥ പണ്ഡിതസമ്മതേ സമണബ്രാഹ്മണേ പഞ്ഹം പുച്ഛന്തി, തേ തേഹി പുട്ഠാ ന സമ്പാദേന്തി. അഞ്ഞദത്ഥു തേയേവ തേസം പഞ്ഹം വിസ്സജ്ജേന്തി. ഏവം തേ മോക്ഖം പരിയേസന്താ കതികം അകംസു - "അമ്ഹേസു യോ പഠമം അമതം അധിഗച്ഛതി, സോ ഇതരസ്സ ആരോചേതൂ"തി.

തേന ച സമയേന അമ്ഹാകം സത്ഥരി പഠമാഭിസമ്ബോധിം പത്വാ പവത്തിതവരധമ്മചക്കേ അനുപുബ്ബേന ഉരുവേലകസ്സപാദികേ സഹസ്സജടിലേ ദമേത്വാ രാജഗഹേ വിഹരന്തേ ഏകദിവസം ഉപതിസ്സോ പരിബ്ബാജകോ പരിബ്ബാജകാരാമം ഗച്ഛന്തോ ആയസ്മന്തം അസ്സജിത്ഥേരം രാജഗഹേ

പിണ്ഡായ ചരന്തം ദിസ്വാ “ന മയാ ഏവരൂപോ ആകപ്പസമ്പന്നോ പബ്ബജിതോ ദിട്ഠപുബ്ബോ, സന്തധമ്മേന നാമ ഏത്ഥ ഭവിതബ്ബ”ന്തി സഞ്ജാതപസാദോ പഞ്ഹം പുച്ഛിതും ആയസ്മന്തം ഉദിക്ഖന്തോ പിട്ഠിതോ പിട്ഠിതോ അനുബന്ധി. ഥേരോപി ലദ്ധപിണ്ഡപാതോ പരിഭുഞ്ജിതും പതിരൂപം ഓകാസം ഗതോ. പരിബ്ബാജകോ അത്തനോ പരിബ്ബാജകപീഠം പഞ്ഞാപേത്വാ അദാസി. ഭത്തകിച്ചപരിയോസാനേ ചസ്സ അത്തനോ കുണ്ഡികായ ഉദകം അദാസി. ഏവം സോ ആചരിയവത്തം കത്വാ കതഭത്തകിച്ചേന ഥേരേന സദ്ധിം പടിസന്ഥാരം കത്വാ - “കോ വാ തേ സത്ഥാ, കസ്സ വാ ത്വം ധമ്മം രോചേസീ”തി പുച്ഛി. ഥേരോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധം അപദിസി. പുന തേന “കിം വാദീ പനായസ്മതോ സത്ഥാ”തി പുട്ഠോ “ഇമസ്സ സാസനസ്സ ഗമ്ഭീരതം ദസ്സേസ്സാമീ”തി അത്തനോ നവകഭാവം പവേദേത്വാ സങ്ഖേപവസേന ചസ്സ സാസനധമ്മം കഥേന്തോ “യേ ധമ്മാ ഹേതുപ്പഭവാ”തി (മഹാവ॰ ൬൦; അപ॰ ഥേര ൧.൧.൨൮൬) ഗാഥമാഹ. പരിബ്ബാജകോ പഠമപദദ്വയമേവ സുത്വാ സഹസ്സനയസമ്പന്നേ സോതാപത്തിമഗ്ഗഫലേ പതിട്ഠഹി. ഇതരം പദദ്വയം സോതാപന്നകാലേ നിട്ഠാസി. ഗാഥാപരിയോസാനേ പന സോതാപന്നോ ഹുത്വാ ഉപരിവിസേസേ അപവത്തന്തേ “ഭവിസ്സതി ഏത്ഥ കാരണ”ന്തി സല്ലക്ഖേത്വാ ഥേരം ആഹ - “മാ, ഭന്തേ, ഉപരി ധമ്മദേസനം വഡ്ഢയിത്ഥ, ഏത്തകമേവ അലം, കഹം അമ്ഹാകം സത്ഥാ വസതീ”തി? “വേളുവനേ”തി. “ഭന്തേ, തുമ്ഹേ പുരതോ ഗച്ഛഥ, അഹം മയ്ഹം സഹായസ്സ കതപടിഞ്ഞം മോചേത്വാ തം ഗഹേത്വാ ആഗമിസ്സാമീ”തി പഞ്ചപതിട്ഠിതേന വന്ദിത്വാ പദക്ഖിണം കത്വാ ഥേരം ഉയ്യോജേത്വാ പരിബ്ബാജകാരാമം അഗമാസി.

കോലിതപരിബ്ബാജകോ തം ദൂരതോവ ആഗച്ഛന്തം ദിസ്വാ “മുഖവണ്ണോ ന അഞ്ഞദിവസേസു വിയ അദ്ധാനേന അമതം അധിഗതം ഭവിസ്സതീ”തി തേനേവസ്സ വിസേസാധിഗമം സമ്ഭാവേത്വാ അമതാധിഗമം പുച്ഛി. സോപിസ്സ “ആവുസോ, അമതമധിഗത”ന്തി പടിജാനിത്വാ തമേവ ഗാഥം അഭാസി. ഗാഥാപരിയോസാനേ കോലിതോ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠഹിത്വാ ആഹ - “കഹം നോ സത്ഥാ”തി? “വേളുവനേ”തി. “തേന ഹി, ആവുസോ, ആയാമ, സത്ഥാരം പസ്സിസ്സാമാ”തി. ഉപതിസ്സോ സബ്ബകാലമ്പി ആചരിയപൂജകോവ, തസ്മാ സഞ്ചയസ്സ സത്ഥു ഗുണേ പകാസേത്വാ തമ്പി സത്ഥു സന്തികം നേതുകാമോ അഹോസി. സോ ലാഭാസാപകതോ അന്തേവാസികഭാവം അനിച്ഛന്തോ “ന സക്കോമി ചാടി ഹുത്വാ ഉദകസിഞ്ചനം ഹോതു”ന്തി പടിക്ഖിപി. തേ അനേകേഹി കാരണേഹി തം സഞ്ഞാപേതും അസക്കോന്താ അത്തനോ ഓവാദേ വത്തമാനേഹി അഡ്ഢുതേയ്യസതേഹി അന്തേവാസികേഹി സദ്ധിം വേളുവനം അഗമംസു. സത്ഥാ തേ ദൂരതോവ ആഗച്ഛന്തേ ദിസ്വാ “ഏതം മേ സാവകയുഗം ഭവിസ്സതി, അഗ്ഗം ഭദ്ദയുഗ”ന്തി വത്വാ തേസം പരിസായ ചരിയവസേന ധമ്മം ദേസേത്വാ അരഹത്തേ പതിട്ഠാപേത്വാ ഏഹിഭിക്ഖുഭാവേന ഉപസമ്പദം അദാസി. യഥാ തേസം ഏവം അഗ്ഗസാവകാനമ്പി ഇദ്ധിമയപത്തചീവരം ആഗതമേവ. ഉപരിമഗ്ഗത്തയകിച്ചം പന ന നിട്ഠാസി. കസ്മാ? സാവകപാരമീഞാണസ്സ മഹന്തതായ.

തേസു ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ പബ്ബജിതതോ സത്തമേ ദിവസേ മഗധരട്ഠേ കല്ലവാലഗാമേ സമണധമ്മം കരോന്തോ ഥിനമിദ്ധേ ഓക്കമന്തേ സത്ഥാരാ സംവേജിതോ ഥിനമിദ്ധം വിനോദേത്വാ ധാതുകമ്മട്ഠാനം സുണന്തോ ഏവ ഉപരിമഗ്ഗത്തയം അധിഗന്ത്വാ സാവകപാരമീഞാണസ്സ മത്ഥകം പാപുണി. ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ പബ്ബജ്ജായ അദ്ധമാസം അതിക്കമിത്വാ സത്ഥാരാ സദ്ധിം രാജഗഹേ സൂകരഖതലേണേ വിഹരന്തോ അത്തനോ ഭാഗിനേയ്യസ്സ ദീഘനഖപരിബ്ബാജകസ്സ വേദനാപരിഗ്ഗഹസുത്തന്തേ (മ॰ നി॰ ൨.൨൦൧ ആദയോ) ദേസിയമാനേ ദേസനാനുസാരേന ഞാണം പേസേത്വാ പരസ്സ വഡ്ഢിതം ഭത്തം ഭുഞ്ജന്തോ വിയ സാവകപാരമീഞാണസ്സ മത്ഥകം പാപുണി. ഇതി ദ്വിന്നം അഗ്ഗസാവകാനം സത്ഥു സമീപേ ഏവ സാവകപാരമീഞാണം മത്ഥകം പത്തം.

ഏവം പത്തസാവകപാരമീഞാണോ ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ “കേന കമ്മേന അയം സമ്പത്തി ലദ്ധാ”തി ആവജ്ജേന്തോ തം ഞത്വാ പീതിസോമനസ്സവസേന ഉദാനം ഉദാനേന്തോ “ഹിമവന്തസ്സ അവിദൂരേ”തിആദിമാഹ. തേന വുത്തം -

൧൪൧. “ഹിമവന്തസ്സ അവിദൂരേ, ലമ്ബകോ നാമ പബ്ബതോ;
അസ്സമോ സുകതോ മയ്ഹം, പണ്ണസാലാ സുമാപിതാ”തി.

തത്ഥ **ഹിമവന്തസ്സാ**തി ഹിമോ അസ്സ അത്ഥീതി ഹിമവാ, തസ്സ ഹിമവന്തസ്സ **അവിദൂരേ** സമീപേ, ഹിമാലയപടിബദ്ധവനേഹി അത്ഥോ. **ലമ്ബകോ നാമ പബ്ബതോ**തി ഏവംനാമകോ പംസുമിസ്സകപബ്ബതോ. **അസ്സമോ സുകതോ മയ്ഹ**ന്തി തസ്മിം ലമ്ബകേ പബ്ബതേ മയ്ഹം മമത്ഥായ കതോ അസ്സമോ അരഞ്ഞവാസോ ആസമന്തതോ സമോതി അസ്സമോ. നത്ഥി പവിട്ഠാനം സമോ പരിസ്സമോ ഏത്ഥാതി വാ അസ്സമോ, സോ ഇത്ഥമ്ഭൂതോ അരഞ്ഞവാസോ സുട്ഠു കതോ,

രത്തിട്ഠാനദിവാട്ഠാനകുടിമണ്ഡപാദിവസേന സുന്ദരേനാകാരേന കതോതി അത്ഥോ. **പണ്ണസാലാതി** ഉസീരപബ്ബജാദീഹി പണ്ണേഹി ഛാദിതാ നിവസനപണ്ണസാലാതി അത്ഥോ.

൧൪൦. “ഉത്താനകൂലാ നദികാ, സുപതിത്ഥാ മനോരമാ;
സുസുദ്ധപുലിനാകിണ്ണാ, അവിദൂരേ മമസ്സമം”.

തത്ഥ **ഉത്താനകൂലാതി** അഗമ്ഭീരാ നദീ. **സുപതിത്ഥാതി** സുന്ദരപതിത്ഥാ. **മനോരമാ** മനല്ലീനാ മനാപാ. **സുസുദ്ധപുലിനാകിണ്ണാതി** സുട്ഠു ധവലമുത്താദലസദിസവാലുകാകിണ്ണാ ഗഹനീഭൂതാതി അത്ഥോ. സാ ഇത്ഥമ്ഭൂതാ **നദികാ** കുന്നദീ **മമസ്സമം** മയ്ഹം അസ്സമസ്സ അവിദൂരേ സമീപേ അഹോസീതി അത്ഥോ. “അസ്സമ”ന്തി ച സത്തമ്യത്ഥേ ഉപയോഗവചനന്തി വേദിതബ്ബം.

൧൪൧. “അസക്ഖരാ അപബ്ഭാരാ, സാദു അപ്പടിഗന്ധികാ;
സന്ദതീ നദികാ തത്ഥ, സോഭയന്താ മമസ്സമം”.

തത്ഥ **അസക്ഖരാതി** “പുലിനാകിണ്ണാ”തി വുത്തത്താ അസക്ഖരാ സക്ഖരവിരഹിതാ. **അപബ്ഭാരാതി** പബ്ഭാരവിരഹിതാ, അഗമ്ഭീരകൂലാതി അത്ഥോ. **സാദു അപ്പടിഗന്ധികാതി** സാദുരസോദകാ ദുഗ്ഗന്ധരഹിതാ മയ്ഹം അസ്സമപദം സോഭയന്തീ **നദികാ** ഖുദ്ദകനദീ **സന്ദതി** പവത്തതീതി അത്ഥോ.

൧൪൨. “കുമ്ഭീലാ മകരാ ചേത്ഥ, സുസുമാരാ ച കച്ഛപാ;
സന്ദതി നദികാ തത്ഥ, സോഭയന്താ മമസ്സമം”.

തത്ഥ **കുമ്ഭീല**മച്ഛാ **മകര**മച്ഛാ ച **സുസുമാരാ** ചണ്ഡമച്ഛാ ച **കച്ഛപ**മച്ഛാ ച **ഏത്ഥ** ഏതിസ്സം നദിയം കീളന്താ അഹേസുന്തി സമ്ബന്ധോ. മമസ്സമം സോഭയന്താ **നദികാ** ഖുദ്ദകനദീ **സന്ദതി** പവത്തതീതി സമ്ബന്ധോ.

൧൪൩. “പാഠീനാ പാവുസാ മച്ഛാ, ബലജാ മുഞ്ജരോഹിതാ;
വഗ്ഗളാ പപതായന്താ, സോഭയന്തി മമസ്സമം”.

പാഠീനമച്ഛാ ച **പാവുസാ മച്ഛാ** ച **ബലജ**മച്ഛാ ച **മുഞ്ജ**മച്ഛാ **രോഹിത**മച്ഛാ ച **വഗ്ഗള**മച്ഛാ ച ഏതേ സബ്ബേ മച്ഛജാതികാ ഇതോ ചിതോ ച **പപതായന്താ** നദിയാ സദ്ധിം പവത്തന്താ മമ അസ്സമപദം സോഭയന്തീതി അത്ഥോ.

൧൪൪. “ഉഭോ കൂലേസു നദിയാ, പുപ്ഫിനോ ഫലിനോ ദുമാ;
ഉഭതോ അഭിലമ്ബന്താ, സോഭയന്തി മമസ്സമം”.

തത്ഥ **ഉഭോ കൂലേസൂ**തി തസ്സാ നദിയാ ഉഭോസു പസ്സേസു ധുവ**പുപ്ഫിനോ** ധുവ**ഫലിനോ** രുക്ഖാ **ഉഭതോ അഭിലമ്ബന്താ** നദിയാ ഉഭോ തീരേ ഹേട്ഠാ ഓനമന്താ മമ അസ്സമം സോഭയന്തീതി അത്ഥോ.

൧൪൫. “അമ്ബാ സാലാ ച തിലകാ, പാടലീ സിന്ദുവാരകാ;
ദിബ്ബഗന്ധാ സമ്പവന്തി, പുപ്ഫിതാ മമ അസ്സമേ”.

തത്ഥ **അമ്ബാതി** മധുപിണ്ഡിഅമ്ബാ ച **സാല**രുക്ഖാ ച **തിലക**രുക്ഖാ ച **പാടലി**രുക്ഖാ ച **സിന്ദുവാരക**രുക്ഖാ ച ഏതേ രുക്ഖാ നിച്ചകാലം **പുപ്ഫിതാ** പുപ്ഫന്താ. ദിബ്ബാ ഗന്ധാ ഇവ മമ അസ്സമേ സുഗന്ധാ **സമ്പവന്തി** സമന്തതോ പവായന്തീതി അത്ഥോ.

൧൪൬. “ചമ്പകാ സളലാ നീപാ, നാഗപുന്നാഗകേതകാ;
ദിബ്ബഗന്ധാ സമ്പവന്തി, പുപ്ഫിതാ മമ അസ്സമേ”.

തത്ഥ **ചമ്പക**രുക്ഖാ ച **സളല**രുക്ഖാ ച സുവണ്ണവട്ടലസദിസപുപ്ഫാ **നീപ**രുക്ഖാ ച **നാഗ**രുക്ഖാ ച **പുന്നാഗ**രുക്ഖാ ച സുഗന്ധയന്താ **കേതക**രുക്ഖാ ച ഏതേ സബ്ബേ രുക്ഖാ ദിബ്ബാ ഗന്ധാരിവ മമ അസ്സമേ **പുപ്ഫിതാ** ഫുല്ലിതാ **സമ്പവന്തി** സുഗന്ധം സുട്ഠു പവായന്തീതി അത്ഥോ.

൧൪൭. “അധിമുത്താ അസോകാ ച, ഭഗിനീമാലാ ച പുപ്ഫിതാ;
അങ്കോലാ ബിമ്ബിജാലാ ച, പുപ്ഫിതാ മമ അസ്സമേ”.

തത്ഥ പുപ്ഫിതാ **അധിമുത്തക**രുക്ഖാ ച പുപ്ഫിതാ **അസോക**രുക്ഖാ ച പുപ്ഫിതാ **ഭഗിനീമാലാ ച** പുപ്ഫിതാ **അങ്കോലാ** ച പുപ്ഫിതാ **ബിമ്ബിജാലാ** ച ഏതേ രുക്ഖാ മമ

അസ്സമേ ഫുല്ലിതാ സോഭയന്തീതി സമ്ബന്ധോ.

൧൭൦. “കേതകാ കന്ദലി ചേവ, ഗോധുകാ തിണസൂലികാ;
ദിബ്ബഗന്ധം സമ്പവന്താ, സോഭയന്തി മമസ്സമം”.

തത്ഥ **കേതകാ**തി സുഗന്ധകേതകഗച്ഛാ ച. **കന്ദലി**രുക്ഖാ ച **ഗോധുക**രുക്ഖാ ച **തിണസൂലിക**ഗച്ഛാ ച ഏതേ സബ്ബേ രുക്ഖജാതികാ ദിബ്ബഗന്ധം പവായമാനാ മമ അസ്സമം സകലം സോഭയന്തീതി അത്ഥോ.

൧൭൧. “കണികാരാ കണ്ണികാ ച, അസനാ അജ്ജുനാ ബഹൂ;
ദിബ്ബഗന്ധം സമ്പവന്താ, സോഭയന്തി മമസ്സമം”.

ഏതേ കണികാരാദയോ രുക്ഖാ മമ അസ്സമം സകലം സോഭയന്താ ദിബ്ബഗന്ധം സമ്പവായന്തീതി സമ്ബന്ധോ.

൧൭൨. “പുന്നാഗാ ഗിരിപുന്നാഗാ, കോവിളാരാ ച പുപ്ഫിതാ;
ദിബ്ബഗന്ധം സമ്പവന്താ, സോഭയന്തി മമസ്സമം”.

പുന്നാഗാദയോ രുക്ഖാ ദിബ്ബഗന്ധം പവായമാനാ മമ അസ്സമം സോഭയന്തീതി അത്ഥോ.

൧൭൩. “ഉദ്ദാലകാ ച കുടജാ, കദമ്ബാ വകുലാ ബഹൂ;
ദിബ്ബഗന്ധം സമ്പവന്താ, സോഭയന്തി മമസ്സമം”.

ഉദ്ദാലകാദയോ രുക്ഖാ ദിബ്ബഗന്ധം വായമാനാ മമ അസ്സമം സോഭയന്തീതി സമ്ബന്ധോ.

൧൭൪. “ആളകാ ഇസിമുഗ്ഗാ ച, കദലിമാതുലുങ്ഗിയോ;
ഗന്ധോദകേന സംവഡ്ഢാ, ഫലാനി ധാരയന്തി തേ”.

തത്ഥ ഏതേ ആളകാദയോ ഗച്ഛാ ചന്ദനാദിസുഗന്ധഗന്ധോദകേന വഡ്ഢിതാ സുവണ്ണഫലാനി ധാരേന്താ മമ അസ്സമം സോഭയന്തീതി അത്ഥോ.

൧൭൫. “അഞ്ഞേ പുപ്ഫന്തി പദുമാ, അഞ്ഞേ ജായന്തി കേസരീ;
അഞ്ഞേ ഓപുപ്ഫാ പദുമാ, പുപ്ഫിതാ തളാകേ തദാ”.

തത്ഥ **അഞ്ഞേ പുപ്ഫന്തി പദുമാ**തി മമ അസ്സമസ്സ അവിദൂരേ തളാകേ അഞ്ഞേ ഏകച്ചേ പദുമാ പുപ്ഫന്തി, ഏകച്ചേ **കേസരീ** പദുമാ **ജായന്തി** നിബ്ബത്തന്തി, ഏകച്ചേ പദുമാ **ഓപുപ്ഫാ** വിഗലിതപത്തകേസരാതി അത്ഥോ.

൧൭൬. “ഗബ്ഭം ഗണ്ഹന്തി പദുമാ, നിദ്ധാവന്തി മുളാലിയോ;
സിങ്ഘാടിപത്തമാകിണ്ണാ, സോഭന്തി തളാകേ തദാ”.

തത്ഥ **ഗബ്ഭം ഗണ്ഹന്തി പദുമാ**തി തദാ താപസേന ഹുത്വാ മമ വസനസമയേ ഏകച്ചേ പദുമാ തളാകബ്ഭന്തരേ മകുളപുപ്ഫാദയോ ഗണ്ഹന്തി. **മുളാലിയോ** പദുമമൂലാ **നിദ്ധാവന്തി** ഇതോ കദ്ദമബ്ഭന്തരതോ ഹത്ഥിദാഠാ വിയ ഗച്ഛന്തീതി അത്ഥോ. പത്തപുപ്ഫമാകിണ്ണാ ഗഹനീഭൂതാ സിങ്ഘാടിയോ സോഭയന്തീതി അത്ഥോ.

൧൭൭. “നയിതാ അമ്ബഗന്ധീ ച, ഉത്തലീ ബന്ധുജീവകാ;
ദിബ്ബഗന്ധാ സമ്പവന്തി, പുപ്ഫിതാ തളാകേ തദാ”.

തദാ മമ വസനസമയേ തളാകസ്സ സമീപേ **നയിതാ** ച ഗച്ഛാ **അമ്ബഗന്ധീ ച** ഗച്ഛാ **ഉത്തലീ** നാമ ഗച്ഛാ ച **ബന്ധുജീവകാ** ച ഏതേ സബ്ബേ ഗച്ഛാ **പുപ്ഫിതാ** പുപ്ഫധാരിതാ സുഗന്ധവാഹകാ തളാകം സോഭയന്തീതി അത്ഥോ.

൧൭൮. “പാഠീനാ പാവുസാ മച്ഛാ, ബലജാ മുഞ്ജരോഹിതാ;
സംഗുലാ മഗ്ഗുരാ ചേവ, വസന്തി തളാകേ തദാ”.

തദാ മമ വസനസമയേ നിബ്ഭീതാ പാഠീനാദയോ മച്ഛാ **തളാകേ** വസന്തീതി സമ്ബന്ധോ.

൧൭൯. “കുമ്ഭീലാ സുസുമാരാ ച, തന്തിഗാഹാ ച രക്ഖസാ;
ഓഗുഹാ അജഗരാ ച, വസന്തി തളാകേ തദാ”.

തദാ മമ വസനസമയേ മമ അസ്സമസമീപേ **തളാകേ** ഏതേ കുമ്ഭീലാദയോ മച്ഛാ നിബ്ഭീതാ നിരൂപദ്ദവാ വസന്തീതി സമ്ബന്ധോ.

[illegible]. "പാരേവതാ രവിഹംസാ, ചക്കവാകാ നദീചരാ;
കോകിലാ സുകസാളികാ, ഉപജീവന്തി തം സരം".

തത്ഥ മമ അസ്സമസമീപേ സരം നിസ്സായ **പാരേവതാ**പക്ഖീ ച **രവിഹംസാ**പക്ഖീ ച **നദീചരാ ചക്കവാക**പക്ഖീ ച **കോകിലാ**പക്ഖീ ച **സുക**പക്ഖീ ച **സാളികാ**പക്ഖീ ച തം സരം ഉപനിസ്സായ ജീവന്തീതി സമ്ബന്ധോ.

[illegible]. "കുകുത്ഥകാ കുളീരകാ, വനേ പോക്ഖരസാതകാ;
ദിന്ദിഭാ സുവപോതാ ച, ഉപജീവന്തി തം സരം".

തത്ഥ **കുകുത്ഥകാ**തി ഏവംനാമികാ പക്ഖീ ച. **കുളീരകാ**തി ഏവംനാമികാ പക്ഖീ ച. വനേ **പോക്ഖരസാതകാ** പക്ഖീ ച **ദിന്ദിഭാ** പക്ഖീ ച **സുവപോതാ** പക്ഖീ ച ഏതേ സബ്ബേ പക്ഖിനോ തം മമ അസ്സമസമീപേ സരം നിസ്സായ ജീവന്തീതി സമ്ബന്ധോ.

[illegible]. "ഹംസാ കോഞ്ചാ മയൂരാ ച, കോകിലാ തമ്ബചൂളകാ;
പമ്മകാ ജീവംജീവാ ച, ഉപജീവന്തി തം സരം".

സബ്ബേ ഏതേ ഹംസാദയോ പക്ഖിനോ തം സരം ഉപനിസ്സായ ജീവന്തി ജീവികം പാലേന്തീതി അത്ഥോ.

[illegible]. "കോസികാ പോട്ഠസീസാ ച, കുരരാ സേനകാ ബഹൂ;
മഹാകാളാ ച സകുണാ, ഉപജീവന്തി തം സരം".

തത്ഥ **കോസികാ** ച പക്ഖീ **പോട്ഠസീസാ** ച പക്ഖീ **കുരരാ** ച പക്ഖീ **സേനകാ** ച പക്ഖീ **മഹാകാളാ** ച പക്ഖീ ഥലേ **ബഹൂ** പക്ഖിനോ തം സരം തസ്സ സരസ്സ സമീപേ **ജീവന്തി** ജീവികം കപ്പേന്തീതി അത്ഥോ.

[illegible]. "പസദാ ച വരാഹാ ച, ചമരാ ഗണ്ഡകാ ബഹൂ;
രോഹിച്ചാ സുകപോതാ ച, ഉപജീവന്തി തം സരം".

തത്ഥ പസദാദയോ ഏതേ മിഗാ **തം സരം** തസ്മിം സരസമീപേ, ഭുമ്മത്ഥേ ഉപയോഗവചനം, ജീവിതം പരിപാലേന്താ വിഹരന്തീതി അത്ഥോ.

[illegible]. "സീഹബ്യഗ്ഘാ ച ദീപീ ച, അച്ഛകോകതരച്ഛകാ;
തിധാ പഭിന്നമാതങ്ഗാ, ഉപജീവന്തി തം സരം".

ഏതേ സീഹാദയോ ചതുപ്പദാ സരസമീപേ ഉപദ്ദവരഹിതാ ജീവന്തീതി സമ്ബന്ധോ.

[illegible]. "കിന്നരാ വാനരാ ചേവ, അഥോപി വനകമ്മികാ;
ചേതാ ച ലുദ്ദകാ ചേവ, ഉപജീവന്തി തം സരം".

ഏത്ഥ ഏതേ ഏവംനാമികാ കിന്നരാദയോ സത്താ തസ്മിം സരസമീപേ വസന്തീതി അത്ഥോ.

[illegible]. "തിന്ദുകാനി പിയാലാനി, മധുകേകാ സുമാരിയോ;
ധുവം ഫലാനി ധാരേന്തി, അവിദൂരേ മമസ്സമം".

തത്ഥ ഏതേ തിന്ദുകാദയോ രുക്ഖാ ധുവം ഹേമന്തഗിമ്ഹവസ്സാനസങ്ഖാതേ കാലത്തയേ മമ അസ്സമതോ അവിദൂരേ ഠാനേ മധുരഫലാനി ധാരേന്തീതി സമ്ബന്ധോ.

[illegible]. "കോസമ്ബാ സളലാ നിമ്ബാ, സാദുഫലസമായുതാ;
ധുവം ഫലാനി ധാരേന്തി, അവിദൂരേ മമസ്സമം".

തത്ഥ ഏതേ കോസമ്ബാദയോ രുക്ഖാ സാരഫലാ മധുരഫലാ ഉത്തമഫലാ **സമായുതാ സം** സുട്ഠു ആയുതാ സമങ്ഗീഭൂതാ നിച്ചം ഫലധാരിനോ മമ അസ്സമസമീപേ സോഭന്തീതി അത്ഥോ.

[illegible]. "ഹരീതകാ ആമലകാ, അമ്ബജമ്ബുവിഭീതകാ;
കോലാ ഭല്ലാതകാ ബില്ലാ, ഫലാനി ധാരയന്തി തേ".

തേ ഹരീതകാദയോ രുക്ഖാ മമ അസ്സമസമീപേ ജാതാ നിച്ചം ഫലാനി ധാരയന്തീതി സമ്ബന്ധോ.

൧൦൦. “ആലുവാ ച കളമ്ബാ ച, ബിളാലീതക്കളാനി ച;
ജീവകാ സുതകാ ചേവ, ബഹൂകാ മമ അസ്സമേ”.

ഏതേ ആലുവാദയോ മൂലഫലാ ഖുദ്ദാ മധുരസാ മമ അസ്സമസമീപേ ബഹൂ സന്തീതി സമ്ബന്ധോ.

൧൦൧. “അസ്സമസ്സാവിദൂരമ്ഹി, തളാകാസും സുനിമ്മിതാ;
അച്ഛോദകാ സീതജലാ, സുപതിത്ഥാ മനോരമാ”.

തത്ഥ **അസ്സമസ്സാവിദൂരമ്ഹി** അസ്സമസ്സ സമീപേ **സുനിമ്മിതാ** സുട്ഠു ആരോഹനഓരോഹനക്ഖമം കത്വാ നിമ്മിതാ **അച്ഛോദകാ** വിപ്പസന്നോദകാ **സീതജലാ** സീതോദകാ **സുപതിത്ഥാ** സുന്ദരതിത്ഥാ **മനോരമാ** സോമനസ്സകരാ തളാകാ **ആസും** അഹേസുന്തി അത്ഥോ.

൧൦൨. “പദുമുപ്പലസഞ്ഛന്നാ, പുണ്ഡരീകസമായുതാ;
മന്ദാലകേഹി സഞ്ഛന്നാ, ദിബ്ബഗന്ധോപവായതി”.

തത്ഥ പദുമേഹി ച ഉപ്പലേഹി ച **സഞ്ഛന്നാ** പരിപുണ്ണാ **പുണ്ഡരീകേഹി സമായുതാ** സമങ്ഗീഭൂതാ **മന്ദാലകേഹി** ച **സഞ്ഛന്നാ** ഗഹനീഭൂതാ തളാകാ ദിബ്ബഗന്ധാനി ഉപവായന്തി സമന്തതോ വായന്തീതി അത്ഥോ.

൧൦൩. “ഏവം സബ്ബങ്ഗസമ്പന്നേ, പുപ്ഫിതേ ഫലിതേ വനേ;
സുകതേ അസ്സമേ രമ്മേ, വിഹരാമി അഹം തദാ”.

തത്ഥ **ഏവം സബ്ബങ്ഗസമ്പന്നേ**തി അങ്ഗേഹി നദികാദിഅവയവേഹി സമ്പന്നേ പരിപുണ്ണേ പുപ്ഫഫലരുക്ഖേഹി ഗഹനീഭൂതേ **വനേ സുകതേ** രമണീയേ **അസ്സമേ** അരഞ്ഞാവാസേ **തദാ** താപസഭൂതകാലേ അഹം വിഹരാമീതി അത്ഥോ.

ഏത്താവതാ അസ്സമസമ്പത്തിം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി അത്തനോ സീലാദിഗുണസമ്പത്തിം ദസ്സേന്തോ -

൧൦൪. “സീലവാ വതസമ്പന്നോ, ഝായീ ഝാനരതോ സദാ;
പഞ്ചാഭിഞ്ഞാബലപ്പത്തോ, സുരുചി നാമ താപസോ”തി. - ആഹ;

തത്ഥ **സീലവാ**തി ഝാനസമ്പയുത്തചതുപാരിസുദ്ധിസീലസദിസേഹി പഞ്ചഹി സീലേഹി സമ്പുണ്ണോതി അത്ഥോ. **വതസമ്പന്നോ**തി “ഇതോ പട്ഠായ ഘരാവാസം പഞ്ച കാമഗുണേ വാ ന സേവിസ്സാമീ”തി വതസമാദാനേന സമ്പന്നോ. **ഝായീ**തി ലക്ഖണൂപനിജ്ഝാനആരമ്മണൂപനിജ്ഝാനേഹി ഝായീ ഝായനസീലോ. **ഝാനരതോ**തി ഏതേസു ഝാനേസു രതോ അല്ലീനോ **സദാ** സമ്പുണ്ണോ. **പഞ്ചാഭിഞ്ഞാബലപ്പത്തോ**തി ഇദ്ധിവിധദിബ്ബസോതപരചിത്തവിജാനനപുബ്ബേനിവാസാനുസ്സതിദിബ്ബചക്ഖുസങ്ഖാതാഹി പഞ്ചഹി അഭിഞ്ഞാഹി വിസേസപഞ്ഞാഹി ബലസമ്പന്നോ, പരിപുണ്ണോതി അത്ഥോ. നാമേന **സുരുചി നാമ** താപസോ ഹുത്വാ വിഹരാമീതി സമ്ബന്ധോ.

ഏത്തകേന അത്തനോ ഗുണസമ്പത്തിം ദസ്സേത്വാ പരിസസമ്പത്തിം ദസ്സേന്തോ -

൧൦൫. “ചതുവീസസഹസ്സാനി, സിസ്സാ മയ്ഹം ഉപട്ഠഹും;
സബ്ബേ മം ബ്രാഹ്മണാ ഏതേ, ജാതിമന്തോ യസസ്സിനോ”തി. - ആദിമാഹ;

തത്ഥ ഏതേ സബ്ബേ ചതുവീസതിസഹസ്സബ്രാഹ്മണാ മയ്ഹം സിസ്സാ **ജാതിമന്തോ** ജാതിസമ്പന്നാ **യസസ്സിനോ** പരിവാരസമ്പന്നാ മം ഉപട്ഠഹന്തി സമ്ബന്ധോ.

൧൦൬. “ലക്ഖണേ ഇതിഹാസേ ച, സനിഘണ്ഡുസകേടുഭേ;
പദകാ വേയ്യാകരണാ, സധമ്മേ പാരമിം ഗതാ”.

തത്ഥ **ലക്ഖണേ**തി ലക്ഖണസത്ഥേ. സബ്ബലോകിയാനം ഇത്ഥിപുരിസാനം “ഇമേഹി ലക്ഖണേഹി സമന്നാഗതാ ദുക്ഖിതാ ഭവന്തി, ഇമേഹി സുഖിതാ ഭവന്തീ”തി ലക്ഖണം ജാനാതി. തപ്പകാസകോ ഗന്ഥോ ലക്ഖണം, തസ്മിം ലക്ഖണേ ച. **ഇതിഹാസേ**തി “ഇതിഹ ആസ ഇതിഹ ആസാ”തി വുത്തവചനപടിസംയുത്തേ ഗന്ഥേ. ലക്ഖണേ ച ഇതിഹാസേ ച **പാരമിം** പരിയോസാനം **ഗതാ**തി സമ്ബന്ധോ. രുക്ഖപബ്ബതാദീനം നാമപ്പകാസകഗന്ഥം “നിഘണ്ഡൂ”തി വുച്ചതി. **കേടുഭേ**തി

കിരിയാകപ്പവികപ്പാനം കവീനം ഉപകാരകോ ഗന്ഥോ. നിഘണ്ഡുയാ സഹ വത്തതീതി സനിഘണ്ഡു, കേടുഭേന സഹ വത്തതീതി സകേടുഭം, തസ്മിം സനിഘണ്ഡുസകേടുഭേ വേദത്തയേ പാരമിം ഗതാതി സമ്ബന്ധോ. **പദകാ**തി നാമപദസമാസതദ്ധിതാഖ്യാതകിതകാദിപദേസു ഛേകാ . **വേയ്യാകരണാനി** ചന്ദപാണിനിയകലാപാദിബ്യാകരണേ ഛേകാ. **സധമ്മേ പാരമിം ഗതാ**തി അത്തനോ ധമ്മേ ബ്രാഹ്മണധമ്മേ വേദത്തയേ പാരമിം പരിയോസാനം ഗതാ പത്താതി അത്ഥോ.

൧൭൭. “ഉപ്പാതേസു നിമിത്തേസു, ലക്ഖണേസു ച കോവിദാ;
പഥബ്യാ ഭൂമന്തലിക്ഖേ, മമ സിസ്സാ സുസിക്ഖിതാ”.

തത്ഥ ഉക്കാപാതഭൂമികമ്പാദികേസു **ഉപ്പാതേസു** ച സുഭനിമിത്താസുഭനിമിത്തേസു ച ഇത്ഥിലക്ഖണപുരിസലക്ഖണമഹാപുരിസലക്ഖണേസു ച **കോവിദാ** ഛേകാ. പഥവിയാ ച ഭൂമിയാ ച സകലലോകേ ച **അന്തലിക്ഖേ** ആകാസേ ചാതി സബ്ബത്ഥ മമ സിസ്സാ സുസിക്ഖിതാ.

൧൭൮. “അപ്പിച്ഛാ നിപകാ ഏതേ, അപ്പാഹാരാ അലോലുപാ;
ലാഭാലാഭേന സന്തുട്ഠാ, പരിവാരേന്തി മം സദാ”.

തത്ഥ **അപ്പിച്ഛാ**തി അപ്പകേനാപി യാപേന്താ. **നിപകാ**തി നേപക്കസങ്ഖാതായ പഞ്ഞായ സമന്നാഗതാ. **അപ്പാഹാരാ**തി ഏകാഹാരാ ഏകഭത്തികാതി അത്ഥോ. **അലോലുപാ**തി ലോലുപതണ്ഹായ അപ്പവത്തനകാ. **ലാഭാലാഭേനാ**തി ലാഭേന അലാഭേന ച **സന്തുട്ഠാ** സോമനസ്സാ ഏതേ മമ സിസ്സാ **സദാ** നിച്ചകാലം മം **പരിവാരേന്തി** ഉപട്ഠഹന്തീതി അത്ഥോ.

൧൭൯. “ഝായീ ഝാനരതാ ധീരാ, സന്തചിത്താ സമാഹിതാ;
ആകിഞ്ചഞ്ഞം പത്ഥയന്താ, പരിവാരേന്തി മം സദാ”.

തത്ഥ **ഝായീ**തി ലക്ഖണൂപനിജ്ഝാനആരമ്മണൂപനിജ്ഝാനേഹി സമന്നാഗതാ. ഝായനസീലാ വാ. **ഝാനരതാ**തി തേസു ച ഝാനേസു രതാ അല്ലീനാ. **ധീരാ**തി ധിതിസമ്പന്നാ. **സന്തചിത്താ**തി വൂപസന്തമനാ. **സമാഹിതാ**തി ഏകഗ്ഗചിത്താ. **ആകിഞ്ചഞ്ഞ**ന്തി നിപ്പലിബോധഭാവം. **പത്ഥയന്താ**തി ഇച്ഛന്താ. ഇത്ഥമ്ഭൂതാ മേ സിസ്സാ സദാ മം പരിവാരേന്തീതി സമ്ബന്ധോ.

൧൮൦. “അഭിഞ്ഞാപാരമിപ്പത്താ, പേത്തികേ ഗോചരേ രതാ;
അന്തലിക്ഖചരാ ധീരാ, പരിവാരേന്തി മം സദാ”.

തത്ഥ **അഭിഞ്ഞാപാരമിപ്പത്താ**തി പഞ്ചസു അഭിഞ്ഞാസു പാരമിം പരിയോസാനം പത്താ പൂരിതാതി അത്ഥോ. **പേത്തികേ ഗോചരേ രതാ**തി ബുദ്ധാനുഞ്ഞാതായ അവിഞ്ഞത്തിയാ ലദ്ധേ ആഹാരേ രതാതി അത്ഥോ. **അന്തലിക്ഖചരാ**തി അന്തലിക്ഖേന ആകാസേന ഗച്ഛന്താ ആഗച്ഛന്താ ചാതി അത്ഥോ. **ധീരാ**തി ഥിരഭൂതാ സീഹബ്യഗ്ഘാദിപരിസ്സയേ അച്ഛമ്ഭിതസഭാവാതി അത്ഥോ. ഏവംഭൂതാ മമ താപസാ സദാ മം പരിവാരേന്തീതി അത്ഥോ.

൧൮൧. “സംവുതാ ഛസു ദ്വാരേസു, അനേജാ രക്ഖിതിന്ദ്രിയാ;
അസംസട്ഠാ ച തേ ധീരാ, മമ സിസ്സാ ദുരാസദാ”.

തത്ഥ ചക്ഖാദീസു ഛസു ദ്വാരേസു രൂപാദീസു ഛസു ആരമ്മണേസു **സംവുതാ** പിഹിതാ പടിച്ഛന്നാ, രക്ഖിതഗോപിതദ്വാരാതി അത്ഥോ. **അനേജാ** നിത്തണ്ഹാ **രക്ഖിതിന്ദ്രിയാ** ഗോപിതചക്ഖാദിഇന്ദ്രിയാ **അസംസട്ഠാ** ഞാതീഹി ഗഹട്ഠേഹി അമിസ്സീഭൂതാതി അത്ഥോ. **ദുരാസദാ**തി ദുട്ഠു ആസദാ, ആസാദേതും ഘട്ടേതും അസക്കുണേയ്യാ അയോഗ്ഗാതി അത്ഥോ.

൧൮൨. “പല്ലങ്കേന നിസജ്ജായ, ഠാനചങ്കമനേന ച;
വീതിനാമേന്തി തേ രത്തിം, മമ സിസ്സാ ദുരാസദാ”.

തത്ഥ മമ സിസ്സാ **പല്ലങ്കേന** ഊരുബദ്ധാസനേന സേയ്യം വിഹായ നിസജ്ജായ ച ഠാനേന ച ചങ്കമേന ച സകലം രത്തിം വിസേസേന **അതിനാമേന്തി** അതിക്കാമേന്തീതി സമ്ബന്ധോ.

൧൮൩. “രജനീയേ ന രജ്ജന്തി, ദുസ്സനീയേ ന ദുസ്സരേ;
മോഹനീയേ ന മുയ്ഹന്തി, മമ സിസ്സാ ദുരാസദാ”.

തേ ഇത്ഥമ്ഭൂതാ മമ സിസ്സാ താപസാ **രജനീയേ** രജ്ജിതബ്ബേ വത്ഥുസ്മിം **ന രജ്ജന്തി** രജ്ജം ന ഉപ്പാദേന്തി. **ദുസ്സനീയേ** ദുസ്സിതബ്ബേ ദോസം ഉപ്പാദേതും യുത്തേ വത്ഥുമ്ഹി **ന ദുസ്സരേ** ദോസം ന കരോന്തി. **മോഹനീയേ** മോഹിതും യുത്തേ വത്ഥുമ്ഹി **ന മുയ്ഹന്തി** മോഹം ന കരോന്തി, പഞ്ഞാസമ്പയുത്താ ഭവന്തീതി അത്ഥോ.

ഫവ്വ. “ഇദ്ധിം വീമംസമാനാ തേ, വത്തന്തി നിച്ചകാലികം;
പഥവിം തേ പകമ്പേന്തി, സാരമ്ഭേന ദുരാസദാ”.

തേ മമ സിസ്സാ “ഏകോപി ഹുത്വാ ബഹുധാ ഹോതി, ബഹുധാപി ഹുത്വാ ഏകോ ഹോതീ”തിആദികം (പടി॰ മ॰ ൩.൧൦) ഇദ്ധിവികുബ്ബനം നിച്ചകാലികം വീമംസമാനാ വത്തന്തീതി സമ്ബന്ധോ. തേ മമ സിസ്സാ ആകാസേപി ഉദകേപി പഥവിം നിമ്മിനിത്വാ ഇരിയാപഥം പകമ്പേന്തീതി അത്ഥോ. **സാരമ്ഭേന** യുഗഗ്ഗാഹേന കലഹകരണേന ന ആസാദേതബ്ബാതി അത്ഥോ.

ഫവ്വ. “കീളമാനാ ച തേ സിസ്സാ, കീളന്തി ഝാനകീളിതം;
ജമ്ബുതോ ഫലമാനേന്തി, മമ സിസ്സാ ദുരാസദാ”.

തേ മമ സിസ്സാ **കീളമാനാ** പഠമജ്ഝാനാദികീളം കീളന്തി ലളന്തി രമന്തീതി അത്ഥോ. **ജമ്ബുതോ ഫലമാനേന്തീ**തി ഹിമവന്തമ്ഹി സതയോജനുബ്ബേധജമ്ബുരുക്ഖതോ ഘടപ്പമാണം ജമ്ബുഫലം ഇദ്ധിയാ ഗന്ത്വാ ആനേന്തീതി അത്ഥോ.

ഫവ്വ. “അഞ്ഞേ ഗച്ഛന്തി ഗോയാനം, അഞ്ഞേ പുബ്ബവിദേഹകം;
അഞ്ഞേ ച ഉത്തരകുരും, ഏസനായ ദുരാസദാ”.

തേസം മമ സിസ്സാനം അന്തരേ **അഞ്ഞേ** ഏകച്ചേ **ഗോയാനം** അപരഗോയാനം ദീപം ഗച്ഛന്തി, ഏകച്ചേ **പുബ്ബവിദേഹകം** ദീപം ഗച്ഛന്തി, ഏകച്ചേ **ഉത്തരകുരും** ദീപം ഗച്ഛന്തി, തേ ദുരാസദാ ഏതേസു ഠാനേസു **ഏസനായ** ഗവേസനായ പച്ചയപരിയേസനായ ഗച്ഛന്തീതി സമ്ബന്ധോ.

ഫവ്വ. “പുരതോ പേസേന്തി ഖാരിം, പച്ഛതോ ച വജന്തി തേ;
ചതുവീസസഹസ്സേഹി, ഛാദിതം ഹോതി അമ്ബരം”.

തേ മമ സിസ്സാ ആകാസേന ഗച്ഛമാനാ **ഖാരിം** താപസപരിക്ഖാരഭരിതം കാജം പുരതോ പേസേന്തി പഠമം അഭിമുഖഞ്ച തം പേസേത്വാ സയം തസ്സ പച്ഛതോ ഗച്ഛന്തീതി അത്ഥോ. ഏവം ഗച്ഛമാനേഹി ചതുവീസസഹസ്സേഹി താപസേഹി **അമ്ബരം** ആകാസതലം **ഛാദിതം** പടിച്ഛന്നം ഹോതീതി സമ്ബന്ധോ.

ഫവ്വ. “അഗ്ഗിപാകീ അനഗ്ഗീ ച, ദന്തോദുക്ഖലികാപി ച;
അസ്മേന കോട്ടിതാ കേചി, പവത്തഫലഭോജനാ”.

തത്ഥ **കേചി** ഏകച്ചേ മമ സിസ്സാ **അഗ്ഗിപാകീ** ഫലാഫലപണ്ണാദയോ പചിത്വാ ഖാദന്തി, ഏകച്ചേ **അനഗ്ഗീ** അഗ്ഗീഹി അപചിത്വാ ആമകമേവ ഖാദന്തി, ഏകച്ചേ ദന്തികാ ദന്തേഹിയേവ തചം ഉപ്പാടേത്വാ ഖാദന്തി. ഏകച്ചേ **ഉദുക്ഖലികാ** ഉദുക്ഖലേഹി കോട്ടേത്വാ ഖാദന്തി. ഏകച്ചേ **അസ്മേന കോട്ടിതാ** പാസാണേന കോട്ടേത്വാ ഖാദന്തി. ഏകച്ചേ സയംപതിതഫലാഹാരാതി സമ്ബന്ധോ.

ഫവ്വ. “ഉദകോരോഹണാ കേചി, സായം പാതോ സുചീരതാ;
തോയാഭിസേചനകരാ, മമ സിസ്സാ ദുരാസദാ”.

ദുരാസദാ മമ സിസ്സാ കേചി **സുചീരതാ** സുദ്ധികാമാ സായം പാതോ ച **ഉദകോരോഹണാ** ഉദകപവേസകാതി അത്ഥോ. കേചി **തോയാഭിസേചനകരാ** ഉദകേന അത്തനി അഭിസിഞ്ചനകരാതി അത്ഥോ.

ഫൻം. “പരൂള്ഹകച്ഛനഖലോമാ , പങ്കദന്താ രജസ്സിരാ;
ഗന്ധിതാ സീലഗന്ധേന, മമ സിസ്സാ ദുരാസദാ”.

തത്ഥ തേ ദുരാസദാ മമ സിസ്സാ **കച്ഛേസു** ഉഭയകച്ഛേസു ച ഹത്ഥപാദേസു ച **പരൂള്ഹാ** സഞ്ജാതാ, ദീഘനഖലോമാതി അത്ഥോ. ഖുരകമ്മരഹിതത്താ അമണ്ഡിതാ അപസാധിതാതി അധിപ്പായോ. **പങ്കദന്താ**തി ഇട്ഠകചുണ്ണഖീരപാസാണചുണ്ണാദീഹി ധവലമകതത്താ മലഗ്ഗഹിതദന്താതി അത്ഥോ. **രജസ്സിരാ**തി തേലമക്ഖനാദിരഹിതത്താ ധൂലീഹി മക്ഖിതസീസാതി അത്ഥോ. **ഗന്ധിതാ സീലഗന്ധേനാ**തി ഝാനസമാധിസമാപത്തീഹി സമ്പയുത്തസീലേന സമങ്ഗീഭൂതത്താ ലോകിയസീലഗന്ധേന സബ്ബത്ഥ സുഗന്ധീഭൂതാതി അത്ഥോ. **മമ സിസ്സാ ദുരാസദാ**തി ഇമേഹി വുത്തപ്പകാരഗുണേഹി സമന്നാഗതത്താ ആസാദേതും ഘട്ടേതും അസക്കുണേയ്യാ മമ സിസ്സാതി സമ്ബന്ധോ.

ഫൻ. “പാതോവ സന്നിപതിത്വാ, ജടിലാ ഉഗ്ഗതാപനാ;

ലാഭാലാഭം പകിത്തേത്വാ, ഗച്ഛന്തി അമ്ബരേ തദാ”.

തത്ഥ **പാതോവ സന്നിപതിത്വാ**തി സത്തമ്യത്ഥേ തോപച്ചയോ, പാതരാസകാലേയേവ മമ സന്തികേ രാസിഭൂതാതി അത്ഥോ. **ഉഗ്ഗതാപനാ** പാകടതപാ പത്ഥടതപാ **ജടിലാ** ജടാധാരിനോ താപസാ. **ലാഭാലാഭം പകിത്തേത്വാ** ഖുദ്ദകേ ച മഹന്തേ ച ലാഭേ പാകടേ കത്വാ **തദാ** തസ്മിം കാലേ **അമ്ബരേ** ആകാസതലേ ഗച്ഛന്തീതി സമ്ബന്ധോ.

൧൩൨. പുന തേസംയേവ ഗുണേ പകാസേന്തോ **ഏതേസം പക്കമന്താനന്തി**ആദിമാഹ. തത്ഥ ആകാസേ വാ ഥലേ വാ **പക്കമന്താനം** ഗച്ഛന്താനം **ഏതേസം** താപസാനം വാകചീരജനിതോ മഹാസദ്ദോ പവത്തതീതി അത്ഥോ. **മുദിതാ ഹോന്തി ദേവതാ**തി ഏവം മഹാസദ്ദം പവത്തേത്വാ ഗച്ഛന്താനം അജിനചമ്മസദ്ദേന സന്തുട്ഠാ “സാധു സാധു, അയ്യാ”തി സോമനസ്സജാതാ ദേവതാ **മുദിതാ** സന്തുട്ഠാ ഹോന്തീതി സമ്ബന്ധോ.

൧൩൩. **ദിസോദിസന്തി** തേ ഇസയോ **അന്തലിക്ഖചരാ** ആകാസചാരിനോ ദക്ഖിണാദിസാനുദിസം **പക്കമന്തി** ഗച്ഛന്തീതി സമ്ബന്ധോ. **സകേ ബലേനുപത്ഥദ്ധാ**തി അത്തനോ സരീരബലേന വാ ഝാനബലേന വാ സമന്നാഗതാ **യദിച്ഛകം** യത്ഥ യത്ഥ ഗന്തുകാമാ, തത്ഥ തത്ഥേവ ഗച്ഛന്തീതി സമ്ബന്ധോ.

൧൩൪. പുന തേസമേവാനുഭാവം പകാസേന്തോ **പഥവീകമ്പകാ ഏതേ**തിആദിമാഹ. തദാ **ഏതേ** സബ്ബത്ഥ ഇച്ഛാചാരാ **പഥവീകമ്പകാ** മേദനീസഞ്ചലനജാതികാ **നഭചാരിനോ** ആകാസചാരിനോ. **ഉഗ്ഗതേജാ**തി ഉഗ്ഗതതേജാ പത്ഥടതേജാ **ദുപ്പസഹാ** പസയ്ഹ അഭിഭവിത്വാ പവത്തിതും അസക്കുണേയ്യാതി ദുപ്പസഹാ. **സാഗരോവ അഖോഭിയാ**തി അഞ്ഞേഹി അഖോഭിയോ അനാലുളിതോ സാഗരോ ഇവ സമുദ്ദോ വിയ അഞ്ഞേഹി അഖോഭിയാ കമ്പേതും അസക്കുണേയ്യാ ഹോന്തീതി സമ്ബന്ധോ.

൧൩൫. **ഠാനചങ്കമിനോ കേചീ**തി തേസം മമ സിസ്സാനം അന്തരേ ഏകച്ചേ ഇസയോ ഠാനിരിയാപഥചങ്കമനിരിയാപഥസമ്പന്നാ, ഏകച്ചേ ഇസയോ **നേസജ്ജികാ** നിസജ്ജിരിയാപഥസമ്പന്നാ, ഏകച്ചേ ഇസയോ **പവത്തഭോജനാ** സയംപതിതപണ്ണാഹാരാ ഏവരൂപേഹി ഗുണേഹി യുത്തത്താ ദുരാസദാതി സമ്ബന്ധോ.

൧൩൬. തേ സബ്ബേ ഥോമേന്തോ **മേത്താവിഹാരിനോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ “അപരിമാണേസു ചക്കവാളേസു അപരിമാണാ സത്താ സുഖീ ഹോന്തൂ”തിആദിനാ സിനേഹലക്ഖണായ മേത്തായ ഫരിത്വാ വിഹരന്തി, അത്തഭാവം പവത്തേന്തീതി **മേത്താവിഹാരിനോ** ഏതേ മമ സിസ്സാതി അത്ഥോ. സബ്ബേ തേ ഇസയോ **സബ്ബപാണിനം** സബ്ബേസം സത്താനം **ഹിതേസീ** ഹിതഗവേസകാ. **അനത്തുക്കംസകാ** അത്താനം ന ഉക്കംസകാ അമാനിനോ **കസ്സചി** കഞ്ചി പുഗ്ഗലം **ന വമ്ഭേന്തി** നീചം കത്വാ ന മഞ്ഞന്തീതി അത്ഥോ.

൧൩൭. തേ മമ സിസ്സാ സീലസമാധിസമാപത്തിഗുണയുത്തത്താ സീഹരാജാ ഇവ **അച്ഛമ്ഭീതാ** നിബ്ഭയാ, **ഗജരാജാ ഇവ** ഹത്ഥിരാജാ വിയ **ഥാമവാ** സരീരബലഝാനബലസമ്പന്നാ ബ്യഗ്ഘരാജാ ഇവ, **ദുരാസദാ** ഘട്ടേതുമസക്കുണേയ്യാ മമ സന്തികേ ആഗച്ഛന്തീതി സമ്ബന്ധോ.

൧൩൮. തതോ അത്തനോ ആനുഭാവസ്സ ദസ്സനലേസേന പകാസേന്തോ **വിജ്ജാധരാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ മന്തസജ്ഝായാദിവിജ്ജാധരാ ച രുക്ഖപബ്ബതാദീസു വസന്താ ഭുമ്മദേവതാ ച ഭൂമട്ഠഥലട്ഠാ **നാഗാ** ച **ഗന്ധബ്ബ**ദേവാ ച ചണ്ഡാ **രക്ഖസാ** ച **കുമ്ഭണ്ഡാ** ദേവാ ച **ദാനവാ** ദേവാ ച ഇച്ഛിതിച്ഛിതനിമ്മാനസമത്ഥാ **ഗരുളാ** ച തം സരം ഉപജീവന്തീതി സമ്ബന്ധോ, തസ്മിം സരേ സരസ്സ സമീപേ വസന്തീതി അത്ഥോ.

൧൩൯. പുനപി തേസംയേവ അത്തനോ സിസ്സതാപസാനം ഗുണേ വണ്ണേന്തോ **തേ ജടാ ഖാരിഭരിതാ**തിആദിമാഹ. തം സബ്ബം ഉത്താനത്ഥമേവ. **ഖാരിഭാരന്തി** ഉദഞ്ചനകമണ്ഡലുആദികം താപസപരിക്ഖാരം.

൧൪൭. പുനപി അത്തനോ ഗുണേ പകാസേന്തോ **ഉപ്പാതേ സുപിനേ ചാപീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ ബ്രാഹ്മണസിപ്പേസു നിപ്ഫത്തിം ഗതത്താ നക്ഖത്തപാഠേ ച ഛേകത്താ “ഇമസ്സ രാജകുമാരസ്സ ഉപ്പന്നനക്ഖത്തം സുഭം അസുഭ”ന്തി ഉപ്പാതലക്ഖണേ ച സുപിനേ ച പവത്തിം പുച്ഛിതേന “ഇദം സുപിനം സുഭം, ഇദം അസുഭ”ന്തി സുപിനനിപ്ഫത്തികഥനേ ച സബ്ബേസം ഇത്ഥിപുരിസാനം ഹത്ഥപാദലക്ഖണകഥനേ ച സുട്ഠു സിക്ഖിതോ സകലജമ്ബുദീപേ പവത്തമാനം മന്തപദം ലക്ഖണമന്തകോട്ഠാസം സബ്ബം അഹം തദാ മമ താപസകാലേ ധാരേമീതി സമ്ബന്ധോ.

൨൦൮. അത്തനോ ബ്യാകരണം ബുദ്ധഗുണപുബ്ബങ്ഗമം പകാസേന്തോ **അനോമദസ്സീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ ന ഓമകന്തി അനോമം. മംസചക്ഖുദിബ്ബചക്ഖുസമന്തചക്ഖുധമ്മചക്ഖുബുദ്ധചക്ഖൂഹി സബ്ബസത്താനം പസ്സനം ദസ്സനം നാമ, അനോമം ദസ്സനം യസ്സ ഭഗവതോ സോ ഭഗവാ **അനോമദസ്സീ**. ഭാഗ്യവന്തതാദീഹി കാരണേഹി **ഭഗവാ** ലോകസ്സ ജേട്ഠസേട്ഠത്താ **ലോകജേട്ഠോ** ഉസഭോ നിസഭോ ആസഭോതി തയോ ഗവജേട്ഠകാ. തത്ഥ ഗവസതജേട്ഠകോ ഉസഭോ, ഗവസഹസ്സജേട്ഠകോ നിസഭോ, ഗവസതസഹസ്സജേട്ഠകോ ആസഭോ, നരാനം ആസഭോ **നരാസഭോ** പടിവിദ്ധസബ്ബധമ്മോ, **സമ്ബുദ്ധോ വിവേകകാമോ** ഏകീഭാവം ഇച്ഛന്തോ **ഹിമവന്തം** ഹിമാലയപബ്ബതം ഉപാഗമീതി സമ്ബന്ധോ.

൨൦൯. **അജ്ഝോഗാഹേത്വാ ഹിമവന്ത**ന്തി ഹിമവന്തസമീപം ഓഗാഹേത്വാ പവിസിത്വാതി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവ.

൨൧൦-൧. **ജലിതം** ജലമാനം ഇന്ദീവരപുപ്ഫം ഇവ, **ഹുതാസനം** ഹോമസ്സ ആസനം, **ആദിത്തം** ആഭായുതം അഗ്ഗിക്ഖന്ധം ഇവ, **ഗഗനേ** ആകാസേ ജോതമാനം വിജ്ജു ഇവ, സുട്ഠു ഫുല്ലം സാലരാജം ഇവ, നിസിന്നം ലോകനായകം അദ്ദസന്തി സമ്ബന്ധോ.

൨൧൨. ദേവാനം ദേവോ ദേവദേവോ, തം **ദേവദേവം** ദിസ്വാന തസ്സ **ലക്ഖണം** ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണസഞ്ജാനനകാരണം. "ബുദ്ധോ നു ഖോ ന വാ ബുദ്ധോ"തി **ഉപധാരയിം** വിചാരേസിം. **ചക്ഖുമം** പഞ്ചഹി ചക്ഖൂഹി ചക്ഖുമന്തം ജിനം കേന കാരണേന പസ്സാമീതി സമ്ബന്ധോ.

൨൧൪. **ചരണുത്തമേ** ഉത്തമപാദതലേ **സഹസ്സാരാനി** ചക്കലക്ഖണാനി ദിസ്സന്തി, അഹം തസ്സ ഭഗവതോ താനി ലക്ഖണാനി ദിസ്വാ തഥാഗതേ **നിട്ഠം ഗച്ഛിം** സന്നിട്ഠാനം അഗമാസി, നിസ്സന്ദേഹോ ആസിന്തി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവ.

൨൧൮. **സയമ്ഭൂ** സയമേവ ഭൂതാ. **അമിതോദയ** അമിതാനം അപരിമാണാനം ഗുണാനം ഉദയ ഉട്ഠാനട്ഠാന , ഇദം പദദ്വയം ആലപനമേവ. **ഇമം ലോകം** ഇമം സത്തലോകം **സം** സുട്ഠു **ഉദ്ധരസി** സംസാരതോ ഉദ്ധരിത്വാ നിബ്ബാനഥലം പാപേസീതി അത്ഥോ. തേ സബ്ബേ സത്താ തവ ദസ്സനം **ആഗമ്മ** ആഗന്ത്വാ **കങ്ഖാസോതം** വിചികിച്ഛാമഹോഘം **തരന്തി** അതിക്കമന്തീതി സമ്ബന്ധോ.

൨൧൯. ഭഗവന്തം ഥോമേന്തോ താപസോ **തുവം സത്ഥാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ, ഭന്തേ, സബ്ബഞ്ഞു തുവം സദേവകസ്സ ലോകസ്സ **സത്ഥാ** ആചരിയോ ഉത്തമട്ഠേന ത്വമേവ **കേതു** ഉച്ചോ, സകലലോകേ പകാസനട്ഠേന ത്വമേവ **ധജോ,** ലോകത്തയേ ഉഗ്ഗതത്താ ത്വമേവ **യൂപോ** ഉസ്സാപിതഥമ്ഭസദിസോ, **പാണിനം** സബ്ബസത്താനം ത്വമേവ **പരായണോ** ഉത്തമഗമനീയട്ഠാനം ത്വമേവ **പതിട്ഠാ** പതിട്ഠട്ഠാനം ലോകസ്സ മോഹന്ധകാരവിധമനതോ ത്വമേവ **ദീപോ** തേലപദീപോ വിയ, **ദ്വിപദുത്തമോ** ദ്വിപദാനം ദേവബ്രഹ്മമനുസ്സാനം ഉത്തമോ സേട്ഠോതി സമ്ബന്ധോ.

൨൨൦. പുന ഭഗവന്തംയേവ ഥോമേന്തോ **സക്കാ സമുദ്ദേ ഉദക**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ ചതുരാസീതിയോജനസഹസ്സഗമ്ഭീരേ സമുദ്ദേ ഉദകം ആള്ഹകേന **പമേതും** മിനിതും സക്കാ ഭവേയ്യ, ഭന്തേ, സബ്ബഞ്ഞു തവ ഞാണം "ഏത്തകം പമാണ"ന്തി **പമേതവേ** മിനിതും ന ത്വേവ സക്കാതി അത്ഥോ.

൨൨൧. **തുലമണ്ഡലേ** തുലപഞ്ജരേ ഠപേത്വാ **പഥവിം** മേദനിം ധാരേതും സക്കാ, ഭന്തേ, സബ്ബഞ്ഞു തവ ഞാണം ധാരേതും ന തു ഏവ സക്കാതി സമ്ബന്ധോ.

൨൨൨. ഭന്തേ, സബ്ബഞ്ഞു **ആകാസോ** സകലന്തലിക്ഖം രജ്ജുയാ വാ അങ്ഗുലേന വാ മിനിതും സക്കാ ഭവേയ്യ, തവ പന ഞാണം ഞാണാകാസം ന തു ഏവ **പമേതവേ** മിനിതും സക്കാതി അത്ഥോ.

൨൨൩. **മഹാസമുദ്ദേ ഉദക**ന്തി ചതുരാസീതിയോജനസഹസ്സഗമ്ഭീരേ സാഗരേ **അഖിലം ഉദകഞ്ച,** ചതുനഹുതാധികദ്വിയോജനസതസഹസ്സബഹലം **അഖിലം പഥവിഞ്ച ജഹേ** ജഹേയ്യ അതിക്കമേയ്യ സമം കരേയ്യ ബുദ്ധസ്സ ഞാണം **ഉപാദായ** ഗഹേത്വാ തുലേയ്യ സമം കരേയ്യ. **ഉപമാതോ** ഉപമാവസേന **ന യുജ്ജരേ** ന യോജേയ്യും. ഞാണമേവ അധികന്തി അത്ഥോ.

൨൨൪. ചക്ഖുമ പഞ്ചഹി ചക്ഖൂഹി ചക്ഖുമന്ത, ആലപനമേതം. സഹ ദേവേഹി പവത്തസ്സ ലോകസ്സ, ഭുമ്മത്ഥേ സാമിവചനം. സദേവകേ ലോകസ്മിം അന്തരേ **യേസം** യത്തകാനം സത്താനം ചിത്തം പവത്തതി. **ഏതേ** തത്തകാ സചിത്തകാ സത്താ തവ ഞാണമ്ഹി **അന്തോജാലഗതാ** ഞാണജാലസ്മിം അന്തോ പവിട്ഠാതി സമ്ബന്ധോ, ഞാണജാലേന സബ്ബസത്തേ പസ്സസീതി അത്ഥോ.

൨൨൫. ഭന്തേ , **സബ്ബഞ്ഞു** സബ്ബധമ്മജാനനക, ത്വം **യേന ഞാണേന** ചതുമഗ്ഗസമ്പയുത്തേന സകലം ഉത്തമം **ബോധിം** നിബ്ബാനം **പത്തോ** അധിഗതോ **അസി** ഭവസി, തേന ഞാണേന **പരതിത്ഥിയേ** അഞ്ഞതിത്ഥിയേ **മദ്ദസീ** അഭിഭവസീതി സമ്ബന്ധോ.

൨൨൬. തേന താപസേന ഥോമിതാകാരം പകാസേന്താ ധമ്മസങ്ഗാഹകാ ഥേരാ **ഇമാ ഗാഥാ ഥവിത്വാനാ**തി ആഹംസു. തത്ഥ **ഇമാ ഗാഥാ**തി ഏത്തകാഹി ഗാഥാഹി **ഥവിത്വാന** ഥോമനം കത്വാന നാമേന സുരുചി നാമ താപസോ **സേസട്ഠകഥാസു** (അം॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧.൧൮൯-൧൯൦; ധ॰ പ॰ അട്ഠ॰ ൧.സാരിപുത്തത്ഥേരവത്ഥു) പന “സരദമാണവോ”തി ആഗതോ. സോ അട്ഠകഥാനയതോ പാഠോയേവ പമാണം, അഥ വാ സുന്ദരാ രുചി അജ്ഝാസയോ നിബ്ബാനാലയോ അസ്സാതി **സുരുചി**. സരതി ഗച്ഛതി ഇന്ദ്രിയദമനായ പവത്തതീതി സരദോ, ഇതി ദ്വയമ്പി തസ്സേവ നാമം. സോ സുരുചിതാപസോ അജിനചമ്മം പത്ഥരിത്വാന പഥവിയം നിസീദി, അച്ചാസന്നാദയോ ഛ നിസജ്ജദോസേ വജ്ജേത്വാ സരദോ നിസീദീതി അത്ഥോ.

൨൨൭. തത്ഥ നിസിന്നോ താപസോ തസ്സ ഭഗവതോ ഞാണമേവ ഥോമേന്തോ **ചുല്ലാസീതിസഹസ്സാനീ**തിആദിമാഹ . തത്ഥ **ചുല്ലാസീതിസഹസ്സാനീ**തി ചതുരാസീതിസഹസ്സാനി, **ഗിരിരാജാ** മേരുപബ്ബതരാജാ, **മഹണ്ണവേ** സാഗരേ **അജ്ഝോഗാള്ഹോ** അധിഗാള്ഹോ പവിട്ഠോ, **താവദേവ** തത്തകാനി ചതുരാസീതിസഹസ്സാനി **അച്ചുഗ്ഗതോ** അതിഉഗ്ഗതോ ഇദാനി പവുച്ചതീതി സമ്ബന്ധോ.

൨൨൮. താവ അച്ചുഗ്ഗതോ തഥാ അതിഉഗ്ഗതോ നേരു, സോ മഹാനേരു **ആയതോ** ഉച്ചതോ ച വിത്ഥാരതോ ച ഏവം മഹന്തോ നേരുരാജാ കോടിസതസഹസ്സിയോ സങ്ഖാണുഭേദേന **ചുണ്ണിതോ** ചുണ്ണവിചുണ്ണം കതോ അസി.

൨൨൯. ഭന്തേ, സബ്ബഞ്ഞു തവ ഞാണം ലക്ഖേ ഠപിയമാനമ്ഹി ഞാണേ സതം വാ സഹസ്സം വാ സതസഹസ്സം വാ ഏകേകം ബിന്ദും കത്വാ ഠപിതേ തദേവ മഹാനേരുസ്സ ചുണ്ണം ഖയം ഗച്ഛേയ്യ, തവ ഞാണം **പമേതവേ** പമാണം കാതും ഏവ ന സക്കാതി സമ്ബന്ധോ.

൨൩൦. സുഖുമച്ഛികേന സുഖുമച്ഛിദ്ദേന ജാലേന യോ സകലമഹാസമുദ്ദേ ഉദകം **പരിക്ഖിപേ** സമന്തതോ പരിക്ഖേപം കരേയ്യ, ഏവം പരിക്ഖിതേ യേ കേചി പാണാ ഉദകേ ജാതാ സബ്ബേ തേ അന്തോജാലഗതാ **സിയും** ഭവേയ്യുന്തി അത്ഥോ.

൨൩൧. തമുപമേയ്യം ദസ്സേന്തോ **തഥേവ ഹീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ യഥാ ഉദജാ പാണാ അന്തോജാലഗതാ ഹോന്തി, തഥേവ **മഹാവീര** മഹാബോധിഅധിഗമായ വീരിയകര. യേ കേചി **പുഥു** അനേകാ **തിത്ഥിയാ** മിച്ഛാ തിത്ഥകരാ **ദിട്ഠിഗഹനപക്ഖന്ദാ** ദിട്ഠിസങ്ഖാതഗഹനം പവിട്ഠാ **പരാമാസേന** സഭാവതോ പരതോ ആമസനലക്ഖണായ ദിട്ഠിയാ **മോഹിതാ** പിഹിതാ സന്തി.

൨൩൨. തവ **സുദ്ധേന** നിക്കിലേസേന ഞാണേന **അനാവരണദസ്സിനാ** സബ്ബധമ്മാനം ആവരണരഹിതദസ്സനസീലേന **ഏതേ** സബ്ബേ തിത്ഥിയാ **അന്തോജാലഗതാ** ഞാണജാലസ്സന്തോ പവേസിതാ വാ തഥേവാതി സമ്ബന്ധോ. **ഞാണം തേ നാതിവത്തരേ**തി തവ ഞാണം തേ തിത്ഥിയാ നാതിക്കമന്തീതി അത്ഥോ.

൨൩൩. ഏവം വുത്തഥോമനാവസാനേ ഭഗവതോ അത്തനോ ബ്യാകരണാരബ്ഭം ദസ്സേതും **ഭഗവാ തമ്ഹി സമയേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ യസ്മിം സമയേ താപസോ ഭഗവന്തം ഥോമേസി, തസ്മിം ഥോമനായ പരിയോസാനകാലേ സങ്ഖ്യാതിക്കന്തപരിവാരതായ മഹായസോ അനോമദസ്സീ ഭഗവാ കിലേസമാരാദീനം ജിതത്താ **ജിനോ. സമാധിമ്ഹാ** അപ്പിതസമാധിതോ വുട്ഠഹിത്വാ സകലജമ്ബുദീപം ദിബ്ബചക്ഖുനാ ഓലോകേസീതി സമ്ബന്ധോ.

൨൩൪-൫. തസ്സ അനോമദസ്സിസ്സ ഭഗവതോ **മുനിനോ** മോനസങ്ഖാതേന ഞാണേന സമന്നാഗതസ്സ നിസഭോ നാമ സാവകോ **സന്തചിത്തേഹി** വൂപസന്തകിലേസമാനസേഹി താദീഹി ഇട്ഠാനിട്ഠേസു അകമ്പിയസഭാവത്താ, **താദിഭി** ഖീണാസവേഹി **സുദ്ധേഹി** പരിസുദ്ധകായകമ്മാദിയുത്തേഹി

ഛളഭിഞ്ഞേഹി താദീഹി അട്ഠഹി ലോകധമ്മേഹി അകമ്പനസഭാവേഹി സതസഹസ്സേഹി പരിവുതോ ബുദ്ധസ്സ ചിത്തം, **അഞ്ഞായ** ജാനിത്വാ ലോകനായകം **ഉപേസി,** താവദേവ സമീപം അഗമാസീതി സമ്ബന്ധോ.

൮൩൫. തേ തഥാ ആഗതാ സമാനാ **തത്ഥ** ഭഗവതോ സമീപേ. **അന്തലിക്ഖേ** ആകാസേ ഠിതാ ഭഗവന്തം പദക്ഖിണം അകംസു. തേ സബ്ബേ **പഞ്ജലികാ** നമസ്സമാനാ ആകാസതോ ബുദ്ധസ്സ സന്തികേ **ഓതരും** ഓരോഹിംസൂതി സമ്ബന്ധോ.

൮൩൭. പുന ബ്യാകരണദാനസ്സ പുബ്ബഭാഗകാരണം പകാസേന്തോ **സിതം പാതുകരീ**തിആദിമാഹ. തം സബ്ബം ഉത്താനത്ഥമേവ.

൮൪൧. **യോ മം പുപ്ഫേനാ**തി യോ താപസോ മയി ചിത്തം പസാദേത്വാ അനേകപുപ്ഫേന മം പൂജേസി, ഞാണഞ്ച മേ **അനു** പുനപ്പുനം **ഥവി** ഥോമേസി, **തമഹ**ന്തി തം താപസം അഹം **കിത്തയിസ്സാമി** പാകടം കരിസ്സാമി, **മമ ഭാസതോ** ഭാസന്തസ്സ വചനം **സുണോഥ** സവനവിസയം കരോഥ മനസി കരോഥ.

൮൫൦. **പച്ഛിമേ ഭവസമ്പത്തേ**തി ബ്യാകരണം ദദമാനോ ഭഗവാ ആഹ. തത്ഥ **പച്ഛിമേ** പരിയോസാനഭൂതേ ഭവേ സമ്പത്തേ സതി. **മനുസ്സത്തം** മനുസ്സജാതിം **ഗമിസ്സതി,** മനുസ്സലോകേ ഉപ്പജ്ജിസ്സതീതി അത്ഥോ. രൂപസാരധനസാരവയസാരകുലസാരഭോഗസാരപുഞ്ഞസാരാദീഹി സാരേഹി സാരവന്തതായ സാരീ നാമ ബ്രാഹ്മണീ കുച്ഛിനാ ധാരയിസ്സതി.

൮൫൮. ബ്യാകരണമൂലമാരഭി **അപരിമേയ്യേ ഇതോ കപ്പേ**തി. ഏത്ഥ ദ്വിന്നം അഗ്ഗസാവകാനം ഏകം അസങ്ഖ്യേയ്യം കപ്പസതസഹസ്സഞ്ച പാരമീ പൂരിതാ, തഥാപി ഗാഥാബന്ധസുഖത്ഥം അന്തരകപ്പാനി ഉപാദായ ഏവം വുത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം.

൮൫൯. "സാരിപുത്തോതി നാമേന, ഹേസ്സതി അഗ്ഗസാവകോ"തി ബ്യാകരണമദാസി, ബ്യാകരണം ദത്വാ തം ഥോമേന്തോ സോ ഭഗവാ **അയം ഭാഗീരഥീ**തിആദിമാഹ. ഗങ്ഗാ, യമുനാ, സരഭൂ, മഹീ, അചിരവതീതി ഇമാസം പഞ്ചന്നം ഗങ്ഗാനം അന്തരേ അയം ഭാഗീരഥീ നാമ പഠമമഹാഗങ്ഗാ **ഹിമവന്താ പഭാവിതാ** ഹിമവന്തതോ ആഗതാ അനോതത്തദഹതോ പഭവാ, **മഹോദധിം** മഹാഉദകക്ഖന്ധം **അപ്പയന്തി** പാപുണന്തി, **മഹാസമുദ്ദം** മഹാസാഗരം **അപ്പേതി** ഉപഗച്ഛതി യഥാ, തഥാ ഏവ അയം സാരിപുത്തോ **സകേ തീസു വിസാരദോ** അത്തനോ കുലേ പവത്തമാനേസു തീസു വേദേസു വിസാരദോ അപക്ഖലിതഞാണോ പത്ഥടഞാണോ. **പഞ്ഞായ പാരമിം ഗന്ത്വാ** അത്തനോ സാവകഞാണസ്സ പരിയോസാനം ഗന്ത്വാ, **പാണിനേ** സബ്ബസത്തേ **തപ്പയിസ്സതി** സന്തപ്പേസ്സതി സുഹിത്തഭാവം കരിസ്സതീതി അത്ഥോ.

൮൬൩. **ഹിമവന്തമുപാദായാ**തി ഹിമാലയപബ്ബതം ആദിം കത്വാ **മഹോദധിം** മഹാസമുദ്ദം ഉദകഭാരം **സാഗരം** പരിയോസാനം കത്വാ **ഏത്ഥന്തരേ** ഏത്തേസം ദ്വിന്നം പബ്ബതസാഗരാനം മജ്ഝേ **യം പുലിനം** യത്തകാ വാലുകരാസി അത്ഥി, **ഗണനാതോ** ഗണനവസേന **അസങ്ഖിയം** സങ്ഖ്യാതിക്കന്തം .

൮൬൪. **തമ്പി സക്കാ അസേസേനാ**തി തം പുലിനമ്പി നിസേസേന **സങ്ഖാതും** സക്കാ സക്കുണേയ്യ ഭവേയ്യ, സാ ഗണനാ യഥാ ഹോതീതി സമ്ബന്ധോ. തഥാ സാരിപുത്തസ്സ പഞ്ഞായ **അന്തോ** പരിയോസാനം ന ത്വേവ ഭവിസ്സതീതി അത്ഥോ.

൮൬൫. **ലക്ഖേ...പേ॰... ഭവിസ്സതീതി ലക്ഖേ** ഞാണലക്ഖേ ഞാണസ്സ ഏകസ്മിം കലേ **ഠപിയമാനമ്ഹി** ഠപിതേ സതി ഗങ്ഗായ വാലുകാ **ഖീയേ** പരിക്ഖയം ഗച്ഛേയ്യാതി അത്ഥോ.

൮൬൬. **മഹാസമുദ്ദേ**തി ചതുരാസീതിയോജനസഹസ്സഗമ്ഭീരേ ചതുമഹാസാഗരേ **ഊമിയോ** ഗാവുതാദിഭേദാ തരങ്ഗരാസയോ **ഗണനാതോ അസങ്ഖിയാ** സങ്ഖ്യാവിരഹിതാ യഥാ ഹോന്തി, തഥേവ സാരിപുത്തസ്സ പഞ്ഞായ **അന്തോ** പരിയോസാനം **ന ഹേസ്സതി** ന ഭവിസ്സതീതി സമ്ബന്ധോ.

൮൬൭. സോ ഏവം പഞ്ഞവാ സാരിപുത്തോ ഗോതമഗോത്തത്താ **ഗോതമം** സക്യകുലേ ജേട്ഠകം സക്യപുങ്ഗവം സമ്ബുദ്ധം **ആരാധയിത്വാ** വത്തപടിപത്തിസീലാചാരാദീഹി ചിത്താരാധനം കത്വാ **പഞ്ഞായ** സാവകഞാണസ്സ **പാരമിം** പരിയോസാനം ഗന്ത്വാ തസ്സ ഭഗവതോ അഗ്ഗസാവകോ ഹേസ്സതീതി സമ്ബന്ധോ.

൨൬൨. സോ ഏവം അഗ്ഗസാവകട്ഠാനം പത്തോ സക്യപുത്തേന ഭഗവതാ ഇട്ഠാനിട്ഠേസു അകമ്പിയസഭാവേന പവത്തിതം പാകടം കതം **ധമ്മചക്കം** സദ്ധമ്മം **അനുവത്തേസ്സതി** അവിനസ്സമാനം ധാരേസ്സതി. **ധമ്മവുട്ഠിയോ** ധമ്മദേസനാസങ്ഖാതാ വുട്ഠിയോ **വസ്സേന്തോ** ദേസേന്തോ പകാസേന്തോ വിവരന്തോ വിഭജന്തോ ഉത്താനീകരോന്തോ പവത്തിസ്സതീതി അത്ഥോ.

൨൬൩. ഗോതമോ സക്യപുങ്ഗവോ ഭഗവാ ഏതം സബ്ബം **അഭിഞ്ഞായ** വിസേസേന ഞാണേന ജാനിത്വാ **ഭിക്ഖുസങ്ഘേ** അരിയപുഗ്ഗലമജ്ഝേ നിസീദിത്വാ **അഗ്ഗട്ഠാനേ** സകലപഞ്ഞാദിഗുണഗണാഭിരമേ ഉച്ചട്ഠാനേ ഠപേസ്സതീതി സമ്ബന്ധോ.

൨൬൪. ഏവം സോ ലദ്ധബ്യാകരണോ സോമനസ്സപ്പത്തോ പീതിസോമനസ്സവസേന ഉദാനം ഉദാനേന്തോ **അഹോ മേ സുകതം കമ്മ**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **അഹോ**തി വിമ്ഹയത്ഥേ നിപാതോ. അനോമദസ്സിസ്സ ഭഗവതോ **സത്ഥുനോ** ഗരുനോ **സുകതം** സുട്ഠു കതം സദ്ദഹിത്വാ കതം **കമ്മം** പുഞ്ഞകോട്ഠാസം അഹോ വിമ്ഹയം അചിന്തേയ്യാനുഭാവന്തി അത്ഥോ. **യസ്സ** ഭഗവതോ **അഹം കാരം** പുഞ്ഞസമ്ഭാരം കത്വാ **സബ്ബത്ഥ** സകലഗുണഗണേ **പാരമിം** പരിയോസാനം **ഗതോ** പരമം കോടിം സമ്പത്തോ, സോ ഭഗവാ അഹോ വിമ്ഹയോതി സമ്ബന്ധോ.

൨൬൫. **അപരിമേയ്യേ**തി സങ്ഖ്യാതിക്കന്തകാലസ്മിം കതം കുസലകമ്മം, **മേ** മയ്ഹം **ഇധ** ഇമസ്മിം പച്ഛിമത്തഭാവേ **ഫലം** വിപാകം ദസ്സേസി. **സുമുത്തോ** സുട്ഠു വിമുത്തോ ഛേകേന ധനുഗ്ഗഹേന ഖിത്തോ സരവേഗോ ഇവ അഹം തേന പുഞ്ഞഫലേന കിലേസേ **ഝാപയിം** ഝാപേസിന്തി അത്ഥോ.

൨൬൬. അത്തനോ ഏവ വീരിയം പകാസേന്തോ **അസങ്ഖത**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **അസങ്ഖത**ന്തി ന സങ്ഖതം, പച്ചയേഹി സമാഗമ്മ ന കതന്തി അത്ഥോ. തം അസങ്ഖതം നിബ്ബാനം കിലേസകാലുസ്സിയാഭാവേന **അചലം** കതസമ്ഭാരാനം പതിട്ഠട്ഠേന **പദം ഗവേസന്തോ** പരിയേസന്തോ **സബ്ബേ തിത്ഥിയേ** സകലേ തിത്ഥകരേ ദിട്ഠുപ്പാദകേ പുഗ്ഗലേ **വിചിനം** ഉപപരിക്ഖന്തോ **ഏസാഹം** ഏസോ അഹം **ഭവേ** കാമഭവാദികേ ഭവേ **സംസരിം** പരിബ്ഭമിന്തി സമ്ബന്ധോ.

൨൬൭-൮. അത്തനോ അധിപ്പായം പകാസേന്തോ **യഥാപി ബ്യാധിതോ പോസോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ബ്യാധിതോ**തി ബ്യാധിനാ പീളിതോ **പോസോ** പുരിസോ ഓസധം പരിയേസേയ്യ യഥാ, തഥാ അഹം അസങ്ഖതം അമതം പദം നിബ്ബാനം ഗവേസന്തോ **അബ്ബോകിണ്ണം** അവിച്ഛിന്നം നിരന്തരം, **പഞ്ചസതം** ജാതിപഞ്ചസതേസു അത്തഭാവേസു ഇസിപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിന്തി സമ്ബന്ധോ.

൨൭൦. കുതിത്ഥേ സഞ്ചരിം അഹന്തി ലാമകേ തിത്ഥേ ഗമനമഗ്ഗേ അഹം സഞ്ചരിം.

൨൭൧. സാരത്ഥികോ പോസോ സാരഗവേസീ പുരിസോ. **കദലിം ഛേത്വാന ഫാലയേ**തി കദലിക്ഖന്ധം ഛേത്വാ ദ്വേധാ ഫാലേയ്യ. **ന തത്ഥ സാരം വിന്ദേയ്യാ**തി ഫാലേത്വാ ച പന തത്ഥ കദലിക്ഖന്ധേ സാരം ന വിന്ദേയ്യ ന ലഭേയ്യ, സോ പുരിസോ സാരേന **രിത്തകോ** തുച്ഛോതി സമ്ബന്ധോ.

൨൭൩. യഥാ കദലിക്ഖന്ധോ സാരേന **രിത്തോ** തുച്ഛോ, **തഥേവ** തഥാ ഏവ ലോകേ **തിത്ഥിയാ** നാനാദിട്ഠിഗതികാ ബഹുജ്ജനാ അസങ്ഖതേന നിബ്ബാനേന **രിത്താ** തുച്ഛാതി സമ്ബന്ധോ. **സേ**തി നിപാതമത്തം.

൨൭൪. പച്ഛിമഭവേ പരിയോസാനജാതിയം **ബ്രഹ്മബന്ധു** ബ്രാഹ്മണകുലേ ജാതോ അഹം അഹോസിന്തി അത്ഥോ. **മഹാഭോഗം ഛഡ്ഡേത്വാനാ**തി മഹന്തം ഭോഗക്ഖന്ധം ഖേളപിണ്ഡം ഇവ ഛഡ്ഡേത്വാ, **അനഗാരിയം** കസിവാണിജ്ജാദികമ്മവിരഹിതം താപസപബ്ബജ്ജം **പബ്ബജിം** പടിപജ്ജിന്തി അത്ഥോ.

പഠമഭാണവാരവണ്ണനാ സമത്താ.

൨൭൫-൭. അജ്ഝായകോ...പേ॰... മുനിം മോനേ സമാഹിതന്തി മോനം വുച്ചതി ഞാണം, തേന മോനേന സമന്നാഗതോ മുനി, തസ്മിം മോനേ സമ്മാ ആഹിതം ഠപിതം സമാഹിതം ചിത്തന്തി അത്ഥോ. ആഗുസങ്ഖാതം പാപം ന കരോതീതി നാഗോ, അസ്സജിത്ഥേരോ, തം മഹാനാഗം സുട്ഠു ഫുല്ലം വികസിതപദുമം യഥാ വിരോചമാനന്തി അത്ഥോ.

൨൭൮-൨൮൧. ദിസ്വാ മേ...പേ॰... പുച്ഛിതും അമതം പദന്തി ഉത്താനത്ഥമേവ.

൨൫൭. **വീഥിന്തരേതി** വീഥിഅന്തരേ **അനുപ്പത്തം** സമ്പത്തം ഉപഗതം തം ഥേരം **ഉപഗന്ത്വാന** സമീപം ഗന്ത്വാ അഹം പുച്ഛിന്തി സമ്ബന്ധോ.

൨൫൮. **കീദിസം തേ മഹാവീരാതി** സകലധിതിപുരിസസാസനേ അരഹന്താനമന്തരേ പഠമം ധമ്മചക്കപവത്തനേ, അരഹത്തപ്പത്തമഹാവീര, അനുജാതപരിവാരബഹുലതായ **മഹായസ തേ** തവ ബുദ്ധസ്സ കീദിസം **സാസനം ധമ്മം** ധമ്മദേസനാസങ്ഖാതം സാസനന്തി സമ്ബന്ധോ. **സോ** ഭദ്രമുഖ, **മേ** മയ്ഹം **സാധു** ഭദ്ദകം സാസനം **കഥയസ്സു** കഥേഹീതി അത്ഥോ.

൨൫൯. തതോ കഥിതാകാരം ദസ്സേന്തോ **സോ മേ പുട്ഠോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **സോതി** അസ്സജിത്ഥേരോ, **മേ** മയാ **പുട്ഠോ** "സാസനം കീദിസ"ന്തി കഥിതോ സബ്ബം കഥം കഥേസി. സബ്ബം സാസനം സത്ഥഗമ്ഭീരതായ **ഗമ്ഭീരം** ദേസനാധമ്മപടിവേധഗമ്ഭീരതായ **ഗമ്ഭീരം** പരമത്ഥസച്ചവിഭാവിതാദിവസേന **നിപുണം പദം** നിബ്ബാനം തണ്ഹാസല്ലസ്സ **ഹന്താരം** വിനാസകരം സബ്ബസ്സ സംസാരദുക്ഖസ്സ **അപനുദനം** ഖേപനകരം ധമ്മന്തി സമ്ബന്ധോ.

൨൬൦. തേന കഥിതാകാരം ദസ്സേന്തോ **യേ ധമ്മാ**തിആദിമാഹ. **ഹേതുപ്പഭവാ** ഹേതുതോ കാരണതോ ഉപ്പന്നാ ജാതാ ഭൂതാ സഞ്ജാതാ നിബ്ബത്താ അഭിനിബ്ബത്താ, **യേ ധമ്മാ** യേ സപ്പച്ചയാ സഭാവധമ്മാ സന്തി സംവിജ്ജന്തി ഉപലഭന്തീതി സമ്ബന്ധോ. **തേസം** ധമ്മാനം **ഹേതും** കാരണം തഥാഗതോ **ആഹ** കഥേസി. **തേസഞ്ച യോ നിരോധോ**തി തേസം ഹേതുധമ്മാനം യോ നിരോധോ നിരുജ്ഝനസഭാവോ, **ഏവംവാദീ മഹാസമണോ**തി സീലസമാധിപഞ്ഞാദിഗുണപരിവാരമഹന്തതായ സമിതപാപത്താ വിദ്ധംസിതപാപത്താ ച മഹാസമണോ ഭഗവാ ഏവംവാദീ ഹേതുവൂപസമനാദിവദനസീലോ കഥേതാതി അത്ഥോ.

൨൬൧. തതോ വുത്തധമ്മം സുത്വാ അത്തനാ പച്ചക്ഖകതപ്പകാരം ദസ്സേന്തോ **സോഹ**ന്തിആദിമാഹ. തം ഉത്താനമേവ.

൨൬൨. **ഏസേവ ധമ്മോ യദിതാവദേവാ**തി സചേപി ഇതോ ഉത്തരിം നത്ഥി, ഏത്തകമേവ ഇദം സോതാപത്തിഫലമേവ പത്തബ്ബം. തഥാ ഏസോ ഏവ ധമ്മോതി അത്ഥോ. **പച്ചബ്യഥ** പടിവിദ്ധഥ തുമ്ഹേ അസോകം **പദം** നിബ്ബാനം. അമ്ഹേഹി നാമ ഇദം പദം ബഹുകേഹി കപ്പനഹുതേഹി അദിട്ഠംമേവ അബ്ഭതീതം.

൨൬൩. **യ്വാഹം ധമ്മം ഗവേസന്തോ**തി യോ അഹം ധമ്മം സന്തിപദം ഗവേസന്തോ പരിയേസന്തോ **കുതിത്ഥേ** കുച്ഛിതതിത്ഥേ നിന്ദിതബ്ബതിത്ഥേ **സഞ്ചരിം** പരിബ്ഭമിന്തി അത്ഥോ. **സോ മേ അത്ഥോ അനുപ്പത്തോ**തി സോ പരിയേസിതബ്ബോ അത്ഥോ മയാ അനുപ്പത്തോ സമ്പത്തോ, ഇദാനി പന **മേ** മയ്ഹം **നപ്പമജ്ജിതും** അപ്പമാദേന ഭവിതും കാലോതി അത്ഥോ.

൨൬൪. അഹം അസ്സജിനാ ഥേരേന **തോസിതോ** കതസോമനസ്സോ, **അചലം** നിച്ചലം നിബ്ബാനപദം, **പത്വാന** പാപുണിത്വാ **സഹായകം** കോലിതമാണവം **ഗവേസന്തോ** പരിയേസന്തോ അസ്സമപദം അഗമാസിന്തി അത്ഥോ.

൨൬൫. **ദൂരതോവ മമം ദിസ്വാ**തി അസ്സമപദതോ ദൂരതോവ ആഗച്ഛന്തം മമം ദിസ്വാ സുസിക്ഖിതോ **മേ** മമ സഹായോ ഠാനനിസജ്ജാദിഇരിയാപഥേഹി **സമ്പന്നോ** സമങ്ഗീഭൂതോ **ഇദം** ഉപരി വുച്ചമാനവചനം **അബ്രവി** കഥേസീതി അത്ഥോ.

൨൬൬. ഭോ സഹായ, **പസന്നമുഖനേത്താസി** പസന്നേഹി സോഭനേഹി ദദ്ദല്ലമാനേഹി മുഖനേത്തേഹി സമന്നാഗതോ അസി. മുനിഭാവോ ഇവ തേ **ദിസ്സതി** പഞ്ഞായതി. ഇത്ഥമ്ഭൂതോ ത്വം **അമതാധിഗതോ** അമതം നിബ്ബാനം അധിഗതോ അസി, **കച്ചി അച്ചുതം** നിബ്ബാനപദം അധിഗതോ അധിഗച്ഛീതി പുച്ഛാമീതി അത്ഥോ.

൨൬൭. **സുഭാനുരൂപോ ആയാസീ**തി സുഭസ്സ പസന്നവണ്ണസ്സ അനുരൂപോ ഹുത്വാ ആയാസി ആഗച്ഛസി. **ആനേഞ്ജകാരിതോ വിയാ**തി തോമരാദീഹി കാരിതോ ആനേഞ്ജോ ഹത്ഥീ വിയ **ദന്തോവ** തീഹി മാസേഹി സുസിക്ഖിതോ ഇവ ബാഹിതപാപത്താ, **ബ്രാഹ്മണ ദന്തദമഥോ** സിക്ഖിതസിക്ഖോ നിബ്ബാനപദേ ഉപസന്തോ അസീതി പുച്ഛി.

൨൬൮. തേന പുട്ഠോ **അമതം മയാ**തിആദിമാഹ. തം ഉത്താനത്ഥമേവ.

൨൬൯. **അപരിയോസിതസങ്കപ്പോ**തി "അനാഗതേ ഏകസ്സ ബുദ്ധസ്സ അഗ്ഗസാവകോ ഭവേയ്യ"ന്തി പത്ഥിതപത്ഥനായ കോടിം അപ്പത്തസങ്കപ്പോതി അത്ഥോ. **കുതിത്ഥേ** അഗന്തബ്ബമഗ്ഗേ **അഹം സഞ്ചരിം** പരിബ്ഭമിം. ഭന്തേ ഗോതമ, ലോകജേട്ഠ തവ ദസ്സനം **ആഗമ്മ** പത്വാ, **മമ സങ്കപ്പോ** മയ്ഹം

പഥമാ **പൂരിതോ** അരഹത്തമഗ്ഗാധിഗമേന സാവകപാരമീഞാണസ്സ പാപുണനേന പരിപുണ്ണോതി അധിപ്പായോ.

൩൦. പഥവിയം പതിട്ഠായാതി പഥവിയം നിബ്ബത്താ **സമയേ** ഹേമന്തകാലേ **പുപ്ഫന്തി** വികസന്തി, **ദിബ്ബഗന്ധാ** സുഗന്ധാ സുട്ഠു **പവന്തി** പവായന്തി, **സബ്ബപാണിനം** സബ്ബേ ദേവമനുസ്സേ **തോസേന്തി** സോമനസ്സയുത്തേ കരോന്തി യഥാ.

൩൧. തഥേവാഹം മഹാവീരാതി മഹാവീരിയവന്തസക്യകുലപസുതമഹാപരിവാര **തേ** തവ സാസനേ **പതിട്ഠായ** അഹം പതിട്ഠഹിത്വാ **പുപ്ഫിതും** അരഹത്തമഗ്ഗഞാണേന വികസിതും **സമയം** കാലം **ഏസാമി** ഗവേസാമി തഥേവാതി സമ്ബന്ധോ.

൩൨. വിമുത്തിപുപ്ഫന്തി സബ്ബകിലേസേഹി വിമുച്ചനതോ വിമോചനതോ വാ വിമുത്തി അരഹത്തഫലവിമുത്തിസങ്ഖാതം പുപ്ഫം **ഏസന്തോ** ഗവേസേന്തോ, തഞ്ച ഖോ **ഭവസംസാരമോചനം** കാമഭവാദിഭവേസു സംസരണം ഗമനം ഭവസംസാരം, തതോ മോചനം ഭവസംസാരമോചനം. **വിമുത്തിപുപ്ഫലാഭേനാ**തി വിമുച്ചനം വിമുച്ചന്തി വാ കതസമ്ഭാരാ ഏതായാതി വിമുത്തി, അഗ്ഗഫലം. പുപ്ഫന്തി വികസന്തി വേനേയ്യാ ഏതേനാതി പുപ്ഫം. വിമുത്തി ഏവ പുപ്ഫം വിമുത്തിപുപ്ഫം. ലഭനം ലാഭോ, വിമുത്തിപുപ്ഫസ്സ ലാഭോ വിമുത്തിപുപ്ഫലാഭോ. തേന വിമുത്തിപുപ്ഫലാഭേന അധിഗമനേന **സബ്ബപാണിനം** സബ്ബസത്തേ **തോസേമി** സോമനസ്സം പാപേമീതി അത്ഥോ.

൩൩. "യാവതാ ബുദ്ധഖേത്തമ്ഹീ"തിആദീസു **ചക്ഖുമ** പഞ്ചഹി ചക്ഖൂഹി ചക്ഖുമന്ത യത്തകേ ഠാനേ രതനസുത്താദീനം പരിത്താനം ആണാ ആനുഭാവോ പവത്തതി, തത്തകേ സതസഹസ്സകോടിചക്കവാളസങ്ഖാതേ ബുദ്ധഖേത്തേ **ഠപേത്വാന മഹാമുനിം** സമ്മാസമ്ബുദ്ധം വജ്ജേത്വാ അവസേസേസു സത്തേസു അഞ്ഞോ കോചി **തവ പുത്തസ്സ** തുയ്ഹം പുത്തേന മയാ **പഞ്ഞായ സദിസോ** സമോ നത്ഥീതി സമ്ബന്ധോ. സേസം ഉത്താനമേവ.

൩൪. പടിപന്നാതി ചതുമഗ്ഗസമങ്ഗിനോ ച **ഫലട്ഠാ** അരഹത്തഫലേ ഠിതാ ച **സേഖാ ഫലസമങ്ഗിനോ** ഹേട്ഠിമേഹി തീഹി ഫലേഹി സമന്നാഗതാ ച ഏതേ അട്ഠ അരിയഭിക്ഖൂ, **ഉത്തമത്ഥം** നിബ്ബാനം **ആസീസകാ** ഗവേസകാ, **തം** പഞ്ഞവന്തം **പരിവാരേന്തി സദാ** സബ്ബകാലം സേവന്തി ഭജന്തി പയിരുപാസന്തീതി അത്ഥോ.

൩൫. കായവേദനാചിത്തധമ്മാനുപസ്സനാസങ്ഖാതാനം ചതുന്നം സതിപട്ഠാനാനം **കുസലാ** ഛേകാ സതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗാദീനം സത്തന്നം സമ്ബോജ്ഝങ്ഗാനം **ഭാവനായ**വഡ്ഢനായ **രതാ** അല്ലീനാ.

൩൬

. **ഉളുരാജാവ** താരകരാജാ ഇവ ച സോഭസി.

൩൭. രുക്ഖപബ്ബതരതനസത്താദയോ ധാരേതീതി ധരണീ, ധരണിയം രുഹാ സഞ്ജാതാ വഡ്ഢിതാ ചാതി **ധരണീരുഹാ** രുക്ഖാ. പഥവിയം പതിട്ഠായ **രുഹന്തി** വഡ്ഢന്തി വുദ്ധിം വിരൂള്ഹിം ആപജ്ജന്തി. **വേപുല്ലതം** വിപുലഭാവം പരിപൂരഭാവം **പാപുണന്തി, തേ** രുക്ഖാ കമേന **ഫലം ദസ്സയന്തി** ഫലധാരിനോ ഹോന്തി.

൩൮-൯. പുനപി ഭഗവന്തമേവ ഥോമേന്തോ **സിന്ധു സരസ്സതീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ സിന്ധുവാദി നാമ ഗങ്ഗാ ച സരസ്സതീ നാമ ഗങ്ഗാ ച നന്ദിയഗങ്ഗാ ച ചന്ദഭാഗാഗങ്ഗാ ച ഗങ്ഗാ നാമ ഗങ്ഗാ ച യമുനാ നാമ ഗങ്ഗാ ച സരഭൂ നാമ ഗങ്ഗാ ച മഹീ നാമ ഗങ്ഗാ ച. **സന്ദമാനാനം** ഗച്ഛന്തീനം **ഏതാസം** ഗങ്ഗാനം **സാഗരോവ** സമുദ്ദോ ഏവ **സമ്പടിച്ഛതി** പടിഗ്ഗണ്ഹാതി ധാരേതി. തദാ ഏതാ സബ്ബഗങ്ഗാ **പുരിമം നാമം** സിന്ധുവാദിഗങ്ഗാത്യാദികം പുരിമം നാമപഞ്ഞത്തിവോഹാരം **ജഹന്തി** ഛഡ്ഡേന്തി **സാഗരോതേവ** സാഗരോ ഇതി ഏവ **ഞായതി** പാകടാ ഭവതി യഥാ. **തഥേവ** തഥാ ഏവ **ഇമേ ചതുബ്ബണ്ണാ** ഖത്തിയബ്രാഹ്മണവേസ്സസുദ്ദസങ്ഖാതാ ചത്താരോ കുലാ **തവന്തികേ** തവ അന്തികേ സമീപേ **പബ്ബജിത്വാ** പത്തകാസായചീവരധാരിനോ പരിചരന്താ **പുരിമം നാമം** ഖത്തിയാദിനാമധേയ്യം പഞ്ഞത്തിവോഹാരം **ജഹന്തി** ചജന്തി, **ബുദ്ധപുത്താതി** ബുദ്ധസ്സ ഓരസാതി **ഞായരേ** പാകടാ ഭവേയ്യും.

൪൦-൧. ചന്ദോ ചന്ദമണ്ഡലോ അബ്ഭാ മഹികാ രജോ ധൂമോ രാഹൂതി പഞ്ചഹി ഉപക്കിലേസേഹി വിരഹിതത്താ **വിമലോ** വിഗതമലോ നിമ്മലോ, **ആകാസധാതുയാ**

ആകാസഗബ്ഭേ **ഗച്ഛം** ഗച്ഛന്തോ, **സബ്ബേ** താരകസമൂഹേ ആഭായ മദ്ദമാനോ ലോകേ **അതിരോചതി** ദദ്ദല്ലതി യഥാ. **തഥേവ** തഥാ ഏവ ത്വം...പേ॰....

൩൨൫-൭. ഉദകേ ജാതാ ഉദകേ സംവഡ്ഢാ കുമുദാ മന്ദാലകാ ച **ബഹൂ** സങ്ഖാതിക്കന്താ, **തോയേന** ഉദകേന കദ്ദമകലലേന ച **ഉപലിമ്പന്തി** അല്ലീയന്തി യഥാ, തഥേവ **ബഹുകാ സത്താ** അപരിമാണാ സത്താ ലോകേ **ജാതാ** സംവഡ്ഢാ രാഗേന ച ദോസേന ച **അട്ടിതാ** ബന്ധിതാ **വിരൂഹരേ** വിരുഹന്തി. കദ്ദമേ കുമുദം യഥാ വിരുഹതി സഞ്ജായതി. **കേസരീ**തി പദുമം.

൩൨൯-൩൦. രമ്മകേ മാസേതി കത്തികമാസേ "കോമുദിയാ ചാതുമാസിനിയാ"തി വുത്തത്താ. **വാരിജാ** പദുമപുപ്ഫാദയോ **ബഹൂ** പുപ്ഫാ **പുപ്ഫന്തി** വികസന്തി, **തം മാസം** തം കത്തികമാസം നാതിവത്തന്തി വാരിജാതി സമ്ബന്ധോ. **സമയോ പുപ്ഫനായ സോ**തി സോ കത്തികമാസോ പുപ്ഫനായ വികസനായ സമയോ കാലോതി അത്ഥോ. യഥാ പുപ്ഫന്തി തഥേവ ത്വം, സക്യപുത്ത, **പുപ്ഫിതോ** വികസിതോ അസി. **പുപ്ഫിതോ തേ വിമുത്തിയാ**തി തേ തുയ്ഹം സിസ്സാ കതസമ്ഭാരാ ഭിക്ഖൂ വിമുത്തിയാ അരഹത്തഫലഞാണേന പുപ്ഫിതോ വികസിതോ. യഥാ വാരിജം പദുമം പുപ്ഫനസമയം നാതിക്കമതി, തഥാ തേ സാസനം ഓവാദാനുസാസനിം **നാതിവത്തന്തി** നാതിക്കമന്തീതി അത്ഥോ.

൩൩൩-൪. യഥാപി സേലോ ഹിമവാതി ഹിമവാ നാമ സേലമയപബ്ബതോ. **സബ്ബപാണിനം** സബ്ബേസം ബ്യാധിതാനം സത്താനം **ഓസധോ** ഓസധവന്തോ സബ്ബനാഗാനം സബ്ബഅസുരാനം സബ്ബദേവാനഞ്ച **ആലയോ** അഗാരഭൂതോ യഥാ, തഥേവ ത്വം, മഹാവീര, സബ്ബപാണിനം ജരാബ്യാധിമരണാദീഹി പമോചനതോ ഓസധോ വിയ. യഥാ സോ ഹിമവാ നാഗാദീനം ആലയോ, തഥാ തേവിജ്ജായ ച ഛളഭിഞ്ഞായ ച ഇദ്ധിയാ ച **പാരമിം** പരിയോസാനം **ഗതാ** പത്താ തുവം നിസ്സായ വസന്തീതി സമ്ബന്ധോ. ഹേട്ഠാ വാ ഉപരി വാ ഉപമാഉപമേയ്യവസേന ഗാഥാനം സമ്ബന്ധനയാ സുവിഞ്ഞേയ്യാവ.

൩൪൨. ആസയാനുസയം ഞത്വാതി ഏത്ഥ ആസയോതി അജ്ഝാസയോ ചരിയാ, അനുസയോതി ഥാമഗതകിലേസോ. "അയം രാഗചരിതോ, അയം ദോസചരിതോ, അയം മോഹചരിതോ"തിആദിനാ ആസയഞ്ച അനുസയം കിലേസപവത്തിഞ്ച ജാനിത്വാതി അത്ഥോ. **ഇന്ദ്രിയാനം ബലാബലന്തി** സദ്ധിന്ദ്രിയാദീനം പഞ്ചന്നം ഇന്ദ്രിയാനം തിക്ഖിന്ദ്രിയോ മുദിന്ദ്രിയോ സ്വാകാരോ ദ്വാകാരോ സുവിഞ്ഞാപയോ ദുവിഞ്ഞാപയോതി ഏവം ബലാബലം ജാനിത്വാ. **ഭബ്ബാഭബ്ബേ വിദിത്വാനാ**തി "മയാ ദേസിതം ധമ്മം പടിവിജ്ഝിതും അയം പുഗ്ഗലോ ഭബ്ബോ സമത്ഥോ, അയം പുഗ്ഗലോ അഭബ്ബോ"തി വിദിത്വാ പച്ചക്ഖം കത്വാ, ഭന്തേ, സബ്ബഞ്ഞു ത്വം ചാതുദ്ദീപികമഹാമേഘോ വിയ ധമ്മദേസനാസീഹനാദേന അഭീതനാദേന **ഗജ്ജസി** സകലം ചക്കവാളം ഏകനിന്നാദം കരോസി.

൩൪൩-൪. ചക്കവാളപരിയന്താതി സമന്താ ചക്കവാളഗബ്ഭം പൂരേത്വാ പരിസാ നിസിന്നാ ഭവേയ്യ. തേ ഏവം നിസിന്നാ **നാനാദിട്ഠീ** അനേകദസ്സനഗാഹിനോ വിവദമാനാ ദ്വേള്ഹകജാതാ വിവദന്തി, തം തേസം **വിമതിച്ഛേദനായ** ദുബ്ബുദ്ധിഛിന്ദനത്ഥായ **സബ്ബേസം** സത്താനം **ചിത്തമഞ്ഞായ** ചിത്താചാരം ഞത്വാ **ഓപമ്മകുസലോ** ഉപമാഉപമേയ്യേസു ദക്ഖോ ത്വം, മുനി, **ഏകം പഞ്ഹം കഥേന്തോവ** ഏകേനേവ പഞ്ഹകഥനേന സകലചക്കവാളഗബ്ഭേ നിസിന്നാനം പാണീനം **വിമതിം** സംസയം **ഛിന്ദസി** നിക്കങ്ഖം കരോതീതി അത്ഥോ.

൩൪൫. ഉപദിസസദിസേഹേവാതി ഏത്ഥ ഉദകസ്സ ഉപരി ദിസ്സന്തി പാകടാ ഹോന്തീതി ഉപദിസാ, സേവാലാ. ഉപദിസേഹി സദിസാ ഉപദിസസദിസാ, മനുസ്സാ. യഥാ ഹി ഉപദിസാ സേവാലാ ഉദകം അദിസ്സമാനം കത്വാ തസ്സുപരി പത്ഥരിത്വാ ഠിതാ ഹോന്തി, തഥാ **വസുധാ** പഥവീ തേഹി ഉപദിസസദിസേഹി ഏവ മനുസ്സേഹി നിരന്തരം പത്ഥരിത്വാ ഠിതേഹി പൂരിതാ ഭവേയ്യ. തേ സബ്ബേവ പഥവിം പൂരേത്വാ ഠിതാ മനുസ്സാ **പഞ്ജലികാ** സിരസി അഞ്ജലിം പഗ്ഗഹിതാ **കിത്തയും ലോകനായകം** ലോകനായകസ്സ ബുദ്ധസ്സ ഗുണം കഥേയ്യും.

൩൪൬. തേ സബ്ബേ ദേവമനുസ്സാ **കപ്പം വാ** സകലം കപ്പം **കിത്തയന്താ** ഗുണം കഥേന്താപി **നാനാവണ്ണേഹി** നാനപ്പകാരേഹി ഗുണേഹി കിത്തയും. തഥാപി തേ സബ്ബേ **പരിമേതും** ഗുണപമാണം കഥേതും **ന പപ്പേയ്യും** ന സമ്പാപുണേയ്യും ന സക്കുണേയ്യും. **അപ്പമേയ്യോ തഥാഗതോ** സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ അപരിമേയ്യോ ഗുണാതിരേകോ. ഏതേന ഗുണമഹന്തതം ദീപേതി.

൩൪൭. സകേന ഥാമേന അത്തനോ ബലേന ഹേട്ഠാ ഉപമാഉപമേയ്യവസേന **ജിനോ** ജിതകിലേസോ ബുദ്ധോ **മയാ കിത്തിതോ** ഥോമിതോ യഥാ അഹോസി, ഏവമേവ സബ്ബേ ദേവമനുസ്സാ കപ്പകോടീപി കപ്പകോടിസതേപി **കിത്തേന്താ പകിത്തയും** കഥേയ്യുന്തി അത്ഥോ.

൩൮൮. പുനപി ഗുണാനം അപ്പമാണതം ദീപേതും **സചേ ഹി കോചി ദേവോ വാ**തിആദിമാഹ. **പൂരിതം പരികഡ്ഢേയ്യാ**തി മഹാസമുദ്ദേ പൂരിതഉദകം സമന്തതോ ആകഡ്ഢേയ്യ. **സോ** പുഗ്ഗലോ **വിഘാതം** ദുക്ഖമേവ **ലഭേയ്യ** പാപുണേയ്യാതി അത്ഥോ.

൩൮൯. **വത്തേമി ജിനസാസന**ന്തി ജിനേന ഭാസിതം സകലം പിടകത്തയം വത്തേമി പവത്തേമി രക്ഖാമീതി അത്ഥോ. **ധമ്മസേനാപതീ**തി ധമ്മേന പഞ്ഞായ ഭഗവതോ ചതുപരിസസങ്ഖാതായ പരിസായ പതി പധാനോതി ധമ്മസേനാപതി. **സക്യപുത്തസ്സ** ഭഗവതോ സാസനേ **അജ്ജ** ഇമസ്മിം വത്തമാനകാലേ ചക്കവത്തിരഞ്ഞോ ജേട്ഠപുത്തോ വിയ സകലം ബുദ്ധസാസനം പാലേമീതി അത്ഥോ.

൩൯൦-൧. അത്തനോ സംസാരപരിബ്ഭമം ദസ്സേന്തോ **യോ കോചി മനുജോ ഭാര**ന്തിആദിമാഹ. യോ കോചി **മനുജോ** മാനുസോ **ഭാരം** സീസഭാരം **മത്ഥകേ** സീസേ ഠപേത്വാ **ധാരേയ്യ** വഹേയ്യ, **സദാ** സബ്ബകാലം സോ മനുജോ തേന **ഭാരേന ദുക്ഖിതോ** പീളിതോ അതിഭൂതോ **അസ്സ** ഭവേയ്യ. ഭാരോ ഭരിതഭാരോ ഭരിതോ അതീവ ഭാരിതോ. **തഥാ** തേന പകാരേന അഹം രാഗഗ്ഗിദോസഗ്ഗിമോഹഗ്ഗിസങ്ഖാതേഹി തീഹി അഗ്ഗീഹി ഡയ്ഹമാനോ, **ഗിരിം ഉദ്ധരിതോ യഥാ** മഹാമേരുപബ്ബതം ഉദ്ധരിത്വാ ഉക്ഖിപിത്വാ സീസേ ഠപിതോ **ഭവഭാരേന** ഭവസംസാരുപ്പത്തിഭാരേന, **ഭരിതോ** ദുക്ഖിതോ ഭവേസു **സംസരിം** പരിബ്ഭമിന്തി സമ്ബന്ധോ.

൩൯൨. **ഓരോപിതോ ച മേ ഭാരോ**തി ഇദാനി പബ്ബജിതകാലതോ പട്ഠായ സോ ഭവഭാരോ മയാ ഓരോപിതോ നിക്ഖിത്തോ. **ഭവാ ഉഗ്ഘാടിതാ മയാ**തി സബ്ബേ നവ ഭവാ മയാ വിദ്ധംസിതാ. **സക്യപുത്തസ്സ** ഭഗവതോ സാസനേ യം **കരണീയം** കത്തബ്ബം മഗ്ഗപടിപാടിയാ കിലേസവിദ്ധംസനകമ്മം അത്ഥി, തം സബ്ബം മയാ കതന്തി അത്ഥോ.

൩൯൩. പുന അത്തനോ വിസേസം ദസ്സേന്തോ **യാവതാ ബുദ്ധഖേത്തമ്ഹീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **യാവതാ** യത്തകേ ദസസഹസ്സചക്കവാളസങ്ഖാതേ ബുദ്ധഖേത്തേ **സക്യപുങ്ഗവം** സക്യകുലജേട്ഠകം ഭഗവന്തം ഠപേത്വാ അവസേസസത്തേസു കോചിപി പഞ്ഞായ **മേ** മയാ സമോ നത്ഥീതി ദീപേതി. തേനാഹ - "അഹം അഗ്ഗോമ്ഹി പഞ്ഞായ, സദിസോ മേ ന വിജ്ജതീ"തി.

൩൯൪. പുന അത്തനോ ആനുഭാവം പകാസേന്തോ **സമാധിമ്ഹീ**ത്യാദിമാഹ. തം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവ.

൩൯൫. **ഝാനവിമോക്ഖാനഖിപ്പപടിലാഭീ**തി പഠമജ്ഝാനാദീനം ഝാനാനം ലോകതോ വിമുച്ചനതോ "വിമോക്ഖ"ന്തി സങ്ഖം ഗതാനം അട്ഠന്നം ലോകുത്തരവിമോക്ഖാനഞ്ച ഖിപ്പലാഭീ സീഘം പാപുണാതീതി അത്ഥോ.

൩൯൬. ഏവം മഹാനുഭാവസ്സാപി അത്തനോ സബ്രഹ്മചാരീസു ഗാരവബഹുമാനതം പകാസേന്തോ **ഉദ്ധതവിസോവാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ഉദ്ധതവിസോ** ഉപ്പാടിതഘോരവിസോ സപ്പോ ഇവ **ഛിന്നവിസാണോവ** ഛിന്ദിതസിങ്ഗോ ഉസഭോ ഇവ അഹം ഇദാനി **നിക്ഖിത്തമാനദപ്പോവ** ഛഡ്ഡിതഗോത്തമദാദിമാനദപ്പോവ **ഗണം** സങ്ഘസ്സ സന്തികം **ഗരുഗാരവേന** ആദരബഹുമാനേന **ഉപേമി** ഉപഗച്ഛാമി.

൩൯൭. ഇദാനി അത്തനോ പഞ്ഞായ മഹത്തതം പകാസേന്തോ **യദിരൂപിനീ**തിആദിമാഹ. ഏവരൂപാ മേ മഹതീ പഞ്ഞാ അരൂപിനീ സമാനാ യദി രൂപിനീ ഭവേയ്യ, തദാ മേ മമ പഞ്ഞാ **വസുപതീനം** പഥവിസ്സരാനം രാജൂനം **സമേയ്യ** സമാ ഭവേയ്യാതി അധിപ്പായോ. ഏവം അത്തനോ പഞ്ഞായ മഹത്തഭാവം ദസ്സേത്വാ തതോ പുബ്ബേനിവാസാനുസ്സതിഞാണേന പുബ്ബേ കമ്മം സരിത്വാ **അനോമദസ്സിസ്സാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ അനോമദസ്സിസ്സ ഭഗവതോ മയാ കതായ ഞാണഥോമനായ ഫലം ഏതം മമ പഞ്ഞാമഹത്തന്തി അത്ഥോ.

൩൯൮. **പവത്തിതം ധമ്മചക്ക**ന്തി ഏത്ഥ ചക്ക-സദ്ദോ പനായം "ചതുചക്കയാന"ന്തിആദീസു വാഹനേ വത്തതി. "പവത്തിതേ ച പന ഭഗവതാ ധമ്മചക്കേ"തിആദീസു (മഹാവ॰ ൧൭; സം॰ നി॰ ൫.൧൦൮൧) ദേസനായം. "ചക്കം വത്തയ സബ്ബപാണിന"ന്തിആദീസു (ജാ॰ ൧.൭.൧൪൯) ദാനമയപുഞ്ഞകിരിയായം. "ചക്കം വത്തേതി അഹോരത്ത"ന്തിആദീസു ഇരിയാപഥേ. "ഇച്ഛാഹതസ്സ പോസസ്സ, ചക്കം ഭമതി മത്ഥകേ"തിആദീസു (ജാ॰ ൧.൧.൧൦൪; ൧.൫.൧൦൩) ഖുരചക്കേ "രാജാ ചക്കവത്തീ ചക്കാനുഭാവേന വത്തനകോ"തിആദീസു (ഇതിവു॰ ൨൨; ദീ॰ നി॰ ൧.൨.൪൪) രതനചക്കേ. ഇധ പനായം ദേസനായം. **താദിനാ** താദിഗുണസമന്നാഗതേന **സക്യപുത്തേന** ഗോതമസമ്ബുദ്ധേന **പവത്തിതം** ദേസിതം പിടകത്തയസങ്ഖാതം **ധമ്മചക്കം** അഹം **സമ്മാ** അവിപരീതേന **അനുവത്തേമി** അനുഗന്ത്വാ വത്തേമി, ദേസേമി ദേസനം കരോമി. **ഇദം**

അനുവത്തനം ദേസിതസ്സ അനുഗന്ത്വാ പച്ഛാ ദേസനം പുരിമബുദ്ധാനം കതായ ഞാണഥോമനായ ഫലന്തി സമ്ബന്ധോ.

൩൬൮. തതോ സപ്പുരിസൂപനിസ്സയയോനിസോമനസികാരാദിപുഞ്ഞഫലം ദസ്സേന്തോ **മാ മേ കദാചി പാപിച്ഛോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **പാപിച്ഛോ** ലാമകായ ഇച്ഛായ സമന്നാഗതോ പാപചാരീ പുഗ്ഗലോ ച ഠാനനിസജ്ജാദീസു വത്തപടിവത്തകരണേ **കുസീതോ** ച ഝാനസമാധിമഗ്ഗഭാവനാദീസു **ഹീനവീരിയോ** ച ഗന്ഥധുരവിപസ്സനാധുരവിരഹിതത്താ **അപ്പസ്സുതോ** ച ആചരിയുപജ്ഝായാദീസു ആചാരവിരഹിതത്താ **അനാചാരോ** ച പുഗ്ഗലോ **കദാചി** കാലേ **കത്ഥചി** ഠാനേ **മേ** മയാ സഹ **സമേതോ** സമാഗതോ **മാ അഹു** മാ ഭവതൂതി സമ്ബന്ധോ.

൩൬൯. **ബഹുസ്സുതോ**തി പരിയത്തിപടിവേധവസേന ദുവിധോ ബഹുസ്സുതോ ച പുഗ്ഗലോ. **മേധാവീ**തി മേധായ പഞ്ഞായ സമന്നാഗതോ ച. **സീലേസു സുസമാഹിതോ**തി ചതുപാരിസുദ്ധിസീലമഗ്ഗസമ്പയുത്തസീലഅട്ഠങ്ഗുപോസഥസീലാദീസു സുട്ഠു ആഹിതോ ഠപിതചിത്തോ ച. **ചേതോസമഥാനുയുത്തോ**തി ചിത്തസ്സ ഏകീഭാവമനുയുത്തോ ച പുഗ്ഗലോ. **അപി മുദ്ധനി തിട്ഠതു** ഏവരൂപോ പുഗ്ഗലോ മയ്ഹം മുദ്ധനി സിരസി അപി തിട്ഠതൂതി അത്ഥോ.

൩൭൦. അത്തനോ ലദ്ധഫലാനിസംസം വത്വാ തത്ഥഞ്ഞേ നിയോജേന്തോ **തം വോ വദാമി ഭദ്ദന്തേ**തിആദിമാഹ. തം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവ.

൩൭൨-൪. **യമഹന്തി** യം അസ്സജിത്ഥേരം അഹം **പഠമം** ആദിമ്ഹി ദിസ്വാ സോതാപത്തിമഗ്ഗപടിലാഭേന സക്കായദിട്ഠാദീനം കിലേസാനം പഹീനത്താ **വിമലോ** മലരഹിതോ **അഹും** അഹോസി, **സോ** അസ്സജിത്ഥേരോ **മേ** മയ്ഹം **ആചരിയോ** ലോകുത്തരധമ്മസിക്ഖാപകോ അഹും. അഹം തസ്സ സവനായ അനുസാസനേന അജ്ജ ധമ്മസേനാപതി അഹും. **സബ്ബത്ഥ** സബ്ബേസു ഗുണേസു **പാരമിം പത്തോ** പരിയോസാനം പത്തോ **അനാസവോ** നിക്കിലേസോ വിഹരാമി.

൩൭൫. അത്തനോ ആചരിയേ സഗാരവം ദസ്സേന്തോ **യോ മേ ആചരിയോ**തിആദിമാഹ. **യോ** അസ്സജി നാമ ഥേരോ സത്ഥു സാവകോ **മേ** മയ്ഹം ആചരിയോ **ആസി** അഹോസി, സോ ഥേരോ **യസ്സം ദിസായം** യസ്മിം ദിസാഭാഗേ വസതി, അഹം തം ദിസാഭാഗം **ഉസ്സീസമ്ഹി** സീസുപരിഭാഗേ കരോമീതി സമ്ബന്ധോ.

൩൭൬. തതോ അത്തനോ ഠാനന്തരപ്പത്തഭാവം ദസ്സേന്തോ **മമ കമ്മ**ന്തിആദിമാഹ. **ഗോതമോ** ഭഗവാ **സക്യപുങ്ഗവോ** സക്യകുലകേതു സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണേന മമ പുബ്ബേ കതകമ്മം **സരിത്വാന** ഞത്വാ ഭിക്ഖുസങ്ഘമജ്ഝേ നിസിന്നോ **അഗ്ഗട്ഠാനേ** അഗ്ഗസാവകട്ഠാനേ മം ഠപേസീതി സമ്ബന്ധോ.

൩൭൭. അത്ഥപടിസമ്ഭിദാ, ധമ്മപടിസമ്ഭിദാ, നിരുത്തിപടിസമ്ഭിദാ, പടിഭാനപടിസമ്ഭിദാതി ഇമാ ചതസ്സോ പടിസമ്ഭിദാ ച, താസം ഭേദോ **പടിസമ്ഭിദാമഗ്ഗേ** (പടി॰ മ॰ ൧.൩൩; വിഭ॰ ൭൧൮) വുത്തോയേവ. ചതുമഗ്ഗചതുഫലവസേന വാ രൂപാരൂപഝാനവസേന വാ അട്ഠ വിമോക്ഖാ സംസാരവിമുച്ചനധമ്മാ ച ഇദ്ധിവിധാദയോ ഛ അഭിഞ്ഞായോ ച **സച്ഛികതാ** പച്ചക്ഖം കതാ. **കതം ബുദ്ധസ്സ സാസന**ന്തി ബുദ്ധസ്സ അനുസിട്ഠി ഓവാദസങ്ഖാതം സാസനം കതം അരഹത്തമഗ്ഗഞാണേന നിപ്ഫാദിതന്തി അത്ഥോ.

ഇത്ഥം സുദന്തി ഏത്ഥ **ഇത്ഥ**ന്തി നിദസ്സനത്ഥേ നിപാതോ, ഇമിനാ പകാരേനാതി അത്ഥോ. തേന സകലസാരിപുത്താപദാനം നിദസ്സേതി. **സുദ**ന്തി പദപൂരണേ നിപാതോ. **ആയസ്മാ**തി ഗരുഗാരവാധിവചനം. **സാരിപുത്തോ**തി മാതു നാമവസേന കതനാമധേയ്യോ ഥേരോ. **ഇമാ ഗാഥായോ**തി ഇമാ സകലാ സാരിപുത്തത്ഥേരാപദാനഗാഥായോ അഭാസി കഥേസി. **ഇതി**സദ്ദോ പരിസമാപനത്ഥേ നിപാതോ, സകലം സാരിപുത്താപദാനം നിട്ഠിതന്തി അത്ഥോ.

സാരിപുത്തത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൧-൨. മഹാമോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

അനോമദസ്സീ ഭഗവാത്യാദികം ആയസ്മതോ മോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയഞ്ച ഥേരോ പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ അനോമദസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേതിആദി സാരിപുത്തത്ഥേരസ്സ ധമ്മസേനാപതിനോ വത്ഥുമ്ഹി വുത്തമേവ. ഥേരോ ഹി പബ്ബജിതദിവസതോ പട്ഠായ സത്തമേ ദിവസേ മഗധരട്ഠേ

കല്ലവാലഗാമകം ഉപനിസ്സായ സമണധമ്മം കരോന്തോ ഥിനമിദ്ധേ ഓക്കമന്തേ സത്ഥാരാ “മോഗ്ഗല്ലാന, മാ തുച്ഛോ തവ വായാമോ”തിആദിനാ സംവേജിതോ ഥിനമിദ്ധം വിനോദേത്വാ ഭഗവതാ വുച്ചമാനം ധാതുകമ്മട്ഠാനം സുണന്തോ എവ വിപസ്സനാപടിപാടിയാ ഉപരിമഗ്ഗത്തയം അധിഗന്ത്വാ അഗ്ഗഫലക്ഖണേ സാവകഞാണസ്സ മത്ഥകം പാപുണി.

൩൭൧. എവം ദുതിയസാവകഭാവം പത്വാ ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സവസേന പുബ്ബചരിയം അപദാനം പകാസേന്തോ **അനോമദസ്സീ ഭഗവാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ ന ഓമം അലാമകം ദസ്സനം പസ്സനം അസ്സാതി അനോമദസ്സീ. തസ്സ ഹി ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണപടിമണ്ഡിതസരീരത്താ സകലം ദിവസം സകലം മാസം സകലം സംവച്ഛരം സംവച്ഛരസതസഹസ്സമ്പി പസ്സന്താനം ദേവമനുസ്സാനം അതിത്തികരം ദസ്സനന്തി, അനോമം അലാമകം നിബ്ബാനം ദസ്സനസീലോതി വാ “അനോമദസ്സീ”തി ലദ്ധനാമോ ഭാഗ്യവന്തതാദീഹി കാരണേഹി ഭഗവാ. **ലോകജേട്ഠോ**തി സകലസത്തലോകസ്സ ജേട്ഠോ പധാനോ. ആസഭസദിസത്താ ആസഭോ, നരാനം ആസഭോ **നരാസഭോ**. സോ ലോകജേട്ഠോ നരാസഭോ അനോമദസ്സീ ഭഗവാ **ദേവസങ്ഘപുരക്ഖതോ** ദേവസമൂഹേഹി പരിവാരിതോ. ഹിമവന്തമ്ഹി വിഹാസീതി സമ്ബന്ധോ.

൩൭൩. യദാ ദുതിയസാവകഭാവായ ദുതിയവാരേ പത്ഥനം അകാസി, തദാ നാമേന വരുണോ നാമ അഹം നാഗരാജാ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തോ അഹോസിന്തി അത്ഥോ. തേന വുത്തം - “വരുണോ നാമ നാമേന, നാഗരാജാ അഹം തദാ”തി. **കാമരൂപീ**തി യദിച്ഛിതകാമനിമ്മാനസീലോ. **വികുബ്ബാമീ**തി വിവിധം ഇദ്ധിവികുബ്ബനം കരോമി. **മഹോദധിനിവാസഹ**ന്തി മഞ്ജേരികാ നാഗാ, ഭൂമിഗതാ നാഗാ, പബ്ബതട്ഠാ നാഗാ, ഗങ്ഗാവഹേയ്യാ നാഗാ, സാമുദ്ദികാ നാഗാതി ഇമേസം നാഗാനം അന്തരേ സാമുദ്ദികനാഗോ അഹം മഹോദധിമ്ഹി സമുദ്ദേ നിവാസിം, വാസം കപ്പേസിന്തി അത്ഥോ.

൩൭൪. **സങ്ഗണിയം ഗണം ഹിത്വാ**തി നിച്ചപരിവാരഭൂതം സകപരിവാരം നാഗസമൂഹം ഹിത്വാ വിനാ ഹുത്വാ . **തൂരിയം പട്ഠപേസഹ**ന്തി അഹം തൂരിയം പട്ഠപേസിം, വജ്ജാപേസിന്തി അത്ഥോ. **സമ്ബുദ്ധം പരിവാരേത്വാ**തി അനോമദസ്സിസമ്ബുദ്ധം സമന്തതോ സേവമാനാ **അച്ഛരാ** നാഗമാണവികാ **വാദേസും** ദിബ്ബവാദേഹി ഗീതാ വാക്യാദീഹി വാദേസും ലദ്ധാനുരൂപതോ വജ്ജേസും തദാതി അത്ഥോ.

൩൭൫. **വജ്ജമാനേസു തൂരേസൂ**തി മനുസ്സനാഗതൂരിയേസു പഞ്ചങ്ഗികേസു വജ്ജമാനേസു . **ദേവാ തൂരാനി വജ്ജയു**ന്തി ചാതുമഹാരാജികാ ദേവാ ദിബ്ബതൂരിയാനി വജ്ജിംസു വാദേസുന്തി അത്ഥോ. **ഉഭിന്നം സദ്ദം സുത്വാ**തി ഉഭിന്നം ദേവമനുസ്സാനം ഭേരിസദ്ദം സുത്വാ. തിലോകഗരുസമാനോപി ബുദ്ധോ **സമ്പബുജ്ഝഥ** ജാനാതി സുണാതീതി അത്ഥോ.

൩൭൬. **നിമന്തേത്വാന സമ്ബുദ്ധ**ന്തി സസാവകസങ്ഘം സമ്ബുദ്ധം സ്വാതനായ നിമന്തേത്വാ പരിവാരേത്വാ. **സകഭവന**ന്തി അത്തനോ നാഗഭവനം ഉപാഗമിം. ഗന്ത്വാ ച **ആസനം പഞ്ഞപേത്വാ**നാതി രത്തിട്ഠാനദിവാട്ഠാനകുടിമണ്ഡപസയനനിസീദനട്ഠാനാനി പഞ്ഞാപേത്വാ സജ്ജേത്വാതി അത്ഥോ. **കാലമാരോചയിം അഹ**ന്തി എവം കതപുബ്ബവിധാനോ അഹം “കാലോ, ഭന്തേ, നിട്ഠിതം ഭത്ത”ന്തി കാലം ആരോചയിം വിഞ്ഞാപേസിം.

൩൮൦. **ഖീണാസവസഹസ്സേഹീ**തി തദാ സോ ഭഗവാ അരഹന്തസഹസ്സേഹി പരിവുതോ ലോകനായകോ സബ്ബാ ദിസാ ഓഭാസേന്തോ മേ ഭവനം **ഉപാഗമി** സമ്പത്തോതി അത്ഥോ.

൩൮൧. അത്തനോ ഭവനം പവിട്ഠം ഭഗവന്തം ഭോജനാകാരം ദസ്സേന്തോ **ഉപവിട്ഠം മഹാവീര**ന്തിആദിമാഹ. തം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവ.

൩൮൩. **ഓക്കാകകുലസമ്ഭവോ**തി ഓക്കാകരഞ്ഞോ പരമ്പരാഗതരാജകുലേ ഉപ്പന്നോ സകലജമ്ബുദീപേ പാകടരാജകുലേ ഉപ്പന്നോ വാ **ഗോത്തേന** ഗോത്തവസേന ഗോതമോ നാമ സത്ഥാ മനുസ്സലോകേ ഭവിസ്സതി.

൩൮൫. **സോ പച്ഛാ പബ്ബജിത്വാന**ാതി സോ നാഗരാജാ പച്ഛാ പച്ഛിമഭവേ **കുസലമൂലേന** പുഞ്ഞസമ്ഭാരേന **ചോദിതോ** ഉയ്യോജിതോ സാസനേ പബ്ബജിത്വാ ഗോതമസ്സ ഭഗവതോ ദുതിയോ അഗ്ഗസാവകോ ഹേസ്സതീതി ബ്യാകരണമകാസി.

൩൮൬. **ആരദ്ധവീരിയോ**തി ഠാനനിസജ്ജാദീസു ഇരിയാപഥേസു വീരിയവാ. **പഹിതത്തോ**തി നിബ്ബാനേ പേസിതചിത്തോ . **ഇദ്ധിയാ പാരമിം ഗതോ**തി “ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം

ഭിക്ഖൂനം ഇദ്ധിമന്താനം യദിദം മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ"തി (അം നിം ൧.൧൮൦, ൧൯൦) അധിട്ഠാനിദ്ധിവികുബ്ബനിദ്ധികമ്മവിപാകജിദ്ധിആദീസു പാരമിം പരിയോസാനം ഗതോ പത്തോ. **സബ്ബാസവേതി ആ** സമന്തതോ സവനതോ പവത്തനതോ "ആസവാ"തി ലദ്ധനാമേ കാമഭവദിട്ഠിഅവിജ്ജാധമ്മേ സബ്ബേ **പരിഞ്ഞായ** സമന്തതോ അഞ്ഞായ ജാനിത്വാ പജഹിത്വാ **അനാസവോ** നിക്കിലേസോ. **നിബ്ബായിസ്സതീ**തി കിലേസഖന്ധപരിനിബ്ബാനേന നിബ്ബായിസ്സതീതി സമ്ബന്ധോ.

൩൯൦. ഏവം ഥേരോ അത്തനോ പുഞ്ഞവസേന ലദ്ധബ്യാകരണം വത്വാ പുന പാപചരിയം പകാസേന്തോ **പാപമിത്തോപനിസ്സായാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **പാപമിത്തേ** പാപകേ ലാമകേ മിത്തേ **ഉപനിസ്സായ** നിസ്സയേ കത്വാ തേഹി സംസഗ്ഗോ ഹുത്വാതി അത്ഥോ.

തത്രായമനുപുബ്ബീ കഥാ - ഏകസ്മിം സമയേ തിത്ഥിയാ സന്നിപതിത്വാ മന്തേസും - "ജാനാഥാവുസോ, കേന കാരണേന സമണസ്സ ഗോതമസ്സ ലാഭസക്കാരോ മഹാ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തോ"തി? "ന ജാനാമ". "തുമ്ഹേ പന ന ജാനാഥാ"തി? "ആമ, ജാനാമ" - മോഗ്ഗല്ലാനം നാമ ഏകം ഭിക്ഖും നിസ്സായ ഉപ്പന്നോ . സോ ഹി ദേവലോകം ഗന്ത്വാ ദേവതാഹി കതകമ്മം പുച്ഛിത്വാ ആഗന്ത്വാ മനുസ്സാനം കഥേസി - "ഇദം നാമ കത്വാ ഏവരൂപം സമ്പത്തിം ലഭന്തീ"തി. നിരയേ നിബ്ബത്താനമ്പി കമ്മം പുച്ഛിത്വാ ആഗന്ത്വാ മനുസ്സാനം കഥേസി - "ഇദം നാമ കത്വാ ഏവരൂപം ദുക്ഖം അനുഭവന്തീ"തി. മനുസ്സാ തസ്സ കഥം സുത്വാ മഹന്തം ലാഭസക്കാരം അഭിഹരന്തി. സചേ തം മാരേതും സക്ഖിസ്സാമ, സോ ലാഭസക്കാരോ അമ്ഹാകം നിബ്ബത്തിസ്സതി, അത്ഥേസോ ഉപായോതി സബ്ബേ ഏകച്ഛന്ദാ ഹുത്വാ "യംകിഞ്ചി കത്വാ തം മാരേസ്സാമാ"തി അത്തനോ ഉപട്ഠാകേ സമാദപേത്വാ കഹാപണസഹസ്സം ലഭിത്വാ പുരിസഘാതകേ ചോരേ പക്കോസാപേത്വാ "മഹാമോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരോ നാമ സമണസ്സ ഗോതമസ്സ സാവകോ കാളസിലായം വസതി, തുമ്ഹേ തത്ഥ ഗന്ത്വാ തം മാരേഥാ"തി തേസം തം സഹസ്സം അദംസു. ചോരാ ധനലാഭേന സമ്പടിച്ഛിത്വാ "ഥേരം മാരേസ്സാമാ"തി ഗന്ത്വാ തസ്സ വസനട്ഠാനം പരിവാരേസും. ഥേരോ തേഹി പരിക്ഖിത്തഭാവം ഞത്വാ കുഞ്ചികച്ഛിദ്ദേന നിക്ഖമിത്വാ പക്കാമി. ചോരാ തം ദിവസം ഥേരം അദിസ്വാ പുനേകദിവസം തസ്സ വസനട്ഠാനം പരിക്ഖിപിംസു. ഥേരോ ഞത്വാ കണ്ണികാമണ്ഡലം ഭിന്ദിത്വാ ആകാസം പക്ഖന്ദി. ഏവം തേ പഠമമാസേപി, മജ്ഝിമമാസേപി ഥേരം ഗഹേതും നാസക്ഖിംസു. പച്ഛിമമാസേ പന സമ്പത്തേ ഥേരോ അത്തനാ കതകമ്മസ്സ ആകഡ്ഢനഭാവം ഞത്വാ ന അപഗച്ഛി. ചോരാ തം പഹരന്താ തണ്ഡുലകമത്താനി അട്ഠീനി കരോന്താ ഭിന്ദിംസു. അഥ നം "മതോ"തി സഞ്ഞായ ഏകസ്മിം ഗുമ്ബപിട്ഠേ ഖിപിത്വാ പക്കമിംസു.

ഥേരോ , "സത്ഥാരം പസ്സിത്വാ വന്ദിത്വാവ പരിനിബ്ബായിസ്സാമീ"തി അത്തഭാവം ഝാനവേഠനേന വേഠേത്വാ ആകാസേന സത്ഥു സന്തികം ഗന്ത്വാ സത്ഥാരം വന്ദിത്വാ "ഭന്തേ, പരിനിബ്ബായിസ്സാമീ"തി ആഹ. "പരിനിബ്ബായിസ്സസി, മോഗ്ഗല്ലാനാ"തി? "ആമ, ഭന്തേ"തി. "കത്ഥ ഗന്ത്വാ പരിനിബ്ബായിസ്സസീ"തി? "കാളസിലാപദേസം, ഭന്തേ"തി. "തേന ഹി, മോഗ്ഗല്ലാന, മയ്ഹം ധമ്മം കഥേത്വാ യാഹി. താദിസസ്സ ഹി മേ സാവകസ്സ ന ദാനി ദസ്സനം അത്ഥീ"തി. സോ "ഏവം കരിസ്സാമി, ഭന്തേ"തി സത്ഥാരം വന്ദിത്വാ ആകാസം ഉപ്പതിത്വാ സാരിപുത്തത്ഥേരോ വിയ പരിനിബ്ബാനദിവസേ നാനപ്പകാരാ ഇദ്ധിയോ കത്വാ ധമ്മം കഥേത്വാ സത്ഥാരം വന്ദിത്വാ കാളസിലാപദേസം ഗന്ത്വാ പരിനിബ്ബായി. "ഥേരം കിര ചോരാ മാരേസു"ന്തി അയം കഥാ സകലജമ്ബുദീപേ പത്ഥരി.

രാജാ അജാതസത്തു ചോരേ പരിയേസനത്ഥായ ചരപുരിസേ പയോജേസി. തേസു ചോരേസു സുരാപാനേ സുരം പിവന്തേസു മദ്ദേസു ഏകോ ഏകസ്സ പിട്ഠിം പഹരിത്വാ പാതേസി. സോ തം സന്തജ്ജേന്തോ "അമ്ഭോ ദുബ്ബിനീത ത്വം, കസ്മാ മേ പിട്ഠിം പഹരിത്വാ പാതേസി, കിം പന, അരേ ദുട്ഠചോര, തയാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരോ പഠമം പഹതോ"തി ആഹ. "കിം പന ത്വം മയാ പഠമം പഹതഭാവം ന ജാനാസീ"തി? ഏവം ഏതേസം "മയാ പഹതോ, മയാ പഹതോ"തി വദന്താനം സുത്വാ തേ ചരപുരിസാ സബ്ബേ തേ ചോരേ ഗഹേത്വാ രഞ്ഞോ ആരോചേസും. രാജാ തേ ചോരേ പക്കോസാപേത്വാ പുച്ഛി - "തുമ്ഹേഹി ഥേരോ മാരിതോ"തി? "ആമ, ദേവാ"തി. "കേഹി തുമ്ഹേ ഉയ്യോജിതാ"തി? "നഗ്ഗസമണേഹി, ദേവാ"തി. രാജാ പഞ്ചസതേ നഗ്ഗസമണേ ഗാഹാപേത്വാ പഞ്ചസതേഹി ചോരേഹി സദ്ധിം രാജങ്ഗണേ നാഭിപമാണേസു ആവാടേസു നിഖണാപേത്വാ പലാലേഹി പടിച്ഛാദേത്വാ അഗ്ഗിം ദാപേസി. അഥ നേസം ഝാമഭാവം ജാനിത്വാ അയനങ്ഗലേഹി കസാപേത്വാ സബ്ബേ ഖണ്ഡാഖണ്ഡം കാരാപേസി. തദാ ഭിക്ഖൂ ധമ്മസഭായം കഥം സമുട്ഠാപേസും - "മഹാമോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരോ അത്തനോ അനനുരൂപമരണം പത്തോ"തി. സത്ഥാ ആഗന്ത്വാ "കായ നുത്ഥ, ഭിക്ഖവേ, ഏതരഹി കഥായ സന്നിസിന്നാ"തി പുച്ഛിത്വാ "ഇമായ നാമ, ഭന്തേ"തി വുത്തേ "മോഗ്ഗല്ലാനസ്സ, ഭിക്ഖവേ, ഇമസ്സേവ അത്തഭാവസ്സ അനനുരൂപം മരണം,

പുബ്ബേ പന തേന കതകമ്മസ്സ അനുരൂപമേവാ''തി വത്വാ ''കിം പനസ്സ, ഭന്തേ, പുബ്ബകമ്മ''ന്തി പുട്ഠോ തം വിത്ഥാരേത്വാ കഥേസി.

അതീതേ, ഭിക്ഖവേ, ബാരാണസിയം ഏകോ കുലപുത്തോ സയമേവ കോട്ടനപചനാദീനി കരോന്തോ മാതാപിതരോ പടിജഗ്ഗി. അഥസ്സ മാതാപിതരോ ''താത, ത്വം ഏകകോവ ഗേഹേ ച അരഞ്ഞേ ച കമ്മം കരോന്തോ കിലമസി, ഏകം തേ കുമാരികം ആനേസ്സാമാ''തി വത്വാ ''അമ്മതാതാ, യാവ തുമ്ഹേ ജീവഥ, താവ വോ സഹത്ഥാ ഉപട്ഠഹിസ്സാമീ''തി തേന പടിക്ഖിത്താപി പുനപ്പുനം യാചിത്വാ കുമാരികം ആനേസും. സാ കതിപാഹമേവ തേ ഉപട്ഠഹിത്വാ പച്ഛാ തേസം ദസ്സനമപി അനിച്ഛന്തീ - ''ന സക്കാ തവ മാതാപിതൂഹി സദ്ധിം ഏകട്ഠാനേ വസിതു''ന്തി ഉജ്ഝായിത്വാ തസ്മിം അത്തനോ കഥം അഗ്ഗണ്ഹന്തേ തസ്സ ബഹിഗതകാലേ മകചിവാകഖണ്ഡാനി ച യാഗുഫേണകേ ച ഗഹേത്വാ തത്ഥ തത്ഥ ആകിരിത്വാ തേനാഗന്ത്വാ ''കിം ഇദ''ന്തി പുട്ഠാ ''ഇമേസം മഹല്ലകഅന്ധാനം ഏതം കമ്മം, സബ്ബം ഗേഹം കിലിട്ഠം കരോന്താ വിചരന്തി, ന സക്കാ ഏതേഹി സദ്ധിം ഏകട്ഠാനേ വസിതു''ന്തി ഏവം തായ പുനപ്പുനം കഥിയമാനായ ഏവരൂപോപി പൂരിതപാരമീ സത്തോ മാതാപിതൂഹി സദ്ധിം ഭിജ്ജി. സോ ''ഹോതു, ജാനിസ്സാമി നേസം കത്തബ്ബകമ്മ''ന്തി തേ ഭോജേത്വാ ''അമ്മതാതാ, അസുകട്ഠാനേ നാമ തുമ്ഹാകം ഞാതകാ ആഗമനം പച്ചാസീസന്തി, തത്ഥ ഗമിസ്സാമാ''തി തേ യാനകം ആരോപേത്വാ ആദായ ഗച്ഛന്തോ അടവിമജ്ഝം പത്തകാലേ ''താത, രസ്മിയോ ഗണ്ഹഥ, ഗോണാ ദണ്ഡസഞ്ഞായ ഗമിസ്സന്തി, ഇമസ്മിം ഠാനേ ചോരാ വസന്തി, അഹം ഓതരിത്വാ ചരാമീ''തി പിതു ഹത്ഥേ രസ്മിയോ ദത്വാ ഓതരിത്വാ ഗച്ഛന്തോ സദ്ദം പരിവത്തേത്വാ ചോരാനം ഉട്ഠിതസദ്ദമകാസി. മാതാപിതരോ സദ്ദം സുത്വാ ''ചോരാ ഉട്ഠിതാ''തി സഞ്ഞായ ''താത, ചോരാ ഉട്ഠിതാ, മഹല്ലകാ മയം, ത്വം അത്താനമേവ രക്ഖാഹീ''തി ആഹംസു. സോ മാതാപിതരോ വിരവന്തേപി ചോരസദ്ദം കരോന്തോ കോട്ടേത്വാ മാരേത്വാ അടവിയം ഖിപിത്വാ പച്ചാഗമി.

സത്ഥാ ഇദം തസ്സ പുബ്ബകമ്മം കഥേത്വാ ''ഭിക്ഖവേ, മോഗ്ഗല്ലാനോ എത്തകം കമ്മം കത്വാ അനേകവസ്സസതസഹസ്സാനി നിരയേ പച്ചിത്വാ താവ പക്കാവസേസേന അത്തഭാവസതേ ഏവമേവ കോട്ടേത്വാ സംചുണ്ണോ മരണം പത്തോ, ഏവം മോഗ്ഗല്ലാനേന അത്തനോ കമ്മാനുരൂപമേവ മരണം ലദ്ധം. പഞ്ചഹി ചോരസതേഹി സദ്ധിം പഞ്ചതിത്ഥിയസതാനിപി മമ പുത്തം അപ്പദുട്ഠം ദുസ്സേത്വാ അനുരൂപമേവ മരണം ലഭിംസു. അപ്പദുട്ഠേസു ഹി പദുസ്സന്തോ ദസഹി കാരണേഹി അനയബ്യസനം പാപുണാതിയേവാ''തി അനുസന്ധിം ഘടേത്വാ ധമ്മം ദേസേന്തോ ഇമാ ഗാഥാ അഭാസി -

> ''യോ ദണ്ഡേന അദണ്ഡേസു, അപ്പദുട്ഠേസു ദുസ്സതി;
> ദസന്നമഞ്ഞതരം ഠാനം, ഖിപ്പമേവ നിഗച്ഛതി.
>
> ''വേദനം ഫരുസം ജാനിം, സരീരസ്സ വ ഭേദനം;
> ഗരുകം വാപി ആബാധം, ചിത്തക്ഖേപം വ പാപുണേ.
>
> ''രാജതോ വാ ഉപസഗ്ഗം, അബ്ഭക്ഖാനം വ ദാരുണം;
> പരിക്ഖയം വ ഞാതീനം, ഭോഗാനം വ പഭങ്ഗുനം.
>
> ''അഥവസ്സ അഗാരാനി, അഗ്ഗി ഡഹതി പാവകോ;
> കായസ്സ ഭേദാ ദുപ്പഞ്ഞോ, നിരയം സോപപജ്ജതീ''തി. (ധ॰ പ॰ ൧൩൭-൧൪൦);

൩൯൩. പവിവേകമനുയുത്തോതി പകാരേന വിവേകം ഏകീഭാവം അനുയുത്തോ യോജിതോ യുത്തപ്പയുത്തോ. **സമാധിഭാവനാരതോ**തി പഠമജ്ഝാനാദിഭാവനായ രതോ അല്ലീനോ ച. **സബ്ബാസവേ** സകലകിലേസേ, **പരിഞ്ഞായ** ജാനിത്വാ പജഹിത്വാ, **അനാസവോ** നിക്കിലേസോ വിഹരാമീതി സമ്ബന്ധോ.

൩൯൪. ഇദാനി അത്തനോ പുഞ്ഞസമ്ഭാരവസേന പുബ്ബചരിതസ്സ ഫലം ദസ്സേന്തോ **ധരണിമ്പി സുഗമ്ഭീര**ന്തിആദിമാഹ.

തത്രായമനുപുബ്ബീകഥാ - **ബുദ്ധേന ചോദിതോ**തി സമ്മാസമ്ബുദ്ധേന ചോദിതോ ഉയ്യോജിതോ. **ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ പേക്ഖതോ**തി മഹതോ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ പസ്സന്തസ്സ. **മിഗാരമാതുപാസാദം, പാദങ്ഗുട്ഠേന കമ്പയീ**തി പുബ്ബാരാമേ വിസാഖായ മഹാഉപാസികായ കാരിതം സഹസ്സത്ഥമ്ഭപടിമണ്ഡിതം മഹാപാസാദം അത്തനോ പാദങ്ഗുട്ഠേന കമ്പേസിം. ഏകസ്മിഞ്ഹി സമയേ പുബ്ബാരാമേ യഥാവുത്തപാസാദേ ഭഗവതി വിഹരന്തേ സമ്ബഹുലാ നവകതരാ ഭിക്ഖൂ ഉപരിപാസാദേ നിസിന്നാ സത്ഥാരമ്പി അചിന്തേത്വാ തിരച്ഛാനകഥം കഥേതുമാരദ്ധാ. തം സുത്വാ

ഭഗവാ തേ സംവേജേത്വാ അത്തനോ ധമ്മദേസനായ ഭാജനഭൂതേ കാതുകാമോ ആയസ്മന്തം മഹാമോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരം ആമന്തേസി - "പസ്സസി ത്വം, മോഗ്ഗല്ലാന, നവേ ഭിക്ഖൂ തിരച്ഛാനകഥമനുയുത്തേ"തി തം സുത്വാ ഥേരോ സത്ഥു അജ്ഝാസയം ഞത്വാ അഭിഞ്ഞാപാദകം ആപോകസിണാരമ്മണം ചതുത്ഥജ്ഝാനം സമാപജ്ജിത്വാ വുട്ഠായ "പാസാദസ്സ പതിട്ഠിതോകാസം ഉദകം ഹോതൂ"തി അധിട്ഠായ പാസാദമത്ഥകേ ഥുപികം പാദങ്ഗുട്ഠേന പഹരി, പാസാദോ ഓനമിത്വാ ഏകേന പസ്സേന അട്ഠാസി. പുനപി പഹരി, അപരേനപി പസ്സേന അട്ഠാസി. തേ ഭിക്ഖൂ ഭീതാ സംവിഗ്ഗാ പാസാദസ്സ പതനഭയേന തതോ നിക്ഖമിത്വാ ഭഗവതോ സമീപേ അട്ഠംസു. സത്ഥാ തേസം അജ്ഝാസയം ഓലോകേത്വാ ധമ്മം ദേസേസി. തം സുത്വാ തേസു കേചി സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠഹിംസു, കേചി സകദാഗാമിഫലേ, കേചി അനാഗാമിഫലേ, കേചി അരഹത്തഫലേ പതിട്ഠഹിംസു. സ്വായമത്ഥോ പാസാദകമ്പനസുത്തേന ദീപേതബ്ബോ.

വേജയന്തപാസാദന്തി സോ വേജയന്തപാസാദോ താവതിംസഭവനേ യോജനസഹസ്സുബ്ബേധോ അനേകസഹസ്സനിയ്യൂഹകൂടാഗാരപടിമണ്ഡിതോ ദേവാസുരസങ്ഗാമേ അസുരേ ജിനിത്വാ സക്കേ ദേവാനമിന്ദേ നഗരമജ്ഝേ ഠിതേ ഉട്ഠിതോ വിജയന്തേന നിബ്ബത്തത്താ "വേജയന്തോ"തി ലദ്ധനാമോ പാസാദോ, തം സന്ധായാഹ - "വേജയന്തപാസാദ"ന്തി, തമ്പി അയം ഥേരോ പാദങ്ഗുട്ഠേന കമ്പേതി. ഏകസ്മിഞ്ഹി സമയേ ഭഗവന്തം പുബ്ബാരാമേ വിഹരന്തം സക്കോ ദേവരാജാ ഉപസങ്കമിത്വാ തണ്ഹാസങ്ഖയവിമുത്തിം പുച്ഛി. തസ്സ ഭഗവാ വിസ്സജ്ജേസി. സോ തം സുത്വാ അത്തമനോ പമുദിതോ അഭിവാദേത്വാ പദക്ഖിണം കത്വാ അത്തനോ ദേവലോകമേവ ഗതോ. അഥായസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ഏവം ചിന്തേസി - "അയം സക്കോ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ ഏവരൂപം ഗമ്ഭീരനിബ്ബാനപടിസംയുത്തം പഞ്ഹം പുച്ഛി, ഭഗവതാ ച പഞ്ഹോ വിസ്സജ്ജിതോ, കിം നു ഖോ ജാനിത്വാ ഗതോ, ഉദാഹു അജാനിത്വാ . യംനൂനാഹം ദേവലോകം ഗന്ത്വാ തമത്ഥം ജാനേയ്യ"ന്തി? സോ താവദേവ താവതിംസഭവനം ഗന്ത്വാ സക്കം ദേവാനമിന്ദം തമത്ഥം പുച്ഛി. സക്കോ ദിബ്ബസമ്പത്തിയാ പമത്തോ ഹുത്വാ വിക്ഖേപം അകാസി. ഥേരോ തസ്സ സംവേഗജനനത്ഥം വേജയന്തപാസാദം പാദങ്ഗുട്ഠേന കമ്പേസി. തേന വുത്തം -

"യോ വേജയന്തപാസാദം, പാദങ്ഗുട്ഠേന കമ്പയി;
ഇദ്ധിബലേനുപത്ഥദ്ധോ, സംവേജേസി ച ദേവതാ"തി. (മ॰ നി॰ ൧.൫൧൩);

അയം പനത്ഥോ - ചൂളതണ്ഹാസങ്ഖയവിമുത്തിസുത്തേന (മ॰ നി॰ ൧.൩൯൦ ആദയോ) ദീപേതബ്ബോ. കമ്പിതാകാരോ ഹേട്ഠാ വുത്തോയേവ. "സക്കം സോ പരിപുച്ഛതീ"തി (മ॰ നി॰ ൧.൫൧൩) യഥാവുത്തമേവ ഥേരസ്സ തണ്ഹാസങ്ഖയവിമുത്തിപുച്ഛം സന്ധായ വുത്തം. തേനാഹ - "അപാവുസോ, ജാനാസി, തണ്ഹക്ഖയവിമുത്തിയോ"തി? തസ്സ സക്കോ വിയാകാസി. ഇദം ഥേരേന പാസാദകമ്പനേ കതേ സംവിഗ്ഗഹദയേന പമാദം പഹായ യോനിസോ മനസി കരിത്വാ പഞ്ഹസ്സ ബ്യാകതഭാവം സന്ധായ വുത്തം. സത്ഥാരാ ദേസിതനിയാമേനേവ ഹി സോ തദാ കഥേസി. തേനാഹ - "പഞ്ഹം പുട്ഠോ യഥാതഥ"ന്തി (മ॰ നി॰ ൧.൫൧൩). തത്ഥ **സക്കം സോ പരിപുച്ഛതീ**തി സക്കം ദേവരാജം മഹാമോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരോ സത്ഥാരാ ദേസിതായ തണ്ഹാസങ്ഖയവിമുത്തിയാ സമ്മദേവ ഗഹിതഭാവം പുച്ഛി. അതീതത്ഥേ ഹി ഇദം വത്തമാനവചനം. **അപാവുസോ, ജാനാസീ**തി ആവുസോ, അപി ജാനാസി, കിം ജാനാസി? **തണ്ഹക്ഖയവിമുത്തിയോ**തി (മ॰ നി॰ ൧.൫൧൩) തണ്ഹാസങ്ഖയവിമുത്തിയോ സത്ഥാരാ തുയ്ഹം ദേസിതാ, തഥാ "കിം ജാനാസീ"തി പുച്ഛതി. തണ്ഹക്ഖയവിമുത്തിയോതി വാ തണ്ഹാസങ്ഖയവിമുത്തിസുത്തസ്സ ദേസനം പുച്ഛതി.

ബ്രഹ്മാനന്തി മഹാബ്രഹ്മാനം. **സുധമ്മായാഭിതോ സഭ**ന്തി (മ॰ നി॰ ൧.൫൧൩) സുധമ്മായ സഭായ. അയം പന ബ്രഹ്മലോകേ സുധമ്മാ സഭാ, ന താവതിംസഭവനേ. സുധമ്മാസഭാവിരഹിതോ ദേവലോകോ നാമ നത്ഥി. "അജ്ജാപി തേ, ആവുസോ, സാ ദിട്ഠി, യാ തേ ദിട്ഠി പുരേ അഹൂ"തി ഇമം ബ്രഹ്മലോകം ഉപഗന്തും സമത്ഥോ നത്ഥി കോചി സമണോ വാ ബ്രാഹ്മണോ വാ. സത്ഥു ഇധാഗമനതോ പുബ്ബേ യാ തുയ്ഹം ദിട്ഠി അഹോസി, കിം അജ്ജാപി ഇദാനിപി സാ ദിട്ഠി ന വിഗതാതി? **പസ്സസി വീതിവത്തന്തം ബ്രഹ്മലോകേ പഭസ്സര**ന്തി ബ്രഹ്മലോകേ വീതിപതന്തം മഹാകപ്പിനമഹാകസ്സപാദീഹി സാവകേഹി പരിവാരിതസ്സ തേജോധാതും സമാപജ്ജിത്വാ നിസിന്നസ്സ സസാവകസ്സ ഭഗവതോ ഓകാസം പസ്സസീതി അത്ഥോ. ഏകസ്മിഞ്ഹി സമയേ ഭഗവാ ബ്രഹ്മലോകേ സുധമ്മായ സഭായ സന്നിപതിത്വാ സന്നിസിന്നസ്സ "അത്ഥി നു ഖോ കോചി സമണോ വാ ബ്രാഹ്മണോ വാ ഏവംമഹിദ്ധികോ, സോ ഇധ ആഗന്തും സക്കുണേയ്യാ"തി ചിന്തേന്തസ്സ ബ്രഹ്മുനോ ചിത്തമഞ്ഞായ തത്ഥ ഗന്ത്വാ ബ്രഹ്മുനോ മത്ഥകേ ആകാസേ നിസിന്നോ തേജോധാതും സമാപജ്ജിത്വാ ഓഭാസം മുഞ്ചന്തോ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനാദീനം ആഗമനം ചിന്തേസി. സഹ ചിന്തനേന തേപി തത്ഥ ഗന്ത്വാ സത്ഥാരം വന്ദിത്വാ സത്ഥു അജ്ഝാസയം ഞത്വാ തേജോധാതും സമാപജ്ജിത്വാ പച്ചേകദിസാസു നിസീദിത്വാ ഓഭാസം വിസ്സജ്ജേസും. സകലബ്രഹ്മലോകോ

ഏകോഭാസോ അഹോസി. സത്ഥാ ബ്രഹ്മുനോ കല്ലചിത്തതം ഞത്വാ ചതുസച്ചപകാസനം ധമ്മം ദേസേസി. ദേസനാപരിയോസാനേ അനേകാനി ബ്രഹ്മസഹസ്സാനി മഗ്ഗഫലേസു പതിട്ഠഹിംസു. തം സന്ധായ ചോദേന്തോ **അജ്ജാപി തേ, ആവുസോ, സാ ദിട്ഠീ**തി ഗാഥമാഹ. അയം പനത്ഥോ ബകബ്രഹ്മസുത്തേന (സം॰ നി॰ ൧.൧൭൫) ദീപേതബ്ബോ. വുത്തം ഹേതം (സം॰ നി॰ ൧.൧൭൬) -

"ഏകം സമയം ഭഗവാ സാവത്ഥിയം വിഹരതി ജേതവനേ അനാഥപിണ്ഡികസ്സ ആരാമേ. തേന ഖോ പന സമയേന അഞ്ഞതരസ്സ ബ്രഹ്മുനോ ഏവരൂപം പാപകം ദിട്ഠിഗതം ഉപ്പന്നം ഹോതി - 'നത്ഥി സമണോ വാ ബ്രാഹ്മണോ വാ യോ ഇധ ആഗച്ഛേയ്യാ'തി. അഥ ഖോ ഭഗവാ തസ്സ ബ്രഹ്മുനോ ചേതസാ ചേതോപരിവിതക്കമഞ്ഞായ സേയ്യഥാപി നാമ ബലവാ പുരിസോ സമിഞ്ജിതം വാ ബാഹം പസാരേയ്യ , പസാരിതം വാ ബാഹം സമിഞ്ജേയ്യ; ഏവമേവ ജേതവനേ അന്തരഹിതോ തസ്മിം ബ്രഹ്മലോകേ പാതുരഹോസി. അഥ ഖോ ഭഗവാ തസ്സ ബ്രഹ്മുനോ ഉപരിവേഹാസം പല്ലങ്കേന നിസീദി തേജോധാതും സമാപജ്ജിത്വാ.

"അഥ ഖോ ആയസ്മതോ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനസ്സ ഏതദഹോസി 'കഹം നു ഖോ ഭഗവാ ഏതരഹി വിഹരതീ'തി? അദ്ദസ ഖോ ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ഭഗവന്തം ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാ വിസുദ്ധേന അതിക്കന്തമാനുസകേന തസ്സ ബ്രഹ്മുനോ ഉപരിവേഹാസം പല്ലങ്കേന നിസിന്നം തേജോധാതും സമാപന്നം. ദിസ്വാന സേയ്യഥാപി നാമ ബലവാ പുരിസോ സമിഞ്ജിതം വാ ബാഹം പസാരേയ്യ, പസാരിതം വാ ബാഹം സമിഞ്ജേയ്യ; ഏവമേവ ജേതവനേ അന്തരഹിതോ തസ്മിം ബ്രഹ്മലോകേ പാതുരഹോസി. അഥ ഖോ ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ പുരത്ഥിമം ദിസം നിസ്സായ തസ്സ ബ്രഹ്മുനോ ഉപരിവേഹാസം പല്ലങ്കേന നിസീദി തേജോധാതും സമാപജ്ജിത്വാ നീചതരം ഭഗവതോ.

"അഥ ഖോ ആയസ്മതോ മഹാകസ്സപസ്സ ഏതദഹോസി - 'കഹം നു ഖോ ഭഗവാ ഏതരഹി വിഹരതീ'തി? അദ്ദസ ഖോ ആയസ്മാ മഹാകസ്സപോ ഭഗവന്തം ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാ വിസുദ്ധേന അതിക്കന്തമാനുസകേന തസ്സ ബ്രഹ്മുനോ ഉപരിവേഹാസം പല്ലങ്കേന നിസിന്നം തേജോധാതും സമാപന്നം. ദിസ്വാന സേയ്യഥാപി നാമ ബലവാ പുരിസോ...പേ॰... ഏവമേവ ജേതവനേ അന്തരഹിതോ തസ്മിം ബ്രഹ്മലോകേ പാതുരഹോസി. അഥ ഖോ ആയസ്മാ മഹാകസ്സപോ ദക്ഖിണം ദിസം നിസ്സായ തസ്സ ബ്രഹ്മുനോ ഉപരിവേഹാസം പല്ലങ്കേന നിസീദി തേജോധാതും സമാപജ്ജിത്വാ നീചതരം ഭഗവതോ.

"അഥ ഖോ ആയസ്മതോ മഹാകപ്പിനസ്സ ഏതദഹോസി - 'കഹം നു ഖോ ഭഗവാ ഏതരഹി വിഹരതീ'തി? അദ്ദസ ഖോ ആയസ്മാ മഹാകപ്പിനോ ഭഗവന്തം ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാ വിസുദ്ധേന അതിക്കന്തമാനുസകേന തസ്സ ബ്രഹ്മുനോ ഉപരിവേഹാസം പല്ലങ്കേന നിസിന്നം തേജോധാതും സമാപന്നം. ദിസ്വാന സേയ്യഥാപി നാമ ബലവാ പുരിസോ...പേ॰... ഏവമേവ ജേതവനേ അന്തരഹിതോ തസ്മിം ബ്രഹ്മലോകേ പാതുരഹോസി. അഥ ഖോ ആയസ്മാ മഹാകപ്പിനോ പച്ഛിമം ദിസം നിസ്സായ തസ്സ ബ്രഹ്മുനോ ഉപരിവേഹാസം പല്ലങ്കേന നിസീദി തേജോധാതും സമാപജ്ജിത്വാ നീചതരം ഭഗവതോ.

"അഥ ഖോ ആയസ്മതോ അനുരുദ്ധസ്സ ഏതദഹോസി - 'കഹം നു ഖോ ഭഗവാ ഏതരഹി വിഹരതീ'തി? അദ്ദസ ഖോ ആയസ്മാ അനുരുദ്ധോ ഭഗവന്തം ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാ വിസുദ്ധേന അതിക്കന്തമാനുസകേന തസ്സ ബ്രഹ്മുനോ ഉപരിവേഹാസം പല്ലങ്കേന നിസിന്നം തേജോധാതും സമാപന്നം. ദിസ്വാന സേയ്യഥാപി നാമ ബലവാ പുരിസോ...പേ॰... ഏവമേവ ജേതവനേ അന്തരഹിതോ തസ്മിം ബ്രഹ്മലോകേ പാതുരഹോസി. അഥ ഖോ ആയസ്മാ അനുരുദ്ധോ ഉത്തരം ദിസം നിസ്സായ തസ്സ ബ്രഹ്മുനോ ഉപരിവേഹാസം പല്ലങ്കേന നിസീദി തേജോധാതും സമാപജ്ജിത്വാ നീചതരം ഭഗവതോ".

അഥ ഖോ ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ തം ബ്രഹ്മാനം ഗാഥായ അജ്ഝഭാസി -

"അജ്ജാപി തേ ആവുസോ സാ ദിട്ഠി, യാ തേ ദിട്ഠി പുരേ അഹു;
പസ്സസി വീതിവത്തന്തം, ബ്രഹ്മലോകേ പഭസ്സര"ന്തി.

"ന മേ മാരിസ സാ ദിട്ഠി, യാ മേ ദിട്ഠി പുരേ അഹു;
പസ്സാമി വീതിവത്തന്തം, ബ്രഹ്മലോകേ പഭസ്സരം;
സ്വാഹം അജ്ജ കഥം വജ്ജം, അഹം നിച്ചോമ്ഹി സസ്സതോ"തി.

"അഥ ഖോ ഭഗവാ തം ബ്രഹ്മാനം സംവേജേത്വാ സേയ്യഥാപി നാമ ബലവാ പുരിസോ...പേ॰... ഏവമേവ തസ്മിം ബ്രഹ്മലോകേ അന്തരഹിതോ ജേതവനേ പാതുരഹോസി. അഥ

ഖോ സോ ബ്രഹ്മാ അഞ്ഞതരം ബ്രഹ്മപാരിസജ്ജം ആമന്തേസി - ‘ഏഹി ത്വം, മാരിസ, യേനായസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ തേനുപസങ്കമ, ഉപസങ്കമിത്വാ ആയസ്മന്തം മഹാമോഗ്ഗല്ലാനം ഏവം വദേഹി - “അത്ഥി നു ഖോ, മാരിസ മോഗ്ഗല്ലാന, അഞ്ഞേപി തസ്സ ഭഗവതോ സാവകാ ഏവംമഹിദ്ധികാ ഏവംമഹാനുഭാവാ സേയ്യഥാപി ഭവം മോഗ്ഗല്ലാനോ കസ്സപോ കപ്പിനോ അനുരുദ്ധോ”തി? ‘ഏവം, മാരിസാ’തി ഖോ സോ ബ്രഹ്മപാരിസജ്ജോ തസ്സ ബ്രഹ്മുനോ പടിസ്സുത്വാ യേനായസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ തേനുപസങ്കമി, ഉപസങ്കമിത്വാ ആയസ്മന്തം മഹാമോഗ്ഗല്ലാനം ഏതദവോച - ‘അത്ഥി നു ഖോ, മാരിസ മോഗ്ഗല്ലാന, അഞ്ഞേപി തസ്സ ഭഗവതോ സാവകാ ഏവംമഹിദ്ധികാ ഏവംമഹാനുഭാവാ സേയ്യഥാപി ഭവം മോഗ്ഗല്ലാനോ കസ്സപോ കപ്പിനോ അനുരുദ്ധോ’തി ? അഥ ഖോ ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ തം ബ്രഹ്മപാരിസജ്ജം ഗാഥായ അജ്ഝഭാസി -

“തേവിജ്ജാ ഇദ്ധിപത്താ ച, ചേതോപരിയായകോവിദാ;
ഖീണാസവാ അരഹന്തോ, ബഹൂ ബുദ്ധസ്സ സാവകാ”തി.

“അഥ ഖോ സോ ബ്രഹ്മപാരിസജ്ജോ ആയസ്മതോ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനസ്സ ഭാസിതം അഭിനന്ദിത്വാ അനുമോദിത്വാ യേന സോ ബ്രഹ്മാ തേനുപസങ്കമി, ഉപസങ്കമിത്വാ തം ബ്രഹ്മാനം ഏതദവോച - ‘ആയസ്മാ മാരിസ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ഏവമാഹ -

“‘തേവിജ്ജാ ഇദ്ധിപത്താ ച, ചേതോപരിയായകോവിദാ;
ഖീണാസവാ അരഹന്തോ, ബഹൂ ബുദ്ധസ്സ സാവകാ”’തി. -

ഇദമവോച സോ ബ്രഹ്മപാരിസജ്ജോ. അത്തമനോ ച സോ ബ്രഹ്മാ തസ്സ ബ്രഹ്മപാരിസജ്ജസ്സ ഭാസിതം അഭിനന്ദീതി (സം॰ നി॰ ൧.൧൭൬).

ഇദം സന്ധായ വുത്തം - “അയം പനത്ഥോ ബകബ്രഹ്മസുത്തേന ദീപേതബ്ബോ”തി.

മഹാനേരുനോ കൂടന്തി (മ॰ നി॰ ൧.൫൧൩) കൂടസീസേന സകലമേവ സിനേരുപബ്ബതരാജം വദസി. **വിമോക്ഖേന അപസ്സയീതി** (മ॰ നി॰ ൧.൫൧൩) ഝാനവിമോക്ഖേന നിസ്സയേന അഭിഞ്ഞായേന പസ്സയീതി അധിപ്പായോ. **വനന്തി** (മ॰ നി॰ ൧.൫൧൩) ജമ്ബുദീപം. സോ ഹി വനബാഹുല്ലതായ “വന”ന്തി വുത്തോ. തേനാഹ “ജമ്ബുമണ്ഡസ്സ ഇസ്സരോ”തി. **പുബ്ബവിദേഹാനന്തി** (മ॰ നി॰ ൧.൫൧൩) പുബ്ബവിദേഹട്ഠാനഞ്ച പുബ്ബവിദേഹന്തി അത്ഥോ. **യേ ച ഭൂമിസയാ നരാതി** (മ॰ നി॰ ൧.൫൧൩) ഭൂമിസയാ നരാ നാമ അപരഗോയാനഉത്തരകുരുകാ ച മനുസ്സാ. തേ ഹി ഗേഹാഭാവതോ “ഭൂമിസയാ”തി വുത്താ. തേപി സബ്ബേ അപസ്സയീതി സമ്ബന്ധോ. അയം പനത്ഥോ നന്ദോപനന്ദദമനേന ദീപേതബ്ബോ - ഏകസ്മിം കിര സമയേ അനാഥപിണ്ഡികോ ഗഹപതി ഭഗവതോ ധമ്മദേസനം സുത്വാ “സ്വേ, ഭന്തേ, പഞ്ചഹി ഭിക്ഖുസതേഹി സദ്ധിം മയ്ഹം ഗേഹേ ഭിക്ഖം ഗണ്ഹഥാ”തി നിമന്തേത്വാ പക്കാമി. തംദിവസഞ്ച ഭഗവതോ പച്ചൂസസമയേ ദസസഹസ്സിലോകധാതും ഓലോകേന്തസ്സ നന്ദോപനന്ദോ നാമ നാഗരാജാ ഞാണമുഖേ ആപാഥം ആഗച്ഛി. ഭഗവാ “അയം നാഗരാജാ മയ്ഹം ഞാണമുഖേ ആപാഥം ആഗച്ഛതി, കിം നു ഖോ ഭവിസ്സതീ”തി ആവജ്ജേന്തോ സരണഗമനസ്സ ഉപനിസ്സയം ദിസ്വാ “അയം മിച്ഛാദിട്ഠികോ തീസു രതനേസു അപ്പസന്നോ, കോ നു ഖോ ഇമം മിച്ഛാദിട്ഠികോ വിമോചേയ്യാ”തി ആവജ്ജേന്തോ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരം അദ്ദസ. തതോ പഭാതായ രത്തിയാ സരീരപടിജഗ്ഗനം കത്വാ ആയസ്മന്തം ആനന്ദം ആമന്തേസി - “ആനന്ദ, പഞ്ചന്നം ഭിക്ഖുസതാനം ആരോചേഹി - ‘തഥാഗതോ ദേവചാരികം ഗച്ഛതീ’”തി. തംദിവസഞ്ച നന്ദോപനന്ദസ്സ ആപാനഭൂമിം സജ്ജയിംസു. സോ ദിബ്ബരതനപല്ലങ്കേ ദിബ്ബേന സേതച്ഛത്തേന ധാരിയമാനോ തിവിധനാടകേഹി ചേവ നാഗപരിസായ ച പരിവുതോ ദിബ്ബഭാജനേസു ഉപട്ഠാപിതഅന്നപാനം ഓലോകയമാനോ നിസിന്നോ ഹോതി. അഥ ഖോ ഭഗവാ യഥാ നാഗരാജാ പസ്സതി, തഥാ കത്വാ തസ്സ വിമാനമത്ഥകേനേവ പഞ്ചഹി ഭിക്ഖുസതേഹി സദ്ധിം താവതിംസദേവലോകാഭിമുഖോ പായാസി.

തേന ഖോ പന സമയേന നന്ദോപനന്ദസ്സ നാഗരാജസ്സ ഏവരൂപം പാപകം ദിട്ഠിഗതം ഉപ്പന്നം ഹോതി “ഇമേ ഹി നാമ മുണ്ഡസമണകാ അമ്ഹാകം ഉപരിഭവനേന ദേവാനം താവതിംസാനം ഭവനം പവിസന്തിപി നിക്ഖമന്തിപി, ന ദാനി ഇതോ പട്ഠായ ഇമേസം അമ്ഹാകം മത്ഥകേ പാദപംസും ഓകിരന്താനം ഗന്തും ദസ്സാമീ”തി ഉട്ഠായ സിനേരുപാദം ഗന്ത്വാ തം അത്തഭാവം വിജഹിത്വാ സിനേരും സത്തക്ഖത്തും ഭോഗേഹി പരിക്ഖിപിത്വാ ഉപരി ഫണം കത്വാ താവതിംസഭവനം അവകുജ്ജേന ഫണേന പരിഗ്ഗഹേത്വാ അദസ്സനം ഗമേസി.

അഥ ഖോ ആയസ്മാ രട്ഠപാലോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - “പുബ്ബേ, ഭന്തേ, ഇമസ്മിം പദേസേ ഠിതോ സിനേരും പസ്സാമി, സിനേരുപരിഭണ്ഡം പസ്സാമി, താവതിംസം പസ്സാമി,

വേജയന്തം പസ്സാമി, വേജയന്തസ്സ പാസാദസ്സ ഉപരിധജം പസ്സാമി. കോ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഹേതു കോ പച്ചയോ, യം എതരഹി നേവ സിനേരും പസ്സാമി...പേ॰... ന വേജയന്തസ്സ പാസാദസ്സ ഉപരിധജം പസ്സാമീ"തി. "അയം, രട്ഠപാല, നന്ദോപനന്ദോ നാമ നാഗരാജാ തുമ്ഹാകം കുപിതോ സിനേരും സത്തക്ഖത്തും ഭോഗേഹി പരിക്ഖിപിത്വാ ഉപരി ഫണേന പടിച്ഛാദേത്വാ അന്ധകാരം കത്വാ ഠിതോ"തി. "ദമേമി നം, ഭന്തേ"തി. ന ഭഗവാ നം അനുജാനി. അഥ ഖോ ആയസ്മാ ഭദ്ദിയോ, ആയസ്മാ രാഹുലോതി അനുക്കമേന സബ്ബേപി ഭിക്ഖൂ ഉട്ഠഹിംസു. ഭഗവാ അനുജാനി.

അവസാനേ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരോ - "അഹം, ഭന്തേ, ദമേമി ന"ന്തി ആഹ. "ദമേഹി, മോഗ്ഗല്ലാനാ"തി ഭഗവാ അനുജാനി. ഥേരോ അത്തഭാവം വിജഹിത്വാ മഹന്തം നാഗരാജവണ്ണം അഭിനിമ്മിനിത്വാ നന്ദോപനന്ദം ചുദ്ദസക്ഖത്തും ഭോഗേഹി പരിക്ഖിപിത്വാ തസ്സ ഫണമത്ഥകേ അത്തനോ ഫണം ഠപേത്വാ സിനേരുനാ സദ്ധിം അഭിനിപ്പീളേസി. നാഗരാജാ ധൂമായി. ഥേരോപി "ന തുയ്ഹംയേവ സരീരേ ധൂമോ അത്ഥി, മയ്ഹമ്പി അത്ഥീ"തി ധൂമായി. നാഗരാജസ്സ ധൂമോ ഥേരം ന ബാധതി, ഥേരസ്സ പന ധൂമോ നാഗരാജം ബാധതി. തതോ നാഗരാജാ പജ്ജലി, ഥേരോപി "ന തുയ്ഹംയേവ സരീരേ അഗ്ഗി അത്ഥി, മയ്ഹമ്പി അത്ഥീ"തി പജ്ജലി. നാഗരാജസ്സ തേജോ ഥേരം ന ബാധതി, ഥേരസ്സ പന തേജോ നാഗരാജാനം ബാധതി. നാഗരാജാ - "അയം മം സിനേരുനാ അഭിനിപ്പീളേത്വാ ധൂമായതി ചേവ പജ്ജലതി ചാ"തി ചിന്തേത്വാ "ഭോ, തുവം കോസീ"തി പടിപുച്ഛി. "അഹം ഖോ, നന്ദ, മോഗ്ഗല്ലാനോ"തി. "ഭന്തേ, അത്തനോ ഭിക്ഖുഭാവേന തിട്ഠാഹീ"തി.

ഥേരോ തം അത്തഭാവം വിജഹിത്വാ തസ്സ ദക്ഖിണകണ്ണസോതേന പവിസിത്വാ വാമകണ്ണസോതേന നിക്ഖമി, വാമകണ്ണസോതേന പവിസിത്വാ ദക്ഖിണകണ്ണസോതേന നിക്ഖമി. തഥാ ദക്ഖിണനാസസോതേന പവിസിത്വാ വാമനാസസോതേന നിക്ഖമി, വാമനാസസോതേന പവിസിത്വാ ദക്ഖിണനാസസോതേന നിക്ഖമി. തതോ നാഗരാജാ മുഖം വിവരി, ഥേരോ മുഖേന പവിസിത്വാ അന്തോകുച്ഛിയം പാചീനേന ച പച്ഛിമേന ച ചങ്കമതി. ഭഗവാ - "മോഗ്ഗല്ലാന, മനസി കരോഹി, മഹിദ്ധികോ നാഗോ"തി ആഹ. ഥേരോ "മയ്ഹം ഖോ, ഭന്തേ, ചത്താരോ ഇദ്ധിപാദാ ഭാവിതാ ബഹുലീകതാ യാനീകതാ വത്ഥുകതാ അനുട്ഠിതാ പരിചിതാ സുസമാരദ്ധാ, തിട്ഠതു, ഭന്തേ, നന്ദോപനന്ദോ, അഹം നന്ദോപനന്ദസദിസാനം നാഗരാജാനം സതമ്പി സഹസ്സമ്പി ദമേയ്യ"ന്തിആദിമാഹ.

നാഗരാജാ ചിന്തേസി - "പവിസന്തോ താവ മേ ന ദിട്ഠോ, നിക്ഖമനകാലേ ദാനി നം ദാഠന്തരേ പക്ഖിപിത്വാ ഖാദിസ്സാമീ"തി ചിന്തേത്വാ "നിക്ഖമഥ, ഭന്തേ, മാ മം അന്തോകുച്ഛിയം അപരാപരം ചങ്കമന്തോ ബാധയിത്ഥാ"തി ആഹ. ഥേരോ നിക്ഖമിത്വാ ബഹി അട്ഠാസി. നാഗരാജാ "അയം സോ"തി ദിസ്വാ നാസവാതം വിസ്സജ്ജി, ഥേരോ ചതുത്ഥജ്ഝാനം സമാപജ്ജി, ലോമകൂപമ്പിസ്സ വാതോ ചാലേതും നാസക്ഖി. അവസേസാ ഭിക്ഖൂ കിര ആദിതോ പട്ഠായ സബ്ബപാടിഹാരിയാനി കാതും സക്കുണേയ്യും, ഇമം പന ഠാനം പത്വാ എവം ഖിപ്പനിസന്തിനോ ഹുത്വാ സമാപജ്ജിതും ന സക്ഖിസ്സന്തീതി നേസം ഭഗവാ നാഗരാജദമനം നാനുജാനി.

നാഗരാജാ "അഹം ഇമസ്സ സമണസ്സ നാസവാതേന ലോമകൂപമ്പി ചാലേതും നാസക്ഖി, മഹിദ്ധികോ സോ സമണോ"തി ചിന്തേസി. ഥേരോ അത്തഭാവം വിജഹിത്വാ സുപണ്ണരൂപം അഭിനിമ്മിനിത്വാ സുപണ്ണവാതം ദസ്സേന്തോ നാഗരാജാനം അനുബന്ധി. നാഗരാജാ തം അത്തഭാവം വിജഹിത്വാ മാണവകവണ്ണം അഭിനിമ്മിനിത്വാ "ഭന്തേ, തുമ്ഹാകം സരണം ഗച്ഛാമീ"തി വദന്തോ ഥേരസ്സ പാദേ വന്ദി. ഥേരോ "സത്ഥാ, നന്ദ, ആഗതോ, എഹി ഗമിസ്സാമാ"തി നാഗരാജാനം ദമേത്വാ നിബ്ബിസം കത്വാ ഗഹേത്വാ ഭഗവതോ സന്തികം അഗമാസി. നാഗരാജാ ഭഗവന്തം വന്ദിത്വാ "ഭന്തേ, തുമ്ഹാകം സരണം ഗച്ഛാമീ"തി ആഹ. ഭഗവാ "സുഖീ ഹോഹി, നാഗരാജാ"തി വത്വാ ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവുതോ അനാഥപിണ്ഡികസ്സ നിവേസനം അഗമാസി.

അനാഥപിണ്ഡികോ "കിം, ഭന്തേ, അതിദിവാ ആഗതത്ഥാ"തി ആഹ. "മോഗ്ഗല്ലാനസ്സ ച നന്ദോപനന്ദസ്സ ച സങ്ഗാമോ അഹോസീ"തി. "കസ്സ പന, ഭന്തേ, ജയോ, കസ്സ പരാജയോ"തി? "മോഗ്ഗല്ലാനസ്സ ജയോ, നന്ദസ്സ പരാജയോ"തി. അനാഥപിണ്ഡികോ "അധിവാസേതു മേ, ഭന്തേ, ഭഗവാ സത്താഹം എകപടിപാടിയാ ഭത്തം സത്താഹം ഥേരസ്സ സക്കാരം കരിസ്സാമീ"തി വത്വാ സത്താഹം ബുദ്ധപ്പമുഖാനം പഞ്ചന്നം ഭിക്ഖുസതാനം മഹാസക്കാരം അകാസി. തേന വുത്തം - "നന്ദോപനന്ദദമനേന ദീപേതബ്ബോ"തി.

എകസ്മിഞ്ഹി സമയേ പുബ്ബാരാമേ വിസാഖായ മഹാഉപാസികായ കാരിതസഹസ്സഗബ്ഭപടിമണ്ഡിതേ പാസാദേ ഭഗവതി വിഹരന്തേ...പേ॰... സംവേജേസി ച

ദേവതാതി. തേന വുത്തം -

> “ധരണിമ്പി സുഗമ്ഭീരം, ബഹലം ദുപ്പധംസിയം;
> വാമങ്ഗുട്ഠേന ഖോഭേയ്യം, ഇദ്ധിയാ പാരമിം ഗതോ”തി.

തത്ഥ **ഇദ്ധിയാ പാരമിം ഗതോ**തി വികുബ്ബനിദ്ധിആദിഇദ്ധിയാ പരിയോസാനം ഗതോ പത്തോ.

൩൯൬. അസ്മിമാനന്തി അഹമസ്മി പഞ്ഞാസീലസമാധിസമ്പന്നോതിആദി അസ്മിമാനം **ന പസ്സാമി** ന അക്ഖാമീതി അത്ഥോ. തദേവ ദീപേന്തോ **മാനോ മയ്ഹം ന വിജ്ജതീ**തി ആഹ. **സാമണേരേ ഉപാദായാ**തി സാമണേരേ ആദിം കത്വാ സകലേ ഭിക്ഖുസങ്ഘേ **ഗരുചിത്തം** ഗാരവചിത്തം ആദരബഹുമാനം അഹം കരോമീതി അത്ഥോ.

൩൯൭. അപരിമേയ്യേ ഇതോ കപ്പേതി ഇതോ അമ്ഹാകം ഉപ്പന്നകപ്പതോ അന്തരകപ്പാദീഹി അപരിമേയ്യേ ഏകഅസങ്ഖ്യേയ്യസ്സ ഉപരി സതസഹസ്സകപ്പമത്ഥകേതി അത്ഥോ. **യം കമ്മമഭിനീഹരി**ന്തി അഗ്ഗസാവകഭാവസ്സ പദം പുഞ്ഞസമ്പത്തിം പൂരേസിം. **താഹം ഭൂമിമനുപ്പത്തോ**തി അഹം തം സാവകഭൂമിം അനുപ്പത്തോ ആസവക്ഖയസങ്ഖാതം നിബ്ബാനം പത്തോ അസ്മി അമ്ഹീതി അത്ഥോ.

൩൯൯. അത്ഥപടിസമ്ഭിദാദയോ ചതസ്സോ പടിസമ്ഭിദാ സോതാപത്തിമഗ്ഗാദയോ അട്ഠ വിമോക്ഖാ ഇദ്ധിവിധാദയോ ഛ അഭിഞ്ഞായോ **മേ** മയാ **സച്ഛികതാ** പച്ചക്ഖം കതാ. **ബുദ്ധസ്സ** ഭഗവതോ ഓവാദാനുസാസനീസങ്ഖാതം **സാസനം** മയാ **കതം** സീലപടിപത്തിനിപ്ഫാദനവസേന പരിയോസാപിതന്തി അത്ഥോ.

ഇത്ഥന്തി ഇമിനാ പകാരേന ഹേട്ഠാ വുത്തക്കമേന. ഏവം സോ ഏകസ്സേവ അനോമദസ്സീബുദ്ധസ്സ സന്തികേ ദ്വിക്ഖത്തും ബ്യാകരണം ലഭി. കഥം? ഹേട്ഠാ വുത്തനയേന സേട്ഠി ഹുത്വാ തസ്സ ഭഗവതോ സന്തികേ ലദ്ധബ്യാകരണോ തതോ ചുതോ സാമുദ്ദികേ നാഗഭവനേ നിബ്ബത്തോ തസ്സേവ ഭഗവതോ സന്തികേ ദീഘായുകഭാവേന ഉപഹാരം കത്വാ നിമന്തേത്വാ ഭോജേത്വാ മഹാപൂജം അകാസി. തദാപി ഭഗവാ ബ്യാകരണം കഥേസി. **സുദ**ന്തി പദപൂരണേ നിപാതോ. **ആയസ്മാ**തി പിയവചനം ഗരുഗാരവാധിവചനം. മഹാമോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരോ ഇമാ അപദാനഗാഥായോ **അഭാസിത്ഥ** കഥേസി. **ഇതീ**തി പരിസമാപനത്ഥേ നിപാതോ.

മഹാമോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൩-൩. മഹാകസ്സപത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോത്യാദികം ആയസ്മതോ മഹാകസ്സപത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞസമ്ഭാരാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരഭഗവതോ കാലേ ഹംസവതീനഗരേ വേദേഹോ നാമ അസീതികോടിവിഭവോ കുടുമ്ബികോ അഹോസി. സോ ബുദ്ധമാമകോ, ധമ്മമാമകോ, സങ്ഘമാമകോ, ഉപാസകോ ഹുത്വാ വിഹരന്തോ ഏകസ്മിം ഉപോസഥദിവസേ പാതോവ സുഭോജനം ഭുഞ്ജിത്വാ ഉപോസഥങ്ഗാനി അധിട്ഠായ ഗന്ധപുപ്ഫാദീനി ഗഹേത്വാ വിഹാരം ഗന്ത്വാ സത്ഥാരം പൂജേത്വാ വന്ദിത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി.

തസ്മിഞ്ച ഖണേ സത്ഥാ മഹാനിസഭത്ഥേരം നാമ തതിയസാവകം “ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഭിക്ഖൂനം ധുതവാദാനം യദിദം നിസഭോ”തി ഏതദഗ്ഗേ ഠപേസി. ഉപാസകോ തം സുത്വാ പസന്നോ ധമ്മകഥാവസാനേ മഹാജനേ ഉട്ഠായ ഗതേ സത്ഥാരം വന്ദിത്വാ “സ്വേ, ഭന്തേ, മയ്ഹം ഭിക്ഖം അധിവാസേഥാ”തി നിമന്തേസി. “മഹാ ഖോ, ഉപാസക, ഭിക്ഖുസങ്ഘോ”തി. “കിത്തകോ, ഭന്തേ”തി? “അട്ഠസട്ഠിഭിക്ഖുസതസഹസ്സ”ന്തി. “ഭന്തേ, ഏകം സാമണേരമ്പി വിഹാരേ അസേസേത്വാ മയ്ഹം ഭിക്ഖം ഗണ്ഹഥാ”തി. സത്ഥാ അധിവാസേസി. ഉപാസകോ സത്ഥു അധിവാസനം ഞത്വാ ഗേഹം ഗന്ത്വാ മഹാദാനം സജ്ജേത്വാ പുനദിവസേ സത്ഥു കാലം ആരോചാപേസി. സത്ഥാ പത്തചീവരമാദായ ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവുതോ ഉപാസകസ്സ ഘരം ഗന്ത്വാ പഞ്ഞത്താസനേ നിസിന്നോ ദക്ഖിണോദകാവസാനേ യാഗുആദീനി സമ്പടിച്ഛന്തോ ഭത്തവിസ്സഗ്ഗം അകാസി. ഉപാസകോപി സത്ഥു സന്തികേ നിസീദി.

തസ്മിം അന്തരേ **മഹാനിസഭത്ഥേരോ** പിണ്ഡായ ചരന്തോ തമേവ വീഥിം പടിപജ്ജി. ഉപാസകോ ദിസ്വാ ഉട്ഠായ ഗന്ത്വാ ഥേരം വന്ദിത്വാ “പത്തം, ഭന്തേ, ദേഥാ”തി ആഹ. ഥേരോ പത്തം അദാസി. “ഭന്തേ, ഇധേവ പവിസഥ, സത്ഥാപി ഗേഹേ നിസിന്നോ”തി. “ന വട്ടിസ്സതി,

ഉപാസകാ"തി. സോ ഥേരസ്സ പത്തം ഗഹേത്വാ പിണ്ഡപാതസ്സ പൂരേത്വാ അദാസി. തതോ ഥേരം അനുഗന്ത്വാ നിവത്തോ സത്ഥു സന്തികേ നിസീദിത്വാ ഏവമാഹ - "മഹാനിസഭത്ഥേരോ, ഭന്തേ, 'സത്ഥാപി ഗേഹേ നിസിന്നോ'തി വുത്തേപി പവിസിതും ന ഇച്ഛി. അത്ഥി നു ഖോ ഏതസ്സ തുമ്ഹാകം ഗുണേഹി അതിരേകഗുണോ"തി? ബുദ്ധാനഞ്ച വണ്ണമച്ഛേരം നാമ നത്ഥി, തസ്മാ സത്ഥാ ഏവമാഹ - "ഉപാസക, മയം ഭിക്ഖം ആഗമയമാനാ ഗേഹേ നിസീദാമ, സോ ഭിക്ഖു ന ഏവം നിസീദിത്വാ ഭിക്ഖം ഉദിക്ഖതി. മയം ഗാമന്തസേനാസനേ വസാമ, സോ അരഞ്ഞേയേവ വസതി. മയം ഛന്നേ വസാമ, സോ അബ്ഭോകാസേയേവ വസതീ"തി ഭഗവാ "അയഞ്ച അയഞ്ചേതസ്സ ഗുണോ"തി മഹാസമുദ്ദം പൂരയമാനോ വിയ തസ്സ ഗുണം കഥേസി.

ഉപാസകോപി പകതിയാ ജലമാനദീപോ തേലേന ആസിത്തോ വിയ സുട്ഠുതരം പസന്നോ ഹുത്വാ ചിന്തേസി - "കിം മയ്ഹം അഞ്ഞായ സമ്പത്തിയാ, യംനൂനാഹം അനാഗതേ ഏകസ്സ ബുദ്ധസ്സ സന്തികേ ധുതവാദാനം അഗ്ഗഭാവത്ഥായ പത്ഥനം കരിസ്സാമീ"തി. സോ പുനപി സത്ഥാരം നിമന്തേത്വാ തേനേവ നിയാമേന സത്ത ദിവസേ മഹാദാനം ദത്വാ സത്തമേ ദിവസേ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ മഹാഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ തിചീവരാനി ദത്വാ സത്ഥു പാദമൂലേ നിപജ്ജിത്വാ ഏവമാഹ - "യം മേ, ഭന്തേ, സത്ത ദിവസേ ദാനം ദേന്തസ്സ മേത്തം കായകമ്മം മേത്തം വചീകമ്മം മേത്തം മനോകമ്മം പച്ചുപട്ഠിതം, ഇമിനാഹം ന അഞ്ഞം ദേവസമ്പത്തിം വാ സക്കമാരബ്രഹ്മസമ്പത്തിം വാ പത്ഥേമി, ഇദം പന മേ കമ്മം അനാഗതേ ഏകസ്സ ബുദ്ധസ്സ സന്തികേ മഹാനിസഭത്ഥേരേന പത്തട്ഠാനന്തരം പാപുണനത്ഥായ തേരസധുതങ്ഗധരാനം അഗ്ഗഭാവസ്സ അധികാരോ ഹോതൂ"തി. സത്ഥാ "മഹന്തം ഠാനം ഇമിനാ പത്ഥിതം, സമിജ്ഝിസ്സതി നു ഖോ, നോ"തി ഓലോകേന്തോ സമിജ്ഝനഭാവം ദിസ്വാ ആഹ - "മനാപം തേ ഠാനം പത്ഥിതം, അനാഗതേ സതസഹസ്സകപ്പാവസാനേ ഗോതമോ നാമ ബുദ്ധോ ഉപ്പജ്ജിസ്സതി, തസ്സ ത്വം തതിയസാവകോ മഹാകസ്സപത്ഥേരോ നാമ ഭവിസ്സസീ"തി ബ്യാകാസി. തം സുത്വാ ഉപാസകോ "ബുദ്ധാനം ദ്വേ കഥാ നാമ നത്ഥീ"തി പുനദിവസേ പത്തബ്ബം വിയ തം സമ്പത്തിം അമഞ്ഞിത്ഥ. സോ യാവതായുകം ദാനം ദത്വാ സീലം സമാദായ രക്ഖിത്വാ നാനപ്പകാരം പുഞ്ഞകമ്മം കത്വാ കാലംകത്വാ സഗ്ഗേ നിബ്ബത്തി.

തതോ പട്ഠായ ദേവമനുസ്സേസു സമ്പത്തിം അനുഭവന്തോ ഇതോ ഏകനവുതികപ്പേ വിപസ്സിസമ്മാസമ്ബുദ്ധേ ബന്ധുമതീനഗരം ഉപനിസ്സായ ഖേമേ മിഗദായേ വിഹരന്തേ ദേവലോകാ ചവിത്വാ അഞ്ഞതരസ്മിം പരിജിണ്ണബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തി. തസ്മിഞ്ച കാലേ വിപസ്സീ ഭഗവാ സത്തമേ സംവച്ഛരേ ധമ്മം കഥേസി, മഹന്തം കോലാഹലം അഹോസി. സകലജമ്ബുദീപേ ദേവതാ "സത്ഥാ ധമ്മം കഥേസ്സതീ"തി ആരോചേസും. ബ്രാഹ്മണോ തം സാസനം അസ്സോസി. തസ്സ നിവാസനസാടകോ ഏകോയേവ, തഥാ ബ്രാഹ്മണിയാ. പാരുപനം പന ദ്വിന്നമ്പി ഏകമേവ. സോ സകലനഗരേ "ഏകസാടകബ്രാഹ്മണോ"തി പഞ്ഞായി . സോ ബ്രാഹ്മണോ കേനചിദേവ കിച്ചേന ബ്രാഹ്മണാനം സന്നിപാതേ സതി ബ്രാഹ്മണിം ഗേഹേ ഠപേത്വാ സയം തം വത്ഥം പാരുപിത്വാ ഗച്ഛതി, ബ്രാഹ്മണീനം സന്നിപാതേ സതി സയം ഗേഹേ അച്ഛതി, ബ്രാഹ്മണീ തം വത്ഥം പാരുപിത്വാ ഗച്ഛതി. തസ്മിം പന ദിവസേ സോ ബ്രാഹ്മണിം ആഹ - "ഭോതി, കിം ത്വം രത്തിം ധമ്മം സുണിസ്സസി, ഉദാഹു ദിവാ"തി? "സാമി, അഹം മാതുഗാമോ ഭീരുകജാതികാ രത്തിം സോതും ന സക്കോമി, ദിവാ സോസ്സാമീ"തി തം ബ്രാഹ്മണം ഗേഹേ ഠപേത്വാ തം വത്ഥം പാരുപിത്വാ ഉപാസികാഹി സദ്ധിം വിഹാരം ഗന്ത്വാ സത്ഥാരം വന്ദിത്വാ ഏകമന്തം നിസിന്നാ ധമ്മം സുത്വാ ഉപാസികാഹി സദ്ധിം അഗമാസി. അഥ ബ്രാഹ്മണോ തം ഗേഹേ ഠപേത്വാ തം വത്ഥം പാരുപിത്വാ വിഹാരം ഗതോ.

തസ്മിഞ്ച സമയേ സത്ഥാ പരിസമജ്ഝേ അലങ്കതധമ്മാസനേ നിസിന്നോ ചിത്തബീജനിം ഗഹേത്വാ ആകാസഗങ്ഗം ഓതാരേന്തോ വിയ സിനേരും മന്ഥം കത്വാ സാഗരം നിമ്മഥേന്തോ വിയ ച ധമ്മകഥം കഥേസി. ബ്രാഹ്മണസ്സ പരിസപരിയന്തേന നിസിന്നസ്സ ധമ്മം സുണന്തസ്സ പഠമയാമേയേവ സകലസരീരം പൂരയമാനാ പഞ്ചവണ്ണാ പീതി ഉപ്പജ്ജി. സോ പാരുതവത്ഥം സങ്ഘരിത്വാ "ദസബലസ്സ ദസ്സാമീ"തി ചിന്തേസി. അഥസ്സ ആദീനവസഹസ്സം ദസ്സയമാനം മച്ഛേരം ഉപ്പജ്ജി. സോ "ബ്രാഹ്മണിയാ തുയ്ഹഞ്ച ഏകമേവ വത്ഥം, അഞ്ഞം കിഞ്ചി പാരുപനം നാമ നത്ഥി, അപാരുപിത്വാ ബഹി വിചരിതും ന സക്കോമീ"തി സബ്ബഥാപി അദാതുകാമോ അഹോസി. അഥസ്സ നിക്ഖന്തേ പഠമേ മജ്ഝിമയാമേതി തഥേവ പീതി ഉപ്പജ്ജി. സോ തഥേവ ചിന്തേത്വാ തഥേവ അദാതുകാമോ അഹോസി. അഥസ്സ മജ്ഝിമേ യാമേ നിക്ഖന്തേ പച്ഛിമയാമേപി തഥേവ പീതി ഉപ്പജ്ജി. തദാ സോ മച്ഛേരം ജിനിത്വാ വത്ഥം സങ്ഘരിത്വാ സത്ഥു പാദമൂലേ ഠപേസി. തതോ വാമഹത്ഥം ആഭുജിത്വാ ദക്ഖിണേന ഹത്ഥേന അപ്ഫോടേത്വാ "ജിതം മേ, ജിതം മേ"തി തിക്ഖത്തും നദി.

തസ്മിം സമയേ ബന്ധുമാ രാജാ ധമ്മാസനസ്സ പച്ഛതോ അന്തോസാണിയം നിസിന്നോ ധമ്മം സുണാതി. രഞ്ഞോ ച നാമ “ജിതം മേ”തി സദ്ദോ അമനാപോ ഹോതി. രാജാ പുരിസം ആണാപേസി “ഗച്ഛ, ഭണേ, ഏതം പുച്ഛ - ‘കിം സോ വദതീ’”തി? ബ്രാഹ്മണോ തേനാഗന്ത്വാ പുച്ഛിതോ “അവസേസാ ഹത്ഥിയാനാദീനി ആരുയ്ഹ അസിചമ്മാദീനി ഗഹേത്വാ പരസേനം ജിനന്തി, ന തം അച്ഛരിയം. അഹം പന പച്ഛതോ ആഗച്ഛന്തസ്സ കൂടഗോണസ്സ മുഗ്ഗരേന സീസം ഭിന്ദിത്വാ തം പലാപേന്തോ വിയ മച്ഛേരചിത്തം ജിനിത്വാ പാരുതവത്ഥം ദസബലസ്സ അദാസിം, തം മേ ജിതം മച്ഛേരം അച്ഛരിയ”ന്തി ആഹ. സോ ആഗന്ത്വാ തം പവത്തിം രഞ്ഞോ ആരോചേസി. രാജാ “അമ്ഹേ, ഭണേ, ദസബലസ്സ അനുരൂപം ന ജാനാമ, ബ്രാഹ്മണോ ജാനാതീ”തി തസ്സ പസീദിത്വാ വത്ഥയുഗം പേസേസി. തം ദിസ്വാ ബ്രാഹ്മണോ ചിന്തേസി - “രാജാ മയ്ഹം തുണ്ഹീ നിസിന്നസ്സ പഠമം കിഞ്ചി അദത്വാ സത്ഥു ഗുണേ കഥേന്തസ്സ അദാസി, സത്ഥു ഗുണേ പടിച്ച ഇദം ഉപ്പന്നം, സത്ഥുയേവ അനുച്ഛവിക”ന്തി തമ്പി വത്ഥയുഗം ദസബലസ്സ അദാസി. രാജാ “കിം ബ്രാഹ്മണേന കത”ന്തി പുച്ഛിത്വാ “തമ്പി തേന വത്ഥയുഗം തഥാഗതസ്സേവ ദിന്ന”ന്തി സുത്വാ അഞ്ഞാനിപി ദ്വേ വത്ഥയുഗാനി പേസേസി, സോ താനിപി സത്ഥു അദാസി. പുന രാജാ ‘അഞ്ഞാനിപി ചത്താരീ’തി ഏവം വത്വാ യാവ ഏവം ദ്വത്തിംസ വത്ഥയുഗാനി പേസേസി. അഥ ബ്രാഹ്മണോ “ഇദം വഡ്ഢേത്വാ വഡ്ഢേത്വാ ഗഹണം വിയ ഹോതീ”തി അത്തനോ അത്ഥായ ഏകം, ബ്രാഹ്മണിയാ ഏകന്തി ദ്വേ വത്ഥയുഗാനി ഗഹേത്വാ, തിംസ യുഗാനി തഥാഗതസ്സേവ അദാസി. തതോ പട്ഠായ ച സോ സത്ഥു വിസ്സാസികോ ജാതോ.

അഥ തം രാജാ ഏകദിവസം സീതസമയേ സത്ഥു സന്തികേ ധമ്മം സുണന്തം ദിസ്വാ സതസഹസ്സഗ്ഘനകം അത്തനോ പാരുതം രത്തകമ്ബലം ദത്വാ ആഹ - “ഇതോ പട്ഠായ ഇമം പാരുപിത്വാ ധമ്മം സുണാഹീ”തി. സോ “കിം മേ ഇമിനാ കമ്ബലേന ഇമസ്മിം പൂതികായേ ഉപനീതേനാ”തി ചിന്തേത്വാ അന്തോഗന്ധകുടിയം തഥാഗതസ്സ മഞ്ചസ്സ ഉപരി വിതാനം കത്വാ അഗമാസി. അഥേകദിവസം രാജാ പാതോവ വിഹാരം ഗന്ത്വാ അന്തോഗന്ധകുടിയം സത്ഥു സന്തികേ നിസീദി. തസ്മിം ഖണേ ഛബ്ബണ്ണാ ബുദ്ധരസ്മിയോ കമ്ബലേ പടിഹഞ്ഞന്തി, കമ്ബലോ അതിവിയ വിരോചിത്ഥ. രാജാ ഉല്ലോകേന്തോ സഞ്ജാനിത്വാ ആഹ - “അമ്ഹാകം, ഭന്തേ, ഏസ കമ്ബലോ, അമ്ഹേഹി ഏകസാടകബ്രാഹ്മണസ്സ ദിന്നോ”തി. “തുമ്ഹേഹി, മഹാരാജ, ബ്രാഹ്മണോ പൂജിതോ, ബ്രാഹ്മണേന മയം പൂജിതാ”തി. രാജാ “ബ്രാഹ്മണോ യുത്തം അഞ്ഞാസി, ന മയ”ന്തി പസീദിത്വാ യം മനുസ്സാനം ഉപകാരഭൂതം, തം സബ്ബം അട്ഠട്ഠകം കത്വാ സബ്ബട്ഠകം നാമ ദാനം ദത്വാ പുരോഹിതട്ഠാനേ ഠപേസി. സോപി “അട്ഠട്ഠകം നാമ ചതുസട്ഠി ഹോതീ”തി ചതുസട്ഠിസലാകഭത്താനി ഉപട്ഠപേത്വാ യാവജീവം ദാനം ദത്വാ സീലം രക്ഖിത്വാ തതോ ചുതോ സഗ്ഗേ നിബ്ബത്തി.

പുന തതോ ചുതോ ഇമസ്മിം കപ്പേ ഭഗവതോ കോണാഗമനസ്സ ഭഗവതോ കസ്സപസ്സ ചാതി ദ്വിന്നം അന്തരേ ബാരാണസിയം കുടുമ്ബിയകുലേ നിബ്ബത്തോ. സോ വഡ്ഢിമന്വായ ഘരാവാസം വസന്തോ ഏകദിവസം അരഞ്ഞേ ജങ്ഘവിഹാരം വിചരതി. തസ്മിഞ്ച സമയേ പച്ചേകബുദ്ധോ നദീതീരേ ചീവരകമ്മം കരോന്തോ അനുവാതേ അപ്പഹോന്തേ സങ്ഘരിത്വാ ഠപേതുമാരദ്ധോ. സോ തം ദിസ്വാ “കസ്മാ, ഭന്തേ, സങ്ഘരിത്വാ ഠപേഥാ”തി ആഹ. “അനുവാതോ നപ്പഹോതീ”തി. “ഇമിനാ, ഭന്തേ, കരോഥാ”തി ഉത്തരിസാടകം ദത്വാ “നിബ്ബത്തനിബ്ബത്തട്ഠാനേ മേ കാചി ഹാനി മാ ഹോതൂ”തി പത്ഥനം അകാസി.

ഘരേപിസ്സ ഭഗിനിയാ സദ്ധിം ഭരിയായ കലഹം കരോന്തിയാ പച്ചേകബുദ്ധോ പിണ്ഡായ പാവിസി. അഥസ്സ ഭഗിനീ പച്ചേകബുദ്ധസ്സ പിണ്ഡപാതം ദത്വാ തസ്സ ഭരിയം സന്ധായ - “ഏവരൂപം ബാലം യോജനസതേ പരിവജ്ജേയ്യ”ന്തി പത്ഥനം ഠപേസി. സാ ഗേഹങ്ഗണേ ഠിതാ സുത്വാ “ഇമായ ദിന്നഭത്തം ഏസ മാ ഭുഞ്ജതൂ”തി പത്തം ഗഹേത്വാ ഭത്തം ഛഡ്ഡേത്വാ കലലസ്സ പൂരേത്വാ അദാസി. ഇതരാ ദിസ്വാ “ബാലേ, മം താവ അക്കോസ വാ പഹര വാ, ഏവരൂപസ്സ പന ദ്വേ അസങ്ഖ്യേയ്യാനി പൂരിതപാരമിസ്സ പച്ചേകബുദ്ധസ്സ പത്തതോ ഭത്തം ഛഡ്ഡേത്വാ കലലം ദാതും ന യുത്ത”ന്തി ആഹ. അഥസ്സ ഭരിയായ പടിസങ്ഖാനം ഉപ്പജ്ജി. സാ “തിട്ഠഥ, ഭന്തേ”തി കലലം ഛഡ്ഡേത്വാ പത്തം ധോവിത്വാ ഗന്ധചുണ്ണേന ഉബ്ബട്ടേത്വാ പണീതഭത്തസ്സ ചതുമധുരസ്സ ച പൂരേത്വാ ഉപരി ആസിത്തേന പദുമഗബ്ഭവണ്ണേന സപ്പിനാ വിജ്ജോതമാനം പത്തം പച്ചേകബുദ്ധസ്സ ഹത്ഥേ ഠപേത്വാ “യഥാ അയം പിണ്ഡപാതോ ഓഭാസജാതോ, ഏവം ഓഭാസജാതം മേ സരീരം ഹോതൂ”തി പത്ഥനം അകാസി. പച്ചേകബുദ്ധോ അനുമോദിത്വാ ആകാസം പക്ഖന്ദി. തേപി ദ്വേ ജായമ്പതികാ യാവതായുകം ഠത്വാ തതോ ചുതാ സഗ്ഗേ നിബ്ബത്തിംസു. പുന തതോ ചവിത്വാ ഉപാസകോ കസ്സപസമ്മാസമ്ബുദ്ധകാലേ ബാരാണസിയം അസീതികോടിവിഭവസമ്പന്നേ കുലേ നിബ്ബത്തി, ഇതരാപി താദിസസ്സേവ സേട്ഠിനോ ധീതാ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി, തസ്സ വയപ്പത്തസ്സ തമേവ സേട്ഠിധീതരം ആനയിംസു. തസ്സാ പുബ്ബേ അനിട്ഠവിപാകസ്സ പാപകമ്മസ്സ ആനുഭാവേന പതികുലം പവിട്ഠമത്തായ ഉമ്മാരന്തരതോ പട്ഠായ സകലം ഗേഹം

ഉഗ്ഘാടിതവച്ചകൂപോ വിയ ദുഗ്ഗന്ധം ജാതം. കുമാരോ "കസ്സായം ഗന്ധോ"തി പുച്ഛിത്വാ "സേട്ഠികഞ്ഞായാ"തി സുത്വാ "നീഹരഥ ന"ന്തി തസ്സായേവ കുലഘരം പേസേസി. സാ തേനേവ നീഹാരേന സത്തസു ഠാനേസു പടിനിവത്തി.

തേന സമയേന കസ്സപദസബലോ പരിനിബ്ബായി. തസ്സ സതസഹസ്സഗ്ഘനികാഹി സുവണ്ണിട്ഠകാഹി യോജനുബ്ബേധം ചേതിയം ആരഭിംസു. തസ്മിം ചേതിയേ കരിയമാനേ സാ സേട്ഠിധീതാ ചിന്തേസി - "അഹം സത്തസു ഠാനേസു പടിനിവത്താ, കിം മേ ജീവിതേനാ"തി അത്തനോ ആഭരണഭണ്ഡം ഭഞ്ജാപേത്വാ സുവണ്ണിട്ഠകം കാരേസി രതനായതം വിദത്ഥിവിത്ഥിണ്ണം ചതുരങ്ഗുലുബ്ബേധം. തതോ ഹരിതാലമനോസിലാപിണ്ഡം ഗഹേത്വാ അട്ഠ ഉപ്പലപുപ്ഫഹത്ഥകേ ആദായ ചേതിയകരണട്ഠാനം ഗതാ. തസ്മിഞ്ച ഖണേ ഏകാ ഇട്ഠകാപന്തി പരിക്ഖിപിത്വാ ആഗച്ഛമാനാ ഘടനിട്ഠകായ ഊനാ ഹോതി. സേട്ഠിധീതാ വഡ്ഢകിം ആഹ "ഇമം മേ ഇട്ഠകം ഏത്ഥ ഠപേഥാ"തി. "അമ്മ ഭദ്ദകേ, കാലേ ആഗതാസി, സയമേവ ഠപേഹീ"തി. സാ ആരുയ്ഹ തേലേന ഹരിതാലമനോസിലാപിണ്ഡം യോജേത്വാ തേന ബന്ധനേന ഇട്ഠകം പതിട്ഠപേത്വാ ഉപരി അട്ഠഹി ഉപ്പലപുപ്ഫഹത്ഥകേഹി പൂജം കത്വാ വന്ദിത്വാ "നിബ്ബത്തനിബ്ബത്തട്ഠാനേ മേ കായതോ ചന്ദനഗന്ധോ വായതു, മുഖതോ ഉപ്പലഗന്ധോ"തി പത്ഥനം കത്വാ ചേതിയം വന്ദിത്വാ പദക്ഖിണം കത്വാ ഗേഹം അഗമാസി.

തസ്മിംയേവ ഖണേ സാ യസ്സ സേട്ഠിപുത്തസ്സ പഠമം ഗേഹം നീതാ, തസ്സ തം ആരബ്ഭ സതി ഉദപാദി. നഗരേപി നക്ഖത്തം സങ്ഘുട്ഠം ഹോതി. സോ ഉപട്ഠാകേ ആഹ "ഇധ ആനീതാ സേട്ഠിധീതാ കുഹി"ന്തി? "കുലഗേഹേ, സാമീ"തി. "ആനേഥ നം, നക്ഖത്തം കീളിസ്സാമീ"തി. തേ ഗന്ത്വാ തം വന്ദിത്വാ ഠിതാ. "കിം, താതാ, ആഗതത്ഥാ"തി തായ പുട്ഠാ തസ്സാ തം പവത്തിം ആചിക്ഖിംസു. "താതാ, മയാ ആഭരണഭണ്ഡേഹി ചേതിയം പൂജിതം, ആഭരണം മേ നത്ഥീ"തി. തേ ഗന്ത്വാ സേട്ഠിപുത്തസ്സ ആരോചേസും. "ആനേഥ നം, പിളന്ധനം ലഭിസ്സതീ"തി. തേ തം ആനയിംസു. തസ്സാ സഹ ഗേഹപവേസനേന സകലഗേഹം ചന്ദനഗന്ധോ ചേവ ഉപ്പലഗന്ധോ ച വായി. സേട്ഠിപുത്തോ തം പുച്ഛി - "ഭദ്ദേ, തവ സരീരതോ പഠമം ദുഗ്ഗന്ധോ വായി, ഇദാനി പന തേ സരീരതോ ചന്ദനഗന്ധോ, മുഖതോ ഉപ്പലഗന്ധോ വായതി, കിമേത"ന്തി? സാ ആദിതോ പട്ഠായ അത്തനാ കതകമ്മം ആരോചേസി. സേട്ഠിപുത്തോ "നിയ്യാനികം വത ബുദ്ധസാസന"ന്തി പസീദിത്വാ യോജനികം സുവണ്ണചേതിയം കമ്ബലകഞ്ചുകേന പടിച്ഛാദേത്വാ തത്ഥ തത്ഥ രഥചക്കപമാണേഹി സുവണ്ണപദുമേഹി അലങ്കരി. തേസം ദ്വാദസഹത്ഥാ ഓലമ്ബകാ ഹോന്തി.

സോ തത്ഥ യാവതായുകം ഠത്വാ തതോ ചുതോ സഗ്ഗേ നിബ്ബത്തിത്വാ, പുന തതോ ചവിത്വാ ബാരാണസിതോ യോജനമത്തേ ഠാനേ അഞ്ഞതരസ്മിം അമച്ചകുലേ നിബ്ബത്തി. ഭരിയാ പനസ്സ ദേവലോകതോ ചവിത്വാ രാജകുലേ ജേട്ഠരാജധീതാ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി. തേസു വയപ്പത്തേസു കുമാരസ്സ വസനഗാമേ നക്ഖത്തം സങ്ഘുട്ഠം. സോ മാതരം ആഹ - "അമ്മ, സാടകം മേ ദേഹി, നക്ഖത്തം കീളിസ്സാമീ"തി. സാ ധോതവത്ഥം നീഹരിത്വാ അദാസി. "അമ്മ, ഥൂലമിദ"ന്തി ആഹ. സാ അഞ്ഞം നീഹരിത്വാ അദാസി. സോ തമ്പി പടിക്ഖിപി. അഥ നം മാതാ ആഹ - "താത, യാദിസേ ഗേഹേ മയം ജാതാ, നത്ഥി നോ ഇതോ സുഖുമതരസ്സ പടിലാഭായ പുഞ്ഞ"ന്തി. "തേന ഹി ലഭനട്ഠാനം ഗച്ഛാമി, അമ്മാ"തി. "പുത്ത, അഹം അജ്ജേവ തുയ്ഹം ബാരാണസിനഗരരജ്ജപടിലാഭം ഇച്ഛാമീ"തി. സോ മാതരം വന്ദിത്വാ "ഗച്ഛാമി, അമ്മാ"തി. "ഗച്ഛ, താതാ"തി. സോ പന പുഞ്ഞനിയാമേന നിക്ഖമിത്വാ ബാരാണസിം ഗന്ത്വാ ഉയ്യാനേ മങ്ഗലസിലാപട്ടേ സസീസം പാരുപിത്വാ നിപജ്ജി. സോ ച ബാരാണസിരഞ്ഞോ കാലങ്കതസ്സ സത്തമോ ദിവസോ ഹോതി.

അമച്ചാ രഞ്ഞോ സരീരകിച്ചം കത്വാ രാജങ്ഗണേ നിസീദിത്വാ മന്തയിംസു - "രഞ്ഞോ ഏകാ ധീതാവ അത്ഥി, പുത്തോ നത്ഥി, അരാജകം രജ്ജം നസ്സിസ്സതി, കോ രാജാ ഭവിതും അരഹതീ"തി? "ത്വം ഹോഹി, ത്വം ഹോഹീ"തി. പുരോഹിതോ ആഹ - "ബഹും ഓലോകേതും ന വട്ടതി, ഫുസ്സരഥം വിസ്സജ്ജേസ്സാമാ"തി. തേ കുമുദവണ്ണേ ചത്താരോ സിന്ധവേ യോജേത്വാ പഞ്ചവിധരാജകകുധഭണ്ഡം സേതച്ഛത്തഞ്ച തസ്മിം ഠപേത്വാ രഥം വിസ്സജ്ജേത്വാ പച്ഛതോ തൂരിയാനി പഗ്ഗണ്ഹാപേസും. രഥോ പാചീനദ്വാരേന നിക്ഖമിത്വാ ഉയ്യാനാഭിമുഖോ അഗമാസി. "പരിചയേന ഉയ്യാനാഭിമുഖോ ഗച്ഛതി, നിവത്തേമാ"തി കേചി ആഹംസു. പുരോഹിതോ "മാ നിവത്തയിത്ഥാ"തി ആഹ. രഥോ ഗന്ത്വാ കുമാരം പദക്ഖിണം കത്വാ ആരുഹനസജ്ജോ ഹുത്വാ അട്ഠാസി. പുരോഹിതോ പാരുപനകണ്ണം അപനേത്വാ പാദതലാനി ഓലോകേന്തോ "തിട്ഠതു അയം ദീപോ, ദ്വിസഹസ്സപരിത്തദീപവാരേസു ചതൂസു മഹാദീപേസു ഏസ രജ്ജം കാരേതും യുത്തോ"തി വത്വാ "തൂരിയാനി പഗ്ഗണ്ഹഥാ"തി തിക്ഖത്തും തൂരിയാനി പഗ്ഗണ്ഹാപേതി.

അഥ കുമാരോ മുഖം വിവരിത്വാ ഓലോകേന്തോ "കേന കമ്മേന ആഗതത്ഥാ"തി ആഹ. "ദേവ, തുമ്ഹാകം രജ്ജം പാപുണാതീ"തി. "രാജാ വോ കഹ"ന്തി? "ദേവത്തം ഗതോ, സാമീ"തി. "കതി ദിവസാ അതിക്കന്താ"തി ? "അജ്ജ സത്തമോ ദിവസോ"തി. "പുത്തോ വാ ധീതാ വാ നത്ഥീ"തി ? "ധീതാ അത്ഥി, ദേവ, പുത്തോ നത്ഥീ"തി. "തേന ഹി കരിസ്സാമി രജ്ജ"ന്തി. തേ താവദേവ അഭിസേകമണ്ഡപം കാരേത്വാ രാജധീതരം സബ്ബാലങ്കാരേഹി അലങ്കരിത്വാ ഉയ്യാനം ആനേത്വാ കുമാരസ്സ അഭിസേകം അകംസു. അഥസ്സ കതാഭിസേകസ്സ സതസഹസ്സഗ്ഘനകം വത്ഥം ഉപനയിംസു. സോ "കിമിദം, താതാ"തി ആഹ. "നിവാസനവത്ഥം, ദേവാ"തി. "നനു, താതാ, ഥൂല"ന്തി? "മനുസ്സപരിഭോഗവത്ഥേസു ഇതോ മുദുതരം നത്ഥി, ദേവാ"തി. "തുമ്ഹാകം രാജാ ഏവരൂപം നിവാസേസീ"തി? "ആമ, ദേവാ"തി. "ന മഞ്ഞേ പുഞ്ഞവാ തുമ്ഹാകം രാജാ"തി "സുവണ്ണഭിങ്ഗാരം ആഹരഥ, ലഭിസ്സാമി വത്ഥ"ന്തി സുവണ്ണഭിങ്ഗാരം ആഹരാപേത്വാ ഉട്ഠായ ഹത്ഥേ ധോവിത്വാ മുഖം വിക്ഖാലേത്വാ ഹത്ഥേന ഉദകം ഗഹേത്വാ പുരത്ഥിമദിസായം അബ്ഭുക്കിരി. ഘനപഥവിം ഭിന്ദിത്വാ അട്ഠ കപ്പരുക്ഖാ ഉട്ഠഹിംസു. പുന ഉദകം ഗഹേത്വാ ദക്ഖിണപച്ഛിമഉത്തരദിസായന്തി ഏവം ചതൂസു ദിസാസു അബ്ഭുക്കിരി. സബ്ബദിസാസു അട്ഠഅട്ഠകം കത്വാ ദ്വത്തിംസ കപ്പരുക്ഖാ ഉട്ഠഹിംസു. സോ ഏകം ദിബ്ബദുസ്സം നിവാസേത്വാ ഏകം പാരുപിത്വാ "നന്ദരഞ്ഞോ വിജിതേ സുത്തകന്തികാ ഇത്ഥിയോ 'മാ സുത്തം കന്തിംസൂ'തി ഏവം ഭേരിം ചരാപേഥാ"തി വത്വാ ഛത്തം ഉസ്സാപേത്വാ അലങ്കതപടിയത്തോ ഹത്ഥിക്ഖന്ധവരഗതോ നഗരം പവിസിത്വാ പാസാദം അഭിരുയ്ഹ മഹാസമ്പത്തിം അനുഭവി.

ഏവം ഗച്ഛന്തേ കാലേ ദേവീ രഞ്ഞോ സമ്പത്തിം ദിസ്വാ "അഹോ വത തപസ്സീ"തി കാരുഞ്ഞാകാരം ദസ്സേസി. "കിമിദം, ദേവീ"തി പുട്ഠാ "അതിമഹതീ, ദേവ, തേ സമ്പത്തി, അതീതേ ബുദ്ധാനം സദ്ദഹിത്വാ കതകല്യാണസ്സ ഫലം, ഇദാനി അനാഗതസ്സ പച്ചയം പുഞ്ഞം ന കരോഥാ"തി ആഹ. കസ്സ ദസ്സാമ, സീലവന്തോ നത്ഥീതി. "അസുഞ്ഞോ, ദേവ, ജമ്ബുദീപോ അരഹന്തേഹി; തുമ്ഹേ, ദേവ, ദാനം സജ്ജേഥ, അഹം അരഹന്തേ ലച്ഛാമീ"തി ആഹ. പുനദിവസേ രാജാ പാചീനദ്വാരേ ദാനം സജ്ജാപേസി. ദേവീ പാതോവ ഉപോസഥങ്ഗാനി അധിട്ഠായ ഉപരിപാസാദേ പുരത്ഥാഭിമുഖാ ഉരേന നിപജ്ജിത്വാ "സചേ ഏതിസ്സായ ദിസായ അരഹന്തോ അത്ഥി, സ്വേ ആഗന്ത്വാ അമ്ഹാകം ഭിക്ഖം ഗണ്ഹന്തൂ"തി ആഹ. തസ്സം ദിസായം അരഹന്തോ നാഹേസും, തം സക്കാരം കപണയാചകാനം അദംസു.

പുനദിവസേ ദക്ഖിണദ്വാരേ സജ്ജേത്വാ തഥേവ ദക്ഖിണേയ്യം നാലത്ഥ, പുനദിവസേപി പച്ഛിമദ്വാരേ തഥേവ. ഉത്തരദ്വാരേ സജ്ജിതദിവസേന പന ദേവിയാ തഥേവ നിമന്തേന്തിയാ ഹിമവന്തേ വസന്താനം പദുമവതിയാ പുത്താനം പഞ്ചസതാനം പച്ചേകബുദ്ധാനം ജേട്ഠകോ മഹാപദുമപച്ചേകബുദ്ധോ ഭാതികേ ആമന്തേസി - "മാരിസാ, നന്ദരാജാ തുമ്ഹേ നിമന്തേതി, അധിവാസേഥ തസ്സാ"തി. തേ അധിവാസേത്വാ പുനദിവസേ അനോതത്തദഹേ മുഖം ധോവിത്വാ ആകാസേനാഗന്ത്വാ ഉത്തരദ്വാരേ ഓതരിംസു. മനുസ്സാ ദിസ്വാ ഗന്ത്വാ "പഞ്ചസതാ, ദേവ, പച്ചേകബുദ്ധാ ആഗതാ"തി രഞ്ഞോ ആരോചേസും. രാജാ സദ്ധിം ദേവിയാ ഗന്ത്വാ വന്ദിത്വാ പച്ചേകബുദ്ധേ പാസാദം ആരോപേത്വാ തത്ര നേസം ദാനം ദത്വാ ഭത്തകിച്ചാവസാനേ രാജാ സങ്ഘത്ഥേരസ്സ, ദേവീ സങ്ഘനവകസ്സ പാദമൂലേ നിപതിത്വാ "അയ്യാ, ഭന്തേ, പച്ചയേഹി ന കിലമിസ്സന്തി, മയഞ്ച പുഞ്ഞേന ന പരിഹായിസ്സാമ, അമ്ഹാകം യാവജീവം ഇധ നിവാസായ പടിഞ്ഞം ദേഥാ"തി പടിഞ്ഞം കാരേത്വാ ഉയ്യാനേ പഞ്ച പണ്ണസാലാസതാനി, പഞ്ച ചങ്കമനസതാനീതി സബ്ബാകാരേന നിവാസനട്ഠാനാനി സമ്പാദേത്വാ തത്ഥ വസാപേസും.

ഏവം കാലേ ഗച്ഛന്തേ രഞ്ഞോ പച്ചന്തേ കുപിതേ രാജാ "അഹം പച്ചന്തം വൂപസമേതും ഗച്ഛാമി, ത്വം പച്ചേകബുദ്ധേസു മാ പമജ്ജാ"തി ദേവിം ഓവദിത്വാ ഗതോ. തസ്മിം അനാഗതേയേവ പച്ചേകബുദ്ധാനം ആയുസങ്ഖാരാ ഖീണാ. മഹാപദുമപച്ചേകബുദ്ധോ തിയാമരത്തിം ഝാനകീളം കീളിത്വാ അരുണുഗ്ഗമനസമയേ ആലമ്ബനഫലകം ആലമ്ബിത്വാ ഠിതകോവ അനുപാദിസേസായ നിബ്ബാനധാതുയാ പരിനിബ്ബായി. ഏതേനുപായേന സേസാപീതി സബ്ബേവ പരിനിബ്ബുതാ. പുനദിവസേ ദേവീ പച്ചേകബുദ്ധാനം നിസീദനട്ഠാനാനി സജ്ജേത്വാ പുപ്ഫാനി വികിരിത്വാ ധൂപം വാസേത്വാ തേസം ആഗമനം ഓലോകേന്തീ നിസിന്നാ ആഗമനം അദിസ്വാ പുരിസേ പേസേസി - "ഗച്ഛഥ, താതാ, ജാനാഥ കിം അയ്യാനം അഫാസുക"ന്തി? തേ ഗന്ത്വാ മഹാപദുമസ്സ പണ്ണസാലായ ദ്വാരം വിവരിത്വാ തത്ഥ തം അപസ്സന്താ ചങ്കമനം ഗന്ത്വാ ആലമ്ബനഫലകം നിസ്സായ ഠിതം ദിസ്വാ വന്ദിത്വാ "കാലോ, ഭന്തേ"തി ആഹംസു. പരിനിബ്ബുതസരീരം കിം കഥേസ്സതി, തേ "നിദ്ദായതി മഞ്ഞേ"തി വത്വാ പിട്ഠിപാദേ ഹത്ഥേന പരാമസിത്വാ പാദാനം സീതലതായ ചേവ ഥദ്ധതായ ച പരിനിബ്ബുതഭാവം ഞത്വാ ദുതിയസ്സ സന്തികം ഗന്ത്വാ തഥേവ ഞത്വാ പുന തതിയസ്സാതി ഏവം സബ്ബേപി പരിനിബ്ബുതഭാവം ഞത്വാ രാജകുലം ആഗമിംസു. "കഹം, താതാ, പച്ചേകബുദ്ധാ"തി പുട്ഠാ "പരിനിബ്ബുതാ, ദേവീ"തി ആഹംസു. ദേവീ കന്ദന്തീ രോദന്തീ നിക്ഖമിത്വാ നാഗരേഹി സദ്ധിം തത്ഥ ഗന്ത്വാ സാധുകീളിതം

കാരേത്വാ പച്ചേകബുദ്ധാനം സരീരകിച്ചം കാരേത്വാ ധാതുയോ ഗാഹാപേത്വാ ചേതിയം പതിട്ഠാപേസി.

രാജാ പച്ചന്തം വൂപസമേത്വാ ആഗതോ പച്ചുഗ്ഗമനം ആഗതം ദേവിം പുച്ഛി - ''കിം, ഭദ്ദേ, ത്വം പച്ചേകബുദ്ധേസു ന പമജ്ജസി, നിരോഗാ ച അയ്യാ''തി? ''പരിനിബ്ബുതാ, ദേവാ''തി. തം സുത്വാ രാജാ ചിന്തേസി - ''ഏവരൂപാനമ്പി പണ്ഡിതാനം മരണം ഉപ്പജ്ജതി, അമ്ഹാകം കുതോ മോക്ഖാ''തി? സോ നഗരം അപവിസിത്വാ ഉയ്യാനമേവ ഗന്ത്വാ ജേട്ഠപുത്തം പക്കോസാപേത്വാ തസ്സ രജ്ജം നിയ്യാതേത്വാ സയം സമണപബ്ബജ്ജം പബ്ബജി. ദേവീപി ''രഞ്ഞേ പബ്ബജിതേ അഹം കിം കരിസ്സാമീ''തി തഥേവ ഉയ്യാനേ പബ്ബജി. ദ്വേപി ഝാനം ഭാവേത്വാ തതോ ചുതാ ബ്രഹ്മലോകേ നിബ്ബത്തിംസു.

തേസു തത്ഥേവ വസന്തേസു അമ്ഹാകം സത്ഥാ ലോകേ ഉപ്പജ്ജിത്വാ പവത്തിതവരധമ്മചക്കോ അനുപുബ്ബേന രാജഗഹം പാപുണി. സത്ഥരി തത്ഥ പടിവസന്തേ അയം പിപ്പലിമാണവോ മഗധരട്ഠേ മഹാതിത്ഥബ്രാഹ്മണഗാമേ കപിലബ്രാഹ്മണസ്സ ഭരിയായ കുച്ഛിമ്ഹി നിബ്ബത്തോ. അയം ഭദ്ദകാപിലാനീ മദ്ദരട്ഠേ സാഗലനഗരേ കോസിയഗോത്തബ്രാഹ്മണസ്സ ഭരിയായ കുച്ഛിമ്ഹി നിബ്ബത്താ. തേസം അനുക്കമേന വഡ്ഢമാനാനം പിപ്പലിമാണവസ്സ വീസതിമേ, ഭദ്ദായ സോളസമേ വയേ സമ്പത്തേ മാതാപിതരോ പുത്തം ഓലോകേത്വാ ''താത, ത്വം വയപ്പത്തോ, കുലവംസം പതിട്ഠപേതും യുത്തോ''തി അതിവിയ നിപ്പീളിയിംസു. മാണവോ ആഹ - ''മയ്ഹം സോതപഥേ ഏവരൂപം കഥം മാ കഥയിത്ഥ, അഹം യാവ തുമ്ഹേ ധരഥ, താവ പടിജഗ്ഗിസ്സാമി, തുമ്ഹാകം അച്ചയേന നിക്ഖമിത്വാ പബ്ബജിസ്സാമീ''തി. തേ കതിപാഹം അതിക്കമിത്വാ പുന കഥയിംസു. സോപി പുന പടിക്ഖിപി. തതോ പട്ഠായ മാതാ നിരന്തരം കഥേതിയേവ.

മാണവോ ''മാതരം സഞ്ഞാപേസ്സാമീ''തി രത്തസുവണ്ണസ്സ നിക്ഖസഹസ്സം ദത്വാ സുവണ്ണകാരേഹി ഇത്ഥിരൂപകം കാരേത്വാ തസ്സ മജ്ജനഘട്ടനാദികമ്മപരിയോസാനേ തം രത്തവത്ഥം നിവാസേത്വാ സുവണ്ണസമ്പന്നേഹി പുപ്ഫേഹി ചേവ നാനാലങ്കാരേഹി ച അലങ്കാരാപേത്വാ ''അമ്മ, ഏവരൂപം ആരമ്മണം ലഭന്തോ ഗേഹേ വസിസ്സാമി, അലഭന്തോ ന വസിസ്സാമീ''തി. പണ്ഡിതാ ബ്രാഹ്മണീ ചിന്തേസി - ''മയ്ഹം പുത്തോ പുഞ്ഞവാ ദിന്നദാനോ കതാഭിനീഹാരോ പുബ്ബേ പുഞ്ഞാനി കരോന്തോ ന ഏകകോവ അകാസി, അദ്ധാ ഏതേന സഹ കതപുഞ്ഞാ സുവണ്ണരൂപകപടിഭാഗാ ഭവിസ്സതീ''തി. അട്ഠ ബ്രാഹ്മണേ പക്കോസാപേത്വാ സബ്ബഭോഗേഹി സന്തപ്പേത്വാ സുവണ്ണരൂപകം രഥേ ആരോപേത്വാ ''ഗച്ഛഥ, താതാ, യത്ഥ അമ്ഹേഹി ജാതിഗോത്തഭോഗാദിസമാനകുലേ ഏവരൂപം ദാരികം പസ്സഥ, തത്ഥ ഇദമേവ സുവണ്ണരൂപകം സച്ചാകാരം കത്വാ ദേഥാ''തി ഉയ്യോജേസി.

തേ ''അമ്ഹാകം നാമ ഏതം കമ്മ''ന്തി നിക്ഖമിത്വാ ''കത്ഥ ലഭിസ്സാമ, മദ്ദരട്ഠം നാമ ഇത്ഥാഗാരം, മദ്ദരട്ഠം ഗമിസ്സാമാ''തി മദ്ദരട്ഠേ സാഗലനഗരം അഗമംസു. അഥ തം സുവണ്ണരൂപകം ന്ഹാനതിത്ഥേ ഠപേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദിംസു. അഥ ഭദ്ദായ ധാതീ ഭദ്ദം ന്ഹാപേത്വാ അലങ്കരിത്വാ സയം ന്ഹായിതും ഉദകതിത്ഥം ഗന്ത്വാ സുവണ്ണരൂപകം ദിസ്വാ ''കിസ്സായം അവിനീതാ ഇധാഗന്ത്വാ ഠിതാ''തി പിട്ഠിപസ്സേ പഹരിത്വാ സുവണ്ണരൂപകം ഞത്വാ ''അയ്യധീതാ മേതി സഞ്ഞം ഉപ്പാദേസി, അയം പന അയ്യധീതായ നിവാസനപടിഗ്ഗഹിതായപി അസദിസാ''തി ആഹ. അഥ നം തേ ബ്രാഹ്മണാ ''ഏവരൂപാ കിര തേ സാമിധീതാ''തി പുച്ഛിംസു. സാ ''ഇമായ സുവണ്ണപടിമായ സതഗുണേന സഹസ്സഗുണേന മയ്ഹം അയ്യധീതാ അഭിരൂപതരാ'', തഥാ ഹി ''അപ്പദീപേപി ദ്വാദസഹത്ഥേ ഗബ്ഭേ നിസിന്നാ സരീരോഭാസേന തമം വിധമതീ''തി ആഹ. ''തേന ഹി തസ്സാ മാതാപിതൂനം സന്തികം ഗച്ഛാമാ''തി സുവണ്ണരൂപകം രഥേ ആരോപേത്വാ തം ധാതിം അനുഗന്ത്വാ കോസിയഗോത്തസ്സ ഘരദ്വാരേ ഠത്വാ ആഗമനം ആരോചയിംസു.

ബ്രാഹ്മണോ പടിസന്ഥാരം കത്വാ ''കുതോ ആഗതത്ഥാ''തി പുച്ഛി. തേ ''മഗധരട്ഠേ മഹാതിത്ഥഗാമേ കപിലബ്രാഹ്മണസ്സ ഘരതോ ഇമിനാ നാമ കാരണേന ആഗതമ്ഹാ''തി ആഹംസു. ''സാധു, താതാ, അമ്ഹേഹി സമജാതിഗോത്തവിഭവോ സോ ബ്രാഹ്മണോ, ദസ്സാമ ദാരിക''ന്തി പണ്ണാകാരം ഗണ്ഹി. തേ കപിലബ്രാഹ്മണസ്സ സാസനം പഹിണിംസു - ''ലദ്ധാ നോ ഭദ്ദാ നാമ ദാരികാ, കത്തബ്ബം ജാനാഥാ''തി. തം സാസനം സുത്വാ പിപ്പലിമാണവസ്സ ആരോചയിംസു ''ലദ്ധാ ദാരികാ''തി. പിപ്പലിമാണവോ ''അഹം 'ന ലഭിസ്സന്തീ'തി ചിന്തേസിം, ഇമേ 'ലദ്ധാ'തി പേസേന്തി, അനത്ഥികോ ഹുത്വാ പണ്ണം പേസേസ്സാമീ''തി രഹോഗതോ പണ്ണം ലിഖി ''ഭദ്ദാ അത്തനോ ജാതിഗോത്തഭോഗാനുരൂപം പതിം ലഭതു, അഹം നിക്ഖമിത്വാ പബ്ബജിസ്സാമി, മാ പച്ഛാ വിപ്പടിസാരിനീ അഹോസീ''തി. ഭദ്ദാപി ''അസുകസ്സ കിര മം ദാതുകാമാ''തി സുത്വാ രഹോഗതാ പണ്ണം ലിഖി - ''അയ്യപുത്തോ അത്തനോ ജാതിഗോത്തഭോഗാനുരൂപം ദാരികം ലഭതു, അഹം പബ്ബജിസ്സാമി, മാ പച്ഛാ വിപ്പടിസാരീ ഭവാഹീ''തി. ദ്വേപി പണ്ണാനി അന്തരാമഗ്ഗേ സമാഗച്ഛിംസു.

“ഇദം കസ്സ പണ്ണ”ന്തി? “പിപ്പലിമാണവേന ഭദ്ദായ പഹിത”ന്തി. “ഇദം കസ്സാ”തി? “ഭദ്ദായ പിപ്പലിമാണവസ്സ പഹിത”ന്തി ച വുത്തേ തേ ദ്വേപി വാചേത്വാ “പസ്സഥ ദാരകാനം കമ്മ”ന്തി ഫാലേത്വാ അരഞ്ഞേ ഛഡ്ഡേത്വാ അഞ്ഞം തംസമാനം പണ്ണം ലിഖിത്വാ ഇതോ ഏത്തോ ച പേസേസും. ഇതി കുമാരസ്സ കുമാരികായ ച സദിസം പണ്ണം ലോകസ്സാദരഹിതമേവാതി അനിച്ഛമാനാനമ്പി തേസം ദ്വിന്നം സമാഗമോ അഹോസി.

തംദിവസമേവ പിപ്പലിമാണവോപി ഭദ്ദം ഏകം പുപ്ഫദാമം ഗണ്ഹാപേസി. ഭദ്ദാപി താനി സയനമജ്ഝേ ഠപേസി. ഉഭോപി ഭുത്തസായമാസാ സയനം ആരുഹിതും ആരഭിംസു. തേസു മാണവോ ദക്ഖിണപസ്സേന സയനം ആരുഹി, ഭദ്ദാ വാമപസ്സേന അഭിരുഹിത്വാ ആഹ - “യസ്സ പസ്സേ പുപ്ഫാനി മിലായന്തി, തസ്സ രാഗചിത്തം ഉപ്പന്നന്തി വിജാനിസ്സാമ, ഇമം പുപ്ഫദാമം ന അല്ലീയിതബ്ബ”ന്തി. തേ പന അഞ്ഞമഞ്ഞം സരീരസമ്ഫസ്സഭയേന സകലരത്തിം നിദ്ദം അനോക്കമന്താവ വീതിനാമേസും. ദിവാ പന ഹസിതമത്തമ്പി നാകംസു. തേ ലോകാമിസേന അസംസട്ഠാ യാവ മാതാപിതരോ ധരന്തി, താവ കുടുമ്ബം അവിചാരേത്വാ തേസു കാലങ്കതേസു വിചാരയിംസു. മഹതീ മാണവസ്സ സമ്പത്തി. ഏകദിവസം സരീരം ഉബ്ബട്ടേത്വാ ഛഡ്ഡേതബ്ബം സുവണ്ണചുണ്ണം ഏവ മഗധനാളിയാ ദ്വാദസനാളിമത്തം ലദ്ധും വട്ടതി. യന്തബദ്ധാനി സട്ഠി മഹാതളാകാനി, കമ്മന്തോ ദ്വാദസയോജനികോ, അനുരാധപുരപ്പമാണാ ചുദ്ദസഗാമാ, ചുദ്ദസ ഹത്ഥാനീകാനി, ചുദ്ദസ അസ്സാനീകാനി, ചുദ്ദസ രഥാനീകാനി.

സോ ഏകദിവസം അലങ്കതഅസ്സം ആരുയ്ഹ മഹാജനപരിവുതോ കമ്മന്തട്ഠാനം ഗന്ത്വാ ഖേത്തകോടിയം ഠിതോ നങ്ഗലേഹി ഛിന്നട്ഠാനതോ കാകാദയോ സകുണേ ഗണ്ഡുപ്പാദാദികേ പാണകേ ഉദ്ധരിത്വാ ഖാദന്തേ ദിസ്വാ “താതാ, ഇമേ കിം ഖാദന്തീ”തി പുച്ഛി. “ഗണ്ഡുപ്പാദേ, അയ്യാ”തി. “ഏതേഹി കതപാപം കസ്സ ഹോതീ”തി? “തുമ്ഹാകം, അയ്യാ”തി. സോ ചിന്തേസി - “സചേ ഏതേഹി കതപാപം മയ്ഹം ഹോതി, കിം മേ കരിസ്സതി സത്തഅസീതികോടിധനം, ദ്വാദസയോജനകമ്മന്തോ കിം കരിസ്സതി, കിം യന്തബദ്ധാനി തളാകാനി, കിം ചുദ്ദസ ഗാമാനി, സബ്ബമേതം ഭദ്ദായ കാപിലാനിയാ നിയ്യാതേത്വാ നിക്ഖമ്മ പബ്ബജിസ്സാമീ”തി.

ഭദ്ദാ കാപിലാനീ തസ്മിം ഖണേ അന്തരവത്ഥുസ്മിം തയോ തിലകുമ്ഭേ പത്ഥരിത്വാ ധാതീഹി പരിവുതാ നിസിന്നാ കാകേ തിലപാണകേ ഖാദമാനേ ദിസ്വാ “അമ്മാ, കിം ഇമേ ഖാദന്തീ”തി പുച്ഛി. “പാണകേ, അയ്യേ”തി. “അകുസലം കസ്സ ഹോതീ”തി? “തുമ്ഹാകം, അയ്യേ”തി. സാ ചിന്തേസി - “മയ്ഹം ചതുഹത്ഥം വത്ഥം നാളികോദനമത്തഞ്ച ലദ്ധും വട്ടതി, യദി പനേതം ഏതേഹി കതം അകുസലം മയ്ഹം ഹോതി, ഭവസഹസ്സേനപി വട്ടതോ സീസം ഉക്ഖിപിതും ന സക്കാ, അയ്യപുത്തേ ആഗതമത്തേയേവ സബ്ബം തസ്സ നിയ്യാതേത്വാ നിക്ഖമ്മ പബ്ബജിസ്സാമീ”തി.

മാണവോ ആഗന്ത്വാ ന്ഹത്വാ പാസാദം ആരുയ്ഹ മഹാരഹേ പല്ലങ്കേ നിസീദി, അഥസ്സ ചക്കവത്തിനോ അനുച്ഛവികഭോജനം ഉപനയിംസു. ദ്വേപി ഭുഞ്ജിത്വാ പരിജനേ നിക്ഖന്തേ രഹോഗതാ ഫാസുകട്ഠാനേ നിസീദിംസു. തതോ മാണവോ ഭദ്ദം ആഹ - “ഭദ്ദേ, ഇമം ഘരം ആഗച്ഛന്തീ കിത്തകം ധനമാഹരസീ”തി? “പഞ്ചപണ്ണാസ സകടസഹസ്സാനി, അയ്യാ”തി. “സബ്ബം തം, യാ ച ഇമസ്മിം ഘരേ സത്താസീതി കോടിയോ യന്തബദ്ധാനി സട്ഠി തളാകാനീതി ഏവമാദിഭേദാ സമ്പത്തി അത്ഥി, തം സബ്ബം തുയ്ഹേവ നിയ്യാതേമീ”തി. “തുമ്ഹേ പന കുഹിം ഗച്ഛഥ, അയ്യാ”തി? “അഹം പബ്ബജിസ്സാമീ”തി. “അയ്യ, അഹമ്പി തുമ്ഹാകം ആഗമനം ഓലോകയമാനാ നിസിന്നാ, അഹമ്പി പബ്ബജിസ്സാമീ”തി. തേസം ആദിത്തപണ്ണകുടി വിയ തയോ ഭവാ ഉപട്ഠഹന്തി. തേ “പബ്ബജിസ്സാമാ”തി വത്വാ അന്തരാപണതോ കാസായരസപീതാനി ചീവരാനി മത്തികാപത്തേ ച ആഹരാപേത്വാ അഞ്ഞമഞ്ഞം കേസേ ഓഹാരേത്വാ “യേ ലോകേ അരഹന്തോ അത്ഥി, തേ ഉദ്ദിസ്സ അമ്ഹാകം പബ്ബജ്ജാ”തി പബ്ബജിത്വാ ഥവികാസു പത്തേ പക്ഖിപിത്വാ അംസേ ലഗ്ഗേത്വാ പാസാദതോ ഓതരിംസു. ഗേഹേ ദാസേസു ച കമ്മകാരേസു ച ന കോചി സഞ്ജാനി.

അഥ നേ ബ്രാഹ്മണഗാമതോ നിക്ഖമിത്വാ ദാസഗാമദ്വാരേന ഗച്ഛന്തേ ആകപ്പകുതവസേന ദാസഗാമവാസിനോ സഞ്ജാനിംസു. തേ രോദന്താ പാദേസു പതിത്വാ “കിം അമ്ഹേ അനാഥേ കരോഥ, അയ്യാ”തി ആഹംസു. “മയം, ഭണേ, ‘തയോ ഭവാ ആദിത്തപണ്ണസാലാ വിയാ’തി പബ്ബജിമ്ഹ, സചേ തുമ്ഹേസു ഏകേകം ഭുജിസ്സം കരോമ, വസ്സസതമ്പി നപ്പഹോതി. തുമ്ഹേവ തുമ്ഹാകം സീസം ധോവിത്വാ ഭുജിസ്സാ ഹുത്വാ ജീവഥാ”തി വത്വാ തേസം രോദന്താനംയേവ പക്കമിംസു.

ഥേരോ പുരതോ ഗച്ഛന്തോ നിവത്തിത്വാ ഓലോകേന്തോ ചിന്തേസി - “അയം ഭദ്ദാ കാപിലാനീ സകലജമ്ബുദീപഗ്ഘനികാ ഇത്ഥീ മയ്ഹം പച്ഛതോ ആഗച്ഛതി, ഠാനം ഖോ പനേതം വിജ്ജതി,

യം കോചിദേവ ഏവം ചിന്തേയ്യ 'ഇമേ പബ്ബജിതാപി വിനാ ഭവിതും ന സക്കോന്തി, അനനുച്ഛവികം കരോന്തീ'തി. ഏവം കോചി പാപകേന മനസാ പദൂസേത്വാ അപായപൂരകോ ഭവേയ്യ, ഇമം പഹായ മയാ ഗന്തും വട്ടതീ"തി ചിത്തം ഉപ്പാദേത്വാ പുരതോ ഗച്ഛന്തോ ദ്വേധാപഥം ദിസ്വാ തസ്സ മത്ഥകേ അട്ഠാസി. ഭദ്ദാപി ആഗന്ത്വാ വന്ദിത്വാ അട്ഠാസി. അഥ നം ആഹ - "ഭദ്ദേ, താദിസിം ഇത്ഥിം മമ പച്ഛതോ ആഗച്ഛന്തിം ദിസ്വാ 'ഇമേ പബ്ബജിതാപി വിനാ ഭവിതും ന സക്കോന്തീ'തി അമ്ഹേസു പദുട്ഠചിത്തോ മഹാജനോ അപായപൂരകോ ഭവേയ്യ. ഇമസ്മിം ദ്വേധാപഥേ ത്വം ഏതം ഗണ്ഹ, അഹം ഏകേന ഗമിസ്സാമീ"തി. "ആമ, അയ്യ, മാതുഗാമോ 'പബ്ബജിതാനം പലിബോധോ, പബ്ബജിതാപി വിനാ ന ഭവന്തീ'തി അമ്ഹാകം ദോസം ദസ്സേയ്യു"ന്തി തിക്ഖത്തും പദക്ഖിണം കത്വാ ചതൂസു ഠാനേസു പഞ്ചപതിട്ഠിതേന വന്ദിത്വാ ദസനഖസമോധാനസമുജ്ജലം അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ "സതസഹസ്സകപ്പപമാണേ അദ്ധാനേ കതോ മിത്തസന്ഥവോ അജ്ജ ഭിജ്ജതി, തുമ്ഹേവ ദക്ഖിണാ നാമ, തുമ്ഹാകം ദക്ഖിണമഗ്ഗോ വട്ടതി, മയം മാതുഗാമാ നാമ വാമജാതികാ, അമ്ഹാകം വാമമഗ്ഗോ വട്ടതീ"തി വന്ദിത്വാ മഗ്ഗം പടിപജ്ജി. തേസം ദ്വേധാഭൂതകാലേ അയം മഹാപഥവീ "അഹം ചക്കവാളസിനേരുപബ്ബതാദയോ ധാരേതും സക്കോന്തീപി തുമ്ഹാകം ഗുണേ ധാരേതും ന സക്കോമീ"തി വദന്തീ വിയ വിരവമാനാ അകമ്പിത്ഥ. ആകാസേ അസനിസദ്ദോ വിയ പവത്തി, ചക്കവാളപബ്ബതോ ഉന്നാദി.

സമ്മാസമ്ബുദ്ധോപി വേളുവനമഹാവിഹാരേ കുടിയം നിസിന്നോ പഥവീകമ്പനസദ്ദം സുത്വാ "കിസ്സ നു ഖോ പഥവീ കമ്പതീ"തി ആവജ്ജേന്തോ "പിപ്പലിമാണവോ ച ഭദ്ദാ ച കാപിലാനീ മം ഉദ്ദിസ്സ അപ്പമേയ്യം സമ്പത്തിം പഹായ പബ്ബജിതാ, തേസം വിയോഗട്ഠാനേ ഉഭിന്നം ഗുണബലേന അയം പഥവീകമ്പോ ജാതോ, മയാപി ഏതേസം സങ്ഗഹം കാതും വട്ടതീ"തി ഗന്ധകുടിതോ നിക്ഖമ്മ സയമേവ പത്തചീവരമാദായ അസീതിമഹാഥേരേസു കഞ്ചി അനാപുച്ഛാ തിഗാവുതമഗ്ഗം പച്ചുഗ്ഗമനം കത്വാ രാജഗഹസ്സ ച നാലന്ദായ ച അന്തരേ ബഹുപുത്തനിഗ്രോധമൂലേ പല്ലങ്കം ആഭുജിത്വാ നിസീദി. നിസിന്നോ പന അഞ്ഞതരപംസുകൂലികോ വിയ അനിസീദിത്വാ ബുദ്ധവേസം ഗഹേത്വാ അസീതിഹത്ഥാ ബുദ്ധരംസിയോ വിസ്സജ്ജേന്തോ നിസീദി. ഇതി തസ്മിം ഖണേ പണ്ണച്ഛത്തസകടചക്കകൂടാഗാരാദിപ്പമാണാ ബുദ്ധരംസിയോ ഇതോ ചിതോ ച വിപ്ഫരന്തിയോ വിധാവന്തിയോ ചന്ദസഹസ്സസൂരിയസഹസ്സഉഗ്ഗമനകാലം വിയ കുരുമാനാ തം വനന്തരം ഏകോഭാസം അകംസു. ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണസിരിയാ സമുജ്ജലതാരാഗണേന വിയ ഗഗനം, സുപുപ്ഫിതകമലകുവലയേന വിയ സലിലം വനന്തരം വിരോചിത്ഥ. നിഗ്രോധരുക്ഖസ്സ ഖന്ധോ പകതിയാ സേതോ ഹോതി, പത്താനി നീലാനി പക്കാനി രത്താനി. തസ്മിം പന ദിവസേ സബ്ബോ നിഗ്രോധോ സുവണ്ണവണ്ണോവ അഹോസി.

മഹാകസ്സപത്ഥേരോ തം ദിസ്വാ "അയം അമ്ഹാകം സത്ഥാ ഭവിസ്സതി, ഇമം അഹം ഉദ്ദിസ്സ പബ്ബജിതോ"തി ദിട്ഠട്ഠാനതോ പട്ഠായ ഓനതോ ഗന്ത്വാ തീസു ഠാനേസു വന്ദിത്വാ "സത്ഥാ മേ, ഭന്തേ, ഭഗവാ, സാവകോഹമസ്മി, സത്ഥാ മേ, ഭന്തേ, ഭഗവാ, സാവകോഹമസ്മീ"തി (സം॰ നി॰ ൨.൧൫൪) ആഹ. അഥ നം ഭഗവാ ആഹ - "കസ്സപ, സചേ ത്വം ഇമം നിപച്ചകാരം മഹാപഥവിയാ കരേയ്യാസി, സാപി ധാരേതും ന സക്കുണേയ്യ. തഥാഗതസ്സ പന ഏവം ഗുണമഹന്തതം ജാനതാ തയാ കതോ നിപച്ചകാരോ മയ്ഹം ലോമമ്പി ചാലേതും ന സക്കോതി. നിസീദ, കസ്സപ, ദായജ്ജം തേ ദസ്സാമീ"തി. അഥസ്സ ഭഗവാ തീഹി ഓവാദേഹി ഉപസമ്പദം അദാസി. ദത്വാ ച ബഹുപുത്തനിഗ്രോധമൂലതോ നിക്ഖമിത്വാ ഥേരം പച്ഛാസമണം കത്വാ മഗ്ഗം പടിപജ്ജി. സത്ഥു സരീരം ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണവിചിത്തം, മഹാകസ്സപസ്സ സത്തമഹാപുരിസലക്ഖണപടിമണ്ഡിതം, സോ കഞ്ചനനാവായ പച്ഛാബദ്ധോ വിയ സത്ഥു പദാനുപദികം അനുഗഞ്ഛി. സത്ഥാ ഥോകം മഗ്ഗം ഗന്ത്വാ മഗ്ഗാ ഓക്കമ്മ അഞ്ഞതരസ്മിം രുക്ഖമൂലേ നിസജ്ജാകാരം ദസ്സേസി. ഥേരോ "സത്ഥാ നിസീദിതുകാമോ"തി ഞത്വാ അത്തനോ പടപിലോതികം സങ്ഘാടിം ചതുഗ്ഗുണം കത്വാ പഞ്ഞപേസി.

സത്ഥാ തത്ഥ നിസീദിത്വാ ഹത്ഥേന ചീവരം പരിമജ്ജന്തോ "മുദുകാ ഖോ ത്യായം, കസ്സപ, പടപിലോതികാ സങ്ഘാടീ"തി ആഹ (സം॰ നി॰ ൨.൧൫൪). സോ "സത്ഥാ മേ സങ്ഘാടിയാ മുദുഭാവം കഥേസി, പാരുപിതുകാമോ ഭവിസ്സതീ"തി ഞത്വാ "പാരുപതു, ഭന്തേ, ഭഗവാ സങ്ഘാടി"ന്തി ആഹ. "കിം ത്വം പാരുപിസ്സസി, കസ്സപാ"തി? "തുമ്ഹാകം നിവാസനം ലഭന്തോ പാരുപിസ്സാമി, ഭന്തേ"തി. "കിം പന ത്വം, കസ്സപ, ഇമം പരിഭോഗജിണ്ണം പംസുകൂലം ധാരേതും സക്ഖിസ്സസി, മയാ ഹി ഇമസ്സ പംസുകൂലസ്സ ഗഹിതദിവസേ ഉദകപരിയന്തം കത്വാ മഹാപഥവീ കമ്പി, ഇമം ബുദ്ധപരിഭോഗജിണ്ണചീവരം നാമ ന സക്കാ പരിത്തഗുണേന ധാരേതും, പടിബലേനേവിദം പടിപത്തിപൂരണസമത്ഥേന ജാതിപംസുകൂലികേന ധാരേതും വട്ടതീ"തി വത്വാ ഥേരേന സദ്ധിം ചീവരം പരിവത്തേസി.

ഏവം ചീവരം പരിവത്തേത്വാ ഥേരസ്സ ചീവരം ഭഗവാ പാരുപി, സത്ഥു ചീവരം ഥേരോ. തസ്മിം ഖണേ അചേതനാപി അയം മഹാപഥവീ “ദുക്കരം, ഭന്തേ, അകത്ഥ, അത്തനോ പാരുതചീവരം സാവകേന പരിവത്തിതപുബ്ബം നാമ നാഹോസി, അഹം തുമ്ഹാകം ഗുണം ധാരേതും ന സക്കോമീ”തി വദന്തീ വിയ ഉദകപരിയന്തം കത്വാ കമ്പി. ഥേരോപി “ലദ്ധം മേ ബുദ്ധാനം പരിഭോഗചീവരം, കിം മേ ഇദാനി ഉത്തരി കത്തബ്ബ”ന്തി ഉന്നതിം അകത്വാ സത്ഥു സന്തികേയേവ തേരസ ധുതഗുണേ സമാദായ സത്തദിവസമത്തം പുഥുജ്ജനോ അഹോസി. അട്ഠമേ ദിവസേ സഹ പടിസമ്ഭിദാഹി അരഹത്തം പാപുണി. അഥ നം സത്ഥാ “കസ്സപോ, ഭിക്ഖവേ, ചന്ദൂപമോ കുലാനി ഉപസങ്കമതി, അപകസ്സേവ കായം അപകസ്സ ചിത്തം നിച്ചനവകോ കുലേസു അപ്പഗബ്ഭോ”തി (സം॰ നി॰ ൨.൧൪൬) ഏവമാദിനാ പസംസിത്വാ അപരഭാഗേ അരിയഗണമജ്ഝേ നിസിന്നോ “ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഭിക്ഖൂനം ധുതവാദാനം യദിദം മഹാകസ്സപോ”തി (അ॰ നി॰ ൧.൧൮൮, ൧൯൧) ധുതവാദാനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേസി.

൩൯൭. ഏവം ഭഗവതാ ഏതദഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപിതോ ആയസ്മാ മഹാകസ്സപോ മഹാസാവകഭാവം പത്തോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സവസേനം പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **പദുമുത്തരസ്സാ**തി തസ്സ കിര ഭഗവതോ മാതുകുച്ഛിതോ നിക്ഖമനകാലതോ പട്ഠായ പാദാനം നിക്ഖേപനസമയേ അക്കന്തക്കന്തപാദേ സതസഹസ്സപത്താ പദുമാ പഥവിം ഭിന്ദിത്വാ ഉട്ഠഹിംസു. തസ്മാസ്സ തം നാമം അഹോസി. സകലസത്തനികായേസു ഏകേകേന സതസതപുഞ്ഞേ കതേ തസ്സ പുഞ്ഞസ്സ സതഗുണപുഞ്ഞാനം കതത്താ ഭഗവതോതി അത്ഥോ. **ലോകജേട്ഠസ്സ താദിനോ**തി സത്തലോകസ്സ പധാനഭൂതസ്സ ഇട്ഠാനിട്ഠേസു അകമ്പിയഭാവം പത്തത്താ താദിനോ. **നിബ്ബുതേ ലോകനാഥമ്ഹീ**തി സത്തലോകസ്സ പടിസരണഭൂതേ ഭഗവതി ഖന്ധപരിനിബ്ബാനേന പരിനിബ്ബുതേ, അദസ്സനം ഗതേതി അത്ഥോ. **പൂജം കുബ്ബന്തി സത്ഥുനോ**തി സദേവകസ്സ ലോകസ്സ സാസനതോ “സത്ഥാ”തി ലദ്ധനാമസ്സ ഭഗവതോ സാധുകീളം കീളന്താ പൂജം കരോന്തീതി സമ്ബന്ധോ.

൩൯൮. **അഗ്ഗിം ചിനന്തി ജനതാ**തി ജനസമൂഹാ ആളാഹനത്ഥായ അഗ്ഗിം ചിനന്താ രാസിം കരോന്താ ആസമന്തതോ മോദിതാ സന്തുട്ഠാ പകാരേന മോദിതാ സന്തുട്ഠാ പൂജം കരോന്തീതി സമ്ബന്ധോ. **തേസു സംവേഗജാതേസൂ**തി തേസു ജനസമൂഹേസു സംവേഗപ്പത്തേസു ഉത്രാസം ലഭന്തേസു **മേ** മയ്ഹം **പീതി** ഹാസോ **ഉദപജ്ജഥ** പാതുഭവീതി അത്ഥോ.

൪൦൦. **ഞാതിമിത്തേ സമാനേത്വാ**തി മമ ബന്ധുസഹായേ സമാനേത്വാ രാസിം കത്വാ. **മഹാവീരോ** ഭഗവാ **പരിനിബ്ബുതോ** അദസ്സനം അഗമാസീതി ഇദം വചനം **അബ്രവിം** കഥേസിന്തി സമ്ബന്ധോ. **ഹന്ദ പൂജം കരോമസേ**തി **ഹന്ദാ**തി വോസ്സഗ്ഗത്ഥേ നിപാതോ, തേന കാരണേന മയം സബ്ബേ സമാഗതാ പൂജം കരോമാതി അത്ഥോ. **സേ**തി നിപാതോ.

൪൦൧. **സാധൂതി തേ പടിസ്സുത്വാ**തി തേ മമ ഞാതിമിത്താ സാധു ഇതി സുന്ദരം ഭദ്ദകം ഇതി പടിസുണിത്വാ മമ വചനം സമ്പടിച്ഛിത്വാ **മേ** മയ്ഹം **ഭിയ്യോ** അതിരേകം **ഹാസം** പീതിം **ജനിംസു** ഉപ്പാദേസുന്തി അത്ഥോ.

൪൦൨. തതോ അത്തനോ കതപുഞ്ഞസഞ്ചയം ദസ്സേന്തോ **ബുദ്ധസ്മിം ലോകനാഥമ്ഹീ**തിആദിമാഹ. സതഹത്ഥം **ഉഗ്ഗതം** ഉബ്ബിദ്ധം ദിയഡ്ഢഹത്ഥസതം വിത്ഥതം, **വിമാനം നഭസി** ആകാസേ ഉഗ്ഗതം അഗ്ഘിയം, **സുകതം** സുന്ദരാകാരേന കതം, **കത്വാ** കാരേത്വാ ച **പുഞ്ഞസഞ്ചയം** പുഞ്ഞരാസിം **കാഹാസിം** അകാസിന്തി സമ്ബന്ധോ.

൪൦൩. **കത്വാന അഗ്ഘിയം തത്ഥാ**തി തസ്മിം ചേതിയപൂജനട്ഠാനേ **താലപന്തീഹി** താലപാളീഹി **ചിത്തിതം** സോഭിതം അഗ്ഘിയം **കത്വാന** കാരേത്വാ ച **സകം ചിത്തം** അത്തനോ ചിത്തം പസാദേത്വാ **ചേതിയം പൂജയുത്തമ**ന്തി ഉത്തമം ബുദ്ധധാതുനിധാപിതം ചേതിയം പൂജയിന്തി സമ്ബന്ധോ.

൪൦൪. തസ്സ ചേതിയസ്സ മഹിമം ദസ്സേന്തോ **അഗ്ഗിക്ഖന്ധോവാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **അഗ്ഗിക്ഖന്ധോവാ**തി ആകാസേ ജലമാനോ അഗ്ഗിക്ഖന്ധോവ അഗ്ഗിരാസി ഇവ തം ചേതിയം സത്തഹി രതനേഹി ജലതി **ഫുല്ലിതോ** വികസിതപുപ്ഫോ സാലരുക്ഖരാജാ ഇവ ആകാസേ **ഇന്ദലട്ഠീവ** ഇന്ദധനു ഇവ ച **ചതുദ്ദിസാ** ചതൂസു ദിസാസു **ഓഭാസതി** വിജ്ജോതതീതി സമ്ബന്ധോ.

൪൦൫. **തത്ഥ ചിത്തം പസാദേത്വാ**തി തസ്മിം ജോതമാനധാതുഗബ്ഭമ്ഹി ചിത്തം മനം പസാദേത്വാ സോമനസ്സം കത്വാ തേന ചിത്തപ്പസാദേന **ബഹും** അനേകപ്പകാരം **കുസലം** പുഞ്ഞം **കത്വാന** “ധാതുഗബ്ഭേ ച സാസനേ ച ഏത്തകാനി പുഞ്ഞാനി മയാ കതാനീ”തി ഏവം

പുഞ്ഞകമ്മം **സരിത്വാന** കാലംകത്വാ **തിദസം** താവതിംസഭവനം സുത്തപ്പബുദ്ധോ വിയ അഹം **ഉപപജ്ജിം** ജാതോതി സമ്ബന്ധോ.

൪൦൬. അത്തനോ ഉപ്പന്നദേവലോകേ ലദ്ധസമ്പത്തിം ദസ്സേന്തോ **സഹസ്സയുത്ത**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ഹയവാഹിം** സിന്ധവസഹസ്സയോജിതം ദിബ്ബരഥം അധിട്ഠിതോ. സത്തഹി ഭൂമീഹി **സം** സുട്ഠു ഉഗ്ഗതം **ഉബ്ബിദ്ധം** ഉച്ചം മയ്ഹം **ഭവനം** വിമാനം അഹോസീതി അത്ഥോ.

൪൦൭. തസ്മിം വിമാനേ **സബ്ബസോവണ്ണമയാ** സകലസോവണ്ണമയാനി കൂടാഗാരസഹസ്സാനി **അഹും** അഹേസുന്തി അത്ഥോ. **സകതേജേന** അത്തനോ ആനുഭാവേന സബ്ബാ ദസ ദിസാ **പഭാസയം** ഓഭാസേന്താനി **ജലന്തി** വിജ്ജോതന്തീതി സമ്ബന്ധോ.

൪൦൮. തസ്മിം മയ്ഹം പാതുഭൂതവിമാനേ അഞ്ഞേപി **നിയ്യൂഹാ** പമുഖസാലായോ **സന്തി** വിജ്ജന്തി. കിം ഭൂതാ? **ലോഹിതങ്ഗമയാ** രത്തമണിമയാ തദാ തേപി നിയ്യൂഹാ ചതസ്സോ ദിസാ **ആഭായ** പഭായ ജോതന്തീതി സമ്ബന്ധോ.

൪൧൦. സബ്ബേ ദേവേ സകലഛദേവലോകേ ദേവേ **അഭിഭോമി** അഭിഭവാമി. കസ്സ ഫലന്തി ചേ? മയാ കതസ്സ പുഞ്ഞകമ്മസ്സ ഇദം ഫലന്തി അത്ഥോ.

൪൧൧. തതോ മനുസ്സസമ്പത്തിം ദസ്സേന്തോ **സട്ഠികപ്പസഹസ്സമ്ഹീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ ഇതോ കപ്പതോ ഹേട്ഠാ സട്ഠിസഹസ്സകപ്പമത്ഥകേ **ചാതുരന്തോ** ചതുമഹാദീപവന്തോ **വിജിതാവീ** സബ്ബം പച്ചത്ഥികം വിജിതവന്തോ അഹം ഉബ്ബിദ്ധോ നാമ ചക്കവത്തീ രാജാ ഹുത്വാ **പഥവിം ആവസിം** രജ്ജം കാരേസിന്തി സമ്ബന്ധോ.

൪൧൨-൪. തഥേവ ഭദ്ദകേ കപ്പേതി പഞ്ചബുദ്ധപടിമണ്ഡിതത്താ ഭദ്ദകേ നാമ കപ്പേ. **തിംസക്ഖത്തും** തിംസജാതിയാ ചതുദീപമ്ഹി ഇസ്സരോ പധാനോ ചക്കരതനാദീഹി സത്തഹി രതനേഹി സമ്പന്നോ സമങ്ഗീഭൂതോ **സകകമ്മാഭിരദ്ധോ** അത്തനോ കമ്മേ ദസ രാജധമ്മേ അഭിരദ്ധോ അല്ലീനോ ചക്കവത്തീ രാജാ **അഹ്മി** അഹോസിന്തി സമ്ബന്ധോ. അത്തനോ ചക്കവത്തികാലേ അനുഭൂതസമ്പത്തിം ദസ്സേന്തോ "തത്ഥാപി ഭവനം മയ്ഹ"ന്തിആദിമാഹ. **തത്ഥ** തസ്മിം ചക്കവത്തിരജ്ജമ്ഹി **മയ്ഹം ഭവനം** മമ പാസാദം **ഇന്ദലട്ഠീവ ഉഗ്ഗതം** ആകാസേ ഠിതവിജ്ജോതമാനാ വിജ്ജുല്ലതാ ഇവ ഉഗ്ഗതം സത്തഭൂമികാദിഭേദേഹി ഉച്ചം **ആയാമതോ** ദീഘതോ ച ഉച്ചതോ ച ചതുവീസതിയോജനം വിത്ഥാരതോ ദ്വാദസയോജനം അഹോസീതി സമ്ബന്ധോ. സബ്ബേസം ജനാനം മനം അല്ലീനഭാവേന രമ്മണം നാമ നഗരം അഹോസീതി അത്ഥോ. ദള്ഹേഹി ദ്വാദസഹത്ഥേഹി വാ തിംസഹത്ഥേഹി വാ ഉച്ചേഹി പാകാരതോരണേഹി സമ്പന്നന്തി ദസ്സേതി.

൪൧൫-൬. തദഡ്ഢകം തതോ അഡ്ഢകം അഡ്ഢതിയസതയോജനന്തി അത്ഥോ. **പക്ഖിത്താ പണ്ണവീസതീ**തി വീസതിആപണപക്ഖിത്തം നിരന്തരം വീഥിപരിച്ഛേദന്തി അത്ഥോ. **ബ്രാഹ്മഞ്ഞകുലസമ്ഭൂതോ**തി ബ്രാഹ്മണകുലേ സുജാതോ. സേസം വുത്തനയത്താ സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

മഹാകസ്സപത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯-൪. അനുരുദ്ധത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സുമേധം ഭഗവന്താഹന്തിആദികം ആയസ്മതോ അനുരുദ്ധത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ വിഭവസമ്പന്നേ കുടുമ്ബികകുലേ നിബ്ബത്തി. വയപ്പത്തോ ഏകദിവസം വിഹാരം ഗന്ത്വാ സത്ഥു സന്തികേ ധമ്മം സുണന്തോ സത്ഥാരാ ഏകം ഭിക്ഖും ദിബ്ബചക്ഖുകാനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേന്തം ദിസ്വാ സയമ്പി തം ദാനം പത്ഥേത്വാ സതസഹസ്സഭിക്ഖുപരിവാരസ്സ ഭഗവതോ സത്താഹം മഹാദാനം പവത്തേത്വാ സത്തമേ ദിവസേ ഭഗവതോ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ച ഉത്തമാനി വത്ഥാനി ദത്വാ പണിധാനം അകാസി. സത്ഥാപിസ്സ അനന്തരായേന സമിജ്ഝനഭാവം ദിസ്വാ "അനാഗതേ ഗോതമസ്സ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ സാസനേ ദിബ്ബചക്ഖുകാനം അഗ്ഗോ ഭവിസ്സതീ"തി ബ്യാകാസി. സോപി തത്ഥ പുഞ്ഞാനി കരോന്തോ സത്ഥരി പരിനിബ്ബുതേ സത്തയോജനികേ കനകഥൂപേ ബഹുകംസപാതിയോ ദീപരുക്ഖേഹി ദീപകപല്ലികാഹി ച "ദിബ്ബചക്ഖുഞാണസ്സ ഉപനിസ്സയോ ഹോതൂ"തി ഉളാരം ദീപപൂജം അകാസി. ഏവം യാവജീവം പുഞ്ഞാനി കത്വാ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ കസ്സപസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ബാരാണസിയം കുടുമ്ബികഗേഹേ നിബ്ബത്തിത്വാ വിഞ്ഞുതം പത്തോ സത്ഥരി പരിനിബ്ബുതേ നിട്ഠിതേ യോജനികേ കനകഥൂപേ ബഹുകംസപാതിയോ സപ്പിമണ്ഡസ്സ പൂരേത്വാ മജ്ഝേ ച

ഏകേകം ഗുളപിണ്ഡം ഠപേത്വാ മുഖവട്ടിയാ മുഖവട്ടിം ഫുസാപേന്തോ ചേതിയം പരിക്ഖിപാപേസി. അത്തനാ ഗഹിതകംസപാതിം സപ്പിമണ്ഡസ്സ പൂരേത്വാ സഹസ്സവട്ടിയോ ജാലാപേത്വാ സീസേ ഠപേത്വാ സബ്ബരത്തിം ചേതിയം അനുപരിയായി.

ഏവം തസ്മിമ്പി അത്തഭാവേ യാവജീവം കുസലം കത്വാ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തിത്വാ തത്ഥ യാവതായുകം ഠത്വാ തതോ ചുതോ അനുപ്പന്നേ ബുദ്ധേ ബാരാണസിയംയേവ ദുഗ്ഗതകുലേ നിബ്ബത്തി, "അന്നഭാരോ"തിസ്സ നാമം അഹോസി. സോ സുമനസേട്ഠിസ്സ നാമ ഗേഹേ കമ്മം കരോന്തോ ജീവതി. ഏകദിവസം സോ ഉപരിട്ഠം നാമ പച്ചേകബുദ്ധം നിരോധസമാപത്തിതോ വുട്ഠായ ഗന്ധമാദനപബ്ബതതോ ആകാസേനാഗന്ത്വാ ബാരാണസീനഗരദ്വാരേ ഓതരിത്വാ ചീവരം പാരുപിത്വാ നഗരേ പിണ്ഡായ ചരന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ പത്തം ഗഹേത്വാ അത്തനോ അത്ഥായ ഠപിതം ഭാഗഭത്തം പത്തേ പക്ഖിപിത്വാ പച്ചേകബുദ്ധസ്സ ദാതുകാമോ ആരഭി. ഭരിയാപിസ്സ അത്തനോ ഭാഗഭത്തഞ്ച തത്ഥേവ പക്ഖിപി. സോ തം നേത്വാ പച്ചേകബുദ്ധസ്സ ഹത്ഥേ ഠപേസി. പച്ചേകബുദ്ധോ തം ഗഹേത്വാ അനുമോദനം കത്വാ പക്കാമി. തം ദിവസം സുമനസേട്ഠിസ്സ ഛത്തേ അധിവത്ഥാ ദേവതാ - "അഹോ ദാനം, പരമദാനം, ഉപരിട്ഠേ സുപ്പതിട്ഠിത"ന്തി മഹാസദ്ദേന അനുമോദി. തം സുത്വാ സുമനസേട്ഠി - "ഏവം ദേവതായ അനുമോദിതം ഇദമേവ ഉത്തമദാന"ന്തി ചിന്തേത്വാ തത്ഥ പത്തിം യാചി. അന്നഭാരോ പന തസ്സ പത്തിം അദാസി. തേന പസന്നചിത്തോ സുമനസേട്ഠി തസ്സ സഹസ്സം ദത്വാ "ഇതോ പട്ഠായ തുയ്ഹം സഹത്ഥേന കമ്മകരണകിച്ചം നത്ഥി, പതിരൂപം ഗേഹം കത്വാ നിച്ചം വസാഹീ"തി ആഹ.

യസ്മാ നിരോധസമാപത്തിതോ വുട്ഠിതസ്സ പച്ചേകബുദ്ധസ്സ ദിന്നപിണ്ഡപാതോ തം ദിവസമേവ ഉളാരവിപാകോ ഹോതി, തസ്മാ സുമനസേട്ഠി രഞ്ഞോ സന്തികം ഗച്ഛന്തോ തം ഗഹേത്വാ അഗമാസി. രാജാ പന തം ആദരവസേന ഓലോകേസി. സേട്ഠി - "മഹാരാജ, അയം ഓലോകേതബ്ബയുത്തോയേവാ"തി വത്വാ തദാ തേന കതകമ്മം അത്തനാപിസ്സ സഹസ്സദിന്നഭാവഞ്ച കഥേസി. തം സുത്വാ രാജാ തസ്സ തുസ്സിത്വാ സഹസ്സം ദത്വാ "അസുകസ്മിം ഠാനേ ഗേഹം കത്വാ വസാഹീ"തി ഗേഹട്ഠാനമസ്സ ആണാപേസി. തസ്സ തം ഠാനം സോധാപേന്തസ്സ മഹന്താ മഹന്താ നിധികുമ്ഭിയോ ഉട്ഠഹിംസു. സോ താ ദിസ്വാ രഞ്ഞോ ആരോചേസി. രാജാ സബ്ബം ധനം ഉദ്ധരാപേത്വാ രാസികതം ദിസ്വാ - "ഏത്തകം ധനം ഇമസ്മിം നഗരേ കസ്സ ഗേഹേ അത്ഥീ"തി പുച്ഛി. "ന കസ്സചി, ദേവാ"തി. "തേന ഹി അയം അന്നഭാരോ ഇമസ്മിം നഗരേ മഹാധനസേട്ഠി നാമ ഹോതൂ"തി തം ദിവസമേവ തസ്സ സേട്ഠിഛത്തം ഉസ്സാപേസി.

സോ സേട്ഠി ഹുത്വാ യാവജീവം കല്യാണകമ്മം കത്വാ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തോ, ദീഘരത്തം ദേവമനുസ്സേസു സംസരിത്വാ അമ്ഹാകം ഭഗവതോ ഉപ്പജ്ജനകകാലേ കപിലവത്ഥുനഗരേ സുക്കോദനസക്കസ്സ ഗേഹേ പടിസന്ധിം ഗണ്ഹി. തസ്സ ജാതസ്സ **അനുരുദ്ധോ**തി നാമം അകംസു. സോ മഹാനാമസക്കസ്സ കനിട്ഠഭാതാ ഭഗവതോ ചൂളപിതു പുത്തോ പരമസുഖുമാലോ മഹാപുഞ്ഞോ അഹോസി. സുവണ്ണപാതിയംയേവ ചസ്സ ഭത്തം ഉപ്പജ്ജി. അഥസ്സ മാതാ ഏകദിവസം "മമ പുത്തോ നത്ഥീതി പദം ന ജാനാതി, തം ജാനാപേസ്സാമീ"തി ചിന്തേത്വാ ഏകം സുവണ്ണപാതിം തുച്ഛകംയേവ അഞ്ഞായ സുവണ്ണപാതിയാ പിദഹിത്വാ തസ്സ പേസേസി, അന്തരാമഗ്ഗേ ദേവതാ തം, ദിബ്ബപൂവേഹി പൂരേസും. ഏവം മഹാപുഞ്ഞോ തിണ്ണം ഉതൂനം അനുച്ഛവികേസു തീസു പാസാദേസു അലങ്കതനാടകിത്ഥീഹി പരിവുതോ ദേവോ വിയ മഹാസമ്പത്തിം അനുഭവി.

അമ്ഹാകമ്പി ബോധിസത്തോ തസ്മിം സമയേ തുസിതപുരാ ചവിത്വാ സുദ്ധോദനമഹാരാജസ്സ അഗ്ഗമഹേസിയാ കുച്ഛിമ്ഹി നിബ്ബത്തിത്വാ അനുക്കമേന വുദ്ധിപ്പത്തോ ഏകൂനതിംസ വസ്സാനി അഗാരമജ്ഝേ വസിത്വാ മഹാഭിനിക്ഖമനം നിക്ഖമിത്വാ അനുക്കമേന പടിവിദ്ധസബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണോ ബോധിമണ്ഡേ സത്തസത്താഹം വീതിനാമേത്വാ ഇസിപതനേ മിഗദായേ ധമ്മചക്കം പവത്തേത്വാ ലോകാനുഗ്ഗഹം കരോന്തോ രാജഗഹം ഗന്ത്വാ വേളുവനേ വിഹാസി. തദാ സുദ്ധോദനമഹാരാജാ - "പുത്തോ കിര മേ രാജഗഹം അനുപ്പത്തോ; ഗച്ഛഥ, ഭണേ, മമ പുത്തം ആനേഥാ"തി സഹസ്സസഹസ്സപരിവാരേ ദസ അമച്ചേ പേസേസി. തേ സബ്ബേ ഏഹിഭിക്ഖുപബ്ബജ്ജായ പബ്ബജിംസു. തേസു ഉദായിത്ഥേരേന ചാരികാഗമനം ആയാചിതോ ഭഗവാ വീസതിസഹസ്സഖീണാസവപരിവുതോ രാജഗഹതോ നിക്ഖമിത്വാ കപിലവത്ഥുപുരം ഗന്ത്വാ ഞാതിസമാഗമേ അനേകാനി പാടിഹാരിയാനി ദസ്സേത്വാ പാടിഹാരിയവിചിത്തം ധമ്മദേസനം കഥേത്വാ മഹാജനം അമതപാനം പായേത്വാ ദുതിയദിവസേ പത്തചീവരമാദായ നഗരദ്വാരേ ഠത്വാ "കിം നു ഖോ കുലനഗരം ആഗതാനം സബ്ബബുദ്ധാനം ആചിണ്ണ"ന്തി ആവജ്ജമാനോ "സപദാനം പിണ്ഡായ ചരണം ആചിണ്ണ"ന്തി ഞത്വാ സപദാനം പിണ്ഡായ ചരതി. രാജാ "പുത്തോ തേ പിണ്ഡായ ചരതീ"തി സുത്വാ തുരിതതുരിതോ ആഗന്ത്വാ അന്തരവീഥിയം ധമ്മം സുത്വാ അത്തനോ

നിവേസനം പവേസേത്വാ മഹന്തം സക്കാരസമ്മാനം അകാസി. ഭഗവാ തത്ഥ കത്തബ്ബം ഞാതിസങ്ഗഹം കത്വാ രാഹുലകുമാരം പബ്ബാജേത്വാ നചിരസ്സേവ കപിലവത്ഥുനഗരതോ മല്ലരട്ഠേ ചാരികം ചരമാനോ അനുപിയമ്ബവനം പാപുണി.

തസ്മിം സമയേ സുദ്ധോദനമഹാരാജാ സാകിയഗണം സന്നിപാതേത്വാ ആഹ - "സചേ മമ പുത്തോ അഗാരം അജ്ഝാവസിസ്സ, രാജാ അഭവിസ്സ ചക്കവത്തീ സത്തരതനസമ്പന്നോ ഖത്തിയഗണപരിവാരോ, നത്താപി മേ രാഹുലകുമാരോ ഖത്തിയഗണേന സദ്ധിം തം പരിവാരേത്വാ അചരിസ്സ, തുമ്ഹേപി ഏതമത്ഥം ജാനാഥ. ഇദാനി പന മമ പുത്തോ ബുദ്ധോ ജാതോ, ഖത്തിയാവാസ്സ പരിവാരാ ഹോന്തു, തുമ്ഹേ ഏകേകകുലതോ ഏകേകം ദാരകം ദേഥാ"തി. ഏവം വുത്തേ ഏകപ്പഹാരേനേവ ദ്വേഅസീതിസഹസ്സഖത്തിയകുമാരാ പബ്ബജിംസു.

തസ്മിം സമയേ മഹാനാമോ സക്കോ കുടുമ്ബസാമികോ, സോ അത്തനോ കനിട്ഠം അനുരുദ്ധം സക്കം ഉപസങ്കമിത്വാ ഏതദവോച - "ഏതരഹി, താത അനുരുദ്ധ, അഭിഞ്ഞാതാ അഭിഞ്ഞാതാ സക്യകുമാരാ ഭഗവന്തം പബ്ബജിതം അനുപബ്ബജന്തി, അമ്ഹാകഞ്ച കുലാ നത്ഥി കോചി അഗാരസ്മാ അനഗാരിയം പബ്ബജിതോ, തേന ഹി ത്വം വാ പബ്ബജാഹി, അഹം വാ പബ്ബജിസ്സാമീ"തി. തം സുത്വാ അനുരുദ്ധോ ഘരാവാസേ രുചിം അകത്വാ അത്തസത്തമോ അഗാരസ്മാ അനഗാരിയം പബ്ബജിതോ. തസ്സ പബ്ബജ്ജാനുക്കമോ സങ്ഘഭേദകക്ഖന്ധകേ (ചൂളവ॰ ൩൩൰ ആദയോ) ആഗതോയേവ. ഏവം അനുപിയം ഗന്ത്വാ പബ്ബജിതേസു പന തേസു തസ്മിംയേവ അന്തോവസ്സേ ഭദ്ദിയത്ഥേരോ അരഹത്തം പാപുണി, അനുരുദ്ധത്ഥേരോ ദിബ്ബചക്ഖും നിബ്ബത്തേസി, ദേവദത്തോ അട്ഠ സമാപത്തിയോ നിബ്ബത്തേസി, ആനന്ദത്ഥേരോ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠാസി, ഭഗുത്ഥേരോ ച കിമിലത്ഥേരോ ച പച്ഛാ അരഹത്തം പാപുണിംസു. തേസം സബ്ബേസമ്പി ഥേരാനം അത്തനോ അത്തനോ ആഗതട്ഠാനേസു പുബ്ബപത്ഥനാഭിനീഹാരോ ആവി ഭവിസ്സതി. അയം അനുരുദ്ധത്ഥേരോ ധമ്മസേനാപതിസ്സ സന്തികേ കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ ചേതിയരട്ഠേ പാചീനവംസദായം ഗന്ത്വാ സമണധമ്മം കരോന്തോ സത്ത മഹാപുരിസവിതക്കേ വിതക്കേസി, അട്ഠമേ കിലമതി. സത്ഥാ "അനുരുദ്ധോ അട്ഠമേ മഹാപുരിസവിതക്കേ കിലമതീ"തി ഞത്വാ "തസ്സ സങ്കപ്പം പൂരേസ്സാമീ"തി തത്ഥ ഗന്ത്വാ പഞ്ഞത്തവരബുദ്ധാസനേ നിസിന്നോ അട്ഠമം മഹാപുരിസവിതക്കം പൂരേത്വാ ചതുപച്ചയസന്തോസഭാവനാരാമപടിമണ്ഡിതം മഹാഅരിയവംസപടിപദം കഥേത്വാ ആകാസേ ഉപ്പതിത്വാ ഭേസകലാവനമേവ ഗതോ.

ഥേരോ തഥാഗതേ ഗതമത്തേയേവ തേവിജ്ജോ മഹാഖീണാസവോ ഹുത്വാ "സത്ഥാ മയ്ഹം മനം ജാനിത്വാ ആഗന്ത്വാ അട്ഠമം മഹാപുരിസവിതക്കം പൂരേത്വാ അദാസി, സോ ച മേ മനോരഥോ മത്ഥകം പത്തോ"തി ബുദ്ധാനം ധമ്മദേസനം അത്തനോ ച പടിവേധധമ്മം ആരബ്ഭ ഇമാ ഉദാനഗാഥാ അഭാസി -

"മമ സങ്കപ്പമഞ്ഞായ, സത്ഥാ ലോകേ അനുത്തരോ;
മനോമയേന കായേന, ഇദ്ധിയാ ഉപസങ്കമി.

"യദാ മേ അഹു സങ്കപ്പോ, തതോ ഉത്തരി ദേസയി;
നിപ്പപഞ്ചരതോ ബുദ്ധോ, നിപ്പപഞ്ചമദേസയി.

"തസ്സാഹം ധമ്മമഞ്ഞായ, വിഹാസിം സാസനേ രതോ;
തിസ്സോ വിജ്ജാ അനുപ്പത്താ, കതം ബുദ്ധസ്സ സാസന"ന്തി. (ഥേരഗാ॰ ൯൦൧-൯൦൩);

അഥ നം അപരഭാഗേ സത്ഥാ ജേതവനേ മഹാവിഹാരേ വിഹരന്തോ "ദിബ്ബചക്ഖുകാനം ഭിക്ഖൂനം അനുരുദ്ധോ അഗ്ഗോ"തി (അ॰ നി॰ ൧.൧൯൨) അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേസി.

൪൨൧. ഏവം സോ ഭഗവതോ സന്തികാ ദിബ്ബചക്ഖുകാനം അഗ്ഗട്ഠാനം ലഭിത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സവസേന പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **സുമേധം ഭഗവന്താഹ**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ സുന്ദരാ ഉപട്ഠാപനപഞ്ഞാ മഗ്ഗഫലപഞ്ഞാ വിപസ്സനാപഞ്ഞാ ചതുപടിസമ്ഭിദാദിസങ്ഖാതാ മേധാ യസ്സ ഭഗവതോ സോ സുമേധോ, തം **സുമേധം** ഭാഗ്യസമ്പന്നത്താ **ഭഗവന്തം** ലോകസ്സ **ജേട്ഠം** സേട്ഠം പധാനഭൂതം സംസാരതോ പഠമം നിഗ്ഗതം നരാനം ആസഭം പുരേചാരികം **വൂപകട്ഠം** വിവേകഭൂതം ഗണസങ്ഗണികാരാമതോ അപഗതം വിഹരന്തം അഹം അദ്ദസന്തി സമ്ബന്ധോ.

൪൨൨. സബ്ബധമ്മാനം സയമേവ ബുദ്ധത്താ **സമ്ബുദ്ധം, ഉപഗന്ത്വാന** സമീപം ഗന്ത്വാതി അത്ഥോ. **അഞ്ജലിം പഗ്ഗഹേത്വാനാ**തി ദസങ്ഗുലിപുടം മുദ്ധനി കത്വാതി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവ.

൪൩൮. ദിവാ രത്തിഞ്ച പസ്സാമീതി തദാ ദേവലോകേ ച മനുസ്സലോകേ ച ഉപ്പന്നകാലേ മംസചക്ഖുനാ സമന്തതോ യോജനം പസ്സാമീതി അത്ഥോ.

൪൩൯. സഹസ്സലോകം ഞാണേനാതി പഞ്ഞാചക്ഖുനാ സഹസ്സചക്കവാളം പസ്സാമീതി അത്ഥോ. **സത്ഥു സാസനേ**തി ഇദാനി ഗോതമസ്സ ഭഗവതോ സാസനേ. **ദീപദാനസ്സ** ദീപപൂജായ ഇദം ഫലം, ഇമിനാ ഫലേന ദിബ്ബചക്ഖും അനുപ്പത്തോ പടിലദ്ധോ ഉപ്പാദേസിന്തി അത്ഥോ.

അനുരുദ്ധത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൩-൫. പുണ്ണമന്താണിപുത്തത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

അജ്ഝായകോ മന്തധരോതിആദികം ആയസ്മതോ പുണ്ണസ്സ മന്താണിപുത്തത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ ഉപ്പത്തിതോ പുരേതരമേവ ഹംസവതീനഗരേ ബ്രാഹ്മണമഹാസാലകുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ അനുക്കമേന വിഞ്ഞുതം പത്തോ. അപരഭാഗേ പദുമുത്തരേ ഭഗവതി ഉപ്പജ്ജിത്വാ ബോധനേയ്യാനം ധമ്മം ദേസേന്തേ ഹേട്ഠാ വുത്തനയേന മഹാജനേന സദ്ധിം വിഹാരം ഗന്ത്വാ പരിസപരിയന്തേ നിസീദിത്വാ ധമ്മം സുണന്തോ സത്ഥാരം ഏകം ഭിക്ഖും ധമ്മകഥികാനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേന്തം ദിസ്വാ "മയാപി അനാഗതേ ഏവരൂപേന ഭവിതും വട്ടതീ"തി ചിന്തേത്വാ ദേസനാവസാനേ ഉട്ഠിതായ പരിസായ സത്ഥാരം ഉപസങ്കമിത്വാ നിമന്തേത്വാ ഹേട്ഠാ വുത്തനയേന മഹാസക്കാരം കത്വാ ഭഗവന്തം ഏവമാഹ - "ഭന്തേ, അഹം ഇമിനാ അധികാരേന ന അഞ്ഞം സമ്പത്തിം പത്ഥേമി, യഥാ പനേസോ ഭിക്ഖു സത്തമദിവസമത്ഥകേ തുമ്ഹേഹി ധമ്മകഥികാനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപിതോ, ഏവം അഹമ്പി അനാഗതേ ഏകസ്സ ബുദ്ധസ്സ സാസനേ ധമ്മകഥികാനം അഗ്ഗോ ഭവേയ്യ"ന്തി പത്ഥനം അകാസി. സത്ഥാ അനാഗതം ഓലോകേത്വാ തസ്സ പത്ഥനായ സമിജ്ഝനഭാവം ദിസ്വാ "അനാഗതേ കപ്പസതസഹസ്സമത്ഥകേ ഗോതമോ നാമ ബുദ്ധോ ഉപ്പജ്ജിസ്സതി, തസ്സ സാസനേ പബ്ബജിത്വാ ത്വം ധമ്മകഥികാനം അഗ്ഗോ ഭവിസ്സസീ"തി ബ്യാകാസി.

സോ യാവതായുകം കല്യാണകമ്മം കത്വാ തതോ ചുതോ കപ്പസതസഹസ്സം പുഞ്ഞസമ്ഭാരം സമ്ഭരന്തോ ദേവമനുസ്സേസു സംസരിത്വാ അമ്ഹാകം ഭഗവതോ കാലേ കപിലവത്ഥുനഗരസ്സ അവിദൂരേ ദോണവത്ഥുനാമകേ ബ്രാഹ്മണഗാമേ ബ്രാഹ്മണമഹാസാലകുലേ അഞ്ഞാസികോണ്ഡഞ്ഞത്ഥേരസ്സ ഭാഗിനേയ്യോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി. തസ്സ **പുണ്ണോ**തി നാമം അകംസു. സോ സത്ഥരി അഭിസമ്ബോധിം പത്വാ പവത്തിതവരധമ്മചക്കേ അനുക്കമേന രാജഗഹം ഉപനിസ്സായ വിഹരന്തേ അഞ്ഞാസികോണ്ഡഞ്ഞസ്സ സന്തികേ പബ്ബജിത്വാ ലദ്ധൂപസമ്പദോ പധാനമനുയുഞ്ജന്തോ സബ്ബം പബ്ബജിതകിച്ചം മത്ഥകം പാപേത്വാ "ദസബലസ്സ സന്തികം ഗമിസ്സാമീ"തി മാതുലത്ഥേരേന സദ്ധിം സത്ഥു സന്തികം ആഗന്ത്വാ കപിലവത്ഥുസാമന്തായേവ ഓഹീയിത്വാ യോനിസോ മനസികാരേ കമ്മം കരോന്തോ നചിരസ്സേവ വിപസ്സനം ഉസ്സുക്കാപേത്വാ അരഹത്തം പാപുണി.

തസ്സ പന പുണ്ണത്ഥേരസ്സ സന്തികേ പബ്ബജിതാ കുലപുത്താ പഞ്ചസതാ അഹേസും. ഥേരോ തേ ദസകഥാവത്ഥൂഹി ഓവദി. തേപി സബ്ബേ ദസകഥാവത്ഥൂഹി ഓവദിതാ തസ്സ ഓവാദേ ഠത്വാ അരഹത്തം പാപുണിത്വാ അത്തനോ പബ്ബജിതകിച്ചം മത്ഥകപ്പത്തം ഞത്വാ ഉപജ്ഝായം ഉപസങ്കമിത്വാ ആഹംസു - "ഭന്തേ, മയം പബ്ബജിതകിച്ചസ്സ മത്ഥകം പത്താ, ദസന്നഞ്ച കഥാവത്ഥൂനം ലാഭിനോ, സമയോ ദാനി നോ ദസബലം പസ്സിതു"ന്തി, ഥേരോ തേസം വചനം സുത്വാ ചിന്തേസി - "മയ്ഹം ദസകഥാവത്ഥുലാഭിതം സത്ഥാ ജാനാതി. അഹം ധമ്മം ദേസേന്തോ ദസകഥാവത്ഥൂനി അമുഞ്ചിത്വാവ ദേസേമി, മയി ച ഗച്ഛന്തേ സബ്ബേപിമേ ഭിക്ഖൂ മം പരിവാരേത്വാ ഗച്ഛിസ്സന്തി, ഏവം മേ ഗണേന സദ്ധിം ഗന്ത്വാ അയുത്തം ദസബലം പസ്സിതും, ഇമേ താവ ദസബലം പസ്സിതും ഗച്ഛന്തൂ"തി. അഥ തേ ഏവമാഹ - "ആവുസോ, തുമ്ഹേ പുരതോ ഗന്ത്വാ ദസബലം പസ്സഥ, മമ വചനേന തഥാഗതസ്സ പാദേ വന്ദഥ, അഹമ്പി തുമ്ഹാകം ഗതമഗ്ഗേന ആഗച്ഛിസ്സാമീ"തി. തേപി ഥേരാ സബ്ബേ ദസബലസ്സ ജാതിഭൂമിരട്ഠവാസിനോ സബ്ബേ ഖീണാസവാ സബ്ബേ ദസകഥാവത്ഥുലാഭിനോ ഉപജ്ഝായസ്സ ഓവാദം അച്ഛിന്ദിത്വാ ഥേരം വന്ദിത്വാ അനുപുബ്ബേന ചാരികം ചരന്താ സട്ഠിയോജനമഗ്ഗം അതിക്കമ്മ രാജഗഹേ വേളുവനമഹാവിഹാരം ഗന്ത്വാ ദസബലസ്സ പാദേ വന്ദിത്വാ ഏകമന്തം നിസീദിംസു. ആചിണ്ണം ഖോ പനേതം ബുദ്ധാനം ഭഗവന്താനം ആഗന്തുകേഹി ഭിക്ഖൂഹി സദ്ധിം പടിസമ്മോദിതുന്തി ഭഗവാ തേഹി സദ്ധിം "കച്ചി, ഭിക്ഖവേ, ഖമനീയ"ന്തിആദിനാ നയേന മധുരപടിസന്ഥാരം കത്വാ "കുതോ ച തുമ്ഹേ, ഭിക്ഖവേ, ആഗതത്ഥാ"തി പുച്ഛിത്വാ പുന തേഹി "ജാതിഭൂമിതോ"തി വുത്തേ "കോ നു ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ജാതിഭൂമിയം ജാതിഭൂമകാനം ഭിക്ഖൂനം സബ്രഹ്മചാരീനം

ഏവം സമ്ഭാവിതോ 'അത്തനാ ച അപ്പിച്ഛോ അപ്പിച്ഛകഥഞ്ച ഭിക്ഖൂനം കത്താ'''തി (മ॰ നി॰ ൧.൨൫൨) ദസകഥാവത്ഥുലാഭിം ഭിക്ഖും പുച്ഛി. തേപി "പുണ്ണോ നാമ, ഭന്തേ, ആയസ്മാ മന്താണിപുത്തോ"തി ആരോചയിംസു.

തേസം കഥം സുത്വാ ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ ഥേരം ദസ്സനകാമോ അഹോസി. അഥ സത്ഥാ രാജഗഹതോ സാവത്ഥിം അഗമാസി. പുണ്ണത്ഥേരോപി ദസബലസ്സ തത്ഥ ആഗതഭാവം സുത്വാ "സത്ഥാരം പസ്സിസ്സാമീ"തി ഗന്ത്വാ അന്തോഗന്ധകുടിയംയേവ തഥാഗതം സമ്പാപുണി. സത്ഥാ തസ്സ ധമ്മം ദേസേസി. ഥേരോ ധമ്മം സുത്വാ ദസബലം വന്ദിത്വാ പടിസല്ലാനത്ഥായ അന്ധവനം ഗന്ത്വാ അഞ്ഞതരസ്മിം രുക്ഖമൂലേ ദിവാവിഹാരം നിസീദി. സാരിപുത്തത്ഥേരോപി തസ്സാഗമനം സുത്വാ സീസാനുലോകികോ ഗന്ത്വാ ഓകാസം സല്ലക്ഖേത്വാ തസ്മിം രുക്ഖമൂലേ നിസിന്നകം ഉപസങ്കമിത്വാ ഥേരേന സദ്ധിം സമ്മോദിത്വാ തം വിസുദ്ധിക്കമം (മ॰ നി॰ ൧.൨൫൭) പുച്ഛി. സോപിസ്സ പുച്ഛിതപുച്ഛിതം ബ്യാകരോന്തോ രഥവിനീതൂപമായ അതിവിയ ചിത്തം ആരാധേസി. തേ അഞ്ഞമഞ്ഞസ്സ സുഭാസിതം സമനുമോദിംസു.

൪൩൪. അഥ നം സത്ഥാ അപരഭാഗേ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ മജ്ഝേ നിസിന്നോ ഥേരം "ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ , മമ സാവകാനം ഭിക്ഖൂനം ധമ്മകഥികാനം യദിദം പുണ്ണോ"തി (അ॰ നി॰ ൧.൧൮൮, ൧൯൬) ഏതദഗ്ഗേ ഠപേസി. സോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സവസേന പുബ്ബചരിതാപദാനം വിഭാവേന്തോ **അജ്ഝായകോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **അജ്ഝായകോ**തി അനേകബ്രാഹ്മണാനം വാചേതാ സിക്ഖാപേതാ. **മന്തധരോ**തി മന്താനം ധാരേതാതി അത്ഥോ, വേദസങ്ഖാതസ്സ ചതുത്ഥവേദസ്സ സജ്ഝായനസവനദാനാനം വസേന ധാരേതാതി വുത്തം ഹോതി. **തിണ്ണം വേദാന**ന്തി ഇരുവേദയജുവേദസാമവേദസങ്ഖാതാനം തിണ്ണം വേദാനം ഞാണേന ധാരേതബ്ബതാ "വേദോ"തി ലദ്ധനാമേസു തീസു വേദഗന്ഥേസു പാരം പരിയോസാനം ഗതോതി അത്ഥോ . **പുരക്ഖതോമ്ഹി സിസ്സേഹീ**തി മമ നിച്ചപരിവാരഭൂതേഹി സിസ്സേഹി പരിവുതോ അഹം അമ്ഹി. **ഉപഗച്ഛിം നരുത്തമ**ന്തി നരാനം ഉത്തമം ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിം, സമീപം ഗതോതി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവ.

൪൩൮. **അഭിധമ്മനയഞ്ഞൂഹ**ന്തി അഹം തദാ തസ്സ ബുദ്ധസ്സ കാലേ അഭിധമ്മനയകോവിദോതി അത്ഥോ. **കഥാവത്ഥുവിസുദ്ധിയാ**തി കഥാവത്ഥുപ്പകരണേ വിസുദ്ധിയാ ഛേകോ, അപ്പിച്ഛസന്തുട്ഠികഥാദീസു ദസസു കഥാവത്ഥൂസു വാ ഛേകോ, തായ കഥാവത്ഥുവിസുദ്ധിയാ **സബ്ബേസം** യതിജനാനം പണ്ഡിതാനം **വിഞ്ഞാപേത്വാന** ബോധേത്വാന **അനാസവോ** നിക്കിലേസോ **വിഹരാമി** വാസം കപ്പേമി.

൪൩൯. **ഇതോ പഞ്ചസതേ കപ്പേ**തി ഇതോ പഞ്ചബുദ്ധപടിമണ്ഡിതതോ ഭദ്ദകപ്പതോ പഞ്ചസതേ കപ്പേ **സുപ്പകാസകാ** സുട്ഠു പാകടാ ചക്കരതനാദി സത്തഹി രതനേഹി സമ്പന്നാ ജമ്ബുദീപാദിചതുദീപമ്ഹി **ഇസ്സരാ** പധാനാ **ചതുരോ** ചത്താരോ ചക്കവത്തിരാജാനോ അഹേസുന്തി അത്ഥോ. സേസം വുത്തനയമേവാതി.

പുണ്ണമന്താണിപുത്തത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൩-൬. ഉപാലിത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

നഗരേ ഹംസവതിയാതിആദികം ആയസ്മതോ ഉപാലിത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഹംസവതീനഗരേ വിഭവസമ്പന്നേ ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തോ. ഏകദിവസം സത്ഥു സന്തികേ ധമ്മകഥം സുണന്തോ സത്ഥാരം ഏകം ഭിക്ഖും വിനയധരാനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേന്തം ദിസ്വാ സത്ഥു അധികാരകമ്മം കത്വാ തം ഠാനന്തരം പത്ഥേസി.

സോ യാവജീവം കുസലം കത്വാ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കപ്പകഗേഹേ നിബ്ബത്തോ. **ഉപാലീ**തിസ്സ നാമം അകംസു. സോ വയപ്പത്തോ അനുരുദ്ധാദീനം ഛന്നം ഖത്തിയാനം പിയസഹായോ ഹുത്വാ തഥാഗതേ അനുപിയമ്ബവനേ വിഹരന്തേ പബ്ബജ്ജായ നിക്ഖമന്തേഹി ഛഹി ഖത്തിയേഹി സദ്ധിം നിക്ഖമിത്വാ പബ്ബജി. തസ്സ പബ്ബജ്ജാവിധാനം പാളിയം (ചൂളവ॰ ൩൩൦ ആദയോ) ആഗതമേവ. സോ പബ്ബജിത്വാ ഉപസമ്പന്നോ ഹുത്വാ സത്ഥു സന്തികേ കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ "മയ്ഹം, ഭന്തേ, അരഞ്ഞവാസം അനുജാനാഥാ"തി ആഹ. "ഭിക്ഖു അരഞ്ഞേ വസന്തസ്സ ഏകമേവ ധുരം വഡ്ഢിസ്സതി, മയ്ഹം പന സന്തികേ വസന്തസ്സ വിപസ്സനാധുരഞ്ച ഗന്ഥധുരഞ്ച പരിപൂരേസ്സതീ"തി. സോ സത്ഥു വചനം സമ്പടിച്ഛിത്വാ വിപസ്സനായ കമ്മം കരോന്തോ നചിരസ്സേവ അരഹത്തം പാപുണി. സത്ഥാപി നം സയമേവ സകലം വിനയപിടകം ഉഗ്ഗണ്ഹാപേസി. സോ അപരഭാഗേ ഭാരുകച്ഛവത്ഥും അജ്ജുകവത്ഥും

കുമാരകസ്സപവത്ഥുന്തി ഇമാനി തീണി വത്ഥൂനി വിനിച്ഛിനി. സത്ഥാ ഏകേകസ്മിം വിനിച്ഛയേ സാധുകാരം ദത്വാ തയോ വിനിച്ഛയേ അട്ഠുപ്പത്തിം കത്വാ ഥേരം വിനയധരാനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേസി.

ർർ൧. ഏവം സോ ഏതദഗ്ഗട്ഠാനം പത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സപ്പത്തോ തം പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **നഗരേ ഹംസവതിയാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ഹംസവതിയാ**തി ഹംസാവട്ടആകാരേന വതി പാകാരപരിക്ഖേപോ യസ്മിം നഗരേ, തം നഗരം **ഹംസവതീ**. അഥ വാ അനേകസങ്ഖാ ഹംസാ തളാകപോക്ഖരണീസരപല്ലലാദീസു നിവസന്താ ഇതോ ചിതോ ച വിധാവമാനാ വസന്തി ഏത്ഥാതി **ഹംസവതീ,** തസ്സാ ഹംസവതിയാ. **സുജാതോ നാമ ബ്രാഹ്മണോ**തി സുട്ഠു ജാതോതി സുജാതോ, "അക്ഖിത്തോ അനുപകുട്ഠോ"തി വചനതോ അഗരഹിതോ ഹുത്വാ ജാതോതി അത്ഥോ. **അസീതികോടിനിചയോ**തി അസീതികോടിധനരാസികോ **പഹൂതധനധഞ്ഞവാ** അസങ്ഖ്യേയ്യധനധഞ്ഞവാ ബ്രാഹ്മണോ സുജാതോ നാമ അഹോസിന്തി സമ്ബന്ധോ.

ർർ൨. പുനപി തസ്സേവ മഹന്തഭാവം ദസ്സേന്തോ **അജ്ഝായകോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **അജ്ഝായകോ**തി പരേസം വേദത്തയാദിം വാചേതാ. **മന്തധരോ**തി മന്താ വുച്ചതി പഞ്ഞാ, അഥബ്ബനവേദബ്യാകരണാദിജാനനപഞ്ഞവാതി അത്ഥോ. **തിണ്ണം വേദാന പാരഗൂ**തി ഇരുവേദയജുവേദസാമവേദസങ്ഖാതാനം തിണ്ണം വേദാനം പരിയോസാനം പത്തോതി അത്ഥോ. **ലക്ഖണേ**തി ലക്ഖണസത്ഥേ, ബുദ്ധപച്ചേകബുദ്ധചക്കവത്തിഇത്ഥിപുരിസാനം ഹത്ഥപാദാദീസു ദിസ്സമാനലക്ഖണപകാസനകഗന്ഥേ ചാതി അത്ഥോ. **ഇതിഹാസേ**തി "ഇതിഹ ആസ ഇതിഹ ആസാ"തി പോരാണകഥാപ്പകാസകേ ഗന്ഥേ. **സധമ്മേ**തി സകധമ്മേ ബ്രാഹ്മണധമ്മേ **പാരമിം ഗതോ** പരിയോസാനം കോടിം ഗതോ പത്തോതി അത്ഥോ.

ർർ൩. **പരിബ്ബാജാ**തി യേ നിഗണ്ഠസാവകാ, തേ സബ്ബേ നാനാദിട്ഠികാ തദാ **മഹിയാ** പഥവീതലേ ചരന്തീതി സമ്ബന്ധോ.

ർർ൪. യാവ യത്തകം കാലം ജിനോ നുപ്പജ്ജതി, താവ തത്തകം കാലം ബുദ്ധോതി വചനം നത്ഥീതി അത്ഥോ.

ർർ൫. **അച്ചയേന അഹോരത്ത**ന്തി അഹോ ച രത്തി ച അഹോരത്തം, ബഹൂനം സംവച്ഛരാനം അതിക്കമേനാതി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവ.

ർർ൬. **മന്താണിപുത്തോ**തി മന്താണീനാമായ കപ്പകധീതുയാ പുത്തോ, മാസപുണ്ണതായ ദിവസപുണ്ണതായ **പുണ്ണോ**തി ലദ്ധനാമോതി അത്ഥോ. തസ്സ സത്ഥുസ്സ സാവകോ **ഹേസ്സതി** ഭവിസ്സതീതി സമ്ബന്ധോ.

ർർ൭. **ഏവം കിത്തയി സോ ബുദ്ധോ**തി **സോ** പദുമുത്തരോ ഭഗവാ **ഏവം** ഇമിനാ പകാരേന **സുനന്ദം** സുന്ദരാകാരേന സോമനസ്സദായകം **കിത്തയി** ബ്യാകരണമദാസീതി അത്ഥോ. **സബ്ബം ജനം** സകലജനസമൂഹം സാധുകം **ഹാസയന്തോ** സോമനസ്സം കരോന്തോ **സകം ബലം** അത്തനോ ബലം **ദസ്സയന്തോ** പാകടം കരോന്തോതി സമ്ബന്ധോ.

ർർ൮. തതോ അനന്തരം അത്തനോ ആനുഭാവം അഞ്ഞാപദേസേന ദസ്സേന്തോ **കതഞ്ജലീ**തിആദിമാഹ. തദാ തസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദതോ പുരിമകാലേ സുനന്ദം താപസം കതഞ്ജലിപുടാ സബ്ബേ ജനാ നമസ്സന്തീതി സമ്ബന്ധോ. **ബുദ്ധേ കാരം കരിത്വാനാ**തി ഏവം സോ സബ്ബജനപൂജിതോപി സമാനോ "പൂജിതോമ്ഹീ"തി മാനം അകത്വാ ബുദ്ധസാസനേ അധികം കിച്ചം കത്വാ അത്തനോ **ഗതിം** ജാതിം **സോധേസി** പരിസുദ്ധമകാസീതി അത്ഥോ.

ർർ൯. **സുത്വാന മുനിനോ വച**ന്തി തസ്സ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ വാചം, ഗാഥാബന്ധസുഖത്ഥം ആ-കാരസ്സ രസ്സം കത്വാ "വച"ന്തി വുത്തം. "അനാഗതമ്ഹി അദ്ധാനേ ഗോതമോ നാമ നാമേന സത്ഥാ ലോകേ ഭവിസ്സതീ"തി ഇമം മുനിനോ വചനം സുത്വാ **യഥാ** യേന പകാരേന ഗോതമം ഭഗവന്തം പസ്സാമി, തഥാ തേന പകാരേന **കാരം** അധികകിച്ചം പുഞ്ഞസമ്ഭാരം **കസ്സാമി** കരിസ്സാമീതി **മേ** മയ്ഹം **സങ്കപ്പോ** ചേതനാമനസികാരോ **അഹു** അഹോസീതി സമ്ബന്ധോ.

ർ൯൦. **ഏവാഹം ചിന്തയിത്വാനാ**തി "അഹം കാരം കരിസ്സാമീ"തി ഏവം ചിന്തേത്വാ. **കിരിയം ചിന്തയിം മമാ**തി "മയാ കീദിസം പുഞ്ഞം കത്തബ്ബം നു ഖോ"തി കിരിയം കത്തബ്ബകിച്ചം ചിന്തയിന്തി അത്ഥോ. **ക്യാഹം കമ്മം ആചരാമീ**തി അഹം കീദിസം പുഞ്ഞകമ്മം ആചരാമി പൂരേമി നു ഖോതി അത്ഥോ. **പുഞ്ഞക്ഖേത്തേ അനുത്തരേ**തി ഉത്തരവിരഹിതേ സകലപുഞ്ഞസ്സ ഭാജനഭൂതേ രതനത്തയേതി അത്ഥോ.

൪൩൯. **അയഞ്ച പാഠികോ ഭിക്ഖൂ**തി അയം ഭിക്ഖു സരഭഞ്ഞവസേന ഗന്ഥപാഠപഠനതോ വാചനതോ "പാഠികോ"തി ലദ്ധനാമോ ഭിക്ഖു. ബുദ്ധസാസനേ സബ്ബേസം പാഠീനം പാഠകവാചകാനം അന്തരേ വിനയേ ച **അഗ്ഗനിക്ഖിത്തോ** അഗ്ഗോ ഇതി ഠപിതോ. തം ഠാനം തേന ഭിക്ഖുനാ പത്തട്ഠാനന്തരം അഹം **പത്ഥയേ** പത്ഥേമീതി അത്ഥോ.

൪൩൬. തതോ പരം അത്തനോ പുഞ്ഞകരണൂപായം ദസ്സേന്തോ **ഇദം മേ അമിതം ഭോഗ**ന്തിആദിമാഹ. **മേ** മയ്ഹം **അമിതം** പമാണവിരഹിതം ഭോഗരാസിം **അക്ഖോഭം** ഖോഭേതും അസക്കുണേയ്യം **സാഗരൂപമം** സാഗരസദിസം **തേന ഭോഗേന** താദിസേന ധനേന ബുദ്ധസ്സ ആരാമം മാപയേതി സമ്ബന്ധോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവ.

൪൩൭. ഭിക്ഖുസങ്ഘേ നിസീദിത്വാ സമ്ബുദ്ധോ തേന സുട്ഠു മാപിതം കാരിതം സങ്ഘാരാമം പടിഗ്ഗഹേത്വാ തസ്സാരാമസ്സാനിസംസദീപകം ഇദം വചനം **അബ്രവി** കഥേസീതി സമ്ബന്ധോ.

൪൩൮. കഥം? **യോ സോ**തി യോ സങ്ഘാരാമദായകോ താപസോ **സുമാപിതം** കുടിലേണമണ്ഡപപാസാദഹമ്മിയപാകാരാദിനാ സുട്ഠു സജ്ജിതം സങ്ഘാരാമം ബുദ്ധസ്സ **പാദാസി** പ-കാരേന സോമനസ്സസമ്പയുത്തചിത്തേന അദാസി. **തമഹം കിത്തയിസ്സാമീ**തി തം താപസം അഹം പാകടം കരിസ്സാമി, ഉത്താനിം കരിസ്സാമീതി അത്ഥോ. **സുണാഥ മമ ഭാസതോ**തി ഭാസന്തസ്സ മയ്ഹം വചനം സുണാഥ, ഓഹിതസോതാ അവിക്ഖിത്തചിത്താ മനസി കരോഥാതി അത്ഥോ.

൪൩൯. തേന ദിന്നാരാമസ്സ ഫലം ദസ്സേന്തോ **ഹത്ഥീ അസ്സാ രഥാ പത്തീ**തിആദിമാഹ. തം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവ.

൪൩൦. **സങ്ഘാരാമസ്സിദം ഫല**ന്തി ഇദം ആയതിം അനുഭവിതബ്ബസമ്പത്തിസങ്ഖാതം ഇട്ഠഫലം സങ്ഘാരാമദാനസ്സ ഫലം വിപാകന്തി അത്ഥോ.

൪൩൧. **ഛളാസീതിസഹസ്സാനീ**തി ഛസഹസ്സാനി അസീതിസഹസ്സാനി **സമലങ്കതാ** സുട്ഠു അലങ്കതാ സജ്ജിതാ **നാരിയോ** ഇത്ഥിയോ **വിചിത്തവത്ഥാഭരണാ**തി വിചിത്തേഹി അനേകരൂപേഹി വത്ഥേഹി ആഭരണേഹി ച സമന്നാഗതാ. **ആമുത്തമണികുണ്ഡലാ**തി ഓലമ്ബിതമുത്താഹാരമണികഞ്ചിതകണ്ണാതി അത്ഥോ.

൪൩൯. താസം ഇത്ഥീനം രൂപസോഭാതിസയം വണ്ണേന്തോ **ആളാരപമ്ഹാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ ആളാരാനി മഹന്താനി അക്ഖീനി മണിഗുളസദിസാനി യാസം ഇത്ഥീനം താ ആളാരപമ്ഹാ ഭമരാനമിവ മന്ദലോചനാതി അത്ഥോ. **ഹസുലാ** ഹാസപകതി, ലീലാവിലാസാതി അത്ഥോ. **സുസഞ്ഞാ**തി സുന്ദരസഞ്ഞിതബ്ബസരീരാവയവാ. **തനുമജ്ഝിമാ**തി ഖുദ്ദകഉദരപദേസാ. സേസം ഉത്താനമേവ.

൪൪൪. **തസ്സ ധമ്മേസു ദായാദോ**തി തസ്സ ഗോതമസ്സ ഭഗവതോ ധമ്മേസു ദായാദോ ധമ്മകോട്ഠാസഭാഗീ. **ഓരസോ**തി ഉരസി ജാതോ, സിഥിലധനിതാദിദസവിധബ്യഞ്ജനബുദ്ധിസമ്പന്നം കണ്ഠതാലുഉട്ഠാദിപഞ്ചട്ഠാനേ ഘട്ടേത്വാ ദേസിതധമ്മം സുത്വാ സോതാപത്തിമഗ്ഗാദിമഗ്ഗപടിപാടിയാ സബ്ബകിലേസേ ഖേപേത്വാ അരഹത്തേ ഠിതഭാവേന ഉരസി ജാതപുത്തോതി അത്ഥോ. **ധമ്മനിമ്മിതോ**തി ധമ്മേന സമേന അദണ്ഡേന അസത്ഥേന നിമ്മിതോ പാകടോ ഭവിസ്സസീതി അത്ഥോ. **ഉപാലി നാമ നാമേനാ**തി കിഞ്ചാപി സോ മാതു നാമേന മന്താണിപുത്തനാമോ, അനുരുദ്ധാദീഹി പന സഹ ഗന്ത്വാ പബ്ബജിതത്താ ഖത്തിയാനം ഉപസമീപേ അല്ലീനോ യുത്തോ കായചിത്തേഹി സമങ്ഗീഭൂതോതി ഉപാലീതി നാമേന സത്ഥു സാവകോ **ഹേസ്സതി** ഭവിസ്സതീതി അത്ഥോ.

൪൪൮. **വിനയേ പാരമിം പത്വാ**തി വിനയപിടകേ കോടിം പരിയോസാനം പത്വാ പാപുണിത്വാ. **ഠാനാട്ഠാനേ ച കോവിദോ**തി കാരണാകാരണേ ച ദക്ഖോ ഛേകോതി അത്ഥോ. **ജിനസാസനം ധാരേന്തോ**തി ജിനേന വുത്താനുസാസനിം ജിനസ്സ പിടകത്തയം വാചനസവനചിന്തനധാരണാദിവസേന ധാരേന്തോ, സല്ലക്ഖേന്തോതി അത്ഥോ. **വിഹരിസ്സതിനാസവോ**തി നിക്കിലേസോ ചതൂഹി ഇരിയാപഥേഹി അപരിപതന്തം അത്തഭാവം ഹരിസ്സതി പവത്തേസ്സതീതി അത്ഥോ.

൪൪൩. **അപരിമേയ്യുപാദായാ**തി അനേകസതസഹസ്സേ ആദിം കത്വാ. **പത്ഥേമി തവ സാസന**ന്തി "ഗോതമസ്സ ഭഗവതോ സാസനേ വിനയധരാനം അഗ്ഗോ ഭവേയ്യ"ന്തി തുയ്ഹം സാസനം പത്ഥേമി ഇച്ഛാമീതി അത്ഥോ. **സോ മേ അത്ഥോ**തി സോ ഏത്തദഗ്ഗട്ഠാനന്തരസങ്ഖാതോ അത്ഥോ മേ മയാ

അനുപ്പത്തോതി അത്ഥോ. **സബ്ബസംയോജനക്ഖയോ**തി സബ്ബേസം സംയോജനാനം ഖയോ മയാ അനുപ്പത്തോതി സമ്ബന്ധോ, നിബ്ബാനം അധിഗതന്തി അത്ഥോ.

ർവ്വ. രാജദണ്ഡേന **തജ്ജിതോ** പീളിതോ **സൂലാവുതോ** സൂലേ ആവുതോ ആവുണിതോ **പോസോ** പുരിസോ സൂലേ **സാതം** മധുരസുഖം **അവിന്ദന്തോ** നാനുഭവന്തോ **പരിമുത്തിംവ** പരിമോചനമേവ ഇച്ഛതി യഥാതി സമ്ബന്ധോ.

ർവ്വൻ-ൻം. മഹാവീര വീരാനമന്തരേ വീരുത്തമ അഹം **ഭവദണ്ഡേന** ജാതിദണ്ഡേന, **തജ്ജിതോ** പീളിതോ **കമ്മസൂലാവുതോ** കുസലാകുസലകമ്മസൂലസ്മിം ആവുതോ **സന്തോ** സംവിജ്ജമാനോ, **പിപാസാവേദനായ** പിപാസാതുരഭാവേന **അട്ടിതോ** അഭിഭൂതോ ദുക്ഖാപിതോ **ഭവേ സാതം** സംസാരേ മധുരം സുഖം **ന വിന്ദാമി** ന ലഭാമി. രാഗഗ്ഗിദോസഗ്ഗിമോഹഗ്ഗിസങ്ഖാതേഹി, നരകഗ്ഗികപ്പുട്ഠാനഗ്ഗിദുക്ഖഗ്ഗിസങ്ഖാതേഹി വാ തീഹി അഗ്ഗീഹി ഡയ്ഹന്തോ **പരിമുത്തിം** പരിമുച്ചനുപായം **ഗവേസാമി** പരിയേസാമി തഥേവാതി സമ്ബന്ധോ. യഥാ രാജദണ്ഡം ഇതോ ഗതോ പത്തോ പരിമുത്തിം ഗവേസതി, തഥാ അഹം ഭവദണ്ഡപ്പത്തോ പരിമുത്തിം ഗവേസാമീതി സമ്ബന്ധോ.

ൻ൧-൨. പുന സംസാരതോ മോചനം ഉപമോപമേയ്യവസേന ദസ്സേന്തോ **യഥാ വിസാദോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ വിസേന സപ്പവിസേന ആ സമന്തതോ ദംസീയിത്ഥ ദട്ഠോ ഹോതീതി **വിസാദോ,** സപ്പദട്ഠോതി അത്ഥോ. അഥ വാ വിസം ഹലാഹലവിസം അദതി ഗിലതീതി **വിസാദോ,** വിസഖാദകോതി അത്ഥോ. യോ പുരിസോ വിസാദോ, തേന താദിസേന വിസേന പരിപീളിതോ, തസ്സ വിസസ്സ വിഘാതായ വിനാസായ ഉപായനം ഉപായഭൂതം **അഗദം** ഓസധം **ഗവേസേയ്യ** പരിയേസേയ്യ, തം ഗവേസമാനോ **വിസഘാതകം** വിസനാസകം **അഗദം** ഓസധം **പസ്സേയ്യ** ദക്ഖേയ്യ. സോ തം അത്തനോ ദിട്ഠം ഓസധം പിവിത്വാ **വിസമ്ഹാ** വിസതോ **പരിമുത്തിയാ** പരിമോചനകാരണാ സുഖീ **അസ്സ** ഭവേയ്യ യഥാതി സമ്ബന്ധോ.

ൻ൩. തഥേവാഹന്തി യഥാ യേന പകാരേന സോ നരോ വിസഹതോ, സവിസേന സപ്പേന ദട്ഠോ വിസഖാദകോ വാ ഓസധം പിവിത്വാ സുഖീ ഭവേയ്യ, തഥേവ തേന പകാരേന അഹം അവിജ്ജായ മോഹേന **സം** സുട്ഠു പീളിതോ. **സദ്ധമ്മാഗദമേസഹ**ന്തി അഹം സദ്ധമ്മസങ്ഖാതം ഓസധം ഏസം പരിയേസന്തോതി അത്ഥോ.

ൻ൪-൫. ധമ്മാഗദം ഗവേസന്തോതി സംസാരദുക്ഖവിസസ്സ വിനാസായ ധമ്മോസധം ഗവേസന്തോ. **അദ്ദക്ഖിം സക്യസാസന**ന്തി സക്യവംസപഭവസ്സ ഗോതമസ്സ സാസനം സദ്ദക്ഖിന്തി അത്ഥോ. **അഗ്ഗം സബ്ബോസധാനം ത**ന്തി സബ്ബേസം ഓസധാനം അന്തരേ തം സക്യസാസനസങ്ഖാതം ധമ്മോസധം അഗ്ഗം ഉത്തമന്തി അത്ഥോ. **സബ്ബസല്ലവിനോദന**ന്തി രാഗസല്ലാദീനം സബ്ബേസം സല്ലാനം വിനോദനം വൂപസമകരം **ധമ്മോസധം** ധമ്മസങ്ഖാതം ഓസധം പിവിത്വാ **സബ്ബം വിസം** സകലസംസാരദുക്ഖവിസം **സമൂഹനിം** നാസേസിന്തി സമ്ബന്ധോ. **അജരാമര**ന്തി തം ദുക്ഖവിസം സമൂഹനിത്വാ അജരം ജരാവിരഹിതം അമരം മരണവിരഹിതം **സീതിഭാവം** രാഗപരിളാഹാദിവിരഹിതത്താ സീതലഭൂതം നിബ്ബാനം അഹം **ഫസ്സയിം** പച്ചക്ഖമകാസിന്തി സമ്ബന്ധോ.

ൻ൬. പുന കിലേസതമസ്സ ഉപമം ദസ്സേന്തോ **യഥാ ഭൂതട്ടിതോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **യഥാ** യേന പകാരേന **ഭൂതട്ടിതോ** ഭൂതേന യക്ഖേന അട്ടിതോ പീളിതോ **പോസോ** പുരിസോ **ഭൂതഗ്ഗാഹേന** യക്ഖഗ്ഗാഹേന **പീളിതോ** ദുക്ഖിതോ **ഭൂതസ്മാ** യക്ഖഗ്ഗാഹതോ **പരിമുത്തിയാ** മോചനത്ഥായ ഭൂതവേജ്ജം ഗവേസേയ്യ.

ൻ൭. തം ഗവേസമാനോ ച ഭൂതവിജ്ജായ സുട്ഠു **കോവിദം** ഛേകം ഭൂതവേജ്ജം പസ്സേയ്യ, **സോ** ഭൂതവേജ്ജോ **തസ്സ** യക്ഖഗ്ഗഹിതസ്സ പുരിസസ്സ ആവേസഭൂതം **വിഹനേ** വിനാസേയ്യ, **സമൂലഞ്ച** മൂലേന സഹ ആയതിം അനാസേവകം കത്വാ **വിനാസയേ** വിദ്ധംസേയ്യാതി സമ്ബന്ധോ.

ർവ്വ. മഹാവീര വീരുത്തമ **തമഗ്ഗാഹേന** കിലേസന്ധകാരഗ്ഗാഹേന പീളിതോ അഹം **തഥേവ** തേന പകാരേനേവ **തമതോ** കിലേസന്ധകാരതോ **പരിമുത്തിയാ** മോചനത്ഥായ **ഞാണാലോകം** പഞ്ഞാആലോകം ഗവേസാമീതി സമ്ബന്ധോ.

ൻൻ. അഥ തദനന്തരം **കിലേസതമസോധനം** കിലേസന്ധകാരനാസകം സക്യമുനിം അദ്ദസന്തി അത്ഥോ. **സോ** സക്യമുനി **മേ** മയ്ഹം **തമം** അന്ധകാരം കിലേസതിമിരം ഭൂതവേജ്ജോവ **ഭൂതകം** യക്ഖഗ്ഗഹിതം ഇവ **വിനോദേസി** ദൂരീ അകാസീതി സമ്ബന്ധോ.

൧൦൦. സോ അഹം ഏവം വിമുത്തോ **സംസാരസോതം** സംസാരപവാഹം **സം** സുട്ഠു **ഛിന്ദിം** ഛേദേസിം, **തണ്ഹാസോതം** തണ്ഹാമഹോഘം **നിവാരയിം** നിരവസേസം അപ്പവത്തിം അകാസിന്തി അത്ഥോ. **ഭവം ഉഗ്ഘാടയിം സബ്ബ**ന്തി കാമഭവാദികം സബ്ബം നവഭവം ഉഗ്ഘാടയിം വിനാസേസിന്തി അത്ഥോ. മൂലതോ വിനാസേന്തോ ഭൂതവേജ്ജോ ഇവ മൂലതോ ഉഗ്ഘാടയിന്തി സമ്ബന്ധോ.

൧൦൧. തതോ നിബ്ബാനപരിയേസനായ ഉപമം ദസ്സേന്തോ **യഥാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ ഗരും ഭാരിയം നാഗം ഗിലതീതി **ഗരുളോ**. ഗരും വാ നാഗം ലാതി ആദദാതീതി **ഗരുളോ,** ഗരുളരാജാ. അത്തനോ ഭക്ഖം സകഗോചരം പന്നഗം പകാരേന പരഹത്ഥം ന ഗച്ഛതീതി **പന്നഗോ**തി ലദ്ധനാമം നാഗം ഗഹണത്ഥായ **ഓപതതി** അവപതതി, **സമന്താ** സമന്തതോ **യോജനസതം** സതയോജനപ്പമാണം **മഹാസരം** മഹാസമുദ്ദം അത്തനോ പക്ഖവാതേഹി **വിക്ഖോഭേതി** ആലോളേതി യഥാതി സമ്ബന്ധോ.

൧൦൨. **സോ** സുപണ്ണോ വിഹങ്ഗമോ വേഹാസഗമനസീലോ **പന്നഗം** നാമം ഗഹേത്വാ അധോസീസം ഓലമ്ബേത്വാ **വിഹേഠയം** തത്ഥ തത്ഥ വിവിധേന ഹേഠനേന ഹേഠേന്തോ **ആദായ** ദള്ഹം ഗഹേത്വാ **യേന കാമം** യത്ഥ ഗന്തുകാമോ, തത്ഥ **പക്കമതി** ഗച്ഛതീതി സമ്ബന്ധോ.

൧൦൩. ഭന്തേ മഹാവീര, യഥാ ഗരുളോ **ബലീ** ബലവാ പന്നഗം ഗഹേത്വാ പക്കമതി, തഥാ ഏവ അഹം **അസങ്ഖതം** പച്ചയേഹി അകതം നിബ്ബാനം **ഗവേസന്തോ** പടിപത്തിപൂരണവസേന പരിയേസന്തോ **ദോസേ** സകലദിയഡ്ഢകിലേസസഹസ്സേ **വിക്ഖാലയിം** വിസേസേന സമുച്ഛേദപ്പഹാനേന സോധേസിം അഹന്തി സമ്ബന്ധോ.

൧൦൪. യഥാ ഗരുളോ പന്നഗം ഗഹേത്വാ ഭുഞ്ജിത്വാ വിഹരതി, തഥാ അഹം **ധമ്മവരം** ഉത്തമധമ്മം **ദിട്ഠോ** പസ്സന്തോ ഏതം **സന്തിപദം** നിബ്ബാനപദം **അനുത്തരം** ഉത്തരവിരഹിതം മഗ്ഗഫലേഹി **ആദായ** ഗഹേത്വാ വളഞ്ജേത്വാ വിഹരാമീതി സമ്ബന്ധോ.

൧൦൫. ഇദാനി നിബ്ബാനസ്സ ദുല്ലഭഭാവം ദസ്സേന്തോ **ആസാവതീ നാമ ലതാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ സബ്ബേസം ദേവാനം ആസാ ഇച്ഛാ ഏതിസ്സം ലതായം അത്ഥീതി **ആസാവതീ** നാമ ലതാ, **ചിത്തലതാവനേ** അനേകവിചിത്താഹി ലതാഹി ഗഹനീഭൂതേ വനേ ഉയ്യാനേ **ജാതാ** നിബ്ബത്താതി അത്ഥോ. **തസ്സാ** ലതായ **വസ്സസഹസ്സേന** വസ്സസഹസ്സച്ചയേന **ഏകം ഫലം നിബ്ബത്തതേ** ഏകം ഫലം ഗണ്ഹാതി.

൧൦൬. **തം ദേവാ**തി തം ആസാവതിം ലതം **താവ ദൂരഫലം** തത്തകം ചിരകാലം അതിക്കമിത്വാ ഫലം ഗണ്ഹന്തം സംവിജ്ജമാനം **ദേവാ** താവതിംസദേവതാ **പയിരുപാസന്തി** ഭജന്തി, സാ ആസാവതീ നാമ **ലതുത്തമാ** ലതാനം അന്തരേ ഉത്തമലതാ ഏവം ദേവാനം പിയാ അഹോസീതി സമ്ബന്ധോ.

൧൦൭. **സതസഹസ്സുപാദായാ**തി സതസഹസ്സസംവച്ഛരം ആദിം കത്വാ. **താഹം പരിചരേ മുനീ**തി മോനം വുച്ചതി ഞാണം, ഭന്തേ, മുനി ഞാണവന്ത സബ്ബഞ്ഞു, അഹം തം ഭഗവന്തം പരിചരേ പയിരുപാസാമി. **സായംപാതം നമസ്സാമീ**തി സായന്ഹസമയഞ്ച പുബ്ബണ്ഹസമയഞ്ചാതി ദ്വിക്ഖത്തും നമസ്സാമി പണാമം കരോമി. **യഥാ ദേവാ** താവതിംസാ ദേവാ വിയ ആസാവതീലതം സായംപാതഞ്ച പയിരുപാസന്തീതി സമ്ബന്ധോ.

൧൦൮. **അവഞ്ഝാ പാരിചരിയാ**തി യസ്മാ ബുദ്ധദസ്സനഹേതു നിബ്ബാനപ്പത്തി അഹോസി, തസ്മാ ബുദ്ധപാരിചരിയാ വത്തപടിപത്തികിരിയാ അവഞ്ഝാ അതുച്ഛാ **നമസ്സനാ** പണാമകിരിയാ ച **അമോഘാ** അതുച്ഛാ. തഥാ ഹി **ദൂരാഗതം** ദൂരതോ സംസാരദ്ധാനതോ ആഗതമ്പി, **സന്തം** സംവിജ്ജമാനം **ഖണോയം** അയം ബുദ്ധുപ്പാദക്ഖണോ **ന വിരാധയി** നാതിക്കമി, മം അതിക്കമിത്വാ ന ഗതോതി അത്ഥോ.

൧൦൯. ബുദ്ധദസ്സനഹേതു നിബ്ബാനപ്പത്തോ അഹം ആയതിം ഉപ്പജ്ജനകഭവേ മമ പടിസന്ധിം **വിചിനന്തോ** ഉപപരിക്ഖന്തോ ന പസ്സാമീതി സമ്ബന്ധോ. **നിരൂപധി** ഖന്ധൂപധികിലേസൂപധീഹി വിരഹിതോ **വിപ്പമുത്തോ** സബ്ബകിലേസേഹി വിനാഭൂതോ **ഉപസന്തോ** കിലേസപരിളാഹാഭാവേന സന്തമാനസോ ചരാമി അഹന്തി സമ്ബന്ധോ.

൧൧൦. പുന അത്തനോ ബുദ്ധദസ്സനായ ഉപമം ദസ്സേന്തോ **യഥാപി പദുമം നാമാ**തിആദിമാഹ. **സൂരിയരംസേന** സൂരിയരംസിസമ്ഫസ്സേന യഥാ പദുമം നാമ അപി **പുപ്ഫതി** വികസതി

മഹാവീര വീരുത്തമ അഹം തഥാ എവ **ബുദ്ധരംസേന** ബുദ്ധേന ഭഗവതാ ദേസിതധമ്മരംസിപ്പഭാവേന പുപ്ഫിതോതി അത്ഥോ.

൫൧൧-൧൨. പുന ബുദ്ധദസ്സനേന നിബ്ബാനദസ്സനം ദീപേന്തോ **യഥാ ബലാകാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ബലാകയോനിമ്ഹി** ബലാകജാതിയം **സദാ** സബ്ബസ്മിം കാലേ **പുമാ** പുരിസോ യഥാ ന വിജ്ജതി. പുമേ അവിജ്ജമാനേ കഥം ബലാകാനം ഗബ്ഭഗ്ഗഹണം ഹോതീതി ചേ? മേഘേസു **ഗജ്ജമാനേസു** സദ്ദം കരോന്തേസു മേഘഗജ്ജനം സുത്വാ **താ** ബലാകിനിയോ **സദാ** സബ്ബകാലേ **ഗബ്ഭം ഗണ്ഹന്തി** അണ്ഡം ധാരേന്തീതി അത്ഥോ. **യാവ** യത്തകം കാലം **മേഘോ ന ഗജ്ജതി** മേഘോ സദ്ദം ന കരോതി, താവ തത്തകം കാലം **ചിരം** ചിരകാലേന **ഗബ്ഭം** അണ്ഡം ധാരേന്തി. **യദാ** യസ്മിം കാലേ മേഘോ **പവസ്സതി** പകാരേന ഗജ്ജിത്വാ വസ്സതി വുട്ഠിധാരം പഗ്ഘരതി, തദാ തസ്മിം കാലേ **ഭാരതോ** ഗബ്ഭധാരണതോ **പരിമുച്ചന്തി** അണ്ഡം പാതേന്തീതി അത്ഥോ.

൫൧൩. തതോ പരം ഉപമേയ്യസമ്പദം ദസ്സേന്തോ **പദുമുത്തരബുദ്ധസ്സാ**തിആദിമാഹ. പദുമുത്തരസ്സ ബുദ്ധസ്സ **ധമ്മമേഘേന** വോഹാരപരമത്ഥദേസനാസങ്ഖാതമേഘേന **ഗജ്ജതോ** ഗജ്ജന്തസ്സ ദേസേന്തസ്സ **ധമ്മമേഘസ്സ സദ്ദേന** ഘോസാനുസാരേന അഹം തദാ **ധമ്മഗബ്ഭം** വിവട്ടൂപനിസ്സയം ദാനസീലാദിപുഞ്ഞസമ്ഭാരഗബ്ഭം **അഗണ്ഹിം** ഗഹേസിം തഥാതി സമ്ബന്ധോ.

൫൧൪. **സതസഹസ്സുപാദായ** കപ്പസതസഹസ്സം ആദിം കത്വാ **പുഞ്ഞഗബ്ഭം** ദാനസീലാദിപുഞ്ഞസമ്ഭാരം അഹം **ധരേമി** പൂരേമി. യാവ **ധമ്മമേഘോ** ധമ്മദേസനാ **ന ഗജ്ജതി** ബുദ്ധേന ന ദേസീയതി, താവ അഹം **ഭാരതോ** സംസാരഗബ്ഭഭാരതോ **നപ്പമുച്ചാമി** ന മോചേമി ന വിസും ഭവാമീതി സമ്ബന്ധോ.

൫൧൫. ഭന്തേ, **സക്യമുനി** സക്യവംസപ്പഭവ **യദാ** യസ്മിം കാലേ സുദ്ധോദനമഹാരാജസ്സ തവ പിതു **രമ്മേ** രമണീയേ **കപിലവത്ഥവേ** കപിലവത്ഥുനാമകേ നഗരേ തുവം ധമ്മമേഘേന **ഗജ്ജതി** ഘോസേതി, തദാ തസ്മിം കാലേ അഹം **ഭാരതോ** സംസാരഗബ്ഭഭാരതോ **പരിമുച്ചിം** മുത്തോ അഹോസിന്തി സമ്ബന്ധോ.

൫൧൬. തതോ പരം അത്തനാ അധിഗതേ മഗ്ഗഫലേ ദസ്സേന്തോ **സുഞ്ഞത**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ അത്തഅത്തനിയാദീനം അഭാവതോ **സുഞ്ഞതം** വിമോക്ഖഞ്ച രാഗദോസമോഹസബ്ബകിലേസനിമിത്താനം അഭാവതോ, **അനിമിത്തം** വിമോക്ഖഞ്ച തണ്ഹാപണിധിസ്സ അഭാവതോ, **അപ്പണിഹിതം** വിമോക്ഖഞ്ച അരിയമഗ്ഗം അധിഗഞ്ഛിം ഭാവേസിന്തി സമ്ബന്ധോ. **ചതുരോ ച ഫലേ സബ്ബേ**തി ചത്താരി സാമഞ്ഞഫലാനി സബ്ബാനി സച്ഛി അകാസിന്തി അത്ഥോ. **ധമ്മേവം വിജടയിം അഹ**ന്തി അഹം ഏവം സബ്ബധമ്മേ ജടം ഗഹനം വിജടയിം വിദ്ധംസേസിന്തി അത്ഥോ.

ദുതിയഭാണവാരവണ്ണനാ സമത്താ.

൫൧൭. തതോ പരം അത്തനാ അധിഗതവിസേസമേവ ദസ്സേന്തോ **അപരിമേയ്യുപാദായാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ ന പരിമേയ്യോതി **അപരിമേയ്യോ,** സംവച്ഛരഗണനവസേന പമേതും സങ്ഖാതും അസക്കുണേയ്യോതി അത്ഥോ. തം അപരിമേയ്യം കപ്പം **ഉപാദായ** ആദിം കത്വാ **തവ സാസനം** തുയ്ഹം സാസനം ''അനാഗതേ ഗോതമസ്സ ഭഗവതോ സാസനേ വിനയധരാനം അഗ്ഗോ ഭവേയ്യ''ന്തി ഏവം പത്ഥേമി. അതീതത്ഥേ വത്തമാനവചനം, പത്ഥേസിന്തി അത്ഥോ. **സോ മേ അത്ഥോ**തി സോ പത്ഥനാസങ്ഖാതോ അത്ഥോ **മേ** മയാ **അനുപ്പത്തോ** നിപ്ഫാദിതോതി അത്ഥോ. അനുത്തരം **സന്തിപദം** നിബ്ബാനം അനുപ്പത്തം അധിഗതന്തി സമ്ബന്ധോ.

൫൧൮. സോ അഹം അധിഗതത്താ **വിനയേ** വിനയപിടകേ **പാരമിം പത്തോ** പരിയോസാനപ്പത്തോ. **യഥാപി പാഠികോ ഇസീ**തി യഥാ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ സാസനേ വിനയധരാനം അഗ്ഗോ ഇസി ഭിക്ഖു പാഠികോ പാകടോ അഹോസി, തഥേവാഹന്തി അത്ഥോ. **ന മേ സമസമോ അത്ഥീ**തി വിനയധാരിതായ മേ മയാ സമസമോ സമാനോ അഞ്ഞോ ന അത്ഥീതി അത്ഥോ. **സാസനം** ഓവാദാനുസാസനീസങ്ഖാതം സാസനം **ധാരേമി** പൂരേമീതി അത്ഥോ.

൫൧൯. പുനപി അത്തനോ വിസേസം ദസ്സേന്തോ **വിനയേ ഖന്ധകേ ചാപീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **വിനയേ**തി ഉഭതോവിഭങ്ഗേ. **ഖന്ധകേ**തി മഹാവഗ്ഗചൂളവഗ്ഗേ. **തികച്ഛേദേ ചാ**തി തികസങ്ഘാദിസേസതികപാചിത്തിയാദികേ ച. **പഞ്ചമേ**തി പരിവാരേ ച. **ഏത്ഥ** ഏതസ്മിം സകലേ വിനയപിടകേ മയ്ഹം **വിമതി** ദ്വേള്ഹകം **നത്ഥി** ന സംവിജ്ജതി. **അക്ഖരേ**തി വിനയപിടകപരിയാപന്നേ അ-കാരാദികേ അക്ഖരേ. **ബ്യഞ്ജനേ**തി ക-കാരാദികേ ബ്യഞ്ജനേ വാ മേ **വിമതി** സംസയോ നത്ഥീതി സമ്ബന്ധോ.

൩൨൦. **നിഗ്ഗഹേ പടികമ്മേ ചാ**തി പാപഭിക്ഖൂനം നിഗ്ഗഹേ ച സാപത്തികാനം ഭിക്ഖൂനം പരിവാസദാനാദികേ പടികമ്മേ ച **ഠാനാട്ഠാനേ** ച കാരണേ ച അകാരണേ ച **കോവിദോ** ഛേകോതി അത്ഥോ. **ഓസാരണേ** ച തജ്ജനീയാദികമ്മസ്സ പടിപ്പസ്സദ്ധിവസേന ഓസാരണേ പവേസനേ ച. **വുട്ഠാപനേ** ച ആപത്തിതോ വുട്ഠാപനേ നിരാപത്തികരണേ ച ഛേകോതി സമ്ബന്ധോ. **സബ്ബത്ഥ പാരമിം ഗതോ**തി സബ്ബസ്മിം വിനയകമ്മേ പരിയോസാനം പത്തോ, ദക്ഖോ ഛേകോതി അത്ഥോ.

൩൨൧. **വിനയേ ഖന്ധകേ ചാപീ**തി വുത്തപ്പകാരേ വിനയേ ച ഖന്ധകേ ച, **പദം** സുത്തപദം **നിക്ഖിപിത്വാ** പട്ഠപേത്വാ. **ഉഭതോ വിനിവേഠേത്വാ**തി വിനയതോ ഖന്ധകതോ ചാതി ഉഭയതോ നിബ്ബത്തേത്വാ വിജടേത്വാ നയം ആഹരിത്വാ. **രസതോ**തി കിച്ചതോ. **ഓസരേയ്യം** ഓസാരണം കരോമീതി അത്ഥോ.

൩൨൨. **നിരുത്തിയാ ച കുസലോ**തി "രുക്ഖോ പടോ കുമ്ഭോ മാലാ ചിത്ത"ന്തിആദീസു വോഹാരേസു ഛേകോ. **അത്ഥാനത്ഥേ ച കോവിദോ**തി അത്ഥേ വഡ്ഢിയം അനത്ഥേ ഹാനിയഞ്ച കോവിദോ ദക്ഖോതി അത്ഥോ. **അനഞ്ഞാതം മയാ നത്ഥീ**തി വിനയപിടകേ സകലേ വാ പിടകത്തയേ മയാ അനഞ്ഞാതം അവിദിതം അപാകടം കിഞ്ചി നത്ഥീതി അത്ഥോ. **ഏകഗ്ഗോ സത്ഥു സാസനേ**തി ബുദ്ധസാസനേ അഹമേവ ഏകോ വിനയധരാനം അഗ്ഗോ സേട്ഠോ ഉത്തമോതി അത്ഥോ.

൩൨൩. **രൂപദക്ഖേ അഹം അജ്ജാ**തി അജ്ജ ഏതരഹി കാലേ **സക്യപുത്തസ്സ** ഭഗവതോ **സാസനേ** പാവചനേ അഹം രൂപദക്ഖേ രൂപദസ്സനേ വിനയവിനിച്ഛയദസ്സനേ **സബ്ബം കങ്ഖം** സകലം സംസയം **വിനോദേമി** വിനാസേമീതി സമ്ബന്ധോ. **ഛിന്ദാമി സബ്ബസംസയ**ന്തി "അഹോസിം നു ഖോ അഹമതീതമദ്ധാന"ന്തിആദികം (മ॰ നി॰ ൧.൧൮; സം॰ നി॰ ൨.൨൦; മഹാനി॰ ൧൭൪) കാലത്തയം ആരബ്ഭ ഉപ്പന്നം സബ്ബം സോളസവിധം കങ്ഖം ഛിന്ദാമി വൂപസമേമി സബ്ബസോ വിദ്ധംസേമീതി അത്ഥോ.

൩൨൪. **പദം അനുപദഞ്ചാപീ**തി പദം പുബ്ബപദഞ്ച അനുപദം പരപദഞ്ച **അക്ഖരം** ഏകേകമക്ഖരഞ്ച **ബ്യഞ്ജനം** സിഥിലധനിതാദിദസവിധം ബ്യഞ്ജനവിധാനഞ്ച. **നിദാനേ**തി തേന സമയേനാതിആദികേ നിദാനേ ച. **പരിയോസാനേ**തി നിഗമനേ. **സബ്ബത്ഥ കോവിദോ**തി സബ്ബേസു ഛസു ഠാനേസു ഛേകോതി അത്ഥോ.

൩൨൫. തതോ പരം ഭഗവതോയേവ ഗുണേ പകാസേന്തോ **യഥാപി രാജാ ബലവാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ യഥാ **ബലവാ** ഥാമബലസമ്പന്നോ സേനാബലസമ്പന്നോ വാ രാജാ, **പരം** പരേസം പടിരാജൂനം സേനം **നിഗ്ഗണ്ഹിത്വാ** നിസ്സേസതോ ഗഹേത്വാ പലാപേത്വാ വാ, **തപേ** തപേയ്യ സന്തപേയ്യ ദുക്ഖാപേയ്യ. **വിജിനിത്വാന സങ്ഗാമ**ന്തി സങ്ഗാമം പരസേനായ സമാഗമം യുദ്ധം വിജിനിത്വാ വിസേസേന ജിനിത്വാ ജയം പത്വാ. **നഗരം തത്ഥ മാപയേ**തി തത്ഥ തസ്മിം വിജിതട്ഠാനേ നഗരം പാസാദഹമ്മിയാദിവിഭൂസിതം വസനട്ഠാനം മാപയേ കാരാപേയ്യാതി അത്ഥോ.

൩൨൬. **പാകാരം പരിഖഞ്ചാപീ**തി തത്ഥ മാപിതനഗരേ പാകാരം സുധാധവലഇട്ഠകാമയപാകാരഞ്ച കാരയേതി സമ്ബന്ധോ. **പരിഖഞ്ചാപി** കദ്ദമപരിഖം, ഉദകപരിഖം, സുക്ഖപരിഖഞ്ച അപി കാരയേ. **ഏസികം ദ്വാരകോട്ഠക**ന്തി നഗരസോഭനത്ഥം ഉസ്സാപിതഏസികാഥമ്ഭഞ്ച മഹന്തം കോട്ഠകഞ്ച ചതുഭൂമകാദിദ്വാരകോട്ഠകഞ്ച കാരയേ. **അട്ടാലകേ ച വിവിധേ**തി ചതുഭൂമകാദിഭേദേ അതിഉച്ചഅട്ടാലകേ ച വിവിധേ നാനപ്പകാരകേ ബഹൂ **കാരയേ** കാരാപേയ്യാതി സമ്ബന്ധോ.

൩൨൭. **സിങ്ഘാടകം ചച്ചരഞ്ചാ**തി ന കേവലം പാകാരാദയോ കാരയേ, സിങ്ഘാടകം ചതുമഗ്ഗസന്ധിഞ്ച ചച്ചരം അന്തരാവീഥിഞ്ച കാരയേതി സമ്ബന്ധോ. **സുവിഭത്തന്തരാപണ**ന്തി സുട്ഠു വിഭത്തം വിഭാഗതോ കോട്ഠാസവന്തം അന്തരാപണം അനേകാപണസഹസ്സം കാരാപേയ്യാതി അത്ഥോ. **കാരയേയ്യ സഭം തത്ഥാ**തി തസ്മിം മാപിതനഗരേ സഭം ധമ്മാധികരണസാലം കാരയേ. **അത്ഥാനത്ഥവിനിച്ഛയം** വഡ്ഢിഞ്ച അവഡ്ഢിഞ്ച വിനിച്ഛയകരണത്ഥം വിനിച്ഛയസാലം കാരയേതി സമ്ബന്ധോ.

൩൨൮. **നിഗ്ഘാതത്ഥം അമിത്താന**ന്തി പടിരാജൂനം പടിബാഹനത്ഥം. **ഛിദ്ദാഛിദ്ദഞ്ച ജാനിതു**ന്തി ദോസഞ്ച അദോസഞ്ച ജാനിതും. **ബലകായസ്സ രക്ഖായാ**തി ഹത്ഥിഅസ്സരഥപത്തിസങ്ഖാതസ്സ ബലകായസ്സ സേനാസമൂഹസ്സ ആരക്ഖണത്ഥായ **സോ** നഗരസാമികോ രാജാ, **സേനാപച്ചം** സേനാപതിം സേനാനായകം മഹാമത്തം **ഠപേതി** ഠാനന്തരേ പതിട്ഠപേതീതി അത്ഥോ.

൨൩൯. ആരക്ഖത്ഥായ ഭണ്ഡസ്സാതി ജാതരൂപരജതമുത്താമണിആദിരാജഭണ്ഡസ്സ ആരക്ഖണത്ഥായ സമന്തതോ ഗോപനത്ഥായ **മേ** മയ്ഹം **ഭണ്ഡം മാ വിനസ്സീ**തി **നിധാനകുസലം** രക്ഖണേ കുസലം ഛേകം **നരം** പുരിസം **ഭണ്ഡരക്ഖം** ഭണ്ഡരക്ഖന്തം സോ രാജാ ഭണ്ഡാഗാരേ ഠപേതീതി സമ്ബന്ധോ.

൨൬൦. മമത്തോ ഹോതി യോ രഞ്ഞോതി യോ പണ്ഡിതോ രഞ്ഞോ മമത്തോ മാമകോ പക്ഖപാതോ ഹോതി. **വുഡ്ഢിം യസ്സ ച ഇച്ഛ**തീതി അസ്സ രഞ്ഞോ വുഡ്ഢിഞ്ച വിരൂള്ഹിം യോ ഇച്ഛതി കാമേതി, **തസ്സ** ഇത്ഥമ്ഭൂതസ്സ പണ്ഡിതസ്സ രാജാ **അധികരണം** വിനിച്ഛയാധിപച്ചം ദേതി **മിത്തസ്സ** മിത്തഭാവസ്സ പടിപജ്ജിതുന്തി സമ്ബന്ധോ.

൨൬൧. ഉപ്പാതേസൂതി ഉക്കാപാതദിസാഡാഹാദിഉപ്പാതേസു ച. **നിമിത്തേസൂ**തി മൂസികച്ഛിന്നാദീസു "ഇദം നിമിത്തം സുഭം, ഇദം നിമിത്തം അസുഭ"ന്തി ഏവം നിമിത്തജാനനസത്ഥേസു ച. **ലക്ഖണേസു ചാ**തി ഇത്ഥിപുരിസാനം ഹത്ഥപാദലക്ഖണജാനനസത്ഥേസു ച **കോവിദം** ഛേകം **അജ്ഝായകം** അനേകേസം സിസ്സാനം ബ്യാകരണവാചകം **മന്തധരം** വേദത്തയസങ്ഖാതമന്തധാരകം പണ്ഡിതം സോ രാജാ **പോരോഹിച്ചേ** പുരോഹിതട്ഠാനന്തരേ ഠപേതീതി സമ്ബന്ധോ.

൨൬൨. ഏതേഹങ്ഗേഹി സമ്പന്നോതി ഏതേഹി വുത്തപ്പകാരേഹി അങ്ഗേഹി അവയവേഹി സമ്പന്നോ സമങ്ഗീഭൂതോ സോ രാജാ "ഖത്തിയോ"തി **പവുച്ചതി** കഥീയതീതി സമ്ബന്ധോ. **സദാ രക്ഖന്തി രാജാനന്തി** ഏതേ സേനാപച്ചാദയോ അമച്ചാ സദാ സബ്ബകാലം തം രാജാനം രക്ഖന്തി ഗോപേന്തി. കിമിവ? **ചക്കവാകോവ ദുക്ഖിതം** ദുക്ഖപ്പത്തം സകഞാതിം രക്ഖന്തോ ചക്കവാകോ പക്ഖീ ഇവാതി അത്ഥോ.

൨൬൩. തഥേവ ത്വം മഹാവീരാതി വീരുത്തമ, യഥാ സോ രാജാ സേനാപച്ചാദിഅങ്ഗസമ്പന്നോ നഗരദ്വാരം ഥകേത്വാ പടിവസതി, തഥേവ തുവം **ഹതാമിത്തോ** നിഹതപച്ചത്ഥികോ ഖത്തിയോ ഇവ **സദേവകസ്സ ലോകസ്സ** സഹ ദേവേഹി പവത്തമാനസ്സ ലോകസ്സ **ധമ്മരാജാ** ധമ്മേന സമേന രാജാ ദസപാരമിതാധമ്മപരിപൂരണേന രാജഭൂതത്താ "ധമ്മരാജാ"തി **പവുച്ചതി** കഥീയതീതി സമ്ബന്ധോ.

൨൬൪. തിത്ഥിയേ നീഹരിത്വാനാതി ധമ്മരാജഭാവേന പടിപക്ഖഭൂതേ സകലതിത്ഥിയേ നീഹരിത്വാ നിസ്സേസേന ഹരിത്വാ നിബ്ബിസേവനം കത്വാ **സസേനകം ധാരഞ്ചാപി** സേനായ സഹ വസവത്തിമാരമ്പി നീഹരിത്വാ . **തമന്ധകാരം വിധമിത്വാ**തി തമസങ്ഖാതം മോഹന്ധകാരം വിധമിത്വാ വിദ്ധംസേത്വാ. **ധമ്മനഗരം** സത്തതിംസബോധിപക്ഖിയധമ്മസങ്ഖാതം, ഖന്ധായതനധാതുപടിച്ചസമുപ്പാദബലബോജ്ഝങ്ഗഗമ്ഭീരനയസമന്തപട്ഠാനധമ്മസങ്ഖാതം വാ നഗരം **അമാപയി** നിമ്മിനി പതിട്ഠാപേസീതി അത്ഥോ.

൨൬൫. സീലം പാകാരകം തത്ഥാതി തസ്മിം പതിട്ഠാപിതേ ധമ്മനഗരേ ചതുപാരിസുദ്ധിസീലം പാകാരം. **ഞാണം തേ ദ്വാരകോട്ഠക**ന്തി തേ തുയ്ഹം സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണആസയാനുസയഞാണഅനാഗതംസഞാണഅതീതംസഞാണാദികമേവ ഞാണം ദ്വാരകോട്ഠകന്തി അത്ഥോ. **സദ്ധാ തേ ഏസികാ വീരാ**തി, ഭന്തേ, അസിഥിലപരക്കമ തേ തുയ്ഹം ദീപങ്കരപാദമൂലതോ പഭുതി സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണകാരണാ സദ്ദഹനസദ്ധാ ഉസ്സാപിതഅലങ്കാരഅലങ്കതഥമ്ഭോതി അത്ഥോ. **ദ്വാരപാലോ ച സംവരോ**തി തേ തുയ്ഹം ഛദ്വാരികസംവരോ രക്ഖാവരണഗുത്തി ദ്വാരപാലോ ദ്വാരരക്ഖകോതി അത്ഥോ.

൨൬൬. സതിപട്ഠാനമട്ടാലന്തി തേ തുയ്ഹം ചതുസതിപട്ഠാനഅട്ടാലമുണ്ഡച്ഛദനം. **പഞ്ഞാ തേ ചച്ചരം മുനേ**തി, ഭന്തേ, മുനേ ഞാണവന്ത തേ തുയ്ഹം പാടിഹാരിയാദിഅനേകവിധാ പഞ്ഞാ ചച്ചരം മഗ്ഗസമോധാനം നഗരവീഥീതി അത്ഥോ. **ഇദ്ധിപാദഞ്ച സിങ്ഘാടന്തി** തുയ്ഹം ഛന്ദവീരിയചിത്തവീമംസസങ്ഖാതാ ചത്താരോ ഇദ്ധിപാദാ സിങ്ഘാടം ചതുമഗ്ഗസന്ധി. **ധമ്മവീഥി സുമാപിത**ന്തി സത്തതിംസബോധിപക്ഖിയധമ്മസങ്ഖാതായ വീഥിയാ സുട്ഠു മാപിതം സജ്ജിതം, തം ധമ്മനഗരന്തി അത്ഥോ.

൨൬൭. സുത്തന്തം അഭിധമ്മഞ്ചാതി തവ തുയ്ഹം ഏത്ഥ ധമ്മനഗരേ സുത്തന്തം അഭിധമ്മം വിനയഞ്ച **കേവലം** സകലം സുത്തഗേയ്യാദികം നവങ്ഗം ബുദ്ധവചനം **ധമ്മസഭാ** ധമ്മാധികരണസാലാതി അത്ഥോ.

൨൬൮. സുഞ്ഞതം അനിമിത്തഞ്ചാതി അനത്താനുപസ്സനാവസേന പടിലദ്ധം സുഞ്ഞതവിഹാരഞ്ച, അനിച്ചാനുപസ്സനാവസേന പടിലദ്ധം അനിമിത്തവിഹാരഞ്ച. **വിഹാരഞ്ചപ്പണിഹിത**ന്തി

ദുക്ഖാനുപസ്സനാവസേന പടിലദ്ധം അപ്പണിഹിതവിഹാരഞ്ച. **ആനേഞ്ജഞ്ചാതി** അചലം അഫന്ദിതം ചതുസാമഞ്ഞഫലസങ്ഖാതം ആനേഞ്ജവിഹാരഞ്ച. **നിരോധോ ചാതി** സബ്ബദുക്ഖനിരോധം നിബ്ബാനഞ്ച. **ഏസാ ധമ്മകുടീ തവാതി** ഏസാ സബ്ബനവലോകുത്തരധമ്മസങ്ഖാതാ തവ തുയ്ഹം ധമ്മകുടി വസനഗേഹന്തി അത്ഥോ.

൩൯൯. പഞ്ഞായ അഗ്ഗോ നിക്ഖിത്തോതി പഞ്ഞാവസേന പഞ്ഞവന്താനം അഗ്ഗോ. ഇതി ഭഗവതാ നിക്ഖിത്തോ ഠപിതോ ഥേരോ **പടിഭാനേ** ച പഞ്ഞായ കത്തബ്ബേ കിച്ചേ, യുത്തമുത്തപടിഭാനേ വാ **കോവിദോ** ഛേകോ **നാമേന സാരിപുത്തോതി** പാകടോ **തവ** തുയ്ഹം ധമ്മസേനാപതി തയാ ദേസിതസ്സ പിടകത്തയധമ്മസമൂഹസ്സ ധാരണതോ പതി പധാനോ ഹുത്വാ സേനാകിച്ചം കരോതീതി അത്ഥോ.

൪൦൦. ചുതൂപപാതകുസലോതി ഭന്തേ മുനി, **ചുതൂപപാതേ** ചുതിയാ ഉപപത്തിയാ ച **കുസലോ** ഛേകോ. **ഇദ്ധിയാ പാരമിം ഗതോതി** ''ഏകോപി ഹുത്വാ ബഹുധാ ഹോതി, ബഹുധാപി ഹുത്വാ ഏകോ ഹോതീ''തിആദിനാ (ദീ॰ നി॰ ൧.൨൩൮; പടി॰ മ॰ ൧.൧൦൨) വുത്തായ ഇദ്ധിപ്പഭേദായ പാരമിം പരിയോസാനം ഗതോ പത്തോ നാമേന കോലിതോ നാമ മോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരോ **പോരോഹിച്ചോ** തവ തുയ്ഹം പുരോഹിതോതി സമ്ബന്ധോ.

൪൦൧. പോരാണകവംസധരോതി ഭന്തേ മുനേ, ഞാണവന്തം പോരാണസ്സ വംസസ്സ ധാരകോ, പരമ്പരജാനനകോ വാ **ഉഗ്ഗതേജോ** പാകടതേജോ, **ദുരാസദോ** ആസാദേതും ഘട്ടേതും ദുക്ഖോ അസക്കുണേയ്യോതി അത്ഥോ. **ധുതവാദിഗുണേനഗ്ഗോതി** തേചീവരികങ്ഗാദീനി തേരസ ധുതങ്ഗാനി വദതി ഓവദതീതി ധുതവാദീഗുണേന ധുതങ്ഗഗുണേന അഗ്ഗോ സേട്ഠോ മഹാകസ്സപത്ഥേരോ **തവ** തുയ്ഹം **അക്ഖദസ്സോ** വോഹാരകരണേ പധാനോതി അത്ഥോ.

൪൦൨. ബഹുസ്സുതോ ധമ്മധരോതി ഭന്തേ മുനേ, ബഹൂനം ചതുരാസീതിധമ്മക്ഖന്ധസഹസ്സാനം സുതത്താ ഭഗവതാ ഭിക്ഖുസങ്ഘതോ ച ഉഗ്ഗഹിതത്താ ബഹുസ്സുതോ അനേകേസം ഛസതസഹസ്സസങ്ഖ്യാനം ആഗമധമ്മാനം സതിപട്ഠാനാദീനഞ്ച പരമത്ഥധമ്മാനം ധാരണതോ ധമ്മധരോ ആനന്ദോ. **സബ്ബപാഠീ ച സാസനേതി** ബുദ്ധസാസനേ സബ്ബേസം പാഠീനം പഠന്താനം സജ്ഝായന്താനം ഭിക്ഖൂനം അഗ്ഗോ സേട്ഠോതി സബ്ബപാഠീ നാമേന ആനന്ദോ നാമ ഥേരോ. **ധമ്മാരക്ഖോ തവാതി** തവ തുയ്ഹം ധമ്മസ്സ പിടകത്തയധമ്മഭണ്ഡസ്സ ആരക്ഖോ രക്ഖകോ പാലകോ, ധമ്മഭണ്ഡാഗാരികോതി അത്ഥോ.

൪൦൩. ഏതേ സബ്ബേ അതിക്കമ്മാതി ഭഗവാ ഭഗ്യവാ സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ ഏതേ സാരിപുത്താദയോ മഹാനുഭാവേപി ഥേരേ അതിക്കമ്മ വജ്ജേത്വാ മമംയേവ **പമേസി** പമാണം അകാസി, മനസി അകാസീതി അത്ഥോ. **വിനിച്ഛയം മേ പാദാസീതി** വിനയഞ്ഞൂഹി പണ്ഡിതേഹി ദേസിതം പകാസിതം വിനയേ വിനിച്ഛയം ദോസവിചാരണം മേ മയ്ഹം ഭഗവാ **പാദാസി** പകാരേന അദാസി, മയ്ഹമേവ ഭാരം അകാസീതി സമ്ബന്ധോ.

൪൦൪. യോ കോചി വിനയേ പഞ്ഹന്തി യോ കോചി ഭിക്ഖു ബുദ്ധസാവകോ വിനയനിസ്സിതം പഞ്ഹം മം പുച്ഛതി, **തത്ഥ** തസ്മിം പുച്ഛിതപഞ്ഹേ **മേ** മയ്ഹം **ചിന്തനാ** വിമതി കങ്ഖാ നത്ഥി. **തഞ്ഹേവത്ഥം** തം ഏവ പുച്ഛിതം അത്ഥം അഹം കഥേമീതി സമ്ബന്ധോ.

൪൦൫. യാവതാ ബുദ്ധഖേത്തമ്ഹീതി യാവതാ യത്തകേ ഠാനേ ബുദ്ധസ്സ ആണാഖേത്തേ തം മഹാമുനിം സമ്മാസമ്ബുദ്ധം ഠപേത്വാ **വിനയേ** വിനയപിടകേ വിനയവിനിച്ഛയകരണേ വാ **മാദിസോ** മയാ സദിസോ നത്ഥി, അഹമേവ അഗ്ഗോ, **ഭിയ്യോ** മമാധികോ കുതോ ഭവിസ്സതീതി സമ്ബന്ധോ.

൪൦൬. ഭിക്ഖുസങ്ഘേ നിസീദിത്വാ ഭിക്ഖുസങ്ഘമജ്ഝേ നിസിന്നോ ഗോതമോ ഭഗവാ **ഏവം ഗജ്ജതി** സീഹനാദം കരോതി. കഥം? **വിനയേ** ഉഭതോവിഭങ്ഗേ, **ഖന്ധകേസു** മഹാവഗ്ഗചൂളവഗ്ഗേസു, ച-സദ്ദേന പരിവാരേ, **ഉപാലിസ്സ** ഉപാലിനാ **സമോ** സദിസോ നത്ഥീതി ഏവം ഗജ്ജതി.

൪൦൭. യാവതാതി യത്തകം **ബുദ്ധഭണിതം** ബുദ്ധേന ദേസിതം **നവങ്ഗം** സുത്തഗേയ്യാദിസത്ഥുസാസനം സത്ഥുനാ പകാസിതം സബ്ബം **വിനയോഗധം** തം വിനയേ അന്തോപവിട്ഠം വിനയമൂലകം ഇച്ചേവം **പസ്സിനോ** പസ്സന്തസ്സ.

൪൦൮. മമ കമ്മം സരിത്വാനാതി ഗോതമോ **സക്യപുങ്ഗവോ** സക്യവംസപ്പധാനോ, **മമ കമ്മം** മയ്ഹം പുബ്ബപത്ഥനാകമ്മം അതീതംസഞാണേന **സരിത്വാന** പച്ചക്ഖതോ ഞത്വാ

ഭിക്ഖുസങ്ഘമജ്ഝേ ഗതോ "ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഭിക്ഖൂനം വിനയധരാനം യദിദം ഉപാലീ"തി (അം॰ നി॰ ൧.൨൧൯, ൨൨൮) മം ഏതദഗ്ഗേ ഠാനേ ഠപേസീതി സമ്ബന്ധോ.

൭൯. സതസഹസ്സുപാദായാതി സതസഹസ്സകപ്പേ ആദിം കത്വാ യം ഇമം ഠാനം **അപത്ഥയിം** പത്ഥേസിം, സോ **മേ** അത്ഥോ മയാ **അനുപ്പത്തോ** അധിഗതോ പടിലദ്ധോ വിനയേ **പാരമിം ഗതോ** കോടിം പത്തോതി അത്ഥോ.

൮൦. സക്യാനം സക്യവംസരാജൂനം **നന്ദിജനനോ** സോമനസ്സകാരകോ അഹം **പുരേ** പുബ്ബേ കപ്പകോ **ആസിം** അഹോസിം, **തം ജാതിം** തം കുലം തം യോനിം **വിജഹിത്വാ** വിസേസേന ജഹിത്വാ ഛഡ്ഡേത്വാ **മഹേസിനോ** സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ **പുത്തോ ജാതോ** സക്യപുത്തോതി സങ്ഖ്യം ഗതോ സാസനധാരണതോതി അത്ഥോ.

൮൧. തതോ പരം അത്തനോ ദാസകുലേ നിബ്ബത്തനാപദാനം ദസ്സേന്തോ **ഇതോ ദുതിയകേ കപ്പേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ഇതോ** ഭദ്ദകപ്പതോ ഹേട്ഠാ ദുതിയേ കപ്പേ നാമേന അഞ്ജസോ നാമ ഖത്തിയോ ഏകോ രാജാ **അനന്തതേജോ** സങ്ഖ്യാതിക്കന്തതേജോ **അമിതയസോ** പമാണാതിക്കന്തപരിവാരോ **മഹദ്ധനോ** അനേകകോടിസതസഹസ്സധനവാ **ഭൂമിപാലോ** പഥവീപാലകോ രക്ഖകോ അഹോസീതി സമ്ബന്ധോ.

൮൨. തസ്സ രഞ്ഞോതി തസ്സ താദിസസ്സ രാജിനോ പുത്തോ അഹം ചന്ദനോ നാമ **ഖത്തിയോ** ഖത്തിയകുമാരോ അഹോസിന്തി സമ്ബന്ധോ. സോ അഹം ജാതിമദേന ച യസമദേന ച ഭോഗമദേന ച **ഉപത്ഥദ്ധോ** ഥമ്ഭിതോ ഉന്നതോതി അത്ഥോ.

൮൩. നാഗസതസഹസ്സാനീതി സതസഹസ്സഹത്ഥിനോ **മാതങ്ഗാ** മാതങ്ഗകുലേ ജാതാ **തിധാ പഭിന്നാ** അക്ഖികണ്ണകോസസങ്ഖാതേഹി തീഹി ഠാനേഹി പഭിന്നാ മദഗളിതാ **സബ്ബാലങ്കാരഭൂസിതാ** സബ്ബേഹി ഹത്ഥാലങ്കാരേഹി അലങ്കതാ **സദാ** സബ്ബകാലം മം പരിവാരേന്തീതി സമ്ബന്ധോ.

൮൪. സബലേഹി പരേതോഹന്തി തദാ തസ്മിം കാലേ അഹം സബലേഹി അത്തനോ സേനാബലേഹി **പരേതോ** പരിവാരിതോ ഉയ്യാനം **ഗന്തുകാമകോ** ഇച്ഛന്തോ സിരികം നാമ **നാഗം** ഹത്ഥിം **ആരുയ്ഹ** അഭിരുഹിത്വാ നഗരതോ നിക്ഖമിന്തി സമ്ബന്ധോ.

൮൫. ചരണേന ച സമ്പന്നോതി സീലസംവരാദിപന്നരസചരണധമ്മേന സമന്നാഗതോ **ഗുത്തദ്വാരോ പിഹിതചക്ഖാദിഛദ്വാരോ സുസംവുതോ** സുട്ഠു രക്ഖിതകായചിത്തോ ദേവലോ നാമ **സമ്ബുദ്ധോ** പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ, **മമ** മയ്ഹം **പുരതോ** സമ്മുഖേ **ആഗച്ഛി** പാപുണീതി അത്ഥോ.

൮൬. പേസേത്വാ സിരികം നാഗന്തി തം ആഗതം പച്ചേകബുദ്ധം ദിസ്വാ അഹം സിരികം നാമ നാഗം അഭിമുഖം പേസേത്വാ ബുദ്ധം **ആസാദയിം** ഘട്ടേസിം പദുസ്സേസിന്തി അത്ഥോ. **തതോ സഞ്ജാതകോപോ സോ**തി തതോ തസ്മാ മയാ അതീവ പീളേത്വാ പേസിതത്താ സോ ഹത്ഥിനാഗോ മയി സഞ്ജാതകോപോ **പദം** അത്തനോ പാദം **നുദ്ധരതേ** ന ഉദ്ധരതി, നിച്ചലോവ ഹോതീതി അത്ഥോ.

൮൭. നാഗം ദുട്ഠമനം ദിസ്വാതി ദുട്ഠമനം കുദ്ധചിത്തം നാഗം ദിസ്വാ അഹം **ബുദ്ധേ** പച്ചേകബുദ്ധേ **കോപം അകാസിം** ദോസം ഉപ്പാദേസിന്തി അത്ഥോ. **വിഹേസയിത്വാ സമ്ബുദ്ധ**ന്തി ദേവലം പച്ചേകസമ്ബുദ്ധം വിഹേസയിത്വാ വിഹേഠേത്വാ അഹം ഉയ്യാനം അഗമാസിന്തി സമ്ബന്ധോ.

൮൮. സാതം തത്ഥ ന വിന്ദാമീതി തസ്മിം ആസാദനേ സാതം ന വിന്ദാമി. ആസാദനനിമിത്തം മധുരം സുഖം ന ലഭാമീതി അത്ഥോ. **സിരോ പജ്ജലിതോ യഥാ**തി സിരോ മമ സീസം പജ്ജലിതോ യഥാ പജ്ജലമാനം വിയ ഹോതീതി അത്ഥോ. **പരിളാഹേന ഡയ്ഹാമീ**തി പച്ചേകബുദ്ധേ കോപസ്സ കതത്താ പച്ഛാനുതാപപരിളാഹേന ഡയ്ഹാമി ഉണ്ഹചിത്തോ ഹോമീതി അത്ഥോ.

൮൯. സസാഗരന്താതി തേനേവ പാപകമ്മബലേന സസാഗരന്താ സാഗരപരിയോസാനാ സകലമഹാപഥവീ **മേ** മയ്ഹം **ആദിത്താ വിയ** ജലിതാ വിയ ഹോതി ഖായതീതി അത്ഥോ. **പിതു സന്തികുപാഗമ്മാ**തി ഏവം ഭയേ ഉപ്പന്നേ അഹം അത്തനോ പിതു രഞ്ഞോ സന്തികം **ഉപാഗമ്മ** ഉപഗന്ത്വാ ഇദം വചനം **അബ്രവിം** കഥേസിന്തി അത്ഥോ.

൩൯൦. **ആസീവിസംവ കുപിത**ന്തി ആസീവിസം സബ്ബം കുപിതം കുദ്ധം ഇവ ജലമാനം അഗ്ഗിക്ഖന്ധം ഇവ **മത്തം** തിധാ പഭിന്നം **ദന്തിം** ദന്തവന്തം **കുഞ്ജരം** ഉത്തമം ഹത്ഥിം ഇവ ച ആഗതം യം പച്ചേകബുദ്ധം **സയമ്ഭും** സയമേവ ബുദ്ധഭൂതം അഹം **ആസാദയിം** ഘട്ടേസിന്തി സമ്ബന്ധോ.

൩൯൧. **ആസാദിതോ മയാ ബുദ്ധോ**തി സോ പച്ചേകബുദ്ധോ മയാ ആസാദിതോ ഘട്ടിതോ **ഘോരോ** അഞ്ഞേഹി ഘട്ടേതും അസക്കുണേയ്യത്താ ഘോരോ, **ഉഗ്ഗതപോ** പാകടതപോ **ജിനോ** പഞ്ച മാരേ ജിതവാ ഏവംഗുണസമ്പന്നോ പച്ചേകബുദ്ധോ മയാ ഘട്ടിതോതി അത്ഥോ. **പുരാ സബ്ബേ വിനസ്സാമാ**തി തസ്മിം പച്ചേകബുദ്ധേ കതഅനാദരേന സബ്ബേ മയം വിനസ്സാമ വിവിധേനാകാരേന നസ്സാമ, ഭസ്മാ വിയ ഭവാമാതി അത്ഥോ. **ഖമാപേസ്സാമ തം മുനി**ന്തി തം പച്ചേകബുദ്ധം മുനിം യാവ ന വിനസ്സാമ, താവ ഖമാപേസ്സാമാതി സമ്ബന്ധോ.

൩൯൨. **നോ ചേ തം നിജ്ഝാപേസ്സാമാ**തി **അത്തദന്തം** ദമിതചിത്തം **സമാഹിതം** ഏകഗ്ഗചിത്തം തം പച്ചേകബുദ്ധം നോ ചേ നിജ്ഝാപേസ്സാമ ഖമാപേസ്സാമ. **ഓരേന സത്തദിവസാ** സത്തദിവസതോ ഓരഭാഗേ സത്തദിവസേ അനതിക്കമിത്വാ സമ്പുണ്ണം രട്ഠം മേ സബ്ബം **വിധമിസ്സതി** വിനസ്സിസ്സതി.

൩൯൩. **സുമേഖലോ കോസിയോ ചാ**തി ഏതേ സുമേഖലാദയോ ചത്താരോ രാജാനോ ഇസയോ **ആസാദയിത്വാ** ഘട്ടേത്വാ അനാദരം കത്വാ **സരട്ഠകാ** സഹ രട്ഠജനപദവാസീഹി ദുഗ്ഗതാ വിനാസം ഗതാതി അത്ഥോ.

൩൯൪. **യദാ കുപ്പന്തി ഇസയോ**തി യദാ യസ്മിം കാലേ **സഞ്ഞതാ** കായസഞ്ഞമാദീഹി സഞ്ഞതാ സന്താ **ബ്രഹ്മചാരിനോ** ഉത്തമചാരിനോ സേട്ഠചാരിനോ ഇസയോ **കുപ്പന്തി** ദോമനസ്സാ ഭവന്തി, തദാ സസാഗരം സപബ്ബതം സദേവകം ലോകം വിനാസേന്തീതി സമ്ബന്ധോ.

൩൯൫. **തിയോജനസഹസ്സമ്ഹീ**തി തേസം ഇസീനം ആനുഭാവം ഞത്വാ തേ ഖമാപേതും **അച്ചയം** അപരാധം **ദേസനത്ഥായ** പകാസനത്ഥായ തിയോജനസഹസ്സപ്പമാണേ പദേസേ പുരിസേ സന്നിപാതയിന്തി സമ്ബന്ധോ. **സയമ്ഭും ഉപസങ്കമി**ന്തി സയമ്ഭും പച്ചേകബുദ്ധം ഉപസങ്കമിം സമീപം അഗമാസിന്തി അത്ഥോ.

൩൯൬. **അല്ലവത്ഥാ**തി മയാ സദ്ധിം രാസിഭൂതാ സബ്ബേ ജനാ അല്ലവത്ഥാ ഉദകേന തിന്തവത്ഥഉത്തരാസങ്ഗാ **അല്ലസിരാ** തിന്തകേസാ **പഞ്ജലീകതാ** മുദ്ധനി കതഅഞ്ജലിപുടാ **ബുദ്ധസ്സ** പച്ചേകമുനിനോ **പാദേ** പാദസമീപേ **നിപതിത്വാ** നിപജ്ജിത്വാ **ഇദം വചനമബ്രവു**ന്തി "ഖമസ്സു ത്വം, മഹാവീരാ"തിആദികം വചനം അബ്രവും കഥേസുന്തി അത്ഥോ.

൩൯൭. **മഹാവീര** വീരുത്തമ ഭന്തേ പച്ചേകബുദ്ധ, മയാ തുമ്ഹേസു അഞ്ഞാണേന കതം അപരാധം ഖമസ്സു ത്വം വിനോദേഹി, മാ മനസി കരോഹീതി അത്ഥോ . **ജനോ** ജനസമൂഹോ **തം** ഭഗവന്തം **അഭി** വിസേസേന യാചതി. **പരിളാഹം** ദോസമോഹേഹി കതചിത്തദുക്ഖപരിളാഹം അമ്ഹാകം **വിനോദേഹി** തനും കരോഹി, **നോ** അമ്ഹാകം **രട്ഠം** സകലരട്ഠജനപദവാസിനോ **മാ വിനാസയ** മാ വിനാസേഹീതി അത്ഥോ.

൩൯൮. **സദേവമാനുസാ സബ്ബേ**തി സബ്ബേ മാനുസാ സദേവാ **സദാനവാ** പഹാരാദാദീഹി അസുരേഹി സഹ **സരക്ഖസാ അയോമയേന കൂടേന** മഹാമുഗ്ഗരേന **സദാ** സബ്ബകാലം **മേ സിരം** മയ്ഹം മത്ഥകം **ഭിന്ദേയ്യും** പദാലേയ്യും.

൩൯൯. തതോ പരം ബുദ്ധാനം ഖമിതഭാവഞ്ച കോപാഭാവഞ്ച പകാസേന്തോ **ദകേ അഗ്ഗി ന സണ്ഠാതീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ യഥാ ഉദകേ അഗ്ഗി **ന സണ്ഠാതി** ന പതിട്ഠാതി, യഥാ ബീജം **സേലേ** സിലാമയേ പബ്ബതേ ന വിരുഹതി, യഥാ **അഗദേ** ഓസധേ **കിമി** പാണകോ ന സണ്ഠാതി. തഥാ **കോപോ** ചിത്തപ്പകോപോ ദുമ്മനതാ **ബുദ്ധേ** പടിവിദ്ധസച്ചേ പച്ചേകബുദ്ധേ **ന ജായതി** ന ഉപ്പജ്ജതീതി അത്ഥോ.

൪൦൦. പുനപി ബുദ്ധാനം ആനുഭാവം പകാസേന്തോ **യഥാ ച ഭൂമീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ യഥാ ച **ഭൂമി** പഥവീ **അചലാ** നിച്ചലാ, തഥാ ബുദ്ധോ അചലോതി അത്ഥോ. യഥാ **സാഗരോ** മഹാസമുദ്ദോ **അപ്പമേയ്യോ** പമേതും പമാണം ഗഹേതും അസക്കുണേയ്യോ, തഥാ ബുദ്ധോ അപ്പമേയ്യോതി അത്ഥോ. യഥാ **ആകാസോ** അഫുട്ഠാകാസോ **അനന്തകോ** പരിയോസാനരഹിതോ, **ഏവം** തഥാ ബുദ്ധോ **അക്ഖോഭിയോ** ഖോഭേതും ആലോളേതും അസക്കുണേയ്യോതി അത്ഥോ.

൭൧. തതോ പരം പച്ചേകബുദ്ധസ്സ ഖമനവചനം ദസ്സേന്തോ **സദാ ഖന്താ മഹാവീരാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **മഹാവീരാ** ഉത്തമവീരിയവന്താ ബുദ്ധാ **തപസ്സിനോ** പാപാനം തപനതോ "തപോ"തി ലദ്ധനാമേന വീരിയേന സമന്നാഗതാ **ഖന്താ** ച ഖന്തിയാ ച സമ്പന്നാ **ഖമിതാ** ച പരേസം അപരാധം ഖമിതാ സഹിതാ **സദാ** സബ്ബകാലം ഭവന്തീതി സമ്ബന്ധോ. **ഖന്താനം ഖമിതാനഞ്ചാ**തി തേസം ബുദ്ധാനം ഖന്താനം ഖന്തിയാ യുത്താനം ഖമിതാനം പരാപരാധഖമിതാനം സഹിതാനഞ്ച **ഗമനം** ഛന്ദാദീഹി അഗതിഗമനം ന വിജ്ജതീതി അത്ഥോ.

൭൨. ഇതി ഇദം വചനം വത്വാ **സമ്ബുദ്ധോ** പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ **പരിളാഹം** സത്താനം ഉപ്പന്നദാഹം **വിനോദയം** വിനോദയന്തോ **മഹാജനസ്സ പുരതോ** സന്നിപതിതസ്സ സരാജകസ്സ മഹതോ ജനകായസ്സ സമ്മുഖതോ **തദാ** തസ്മിം കാലേ **നഭം** ആകാസം **അബ്ഭുഗ്ഗമി** ഉഗ്ഗഞ്ഛീതി അത്ഥോ.

൭൩. **തേന കമ്മേനഹം ധീരാ**തി ധീര ധിതിസമ്പന്ന അഹം **തേന കമ്മേന** പച്ചേകബുദ്ധേ കതേന അനാദരകമ്മേന ഇമസ്മിം പച്ഛിമത്തഭവേ **ഹീനത്തം** ലാമകഭാവം രാജൂനം കപ്പകകമ്മകരണജാതിം **അജ്ഝുപാഗതോ** സമ്പത്തോതി അത്ഥോ. **സമതിക്കമ്മ തം ജാതി**ന്തി തം പരായത്തജാതിം **സം** സുട്ഠു അതിക്കമ്മ അതിക്കമിത്വാ. **പാവിസിം അഭയം പുര**ന്തി ഭയരഹിതം നിബ്ബാനപുരം നിബ്ബാനമഹാനഗരം പാവിസിം പവിട്ഠോ ആസിന്തി അത്ഥോ.

൭൪. **തദാപി മം മഹാവീരാ**തി വീരുത്തമ **തദാപി** തസ്മിം പച്ചേകബുദ്ധസ്സ ആസാദനസമയേ അപി സയമ്ഭൂ പച്ചേകബുദ്ധോ **പരിളാഹം** ആസാദനഹേതു ഉപ്പന്നം കായചിത്തദരഥം വിനോദേസി ദൂരീഅകാസി. **ഡയ്ഹമാനം** തതോ ഏവ പച്ഛാനുതാപേന കുക്കുച്ചേന ഡയ്ഹമാനം സന്തപന്തം മം **സുസണ്ഠിതം** ദോസം ദോസതോ ദസ്സനേ സുട്ഠു സണ്ഠിതം ദിസ്വാ ഖമാപയി തം അപരാധം അധിവാസേസീതി സമ്ബന്ധോ.

൭൫. **അജ്ജാപി മം മഹാവീരാ**തി വീരുത്തമ, അജ്ജാപി തുയ്ഹം സമാഗമകാലേ അപി, **തിഹഗ്ഗീഭി** രാഗഗ്ഗിദോസഗ്ഗിമോഹഗ്ഗിസങ്ഖാതേഹി വാ നിരയഗ്ഗിപേതഗ്ഗിസംസാരഗ്ഗിസങ്ഖാതേഹി വാ തീഹി അഗ്ഗീഹി **ഡയ്ഹമാനം** ദുക്ഖമനുഭവന്തം മം ഭഗവാ **സീതിഭാവം** ദോമനസ്സവിനാസേന സന്തകായചിത്തസങ്ഖാതം സീതിഭാവം നിബ്ബാനമേവ വാ **അപാപയി** സമ്പാപേസി. **തയോ അഗ്ഗീ** വുത്തപ്പകാരേ തേ തയോ അഗ്ഗീ **നിബ്ബാപേസി** വൂപസമേസീതി സമ്ബന്ധോ.

൭൬. ഏവം അത്തനോ ഹീനാപദാനം ഭഗവതോ ദസ്സേത്വാ ഇദാനി അഞ്ഞേപി തസ്സ സവനേ നിയോജേത്വാ ഓവദന്തോ "യേസം സോതാവധാനത്ഥീ"തിആദിമാഹ. തത്ഥ **യേസം** തുമ്ഹാകം **സോതാവധാനം** സോതസ്സ അവധാനം ഠപനം **അത്ഥി** വിജ്ജതി, തേ തുമ്ഹേ **ഭാസതോ** സാസന്തസ്സ മമ വചനം **സുണാഥ** മനസി കരോഥ. **അത്ഥം തുമ്ഹം പവക്ഖാമീ**തി **യഥാ** യേന പകാരേന **മമ** മയാ ദിട്ഠം **പദം** നിബ്ബാനം, തഥാ തേന പകാരേന നിബ്ബാനസങ്ഖാതം പരമത്ഥം തുമ്ഹാകം പവക്ഖാമീതി സമ്ബന്ധോ.

൭൭. തം ദസ്സേന്തോ **സയമ്ഭും തം വിമാനേത്വാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **സയമ്ഭും** സയമേവ ഭൂതം അരിയായ ജാതിയാ ജാതം സന്തചിത്തം സമാഹിതം പച്ചേകബുദ്ധം വിമാനേത്വാ അനാദരം കത്വാ **തേന കമ്മേന** കതേനാകുസലേന **അജ്ജ** ഇമസ്മിം വത്തമാനകാലേ അഹം **നീചയോനിയം** പരായത്തജാതിയം കപ്പകജാതിയം **ജാതോ** നിബ്ബത്തോ **അമ്ഹി** ഭവാമി.

൭൮. **മാ വോ ഖണം വിരാധേഥാ**തി ബുദ്ധുപ്പാദക്ഖണം വോ തുമ്ഹേ മാ വിരാധേഥ ഗളിതം മാ കരോഥ, **ഹി** സച്ചം **ഖണാതീതാ** ബുദ്ധുപ്പാദക്ഖണം അതീതാ അതിക്കന്താ സത്താ **സോചരേ** സോചന്തി, "മയം അലക്ഖികാ ദുമ്മേധാ ഭവാമാ"തി ഏവം സോചന്തീതി അത്ഥോ. **സദത്ഥേ** അത്തനോ അത്ഥേ വുഡ്ഢിയം **വായമേയ്യാഥ** വീരിയം കരോഥ. **വോ** തുമ്ഹേഹി **ഖണോ** ബുദ്ധുപ്പാദക്ഖണോ സമയോ **പടിപാദിതോ** നിപ്ഫാദിതോ പത്തോതി അത്ഥോ.

൭൯. തതോ പരം സംസാരഗതാനം ആദീനവം ഉപമാഉപമേയ്യവസേന ദസ്സേന്തോ **ഏകച്ചാനഞ്ച വമന**ന്തിആദിമാഹ. **ഏകച്ചാനം** കേസഞ്ചി പുഗ്ഗലാനം **വമനം** ഉദ്ധം ഉഗ്ഗിരണം ഏകച്ചാനം **വിരേചനം** അധോപഗ്ഘരണം **ഏകേ** ഏകച്ചാനം ഹലാഹലം **വിസം** മുച്ഛാകരണവിസം, ഏകച്ചാനം പുഗ്ഗലാനം **ഓസധം** രക്ഖനുപായം ഭഗവാ ഏവം പടിപാടിയാ അക്ഖാസീതി സമ്ബന്ധോ.

൮൦. **വമനം പടിപന്നാന**ന്തി പടിപന്നാനം മഗ്ഗസമങ്ഗീനം വമനം സംസാരഛഡ്ഡനം സംസാരമോചനം ഭഗവാ അക്ഖാസീതി സമ്ബന്ധോ. **ഫലട്ഠാനം** ഫലേ ഠിതാനം വിരേചനം സംസാരപഗ്ഘരണം അക്ഖാസി. **ഫലലാഭീനം** ഫലം ലഭിത്വാ ഠിതാനം നിബ്ബാനഓസധം

അക്ഖാസി. **ഗവേസീനം** മനുസ്സദേവനിബ്ബാനസമ്പത്തിം ഗവേസീനം പരിയേസന്താനം പുഞ്ഞക്ഖേത്തഭൂതം സങ്ഘം അക്ഖാസീതി സമ്ബന്ധോ.

൫൮. സാസനേന വിരുദ്ധാനന്തി സാസനസ്സ പടിപക്ഖാനം ഹലാഹലം കുതൂഹലം പാപം അകുസലം അക്ഖാസീതി സമ്ബന്ധോ. **യഥാ ആസീവിസോ**തി അസ്സദ്ധാനം കതപാപാനം പുഗ്ഗലാനം സംസാരേ ദുക്ഖാവഹനതോ ആസീവിസസദിസം യഥാ ആസീവിസോ ദിട്ഠമത്തേന ഭസ്മകരണതോ **ദിട്ഠവിസോ** സപ്പോ അത്തനാ ദട്ഠം നരം **ഝാപേതി** ഡയ്ഹതി ദുക്ഖാപേതി. **തം നരം** തം അസ്സദ്ധം കതപാപം നരം ഹലാഹലവിസം ഏവം ഝാപേതി ചതൂസു അപായേസു ഡയ്ഹതി സോസേസീതി സമ്ബന്ധോ.

൫൯. സകിം പീതം ഹലാഹലന്തി വിസം ഹലാഹലം പീതം സകിം ഏകവാരം ജീവിതം **ഉപരുന്ധതി** നാസേതി. **സാസനേന** സാസനമ്ഹി **വിരജ്ഝിത്വാ** അപരാധം കത്വാ പുഗ്ഗലോ **കപ്പകോടിമ്ഹി** കോടിസങ്ഖ്യേ കപ്പേപി **ഡയ്ഹതി** നിജ്ഝായതീതി അത്ഥോ.

൬൦. ഏവം അസ്സദ്ധാനം പുഗ്ഗലാനം ഫലവിപാകം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി ബുദ്ധാനം ആനുഭാവം ദസ്സേന്തോ **ഖന്തിയാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ യോ ബുദ്ധോ വമനാദീനി അക്ഖാസി, **സോ** ബുദ്ധോ **ഖന്തിയാ** ഖമനേന ച **അവിഹിംസായ** സത്താനം അവിഹിംസനേന ച **മേത്തചിത്തവതായ** ച മേത്തചിത്തവന്തഭാവേന ച **സദേവകം** സഹ ദേവേഹി വത്തമാനം ലോകം **താരേതി** അതിക്കമാപേതി നിബ്ബാപേതി, **തസ്മാ** കാരണാ ബുദ്ധാ വോ തുമ്ഹേഹി **അവിരാധിയാ** വിരുജ്ഝിതും ന സക്കുണേയ്യാ, ബുദ്ധസാസനേ പടിപജ്ജേയ്യാഥാതി അത്ഥോ.

൬൧. ലാഭേ ച അലാഭേ ച **ന സജ്ജന്തി** ന ഭജന്തി ന ലഗ്ഗന്തി. **സമ്മാനനേ** ആദരകരണേ ച **വിമാനനേ** അനാദരകരണേ ച അചലാ പഥവീസദിസാ ബുദ്ധാ ഭവന്തി, **തസ്മാ** കാരണാ **തേ** ബുദ്ധാ തുമ്ഹേഹി **ന വിരോധിയാ** ന വിരോധേതബ്ബാ വിരുജ്ഝിതും അസക്കുണേയ്യാതി അത്ഥോ.

൬൨. ബുദ്ധാനം മജ്ഝത്തതം ദസ്സേന്തോ **ദേവദത്തേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ വധകാവധകേസു സബ്ബേസു സത്തേസു **സമകോ** സമമാനസോ **മുനി** ബുദ്ധമുനീതി അത്ഥോ.

൬൩. ഏതേസം പടിഘോ നത്ഥീതി ഏതേസം ബുദ്ധാനം പടിഘോ ചണ്ഡിക്കം ദോസചിത്തതം നത്ഥി ന സംവിജ്ജതി. **രാഗോമേസം ന വിജ്ജതീ**തി ഇമേസം ബുദ്ധാനം രാഗോപി രജ്ജനം അല്ലീയനം ന വിജ്ജതി, ന ഉപലബ്ഭതി, തസ്മാ കാരണാ, വധകസ്സ ച ഓരസസ്സ ചാതി സബ്ബേസം **സമകോ** സമചിത്തോ ബുദ്ധോ ഹോതീതി സമ്ബന്ധോ.

൬൪. പുനപി ബുദ്ധാനംയേവ ആനുഭാവം ദസ്സേന്തോ **പന്ഥേ ദിസ്വാന കാസാവ**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **മീള്ഹമക്ഖിതം** ഗൂഥസമ്മിസ്സം **കാസാവം** കസാവേന രജിതം ചീവരം **ഇസിദ്ധജം** അരിയാനം ധജം പരിക്ഖാരം, **പന്ഥേ** മഗ്ഗേ ഛഡ്ഡിതം **ദിസ്വാന** പസ്സിത്വാ **അഞ്ജലിം കത്വാ** ദസങ്ഗുലിസമോധാനം അഞ്ജലിപുടം സിരസി കത്വാ **സിരസാ** സിരേന **വന്ദിതബ്ബം ഇസിദ്ധജം** അരഹത്തദ്ധജം ബുദ്ധപച്ചേകബുദ്ധസാവകദീപകം ചീവരം നമസ്സിതബ്ബം മാനേതബ്ബം പൂജേതബ്ബന്തി അത്ഥോ.

൬൫. അബ്ഭതീതാതി അഭി അത്ഥങ്ഗതാ നിബ്ബുതാ. **യേ ച ബുദ്ധാ വത്തമാനാ** ഇദാനി ജാതാ ച യേ ബുദ്ധാ **അനാഗതാ** അജാതാ അഭൂതാ അനിബ്ബത്താ അപാതുഭൂതാ ച യേ ബുദ്ധാ. **ധജേനാനേന സുജ്ഝന്തീ**തി അനേന ഇസിദ്ധജേന ചീവരേന ഏതേ ബുദ്ധാ സുജ്ഝന്തി വിസുദ്ധാ ഭവന്തി സോഭന്തി. **തസ്മാ** തേന കാരണേന **ഏതേ** ബുദ്ധാ **നമസ്സിയാ നമസ്സിതബ്ബാ** വന്ദിതബ്ബാതി അത്ഥോ. “ഏതം നമസ്സിയ”ന്തിപി പാഠോ, തസ്സ ഏതം ഇസിദ്ധജം നമസ്സിതബ്ബന്തി അത്ഥോ.

൬൬. തതോ പരം അത്തനോ ഗുണം ദസ്സേന്തോ **സത്ഥുകപ്പ**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **സത്ഥുകപ്പം** ബുദ്ധസദിസം **സുവിനയം** സുന്ദരവിനയം സുന്ദരാകാരേന ദ്വാരത്തയദമനം **ഹദയേന** ചിത്തേന അഹം **ധാരേമി** സവനധാരണാദിനാ പച്ചവേക്ഖാമീതി അത്ഥോ. **വിനയം** വിനയപിടകം **നമസ്സമാനോ** വന്ദമാനോ വിനയേ ആദരം കുരുമാനോ **വിഹരിസ്സാമി സബ്ബദാ** സബ്ബസ്മിം കാലേ വാസം കപ്പേമീതി അത്ഥോ.

൬൭. വിനയോ ആസയോ മയ്ഹന്തി വിനയപിടകം മയ്ഹം ഓകാസഭൂതം സവനധാരണമനസികരണഉഗ്ഗഹപരിപുച്ഛാപവത്തനവസേന ഓകാസഭൂതം ഗേഹഭൂതന്തി അത്ഥോ. **വിനയോ ഠാനചങ്കമ**ന്തി വിനയോ മയ്ഹം സവനാദികിച്ചകരണേന ഠിതട്ഠാനഞ്ച ചങ്കമനട്ഠാനഞ്ച. **കപ്പേമി വിനയേ വാസ**ന്തി വിനയപിടകേ വിനയതന്തിയാ സവനധാരണപവത്തനവസേന വാസം

സയനം കപ്പേമി കരോമി. **വിനയോ മമ ഗോചരോ**തി വിനയപിടകം മയ്ഹം ഗോചരോ ആഹാരോ ഭോജനം നിച്ചം ധാരണമനസികരണവസേനാതി അത്ഥോ.

൪൯൧. **വിനയേ പാരമിപ്പത്തോ**തി സകലേ വിനയപിടകേ പാരമിം പരിയോസാനം പത്തോ. **സമഥേ ചാപി കോവിദോ**തി പാരാജികാദിസത്താപത്തിക്ഖന്ധാനം സമഥേ വൂപസമേ ച വുട്ഠാനേ ച കോവിദോ ഛേകോ, അധികരണസമഥേ വാ -

> “വിവാദം അനുവാദഞ്ച, ആപത്താധികരണം തഥാ;
> കിച്ചാധികരണഞ്ചേവ, ചതുരാധികരണാ മതാ”തി. -

വുത്താധികരണേസു ച -

> “സമ്മുഖാ സതിവിനയോ, അമൂള്ഹപടിഞ്ഞാകരണം;
> യേഭുയ്യ തസ്സപാപിയ്യ, തിണവത്ഥാരകോ തഥാ”തി. -

ഏവം വുത്തേസു ച സത്തസു അധികരണസമഥേസു അതികോവിദോ ഛേകോതി അത്ഥോ. **ഉപാലി തം മഹാവീരാ**തി ഭന്തേ മഹാവീര, ചതൂസു അസങ്ഖ്യേയ്യേസു കപ്പസതസഹസ്സേസു സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണാധിഗമായ വീരിയവന്ത **സത്ഥുനോ** ദേവമനുസ്സാനം അനുസാസകസ്സ **തം** തവ **പാദേ** പാദയുഗേ ഉപാലി ഭിക്ഖു **വന്ദതി** പണാമം കരോതീതി അത്ഥോ.

൪൯൨. സോ അഹം പബ്ബജിത്വാ സമ്ബുദ്ധം **നമസ്സമാനോ** പണാമം കുരുമാനോ **ധമ്മസ്സ ച** തേന ഭഗവതാ ദേസിതസ്സ നവലോകുത്തരധമ്മസ്സ **സുധമ്മതം** സുന്ദരധമ്മഭാവം ജാനിത്വാ ധമ്മഞ്ച നമസ്സമാനോ ഗാമതോ ഗാമം **പുരതോ പുരം** നഗരതോ നഗരം വിചരിസ്സാമീതി സമ്ബന്ധോ.

൪൯൩. **കിലേസാ ഝാപിതാ മയ്ഹ**ന്തി മയാ പടിവിദ്ധഅരഹത്തമഗ്ഗഞാണേന മയ്ഹം ചിത്തസന്താനഗതാ സബ്ബേ ദിയഡ്ഢസഹസ്സസങ്ഖാ കിലേസാ ഝാപിതാ സോസിതാ വിസോസിതാ വിദ്ധംസിതാ. **ഭവാ സബ്ബേ സമൂഹതാ**തി കാമഭവാദയോ സബ്ബേ നവ ഭവാ മയാ സമൂഹതാ **സം** സുട്ഠു ഊഹതാ ഖേപിതാ വിദ്ധംസിതാ. **സബ്ബാസവാ പരിക്ഖീണാ**തി കാമാസവോ, ഭവാസവോ, ദിട്ഠാസവോ, അവിജ്ജാസവോതി സബ്ബേ ചത്താരോ ആസവാ പരിക്ഖീണാ പരിസമന്തതോ ഖയം പാപിതാ. **ഇദാനി** ഇമസ്മിം അരഹത്തപ്പത്തകാലേ **പുനബ്ഭവോ** പുനുപ്പത്തിസങ്ഖാതോ ഭവോ ഭവനം ജാതി നത്ഥീതി അത്ഥോ.

൪൯൪. ഉത്തരി സോമനസ്സവസേന ഉദാനം ഉദാനേന്തോ **സ്വാഗത**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ബുദ്ധസേട്ഠസ്സ** ഉത്തമബുദ്ധസ്സ **സന്തികേ** സമീപേ ഏകനഗരേ വാ മമ ആഗമനം **സ്വാഗതം** സുട്ഠു ആഗമനം സുന്ദരാഗമനം **വത** ഏകന്തേന **ആസി** അഹോസീതി സമ്ബന്ധോ. **തിസ്സോ വിജ്ജാ**തി പുബ്ബേനിവാസദിബ്ബചക്ഖുആസവക്ഖയവിജ്ജാ **അനുപ്പത്താ** സമ്പത്താ, പച്ചക്ഖം കതാതി അത്ഥോ. **കതം ബുദ്ധസ്സ സാസന**ന്തി ബുദ്ധേന ഭഗവതാ ദേസിതം അനുസിട്ഠി സാസനം കതം നിപ്ഫാദിതം വത്തപടിപത്തിം പൂരേത്വാ കമ്മട്ഠാനം മനസി കരിത്വാ അരഹത്തമഗ്ഗഞാണാധിഗമേന സമ്പാദിതന്തി അത്ഥോ.

൪൯൫. **പടിസമ്ഭിദാ ചതസ്സോ**തി അത്ഥപടിസമ്ഭിദാദയോ ചതസ്സോ പഞ്ഞായോ സച്ഛികതാ പച്ചക്ഖം കതാ. **വിമോക്ഖാപി ച അട്ഠിമേ**തി ചത്താരി മഗ്ഗഞാണാനി ചത്താരി ഫലഞാണാനീതി ഇമേ അട്ഠ വിമോക്ഖാ സംസാരതോ മുച്ചനൂപായാ സച്ഛികതാതി സമ്ബന്ധോ. **ഛളഭിഞ്ഞാ സച്ഛികതാ**തി -

> “ഇദ്ധിവിധം ദിബ്ബസോതം, ചേതോപരിയഞാണകം;
> പുബ്ബേനിവാസഞാണഞ്ച, ദിബ്ബചക്ഖാസവക്ഖയ”ന്തി. -

ഇമാ ഛ അഭിഞ്ഞാ സച്ഛികതാ പച്ചക്ഖം കതാ. ഇമേസം ഞാണാനം സച്ഛികരണേന ബുദ്ധസ്സ സാസനം കതന്തി അത്ഥോ.

ഇത്ഥന്തി ഇമിനാ ഹേട്ഠാ വുത്തപ്പകാരേന. **സുദ**ന്തി പദപൂരണമത്തേ നിപാതോ. ആയസ്മാ ഉപാലി **ഥേരോ**തി ഥിരസീലാദിഗുണയുത്തോ സാവകോ ഇമാ പുബ്ബചരിതാപദാനദീപികാ ഗാഥായോ **അഭാസിത്ഥ** കഥയിത്ഥാതി അത്ഥോ.

ഉപാലിത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൩-൭. അഞ്ഞാസികോണ്ഡഞ്ഞത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പദുമുത്തരസമ്ബുദ്ധന്തിആദികം ആയസ്മതോ അഞ്ഞാസികോണ്ഡഞ്ഞത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയം കിര പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഹംസവതീനഗരേ ഗഹപതിമഹാസാലകുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ വിഞ്ഞുതം പത്വാ ഏകദിവസം സത്ഥു സന്തികേ ധമ്മം സുണന്തോ സത്ഥാരം ഏകം ഭിക്ഖും അത്തനോ സാസനേ പഠമം പടിവിദ്ധധമ്മരത്തഞ്ഞൂനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേന്തം ദിസ്വാ സയമ്പി തം ഠാനന്തരം പത്ഥേന്തോ സതസഹസ്സഭിക്ഖുപരിവാരസ്സ ഭഗവതോ സത്താഹം മഹാദാനം പവത്തേത്വാ പണിധാനം അകാസി. സത്ഥാപിസ്സ അനന്തരായതം ദിസ്വാ ഭാവിനിം സമ്പത്തിം ബ്യാകാസി. സോ യാവജീവം പുഞ്ഞാനി കരോന്തോ സത്ഥരി പരിനിബ്ബുതേ ചേതിയേ പതിട്ഠാപിയമാനേ അന്തോചേതിയേ രതനഘരം കാരാപേസി, ചേതിയം പരിവാരേത്വാ സഹസ്സരതനഗ്ഘികാനി ച കാരേസി.

സോ ഏവം പുഞ്ഞാനി കത്വാ തതോ ചവിത്വാ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ മഹാകാലോ നാമ കുടുമ്ബികോ ഹുത്വാ അട്ഠകരീസമത്തേ ഖേത്തേ സാലിഗബ്ഭം ഫാലേത്വാ ഗഹിതസാലിതണ്ഡുലേഹി അസമ്ഭിന്നഖീരപായാസം സമ്പാദേത്വാ തത്ഥ മധുസപ്പിസക്കരാദയോ പക്ഖിപിത്വാ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ സങ്ഘസ്സ അദാസി. സാലിഗബ്ഭം ഫാലേത്വാ ഗഹിതഗഹിതട്ഠാനം പുന പൂരതി. പുഥുകകാലേ പുഥുകഗ്ഗം നാമ അദാസി. ലായനേ ലായനഗ്ഗം, വേണികരണേ വേണഗ്ഗം, കലാപാദികരണേ കലാപഗ്ഗം, ഖലഗ്ഗം, ഭണ്ഡഗ്ഗം, മിനഗ്ഗം കോട്ഠഗ്ഗന്തി ഏവം ഏകസസ്സേ നവ വാരേ അഗ്ഗദാനം അദാസി, തമ്പി സസ്സം അതിരേകതരം സമ്പന്നം അഹോസി.

ഏവം യാവജീവം പുഞ്ഞാനി കത്വാ തതോ ചുതോ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തിത്വാ ദേവേസു ച മനുസ്സേസു ച സംസരന്തോ അമ്ഹാകം ഭഗവതോ ഉപ്പത്തിതോ പുരേതരമേവ കപിലവത്ഥുനഗരസ്സ അവിദൂരേ ദോണവത്ഥുനാമകേ ബ്രാഹ്മണഗാമേ ബ്രാഹ്മണമഹാസാലകുലേ നിബ്ബത്തി. തസ്സ **കോണ്ഡഞ്ഞോ**തി ഗോത്തതോ ആഗതം നാമം അഹോസി. സോ വയപ്പത്തോ തയോ വേദേ ഉഗ്ഗഹേത്വാ ലക്ഖണമന്തേസു ച പാരം അഗമാസി. തേന സമയേന അമ്ഹാകം ബോധിസത്തോ തുസിതപുരതോ ചവിത്വാ കപിലവത്ഥുപുരേ സുദ്ധോദനമഹാരാജസ്സ ഗേഹേ നിബ്ബത്തി. തസ്സ നാമഗ്ഗഹണദിവസേ അട്ഠുത്തരസതേസു ബ്രാഹ്മണേസു ഉപനീതേസു യേ അട്ഠ ബ്രാഹ്മണാ ലക്ഖണപരിഗ്ഗഹണത്ഥം മഹാതലം ഉപനീതാ. സോ തേസു സബ്ബനവകോ ഹുത്വാ മഹാപുരിസസ്സ ലക്ഖണനിപ്ഫത്തിം ദിസ്വാ "ഏകംസേന അയം ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീ"തി നിട്ഠം ഗന്ത്വാ മഹാസത്തസ്സ അഭിനിക്ഖമനം ഉദിക്ഖന്തോ വിചരതി.

ബോധിസത്തോപി ഖോ മഹതാ പരിവാരേന വഡ്ഢമാനോ അനുക്കമേന വുദ്ധിപ്പത്തോ ഞാണപരിപാകം ഗന്ത്വാ ഏകൂനതിംസതിമേ വസ്സേ മഹാഭിനിക്ഖമനം നിക്ഖമന്തോ അനോമാനദീതീരേ പബ്ബജിത്വാ അനുക്കമേന ഉരുവേലം ഗന്ത്വാ പധാനം പദഹി. തദാ കോണ്ഡഞ്ഞോ മാണവോ മഹാസത്തസ്സ പബ്ബജിതഭാവം സുത്വാ ലക്ഖണപരിഗ്ഗാഹകബ്രാഹ്മണാനം പുത്തേഹി വപ്പമാണവാദീഹി സദ്ധിം അത്തപഞ്ചമോ പബ്ബജിത്വാ അനുക്കമേന ബോധിസത്തസ്സ സന്തികം ഉപസങ്കമിത്വാ ഛബ്ബസ്സാനി തം ഉപട്ഠഹന്തോ തസ്സ ഓളാരികാഹാരപരിഭോഗേന നിബ്ബിന്നോ അപക്കമിത്വാ ഇസിപതനം അഗമാസി. അഥ ഖോ ബോധിസത്തോ ഓളാരികാഹാരപരിഭോഗേന ലദ്ധകായബലോ വേസാഖപുണ്ണമായം ബോധിരുക്ഖമൂലേ അപരാജിതപല്ലങ്കേ നിസിന്നോ തിണ്ണം മാരാനം മത്ഥകം മദ്ദിത്വാ അഭിസമ്ബുദ്ധോ ഹുത്വാ സത്തസത്താഹം ബോധിമണ്ഡേയേവ വീതിനാമേത്വാ പഞ്ചവഗ്ഗിയാനം ഞാണപരിപാകം ഞത്വാ ആസാള്ഹിപുണ്ണമായം ഇസിപതനം ഗന്ത്വാ തേസം ധമ്മചക്കപവത്തനസുത്തന്തം (മഹാവ॰ ൧൩ ആദയോ; സം॰ നി॰ ൫.൧൦൮൱) കഥേസി. ദേസനാപരിയോസാനേ കോണ്ഡഞ്ഞത്ഥേരോ അട്ഠാരസഹി ബ്രഹ്മകോടീഹി സദ്ധിം സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠാസി. അഥ പഞ്ചമിയം പക്ഖസ്സ അനത്തലക്ഖണസുത്തന്തദേസനായ (മഹാവ॰ ൨൦ ആദയോ; സം॰ നി॰ ൩.൫൯) അരഹത്തം സച്ഛാകാസി.

൫൯൬. ഏവം സോ അരഹത്തം പത്വാ "കിം കമ്മം കത്വാ അഹം ലോകുത്തരസുഖം അധിഗതോമ്ഹീ"തി ഉപധാരേന്തോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം പച്ചക്ഖതോ ഞത്വാ സോമനസ്സവസേന പുബ്ബചരിതാപദാനം ഉദാനവസേന ദസ്സേന്തോ **പദുമുത്തരസമ്ബുദ്ധ**ന്തിആദിമാഹ. തസ്സത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോയേവ. **ലോകജേട്ഠം വിനായക**ന്തി സകലസ്സ സത്തലോകസ്സ ജേട്ഠം പധാനന്തി അത്ഥോ. വിസേസേന വേനേയ്യസത്തേ സംസാരസാഗരസ്സ പരതീരം അമതമഹാനിബ്ബാനം നേതി സമ്പാപേതീതി **വിനായകോ,** തം വിനായകം. **ബുദ്ധഭൂമിമനുപ്പത്ത**ന്തി ബുദ്ധസ്സ ഭൂമി പതിട്ഠാനട്ഠാനന്തി ബുദ്ധഭൂമി, സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം, തം അനുപ്പത്തോ പടിവിദ്ധോതി ബുദ്ധഭൂമിമനുപ്പത്തോ, തം ബുദ്ധഭൂമിമനുപ്പത്തം, സബ്ബഞ്ഞുതപ്പത്തം ബുദ്ധഭൂതന്തി അത്ഥോ. **പഠമം**

അട്ടസം അഹന്തി പഠമം വേസാഖപുണ്ണമിയാ രത്തിയാ പച്ചൂസസമയേ ബുദ്ധഭൂതം പദുമുത്തരസമ്ബുദ്ധം അഹം അദ്ദക്ഖിന്തി അത്ഥോ.

൪൯൭. **യാവതാ ബോധിയാ മൂലേ**തി യത്തകാ ബോധിരുക്ഖസമീപേ യക്ഖാ **സമാഗതാ** രാസിഭൂതാ **സമ്ബുദ്ധം** ബുദ്ധഭൂതം തം ബുദ്ധം **പഞ്ജലീകതാ** ദസങ്ഗുലിസമോധാനം അഞ്ജലിപുടം സിരസി ഠപേത്വാ **വന്ദന്തി** നമസ്സന്തീതി സമ്ബന്ധോ.

൪൯൮. **സബ്ബേ ദേവാ തുട്ഠമനാ**തി ബുദ്ധഭൂതട്ഠാനം ആഗതാ തേ സബ്ബേ ദേവാ തുട്ഠചിത്താ ആകാസേ സഞ്ചരന്തീതി സമ്ബന്ധോ. **അന്ധകാരതമോനുദോ**തി അതിവിയ അന്ധകാരം മോഹം നുദോ ഖേപനോ അയം ബുദ്ധോ അനുപ്പത്തോതി അത്ഥോ.

൪൯൯. **തേസം ഹാസപരേതാന**ന്തി ഹാസേഹി പീതിസോമനസ്സേഹി സമന്നാഗതാനം തേസം ദേവാനം **മഹാനാദോ** മഹാഘോസോ **അവത്തഥ** പവത്തതി, സമ്മാസമ്ബുദ്ധസാസനേ **കിലേസേ** സംകിലേസേ ധമ്മേ ഝാപയിസ്സാമാതി സമ്ബന്ധോ.

൫൦൦. **ദേവാനം ഗിരമഞ്ഞായാ**തി വാചായ ഥുതിവചനേന സഹ ഉദീരിതം ദേവാനം സദ്ദം ജാനിത്വാ ഹട്ഠോ **ഹട്ഠേന ചിത്തേന** സോമനസ്സസഹഗതേന ചിത്തേന **ആദിഭിക്ഖം** പഠമം ആഹാരം ബുദ്ധഭൂതസ്സ അഹം അദാസിന്തി സമ്ബന്ധോ.

൫൦൧. **സത്താഹം അഭിനിക്ഖമ്മാ**തി മഹാഭിനിക്ഖമനം നിക്ഖമിത്വാ സത്താഹം പധാനം കത്വാ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണപദട്ഠാനം അരഹത്തമഗ്ഗഞാണസങ്ഖാതം **ബോധിം അജ്ഝഗമം** അധിഗഞ്ഛിം അഹന്തി അത്ഥോ. **ഇദം മേ പഠമം ഭത്ത**ന്തി ഇദം ഭത്തം സരീരയാപനം **ബ്രഹ്മചാരിസ്സ** ഉത്തമചാരിസ്സ **മേ** മയ്ഹം ഇമിനാ ദേവപുത്തേന പഠമം ദിന്നം അഹോസീതി അത്ഥോ.

൫൦൨. **തുസിതാ ഹി ഇധാഗന്ത്വാ**തി തുസിതഭവനതോ ഇധ മനുസ്സലോകേ ആഗന്ത്വാ **യോ** ദേവപുത്തോ **മേ** മമ ഭിക്ഖം **ഉപാനയി** അദാസി, **തം** ദേവപുത്തം **കിത്തയിസ്സാമി** കഥേസ്സാമി പാകടം കരിസ്സാമി. **ഭാസതോ** ഭാസന്തസ്സ മമ വചനം സുണാഥാതി സമ്ബന്ധോ. ഇതോ പരം അനുത്താനപദമേവ വണ്ണയിസ്സാമ.

൫൦൭. **തിദസാ**തി താവതിംസഭവനാ. **അഗാരാ**തി അത്തനോ ഉപ്പന്നബ്രാഹ്മണഗേഹതോ നിക്ഖമിത്വാ പബ്ബജിത്വാ ഛ സംവച്ഛരാനി ദുക്കരകാരികം കരോന്തേന ബോധിസത്തേന സഹ വസിസ്സതീതി സമ്ബന്ധോ.

൫൦൮. **തതോ സത്തമകേ വസ്സേ**തി തതോ പബ്ബജിതകാലതോ പട്ഠായ സത്തമേ സംവച്ഛരേ. **ബുദ്ധോ സച്ചം കഥേസ്സതീ**തി ഛബ്ബസ്സാനി ദുക്കരകാരികം കത്വാ സത്തമസംവച്ഛരേ ബുദ്ധോ ഹുത്വാ ബാരാണസിയം ഇസിപതനേ മിഗദായേ ധമ്മചക്കപവത്തനസുത്തന്തദേസനായ ദുക്ഖസമുദയനിരോധമഗ്ഗസച്ചസങ്ഖാതം ചതുസച്ചം കഥേസ്സതീതി അത്ഥോ. **കോണ്ഡഞ്ഞോ നാമ നാമേനാ**തി നാമേന ഗോത്തനാമവസേന കോണ്ഡഞ്ഞോ നാമ. **പഠമം സച്ഛികാഹിതീ**തി പഞ്ചവഗ്ഗിയാനമന്തരേ പഠമം ആദിതോ ഏവ സോതാപത്തിമഗ്ഗഞാണം സച്ഛികാഹിതി പച്ചക്ഖം കരിസ്സതീതി അത്ഥോ.

൫൦൯. **നിക്ഖന്തേനാനുപബ്ബജി**ന്തി നിക്ഖന്തേന ബോധിസത്തേന സഹ നിക്ഖമിത്വാ അനുപബ്ബജിന്തി അത്ഥോ. തഥാ അനുപബ്ബജിത്വാ മയാ **പധാനം** വീരിയം **സുകതം** സുട്ഠു കതം ദള്ഹം കത്വാ കതന്തി അത്ഥോ. **കിലേസേ ഝാപനത്ഥായാ**തി കിലേസേ സോസനത്ഥായ വിദ്ധംസനത്ഥായ **അനഗാരിയം** അഗാരസ്സ അഹിതം കസിവണിജ്ജാദികമ്മവിരഹിതം സാസനം **പബ്ബജിം** പടിപജ്ജിന്തി അത്ഥോ.

൫൧൦. **അഭിഗന്ത്വാന സബ്ബഞ്ഞൂ**തി സബ്ബം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം വാ സങ്ഖാരവികാരലക്ഖണനിബ്ബാനപഞ്ഞത്തിസങ്ഖാതം ഞേയ്യം വാ ജാനന്തോ ദേവേഹി സഹ വത്തമാനേ സത്ത ലോകേ ബുദ്ധോ **മിഗാരഞ്ഞം** മിഗദായ വിഹാരം അഭിഗന്ത്വാ ഉപസങ്കമിത്വാ **മേ** മയാ സച്ഛികതേന **ഇമിനാ** സോതാപത്തിമഗ്ഗഞാണേന **അമതഭേരിം** അമതമഹാനിബ്ബാനഭേരിം അഹരി പഹരി ദസ്സേസീതി അത്ഥോ.

൫൧൧. **സോ ദാനീ**തി സോ അഹം പഠമം സോതാപന്നോ ഇദാനി അരഹത്തമഗ്ഗഞാണേന അമതം **സന്തം** വൂപസന്തസഭാവം **പദം** പജ്ജിതബ്ബം പാപുണിതബ്ബം, **അനുത്തരം** ഉത്തരവിരഹിതം നിബ്ബാനം പത്തോ അധിഗതോതി അത്ഥോ. **സബ്ബാസവേ പരിഞ്ഞായാ**തി

കാമാസവാദയോ സബ്ബേ ആസവേ പരിഞ്ഞായ പഹാനപരിഞ്ഞായ പജഹിത്വാ **അനാസവോ** നിക്കിലേസോ **വിഹരാമി** ഇരിയാപഥവിഹാരേന വാസം കപ്പേമി. **പടിസമ്ഭിദാ ചതസ്സോ**ത്യാദയോ ഗാഥായോ വുത്തത്ഥായേവ.

അഥ നം സത്ഥാ അപരഭാഗേ ജേതവനമഹാവിഹാരേ ഭിക്ഖുസങ്ഘമജ്ഝേ പഞ്ഞത്തവരബുദ്ധാസനേ നിസിന്നോ പഠമം പടിവിദ്ധധമ്മഭാവം ദീപേന്തോ "ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഭിക്ഖൂനം രത്തഞ്ഞൂനം യദിദം അഞ്ഞാസികോണ്ഡഞ്ഞോ"തി (അം॰ നി॰ ൧.൧൮൮) ഏതദഗ്ഗേ ഠപേസി. സോ ദ്വീഹി അഗ്ഗസാവകേഹി അത്തനി കരിയമാനം പരമനിപച്ചകാരം, ഗാമന്തസേനാസനേ ആകിണ്ണവിഹാരഞ്ച പരിഹരിതുകാമോ, വിവേകാഭിരതിയാ വിഹരിതുകാമോ ച അത്തനോ സന്തികം ഉപഗതാനം ഗഹട്ഠപബ്ബജിതാനം പടിസന്ഥാരകരണമ്പി പപഞ്ചം മഞ്ഞമാനോ സത്ഥാരം ആപുച്ഛിത്വാ ഹിമവന്തം പവിസിത്വാ ഛദ്ദന്തേഹി നാഗേഹി ഉപട്ഠിയമാനോ ഛദ്ദന്തദഹതീരേ ദ്വാദസ വസ്സാനി വസി. ഏവം തത്ഥ വസന്തം ഥേരം ഏകദിവസം സക്കോ ദേവരാജാ ഉപസങ്കമിത്വാ വന്ദിത്വാ ഠിതോ ഏവമാഹ "സാധു മേ, ഭന്തേ, അയ്യോ ധമ്മം ദേസേതൂ"തി. ഥേരോ തസ്സ ചതുസച്ചഗബ്ഭം തിലക്ഖണാഹതം സുഞ്ഞതാപടിസംയുത്തം നാനാനയവിചിത്തം അമതോഗധം ബുദ്ധലീലായ ധമ്മം ദേസേസി. തം സുത്വാ സക്കോ അത്തനോ പസാദം പവേദേന്തോ -

> "ഏസ ഭിയ്യോ പസീദാമി, സുത്വാ ധമ്മം മഹാരസം;
> വിരാഗോ ദേസിതോ ധമ്മോ, അനുപാദായ സബ്ബസോ"തി. (ഥേരഗാ॰ ൬൭൩) -

ഥുതിം അകാസി. ഥേരോ ഛദ്ദന്തദഹതീരേ ദ്വാദസ വസ്സാനി വസിത്വാ ഉപകട്ഠേ പരിനിബ്ബാനേ സത്ഥാരം ഉപസങ്കമിത്വാ പരിനിബ്ബാനം അനുജാനാപേത്വാ തത്ഥേവ ഗന്ത്വാ പരിനിബ്ബായീതി.

അഞ്ഞാസികോണ്ഡഞ്ഞത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൭-൮. പിണ്ഡോലഭാരദ്വാജത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോതിആദികം ആയസ്മതോ പിണ്ഡോലഭാരദ്വാജസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ സീഹയോനിയം നിബ്ബത്തിത്വാ പബ്ബതപാദേ ഗുഹായം വിഹാസി. ഭഗവാ തസ്സ അനുഗ്ഗഹം കാതും ഗോചരായ പക്കന്തകാലേ തസ്സ സയനഗുഹം പവിസിത്വാ നിരോധം സമാപജ്ജിത്വാ നിസീദി. സീഹോ ഗോചരം ഗഹേത്വാ നിവത്തോ ഗുഹദ്വാരേ ഠത്വാ ഭഗവന്തം ദിസ്വാ ഹട്ഠതുട്ഠോ ജലജഥലജപുപ്ഫേഹി പൂജം കത്വാ ചിത്തം പസാദേന്തോ ഭഗവതോ ആരക്ഖണത്ഥായ അഞ്ഞേ വാളമിഗേ അപനേതും തീസു വേലാസു സീഹനാദം നദന്തോ ബുദ്ധഗതായ സതിയാ അട്ഠാസി. യഥാ പഠമദിവസേ, ഏവം സത്താഹം പൂജേസി. ഭഗവാ "സത്താഹച്ചയേന നിരോധാ വുട്ഠഹിത്വാ വട്ടിസ്സതി ഇമസ്സ ഏത്തകോ ഉപനിസ്സയോ"തി തസ്സ പസ്സന്തസ്സേവ ആകാസം പക്ഖന്ദിത്വാ വിഹാരമേവ ഗതോ.

സീഹോ ബുദ്ധവിയോഗദുക്ഖം അധിവാസേതും അസക്കോന്തോ കാലം കത്വാ ഹംസവതീനഗരേ മഹാഭോഗകുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ വയപ്പത്തോ നഗരവാസീഹി സദ്ധിം വിഹാരം ഗന്ത്വാ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ പസന്നോ സത്താഹം ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ മഹാദാനം പവത്തേത്വാ യാവജീവം പുഞ്ഞാനി കത്വാ അപരാപരം ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ അമ്ഹാകം ഭഗവതോ കാലേ കോസമ്ബിയം രഞ്ഞോ ഉദേനസ്സ പുരോഹിതസ്സ പുത്തോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി. **ഭാരദ്വാജോ**തിസ്സ നാമം അഹോസി. സോ വയപ്പത്തോ തയോ വേദേ ഉഗ്ഗഹേത്വാ പഞ്ച മാണവകസതാനി മന്തേ വാചേന്തോ മഹഗ്ഘസഭാവേന അനനുരൂപാചാരത്താ തേഹി പരിച്ചത്തോ രാജഗഹം ഗന്ത്വാ ഭഗവതോ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ച ലാഭസക്കാരം ദിസ്വാ സാസനേ പബ്ബജിത്വാ ഭോജനേ അമത്തഞ്ഞൂ ഹുത്വാ വിഹരതി. സത്ഥാരാ ഉപായേന മത്തഞ്ഞുതായ പതിട്ഠാപേന്തോ വിപസ്സനം പട്ഠപേത്വാ നചിരസ്സേവ ഛളഭിഞ്ഞോ അഹോസി. ഛളഭിഞ്ഞോ പന ഹുത്വാ ഭഗവതോ സമ്മുഖാ "യം സാവകേഹി പത്തബ്ബം, തം മയാ അനുപ്പത്ത"ന്തി, ഭിക്ഖുസങ്ഘേ ച "യസ്സ മഗ്ഗേ വാ ഫലേ വാ കങ്ഖാ അത്ഥി, സോ മം പുച്ഛതൂ"തി സീഹനാദം നദി. തേന തം ഭഗവാ - "ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഭിക്ഖൂനം സീഹനാദികാനം യദിദം പിണ്ഡോലഭാരദ്വാജോ"തി (അം॰ നി॰ ൧.൧൮൮, ൧൯൫) ഏതദഗ്ഗേ ഠപേസി.

൭൧൭. ഏവം ഏതദഗ്ഗം ഠാനം പത്വാ പുബ്ബേ കതപുഞ്ഞസമ്ഭാരം സരിത്വാ സോമനസ്സവസേന അത്തനോ പുഞ്ഞകമ്മാപദാനം വിഭാവേന്തോ **പദുമുത്തരോ**തിആദിമാഹ. തസ്സത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോവ. **പുരതോ ഹിമവന്തസ്സാ**തി ഹിമാലയപബ്ബതതോ പുബ്ബദിസാഭാഗേതി അത്ഥോ. **ചിത്തകൂടേ വസീ തദാ**തി യദാ അഹം സീഹോ മിഗരാജാ ഹുത്വാ ഹിമവന്തപബ്ബതസമീപേ

വസാമി, തദാ പദുമുത്തരോ നാമ സത്ഥാ അനേകേഹി ച ഓസധേഹി, അനേകേഹി ച രതനേഹി ചിത്തവിചിത്തതായ ചിത്തകൂടേ ചിത്തപബ്ബതസിഖരേ വസീതി സമ്ബന്ധോ.

൩൪. **അഭീതരൂപോ തത്ഥാസി**ന്തി അഭീതസഭാവോ നിബ്ഭയസഭാവോ മിഗരാജാ തത്ഥ ആസിം അഹോസിന്തി അത്ഥോ. **ചതുക്കമോ**തി ചതൂഹി ദിസാഹി കമോ ഗന്തും സമത്ഥോ. **യസ്സ സദ്ദം സുണിത്വാനാ**തി യസ്സ മിഗരഞ്ഞോ സീഹനാദം സുത്വാ **ബഹുജ്ജനാ** ബഹുസത്താ **വിക്ഖമ്ഭന്തി** വിസേസേന ഖമ്ഭന്തി ഭായന്തി.

൩൬. **സുഫുല്ലം പദുമം ഗയ്ഹാ**തി ഭഗവതി പസാദേന സുപുപ്ഫിതപദുമപുപ്ഫം ഡംസിത്വാ. **നരാസഭം** നരാനം ആസഭം ഉത്തമം സേട്ഠം സമ്ബുദ്ധം ഉപഗച്ഛിം, സമീപം അഗമിന്തി അത്ഥോ. **വുട്ഠിതസ്സ സമാധിമ്ഹാ**തി നിരോധസമാപത്തിതോ വുട്ഠിതസ്സ ബുദ്ധസ്സ തം പുപ്ഫം അഭിരോപയിം പൂജേസിന്തി അത്ഥോ.

൩൭. **ചതുദ്ദിസം നമസ്സിത്വാ**തി ചതൂസു ദിസാസു നമസ്സിത്വാ **സകം ചിത്തം** അത്തനോ ചിത്തം **പസാദേത്വാ** ആദരേന പതിട്ഠപേത്വാ **സീഹനാദം** അഭീതനാദം **അനദിം** ഘോസേസിന്തി അത്ഥോ.

൩൮. തതോ ബുദ്ധേന ദിന്നബ്യാകരണം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരോ**തിആദിമാഹ. തം ഉത്താനത്ഥമേവ.

൩൯. **വദതം സേട്ഠോ**തി "മയം ബുദ്ധാ, മയം ബുദ്ധാ"തി വദന്താനം അഞ്ഞതിത്ഥിയാനം സേട്ഠോ ഉത്തമോ ബുദ്ധോ ആഗതോതി സമ്ബന്ധോ. തസ്സ ആഗതസ്സ ഭഗവതോ തം ധമ്മം **സോസ്സാമ** സുണിസ്സാമാതി അത്ഥോ.

൩൯. **തേസം ഹാസപരേതാന**ന്തി ഹാസേഹി സോമനസ്സേഹി പരേതാനം അഭിഭൂതാനം സമന്നാഗതാനം തേസം ദേവമനുസ്സാനം. **ലോകനായകോ**തി ലോകസ്സ നായകോ സഗ്ഗമോക്ഖസമ്പാപകോ **മമ സദ്ദം** മയ്ഹം സീഹനാദം **പകിത്തേസി** പകാസേസി കഥേസി, **ദീഘദസ്സീ** അനാഗതകാലദസ്സീ **മഹാമുനി** മുനീനമന്തരേ മഹന്തോ മുനി. സേസഗാഥാ സുവിഞ്ഞേയ്യമേവ.

൪൨. നാമേന പദുമോ നാമ ചക്കവത്തീ ഹുത്വാ ചതുസട്ഠിയാ ജാതിയാ **ഇസ്സരിയം** ഇസ്സരഭാവം രജ്ജം കാരയിസ്സതീതി അത്ഥോ.

൪൩. **കപ്പസതസഹസ്സമ്ഹീ**തി സാമ്യത്ഥേ ഭുമ്മവചനം, കപ്പസതസഹസ്സാനം പരിയോസാനേതി അത്ഥോ.

൪൪. **പകാസിതേ പാവചനേ**തി തേന ഗോതമേന ഭഗവതാ പിടകത്തയേ പകാസിതേ ദേസിതേതി അത്ഥോ. **ബ്രഹ്മബന്ധു ഭവിസ്സതീ**തി തദാ ഗോതമസ്സ ഭഗവതോ കാലേ അയം സീഹോ മിഗരാജാ ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തിസ്സതീതി അത്ഥോ. **ബ്രഹ്മഞ്ഞാ അഭിനിക്ഖമ്മാ**തി ബ്രാഹ്മണകുലതോ നിക്ഖമിത്വാ തസ്സ ഭഗവതോ സാസനേ പബ്ബജിസ്സതീതി സമ്ബന്ധോ.

൪൬. **പധാനപഹിതത്തോ**തി വീരിയകരണത്ഥം പേസിതചിത്തോ. ഉപധിസങ്ഖാതാനം കിലേസാനം അഭാവേന **നിരുപധി**. കിലേസദരഥാനം അഭാവേന **ഉപസന്തോ. സബ്ബാസവേ** സകലാസവേ **പരിഞ്ഞായ** പഹായ **അനാസവോ** നിക്കിലേസോ **നിബ്ബായിസ്സതി** ഖന്ധപരിനിബ്ബാനേന നിബ്ബുതോ ഭവിസ്സതീതി അത്ഥോ.

൪൭. **വിജനേ പന്തസേയ്യമ്ഹീ**തി ജനസമ്ബാധരഹിതേ ദൂരാരഞ്ഞസേനാസനേതി അത്ഥോ. **വാളമിഗസമാകുലേ**തി കാളസീഹാദീഹി ചണ്ഡമിഗസങ്ഘേഹി ആകുലേ സംകിണ്ണേതി അത്ഥോ. സേസം വുത്തത്ഥമേവാതി.

പിണ്ഡോലഭാരദ്വാജത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯-൯. ഖദിരവനിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ഗങ്ഗാ ഭാഗീരഥീ നാമാതിആദികം ആയസ്മതോ ഖദിരവനിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഹംസവതീനഗരേ തിത്ഥനാവികകുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ മഹാഗങ്ഗായ പയാഗതിത്ഥേ തിത്ഥനാവായ കമ്മം കരോന്തോ ഏകദിവസം സസാവകസങ്ഘം ഭഗവന്തം ഗങ്ഗാതീരം ഉപഗതം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ നാവാസങ്ഘാടം യോജേത്വാ മഹന്തേന

പൂജാസക്കാരേന പരതീരം പാപേത്വാ അഞ്ഞതരം ഭിക്ഖും സത്ഥാരാ ആരഞ്ഞകാനം ഭിക്ഖൂനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപിയമാനം ദിസ്വാ തം ഠാനന്തരം പത്ഥേത്വാ ഭഗവതോ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ച മഹാദാനം പവത്തേത്വാ പണിധാനം അകാസി. ഭഗവാ തസ്സ പത്ഥനായ അവഞ്ഝഭാവം ബ്യാകാസി.

സോ തതോ പട്ഠായ പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ മഗധരട്ഠേ നാലകഗാമേ രൂപസാരിയാ നാമ ബ്രാഹ്മണിയാ കുച്ഛിമ്ഹി നിബ്ബത്തി. തം വയപ്പത്തം മാതാപിതരോ ഘരബന്ധനേന ബന്ധിതുകാമാ ഹുത്വാ തസ്സ ആരോചേസും. സോ സാരിപുത്തത്ഥേരസ്സ പബ്ബജിതഭാവം സുത്വാ "മയ്ഹം ജേട്ഠഭാതാ അയ്യോ ഉപതിസ്സോ ഇമം വിഭവം ഛഡ്ഡേത്വാ പബ്ബജിതോ, തേന വന്തം വേളപിണ്ഡം കഥാഹം അനുഭവിസ്സാമീ"തി ജാതസംവേഗോ പാസം അനുപഗച്ഛമാനമിഗോ വിയ ഞാതകേ വഞ്ചേത്വാ ഹേതുസമ്പത്തിയാ ചോദിയമാനോ ഭിക്ഖൂനം സന്തികം ഗന്ത്വാ ധമ്മസേനാപതിനോ കനിട്ഠഭാവം നിവേദേത്വാ അത്തനോ പബ്ബജ്ജായ ഛന്ദം ആരോചേസി. ഭിക്ഖൂ തം പബ്ബാജേത്വാ പരിപുണ്ണവീസതിവസ്സം ഉപസമ്പാദേത്വാ കമ്മട്ഠാനേ നിയോജേസും. സോ കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ ഖദിരവനം പവിസിത്വാ വിസ്സമന്തോ ഘടേന്തോ വായമന്തോ ഞാണസ്സ പരിപാകം ഗതത്താ നചിരസ്സേവ ഛളഭിഞ്ഞോ അരഹാ അഹോസി. സോ അരഹാ ഹുത്വാ സത്ഥാരം ധമ്മസേനാപതിഞ്ച വന്ദിതും സേനാസനം സംസാമേത്വാ പത്തചീവരമാദായ നിക്ഖമിത്വാ അനുപുബ്ബേന സാവത്ഥിം പത്വാ ജേതവനം പവിസിത്വാ സത്ഥാരം ധമ്മസേനാപതിഞ്ച വന്ദിത്വാ കതിപാഹം ജേതവനേ വിഹാസി. അഥ നം സത്ഥാ അരിയഗണമജ്ഝേ നിസിന്നോ ആരഞ്ഞകാനം ഭിക്ഖൂനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേസി - "ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഭിക്ഖൂനം ആരഞ്ഞകാനം യദിദം രേവതോ"തി (അം॰ നി॰ ൧.൧൯൮, ൨൦൩).

൩൭൭. ഏവം ഏതദഗ്ഗട്ഠാനം പത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ പീതിസോമനസ്സവസേന പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ഗങ്ഗാ ഭാഗീരഥീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ഗങ്ഗാ**തി ഗായമാനാ ഘോസം കുരുമാനാ ഗച്ഛതീതി ഗങ്ഗാ. അഥ വാ ഗോ വുച്ചതി പഥവീ, തസ്മിം ഗതാ പവത്താതി ഗങ്ഗാ. അനോതത്തദഹം തിക്ഖത്തും പദക്ഖിണം കത്വാ ഗതട്ഠാനേ **ആവട്ടഗങ്ഗാ**തി ച പബ്ബതമത്ഥകേന ഗതട്ഠാനേ **ബഹലഗങ്ഗാ**തി ച തിരച്ഛാനപബ്ബതം വിജ്ഝിത്വാ ഗതട്ഠാനേ **ഉമങ്ഗഗങ്ഗാ**തി ച തതോ ബഹലപബ്ബതം പഹരിത്വാ പഞ്ചയോജനം ആകാസേന ഗതട്ഠാനേ **ആകാസഗങ്ഗാ**തി ച തസ്സാ പതിതട്ഠാനം ഭിന്ദിത്വാ ജാതം പഞ്ച യോജനം പോക്ഖരണീകൂലം ഭിന്ദിത്വാ തത്ഥ പന പഞ്ചങ്ഗുലി വിയ പഞ്ച ധാരാ ഹുത്വാ ഗങ്ഗാ യമുനാ സരഭൂ മഹീ അചിരവതീതി പഞ്ച നാമാ ഹുത്വാ ജമ്ബുദീപം പഞ്ച ഭാഗം പഞ്ച കോട്ഠാസം കത്വാ പഞ്ച ഭാഗേ പഞ്ച കോട്ഠാസേ ഇതാ ഗതാ പവത്താതി ഭാഗീരഥീ. ഗങ്ഗാ ച സാ ഭാഗീരഥീ ചേതി ഗങ്ഗാഭാഗീരഥീ. "ഭാഗീരഥീ ഗങ്ഗാ"തി വത്തബ്ബേ ഗാഥാബന്ധസുഖത്ഥം പുബ്ബചരിയവസേന വുത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം. **ഹിമവന്താ പഭാവിതാതി** സത്തേ ഹിംസതി സീതേന ഹനതി മദ്ദതീതി ആലോളേതീതി ഹിമോ, ഹിമോ അസ്സ അത്ഥീതി ഹിമവാ, തതോ ഹിമവന്തതോ പട്ഠായ പഭാവിതാ പവത്താ സന്ദമാനാതി ഹിമവന്തപഭാവിതാ. **കുതിത്ഥേ നാവികോ ആസി**ന്തി തസ്സാ ഗങ്ഗായ ചണ്ഡസോതസമാപന്നേ വിസമതിത്ഥേ കേവട്ടകുലേ ഉപ്പന്നോ നാവികോ ആസിം അഹോസിന്തി അത്ഥോ. **ഓരിമേ ച തരിം അഹ**ന്തി സമ്പത്തസമ്പത്തമനുസ്സേ പാരിമാ തീരാ ഓരിമം തീരം അഹം തരിം താരേസിന്തി അത്ഥോ.

൩൭൮. **പദുമുത്തരോ നായകോ**തി ദ്വിപദാനം ഉത്തമോ സത്തേ നിബ്ബാനം നായകോ പാപനകോ പദുമുത്തരബുദ്ധോ മമ പുഞ്ഞസമ്പത്തിം നിപ്ഫാദേന്തോ. **വസീസതസഹസ്സേഹി** ഖീണാസവസതസഹസ്സേഹി ഗങ്ഗാസോതം തരിതും തിത്ഥം പത്തോതി സമ്ബന്ധോ.

൩൮൦. **ബഹൂ നാവാ സമാനേത്വാ**തി സമ്പത്തം തം സമ്മാസമ്ബുദ്ധം ദിസ്വാ വഡ്ഢകീഹി സുട്ഠു സങ്ഖതം കതം നിപ്ഫാദിതം ബഹൂ നാവായോ സമാനേത്വാ ദ്വേ ദ്വേ നാവായോ ഏകതോ കത്വാ തസ്സാ നാവായ ഉപരി മണ്ഡപഛദനം കത്വാ **നരാസഭം** പദുമുത്തരസമ്ബുദ്ധം **പടിമാനിം** പൂജേസിന്തി അത്ഥോ.

൩൮൧. **ആഗന്ത്വാന ച സമ്ബുദ്ധോ**തി ഏവം സങ്ഘടിതായ നാവായ തത്ഥ ആഗന്ത്വാന **തഞ്ച നാവകം** നാവമുത്തമം ആരുഹീതി സമ്ബന്ധോ. **വാരിമജ്ഝേ ഠിതോ സത്ഥാ**തി നാവമാരൂള്ഹോ സത്ഥാ ഗങ്ഗാജലമജ്ഝേ ഠിതോ സമാനോ ഇമാ സോമനസ്സപടിസംയുത്തഗാഥാ അഭാസഥ കഥേസീതി സമ്ബന്ധോ.

൩൮൨. **യോ സോ താരേസി സമ്ബുദ്ധ**ന്തി യോ സോ നാവികോ ഗങ്ഗാസോതായ സമ്ബുദ്ധം അതാരേസി. **സങ്ഘഞ്ചാപി അനാസവ**ന്തി ന കേവലമേവ സമ്ബുദ്ധം താരേസി, അനാസവം

നിക്കിലേസം സങ്ഘഞ്ചാപി താരേസീതി അത്ഥോ. **തേന ചിത്തപസാദേനാ**തി തേന നാവാപാജനകാലേ ഉപ്പന്നേന സോമനസ്സസഹഗതചിത്തപസാദേന **ദേവലോകേ** ഛസു കാമസഗ്ഗേസു **രമിസ്സതി** ദിബ്ബസമ്പത്തിം അനുഭവിസ്സതീതി അത്ഥോ.

൩൩. നിബ്ബത്തിസ്സതി തേ ബ്യമ്ഹന്തി ദേവലോകേ ഉപ്പന്നസ്സ **തേ** തുയ്ഹം **ബ്യമ്ഹം** വിമാനം **സുകതം** സുട്ഠു നിബ്ബത്തം **നാവസണ്ഠിതം** നാവാസണ്ഠാനം **നിബ്ബത്തിസ്സതി** പാതുഭവിസ്സതീതി അത്ഥോ. **ആകാസേ പുപ്ഫഛദന**ന്തി നാവായ ഉപരിമണ്ഡപകതകമ്മസ്സ നിസ്സന്ദേന സബ്ബദാ ഗതഗതട്ഠാനേ ആകാസേ പുപ്ഫഛദനം ധാരയിസ്സതീതി സമ്ബന്ധോ.

൩൫. അട്ഠപഞ്ഞാസകപ്പമ്ഹീതി ഇതോ പുഞ്ഞകരണകാലതോ പട്ഠായ അട്ഠപണ്ണാസകപ്പം അതിക്കമിത്വാ നാമേന താരകോ നാമ ചക്കവത്തീ ഖത്തിയോ **ചാതുരന്തോ** ചതൂസു ദീപേസു ഇസ്സരോ **വിജിതാവീ** ജിതവന്തോ ഭവിസ്സതീതി സമ്ബന്ധോ. സേസഗാഥാ ഉത്താനത്ഥാവ.

൩൭. രേവതോ നാമ നാമേനാതി രേവതീനക്ഖത്തേന ജാതത്താ "രേവതോ"തി ലദ്ധനാമോ **ബ്രഹ്മബന്ധു** ബ്രാഹ്മണപുത്തഭൂതോ **ഭവിസ്സതി** ബ്രാഹ്മണകുലേ ഉപ്പജ്ജിസ്സതീതി അത്ഥോ.

൩൯. നിബ്ബായിസ്സതിനാസവോതി നിക്കിലേസോ ഖന്ധപരിനിബ്ബാനേന നിബ്ബായിസ്സതി.

൪൦. വീരിയം മേ ധുരധോരയ്ഹന്തി ഏവം പദുമുത്തരേന ഭഗവതാ ബ്യാകതോ അഹം കമേന പാരമിതാകോടിം പത്വാ **മേ** മയ്ഹം വീരിയം അസിഥിലവീരിയം ധുരധോരയ്ഹം ധുരവാഹം ധുരാധാരം യോഗേഹി ഖേമസ്സ നിബ്ഭയസ്സ നിബ്ബാനസ്സ അധിവാഹനം ആവഹനം അഹോസീതി അത്ഥോ. **ധാരേമി അന്തിമം ദേഹ**ന്തി ഇദാനാഹം സമ്മാസമ്ബുദ്ധസാസനേ പരിയോസാനസരീരം ധാരേമീതി സമ്ബന്ധോ.

സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ ജാതഗാമം ഗന്ത്വാ "ചാലാ, ഉപചാലാ, സീസൂപചാലാ"തി തിസ്സന്നം ഭഗിനീനം പുത്തേ "ചാലാ, ഉപചാലാ, സീസൂപചാലാ"തി തയോ ഭാഗിനേയ്യേ ആനേത്വാ പബ്ബാജേത്വാ കമ്മട്ഠാനേ നിയോജേസി. തേ കമ്മട്ഠാനം അനുയുത്താ വിഹരിംസു.

തസ്മിഞ്ച സമയേ ഥേരസ്സ കോചിദേവ ആബാധോ ഉപ്പന്നോ, തം സുത്വാ സാരിപുത്തത്ഥേരോ - "രേവതസ്സ ഗിലാനപുച്ഛനം അധിഗമപുച്ഛനഞ്ച കരിസ്സാമീ"തി ഉപഗഞ്ഛി. രേവതത്ഥേരോ ധമ്മസേനാപതിം ദൂരതോവ ആഗച്ഛന്തം ദിസ്വാ തേസം സാമണേരാനം സതുപ്പാദവസേന ഓവദിയമാനോ **ചാലേ**തിഗാഥം അഭാസിത്ഥ. തത്ഥ **ചാലേ ഉപചാലേ സീസൂപചാലേ**തി തേസം ആലപനം. ചാലാ, ഉപചാലാ, സീസൂപചാലാതി ഹി ഇത്ഥിലിങ്ഗവസേന ലദ്ധനാമാ തയോ ദാരകാ പബ്ബജിതാപി തഥാ വോഹരിയ്യന്തി. "ചാലീ, ഉപചാലീ, സീസൂപചാലീതി തേസം നാമാനീ"തി ച വദന്തി. യദത്ഥം "ചാലേ"തിആദിനാ ആമന്തനം കതം, തം ദസ്സേന്തോ **"പതിസ്സതാ നു ഖോ വിഹരഥാ"**തി വത്വാ തത്ഥ കാരണം ആഹ - "ആഗതോ വോ വാലം വിയ വേധീ"തി. **പതിസ്സതാ**തി പതിസ്സതികാ . **ഖോ**തി അവധാരണേ. **ആഗതോ**തി ആഗഞ്ഛി. **വോ**തി തുമ്ഹാകം. **വാലം വിയ വേധീ**തി വാലവേധി വിയ. അയഞ്ഹേത്ഥ സങ്ഖേപത്ഥോ - തിക്ഖജവനനിബ്ബേധികപഞ്ഞതായ വാലവേധിരൂപോ സത്ഥുകപ്പോ തുമ്ഹാകം മാതുലത്ഥേരോ ആഗതോ, തസ്മാ സമണസഞ്ഞം ഉപട്ഠപേത്വാ സതിസമ്പജഞ്ഞയുത്താ ഏവ ഹുത്വാ വിഹരഥ, യഥാധിഗതേ വിഹാരേ അപ്പമത്താ ഭവഥാതി.

തം സുത്വാ തേ സാമണേരാ ധമ്മസേനാപതിസ്സ പച്ചുഗ്ഗമനാദിവത്തം കത്വാ ഉഭിന്നം മാതുലത്ഥേരാനം പടിസന്ഥാരവേലായം നാതിദൂരേ സമാധിം സമാപജ്ജിത്വാ നിസീദിംസു. ധമ്മസേനാപതി രേവതത്ഥേരേന സദ്ധിം പടിസന്ഥാരം കത്വാ ഉട്ഠായാസനാ തേ സാമണേരേ ഉപസങ്കമി. തേ തഥാ കാലപരിച്ഛേദസ്സ കതത്താ ഥേരേ ഉപസങ്കമന്തേ ഉട്ഠഹിത്വാ വന്ദിത്വാ അട്ഠംസു. ഥേരോ - "കതരകതരവിഹാരേന വിഹരഥാ"തി പുച്ഛിത്വാ തേഹി "ഇമായ ഇമായാ"തി വുത്തേ ദാരകേപി ഏവം വിനേന്തോ - "മയ്ഹം ഭാതികോ സച്ചവാദീ വത ധമ്മസ്സ അനുധമ്മചാരി"ന്തി ഥേരം പസംസന്തോ പക്കാമി. സേസമേത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ഖദിരവനിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൩-൧. ആനന്ദത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ആരാമദ്വാരാ നിക്ഖമ്മാതിആദികം ആയസ്മതോ ആനന്ദത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഹംസവതീനഗരേ സത്ഥു വേമാതികഭാതാ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി.

സുമനോതിസ്സ നാമം അഹോസി. പിതാ പനസ്സ നന്ദരാജാ നാമ. സോ അത്തനോ പുത്തസ്സ സുമനകുമാരസ്സ വയപ്പത്തസ്സ ഹംസവതീനഗരതോ വീസയോജനസതേ ഠാനേ ഭോഗനഗരം അദാസി. സോ കദാചി കദാചി ആഗന്ത്വാ സത്ഥാരഞ്ച പിതരഞ്ച പസ്സതി. തദാ രാജാ സത്ഥാരഞ്ച സതസഹസ്സപരിമാണം ഭിക്ഖുസങ്ഘഞ്ച സയമേവ സക്കച്ചം ഉപട്ഠഹി, അഞ്ഞേസം ഉപട്ഠാതും ന ദേതി.

തേന സമയേന പച്ചന്തോ കുപിതോ അഹോസി. കുമാരോ തസ്സ കുപിതഭാവം രഞ്ഞോ അനാരോചേത്വാ സയമേവ തം വൂപസമേസി. തം സുത്വാ രാജാ തുട്ഠമാനസോ “വരം തേ താവ ദമ്മി, ഗണ്ഹാഹീ”തി ആഹ. കുമാരോ “സത്ഥാരം ഭിക്ഖുസങ്ഘഞ്ച തേമാസം ഉപട്ഠഹന്തോ ജീവിതം അവഞ്ഝം കാതും ഇച്ഛാമീ”തി ആഹ. “ഏതം ന സക്കാ, അഞ്ഞം വദേഹീ”തി. “ദേവ, ഖത്തിയാനം ദ്വേ കഥാ നാമ നത്ഥി, ഏതം മേ ദേഹി, ന മയ്ഹം അഞ്ഞേനത്ഥോ, സചേ സത്ഥാ അനുജാനാതി, ദിന്നമേവാ”തി. സോ “സത്ഥു ചിത്തം ജാനിസ്സാമീ”തി വിഹാരം ഗതോ. തേന ച സമയേന ഭഗവാ ഗന്ധകുടിം പവിട്ഠോ ഹോതി. സോ ഭിക്ഖൂ ഉപസങ്കമിത്വാ “അഹം, ഭന്തേ, ഭഗവന്തം ദസ്സനായ ആഗതോ, ദസ്സേഥ മ”ന്തി. ഭിക്ഖൂ “സുമനോ നാമ ഥേരോ സത്ഥു ഉപട്ഠാകോ, തസ്സ സന്തികം ഗച്ഛാഹീ”തി ആഹംസു. സോ ഥേരസ്സ സന്തികം ഗന്ത്വാ “സത്ഥാരം, ഭന്തേ, ദസ്സേഥാ”തി ആഹ. അഥ ഥേരോ തസ്സ പസ്സന്തസ്സേവ പഥവിയം നിമുജ്ജിത്വാ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ “രാജപുത്തോ, ഭന്തേ, തുമ്ഹാകം ദസ്സനായ ആഗതോ”തി ആഹ. “തേന ഹി ഭിക്ഖു ബഹി ആസനം പഞ്ഞപേഹീ”തി. ഥേരോ പുനപി ബുദ്ധാസനം ഗഹേത്വാ അന്തോഗന്ധകുടിയം നിമുജ്ജിത്വാ തസ്സ പസ്സന്തസ്സ ബഹിപരിവേണേ പാതുഭവിത്വാ ഗന്ധകുടിപരിവേണേ ആസനം പഞ്ഞാപേസി. കുമാരോ തം ദിസ്വാ “മഹന്തോ വതായം ഭിക്ഖൂ”തി ചിത്തം ഉപ്പാദേസി.

ഭഗവാപി ഗന്ധകുടിതോ നിക്ഖമിത്വാ പഞ്ഞത്താസനേ നിസീദി. രാജപുത്തോ സത്ഥാരം വന്ദിത്വാ പടിസന്ഥാരം കത്വാ “അയം, ഭന്തേ, ഥേരോ തുമ്ഹാകം സാസനേ വല്ലഭോ മഞ്ഞേ”തി? “ആമ, കുമാര, വല്ലഭോ”തി. “കിം കത്വാ, ഭന്തേ, ഏസ വല്ലഭോ”തി? “ദാനാദീനി പുഞ്ഞാനി കത്വാ”തി. “ഭഗവാ, അഹമ്പി അയം ഥേരോ വിയ അനാഗതേ ബുദ്ധസാസനേ വല്ലഭോ ഹോതുകാമോ”തി സോ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ സങ്ഘസ്സ സത്താഹം ഖന്ധാവാരേ ഭത്തം ദത്വാ സത്തമേ ദിവസേ, “ഭന്തേ, മയാ പിതു സന്തികാ തുമ്ഹാകം തേമാസം പടിജഗ്ഗനവരോ ലദ്ധോ, തേമാസം മേ വസ്സാവാസം അധിവാസേഥാ”തി വത്വാ സത്ഥു അധിവാസനം വിദിത്വാ സപരിവാരം ഭഗവന്തം ഗഹേത്വാ യോജനേ യോജനേ സത്ഥു ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ച വസനാനുച്ഛവികേ വിഹാരേ കാരേത്വാ തത്ഥ തത്ഥ വസാപേന്തോ അത്തനോ വസനട്ഠാനസമീപേ സതസഹസ്സേന കീതേ സോഭനനാമകേ ഉയ്യാനേ സതസഹസ്സേന കാരിതം വിഹാരം പവേസാപേത്വാ -

> “സതസഹസ്സേന മേ കീതം, സതസഹസ്സേന കാരിതം;
> സോഭനം നാമ ഉയ്യാനം, പടിഗ്ഗണ്ഹ മഹാമുനീ”തി. -

ഉദകം പാതേസി. സോ വസ്സൂപനായികദിവസേ സത്ഥു മഹാദാനം പവത്തേത്വാ “ഇമിനാ നീഹാരേന ദാനം ദദേയ്യാഥാ”തി പുത്തദാരേ അമച്ചേ ച ദാനേ കിച്ചകരണേ ച നിയോജേത്വാ സയം സുമനത്ഥേരസ്സ വസനട്ഠാനസമീപേയേവ വസന്തോ ഏവം അത്തനോ വസനട്ഠാനേ സത്ഥാരം തേമാസം ഉപട്ഠഹി. ഉപകട്ഠായ പന പവാരണായ ഗാമം പവിസിത്വാ സത്താഹം മഹാദാനം പവത്തേത്വാ സത്തമേ ദിവസേ സത്ഥു ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ച പാദമൂലേ തിചീവരേ ഠപേത്വാ വന്ദിത്വാ “ഭന്തേ, യദേതം മയാ ഖന്ധാവാരതോ പട്ഠായ പുഞ്ഞം കതം, ന തം സക്കസമ്പത്തിആദീനം അത്ഥായ കതം, അഥ ഖോ അഹമ്പി സുമനത്ഥേരോ വിയ അനാഗതേ ഏകസ്സ ബുദ്ധസ്സ ഉപട്ഠാകോ വല്ലഭോ ഭവേയ്യ”ന്തി പത്ഥനം അകാസി. സത്ഥാ തസ്സ അനന്തരായതം ദിസ്വാ ബ്യാകരിത്വാ പക്കാമി.

സോ തസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ വസ്സസതസഹസ്സം പുഞ്ഞാനി കത്വാ തതോ പരമ്പി തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ ഉള്ളാരാനി പുഞ്ഞകമ്മാനി ഉപചിനിത്വാ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ കസ്സപഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്വാ ഏകസ്സ ഥേരസ്സ പിണ്ഡായ ചരതോ പത്തഗ്ഗഹണത്ഥം ഉത്തരസാടകം കത്വാ പൂജം അകാസി. പുന സഗ്ഗേ നിബ്ബത്തിത്വാ തതോ ചുതോ ബാരാണസിരാജാ ഹുത്വാ അട്ഠ പച്ചേകബുദ്ധേ ദിസ്വാ തേ ഭോജേത്വാ അത്തനോ മങ്ഗലുയ്യാനേ അട്ഠ പണ്ണസാലായോ കാരേത്വാ തേസം നിസീദനത്ഥായ അട്ഠ സബ്ബരതനമയപീഠേ ചേവ മണിആധാരകേ ച പടിയാദേത്വാ ദസവസ്സസഹസ്സാനി ഉപട്ഠാനം അകാസി, ഏതാനി പാകടാനി.

കപ്പസതസഹസ്സം പന തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ അമ്ഹാകം ബോധിസത്തേന സദ്ധിം തുസിതപുരേ നിബ്ബത്തിത്വാ തതോ ചുതോ അമിതോദനസക്കസ്സ ഗേഹേ നിബ്ബത്തിത്വാ സബ്ബേ ഞാതകേ ആനന്ദിതേ കരോന്തോ ജാതോതി **ആനന്ദോ**ത്വേവ നാമം ലഭി. സോ അനുക്കമേന

വയപ്പത്തോ കതാഭിനിക്ഖമനേ സമ്മാസമ്ബോധിം പത്വാ പവത്തിതവരധമ്മചക്കേ പഠമം കപിലവത്ഥും ഗന്ത്വാ തതോ നിക്ഖമന്തേ ഭഗവതി തസ്സ പരിവാരത്ഥം പബ്ബജിതും നിക്ഖമന്തേഹി ഭദ്ദിയാദീഹി സദ്ധിം നിക്ഖമിത്വാ ഭഗവതോ സന്തികേ പബ്ബജിത്വാ ആയസ്മതോ പുണ്ണസ്സ മന്താണിപുത്തസ്സ സന്തികേ ധമ്മകഥം സുത്വാ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠഹി.

തേന ച സമയേന ഭഗവതോ പഠമബോധിയം വീസതിവസ്സാനി അനിബദ്ധാ ഉപട്ഠാകാ അഹേസും. ഏകദാ നാഗസമാലോ പത്തചീവരം ഗഹേത്വാ വിചരതി, ഏകദാ നാഗിതോ, ഏകദാ ഉപവാനോ, ഏകദാ സുനക്ഖത്തോ, ഏകദാ ചുന്ദോ സമണുദ്ദേസോ, ഏകദാ സാഗതോ, ഏകദാ മേഘിയോ, തേ യേഭുയ്യേന സത്ഥു ചിത്തം നാരാധയിംസു. അഥേകദിവസം ഭഗവാ ഗന്ധകുടിപരിവേണേ പഞ്ഞത്തവരബുദ്ധാസനേ ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവുതോ നിസിന്നോ ഭിക്ഖൂ ആമന്തേസി - "അഹം, ഭിക്ഖവേ, ഇദാനി മഹല്ലകോ ഏകച്ചേ ഭിക്ഖൂ 'ഇമിനാ മഗ്ഗേന ഗച്ഛാമീ'തി വുത്തേ അഞ്ഞേന മഗ്ഗേന ഗച്ഛന്തി, ഏകച്ചേ മയ്ഹം പത്തചീവരം ഭൂമിയം നിക്ഖിപന്തി, മയ്ഹം നിബദ്ധുപട്ഠാകം ഏകം ഭിക്ഖും വിജാനഥാ"തി. തം സുത്വാ ഭിക്ഖൂനം ധമ്മസംവേഗോ ഉദപാദി. അഥായസ്മാ സാരിപുത്തോ ഉട്ഠായ ഭഗവന്തം വന്ദിത്വാ "അഹം, ഭന്തേ, തുമ്ഹേ ഉപട്ഠഹിസ്സാമീ"തി ആഹ. തം ഭഗവാ പടിക്ഖിപി. ഏതേനുപായേന മഹാമോഗ്ഗല്ലാനം ആദിം കത്വാ സബ്ബേ മഹാസാവകാ "അഹം ഉപട്ഠഹിസ്സാമി , അഹം ഉപട്ഠഹിസ്സാമീ"തി ഉട്ഠഹിംസു ഠപേത്വാ ആയസ്മന്തം ആനന്ദം. തേപി ഭഗവാ പടിക്ഖിപി.

ആനന്ദോ പന തുണ്ഹീയേവ നിസീദി. അഥ നം ഭിക്ഖൂ ആഹംസു - "ആവുസോ, ത്വമ്പി സത്ഥു ഉപട്ഠാകട്ഠാനം യാചാഹീ"തി. "യാചിത്വാ ലദ്ധുപട്ഠാനം നാമ കീദിസം ഹോതി? സചേ രുച്ചതി, സത്ഥാ സയമേവ വക്ഖതീ"തി. അഥ ഭഗവാ - "ന, ഭിക്ഖവേ, ആനന്ദോ അഞ്ഞേഹി ഉസ്സാഹേതബ്ബോ, സയമേവ ജാനിത്വാ മം ഉപട്ഠഹിസ്സതീ"തി ആഹ. തതോ ഭിക്ഖൂ "ഉട്ഠേഹി, ആവുസോ ആനന്ദ, സത്ഥാരം ഉപട്ഠാകട്ഠാനം യാചാഹീ"തി ആഹംസു. ഥേരോ ഉട്ഠഹിത്വാ "സചേ മേ, ഭന്തേ, ഭഗവാ അത്തനാ ലദ്ധം പണീതം ചീവരം ന ദസ്സതി, പണീതം പിണ്ഡപാതം ന ദസ്സതി, ഏകഗന്ധകുടിയം വസിതും ന ദസ്സതി, നിമന്തനം ഗഹേത്വാ ന ഗമിസ്സതി, ഏവാഹം ഭഗവന്തം ഉപട്ഠഹിസ്സാമീ"തി ആഹ. "ഏത്തകേ ഗുണേ ലഭതോ സത്ഥു ഉപട്ഠാനം കോ ഭാരോ"തി ഉപവാദമോചനത്ഥം ഇമേ ചത്താരോ പടിക്ഖേപാ, "സചേ, ഭന്തേ, ഭഗവാ മയാ ഗഹിതം നിമന്തനം ഗമിസ്സതി, സചാഹം ദേസന്തരതോ ആഗതാഗതേ താവദേവ ദസ്സേതും ലഭാമി, യദാ മേ കങ്ഖാ ഉപ്പജ്ജതി, താവദേവ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ പുച്ഛിതും ലഭാമി, സചേ ഭഗവാ പരമ്മുഖാ ദേസിതം ധമ്മം പുന മയ്ഹം ബ്യാകരിസ്സസി, ഏവാഹം ഭഗവന്തം ഉപട്ഠഹിസ്സാമി". "ഏത്തകമ്പി സത്ഥു സന്തികേ അനുഗ്ഗഹം ന ലഭതീ"തി ഉപവാദമോചനത്ഥഞ്ചേവ ധമ്മഭണ്ഡാഗാരികഭാവപരിപൂരണത്ഥഞ്ച ഇമാ ചതസ്സോ യാചനാതി ഇമേ അട്ഠ വരേ ഗഹേത്വാ നിബദ്ധുപട്ഠാകോ അഹോസി. തസ്സേവ ഠാനന്തരസ്സ അത്ഥായ കപ്പസതസഹസ്സം പൂരിതാനം പാരമീനം ഫലം പാപുണി.

സോ ഉപട്ഠാകട്ഠാനം ലദ്ധദിവസതോ പട്ഠായ ദസബലം ദുവിധേന ഉദകേന തിവിധേന ദന്തകട്ഠേന ഹത്ഥപാദപരികമ്മേന പിട്ഠിപരികമ്മേന ഗന്ധകുടിപരിവേണസമ്മജ്ജനേനാതി ഏവമാദീഹി കിച്ചേഹി ഉപട്ഠഹന്തോ - "ഇമായ നാമ വേലായ സത്ഥു ഇദം നാമ ലദ്ധും വട്ടതി, ഇദം നാമ കാതും വട്ടതീ"തി ദിവസഭാഗം സന്തികാവചരോ ഹുത്വാ രത്തിഭാഗേ മഹന്തം ദണ്ഡദീപികം ഗഹേത്വാ ഗന്ധകുടിപരിവേണം നവവാരേ അനുപരിയായതി സത്ഥരി പക്കോസന്തേ പടിവചനദാനായ, ഥിനമിദ്ധവിനോദനത്ഥം. അഥ നം സത്ഥാ ജേതവനേ അരിയഗണമജ്ഝേ നിസിന്നോ അനേകപരിയായേന പസംസിത്വാ ബഹുസ്സുതാനം സതിമന്താനം ഗതിമന്താനം ധിതിമന്താനം ഉപട്ഠാകാനഞ്ച ഭിക്ഖൂനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേസി.

ഏവം സത്ഥാരാ പഞ്ചസു ഠാനേസു ഏതദഗ്ഗേ ഠപിതോ ചതൂഹി അച്ഛരിയബ്ഭുതധമ്മേഹി സമന്നാഗതോ സത്ഥു ധമ്മകോസാരക്ഖോ അയം മഹാഥേരോ സേഖോവ സമാനോ സത്ഥരി പരിനിബ്ബുതേ ഹേട്ഠാ വുത്തനയേന ഭിക്ഖൂഹി സമുത്തേജിതോ ദേവതായ ച സംവേജിതോ "സ്വേയേവ ച ദാനി ധമ്മസങ്ഗീതി കാതബ്ബാ, ന ഖോ പന മേതം പതിരൂപം, യ്വായം സേഖോ സകരണീയോ അസേഖേഹി ഥേരേഹി സദ്ധിം ധമ്മം ഗായിതും സന്നിപാതം ഗന്തു"ന്തി സഞ്ജാതുസ്സാഹോ വിപസ്സനം പട്ഠപേത്വാ ബഹുദേവ രത്തിം വിപസ്സനായ കമ്മം കരോന്തോ ചങ്കമേ വീരിയസമതം അലഭിത്വാ തതോ വിഹാരം പവിസിത്വാ സയനേ നിസീദിത്വാ സയിതുകാമോ കായം ആവട്ടേസി. അപത്തഞ്ച സീസം ബിമ്ബോഹനം, പാദാ ച ഭൂമിതോ മുത്തമത്താ, ഏകസ്മിം അന്തരേ അനുപാദായ ആസവേഹി ചിത്തം വിമുച്ചി, ഛളഭിഞ്ഞോ അഹോസി.

൫൪. ഏവം ഛളഭിഞ്ഞാദിഗുണപടിമണ്ഡിതോ ഉപട്ഠാകാദിഗുണേഹി ഏതദഗ്ഗട്ഠാനം പത്തോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സവസേന പുബ്ബചരിതാപദാനം ദസ്സേന്തോ **ആരാമദ്വാരാ നിക്ഖമ്മാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ആരാമദ്വാരാ**തി സബ്ബസത്താനം ധമ്മദേസനത്ഥായ വിഹാരദ്വാരതോ നിക്ഖമിത്വാ ബഹിദ്വാരസമീപേ കതമണ്ഡപമജ്ഝേ സുപഞ്ഞത്തവരബുദ്ധാസനേ നിസിന്നോ പദുമുത്തരോ നാമ **മഹാമുനി** സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ. **വസ്സന്തോ അമതം വുട്ഠി**ന്തി ധമ്മദേസനാമഹാഅമതധാരാഹി ധമ്മവസ്സം വസ്സന്തോ. **നിബ്ബാപേസി മഹാജന**ന്തി മഹാജനസ്സ ചിത്തസന്താനഗതകിലേസഗ്ഗിം **നിബ്ബാപേസി** വൂപസമേസി, മഹാജനം നിബ്ബാനാമതപാനേന സന്തിം സീതിഭാവം പാപേസീതി അത്ഥോ.

൫൬. **സതസഹസ്സം തേ ധീരാ**തി പരിവാരസമ്പത്തിം ദസ്സേന്തോ ആഹ. ഛഹി അഭിഞ്ഞാഹി ഇദ്ധിവിധാദിഞാണകോട്ഠാസേഹി സമന്നാഗതാ അനേകസതസഹസ്സചക്കവാളേസു ഖണേന ഗന്തും സമത്ഥാഹി ഇദ്ധീഹി സമന്നാഗതത്താ **മഹിദ്ധികാ**തേ ധീരാ സതസഹസ്സഖീണാസവാ **ഛായാവ അനപായിനീ**തി കത്ഥചി അനപഗതാ ഛായാ ഇവ തം സമ്ബുദ്ധം പദുമുത്തരം ഭഗവന്തം **പരിവാരേന്തി** പരിവാരേത്വാ ധമ്മം സുണന്തീതി അത്ഥോ.

൫൭. **ഹത്ഥിക്ഖന്ധഗതോ ആസി**ന്തി തദാ ഭഗവതോ ധമ്മദേസനാസമയേ അഹം ഹത്ഥിപിട്ഠേ നിസിന്നോ **ആസിം** അഹോസിന്തി അത്ഥോ. **സേതച്ഛത്തം വരുത്തമ**ന്തി പത്ഥേതബ്ബം ഉത്തമം സേതച്ഛത്തം മമ മത്ഥകേ ധാരയന്തോ ഹത്ഥിപിട്ഠേ നിസിന്നോതി സമ്ബന്ധോ. **സുചാരുരൂപം ദിസ്വാനാ**തി സുന്ദരം ചാരും മനോഹരരൂപവന്തം ധമ്മം ദേസിയമാനം സമ്ബുദ്ധം ദിസ്വാ **മേ** മയ്ഹം **വിത്തി** സന്തുട്ഠി സോമനസ്സം **ഉദപജ്ജഥ** ഉപ്പജ്ജതീതി അത്ഥോ.

൫൮. **ഓരുയ്ഹ ഹത്ഥിക്ഖന്ധമ്ഹാ**തി തം ഭഗവന്തം നിസിന്നം ദിസ്വാ ഹത്ഥിപിട്ഠിതോ **ഓരുയ്ഹ** ഓരോഹിത്വാ **നരാസഭം** നരവസഭം **ഉപഗച്ഛിം** സമീപം ഗതോതി അത്ഥോ. **രതനമയഛത്തം മേ**തി രതനഭൂസിതം മേ മയ്ഹം ഛത്തം ബുദ്ധസേട്ഠസ്സ മത്ഥകേ ധാരയിന്തി സമ്ബന്ധോ.

൫൯. **മമ സങ്കപ്പമഞ്ഞായാ**തി മയ്ഹം പസാദേന ഉപ്പന്നം സങ്കപ്പം ഞത്വാ ഇസീനം അന്തരേ മഹന്തഭൂതോ സോ പദുമുത്തരോ ഭഗവാ. **തം കഥം ഠപയിത്വാനാ**തി തം അത്തനാ ദേസിയമാനം ധമ്മകഥം ഠപേത്വാ മമ ബ്യാകരണത്ഥായ ഇമാ ഗാഥാ **അഭാസഥ** കഥേസീതി അത്ഥോ.

൬൦. കഥന്തി ചേ? **യോ സോ**തിആദിമാഹ. സോണ്ണാലങ്കാരഭൂസിതം ഛത്തം യോ സോ രാജകുമാരോ മേ മത്ഥകേ ധാരേസീതി സമ്ബന്ധോ. **തമഹം കിത്തയിസ്സാമീ**തി തം രാജകുമാരം അഹം കിത്തയിസ്സാമി പാകടം കരിസ്സാമി. **സുണോഥ മമ ഭാസതോ**തി ഭാസന്തസ്സ മമ വചനം സുണോഥ ഓഹിതസോതാ മനസി കരോഥാതി അത്ഥോ.

൬൧. **ഇതോ ഗന്ത്വാ അയം പോസോ**തി അയം രാജകുമാരോ ഇതോ മനുസ്സലോകതോ ചുതോ തുസിതം ഗന്ത്വാ **ആവസിസ്സതി** തത്ഥ വിഹരിസ്സതി. തത്ഥ അച്ഛരാഹി പുരക്ഖതോ പരിവാരിതോ തുസിതഭവനസമ്പത്തിം അനുഭോസ്സതീതി സമ്ബന്ധോ.

൬൨. **ചതുത്തിംസക്ഖത്തു**ന്തി തുസിതഭവനതോ ചവിത്വാ താവതിംസഭവനേ ഉപ്പന്നോ ചതുത്തിംസവാരേ ദേവിന്ദോ ദേവരജ്ജം കരിസ്സതീതി സമ്ബന്ധോ. **ബലാധിപോ അട്ഠസത**ന്തി താവതിംസഭവനതോ ചുതോ മനുസ്സലോകേ ഉപ്പന്നോ **ബലാധിപോ** ചതുരങ്ഗിനിയാ സേനായ **അധിപോ** പധാനോ അട്ഠസതജാതീസു പദേസരാജാ ഹുത്വാ **വസുധം** അനേകരതനവരം പഥവിം **ആവസിസ്സതി** പുഥബ്യം വിഹരിസ്സതീതി അത്ഥോ.

൬൩. **അട്ഠപഞ്ഞാസക്ഖത്തു**ന്തി അട്ഠപഞ്ഞാസജാതീസു ചക്കവത്തീ രാജാ ഭവിസ്സതീതി അത്ഥോ. **മഹിയാ** സകലജമ്ബുദീപപഥവിയാ **വിപുലം** അസങ്ഖ്യേയ്യം പദേസരജ്ജം കാരയിസ്സതി.

൬൪. **സക്യാനം കുലകേതുസ്സാ**തി സക്യരാജൂനം കുലസ്സ ധജഭൂതസ്സ ബുദ്ധസ്സ ഞാതകോ ഭവിസ്സതീതി അത്ഥോ.

൬൫. **ആതാപീ**തി വീരിയവാ. **നിപകോ**തി നേപക്കസങ്ഖാതായ പഞ്ഞായ സമന്നാഗതോ. **ബാഹുസച്ചേസു** ബഹുസ്സുതഭാവേസു പിടകത്തയധാരണേസു **കോവിദോ** ഛേകോ. **നിവാതവുത്തി** അനവഞ്ഞത്തികോ **അഥദ്ധോ** കായപാഗബ്ബിയാദിഥദ്ധഭാവവിരഹിതോ **സബ്ബപാഠീ** സകലപിടകത്തയധാരീ ഭവിസ്സതീതി സമ്ബന്ധോ.

൩൬൭. പധാനപഹിതത്തോ സോതി സോ ആനന്ദത്ഥേരോ വീരിയകരണായ പേസിതചിത്തോ. **ഉപസന്തോ നിരൂപധീ**തി രാഗൂപധിദോസൂപധിമോഹൂപധീഹി വിരഹിതോ, സോതാപത്തിമഗ്ഗേന പഹാതബ്ബകിലേസാനം പഹീനത്താ ഉപസന്തോ സന്തകായചിത്തോ.

൩൬൯. സന്തി ആരഞ്ഞകാതി അരഞ്ഞേ ഭവാ മഹാവനേ ജാതാ. **സട്ഠിഹായനാ**തി സട്ഠിവസ്സകാലേ ഹായനബലാ . **തിധാ പഭിന്നാ**തി അക്ഖികണ്ണകോസസങ്ഖാതേഹി തീഹി ഠാനേഹി ഭിന്നമദാ. **മാതങ്ഗാ**തി മാതങ്ഗഹത്ഥികുലേ ജാതാ. **ഈസാദന്താ**തി രഥീസാസദിസദന്താ. **ഉരൂള്ഹവാ** രാജവാഹനാ. കുഞ്ജരസങ്ഖാതാ നാഗാ ഹത്ഥിരാജാനോ സന്തി സംവിജ്ജന്തി യഥാ, തഥാ സതസഹസ്സസങ്ഖ്യാ ഖീണാസവസങ്ഖാതാ പണ്ഡിതാ മഹിദ്ധികാ അരഹന്തനാഗാ സന്തി, സബ്ബേ തേ അരഹന്തനാഗാ ബുദ്ധനാഗരാജസ്സ. **ന ഹോന്തി പണിധിമ്ഹി തേ**തി തേ പണിധിമ്ഹി താദിസാ ന ഹോന്തി, കിം സബ്ബേ തേ ഭയഭീതാ സകഭാവേന സണ്ഠാതും അസമത്ഥാതി അത്ഥോ. സേസം വുത്തനയത്താ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ആനന്ദത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

എത്താവതാ പഠമാ ബുദ്ധവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

പഠമോ ഭാഗോ നിട്ഠിതോ.

നമോ തസ്സ ഭഗവതോ അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ

ഖുദ്ദകനികായേ

അപദാന-അട്ഠകഥാ

(ദുതിയോ ഭാഗോ)

ഥേരാപദാനം

൨. സീഹാസനിയവഗ്ഗോ

൧. സീഹാസനദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

നിബ്ബുതേ ലോകനാഥമ്ഹീതിആദികം ആയസ്മതോ സീഹാസനദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ കാലേ വിഭവസമ്പന്നേ സദ്ധാസമ്പന്നേ ഏകസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തോ, ധരമാനേ ഭഗവതി ദേവലോകേ വസിത്വാ നിബ്ബുതേ ഭഗവതി ഉപ്പന്നത്താ വിഞ്ഞുതം പത്തോ ഭഗവതോ സാരീരികചേതിയം ദിസ്വാ "അഹോ മേ അലാഭാ, ഭഗവതോ ധരമാനേ കാലേ അസമ്പത്തോ"തി ചിന്തേത്വാ ചേതിയേ ചിത്തം പസാദേത്വാ സോമനസ്സജാതോ സബ്ബരതനമയം ദേവതാനിമ്മിതസദിസം ധമ്മാസനേ സീഹാസനം കാരേത്വാ ജീവമാനകബുദ്ധസ്സ വിയ പൂജേസി. തസ്സുപരി ഗേഹമ്പി ദിബ്ബവിമാനമിവ കാരേസി, പാദട്ഠപനപാദപീഠമ്പി കാരേസി. ഏവം യാവജീവം ദീപധൂപപുപ്ഫഗന്ധാദീഹി അനേകവിധം പൂജം കത്വാ തതോ ചുതോ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തോ ഛ കാമസഗ്ഗേ അപരാപരം ദിബ്ബസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ മനുസ്സേസു ചക്കവത്തിസമ്പത്തിം അനേകക്ഖത്തും അനുഭവിത്വാ സങ്ഖ്യാതിക്കന്തം പദേസരജ്ജസമ്പത്തിഞ്ച അനുഭവിത്വാ കസ്സപസ്സ ഭഗവതോ സാസനേ പബ്ബജിത്വാ സമണധമ്മം കത്വാ ഏത്ഥന്തരേ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം വിഭവസമ്പന്നേ കുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ വിഞ്ഞുതം പത്തോ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ പടിലദ്ധസദ്ധോ പബ്ബജിത്വാ ലദ്ധൂപസമ്പദോ കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ ഘടേന്തോ വായമന്തോ നചിരസ്സേവ അരഹത്തം പാപുണി.

൧. ഏവം പത്തഅരഹത്തഫലോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സം ഉപ്പാദേത്വാ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **നിബ്ബുതേ ലോകനാഥമ്ഹീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ ലോകസ്സ നാഥോ പധാനോതി ലോകനാഥോ, ലോകത്തയസാമീതി അത്ഥോ. ലോകനാഥേ സിദ്ധത്ഥമ്ഹി നിബ്ബുതേതി സമ്ബന്ധോ. **വിത്ഥാരിതേ പാവചനേ**തി പാവചനേ പിടകത്തയേ വിത്ഥാരിതേ പത്ഥടേ പാകടേതി അത്ഥോ. **ബാഹുജഞ്ഞമ്ഹി സാസനേ**തി സിക്ഖത്തയസങ്ഗഹിതേ ബുദ്ധസാസനേ അനേകസതസഹസ്സകോടിഖീണാസവസങ്ഘാതേഹി ബഹുജനേഹി ഞാതേ അധിഗതേതി അത്ഥോ.

൨-൩. **പസന്നചിത്തോ സുമനോ**തി തദാ അഹം ബുദ്ധസ്സ ധരമാനകാലേ അസമ്പത്തോ നിബ്ബുതേ തസ്മിം ദേവലോകാ ചവിത്വാ മനുസ്സലോകം ഉപപന്നോ തസ്സ ഭഗവതോ സാരീരികധാതുചേതിയം ദിസ്വാ പസന്നചിത്തോ സദ്ധാസമ്പയുത്തമനോ സുന്ദരമനോ "അഹോ മമാഗമനം സ്വാഗമന"ന്തി സഞ്ജാതപസാദബഹുമാനോ "മയാ നിബ്ബാനാധിഗമായ ഏകം പുഞ്ഞം കാതും വട്ടതീ"തി ചിന്തേത്വാ ഭഗവതോ ചേതിയസമീപേ ഭഗവന്തം ഉദ്ദിസ്സ ഹിരഞ്ഞസുവണ്ണരതനാദീഹി അലങ്കരിത്വാവ സീഹാസനം അകാസി. തത്ര നിസിന്നസ്സ പാദട്ഠപനത്ഥായ പാദപീഠഞ്ച കാരേസി. സീഹാസനസ്സ അതേമനത്ഥായ തസ്സുപരി ഘരഞ്ച കാരേസി. തേന വുത്തം - **"സീഹാസനമകാസഹം...പേ॰... ഘരം തത്ഥ അകാസഹ"**ന്തി. **തേന**

ചിത്തപ്പസാദേനാതി ധരമാനസ്സ വിയ ഭഗവതോ സീഹാസനം മയാ കതം, തേന ചിത്തപ്പസാദേന. **തുസിതം ഉപപജ്ജഹ**ന്തി തുസിതഭവനേ ഉപപജ്ജിന്തി അത്ഥോ.

ൻ. ആയാമേന ചതുബ്ബീസാതി തത്രുപപന്നസ്സ ദേവഭൂതസ്സ സതോ മയ്ഹം സുകതം പുഞ്ഞേന നിബ്ബത്തിതം പാതുഭൂതം ആയാമേന ഉച്ചതോ ചതുബ്ബീസയോജനം **വിത്ഥാരേന** തിരിയതോ ചതുദ്ദസയോജനം താവദേവ നിബ്ബത്തിക്ഖണേയേവ **ആസി** അഹോസീതി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവ.

ൻ. ചതുന്നവുതേ ഇതോ കപ്പേതി ഇതോ കപ്പതോ ചതുനവുതേ കപ്പേ യം കമ്മം **അകരിം** അകാസിം, തദാ തതോ പട്ഠായ പുഞ്ഞബലേന കഞ്ചി ദുഗ്ഗതിം നാഭിജാനാമി, ന അനുഭൂതപുബ്ബാ കാചി ദുഗ്ഗതീതി അത്ഥോ.

൧൦. തേസത്തതിമ്ഹിതോ കപ്പേതി ഇതോ കപ്പതോ തേസത്തതികപ്പേ. **ഇന്ദനാമാ തയോ ജനാ**തി ഇന്ദനാമകാ തയോ ചക്കവത്തിരാജാനോ ഏകസ്മിം കപ്പേ തീസു ജാതീസു ഇന്ദോ നാമ ചക്കവത്തീ രാജാ അഹോസിന്തി അത്ഥോ. **ദ്വേസത്തതിമ്ഹിതോ കപ്പേ**തി ഇതോ ദ്വേസത്തതികപ്പേ. സുമനനാമകാ തയോ ജനാ തിക്ഖത്തും ചക്കവത്തിരാജാനോ അഹേസും.

൧൧. സമസത്തതിതോ കപ്പേതി ഇതോ കപ്പതോ അനൂനാധികേ സത്തതിമേ കപ്പേ **വരുണനാമകാ** വരുണോ ചക്കവത്തീതി ഏവംനാമകാ തയോ **ചക്കവത്തിരാജാനോ** ചക്കരതനസമ്പന്നാ ചതുദീപമ്ഹി ഇസ്സരാ അഹേസുന്തി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

സീഹാസനദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൨. ഏകത്ഥമ്ഭികത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോതിആദികം ആയസ്മതോ ഏകത്ഥമ്ഭദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ കാലേ വനകമ്മികോ ഹുത്വാ ഏകസ്മിം വിഭവസമ്പന്നേ കുലേ നിബ്ബത്തോ. തസ്മിം സമയേ സബ്ബേ സദ്ധാ പസന്നാ ഉപാസകാ ഏകച്ഛന്ദാ "ഭഗവതോ ഉപട്ഠാനസാലം കരോമാ"തി ദബ്ബസമ്ഭാരത്ഥായ വനം പവിസിത്വാ തം ഉപാസകം ദിസ്വാ "അമ്ഹാകം ഏകം ഥമ്ഭം ദേഥാ"തി യാചിംസു. സോ തം പവത്തിം സുത്വാ "തുമ്ഹേ മാ ചിന്തയിത്ഥാ"തി തേ സബ്ബേ ഉയ്യോജേത്വാ ഏകം സാരമയം ഥമ്ഭം ഗഹേത്വാ സത്ഥു ദസ്സേത്വാ തേസംയേവ അദാസി. സോ തേനേവ സോമനസ്സജാതോ തദേവ മൂലം കത്വാ അഞ്ഞാനി ദാനാദീനി പുഞ്ഞാനി കത്വാ തതോ ചുതോ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തോ അപരാപരം ഛസു കാമാവചരേസു ദിബ്ബസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ മനുസ്സേസു ച അഗ്ഗചക്കവത്തിസമ്പത്തിം അനേകവാരം അനുഭവിത്വാ അസങ്ഖ്യേയ്യം പദേസരജ്ജസമ്പത്തിഞ്ച അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ സദ്ധാസമ്പന്നേ ഏകസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തോ മാതാപിതൂഹി സദ്ധിം ഭഗവതോ സന്തികേ ധമ്മം സുത്വാ പടിലദ്ധസദ്ധോ പബ്ബജിത്വാ ലദ്ധൂപസമ്പദോ കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ മനസികരോന്തോ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൧൩. സോ ഏവം പത്തഅരഹത്തോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **സിദ്ധത്ഥസ്സാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ സിദ്ധത്ഥസ്സ **ഭഗവതോ** ഭഗ്യസമ്പന്നസ്സ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ. **മഹാപൂഗഗണോ**തി മഹാഉപാസകസമൂഹോ **അഹു** അഹോസീതി അത്ഥോ. **സരണം ഗതാ ച തേ ബുദ്ധ**ന്തി ''ബുദ്ധം സരണ''ന്തി ഗതാ ഭജിംസു ജാനിംസു വാ തേ ഉപാസകാ. **തഥാഗതം സദ്ദഹന്തി** ബുദ്ധഗുണം അത്തനോ ചിത്തസന്താനേ ഠപേന്തീതി അത്ഥോ.

൧൪. **സബ്ബേ സങ്ഗമ്മ മന്തേത്വാ**തി സബ്ബേ സമാഗമ്മ സന്നിപതിത്വാ മന്തേത്വാ അഞ്ഞമഞ്ഞം സഞ്ഞാപേത്വാ ഏകച്ഛന്ദാ ഹുത്വാ **മാളം** ഉപട്ഠാനസാലം സത്ഥുനോ അത്ഥായ **കുബ്ബന്തി** കരോന്തീതി അത്ഥോ. ദബ്ബസമ്ഭാരേസു ഏകത്ഥമ്ഭം അലഭന്താ **ബ്രഹാവനേ** മഹാവനേ വിചിനന്തീതി സമ്ബന്ധോ.

൧൫. **തേഹം അരഞ്ഞേ ദിസ്വാനാ**തി അഹം തേ ഉപാസകേ അരഞ്ഞേ ദിസ്വാന **ഗണം** സമൂഹം **ഉപഗമ്മ** സമീപം ഗന്ത്വാ **അഞ്ജലിം പഗ്ഗഹേത്വാന** ദസങ്ഗുലിസമോധാനം അഞ്ജലിം സിരസി കത്വാ അഹം **ഗണം** ഉപാസകസമൂഹം ''തുമ്ഹേ ഇമം വനം കിമത്ഥം ആഗതത്ഥാ''തി **തദാ** തസ്മിം കാലേ പരിപുച്ഛിന്തി സമ്ബന്ധോ.

൧൬. **തേ** സീലവന്തോ ഉപാസകാ **മേ** മയാ പുട്ഠാ ''മാളം മയം കത്തുകാമാ ഹുത്വാ ഏകത്ഥമ്ഭോ അമ്ഹേഹി ന ലബ്ഭതീ''തി **വിയാകംസു** വിസേസേന കഥയിംസൂതി സമ്ബന്ധോ.

൧൭. **മമം** മയ്ഹം ഏകത്ഥമ്ഭം ദേഥ, അഹം തം ദസ്സാമി സത്ഥുനോ സന്തികം അഹം ഥമ്ഭം ആഹരിസ്സാമി, **തേ** ഭവന്തോ ഥമ്ഭഹരണേ **അപ്പോസ്സുക്കാ** ഉസ്സാഹരഹിതാ ഭവന്തൂതി സമ്ബന്ധോ.

൨൪. **യം യം യോനുപപജ്ജാമീ**തി യം യം യോനിം ദേവത്തം അഥ മാനുസം ഉപഗച്ഛാമീതി അത്ഥോ. ഭുമ്മത്ഥേ വാ ഉപയോഗവചനം, യസ്മിം യസ്മിം ദേവലോകേ വാ മനുസ്സലോകേ വാതി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ഏകത്ഥമ്ഭികത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. നന്ദത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോതിആദികം ആയസ്മതോ നന്ദത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഹംസവതീനഗരേ ഏകസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ വിഞ്ഞുതം പത്തോ ഭഗവതോ സന്തികേ ധമ്മം സുണന്തോ സത്ഥാരം ഏകം ഭിക്ഖും ഇന്ദ്രിയേസു ഗുത്തദ്വാരാനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേന്തം ദിസ്വാ സയം തം ഠാനന്തരം പത്ഥേന്തോ ഭഗവതോ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ച പൂജാസക്കാരബഹുലം മഹാദാനം പവത്തേത്വാ ''അഹം, ഭന്തേ, അനാഗതേ തുമ്ഹാദിസസ്സ ബുദ്ധസ്സ ഏവരൂപോ സാവകോ ഭവേയ്യ''ന്തി പണിധാനം അകാസി.

സോ തതോ പട്ഠായ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ അത്ഥദസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ധമ്മതായ നാമ നദിയാ മഹന്തോ കച്ഛപോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തോ

ഏ്വകദിവസം സത്ഥാരം നദിം തരിതും തീരേ ഠിതം ദിസ്വാ സയം ഭഗവന്തം താരേതുകാമോ സത്ഥു പാദമൂലേ നിപജ്ജി. സത്ഥാ തസ്സ അജ്ഝാസയം ഞത്വാ പിട്ഠിം അഭിരുഹി. സോ ഹട്ഠതുട്ഠോ വേഗേന സോതം ഛിന്ദന്തോ സീഘതരം പരതീരം പാപേസി. ഭഗവാ തസ്സ അനുമോദനം വദന്തോ ഭാവിനിം സമ്പത്തിം കഥേത്വാ പക്കാമി.

സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന സുഗതീസുയേവ സംസരന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കപിലവത്ഥുസ്മിം സുദ്ധോദനമഹാരാജസ്സ അഗ്ഗമഹേസിയാ മഹാപജാപതിഗോതമിയാ കുച്ഛിമ്ഹി നിബ്ബത്തോ, തസ്സ നാമഗ്ഗഹണദിവസേ ഞാതിസങ്ഘം നന്ദയന്തോ ജാതോതി **"നന്ദോ"**ത്വേവ നാമം അകംസു. തസ്സ വയപ്പത്തകാലേ ഭഗവാ പവത്തിതവരധമ്മചക്കോ ലോകാനുഗ്ഗഹം കരോന്തോ അനുക്കമേന കപിലവത്ഥും ഗന്ത്വാ ഞാതിസമാഗമേ പോക്ഖരവസ്സം അട്ഠുപ്പത്തിം കത്വാ വേസ്സന്തരജാതകം (ജാ॰ ൨.൨൨.ഫ്നൗ ആദയോ) കഥേത്വാ ദുതിയദിവസേ പിണ്ഡായ പവിട്ഠോ "ഉത്തിട്ഠേ നപ്പമജ്ജേയ്യാ"തി (ധ॰ പ॰ ഫ്നവ്വ) ഗാഥായ പിതരം സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠാപേത്വാ നിവേസനം ഗന്ത്വാ "ധമ്മഞ്ചരേ സുചരിത"ന്തി (ധ॰ പ॰ ഫ്നൻ) ഗാഥായ മഹാപജാപതിം സോതാപത്തിഫലേ രാജാനം സകദാഗാമിഫലേ പതിട്ഠാപേത്വാ തതിയദിവസേ നന്ദകുമാരസ്സ അഭിസേകഗേഹപവേസനആവാഹമങ്ഗലേസു വത്തമാനേസു പിണ്ഡായ പാവിസി. സത്ഥാ നന്ദകുമാരസ്സ ഹത്ഥേ പത്തം ദത്വാ മങ്ഗലം വത്വാ തസ്സ ഹത്ഥതോ പത്തം അഗ്ഗഹേത്വാവ വിഹാരം ഗതോ , തം പത്തഹത്ഥം വിഹാരം ആഗതം അനിച്ഛമാനംയേവ പബ്ബാജേത്വാ തഥാപബ്ബാജിതത്തായേവ അനഭിരതിയാ പീളിതം ഞത്വാ ഉപായേന തസ്സ തം അനഭിരതിം വിനോദേസി. സോ യോനിസോ പടിസങ്ഖായ വിപസ്സനം പട്ഠപേത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹത്തം പാപുണി. ഥേരോ പുന ദിവസേ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ ഏ്വവമാഹ - "യം മേ, ഭന്തേ, ഭഗവാ പാടിഭോഗോ പഞ്ചന്നം അച്ഛരാസതാനം പടിലാഭായ കകുടപാദാനം, മുഞ്ചാമഹം, ഭന്തേ, ഭഗവന്തം ഏ്വതസ്മാ പടിസ്സവാ"തി. ഭഗവാപി "യദേവ തേ, നന്ദ, അനുപാദായ ആസവേഹി ചിത്തം വിമുത്തം, തദാഹം മുത്തോ ഏ്വതസ്മാ പടിസ്സവാ"തി ആഹ. അഥസ്സ ഭഗവാ സവിസേസം ഇന്ദ്രിയേസു ഗുത്തദ്വാരതം ഞത്വാ തം ഗുണം വിഭാവേന്തോ "ഏ്വതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഭിക്ഖൂനം ഇന്ദ്രിയേസു ഗുത്തദ്വാരാനം യദിദം നന്ദോ"തി (അ॰ നി॰ ൧.൨൧൯, ൨൩൦) ഇന്ദ്രിയേസു ഗുത്തദ്വാരഭാവേന നം ഏ്വതദഗ്ഗേ ഠപേസി. ഥേരോ ഹി "ഇന്ദ്രിയാസംവരം നിസ്സായ ഇമം വിപ്പകാരം പത്തോ, തമഹം സുട്ഠു നിഗ്ഗണ്ഹിസ്സാമീ"തി ഉസ്സാഹജാതോ ബലവഹിരോത്തപ്പോ തത്ഥ ച കതാധികാരത്താ ഇന്ദ്രിയസംവരേ ഉക്കംസപാരമിം അഗമാസി.

൨൭. ഏ്വവം സോ ഏ്വതദഗ്ഗട്ഠാനം പത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സപ്പത്തോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ**തിആദിമാഹ. **വത്ഥം ഖോമം മയാ ദിന്ന**ന്തി ഖോമരട്ഠേ ജാതം വത്ഥം ഭഗവതി ചിത്തപ്പസാദേന ഗാരവബഹുമാനേന മയാ പരമസുഖുമം ഖോമവത്ഥം ദിന്നന്തി അത്ഥോ. **സയമ്ഭുസ്സാ**തി സയമേവ ഭൂതസ്സ ജാതസ്സ അരിയായ ജാതിയാ നിബ്ബത്തസ്സ. **മഹേസിനോ**തി മഹന്തേ സീലസമാധിപഞ്ഞാവിമുത്തിവിമുത്തിഞാണദസ്സനക്ഖന്ധേ ഏ്വസി ഗവേസീതി മഹേസി, തസ്സ മഹേസിനോ സയമ്ഭുസ്സ ചീവരത്ഥായ ഖോമവത്ഥം മയാ ദിന്നന്തി സമ്ബന്ധോ.

൨൬. **തം മേ ബുദ്ധോ വിയാകാസീതി** ഏത്ഥ തന്തി സാമ്യത്ഥേ ഉപയോഗവചനം, തസ്സ വത്ഥദായകസ്സ മേ ദാനഫലം വിസേസേന അകാസി കഥേസി ബുദ്ധോതി അത്ഥോ. **ജലജുത്തമനാമകോതി** പദുമുത്തരനാമകോ. "ജലരുത്തമനായകോ"തിപി പാഠോ, തസ്സ ജലമാനാനം ദേവബ്രഹ്മാനം ഉത്തമനായകോ പധാനോതി അത്ഥോ. **ഇമിനാ വത്ഥദാനേനാതി** ഇമിനാ വത്ഥദാനസ്സ നിസ്സന്ദേന ത്വം അനാഗതേ **ഹേമവണ്ണോ** സുവണ്ണവണ്ണോ ഭവിസ്സസി.

൨൯. **ദ്വേ സമ്പത്തിം അനുഭോത്വാതി** ദിബ്ബമനുസ്സസങ്ഖാതാ ദ്വേ സമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ. **കുസലമൂലേഹി ചോദിതോതി** കുസലാവയവേഹി കുസലകോട്ഠാസേഹി ചോദിതോ പേസിതോ, "ത്വം ഇമിനാ പുഞ്ഞേന സത്ഥു കുലം പസവാഹീ"തി പേസിതോ വിയാതി അത്ഥോ. "ഗോതമസ്സ ഭഗവതോ കനിട്ഠോ ത്വം ഭവിസ്സസീ"തി ബ്യാകാസീതി സമ്ബന്ധോ.

൩൦. **രാഗരത്തോ സുഖസീലോതി** കിലേസകാമേഹി രത്തോ അല്ലീനോ കായസുഖചിത്തസുഖാനുഭവനസഭാവോ. **കാമേസു ഗേധമായുതോതി** വത്ഥുകാമേസു ഗേധസങ്ഖാതായ തണ്ഹായ ആയുതോ യോജിതോതി അത്ഥോ. **ബുദ്ധേന ചോദിതോ സന്തോ, തദാ ത്വന്തി** യസ്മാ കാമേസു ഗേധിതോ, **തദാ** തസ്മാ ത്വം അത്തനോ ഭാതുകേന ഗോതമബുദ്ധേന ചോദിതോ പബ്ബജ്ജായ ഉയ്യോജിതോ തസ്സ സന്തികേ പബ്ബജിസ്സസീതി സമ്ബന്ധോ.

൩൧. **പബ്ബജിത്വാന ത്വം തത്ഥാതി** തസ്മിം ഗോതമസ്സ ഭഗവതോ സാസനേ ത്വം പബ്ബജിത്വാ **കുസലമൂലേന** മൂലഭൂതേന പുഞ്ഞസമ്ഭാരേന **ചോദിതോ** ഭാവനായം നിയോജിതോ **സബ്ബാസവേ** സകലാസവേ **പരിഞ്ഞായ** ജാനിത്വാ പജഹിത്വാ അനാമയോ നിദ്ദുക്ഖോ **നിബ്ബായിസ്സസി** അദസ്സനം പാപേസ്സസി, അപണ്ണത്തികഭാവം ഗമിസ്സസീതി അത്ഥോ.

൩൨. **സതകപ്പസഹസ്സമ്ഹീതി** ഇതോ കപ്പതോ പുബ്ബേ സതകപ്പാധികേ സഹസ്സമേ കപ്പമ്ഹി ചേളനാമകാ ചത്താരോ ചക്കവത്തിരാജാനോ അഹേസുന്തി അത്ഥോ. **സട്ഠി കപ്പസഹസ്സാനീതി** കപ്പസഹസ്സാനി സട്ഠി ച അതിക്കമിത്വാ ഹേട്ഠാ ഏകസ്മിം കപ്പേ ചത്താരോ ജനാ ഉപചേളാ നാമ ചക്കവത്തിരാജാനോ ചതൂസു ജാതീസു അഹേസുന്തി അത്ഥോ.

൩൩. **പഞ്ചകപ്പസഹസ്സമ്ഹീതി** പഞ്ചകപ്പാധികേ സഹസ്സമേ കപ്പമ്ഹി ചേളാ നാമ ചത്താരോ ജനാ ചക്കവത്തിരാജാനോ സത്തഹി രതനേഹി സമ്പന്നാ സമങ്ഗീഭൂതാ ജമ്ബുദീപഅപരഗോയാനഉത്തരകുരുപുബ്ബവിദേഹദീപസങ്ഖാതേ **ചതുദീപമ്ഹി ഇസ്സരാ** പധാനാ വിസും അഹേസുന്തി അത്ഥോ. സേസം വുത്തനയമേവാതി.

നന്ദത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൪. ചൂളപന്ഥകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോതിആദികം ആയസ്മതോ ചൂളപന്ഥകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ യദേത്ഥ അട്ഠുപ്പത്തിവസേന വത്തബ്ബം, തം അട്ഠകനിപാതേ

മഹാപന്ഥകവത്ഥുസ്മിം (ഥേരഗാ॰ ൫൫൭ ആദയോ) വുത്തമേവ. അയം പന വിസേസോ - മഹാപന്ഥകത്ഥേരോ അരഹത്തം പത്വാ ഫലസമാപത്തിസുഖേന വീതിനാമേന്തോ ചിന്തേസി - ''കഥം നു ഖോ സക്കാ ചൂളപന്ഥകമ്പി ഇമസ്മിം സുഖേ പതിട്ഠാപേതു''ന്തി. സോ അത്തനോ അയ്യകം ധനസേട്ഠിം ഉപസങ്കമിത്വാ ആഹ - ''സചേ, മഹാസേട്ഠി , അനുജാനാഥ, അഹം ചൂളപന്ഥകം പബ്ബാജേയ്യ''ന്തി. ''പബ്ബാജേഥ, ഭന്തേ''തി. ഥേരോ തം പബ്ബാജേസി. സോ ദസസു സീലേസു പതിട്ഠിതോ ഭാതു സന്തികേ -

> ''പദുമം യഥാ കോകനദം സുഗന്ധം, പാതോ സിയാ ഫുല്ലമവീതഗന്ധം;
> അങ്ഗീരസം പസ്സ വിരോചമാനം, തപന്തമാദിച്ചമിവന്തലിക്ഖേ''തി. (സം॰ നി॰ ൧.൧൨൩; അ॰ നി॰ ൫.൧൯൫) -

ഗാഥം ഉഗ്ഗണ്ഹന്തോ ചതൂഹി മാസേഹി ഉഗ്ഗഹേതും നാസക്ഖി, ഗഹിതമ്പി ഹദയേ ന തിട്ഠതി. അഥ നം മഹാപന്ഥകോ, ''ചൂളപന്ഥക, ത്വം ഇമസ്മിം സാസനേ അഭബ്ബോ, ചതൂഹി മാസേഹി ഏകം ഗാഥമ്പി ഗഹേതും ന സക്കോസി, പബ്ബജിതകിച്ചം പന ത്വം കഥം മത്ഥകം പാപേസ്സസി, നിക്ഖമ ഇതോ''തി സോ ഥേരേന പണാമിതോ ദ്വാരകോട്ഠകസമീപേ രോദമാനോ അട്ഠാസി.

തേന ച സമയേന സത്ഥാ ജീവകമ്ബവനേ വിഹരതി. അഥ ജീവകോ പുരിസം പേസേസി - ''ഗച്ഛ, പഞ്ചഹി ഭിക്ഖുസതേഹി സദ്ധിം സത്ഥാരം നിമന്തേഹീ''തി. തേന ച സമയേന ആയസ്മാ മഹാപന്ഥകോ ഭത്തുദ്ദേസകോ ഹോതി. സോ ''പഞ്ചന്നം ഭിക്ഖുസതാനം ഭിക്ഖം പടിച്ഛഥാ''തി വുത്തോ ''ചൂളപന്ഥകം ഠപേത്വാ സേസാനം പടിച്ഛാമീ''തി ആഹ. തം സുത്വാ ചൂളപന്ഥകോ ഭിയ്യോസോമത്തായ ദോമനസ്സപ്പത്തോ അഹോസി. സത്ഥാ തസ്സ ചിത്തക്ഖേദം ഞത്വാ ''ചൂളപന്ഥകോ മയാ കതേന ഉപായേന ബുജ്ഝിസ്സതീ''തി തസ്സ അവിദൂരട്ഠാനേ അത്താനം ദസ്സേത്വാ ''കിം, പന്ഥക, രോദസീ''തി പുച്ഛി. ''ഭാതാ മം, ഭന്തേ, പണാമേതീ''തി ആഹ. ''പന്ഥക, മാ ചിന്തയി, മമ സാസനേ തുയ്ഹം പബ്ബജ്ജാ, ഏഹി ഇമം ഗഹേത്വാ 'രജോഹരണം, രജോഹരണ'ന്തി മനസി കരോഹീ''തി ഇദ്ധിയാ സുദ്ധം ചോളക്ഖണ്ഡം അഭിസങ്ഖരിത്വാ അദാസി. സോ സത്ഥാരാ ദിന്നം ചോളക്ഖണ്ഡം ''രജോഹരണം, രജോഹരണ''ന്തി ഹത്ഥേന പരിമജ്ജന്തോ നിസീദി. തസ്സ തം പരിമജ്ജന്തസ്സ കിലിട്ഠധാതുകം ജാതം, പുന പരിമജ്ജന്തസ്സ ഉക്ഖലിപരിപുഞ്ഛനസദിസം ജാതം. സോ ഞാണപരിപാകത്താ ഏവം ചിന്തേസി - ''ഇദം ചോളക്ഖണ്ഡം പകതിയാ പരിസുദ്ധം, ഇമം ഉപാദിണ്ണകസരീരം നിസ്സായ കിലിട്ഠം അഞ്ഞഥാ ജാതം, തസ്മാ അനിച്ചം യഥാപേതം, ഏവം ചിത്തമ്പീ''തി ഖയവയം പട്ഠപേത്വാ തസ്മിംയേവ നിമിത്തേ ഝാനാനി നിബ്ബത്തേത്വാ ഝാനപാദകം കത്വാ വിപസ്സനം പട്ഠപേത്വാ സഹ പടിസമ്ഭിദാഹി അരഹത്തം പാപുണി. അരഹത്തപത്തസ്സേവസ്സ തേപിടകം പഞ്ചാഭിഞ്ഞാ ച ആഗമിംസു.

സത്ഥാ ഏകൂനേഹി പഞ്ചഭിക്ഖുസതേഹി സദ്ധിം ഗന്ത്വാ ജീവകസ്സ നിവേസനേ പഞ്ഞത്തേ ആസനേ നിസീദി. ചൂളപന്ഥകോ പന അത്തനോ ഭിക്ഖായ അപ്പടിച്ഛിതത്താ ഏവ ന ഗതോ. ജീവകോ യാഗും ദാതും ആരഭി. സത്ഥാ ഹത്ഥേന പത്തം പിദഹി. ''കസ്മാ, ഭന്തേ, ന ഗണ്ഹഥാ''തി വുത്തേ ''വിഹാരേ ഏകോ ഭിക്ഖു അത്ഥി, ജീവകാ''തി. സോ പുരിസം പേസേസി - ''ഗച്ഛ, ഭണേ, വിഹാരേ നിസിന്നം അയ്യം ഗഹേത്വാ ഏഹീ''തി.

ചൂളപന്ഥകത്ഥേരോപി രൂപേന കിരിയായ ച ഏകമ്പി ഏകേന അസദിസം ഭിക്ഖുസഹസ്സം നിമ്മിനിത്വാ നിസീദി. സോ പുരിസോ വിഹാരേ ഭിക്ഖൂനം ബഹുഭാവം ദിസ്വാ ഗന്ത്വാ ജീവകസ്സ കഥേസി - "ഇമസ്മാ ഭിക്ഖുസങ്ഘാ വിഹാരേ ഭിക്ഖുസങ്ഘോ ബഹുതരോ, പക്കോസിതബ്ബം അയ്യം ന ജാനാമീ"തി. ജീവകോ സത്ഥാരം പുച്ഛി - "കോ നാമോ, ഭന്തേ, വിഹാരേ നിസിന്നോ ഭിക്ഖൂ"തി? "ചൂളപന്ഥകോ നാമ, ജീവകാ"തി. "ഗച്ഛ, ഭണേ, 'ചൂളപന്ഥകോ നാമ കതരോ'തി പുച്ഛിത്വാ തം ആനേഹീ"തി. സോ വിഹാരം ഗന്ത്വാ "ചൂളപന്ഥകോ നാമ കതരോ, ഭന്തേ"തി പുച്ഛി. "അഹം ചൂളപന്ഥകോ, അഹം ചൂളപന്ഥകോ"തി ഏകപ്പഹാരേന ഭിക്ഖുസഹസ്സമ്പി കഥേസി. സോ പുനാഗന്ത്വാ തം പവത്തിം ജീവകസ്സ ആരോചേസി ജീവകോ പടിവിദ്ധസച്ചത്താ "ഇദ്ധിമാ മഞ്ഞേ, അയ്യോ"തി നയതോ ഞത്വാ "ഗച്ഛ, ഭണേ, പഠമം കഥേന്തം അയ്യമേവ 'തുമ്ഹേ സത്ഥാ പക്കോസതീ'തി വത്വാ ചീവരകണ്ണേ ഗണ്ഹാഹീ"തി ആഹ. സോ വിഹാരം ഗന്ത്വാ തഥാ അകാസി. താവദേവ നിമ്മിതഭിക്ഖൂ അന്തരധായിംസു. സോ ഥേരം ഗഹേത്വാ അഗമാസി.

സത്ഥാ തസ്മിം ഖണേ യാഗുഞ്ച ഖജ്ജകാദിഭേദഞ്ച പടിഗ്ഗണ്ഹി. കതഭത്തകിച്ചോ ഭഗവാ ആയസ്മന്തം ചൂളപന്ഥകം ആണാപേസി "അനുമോദനം കരോഹീ"തി. സോ പഭിന്നപടിസമ്ഭിദോ സിനേരും ഗഹേത്വാ മഹാസമുദ്ദം മന്ഥേന്തോ വിയ തേപിടകം ബുദ്ധവചനം സങ്ഖോഭേന്തോ സത്ഥു അജ്ഝാസയം ഗണ്ഹന്തോ അനുമോദനം അകാസി. ദസബലേ ഭത്തകിച്ചം കത്വാ വിഹാരം ഗതേ ധമ്മസഭായം കഥാ ഉദപാദി 'അഹോ ബുദ്ധാനം ആനുഭാവോ, യത്ര ഹി നാമ ചത്താരോ മാസേ ഏകഗാഥം ഗഹേതും അസക്കോന്തമ്പി ലഹുകേന ഖണേനേവ ഏവം മഹിദ്ധികം അകംസൂ'തി, തഥാ ഹി ജീവകസ്സ നിവേസനേ നിസിന്നോ ഭഗവാ 'ഏവം ചൂളപന്ഥകസ്സ ചിത്തം സമാഹിതം, വീഥിപടിപന്നാ വിപസ്സനാ'തി ഞത്വാ യഥാനിസിന്നോയേവ അത്താനം ദസ്സേത്വാ, 'പന്ഥക, നേവായം പിലോതികാ കിലിട്ഠാ രജാനുകിണ്ണാ, ഇതോ പന അഞ്ഞോപി അരിയസ്സ വിനയേ സംകിലേസോ രജോ'തി ദസ്സേന്തോ -

"രാഗോ രജോ ന ച പന രേണു വുച്ചതി, രാഗസ്സേതം അധിവചനം രജോതി;
ഏതം രജം വിപ്പജഹിത്വാ ഭിക്ഖവോ, വിഹരന്തി തേ വിഗതരജസ്സ സാസനേ.

"ദോസോ രജോ...പേ॰... വിഗതരജസ്സ സാസനേ.

"മോഹോ രജോ...പേ॰... വിഗതരജസ്സ സാസനേ"തി. (മഹാനി॰ ൨൦൯; ചൂളനി॰ ഉദയമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസ ൭൪) -

ഇമാ തിസ്സോ ഗാഥായോ അഭാസി. ഗാഥാപരിയോസാനേ ചൂളപന്ഥകോ സഹപടിസമ്ഭിദാഹി അരഹത്തം പാപുണീതി. സത്ഥാ തേസം ഭിക്ഖൂനം കഥാസല്ലാപം സുത്വാ ആഗന്ത്വാ ബുദ്ധാസനേ നിസീദിത്വാ "കിം വദേഥ, ഭിക്ഖവേ"തി പുച്ഛിത്വാ "ഇമം നാമ, ഭന്തേ"തി വുത്തേ "ഭിക്ഖവേ, ചൂളപന്ഥകേന ഇദാനി മയ്ഹം ഓവാദേ ഠത്വാ ലോകുത്തരദായജ്ജം ലദ്ധം, പുബ്ബേ പന ലോകിയദായജ്ജം ലദ്ധ"ന്തി വത്വാ തേഹി യാചിതോ ചൂളസേട്ഠിജാതകം (ജാ॰ ൧.൧.൪) കഥേസി. അപരഭാഗേ നം സത്ഥാ

അരിയഗണപരിവുതോ ധമ്മാസനേ നിസിന്നോ മനോമയം കായം അഭിനിമ്മിനന്താനം ഭിക്ഖൂനം ചേതോവിവട്ടകുസലാനഞ്ച അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേസി.

൩൭. ഏവം സോ പത്തഏതദഗ്ഗട്ഠാനോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ പീതിസോമനസ്സവസേന പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ പുരിമപദദ്വയം വുത്തത്ഥമേവ. **ഗണമ്ഹാ വൂപകട്ഠോ സോ**തി സോ പദുമുത്തരോ നാമ സത്ഥാ ഗണമ്ഹാ മഹതാ ഭിക്ഖുസമൂഹതോ വൂപകട്ഠോ വിസും ഭൂതോ വിവേകം ഉപഗതോ. **തദാ** മമ താപസകാലേ **ഹിമവന്തേ** ഹിമാലയപബ്ബതസമീപേ **വസി** വാസം കപ്പേസി, ചതൂഹി ഇരിയാപഥേഹി വിഹാസീതി അത്ഥോ.

൩൮. **അഹമ്പി…പേ॰… തദാ**തി യദാ സോ ഭഗവാ ഹിമവന്തം ഉപഗന്ത്വാ വസി, തദാ അഹമ്പി ഹിമവന്തസമീപേ കതഅസ്സമേ **ആ** സമന്തതോ കായചിത്തപീളാസങ്ഖാതാ പരിസ്സയാ സമന്തി ഏത്ഥാതി **അസ്സമോ**തി ലദ്ധനാമേ അരഞ്ഞാവാസേ വസാമീതി സമ്ബന്ധോ. **അചിരാഗതം മഹാവീര**ന്തി അചിരം ആഗതം മഹാവീരിയവന്തം **ലോകനായകം** പധാനം തം ഭഗവന്തം ഉപേസിന്തി സമ്ബന്ധോ, ആഗതക്ഖണേയേവ ഉപാഗമിന്തി അത്ഥോ.

൩൯. **പുപ്ഫച്ഛത്തം ഗഹേത്വാനാ**തി ഏവം ഉപഗച്ഛന്തോ ച പദുമുപ്പലപുപ്ഫാദീഹി ഛാദിതം പുപ്ഫമയം ഛത്തം ഗഹേത്വാ **നരാസഭം** നരാനം സേട്ഠം ഭഗവന്തം ഛാദേന്തോ **ഉപഗച്ഛിം** സമീപം ഗതോസ്മീതി അത്ഥോ. **സമാധിം സമാപജ്ജന്ത**ന്തി രൂപാവചരസമാധിജ്ഝാനം സമാപജ്ജന്തം അപ്പേത്വാ നിസിന്നസ്സ അന്തരായം അഹം അകാസിന്തി സമ്ബന്ധോ.

൩൮. **ഉഭോ ഹത്ഥേഹി പഗ്ഗയ്ഹാ**തി തം സുസജ്ജിതം പുപ്ഫച്ഛത്തം ദ്വീഹി ഹത്ഥേഹി ഉക്ഖിപിത്വാ അഹം ഭഗവതോ അദാസിന്തി സമ്ബന്ധോ. **പടിഗ്ഗഹേസീ**തി തം മയാ ദിന്നം പുപ്ഫച്ഛത്തം പദുമുത്തരോ ഭഗവാ സമ്പടിച്ഛി, സാദരം സാദിയീതി അത്ഥോ.

൪൧. **സതപത്തഛത്തം പഗ്ഗയ്ഹാ**തി ഏകേകസ്മിം പദുമപുപ്ഫേ സതസതപത്താനം വസേന സതപത്തേഹി പദുമപുപ്ഫേഹി ഛാദിതം പുപ്ഫച്ഛത്തം പകാരേന ആദരേന ഗഹേത്വാ താപസോ മമ അദാസീതി അത്ഥോ. **തമഹം കിത്തയിസ്സാമീ**തി തം താപസം അഹം കിത്തയിസ്സാമി പാകടം കരിസ്സാമീതി അത്ഥോ. മമ **ഭാസതോ** ഭാസമാനസ്സ വചനം സുണോഥ മനസി കരോഥ.

൪൨. **പഞ്ചവീസതികപ്പാനീ**തി ഇമിനാ പുപ്ഫച്ഛത്തദാനേന പഞ്ചവീസതിവാരേ താവതിംസഭവനേ സക്കോ ഹുത്വാ ദേവരജ്ജം കരിസ്സതീതി സമ്ബന്ധോ. **ചതുത്തിംസതിക്ഖത്തുഞ്ചാ**തി ചതുത്തിംസതിവാരേ മനുസ്സലോകേ ചക്കവത്തീ രാജാ ഭവിസ്സതി.

൪൩. **യം യം യോനി**ന്തി മനുസ്സയോനിആദീസു യം യം ജാതിം **സംസരതി** ഗച്ഛതി ഉപപജ്ജതി. തത്ഥ തത്ഥ യോനിയം **അബ്ഭോകാസേ** സുഞ്ഞട്ഠാനേ **പതിട്ഠന്തം** നിസിന്നം ഠിതം വാ പദുമം **ധാരയിസ്സതി** ഉപരി ഛാദയിസ്സതീതി അത്ഥോ.

൪൩. പകാസിതേ പാവചനേതി തേന ഭഗവതോ സകലപിടകത്തയേ പകാസിതേ ദീപിതേ **മനുസ്സത്തം** മനുസ്സജാതിം **ലഭിസ്സതി** ഉപപജ്ജിസ്സതി. **മനോമയമ്ഹി കായമ്ഹീ**തി മനേന ഝാനചിത്തേന നിബ്ബത്തോതി മനോമയോ, യഥാ ചിത്തം പവത്തതി, തഥാ കായം പവത്തേതി ചിത്തഗതികം കരോതീതി അത്ഥോ. തമ്ഹി മനോമയേ കായമ്ഹി സോ താപസോ ചൂളപന്ഥകോ നാമ ഹുത്വാ ഉത്തമോ അഗ്ഗോ ഭവിസ്സതീതി അത്ഥോ. സേസം ഹേട്ഠാ വുത്തത്താ ഉത്താനത്താ ച സുവിഞ്ഞേയ്യമേവ.

൪൫. സരിം കോകനദം അഹന്തി അഹം ഭഗവതോ നിമ്മിതചോളകം പരിമജ്ജന്തോ കോകനദം പദുമം സരിന്തി അത്ഥോ. **തത്ഥ ചിത്തം വിമുച്ചി മേതി** തസ്മിം കോകനദേ പദുമേ മയ്ഹം ചിത്തം അധിമുച്ചി അല്ലീനോ, തതോ അഹം അരഹത്തം പാപുണിന്തി സമ്ബന്ധോ.

൪൬. അഹം മനോമയേസു ചിത്തഗതികേസു കായേസു **സബ്ബത്ഥ** സബ്ബേസു **പാരമിം** പരിയോസാനം **ഗതോ** പത്തോതി സമ്ബന്ധോ. സേസം വുത്തനയമേവാതി.

ചൂളപന്ഥകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. പിലിന്ദവച്ഛത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

നിബ്ബുതേ ലോകനാഥമ്ഹീതിആദികം ആയസ്മതോ പിലിന്ദവച്ഛത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഹംസവതീനഗരേ മഹാഭോഗകുലേ നിബ്ബത്തോ ഹേട്ഠാ വുത്തനയേന സത്ഥു സന്തികേ ധമ്മം സുണന്തോ സത്ഥാരം ഏകം ഭിക്ഖും ദേവതാനം പിയമനാപഭാവേന അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേന്തം ദിസ്വാ തം ഠാനന്തരം പത്ഥേത്വാ യാവജീവം കുസലം കത്വാ തതോ ചുതോ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ സുമേധസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ. പരിനിബ്ബുതേ ഭഗവതി തസ്സ ഥൂപം പൂജേത്വാ സങ്ഘസ്സ മഹാദാനം പവത്തേത്വാ തതോ ചവിത്വാ ദേവമനുസ്സേസു ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ അനുപ്പന്നേ ബുദ്ധേ ചക്കവത്തീ രാജാ ഹുത്വാ മഹാജനം പഞ്ചസീലേസു പതിട്ഠാപേത്വാ സഗ്ഗപരായനം അകാസി. സോ അനുപ്പന്നേയേവ അമ്ഹാകം ഭഗവതി സാവത്ഥിയം ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തി, **പിലിന്ദോ**തിസ്സ നാമം അകംസു. **വച്ഛോ**തി ഗോത്തം. സോ അപരഭാഗേ **പിലിന്ദവച്ഛോ**തി പഞ്ഞായിത്ഥ. സംസാരേ പന സംവേഗബഹുലതായ പരിബ്ബാജകപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ ചൂളഗന്ധാരം നാമ വിജ്ജം സാധേത്വാ തായ വിജ്ജായ ആകാസചാരീ പരചിത്തവിദൂ ച ഹുത്വാ രാജഗഹേ ലാഭഗ്ഗയസഗ്ഗപത്തോ പടിവസതി.

അഥ അമ്ഹാകം ഭഗവാ അഭിസമ്ബുദ്ധോ ഹുത്വാ അനുക്കമേന രാജഗഹം ഉപഗതോ. തതോ പട്ഠായ ബുദ്ധാനുഭാവേന തസ്സ സാ വിജ്ജാ ന സമ്പജ്ജതി, അത്തനോ കിച്ചം ന സാധേതി. സോ ചിന്തേസി - ''സുതം ഖോ പനേതം ആചരിയപാചരിയാനം ഭാസമാനാനം 'യത്ഥ മഹാഗന്ധാരവിജ്ജാ ധരതി , തത്ഥ ചൂളഗന്ധാരവിജ്ജാ ന സമ്പജ്ജതീ'തി സമണസ്സ പന ഗോതമസ്സ ആഗതകാലതോ പട്ഠായ നായം മമ വിജ്ജാ സമ്പജ്ജതി, നിസ്സംസയം സമണോ ഗോതമോ മഹാഗന്ധാരവിജ്ജം ജാനാതി, യംനൂനാഹം തം പയിരുപാസിത്വാ തസ്സ

സന്തികേ തം വിജ്ജം പരിയാപുണേയ്യ”ന്തി. സോ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ ഏതദവോച - “അഹം, മഹാസമണ, തവ സന്തികേ ഏകം വിജ്ജം പരിയാപുണിതുകാമോ, ഓകാസം മേ കരോഹീ”തി. “തേന ഹി മമ സന്തികേ പബ്ബജാഹീ”തി ആഹ. സോ “വിജ്ജായ പരികമ്മം പബ്ബജ്ജാ”തി മഞ്ഞമാനോ പബ്ബജി. തസ്സ ഭഗവാ ധമ്മം കഥേത്വാ ചരിതാനുകൂലം കമ്മട്ഠാനം അദാസി. സോ ഉപനിസ്സയസമ്പന്നതായ നചിരസ്സേവ വിപസ്സനം പട്ഠപേത്വാ അരഹത്തം പാപുണി.

൧. യാ പന പുരിമജാതിയം തസ്സോവാദേ ഠത്വാ സഗ്ഗേ നിബ്ബത്താ ദേവതാ, താ കതഞ്ഞുതം നിസ്സായ തസ്മിം സഞ്ജാതബഹുമാനാ സായം പാതം ഥേരം പയിരുപാസിത്വാ ഗച്ഛന്തി. തസ്മാ നം ഭഗവാ ദേവതാനം അതിവിയ പിയമനാപഭാവേന അഗ്ഗഭാവേ ഠപേസി “ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഭിക്ഖൂനം ദേവതാനം പിയമനാപാനം യദിദം പിലിന്ദവച്ഛോ”തി (അം॰ നി॰ ൧.൨൦൯, ൨൧൨). ഏവം സോ പത്തഅഗ്ഗട്ഠാനോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം അനുസ്സരിത്വാ പീതിസോമനസ്സവസേന പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **നിബ്ബുതേ ലോകനാഥമ്ഹീ**തിആദിമാഹ.

തത്ഥ കാമരൂപാരൂപലോകസ്സ നാഥോ പധാനോതി **ലോകനാഥോ**. മേധാ വുച്ചന്തി സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണഅനാവരണഞാണാദയോ, സുന്ദരാ, പസട്ഠാ വാ മേധാ യസ്സ സോ **സുമേധോ,** അഗ്ഗോ ച സോ പുഗ്ഗലോ ചാതി **അഗ്ഗപുഗ്ഗലോ,** തസ്മിം സുമേധേ ലോകനായകേ അഗ്ഗപുഗ്ഗലേ ഖന്ധപരിനിബ്ബാനേന നിബ്ബുതേ സതീതി സമ്ബന്ധോ. **പസന്നചിത്തോ സുമനോ**തി സദ്ധായ പസാദിതചിത്തോ സോമനസ്സേന സുന്ദരമനോ അഹം തസ്സ സുമേധസ്സ ഭഗവതോ **ഥൂപപൂജം** ചേതിയപൂജം അകാസിന്തി അത്ഥോ.

൨. **യേ ച ഖീണാസവാ തത്ഥാ**തി തസ്മിം സമാഗമേ യേ ച ഖീണാസവാ പഹീനകിലേസാ **ഛളഭിഞ്ഞാ** ഛഹി അഭിഞ്ഞാഹി സമന്നാഗതാ **മഹിദ്ധികാ** മഹന്തേഹി ഇദ്ധീഹി സമന്നാഗതാ സന്തി, **തേ** സബ്ബേ ഖീണാസവേ അഹം തത്ഥ **സമാനേത്വാ** സുട്ഠു ആദരേന ആനേത്വാ **സങ്ഘഭത്തം** സകലസങ്ഘസ്സ ദാതബ്ബഭത്തം **അകാസിം** തേസം ഭോജേസിന്തി അത്ഥോ.

൩. **ഉപട്ഠാകോ തദാ അഹൂ**തി തദാ മമ സങ്ഘഭത്തദാനകാലേ സുമേധസ്സ ഭഗവതോ നാമേന സുമേധോ നാമ ഉപട്ഠാകസാവകോ അഹു അഹോസീതി അത്ഥോ. സോ സാവകോ മയ്ഹം പൂജാസക്കാരം **അനുമോദിത്ഥ** അനുമോദിതോ ആനിസംസം കഥേസീതി അത്ഥോ.

൪. **തേന ചിത്തപ്പസാദേനാ**തി തേന ഥൂപപൂജാകരണവസേന ഉപ്പന്നേന ചിത്തപ്പസാദേന ദേവലോകേ ദിബ്ബവിമാനം **ഉപപജ്ജിം** ഉപഗതോ അസ്മീതി അത്ഥോ, തത്ഥ നിബ്ബത്തോമ്ഹീതി വുത്തം ഹോതി. **ഛളാസീതിസഹസ്സാനീ**തി തസ്മിം വിമാനേ ഛ അസീതിസഹസ്സാനി ദേവച്ഛരായോ **മേ** മയ്ഹം ചിത്തം **രമിംസു** രമാപേസുന്തി സമ്ബന്ധോ.

൫. **മമേവ അനുവത്തന്തീ**തി താ അച്ഛരായോ **സബ്ബകാമേഹി** ദിബ്ബേഹി രൂപാദിവത്ഥുകാമേഹി ഉപട്ഠഹന്തിയോ മമം ഏവ അനുവത്തന്തി മമ വചനം അനുകരോന്തി **സദാ** നിച്ചകാലന്തി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

പിലിന്ദവച്ഛത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

ൽ. രാഹുലത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോതിആദികം ആയസ്മതോ രാഹുലത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി ആയസ്മാ പുരിമജിനവരേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്വാ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുണന്തോ സത്ഥാരം ഏകം ഭിക്ഖും സിക്ഖാകാമാനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേന്തം ദിസ്വാ സയമ്പി തം ഠാനന്തരം പത്ഥേന്തോ സേനാസനവിസോധനവിജ്ജോതനാദികം ഉളാരം പുഞ്ഞം കത്വാ പണിധാനം അകാസി. സോ തതോ ചവിത്വാ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ അമ്ഹാകം ബോധിസത്തം പടിച്ച യസോധരായ ദേവിയാ കുച്ഛിമ്ഹി നിബ്ബത്തിത്വാ **രാഹുലോ**തി ലദ്ധനാമോ മഹതാ ഖത്തിയപരിവാരേന വഡ്ഢി. തസ്സ പബ്ബജ്ജാവിധാനം ഖന്ധകേ (മഹാവ॰ ൧൦൫) ആഗതമേവ. സോ പബ്ബജിത്വാ സത്ഥു സന്തികേ അനേകേഹി സുത്തപദേഹി സുലദ്ധോവാദോ പരിപക്കഞാണോ വിപസ്സനം ഉസ്സുക്കാപേത്വാ അരഹത്തം പാപുണി. അരഹാ പന ഹുത്വാ അത്തനോ പടിപത്തിം പച്ചവേക്ഖിത്വാ അഞ്ഞം ബ്യാകരോന്തോ -

> ‘‘ഉഭയേനേവ സമ്പന്നോ, രാഹുലഭദ്ദോതി മം വിദൂ;
> യഞ്ചമ്ഹി പുത്തോ ബുദ്ധസ്സ, യഞ്ച ധമ്മേസു ചക്ഖുമാ.
>
> ‘‘യഞ്ച മേ ആസവാ ഖീണാ, യഞ്ച നത്ഥി പുനബ്ഭവോ;
> അരഹാ ദക്ഖിണേയ്യോമ്ഹി, തേവിജ്ജോ അമതദ്ദസോ.
>
> ‘‘കാമന്ധാ ജാലപച്ഛന്നാ, തണ്ഹാഛദനഛാദിതാ;
> പമത്തബന്ധുനാ ബദ്ധാ, മച്ഛാവ കുമിനാ മുഖേ.
>
> ‘‘തം കാമം അഹമുജ്ഝിത്വാ, ഛേത്വാ മാരസ്സ ബന്ധനം;
> സമൂലം തണ്ഹമബ്ബുയ്ഹ, സീതിഭൂതോസ്മി നിബ്ബുതോ’’തി. (ഥേരഗാ॰ ൨൯൫-൨൯൮);

ചതസ്സോ ഗാഥാ അഭാസി. തത്ഥ **ഉഭയേനേവ സമ്പന്നോ**തി ജാതിസമ്പദാ പടിപത്തിസമ്പദാതി ഉഭയസമ്പത്തിയാപി സമ്പന്നോ സമന്നാഗതോ. **രാഹുലഭദ്ദോതി മം വിദൂ**തി ‘‘രാഹുലഭദ്ദോ’’തി മം സബ്രഹ്മചാരിനോ സഞ്ജാനന്തി. തസ്സ ഹി ജാതസാസനം സുത്വാ ബോധിസത്തേന, ‘‘രാഹു, ജാതോ, ബന്ധനം ജാത’’ന്തി വുത്തവചനം ഉപാദായ സുദ്ധോദനമഹാരാജാ ‘‘രാഹുലോ’’തി നാമം ഗണ്ഹി. തത്ഥ ആദിതോ പിതരാ വുത്തപരിയായമേവ ഗഹേത്വാ ആഹ - ‘‘രാഹുലഭദ്ദോതി മം വിദൂ’’തി. **ഭദ്ദോ**തി പസംസാവചനമേവ. അപരഭാഗേ സത്ഥാ തം സിക്ഖാകാമഭാവേന അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേസി ‘‘ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഭിക്ഖൂനം സിക്ഖാകാമാനം യദിദം രാഹുലോ’’തി (അ॰ നി॰ ൧.൨൦൯).

൬൮. ഏവം സോ പത്തഏതദഗ്ഗട്ഠാനോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ**തിആദിമാഹ. **സത്തഭൂമിമ്ഹി പാസാദേ**തി പസാദം സോമനസ്സം ജനേതീതി പാസാദോ. ഉപരൂപരി ഠിതാ സത്ത ഭൂമിയോ യസ്മിം പാസാദേ സോയം സത്തഭൂമി, തസ്മിം സത്തഭൂമിമ്ഹി പാസാദേ. **ആദാസം സന്ഥരിം അഹ**ന്തി ആദാസതലം നിപ്ഫാദേത്വാ ലോകജേട്ഠസ്സ ഭഗവതോ താദിനോ അഹം സന്ഥരം അദാസിം, സന്ഥരിത്വാ പൂജേസിന്തി അത്ഥോ.

൬൯. **ഖീണാസവസഹസ്സേഹീ**തി അരഹന്തസഹസ്സേഹി പരികിണ്ണോ പരിവുതോ. **ദ്വിപദിന്ദോ** ദ്വിപദാനം ഇന്ദോ സാമി നരാസഭോ മഹാമുനി ഗന്ധകുടിം തേഹി സഹ **ഉപാഗമി** പാവിസീതി അത്ഥോ.

൭൦. **വിരോചേന്തോ ഗന്ധകുടി**ന്തി തം ഗന്ധകുടിം സോഭയമാനോ ദേവാനം ദേവോ **ദേവദേവോ** നരാനം ആസഭോ **നരാസഭോ** ജേട്ഠോ സത്ഥാ ഭിക്ഖുസങ്ഘമജ്ഝേ നിസീദിത്വാ ഇമാ ബ്യാകരണഗാഥായോ **അഭാസഥ** കഥേസീതി സമ്ബന്ധോ.

൭൧. **യേനായം ജോതിതാ സേയ്യാ**തി യേന ഉപാസകേന അയം പാസാദസങ്ഖാതാ സേയ്യാ ജോതിതാ പഭാസിതാ പജ്ജലിതാ. **ആദാസോവ** കംസലോഹമയം ആദാസതലം ഇവ സുട്ഠു സമം കത്വാ സന്ഥതാ. **തം** ഉപാസകം **കിത്തയിസ്സാമി** പാകടം കരിസ്സാമീതി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവ.

൭൪. **അട്ഠാനമേതം യം താദീ**തി യം യേന കാരണേന താദീ ഇട്ഠാനിട്ഠേസു അകമ്പിയസഭാവത്താ താദീ **അഗാരേ** ഘരാവാസേ **രതിം** അല്ലീനഭാവം **അജ്ഝഗാ** പാപുണി, **ഏതം** കാരണം അട്ഠാനം അകാരണന്തി അത്ഥോ.

൭൫. **നിക്ഖമിത്വാ അഗാരസ്മാ**തി ഘരാവാസതോ നിക്ഖമിത്വാ തം തിണദലമിവ പരിച്ചജിത്വാ **സുബ്ബതോ** സുസിക്ഖിതോ പബ്ബജിസ്സതി. **രാഹുലോ നാമ നാമേനാ**തി സുദ്ധോദനമഹാരാജേന പേസിതം കുമാരസ്സ ജാതസാസനം സുത്വാ പിതരാ സിദ്ധത്ഥേന, "രാഹു ജാതോ, ബന്ധനം ജാത"ന്തി വുത്തനാമത്താ രാഹുലോ നാമാതി അത്ഥോ. "യഥാ ചന്ദസൂരിയാനം വിമാനപഭായ കിലിട്ഠകരണേന രാഹു അസുരിന്ദോ ഉപേതി ഗച്ഛതി, ഏവമേവായം മമ അഭിനിക്ഖമനപബ്ബജ്ജാദീനം അന്തരായം കരോന്തോരിവ ജാതോ"തി അധിപ്പായേന, "രാഹു ജാതോതി ആഹാ"തി ദട്ഠബ്ബം. **അരഹാ സോ ഭവിസ്സതീ**തി സോ താദിസോ ഉപനിസ്സയസമ്പന്നോ വിപസ്സനായം യുത്തപ്പയുത്തോ അരഹാ ഖീണാസവോ ഭവിസ്സതീതി അത്ഥോ.

൭൬. **കികീവ അണ്ഡം രക്ഖേയ്യാ**തി അണ്ഡം ബീജം രക്ഖമാനാ കികീ സകുണീ ഇവ അപ്പമത്തോ സീലം രക്ഖേയ്യ, **ചാമരീ വിയ വാലധി**ന്തി വാലം രക്ഖമാനാ കണ്ഡകേസു വാലേ ലഗ്ഗന്തേ ഭിന്ദനഭയേന അനാകഡ്ഢിത്വാ മരമാനാ ചാമരീ വിയ ജീവിതമ്പി പരിച്ചജിത്വാ സീലം അഭിന്ദിത്വാ രക്ഖേയ്യ. **നിപകോ സീലസമ്പന്നോ**തി നേപക്കം വുച്ചതി പഞ്ഞാ, തേന നേപക്കേന സമന്നാഗതോ നിപകോ ഖണ്ഡഛിദ്ദാദിഭാവം അപാപേത്വാ രക്ഖണതോ സീലസമ്പന്നോ ഭവിസ്സതീതി ഏവം സോ ഭഗവാ ബ്യാകരണമകാസി. സോ ഏവം പത്തഅരഹത്തഫലോ ഏകദിവസം വിവേകട്ഠാനേ നിസിന്നോ

സോമനസ്സവസേന **ഏവം രക്ഖിം മഹാമുനീ**തിആദിമാഹ. തം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

രാഹുലത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൭. ഉപസേനവങ്ഗന്തപുത്തത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പദുമുത്തരം ഭഗവന്തന്തിആദികം ആയസ്മതോ ഉപസേനവങ്ഗന്തപുത്തത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഹംസവതീനഗരേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തിത്വാ വയപ്പത്തോ സത്ഥു സന്തികം ഗന്ത്വാ ധമ്മം സുണന്തോ സത്ഥാരം ഏകം ഭിക്ഖും സമന്തപാസാദികാനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേന്തം ദിസ്വാ സത്ഥു അധികാരകമ്മം കത്വാ തം ഠാനന്തരം പത്ഥേത്വാ യാവജീവം കുസലം കത്വാ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ നാലകഗാമേ രൂപസാരീ ബ്രാഹ്മണിയാ കുച്ഛിമ്ഹി നിബ്ബത്തി, **ഉപസേനോ**തിസ്സ നാമം അഹോസി. സോ വയപ്പത്തോ തയോ വേദേ ഉഗ്ഗണ്ഹിത്വാ സത്ഥു സന്തികേ ധമ്മം സുത്വാ പടിലദ്ധസദ്ധോ പബ്ബജിത്വാ ഉപസമ്പദായ ഏകവസ്സികോ ‘‘അരിയഗബ്ഭം വഡ്ഢേമീ’’തി ഏകം കുലപുത്തം അത്തനോ സന്തികേ ഉപസമ്പാദേത്വാ തേന സദ്ധിം സത്ഥു സന്തികം ഗതോ. സത്ഥാരാ ചസ്സ തസ്സ അവസ്സികസ്സ ഭിക്ഖുനോ സദ്ധിവിഹാരികഭാവം സുത്വാ ‘‘അതിലഹും ഖോ ത്വം, മോഘപുരിസ, ബാഹുല്ലായ ആവത്തോ’’തി (മഹാവ॰ ൭൫) ഗരഹിതോ ‘‘ഇദാനാഹം യദി പരിസം നിസ്സായ സത്ഥാരാ ഗരഹിതോ, പരിസംയേവ പന നിസ്സായ സത്ഥു പസാദം കരിസ്സാമീ’’തി വിപസ്സനായ കമ്മം കരോന്തോ നചിരസ്സേവ അരഹത്തം പാപുണി. അരഹാ പന ഹുത്വാ സയമ്പി സബ്ബേ ധുതങ്ഗധമ്മേ സമാദായ വത്തതി, അഞ്ഞേപി തദത്ഥായ സമാദപേസി, തേന നം ഭഗവാ സമന്തപാസാദികാനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേസി. സോ അപരേന സമയേന കോസമ്ബിയം കലഹേ ഉപ്പന്നേ ഭിക്ഖുസങ്ഘേ ച ദ്വിധാഭൂതേ ഏകേന ഭിക്ഖുനാ തം കലഹം പരിവജ്ജിതുകാമേന ‘‘ഏതരഹി ഖോ കലഹോ ഉപ്പന്നോ, ഭിക്ഖുസങ്ഘോ ച ദ്വിധാഭൂതോ, കഥം നു ഖോ മയാ പടിപജ്ജിതബ്ബ’’ന്തി പുട്ഠോ വിവേകവാസതോ പട്ഠായ തസ്സ പടിപത്തിം കഥേസി. ഏവം ഥേരോ തസ്സ ഭിക്ഖുനോ ഓവാദദാനാപദേസേന അത്തനോ തഥാ പടിപന്നഭാവം ദീപേന്തോ അഞ്ഞം ബ്യാകാസി.

൮൫. സോ ഏവം പത്തഏതദഗ്ഗട്ഠാനോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സവസേന പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരം ഭഗവന്ത**ന്തിആദിമാഹ. **പബ്ഭാരമ്ഹി നിസീദന്ത**ന്തി പുരതോ ഭാരം നമിതം ഓനമിതന്തി പബ്ഭാരം വിവേകകാമം വനമജ്ഝേ സയംജാതപബ്ബതപബ്ഭാരേ നിസിന്നം **നരുത്തമം** ഭഗവന്തം അഹം **ഉപഗച്ഛിം** സമീപം ഗതോതി അത്ഥോ.

൮൭. **കണികാരപുപ്ഫ ദിസ്വാ**തി തഥാ ഉപഗച്ഛന്തോ തസ്മിം പദേസേ സുപുപ്ഫിതം കണികാരം ദിസ്വാ. **വണ്ടേ ഛേത്വാനഹം തദാ**തി തസ്മിം തഥാഗതസ്സ ദിട്ഠകാലേ തം പുപ്ഫം വണ്ടേ വണ്ടസ്മിം ഛേത്വാന ഛിന്ദിത്വാന. **അലങ്കരിത്വാ ഛത്തമ്ഹീ**തി തേന പുപ്ഫേന ഛത്തം ഛാദേത്വാ. **ബുദ്ധസ്സ അഭിരോപയി**ന്തി പബ്ഭാരേ നിസിന്നസ്സ ബുദ്ധസ്സ മുദ്ധനി അകാസിന്തി അത്ഥോ.

വ്വ്വ. പിണ്ഡപാതഞ്ച പാദാസിന്തി തസ്മിംയേവ നിസിന്നസ്സ ഭഗവതോ പിണ്ഡപാതം പകാരേന അദാസിം ഭോജേസിന്തി അത്ഥോ. **പരമന്നം സുഭോജന**ന്തി സുന്ദരഭോജനസങ്ഖാതം പരമന്നം ഉത്തമാഹാരം. **ബുദ്ധേന നവമേ തത്ഥാ**തി തസ്മിം വിവേകട്ഠാനേ ബുദ്ധേന സഹ നവമേ അട്ഠ **സമണേ** സമിതപാപേ ഖീണാസവഭിക്ഖൂ ഭോജേസിന്തി അത്ഥോ.

യം വദന്തി സുമേധോതി യം ഗോതമസമ്മാസമ്ബുദ്ധം **ഭൂരിപഞ്ഞം** പഥവിസമാനം പഞ്ഞം **സുമേധം** സുന്ദരം സബ്ബഞ്ഞുതാദിപഞ്ഞവന്തം. സുമേധോ ഇതി സുന്ദരപഞ്ഞോ ഇതി വദന്തി പണ്ഡിതാ ഇതോ കപ്പതോ സതസഹസ്സേ കപ്പേ ഏസോ ഗോതമോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതീതി സമ്ബന്ധോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

ഉപസേനവങ്ഗന്തപുത്തത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

വ്വ. രട്ഠപാലത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോതിആദികം ആയസ്മതോ രട്ഠപാലത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പായസ്മാ പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ ഉപ്പത്തിതോ പുരേതരമേവ ഹംസവതീനഗരേ ഗഹപതിമഹാസാലകുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ വയപ്പത്തോ പിതു അച്ചയേന ഘരാവാസേ പതിട്ഠിതോ രതനകോട്ഠാഗാരകമ്മികേന ദസ്സിതം അപരിമാണം വംസാനുഗതം ധനം ദിസ്വാ "ഇമം ഏത്തകം ധനരാസിം മയ്ഹം പിതുഅയ്യകപയ്യകാദയോ അത്തനാ സദ്ധിം ഗഹേത്വാ ഗന്തും നാസക്ഖിംസു, മയാ പന ഗഹേത്വാ ഗന്തും വട്ടതീ"തി ചിന്തേത്വാ കപണദ്ധികാദീനം മഹാദാനം അദാസി. സോ അഭിഞ്ഞാലാഭിം ഏകം താപസം ഉപസങ്കമിത്വാ തേന ദേവലോകാധിപച്ചേ നിയോജിതോ യാവജീവം പുഞ്ഞാനി കത്വാ തതോ ചുതോ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തിത്വാ ദിബ്ബസമ്പത്തിം അനുഭവന്തോ തത്ഥ യാവതായുകം ഠത്വാ തതോ ചുതോ മനുസ്സലോകേ ഭിന്നം രട്ഠം സന്ധാരേതും സമത്ഥസ്സ കുലസ്സ ഏകപുത്തകോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി. തേന സമയേന പദുമുത്തരോ ഭഗവാ ലോകേ ഉപ്പജ്ജിത്വാ പവത്തിതവരധമ്മചക്കോ വേനേയ്യസത്തേ നിബ്ബാനമഹാനഗരസങ്ഖാതം ഖേമന്തഭൂമിം സമ്പാപേസി. അഥ സോ കുലപുത്തോ അനുക്കമേന വിഞ്ഞുതം പത്തോ ഏകദിവസം ഉപാസകേഹി സദ്ധിം വിഹാരം ഗന്ത്വാ സത്ഥാരം ധമ്മം ദേസേന്തം ദിസ്വാ പസന്നചിത്തോ പരിസപരിയന്തേ നിസീദി.

തേന ഖോ പന സമയേന സത്ഥാ ഏകം ഭിക്ഖും സദ്ധാപബ്ബജിതാനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേസി. സോ തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ സതസഹസ്സഭിക്ഖുപരിവുതസ്സ ഭഗവതോ സത്താഹം മഹാദാനം ദത്വാ തം ഠാനം പത്ഥേസി. സത്ഥാ അനന്തരായേന സമിജ്ഝനഭാവം ദിസ്വാ "അയം അനാഗതേ ഗോതമസ്സ നാമ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ സാസനേ സദ്ധാപബ്ബജിതാനം അഗ്ഗോ ഭവിസ്സതീ"തി ബ്യാകാസി. സോ സത്ഥാരം ഭിക്ഖുസങ്ഘഞ്ച വന്ദിത്വാ ഉട്ഠായാസനാ പക്കാമി. സോ യാവതായുകം പുഞ്ഞാനി കത്വാ തതോ ചവിത്വാ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഇതോ ദ്വേനവുതേ കപ്പേ ഫുസ്സസ്സ ഭഗവതോ കാലേ സത്ഥു വേമാതികേസു തീസു രാജപുത്തേസു സത്ഥാരം ഉപട്ഠഹന്തേസു തേസം പുഞ്ഞകിരിയാസു സഹായകിച്ചം അകാസി. ഏവം തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ ബഹും കുസലം ഉപചിനിത്വാ സുഗതീസുയേവ സംസരന്തോ

ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുരുരട്ഠേ ഥുല്ലകോട്ഠികനിഗമേ രട്ഠപാലസേട്ഠിനോ ഗേഹേ നിബ്ബത്തി, തസ്സ ഭിന്നം രട്ഠം സന്ധാരേതും സമത്ഥകുലേ നിബ്ബത്തത്താ **രട്ഠപാലോ**തി വംസാനുഗതമേവ നാമം അഹോസി. സോ മഹതാ പരിവാരേന വഡ്ഢന്തോ അനുക്കമേന യോബ്ബനപ്പത്തോ മാതാപിതൂഹി പതിരൂപേന ദാരേന സംയോജിതോ മഹന്തേ ച യസേ പതിട്ഠാപിതോ ദിബ്ബസമ്പത്തിസദിസസമ്പത്തിം പച്ചനുഭോതി.

അഥ ഭഗവാ കുരുരട്ഠേ ജനപദചാരികം ചരന്തോ ഥുല്ലകോട്ഠികം അനുപാപുണി. തം സുത്വാ രട്ഠപാലോ കുലപുത്തോ സത്ഥാരം ഉപസങ്കമിത്വാ സത്ഥു സന്തികേ ധമ്മം സുത്വാ പടിലദ്ധസദ്ധോ പബ്ബജിതുകാമോ സത്താഹം ഭത്തച്ഛേദം കത്വാ കിച്ഛേന കസിരേന മാതാപിതരോ അനുജാനാപേത്വാ സത്ഥാരം ഉപസങ്കമിത്വാ പബ്ബജ്ജം യാചിത്വാ സത്ഥു ആണത്തിയാ അഞ്ഞതരസ്സ സന്തികേ പബ്ബജിത്വാ യോനിസോമനസികാരേന കമ്മം കരോന്തോ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അരഹത്തം പാപുണി. അരഹത്തം പന പത്വാ സത്ഥാരം അനുജാനാപേത്വാ മാതാപിതരോ പസ്സിതും ഥുല്ലകോട്ഠികം ഗന്ത്വാ തത്ഥ സപദാനം പിണ്ഡായ ചരന്തോ പിതു നിവേസനേ ആഭിദോസികം കുമ്മാസം ലഭിത്വാ തം അമതം വിയ പരിഭുഞ്ജന്തോ പിതരാ നിമന്തിതോ സ്വാതനായ അധിവാസേത്വാ ദുതിയദിവസേ പിതു നിവേസനേ പിണ്ഡപാതം പരിഭുഞ്ജിത്വാ അലങ്കതപടിയത്തേ ഇത്ഥാഗാരജനേ ഉപഗന്ത്വാ ''കീദിസാ നാമ താ, അയ്യപുത്ത, അച്ഛരായോ, യാസം ത്വം ഹേതു ബ്രഹ്മചരിയം ചരസീ''തിആദീനി (മ॰ നി॰ ൨.൩൦൪) വത്വാ പലോഭനകമ്മം കാതും ആരദ്ധേ തസ്സാധിപ്പായം വിപരിവത്തേത്വാ അനിച്ചതാദിപടിസംയുത്തം ധമ്മം കഥേന്തോ -

''പസ്സ ചിത്തകതം ബിമ്ബം, അരുകായം സമുസ്സിതം;
ആതുരം ബഹുസങ്കപ്പം, യസ്സ നത്ഥി ധുവം ഠിതി.

''പസ്സ ചിത്തകതം രൂപം, മണിനാ കുണ്ഡലേന ച;
അട്ഠിം തചേന ഓനദ്ധം, സഹ വത്ഥേഹി സോഭതി.

''അലത്തകകതാ പാദാ, മുഖം ചുണ്ണകമക്ഖിതം;
അലം ബാലസ്സ മോഹായ, നോ ച പാരഗവേസിനോ.

''അട്ഠാപദകതാ കേസാ, നേത്താ അഞ്ജനമക്ഖിതാ;
അലം ബാലസ്സ മോഹായ, നോ ച പാരഗവേസിനോ.

''അഞ്ജനീവ നവാ ചിത്താ, പൂതികായോ അലങ്കതോ;
അലം ബാലസ്സ മോഹായ, നോ ച പാരഗവേസിനോ.

''ഓദഹി മിഗവോ പാസം, നാസദാ വാഗുരം മിഗോ;
ഭുത്വാ നിവാപം ഗച്ഛാമ, കന്ദന്തേ മിഗബന്ധകേ.

''ഛിന്നോ പാസോ മിഗവസ്സ, നാസദാ വാഗുരം മിഗോ;
ഭുത്വാ നിവാപം ഗച്ഛാമ, സോചന്തേ മിഗലുദ്ദകേ''തി. (മ॰ നി॰ ൨.൩൦൨; ഥേരഗാ॰ ൭൭൦-൭൭൬);

ഇമാ ഗാഥായോ അഭാസി. ഇമാ ഗാഥാ വത്വാ വേഹാസം അബ്ഭുഗ്ഗന്ത്വാ രഞ്ഞോ കോരബ്യസ്സ മിഗാജിനവനുയ്യാനേ മങ്ഗലസിലാപട്ടേ നിസീദി. ഥേരസ്സ കിര പിതാ സത്തസു ദ്വാരകോട്ഠകേസു അഗ്ഗളം ദാപേത്വാ മല്ലേ ആണാപേസി “നിക്ഖമിതും മാ ദേഥ, കാസായാനി അപനേത്വാ സേതകാനി നിവാസാപേഥാ”തി. തസ്മാ ഥേരോ ആകാസേന അഗമാസി. അഥ രാജാ കോരബ്യോ ഥേരസ്സ തത്ഥ നിസിന്നഭാവം സുത്വാ തം ഉപസങ്കമിത്വാ സമ്മോദനീയം കഥം സാരണീയം വീതിസാരേത്വാ “ഇധ, ഭോ രട്ഠപാല, പബ്ബജന്തോ ബ്യാധിപാരിജുഞ്ഞം വാ ജരാഭോഗഞാതിപാരിജുഞ്ഞം വാ പത്തോ പബ്ബജതി, ത്വം പന കിഞ്ചിപി പാരിജുഞ്ഞം അനുപഗതോ ഏവ കസ്മാ പബ്ബജസീ”തി പുച്ഛി. അഥസ്സ ഥേരോ “ഉപനിയ്യതി ലോകോ അദ്ധുവോ, അതാണോ ലോകോ അനഭിസ്സരോ, അസരണോ ലോകോ സബ്ബം പഹായ ഗമനീയം, ഊനോ ലോകോ അതിത്തോ തണ്ഹാദാസോ”തി (മ॰ നി॰ ൨.൩൦൫) ഇമേസം ചതുന്നം ധമ്മുദ്ദേസാനം അത്തനാ വിദിതഭാവം കഥേത്വാ തസ്സാ ദേസനായ അനുഗീതിം കഥേന്തോ -

“പസ്സാമി ലോകേ സധനേ മനുസ്സേ, ലദ്ധാന വിത്തം ന ദദന്തി മോഹാ;
ലുദ്ധാ ധനം സന്നിചയം കരോന്തി, ഭിയ്യോവ കാമേ അഭിപത്ഥയന്തി.

“രാജാ പസയ്ഹപ്പഥവിം വിജേത്വാ, സസാഗരന്തം മഹിമാവസന്തോ;
ഓരം സമുദ്ദസ്സ അതിത്തരൂപോ, പാരം സമുദ്ദസ്സപി പത്ഥയേഥ.

“രാജാ ച അഞ്ഞേ ച ബഹൂ മനുസ്സാ, അവീതതണ്ഹാ മരണം ഉപേന്തി;
ഊനാവ ഹുത്വാന ജഹന്തി ദേഹം, കാമേഹി ലോകമ്ഹി ന ഹത്ഥി തിത്തി.

“കന്ദന്തി നം ഞാതീ പകിരിയ കേസേ, ‘അഹോ വതാ നോ അമരാ’തി ചാഹു;
വത്ഥേന നം പാരുതം നീഹരിത്വാ, ചിതം സമോധായ തതോ ഡഹന്തി.

“സോ ഡയ്ഹതി സൂലേഹി തുജ്ജമാനോ, ഏകേന വത്ഥേന പഹായ ഭോഗേ;
ന മീയമാനസ്സ ഭവന്തി താണാ, ഞാതീ ച മിത്താ അഥ വാ സഹായാ.

“ദായാദകാ തസ്സ ധനം ഹരന്തി, സത്തോ പന ഗച്ഛതി യേന കമ്മം;
ന മീയമാനം ധനമന്വേതി കിഞ്ചി, പുത്താ ച ദാരാ ച ധനഞ്ച രട്ഠം.

“ന ദീഘമായും ലഭതേ ധനേന, ന ചാപി വിത്തേന ജരം വിഹന്തി;
അപ്പം ഹിദം ജീവിതമാഹു ധീരാ, അസസ്സതം വിപ്പരിണാമധമ്മം.

“അഡ്ഢാ ദലിദ്ദാ ച ഫുസന്തി ഫസ്സം, ബാലോ ച ധീരോ ച തഥേവ ഫുട്ഠോ;
ബാലോ ഹി ബാല്യാ വധിതോവ സേതി, ധീരോ ച നോ വേധതി ഫസ്സഫുട്ഠോ.

“തസ്മാ ഹി പഞ്ഞാവ ധനേന സേയ്യോ, യായ വോസാനമിധാധിഗച്ഛതി;

അബ്യോസിതത്താ ഹി ഭവാഭവേസു, പാപാനി കമ്മാനി കരോതി മോഹാ.

“ഉപേതി ഗബ്ഭഞ്ച പരഞ്ച ലോകം, സംസാരമാപജ്ജപരമ്പരായ;
തസ്സപ്പപഞ്ഞോ അഭിസദ്ദഹന്തോ, ഉപേതി ഗബ്ഭഞ്ച പരഞ്ച ലോകം.

“ചോരോ യഥാ സന്ധിമുഖേ ഗഹീതോ, സകമ്മുനാ ഹഞ്ഞതി പാപധമ്മോ;
ഏവം പജാ പേച്ച പരമ്ഹി ലോകേ, സകമ്മുനാ ഹഞ്ഞതി പാപധമ്മോ.

“കാമാ ഹി ചിത്രാ മധുരാ മനോരമാ, വിരൂപരൂപേന മഥേന്തി ചിത്തം;
ആദീനവം കാമഗുണേസു ദിസ്വാ, തസ്മാ അഹം പബ്ബജിതോമ്ഹി രാജ.

“ദുമപ്ഫലാനീവ പതന്തി മാണവാ, ദഹരാ ച വുഡ്ഢാ ച സരീരഭേദാ;
ഏതമ്പി ദിസ്വാന പബ്ബജിതോമ്ഹി രാജ, അപണ്ണകം സാമഞ്ഞമേവ സേയ്യോ.

“സദ്ധായാഹം പബ്ബജിതോ, ഉപേതോ ജിനസാസനേ;
അവഞ്ഝാ മയ്ഹം പബ്ബജ്ജാ, അനണോ ഭുഞ്ജാമി ഭോജനം.

“കാമേ ആദിത്തതോ ദിസ്വാ, ജാതരൂപാനി സത്ഥതോ;
ഗബ്ഭാവോക്കന്തിതോ ദുക്ഖം, നിരയേസു മഹബ്ഭയം.

“ഏതമാദീനവം ഞത്വാ, സംവേഗം അലഭിം തദാ;
സോഹം വിദ്ധോ തദാ സന്തോ, സമ്പത്തോ ആസവക്ഖയം.

“പരിചിണ്ണോ മയാ സത്ഥാ, കതം ബുദ്ധസ്സ സാസനം;
ഓഹിതോ ഗരുകോ ഭാരോ, ഭവനേത്തി സമൂഹതാ.

“യസ്സത്ഥായ പബ്ബജിതോ, അഗാരസ്മാനഗാരിയം;
സോ മേ അത്ഥോ അനുപ്പത്തോ, സബ്ബസംയോജനക്ഖയോ”തി. (ഥേരഗാം ൭൭൬-൭൯൩) -

ഇമാ ഗാഥാ അവോച. ഏവം ഥേരോ രഞ്ഞോ കോരബ്യസ്സ ധമ്മം ദേസേത്വാ സത്ഥു സന്തികമേവ ഗതോ. സത്ഥാ ച അപരഭാഗേ അരിയഗണമജ്ഝേ നിസിന്നോ ഥേരം സദ്ധാപബ്ബജിതാനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേസി.

൯൭-൮. ഏവം സോ ഥേരോ പത്തഏതദഗ്ഗട്ഠാനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ**തിആദിമാഹ. **വരനാഗോ മയാ ദിന്നോ**തി തസ്സ ഭഗവതോ രൂപകായേ പസീദിത്വാ വരോ ഉത്തമോ സേട്ഠോ **ഈസാദന്തോ** രഥീസാസദിസദന്തോ ഉരൂള്ഹവാ ഭാരവഹോ രാജാരഹോ വാ. **സേതച്ഛത്തോപസോഭിതോ**തി ഹത്ഥിക്ഖന്ധേ ഉസ്സാപിതസേതച്ഛത്തേന ഉപസേവിതോ സോഭമാനോ. പുനപി കിം വിസിട്ഠോ വരനാഗോ? **സകപ്പനോ** ഹത്ഥാലങ്കാരസഹിതോ. **സങ്ഘാരാമം** ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ വസനത്ഥായ ആരാമം വിഹാരം **അകാരയിം** കാരേസിം.

൯൯. ചതുപഞ്ഞാസസഹസ്സാനീതി തസ്മിം കാരാപിതേ വിഹാരബ്ഭന്തരേ ചതുപഞ്ഞാസസഹസ്സാനി പാസാദാനി ച അഹം അകാരയിം കാരേസിന്തി അത്ഥോ. **മഹോഘദാനം കരിത്വാനാ**തി സബ്ബപരിക്ഖാരസഹിതം മഹോഘസദിസം മഹാദാനം സജ്ജേത്വാ **മഹേസിനോ** മുനിനോ നിയ്യാദേസിന്തി അത്ഥോ.

൧൦൦. അനുമോദി മഹാവീരോതി ചതുരാസങ്ഖ്യേയ്യസതസഹസ്സേസു കപ്പേസു അബ്ബോച്ഛിന്നഉസ്സാഹസങ്ഖാതേന വീരിയേന മഹാവീരോ **സയമ്ഭൂ** സയമേവ ഭൂതോ ജാതോ ലദ്ധസബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണോ അഗ്ഗോ സേട്ഠോ പുഗ്ഗലോ **അനുമോദി** വിഹാരാനുമോദനം അകാസി. **സബ്ബേ ജനേ ഹാസയന്തോ**തി സകലാനന്താപരിമാണേ ദേവമനുസ്സേ ഹാസയന്തോ സന്തുട്ഠേ **കുരുമാനോ** അമതനിബ്ബാനപടിസംയുത്തം ചതുസച്ചധമ്മദേസനം **ദേസേസി** പകാസേസി വിവരി വിഭജി ഉത്താനീ അകാസീതി അത്ഥോ.

൧൦൧. തം മേ വിയാകാസീതി തം മയ്ഹം കതപുഞ്ഞം ബലം വിസേസേന പാകടം അകാസി. **ജലജുത്തമനാമകോ**തി ജലേ ജാതം ജലജം പദുമം, പദുമുത്തരനാമകോതി അത്ഥോ. "ജലനുത്തമനായകോ"തിപി പാഠോ. തത്ഥ അത്തനോ പഭായ ജലന്തീതി ജലനാ, ചന്ദിമസൂരിയദേവബ്രഹ്മാനോ, തേസം ജലനാനം ഉത്തമോതി ജലനുത്തമോ. സബ്ബസത്താനം നായകോ ഉത്തമോതി നായകോ, സമ്ഭാരവന്തേ സത്തേ നിബ്ബാനം നേതി പാപേതീതി വാ നായകോ, ജലനുത്തമോ ച സോ നായകോ ചാതി **ജലനുത്തമനായകോ. ഭിക്ഖുസങ്ഘേ നിസീദിത്വാ**തി ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ മജ്ഝേ നിസിന്നോ **ഇമാ ഗാഥാ അഭാസഥ** പാകടം കത്വാ കഥേസീതി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

രട്ഠപാലത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. സോപാകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പബ്ഭാരം സോധയന്തസ്സാതിആദികം ആയസ്മതോ സോപാകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ കാലേ അഞ്ഞതരസ്സ കുടുമ്ബികസ്സ പുത്തോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി. ഏകദിവസം സത്ഥാരം ദിസ്വാ ബീജപൂരഫലാനി സത്ഥു ഉപനേസി, പരിഭുഞ്ജി ഭഗവാ തസ്സാനുകമ്പം ഉപാദായ. സോ ഭിക്ഖു സത്ഥരി സങ്ഘേ ച അഭിപ്പസന്നോ സലാകഭത്തം പട്ഠപേത്വാ സങ്ഘുദ്ദേസവസേന തിണ്ണം ഭിക്ഖൂനം യാവതായുകം ഖീരഭത്തം അദാസി. സോ തേഹി പുഞ്ഞേഹി അപരാപരം ദേവമനുസ്സേസു സമ്പത്തിയോ അനുഭവന്തോ ഏകദാ മനുസ്സയോനിയം നിബ്ബത്തോ ഏകസ്സ പച്ചേകബുദ്ധസ്സ ഖീരഭത്തം അദാസി.

ഏവം തത്ഥ തത്ഥ പുഞ്ഞാനി കത്വാ സുഗതീസുയേവ പരിബ്ഭമന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ പുരിമകമ്മനിസ്സന്ദേന സാവത്ഥിയം അഞ്ഞതരായ ദുഗ്ഗതിത്ഥിയാ കുച്ഛിമ്ഹി പടിസന്ധിം ഗണ്ഹി. സാ തം ദസമാസേ കുച്ഛിനാ പരിഹരിത്വാ പരിപക്കേ ഗബ്ഭേ വിജായനകാലേ വിജായിതും അസക്കോന്തീ മുച്ഛം ആപജ്ജിത്വാ ബഹുവേലം മതാ വിയ നിപജ്ജി. ഞാതകാ "മതാ"തി സഞ്ഞായ സുസാനം നേത്വാ ചിതകം ആരോപേത്വാ ദേവതാനുഭാവേന വാതവുട്ഠിയാ ഉട്ഠിതായ അഗ്ഗിം അദത്വാ പക്കമിംസു. ദാരകോ

പച്ഛിമഭവികത്താ ദേവതാനുഭാവേനേവ അരോഗോ ഹുത്വാ മാതുകുച്ഛിതോ നിക്ഖമി. മാതാ പന കാലമകാസി. ദേവതാ മനുസ്സരൂപേനുപഗമ്മ തം ഗഹേത്വാ സുസാനഗോപകസ്സ ഗേഹേ ഠപേത്വാ കതിപാഹം കാലം പതിരൂപേന ആഹാരേന പോസേസി. തതോ പരം സുസാനഗോപകോ അത്തനോ പുത്തം കത്വാ വഡ്ഢേസി. സോ തഥാ വഡ്ഢേന്തോ തസ്സ പുത്തേന സുപ്പിയേന നാമ ദാരകേന സദ്ധിം കീളന്തോ വിചരി. തസ്സ സുസാനേ ജാതസംവഡ്ഢഭാവതോ **സോപാകോ**തി സമഞ്ഞാ അഹോസി.

അഥേകദിവസം സത്തവസ്സികം തം ഭഗവാ പച്ചൂസവേലായം ഞാണജാലം പത്ഥരിത്വാ വേനേയ്യബന്ധവേ ഓലോകേന്തോ ഞാണജാലസ്സ അന്തോഗതം ദിസ്വാ സുസാനട്ഠാനം അഗമാസി. ദാരകോ പുബ്ബഹേതുനാ ചോദിയമാനോ പസന്നമാനസോ സത്ഥാരം ഉപസങ്കമിത്വാ വന്ദിത്വാ അട്ഠാസി. സത്ഥാ തസ്സ ധമ്മം കഥേസി. സോ ധമ്മം സുത്വാ പബ്ബജ്ജം യാചിത്വാ പിതരാ "അനുഞ്ഞാതോസീ"തി വുത്തോ പിതരം സത്ഥു സന്തികം ആനേസി. തസ്സ പിതാ സത്ഥാരം വന്ദിത്വാ "ഇമം ദാരകം പബ്ബാജേഥ, ഭന്തേ"തി അനുജാനി, തം പബ്ബാജേത്വാ ഭഗവാ മേത്താഭാവനായ നിയോജേസി. സോ മേത്താകമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ സുസാനേ വിഹരന്തോ നചിരസ്സേവ മേത്താഝാനം പാദകം കത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അരഹത്തം സച്ഛാകാസി. അരഹാ ഹുത്വാപി അഞ്ഞേസം സോസാനികഭിക്ഖൂനം മേത്താഭാവനാവിധിം ദസ്സേന്തോ **"യഥാപി ഏകപുത്തസ്മി"**ന്തി (ഥേരഗാ॰ ൩൩) ഗാഥം അഭാസി. ഇദം വുത്തം ഹോതി - യഥാ ഏകപുത്തകേ പിയേ മനാപേ മാതാ പിതാ ച കുസലീ ഏകന്തഹിതേസീ ഭവേയ്യ, ഏവം പുരത്ഥിമാദിഭേദാസു സബ്ബാസു ദിസാസു കാമഭവാദിഭേദേസു വാ സബ്ബേസു ഭവേസു ദഹരാദിഭേദാസു സബ്ബാസു അവത്ഥാസുപി ഠിതേസു സബ്ബേസു സത്തേസു ഏകന്തഹിതേസിതായ കുസലീ ഭവേയ്യ "മിത്തോ, ഉദാസിനോ, പച്ചത്ഥികോ"തി സീമം അകത്വാ സീമായ സമ്ഭേദവസേന സബ്ബത്ഥ ഏകരസം മേത്തം ഭാവേയ്യാതി ഇമം പന ഗാഥം വത്വാ "സചേ തുമ്ഹേ ആയസ്മന്തോ ഏവം മേത്തം ഭാവേയ്യാഥ, യേ തേ ഭഗവതാ 'സുഖം സുപതീ'തിആദിനാ (അ॰ നി॰ ൧൧.൧൫; പരി॰ ൩൩൧; മി॰ പ॰ ൪.൪.൬) ഏകാദസ മേത്താനിസംസാ ച വുത്താ, ഏകംസേന തേസം ഭാഗിനോ ഭവഥാ"തി ഓവാദം അദാസി.

൧൧൨. ഏവം സോ പത്തഫലാധിഗമോ അത്തനോ കതപുഞ്ഞം പച്ചവേക്ഖിത്വാ സഞ്ജാതസോമനസ്സോ പുബ്ബചരിതാപദാനം ദസ്സേന്തോ **പബ്ഭാരം സോധയന്തസ്സാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **പബ്ഭാര**ന്തി സിലാപബ്ബതസ്സ വിവേകട്ഠാനം, തം പബ്ബജിതാനുരൂപത്താ ഇട്ഠകപാകാരം കത്വാ ദ്വാരകവാടം യോജേത്വാ ഭിക്ഖൂനം വസനത്ഥായ അദാസി, പകാരേന ഭരോ പത്ഥേതബ്ബോതി പബ്ഭാരോ, തം സോധയന്തസ്സ മമ സന്തികം സിദ്ധത്ഥോ നാമ ഭഗവാ **ആഗച്ഛി** പാപുണി.

൧൧൩. ബുദ്ധം ഉപഗതം ദിസ്വാതി ഏവം മമ സന്തികം ആഗതം ദിസ്വാ **താദിനോ** ഇട്ഠാനിട്ഠേസു അകമ്പിയസഭാവത്താ താദിഗുണയുത്തസ്സ **ലോകജേട്ഠസ്സ** ബുദ്ധസ്സ **സന്ഥരം** തിണപണ്ണാദിസന്ഥരം കട്ഠത്ഥരം **പഞ്ഞാപേത്വാ** നിട്ഠാപേത്വാ **പുപ്ഫാസനം** പുപ്ഫമയം ആസനം അഹം അദാസിം.

൧൧൪. പുപ്ഫാസനേ നിസീദിത്വാതി തസ്മിം പഞ്ഞത്തേ പുപ്ഫാസനേ നിസീദിത്വാ ലോകനായകോ സിദ്ധത്ഥോ ഭഗവാ. **മമഞ്ച ഗതിമഞ്ഞായാ**തി

മയ്ഹം ഗതിം ആയതിം ഉപ്പത്തിട്ഠാനം അഞ്ഞായ ജാനിത്വാ **അനിച്ചതം** അനിച്ചഭാവം **ഉദാഹരി** കഥേസി.

൧൧൭. അനിച്ചാ വത സങ്ഖാരാതി വത ഏകന്തേന സങ്ഖാരാ പച്ചയേഹി സമേച്ച സമാഗന്ത്വാ കരീയമാനാ സബ്ബേ സപ്പച്ചയധമ്മാ ഹുത്വാ അഭാവട്ഠേന അനിച്ചാ. **ഉപ്പാദവയധമ്മിനോ**തി ഉപ്പജ്ജിത്വാ വിനസ്സനസഭാവാ **ഉപ്പജ്ജിത്വാ** പാതുഭവിത്വാ ഏതേ സങ്ഖാരാ **നിരുജ്ഝന്തി** വിനസ്സന്തീതി അത്ഥോ. **തേസം വൂപസമോ സുഖോ**തി തേസം സങ്ഖാരാനം വിസേസേന ഉപസമോ സുഖോ, തേസം വൂപസമകരം നിബ്ബാനമേവ ഏകന്തസുഖന്തി അത്ഥോ.

൧൧൮. ഇദം വത്വാന സബ്ബഞ്ഞൂതി സബ്ബധമ്മജാനനകോ ഭഗവാ ലോകാനം ജേട്ഠോ വുഡ്ഢോ നരാനം ആസഭോ പധാനോ വീരോ ഇദം അനിച്ചപടിസംയുത്തം ധമ്മദേസനം **വത്വാന** കഥേത്വാ **അമ്ബരേ** ആകാസേ ഹംസരാജാ ഇവ **നഭം** ആകാസം അബ്ഭുഗ്ഗമീതി സമ്ബന്ധോ.

൧൧൯. സകം ദിട്ഠിം അത്തനോ ലദ്ധിം ഖന്തിം രുചിം അജ്ഝാസയം **ജഹിത്വാന** പഹായ. **ഭാവയാനിച്ചസഞ്ഞഹ**ന്തി അനിച്ചേ അനിച്ചന്തി പവത്തസഞ്ഞം അഹം ഭാവയിം വഡ്ഢേസിം മനസി അകാസിം. **തത്ഥ കാലം കതോ അഹ**ന്തി തത്ഥ തിസ്സം ജാതിയം തതോ ജാതിതോ അഹം കാലം കതോ മതോ.

൧൨൧. ദ്വേ സമ്പത്തീ അനുഭോത്വാതി മനുസ്സസമ്പത്തിദിബ്ബസമ്പത്തിസങ്ഖാതാ ദ്വേ സമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ. **സുക്കമൂലേന ചോദിതോ**തി പുരാണകുസലമൂലേന, മൂലഭൂതേന കുസലേന വാ ചോദിതോ സഞ്ചോദിതോ. **പച്ഛിമേ ഭവേ സമ്പത്തേ**തി പരിയോസാനേ ഭവേ സമ്പത്തേ പാപുണിതേ. **സപാകയോനുപാഗമി**ന്തി സകം പചിതഭത്തം സപാകം യോനിം ഉപാഗമിം. യസ്സ കുലസ്സ അത്തനോ പചിതഭത്തം അഞ്ഞേഹി അഭുഞ്ജനീയം, തസ്മിം ചണ്ഡാലകുലേ നിബ്ബത്തോസ്മീതി അത്ഥോ. അഥ വാ സാ വുച്ചതി സുനഖോ, സുനഖോച്ഛിട്ഠഭത്തഭുഞ്ജനകചണ്ഡാലകുലേ ജാതോതി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

സോപാകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൧൦. സുമങ്ഗലത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ആഹുതിം യിട്ഠുകാമോതിആദികം ആയസ്മതോ സുമങ്ഗലത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പായസ്മാ പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പിയദസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ രുക്ഖദേവതാ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി. സോ ഏകദിവസം സത്ഥാരം ന്ഹത്വാ ഏകചീവരം ഠിതം ദിസ്വാ സോമനസ്സപ്പത്തോ അപ്ഫോടേസി. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ സാവത്ഥിയാ അവിദൂരേ അഞ്ഞതരസ്മിം ഗാമകേ താദിസേന കമ്മനിസ്സന്ദേന ദലിദ്ദകുലേ നിബ്ബത്തി, തസ്സ **സുമങ്ഗലോ**തി നാമം അഹോസി. സോ വയപ്പത്തോ ഖുജ്ജകാസിതനങ്ഗലകുദ്ദാലപരിക്ഖാരോ ഹുത്വാ കസിയാ ജീവികം കപ്പേസി. സോ ഏകദിവസം രഞ്ഞാ പസേനദിനാ കോസലേന ഭഗവതോ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ച മഹാദാനേ പവത്തിയമാനേ ദാനൂപകരണാനി ഗഹേത്വാ ആഗച്ഛന്തേഹി

മനുസ്സേഹി സദ്ധിം ദധിഘടം ഗഹേത്വാ ആഗതോ ഭിക്ഖൂനം സക്കാരസമ്മാനം ദിസ്വാ “ഇമേ സമണാ സക്യപുത്തിയാ സുഖുമവത്ഥനിവത്ഥാ സുഭോജനാനി ഭുഞ്ജിത്വാ നിവാതേസു സേനാസനേസു വിഹരന്തി, യംനൂനാഹമ്പി പബ്ബജേയ്യ”ന്തി ചിന്തേത്വാ അഞ്ഞതരം മഹാഥേരം ഉപസങ്കമിത്വാ അത്തനോ പബ്ബജാധിപ്പായം നിവേദേസി. സോ തം കരുണായന്തോ പബ്ബാജേത്വാ കമ്മട്ഠാനം ആചിക്ഖി. സോ അരഞ്ഞേ വിഹരന്തോ ഏകകവിഹാരേ നിബ്ബിന്നോ ഉക്കണ്ഠിതോ ഹുത്വാ വിബ്ഭമിതുകാമോ ഞാതിഗാമം ഗച്ഛന്തോ അന്തരാമഗ്ഗേ കച്ഛം ബന്ധിത്വാ ഖേത്തം കസന്തേ കിലിട്ഠവത്ഥനിവത്ഥേ സമന്തതോ രജോകിണ്ണസരീരേ വാതാതപേന സുസ്സന്തേ ഖേത്തം കസ്സകേ മനുസ്സേ ദിസ്വാ “മഹന്തം വതിമേ സത്താ ജീവികനിമിത്തം ദുക്ഖം പച്ചനുഭവന്തീ”തി സംവേഗം പടിലഭി. ഞാണസ്സ പരിപാകഗതത്താ ചസ്സ യഥാഗഹിതം കമ്മട്ഠാനം ഉപട്ഠാസി. സോ അഞ്ഞതരം രുക്ഖമൂലം ഉപഗന്ത്വാ വിവേകം ലഭിത്വാ യോനിസോമനസികരോന്തോ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ മഗ്ഗപടിപാടിയാ അരഹത്തം പാപുണി.

൫൨൪. ഏവം സോ പത്തഅരഹത്തഫലോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സവസേന പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ആഹുതിം യിട്ഠുകാമോഹ**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ആഹുതി**ന്തി അന്നപാനാദിഅനേകവിധം പൂജാസക്കാരൂപകരണം. **യിട്ഠുകാമോ**തി യജിതുകാമോ, ദാനം ദാതുകാമോ അഹം. **പടിയാദേത്വാന ഭോജന**ന്തി ആഹാരം പടിയാദേത്വാ നിപ്ഫാദേത്വാ. **ബ്രാഹ്മണേ പടിമാനേന്തോ**തി പടിഗ്ഗാഹകേ സുദ്ധപബ്ബജിതേ പരിയേസന്തോ. **വിസാലേ മാളകേ ഠിതോ**തി പരിസുദ്ധപണ്ഡരപുലിനതലാഭിരാമേ വിപുലേ മാളകേ ഠിതോ.

൫൨൬-൭. **അഥദ്ദസാസിം സമ്ബുദ്ധ**ന്തിആദീസു **മഹായസം** മഹാപരിവാരം **സബ്ബലോകം** സകലസത്തലോകം **വിനേതാനം** വിസേസേന നേതാരം നിബ്ബാനസമ്പാപകം **സയമ്ഭും** സയമേവ ഭൂതം അനാചരിയകം **അഗ്ഗപുഗ്ഗലം** സേട്ഠപുഗ്ഗലം ഭഗവന്തം ഭഗ്യവന്താദിഗുണയുത്തം **ജുതിമന്തം** നീലപീതാദിപഭാസമ്പന്നം സാവകേഹി **പുരക്ഖതം** പരിവാരിതം **ആദിച്ചമിവ** സൂരിയമിവ **രോചന്തം** സോഭമാനം **രഥിയം** വീഥിയം പടിപന്നകം ഗച്ഛന്തം പിയദസ്സിം നാമ **സമ്ബുദ്ധം** അദ്ദസിന്തി സമ്ബന്ധോ. **അഞ്ജലിം പഗ്ഗഹേത്വാനാ**തി ബന്ധഞ്ജലിപുടം സിരസി കത്വാ **സകം ചിത്തം** അത്തനോ ചിത്തം **പസാദയിം** ഇത്ഥമ്ഭൂതസ്സ ഭഗവതോ ഗുണേ പസാദേസിം പസന്നമകാസിന്തി അത്ഥോ. **മനസാവ നിമന്തേസി**ന്തി ചിത്തേന പവാരേസിം. **ആഗച്ഛതു മഹാമുനീ**തി മഹിതോ പൂജാരഹോ മുനി ഭഗവാ മമ നിവേസനം ആഗച്ഛതു.

൫൨൮. **മമ സങ്കപ്പമഞ്ഞായാ**തി മയ്ഹം ചിത്തസങ്കപ്പം ഞത്വാ **ലോകേ** സത്തലോകേ **അനുത്തരോ** ഉത്തരവിരഹിതോ സത്ഥാ **ഖീണാസവസഹസ്സേഹി** അരഹന്തസഹസ്സേഹി പരിവുതോ **മമ ദ്വാരം** മയ്ഹം ഗേഹദ്വാരം **ഉപാഗമി** സമ്പാപുണി.

൫൨൯. തസ്സ സമ്പത്തസ്സ സത്ഥുനോ ഏവം നമക്കാരമകാസിം. **പുരിസാജഞ്ഞ** പുരിസാനം ആജഞ്ഞ, സേട്ഠ, മമ നമക്കാരോ **തേ** തുയ്ഹം **അത്ഥു** ഭവതു. **പുരിസുത്തമ** പുരിസാനം ഉത്തമ അധികഗുണവിസിട്ഠ **തേ** തുയ്ഹം മമ

നമക്കാരോ അത്ഥു. **പാസാദം** പസാദജനകം മമ നിവേസനം അഭിരുഹിത്വാ **സീഹാസനേ** ഉത്തമാസനേ നിസീദതന്തി ആയാചിന്തി അത്ഥോ.

൧൩൦. ദന്തോ ദന്തപരിവാരോതി സയം ദ്വാരത്തയേന ദന്തോ തഥാ ദന്താഹി ഭിക്ഖുഭിക്ഖുനീഉപാസകഉപാസികാസങ്ഖാതാഹി ചതൂഹി പരിസാഹി പരിവാരിതോ. **തിണ്ണോ താരയതം വരോ**തി സയം തിണ്ണോ സംസാരതോ ഉത്തിണ്ണോ നിക്ഖന്തോ താരയതം താരയന്താനം വിസിട്ഠപുഗ്ഗലാനം വരോ ഉത്തമോ ഭഗവാ മമാരാധനേന പാസാദം അഭിരുഹിത്വാ **പവരാസനേ** ഉത്തമാസനേ **നിസീദി** നിസജ്ജം കപ്പേസി.

൧൩൧. യം മേ അത്ഥി സകേ ഗേഹേതി അത്തനോ ഗേഹേ യം ആമിസം **പച്ചുപട്ഠിതം** സമ്പാദിതം രാസികതം അത്ഥി. **താഹം ബുദ്ധസ്സ പാദാസി**ന്തി ബുദ്ധസ്സ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ സങ്ഘസ്സ തം ആമിസം പാദാസിം പ-കാരേന ആദരേന വാ അദാസിന്തി അത്ഥോ. **പസന്നോ സേഹി പാണിഭീ**തി അത്തനോ ദ്വീഹി ഹത്ഥേഹി പസ്സന്നചിത്തോ ഗഹേത്വാ പാദാസിന്തി അത്ഥോ.

൧൩൨. പസന്നചിത്തോ പസാദിതമനസങ്കപ്പോ സുമനോ സുന്ദരമനോ. **വേദജാതോ** ജാതവേദോ ഉപ്പന്നസോമനസ്സോ **കതഞ്ജലീ** സിരസി ഠപിതഅഞ്ജലിപുടോ **ബുദ്ധസേട്ഠം നമസ്സാമി** സേട്ഠസ്സ ബുദ്ധസ്സ പണാമം കരോമീതി അത്ഥോ. **അഹോ ബുദ്ധസ്സുളാരതാ**തി പടിവിദ്ധചതുസച്ചസ്സ സത്ഥുനോ ഉളാരതാ മഹന്തഭാവോ അഹോ അച്ഛരിയന്തി അത്ഥോ.

൧൩൩. അട്ഠന്നം പയിരൂപാസതന്തി പയിരുപാസന്താനം **ഭുഞ്ജം** ഭുഞ്ജന്താനം അട്ഠന്നം അരിയപുഗ്ഗലാനം അന്തരേ **ഖീണാസവാ** അരഹന്തോവ ബഹൂതി അത്ഥോ. **തുയ്ഹേവേസോ ആനുഭാവോ**തി ഏസോ ആകാസചരണഉമ്മുജ്ജനനിമുജ്ജനാദിആനുഭാവോ തുയ്ഹേവ തുയ്ഹം ഏവ ആനുഭാവോ, നാഞ്ഞേസം. **സരണം തം ഉപേമഹ**ന്തി തം ഇത്ഥമ്ഭൂതം തുവം സരണം താണം ലേണം പരായനന്തി ഉപേമി ഗച്ഛാമി ജാനാമി വാതി അത്ഥോ.

൧൩൪. ലോകജേട്ഠോ നരാസഭോ പിയദസ്സീ ഭഗവാ ഭിക്ഖുസങ്ഘമജ്ഝേ നിസീദിത്വാ ഇമാ ബ്യാകരണഗാഥാ അഭാസഥ കഥേസീതി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

സുമങ്ഗലത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

ദുതിയസ്സ സീഹാസനവഗ്ഗസ്സ വണ്ണനാ സമത്താ.

৯. സുഭൂതിവഗ്ഗോ

൧. സുഭൂതിത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ഹിമവന്തസ്സാവിദൂരേതിആദികം ആയസ്മതോ സുഭൂതിത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ ഇതോ കപ്പസതസഹസ്സമത്ഥകേ അനുപ്പന്നേയേവ പദുമുത്തരേ ഭഗവതി ലോകനാഥേ ഹംസവതീനഗരേ അഞ്ഞതരസ്സ ബ്രാഹ്മണമഹാസാലസ്സ ഏകപുത്തകോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി, തസ്സ **നന്ദമാണവോ**തി നാമം അകംസു. സോ വയപ്പത്തോ തയോ വേദേ ഉഗ്ഗണ്ഹിത്വാ തത്ഥ സാരം അപസ്സന്തോ അത്തനോ പരിവാരഭൂതേഹി ചതുചത്താലീസായ മാണവസഹസ്സേഹി സദ്ധിം പബ്ബതപാദേ ഇസിപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ അട്ഠ സമാപത്തിയോ പഞ്ചാഭിഞ്ഞായോ ച നിബ്ബത്തേസി. അന്തേവാസികാനമ്പി കമ്മട്ഠാനം ആചിക്ഖി. തേപി നചിരസ്സേവ ഝാനലാഭിനോ അഹേസും.

തേന ച സമയേന പദുമുത്തരോ ഭഗവാ ലോകേ ഉപ്പജ്ജിത്വാ ഹംസവതീനഗരം ഉപനിസ്സായ വിഹരന്തോ ഏകദിവസം പച്ചൂസസമയേ ലോകം വോലോകേന്തോ നന്ദതാപസസ്സ അന്തേവാസികജടിലാനം അരഹത്തൂപനിസ്സയം, നന്ദതാപസസ്സ ച ദ്വീഹങ്ഗേഹി സമന്നാഗതസ്സ സാവകട്ഠാനന്തരസ്സ പത്ഥനം ദിസ്വാ പാതോവ സരീരപടിജഗ്ഗനം കത്വാ പുബ്ബണ്ഹസമയേ പത്തചീവരമാദായ അഞ്ഞം കഞ്ചി അനാമന്തേത്വാ സീഹോ വിയ ഏകചരോ നന്ദതാപസസ്സ അന്തേവാസികേസു ഫലാഫലത്ഥായ ഗതേസു ''ബുദ്ധഭാവം മേ ജാനാതൂ''തി പസ്സന്തസ്സേവ നന്ദതാപസസ്സ ആകാസതോ ഓതരിത്വാ പഥവിയം പതിട്ഠാസി. നന്ദതാപസോ ബുദ്ധാനുഭാവഞ്ചേവ ലക്ഖണപാരിപൂരിഞ്ച ദിസ്വാ ലക്ഖണമന്തേ സമ്മസിത്വാ ''ഇമേഹി ലക്ഖണേഹി സമന്നാഗതോ നാമ അഗാരം അജ്ഝാവസന്തോ രാജാ ഹോതി ചക്കവത്തീ, പബ്ബജന്തോ ലോകേ വിവടച്ഛേദോ സബ്ബഞ്ഞൂ ബുദ്ധോ ഹോതി, അയം പുരിസാജാനീയോ നിസ്സംസയം ബുദ്ധോ''തി ഞത്വാ പച്ചുഗ്ഗമനം കത്വാ പഞ്ചപതിട്ഠിതേന വന്ദിത്വാ ആസനം പഞ്ഞാപേത്വാ അദാസി. നിസീദി ഭഗവാ പഞ്ഞത്തേ ആസനേ. നന്ദതാപസോപി അത്തനോ അനുച്ഛവികം ആസനം ഗഹേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി. തസ്മിം സമയേ ചതുചത്താലീസസഹസ്സജടിലാ പണീതപണീതാനി ഓജവന്താനി ഫലാഫലാനി ഗഹേത്വാ ആചരിയസ്സ സന്തികം സമ്പത്താ ബുദ്ധാനഞ്ചേവ ആചരിയസ്സ ച നിസിന്നാകാരം ഓലോകേത്വാ ആഹംസു - ''ആചരിയ, മയം 'ഇമസ്മിം ലോകേ തുമ്ഹേഹി മഹന്തതരോ നത്ഥീ'തി വിചരാമ, അയം പന പുരിസോ തുമ്ഹേഹി മഹന്തതരോ മഞ്ഞേ''തി. നന്ദതാപസോ - ''താതാ , കിം വദേഥ, തുമ്ഹേ സാസപേന സദ്ധിം അട്ഠസട്ഠിയോജനസതസഹസ്സുബ്ബേധം സിനേരും ഉപമേതും ഇച്ഛഥ, സബ്ബഞ്ഞുബുദ്ധേന സദ്ധിം മാ മം ഉപമിത്ഥാ''തി ആഹ. അഥ തേ താപസാ - ''സചേ അയം ഓരകോ അഭവിസ്സ, ന അമ്ഹാകം ആചരിയോ ഏവം ഉപമം ആഹരേയ്യ. യാവ മഹാവതായം പുരിസാജാനീയോ''തി പാദേസു നിപതിത്വാ സിരസാ വന്ദിംസു. അഥ തേ ആചരിയോ ആഹ - ''താതാ, അമ്ഹാകം ബുദ്ധാനം അനുച്ഛവികോ ദേയ്യധമ്മോ നത്ഥി, ഭഗവാ ച ഭിക്ഖാചാരവേലായം ഇധാഗതോ, തസ്മാ മയം യഥാബലം ദേയ്യധമ്മം ദസ്സാമ, തുമ്ഹേഹി യം യം പണീതം ഫലാഫലം ആഭതം, തം തം ആഹരഥാ''തി ആഹരാപേത്വാ സഹത്ഥേനേവ ധോവിത്വാ സയം തഥാഗതസ്സ പത്തേ പതിട്ഠാപേസി. സത്ഥാരാ

ഫലാഫലേ പടിഗ്ഗഹിതമത്തേ ദേവതാ ദിബ്ബോജം പക്ഖിപിംസു. താപസോ ഉദകമ്പി സയമേവ പരിസ്സാവേത്വാ അദാസി. തതോ ഭോജനകിച്ചം നിട്ഠാപേത്വാ നിസിന്നേ സത്ഥരി സബ്ബേ അന്തേവാസികേ പക്കോസിത്വാ സത്ഥു സന്തികേ സാരണീയം കഥം കഥേന്തോ നിസീദി. സത്ഥാ "ഭിക്ഖുസങ്ഘോ ആഗച്ഛതൂ"തി ചിന്തേസി. സത്ഥു ചിത്തം ഞത്വാ സതസഹസ്സമത്താ ഖീണാസവാ ആഗന്ത്വാ സത്ഥാരം വന്ദിത്വാ അട്ഠംസു.

അഥ നന്ദതാപസോ അന്തേവാസികേ ആമന്തേസി - "താതാ, ബുദ്ധാനം നിസിന്നാസനമ്പി നീചം, സമണസതസഹസ്സസ്സപി ആസനം നത്ഥി. തുമ്ഹേഹി അജ്ജ ഉളാരം ഭഗവതോ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ച സക്കാരം കാതും വട്ടതി, പബ്ബതപാദതോ വണ്ണഗന്ധസമ്പന്നാനി പുപ്ഫാനി ആഹരഥാ"തി ആഹ. അചിന്തേയ്യത്താ ഇദ്ധിവിസയസ്സ തേ മുഹുത്തേനേവ വണ്ണഗന്ധരസസമ്പന്നാനി പുപ്ഫാനി ആഹരിത്വാ ബുദ്ധാനം യോജനപ്പമാണം പുപ്ഫാസനം പഞ്ഞാപേസും. അഗ്ഗസാവകാനം തിഗാവുതം, സേസഭിക്ഖൂനം അഡ്ഢയോജനാദിഭേദം, സങ്ഘനവകസ്സ ഉസഭമത്തം പഞ്ഞാപേസും. ഏവം പഞ്ഞത്തേസു ആസനേസു നന്ദതാപസോ തഥാഗതസ്സ പുരതോ അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ ഠിതോ, "ഭന്തേ, അമ്ഹാകം ദീഘരത്തം ഹിതായ സുഖായ ഇമം പുപ്ഫാസനം ആരുയ്ഹ നിസീദഥാ"തി ആഹ. നിസീദി ഭഗവാ പുപ്ഫാസനേ. ഏവം നിസിന്നേ സത്ഥരി സത്ഥു ആകാരം ഞത്വാ ഭിക്ഖൂ അത്തനോ അത്തനോ പത്താസനേ നിസീദിംസു. നന്ദതാപസോ മഹന്തം പുപ്ഫച്ഛത്തം ഗഹേത്വാ തഥാഗതസ്സ മത്ഥകേ ധാരേന്തോ അട്ഠാസി. സത്ഥാ "താപസാനം അയം സക്കാരോ മഹപ്ഫലോ ഹോതൂ"തി നിരോധസമാപത്തിം സമാപജ്ജി. സത്ഥു സമാപന്നഭാവം ഞത്വാ ഭിക്ഖൂപി സമാപത്തിം സമാപജ്ജിംസു. തഥാഗതേ സത്താഹം നിരോധം സമാപജ്ജിത്വാ നിസിന്നേ അന്തേവാസികാ ഭിക്ഖാചാരകാലേ സമ്പത്തേ വനമൂലഫലാഫലം പരിഭുഞ്ജിത്വാ സേസകാലേ ബുദ്ധാനം അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ അട്ഠംസു. നന്ദതാപസോ പന ഭിക്ഖാചാരമ്പി അഗന്ത്വാ പുപ്ഫച്ഛത്തം ധാരേന്തോയേവ സത്താഹം പീതിസുഖേനേവ വീതിനാമേസി.

സത്ഥാ നിരോധതോ വുട്ഠായ അരണവിഹാരിഅങ്ഗേന ദക്ഖിണേയ്യങ്ഗേന ചാതി ദ്വീഹി അങ്ഗേഹി സമന്നാഗതം ഏകം സാവകം "ഇസിഗണസ്സ പുപ്ഫാസനാനുമോദനം കരോഹീ"തി ആണാപേസി. സോ ചക്കവത്തിരഞ്ഞോ സന്തികാ പടിലദ്ധമഹാലാഭോ മഹായോധോ വിയ തുട്ഠമാനസോ അത്തനോ വിസയേ ഠത്വാ തേപിടകം ബുദ്ധവചനം സമ്മസിത്വാ അനുമോദനമകാസി. തസ്സ ദേസനാവസാനേ സത്ഥാ സയം ധമ്മം ദേസേസി. സത്ഥു ദേസനാവസാനേ സബ്ബേപി ചതുചത്താലീസസഹസ്സതാപസാ അരഹത്തം പാപുണിംസു. സത്ഥാ - "ഏഥ ഭിക്ഖവോ"തി ഹത്ഥം പസാരേസി. തേസം താവദേവ കേസമസ്സൂ അന്തരധായിംസു . അട്ഠ പരിക്ഖാരാ സരീരേ പടിമുക്കാവ അഹേസും. തേ സട്ഠിവസ്സികത്ഥേരാ വിയ സത്ഥാരം പരിവാരയിംസു. നന്ദതാപസോ പന വിക്ഖിത്തചിത്തതായ വിസേസം നാധിഗഞ്ഛി. തസ്സ കിര അരണവിഹാരിത്ഥേരസ്സ ധമ്മം സോതും ആരദ്ധകാലതോ പട്ഠായ - "അഹോ വതാഹമ്പി അനാഗതേ ഏകസ്സ ബുദ്ധസ്സ സാസനേ ഇമിനാ സാവകേന ലദ്ധഗുണം ലഭേയ്യ"ന്തി ചിത്തം ഉദപാദി. സോ തേന വിതക്കേന മഗ്ഗഫലപടിവേധം കാതും നാസക്ഖി. തഥാഗതം പന വന്ദിത്വാ അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ സമ്മുഖേ ഠിതോ ഏവമാഹ - "ഭന്തേ, യേന ഭിക്ഖുനാ ഇസിഗണസ്സ

പുപ്ഫാസനാനുമോദനാ കതാ, കോ നാമായം തുമ്ഹാകം സാസനേ''തി? ''അരണവിഹാരിഅങ്ഗേന ച ദക്ഖിണേയ്യങ്ഗേന ച ഏതദഗ്ഗട്ഠാനം പത്തോ ഏസോ ഭിക്ഖൂ''തി. ''ഭന്തേ, യ്വായം മയാ സത്താഹം പുപ്ഫച്ഛത്തം ധാരേന്തേന സക്കാരോ കതോ, തേന അധികാരേന അഞ്ഞം സമ്പത്തിം ന പത്ഥേമി, അനാഗതേ പന ഏകസ്സ ബുദ്ധസ്സ സാസനേ അയം ഥേരോ വിയ ദ്വീഹങ്ഗേഹി സമന്നാഗതോ സാവകോ ഭവേയ്യ''ന്തി പത്ഥനം അകാസി.

സത്ഥാ ''സമിജ്ഝിസ്സതി നു ഖോ ഇമസ്സ താപസസ്സ പത്ഥനാ''തി അനാഗതംസഞാണം പേസേത്വാ ഓലോകേന്തോ കപ്പസതസഹസ്സം അതിക്കമിത്വാ സമിജ്ഝനകഭാവം ദിസ്വാ, ''താപസ, ന തേ അയം പത്ഥനാ മോഘം ഭവിസ്സതി, അനാഗതേ കപ്പസതസഹസ്സം അതിക്കമിത്വാ ഗോതമോ നാമ ബുദ്ധോ ഉപ്പജ്ജിസ്സതി, തസ്സ സന്തികേ സമിജ്ഝിസ്സതീ''തി ധമ്മകഥം കഥേത്വാ ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവുതോ ആകാസം പക്ഖന്ദി. നന്ദതാപസോ യാവ ചക്ഖുപഥം ന സമതിക്കമതി, താവ സത്ഥു ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ച അഞ്ജലിം പഗ്ഗഹേത്വാ അട്ഠാസി. സോ അപരഭാഗേ കാലേന കാലം സത്ഥാരം ഉപസങ്കമിത്വാ ധമ്മം സുണിത്വാ അപരിഹീനജ്ഝാനോവ കാലം കത്വാ ബ്രഹ്മലോകേ നിബ്ബത്തോ. തതോ പന ചുതോ അപരാനിപി പഞ്ച ജാതിസതാനി പബ്ബജിത്വാ ആരഞ്ഞകോവ അഹോസി, കസ്സപസമ്മാസമ്ബുദ്ധകാലേപി പബ്ബജിത്വാ ആരഞ്ഞകോ ഹുത്വാ ഗതപച്ചാഗതവത്തം പൂരേസി. ഏതം കിര വത്തം അപരിപൂരേത്വാ മഹാസാവകഭാവം പാപുണന്താ നാമ നത്ഥി, ഗതപച്ചാഗതവത്തം പന ആഗമട്ഠകഥാസു വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബം. സോ വീസതിവസ്സസഹസ്സാനി ഗതപച്ചാഗതവത്തം പൂരേത്വാ കാലം കത്വാ താവതിംസദേവലോകേ നിബ്ബത്തി.

ഏവം സോ താവതിംസഭവനേ അപരാപരം ഉപ്പജ്ജനവസേന ദിബ്ബസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ തതോ ചുതോ മനുസ്സലോകേ അനേകസതക്ഖത്തും ചക്കവത്തിരാജാ പദേസരാജാ ച ഹുത്വാ ഉളാരം മനുസ്സസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ അമ്ഹാകം ഭഗവതോ ഉപ്പന്നകാലേ സാവത്ഥിയം സുമനസേട്ഠിസ്സ ഗേഹേ അനാഥപിണ്ഡികസ്സ കനിട്ഠോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി. **സുഭൂതീ**തിസ്സ നാമം അഹോസി.

തേന ച സമയേന അമ്ഹാകം ഭഗവാ ലോകേ ഉപ്പജ്ജിത്വാ പവത്തിതവരധമ്മചക്കോ അനുപുബ്ബേന രാജഗഹം ഗന്ത്വാ തത്ഥ വേളുവനപടിഗ്ഗഹണാദിനാ ലോകാനുഗ്ഗഹം കരോന്തോ രാജഗഹം ഉപനിസ്സായ സീതവനേ വിഹാസി. തദാ അനാഥപിണ്ഡികോ സേട്ഠി സാവത്ഥിയം ഉട്ഠാനകം ഭണ്ഡം ഗഹേത്വാ അത്തനോ സഹായസ്സ രാജഗഹസേട്ഠിനോ ഗേഹം ഗന്ത്വാ ബുദ്ധുപ്പാദം സുത്വാ സത്ഥാരം സീതവനേ വിഹരന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ പഠമദസ്സനേനേവ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠായ സത്ഥാരം സാവത്ഥിം ആഗമനത്ഥായ യാചിത്വാ തതോ പഞ്ചചത്താലീസയോജനേ മഗ്ഗേ യോജനേ യോജനേ സതസഹസ്സപരിച്ചാഗേന വിഹാരേ പതിട്ഠാപേത്വാ സാവത്ഥിയം അട്ഠകരീസപ്പമാണം ജേതസ്സ കുമാരസ്സ ഉയ്യാനഭൂമിം കോടിസന്ഥാരേന കിണിത്വാ തത്ഥ ഭഗവതോ വിഹാരം കാരേത്വാ അദാസി. വിഹാരമഹദിവസേ അയം സുഭൂതികുടുമ്ബികോ അനാഥപിണ്ഡികസേട്ഠിനാ സദ്ധിം ഗന്ത്വാ ധമ്മം സുണന്തോ സദ്ധം പടിലഭിത്വാ പബ്ബജി. സോ ഉപസമ്പന്നോ ദ്വേ മാതികാ പഗുണാ കത്വാ കമ്മട്ഠാനം കഥാപേത്വാ അരഞ്ഞേ സമണധമ്മം കരോന്തോ

മേത്താധാനം നിബ്ബത്തേത്വാ തം പാദകം കത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അരഹത്തം പാപുണി.

സോ ധമ്മം ദേസേന്തോ യസ്മാ സത്ഥാരാ ദേസിതനിയാമേന അനോദിസ്സകം കത്വാ ദേസേതി, തസ്മാ അരണവിഹാരീനം അഗ്ഗോ നാമ ജാതോ. യസ്മാ ച പിണ്ഡായ ചരന്തോ ഘരേ ഘരേ മേത്താധാനം സമാപജ്ജിത്വാ വുട്ഠായ ഭിക്ഖം പടിഗ്ഗണ്ഹാതി "ഏവം ദായകാനം മഹപ്ഫലം ഭവിസ്സതീ"തി, തസ്മാ ദക്ഖിണേയ്യാനം അഗ്ഗോ നാമ ജാതോ. തേന നം ഭഗവാ "ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഭിക്ഖൂനം അരണവിഹാരീനം ദക്ഖിണേയ്യാനഞ്ച യദിദം സുഭൂതീ"തി (അം॰ നി॰ ൧.൧൯൮, ൨൦൧) ദ്വയങ്ഗസമന്നാഗതേ അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേസി. ഏവമയം മഹാഥേരോ അത്തനാ പൂരിതപാരമീനം ഫലസ്സ മത്ഥകം അരഹത്തം പത്വാ ലോകേ അഭിഞ്ഞാതോ അഭിലക്ഖിതോ ഹുത്വാ ബഹുജനഹിതായ ജനപദചാരികം ചരന്തോ അനുപുബ്ബേന രാജഗഹം അഗമാസി.

രാജാ ബിമ്ബിസാരോ ഥേരസ്സ ആഗമനം സുത്വാ ഉപസങ്കമിത്വാ വന്ദിത്വാ "ഇധേവ, ഭന്തേ, വസഥ, വസനട്ഠാനം വോ കരിസ്സാമീ"തി വത്വാ പക്കന്തോ വിസ്സരി. ഥേരോ സേനാസനം അലഭന്തോ അബ്ഭോകാസേ വീതിനാമേസി. ഥേരസ്സാനുഭാവേന ദേവോ ന വസ്സതി. മനുസ്സാ അവുട്ഠിതായ ഉപദ്ദുതാ രഞ്ഞോ നിവേസനദ്വാരേ ഉക്കുട്ഠിം അകംസു. രാജാ "കേന നു ഖോ കാരണേന ദേവോ ന വസ്സതീ"തി വീമംസന്തോ "ഥേരസ്സ അബ്ഭോകാസവാസേന മഞ്ഞേ ന വസ്സതീ"തി ചിന്തേത്വാ തസ്സ പണ്ണകുടിം കാരാപേത്വാ "ഇമിസ്സം, ഭന്തേ, പണ്ണകുടിയം വസഥാ"തി വത്വാ വന്ദിത്വാ പക്കാമി. ഥേരോ കുടിം പവിസിത്വാ തിണസന്ഥാരകേ പല്ലങ്കേന നിസീദി. തദാ ദേവോ ഥോകം ഥോകം ഫുസായതി, ന സമ്മാധാരം അനുപവേച്ഛതി. അഥ ഥേരോ ലോകസ്സ അവുട്ഠികഭയം വിധമിതുകാമോ അത്തനോ അജ്ഝത്തികബാഹിരവത്ഥുകസ്സ പരിസ്സയസ്സ അഭാവം പവേദേന്തോ "ഛന്നാ മേ കുടികാ"തി (ഥേരഗാ॰ ൧) ഗാഥമാഹ. തസ്സത്ഥോ ഥേരഗാഥായം വുത്തോയേവ.

കസ്മാ പനേതേ മഹാഥേരാ അത്തനോ ഗുണേ പകാസേന്തീതി? ഇമിനാ ദീഘേന അദ്ധുനാ അനധിഗതപുബ്ബം പരമഗമ്ഭീരം അതിവിയ സന്തം പണീതം അത്തനാ അധിഗതലോകുത്തരധമ്മം പച്ചവേക്ഖിത്വാ പീതിവേഗസമുസ്സാഹിതഉദാനദീപനത്ഥം സാസനസ്സ നിയ്യാനികഭാവവിഭാവനത്ഥഞ്ച പരമപ്പിച്ഛാ അരിയാ അത്തനോ ഗുണേ പകാസേന്തി. യഥാ തം ലോകനാഥോ ബോധനേയ്യാനം അജ്ഝാസയവസേന "ദസബലസമന്നാഗതോ, ഭിക്ഖവേ, തഥാഗതോ ചതുവേസാരജ്ജവിസാരദോ"തിആദിനാ (അം॰ നി॰ ൧൦.൨൧; മ॰ നി॰ ൧. ൧൪൮ അത്ഥതോ സമാനം) അത്തനോ ഗുണേ പകാസേതി. ഏവമയം ഥേരസ്സ അഞ്ഞാബ്യാകരണഗാഥാപി അഹോസീതി.

൧. ഏവം സോ പത്തഅരഹത്തഫലോ പത്തഏതദഗ്ഗട്ഠാനോ ച അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ഹിമവന്തസ്സാവിദൂരേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ഹിമവന്തസ്സാ**തി ഹിമാലയപബ്ബതസ്സ **അവിദൂരേ** ആസന്നേ സമീപേ പബ്ബതപാദേ മനുസ്സാനം ഗമനാഗമനസമ്പന്നേ സഞ്ചരണട്ഠാനേതി അത്ഥോ. **നിസഭോ നാമ പബ്ബതോ**തി പബ്ബതാനം ജേട്ഠത്താ നാമേന നിസഭോ നാമ സേലമയപബ്ബതോ അഹോസീതി സമ്ബന്ധോ. **അസ്സമോ**

സുകതോ മയ്ഹന്തി തത്ഥ പബ്ബതേ മയ്ഹം വസനത്ഥായ അസ്സമോ അരഞ്ഞാവാസോ സുട്ഠു കതോ. കുടിരത്തിട്ഠാനദിവാട്ഠാനവതിപരിക്ഖേപാദിവസേന സുന്ദരാകാരേന കതോതി അത്ഥോ. **പണ്ണസാലാ സുമാപിതാ**തി പണ്ണേഹി ഛാദിതാ സാലാ മയ്ഹം നിവാസനത്ഥായ സുട്ഠു മാപിതാ നിട്ഠാപിതാതി അത്ഥോ.

൨. **കോസിയോ നാമ നാമേനാ**തി മാതാപിതൂഹി കതനാമധേയ്യേന കോസിയോ നാമ. **ഉഗ്ഗതാപനോ** പാകടതപോ ഘോരതപോ. **ഏകാകിയോ** അഞ്ഞേസം അഭാവാ അഹം ഏവ ഏകോ. **അദുതിയോ** ദുതിയതാപസരഹിതോ **ജടിലോ** ജടാധാരീ താപസോ **തദാ** തസ്മിം കാലേ **നിസഭേ** പബ്ബതേ **വസാമി** വിഹരാമീതി സമ്ബന്ധോ.

൩. **ഫലം മൂലഞ്ച പണ്ണഞ്ച, ന ഭുഞ്ജാമി അഹം തദാ**തി തദാ തസ്മിം നിസഭപബ്ബതേ വസനകാലേ തിണ്ഡുകാദിഫലം മുളാലാദിമൂലം, കാരപണ്ണാദിപണ്ണഞ്ച രുക്ഖതോ ഓചിനിത്വാ ന ഭുഞ്ജാമീതി അത്ഥോ. ഏവം സതി കഥം ജീവതീതി തം ദസ്സേന്തോ **പവത്തംവ സുപാതാഹ**ന്തി ആഹ. തത്ഥ **പവത്തം** സയമേവ ജാതം **സുപാതം** അത്തനോ ധമ്മതായ പതിതം പണ്ണാദികം നിസ്സായ ആഹാരം കത്വാ അഹം **താവദേ** തസ്മിം കാലേ **ജീവാമി** ജീവികം കപ്പേമീതി സമ്ബന്ധോ. "പവത്തപണ്ഡുപണ്ണാനീ"തി വാ പാഠോ, തസ്സ സയമേവ പതിതാനി **പണ്ഡുപണ്ണാനി രുക്ഖപത്താനി** ഉപനിസ്സായ ജീവാമീതി അത്ഥോ.

൪. **നാഹം കോപേമി ആജീവ**ന്തി അഹം ജീവിതം ചജമാനോപി പരിച്ചാഗം കുരുമാനോപി തണ്ഹാവസേന ഫലമൂലാദിആഹാരപരിയേസനായ സമ്മാ ആജീവം ന കോപേമി ന നാസേമീതി സമ്ബന്ധോ. **ആരാധേമി സകം ചിത്ത**ന്തി സകം ചിത്തം അത്തനോ മനം അപ്പിച്ഛതായ സന്തുട്ഠിയാ ച ആരാധേമി പസാദേമി. **വിവജ്ജേമി അനേസന**ന്തി വേജ്ജകമ്മദൂതകമ്മാദിവസേന അനേസനം അയുത്തപരിയേസനം വിവജ്ജേമി ദൂരം കരോമി.

൫. **രാഗൂപസംഹിതം ചിത്ത**ന്തി യദാ യസ്മിം കാലേ മമ രാഗേന സമ്പയുത്തം ചിത്തം ഉപ്പജ്ജതി, തദാ സയമേവ അത്തനായേവ പച്ചവേക്ഖാമി ഞാണേന പടിവേക്ഖിത്വാ വിനോദേമി. **ഏകഗ്ഗോ തം ദമേമഹ**ന്തി അഹം ഏകസ്മിം കമ്മട്ഠാനാരമ്മണേ അഗ്ഗോ സമാഹിതോ തം രാഗചിത്തം ദമേമി ദമനം കരോമി.

൬. **രജ്ജസേ രജ്ജനീയേ ചാ**തി രജ്ജനീയേ അല്ലീയിതബ്ബേ രൂപാരമ്മണാദിവത്ഥുസ്മിം രജ്ജസേ അല്ലീനോ അസി ഭവസി. **ദുസ്സനീയേ ച ദുസ്സസേ**തി ദൂസിതബ്ബേ ദോസകരണവത്ഥുസ്മിം ദൂസകോ അസി. **മുയ്ഹസേ മോഹനീയേ ചാ**തി മോഹിതബ്ബേ മോഹകരണവത്ഥുസ്മിം മോയ്ഹസി മൂള്ഹോ അസി ഭവസി. തസ്മാ തുവം **വനാ** വനതോ അരഞ്ഞവാസതോ **നിക്ഖമസ്സു** അപഗച്ഛാഹീതി ഏവം അത്താനം ദമേമീതി സമ്ബന്ധോ.

൧൪. **തിമ്ബരൂസകവണ്ണാഭോ**തി സുവണ്ണതിമ്ബരൂസകവണ്ണാഭോ, ജമ്ബോനദസുവണ്ണവണ്ണോതി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

സുഭൂതിത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൨. ഉപവാനത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോതിആദികം ആയസ്മതോ ഉപവാനത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പായസ്മാ പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ദലിദ്ദകുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ വിഞ്ഞുതം പത്തോ ഭഗവതി പരിനിബ്ബുതേ തസ്സ ധാതും ഗഹേത്വാ മനുസ്സദേവനാഗഗരുളകുമ്ഭണ്ഡയക്ഖഗന്ധബ്ബേഹി സത്തരതനമയേ സത്തയോജനികേ ഥൂപേ കതേ തത്ഥ സുധോതം അത്തനോ ഉത്തരസാടകം വേളഗ്ഗേ ലഗ്ഗേത്വാ ആബന്ധിത്വാ ധജം കത്വാ പൂജം അകാസി. തം ഗഹേത്വാ അഭിസമ്മതകോ നാമ യക്ഖസേനാപതി ദേവേഹി ചേതിയപൂജാരക്ഖണത്ഥം ഠപിതോ അദിസ്സമാനകായോ തം ആകാസേ ധാരേന്തോ ചേതിയം തിക്ഖത്തും പദക്ഖിണം അകാസി. സോ തം ദിസ്വാ ഭിയ്യോസോമത്തായ പസന്നമാനസോ ഹുത്വാ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ സാവത്ഥിയം ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ **ഉപവാനോ**തി ലദ്ധനാമോ വയപ്പത്തോ ജേതവനപടിഗ്ഗഹണേ ബുദ്ധാനുഭാവം ദിസ്വാ പടിലദ്ധസദ്ധോ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സനായ കമ്മം കരോന്തോ അരഹത്തം പത്വാ ഛളഭിഞ്ഞോ അഹോസി. യദാ ഭഗവതോ അഫാസു അഹോസി, തദാ ഥേരോ ഉണ്ഹോദകം തഥാരൂപം പാനകഞ്ച ഭേസജ്ജം ഭഗവതോ ഉപനാമേസി. തേനസ്സ സത്ഥുനോ രോഗോ വൂപസമി. തസ്സ ഭഗവാ അനുമോദനം അകാസി.

൭൨. ഏവം സോ പത്തഅരഹത്തഫലോ അധിഗതഏതദഗ്ഗട്ഠാനോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സവസേന പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ സബ്ബേസം ലോകിയലോകുത്തരധമ്മാനം **പാരഗൂ** പരിയോസാനം നിബ്ബാനം ഗതോ പത്തോ **പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോ** ജിതപഞ്ചമാരോ ഭഗവാ അഗ്ഗിക്ഖന്ധോ ഇവ ഛബ്ബണ്ണാ ബുദ്ധരംസിയോ **ജലിത്വാ** സബ്ബലോകം ധമ്മപജ്ജോതേന ഓഭാസേത്വാ **സമ്ബുദ്ധോ** സുട്ഠു ബുദ്ധോ അവിജ്ജാനിദ്ദൂപഗതായ പജായ സവാസനായ കിലേസനിദ്ദായ പടിബുദ്ധോ വികസിതനേത്തപങ്കജോ **പരിനിബ്ബുതോ** ഖന്ധപരിനിബ്ബാനേന നിബ്ബുതോ അദസ്സനം ഗതോതി സമ്ബന്ധോ.

൭൭. **ജങ്ഘാ**തി ചേതിയകരണകാലേ ഉപചിനിതബ്ബാനം ഇട്ഠകാനം ഠപനത്ഥായ, നിബന്ധിയമാനസോപാനപന്തി.

൮൮. **സുധോതം രജകേനാഹ**ന്തി വത്ഥധോവകേന പുരിസേന സുട്ഠു ധോവിതം സുവിസുദ്ധകതം, **ഉത്തരേയ്യപടം മമ** ഉത്തരസാടകം അഹം വേളഗ്ഗേ ലഗ്ഗിത്വാ ധജം കത്വാ ഉക്ഖിപിം, **അമ്ബരേ** ആകാസേ ഉസ്സാപേസിന്തി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

ഉപവാനത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൩. തിസരണഗമനിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

നഗരേ ബന്ധുമതിയാതിആദികം ആയസ്മതോ തിസരണഗമനിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ

ബന്ധുമതീനഗരേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തിത്വാ അന്ധമാതാപിതരോ ഉപട്ഠാസി. സോ ഏകദിവസം ചിന്തേസി - "അഹം മാതാപിതരോ ഉപട്ഠഹന്തോ പബ്ബജിതും ന ലഭാമി, യംനൂനാഹം തീണി സരണാനി ഗണ്ഹിസ്സാമി , ഏവം ദുഗ്ഗതിതോ മോചേസ്സാമീ"തി നിസഭം നാമ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ അഗ്ഗസാവകം ഉപസങ്കമിത്വാ തീണി സരണാനി ഗണ്ഹി. സോ താനി വസ്സസതസഹസ്സാനി രക്ഖിത്വാ തേനേവ കമ്മേന താവതിംസഭവനേ നിബ്ബത്തോ, തതോ പരം ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ സാവത്ഥിനഗരേ മഹാസാലകുലേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ സത്തവസ്സികോവ ദാരകേഹി പരിവുതോ ഏകം സങ്ഘാരാമം അഗമാസി. തത്ഥ ഏകോ ഖീണാസവത്ഥേരോ തസ്സ ധമ്മം ദേസേത്വാ സരണാനി അദാസി. സോ താനി ഗഹേത്വാ പുബ്ബേ അത്തനോ രക്ഖിതാനി സരണാനി സരിത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അരഹത്തം പാപുണി. തം അരഹത്തപ്പത്തം ഭഗവാ ഉപസമ്പാദേസി.

൫൦൩. സോ അരഹത്തപ്പത്തോ ഉപസമ്പന്നോ ഹുത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സവസേന പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **നഗരേ ബന്ധുമതിയാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **മാതു ഉപട്ഠാകോ അഹു**ന്തി അഹം മാതാപിതൂനം ഉപട്ഠാകോ ഭരകോ ബന്ധുമതീനഗരേ അഹോസിന്തി സമ്ബന്ധോ.

൫൦൭. **തമന്ധകാരപിഹിതാ**തി മോഹന്ധകാരേന പിഹിതാ ഛാദിതാ. **തിവിധഗ്ഗീഹി ഡയ്ഹരേ**തി രാഗഗ്ഗിദോസഗ്ഗിമോഹഗ്ഗിസങ്ഖാതേഹി തീഹി അഗ്ഗീഹി ഡയ്ഹരേ ഡയ്ഹന്തി സബ്ബേ സത്താതി സമ്ബന്ധോ.

൫൫൪. **അട്ഠ ഹേതൂ ലഭാമഹ**ന്തി അട്ഠ കാരണാനി സുഖസ്സ പച്ചയഭൂതാനി കാരണാനി ലഭാമി അഹന്തി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

തിസരണഗമനിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൪. പഞ്ചസീലസമാദാനിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

നഗരേ ചന്ദവതിയാതിആദികം ആയസ്മതോ പഞ്ചസീലസമാദാനിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ അനോമദസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തോ പുരിമഭവേ കതാകുസലകമ്മാനുരൂപേന ദലിദ്ദോ ഹുത്വാ അപ്പന്നപാനഭോജനോ പരേസം ഭതിം കത്വാ ജീവന്തോ സംസാരേ ആദീനവം ഞത്വാ പബ്ബജിതുകാമോപി പബ്ബജ്ജം അലഭമാനോ അനോമദസ്സിസ്സ ഭഗവതോ സാവകസ്സ നിസഭത്ഥേരസ്സ സന്തികേ പഞ്ച സിക്ഖാപദാനി സമാദിയി. ദീഘായുകകാലേ ഉപ്പന്നത്താ വസ്സസതസഹസ്സാനി സീലം പരിപാലേസി. തേന കമ്മേന സോ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ വേസാലിയം മഹാഭോഗകുലേ നിബ്ബത്തോ. മാതാപിതരോ സീലം സമാദിയന്തേ ദിസ്വാ അത്തനോ സീലം സരിത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അരഹത്തം പത്വാ പബ്ബജി.

൫൬൪. സോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ ഉദാനവസേന പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **നഗരേ**

ചന്ദവതിയാതിആദിമാഹ. **ഭതകോ ആസഹം തദാ**തി തദാ മമ പുഞ്ഞകരണകാലേ അഹം ഭതകോ ഭതിയാ കമ്മകാരകോ ആസിം അഹോസിം. **പരകമ്മായനേ യുത്തോ**തി ഭതിയാ പരേസം കമ്മകരണേ ആയുത്തോ യോജിതോ ഓകാസാഭാവേന സംസാരതോ മുച്ചനത്ഥായ അഹം പബ്ബജ്ജം ന ലഭാമി.

൧൩൨. **മഹന്ധകാരപിഹിതാ**തി മഹന്തേഹി കിലേസന്ധകാരേഹി പിഹിതാ സംവുതാ ഥകിതാ. **തിവിധഗ്ഗീഹി ഡയ്ഹരേ**തി നരകഗ്ഗിപേതഗ്ഗിസംസാരഗ്ഗിസങ്ഖാതേഹി തീഹി അഗ്ഗീഹി ഡയ്ഹന്തി. അഹം പന കേന ഉപായേന കേന കാരണേന വിസംയുത്തോ ഭവേയ്യന്തി അത്ഥോ.

൧൩൩. **ദേയ്യധമ്മോ** അന്നപാനാദിദാതബ്ബയുത്തകം വത്ഥു മയ്ഹം നത്ഥി, തസ്സാഭാവേന അഹം **വരാകോ** ദുക്ഖിതോ **ഭതകോ** ഭതിയാ ജീവനകോ **യംനൂനാഹം പഞ്ചസീലം രക്ഖേയ്യം പരിപൂരയ**ന്തി പഞ്ചസീലം സമാദിയിത്വാ പരിപൂരേന്തോ യംനൂന രക്ഖേയ്യം സാധുകം ഭദ്ദകം സുന്ദരം കത്വാ പരിപാലേയ്യന്തി അത്ഥോ.

൧൪൦. **സ്വാഹം യസമനുഭവി**ന്തി സോ അഹം ദേവമനുസ്സേസു മഹന്തം യസം അനുഭവിം തേസം സീലാനം വാഹസാ ആനുഭാവേനാതി അത്ഥോ. കപ്പകോടിമ്പി തേസം സീലാനം ഫലം കിത്തേന്തോ ഏകകോട്ഠാസമേവ **കിത്തയേ** പാകടം കരേയ്യന്തി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

പഞ്ചസീലസമാദാനിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൭. അന്നസംസാവകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സുവണ്ണവണ്ണം സമ്ബുദ്ധന്തിആദികം ആയസ്മതോ അന്നസംസാവകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ പിണ്ഡായ ചരന്തം ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണബ്യാമപ്പഭാമണ്ഡലോപസോഭിതം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ ഭഗവന്തം നിമന്തേത്വാ ഗേഹം നേത്വാ വരഅന്നപാനേന സന്തപ്പേത്വാ സമ്പവാരേത്വാ ഭോജേസി. സോ തേനേവ ചിത്തപ്പസാദേന തതോ ചുതോ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തിത്വാ ദിബ്ബസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ തതോ ചവിത്വാ മനുസ്സലോകേ നിബ്ബത്തിത്വാ മനുസ്സസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ തതോ അപരാപരം ദേവമനുസ്സസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തോ സാസനേ പസീദിത്വാ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അരഹത്തം പാപുണി. സോ പുബ്ബേ കതപുഞ്ഞനാമവസേന **അന്നസംസാവകത്ഥേരോ**തി പാകടനാമോ അഹോസി.

൧൪൯൩. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ ''ഏവം മയാ ഇമിനാ പുഞ്ഞസമ്ഭാരാനുഭാവേന പത്തം അരഹത്ത''ന്തി അത്തനോ പുബ്ബചരിതാപദാനം ഉദാനവസേന പകാസേന്തോ **സുവണ്ണവണ്ണ**ന്തിആദിമാഹ . തത്ഥ സുവണ്ണസ്സ വണ്ണോ വിയ വണ്ണോ യസ്സ ഭഗവതോ സോയം സുവണ്ണവണ്ണോ, തം **സുവണ്ണവണ്ണം സമ്ബുദ്ധം** സിദ്ധത്ഥന്തി അത്ഥോ. **ഗച്ഛന്തം അന്തരാപണേ**തി വേസ്സാനം ആപണപന്തീനം അന്തരവീഥിയം

ഗച്ഛമാനം. **കഞ്ചനഗ്ഘിയസംകാസ**ന്തി സുവണ്ണതോരണസദിസം **ബാത്തിംസവരലക്ഖണം** ദ്വത്തിംസവരലക്ഖണേഹി സമ്പന്നം **ലോകപജ്ജോതം** സകലലോകദീപഭൂതം **അപ്പമേയ്യം** പമാണവിരഹിതം **അനോപമം** ഉപമാവിരഹിതം **ജുതിന്ധരം** പഭാധാരം നീലപീതാദിഛബ്ബണ്ണബുദ്ധരംസിയോ ധാരകം സിദ്ധത്ഥം ദിസ്വാ **പരമം** ഉത്തമം പീതിം **അലത്ഥം** അലഭിന്തി സമ്ബന്ധോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

അന്നസംസാവകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൬. ധൂപദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോതിആദികം ആയസ്മതോ ധൂപദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ സിദ്ധത്ഥേ ഭഗവതി ചിത്തം പസാദേത്വാ തസ്സ ഭഗവതോ ഗന്ധകുടിയം ചന്ദനാഗരുകാളാനുസാരിആദിനാ കതേഹി അനേകേഹി ധൂപേഹി ധൂപപൂജം അകാസി. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവേസു ച മനുസ്സേസു ച ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവന്തോ നിബ്ബത്തനിബ്ബത്തഭവേ പൂജനീയോ ഹുത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ പുഞ്ഞസമ്ഭാരാനുഭാവേന സാസനേ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അരഹത്തം പത്വാ കതധൂപപൂജാപുഞ്ഞത്താ നാമേന **ധൂപദായകത്ഥേരോ**തി സബ്ബത്ഥ പാകടോ. സോ പത്തഅരഹത്തഫലോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം ദസ്സേന്തോ **സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ**തിആദിമാഹ. സിദ്ധോ പരിപുണ്ണോ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണാദിഗുണസങ്ഖാതോ അത്ഥോ പയോജനം യസ്സ ഭഗവതോ സോയം സിദ്ധത്ഥോ, തസ്സ **സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ** ഭഗ്യാദിഗുണവന്തസ്സ ലോകജേട്ഠസ്സ സകലലോകുത്തമസ്സ **താദിനോ** ഇട്ഠാനിട്ഠേസു താദിസസ്സ അചലസഭാവസ്സാതി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ധൂപദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൭. പുലിനപൂജകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോതിആദികം ആയസ്മതോ പുലിനപൂജകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തോ സാസനേ പസന്നചിത്തോ ചേതിയങ്ഗണബോധിയങ്ഗണേസു പുരാണവാലുകം അപനേത്വാ നവം മുത്താദലസദിസപണ്ഡരപുലിനം ഓകിരിത്വാ മാളകം അലങ്കരി. തേന കമ്മേന സോ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തോ തത്ഥ ദിബ്ബേഹി രതനേഹി വിജ്ജോതമാനേ അനേകയോജനേ കനകവിമാനേ ദിബ്ബസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ തതോ ചുതോ മനുസ്സലോകേ സത്തരതനസമ്പന്നോ ചക്കവത്തീ രാജാ ഹുത്വാ മനുസ്സസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ അപരാപരം സംസരന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ വിഭവസമ്പന്നേ ഏകസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തോ സാസനേ പസന്നോ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അരഹത്തം പാപുണി. സോ അത്തനോ കതപുഞ്ഞനാമസദിസേന നാമേന **പുലിനപൂജകത്ഥേരോ**തി പാകടോ.

൧൩൪. സോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം ദസ്സേന്തോ **വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ വിവിധം പസ്സതീതി വിപസ്സീ, വിവിച്ച പസ്സതീതി വാ വിപസ്സീ, വിവിധേ അത്തത്ഥപരത്ഥാദിഭേദേ അത്ഥേ പസ്സതീതി വാ വിപസ്സീ, വിവിധേ വോഹാരപരമത്ഥാദിഭേദേ പസ്സതീതി വാ വിപസ്സീ, തസ്സ **വിപസ്സിസ്സ ബോധിയാ പാദപുത്തമേ** ഉത്തമേ ബോധിരുക്ഖമണ്ഡലമാളകേ **പുരാണപുലിനം** വാലുകം ഛഡ്ഡേത്വാ സുദ്ധം പണ്ഡരം പുലിനം **ആകിരിം** സന്ഥരിം. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

പുലിനപൂജകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൮. ഉത്തിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ചന്ദഭാഗാനദീതീരേതിആദികം ആയസ്മതോ ഉത്തിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ചന്ദഭാഗാനദിയം സുസുമാരോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തോ നദീതീരം ഉപഗതം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നചിത്തോ പാരം നേതുകാമോ തീരസമീപേയേവ നിപജ്ജി. ഭഗവാ തസ്സ അനുകമ്പായ പിട്ഠിയം പാദേ ഠപേസി. സോ തുട്ഠോ ഉദഗ്ഗോ പീതിവേഗേന മഹുസ്സാഹോ ഹുത്വാ സോതം ഛിന്ദന്തോ സീഘേന ജവേന ഭഗവന്തം പരതീരം നേസി. ഭഗവാ തസ്സ ചിത്തപ്പസാദം ഞത്വാ ''അയം ഇതോ ചുതോ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തിസ്സതി , തതോ പട്ഠായ സുഗതീസുയേവ സംസരന്തോ ഇതോ ചതുന്നവുതികപ്പേ അമതം പാപുണിസ്സതീ''തി ബ്യാകരിത്വാ പക്കാമി.

സോ തഥാ സുഗതീസുയേവ സംസരന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ സാവത്ഥിയം അഞ്ഞതരസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ പുത്തോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി, **ഉത്തിയോ**തിസ്സ നാമം അകംസു. സോ വയപ്പത്തോ ''അമതം പരിയേസിസ്സാമീ''തി പരിബ്ബാജകോ ഹുത്വാ ഏകദിവസം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ ഉപസങ്കമിത്വാ വന്ദിത്വാ ധമ്മം സുത്വാ പടിലദ്ധസദ്ധോ ഹുത്വാ സാസനേ പബ്ബജിത്വാ സീലദിട്ഠീനം അവിസോധിതത്താ വിസേസം നിബ്ബത്തേതും അസക്കോന്തോ അഞ്ഞം ഭിക്ഖും വിസേസം നിബ്ബത്തേത്വാ അഞ്ഞം ബ്യാകരോന്തം ദിസ്വാ സത്ഥാരം ഉപസങ്കമിത്വാ സങ്ഖേപേന ഓവാദം യാചി. സത്ഥാപി തസ്സ , ''തസ്മാതിഹ ത്വം, ഉത്തിയ, ആദിമേവ വിസോധേഹീ''തിആദിനാ (സം॰ നി॰ ൫.൩൮൨) സങ്ഖേപേനേവ ഓവാദം അദാസി. സോ സത്ഥു ഓവാദേ ഠത്വാ വിപസ്സനം ആരഭി. തസ്സ ആരദ്ധവിപസ്സകസ്സ ആബാധോ ഉപ്പജ്ജി. ഉപ്പന്നേ ആബാധേ ജാതസംവേഗോ വീരിയാരമ്ഭവത്ഥും ഞത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അരഹത്തം പാപുണി.

൧൩൯. ഏവം സോ കതസമ്ഭാരാനുരൂപേന പത്തഅരഹത്തഫലോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ചന്ദഭാഗാനദീതീരേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ചന്ദഭാഗാനദീതീരേ**തി പരിസുദ്ധപണ്ഡരപുലിനതലേഹി ച പഭാസമ്പന്നപസന്നമധുരോദകപരിപുണ്ണതായ ച ചന്ദപ്പഭാകിരണസസ്സിരീകാഭാ നദമാനാ സദ്ദം കുരുമാനാ ഗച്ഛതീതി ചന്ദഭാഗാനദീ, തസ്സാ ചന്ദഭാഗാനദിയാ തീരേ സുസുമാരോ അഹോസിന്തി സമ്ബന്ധോ. തത്ഥ **സുസുമാരോ**തി ഖുദ്ദകമച്ഛഗുമ്ബേ ഖണ്ഡാഖണ്ഡികം കരോന്തോ മാരേതീതി സുസുമാരോ,

ചണ്ഡമച്ഛോ കുമ്ഭീലോതി അത്ഥോ. **സഭോജനപസുതോഹ**ന്തി അഹം സഭോജനേ സകഗോചരേ പസുതോ ബ്യാവടോ. **നദീതിത്ഥം അഗച്ഛഹ**ന്തി ഭഗവതോ ആഗമനകാലേ അഹം നദീതിത്ഥം അഗച്ഛിം പത്തോമ്ഹി.

൩൦. സിദ്ധത്ഥോ തമ്ഹി സമയേതി തസ്മിം മമ തിത്ഥഗമനകാലേ സിദ്ധത്ഥോ ഭഗവാ അഗ്ഗപുഗ്ഗലോ സബ്ബസത്തേസു ജേട്ഠോ സേട്ഠോ **സയമ്ഭൂ** സയമേവ ഭൂതോ ജാതോ ബുദ്ധഭൂതോ സോ ഭഗവാ നദിം തരിതുകാമോ നദീതീരം ഉപാഗമി.

൩൨. പേത്തികം വിസയം മയ്ഹന്തി മയ്ഹം പിതുപിതാമഹാദീഹി പരമ്പരാനീതം, യദിദം സമ്പത്തസമ്പത്തമഹാനുഭാവാനം തരണന്തി അത്ഥോ.

൩൩. മമ ഉഗ്ഗജ്ജനം സുത്വാതി മയ്ഹം ഉഗ്ഗജ്ജനം ആരാധനം സുത്വാ മഹാമുനി ഭഗവാ അഭിരുഹീതി സമ്ബന്ധോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ഉത്തിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. ഏകഞ്ജലികത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സുവണ്ണവണ്ണന്തിആദികം ആയസ്മതോ ഏകഞ്ജലികത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ രതനത്തയേ പസന്നോ പിണ്ഡായ ചരന്തം വിപസ്സിം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ അഞ്ജലിം പഗ്ഗഹേത്വാ അട്ഠാസി. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ സബ്ബത്ഥ പൂജനീയോ ഹുത്വാ ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ വിഭവസമ്പന്നേ കുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ സാസനേ പസീദിത്വാ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അരഹത്തേ പതിട്ഠാസി. പുബ്ബേ കതപുഞ്ഞവസേന **ഏകഞ്ജലികത്ഥേരോ**തി പാകടോ.

൯൫. സോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ തം ഹത്ഥതലേ ആമലകം വിയ ദിസ്വാ ഉദാനവസേന പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **സുവണ്ണവണ്ണ**ന്തിആദിമാഹ. **വിപസ്സിം സത്ഥവാഹഗ്ഗ**ന്തി വാണിജേ കന്താരാ വഹതി താരേതീതി സത്ഥവാഹോ . വാളകന്താരാ ചോളകന്താരാ ദുബ്ഭിക്ഖകന്താരാ നിരുദകകന്താരാ യക്ഖകന്താരാ അപ്പഭക്ഖകന്താരാ ച താരേതി ഉത്താരേതി പതാരേതി നിത്താരേതി ഖേമന്തഭൂമിം പാപേതീതി അത്ഥോ. കോ സോ? വാണിജജേട്ഠകോ. സത്ഥവാഹസദിസത്താ അയമ്പി ഭഗവാ സത്ഥവാഹോ. തഥാ ഹി സോ തിവിധം ബോധിം പത്ഥയന്തേ കതപുഞ്ഞസമ്ഭാരേ സത്തേ ജാതികന്താരാ ജരാകന്താരാ ബ്യാധികന്താരാ മരണകന്താരാ സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസകന്താരാ ച സബ്ബസ്മാ സംസാരകന്താരാ ച താരേതി ഉത്താരേതി പതാരേതി നിത്താരേതി നിബ്ബാനഥലം പാപേതീതി അത്ഥോ. സത്ഥവാഹോ ച സോ അഗ്ഗോ സേട്ഠോ പധാനോ ചാതി സത്ഥവാഹഗ്ഗോ, തം **സത്ഥവാഹഗ്ഗം** വിപസ്സിം സമ്ബുദ്ധന്തി സമ്ബന്ധോ. **നരവരം വിനായക**ന്തി നരാനം അന്തരേ അസിഥിലപരക്കമോതി നരവീരോ, തം. വിസേസേന കതപുഞ്ഞസമ്ഭാരേ സത്തേ നേതി നിബ്ബാനപുരം പാപേതീതി വിനായകോ, തം.

൧൭൧. **അദന്തദമനം താദി**ന്തി രാഗദോസമോഹാദികിലേസസമ്പയുത്തത്താ കായവചീമനോദ്വാരേഹി അദന്തേ സത്തേ ദമേതീതി അദന്തദമനോ, തം. ഇട്ഠാനിട്ഠേസു അകമ്പിയതാദിഗുണയുത്തോതി താദീ, തം. **മഹാവാദിം മഹാമതി**ന്തി സകസമയപരസമയവാദീനം അന്തരേ അത്തനാ സമധികപുഗ്ഗലവിരഹിതത്താ മഹാവാദീ , മഹതീ പഥവിസമാനാ മേരുസമാനാ ച മതി യസ്സ സോ മഹാമതി, തം **മഹാവാദിം മഹാമതിം** സമ്ബുദ്ധന്തി ഇമിനാ തുല്യാധികരണം. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

ഏകഞ്ജലികത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൧൦. ഖോമദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

നഗരേ ബന്ധുമതിയാതിആദികം ആയസ്മതോ ഖോമദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വയപ്പത്തോ സാസനേ അഭിപ്പസന്നോ രതനത്തയമാമകോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ സന്തികേ ധമ്മം സുത്വാ പസന്നമാനസോ ഖോമദുസ്സേന പൂജം അകാസി. സോ തദേവ മൂലം കത്വാ യാവജീവം പുഞ്ഞാനി കത്വാ തതോ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തോ. ഛസു ദേവേസു അപരാപരം ദിബ്ബസുഖം അനുഭവിത്വാ തതോ ചവിത്വാ മനുസ്സലോകേ ചക്കവത്തിആദിഅനേകവിധമനുസ്സസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ പരിപാകഗതേ പുഞ്ഞസമ്ഭാരേ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വയപ്പത്തോ സത്ഥു സന്തികേ ധമ്മം സുത്വാ പടിലദ്ധസദ്ധോ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹത്തം പാപുണി. കതപുഞ്ഞനാമേന **ഖോമദായകത്ഥേരോ**തി പാകടോ.

൧൭൪. സോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം ദസ്സേന്തോ **നഗരേ ബന്ധുമതിയാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ ബന്ധു വുച്ചതി ഞാതകോ, തേ ബന്ധൂ യസ്മിം നഗരേ അഞ്ഞമഞ്ഞം സങ്ഘടിതാ വസന്തി, തം നഗരം ''ബന്ധുമതീ''തി വുച്ചതി. **രോപേമി ബീജസമ്പദ**ന്തി ദാനസീലാദിപുഞ്ഞബീജസമ്പത്തിം രോപേമി പട്ഠപേമീതി അത്ഥോ.

ഖോമദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

തതിയസ്സ സുഭൂതിവഗ്ഗസ്സ വണ്ണനാ സമത്താ.

ചതുഭാണവാരവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. കുണ്ഡധാനവഗ്ഗോ

൧. കുണ്ഡധാനത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സത്താഹം പടിസല്ലീനന്തിആദികം ആയസ്മതോ കുണ്ഡധാനത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഹംസവതീനഗരേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുത്തനയേന ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ ധമ്മം സുണന്തോ സത്ഥാരം ഏകം ഭിക്ഖും പഠമം സലാകം ഗണ്ഹന്താനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേന്തം ദിസ്വാ തം ഠാനന്തരം പത്ഥേത്വാ തദനുരൂപം പുഞ്ഞം കരോന്തോ വിചരി. സോ ഏകദിവസം പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ നിരോധസമാപത്തിതോ വുട്ഠായ നിസിന്നസ്സ മനോസിലാചുണ്ണപിഞ്ജരം മഹന്തം കദലിഫലകണ്ണികം ഉപനേസി, തം ഭഗവാ പടിഗ്ഗഹേത്വാ പരിഭുഞ്ജി. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന ഏകാദസക്ഖത്തും ദേവേസു ദേവരജ്ജം കാരേസി. ചതുവീസതിവാരേ ച രാജാ അഹോസി ചക്കവത്തീ.

സോ ഏവം അപരാപരം പുഞ്ഞാനി കത്വാ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ കസ്സപബുദ്ധകാലേ ഭുമ്മദേവതാ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി. ദീഘായുകബുദ്ധാനഞ്ച നാമ ന അനവ്ഢമാസികോ ഉപോസഥോ ഹോതി. തഥാ ഹി വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ ഛബ്ബസ്സന്തരേ ഛബ്ബസ്സന്തരേ ഉപോസഥോ അഹോസി, കസ്സപദസബലോ പന ഛട്ഠേ ഛട്ഠേ മാസേ പാതിമോക്ഖം ഓസാരേസി, തസ്സ പാതിമോക്ഖസ്സ ഓസാരണകാലേ ദിസാവാസികാ ദ്വേ സഹായകാ ഭിക്ഖൂ "ഉപോസഥം കരിസ്സാമാ"തി ഗച്ഛന്തി. അയം ഭുമ്മദേവതാ ചിന്തേസി - "ഇമേസം ദ്വിന്നം ഭിക്ഖൂനം മേത്തി അതിവിയ ദള്ഹാ, കിം നു ഖോ ഭേദകേ സതി ഭിജ്ജേയ്യ, ന ഭിജ്ജേയ്യാ"തി. തേസം ഓകാസം ഓലോകയമാനാ തേസം അവിദൂരേ ഗച്ഛതി.

അഥേകോ ഥേരോ ഏകസ്സ ഹത്ഥേ പത്തചീവരം ദത്വാ സരീരവളഞ്ജനത്ഥം ഉദകഫാസുകട്ഠാനം ഗന്ത്വാ ധോതഹത്ഥപാദോ ഹുത്വാ ഗുമ്ബസമീപതോ നിക്ഖമതി. ഭുമ്മദേവതാ തസ്സ ഥേരസ്സ പച്ഛതോ പച്ഛതോ ഉത്തമരൂപാ ഇത്ഥീ ഹുത്വാ കേസേ വിധുനിത്വാ സംവിധായ ബന്ധന്തീ വിയ പിട്ഠിയം പംസും പുഞ്ഛമാനാ വിയ സാടകം സംവിധായ നിവാസയമാനാ വിയ ച ഹുത്വാ ഥേരസ്സ പദാനുപദികാ ഹുത്വാ ഗുമ്ബതോ നിക്ഖന്താ . ഏകമന്തേ ഠിതോ സഹായകത്ഥേരോ തം കാരണം ദിസ്വാവ ദോമനസ്സജാതോ "നട്ഠോ ദാനി മേ ഇമിനാ ഭിക്ഖുനാ സദ്ധിം ദീഘരത്താനുഗതോ സിനേഹോ, സചാഹം ഏവംവിധഭാവം ജാനേയ്യം, ഏത്തകം കാലം ഇമിനാ സദ്ധിം വിസ്സാസം ന കരേയ്യ"ന്തി ചിന്തേത്വാ ആഗച്ഛന്തംയേവ നം "ഗണ്ഹാഹാവുസോ, തുയ്ഹം പത്തചീവരം, താദിസേന പാപേന സദ്ധിം ഏകമഗ്ഗേന ന ഗച്ഛാമീ"തി ആഹ. തം കഥം സുത്വാ തസ്സ ലജ്ജിഭിക്ഖുനോ ഹദയം തിഖിണസത്തിം ഗഹേത്വാ വിദ്ധം വിയ അഹോസി. തതോ നം ആഹ - "ആവുസോ, കിന്നാമേതം വദസി, അഹം ഏത്തകം കാലം ദുക്കടമത്തമ്പി ആപത്തിം ന ജാനാമി, ത്വം പന മം അജ്ജ 'പാപോ'തി വദസി, കിം തേ ദിട്ഠന്തി, കിം അഞ്ഞേന ദിട്ഠേന, കിം ത്വം ഏവംവിധേന അലങ്കതപടിയത്തേന മാതുഗാമേന സദ്ധിം ഏകട്ഠാനേ ഹുത്വാ നിക്ഖന്തോ"തി? "നത്ഥേതം, ആവുസോ, മയ്ഹം, നാഹം ഏവരൂപം മാതുഗാമം പസ്സാമീ"തി തസ്സ യാവതതിയം കഥേന്തസ്സാപി ഇതരോ ഥേരോ കഥം

അസദ്ദഹിത്വാ അത്തനാ ദിട്ഠകാരണംയേവ ഭൂതത്തം കത്വാ ഗണ്ഹന്തോ തേന സദ്ധിം ഏകമഗ്ഗേന അഗന്ത്വാ അഞ്ഞേന മഗ്ഗേന സത്ഥു സന്തികം ഗതോ. ഇതരോപി ഭിക്ഖു അഞ്ഞേന മഗ്ഗേന സത്ഥു സന്തികംയേവ ഗതോ.

തതോ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ഉപോസഥാഗാരം പവിസനവേലായ സോ ഭിക്ഖു തം ഭിക്ഖും ഉപോസഥഗ്ഗേ ദിസ്വാ സഞ്ജാനിത്വാ "ഇമസ്മിം ഉപോസഥഗ്ഗേ ഏവരൂപോ നാമ പാപഭിക്ഖു അത്ഥി, നാഹം തേന സദ്ധിം ഉപോസഥം കരിസ്സാമീ"തി നിക്ഖമിത്വാ ബഹി അട്ഠാസി. അഥ ഭുമ്മദേവതാ "ഭാരിയം മയാ കമ്മം കത"ന്തി മഹല്ലകഉപാസകവണ്ണേന തസ്സ സന്തികം ഗന്ത്വാ - "കസ്മാ, ഭന്തേ, അയ്യോ ഇമസ്മിം ഠാനേ ഠിതോ"തി ആഹ. "ഉപാസക, ഇമം ഉപോസഥഗ്ഗം ഏകോ പാപഭിക്ഖു പവിട്ഠോ, 'അഹം തേന സദ്ധിം ഉപോസഥം ന കരോമീ'തി ബഹി ഠിതോമ്ഹീ"തി. "ഭന്തേ, മാ ഏവം ഗണ്ഹഥ, പരിസുദ്ധസീലോ ഏസ ഭിക്ഖു, തുമ്ഹേഹി ദിട്ഠമാതുഗാമോ നാമ അഹം. മയാ തുമ്ഹാകം വീമംസനത്ഥായ 'ദള്ഹാ നു ഖോ ഇമേസം ഥേരാനം മേത്തി, നോ ദള്ഹാ'തി ഭിജ്ജനാഭിജ്ജനഭാവം ഓലോകേന്തേന തം കമ്മം കത"ന്തി. "കോ പന ത്വം, സപ്പുരിസാ"തി? "അഹം ഏകാ ഭുമ്മദേവതാ, ഭന്തേ"തി. ദേവപുത്തോ കഥേന്തോയേവ ദിബ്ബാനുഭാവേന ഠത്വാ ഥേരസ്സ പാദമൂലേ പതിത്വാ "മയ്ഹം, ഭന്തേ, ഖമഥ, ഥേരസ്സ ഏസോ ദോസോ നത്ഥി, ഉപോസഥം കരോഥാ"തി ഥേരം യാചിത്വാ ഉപോസഥഗ്ഗം പവേസേസി. സോ ഥേരോ ഉപോസഥം താവ ഏകട്ഠാനേ അകാസി. മിത്തസന്ഥവവസേന പന പുന തേന സദ്ധിം ന ഏകട്ഠാനേ വസി. ഇമസ്സ ഥേരസ്സ ദോസം ന കഥേസി. അപരഭാഗേ ചുദിതകത്ഥേരോ പന വിപസ്സനായ കമ്മം കരോന്തോ അരഹത്തം പാപുണി.

ഭുമ്മദേവതാ തസ്സ കമ്മസ്സ നിസ്സന്ദേന ഏകം ബുദ്ധന്തരം അപായതോ ന മുച്ചിത്ഥ. സചേ പന കാലേന കാലം മനുസ്സത്തം ആഗച്ഛതി, അഞ്ഞേന യേന കേനചി കതോ ദോസോ തസ്സേവ ഉപരി പതതി. സോ അമ്ഹാകം ഭഗവതോ ഉപ്പന്നകാലേ സാവത്ഥിയം ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തി, **ധാനമാണവോ**തിസ്സ നാമം അകംസു. സോ വയപ്പത്തോ തയോ വേദേ ഉഗ്ഗണ്ഹിത്വാ മഹല്ലകകാലേ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ പടിലദ്ധസദ്ധോ സാസനേ പബ്ബജി. തസ്സ ഉപസമ്പന്നദിവസതോ പട്ഠായ ഏകാ അലങ്കതപടിയത്താ ഇത്ഥീ തസ്മിം ഗാമം പവിസന്തേ സദ്ധിംയേവ പവിസതി, നിക്ഖമന്തേ നിക്ഖമതി, വിഹാരം പവിസന്തേപി സദ്ധിം പവിസതി, തിട്ഠന്തേപി തിട്ഠതീതി ഏവം നിച്ചാനുബദ്ധാ പഞ്ഞായതി. ഥേരോ തം ന പസ്സതി. തസ്സ പന പുരിമകമ്മസ്സ നിസ്സന്ദേന സാ അഞ്ഞേസം ഉപട്ഠാസി.

ഗാമേ യാഗുഭിക്ഖം ദദമാനാ ഇത്ഥിയോ, "ഭന്തേ, അയം ഏകോ യാഗുഉളുങ്കോ തുമ്ഹാകം, ഏകോ ഇമിസ്സാ അമ്ഹാകം സഹായികായാ"തി പരിഹാസം കരോന്തി. ഥേരസ്സ മഹതീ വിഹേസാ ഹോതി. വിഹാരഗതമ്പി നം സാമണേരാ ചേവ ദഹരഭിക്ഖൂ ച പരിവാരേത്വാ "ധാനോ കോണ്ഡോ ജാതോ"തി പരിഹാസം കരോന്തി. അഥസ്സ തേനേവ കാരണേന **കുണ്ഡധാനോ ഥേരോ**തി നാമം ജാതം. സോ ഉട്ഠായ സമുട്ഠായ തേഹി കരിയമാനം കേളിം സഹിതും അസക്കോന്തോ ഉമ്മാദം ഗഹേത്വാ "തുമ്ഹേ കോണ്ഡാ, തുമ്ഹാകം ഉപജ്ഝായോ കോണ്ഡോ, ആചരിയോ കോണ്ഡോ"തി വദതി. അഥ നം സത്ഥു ആരോചേസും - "കുണ്ഡധാനോ, ഭന്തേ, ദഹരസാമണേരേഹി സദ്ധിം ഏവം ഫരുസവാചം വദതീ"തി. സത്ഥാ തം പക്കോസാപേത്വാ "സച്ചം കിര ത്വം, ധാന, ദഹരസാമണേരേഹി സദ്ധിം ഫരുസവാചം വദസീ"തി പുച്ഛി. തേന "സച്ചം

ഭഗവാ''തി വുത്തേ - ''കസ്മാ ഏവം വദസീ''തി ആഹ. ''ഭന്തേ, നിബദ്ധം വിഹേസം സഹിതും അസക്കോന്തോ ഏവം കഥേമീ''തി . ''ത്വം പുബ്ബേ കതകമ്മം യാവജ്ജദിവസാ ജീരാപേതും ന സക്കോസി, പുന ഏവം ഫരുസവാചം മാ വദ ഭിക്ഖൂ''തി വത്വാ ആഹ -

''മാവോച ഫരുസം കഞ്ചി, വുത്താ പടിവദേയ്യു തം;
ദുക്ഖാ ഹി സാരമ്ഭകഥാ, പടിദണ്ഡാ ഫുസേയ്യു തം.

''സചേ നേരേസി അത്താനം, കംസോ ഉപഹതോ യഥാ;
ഏസ പത്തോസി നിബ്ബാനം, സാരമ്ഭോ തേ ന വിജ്ജതീ''തി. (ധം പം ൧൩൩-൧൩൪) -

ഇമഞ്ച പന തസ്സ ഥേരസ്സ മാതുഗാമേന സദ്ധിം വിചരണഭാവം കോസലരഞ്ഞോപി കഥയിംസു. രാജാ ''ഗച്ഛഥ, ഭണേ, നം വീമംസഥാ''തി പേസേത്വാ സയമ്പി മന്ദേനേവ പരിവാരേന സദ്ധിം ഥേരസ്സ സന്തികം ഗന്ത്വാ ഏകമന്തേ ഓലോകേന്തോ അട്ഠാസി. തസ്മിം ഖണേ ഥേരോ സൂചികമ്മം കരോന്തോ നിസിന്നോ ഹോതി. സാപി ഇത്ഥീ അവിദൂരേ ഠാനേ ഠിതാ വിയ പഞ്ഞായതി.

രാജാ തം ദിസ്വാ ''അത്ഥി തം കാരണ''ന്തി തസ്സാ ഠിതട്ഠാനം അഗമാസി. സാ തസ്മിം ആഗച്ഛന്തേ ഥേരസ്സ വസനപണ്ണസാലം പവിട്ഠാ വിയ അഹോസി. രാജാപി തായ സദ്ധിം ഏവ പണ്ണസാലായം പവിസിത്വാ സബ്ബത്ഥ ഓലോകേന്തോ അദിസ്വാ ''നായം മാതുഗാമോ, ഥേരസ്സ ഏകോ കമ്മവിപാകോ''തി സഞ്ഞം കത്വാ പഠമം ഥേരസ്സ സമീപേന ഗച്ഛന്തോപി ഥേരം അവന്ദിത്വാ തസ്സ കാരണസ്സ അഭൂതഭാവം ഞത്വാ പണ്ണസാലതോ നിക്ഖമിത്വാ ഥേരം വന്ദിത്വാ ഏകമന്തേ നിസിന്നോ ''കച്ചി, ഭന്തേ, പിണ്ഡകേന ന കിലമഥാ''തി പുച്ഛി. ഥേരോ ''വട്ടതി, മഹാരാജാ''തി ആഹ. ''ജാനാമഹം, ഭന്തേ, അയ്യസ്സ കഥം, ഏവരൂപേനുപക്കിലേസേന സദ്ധിം ചരന്താനം തുമ്ഹാകം കേ നാമ പസീദിസ്സന്തി, ഇതോ പട്ഠായ വോ കത്ഥചി ഗമനകിച്ചം നത്ഥി. അഹം ചതൂഹി പച്ചയേഹി ഉപട്ഠഹിസ്സാമി, തുമ്ഹേ യോനിസോമനസികാരേ മാ പമജ്ജിത്ഥാ''തി വത്വാ നിബദ്ധഭിക്ഖം പട്ഠപേസി. ഥേരോ രാജാനം ഉപത്ഥമ്ഭകം ലഭിത്വാ ഭോജനസപ്പായേന ഏകഗ്ഗചിത്തോ ഹുത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അരഹത്തം പാപുണി. തതോ പട്ഠായ സാ ഇത്ഥീ അന്തരധായി.

തദാ മഹാസുഭദ്ദാ ഉഗ്ഗനഗരേ മിച്ഛാദിട്ഠികുലേ വസമാനാ ''സത്ഥാ മം അനുകമ്പതൂ''തി ഉപോസഥങ്ഗം അധിട്ഠായ നിരാമഗന്ധാ ഹുത്വാ ഉപരിപാസാദതലേ ഠിതാ ''ഇമാനി പുപ്ഫാനി അന്തരേ അട്ഠത്വാ ദസബലസ്സ മത്ഥകേ വിതാനം ഹുത്വാ തിട്ഠന്തു, ദസബലോ ഇമായ സഞ്ഞായ സ്വേ പഞ്ചഹി ഭിക്ഖുസതേഹി സദ്ധിം മയ്ഹം ഭിക്ഖം ഗണ്ഹതൂ''തി സച്ചകിരിയം കത്വാ അട്ഠ സുമനപുപ്ഫമുട്ഠിയോ വിസ്സജ്ജേസി. പുപ്ഫാനി ഗന്ത്വാ ധമ്മദേസനാവേലായ സത്ഥു മത്ഥകേ വിതാനം ഹുത്വാ അട്ഠംസു. സത്ഥാ തം സുമനപുപ്ഫവിതാനം ദിസ്വാ ചിത്തേനേവ സുഭദ്ദായ ഭിക്ഖം അധിവാസേത്വാ പുനദിവസേ അരുണേ ഉട്ഠിതേ ആനന്ദത്ഥേരം ആഹ - ''ആനന്ദ, മയം അജ്ജ ദൂരം ഭിക്ഖാചാരം ഗമിസ്സാമ, പുഥുജ്ജനാനം അദത്വാ അരിയാനംയേവ സലാകം ദേഹീ''തി. ഥേരോ ഭിക്ഖൂനം ആരോചേസി - ''ആവുസോ, സത്ഥാ അജ്ജ ദൂരം ഭിക്ഖാചാരം ഗമിസ്സതി. പുഥുജ്ജനാ മാ ഗണ്ഹന്തു, അരിയാവ

സലാകം ഗണ്ഹന്തൂ''തി. കുണ്ഡധാനത്ഥേരോ - ''ആഹരാവുസോ, സലാക''ന്തി പഠമംയേവ ഹത്ഥം പസാരേസി. ആനന്ദോ ''സത്ഥാ താദിസാനം ഭിക്ഖൂനം സലാകം ന ദാപേതി, അരിയാനംയേവ ദാപേതീ''തി വിതക്കം ഉപ്പാദേത്വാ ഗന്ത്വാ സത്ഥു ആരോചേസി. സത്ഥാ ''ആഹരാപേന്തസ്സ സലാകം ദേഹീ''തി ആഹ. ഥേരോ ചിന്തേസി - ''സചേ കുണ്ഡധാനസ്സ സലാകാ ദാതും ന യുത്താ, അഥ സത്ഥാ പടിബാഹേയ്യ, ഭവിസ്സതി ഏത്ഥ കാരണ''ന്തി ''കുണ്ഡധാനസ്സ സലാകം ദസ്സാമീ''തി ഗമനം അഭിനീഹരി. കുണ്ഡധാനോ തസ്സ പുരാഗമനാ ഏവ അഭിഞ്ഞാപാദകം ചതുത്ഥജ്ഝാനം സമാപജ്ജിത്വാ ഇദ്ധിയാ ആകാസേ ഠത്വാ ''ആഹരാവുസോ ആനന്ദ, സത്ഥാ മം ജാനാതി, മാദിസം ഭിക്ഖും പഠമം സലാകം ഗണ്ഹന്തം ന സത്ഥാ വാരേതീ''തി ഹത്ഥം പസാരേത്വാ സലാകം ഗണ്ഹി. സത്ഥാ തം അട്ഠുപ്പത്തിം കത്വാ ഥേരം ഇമസ്മിം സാസനേ പഠമം സലാകം ഗണ്ഹന്താനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേസി. യസ്മാ അയം ഥേരോ രാജാനം ഉപത്ഥമ്ഭം ലഭിത്വാ സപ്പായാഹാരപടിലാഭേന സമാഹിതചിത്തോ വിപസ്സനായ കമ്മം കരോന്തോ ഉപനിസ്സയസമ്പന്നതായ ഛളഭിഞ്ഞോ അഹോസി. ഏവംഭൂതസ്സാപി ഇമസ്സ ഥേരസ്സ ഗുണേ അജാനന്താ യേ പുഥുജ്ജനാ ഭിക്ഖൂ ''അയം പഠമം സലാകം ഗണ്ഹതി, കിം നു ഖോ ഏത''ന്തി വിമതിം ഉപ്പാദേന്തി. തേസം തം വിമതിവിധമനത്ഥം ഥേരോ ആകാസം അബ്ഭുഗ്ഗന്ത്വാ ഇദ്ധിപാടിഹാരിയം ദസ്സേത്വാ അഞ്ഞാപദേസേന അഞ്ഞം ബ്യാകരോന്തോ ''പഞ്ച ഛിന്ദേ''തി ഗാഥം അഭാസി.

൧. ഏവം സോ പൂരിതപുഞ്ഞസമ്ഭാരാനുരൂപേന അരഹാ ഹുത്വാ പത്തഏതദഗ്ഗട്ഠാനോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സവസേന പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **സത്താഹം പടിസല്ലീന**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ സത്താഹം സത്തദിവസം നിരോധസമാപത്തിവിഹാരേന പടിസല്ലീനം വിവേകഭൂതന്തി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

കുണ്ഡധാനത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൨. സാഗതത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സോഭിതോ നാമ നാമേനാതിആദികം ആയസ്മതോ സാഗതത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തോ സബ്ബസിപ്പേസു നിപ്ഫത്തിം പത്തോ നാമേന **സോഭിതോ** നാമ ഹുത്വാ തിണ്ണം വേദാനം പാരഗൂ സനിഘണ്ഡുകേടുഭാനം സാക്ഖരപ്പഭേദാനം ഇതിഹാസപഞ്ചമാനം പദകോ വേയ്യാകരണോ ലോകായതമഹാപുരിസലക്ഖണേസു അനവയോ. സോ ഏകദിവസം പദുമുത്തരം ഭഗവന്തം ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണസിരിയാ സോഭമാനം ഉയ്യാനദ്വാരേന ഗച്ഛന്തം ദിസ്വാ അതീവ പസന്നമാനസോ അനേകേഹി ഉപായേഹി അനേകേഹി ഗുണവണ്ണേഹി ഥോമനം അകാസി. ഭഗവാ തസ്സ ഥോമനം സുത്വാ ''അനാഗതേ ഗോതമസ്സ ഭഗവതോ സാസനേ സാഗതോ നാമ സാവകോ ഭവിസ്സതീ''തി ബ്യാകരണം അദാസി. സോ തതോ പട്ഠായ പുഞ്ഞാനി കരോന്തോ യാവതായുകം ഠത്വാ തതോ ചുതോ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തോ. കപ്പസതസഹസ്സദേവമനുസ്സേസു ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ. തസ്സ മാതാപിതരോ സോമനസ്സം വഡ്ഢേന്തോ സുജാതോ ആഗതോതി **സാഗതോതി**

നാമം കരിംസു. സോ സാസനേ പസീദിത്വാ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അരഹത്തം പത്തോ.

൭൭. ഏവം സോ പുഞ്ഞസമ്ഭാരാനുരൂപേന പത്തഅരഹത്തഫലോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **സോഭിതോ നാമ നാമേനാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ തദാ പുഞ്ഞസമ്ഭാരസ്സ പരിപൂരണസമയേ നാമേന സോഭിതോ നാമ ബ്രാഹ്മണോ അഹോസിന്തി സമ്ബന്ധോ.

൮൭. **വിപഥാ ഉദ്ധരിത്വാനാ**തി വിരുദ്ധപഥാ കുമഗ്ഗാ, ഉപ്പഥാ വാ ഉദ്ധരിത്വാ അപനേത്വാ. **പഥം ആചിക്ഖസേ**തി, ഭന്തേ, സബ്ബഞ്ഞു തുവം പഥം സപ്പുരിസമഗ്ഗം നിബ്ബാനാധിഗമനുപായം ആചിക്ഖസേ കഥേസി ദേസേസി വിഭജി ഉത്താനിം അകാസീതി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

സാഗതത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. മഹാകച്ചാനത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പദുമുത്തരനാഥസ്സാതിആദികം ആയസ്മതോ കച്ചാനത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഗഹപതിമഹാസാലകുലഗേഹേ നിബ്ബത്തേത്വാ വുദ്ധിപ്പത്തോ ഏകദിവസം സത്ഥു സന്തികേ ധമ്മം സുണന്തോ സത്ഥാരം ഏകം ഭിക്ഖും സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ വിത്ഥാരേന അത്ഥം വിഭജന്താനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേന്തം ദിസ്വാ സയമ്പി തം ഠാനന്തരം പത്ഥേന്തോ ദാനാദീനി പുഞ്ഞാനി കത്വാ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ സുമേധസ്സ ഭഗവതോ കാലേ വിജ്ജാധരോ ഹുത്വാ ആകാസേന ഗച്ഛന്തോ സത്ഥാരം ഏകസ്മിം വനസണ്ഡേ നിസിന്നം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ കണികാരപുപ്ഫേഹി പൂജം അകാസി.

സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന അപരാപരം സുഗതീസുയേവ പരിവത്തേത്വാ കസ്സപദസബലസ്സ കാലേ ബാരാണസിയം കുലഘരേ നിബ്ബത്തിത്വാ പരിനിബ്ബുതേ ഭഗവതി സുവണ്ണചേതിയകരണട്ഠാനം ദസസഹസ്സഗ്ഘനികായ സുവണ്ണിട്ഠകായ പൂജം കത്വാ ''ഭഗവാ മയ്ഹം നിബ്ബത്തനിബ്ബത്തട്ഠാനേ സരീരം സുവണ്ണവണ്ണം ഹോതൂ''തി പത്ഥനം അകാസി. തതോ യാവജീവം കുസലം കത്വാ ഏകം ബുദ്ധന്തരം ദേവമനുസ്സേസു സംസരിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഉജ്ജേനിയം രഞ്ഞോ ചണ്ഡപജ്ജോതസ്സ പുരോഹിതസ്സ ഗേഹേ നിബ്ബത്തി, തസ്സ നാമഗ്ഗഹണദിവസേ മാതാപിതരോ ''അമ്ഹാകം പുത്തോ സുവണ്ണവണ്ണോ അത്തനോ നാമം ഗഹേത്വാ ആഗതോ''തി **കഞ്ചനമാണവോ**ത്വേവ നാമം കരിംസു. സോ വുദ്ധിമന്വായ തയോ വേദേ ഉഗ്ഗണ്ഹിത്വാ പിതു അച്ചയേന പുരോഹിതട്ഠാനം ലഭി. സോ ഗോത്തവസേന **കച്ചാനോ**തി പഞ്ഞായിത്ഥ.

രാജാ ചണ്ഡപജ്ജോതോ ബുദ്ധുപ്പാദം സുത്വാ, ''ആചരിയ, ത്വം തത്ഥ ഗന്ത്വാ സത്ഥാരം ഇധാനേഹീ''തി പേസേസി. സോ അത്തട്ഠമോ സത്ഥു സന്തികം ഉപഗതോ. തസ്സ സത്ഥാ ധമ്മം ദേസേസി. ദേസനാപരിയോസാനേ സോ സത്തഹി ജനേഹി സദ്ധിം സഹപടിസമ്ഭിദാഹി അരഹത്തേ പതിട്ഠാസി. അഥ സത്ഥാ ''ഏഥ, ഭിക്ഖവോ''തി ഹത്ഥം പസാരേസി. തേ താവദേവ

ദ്വങ്ഗുലമത്തകേസമസ്സുകാ ഇദ്ധിമയപത്തചീവരധരാ വസ്സസട്ഠികത്ഥേരാ വിയ അഹേസും. ഏവം ഥേരോ സദത്ഥം നിപ്ഫാദേത്വാ, ‘‘ഭന്തേ, രാജാ പജ്ജോതോ തുമ്ഹാകം പാദേ വന്ദിതും ധമ്മഞ്ച സോതും ഇച്ഛതീ’’തി സത്ഥു ആരോചേസി. സത്ഥാ ‘‘ത്വംയേവ ഭിക്ഖു തത്ഥ ഗച്ഛ, തയി ഗതേപി രാജാ പസീദിസ്സതീ’’തി ആഹ. ഥേരോ അത്തട്ഠമോ തത്ഥ ഗന്ത്വാ രാജാനം പസാദേത്വാ അവന്തീസു സാസനം പതിട്ഠാപേത്വാ പുന സത്ഥു സന്തികമേവ ഗതോ.

൩൭. ഏവം സോ പത്തഅരഹത്തഫലോ ‘‘ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ വിത്ഥാരേന അത്ഥം വിഭജന്താനം യദിദം മഹാകച്ചാനോ’’തി (അം॰ നി॰ ൧.൧൯൭, ൨൦൨) ഏതദഗ്ഗട്ഠാനം പത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരനാഥസ്സാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **പദുമം നാമ ചേതിയ**ന്തി പദുമേഹി ഛാദിതത്താ വാ പദുമാകാരേഹി കതത്താ വാ ഭഗവതോ വസനഗന്ധകുടിവിഹാരോവ പൂജനീയഭാവേന ചേതിയം, യഥാ ‘‘ഗോതമകചേതിയം, ആളവകചേതിയ’’ന്തി വുത്തേ തേസം യക്ഖാനം നിവസനട്ഠാനം പൂജനീയട്ഠാനത്താ ചേതിയന്തി വുച്ചതി, ഏവമിദം ഭഗവതോ വസനട്ഠാനം ചേതിയന്തി വുച്ചതി, ന ധാതുനിധായകചേതിയന്തി വേദിതബ്ബം. ന ഹി അപരിനിബ്ബുതസ്സ ഭഗവതോ സരീരധാതൂനം അഭാവാ ധാതുചേതിയം അകരി. **സിലാസനം കാരയിത്വാ**തി തസ്സാ പദുമനാമികായ ഗന്ധകുടിയാ പുപ്ഫാധാരത്ഥായ ഹേട്ഠാ ഫലികമയം സിലാസനം കാരേത്വാ. **സുവണ്ണേനാഭിലേപയി**ന്തി തം സിലാസനം ജമ്ബോനദസുവണ്ണേന അഭിവിസേസേന ലേപയിം ഛാദേസിന്തി അത്ഥോ.

൩൮. **രതനാമയം** സത്തഹി രതനേഹി കതം ഛത്തം **പഗ്ഗയ്ഹ** മുദ്ധനി ധാരേത്വാ വാളബീജനിഞ്ച സേതപവരചാമരിഞ്ച പഗ്ഗയ്ഹ ബുദ്ധസ്സ അഭിരോപയിം. **ലോകബന്ധുസ്സ താദിനോ**തി സകലലോകബന്ധുസദിസസ്സ താദിഗുണസമങ്ഗിസ്സ ബുദ്ധസ്സ ധാരേസിന്തി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

മഹാകച്ചാനത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൪. കാളുദായിത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പദുമുത്തരബുദ്ധസ്സാതിആദികം ആയസ്മതോ കാളുദായിത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഹംസവതീനഗരേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുണന്തോ സത്ഥാരം ഏകം ഭിക്ഖും കുലപ്പസാദകാനം ഭിക്ഖൂനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേന്തം ദിസ്വാ തജ്ജം അഭിനീഹാരം കത്വാ തം ഠാനന്തരം പത്ഥേസി.

സോ യാവജീവം കുസലം കത്വാ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ അമ്ഹാകം ബോധിസത്തസ്സ മാതുകുച്ഛിയം പടിസന്ധിഗ്ഗഹണദിവസേ കപിലവത്ഥുസ്മിംയേവ അമച്ചഗേഹേ പടിസന്ധിം ഗണ്ഹി, ബോധിസത്തേന സദ്ധിം ഏകദിവസംയേവ ജാതോതി തം ദിവസംയേവ നം ദുകൂലചുമ്ബടകേ നിപജ്ജാപേത്വാ ബോധിസത്തസ്സ ഉപട്ഠാനത്ഥായ നയിംസു. ബോധിസത്തേന ഹി സദ്ധിം ബോധിരുക്ഖോ, രാഹുലമാതാ, ചത്താരോ നിധീ, ആരോഹനഹത്ഥീ,

അസ്സകണ്ഡകോ, ആനന്ദോ, ഛന്നോ, കാളുദായീതി ഇമേ സത്ത ഏകദിവസേ ജാതത്താ സഹജാതാ നാമ അഹേസും. അഥസ്സ നാമഗ്ഗഹണദിവസേ സകലനഗരസ്സ ഉദഗ്ഗചിത്തദിവസേ ജാതത്താ **ഉദായി**ത്വേവ നാമം അകംസു. ഥോകം കാളധാതുകത്താ പന **കാളുദായീ**തി പഞ്ഞായിത്ഥ. സോ ബോധിസത്തേന സദ്ധിം കുമാരകീളം കീളന്തോ വുദ്ധിം അഗമാസി.

അപരഭാഗേ ലോകനാഥേ മഹാഭിനിക്ഖമനം നിക്ഖമിത്വാ അനുക്കമേന സബ്ബഞ്ഞുതം പത്വാ പവത്തിതവരധമ്മചക്കേ രാജഗഹം ഉപനിസ്സായ വേളുവനേ വിഹരന്തേ സുദ്ധോദനമഹാരാജാ തം പവത്തിം സുത്വാ പുരിസസഹസ്സപരിവാരം ഏകം അമച്ചം "പുത്തം മേ ഇധാനേഹീ"തി പേസേസി. സോ ധമ്മദേസനാവേലായം സത്ഥു സന്തികം ഗന്ത്വാ പരിസപരിയന്തേ ഠിതോ ധമ്മം സുത്വാ സപരിവാരോ അരഹത്തം പാപുണി. അഥ നേ സത്ഥാ "ഏഥ, ഭിക്ഖവോ"തി ഹത്ഥം പസാരേസി. സബ്ബേ തങ്ഖണഞ്ഞേവ ഇദ്ധിമയപത്തചീവരധരാ വസ്സസട്ഠികത്ഥേരാ വിയ അഹേസും. അരഹത്തപ്പത്തിതോ പട്ഠായ പന അരിയാ മജ്ഝത്താവ ഹോന്തി. തസ്മാ രഞ്ഞോ പഹിതസാസനം ദസബലസ്സ ന കഥേസി. രാജാ "നേവ ഗതോ ആഗച്ഛതി, ന സാസനം സുയ്യതീ"തി അപരം അമച്ചം പുരിസസഹസ്സേഹി പേസേസി. തസ്മിമ്പി തഥാ പടിപന്നേ അപരമ്പി പേസേസീതി ഏവം നവഹി പുരിസസഹസ്സേഹി സദ്ധിം നവ അമച്ചേ പേസേസി. സബ്ബേ അരഹത്തം പത്വാ തുണ്ഹീ അഹേസും.

അഥ രാജാ ചിന്തേസി - "ഏത്തകാ ജനാ മയി സിനേഹാഭാവേന ദസബലസ്സ ഇധാഗമനത്ഥായ ന കിഞ്ചി കഥയിംസു, അയം ഖോ ഉദായി ദസബലേന സമവയോ, സഹപംസുകീളികോ, മയി ച സിനേഹോ അത്ഥി, ഇമം പേസേസ്സാമീ"തി തം പക്കോസാപേത്വാ, "താത, ത്വം പുരിസസഹസ്സപരിവാരോ രാജഗഹം ഗന്ത്വാ ദസബലം ഇധാനേഹീ"തി വത്വാ പേസേസി. സോ പന ഗച്ഛന്തോ "സചാഹം, ദേവ, പബ്ബജിതും ലഭിസ്സാമി, ഏവാഹം ഭഗവന്തം ഇധാനേസ്സാമീ"തി വത്വാ "യം കിഞ്ചി കത്വാ മമ പുത്തം ദസ്സേഹീ"തി വുത്തോ രാജഗഹം ഗന്ത്വാ സത്ഥു ധമ്മദേസനവേലായം പരിസപരിയന്തേ ഠിതോ ധമ്മം സുത്വാ സപരിവാരോ അരഹത്തം പത്വാ ഏഹിഭിക്ഖുഭാവേ പതിട്ഠാസി. അരഹത്തം പന പത്വാ "ന താവായം ദസബലസ്സ കുലനഗരം ഗന്തും കാലോ, വസന്തേ പന ഉപഗതേ പുപ്ഫിതേ വനസണ്ഡേ ഹരിതതിണസഞ്ഛന്നായ ഭൂമിയാ ഗമനകാലോ ഭവിസ്സതീ"തി കാലം പടിമാനേന്തോ വസന്തേ സമ്പത്തേ സത്ഥു കുലനഗരം ഗന്തും ഗമനമഗ്ഗവണ്ണം സംവണ്ണേന്തോ -

"അങ്ഗാരിനോ ദാനി ദുമാ ഭദന്തേ, ഫലേസിനോ ഛദനം വിപ്പഹായ;
തേ അച്ചിമന്തോവ പഭാസയന്തി, സമയോ മഹാവീര ഭാഗീ രഥാനം.

"ദുമാനി ഫുല്ലാനി മനോരമാനി, സമന്തതോ സബ്ബദിസാ പവന്തി;
പത്തം പഹായ ഫലമാസസാനാ, കാലോ ഇതോ പക്കമനായ വീര.

"നേവാതിസീതം ന പനാതിഉണ്ഹം, സുഖാ ഉതു അദ്ധനിയാ ഭദന്തേ;
പസ്സന്തു തം സാകിയാ കോളിയാ ച, പച്ഛാമുഖം രോഹിനിയം തരന്തം.

"ആസായ കസതേ ഖേത്തം, ബീജം ആസായ വപ്പതി;
ആസായ വാണിജാ യന്തി, സമുദ്ദം ധനഹാരകാ;

യായ ആസായ തിട്ഠാമി, സാ മേ ആസാ സമിജ്ഝതു. (ഥേരഗാ॰ ൫൨൭-൫൨൯);

“നാതിസീതം നാതിഉണ്ഹം, നാതിദുബ്ഭിക്ഖഛാതകം;
സദ്ദലാ ഹരിതാ ഭൂമി, ഏസ കാലോ മഹാമുനി. (അ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧.൨൨൫);

“പുനപ്പുനഞ്ചേവ വപന്തി ബീജം, പുനപ്പുനം വസ്സതി ദേവരാജാ;
പുനപ്പുനം ഖേത്തം കസന്തി കസ്സകാ, പുനപ്പുനം ധഞ്ഞമുപേതി രട്ഠം.

“പുനപ്പുനം യാചനകാ ചരന്തി, പുനപ്പുനം ദാനപതീ ദദന്തി;
പുനപ്പുനം ദാനപതീ ദദിത്വാ, പുനപ്പുനം സഗ്ഗമുപേന്തി ഠാനം.

“വീരോ ഹവേ സത്തയുഗം പുനേതി, യസ്മിം കുലേ ജായതി ഭൂരിപഞ്ഞോ;
മഞ്ഞാമഹം സക്കതി ദേവദേവോ, തയാ ഹി ജാതോ മുനി സച്ചനാമോ.

“സുദ്ധോദനോ നാമ പിതാ മഹേസിനോ, ബുദ്ധസ്സ മാതാ പന മായനാമാ;
യാ ബോധിസത്തം പരിഹരിയ കുച്ഛിനാ, കായസ്സ ഭേദാ തിദിവമ്ഹി മോദതി.

“സാ ഗോതമീ കാലകതാ ഇതോ ചുതാ, ദിബ്ബേഹി കാമേഹി സമങ്ഗിഭൂതാ;
സാ മോദതി കാമഗുണേഹി പഞ്ചഹി, പരിവാരിതാ ദേവഗണേഹി തേഹീ”തി. (ഥേരഗാ॰ ൫൩൧-൫൩൬);

ഇമാ ഗാഥാ അഭാസി. തത്ഥ **അങ്ഗാരിനോ**തി അങ്ഗാരാനി വിയാതി അങ്ഗാരാനി. അങ്ഗാരാനി രത്തപവാളവണ്ണാനി രുക്ഖാനം പുപ്ഫഫലാനി, താനി ഏതേസം സന്തീതി അങ്ഗാരിനോ, അഭിലോഹിതകുസുമകിസലയേഹി അങ്ഗാരവുട്ഠിസമ്പരികിണ്ണാ വിയാതി അത്ഥോ. **ദാനീ**തി ഇമസ്മിം കാലേ. **ദുമാ**തി രുക്ഖാ. **ഭദന്തേ**തി ഭദ്ദം അന്തേ ഏതസ്സാതി, “ഭദന്തേ”തി ഏകസ്സ ദ-കാരസ്സ ലോപം കത്വാ വുച്ചതി. ഗുണവിസേസയുത്തോ, ഗുണവിസേസയുത്താനഞ്ച അഗ്ഗഭൂതോ സത്ഥാ. തസ്മാ, ഭദന്തേതി സത്ഥു ആലപനമേവ, പച്ചത്തവചനഞ്ചേതം ഏകാരന്തം “സുഗതേ പടികമ്മേ സുഖേ ദുക്ഖേ ജീവേ”തിആദീസു വിയ. ഇധ പന സമ്ബോധനട്ഠേ ദട്ഠബ്ബം. തേന വുത്തം, “ഭദന്തേതി ആലപന”ന്തി. “ഭദ്ദസദ്ദേന സമാനത്ഥം പദന്തരമേക”ന്തി കേചി. ഫലാനി ഏസന്തീതി **ഫലേസിനോ**. അചേതനേപി ഹി സചേതനകിരിയം ആഹ. ഏവം ഥേരേന യാചിതോ ഭഗവാ തത്ഥ ഗമനേ ബഹൂനം വിസേസാധിഗമനം ദിസ്വാ വീസതിസഹസ്സഖീണാസവപരിവുതോ രാജഗഹതോ അതുരിതചാരികാവസേന കപിലവത്ഥുഗാമിമഗ്ഗം പടിപജ്ജി. ഥേരോ ഇദ്ധിയാ കപിലവത്ഥും ഗന്ത്വാ രഞ്ഞോ പുരതോ ആകാസേ ഠിതോവ അദിട്ഠപുബ്ബവേസം ദിസ്വാ രഞ്ഞാ “കോസി ത്വ”ന്തി പുച്ഛിതോ “അമച്ചപുത്തം തയാ ഭഗവതോ സന്തികം പേസിതം മം ന ജാനാസി, ത്വം ഏവം പന ജാനാഹീ”തി ദസ്സേന്തോ -

“ബുദ്ധസ്സ പുത്തോമ്ഹി അസയ്ഹസാഹിനോ, അങ്ഗീരസസ്സപ്പടിമസ്സ താദിനോ;
പിതുപിതാ മയ്ഹം തുവംസി സക്ക, ധമ്മേന മേ ഗോതമ
അയ്യകോസീ”തി. (ഥേരഗാ॰ ൫൩൬) -

ഗാഥമാഹ.

തത്ഥ **ബുദ്ധസ്സ പുത്തോമ്ഹീ**തി സബ്ബഞ്ഞുബുദ്ധസ്സ ഓരസ്സ പുത്തോ അമ്ഹി. **അസയ്ഹസാഹിനോ**തി അഭിസമ്ബോധിതോ പുബ്ബേ ഠപേത്വാ മഹാബോധിസത്തം അഞ്ഞേഹി സഹിതും വഹിതും അസക്കുണേയ്യത്താ അസയ്ഹസ്സ സകലസ്സ ബോധിസമ്ഭാരസ്സ മഹാകാരുണികാധികാരസ്സ ച സഹനതോ വഹനതോ, തതോ പരമ്പി അഞ്ഞേഹി സഹിതും അഭിഭവിതും അസക്കുണേയ്യത്താ അസയ്ഹാനം പഞ്ചന്നം മാരാനം സഹനതോ അഭിഭവനതോ, ആസയാനുസയചരിതാധിമുത്തിആദിവിഭാഗാവബോധനേന യഥാരഹം വേനേയ്യാനം ദിട്ഠധമ്മികസമ്പരായികപരമത്ഥേഹി അനുസാസനീസങ്ഖാതസ്സ അഞ്ഞേഹി അസയ്ഹസ്സ ബുദ്ധകിച്ചസ്സ സഹനതോ, തത്ഥ വാ സാധുകാരിഭാവതോ അസയ്ഹസാഹിനോ. **അങ്ഗീരസസ്സാ**തി അങ്ഗീകതസീലാദിസമ്പത്തികസ്സ. അങ്ഗമങ്ഗേഹി നിച്ഛരണകഓഭാസസ്സാതി അപരേ. കേചി പന “അങ്ഗീരസോ, സിദ്ധത്ഥോതി ദ്വേ നാമാനി പിതരായേവ ഗഹിതാനീ”തി വദന്തി. **അപ്പടിമസ്സാ**തി അനൂപമസ്സ. ഇട്ഠാനിട്ഠേസു താദിലക്ഖണപ്പത്തിയാ **താദിനോ. പിതുപിതാ മയ്ഹം തുവംസീ**തി അരിയജാതിവസേന മയ്ഹം പിതു സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ ലോകവോഹാരേന ത്വം പിതാ അസി. **സക്കാ**തി ജാതിവസേന രാജാനം ആലപതി. **ധമ്മേനാ**തി സഭാവേന അരിയജാതി ലോകിയജാതീതി ദ്വിന്നം ജാതീനം സഭാവസമോധാനേന. **ഗോതമാ**തി രാജാനം ഗോത്തേന ആലപതി. **അയ്യകോസീ**തി പിതാമഹോ അസി. ഏത്ഥ ച “ബുദ്ധസ്സ പുത്തോമ്ഹീ”തിആദിം വദന്തോ ഥേരോ അഞ്ഞം ബ്യാകാസി.

ഏവം പന അത്താനം ജാനാപേത്വാ ഹട്ഠതുട്ഠേന രഞ്ഞാ മഹാരഹേ പല്ലങ്കേ നിസീദാപേത്വാ അത്തനോ പടിയാദിതസ്സ നാനഗ്ഗരസഭോജനസ്സ പത്തം പൂരേത്വാ ദിന്നേ ഗമനാകാരം ദസ്സേസി. “കസ്മാ, ഭന്തേ, ഗന്തുകാമത്ഥ, ഭുഞ്ജഥാ”തി ച വുത്തേ, “സത്ഥു സന്തികം ഗന്ത്വാ ഭുഞ്ജിസ്സാമീ”തി. “കഹം പന സത്ഥാ”തി? “വീസതിസഹസ്സഭിക്ഖുപരിവാരോ തുമ്ഹാകം ദസ്സനത്ഥായ മഗ്ഗം പടിപന്നോ”തി. “തുമ്ഹേ ഇമം പിണ്ഡപാതം ഭുഞ്ജഥ, അഞ്ഞം ഭഗവതോ ഹരിസ്സഥ. യാവ ച മമ പുത്തോ ഇമം നഗരം സമ്പാപുണാതി, താവസ്സ ഇതോ പിണ്ഡപാതം ഹരഥാ”തി വുത്തേ ഥേരോ ഭത്തകിച്ചം കത്വാ രഞ്ഞോ പരിസായ ച ധമ്മം കഥേത്വാ സത്ഥു ആഗമനതോ പുരേതരമേവ സകലരാജനിവേസനം രതനത്തയേ അഭിപ്പസന്നം കരോന്തോ സബ്ബേസം പസ്സന്താനംയേവ സത്ഥു ആഹരിതബ്ബഭത്തപുണ്ണം പത്തം ആകാസേ വിസ്സജ്ജേത്വാ സയമ്പി വേഹാസം അബ്ഭുഗ്ഗന്ത്വാ പിണ്ഡപാതം ഉപനാമേത്വാ സത്ഥു ഹത്ഥേ ഠപേസി. സത്ഥാ തം പിണ്ഡപാതം പരിഭുഞ്ജി. ഏവം സട്ഠിയോജനമഗ്ഗേ ദിവസേ ദിവസേ യോജനം ഗച്ഛന്തസ്സ ഭഗവതോ രാജഗേഹതോയേവ പിണ്ഡപാതം ആഹരിത്വാ അദാസി. അഥ നം ഭഗവാ “അയം മയ്ഹം പിതുനോ സകലനിവേസനം പസാദേതീ”തി “ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം കുലപ്പസാദകാനം ഭിക്ഖൂനം യദിദം

കാളുദായീ”തി (അം നി ൧.൨൨൫, ൨൨൭) കുലപ്പസാദകാനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേസി.

൪൯-൫. ഏവം സോ കതപുഞ്ഞസമ്ഭാരാനുരൂപേന അരഹത്തം പത്വാ പത്തഏതദഗ്ഗട്ഠാനോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സവസേന പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരസ്സ ബുദ്ധസ്സാ**തിആദിമാഹ. **അദ്ധാനം പടിപന്നസ്സാ**തി അപരരട്ഠം ഗമനത്ഥായ ദൂരമഗ്ഗം പടിപജ്ജന്തസ്സ. **ചരതോ ചാരികം തദാ**തി അന്തോമണ്ഡലം മജ്ഝേമണ്ഡലം ബഹിമണ്ഡലന്തി തീണി മണ്ഡലാനി തദാ ചാരികം ചരതോ ചരന്തസ്സ **പദുമുത്തരബുദ്ധസ്സ** ഭഗവതോ **സുഫുല്ലം** സുട്ഠു ഫുല്ലം പബോധിതം **ഗയ്ഹ** ഗഹേത്വാ ന കേവലമേവ പദുമം, ഉപ്പലഞ്ച **മല്ലികം** വികസിതം അഹം ഗയ്ഹ ഉഭോഹി ഹത്ഥേഹി ഗഹേത്വാ പൂരേസിന്തി സമ്ബന്ധോ. **പരമന്നം ഗഹേത്വാനാ**തി പരമം ഉത്തമം സേട്ഠം മധുരം സബ്ബസുപക്കം സാലിഓദനം ഗഹേത്വാ സത്ഥുനോ **അദാസിം** ഭോജേസിന്തി അത്ഥോ.

൫൭. സക്യാനം നന്ദിജനനോതി സക്യരാജകുലാനം ഭഗവതോ ഞാതീനം ആരോഹപരിണാഹരൂപയോബ്ബനവചനാലപനസമ്പത്തിയാ നന്ദം തുട്ഠിം ജനേന്തോ ഉപ്പാദേന്തോ. **ഞാതിബന്ധു ഭവിസ്സതീ**തി ഞാതോ പാകടോ ബന്ധു ഭവിസ്സതി. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

കാളുദായിത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൭. മോഘരാജത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

അത്ഥദസ്സീ തു ഭഗവാതിആദികം ആയസ്മതോ മോഘരാജത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തിത്വാ വിഞ്ഞുതം പത്തോ ഏകദിവസം സത്ഥു സന്തികേ ധമ്മം സുണന്തോ സത്ഥാരം ഏകം ഭിക്ഖും ലൂഖചീവരധരാനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേന്തം ദിസ്വാ തം ഠാനന്തരം ആകങ്ഖന്തോ പണിധാനം കത്വാ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ പുഞ്ഞാനി കരോന്തോ അത്ഥദസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ പുന ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ ബ്രാഹ്മണാനം വിജ്ജാസിപ്പേസു നിപ്ഫത്തിം ഗതോ ഏകദിവസം അത്ഥദസ്സിം ഭഗവന്തം ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവുതം രഥിയം ഗച്ഛന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ പഞ്ചപതിട്ഠിതേന വന്ദിത്വാ സിരസി അഞ്ജലിം കത്വാ “യാവതാ രൂപിനോ സത്ഥാ”തിആദീഹി ഛഹി ഗാഥാഹി അഭിത്ഥവിത്വാ ഭാജനം പൂരേത്വാ മധും ഉപനേസി. സത്ഥാ തം പടിഗ്ഗഹേത്വാ അനുമോദനം അകാസി. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ കസ്സപഭഗവതോ കാലേ കട്ഠവാഹനസ്സ നാമ രഞ്ഞോ അമച്ചോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തോ തേന സത്ഥു ആനയനത്ഥായ പേസിതോ സത്ഥു സന്തികം ഗന്ത്വാ ധമ്മം സുത്വാ പടിലദ്ധസദ്ധോ പബ്ബജിത്വാ വീസതിവസ്സസഹസ്സാനി സമണധമ്മം കത്വാ തതോ ചുതോ ഏകം ബുദ്ധന്തരം സുഗതീസുയേവ പരിവത്തേന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ **മോഘരാജാ**തി ലദ്ധനാമോ ബാവരീയബ്രാഹ്മണസ്സ സന്തികേ ഉഗ്ഗഹിതസിപ്പോ സംവേഗജാതോ താപസപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ താപസസഹസ്സപരിവാരോ അജിതാദീഹി സദ്ധിം സത്ഥു സന്തികം പേസിതോ തേസം പന്നരസമോ ഹുത്വാ പഞ്ഹം പുച്ഛിത്വാ വിസ്സജ്ജനപരിയോസാനേ അരഹത്തം പാപുണി. അരഹത്തം പന പത്വാ

സത്ഥലൂഖം സുത്തലൂഖം രജനലൂഖന്തി വിസേസേന തിവിധേനപി ലൂഖേന സമന്നാഗതം പംസുകൂലം ധാരേസി. തേന നം സത്ഥാ ലൂഖചീവരധരാനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേസി.

൩൪. ഏവം സോ പണിധാനാനുരൂപേന അരഹത്തഫലം പത്വാ അത്തനോ പുബ്ബസമ്ഭാരം ദിസ്വാ പുബ്ബകമ്മാപദാനം പകാസേന്തോ **അത്ഥദസ്സീ തു ഭഗവാ**തിആദിമാഹ. തം സബ്ബം ഉത്താനത്ഥമേവ.

൭൩. പുടകം പൂരയിത്വാനാതി പുടകം വുച്ചതി വാരകം, ഘടം വാ. **അനേളകം** നിദ്ദോസം മക്ഖികണ്ഡവിരഹിതം ഖുദ്ദമധുനാ ഘടം പൂരേത്വാ തം ഉഭോഹി ഹത്ഥേഹി **പഗ്ഗയ്ഹ** പകാരേന ആദരേന ഗഹേത്വാ **മഹേസിനോ** ഭഗവതോ ഉപനേസിന്തി സമ്ബന്ധോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

മോഘരാജത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൩൫. അധിമുത്തത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

നിബ്ബുതേ ലോകനാഥമ്ഹീതിആദികം ആയസ്മതോ അധിമുത്തത്ഥേരസ്സ അപദാനം (ഥേരഗാ॰ അട്ഠ॰ ൨.അധിമുത്തത്ഥേരഗാഥാവണ്ണനാ). അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ അത്ഥദസ്സിമ്ഹി ലോകനാഥേ പരിനിബ്ബുതേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ രതനത്തയേ പസന്നോ ഭിക്ഖുസങ്ഘം നിമന്തേത്വാ ഉച്ഛൂഹി മണ്ഡപം കാരേത്വാ മഹാദാനം പവത്തേത്വാ പരിയോസാനേ സന്തിപദം പണിധേസി. സോ തതോ ചുതോ ദേവേസു ച മനുസ്സേസു ച ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ സാസനേ പസീദിത്വാ സദ്ധായ പതിട്ഠിതത്താ **അധിമുത്തത്ഥേരോ**തി പാകടോ.

൮൪. ഏവം കതസമ്ഭാരവസേന അരഹത്തം പത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **നിബ്ബുതേ ലോകനാഥമ്ഹീ**തിആദിമാഹ. തം സബ്ബം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

അധിമുത്തത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൭. ലസുണദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ഹിമവന്തസ്സാവിദൂരേതിആദികം ആയസ്മതോ ലസുണദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. ഏസോപായസ്മാ പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തിത്വാ വിഞ്ഞുതം പത്തോ ഘരാവാസേ ആദീനവം ദിസ്വാ ഗേഹം പഹായ താപസപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ ഹിമവന്തം നിസ്സായ വനേ വസന്തോ ബഹൂനി ലസുണാനി രോപേത്വാ തദേവ വനമൂലഫലഞ്ച ഖാദന്തോ വിഹാസി. സോ ബഹൂനി ലസുണാനി കാജേനാദായ മനുസ്സപഥം ആഹരിത്വാ പസന്നോ ദാനം ദത്വാ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ഭേസജ്ജത്ഥായ ദത്വാ ഗച്ഛതി. ഏവം സോ യാവജീവം പുഞ്ഞാനി കത്വാ തേനേവ പുഞ്ഞബലേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഉഭയസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ കമേന ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഉപ്പന്നോ പടിലദ്ധസദ്ധോ

പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹത്തം പത്തോ പുബ്ബകമ്മവസേന **ലസുണദായകത്ഥേരോ**തി പാകടോ.

൮൯. അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ഹിമവന്തസ്സാവിദൂരേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ ഹിമാലയപബ്ബതസ്സ പരിയോസാനേ മനുസ്സാനം സഞ്ചരണട്ഠാനേ യദാ വിപസ്സീ ഭഗവാ ഉദപാദി, തദാ അഹം താപസോ അഹോസിന്തി സമ്ബന്ധോ. **ലസുണം ഉപജീവാമീ**തി രത്തലസുണം രോപേത്വാ തദേവ ഗോചരം കത്വാ ജീവികം കപ്പേമീതി അത്ഥോ. തേന വുത്തം ''ലസുണം മയ്ഹഭോജന''ന്തി.

൯൦. ഖാരിയോ പൂരയിത്വാനാതി താപസഭാജനാനി ലസുണേന പൂരയിത്വാ കാജേനാദായ **സങ്ഘാരാമം** സങ്ഘസ്സ വസനട്ഠാനം ഹേമന്താദീസു തീസു കാലേസു സങ്ഘസ്സ ചതൂഹി ഇരിയാപഥേഹി വസനവിഹാരം **അഗച്ഛിം** അഗമാസിന്തി അത്ഥോ. **ഹട്ഠോ ഹട്ഠേന ചിത്തേനാ**തി അഹം സന്തുട്ഠോ സോമനസ്സയുത്തചിത്തേന സങ്ഘസ്സ ലസുണം അദാസിന്തി അത്ഥോ.

൯൧. വിപസ്സിസ്സ...പേ॰... നിരതസ്സഹന്തി നരാനം അഗ്ഗസ്സ സേട്ഠസ്സ അസ്സ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ സാസനേ നിരതോ നിസ്സേസേന രതോ അഹന്തി സമ്ബന്ധോ. **സങ്ഘസ്സ...പേ॰... മോദഹ**ന്തി അഹം സങ്ഘസ്സ ലസുണദാനം ദത്വാ **സഗ്ഗമ്ഹി** സുട്ഠു അഗ്ഗസ്മിം ദേവലോകേ ആയുകപ്പം ദിബ്ബസമ്പത്തിം അനുഭവമാനോ മോദിം, സന്തുട്ഠോ ഭവാമീതി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

ലസുണദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൮. ആയാഗദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

നിബ്ബുതേ ലോകനാഥമ്ഹീതിആദികം ആയസ്മതോ ആയാഗദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സിഖിസ്സ ഭഗവതോ പരിനിബ്ബുതകാലേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ സാസനേ പസന്നോ വഡ്ഢകീനം മൂലം ദത്വാ അതിമനോഹരം ദീഘം ഭോജനസാലം കാരാപേത്വാ ഭിക്ഖുസങ്ഘം നിമന്തേത്വാ പണീതേനാഹാരേന ഭോജേത്വാ മഹാദാനം ദത്വാ ചിത്തം പസാദേസി. സോ യാവതായുകം പുഞ്ഞാനി കത്വാ ദേവമനുസ്സേസുയേവ സംസരന്തോ ഉഭയസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ പടിലദ്ധസദ്ധോ പബ്ബജിത്വാ ഘടേന്തോ വായമന്തോ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ ന ചിരസ്സേവ അരഹത്തം പാപുണി. പുബ്ബേ കതപുഞ്ഞവസേന **ആയാഗത്ഥേരോ**തി പാകടോ.

൯൭. ഏവം സോ കതപുഞ്ഞസമ്ഭാരവസേന അരഹത്തം പത്വാ അത്തനാ പുബ്ബേ കതകുസലകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **നിബ്ബുതേ ലോകനാഥമ്ഹീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **നിബ്ബുതേ**തി **വദതം** ''മയം ബുദ്ധാ''തി വദന്താനം അന്തരേ **വരേ** ഉത്തമേ സിഖിമ്ഹി ഭഗവതി പരിനിബ്ബുതേതി അത്ഥോ. **ഹട്ഠോ ഹട്ഠേന ചിത്തേനാ**തി സദ്ധതായ ഹട്ഠപഹട്ഠോ സോമനസ്സയുത്തചിത്തതായ പഹട്ഠേന ചിത്തേന **ഉത്തമം ഥൂപം** സേട്ഠം ചേതിയം **അവന്ദിം** പണാമയിന്തി അത്ഥോ.

൫൭. വഡ്ഢകീഹി കഥാപേത്വാതി "ഭോജനസാലായ പമാണം കിത്തക"ന്തി പമാണം കഥാപേത്വാതി അത്ഥോ. **മൂലം ദത്വാനഹം തദാതി** തദാ തസ്മിം കാലേ അഹം കമ്മകരണത്ഥായ തേസം വഡ്ഢകീനം മൂലം ദത്വാ **ആയാഗം** ആയതം ദീഘം ഭോജനസാലം അഹം സന്തുട്ഠോ സോമനസ്സചിത്തേന കാരപേസഹം കാരാപേസിം അഹന്തി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

൫൯. ആയാഗസ്സ ഇദം ഫലന്തി ഭോജനസാലദാനസ്സ ഇദം വിപാകന്തി അത്ഥോ.

ആയാഗദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. ധമ്മചക്കികത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോതിആദികം ആയസ്മതോ ധമ്മചക്കികത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ പുത്തദാരേഹി വഡ്ഢിതോ വിഭവസമ്പന്നോ മഹാഭോഗോ, സോ രതനത്തയേ പസന്നോ സദ്ധാജാതോ ധമ്മസഭായം ധമ്മാസനസ്സ പിട്ഠിതോ രതനമയം ധമ്മചക്കം കാരേത്വാ പൂജേസി. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന ദേവമനുസ്സേസു നിബ്ബത്തട്ഠാനേസു സക്കസമ്പത്തിം ചക്കവത്തിസമ്പത്തിഞ്ച അനുഭവിത്വാ കമേന ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ ഉപ്പന്നോ വിഭവസമ്പന്നോ സഞ്ജാതസദ്ധോ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹത്തം പത്വാ പുബ്ബേ കതകുസലനാമസദിസനാമേന **ധമ്മചക്കികത്ഥേരോ**തി പാകടോ ജാതോ അഹോസി.

൬൨. സോ പുഞ്ഞസമ്ഭാരാനുരൂപേന പത്തഅരഹത്തഫലോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ ജാതസോമനസ്സോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ**തിആദിമാഹ. **സീഹാസനസ്സ സമ്മുഖാതി** സീഹസ്സ ഭഗവതോ നിസിന്നസ്സ സമ്മുഖാ ബുദ്ധാസനസ്സ അഭിമുഖട്ഠാനേതി അത്ഥോ, **ധമ്മചക്കം മേ ഠപിതന്തി** മയാ ധമ്മചക്കാകാരേന ഉഭതോ സീഹരൂപം ദസ്സേത്വാ മജ്ഝേ ആദാസസദിസം കാരേത്വാ കതം ധമ്മചക്കം ഠപിതം പൂജിതം. കിം ഭൂതം? വിഞ്ഞൂഹി മേധാവീഹി "അതീവ സുന്ദര"ന്തി **വണ്ണിതം** ഥോമിതം സുകതം ധമ്മചക്കന്തി സമ്ബന്ധോ.

൬൩. ചാരുവണ്ണോവ സോഭാമീതി സുവണ്ണവണ്ണോ ഇവ സോഭാമി വിരോചാമീതി അത്ഥോ. "ചതുവണ്ണേഹി സോഭാമീ"തിപി പാഠോ, തസ്സ ഖത്തിയബ്രാഹ്മണവേസ്സസുദ്ദജാതിസങ്ഖാതേഹി ചതൂഹി വണ്ണേഹി **സോഭാമി** വിരോചാമീതി അത്ഥോ. **സയോഗ്ഗബലവാഹനോ**തി സുവണ്ണസിവികാദീഹി യോഗ്ഗേഹി ച സേനാപതിമഹാമത്താദീഹി സേവകേഹി ബലേഹി ച ഹത്ഥിഅസ്സരഥസങ്ഖാതേഹി വാഹനേഹി ച സഹിതോതി അത്ഥോ. **ബഹുജ്ജനാ** ബഹവോ മനുസ്സാ **അനുയന്താ** മമാനുവത്തന്താ **നിച്ചം** നിച്ചകാലം പരിവാരേന്തീതി സമ്ബന്ധോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

ധമ്മചക്കികത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൬൦. കപ്പരുക്ഖിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോതിആദികം ആയസ്മതോ കപ്പരുക്ഖിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം (ഥേരഗാ॰ അട്ഠ॰ ൨.൭൬൩). അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തേസു തേസു ഭവേസു നിബ്ബാനാധിഗമൂപായഭൂതാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ കാലേ വിഭവസമ്പന്നേ ഏകസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തോ മഹദ്ധനോ മഹാഭോഗോ സത്ഥരി പസന്നോ സത്തഹി രതനേഹി വിചിത്തം സുവണ്ണമയം കപ്പരുക്ഖം കാരേത്വാ സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ ചേതിയസ്സ സമ്മുഖേ ഠപേത്വാ പൂജേസി. സോ ഏവരൂപം പുഞ്ഞം കത്വാ യാവതായുകം ഠത്വാ തതോ ചുതോ സുഗതീസുയേവ സംസരന്തോ കമേന ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ ഘരാവാസം സണ്ഠപേത്വാ രതനത്തയേ പസന്നോ ധമ്മം സുത്വാ പടിലദ്ധസദ്ധോ സത്ഥു ആരാധേത്വാ പബ്ബജിതോ നചിരസ്സേവ അരഹത്തം പത്വാ പുബ്ബേ കതകുസലനാമേന **കപ്പരുക്ഖിയത്ഥേരോ**തി പാകടോ അഹോസി.

൭൦൧. സോ ഏവം പത്തഅരഹത്തഫലോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സവസേന പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ**തിആദിമാഹ. **ഥൂപസേട്ഠസ്സ സമ്മുഖാ**തി സേട്ഠസ്സ ഉത്തമസ്സ ധാതുനിഹിതഥൂപസ്സ ചേതിയസ്സ സമ്മുഖട്ഠാനേ **വിചിത്തദുസ്സേ** അനേകവണ്ണേഹി വിസമേന വിസദിസേന ചിത്തേന മനോഹരേ ചിനപട്ടസോമാരപട്ടാദികേ ദുസ്സേ . **ലഗേത്വാ** ഓലഗ്ഗേത്വാ കപ്പരുക്ഖം **ഠപേസിം** അഹം പതിട്ഠപേസിന്തി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

കപ്പരുക്ഖിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

ചതുത്ഥവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൬. ഉപാലിവഗ്ഗോ

൧. ഭാഗിനേയ്യുപാലിത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ഖീണാസവസഹസ്സേഹീതിആദികം ആയസ്മതോ ഉപാലിത്ഥേരസ്സ ഭാഗിനേയ്യുപാലിത്ഥേരസ്സ അപദാനം. ഏസോ ഹി ഥേരോ പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തസ്മിം തസ്മിം ഭവേ പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ ഘരാവാസേ ആദീനവം ദിസ്വാ ഗേഹം പഹായ ഇസിപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ പഞ്ചാഭിഞ്ഞാഅട്ഠസമാപത്തിലാഭീ ഹുത്വാ ഹിമവന്തേ വാസം കപ്പേസി. തസ്മിം സമയേ പദുമുത്തരോ ഭഗവാ വിവേകകാമോ ഹിമവന്തം പാവിസി. താപസോ ഭഗവന്തം പുണ്ണചന്ദമിവ വിരോചമാനം ദൂരതോവ ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ അജിനചമ്മം അംസേ കത്വാ അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ വന്ദിത്വാ ഠിതകോവ ദസനഖസമോധാനഞ്ജലിം സിരസി പതിട്ഠപേത്വാ അനേകാഹി ഉപമാഹി അനേകേഹി ഥുതിവചനേഹി ഭഗവന്തം ഥോമേസി. തം സുത്വാ ഭഗവാ - "അയം താപസോ അനാഗതേ ഗോതമസ്സ നാമ ഭഗവതോ സാസനേ പബ്ബജിത്വാ വിനയേ തിഖിണപഞ്ഞാനം അഗ്ഗോ ഭവിസ്സതീ"തി ബ്യാകരണമദാസി. സോ യാവതായുകം ഠത്വാ അപരിഹീനജ്ഝാനോ ബ്രഹ്മലോകേ നിബ്ബത്തി. തതോ ചുതോ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ സമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കപിലവത്ഥുനഗരേ ഉപാലിത്ഥേരസ്സ ഭാഗിനേയ്യോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി. സോ കമേന വുദ്ധിപ്പത്തോ മാതുലസ്സ ഉപാലിത്ഥേരസ സന്തികേ പബ്ബജിത്വാ കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി. സോ അത്തനോ ആചരിയസ്സ സമീപേ വസിതത്താ വിനയപഞ്ഹേ തിഖിണഞാണോ അഹോസി. അഥ ഭഗവാ "ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഭിക്ഖൂനം വിനയപഞ്ഹേ തിഖിണപഞ്ഞാനം ഭിക്ഖൂനം യദിദം ഭാഗിനേയ്യുപാലീ"തി തം ഏതദഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേസി.

൧. സോ ഏവം ഏതദഗ്ഗട്ഠാനം പത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ഖീണാസവസഹസ്സേഹീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ആ** സമന്തതോ യാവഭവഗ്ഗാ സവന്തി പവത്തന്തീതി ആസവാ. കാമാസവാദയോ ചത്താരോ ആസവാ, തേ ഖീണാ സോസിതാ വിസോസിതാ വിദ്ധംസിതാ യേഹി തേതി ഖീണാസവാ, തേയേവ സഹസ്സാ ഖീണാസവസഹസ്സാ, തേഹി ഖീണാസവസഹസ്സേഹി . **പരേതോ** പരിവുതോ **ലോകനായകോ** ലോകസ്സ നിബ്ബാനപാപനകോ വിവേകം അനുയുത്തോ പടിസല്ലിതും ഏകീഭവിതും ഗച്ഛതേതി സമ്ബന്ധോ.

൨. **അജിനേന നിവത്ഥോഹ**ന്തി അഹം അജിനമിഗചമ്മേന പടിച്ഛന്നോ, അജിനചമ്മവസനോതി അത്ഥോ. **തിദണ്ഡപരിധാരകോ**തി കുണ്ഡികട്ഠപനത്ഥായ തിദണ്ഡം ഗഹേത്വാ ധാരേന്തോതി അത്ഥോ. ഭിക്ഖുസങ്ഘേന പരിബ്ബ്യൂള്ഹം പരിവാരിതം ലോകനായകം അദ്ദസന്തി സമ്ബന്ധോ. സേസം പാകടമേവാതി.

ഭാഗിനേയ്യുപാലിത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൨. സോണകോളിവിസത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

അനോമദസ്സിസ്സ മുനിനോതിആദികം ആയസ്മതോ കോളിവിസത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ അനോമദസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വയപ്പത്തോ പുത്തദാരേഹി വഡ്ഢിതോ വിഭവസമ്പന്നോ ഭഗവതോ ചങ്കമനത്ഥായ സോഭനം ചങ്കമം കാരേത്വാ സുധാപരികമ്മം കാരേത്വാ ആദാസതലമിവ സമം വിജ്ജോതമാനം കത്വാ ദീപധൂപപുപ്ഫാദീഹി സജ്ജേത്വാ ഭഗവതോ നിയ്യാദേത്വാ ബുദ്ധപ്പമുഖം ഭിക്ഖുസങ്ഘം പണീതേനാഹാരേന പൂജേസി. സോ ഏവം യാവജീവം പുഞ്ഞാനി കത്വാ തതോ ചവിത്വാ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തോ. തത്ഥ പാളിയാ വുത്തനയേന ദിബ്ബസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ അന്തരാ ഓക്കാകകുലപ്പസുതോതി തം സബ്ബം പാളിയാ വുത്താനുസാരേന വേദിതബ്ബം. പച്ഛിമഭവേ പന കോലിയരാജവംസേ ജാതോ വയപ്പത്തോ കോടിഅഗ്ഘനകസ്സ കണ്ണപിളന്ധനസ്സ ധാരിതത്താ **കോടികണ്ണോ**തി, **കുടികണ്ണോ**തി ച പാകടോ അഹോസി. സോ ഭഗവതി പസന്നോ ധമ്മം സുത്വാ പടിലദ്ധസദ്ധോ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹത്തം പാപുണി.

൨൭. സോ അരഹാ ഹുത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **അനോമദസ്സിസ്സ മുനിനോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **അനോമദസ്സിസ്സാ**തി അനോമം അലാമകം സുന്ദരം ദസ്സനം ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണപടിമണ്ഡിതത്താ ബ്യാമപ്പഭാമണ്ഡലോപസോഭിതത്താ ആരോഹപരിണാഹേന സമന്നാഗതത്താ ച ദസ്സനീയം സരീരം യസ്സ ഭഗവതോ സോ അനോമദസ്സീ, തസ്സ അനോമദസ്സിസ്സ മുനിനോതി അത്ഥോ. **താദിനോ**തി ഇട്ഠാനിട്ഠേസു അകമ്പിയസഭാവസ്സ. **സുധായ ലേപനം കത്വാ**തി സുധായ അവലിത്തം കത്വാ ദീപധൂപപുപ്ഫധജപടാകാദീഹി ച അലങ്കതം ചങ്കമം **കാരയിം** അകാസിന്തി അത്ഥോ. സേസഗാഥാനം അത്ഥോ പാളിയാ അനുസാരേന സുവിഞ്ഞേയ്യോവ.

൩൭. പരിവാരസമ്പത്തിധനസമ്പത്തിസങ്ഖാതം യസം ധാരേതീതി യസോധരോ, സബ്ബേ ഏതേ സത്തസത്തതിചക്കവത്തിരാജാനോ യസോധരനാമേന ഏകനാമകാതി സമ്ബന്ധോ.

൭൨. **അങ്ഗീരസോ**തി അങ്ഗതോ സരീരതോ നിഗ്ഗതാ രസ്മി യസ്സ സോ അങ്ഗീരസോ, ഛന്ദദോസമോഹഭയാഗതീഹി വാ പാപാചാരവസേന വാ ചതുരാപായം ന ഗച്ഛതീതി നാഗോ, മഹന്തോ പൂജിതോ ച സോ നാഗോ ചേതി **മഹാനാഗോ**. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

കോളിവിസത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൩. കാളിഗോധാപുത്തഭദ്ദിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പദുമുത്തരസമ്ബുദ്ധന്തിആദികം ആയസ്മതോ ഭദ്ദിയസ്സ കാളിഗോധാപുത്തത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ വിഭവസമ്പന്നേ ഏകസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ പുത്തദാരേഹി വഡ്ഢിതോ നഗരവാസിനോ പുഞ്ഞാനി കരോന്തേ ദിസ്വാ സയമ്പി പുഞ്ഞാനി കാതുകാമോ ബുദ്ധപ്പമുഖം ഭിക്ഖുസങ്ഘം നിമന്തേത്വാ

ഥൂലപടലികാദിഅനേകാനി മഹാരഹാനി സയനാനി പഞ്ഞാപേത്വാ തത്ഥ നിസിന്നേ ഭഗവതി സസങ്ഘേ പണീതേനാഹാരേന ഭോജേത്വാ മഹാദാനം അദാസി. സോ ഏവം യാവതായുകം പുഞ്ഞാനി കത്വാ ദേവമനുസ്സേസു ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ അപരഭാഗേ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കാളിഗോധായ നാമ ദേവിയാ പുത്തോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി. സോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ ആരോഹപരിണാഹഹത്ഥപാദരൂപസമ്പത്തിയാ ഭദ്ദത്താ ച കാളിഗോധായ ദേവിയാ പുത്തത്താ ച **ഭദ്ദിയോ കാളിഗോധാപുത്തോ**തി പാകടോ. സത്ഥരി പസീദിത്വാ മാതാപിതരോ ആരാധേത്വാ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൪൯. സോ അരഹാ ഹുത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരസമ്ബുദ്ധ**ന്തിആദിമാഹ. തം ഹേട്ഠാ വുത്തത്ഥമേവ. **മേത്തചിത്ത**ന്തി മിജ്ജതി സിനേഹതി നന്ദതി സബ്ബസത്തേതി മേത്താ, മേത്തായ സഹഗതം ചിത്തം മേത്തചിത്തം, തം യസ്സ ഭഗവതോ അത്ഥീതി മേത്തചിത്തോ, തം മേത്തചിത്തം. **മഹാമുനി**ന്തി സകലഭിക്ഖൂനം മഹന്തത്താ മഹാമുനി, തം പദുമുത്തരം സമ്ബുദ്ധന്തി സമ്ബന്ധോ. **ജനതാ സബ്ബാ**തി സബ്ബോ ജനകായോ, സബ്ബനഗരവാസിനോതി അത്ഥോ. **സബ്ബലോകഗ്ഗനായക**ന്തി സകലലോകസ്സ അഗ്ഗം സേട്ഠം നിബ്ബാനസ്സ നയനതോ പാപനതോ നായകം പദുമുത്തരസമ്ബുദ്ധം ജനതാ **ഉപേതി** സമീപം ഗച്ഛതീതി സമ്ബന്ധോ.

൫൦. **സത്തുകഞ്ച ബദ്ധകഞ്ചാ**തി ബദ്ധസത്തുഅബദ്ധസത്തുസങ്ഖാതം **ആമിസം**. അഥ വാ ഭത്തപൂപഖജ്ജഭോജ്ജയാഗുആദയോ യാവകാലികത്താ **ആമിസം** പാനഭോജനഞ്ച ഗഹേത്വാ പുഞ്ഞക്ഖേത്തേ അനുത്തരേ സത്ഥുനോ ദദന്തീതി സമ്ബന്ധോ.

൫൨. **ആസനം ബുദ്ധയുത്തക**ന്തി ബുദ്ധയോഗ്ഗം ബുദ്ധാരഹം ബുദ്ധാനുച്ഛവികം സത്തരതനമയം ആസനന്തി അത്ഥോ. സേസം നയാനുയോഗേന സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

കാളിഗോധാപുത്തഭദ്ദിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൪. സന്നിട്ഠാപകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

അരഞ്ഞേ കുടികം കത്വാതിആദികം ആയസ്മതോ സന്നിട്ഠാപകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ ഘരബന്ധനേന ബദ്ധോ ഘരാവാസേ ആദീനവം ദിസ്വാ വത്ഥുകാമകിലേസകാമേ പഹായ ഹിമവന്തസ്സ അവിദൂരേ പബ്ബതന്തരേ അരഞ്ഞവാസം കപ്പേസി. തസ്മിം കാലേ പദുമുത്തരോ ഭഗവാ വിവേകകാമതായ തം ഠാനം പാപുണി. അഥ സോ താപസോ ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ വന്ദിത്വാ നിസീദനത്ഥായ തിണസന്ഥരം പഞ്ഞാപേത്വാ അദാസി. തത്ഥ നിസിന്നം ഭഗവന്തം അനേകേഹി മധുരേഹി തിണ്ഡുകാദീഹി ഫലാഫലേഹി സന്തപ്പേസി. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന തതോ ചുതോ ദേവേസു ച മനുസ്സേസു ച അപരാപരം സംസരന്തോ ദ്വേ സമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ

ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ സദ്ധാസമ്പന്നോ പബ്ബജിതോ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി. ഖുരഗ്ഗേ അരഹത്തഫലപ്പത്തിയം വിയ നിരുസ്സാഹേനേവ സന്തിപദസങ്ഖാതേ നിബ്ബാനേ സുട്ഠു ഠിതത്താ **സന്നിട്ഠാപകത്ഥേരോ**തി പാകടോ.

൭൦. അരഹാ പന ഹുത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **അരഞ്ഞേ കുടികം കത്വാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **അരഞ്ഞേ**തി സീഹബ്യഗ്ഘാദീനം ഭയേന മനുസ്സാ ഏത്ഥ ന രജ്ജന്തി ന രമന്തി ന അല്ലീയന്തീതി അരഞ്ഞം, തസ്മിം അരഞ്ഞേ. **കുടിക**ന്തി തിണച്ഛദനകുടികം കത്വാ പബ്ബതന്തരേ **വസാമി** വാസം കപ്പേസിന്തി അത്ഥോ. ലാഭേന ച അലാഭേന ച യസേന ച അയസേന ച സന്തുട്ഠോ വിഹാസിന്തി സമ്ബന്ധോ.

൭൨. **ജലജുത്തമനാമക**ന്തി ജലേ ജാതം ജലജം, പദുമം, ജലജം ഉത്തമം ജലജുത്തമം, ജലജുത്തമേന സമാനം നാമം യസ്സ സോ ജലജുത്തമനാമകോ, തം ജലജുത്തമനാമകം ബുദ്ധന്തി അത്ഥോ. സേസം പാളിനയാനുയോഗേന സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

സന്നിട്ഠാപകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. പഞ്ചഹത്ഥിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സുമേധോ നാമ സമ്ബുദ്ധോതിആദികം ആയസ്മതോ പഞ്ചഹത്ഥിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സുമേധസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്വാ രതനത്തയേ പസന്നോ വിഹാസി. തസ്മിം സമയേ പഞ്ചഉപ്പലഹത്ഥാനി ആനേസും. സോ തേഹി പഞ്ചഉപ്പലഹത്ഥേഹി വീഥിയം ചരമാനം സുമേധം ഭഗവന്തം പൂജേസി. താനി ഗന്ത്വാ ആകാസേ വിതാനം ഹുത്വാ ഛായം കുരുമാനാനി തഥാഗതേനേവ സദ്ധിം ഗച്ഛിംസു. സോ തം ദിസ്വാ സോമനസ്സജാതോ പീതിയാ ഫുട്ഠസരീരോ യാവജീവം തദേവ പുഞ്ഞം അനുസ്സരിത്വാ തതോ ചുതോ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തോ അപരാപരം സംസരന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ സദ്ധാജാതോ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി. കതകുസലനാമേന **പഞ്ചഹത്ഥിയത്ഥേരോ**തി പാകടോ.

൭൭. സോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ പച്ചക്ഖതോ പഞ്ഞായ ദിട്ഠപുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **സുമേധോ നാമ സമ്ബുദ്ധോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **സുമേധോ**തി സുന്ദരാ മേധാ ചതുസച്ചപടിവേധപടിസമ്ഭിദാദയോ പഞ്ഞാ യസ്സ സോ ഭഗവാ സുമേധോ സമ്ബുദ്ധോ **അന്തരാപണേ** അന്തരവീഥിയം ഗച്ഛതീതി സമ്ബന്ധോ. **ഓക്ഖിത്തചക്ഖൂ**തി അധോഖിത്തചക്ഖു. **മിതഭാണീ**തി പമാണം ഞത്വാ ഭണനസീലോ, പമാണം ജാനിത്വാ ധമ്മം ദേസേസീതി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

പഞ്ചഹത്ഥിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൬. പദുമച്ഛദനിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

നിബ്ബുതേ ലോകനാഥമ്ഹീതിആദികം ആയസ്മതോ പദുമച്ഛദനിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതപുഞ്ഞസമ്ഭാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ രതനത്തയേ പസന്നോ പരിനിബ്ബുതസ്സ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ ചിതകം പദുമപുപ്ഫേഹി പൂജേസി. സോ തേനേവ ചിത്തപ്പസാദേന യാവതായുകം ഠത്വാ തതോ സുഗതീസുയേവ സംസരന്തോ ദിബ്ബസമ്പത്തിം മനുസ്സസമ്പത്തിഞ്ചാതി ദ്വേ സമ്പത്തിയോ അനേകക്ഖത്തും അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം അമ്ഹാകം സമ്മാസമ്ബുദ്ധകാലേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ സത്ഥരി പസീദിത്വാ സാസനേ പബ്ബജിതോ ഘടേന്തോ വായമന്തോ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി. തസ്സ രത്തിട്ഠാനദിവാട്ഠാനാദീസു തത്ഥ തത്ഥ വിഹരന്തസ്സ വിഹാരോ പദുമപുപ്ഫേഹി ഛാദീയതി, തേന സോ **പദുമച്ഛദനിയത്ഥേരോ**തി പാകടോ.

൭൩. അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സവസേന പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **നിബ്ബുതേ ലോകനാഥമ്ഹീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **നിബ്ബുതേ**തി ഖന്ധപരിനിബ്ബാനേന പരിനിബ്ബുതേ സത്ഥരി, വിപസ്സിസ്സ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ സരീരേ ചിതമാനിയമാനേ ചിതകേ ആരോപിതേ സുഫുല്ലം പദുമകലാപം അഹം ഗഹേത്വാ ചിതകം **ആരോപയിം** പൂജേസിന്തി അത്ഥോ. സേസഗാഥാസു ഹേട്ഠാ വുത്തനയത്താ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

പദുമച്ഛദനിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൭. സയനദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോതിആദികം ആയസ്മതോ സയനദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ കാലേ അഞ്ഞതരസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ സത്ഥരി പസീദിത്വാ ഹത്ഥിദന്തസുവണ്ണാദീഹി സയനത്ഥായ മഞ്ചം കാരേത്വാ അനഗ്ഘേഹി വിചിത്തത്ഥരണേഹി അത്ഥരിത്വാ ഭഗവന്തം പൂജേസി. സോ ഭഗവാ തസ്സാനുകമ്പായ പടിഗ്ഗഹേത്വാ അനുഭവി. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന ദിബ്ബമനുസ്സസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്വാ സത്ഥു സാസനേ പസന്നോ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സനം ആരഭിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി. പുബ്ബേ കതപുഞ്ഞനാമേന **സയനദായകത്ഥേരോ**തി പാകടോ.

൭൯. സോ ഏകദിവസം അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ**തിആദിമാഹ. തം സബ്ബം പാളിനയാനുസാരേന സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

സയനദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൮. ചങ്കമനദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

അത്ഥദസ്സിസ്സ മുനിനോതിആദികം ആയസ്മതോ ചങ്കമനദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പായസ്മാ പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തേസു തേസു ഭവേസു വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ അത്ഥദസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ സത്ഥരി പസീദിത്വാ ഉച്ചവത്ഥുകം സുധാപരികമ്മകതം രജതരാസിസദിസം സോഭമാനം ചങ്കമം കാരേത്വാ മുത്തദലസദിസം സേതപുലിനം അത്ഥരിത്വാ ഭഗവതോ അദാസി. പടിഗ്ഗഹേസി ഭഗവാ, ചങ്കമം പടിഗ്ഗഹേത്വാ ച പന സുഖം കായചിത്തസമാധിം അപ്പേത്വാ "അയം അനാഗതേ ഗോതമസ്സ ഭഗവതോ സാസനേ സാവകോ ഭവിസ്സതീ"തി ബ്യാകാസി. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന ദേവമനുസ്സേസു അപരാപരം സംസരന്തോ ദ്വേ സമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ സദ്ധാസമ്പന്നോ സാസനേ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹത്തം പത്വാ കതപുഞ്ഞനാമേന **ചങ്കമനദായകത്ഥേരോ**തി പാകടോ അഹോസി.

൯൬. സോ ഏകദിവസം അത്തനാ പുബ്ബേ കതപുഞ്ഞകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **അത്ഥദസ്സിസ്സ മുനിനോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **അത്ഥദസ്സിസ്സാ**തി അത്ഥം പയോജനം വുദ്ധിം വിരൂള്ഹിം നിബ്ബാനം ദക്ഖതി പസ്സതീതി അത്ഥദസ്സീ, അഥ വാ അത്ഥം നിബ്ബാനം ദസ്സനസീലോ ജാനനസീലോതി അത്ഥദസ്സീ, തസ്സ അത്ഥദസ്സിസ്സ മുനിനോ മോനേന ഞാണേന സമന്നാഗതസ്സ ഭഗവതോ മനോരമം മനല്ലീനം ഭാവനീയം മനസി കാതബ്ബം ചങ്കമം കാരേസിന്തി സമ്ബന്ധോ. സേസം വുത്തനയാനുസാരേനേവ സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

ചങ്കമനദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. സുഭദ്ദത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പദുമുത്തരോ ലോകവിദൂതിആദികം ആയസ്മതോ സുഭദ്ദത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ നിബ്ബാനാധിഗമനത്ഥായ പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ വിഭവസമ്പന്നേ സദ്ധാസമ്പന്നേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബതോ വിഞ്ഞുതം പത്വാ ഘരബന്ധനേന ബദ്ധോ രതനത്തയേ പസന്നോ പരിനിബ്ബാനമഞ്ചേ നിപന്നം പദുമുത്തരം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ സന്നിപതിതാ ദസസഹസ്സചക്കവാളദേവതായോ ച ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ നിഗ്ഗുണ്ഡികേടകനീലകാസോകാസിതാദിഅനേകേഹി സുഗന്ധപുപ്ഫേഹി പൂജേസി. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന യാവതായുകം ഠത്വാ തതോ ചവിത്വാ തുസിതാദീസു ദിബ്ബസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ തതോ മനുസ്സേസു മനുസ്സസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ നിബ്ബത്തനിബ്ബത്തട്ഠാനേസു ച സുഗന്ധേഹി പുപ്ഫേഹി പൂജിതോ അഹോസി. ഇമസ്മിം പന ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം വിഭവസമ്പന്നേ കുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ വിഞ്ഞുതം പത്തോ കാമേസു ആദീനവം ദിസ്വാപി യാവ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ പരിനിബ്ബാനകാലോ താവ അലദ്ധബുദ്ധദസ്സനോ ഭഗവതോ പരിനിബ്ബാനമഞ്ചേ നിപന്നകാലേയേവ പബ്ബജിത്വാ അരഹത്തം പാപുണി. പുബ്ബേ കതപുഞ്ഞനാമേന **സുഭദ്ദോ**തി പാകടോ അഹോസി.

൧൦൧. സോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സവസേന പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരോ ലോകവിദൂ**തിആദിമാഹ. തം ഉത്താനത്ഥമേവ. **സുണാഥ മമ ഭാസതോ…പേ॰… നിബ്ബായിസ്സതിനാസവോ**തി ഇദം പരിനിബ്ബാനമഞ്ചേ നിപന്നോവ പദുമുത്തരോ ഭഗവാ ബ്യാകാസി.

പഞ്ചമഭാണവാരവണ്ണനാ സമത്താ.

൧൧൯. സോ അത്തനോ പടിപത്തിം ദസ്സേന്തോ **പുബ്ബകമ്മേന സംയുത്തോ**തിആദിമാഹ. **ഏകഗ്ഗോ**തി ഏകഗ്ഗചിത്തോ. **സുസമാഹിതോ**തി സുട്ഠു സമാഹിതോ, സന്തകായചിത്തോതി അത്ഥോ. **ബുദ്ധസ്സ ഓരസോ പുത്തോ**തി ബുദ്ധസ്സ ഉരസാ ഹദയേന നിഗ്ഗതഓവാദാനുസാസനിം സുത്വാ പത്തഅരഹത്തഫലോതി അത്ഥോ. **ധമ്മജോമ്ഹി സുനിമ്മിതോ**തി ധമ്മതോ കമ്മട്ഠാനധമ്മതോ ജാതോ അരിയായ ജാതിയാ സുനിമ്മിതോ സുട്ഠു നിപ്ഫാദിതസബ്ബകിച്ചോ അമ്ഹി ഭവാമീതി അത്ഥോ.

൧൧൫. **ധമ്മരാജം ഉപഗമ്മാ**തി ധമ്മേന സബ്ബസത്താനം രാജാനം ഇസ്സരഭൂതം ഭഗവന്തം ഉപഗന്ത്വാ സമീപം ഗന്ത്വാതി അത്ഥോ. **അപുച്ഛിം പഞ്ഹമുത്തമ**ന്തി ഉത്തമം ഖന്ധായതനധാതുസച്ചസമുപ്പാദാദിപടിസംയുത്തം പഞ്ഹം അപുച്ഛിന്തി അത്ഥോ. **കഥയന്തോ ച മേ പഞ്ഹ**ന്തി ഏസോ അമ്ഹാകം ഭഗവാ മേ മയ്ഹം പഞ്ഹം കഥയന്തോ ബ്യാകരോന്തോ. **ധമ്മസോതം ഉപാനയീ**തി അനുപാദിസേസനിബ്ബാനധാതുസങ്ഖാതം ധമ്മസോതം ധമ്മപവാഹം ഉപാനയി പാവിസീതി അത്ഥോ.

൧൧൭. **ജലജുത്തമനായകോ**തി പദുമുത്തരനാമകോ മ-കാരസ്സ യ-കാരം കത്വാ കതവോഹാരോ. **നിബ്ബായി അനുപാദാനോ**തി ഉപാദാനേ പഞ്ചക്ഖന്ധേ അഗ്ഗഹേത്വാ നിബ്ബായി ന പഞ്ഞായി അദസ്സനം അഗമാസി, മനുസ്സലോകാദീസു കത്ഥചിപി അപതിട്ഠിതോതി അത്ഥോ. **ദീപോവ തേലസങ്ഖയാ**തി വട്ടിതേലാനം സങ്ഖയാ അഭാവാ പദീപോ ഇവ നിബ്ബായീതി സമ്ബന്ധോ.

൧൧൯. **സത്തയോജനികം ആസീ**തി തസ്സ പരിനിബ്ബുതസ്സ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ രതനമയം ഥൂപം സത്തയോജനുബ്ബേധം ആസി അഹോസീതി അത്ഥോ. **ധജം തത്ഥ അപൂജേസി**ന്തി തത്ഥ തസ്മിം ചേതിയേ സബ്ബഭദ്ദം സബ്ബതോ ഭദ്ദം സബ്ബസോ മനോരമം ധജം പൂജേസിന്തി അത്ഥോ.

൧൨൦. **കസ്സപസ്സ ച ബുദ്ധസ്സാ**തി പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലതോ പട്ഠായ ആഗതസ്സ ദേവമനുസ്സേസു സംസരതോ മേ മയ്ഹം ഓരസോ പുത്തോ തിസ്സോ നാമ കസ്സപസ്സ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ അഗ്ഗസാവകോ ജിനസാസനേ ബുദ്ധസാസനേ ദായാദോ ആസി അഹോസീതി സമ്ബന്ധോ.

൧൨൧. **തസ്സ ഹീനേന മനസാ**തി തസ്സ മമ പുത്തസ്സ തിസ്സസ്സ അഗ്ഗസാവകസ്സ ഹീനേന ലാമകേന മനസാ ചിത്തേന **അഭദ്ദകം** അസുന്ദരം അയുത്തകം ''അന്തകോ പച്ഛിമോ''തി **വാചം** വചനം **അഭാസിം** കഥേസിന്തി അത്ഥോ. **തേന കമ്മവിപാകേനാ**തി തേന അരഹന്തഭക്ഖാനസങ്ഖാതസ്സ അകുസലകമ്മസ്സ വിപാകേന. **പച്ഛിമേ അദ്ദസം ജിന**ന്തി പച്ഛിമേ പരിയോസാനേ പരിനിബ്ബാനകാലേ മല്ലാനം ഉപവത്തനേ സാലവനേ പരിനിബ്ബാനമഞ്ചേ നിപന്നം ജിനം ജിതസബ്ബമാരം അമ്ഹാകം ഗോതമസമ്മാസമ്ബുദ്ധം അദ്ദസം അഹന്തി

അത്ഥോ. “പച്ഛാ മേ ആസി ഭദ്ദക”ന്തിപി പാഠോ. തസ്സ **പച്ഛാ** തസ്സ ഭഗവതോ അവസാനകാലേ നിബ്ബാനാസന്നകാലേ **മേ** മയ്ഹം **ഭദ്ദകം** സുന്ദരം ചതുസച്ചപടിവിജ്ഝനം **ആസി** അഹോസീതി അത്ഥോ.

൧൨൨. **പബ്ബാജേസി മഹാവീരോ**തി മഹാവീരിയോ സബ്ബസത്തഹിതോ കരുണായുത്തോ ജിതമാരോ മുനി മല്ലാനം ഉപവത്തനേ സാലവനേ പച്ഛിമേ സയനേ പരിനിബ്ബാനമഞ്ചേ സയിതോവ മം പബ്ബാജേസീതി സമ്ബന്ധോ.

൧൨൩. **അജ്ജേവ ദാനി പബ്ബജ്ജാ**തി അജ്ജ ഏവ ഭഗവതോ പരിനിബ്ബാനദിവസേയേവ മമ പബ്ബജ്ജാ, തഥാ അജ്ജ ഏവ ഉപസമ്പദാ, അജ്ജ ഏവ ദ്വിപദുത്തമസ്സ സമ്മുഖാ പരിനിബ്ബാനം അഹോസീതി സമ്ബന്ധോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

സുഭദ്ദത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൫. ചുന്ദത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോതിആദികം ആയസ്മതോ ചുന്ദത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതപുഞ്ഞസമ്ഭാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ കാലേ വിഭവസമ്പന്നേ കുലേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്വാ സത്ഥരി പസീദിത്വാ സത്തരതനമയം സുവണ്ണഗ്ഘിയം കാരേത്വാ സുമനപുപ്ഫേഹി ഛാദേത്വാ ഭഗവന്തം പൂജേസി. താനി പുപ്ഫാനി ആകാസം സമുഗ്ഗന്ത്വാ വിതാനാകാരേന അട്ഠംസു. അഥ നം ഭഗവാ “അനാഗതേ ഗോതമസ്സ നാമ ഭഗവതോ സാസനേ ചുന്ദോ നാമ സാവകോ ഭവിസ്സതീ”തി ബ്യാകാസി. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന തതോ ചുതോ ദേവലോകേ ഉപപന്നോ കമേന ഛസു കാമാവചരദേവേസു സുഖം അനുഭവിത്വാ മനുസ്സേസു ചക്കവത്തിആദിസമ്പത്തിയോ ച അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ബ്രാഹ്മണകുലേ രൂപസാരിയാ പുത്തോ സാരിപുത്തത്ഥേരസ്സ കനിട്ഠോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി. തസ്സ വിഞ്ഞുതം പത്തസ്സ ആരോഹപരിണാഹരൂപവയാനം സുന്ദരതായ സകാരസ്സ ചകാരം കത്വാ **ചുന്ദോ**തി നാമം കരിംസു. സോ വയപ്പത്തോ ഘരാവാസേ ആദീനവം പബ്ബജ്ജായ ച ആനിസംസം ദിസ്വാ ഭാതുത്ഥേരസ്സ സന്തികേ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹത്തം പാപുണി.

൧൨൪. സോ പത്തഅരഹത്തഫലോ ഏകദിവസം അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ**തിആദിമാഹ. തം ഹേട്ഠാ വുത്തത്ഥമേവ. **അഗ്ഘിയ**ന്തിആദയോപി ഉത്താനത്ഥായേവ.

൧൨൭. **വിതിണ്ണകങ്ഖോ സമ്ബുദ്ധോ**തി വിസേസേന മഗ്ഗാധിഗമേന വിചികിച്ഛായ ഖേപിതത്താ വിതിണ്ണകങ്ഖോ അസംസയോ സമ്ബുദ്ധോ. **തിണ്ണോഘേഹി പുരക്ഖതോ**തി കാമോഘാദീനം ചതുന്നം ഓഘാനം തിണ്ണത്താ അതിക്കന്തത്താ ഓഘതിണ്ണേഹി ഖീണാസവേഹി പുരക്ഖതോ പരിവാരിതോതി അത്ഥോ. ബ്യാകരണഗാഥാ ഉത്താനത്ഥായേവ.

൨൩൯. ഉപട്ഠഹിം മഹാവീരന്തി ഉത്തമത്ഥസ്സ നിബ്ബാനസ്സ **പത്തിയാ** പാപുണനത്ഥായ കപ്പസതസഹസ്സാധികേസു ചതുരാസങ്ഖ്യേയ്യേസു കപ്പേസു പാരമിയോ പൂരേന്തേന കതവീരിയത്താ മഹാവീരം ബുദ്ധം ഉപട്ഠഹിം ഉപട്ഠാനം അകാസിന്തി അത്ഥോ. **അഞ്ഞേ ച പേസലേ ബഹൂ**തി ന കേവലമേവ ബുദ്ധം ഉപട്ഠഹിം, പേസലേ പിയസീലേ സീലവന്തേ അഞ്ഞേ ച ബഹുഅഗ്ഗപ്പത്തേ സാവകേ, **മേ** മയ്ഹം **ഭാതരം** സാരിപുത്തത്ഥേരഞ്ച ഉപട്ഠഹിന്തി സമ്ബന്ധോ.

൨൪൦. ഭാതരം മേ ഉപട്ഠഹിത്വാതി മയ്ഹം ഭാതരം ഉപട്ഠഹിത്വാ വത്തപടിവത്തം കത്വാ തസ്സ പരിനിബ്ബുതകാലേ ഭഗവതോ പഠമം പരിനിബ്ബുതത്താ തസ്സ ധാതുയോ ഗഹേത്വാ പത്തമ്ഹി ഓകിരിത്വാ ലോകജേട്ഠസ്സ നരാനം ആസഭസ്സ ബുദ്ധസ്സ **ഉപനാമേസിം** അദാസിന്തി അത്ഥോ.

൨൪൧. ഉഭോ ഹത്ഥേഹി പഗ്ഗയ്ഹാതി തം മഹാ ദിന്നം ധാതും സോ ഭഗവാ അത്തനോ ഉഭോഹി ഹത്ഥേഹി പകാരേന ഗഹേത്വാ തം ധാതും സംസുട്ഠു ദസ്സയന്തോ **അഗ്ഗസാവകം** സാരിപുത്തത്ഥേരം **കിത്തയി** പകാസേസീതി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ചുന്ദത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

പഞ്ചമവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. ബീജനിവഗ്ഗോ

൧. വിധൂപനദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പദുമുത്തരബുദ്ധസ്സാതിആദികം ആയസ്മതോ വിധൂപനദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമജിനവരേസു പൂരിതപുഞ്ഞസമ്ഭാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ വിഭവസമ്പന്നോ സദ്ധാജാതോ ഭഗവതി പസന്നോ ഗിമ്ഹകാലേ സുവണ്ണരജതമുത്താമണിമയം ബീജനിം കാരേത്വാ ഭഗവതോ അദാസി. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന ദേവേസു ച മനുസ്സേസു ച സംസരന്തോ ദ്വേ സമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്സ അമ്ഹാകം സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ ഉപ്പന്നകാലേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ ഘരബന്ധനേന ബന്ധിത്വാ ഘരാവാസേ ആദീനവം ദിസ്വാ പബ്ബജ്ജായ ച ആനിസംസം ദിസ്വാ സദ്ധാസമ്പന്നോ സാസനേ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൧. സോ ''കേന മയാ പുഞ്ഞകമ്മേന അയം ലോകുത്തരസമ്പത്തി ലദ്ധാ''തി അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം അനുസ്സരന്തോ തം പച്ചക്ഖതോ ഞത്വാ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരബുദ്ധസ്സാ**തിആദിമാഹ. തം ഹേട്ഠാ വുത്തത്ഥമേവ. **ബീജനികാ മയാ ദിന്നാ**തി വിസേസേന സന്താപയന്താനം സത്താനം സന്താപം നിബ്ബാപേന്തി സീതലം വാതം ജനേതീതി ബീജനീ, ബീജനീയേവ ബീജനികാ, സാ സത്തരതനമയാ വിജ്ജോതമാനാ ബീജനികാ മയാ കാരാപേത്വാ ദിന്നാതി അത്ഥോ.

വിധൂപനദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൨. സതരംസിത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ഉച്ചിയം സേലമാരുയ്ഹാതിആദികം ആയസ്മതോ സതരംസിത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ സക്കടബ്യാകരണേ വേദത്തയേ ച പാരങ്ഗതോ ഘരാവാസം പഹായ അരഞ്ഞം പവിസിത്വാ ഇസിപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ ഹിമവന്തേ വാസം കപ്പേസി. തസ്മിം സമയേ പദുമുത്തരോ ഭഗവാ വിവേകകാമതായ ഉച്ചം ഏകം പബ്ബതം ആരുയ്ഹ ജലിതഗ്ഗിക്ഖന്ധോ വിയ നിസീദി. തം തഥാനിസിന്നം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ താപസോ സോമനസ്സജാതോ അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ അനേകേഹി കാരണേഹി ഥോമേസി. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന തതോ ചുതോ ഛസു കാമാവചരദേവേസു ദിബ്ബസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ തതോ മനുസ്സലോകേ സതരംസീ നാമ ചക്കവത്തീ രാജാ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി. തമ്പി സമ്പത്തിം അനേകക്ഖത്തും അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ പുബ്ബപുഞ്ഞസമ്ഭാരവസേന ഞാണസ്സ പരിപക്കത്താ സത്തവസ്സികോവ പബ്ബജിത്വാ അരഹത്തം പാപുണി.

൮-൯. സോ ''അഹം കേന കമ്മേന സത്തവസ്സികോവ സന്തിപദം അനുപ്പത്തോസ്മീ''തി സരമാനോ പുബ്ബകമ്മം ഞാണേന പച്ചക്ഖതോ ദിസ്വാ

സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം ഉദാനവസേന പകാസേന്തോ **ഉച്ചിയം സേലമാരുയ്ഹാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ഉച്ചിയ**ന്തി ഉച്ചം സേലമയം പബ്ബതം ആരുയ്ഹ നിസീദി പദുമുത്തരോതി സമ്ബന്ധോ. **പബ്ബതസ്സാവിദൂരമ്ഹീ**തി ഭഗവതോ നിസിന്നസ്സ പബ്ബതസ്സ ആസന്നട്ഠാനേതി അത്ഥോ. **ബ്രാഹ്മണോ മന്തപാരഗൂ**തി മന്തസങ്ഖാതസ്സ വേദത്തയസ്സ പാരം പരിയോസാനം കോടിം ഗതോ ഏകോ ബ്രാഹ്മണോതി അത്ഥോ, അഞ്ഞം വിയ അത്താനം നിദ്ദിസതി അയം മന്തപാരഗൂതി. **ഉപവിട്ഠം മഹാവീര**ന്തി തസ്മിം പബ്ബതേ നിസിന്നം വീരവന്തം ജിനം, കിം വിസിട്ഠം? **ദേവദേവം** സകലചകാമാവചരബ്രഹ്മദേവാനം അതിദേവം **നരാസഭം** നരാനം ആസതം സേട്ഠം **ലോകനായകം** സകലസത്തലോകം നയന്തം നിബ്ബാനം പാപേന്തം അഹം **അഞ്ജലിം** ദസനഖസമോധാനഞ്ജലിപുടം സിരസി മുദ്ധനി **പഗ്ഗഹേത്വാന** പതിട്ഠപേത്വാ **സന്ഥവിം** സുട്ഠും ഥോമേസിന്തി സമ്ബന്ധോ.

൧൨. **അഭാസഥാ**തി "യേനായം അഞ്ജലീ ദിന്നോ...പേ... അരഹാ സോ ഭവിസ്സതീ"തി ബ്യാകാസി. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

സതരംസിത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൩. സയനദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പദുമുത്തരബുദ്ധസ്സാതിആദികം ആയസ്മതോ സയനദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ ഘരാവാസം സണ്ഠപേത്വാ സുഖമനുഭവന്തോ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ സത്ഥരി പസന്നോ ദന്തസുവണ്ണരജതമുത്തമണിമയം മഹാരഹം മഞ്ചം കാരാപേത്വാ ചീനപട്ടകമ്ബലാദീനി അത്ഥരിത്വാ സയനത്ഥായ ഭഗവതോ അദാസി. ഭഗവാ തസ്സ അനുഗ്ഗഹം കരോന്തോ തത്ഥ സയി . സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ തദനുരൂപം ആകാസഗമനസുഖസേയ്യാദിസുഖം അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ വിഭവസമ്പന്നേ ഏകസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ വിഞ്ഞുതം പാപുണിത്വാ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ പസന്നമാനസോ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സന്തോ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൨൦. സോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരബുദ്ധസ്സാ**തിആദിമാഹ. തം ഹേട്ഠാ വുത്തത്ഥമേവ.

൨൪. **സുഖേത്തേ ബീജസമ്പദാ**തി യഥാ തിണകചവരരഹിതേ കദ്ദമാദിസമ്പന്നേ സുഖേത്തേ വുത്തബീജാനി സാദുഫലാനി നിപ്ഫാദേന്തി, ഏവമേവ രാഗദോസാദിദിയഡ്ഢസഹസ്സകിലേസസങ്ഖാതതിണകചവരരഹിതേ സുദ്ധസന്താനേ പുഞ്ഞക്ഖേത്തേ വുത്തദാനാനി അപ്പാനിപി സമാനാനി മഹപ്ഫലാനി ഹോന്തീതി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

സയനദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൪. ഗന്ധോദകിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പദുമുത്തരബുദ്ധസ്സാതിആദികം ആയസ്മതോ ഗന്ധോദകിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമമുനിവരേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ പരിനിബ്ബുതേ ഭഗവതി നഗരവാസിനോ ബോധിപൂജം കുരുമാനേ ദിസ്വാ വിചിത്തഘടേ ചന്ദനകപ്പുരാഗരുആദിമിസ്സകസുഗന്ധോദകേന പൂരേത്വാ ബോധിരുക്ഖം അഭിസിഞ്ചി. തസ്മിം ഖണേ ദേവോ മഹാധാരാഹി പവസ്സി. തദാ സോ അസനിവേഗേന കാലം കതോ. തേനേവ പുഞ്ഞകമ്മേന ദേവലോകേ നിബ്ബത്തി, തത്ഥേവ ഠിതോ "അഹോ ബുദ്ധോ, അഹോ ധമ്മോ"തിആദിഗാഥായോ അഭാസി. ഏവം സോ ദേവമനുസ്സേസു സമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ സബ്ബപരിളാഹവിപ്പമുത്തോ നിബ്ബത്തനിബ്ബത്തട്ഠാനേ സീതിഭാവമുപഗതോ സുഖിതോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ സത്ഥരി പസന്നോ പബ്ബജിത്വാ കമ്മട്ഠാനം ആരഭിത്വാ വിപസ്സന്തോ നചിരസ്സേവ അരഹത്തം പാപുണി. പുബ്ബേ കതപുഞ്ഞേന **ഗന്ധോദകിയത്ഥേരോ**തി പാകടോ അഹോസി.

൨൭. സോ ഏകദിവസം അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുതരസ്സാ**തിആദിമാഹ. തം വുത്തത്ഥമേവ. **മഹാബോധിമഹോ അഹൂ**തി മഹാബോധിരുക്ഖസ്സ പൂജാ അഹോസീതി അത്ഥോ. **വിചിത്തം ഘടമാദായാ**തി അനേകേഹി ചിത്തകമ്മസുവണ്ണകമ്മേഹി വിചിത്തം സോഭമാനം ഗന്ധോദകപുണ്ണം ഘടം ഗഹേത്വാതി അത്ഥോ . **ഗന്ധോദകമദാസഹ**ന്തി ഗന്ധോദകം അദാസിം, അഹം ഗന്ധോദകേന അഭിസിഞ്ചിന്തി അത്ഥോ.

൨൮. **ന്ഹാനകാലേ ച ബോധിയാ**തി ബോധിയാ പൂജാകരണസമയേതി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ഗന്ധോദകിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൫. ഓപവയ്ഹത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പദുമുത്തരബുദ്ധസ്സാതിആദികം ആയസ്മതോ ഓപവയ്ഹത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരജിനാദിച്ചേ ലോകേ പാതുഭൂതേ ഏകസ്മിം വിഭവസമ്പന്നകുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ മഹദ്ധനോ മഹാഭോഗോ ഘരാവാസം വസമാനോ സാസനേ പസന്നോ സത്ഥരി പസാദബഹുമാനോ ആജാനീയേന സിന്ധവേന പൂജം അകാസി, പൂജേത്വാ ച പന "ബുദ്ധാദീനം സമണാനം ഹത്ഥിഅസ്സാദയോ ന കപ്പന്തി, കപ്പിയഭണ്ഡം ദസ്സാമീ"തി ചിന്തേത്വാ തം അഗ്ഘാപേത്വാ തദഗ്ഘനകേന കഹാപണേന കപ്പിയം കപ്പാസികകമ്ബലകോജവാദികം ചീവരം കപ്പൂരതക്കോലാദികം ഭേസജ്ജപരിക്ഖാരഞ്ച അദാസി. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന യാവതായുകം ഠത്വാ തതോ ചുതോ ദേവേസു ച മനുസ്സേസു ച ഹത്ഥിഅസ്സാദിഅനേകവാഹനസമ്പന്നോ സുഖം അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ സദ്ധാസമ്പന്നോ സാസനേ പബ്ബജിത്വാ കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ മഗ്ഗപടിപാടിയാ അരഹത്തേ പതിട്ഠാസി, പുബ്ബേ കതപുഞ്ഞസമ്ഭാരവസേന **ഓപവയ്ഹത്ഥേരോ**തി പാകടോ അഹോസി.

൩൩. സോ "കേന നു ഖോ കാരണേന ഇദം മയാ സന്തിപദം അധിഗത"ന്തി ഉപധാരേന്തോ പുബ്ബകമ്മം ഞാണേന പച്ചക്ഖതോ ഞത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം ഉദാനവസേന പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരബുദ്ധസ്സാ**തിആദിമാഹ. തം വുത്തത്ഥമേവ. **ആജാനീയമദാസഹ**ന്തി ആജാനീയം ഉത്തമജാതിസിന്ധവം അഹം അദാസിം പൂജേസിന്തി അത്ഥോ.

൩൬. **സപത്തഭാരോ**തി സസ്സ അത്തനോ പത്താനി അട്ഠ പരിക്ഖാരാനി ഭാരാനി യസ്സ സോ സപത്തഭാരോ, അട്ഠപരിക്ഖാരയുത്തോതി അത്ഥോ.

൩൯. **ഖമനീയമദാസഹ**ന്തി ഖമനീയയോഗ്ഗം ചീവരാദികപ്പിയപരിക്ഖാരന്തി അത്ഥോ.

൪൦. **ചരിമോ**തി പരിയോസാനോ കോടിപ്പത്തോ ഭവോതി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

ഓപവയ്ഹത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. സപരിവാരാസനത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പദുമുത്തരബുദ്ധസ്സാതിആദികം ആയസ്മതോ സപരിവാരാസനത്ഥേരസ്സ അപദാനം. സോപി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേസു വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ വിഭവസമ്പന്നേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ സദ്ധാജാതോ സാസനേ പസന്നോ ദാനഫലം സദ്ദഹന്തോ നാനഗ്ഗരസഭോജനേന ഭഗവതോ പിണ്ഡപാതം അദാസി, ദത്വാ ച പന ഭോജനസാലായം ഭോജനത്ഥായ നിസിന്നാസനം ജാതിസുമനമല്ലികാദീഹി അലങ്കരി. ഭഗവാ ച ഭത്താനുമോദനമകാസി. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ അനേകവിധം സമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ വിഭവസമ്പന്നേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സദ്ധോ പസന്നോ പബ്ബജിത്വാ ന ചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൪൩. സോ ഏവം പത്തസന്തിപദോ "കേന നു ഖോ പുഞ്ഞേന ഇദം സന്തിപദം അനുപ്പത്ത"ന്തി ഞാണേന ഉപധാരേന്തോ പുബ്ബകമ്മം ദിസ്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരബുദ്ധസ്സാ**തിആദിമാഹ. തം വുത്തത്ഥമേവ. **പിണ്ഡപാതം അദാസഹ**ന്തി തത്ഥ തത്ഥ ലദ്ധാനം പിണ്ഡാനം കബളം കബളം കത്വാ പാതബ്ബതോ ഖാദിതബ്ബതോ ആഹാരോ പിണ്ഡപാതോ, തം പിണ്ഡപാതം ഭഗവതോ അദാസിം, ഭഗവന്തം ഭോജേസിന്തി അത്ഥോ.

൪൪. **അകിത്തയി പിണ്ഡപാത**ന്തി മയാ ദിന്നപിണ്ഡപാതസ്സ ഗുണം ആനിസംസം പകാസേസീതി അത്ഥോ.

൪൭. **സംവുതോ പാതിമോക്ഖസ്മി**ന്തി പാതിമോക്ഖസംവരസീലേന സംവുതോ പിഹിതോ പടിച്ഛന്നോതി അത്ഥോ. **ഇന്ദ്രിയേസു ച പഞ്ചസൂ**തി ചക്ഖുന്ദ്രിയാദീസു പഞ്ചസു ഇന്ദ്രിയേസു രൂപാദീഹി ഗോപിതോ ഇന്ദ്രിയസംവരസീലഞ്ച ഗോപിതോതി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

സപരിവാരാസനത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൭. പഞ്ചദീപകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പദുമുത്തരബുദ്ധസ്സാതിആദികം ആയസ്മതോ പഞ്ചദീപകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ ഉപ്പന്നുപ്പന്നഭവേസു വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ ഘരാവാസേ വസന്തോ ഭഗവതോ ധമ്മം സുത്വാ സമ്മാദിട്ഠിയം പതിട്ഠിതോ സദ്ധോ പസന്നോ മഹാജനേഹി ബോധിപൂജം കയിരമാനം ദിസ്വാ സയമ്പി ബോധിം പരിവാരേത്വാ ദീപം ജാലേത്വാ പൂജേസി. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ചക്കവത്തിസമ്പത്തിആദയോ അനുഭവിത്വാ സബ്ബത്ഥേവ ഉപ്പന്നഭവേ ജലമാനോ ജോതിസമ്പന്നവിമാനാദീസു വസിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം വിഭവസമ്പന്നേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ സദ്ധാജാതോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി, ദീപപൂജാനിസ്സന്ദേന **ദീപകത്ഥേരോ**തി പാകടോ.

൧൦. സോ ഏകദിവസം അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരബുദ്ധസ്സാ**തിആദിമാഹ. തം വുത്തത്ഥമേവ. **ഉജുദിട്ഠി അഹോസഹ**ന്തി വങ്കം മിച്ഛാദിട്ഠിം ഛഡ്ഡേത്വാ ഉജു അവങ്കം നിബ്ബാനാഭിമുഖം പാപുണനസമ്മാദിട്ഠി അഹോസിന്തി അത്ഥോ.

൧൧. **പദീപദാനം പാദാസി**ന്തി ഏത്ഥ പകാരേന ദിബ്ബതി ജോതതീതി പദീപോ, തസ്സ ദാനം പദീപദാനം, തം അദാസിം പദീപപൂജം അകാസിന്തി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

പഞ്ചദീപകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൮. ധജദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പദുമുത്തരബുദ്ധസ്സാതിആദികം ആയസ്മതോ ധജദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സത്ഥരി പസീദിത്വാ സുന്ദരേഹി അനേകേഹി വത്ഥേഹി ധജം കാരാപേത്വാ ധജപൂജം അകാസി. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന ഉപ്പന്നുപ്പന്നഭവേ ഉച്ചകുലേ നിബ്ബത്തോ പൂജനിയോ അഹോസി. അപരഭാഗേ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ പുത്തദാരേഹി വഡ്ഢിത്വാ മഹാഭോഗോ യസവാ സദ്ധാജാതോ സത്ഥരി പസന്നോ ഘരാവാസം പഹായ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൧൭. സോ പത്തഅരഹത്തഫലോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ അത്തനോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരബുദ്ധസ്സാ**തിആദിമാഹ. തസ്സത്ഥോ പുബ്ബേ വുത്തോയേവ. **ഹട്ഠോ ഹട്ഠേന ചിത്തേനാ**തി സോമനസ്സസഹഗതചിത്തയുത്തത്താ ഹട്ഠോ പരിപുണ്ണരൂപകായോ സദ്ധാസമ്പയുത്തചിത്തതായ ഹട്ഠേന ചിത്തേന സന്തുട്ഠേന ചിത്തേനാതി അത്ഥോ. **ധജമാരോപയിം അഹ**ന്തി ധുനാതി കമ്പതി ചലതീതി ധജം, തം ധജം ആരോപയിം വേളഗ്ഗേ ലഗ്ഗേത്വാ പൂജേസിന്തി അത്ഥോ.

൧൫-൯. പതിതപത്താനി ഗണ്ഹിത്വാതി പതിതാനി ബോധിപത്താനി ഗഹേത്വാ അഹം ബഹി ഛഡ്ഡേസിന്തി അത്ഥോ. **അന്തോസുദ്ധം ബഹിസുദ്ധ**ന്തി അന്തോ ചിത്തസന്താനനാമകായതോ ച ബഹി ചക്ഖുസോതാദിരൂപകായതോ ച സുദ്ധിം **അധി** വിസേസേന **മുത്തം** കിലേസതോ വിമുത്തം അനാസവം സമ്ബുദ്ധം വിയ സമ്മുഖാ ഉത്തമം ബോധിം **അവന്ദിം** പണാമമകാസിന്തി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ധജദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. പദുമത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ചതുസച്ചം പകാസേന്തോതിആദികം ആയസ്മതോ പദുമത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതകുസലസമ്ഭാരോ പദുമുത്തരമുനിനാ ധമ്മപജ്ജോതേ ജോതമാനേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ ഘരാവാസം സണ്ഠപേത്വാ ഭോഗസമ്പന്നോതി പാകടോ. സോ സത്ഥരി പസീദിത്വാ മഹാജനേന സദ്ധിം ധമ്മം സുണന്തോ ധജേന സഹ പദുമകലാപം ഗഹേത്വാ അട്ഠാസി, സധജം തം പദുമകലാപം ആകാസമുക്ഖിപിം, തം അച്ഛരിയം ദിസ്വാ അതിവിയ സോമനസ്സജാതോ അഹോസി. സോ യാവജീവം കുസലം കത്വാ ജീവിതപരിയോസാനേ സഗ്ഗേ നിബ്ബത്തോ ധജമിവ ഛകാമാവചരേ പാകടോ പൂജിതോ ച ദിബ്ബസമ്പത്തിമനുഭവിത്വാ മനുസ്സേസു ച ചക്കവത്തിസമ്പത്തിമനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ വിഭവസമ്പന്നേ സദ്ധാസമ്പന്നേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സദ്ധാജാതോ പഞ്ചവസ്സികോവ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ ഹുത്വാ കതപുഞ്ഞനാമേന **പദുമത്ഥേരോ**തി പാകടോ.

൫൭. അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ചതുസച്ചം പകാസേന്തോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **സച്ച**ന്തി തഥം അവിതഥം അവിപരീതം സച്ചം, ദുക്ഖസമുദയനിരോധമഗ്ഗവസേന ചത്താരി സച്ചാനി സമാഹടാനീതി ചതുസച്ചം, തം ചതുസച്ചം പകാസേന്തോ ലോകേ പാകടം കരോന്തോതി അത്ഥോ. **വരധമ്മപ്പവത്തകോ**തി ഉത്തമധമ്മപ്പവത്തകോ പകാസകോതി അത്ഥോ. **അമതം വുട്ഠി**ന്തി അമതമഹാനിബ്ബാനവുട്ഠിധാരം പവസ്സന്തോ പഗ്ഘരന്തോ സദേവകം ലോകം തേമേന്തോ സബ്ബകിലേസപരിളാഹം നിബ്ബാപേന്തോ ധമ്മവസ്സം വസ്സതീതി അത്ഥോ.

൫൮. സധജം പദുമം ഗയ്ഹാതി ധജേന സഹ ഏകതോ കത്വാ പദുമം പദുമകലാപം ഗഹേത്വാതി അത്ഥോ. **അഡ്ഢകോസേ ഠിതോ അഹ**ന്തി ഉഭോ ഉക്ഖിപിത്വാ ഠിതോ അഹന്തി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

പദുമത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൧൦. അസനബോധിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ജാതിയാ സത്തവസ്സോഹന്തിആദികം ആയസ്മതോ അസനബോധിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ തിസ്സസ്സ ഭഗവതോ കാലേ അഞ്ഞതരസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ സുഖപ്പത്തോ സാസനേ

പസന്നോ അസനബോധിതോ ഫലം ഗഹേത്വാ തതോ വുട്ഠിതബോധിതരുണേ ഗഹേത്വാ ബോധിം രോപേസി, യഥാ ന വിനസ്സതി തഥാ ഉദകാസിഞ്ചനാദികമ്മേന രക്ഖിത്വാ പൂജേസി. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ പരിപക്കസമ്ഭാരത്താ സത്തവസ്സികോവ സമാനോ പബ്ബജിത്വാ ഖുരഗ്ഗേയേവ അരഹത്തം പാപുണി, പുരാകതപുഞ്ഞനാമേന **അസനബോധിയത്ഥേരോ**തി പാകടോ.

൭൩. സോ പുബ്ബസമ്ഭാരമനുസ്സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ജാതിയാ സത്തവസ്സോഹ**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ജാതിയാ**തി മാതുഗബ്ഭതോ നിക്ഖന്തകാലതോ പട്ഠായാതി അത്ഥോ. സത്തവസ്സോ പരിപുണ്ണസരദോ അഹം ലോകനായകം തിസ്സം ഭഗവന്തം അദ്ദസന്തി സമ്ബന്ധോ. **പസന്നചിത്തോ സുമനോ**തി പകാരേന പസന്നഅനാലുളിതഅവികമ്പിതചിത്തോ, സുമനോ സുന്ദരമനോ സോമനസ്സസഹഗതചിത്തോതി അത്ഥോ.

൭൪. **തിസ്സസ്സാഹം ഭഗവതോ**തി തിക്ഖത്തും ജാതോതി തിസ്സോ, സോ മാതുഗബ്ഭതോ, മനുസ്സജാതിതോ, പഞ്ചക്ഖന്ധതോ ച മുത്തോ ഹുത്വാ ജാതോ നിബ്ബത്തോ ബുദ്ധോ ജാതോതി അത്ഥോ. തസ്സ തിസ്സസ്സ ഭഗവതോ താദിനോ, ലോകജേട്ഠസ്സ അസനബോധിം ഉത്തമം രോപയിന്തി സമ്ബന്ധോ.

൭൫. **അസനോ നാമധേയ്യേനാ**തി നാമപഞ്ഞത്തിയാ നാമസഞ്ഞായ അസനോ നാമ അസനരുക്ഖോ ബോധി അഹോസീതി അത്ഥോ. **ധരണീരുഹപാദപോ**തി വല്ലിരുക്ഖപബ്ബതഗങ്ഗാസാഗരാദയോ ധാരേതീതി ധരണീ, കാ സാ? പഥവീ, തസ്സം രുഹതി പതിട്ഠഹതീതി ധരണീരുഹോ, പാദേന പിവതീതി പാദപോ, പാദസങ്ഖാതേന മൂലേന സിഞ്ചിതോദകം പിവതി ആപോരസം സിനേഹം ധാരേതീതി അത്ഥോ. ധരണീരുഹോ ച സോ പാദപോ ചാതി ധരണീരുഹപാദപോ, തം ഉത്തമം അസനം ബോധിം പഞ്ച വസ്സാനി **പരിചരിം** പോസേസിന്തി അത്ഥോ.

൭൬. **പുപ്ഫിതം പാദപം ദിസ്വാ**തി തം മയാ പോസിതം അസനബോധിരുക്ഖം പുപ്ഫിതം അച്ഛരയോഗ്ഗഭൂതപുപ്ഫത്താ **അബ്ഭുതം** ലോമഹംസകരണം ദിസ്വാ **സകം കമ്മം** അത്തനോ കമ്മം **പകിത്തേന്തോ** പകാരേന കഥയന്തോ ബുദ്ധസേട്ഠസ്സ സന്തികം അഗമാസിന്തി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

അസനബോധിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

ഛട്ഠവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൭. സകചിന്തനിയവഗ്ഗോ

൧. സകചിന്തനിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പവനം കാനനം ദിസ്വാതിആദികം ആയസ്മതോ സകചിന്തനിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ തസ്സ ഭഗവതോ ആയുപരിയോസാനേ ഉപ്പന്നോ ധരമാനം ഭഗവന്തം അപാപുണിത്വാ പരിനിബ്ബുതകാലേ ഇസിപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ ഹിമവന്തേ വസന്തോ വിവേകം രമണീയം ഏകം വനം പത്വാ തത്ഥേവേകായ കന്ദരായ പുലിനചേതിയം കത്വാ ഭഗവതി സഞ്ഞം കത്വാ സധാതുകസഞ്ഞഞ്ച കത്വാ വനപുപ്ഫേഹി പൂജേത്വാ നമസ്സമാനോ പരിചരി. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ദ്വീസു അഗ്ഗം അഗ്ഗസമ്പത്തിം അഗ്ഗഞ്ച ചക്കവത്തിസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഭവസമ്പന്നോ സദ്ധാസമ്പന്നോ സത്ഥരി പസീദിത്വാ പബ്ബജിത്വാ അരഹാ ഛളഭിഞ്ഞോ അഹോസി.

൧. സോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പവനം കാനനം ദിസ്വാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **പവന**ന്തി പകാരേന വനം പത്ഥടം വിത്ഥിണ്ണം ഗഹനഭൂതന്തി പവനം. **കാനനം** അവകുച്ഛിതം ആനനം അവഹനം സതതം സീഹബ്യഗ്ഘയക്ഖരക്ഖസമദ്ദഹത്ഥിഅസ്സസുപണ്ണഉരഗേഹി വിഹങ്ഗഗണസദ്ദകുക്കുടകോകിലേഹി വാ ബഹലന്തി കാനനം, തം കാനനസങ്ഖാതം പവനം മനുസ്സസദ്ദവിരഹിതത്താ **അപ്പസദ്ദം** നിസ്സദ്ദന്തി അത്ഥോ. **അനാവില**ന്തി ന ആവിലം ഉപദ്ദവരഹിതന്തി അത്ഥോ. **ഇസീനം അനുചിണ്ണ**ന്തി ബുദ്ധപച്ചേകബുദ്ധഅരഹന്തഖീണാസവസങ്ഖാതാനം ഇസീനം അനുചിണ്ണം നിസേവിതന്തി അത്ഥോ. **ആഹുതീനം പടിഗ്ഗഹ**ന്തി ആഹുനം വുച്ചതി പൂജാസക്കാരം പടിഗ്ഗഹം ഗേഹസദിസന്തി അത്ഥോ.

൨. **ഥൂപം കത്വാന വേളുനാ**തി വേളുപേസികാഹി ചേതിയം കത്വാതി അത്ഥോ. **നാനാപുപ്ഫം സമോകിരി**ന്തി ചമ്പകാദീഹി അനേകേഹി പുപ്ഫേഹി സമോകിരിം പൂജേസിന്തി അത്ഥോ. **സമ്മുഖാ വിയ സമ്ബുദ്ധ**ന്തി സജീവമാനസ്സ സമ്ബുദ്ധസ്സ സമ്മുഖാ ഇവ **നിമ്മിതം** ഉപ്പാദിതം ചേതിയം അഹം **അഭി** വിസേസേന **വന്ദിം** പണാമമകാസിന്തി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

സകചിന്തനിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൨. അവോപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

വിഹാരാ അഭിനിക്ഖമ്മാതിആദികം ആയസ്മതോ അവോപുപ്ഫിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സിഖിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ സദ്ധാസമ്പന്നോ ധമ്മം സുത്വാ സോമനസ്സപ്പത്തോ നാനാപുപ്ഫാനി ഉഭോഹി ഹത്ഥേഹി ഗഹേത്വാ ബുദ്ധസ്സ

ഉപരി അബ്ഭുക്കിരി. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ സഗ്ഗസമ്പത്തിഞ്ച ചക്കവത്തിസമ്പത്തിഞ്ച അനുഭവിത്വാ സബ്ബത്ഥ പൂജിതോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ സാസനേ പസീദിത്വാ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി. **ആ** സമന്തതോ കാസതി ദിപ്പതീതി ആകാസോ, തസ്മിം ആകാസേ പുപ്ഫാനം അവകിരിതത്താ **അവോപുപ്ഫിയത്ഥേരോ**തി പാകടോ.

൭. ഏവം പത്തസന്തിപദോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **വിഹാരാ അഭിനിക്ഖമ്മാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **വിഹാരാ**തി വിസേസേന ഹരതി ചതൂഹി ഇരിയാപഥേഹി അപതന്തം അത്തഭാവം ആഹരതി പവത്തേതി ഏത്ഥാതി വിഹാരോ, തസ്മാ വിഹാരാ **അഭി** വിസേസേന **നിക്ഖമ്മ** നിക്ഖമിത്വാ. **അബ്ഭുട്ഠാസി ച ചങ്കമേ**തി ചങ്കമനത്ഥായ സട്ഠിരതനേ ചങ്കമേ അഭിവിസേസേന ഉട്ഠാസി, അഭിരുഹീതി അത്ഥോ. **ചതുസച്ചം പകാസേന്തോ**തി തസ്മിം ചങ്കമേ ചങ്കമന്തോ ദുക്ഖസമുദയനിരോധമഗ്ഗസച്ചസങ്ഖാതം ചതുസച്ചം പകാസേന്തോ പാകടം കരോന്തോ അമതം പദം നിബ്ബാനം ദേസേന്തോ വിഭജന്തോ ഉത്താനീകരോന്തോ തസ്മിം ചങ്കമേതി സമ്ബന്ധോ.

൮. **സിഖിസ്സ ഗിരമഞ്ഞായ, ബുദ്ധസേട്ഠസ്സ താദിനോ**തി സേട്ഠസ്സ താദിഗുണസമങ്ഗിസ്സ സിഖിസ്സ ബുദ്ധസ്സ ഗിരം സദ്ദം ഘോസം അഞ്ഞായ ജാനിത്വാ. **നാനാപുപ്ഫം ഗഹേത്വാനാ**തി നാഗപുന്നാഗാദിഅനേകാനി പുപ്ഫാനി ഗഹേത്വാ ആഹരിത്വാ. **ആകാസമ്ഹി സമോകിരി**ന്തി ചങ്കമന്തസ്സ ഭഗവതോ മുദ്ധനി ആകാസേ ഓകിരിം പൂജേസിം.

൯. **തേന കമ്മേന ദ്വിപദിന്ദാ**തി ദ്വിപദാനം ദേവബ്രഹ്മമനുസ്സാനം ഇന്ദ പധാനഭൂത. **നരാസഭ** നരാനം ആസഭഭൂത. **പത്തോമ്ഹി അചലം ഠാന**ന്തി തുമ്ഹാകം സന്തികേ പബ്ബജിത്വാ അചലം ഠാനം നിബ്ബാനം പത്തോ അമ്ഹി ഭവാമി. **ഹിത്വാ ജയപരാജയ**ന്തി ദിബ്ബമനുസ്സസമ്പത്തിസങ്ഖാതം ജയഞ്ച ചതുരാപായദുക്ഖസങ്ഖാതം പരാജയഞ്ച ഹിത്വാ ഛഡ്ഡേത്വാ നിബ്ബാനം പത്തോസ്മീതി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

അവോപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൬. പച്ഛാഗമനിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സിന്ധുയാ നദിയാ തീരേതിആദികം ആയസ്മതോ പച്ഛാഗമനിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ സിന്ധുയാ ഗങ്ഗായ സമീപേ ചക്കവാകയോനിയം നിബ്ബത്തോ പുബ്ബസമ്ഭാരയുത്തത്താ പാണിനോ അഖാദന്തോ സേവാലമേവ ഭക്ഖയന്തോ ചരതി. തസ്മിം സമയേ വിപസ്സിഭഗവാ സത്താനുഗ്ഗഹം കരോന്തോ തത്ഥ അഗമാസി. തസ്മിം ഖണേ സോ ചക്കവാകോ വിജ്ജോതമാനം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ തുണ്ഡേന സാലരുക്ഖതോ സാലപുപ്ഫം ഛിന്ദിത്വാ ആഗമ്മ പൂജേസി. സോ തേനേവ ചിത്തപ്പസാദേന തതോ ചുതോ ദേവലോകേ ഉപ്പന്നോ അപരാപരം ഛകാമാവചരസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ തതോ ചുതോ മനുസ്സലോകേ ഉപ്പജ്ജിത്വാ ചക്കവത്തിസമ്പത്തിആദയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം

ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ പുബ്ബചരിതവസേന സത്ഥരി പസന്നോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി, ചക്കവാകോ ഹുത്വാ ഭഗവന്തം ദിസ്വാ കത്ഥചി ഗന്ത്വാ പുപ്ഫമാഹരിത്വാ പൂജിതത്താ പുബ്ബപുഞ്ഞനാമേന **പച്ചാഗമനിയത്ഥേരോ**തി പാകടോ.

൬൩. അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **സിന്ധുയാ നദിയാ തീരേ**തിആദിമാഹ. സീതി സദ്ദം കുരുമാനാ ധുനാതി കമ്പതീതി സിന്ധു, നദതി സദ്ദം കരോന്തോ ഗച്ഛതീതി നദി. **ചക്കവാകോ അഹം തദാ**തി ചക്കം സീഘം ഗച്ഛന്തം ഇവ ഉദകേ വാ ഥലേ വാ ആകാസേ വാ സീഘം വാതി ഗച്ഛതീതി ചക്കവാകോ. തദാ വിപസ്സിം ഭഗവന്തം ദസ്സനകാലേ അഹം ചക്കവാകോ അഹോസിന്തി അത്ഥോ. **സുദ്ധസേവാലഭക്ഖോഹ**ന്തി അഞ്ഞഗോചരഅമിസ്സത്താ സുദ്ധസേവാലമേവ ഖാദന്തോ അഹം വസാമി. **പാപേസു ച സുസഞ്ഞതോ**തി പുബ്ബവാസനാവസേന പാപകരണേ സുട്ഠു സഞ്ഞതോ തീഹി ദ്വാരേഹി സഞ്ഞതോ സുസിക്ഖിതോ.

൬൪. **അദ്ദസം വിരജം ബുദ്ധ**ന്തി രാഗദോസമോഹവിരഹിതത്താ വിരജം നിക്കിലേസം ബുദ്ധം അദ്ദസം അദ്ദക്ഖിം. **ഗച്ഛന്തം അനിലഞ്ജസേ**തി അനിലഞ്ജസേ ആകാസപഥേ ഗച്ഛന്തം ബുദ്ധം. **തുണ്ഡേന** മയ്ഹം മുഖതുണ്ഡേന **താലം** സാലപുപ്ഫം **പഗ്ഗയ്ഹ** പഗ്ഗഹേത്വാ **വിപസ്സിസ്സാഭിരോപയിം** വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ പൂജേസിന്തി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

പച്ചാഗമനിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൮. പരപ്പസാദകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ഉസഭം പവരം വീരന്തിആദികം ആയസ്മതോ പരപ്പസാദകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തോ തിണ്ണം വേദാനം പാരഗൂ ഇതിഹാസപഞ്ചമാനം പദകോ വേയ്യാകരണോ സനിഘണ്ഡുകേടുഭാനം സാക്ഖരപ്പഭേദാനം ലോകായതമഹാപുരിസലക്ഖണേസു അനവയോ നാമേന **സേലബ്രാഹ്മണോ**തി പാകടോ സിദ്ധത്ഥം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണേഹി അസീതിഅനുബ്യഞ്ജനേഹി ചാതി സയം സോഭമാനം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ അനേകേഹി കാരണേഹി അനേകാഹി ഉപമാഹി ഥോമനം പകാസേസി. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന ദേവലോകേ സക്കമാരാദയോ ഛ കാമാവചരസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ മനുസ്സേസു ചക്കവത്തിസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ വിഭവസമ്പന്നേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ സത്ഥരി പസീദിത്വാ പബ്ബജിതോ നചിരസ്സേവ ചതുപടിസമ്ഭിദാഛളഭിഞ്ഞപ്പത്തോ മഹാഖീണാസവോ അഹോസി, ബുദ്ധസ്സ ഥുതിയാ സത്താനം സബ്ബേസം ചിത്തപ്പസാദകരണതോ **പരപ്പസാദകത്ഥേരോ**തി പാകടോ.

൭൦. ഏകദിവസം അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ഉസഭം പവരം വീര**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ഉസഭ**ന്തി വസഭോ നിസഭോ വിസഭോ ആസഭോതി ചത്താരോ ജേട്ഠപുങ്ഗവാ.

തത്ഥ ഗവസതജേട്ഠകോ വസഭോ, ഗവസഹസ്സജേട്ഠകോ നിസഭോ, ഗവസതസഹസ്സജേട്ഠകോ വിസഭോ, ഗവകോടിസതസഹസ്സജേട്ഠകോ ആസഭോതി ച യസ്സ കസ്സചി ഥുതിം കരോന്താ ബ്രാഹ്മണപണ്ഡിതാ ബഹുസ്സുതാ അത്തനോ അത്തനോ പഞ്ഞാവസേന ഥുതിം കരോന്തി, ബുദ്ധാനം പന സബ്ബാകാരേന ഥുതിം കാതും സമത്ഥോ ഏകോപി നത്ഥി. അപ്പമേയ്യോ ഹി ബുദ്ധോ. വുത്തഞ്ഹേതം -

> ''ബുദ്ധോപി ബുദ്ധസ്സ ഭണേയ്യ വണ്ണം, കപ്പമ്പി ചേ അഞ്ഞമഭാസമാനോ;
> ഖീയേഥ കപ്പോ ചിരദീഘമന്തരേ, വണ്ണോ ന ഖീയേഥ തഥാഗതസ്സാ''തി.
> (ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൩൦൪; ൩.൧൪൧; മ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൨.൪൨൫; ഉദാ॰ അട്ഠ॰ ൫൩) -

ആദികം. അയമ്പി ബ്രാഹ്മണോ മുഖാരൂള്ഹവസേന ഏകപസീദനവസേന ''ആസഭ''ന്തി വത്തബ്ബേ ''ഉസഭ''ന്തിആദിമാഹ. വരിതബ്ബോ പത്ഥേതബ്ബോതി വരോ. അനേകേസു കപ്പസതസഹസ്സേസു കതവീരിയത്താ വീരോ. മഹന്തം സീലക്ഖന്ധാദികം ഏസതി ഗവേസതീതി മഹേസീ, തം **മഹേസിം** ബുദ്ധം. വിസേസേന കിലേസഖന്ധമാരാദയോ മാരേ ജിതവാതി വിജിതാവീ, തം **വിജിതാവിനം** സമ്ബുദ്ധം. സുവണ്ണസ്സ വണ്ണോ ഇവ വണ്ണോ യസ്സ സമ്ബുദ്ധസ്സ സോ സുവണ്ണവണ്ണോ, തം **സുവണ്ണവണ്ണം** സമ്ബുദ്ധം ദിസ്വാ കോ നാമ സത്തോ നപ്പസീദതീതി.

പരപ്പസാദകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൫. ഭിസദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

വേസ്സഭൂ നാമ നാമേനാതിആദികം ആയസ്മതോ ഭിസദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വേസ്സഭുസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഹിമവന്തസ്മിം ഹത്ഥിയോനിയം നിബ്ബത്തോ തസ്മിം പടിവസതി. തസ്മിം സമയേ വേസ്സഭൂ ഭഗവാ വിവേകകാമോ ഹിമവന്തമഗമാസി. തം ദിസ്വാ സോ ഹത്ഥിനാഗോ പസന്നമാനസോ ഭിസമുളാലം ഗഹേത്വാ ഭഗവന്തം ഭോജേസി. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന ഹത്ഥിയോനിതോ ചുതോ ദേവലോകേ ഉപ്പജ്ജിത്വാ തത്ഥ ഛ കാമാവചരസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ മനുസ്സത്തമാഗതോ മനുസ്സേസു ചക്കവത്തിസമ്പത്തിആദയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ മഹാഭോഗേ അഞ്ഞതരസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തോ പുബ്ബവാസനാബലേന സത്ഥരി പസന്നോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി, സോ പുബ്ബേ കതകുസലനാമേന **ഭിസദായകത്ഥേരോ**തി പാകടോ.

൨൫. സോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ പുബ്ബചരിതാപദാനം ദസ്സേന്തോ **വേസ്സഭൂ നാമ നാമേനാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **വേസ്സഭൂ**തി വേസ്സം ഭുനാതി അതിക്കമതീതി വേസ്സഭൂ. അഥ വാ വേസ്സേ വാണിജകമ്മേ വാ കാമരാഗാദികേ വാ കുസലാദികമ്മേ വാ വത്ഥുകാമകിലേസകാമേ വാ ഭുനാതി അഭിഭവതീതി വേസ്സഭൂ, സോ നാമേന വേസ്സഭൂ നാമ ഭഗവാ. **ഇസീനം തതിയോ അഹൂ**തി കുസലധമ്മേ ഏസതി ഗവേസതീതി ഇസി, ''വിപസ്സീ, സിഖീ, വേസ്സഭൂ''തി വുത്തത്താ തതിയോ ഇസി തതിയോ ഭഗവാ അഹു അഹോസീതി അത്ഥോ.

കാനനം വനമോഗ്ഗയ്ഹാതി കാനനസങ്ഖാതം വനം ഓഗയ്ഹ ഓഗഹേത്വാ പാവിസീതി അത്ഥോ.

൩൦. ഭിസമുളാലം ഗണ്ഹിത്വാതി ദ്വിപദചതുപ്പദാനം ഛാതകം ഭിസതി ഹിംസതി വിനാസേതീതി ഭിസം, കോ സോ? പദുമകന്ദോ, ഭിസഞ്ച മുളാലഞ്ച ഭിസമുളാലം, തം ഭിസമുളാലം ഗഹേത്വാതി അത്ഥോ.

൩൧. കരേന ച പരാമട്ഠോതി തം മയാ ദിന്നദാനം, **വേസ്സഭൂവരബുദ്ധിനാ** ഉത്തമബുദ്ധിനാ വേസ്സഭുനാ കരേന ഹത്ഥതലേന പരാമട്ഠോ കതസമ്ഫസ്സോ അഹോസി. **സുഖാഹം നാഭിജാനാമി, സമം തേന കുതോത്തരി**ന്തി തേന സുഖേന സമം സുഖം നാഭിജാനാമി, തതോ ഉത്തരിം തതോ പരം തതോ അധികം സുഖം കുതോതി അത്ഥോ. സേസം നയാനുസാരേന സുവിഞ്ഞേയ്യന്തി.

ഭിസദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൬. സുചിന്തിതത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ഗിരിദുഗ്ഗചരോ ആസിന്തിആദികം ആയസ്മതോ സുചിന്തിതത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ അത്ഥദസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഹിമവന്തപ്പദേസേ നേസാദകുലേ ഉപ്പന്നോ മിഗസൂകരാദയോ വധിത്വാ ഖാദന്തോ വിഹരതി. തദാ ലോകനാഥോ ലോകാനുഗ്ഗഹം സത്താനുദ്ദയതഞ്ച പടിച്ച ഹിമവന്തമഗമാസി. തദാ സോ നേസാദോ ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ അത്തനോ ഖാദനത്ഥായ ആനീതം വരമധുരമംസം അദാസി. പടിഗ്ഗഹേസി ഭഗവാ തസ്സാനുകമ്പായ, തം ഭുഞ്ജിത്വാ അനുമോദനം വത്വാ പക്കാമി. സോ തേനേവ പുഞ്ഞേന തേനേവ സോമനസ്സേന തതോ ചുതോ സുഗതീസു സംസരന്തോ ഛ കാമാവചരസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ മനുസ്സേസു ചക്കവത്തിസമ്പത്തിആദയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ സത്ഥരി പസീദിത്വാ പബ്ബജിതോ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൩൬. ചതുപടിസമ്ഭിദാപഞ്ചാഭിഞ്ഞാദിഭേദം പത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ഗിരിദുഗ്ഗചരോ ആസി**ന്തിആദിമാഹ. ഗിരതി സദ്ദം കരോതീതി ഗിരി, കോ സോ? സിലാപംസുമയപബ്ബതോ, ദുട്ഠു ദുക്ഖേന ഗമനീയം ദുഗ്ഗം, ഗിരീഹി ദുഗ്ഗം ഗിരിദുഗ്ഗം, ദുഗ്ഗമോതി അത്ഥോ. തസ്മിം ഗിരിദുഗ്ഗേ പബ്ബതന്തരേ ചരോ ചരണസീലോ ആസിം അഹോസിം. **അഭിജാതോവ കേസരീ**തി അഭി വിസേസേന ജാതോ നിബ്ബത്തോ കേസരീവ കേസരസീഹോ ഇവ ഗിരിദുഗ്ഗസ്മിം ചരാമീതി അത്ഥോ.

൪൦. ഗിരിദുഗ്ഗം പവിസിം അഹന്തി അഹം തദാ തേന മംസദാനേന പീതിസോമനസ്സജാതോ പബ്ബതന്തരം പാവിസിം. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

സുചിന്തിതത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൭. വത്ഥദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പക്ഖിജാതോ തദാ ആസിන്തിආദികം ആയസ്മതോ വത്ഥദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ അത്ഥദസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ സുപണ്ണയോനിയം നിബ്ബത്തോ ഗന്ധമാദനപബ്ബതം ഗച്ഛന്തം അത്ഥദസ്സിം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ സുപണ്ണവണ്ണം വിജഹിത്വാ മാണവകവണ്ണം നിമ്മിനിത്വാ മഹഗ്ഘം ദിബ്ബവത്ഥം ആദായ ഭഗവന്തം പൂജേസി. സോപി ഭഗവാ പടിഗ്ഗഹേത്വാ അനുമോദനം വത്വാ പക്കാമി. സോ തേനേവ സോമനസ്സേന വീതിനാമേത്വാ യാവതായുകം ഠത്വാ തതോ ചുതോ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തോ തത്ഥ അപരാപരം സംസരന്തോ പുഞ്ഞാനി അനുഭവിത്വാ തതോ മനുസ്സേസു മനുസ്സസമ്പത്തിന്തി സബ്ബത്ഥ മഹഗ്ഘം വത്ഥാഭരണം ലദ്ധം, തതോ ഉപ്പന്നുപ്പന്നഭവേ വത്ഥച്ഛായായ ഗതഗതട്ഠാനേ വസന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ സത്ഥരി പസീദിത്വാ പബ്ബജിതോ നചിരസ്സേവ ഛളഭിഞ്ഞോപ്പത്തഖീണാസവോ അഹോസി, പുബ്ബേ കതപുഞ്ഞനാമേന **വത്ഥദായകത്ഥേരോ**തി പാകടോ.

൪൭. സോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പക്ഖിജാതോ തദാ ആസി**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **പക്ഖിജാതോ**തി പക്ഖന്ദതി ഉപലവതി സകുണോ ഏതേനാതി പക്ഖം, പക്ഖമസ്സ അത്ഥീതി പക്ഖീ, പക്ഖിയോനിയം ജാതോ നിബ്ബത്തോതി അത്ഥോ. **സുപണ്ണോ**തി സുന്ദരം പണ്ണം പത്തം യസ്സ സോ സുപണ്ണോ, വാതഗ്ഗാഹസുവണ്ണവണ്ണജലമാനപത്തമഹാഭാരോതി അത്ഥോ. **ഗരുളാധിപോ**തി നാഗേ ഗണ്ഹനത്ഥായ ഗരും ഭാരം പാസാണം ഗിളന്തീതി ഗരുളാ, ഗരുളാനം അധിപോ രാജാതി ഗരുളാധിപോ, വിരജം ബുദ്ധം അദ്ദസാഹന്തി സമ്ബന്ധോ.

വത്ഥദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൮. അമ്ബദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

അനോമദസ്സീ ഭഗവാതിආദികം ആയസ്മതോ അമ്ബദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ അനോമദസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ വാനരയോനിയം നിബ്ബത്തോ ഹിമവന്തേ കപിരാജാ ഹുത്വാ പടിവസതി. തസ്മിം സമയേ അനോമദസ്സീ ഭഗവാ തസ്സാനുകമ്പായ ഹിമവന്തമഗമാസി. അഥ സോ കപിരാജാ ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ സുമധുരം അമ്ബഫലം ഖുദ്ദമധുനാ അദാസി. അഥ ഭഗവാ തസ്സ പസ്സന്തസ്സേവ തം സബ്ബം പരിഭുഞ്ജിത്വാ അനുമോദനം വത്വാ പക്കാമി. അഥ സോ സോമനസ്സസമ്പന്നഹദയോ തേനേവ പീതിസോമനസ്സേന യാവതായുകം ഠത്വാ തതോ ചുതോ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തോ അപരാപരം തത്ഥ ദിബ്ബസുഖമനുഭവിത്വാ മനുസ്സേസു ച മനുസ്സസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ വിഭവസമ്പന്നേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ സത്ഥരി പസീദിത്വാ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ ഛളഭിഞ്ഞപ്പത്തോ അഹോസി. പുബ്ബപുഞ്ഞനാമേന **അമ്ബദായകത്ഥേരോ**തി പാകടോ.

൫൩. സോ അപരഭാഗേ അത്തനാ കതകുസലബീജം ദിസ്വാ സോമനസ്സജാതോ അത്തനോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **അനോമദസ്സീ ഭഗവാ**തിആദിമാഹ. **മേത്തായ അഫരി ലോകേ, അപ്പമാണേ നിരൂപധീ**തി സോ ഭഗവാ സബ്ബലോകേ

അപ്പമാണേ സത്തേ “സുഖീ ഹോന്തൂ”തിആദിനാ നിരുപധി ഉപധിവിരഹിതം കത്വാ മേത്തായ മേത്തചിത്തേന അഫരി പത്ഥരി വഡ്ഢേസീതി അത്ഥോ.

൪൮. കപി അഹം തദാ ആസിന്തി തദാ തസ്സാഗമനകാലേ കപിരാജാ അഹോസിന്തി അത്ഥോ.

അമ്ബദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. സുമനത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സുമനോ നാമ നാമേനാതിആദികം ആയസ്മതോ സുമനത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സിഖിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ മാലാകാരസ്സ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സദ്ധാജാതോ ഭഗവതി പസന്നമാനസോ സുമനമാലാമുട്ഠിയോ ഗഹേത്വാ ഉഭോഹി ഹത്ഥേഹി പൂജേസി. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു ദ്വേ സമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ പുത്തദാരേഹി വഡ്ഢിത്വാ സുമനനാമേന പാകടോ സത്ഥരി പസീദിത്വാ പബ്ബജിതോ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൫൨. സോ അരഹാ ഹുത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ അത്തനോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **സുമനോ നാമ നാമേനാ**തിആദിമാഹ. സുന്ദരം മനം ചിത്തം യസ്സ സോ സുമനോ. സദ്ധാപസാദബഹുമാനേന യുത്തോ നാമേന സുമനോ നാമ മാലാകാരോ തദാ അഹം അഹോസിം.

൫൩. **സിഖിനോ ലോകബന്ധുനോ**തി സിഖാ മുദ്ധാ കാസതീതി സിഖീ. അഥ വാ സമ്പയുത്തസമ്പയോഗേ ഖാദതി വിദ്ധംസേതീതി സിഖീ, കാ സാ? അഗ്ഗിസിഖാ, അഗ്ഗിസിഖാ വിയ സിഖായ ദിപ്പനതോ സിഖീ. യഥാ അഗ്ഗിസിഖാ ജോതതി പാകടാ ഹോതി, സിഖീ പത്തതിണകട്ഠപലാസാദികേ ദഹതി, ഏവമയമ്പി ഭഗവാ നീലപീതാദിരംസീഹി ജോതതി സകലലോകസന്നിവാസേ പാകടോ ഹോതി. സകസന്താനഗതസബ്ബകിലേസേ സോസേതി വിദ്ധംസേതി ഝാപേതീതി വോഹാരനാമം നാമകമ്മം നാമധേയ്യം, തസ്സ സിഖിനോ. സകലലോകസ്സ ബന്ധുഞാതകോതി ലോകബന്ധു, തസ്സ സിഖിനോ ലോകബന്ധുനോ ഭഗവതോ സുമനപുപ്ഫം **അഭിരോപയിം** പൂജേസിന്തി അത്ഥോ.

സുമനത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൧൦. പുപ്ഫചങ്കോടിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

അഭീതരൂപം സീഹം വാതിആദികം ആയസ്മതോ പുപ്ഫചങ്കോടിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സിഖിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ മഹാവിഭവസമ്പന്നോ സത്ഥരി പസീദിത്വാ പസന്നാകാരം ദസ്സേന്തോ സുവണ്ണവണ്ണം അനോജപുപ്ഫമോചിനിത്വാ ചങ്കോടകം പൂരേത്വാ ഭഗവന്തം പൂജേത്വാ

“ഭഗവാ , ഇമസ്സ നിസ്സന്ദേന നിബ്ബത്തനിബ്ബത്തട്ഠാനേ സുവണ്ണവണ്ണോ പൂജനീയോ ഹുത്വാ നിബ്ബാനം പാപുണേയ്യ”ന്തി പത്ഥനമകാസി. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന ദേവമനുസ്സേസു നിബ്ബത്തോ സബ്ബത്ഥ പൂജിതോ സുവണ്ണവണ്ണോ അഭിരൂപോ അഹോസി. സോ അപരഭാഗേ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ വിഭവസമ്പന്നേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ സത്ഥരി പസീദിത്വാ പബ്ബജിതോ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൩൨-൩. സോ പത്തഅരഹത്തഫലോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **അഭീതരൂപം സീഹം വാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **സീഹ**ന്തി ദ്വിപദചതുപ്പദാദയോ സത്തേ അഭിഭവതി അജ്ഝോത്ഥരതീതി സീഹോ, അഭീതരൂപോ അഭീതസഭാവോ, തം അഭീതരൂപം സീഹം ഇവ നിസിന്നം പൂജേസിന്തി സമ്ബന്ധോ. പക്ഖീനം അഗ്ഗം ഗരുളരാജം ഇവ **പവരം** ഉത്തമം ബ്യഗ്ഘരാജം ഇവ അഭി വിസേസേന ജാതം സബ്ബസീഹാനം വിസേസം കേസരസീഹം ഇവ തിലോകസ്സ സരണം **സിഖിം** സമ്മാസമ്ബുദ്ധം. കിം ഭൂതം? അനേജം നിക്കിലേസം ഖന്ധമാരാദീഹി അപരാജിതം നിസിന്നം സിഖിന്തി സമ്ബന്ധോ. **മാരണാനഗ്ഗ**ന്തി സബ്ബകിലേസാനം മാരണേ സോസനേ വിദ്ധംസനേ അഗ്ഗം സേട്ഠം കിലേസേ മാരേന്താനം പച്ചേകബുദ്ധബുദ്ധസാവകാനം വിജ്ജമാനാനമ്പി തേസം അഗ്ഗന്തി അത്ഥോ. **ഭിക്ഖുസങ്ഘപുരക്ഖതം** പരിവാരിതം പരിവാരേത്വാ നിസിന്നം സിഖിന്തി സമ്ബന്ധോ.

൩൦. ചങ്കോടകേ ഠപേത്വാനാതി ഉത്തമം അനോജപുപ്ഫം കരണ്ഡകേ പൂരേത്വാ സിഖിസമ്ബുദ്ധം സേട്ഠം **സമോകിരിം** പൂജേസിന്തി അത്ഥോ.

പുപ്ഫചങ്കോടിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

സത്തമവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൭. നാഗസമാലവഗ്ഗോ

൧. നാഗസമാലത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ആപാടലിം അഹം പുപ്ഫന്തിആദികം ആയസ്മതോ നാഗസമാലത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സിഖിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ ഘരാവാസം സണ്ഠപേത്വാ തഥാരൂപസജ്ജനസംസഗ്ഗസ്സ അലാഭേന സത്ഥരി ധരമാനകാലേ ദസ്സനസവനപൂജാകമ്മമകരിത്വാ പരിനിബ്ബുതകാലേ തസ്സ ഭഗവതോ സാരീരികധാതും നിദഹിത്വാ കതചേതിയമ്ഹി ചിത്തം പസാദേത്വാ പാടലിപുപ്ഫം പൂജേത്വാ സോമനസ്സം ഉപ്പാദേത്വാ യാവതായുകം ഠത്വാ തേനേവ സോമനസ്സേന തതോ കാലം കതോ തുസിതാദീസു ഛസു ദേവലോകേസു സുഖമനുഭവിത്വാ അപരഭാഗേ മനുസ്സേസു മനുസ്സസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ നാഗരുക്ഖപല്ലവകോമളസദിസസരീരത്താ **നാഗസമാലോ**തി മാതാപിതൂഹി കതനാമധേയ്യോ ഭഗവതി പസന്നോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൧. സോ പച്ഛാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ആപാടലിം അഹം പുപ്ഫ**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ആപാടലി**ന്തി ആ സമന്തതോ, ആദരേന വാ പാടലിപുപ്ഫം ഗഹേത്വാ അഹം ഥൂപമ്ഹി **അഭിരോപേസിം** പൂജേസിന്തി അത്ഥോ. **ഉജ്ഝിതം സുമഹാപഥേ**തി സബ്ബനഗരവാസീനം വന്ദനപൂജനത്ഥായ മഹാപഥേ നഗരമജ്ഝേ വീഥിയം ഉജ്ഝിതം ഉട്ഠാപിതം, ഇട്ഠകകമ്മസുധാകമ്മാദീഹി നിപ്ഫാദിതന്തി അത്ഥോ. സേസം ഹേട്ഠാ വുത്തനയത്താ ഉത്താനത്ഥത്താ ച സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

നാഗസമാലത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൨. പദസഞ്ഞകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

അക്കന്തഞ്ച പദം ദിസ്വാതിആദികം ആയസ്മതോ പദസഞ്ഞകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ ഉപ്പന്നുപ്പന്നഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ തിസ്സസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം സദ്ധാസമ്പന്നേ ഉപാസകഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ രതനത്തയേ പസന്നോ ഭഗവതാ തസ്സ അനുകമ്പായ ദസ്സിതം പദചേതിയം ദിസ്വാ പസന്നോ ലോമഹട്ഠജാതോ വന്ദനപൂജനാദിബഹുമാനമകാസി. സോ തേനേവ സുഖേത്തേ സുകതേന പുഞ്ഞേന തതോ ചുതോ സഗ്ഗേ നിബ്ബത്തോ തത്ഥ ദിബ്ബസുഖമനുഭവിത്വാ അപരഭാഗേ മനുസ്സേസു ജാതോ മനുസ്സസമ്പത്തിം സബ്ബമനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ വിഭവസമ്പന്നകുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സദ്ധാജാതോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി, പുരാകതപുഞ്ഞനാമേന **പദസഞ്ഞകത്ഥേരോ**തി പാകടോ.

൭. സോ ഏകദിവസം അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **അക്കന്തഞ്ച പദം ദിസ്വാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **അക്കന്ത**ന്തി അക്കമിതം ദസ്സിതം. സബ്ബബുദ്ധാനം സബ്ബദാ ചതുരങ്ഗുലോപരിയേവ ഗമനം, അയം പന തസ്സ സദ്ധാസമ്പന്നതം ഞത്വാ ''ഏസോ ഇമം പസ്സതൂ''തി പദചേതിയം ദസ്സേസി, തസ്മാ സോ തസ്മിം പസീദിത്വാ വന്ദനപൂജനാദിസക്കാരമകാസീതി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

പദസഞ്ഞകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. ബുദ്ധസഞ്ഞകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ദുമഗ്ഗേ പംസുകൂലികന്തിആദികം ആയസ്മതോ ബുദ്ധസഞ്ഞകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ തിസ്സസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ സദ്ധാജാതോ ദുമഗ്ഗേ ലഗ്ഗിതം ഭഗവതോ പംസുകൂലചീവരം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ ''അരഹദ്ധജ''ന്തി ചിന്തേത്വാ വന്ദനപൂജനാദിസക്കാരമകാസി. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന ദേവമനുസ്സസമ്പത്തിമനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ വിഭവസമ്പന്നേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ സദ്ധാജാതോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൯൬. സോ പത്തഅരഹത്താധിഗമോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ദുമഗ്ഗേ പംസുകൂലിക**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ ധുനാതി കമ്പതീതി ദുമോ. ദുഹതി പൂരേതി ആകാസതലന്തി വാ ദുമോ, ദുമസ്സ അഗ്ഗോ കോടീതി ദുമഗ്ഗോ, തസ്മിം ദുമഗ്ഗേ. പംസുമിവ പടിക്കൂലഭാവം അമനുഞ്ഞഭാവം ഉലതി ഗച്ഛതീതി പംസുകൂലം, പംസുകൂലമേവ പംസുകൂലികം, സത്ഥുനോ പംസുകൂലം ദുമഗ്ഗേ ലഗ്ഗിതം ദിസ്വാ അഹം അഞ്ജലിം പഗ്ഗഹേത്വാ തം പംസുകൂലം **അവന്ദിം** പണാമമകാസിന്തി അത്ഥോ. **ത**ന്തി നിപാതമത്തം. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ബുദ്ധസഞ്ഞകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൧൦. ഭിസാലുവദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

കാനനം വനമോഗ്ഗയ്ഹാതിആദികം ആയസ്മതോ ഭിസാലുവദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഹിമവന്തസ്സ സമീപേ അരഞ്ഞാവാസേ വസന്തോ വനമൂലഫലാഹാരോ വിവേകവസേനാഗതം വിപസ്സിം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ പഞ്ചഭിസാലുവേ അദാസി. ഭഗവാ തസ്സ ചിത്തം പസാദേതും പസ്സന്തസ്സേവ പരിഭുഞ്ജി. സോ തേന ചിത്തപ്പസാദേന കാലം കത്വാ തുസിതാദീസു സമ്പത്തിമനുഭവിത്വാ പച്ഛാ മനുസ്സസമ്പത്തിഞ്ച അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഭവസമ്പത്തിം പത്തോ തം പഹായ സാസനേ പബ്ബജിതോ നചിരസ്സേവ അരഹത്തം പാപുണി.

൯൩. സോ തതോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **കാനനം വനമോഗ്ഗയ്ഹാ**തിആദിമാഹ. തം ഹേട്ഠാ വുത്തത്ഥമേവ. **വസാമി വിപിനേ അഹ**ന്തി വിവേകവാസോ അഹം വസാമീതി സമ്ബന്ധോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ഭിസാലുവദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

ഛട്ഠഭാണവാരവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫. ഏകസഞ്ഞകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ഖണ്ഡോ നാമാസി നാമേനാതിആദികം ആയസ്മതോ ഏകസഞ്ഞകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ രതനത്തയേ പസന്നമാനസോ തസ്സ സത്ഥുനോ ഖണ്ഡം നാമ അഗ്ഗസാവകം ഭിക്ഖായ ചരമാനം ദിസ്വാ സദ്ദഹിത്വാ പിണ്ഡപാതമദാസി. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന ദേവമനുസ്സസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ സാവത്ഥിയം ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ പടിലദ്ധസദ്ധോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി. സോ ഏകദിവസം പിണ്ഡപാതസ്സ സഞ്ഞം മനസികരിത്വാ പടിലദ്ധവിസേസത്താ **ഏകസഞ്ഞകത്ഥേരോ**തി പാകടോ.

൯൭. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ഖണ്ഡോ നാമാസി നാമേനാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ തസ്സ അഗ്ഗസാവകത്ഥേരസ്സ കിലേസാനം ഖണ്ഡിതത്താ **ഖണ്ഡോ**തി നാമം. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

ഏകസഞ്ഞകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൬. തിണസന്ഥരദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ഹിമവന്തസ്സാവിദൂരേതിആദികം ആയസ്മതോ തിണസന്ഥരദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ തിസ്സസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ ബുദ്ധുപ്പാദതോ പഗേവ ഉപ്പന്നത്താ ഘരാവാസം പഹായ താപസപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ ഹിമവന്തസ്സ അവിദൂരേ ഏകം സരം നിസ്സായ പടിവസതി. തസ്മിം സമയേ തിസ്സോ ഭഗവാ തസ്സാനുകമ്പായ ആകാസേന അഗമാസി. അഥ ഖോ സോ താപസോ ആകാസതോ ഓരുയ്ഹ ഠിതം തം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ തിണം ലായിത്വാ തിണസന്ഥരം കത്വാ നിസീദാപേത്വാ ബഹുമാനാദരേന പഞ്ചപതിട്ഠിതേന വന്ദിത്വാ പടികുടികോ ഹുത്വാ പക്കാമി. സോ യാവതായുകം ഠത്വാ തതോ ചവിത്വാ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ അനേകവിധസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ സത്ഥരി പസീദിത്വാ പബ്ബജിതോ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൨൨. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ഹിമവന്തസ്സാവിദൂരേ**തിആദിമാഹ. തം ഹേട്ഠാ വുത്തത്ഥമേവ. **മഹാജാതസ്സരോ**തി ഏത്ഥ പന സരന്തി ഏത്ഥ പാനീയത്ഥികാ ദ്വിപദചതുപ്പദാദയോ സത്താതി സരം, അഥ വാ സരന്തി ഏത്ഥ നദീകന്ദരാദയോതി സരം, മഹന്തോ ച സോ സയമേവ ജാതത്താ സരോ ചേതി മഹാജാതസ്സരോ. അനോതത്തഛദ്ദന്തദഹാദയോ വിയ അപാകടനാമത്താ ''മഹാജാതസ്സരോ''തി വുത്തോതി ദട്ഠബ്ബോ. **സതപത്തേഹി സഞ്ഛന്നോ**തി ഏകേകസ്മിം പുപ്ഫേ സതസതപത്താനം വസേന സതപത്തോ, സതപത്തസേതപദുമേഹി സഞ്ഛന്നോ ഗഹനീഭൂതോതി അത്ഥോ. **നാനാസകുണമാലയോ**തി അനേകേ ഹംസകുക്കുടകുക്കുഹദേണ്ഡിഭാദയോ ഏകതോ കുണന്തി സദ്ദം കരോന്തീതി സകുണാതി ലദ്ധനാമാനം പക്ഖീനം ആലയോ ആധാരഭൂതോതി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

തിണസന്ഥരദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൭. സൂചിദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

തിംസകപ്പസഹസ്സമ്ഹീതിആദികം ആയസ്മതോ സൂചിദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമജിനവരേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സുമേധസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ ഭഗവതോ ചീവരകമ്മം കാതും പഞ്ച സൂചിയോ അദാസി. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു പുഞ്ഞമനുഭവിത്വാ വിചരന്തോ ഉപ്പന്നുപ്പന്നഭവേ തിക്ഖപഞ്ഞോ ഹുത്വാ പാകടോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സത്ഥരി പസീദിത്വാ പബ്ബജന്തോ തിക്ഖപഞ്ഞതായ ഖുരഗ്ഗേയേവ അരഹത്തം പാപുണി.

൩൦. സോ അപരഭാഗേ പുഞ്ഞം പച്ചവേക്ഖന്തോ തം ദിസ്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **തിംസകപ്പസഹസ്സമ്ഹീ**തിആദിമാഹ. അന്തരന്തരം പനേത്ഥ സുവിഞ്ഞേയ്യമേവ.

൩൧. **പഞ്ചസൂചീ മയാ ദിന്നാ**തി ഏത്ഥ സൂചതി ഛിദ്ദം കരോതി വിജ്ഝതീതി സൂചി, പഞ്ചമത്താ സൂചീ പഞ്ചസൂചീ മയാ ദിന്നാതി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

സൂചിദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൮. പാടലിപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സുവണ്ണവണ്ണം സമ്ബുദ്ധന്തിആദികം ആയസ്മതോ പാടലിപുപ്ഫിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമജിനവരേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ തിസ്സസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ സേട്ഠിപുത്തോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ കുസലാകുസലഞ്ഞൂ സത്ഥരി പസീദിത്വാ പാടലിപുപ്ഫം ഗഹേത്വാ സത്ഥു പൂജേസി. സോ തേന പുഞ്ഞേന ബഹുധാ സുഖസമ്പത്തിയോ അനുഭവന്തോ

ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സത്ഥരി പസന്നോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൩൩. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **സുവണ്ണവണ്ണം സമ്ബുദ്ധ**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **അന്തരാപണേ**തി ആ സമന്തതോ ഹിരഞ്ഞസുവണ്ണാദികം ഭണ്ഡം പണേന്തി വിക്കിണന്തി പത്ഥരന്തി ഏത്ഥാതി ആപണം, ആപണസ്സ അന്തരം വീഥീതി അന്തരാപണം, തസ്മിം അന്തരാപണേ. **സുവണ്ണവണ്ണം** കഞ്ചനഗ്ഘിയസംകാസം ദ്വത്തിംസവരലക്ഖണം സമ്ബുദ്ധം ദിസ്വാ പാടലിപുപ്ഫം പൂജേസിന്തി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

പാടലിപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. ഠിതഞ്ജലിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

മിഗലുദ്ദോ പുരേ ആസിന്തിആദികം ആയസ്മതോ ഠിതഞ്ജലിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥുപ്പന്നഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ തിസ്സസ്സ ഭഗവതോ കാലേ പുരാകതേന ഏകേന കമ്മച്ഛിദ്ദേന നേസാദയോനിയം നിബ്ബത്തിത്വാ വിഞ്ഞുതം പത്തോ മിഗസൂകരാദയോ മാരേത്വാ നേസാദകമ്മേന അരഞ്ഞേ വാസം കപ്പേസി. തസ്മിം സമയേ തിസ്സോ ഭഗവാ തസ്സാനുകമ്പായ ഹിമവന്തം അഗമാസി. സോ തം ദ്വത്തിംസവരലക്ഖണേഹി അസീതാനുബ്യഞ്ജനബ്യാമപ്പഭാഹി ച ജലമാനം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ സോമനസ്സജാതോ പണാമം കത്വാ ഗന്ത്വാ പണ്ണസന്ഥരേ നിസീദി. തസ്മിം ഖണേ ദേവോ ഗജ്ജന്തോ അസനി പതി, തതോ മരണസമയേ ബുദ്ധമനുസ്സരിത്വാ പുനഞ്ജലിമകാസി. സോ തേന പുഞ്ഞേന സുഖേത്തേ കതകുസലത്താ അകുസലവിപാകം പടിബാഹിത്വാ സഗ്ഗേ നിബ്ബത്തോ കാമാവചരസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ മനുസ്സേസു മനുസ്സസമ്പത്തിയോ ച അനുഭവിത്വാ അപരഭാഗേ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ പുരാകതവാസനായ സത്ഥരി പസീദിത്വാ പബ്ബജിതോ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൪൮. സോ തതോ പരം അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **മിഗലുദ്ദോ പുരേ ആസി**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **മിഗലുദ്ദോ**തി മിഗാനം മാരണം ഉപഗച്ഛതീതി മിഗലുദ്ദോ. മിഗന്തി സീഘം വാതവേഗേന ഗച്ഛന്തി ധാവന്തീതി മിഗാ, തേസം മിഗാനം മാരണേ ലുദ്ദോ ദാരുണോ ലോഭീതി മിഗലുദ്ദോ. സോ അഹം **പുരേ** ഭഗവതോ ദസ്സനസമയേ മിഗലുദ്ദോ **ആസിം** അഹോസിന്തി അത്ഥോ . **അരഞ്ഞേ കാനനേ**തി അരതി ഗച്ഛതി മിഗസമൂഹോ ഏത്ഥാതി അരഞ്ഞം, അഥ വാ ആ സമന്തതോ രജ്ജന്തി തത്ഥ വിവേകാഭിരതാ ബുദ്ധപച്ചേകബുദ്ധാദയോ മഹാസാരപ്പത്താ സപ്പുരിസാതി അരഞ്ഞം. കാ കുച്ഛിതാകാരേന വാ ഭയാനകാകാരേന വാ നദന്തി സദ്ദം കരോന്തി, ആനന്തി വിന്ദന്തീതി വാ കാനനം, തസ്മിം അരഞ്ഞേ കാനനേ മിഗലുദ്ദോ പുരേ ആസിന്തി സമ്ബന്ധോ. **തത്ഥ അദ്ദസം സമ്ബുദ്ധ**ന്തി തത്ഥ തസ്മിം അരഞ്ഞേ ഉപഗതം സമ്ബുദ്ധം അദ്ദസം അദ്ദക്ഖിന്തി അത്ഥോ. ദസ്സനം പുരേ അഹോസി അവിദൂരേ, തസ്മാ മനോദ്വാരാനുസാരേന

ചക്ഖുവിഞ്ഞാണം പുരേചാരികം കായവിഞ്ഞാണസമങ്ഗിം പാപേതി അപ്പേതീതി അത്ഥോ.

൪൪. തതോ മേ അസനീപാതോതി ആ സമന്തതോ സനന്തോ ഗജ്ജന്തോ പതതീതി അസനി, അസനിയാ പാതോ പതനം അസനീപാതോ, ദേവദണ്ഡോതി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ഠിതഞ്ജലിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൧൦. തിപദുമിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോതിആദികം ആയസ്മതോ തിപദുമിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഹംസവതിയം മാലാകാരകുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ മാലാകാരകമ്മം കത്വാ വസന്തോ ഏകദിവസം അനേകവിധാനി ജലജഥലജപുപ്ഫാനി ഗഹേത്വാ രഞ്ഞോ സന്തികം ഗന്തുകാമോ ഏവം ചിന്തേസി - ''രാജാ ഇമാനി താവ പുപ്ഫാനി ദിസ്വാ പസന്നോ സഹസ്സം വാ ധനം ഗാമാദികം വാ ദദേയ്യ, ലോകനാഥം പന പൂജേത്വാ നിബ്ബാനാമതധനം ലഭാമി, കിം മേ ഏതേസു സുന്ദര''ന്തി തേന ''ഭഗവന്തം പൂജേത്വാ സഗ്ഗമോക്ഖസമ്പത്തിയോ നിപ്ഫാദേതും വട്ടതീ''തി ചിന്തേത്വാ വണ്ണവന്തം അതീവ രത്തപുപ്ഫത്തയം ഗഹേത്വാ പൂജേസി. താനി ഗന്ത്വാ ആകാസം ഛാദേത്വാ പത്ഥരിത്വാ അട്ഠംസു. നഗരവാസിനോ അച്ഛരിയബ്ഭുതചിത്തജാതാ ചേലുക്ഖേപസഹസ്സാനി പവത്തയിംസു. തം ദിസ്വാ ഭഗവാ അനുമോദനം അകാസി. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഗഹപതികുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സത്ഥരി പസീദിത്വാ ധമ്മം സുത്വാ പടിലദ്ധസദ്ധോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൪൭. സോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോതി**ആദിമാഹ. തസ്സത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോവ. **സബ്ബധമ്മാന പാരഗൂതി** സബ്ബേസം നവലോകുത്തരധമ്മാനം പാരം നിബ്ബാനം ഗതോ പച്ചക്ഖം കതോതി അത്ഥോ. **ദന്തോ ദന്തപരിവുതോതി** സയം കായവാചാദീഹി ദന്തോ ഏതദഗ്ഗേ ഠപിതേഹി സാവകേഹി പരിവുതോതി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ സമ്ബന്ധവസേന ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

തിപദുമിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

അട്ഠമവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. തിമിരവഗ്ഗോ

൧. തിമിരപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ചന്ദഭാഗാനദീതീരേതിആദികം ആയസ്മതോ തിമിരപുപ്ഫിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. കാ ഉപ്പത്തി? അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ ഘരാവാസം സണ്ഠപേത്വാ വസന്തോ കാമേസു ആദീനവം ദിസ്വാ ഘരാവാസം പഹായ താപസപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ ചന്ദഭാഗായ നദിയാ സമീപേ വസതി, വിവേകകാമതായ ഹിമവന്തം ഗന്ത്വാ നിസിന്നം സിദ്ധത്ഥം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ വന്ദിത്വാ തസ്സ ഗുണം പസീദിത്വാ തിമിരപുപ്ഫം ഗഹേത്വാ പൂജേസി. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവേസു ച മനുസ്സേസു ച സമ്പത്തിമനുഭവന്തോ സംസരിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സത്ഥരി പസീദിത്വാ പബ്ബജിതോ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൧. സോ അപരഭാഗേ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ചന്ദഭാഗാനദീതീരേ**തിആദിമാഹ. തസ്സത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോവ. **അനുസോതം വജാമഹ**ന്തി ഗങ്ഗായ ആസന്നേ വസനഭാവേന സബ്ബത്ഥ രമ്മഭാവേന ഗങ്ഗാതോ ഹേട്ഠാ സോതാനുസാരേന അഹം വജാമി ഗച്ഛാമി തത്ഥ തത്ഥ വസാമീതി അത്ഥോ. **നിസിന്നം സമണം ദിസ്വാ**തി സമിതപാപത്താ സോസിതപാപത്താ സമണസങ്ഖാതം സമ്മാസമ്ബുദ്ധം ദിസ്വാതി അത്ഥോ.

൨. **ഏവം ചിന്തേസഹം തദാ**തി അയം ഭഗവാ സയം തിണ്ണോ സബ്ബസത്തേ താരയിസ്സതി സംസാരതോ ഉത്താരേതി സയം കായദ്വാരാദീഹി ദമിതോ അയം ഭഗവാ പരേ ദമേതി.

൩. സയം **അസ്സത്ഥോ** അസ്സാസപ്പത്തോ, കിലേസപരിളാഹതോ മുത്തോ സബ്ബസത്തേ അസ്സാസേതി, സന്തഭാവം ആപാപേതി. സയം **സന്തോ** സന്തകായചിത്തോ പരേസം സന്തകായചിത്തം പാപേതി. സയം **മുത്തോ** സംസാരതോ മുച്ചിതോ പരേ സംസാരതോ മോചയിസ്സതി. സോ അയം ഭഗവാ സയം **നിബ്ബുതോ** കിലേസഗ്ഗീഹി നിബ്ബുതോ പരേസമ്പി കിലേസഗ്ഗീഹി നിബ്ബാപേസ്സതീതി അഹം തദാ ഏവം ചിന്തേസിന്തി അത്ഥോ.

൪. **ഗഹേത്വാ തിമിരപുപ്ഫ**ന്തി സകലം വനന്തം നീലകാളരംസീഹി അന്ധകാരം വിയ കുരുമാനം ഖായതീതി തിമിരം പുപ്ഫം തം ഗഹേത്വാ കണ്ണികാവണ്ടം ഗഹേത്വാ **മത്ഥകേ** സീസസ്സ ഉപരി ആകാസേ **ഓകിരിം** പൂജേസിന്തി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

തിമിരപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൨. ഗതസഞ്ഞകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ജാതിയാ സത്തവസ്സോഹന്തിആദികം ആയസ്മതോ ഗതസഞ്ഞകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ

വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ തിസ്സസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ പുരാകതവാസനാവസേന സദ്ധാജാതോ സത്തവസ്സികകാലേയേവ പബ്ബജിതോ ഭഗവതോ പണാമകരണേനേവ പാകടോ അഹോസി. സോ ഏകദിവസം അതീവ നീലമണിപ്പഭാനി നങ്ഗലകസിതട്ഠാനേ ഉട്ഠിതസത്തപുപ്ഫാനി ഗഹേത്വാ ആകാസേ പൂജേസി. സോ യാവതായുകം സമണധമ്മം കത്വാ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ സത്ഥരി പസീദിത്വാ പബ്ബജിതോ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൧൦. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ജാതിയാ സത്തവസ്സോഹ**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ജാതിയാ സത്തവസ്സോ**തി മാതുഗബ്ഭതോ നിക്ഖന്തകാലതോ പട്ഠായ പരിപുണ്ണസത്തവസ്സികോതി അത്ഥോ. **പബ്ബജിം അനഗാരിയ**ന്തി അഗാരസ്സ ഹിതം ആഗാരിയം കസിവാണിജ്ജാദികമ്മം നത്ഥി ആഗാരിയന്തി അനഗാരിയം, ബുദ്ധസാസനേ പബ്ബജിം അഹന്തി അത്ഥോ.

൧൨. **സുഗതാനുഗതം മഗ്ഗ**ന്തി ബുദ്ധേന ഗതം മഗ്ഗം. അഥ വാ സുഗതേന ദേസിതം ധമ്മാനുധമ്മപടിപത്തിപൂരണവസേന **ഹട്ഠമാനസോ** തുട്ഠചിത്തോ പൂജേത്വാതി സമ്ബന്ധോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ഗതസഞ്ഞകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. നിപന്നഞ്ജലികത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

രുക്ഖമൂലേ നിസിന്നോഹന്തിആദികം ആയസ്മതോ നിപന്നഞ്ജലികത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ അനേകേസു ഭവേസു വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ തിസ്സസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ പബ്ബജിത്വാ രുക്ഖമൂലികങ്ഗം പൂരയമാനോ അരഞ്ഞേ വിഹരതി. തസ്മിം സമയേ ഖരോ ആബാധോ ഉപ്പജ്ജി, തേന പീളിതോ പരമകാരുഞ്ഞപ്പത്തോ അഹോസി. തദാ ഭഗവാ തസ്സ കാരുഞ്ഞേന തത്ഥ അഗമാസി. അഥ സോ നിപന്നകോവ ഉട്ഠിതും അസക്കോന്തോ സിരസി അഞ്ജലിം കത്വാ ഭഗവതോ പണാമം അകാസി. സോ തതോ ചുതോ തുസിതഭവനേ ഉപ്പന്നോ തത്ഥ സമ്പത്തിമനുഭവിത്വാ ഏവം ഛ കാമാവചരസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ സത്ഥരി പസീദിത്വാ പബ്ബജിതോ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി, പുരാകതപുഞ്ഞവസേന **നിപന്നഞ്ജലികത്ഥേരോ**തി പാകടോ.

൬൩. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുഞ്ഞസമ്പത്തിയോ ഓലോകേത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **രുക്ഖമൂലേ നിസിന്നോഹ**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ രുഹതി പടിരുഹതി ഉദ്ധമുദ്ധം ആരോഹതീതി രുക്ഖോ, തസ്സ രുക്ഖസ്സ മൂലേ സമീപേതി അത്ഥോ. **ബ്യാധിതോ പരമേന ചാ**തി പരമേന അധികേന ഖരേന കക്ഖളേന ബ്യാധിനാ രോഗേന ബ്യാധിതോ, ബ്യാധിനാ അഹം സമന്നാഗതോതി അത്ഥോ. **പരമകാരുഞ്ഞപ്പത്തോമ്ഹീ**തി പരമം അധികം കാരുഞ്ഞം ദീനഭാവം ദുക്ഖിതഭാവം പത്തോമ്ഹി അരഞ്ഞേ കാനനേതി സമ്ബന്ധോ.

൨൦. **പഞ്ചേവാസും മഹാസിഖാതി** സിരസി പിളന്ധനത്ഥേന സിഖാ വുച്ചതി ചൂളാ. മണീതി ജോതമാനം മകുടം തസ്സ അത്ഥീതി സിഖോ, ചക്കവത്തിനോ ഏകനാമകാ പഞ്ചേവ ചക്കവത്തിനോ ആസും അഹേസുന്തി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

നിപന്നഞ്ജലികത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൮. അധോപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

അഭിഭൂ നാമ സോ ഭിക്ഖൂതിആദികം ആയസ്മതോ അധോപുപ്ഫിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ അനേകേസു ഭവേസു വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സിഖിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ ഘരാവാസം സണ്ഠപേത്വാ അപരഭാഗേ കാമേസു ആദീനവം ദിസ്വാ തം പഹായ ഇസിപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ പഞ്ചാഭിഞ്ഞാഅട്ഠസമാപത്തിലാഭീ ഇദ്ധീസു ച വസീഭാവം പത്വാ ഹിമവന്തസ്മിം പടിവസതി. തസ്സ സിഖിസ്സ ഭഗവതോ അഭിഭൂ നാമ അഗ്ഗസാവകോ വിവേകാഭിരതോ ഹിമവന്തമഗമാസി. അഥ സോ താപസോ തം അഗ്ഗസാവകത്ഥേരം ദിസ്വാ ഥേരസ്സ ഠിതപബ്ബതം ആരുഹന്തോ പബ്ബതസ്സ ഹേട്ഠാതലതോ സുഗന്ധാനി വണ്ണസമ്പന്നാനി സത്ത പുപ്ഫാനി ഗഹേത്വാ പൂജേസി. അഥ സോ ഥേരോ തസ്സാനുമോദനമകാസി. സോപി താപസോ സകസ്സമം അഗമാസി. തത്ഥ ഏകേന അജഗരേന പീളിതോ അപരഭാഗേ അപരിഹീനജ്ഝാനോ തേനേവ ഉപദ്ദവേന ഉപദ്ദുതോ കാലം കത്വാ ബ്രഹ്മലോകപരായനോ ഹുത്വാ ബ്രഹ്മസമ്പത്തിം ഛകാമാവചരസമ്പത്തിഞ്ച അനുഭവിത്വാ മനുസ്സേസു മനുസ്സസമ്പത്തിയോ ച ഖേപേത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ ഭഗവതോ ധമ്മം സുത്വാ പസന്നമാനസോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ കതപുഞ്ഞനാമേന **അധോപുപ്ഫിയത്ഥേരോ**തി പാകടോ.

൨൨. സോ ഏകദിവസം അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **അഭിഭൂ നാമ സോ ഭിക്ഖൂ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ സീലസമാധീഹി പരേ അഭിഭവതീതി അഭിഭൂ, ഖന്ധമാരാദിമാരേ അഭിഭവതി അജ്ഝോത്ഥരതീതി വാ അഭിഭൂ, സസന്താനപരസന്താനഗതകിലേസേ അഭിഭവതി വിഹേസേതി വിദ്ധംസേതീതി വാ അഭിഭൂ. ഭിക്ഖനസീലോ യാചനസീലോതി ഭിക്ഖു, ഛിന്നഭിന്നപടധരോതി വാ ഭിക്ഖു. അഭിഭൂ നാമ അഗ്ഗസാവകോ സോ ഭിക്ഖൂതി അത്ഥോ, സിഖിസ്സ ഭഗവതോ അഗ്ഗസാവകോതി സമ്ബന്ധോ.

൨൭. **അജഗരോ മം പീളേസീ**തി തഥാരൂപം സീലസമ്പന്നം ഝാനസമ്പന്നം താപസം പുബ്ബേ കതപാപേന വേരേന ച മഹന്തോ അജഗരസപ്പോ പീളേസി. സോ തേനേവ ഉപദ്ദവേന ഉപദ്ദുതോ അപരിഹീനജ്ഝാനോ കാലം കത്വാ ബ്രഹ്മലോകപരായണോ ആസി. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

അധോപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. രംസിസഞ്ഞകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പബ്ബതേ ഹിമവന്തമ്ഹീതിആദികം ആയസ്മതോ രംസിസഞ്ഞകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തേസു തേസു ഭവേസു വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ ഘരാവാസം സണ്ഠപേത്വാ കാമേസു ആദീനവം ദിസ്വാ ഘരാവാസം പഹായ താപസപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ അജിനചമ്മധരോ ഹിമവന്തമ്ഹി വാസം കപ്പേസി. തസ്മിം സമയേ വിപസ്സീ ഭഗവാ ഹിമവന്തമഗമാസി. അഥ സോ താപസോ തമുപഗതം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ തസ്സ ഭഗവതോ സരീരതോ നിക്ഖന്തഛബ്ബണ്ണബുദ്ധരംസീസു പസീദിത്വാ അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ പഞ്ചങ്ഗേന നമക്കാരമകാസി. സോ തേനേവ പുഞ്ഞേന ഇതോ ചുതോ തുസിതാദീസു ദിബ്ബസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ അപരഭാഗേ മനുസ്സസമ്പത്തിയോ ച അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ ഘരാവാസം സണ്ഠപേത്വാ തത്ഥാദീനവം ദിസ്വാ ഗേഹം പഹായ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൩൦. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പബ്ബതേ ഹിമവന്തമ്ഹീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **പബ്ബതേ**തി പകാരേന ബ്രൂഹതി വഡ്ഢേതീതി പബ്ബതോ, ഹിമോ അസ്സ അത്ഥീതി ഹിമവന്തോ, ഹിമവന്തോ ച സോ പബ്ബതോ ചാതി ഹിമവന്തപബ്ബതോ. ഹിമവന്തപബ്ബതേതി വത്തബ്ബേ ഗാഥാവചനസുഖത്ഥം ''പബ്ബതേ ഹിമവന്തമ്ഹീ''തി വുത്തം. തസ്മിം ഹിമവന്തമ്ഹി പബ്ബതേ വാസം കപ്പേസിം പുരേ അഹന്തി സമ്ബന്ധോ. സേസം സബ്ബത്ഥ നയാനുസാരേന ഉത്താനമേവാതി.

രംസിസഞ്ഞകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൩൮. ദുതിയരംസിസഞ്ഞകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പബ്ബതേ ഹിമവന്തമ്ഹീതിആദികം ആയസ്മതോ ദുതിയരംസിസഞ്ഞകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതകുസലോ ഉപ്പന്നുപ്പന്നഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ ഫുസ്സസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ ഘരാവാസം സണ്ഠപേത്വാ തത്ഥ ദോസം ദിസ്വാ തം പഹായ താപസപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ ഹിമവന്തപബ്ബതേ വസന്തോ വാകചീരനിവസനോ വിവേകസുഖേന വിഹരതി. തസ്മിം സമയേ സോ ഫുസ്സം ഭഗവന്തം തം പദേസം സമ്പത്തം ദിസ്വാ തസ്സ സരീരതോ നിക്ഖന്തഛബ്ബണ്ണബുദ്ധരംസിയോ ഇതോ ചിതോ വിധാവന്തിയോ ദണ്ഡദീപികാനിക്ഖന്തവിപ്ഫുരന്തമിവ ദിസ്വാ തസ്മിം പസന്നോ അഞ്ജലിം പഗ്ഗഹേത്വാ വന്ദിത്വാ ചിത്തം പസാദേത്വാ തേനേവ പീതിസോമനസ്സേന കാലം കത്വാ തുസിതാദീസു നിബ്ബത്തോ തത്ഥ ഛ കാമാവചരസമ്പത്തിയോ ച അനുഭവിത്വാ അപരഭാഗേ മനുസ്സസമ്പത്തിയോ ച അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ പുബ്ബവാസനാവസേന പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൩൯. സോ അപരഭാഗേ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പബ്ബതേ ഹിമവന്തമ്ഹീ**തിആദിമാഹ. തം സബ്ബം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ദുതിയരംസിസഞ്ഞകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൭. ഫലദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പബ്ബതേ ഹിമവന്തമ്ഹീതിആദികം ആയസ്മതോ ഫലദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതകുസലസമ്ഭാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ ഫുസ്സസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ സുഖപ്പത്തോ തം സബ്ബം പഹായ താപസപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ ഖരാജിനചമ്മധാരീ ഹുത്വാ വിഹരതി. തസ്മിഞ്ച സമയേ ഫുസ്സം ഭഗവന്തം തത്ഥ സമ്പത്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ മധുരാനി ഫലാനി ഗഹേത്വാ ഭോജേസി. സോ തേനേവ കുസലേന ദേവലോകാദീസു പുഞ്ഞസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സത്ഥരി പസീദിത്വാ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൩൯. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം അനുസ്സരിത്വാ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പബ്ബതേ ഹിമവന്തമ്ഹീ**തിആദിമാഹ. തം സബ്ബം ഹേട്ഠാ വുത്തനയത്താ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ഫലദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൮. സദ്ദസഞ്ഞകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പബ്ബതേ ഹിമവന്തമ്ഹീതിആദികം ആയസ്മതോ സദ്ദസഞ്ഞകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ ഫുസ്സസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ സദ്ധാജാതോ താപസപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ ഹിമവന്തമ്ഹി അരഞ്ഞാവാസേ വസന്തോ അത്തനോ അനുകമ്പായ ഉപഗതസ്സ ഭഗവതോ ധമ്മം സുത്വാ ധമ്മേസു ചിത്തം പസാദേത്വാ യാവതായുകം ഠത്വാ അപരഭാഗേ കാലം കത്വാ തുസിതാദീസു ഛസു കാമാവചരസമ്പത്തിയോ ച മനുസ്സേസു മനുസ്സസമ്പത്തിയോ ച അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സദ്ധാജാതോ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അരഹത്തം പാപുണി.

൪൩. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പബ്ബതേ ഹിമവന്തമ്ഹീ**തിആദിമാഹ. തം സബ്ബം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

സദ്ദസഞ്ഞകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. ബോധിസിഞ്ചകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോതിആദികം ആയസ്മതോ ബോധിസിഞ്ചകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ അനേകാസു ജാതീസു വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ സാസനേ പബ്ബജിത്വാ വത്തപടിപത്തിയാ സാസനം സോഭയന്തോ മഹാജനേ ബോധിപൂജം കുരുമാനേ ദിസ്വാ അനേകാനി

പുപ്ഫാനി സുഗന്ധോദകാനി ച ഗാഹാപേത്വാ പൂജേസി. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവലോകേ നിബ്ബത്തോ ഛ കാമാവചരസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സദ്ധാജാതോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൪൩. സോ അരഹാ ഹുത്വാ ഝാനഫലസുഖേന വീതിനാമേത്വാ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ വിസേസം പരമത്ഥം നിബ്ബാനം പസ്സതീതി വിപസ്സീ, വിസേസേന ഭബ്ബാഭബ്ബജനേ പസ്സതീതി വാ വിപസ്സീ, വിപസ്സന്തോ ചതുസച്ചം പസ്സനദക്ഖനസീലോതി വാ വിപസ്സീ, തസ്സ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ മഹാബോധിമഹോ അഹൂതി സമ്ബന്ധോ. തത്രാപി **മഹാബോധീ**തി ബോധി വുച്ചതി ചതൂസു മഗ്ഗേസു ഞാണം, തമേത്ഥ നിസിന്നോ ഭഗവാ പടിവിജ്ഝതീതി കണികാരപാദപരുക്ഖോപി ബോധിച്ചേവ വുച്ചതി, മഹിതോ ച സോ ദേവബ്രഹ്മനരാസുരേഹി ബോധി ചേതി മഹാബോധി, മഹതോ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ ബോധീതി വാ മഹാബോധി, തസ്സ **മഹോ** പൂജാ അഹോസീതി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ബോധിസിഞ്ചകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൮൦. പദുമപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പോക്ഖരവനം പവിട്ഠോതിആദികം ആയസ്മതോ പദുമപുപ്ഫിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ ഫുസ്സസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ പദുമസമ്പന്നം ഏകം പോക്ഖരണിം പവിസിത്വാ ഭിസമുളാലേ ഖാദന്തോ പോക്ഖരണിയാ അവിദൂരേ ഗച്ഛമാനം ഫുസ്സം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ തതോ പദുമാനി ഓചിനിത്വാ ആകാസേ ഉക്ഖിപിത്വാ ഭഗവന്തം പൂജേസി, താനി പുപ്ഫാനി ആകാസേ വിതാനം ഹുത്വാ അട്ഠംസു. സോ ഭിയ്യോസോമത്തായ പസന്നമാനസോ പബ്ബജിത്വാ വത്തപടിപത്തിസാരോ സമണധമ്മം പൂരേത്വാ തതോ ചുതോ തുസിതഭവനമലം കുരുമാനോ വിയ തത്ഥ ഉപ്പജ്ജിത്വാ കമേന ഛ കാമാവചരസമ്പത്തിയോ ച മനുസ്സസമ്പത്തിയോ ച അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ സദ്ധാജാതോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൪൮. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പോക്ഖരവനം പവിട്ഠോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ പകാരേന നളദണ്ഡപത്താദീഹി ഖരന്തീതി പോക്ഖരാ, പോക്ഖരാനം സമുട്ഠിതട്ഠേന സമൂഹന്തി പോക്ഖരവനം, പദുമഗച്ഛസണ്ഡേഹി മണ്ഡിതം മജ്ഝം പവിട്ഠോ അഹന്തി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

പദുമപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

നവമവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൧൦. സുധാവഗ്ഗോ

൧. സുധാപിണ്ഡിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പൂജാരഹേ പൂജയതോതിആദികം ആയസ്മതോ സുധാപിണ്ഡിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഭഗവതി ധരമാനേ പുഞ്ഞം കാതുമസക്കോന്തോ പരിനിബ്ബുതേ ഭഗവതി തസ്സ ധാതും നിദഹിത്വാ ചേതിയേ കരീയമാനേ സുധാപിണ്ഡമദാസി. സോ തേന പുഞ്ഞേന ചതുന്നവുതികപ്പതോ പട്ഠായ ഏത്ഥന്തരേ ചതുരാപായമദിസ്വാ ദേവമനുസ്സസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്വാ സത്ഥരി പസീദിത്വാ പബ്ബജിതോ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൧-൨. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ അത്തനോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പൂജാരഹേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ പൂജാരഹാ നാമ ബുദ്ധപച്ചേകബുദ്ധഅരിയസാവകാചരിയുപജ്ഝായമാതാപിതുഗരുആദയോ, തേസു പൂജാരഹേസു മാലാദിപദുമവത്ഥാഭരണചതുപച്ചയാദീഹി **പൂജയതോ** പൂജയന്തസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ പുഞ്ഞകോട്ഠാസം സഹസ്സസതസഹസ്സാദിവസേന സങ്ഖ്യം കാതും കേനചി മഹാനുഭാവേനാപി ന സക്കാതി അത്ഥോ. ന കേവലമേവ ധരമാനേ ബുദ്ധാദയോ പൂജയതോ, പരിനിബ്ബുതസ്സാപി ഭഗവതോ ചേതിയപടിമാബോധിആദീസുപി ഏസേവ നയോ.

൩. തം ദീപേതും **ചതുന്നമപി ദീപാന**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ചതുന്നമപി ദീപാന**ന്തി ജമ്ബുദീപഅപരഗോയാനഉത്തരകുരുപുബ്ബവിദേഹസങ്ഖാതാനം ചതുന്നം ദീപാനം തദനുഗതാനം ദ്വിസഹസ്സപരിത്തദീപാനഞ്ച ഏകതോ കത്വാ സകലചക്കവാളഗബ്ഭേ **ഇസ്സരം** ചക്കവത്തിരജ്ജം കരേയ്യാതി അത്ഥോ. **ഏകിസ്സാ പൂജനായേത**ന്തി ധാതുഗബ്ഭേ ചേതിയേ കതായ ഏകിസ്സാ പൂജായ **ഏതം** സകലജമ്ബുദീപേ സത്തരതനാദികം സകലം ധനം. **കലം നാഗ്ഘതി സോളസി**ന്തി ചേതിയേ കതപൂജായ സോളസക്ഖത്തും വിഭത്തസ്സ സോളസമകോട്ഠാസസ്സ ന അഗ്ഘതീതി അത്ഥോ.

൪. സിദ്ധത്ഥസ്സ...പേ... ഫലിതന്തരേതി നരാനം അഗ്ഗസ്സ സേട്ഠസ്സ സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ **ചേതിയേ** ധാതുഗബ്ഭമ്ഹി സുധാകമ്മേ കരീയമാനേ പരിച്ഛേദാനം ഉഭിന്നമന്തരേ വേമജ്ഝേ, അഥ വാ പുപ്ഫദാനട്ഠാനാനം അന്തരേ ഫലന്തിയാ മയാ സുധാപിണ്ഡോ ദിന്നോ മക്ഖിതോതി സമ്ബന്ധോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

സുധാപിണ്ഡിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൨. സുചിന്തികത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

തിസ്സസ്സ ലോകനാഥസ്സാതിആദികം ആയസ്മതോ സുചിന്തികത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ അനേകാസു ജാതീസു

നിബ്ബാനാധിഗമായ പുഞ്ഞം ഉപചിനിത്വാ തിസ്സസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സത്ഥരി പസീദിത്വാ സത്ഥു നിസീദനത്ഥായ പരിസുദ്ധം സിലിട്ഠം കട്ഠമയമനഗ്ഘപീഠമദാസി. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന സുഗതിസുഖമനുഭവിത്വാ തത്ഥ തത്ഥ സംസരന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സത്ഥരി പസീദിത്വാ പബ്ബജിതോ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൮൮. സോ പത്തഅരഹത്തഫലോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **തിസ്സസ്സ ലോകനാഥസ്സാ**തിആദിമാഹ. തം സബ്ബം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

സുചിന്തികത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. അഡ്ഢചേളകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

തിസ്സസ്സാഹം ഭഗവതോതിആദികം ആയസ്മതോ അഡ്ഢചേളകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി ഥേരോ പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ തിസ്സസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകേനാകുസലേന കമ്മേന ദുഗ്ഗതകുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സദ്ധമ്മദേസനം ഞത്വാ പസന്നമാനസോ ചീവരത്ഥായ അഡ്ഢഭാഗം ഏകം ദുസ്സമദാസി. സോ തേനേവ പീതിസോമനസ്സേന കാലം കത്വാ സഗ്ഗേ നിബ്ബത്തോ ഛ കാമാവചരസമ്പത്തിമനുഭവിത്വാ തതോ ചുതോ മനുസ്സേസു മനുസ്സസമ്പത്തീനം അഗ്ഗഭൂതം ചക്കവത്തിസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം അഡ്ഢകുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ പസന്നമാനസോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൯൪. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **തിസ്സസ്സാഹം ഭഗവതോ**തിആദിമാഹ. തം സബ്ബം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

അഡ്ഢചേളകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൧൦. സൂചിദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

കമ്മാരോഹം പുരേ ആസിന്തിആദികം ആയസ്മതോ സൂചിദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ അന്തരന്തരാ കുസലബീജാനി പൂരേന്തോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ അന്തരന്തരാ കതേന ഏകേന കമ്മച്ഛിദ്ദേന കമ്മാരകുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സകസിപ്പേസു നിപ്ഫത്തിം പത്തോ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ പസന്നമാനസോ ചീവരസിബ്ബനത്ഥായ സൂചിദാനമദാസി, തേന പുഞ്ഞേന ദിബ്ബസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ അപരഭാഗേ മനുസ്സേസു ഉപ്പന്നോ ചക്കവത്താദയോ സമ്പത്തിയോ ച അനുഭവന്തോ ഉപ്പന്നുപ്പന്നഭവേ തിക്ഖപഞ്ഞോ വജിരഞാണോ അഹോസി. സോ കമേന ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ മഹദ്ധനോ സദ്ധാജാതോ തിക്ഖപഞ്ഞോ അഹോസി. സോ ഏകദിവസം സത്ഥു

ധമ്മദേസനം സുത്വാ ധമ്മാനുസാരേന ഞാണം പേസേത്വാ നിസിന്നാസനേയേവ അരഹാ അഹോസി.

൧൯. സോ അരഹാ സമാനോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **കമ്മാരോഹം പുരേ ആസി**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **കമ്മാരോ**തി അയോകമ്മലോഹകമ്മാദിനാ കമ്മേന ജീവതി രുഹതി വുഡ്ഢിം വിരൂള്ഹിം ആപജ്ജതീതി കമ്മാരോ, പുബ്ബേ പുഞ്ഞകരണകാലേ കമ്മാരോ **ആസിം** അഹോസിന്തി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

സൂചിദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൭. ഗന്ധമാലിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോതിആദികം ആയസ്മതോ ഗന്ധമാലിയത്ഥേരസ്സ അപദാന. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ മഹദ്ധനോ മഹാഭോഗോ അഹോസി. സോ സത്ഥരി പസീദിത്വാ ചന്ദനാഗരുകപ്പൂരകസ്സതുരാദീനി അനേകാനി സുഗന്ധാനി വഡ്ഢേത്വാ സത്ഥു ഗന്ധഥൂപം കാരേസി. തസ്സുപരി സുമനപുപ്ഫേഹി ഛാദേസി, ബുദ്ധഞ്ച അട്ഠങ്ഗനമക്കാരം അകാസി. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന ദേവമനുസ്സേസു സമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ വിഭവസമ്പന്നേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സത്ഥരി പസീദിത്വാ പബ്ബജിതോ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൨൮. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ**തിആദിമാഹ. തം സബ്ബം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ഗന്ധമാലിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൮. തിപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

മിഗലുദ്ദോ പുരേ ആസിന്തിആദികം ആയസ്മതോ തിപുപ്ഫിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ അന്തരാ കേനചി അകുസലച്ഛിദ്ദേന വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ നേസാദകുലേ നിബ്ബത്തോ മിഗലുദ്ദോ ഹുത്വാ അരഞ്ഞേ വിഹരതി. തദാ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ പാടലിബോധിം സമ്പുണ്ണപത്തപല്ലവം ഹരിതവണ്ണം നീലോഭാസം മനോരമം ദിസ്വാ തീഹി പുപ്ഫേഹി പൂജേത്വാ പുരാണപത്തം ഛഡ്ഡേത്വാ ഭഗവതോ സമ്മുഖാ വിയ പാടലിമഹാബോധിം വന്ദി. സോ തേന പുഞ്ഞേന തതോ ചുതോ ദേവലോകേ ഉപ്പന്നോ തത്ഥ ദിബ്ബസമ്പത്തിം അപരാപരം അനുഭവിത്വാ തതോ ചുതോ മനുസ്സേസു ജാതോ തത്ഥ ചക്കവത്തിസമ്പത്തിആദയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ പടിലദ്ധസോമനസ്സഹദയോ ഗേഹം പഹായ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൩൪. സോ ഏവം സിദ്ധിപ്പത്തോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **മിഗലുദ്ദോ പുരേ**

ആസിന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ മരണായ ഗച്ഛതി പാപുണാതീതി മിഗോ, അഥ വാ മഗയമാനോ ഇഹതി പവത്തതീതി മിഗോ, മിഗാനം മാരണേ ലുദ്ദോ ലോഭീ ഗേധോതി മിഗലുദ്ദോ, പുരേ മയ്ഹം പുഞ്ഞകരണസമയേ കാനനസങ്ഖാതേ മഹാഅരഞ്ഞേ മിഗലുദ്ദോ ആസിന്തി സമ്ബന്ധോ. **പാടലിം ഹരിതം ദിസ്വാ**തി തത്ഥ പകാരേന തലേന രത്തവണ്ണേന ഭവതീതി പാടലി , പുപ്ഫാനം രത്തവണ്ണതായ പാടലീതി വോഹാരോ, പത്താനം ഹരിതതായ ഹരിതം നീലവണ്ണം പാടലിബോധിം ദിസ്വാതി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

തിപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൭. മധുപിണ്ഡികത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

വിവനേ കാനനേ ദിസ്വാതിആദികം ആയസ്മതോ മധുപിണ്ഡികത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ കാലേ നേസാദയോനിയം നിബ്ബത്തോ മഹാഅരഞ്ഞേ പടിവസതി. തദാ വിവേകാഭിരതിയാ സമ്പത്തം സിദ്ധത്ഥം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ സമാധിതോ വുട്ഠിതസ്സ തസ്സ സുമധുരം മധുമദാസി. തത്ഥ ച പസന്നമാനസോ വന്ദിത്വാ പക്കാമി. സോ തേനേവ പുഞ്ഞേന സമ്പത്തിം അനുഭവന്തോ ദേവമനുസ്സേസു സംസരിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ സത്ഥരി പസീദിത്വാ പബ്ബജിതോ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൩൭. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **വിവനേ കാനനേ ദിസ്വാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **വിവനേ**തി വിസേസേന വനം പത്ഥടം വിവനം, ഹത്ഥിഅസ്സരഥസദ്ദേഹി ഭേരിസദ്ദേഹി ച വത്ഥുകാമകിലേസകാമേഹി ച വിഗതം ബ്യാപഗതന്തി അത്ഥോ, കാനനസങ്ഖാതേ മഹാഅരഞ്ഞേ വിവനേതി സമ്ബന്ധോ. **ഓസധിംവ വിരോചന്ത**ന്തി ഭവവഡ്ഢകിജനാനം ഇച്ഛിതിച്ഛിതം നിപ്ഫാദേതീതി ഓസധം. ഓജാനിബ്ബത്തികാരണം പടിച്ച യായ താരകായ ഉഗ്ഗതായ ഉദ്ധരന്തി ഗണ്ഹന്തീതി സാ ഓസധി. ഓസധിതാരകാ ഇവ വിരോചന്തീതി വത്തബ്ബേ ഗാഥാബന്ധസുഖത്ഥം ''ഓസധിംവ വിരോചന്ത''ന്തി ച വുത്തം. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

മധുപിണ്ഡികത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൮. സേനാസനദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോതിആദികം ആയസ്മതോ സേനാസനദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ സത്ഥരി പസീദിത്വാ അത്തനോ വസനട്ഠാനം വനന്തരം സമ്പത്തസ്സ ഭഗവതോ പണാമം കത്വാ പണ്ണസന്ഥരം സന്ഥരിത്വാ അദാസി. ഭഗവതോ നിസിന്നട്ഠാനസ്സ സമന്തതോ ഭിത്തിപരിച്ഛേദം കത്വാ പുപ്ഫപൂജമകാസി. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ

നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ സത്ഥരി പസീദിത്വാ പബ്ബജിതോ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൪൭. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ അത്തനോ പുബ്ബചരിതാപദാനം ദസ്സേന്തോ **സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ**തിആദിമാഹ. തം സബ്ബം ഹേട്ഠാ വുത്തനയത്താ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

സേനാസനദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. വേയ്യാവച്ചകരത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോതിആദികം ആയസ്മതോ വേയ്യാവച്ചകരത്ഥേരസ്സ അപദാനം. തസ്സ ഉപ്പത്തിആദയോ ഹേട്ഠാ വുത്തനിയാമേനേവ ദട്ഠബ്ബോ.

വേയ്യാവച്ചകരത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൧൦. ബുദ്ധുപട്ഠാകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോതിആദികം ആയസ്മതോ ബുദ്ധുപട്ഠാകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ സങ്ഖധമകകുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ അത്തനോ സിപ്പേ സങ്ഖധമനേ ഛേകോ അഹോസി, നിച്ചകാലം ഭഗവതോ സങ്ഖം ധമേത്വാ സങ്ഖസദ്ദേനേവ പൂജേസി. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ സബ്ബത്ഥ പാകടോ മഹാഘോസോ മഹാനാദീ മധുരസ്സരോ അഹോസി, ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം പാകടകുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ **മധുരസ്സരോ**തി പാകടോ, സത്ഥരി പസീദിത്വാ പബ്ബജിതോ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി, അപരഭാഗേ മധുരസ്സരത്ഥേരോതി പാകടോ.

൭൦. സോ ഏകദിവസം അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ**തിആദിമാഹ. തം ഹേട്ഠാ വുത്തമേവ. **അഹോസിം സങ്ഖധമകോ**തി സം സുട്ഠു ഖനന്തോ ഗച്ഛതീതി സങ്ഖോ, സമുദ്ദജലപരിയന്തേ ചരമാനോ ഗച്ഛതി വിചരതീതി അത്ഥോ. തം സങ്ഖം ധമതി ഘോസം കരോതീതി സങ്ഖധമകോ, സോഹം സങ്ഖധമകോവ അഹോസിന്തി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

ബുദ്ധുപട്ഠാകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

ദസമവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൧൧. ഭിക്ഖദായിവഗ്ഗോ

൧. ഭിക്ഖാദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സുവണ്ണവണ്ണം സമ്ബുദ്ധന്തിആദികം ആയസ്മതോ ഭിക്ഖാദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമജിനവരേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ വിഭവസമ്പന്നോ സദ്ധാജാതോ വിഹാരതോ നിക്ഖമിത്വാ പിണ്ഡായ ചരമാനം സിദ്ധത്ഥം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ ആഹാരമദാസി. ഭഗവാ തം പടിഗ്ഗഹേത്വാ അനുമോദനം വത്വാ പക്കാമി. സോ തേനേവ കുസലേന യാവതായുകം ഠത്വാ ആയുപരിയോസാനേ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തോ തത്ഥ ഛ കാമാവചരസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ മനുസ്സേസു ച മനുസ്സസമ്പത്തിമനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സദ്ധാജാതോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൧. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം അനുസ്സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **സുവണ്ണവണ്ണം സമ്ബുദ്ധ**ന്തിആദിമാഹ. തം സബ്ബം ഹേട്ഠാ വുത്തനയമേവ. **പവരാ അഭിനിക്ഖന്ത**ന്തി പകാരേന വരിതബ്ബം പത്ഥേതബ്ബന്തി പവരം, രമ്മഭൂതതോ വിവേകഭൂതതോ സകവിഹാരതോ അഭി വിസേസേന നിക്ഖന്തന്തി അത്ഥോ. **വാനാ നിബ്ബാനമാഗത**ന്തി വാനം വുച്ചതി തണ്ഹാ, തതോ നിക്ഖന്തത്താ നിബ്ബാനം, വാനനാമം തണ്ഹം പധാനം കത്വാ സബ്ബകിലേസേ പഹായ നിബ്ബാനം പത്തന്തി അത്ഥോ.

൨. **കടച്ഛുഭിക്ഖം ദത്വാന**ാതി കരതലേന ഗഹേതബ്ബാ ദബ്ബി കടച്ഛു, ഭിക്ഖീയതി ആയാചീയതീതി ഭിക്ഖാ, അഭി വിസേസേന ഖാദിതബ്ബാ ഭക്ഖിതബ്ബാതി വാ ഭിക്ഖാ, കടച്ഛുനാ ഗഹേതബ്ബാ ഭിക്ഖാ കടച്ഛുഭിക്ഖാ, ദബ്ബിയാ ഭത്തം ദത്വാതി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ഭിക്ഖാദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൨. ഞാണസഞ്ഞികത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സുവണ്ണവണ്ണം സമ്ബുദ്ധന്തിആദികം ആയസ്മതോ ഞാണസഞ്ഞികത്ഥേരസ്സ അപദാനം. കാ ഉപ്പത്തി? അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സദ്ധാജാതോ സദ്ധമ്മസ്സവനേ സാദരോ സാലയോ ഭഗവതോ ധമ്മദേസനാനുസാരേന ഞാണം പേസേത്വാ ഘോസപമാണത്താ ഭഗവതോ ഞാണേ പസന്നോ പഞ്ചങ്ഗഅട്ഠങ്ഗനമക്കാരവസേന പണാമം കത്വാ പക്കാമി. സോ തതോ ചുതോ ദേവലോകേസു ഉപ്പന്നോ തത്ഥ ഛ കാമാവചരേ ദിബ്ബസമ്പത്തിമനുഭവന്തോ തതോ ചവിത്വാ മനുസ്സലോകേ ജാതോ തത്ഥഗ്ഗഭൂതാ ചക്കവത്തിസമ്പദാദയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ വിഭവസമ്പന്നേ

ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സത്ഥരി പസീദിത്വാ പബ്ബജിതോ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൭. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **സുവണ്ണവണ്ണം സമ്ബുദ്ധ**ന്തിആദിമാഹ. തം വുത്തത്ഥമേവ. **നിസഭാജാനിയം യഥാ**തി ഗവസതസഹസ്സജേട്ഠോ നിസഭോ, നിസഭോ ച സോ ആജാനിയോ സേട്ഠോ ഉത്തമോ ചേതി നിസഭാജാനിയോ. യഥാ നിസഭാജാനിയോ, തഥേവ ഭഗവാതി അത്ഥോ. ലോകവിസയസഞ്ഞാതം പഞ്ഞത്തിവസേന ഏവം വുത്തം. അനുപമേയ്യോ ഹി ഭഗവാ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ഞാണസഞ്ഞികത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൩. ഉപ്പലഹത്ഥിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

തിവരായം നിവാസീഹന്തിആദികം ആയസ്മതോ ഉപ്പലഹത്ഥകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമജിനവരേസു കതകുസലോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ കാലേ മാലാകാരകുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ മാലാകാരകമ്മേന അനേകാനി പുപ്ഫാനി വിക്കിണന്തോ ജീവതി. അഥേകദിവസം പുപ്ഫാനി ഗഹേത്വാ ചരന്തോ ഭഗവന്തം രതനഗ്ഘികമിവ ചരമാനം ദിസ്വാ രത്തുപ്പലകലാപേന പൂജേസി. സോ തതോ ചുതോ തേനേവ പുഞ്ഞേന സുഗതീസു പുഞ്ഞമനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സദ്ധാജാതോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൧൩. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **തിവരായം നിവാസീഹ**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **തിവരാ**തി തീഹി വാരേഹി കാരിതം സഞ്ചരിതം പടിച്ഛന്നം നഗരം, തസ്സം തിവരായം നിവാസീ, വസനസീലോ നിവാസനട്ഠാനഗേഹേ വാ വസന്തോ അഹന്തി അത്ഥോ. **അഹോസിം മാലികോ തദാ**തി തദാ നിബ്ബാനത്ഥായ പുഞ്ഞസമ്ഭാരകരണസമയേ മാലികോ മാലാകാരോവ പുപ്ഫാനി കയവിക്കയം കത്വാ ജീവന്തോ അഹോസിന്തി അത്ഥോ.

൧൪. **പുപ്ഫഹത്ഥമദാസഹ**ന്തി സിദ്ധത്ഥം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ ഉപ്പലകലാപം അദാസിം പൂജേസിന്തി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ഉപ്പലഹത്ഥകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൪. പദപൂജകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോതിആദികം ആയസ്മതോ പദപൂജകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സത്ഥരി പസന്നോ സുമനപുപ്ഫേന പാദമൂലേ പൂജേസി. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ സക്കസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സത്ഥരി പസീദിത്വാ പബ്ബജിതോ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അരഹത്തഫലേ പതിട്ഠാസി.

൯൯. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ**തിആദിമാഹ. **ജാതിപുപ്ഫമദാസഹ**ന്തി ജാതിസുമനപുപ്ഫം അദാസിം അഹന്തി വത്തബ്ബേ ഗാഥാബന്ധസുഖത്ഥം സുമനസദ്ദസ്സ ലോപം കത്വാ വുത്തം. തത്ഥ ജാതിയാ നിബ്ബത്തോ വികസമാനോയേവ സുമനം ജനാനം സോമനസ്സം കരോതീതി സുമനം, പുപ്ഫനട്ഠേന വികസനട്ഠേന പുപ്ഫം, സുമനഞ്ച തം പുപ്ഫഞ്ചാതി സുമനപുപ്ഫം, താനി സുമനപുപ്ഫാനി സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ അഹം പൂജേസിന്തി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

പദപൂജകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൧. മുട്ഠിപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സുദസ്സനോ നാമ നാമേനാതിആദികം ആയസ്മതോ മുട്ഠിപുപ്ഫിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ മാലാകാരകുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സകസിപ്പേ നിപ്ഫത്തിം പത്തോ ഏകദിവസം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ ജാതിസുമനപുപ്ഫാനി ഉഭോഹി ഹത്ഥേഹി ഭഗവതോ പാദമൂലേ ഓകിരിത്വാ പൂജേസി. സോ തേന കുസലസമ്ഭാരേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഉഭോ സമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ പുബ്ബവാസനാവസേന സത്ഥരി പസീദിത്വാ പബ്ബജിതോ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൯൮-൧൧. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം അനുസ്സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **സുദസ്സനോ നാമ നാമേനാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **സുദസ്സനോ**തി ആരോഹപരിണാഹരൂപസണ്ഠാനയോബ്ബഞ്ഞസോഭനേന സുന്ദരോ ദസ്സനോതി സുദസ്സനോ, നാമേന സുദസ്സനോ നാമ മാലാകാരോ ഹുത്വാ ജാതിസുമനപുപ്ഫേഹി പദുമുത്തരം ഭഗവന്തം പൂജേസിന്തി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

മുട്ഠിപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൩. ഉദകപൂജകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സുവണ്ണവണ്ണം സമ്ബുദ്ധന്തിആദികം ആയസ്മതോ ഉദകപൂജകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമജിനവരേസു പൂരിതകുസലസഞ്ചയോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി പരിപൂരിയമാനോ പുദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ കുസലാകുസലം ജാനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ ആകാസേ ഗച്ഛതോ നിക്ഖന്തഛബ്ബണ്ണബുദ്ധരംസീസു പസന്നോ ഉഭോഹി ഹത്ഥേഹി ഉദകം ഗഹേത്വാ പൂജേസി. തേന പൂജിതം ഉദകം രജതബുബ്ബുലം വിയ ആകാസേ അട്ഠാസി. സോ അഭിപ്പസന്നോ തേനേവ സോമനസ്സേന തുസിതാദീസു നിബ്ബത്തോ ദിബ്ബസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ അപരഭാഗേ മനുസ്സസമ്പത്തിയോ ച

അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ സത്ഥരി പസീദിത്വാ പബ്ബജിതോ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൨൯. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **സുവണ്ണവണ്ണം സമ്ബുദ്ധ**ന്തിആദിമാഹ. തം ഹേട്ഠാ വുത്തമേവ. **ഘതാസനംവ ജലിത**ന്തി ഘതം വുച്ചതി സപ്പി, ഘതസ്സ ആസനം ആധാരന്തി ഘതാസനം, അഗ്ഗി, അഥ വാ തം അസതി ഭുഞ്ജതീതി ഘതാസനം , അഗ്ഗിയേവ. യഥാ ഘതേ ആസിത്തേ അഗ്ഗിമ്ഹി അഗ്ഗിസിഖാ അതീവ ജലതി, ഏവം അഗ്ഗിക്ഖന്ധം ഇവ ജലമാനം ഭഗവന്തന്തി അത്ഥോ. **ആദിത്തംവ ഹുതാസന**ന്തി ഹുതം വുച്ചതി പൂജാസക്കാരേ, ഹുതസ്സ പൂജാസക്കാരസ്സ ആസനന്തി ഹുതാസനം, ജലമാനം സൂരിയം ഇവ ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണേഹി ബ്യാമപ്പഭാമണ്ഡലേഹി വിജ്ജോതമാനം സുവണ്ണവണ്ണം സമ്ബുദ്ധം **അനിലഞ്ജസേ** ആകാസേ ഗച്ഛന്തം അദ്ദസന്തി സമ്ബന്ധോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

ഉദകപൂജകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൭. നളമാലിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പദുമുത്തരബുദ്ധസ്സാതിആദികം ആയസ്മതോ നളമാലിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. ഏസോപി പുരിമജിനവരേസു കതാധികാരോ അനേകാസു ജാതീസു വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി കുസലകമ്മാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ ഘരാവാസം സണ്ഠപേത്വാ കാമേ ആദീനവം ദിസ്വാ ഗേഹം പഹായ താപസപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ ഹിമവന്തേ വസന്തോ തത്ഥാഗതം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നോ വന്ദിത്വാ തിണസന്ഥരം സന്ഥരിത്വാ തത്ഥ നിസിന്നസ്സ ഭഗവതോ നളമാലേഹി ബീജനിം കത്വാ ബീജേത്വാ അദാസി. പടിഗ്ഗഹേസി ഭഗവാ തസ്സാനുകമ്പായ, അനുമോദനഞ്ച അകാസി. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഉപ്പന്നുപ്പന്നഭവേ പരിളാഹസന്താപവിവജ്ജിതോ കായചിത്തചേതസികസുഖപ്പത്തോ അനേകസുഖമനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ പുബ്ബവാസനാബലേന സത്ഥരി പസന്നോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൩൫. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരബുദ്ധസ്സാ**തിആദിമാഹ. തം ഹേട്ഠാ വുത്തമേവ.

൩൭. **നളമാലം ഗഹേത്വാനാ**തി നളതി അസാരോ നിസ്സാരോ ഹുത്വാ വേളുവംസതോപി തനുകോ സല്ലഹുകോ ജാതോതി നളോ, നളസ്സ മാലാ പുപ്ഫം നളമാലം, തേന നളമാലേന ബീജനിം കാരേസിന്തി സമ്ബന്ധോ . ബീജിസ്സതി ജനിസ്സതി വാതോ അനേനാതി ബീജനീ, തം ബീജനിം ബുദ്ധസ്സ ഉപനാമേസിം, പടിഗ്ഗഹേസിന്തി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

നളമാലിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

സത്തമഭാണവാരവണ്ണനാ സമത്താ.

൮. ആസനുപട്ഠാഹകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

കാനനം വനമോഗ്ഗയ്ഹാതിആദികം ആയസ്മതോ ആസനുപട്ഠാഹകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ അത്ഥദസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ ഘരാവാസം വസന്തോ തത്ഥ ദോസം ദിസ്വാ ഘരാവാസം പഹായ താപസപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ ഹിമവന്തേ വസന്തോ തത്ഥ സമ്പത്തം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നോ സീഹാസനം അദാസി, തത്ഥ നിസിന്നം ഭഗവന്തം മാലാകലാപം ഗഹേത്വാ പൂജേത്വാ തം പദക്ഖിണം കത്വാ പക്കാമി. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ നിബ്ബത്തനിബ്ബത്തഭവേ ഉച്ചകുലികോ വിഭവസമ്പന്നോ അഹോസി. സോ കാലന്തരേന ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സത്ഥരി പസീദിത്വാ പബ്ബജിതോ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൪൦. സോ അരഹാ സമാനോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **കാനനം വനമോഗ്ഗയ്ഹാ**തിആദിമാഹ. തം സബ്ബം ഹേട്ഠാ വുത്തത്ഥമേവാതി.

ആസനുപട്ഠാഹകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. ബിളാലിദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ഹിമവന്തസ്സാവിദൂരേതിആദികം ആയസ്മതോ ബിളാലിദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമജിനവരേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ ഘരാവാസം വസന്തോ തത്ഥാദീനവം ദിസ്വാ ഘരാവാസം പഹായ താപസപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ ഹിമവന്തേ വസന്തോ അതീവ അപ്പിച്ഛസന്തുട്ഠോ ആലുവാദീഹി യാപേന്തോ വസതി. തദാ പദുമുത്തരോ ഭഗവാ തസ്സ അനുകമ്പായ തം ഹിമവന്തം അഗമാസി . തം ദിസ്വാ പസന്നോ വന്ദിത്വാ ബിളാലിയോ ഗഹേത്വാ പത്തേ ഓകിരി. തം തഥാഗതോ തസ്സാനുകമ്പായ സോമനസ്സുപ്പാദയന്തോ പരിഭുഞ്ജി. സോ തേന കമ്മേന തതോ ചുതോ ദേവമനുസ്സേസു ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തിത്വാ വുദ്ധിമന്വായ സത്ഥരി പസന്നോ സാസനേ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൫൧. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ കുസലകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ഹിമവന്തസ്സാവിദൂരേ**തിആദിമാഹ. തം സബ്ബം ഹേട്ഠാ വുത്തനയത്താ ഉത്താനത്ഥമേവ. ആലുവകരമ്ഭാദയോ തേസം തേസം കന്ദജാതീനം നാമാനേവാതി.

ബിളാലിദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൧൦. രേണുപൂജകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സുവണ്ണവണ്ണം സമ്ബുദ്ധന്തിആദികം ആയസ്മതോ രേണുപൂജകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമജിനവരേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ

കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സത്ഥരി പസന്നോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ അഗ്ഗിക്ഖന്ധം വിയ വിജ്ജോതമാനം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ നാഗപുപ്ഫകേസരം ഗഹേത്വാ പൂജേസി. അഥ ഭഗവാ അനുമോദനമകാസി.

൩൧൨-൩. സോ തേന പുഞ്ഞേന തതോ ചുതോ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഉപ്പന്നുപ്പന്നഭവേ സബ്ബത്ഥ പൂജിതോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ പുബ്ബവാസനാബലേന സത്ഥരി പസന്നോ സാസനേ പബ്ബജിതോ നചിരസ്സേവ അരഹാ ഹുത്വാ ദിബ്ബചക്ഖുനാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം ദിസ്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **സുവണ്ണവണ്ണം സമ്ബുദ്ധ**ന്തിആദിമാഹ. തം ഹേട്ഠാ വുത്തത്ഥമേവ. **സതരംസിംവ ഭാണുമ**ന്തി സതമത്താ സതപ്പമാണാ രംസി പഭാ യസ്സ സൂരിയസ്സ സോ സതരംസി, ഗാഥാബന്ധസുഖത്ഥം സതരംസീതി വുത്തം, അനേകസതസ്സ അനേകസതസഹസ്സരംസീതി അത്ഥോ. ഭാണു വുച്ചതി പഭാ, ഭാണു പഭാ യസ്സ സോ ഭാണുമാ, ഭാണുമസങ്ഖാതം സൂരിയം ഇവ വിപസ്സിം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ സകേസരം നാഗപുപ്ഫം ഗഹേത്വാ **അഭിരോപയിം** പൂജേസിന്തി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനമേവാതി.

രേണുപൂജകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

ഏകാദസമവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൯൨. മഹാപരിവാരവഗ്ഗോ

൧. മഹാപരിവാരകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

വിപസ്സീ നാമ ഭഗവാതിആദികം ആയസ്മതോ മഹാപരിവാരകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമജിനവരേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ ഉപ്പന്നസമയേ യക്ഖയോനിയം നിബ്ബത്തോ അനേകയക്ഖസതസഹസ്സപരിവാരോ ഏകസ്മിം ഖുദ്ദകദീപേ ദിബ്ബസുഖമനുഭവന്തോ വിഹരതി. തസ്മിഞ്ച ദീപേ ചേതിയാഭിസോഭിതോ വിഹാരോ അത്ഥി, തത്ഥ ഭഗവാ അഗമാസി. അഥ സോ യക്ഖസേനാധിപതി തം ഭഗവന്തം തത്ഥ ഗതഭാവം ദിസ്വാ ദിബ്ബവത്ഥാനി ഗഹേത്വാ ഗന്ത്വാ ഭഗവന്തം വന്ദിത്വാ ദിബ്ബവത്ഥേഹി പൂജേസി, സപരിവാരോ സരണമഗമാസി. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന തതോ ചുതോ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തിത്വാ തത്ഥ ഛ കാമാവചരസുഖമനുഭവിത്വാ തതോ ചുതോ മനുസ്സേസു അഗ്ഗചക്കവത്തിആദിസുഖമനുഭവിത്വാ അപരഭാഗേ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ സത്ഥരി പസീദിത്വാ പബ്ബജിതോ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൧-൨. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **വിപസ്സീ നാമ ഭഗവാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ വിസേസം പരമത്ഥം നിബ്ബാനം പസ്സതീതി വിപസ്സീ, വിവിധേ സതിപട്ഠാനാദയോ സത്തതിംസബോധിപക്ഖിയധമ്മേ പസ്സതീതി വാ വിപസ്സീ, വിവിധേ അനേകപ്പകാരേ ബോധനേയ്യസത്തേ വിസും വിസും പസ്സതീതി വാ വിപസ്സീ, സോ വിപസ്സീ ഭഗവാ **ദീപചേതിയം** ദീപേ പൂജനീയട്ഠാനം വിഹാരമഗമാസീതി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

മഹാപരിവാരകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൨. സുമങ്ഗലത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

അത്ഥദസ്സീ ജിനവരോതിആദികം ആയസ്മതോ സുമങ്ഗലത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ അത്ഥദസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം തളാകസമീപേ രുക്ഖദേവതാ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി. തസ്മിം സമയേ ഭഗവാ വിഹാരതോ നിക്ഖമിത്വാ നഹായിതുകാമോ തസ്സ തളാകസ്സ തീരം ഗന്ത്വാ തത്ഥ ന്ഹത്വാ ഏകചീവരോ ജലമാനോ ബ്രഹ്മാ വിയ സൂരിയോ വിയ സുവണ്ണബിമ്ബം വിയ അട്ഠാസി. അഥ സോ ദേവപുത്തോ സോമനസ്സജാതോ പഞ്ജലികോ ഥോമനമകാസി, അത്തനോ ദിബ്ബഗീതതൂരിയേഹി ഉപഹാരഞ്ച അകാസി. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന ദേവമനുസ്സേസു സമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ അപരഭാഗേ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ സത്ഥരി പസീദിത്വാ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൧൧. സോ പച്ഛാ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **അത്ഥദസ്സീ ജിനവരോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ

പരമത്ഥം നിബ്ബാനം ദക്ഖതി പസ്സതീതി അത്ഥദസ്സീ, അഥ വാ സബ്ബസത്താനം ചതുരാരിയസച്ചസങ്ഖാതം അത്ഥപയോജനം ദസ്സനസീലോതി അത്ഥദസ്സീ, കിലേസേ അജിനി ജിനാതി ജിനിസ്സതീതി ജിനോ. വരിതബ്ബോ പത്ഥേതബ്ബോ സബ്ബസത്തേഹീതി വരോ, അത്ഥദസ്സീ ജിനോ ച സോ വരോ ചാതി അത്ഥദസ്സീ ജിനവരോ. **ലോകജേട്ഠോ**തി ലുജ്ജതി പലുജ്ജതീതി ലോകോ, ലോകീയതി പസ്സീയതി ബുദ്ധാദീഹി പാരപ്പത്തോതി വാ ലോകോ, ലോകോ ച ലോകോ ച ലോകോ ചാതി ലോകോ. ഏകസേസസമാസവസേന ''ലോകാ''തി വത്തബ്ബേ ''ലോകോ''തി വുത്തോ. ലോകസ്സ ജേട്ഠോ ലോകജേട്ഠോ, സോ ലോകജേട്ഠോ നരാസഭോതി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

സുമങ്ഗലത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൩. സരണഗമനിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ഉഭിന്നം ദേവരാജൂനന്ത്യാദികം ആയസ്മതോ സരണഗമനിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ ഉപ്പന്നുപ്പന്നഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരേ ഭഗവതി ഉപ്പന്നേ അയം ഹിമവന്തേ ദേവരാജാ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി, തസ്മിം അപരേന യക്ഖദേവരഞ്ഞാ സദ്ധിം സങ്ഗാമത്ഥായ ഉപട്ഠിതേ ദ്വേ അനേകയക്ഖസഹസ്സപരിവാരാ ഫലകാവുധാദിഹത്ഥാ സങ്ഗാമത്ഥായ സമുപബ്യൂള്ഹാ അഹേസും. തദാ പദുമുത്തരോ ഭഗവാ തേസു സത്തേസു കാരുഞ്ഞം ഉപ്പാദേത്വാ ആകാസേന തത്ഥ ഗന്ത്വാ സപരിവാരാനം ദ്വിന്നം ദേവരാജൂനം ധമ്മം ദേസേസി. തദാ തേ സബ്ബേ ഫലകാവുധാനി ഛഡ്ഡേത്വാ ഭഗവന്തം ഗാരവബഹുമാനേന വന്ദിത്വാ സരണമഗമംസു. തേസം അയം പഠമം സരണമഗമാസി. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സത്ഥരി പസന്നോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൨൦. സോ അപരഭാഗേ പുബ്ബകുസലം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ഉഭിന്നം ദേവരാജൂന**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ സുചിലോമഖരലോമആളവകകുമ്ഭീരകുവേരാദയോ വിയ നാമഗോത്തേന അപാകടാ ദ്വേ യക്ഖരാജാനോ അഞ്ഞാപദേസേന ദസ്സേന്തോ ''ഉഭിന്നം ദേവരാജൂന''ന്തിആദിമാഹ. **സങ്ഗാമോ സമുപട്ഠിതോ**തി സം സുട്ഠു ഗാമോ കലഹത്ഥായ ഉപഗമനന്തി സങ്ഗാമോ, സോ സങ്ഗാമോ സം സുട്ഠു ഉപട്ഠിതോ, ഏകട്ഠാനേ ഉപഗന്ത്വാ ഠിതോതി അത്ഥോ. **അഹോസി സമുപബ്യൂള്ഹോ**തി സം സുട്ഠു ഉപസമീപേ രാസിഭൂതോതി അത്ഥോ.

൨൧. സംവേജേസി മഹാജനന്തി തേസം രാസിഭൂതാനം യക്ഖാനം ആകാസേ നിസിന്നോ ഭഗവാ ചതുസച്ചധമ്മദേസനായ സം സുട്ഠു വേജേസി, ആദീനവദസ്സനേന ഗണ്ഹാപേസി വിഞ്ഞാപേസി ബോധേസീതി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

സരണഗമനിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൪. ഏകാസനിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

വരുണോ നാമ നാമേനാതിആദികം ആയസ്മതോ ഏകാസനിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ അത്ഥദസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ വരുണോ നാമ ദേവരാജാ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി. സോ ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ ഗന്ധമാലാദീഹി ഗീതവാദിതേഹി ച ഉപട്ഠയമാനോ സപരിവാരോ പൂജേസി. തതോ അപരഭാഗേ ഭഗവതി പരിനിബ്ബുതേ തസ്സ മഹാബോധിരുക്ഖം ബുദ്ധദസ്സനം വിയ സബ്ബതൂരിയതാളാവചരേഹി സപരിവാരോ ഉപഹാരമകാസി. സോ തേന പുഞ്ഞേന തതോ കാലങ്കത്വാ നിമ്മാനരതിദേവലോകേ ഉപ്പജ്ജി. ഏവം ദേവസമ്പത്തിമനുഭവിത്വാ മനുസ്സേസു ച മനുസ്സഭൂതോ ചക്കവത്തിസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്വാ സത്ഥു സാസനേ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൯൧. സോ പച്ഛാ സകകമ്മം സരിത്വാ തം ഥഥതോ ഞത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **വരുണോ നാമ നാമേനാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ യദാ അഹം സമ്ബോധനത്ഥായ ബുദ്ധം ബോധിഞ്ച പൂജേസിം, തദാ വരുണോ നാമ ദേവരാജാ അഹോസിന്തി സമ്ബന്ധോ.

൯൪. ധരണീരുഹപാദപന്തി ഏത്ഥ രുക്ഖലതാപബ്ബതസത്ഥരതനാദയോ ധാരേതീതി ധരണീ, തസ്മിം രുഹതി പതിട്ഠഹതീതി ധരണീരുഹോ. പാദേന പിവതീതി പാദപോ, സിഞ്ചിതസിഞ്ചിതോദകം പാദേന മൂലേന പിവതി രുക്ഖക്ഖന്ധസാഖാവിടപേഹി ആപോരസം പത്ഥരിയതീതി അത്ഥോ, തം ധരണീരുഹപാദപം ബോധിരുക്ഖന്തി സമ്ബന്ധോ.

൯൬. സകകമ്മാഭിരദ്ധോതി അത്തനോ കുസലകമ്മേന അഭിരദ്ധോ പസന്നോ ഉത്തമേ ബോധിമ്ഹി പസന്നോതി സമ്ബന്ധോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

ഏകാസനിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. സുവണ്ണപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

വിപസ്സീ നാമ ഭഗവാതിആദികം ആയസ്മതോ സുവണ്ണപുപ്ഫിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമജിനവരേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം ഠാനേ ഭൂമട്ഠകദേവപുത്തോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തോ തസ്സ ഭഗവതോ ധമ്മം സുത്വാ പസന്നമാനസോ ചതൂഹി സുവണ്ണപുപ്ഫേഹി പൂജേസി. താനി പുപ്ഫാനി ആകാസേ സുവണ്ണവിതാനം ഹുത്വാ ഛാദേസും, സുവണ്ണപഭാ ച ബുദ്ധസ്സ സരീരപഭാ ച ഏകതോ ഹുത്വാ മഹാഓഭാസോ അഹോസി. സോ അതിരേകതരം പസന്നോ സകഭവനം ഗതോപി സരതിയേവ. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന തുസിതഭവനാദിസുഗതീസുയേവ സംസരന്തോ ദിബ്ബസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ സാസനേ ഉരം ദത്വാ പബ്ബജിതോ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൪. സോ അപരഭാഗേ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ അത്തനോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **വിപസ്സീ നാമ ഭഗവാ**തിആദിമാഹ. തം ഹേട്ഠാ വുത്തത്ഥമേവ.

൪൪. **പാമോജ്ജം ജനയിത്വാനാ**തി ബലവപീതിം ഉപ്പാദേത്വാ ''പാമോജ്ജം ആമോദനാ പമോദനാ ഹാസോ പഹാസോ വിത്തി ഓദഗ്യം അത്തമനതാ ചിത്തസ്സാ''തിആദീസു (ധ॰ സ॰ ൻ, ൱; മഹാനി॰ ൧) വിയ അത്തമനതാ സകഭാവം ഉപ്പാദേത്വാതി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

സുവണ്ണപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൬. ചിതകപൂജകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

വസാമി രാജായതനേതിആദികം ആയസ്മതോ ചിതകപൂജകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തതോ പരം ഉപ്പന്നുപ്പന്നഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സിഖിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ രാജായതനരുക്ഖദേവതാ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തോ അന്തരന്തരാ ദേവതാഹി സദ്ധിം ധമ്മം സുത്വാ പസന്നോ ഭഗവതി പരിനിബ്ബുതേ സപരിവാരോ ഗന്ധദീപധൂപപുപ്ഫഭേരിആദീനി ഗാഹാപേത്വാ ഭഗവതോ ആളഹനട്ഠാനം ഗന്ത്വാ ദീപാദീനി പൂജേത്വാ അനേകേഹി തൂരിയേഹി അനേകേഹി വാദിതേഹി തം പൂജേസി. തതോ പട്ഠായ സകഭവനം ഉപവിട്ഠോപി ഭഗവന്തമേവ സരിത്വാ സമ്മുഖാ വിയ വന്ദതി. സോ തേനേവ പുഞ്ഞേന തേന ചിത്തപ്പസാദേന രാജായതനതോ കാലം കതോ തുസിതാദീസു നിബ്ബത്തോ ദിബ്ബസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ തതോ മനുസ്സേസു മനുസ്സസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ ഭഗവതി ഉപ്പന്നചിത്തപ്പസാദോ ഭഗവതോ സാസനേ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൪൯. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **വസാമി രാജായതനേ**തിആദിമാഹ. **രാജായതനേ**തി ദേവരാജൂനം ആയതനം രാജായതനം, തസ്സ രുക്ഖസ്സ നാമധേയ്യോ വാ. **പരിനിബ്ബുതേ ഭഗവതീ**തി പരിസമന്തതോ കിഞ്ചി അനവസേസേത്വാ ഖന്ധപരിനിബ്ബാനകാലേ പരിനിബ്ബാനസമയേ പരിനിബ്ബാനപ്പത്തസ്സ സിഖിനോ ലോകബന്ധുനോതി സമ്ബന്ധോ.

൫൦. **ചിതകം അഗമാസഹ**ന്തി ചന്ദനാഗരുദേവദാരുകപ്പൂരതക്കോലാദിസുഗന്ധദാരൂഹി ചിതം രാസിഗതന്തി ചിതം, ചിതമേവ ചിതകം, ബുദ്ധഗാരവേന ചിതകം പൂജനത്ഥായ ചിതകസ്സ സമീപം അഹം അഗമാസിന്തി അത്ഥോ. തത്ഥ ഗന്ത്വാ കതകിച്ചം ദസ്സേന്തോ **തൂരിയം തത്ഥ വാദേത്വാ**തിആദിമാഹ. തം സബ്ബം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

ചിതകപൂജകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൭. ബുദ്ധസഞ്ഞകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

യദാ വിപസ്സീ ലോകഗ്ഗോതിആദികം ആയസ്മതോ ബുദ്ധസഞ്ഞകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ

വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം ഭൂമട്ഠകവിമാനേ ദേവപുത്തോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി. തദാ വിപസ്സീ ഭഗവാ ആയുസങ്ഖാരം വോസ്സജ്ജി. അഥ സകലദസസഹസ്സിലോകധാതു സസാഗരപബ്ബതാ പകമ്പിത്ഥ. തദാ തസ്സ ദേവപുത്തസ്സ ഭവനമ്പി കമ്പിത്ഥ. തസ്മിം ഖണേ സോ ദേവപുത്തോ സംസയജാതോ - "കിം നു ഖോ പഥവീകമ്പായ നിബ്ബത്തീ"തി ചിന്തേത്വാ ബുദ്ധസ്സ ആയുസങ്ഖാരവോസ്സജ്ജഭാവം ഞത്വാ മഹാസോകം ദോമനസ്സം ഉപ്പാദേസി. തദാ വേസ്സവണോ മഹാരാജാ ആഗന്ത്വാ "മാ ചിന്തയിത്ഥാ"തി അസ്സാസേസി. സോ ദേവപുത്തോ തതോ ചുതോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ ഘരാവാസം പഹായ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൭൭. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **യദാ വിപസ്സീ ലോകഗ്ഗോ**തിആദിമാഹ. **ആയുസങ്ഖാരമോസ്സജ്ജീ**തി ആ സമന്തതോ യുനോതി പാലേതി സത്തേതി ആയു, ആയുസ്സ സങ്ഖാരോ രാസിഭാവോ ആയുസങ്ഖാരോ, തം ആയുസങ്ഖാരം ഓസ്സജ്ജി പരിച്ചജി ജഹാസീതി അത്ഥോ. തസ്മിം ആയുസങ്ഖാരവോസ്സജ്ജനേ. ജലമേഖലാസാഗരോദകമേഖലാസഹിതാ സകലദസസഹസ്സചക്കവാളപഥവീ കമ്പിത്ഥാതി സമ്ബന്ധോ.

൮൮. **ഓതതം വിത്ഥതം മയ്ഹ**ന്തി മയ്ഹം ഭവനം ഓതതം വിത്ഥതം ചിത്തം വിചിത്തം **സുചി** സുപരിസുദ്ധം **ചിത്തം** അനേകേഹി സത്തഹി രതനേഹി വിചിത്തം സോഭമാനം **പകമ്പിത്ഥ** പകാരേന കമ്പിത്ഥാതി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

ബുദ്ധസഞ്ഞകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൮. മഗ്ഗസഞ്ഞകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പദുമുത്തരബുദ്ധസ്സാതിആദികം ആയസ്മതോ മഗ്ഗസഞ്ഞകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തതോ ഓരം തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഹിമവന്തേ ദേവപുത്തോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തോ അരഞ്ഞം ഗന്ത്വാ മഗ്ഗമൂള്ഹാനം മഗ്ഗം ഗവേസന്താനം തസ്സ സാവകാനം ഭോജേത്വാ മഗ്ഗം ആചിക്ഖി. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സസമ്പത്തിമനുഭവിത്വാ ഉപ്പന്നുപ്പന്നഭവേ സബ്ബത്ഥ അമൂള്ഹോ സഞ്ഞവാ അഹോസി. അഥ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ ഘരാവാസേ അനല്ലീനോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൯൯. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരബുദ്ധസ്സാ**തിആദിമാഹ. **സാവകാ വനചാരിനോ**തി ഭഗവതോ വുത്തവചനം സമ്മാ ആദരേന സുണന്തീതി സാവകാ, അഥ വാ ഭഗവതോ ദേസനാനുസാരേന ഞാണം പേസേത്വാ സദ്ധമ്മം സുണന്തീതി സാവകാ. വനചാരിനോ വനേ വിചരണകാ സാവകാ **വിപ്പനട്ഠാ** മഗ്ഗമൂള്ഹാ മഹാഅരഞ്ഞേ **അന്ധാവ** ചക്ഖുവിരഹിതാവ **അനുസുയ്യരേ** വിചരന്തീതി സമ്ബന്ധോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

മഗ്ഗസഞ്ഞകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. പച്ചുപട്ഠാനസഞ്ഞകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

അത്ഥദസ്സിമ്ഹി സുഗതേതിആദികം ആയസ്മതോ പച്ചുപട്ഠാനസഞ്ഞകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ അത്ഥദസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ യക്ഖയോനിയം നിബ്ബത്തോ ഭഗവതി ധരമാനേ ദസ്സനസ്സ അലദ്ധത്താ പച്ഛാ പരിനിബ്ബുതേ മഹാസോകപ്പത്തോ വിഹാസി. തദാ ഹിസ്സ ഭഗവതോ സാഗതോ നാമ അഗ്ഗസാവകോ അനുസാസന്തോ ഭഗവതോ സാരീരികധാതുപൂജാ ഭഗവതി ധരമാനേ കതപൂജാ വിയ ചിത്തപ്പസാദവസാ മഹപ്ഫലം ഭവതീ"തി വത്വാ "ഥൂപം കരോഹീ"തി നിയോജിതോ ഥൂപം കാരേസി, തം പൂജേത്വാ തതോ ചുതോ ദേവമനുസ്സേസു സക്കചക്കവത്തിസമ്പത്തിമനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ സാവത്ഥിയം ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ സത്ഥരി പസീദിത്വാ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൩൮. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുഞ്ഞകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **അത്ഥദസ്സിമ്ഹി സുഗതേ**തിആദിമാഹ. തം ഹേട്ഠാ വുത്തമേവ. **യക്ഖയോനിം ഉപപജ്ജി**ന്തി ഏത്ഥ പന അത്തനോ സകാസം സമ്പത്തസമ്പത്തേ ഖാദന്താ യന്തി ഗച്ഛന്തീതി യക്ഖാ, യക്ഖാനം യോനി ജാതീതി യക്ഖയോനി, യക്ഖയോനിയം നിബ്ബത്തോതി അത്ഥോ.

൩൯. **ദുല്ലദ്ധം വത മേ ആസീ**തി മേ മയാ ലദ്ധയസം ദുല്ലദ്ധം, ബുദ്ധഭൂതസ്സ സത്ഥുനോ സക്കാരം അകതത്താ വിരാധേത്വാ ലദ്ധന്തി അത്ഥോ. **ദുപ്പഭാത**ന്തി ദുട്ഠു പഭാതം രത്തിയാ പഭാതകരണം, മയ്ഹം ന സുട്ഠും പഭാതന്തി അത്ഥോ. **ദുരുട്ഠിത**ന്തി ദുഉട്ഠിതം, സൂരിയസ്സ ഉഗ്ഗമനം മയ്ഹം ദുഉഗ്ഗമനന്തി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

പച്ചുപട്ഠാനസഞ്ഞകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൧൦. ജാതിപൂജകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ജായം തസ്സ വിപസ്സിസ്സാതിആദികം ആയസ്മതോ ജാതിപൂജകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ നക്ഖത്തപാഠകേഹി വിപസ്സിബോധിസത്തസ്സ വുത്തലക്ഖണനിമിത്തം സുത്വാ "അയം കിര കുമാരോ ബുദ്ധോ ഹുത്വാ സകലലോകസ്സ അഗ്ഗോ സേട്ഠോ സുത്വാ സബ്ബസത്തേ സംസാരതോ ഉദ്ധരിസ്സതീ"തി സുത്വാ തം ഭഗവന്തം കുമാരകാലേയേവ ബുദ്ധസ്സ വിയ മഹാപൂജമകാസി. പച്ഛാ കമേന കുമാരകാലം രാജകുമാരകാലം രജ്ജകാലന്തി കാലത്തയമതിക്കമ്മ ബുദ്ധേ ജാതേപി മഹാപൂജം കത്വാ തതോ ചുതോ തുസിതാദീസു നിബ്ബത്തോ ദിബ്ബസുഖമനുഭവിത്വാ പച്ഛാ മനുസ്സേസു ചക്കവത്താദിമനുസ്സസുഖമനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ സത്തട്ഠവസ്സകാലേയേവ ഭഗവതി പസന്നോ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൮൭. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ജായം തസ്സ വിപസ്സിസ്സാ**തിആദിമാഹ. തം ഹേട്ഠാ വുത്തത്ഥമേവ.

൮൮. **നേമിത്താനം സുണിത്വാനാ**തി എത്ഥ നിമിത്തം കാരണം സുഖദുക്ഖപ്പത്തിഹേതും ജാനന്തീതി നേമിത്താ, തേസം നേമിത്താനം നക്ഖത്തപാഠകാനം വചനം സുണിത്വാതി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

ജാതിപൂജകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

ദ്വാദസമവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൩൯. സേരേയ്യവഗ്ഗോ

൧. സേരേയ്യകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

അജ്ഝായകോ മന്തധരോതിആദികം ആയസ്മതോ സേരേയ്യകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമജിനവരേസു കതാധികാരോ തതോ പരേസു അത്തഭാവസഹസ്സേസു വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്വാ തിണ്ണം വേദാനം പാരം ഗന്ത്വാ ഇതിഹാസാദിസകലബ്രാഹ്മണധമ്മേസു കോടിപ്പത്തോ ഏകസ്മിം ദിവസേ അബ്ഭോകാസേ സപരിവാരോ ഠിതോ ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ സേരേയ്യപുപ്ഫം ഗഹേത്വാ ആകാസേ ഖിപന്തോ പൂജേസി. താനി പുപ്ഫാനി ആകാസേ വിതാനം ഹുത്വാ സത്താഹം ഠത്വാ പച്ഛാ അന്തരധായിംസു. സോ തം അച്ഛരിയം ദിസ്വാ അതീവ പസന്നമാനസോ തേനേവ പീതിസോമനസ്സേന കാലം കത്വാ തുസിതാദീസു നിബ്ബത്തോ തത്ഥ ദിബ്ബസുഖമനുഭവിത്വാ തതോ മനുസ്സസുഖമനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പാപുണിത്വാ പുബ്ബവാസനാബലേന സത്ഥരി പസന്നോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൧. സോ അപരഭാഗേ പുരാകതകുസലം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **അജ്ഝായകോ മന്തധരോ**തിആദിമാഹ. തം ഹേട്ഠാ വുത്തത്ഥമേവ.

൩. **സേരേയ്യകം ഗഹേത്വാനാ**തി സിരിസേ ഭവം ജാതിപുപ്ഫം സേരേയ്യം, സേരേയ്യമേവ സേരേയ്യകം, തം സേരേയ്യകം ഗഹേത്വാനാതി സമ്ബന്ധോ. ഭഗവതി പസന്നോ ജാതിസുമനമകുളചമ്പകാദീനി പുപ്ഫാനി പതിട്ഠപേത്വാ പൂജേതും കാലം നത്ഥിതായ തത്ഥ സമ്പത്തം തം സേരേയ്യകം പുപ്ഫം ഗഹേത്വാ പൂജേസിന്തി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

സേരേയ്യകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൨. പുപ്ഫഥൂപിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ഹിമവന്തസ്സാവിദൂരേതിആദികം ആയസ്മതോ പുപ്ഫഥൂപിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വിപസ്സിബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്വാ സകസിപ്പേ നിപ്ഫത്തിം പത്തോ തത്ഥ സാരം അപസ്സന്തോ ഗേഹം പഹായ ഹിമവന്തം പവിസിത്വാ അത്തനാ സഹഗതേഹി പഞ്ചസിസ്സസഹസ്സേഹി സദ്ധിം പഞ്ചാഭിഞ്ഞാ അട്ഠ സമാപത്തിയോ നിബ്ബത്തേത്വാ കുക്കുരനാമപബ്ബതസമീപേ പണ്ണസാലം കാരേത്വാ പടിവസതി. തദാ ബുദ്ധുപ്പാദഭാവം സുത്വാ സിസ്സേഹി സഹ ബുദ്ധസ്സ സന്തികം ഗന്തുകാമോ കേനചി ബ്യാധിനാ പീളിതോ പണ്ണസാലം പവിസിത്വാ സിസ്സസന്തികാ ബുദ്ധസ്സാനുഭാവം ലക്ഖണഞ്ച സുത്വാ പസന്നമാനസോ ഹിമവന്തതോ ചമ്പകാസോകതിലകകേടകാദ്യനേകേ പുപ്ഫേ ആഹരാപേത്വാ ഥൂപം കത്വാ ബുദ്ധം വിയ പൂജേത്വാ കാലം കത്വാ ബ്രഹ്മലോകൂപഗോ

അഹോസി. അഥ തേ സിസ്സാ തസ്സ ആളഹനം കത്വാ ബുദ്ധസന്തികം ഗന്ത്വാ തം പവത്തിം ആരോചേസും. അഥ ഭഗവാ ബുദ്ധചക്ഖുനാ ഓലോകേത്വാ അനാഗതംസഞ്ഞാണേന പാകടീകരണമകാസി. സോ അപരഭാഗേ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ സാവത്ഥിയം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ പുബ്ബവാസനാബലേന സത്ഥരി പസന്നോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൬൦. അഥ സോ അത്തനോ പുബ്ബകുസലം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ഹിമവന്തസ്സാവിദൂരേ**തിആദിമാഹ. തം ഹേട്ഠാ വുത്തത്ഥമേവ. **കുക്കുരോ നാമ പബ്ബതോ**തി പബ്ബതസ്സ സിഖരം കുക്കുരാകാരേന സുനഖാകാരേന സണ്ഠിതത്താ “കുക്കുരപബ്ബതോ”തി സങ്ഖ്യം ഗതോ, തസ്സ സമീപേ പണ്ണസാലം കത്വാ പഞ്ചതാപസസഹസ്സേഹി സഹ വസമാനോതി അത്ഥോ. നയാനുസാരേന സേസം സബ്ബം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

പുപ്ഫഥൂപിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. പായസദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സുവണ്ണവണ്ണോ സമ്ബുദ്ധോതിആദികം ആയസ്മതോ പായസദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം വിഭവസമ്പന്നേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്വാ ഘരാവാസം വസന്തോ ഹത്ഥിഅസ്സധനധഞ്ഞസത്തരതനാദിവിഭവസമ്പന്നോ സദ്ധാസമ്പന്നോ കമ്മഫലം സദ്ദഹിത്വാ സഹസ്സമത്താ സുവണ്ണപാതിയോ കാരേത്വാ തസ്മിം ഖീരപായസസഹസ്സസ്സ പൂരേത്വാ താ സബ്ബാ ഗാഹാപേത്വാ സിമ്ബലിവനം അഗമാസി. തസ്മിം സമയേ വിപസ്സീ ഭഗവാ ഛബ്ബണ്ണരംസിയോ വിസ്സജ്ജേത്വാ ആകാസേ ചങ്കമം മാപേത്വാ ചങ്കമതി. സോ പന സേട്ഠി തം അച്ഛരിയം ദിസ്വാ അതീവ പസന്നോ പാതിയോ ഠപേത്വാ വന്ദിത്വാ ആരോചേസി പടിഗ്ഗഹണായ. അഥ ഭഗവാ അനുകമ്പം ഉപാദായ പടിഗ്ഗഹേസി, പടിഗ്ഗഹേത്വാ ച പന തസ്സ സോമനസ്സുപ്പാദനത്ഥം സഹസ്സമത്തേഹി ഭിക്ഖുസങ്ഘേഹി സദ്ധിം പരിഭുഞ്ജി, തദവസേസം അനേകസഹസ്സഭിക്ഖൂ പരിഭുഞ്ജിംസു. സോ തേന പുഞ്ഞേന സുഗതീസുയേവ സംസരന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ സദ്ധാജാതോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൬൫. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ കുസലം പച്ചവേക്ഖമാനോ തം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **സുവണ്ണവണ്ണോ സമ്ബുദ്ധോ**തിആദിമാഹ. തം ഹേട്ഠാ വുത്തമേവ.

൬൬. **ചങ്കമം സുസമാരൂള്ഹോ**തി ചദിനന്തോ പദവിക്ഖേപം കരോന്തോ കമതി ഗച്ഛതീതി ചങ്കമം, ചങ്കമസ്സ പദവിക്ഖേപസ്സ ആധാരഭൂതപഥവിപദേസോ ചങ്കമം നാമാതി അത്ഥോ, ഏതം ചങ്കമംസു വിസേസേന ആരൂള്ഹോതി സമ്ബന്ധോ. **അമ്ബരേ അനിലായനേ**തി വരീയതി ഛാദിയതി അനേനാതി വരം, ന ബരന്തി അമ്ബരം, സേതവത്ഥസദിസം ആകാസന്തി അത്ഥോ. നത്ഥി നിലീയനം ഗോപനം ഏത്ഥാതി അനിലം, ആ സമന്തതോ യന്തി ഗച്ഛന്തി അനേന ഇദ്ധിമന്തോതി ആയനം, അനിലഞ്ച തം ആയനഞ്ചേതി അനിലായനം, തസ്മിം

അമ്ബരേ അനിലായനേ ചങ്കമം മാപയിന്തി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

പായസദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൪. ഗന്ധോദകിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

നിസജ്ജ പാസാദവരേതിആദികം ആയസ്മതോ ഗന്ധോദകിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ നിബ്ബാനൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വിപസ്സീഭഗവതോ കാലേ സേട്ഠികുലേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്വാ മഹദ്ധനോ മഹാഭോഗോ ദിബ്ബസുഖമനുഭവന്തോ വിയ മനുസ്സസുഖമനുഭവന്തോ ഏകസ്മിം ദിവസേ പാസാദവരേ നിസിന്നോ ഹോതി. തദാ ഭഗവാ സുവണ്ണമഹാമേരു വിയ വീഥിയാ വിചരതി, തം വിചരമാനം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ ഗന്ത്വാ വന്ദിത്വാ സുഗന്ധോദകേന ഭഗവന്തം ഓസിഞ്ചമാനോ പൂജേസി. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ ഘരാവാസേന അനല്ലീനോ സത്ഥു സന്തികേ പബ്ബജിത്വാ കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൩൭. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകുസലം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **നിസജ്ജ പാസാദവരേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **പാസാദോ**തി പസാദം സോമനസ്സം ജനേതി ഉപ്പാദേതീതി പാസാദോ , മാലാകമ്മചിത്തകമ്മസുവണ്ണകമ്മാദ്യനേകവിചിത്തം ദിസ്വാ തത്ഥ പവിട്ഠാനം ജനാനം പസാദം ജനയതീതി അത്ഥോ. പാസാദോ ച സോ പത്ഥേതബ്ബട്ഠേന വരോ ചാതി പാസാദവരോ, തസ്മിം പാസാദവരേ നിസജ്ജ നിസീദിത്വാ വിപസ്സിം ജിനവരം അദ്ദസന്തി സമ്ബന്ധോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

ഗന്ധോദകിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൫. സമ്മുഖാഥവികത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ജായമാനേ വിപസ്സിമ്ഹീതിആദികം ആയസ്മതോ സമ്മുഖാഥവികത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തോ സത്തവസ്സികകാലേയേവ സകസിപ്പേ നിപ്ഫത്തിം പത്തോ ഘരാവാസം സണ്ഠപേത്വാ വസന്തോ വിപസ്സിമ്ഹി ബോധിസത്തേ ഉപ്പന്നേ സബ്ബബുദ്ധാനം ലക്ഖണാനി വേദത്തയേ ദിസ്സമാനാനി താനി രാജപ്പമുഖസ്സ ജനകായസ്സ വിപസ്സീബോധിസത്തസ്സ ലക്ഖണഞ്ച ബുദ്ധഭാവഞ്ച ബ്യാകരിത്വാ ജനാനം മാനസം നിബ്ബാപേസി, അനേകാനി ച ഥുതിവചനാനി നിവേദേസി. സോ തേന കുസലകമ്മേന ഛ കാമാവചരസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ മനുസ്സേസു ച ചക്കവത്തിസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ സദ്ധാജാതോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി. കതകുസലനാമേന **സമ്മുഖാഥവികത്ഥേരോ**തി പാകടോ.

൪൧. സോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ജായമാനേ വിപസ്സിമ്ഹീ**തിആദിമാഹ. **വിപസ്സിമ്ഹി** സമ്മാസമ്ബുദ്ധേ **ജായമാനേ** ഉപ്പജ്ജമാനേ മാതുകുച്ഛിതോ നിക്ഖന്തേ അഹം പാതുഭൂതം **നിമിത്തം** കാരണം ബുദ്ധഭാവസ്സ ഹേതും **ബ്യാകരിം** കഥേസിം, അനേകാനി അച്ഛരിയാനി പാകടാനി അകാസിന്തി അത്ഥോ. സേസം വുത്തനയാനുസാരേന സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

സമ്മുഖാഥവികത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. കുസുമാസനിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

നഗരേ ധഞ്ഞവതിയാതിആദികം ആയസ്മതോ കുസുമാസനിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമജിനവരേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ മഹദ്ധനോ മഹാഭോഗോ തിണ്ണം വേദാനം പാരം ഗതോ ബ്രാഹ്മണസിപ്പേസു കോടിപ്പത്തോ സകപരസമയകുസലോ മാതാപിതരോ പൂജേതുകാമോ പഞ്ച ഉപ്പലകലാപേ അത്തനോ സമീപേ ഠപേത്വാ നിസിന്നോ ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവുതം വിപസ്സിം ഭഗവന്തം ആഗച്ഛന്തം ദിസ്വാ നീലപീതാദിഘനബുദ്ധരസ്മിയോ ച ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ ആസനം പഞ്ഞാപേത്വാ തത്ഥ താനി പുപ്ഫാനി സന്ഥരിത്വാ ഭഗവന്തം തത്ഥ നിസീദാപേത്വാ സകഘരേ മാതു അത്ഥായ പടിയത്താനി സബ്ബാനി ഖാദനീയഭോജനീയാനി ഗഹേത്വാ സപരിവാരം ഭഗവന്തം സഹത്ഥേന സന്തപ്പേന്തോ ഭോജേസി. ഭോജനാവസാനേ ഏകം ഉപ്പലഹത്ഥം അദാസി. തേന സോമനസ്സജാതോ പത്ഥനം അകാസി. ഭഗവാപി അനുമോദനം കത്വാ പക്കാമി. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു ദ്വേ സമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ സാവത്ഥിയം വിഭവസമ്പന്നേ ഏകസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ ഭോഗയസേഹി വഡ്ഢിതോ കാമേസു ആദീനവം ദിസ്വാ ഘരാവാസം പഹായ പബ്ബജിതോ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൯൨. സോ അപരഭാഗേ പുബ്ബേ കതകുസലം പുബ്ബേനിവാസഞാണേന സരിത്വാ സോമനസ്സപ്പത്തോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **നഗരേ ധഞ്ഞവതിയാ**തിആദിമാഹ. ധഞ്ഞാനം പുഞ്ഞവന്താനം ഖത്തിയബ്രാഹ്മണഗഹപതിമഹാസാലാനം അനേകേസം കുലാനം ആകരത്താ ധഞ്ഞവതീ, അഥ വാ മുത്താമണിആദിസത്തരതനാനം സത്തവിധധഞ്ഞാനം ഉപഭോഗപരിഭോഗാനം ആകരത്താ ധഞ്ഞവതീ, അഥ വാ ധഞ്ഞാനം ബുദ്ധപച്ചേകബുദ്ധഖീണാസവാനം വസനട്ഠാനം ആരാമവിഹാരാദീനം ആകരത്താ ധഞ്ഞവതീ, തസ്സാ **ധഞ്ഞവതിയാ**. നഗരന്തി പത്ഥേന്തി ഏത്ഥ ഉപഭോഗപരിഭോഗത്ഥികാ ജനാതി നഗരം, ന ഗച്ഛതീതി വാ നഗം, രാജയുവരാജമഹാമത്താദീനം വസനട്ഠാനം. നഗം രാതി ആദദാതി ഗണ്ഹാതീതി നഗരം, രാജാദീനം വസനട്ഠാനസമൂഹഭൂതം പാകാരപരിഖാദീഹി പരിക്ഖിത്തം പരിച്ഛിന്നട്ഠാനം നഗരം നാമാതി അത്ഥോ. **നഗരേ** യദാ അഹം വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ സന്തികേ ബ്യാകരണം അലഭിം, തദാ തസ്മിം ധഞ്ഞവതിയാ നഗരേ ബ്രാഹ്മണോ അഹോസിന്തി സമ്ബന്ധോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

കുസുമാസനിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൭. ഫലദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

അജ്ഝായകോ മന്തധരോതിആദികം ആയസ്മതോ ഫലദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ അനേകേസു ഭവേസു വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്വാ വേദത്തയാദിസകസിപ്പേസു പാരപ്പത്തോ അനേകേസം ബ്രാഹ്മണസഹസ്സാനിം പാമോക്ഖോ ആചരിയോ സകസിപ്പാനം പരിയോസാനം അദിസ്വാ തത്ഥ ച സാരം അപസ്സന്തോ ഘരാവാസം പഹായ ഇസിപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ ഹിമവന്തസ്സ അവിദൂരേ അസ്സമം കാരേത്വാ സഹ സിസ്സേഹി വാസം കപ്പേസി, തസ്മിം സമയേ പദുമുത്തരോ ഭഗവാ ഭിക്ഖായ ചരമാനോ തസ്സാനുകമ്പായ തം പദേസം സമ്പാപുണി. താപസോ ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ അത്തനോ അത്ഥായ പുടകേ നിക്ഖിപിത്വാ രുക്ഖഗ്ഗേ ലഗ്ഗിതാനി മധുരാനി പദുമഫലാനി മധുനാ സഹ അദാസി. ഭഗവാ തസ്സ സോമനസ്സുപ്പാദനത്ഥം പസ്സന്തസ്സേവ പരിഭുഞ്ജിത്വാ ആകാസേ ഠിതോ ഫലദാനാനിസംസം കഥേത്വാ പക്കാമി.

൭൫. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ വിഭവസമ്പന്നേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ സത്തവസ്സികോയേവ അരഹത്തം പത്വാ പുബ്ബേ കതകുസലകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **അജ്ഝായകോ മന്തധരോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ അജ്ഝേതി ചിന്തേതീതി അജ്ഝായി, അജ്ഝായിയേവ അജ്ഝായകോ. ഏത്ഥ ഹി അകാരോ ''പടിസേധേ വുദ്ധിതബ്ഭാവേ...പേ॰... അകാരോ വിരഹപ്പകേ''തി ഏവം വുത്തേസു ദസസു അത്ഥേസു തബ്ഭാവേ വത്തതി. സിസ്സാനം സവനധാരണാദിവസേന ഹിതം അജ്ഝേതി ചിന്തേതി സജ്ഝായം കരോതീതി **അജ്ഝായകോ,** ചിന്തകോതി അത്ഥോ. ആചരിയസ്സ സന്തികേ ഉഗ്ഗഹിതം സബ്ബം മന്തം മനേന ധാരേതി പവത്തേതീതി **മന്തധരോ. തിണ്ണം വേദാന പാരഗൂ**തി വേദം വുച്ചതി ഞാണം, വേദേന വേദിതബ്ബാ ബുജ്ഝിതബ്ബാതി വേദാ, ഇരുവേദയജുവേദസാമവേദസങ്ഖാതാ തയോ ഗന്ഥാ, തേസം വേദാനം പാരം പരിയോസാനം കോടിം ഗതോ പത്തോതി പാരഗൂ. സേസം പാകടമേവാതി

ഫലദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൮. ഞാണസഞ്ഞികത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പബ്ബതേ ഹിമവന്തമ്ഹീതിആദികം ആയസ്മതോ ഞാണസഞ്ഞികത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തസ്മിം തസ്മിം ഉപ്പന്നുപ്പന്നേ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ ഘരാവാസം പഹായ താപസപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ ഹിമവന്തസ്സ അവിദൂരേ പബ്ബതന്തരേ പണ്ണസാലം കാരേത്വാ പഞ്ചാഭിഞ്ഞാഅട്ഠസമാപത്തിയോ നിബ്ബത്തേത്വാ വസന്തോ ഏകദിവസം പരിസുദ്ധം പണ്ഡരം പുലിനതലം ദിസ്വാ ''ഈദിസാ പരിസുദ്ധാ ബുദ്ധാ, ഈദിസംവ പരിസുദ്ധം ബുദ്ധഞാണ''ന്തി ബുദ്ധഞ്ച തസ്സ ഞാണഞ്ച അനുസ്സരി ഥോമേസി ച.

൮൪. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്വാ സാസനേ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹത്തം പത്തോ പുബ്ബേ കതപുഞ്ഞം അനുസ്സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ "പബ്ബതേ ഹിമവന്തമ്ഹീ"തിആദിമാഹ. **പുലിനം സോഭനം ദിസ്വാ**തി പരിപുണ്ണകതം വിയ പുലാകാരേന പരിസോധിതാകാരേന പവത്തം ഠിതന്തി പുലിനം, സോഭനം വാലുകം ദിസ്വാ സേട്ഠം ബുദ്ധം അനുസ്സരിന്തി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

ഞാണസഞ്ഞികത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. ഗണ്ഠിപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സുവണ്ണവണ്ണോ സമ്ബുദ്ധോതിആദികം ആയസ്മതോ ഗണ്ഠിപുപ്ഫിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ അനേകാസു ജാതീസു കതപുഞ്ഞസഞ്ചയോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ ഉപഭോഗപരിഭോഗേഹി അനൂനോ ഏകദിവസം വിപസ്സിം ഭഗവന്തം സഗണം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ ലാജാപഞ്ചമേഹി പുപ്ഫേഹി പൂജേസി. സോ തേനേവ ചിത്തപ്പസാദേന യാവതായുകം ഠത്വാ തതോ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തോ ദിബ്ബസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ അപരഭാഗേ മനുസ്സേസു മനുസ്സസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ സദ്ധാജാതോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹത്തം പാപുണി.

൯൫. സോ ഏകദിവസം പുബ്ബേ കതപുഞ്ഞം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ "ഇമിനാ കുസലേനാഹം നിബ്ബാനം പത്തോ"തി പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **സുവണ്ണവണ്ണോ സമ്ബുദ്ധോ**തിആദിമാഹ. തം സബ്ബം ഹേട്ഠാ വുത്തനയത്താ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ഗണ്ഠിപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൧൦. പദുമപൂജകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ഹിമവന്തസ്സാവിദൂരേതിആദികം ആയസ്മതോ പദുമപൂജകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്വാ സകസിപ്പേ നിപ്ഫത്തിം പത്വാ തത്ഥ സാരം അപസ്സന്തോ ബുദ്ധുപ്പത്തിതോ പുരേതരം ഉപ്പന്നത്താ ഓവാദാനുസാസനം അലഭിത്വാ ഘരാവാസം പഹായ ഇസിപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ ഹിമവന്തസ്സ അവിദൂരേ ഗോതമകം നാമ പബ്ബതം നിസ്സായ അസ്സമം കാരേത്വാ പഞ്ചാഭിഞ്ഞാ അട്ഠ സമാപത്തിയോ നിബ്ബത്തേത്വാ ഝാനസുഖേനേവ വിഹാസി. തദാ പദുമുത്തരോ ഭഗവാ ബുദ്ധോ ഹുത്വാ സത്തേ സംസാരതോ ഉദ്ധരന്തോ തസ്സാനുകമ്പായ ഹിമവന്തം അഗമാസി. താപസോ ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ സകസിസ്സേ സമാനേത്വാ തേഹി പദുമപുപ്ഫാനി ആഹരാപേത്വാ പൂജേസി. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ സാവത്ഥിയം

കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ സദ്ധോ പസന്നോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൯൭. സോ അത്തനോ പുഞ്ഞകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ഹിമവന്തസ്സാവിദൂരേ**തിആദിമാഹ. **ഗോതമോ നാമ പബ്ബതോ**തി അനേകേസം യക്ഖദേവതാനം ആവാസഭാവേന അധിട്ഠാനവസേന ഗോതമസ്സ ഭവനത്താ ഗോതമോതി പാകടോ അഹോസി. പവത്തതി തിട്ഠതീതി പബ്ബതോ. **നാഗരുക്ഖേഹി സഞ്ഛന്നോ**തി രുഹതി തിട്ഠതീതി രുക്ഖോ. അഥ വാ പഥവിം ഖനന്തോ ഉദ്ധം രുഹതീതി രുക്ഖോ, നാനാ അനേകപ്പകാരാ ചമ്പകകപ്പൂരനാഗഅഗരുചന്ദനാദയോ രുക്ഖാതി നാനാരുക്ഖാ, തേഹി നാനാരുക്ഖേഹി സഞ്ഛന്നോ പരികിണ്ണോ ഗോതമോ പബ്ബതോതി സമ്ബന്ധോ. **മഹാഭൂതഗണാലയോ**തി ഭവന്തി ജായന്തി ഉപ്പജ്ജന്തി വഡ്ഢന്തി ചാതി ഭൂതാ, മഹന്താ ച തേ ഭൂതാ ചാതി മഹാഭൂതാ, മഹാഭൂതാനം ഗണോ സമൂഹോതി മഹാഭൂതഗണോ, മഹാഭൂതഗണസ്സ ആലയോ പതിട്ഠാതി മഹാഭൂതഗണാലയോ.

൯൮. **വേമജ്ഝമ്ഹി ച തസ്സാസീ**തി തസ്സ ഗോതമസ്സ പബ്ബതസ്സ വേമജ്ഝേ അബ്ഭന്തരേ അസ്സമോ അഭിനിമ്മിതോ നിപ്ഫാദിതോ കതോതി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനമേവാതി.

പദുമപൂജകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

ഥേരസമവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൫൮. സോഭിതവഗ്ഗോ

൧. സോഭിതത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോതിആദികം ആയസ്മതോ സോഭിതത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ ഘരാവാസം സണ്ഠപേത്വാ ഏകദിവസം സത്ഥാരാ ധമ്മേ ദേസിയമാനേ സോമനസ്സേന പസന്നമാനസോ നാനപ്പകാരേഹി ഥോമേസി. സോ തേനേവ സോമനസ്സേന കാലം കത്വാ ദേവേസു നിബ്ബത്തോ തത്ഥ ദിബ്ബസുഖം അനുഭവിത്വാ മനുസ്സേസു ച മനുസ്സസുഖം അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ സാവത്ഥിയം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ സത്തവസ്സികോവ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ ഛളഭിഞ്ഞോ അരഹാ അഹോസി.

൨. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോ**തിആദിമാഹ. തം സബ്ബം ഹേട്ഠാ വുത്തനയത്താ സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

സോഭിതത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൨. സുദസ്സനത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

വിത്ഥതായ നദീതീരേതിആദികം ആയസ്മതോ സുദസ്സനത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമജിനവരേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ കതപുഞ്ഞൂപചയോ സിഖിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ ഘരാവാസം സണ്ഠപേത്വാ വസന്തോ വിത്ഥതായ നാമ ഗങ്ഗായ സമീപേ പിലക്ഖുഫലിതം പരിയേസന്തോ തസ്സാ തീരേ നിസിന്നം ജലമാനഅഗ്ഗിസിഖം ഇവ സിഖിം സമ്മാസമ്ബുദ്ധം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ കേതകീപുപ്ഫം വണ്ടേനേവ ഛിന്ദിത്വാ പൂജേന്തോ ഏവമാഹ - ''ഭന്തേ, യേന ഞാണേന ത്വം ഏവം മഹാനുഭാവോ സബ്ബഞ്ഞുബുദ്ധോ ജാതോ, തം ഞാണം അഹം പൂജേമീ''തി. അഥ ഭഗവാ അനുമോദനമകാസി. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു ജാതോ ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ സത്ഥരി പസന്നോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൭൦. സോ അത്തനോ കതകുസലം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **വിത്ഥതായ നദീതീരേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **വിത്ഥതായാ**തി വിത്ഥരതി പത്ഥരതി വിത്ഥിണ്ണാ ഹോതീതി വിത്ഥതാ, നദന്തി സദ്ദം കരോന്തി ഇതാ ഗതാ പവത്താതി നദീ, നദിം തരന്താ ഏതം പത്വാ തിണ്ണാ നാമ ഹോന്തീതി തീരം, തസ്സാ വിത്ഥതായ നദിയാ തീരേ തീരസമീപേതി അത്ഥോ. **കേതകിം പുപ്ഫിതം ദിസ്വാ**തി കുച്ഛിതാകാരേന ഗണ്ഹന്താനം ഹത്ഥം കണ്ഡകോ ഛിന്ദതി വിജ്ഝതീതി കേതം, കേതസ്സ ഏസാ കേതകീപുപ്ഫം, തം ദിസ്വാ വണ്ടം ഛിന്ദിത്വാതി സമ്ബന്ധോ.

൧൧. **സിഖിനോ ലോകബന്ധുനോ**തി സിഖീ വുച്ചതി അഗ്ഗി, സിഖീസദിസാ നീലപീതാദിഭേദാ ജലമാനാ ഛബ്ബണ്ണഘനരംസിയോ യസ്സ സോ സിഖീ, ലോകസ്സ സകലലോകത്തയസ്സ ബന്ധു ഞാതകോതി ലോകബന്ധു, തസ്സ സിഖിനോ ലോകബന്ധുനോ കേതകീപുപ്ഫം വണ്ടേ ഛിന്ദിത്വാ പൂജേസിന്തി സമ്ബന്ധോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

സുദസ്സനത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൩. ചന്ദനപൂജനകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ചന്ദഭാഗാനദീതീരേതിആദികം ആയസ്മതോ ചന്ദനപൂജനകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ അത്ഥദസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഹിമവന്തേ ചന്ദഭാഗാനദിയാ സമീപേ കിന്നരയോനിയം നിബ്ബത്തോ പുപ്ഫഭക്ഖോ പുപ്ഫനിവസനോ ചന്ദനഅഗരുആദീസു ഗന്ധവിഭൂസിതോ ഹിമവന്തേ ഭുമ്മദേവതാ വിയ ഉയ്യാനകീളജലകീളാദിഅനേകസുഖം അനുഭവന്തോ വാസം കപ്പേസി. തദാ അത്ഥദസ്സീ ഭഗവാ തസ്സാനുകമ്പായ ഹിമവന്തം ഗന്ത്വാ ആകാസതോ ഓരുയ്ഹ സങ്ഘാടിം പഞ്ഞാപേത്വാ നിസീദി. സോ കിന്നരോ തം ഭഗവന്തം വിജ്ജോതമാനം തത്ഥ നിസിന്നം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ സുഗന്ധചന്ദനേന പൂജേസി. തസ്സ ഭഗവാ അനുമോദനം അകാസി.

൧൭. സോ തേന പുഞ്ഞേന തേന സോമനസ്സേന യാവതായുകം ഠത്വാ തതോ ചുതോ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തോ അപരാപരം ഛ കാമാവചരസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ മനുസ്സേസു ചക്കവത്തിരജ്ജപദേസരജ്ജസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹത്തം പത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ചന്ദഭാഗാനദീതീരേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ ചന്ദം മനം രുചിം അജ്ഝാസയം ഞത്വാ വിയ ജാതോതി ചന്ദോ. ചന്ദമണ്ഡലേന പസന്നനിമ്മലോദകേന ഉഭോസു പസ്സേസു മുത്താദലസദിസസന്ഥരധവലപുലിനതലേന ച സമന്നാഗതത്താ ചന്ദേന ഭാഗാ സദിസാതി ചന്ദഭാഗാ, തസ്സാ ചന്ദഭാഗായ നദിയാ തീരേ സമീപേതി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബം ഹേട്ഠാ വുത്തനയത്താ സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

ചന്ദനപൂജനകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

അട്ഠമഭാണവാരവണ്ണനാ സമത്താ.

൪. പുപ്ഫച്ഛദനിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സുനന്ദോ നാമ നാമേനാതിആദികം ആയസ്മതോ പുപ്ഫച്ഛദനിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ അനേകേസു ഭവേസു വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്വാ സകസിപ്പേസു നിപ്ഫത്തിം പത്തോ മഹാഭോഗോ മഹായസോ ദാനാഭിരതോ അഹോസി. ഏകദിവസം സോ ''സകലജമ്ബുദീപേ ഇമേ യാചകാ നാമ 'അഹം ദാനം ന ലദ്ധോസ്മീ'തി

വത്തും മാ ലഭന്തൂ”തി മഹാദാനം സജ്ജേസി. തദാ പദുമുത്തരോ ഭഗവാ സപരിവാരോ ആകാസേന ഗച്ഛതി. ബ്രാഹ്മണോ തം ദിസ്വാ പസന്നചിത്തോ സകസിസ്സേ പക്കോസാപേത്വാ പുപ്ഫാനി ആഹരാപേത്വാ ആകാസേ ഉക്ഖിപിത്വാ പൂജേസി. താനി സകലനഗരം ഛാദേത്വാ സത്ത ദിവസാനി അട്ഠംസു.

൮൩. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന ദേവമനുസ്സേസു സുഖം അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ സാവത്ഥിയം ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ സദ്ധാജാതോ പബ്ബജിത്വാ ഖുരഗ്ഗേയേവ അരഹത്തം പത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **സുനന്ദോ നാമ നാമേനാ**തിആദിമാഹ. തം ഹേട്ഠാ വുത്തനയത്താ സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

പുപ്ഫച്ഛദനിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൭. രഹോസഞ്ഞകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ഹിമവന്തസ്സാവിദൂരേതിആദികം ആയസ്മതോ രഹോസഞ്ഞകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ ഏകസ്മിം ബുദ്ധസുഞ്ഞകാലേ മജ്ഝിമദേസേ ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സകസിപ്പേസു നിപ്ഫത്തിം പത്വാ തത്ഥ സാരം അപസ്സന്തോ കേവലം ഉദരം പൂരേത്വാ കോധമദമാനാദയോ അകുസലേയേവ ദിസ്വാ ഘരാവാസം പഹായ ഹിമവന്തം പവിസിത്വാ ഇസിപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ അനേകതാപസസതപരിവാരോ വസഭപബ്ബതസമീപേ അസ്സമം മാപേത്വാ തീണി വസ്സസഹസ്സാനി ഹിമവന്തേയേവ വസമാനോ “അഹം ഏത്തകാനം സിസ്സാനം ആചരിയോതി സമ്മതോ ഗരുട്ഠാനിയോ ഗരുകാതബ്ബോ വന്ദനീയോ, ആചരിയോ മേ നത്ഥീ”തി ദോമനസ്സപ്പത്തോ തേ സബ്ബേ സിസ്സേ സന്നിപാതേത്വാ ബുദ്ധാനം അഭാവേ നിബ്ബാനാധിഗമാഭാവം പകാസേത്വാ സയം ഏകകോ രഹോ വിവേകട്ഠാനേവ നിസിന്നോ ബുദ്ധസ്സ സമ്മുഖാ നിസിന്നോ വിയ ബുദ്ധസഞ്ഞം മനസി കരിത്വാ ബുദ്ധാരമ്മണം പീതിം ഉപ്പാദേത്വാ സാലായം പല്ലങ്കം ആഭുജിത്വാ നിസിന്നോ കാലം കത്വാ ബ്രഹ്മലോകേ നിബ്ബത്തി.

൯൪. സോ തത്ഥ ഝാനസുഖേന ചിരം വസിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ കാമേസു അനല്ലീനോ സത്തവസ്സികോ പബ്ബജിത്വാ ഖുരഗ്ഗേയേവ അരഹത്തം പത്വാ ഛളഭിഞ്ഞോ ഹുത്വാ പുബ്ബേനിവാസഞാണേന അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സഞ്ജാതസോമനസ്സോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ഹിമവന്തസ്സാവിദൂരേ**തിആദിമാഹ. **വസഭോ നാമ പബ്ബതോ**തി ഹിമവന്തപബ്ബതം വിനാ സേസപബ്ബതാനം ഉച്ചതരഭാവേന സേട്ഠതരഭാവേന വസഭോതി സങ്ഖം ഗതോ പബ്ബതോതി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

രഹോസഞ്ഞകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൮. ചമ്പകപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

കണികാരംവ ജോതന്തന്തിആദികം ആയസ്മതോ ചമ്പകപുപ്ഫിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വേസ്സഭുസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ സകസിപ്പേസു നിപ്ഫത്തിം പത്വാ തത്ഥ സാരം അപസ്സന്തോ ഘരാവാസം പഹായ താപസപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ വനന്തരേ വസന്തോ വേസ്സഭും ഭഗവന്തം ഉദ്ദിസ്സ സിസ്സേഹി ആനീതേഹി ചമ്പകപുപ്ഫേഹി പൂജേസി. ഭഗവാ അനുമോദനം അകാസി. സോ തേനേവ കുസലേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പാപുണിത്വാ പുബ്ബവാസനാബലേന ഘരാവാസേ അനല്ലീനോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൪൧. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബപുഞ്ഞകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **കണികാരംവ ജോതന്ത**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **കണികാര**ന്തി സകലപത്തപലാസാനി പരിഭജ്ജ പാതേത്വാ പുപ്ഫഗഹണസമയേ കണ്ണികാബദ്ധോ ഹുത്വാ പുപ്ഫമകുളാനം ഗഹണതോ കണ്ണികാകാരേന പകതോതി കണികാരോ, ''കണ്ണികാരോ''തി വത്തബ്ബേ നിരുത്തിനയേന ഏകസ്സ പുബ്ബ ണ-കാരസ്സ ലോപം കത്വാ ''കണികാര''ന്തി വുത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം. തം പുപ്ഫിതം കണികാരരുക്ഖം ഇവ ജോതന്തം ബുദ്ധം അദ്ദസന്തി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ചമ്പകപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൭. അത്ഥസന്ദസ്സകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

വിസാലമാളേ ആസീനോതിആദികം ആയസ്മതോ അത്ഥസന്ദസ്സകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ അനേകേസു അത്തഭാവേസു കതപുഞ്ഞൂപചയോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സകസിപ്പേസു നിപ്ഫത്തിം പത്തോ തത്ഥ സാരം അപസ്സന്തോ ഗേഹം പഹായ ഹിമവന്തം ഗന്ത്വാ രമണീയേ ഠാനേ പണ്ണസാലം കത്വാ പടിവസതി, തദാ സത്താനുകമ്പായ ഹിമവന്തമാഗതം പദുമുത്തരഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ പഞ്ചങ്ഗസമന്നാഗതോ വന്ദിത്വാ ഥുതിവചനേഹി ഥോമേസി. സോ തേന പുഞ്ഞേന യാവതായുകം കത്വാ കാലങ്കത്വാ ബ്രഹ്മലോകൂപഗോ അഹോസി. സോ അപരഭാഗേ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ പടിലദ്ധസദ്ധോ പബ്ബജിത്വാ അരഹത്തം പാപുണി.

൪൭. സോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **വിസാലമാളേ ആസീനോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **വിസാലമാളേ**തി വിസാലം പത്ഥടം വിത്ഥിണ്ണം മഹന്തം മാളം വിസാലമാളം, തസ്മിം വിസാലമാളേ **ആസീനോ** നിസിന്നോ അഹം ലോകനായകം അദ്ദസന്തി സമ്ബന്ധോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

അത്ഥസന്ദസ്സകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൮. ഏകപസാദനിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

നാരദോ ഇതി മേ നാമന്തിആദികം ആയസ്മതോ ഏകപസാദനിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ അനേകാസു ജാതീസു കതകുസലോ അത്ഥദസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തോ കേസവോതി പാകടോ ഹുത്വാ വിഞ്ഞുതം പത്വാ ഘരാവാസം പഹായ പബ്ബജിത്വാ വസന്തോ ഏകദിവസം സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ പസന്നമാനസോ അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ അതിവിയ പീതിസോമനസ്സജാതോ പക്കാമി. സോ യാവതായുകം ഠത്വാ തേനേവ സോമനസ്സേന കാലം കത്വാ ദേവേസു നിബ്ബത്തോ തത്ഥ ദിബ്ബസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ മനുസ്സേസു ഉപ്പന്നോ തത്ഥ സമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ അഞ്ഞതരസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ സത്ഥരി പസീദിത്വാ പബ്ബജിതോ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൧൭. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ കതകുസലകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **നാരദോ ഇതി മേ നാമ**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **നാരദോ**തി ജാതിവസേന സുദ്ധസരീരത്താ നത്ഥി രജോ ധൂലി മലം ഏതസ്സാതി നാരദോ, ജ-കാരസ്സ ദ-കാരം കത്വാ നാരദോതി കുലദത്തികം നാമം. **കേസവോ**തി കിസവച്ഛഗോത്തേ ജാതത്താ കേസവോ നാരദകേസവോ ഇതി മം ജനാ **വിദൂ** ജാനന്തീതി അത്ഥോ. സേസം പാകടമേവാതി.

ഏകപസാദനിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. സാലപുപ്ഫദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

മിഗരാജാ തദാ ആസിന്തിആദികം ആയസ്മതോ സാലപുപ്ഫദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ കതകുസലസഞ്ചയോ കേനചി കമ്മച്ഛിദ്ദേന ഹിമവന്തേ സീഹയോനിയം നിബ്ബത്തോ അനേകസീഹപരിവാരോ വിഹാസി. തദാ സിഖീ ഭഗവാ തസ്സാനുകമ്പായ ഹിമവന്തം അഗമാസി. സീഹോ തം ഉപഗതം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ സാഖാഭങ്ഗേന സകണ്ണികസാലപുപ്ഫം ഗഹേത്വാ പൂജേസി. ഭഗവാ തസ്സ അനുമോദനം അകാസി.

൩൦. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്വാ സത്ഥരി പസന്നോ പബ്ബജിത്വാ അരഹത്തം പത്തോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **മിഗരാജാ തദാ ആസി**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ മരണം ഗച്ഛന്തീതി മിഗാ, അഥ വാ ഘാസം മഗ്ഗന്തി ഗവേസന്തീതി മിഗാ, മിഗാനം രാജാ മിഗരാജാ. സകലചതുപ്പദാനം രാജഭാവേ സതിപി ഗാഥാബന്ധസുഖത്ഥം മിഗേ ആദിം കത്വാ മിഗരാജാതി വുത്തം. യദാ ഭഗവന്തം ദിസ്വാ സപുപ്ഫം സാലസാഖം ഭഞ്ജിത്വാ പൂജേസിം, തദാ അഹം മിഗരാജാ അഹോസിന്തി അത്ഥോ.

൩൨. **സകോസം പുപ്ഫമാഹരി**ന്തി സകണ്ണികം സാലപുപ്ഫം ആഹരിം പൂജേസിന്തി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

സാലപുപ്ഫദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൧൦. പിയാലഫലദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പരോധകോ തദാ ആസിന്തിആദികം ആയസ്മതോ പിയാലഫലദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സിഖിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ നേസാദകുലേ നിബ്ബത്തോ ഹിമവന്തേ ഏകസ്മിം പബ്ഭാരേ മിഗേ വധിത്വാ ജീവികം കപ്പേത്വാ വസതി. തസ്മിം കാലേ തത്ഥ ഗതം സിഖിം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ സായം പാതം നമസ്സമാനോ കഞ്ചി ദേയ്യധമ്മം അപസ്സന്തോ മധുരാനി പിയാലഫലാനി ഉച്ചിനിത്വാ അദാസി. ഭഗവാ താനി പരിഭുഞ്ജി. സോ നേസാദോ ബുദ്ധാരമ്മണായ പീതിയാ നിരന്തരം ഫുട്ഠസരീരോ പാപകമ്മേ വിരത്തചിത്തോ മൂലഫലാഹാരോ നചിരസ്സേവ കാലം കത്വാ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തി.

൯൯. സോ തത്ഥ ദിബ്ബസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ മനുസ്സേസു ച അനേകവിധസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഗഹപതികുലേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ ഘരാവാസം സണ്ഠപേത്വാ തത്ഥ അനഭിരതോ ഗേഹം പഹായ സത്ഥു സന്തികേ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹത്തം പത്തോ അത്തനോ കതഫലദാനകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പരോധകോ തദാ ആസി**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ യദാ അഹം പിയാലഫലം ദത്വാ ചിത്തം പസാദേസിം, തദാ അഹം പരോധകോ ആസിന്തി സമ്ബന്ധോ. **പരോധകോ**തി പരസത്തരോധകോ വിഹേസകോ. ''പരരോധകോ''തി വത്തബ്ബേ പുബ്ബസ്സ ര-കാരസ്സ ലോപം കത്വാ ''പരോധകോ''തി വുത്തം.

൧൦൦. **പരിചാരിം വിനായക**ന്തി തം നിബ്ബാനപാപകം സത്ഥാരം, ''ഭന്തേ , ഇമം ഫലം പരിഭുഞ്ജഥാ''തി പവാരിം നിമന്തേസിം ആരാധേസിന്തി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

പിയാലഫലദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

ചുദ്ദസമവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൧൭. ഛത്തവഗ്ഗോ

൧. അതിഛത്തിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പരിനിബ്ബുതേ ഭഗവതീതിആദികം ആയസ്മതോ അതിഛത്തിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ അത്ഥദസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ ധരമാനസ്സ ഭഗവതോ അദിട്ഠത്താ പരിനിബ്ബുതകാലേ "അഹോ മമ പരിഹാനീ"തി ചിന്തേത്വാ "മമ ജാതിം സഫലം കരിസ്സാമീ"തി കതസന്നിട്ഠാനോ ഛത്താധിഛത്തം കാരേത്വാ തസ്സ ഭഗവതോ സരീരധാതും നിഹിതധാതുഗബ്ഭം പൂജേസി. അപരഭാഗേ പുപ്ഫച്ഛത്തം കാരേത്വാ തമേവ ധാതുഗബ്ഭം പൂജേസി. സോ തേനേവ പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഗഹപതികുലേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ സത്ഥരി പസന്നോ പബ്ബജിത്വാ കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ വായമന്തോ നചിരസ്സേവ അരഹത്തം പാപുണി.

൧. സോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പരിനിബ്ബുതേ ഭഗവതീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ഛത്താതിഛത്ത**ന്തി ഛാദിയതി സംവരിയതി ആതപാദിന്തി ഛത്തം, ഛത്തസ്സ അതിഛത്തം ഛത്തസ്സ ഉപരി കതഛത്തം ഛത്താതിഛത്തം, ഛത്തസ്സ ഉപരൂപരി ഛത്തന്തി അത്ഥോ. **ഥൂപമ്ഹി അഭിരോപയി**ന്തി ഥൂപിയതി രാസികരീയതീതി ഥൂപോ, അഥ വാ ഥൂപതി ഥിരഭാവേന വുദ്ധിം വിരൂള്ഹിം വേപുല്ലം ആപജ്ജമാനോ പതിട്ഠാതീതി ഥൂപോ, തസ്മിം ഥൂപമ്ഹി മയാ കാരിതം ഛത്തം ഉപരൂപരി ഠപനവസേന അഭി വിസേസേന ആരോപയിം പൂജേസിന്തി അത്ഥോ.

൨. **പുപ്ഫച്ഛദനം കത്വാനാ**തി വികസിതേഹി സുഗന്ധേഹി അനേകേഹി പുപ്ഫേഹി ഛദനം ഛത്തുപരി വിതാനം കത്വാ പൂജേസിന്തി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

അതിഛത്തിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൨. ഥമ്ഭാരോപകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

നിബ്ബുതേ ലോകനാഥമ്ഹീതിആദികം ആയസ്മതോ ഥമ്ഭാരോപകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ ധമ്മദസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ സദ്ധോ പസന്നോ പരിനിബ്ബുതേ ഭഗവതി തസ്സ ഭഗവതോ ധാതുഗബ്ഭമാളകേ ഥമ്ഭം നിഖനിത്വാ ധജം ആരോപേസി. ബഹൂനി ജാതിസുമനപുപ്ഫാനി ഗന്ഥിത്വാ നിസ്സേണിയാ ആരോഹിത്വാ പൂജേസി.

൩. സോ യാവതായുകം ഠത്വാ കാലം കത്വാ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ സബ്ബത്ഥ പൂജിതോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ ദഹരകാലതോ പഭുതി പൂജനീയോ സാസനേ ബദ്ധസദ്ധോ പബ്ബജിത്വാ സഹ പടിസമ്ഭിദാഹി അരഹത്തം പത്തോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **നിബ്ബുതേ ലോകനാഥമ്ഹീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **നിബ്ബുതേ ലോകനാഥമ്ഹീ**തി സകലലോകസ്സ നാഥേ പധാനഭൂതേ പടിസരണേ ച സത്ഥരി ഖന്ധപരിനിബ്ബാനേന നിബ്ബുതേ നിബ്ബുതദീപസിഖാ വിയ അദസ്സനം ഗതേതി അത്ഥോ. **ധമ്മദസ്സീനരാസഭേ**തി ചതുസച്ചധമ്മം പസ്സതീതി ധമ്മദസ്സീ, അഥ വാ സതിപട്ഠാനാദികേ സത്തതിംസബോധിപക്ഖിയധമ്മേ ദസ്സനസീലോ പസ്സനസീലോതി ധമ്മദസ്സീ, നരാനം ആസഭോ പവരോ ഉത്തമോതി നരാസഭോ, ധമ്മദസ്സീ ച സോ നരാസഭോ ചേതി ധമ്മദസ്സീനരാസഭോ, തസ്മിം ധമ്മദസ്സീനരാസഭേ. **ആരോപേസിം ധജം ഥമ്ഭ**ന്തി ചേതിയമാളകേ ഥമ്ഭം നിഖനിത്വാ തത്ഥ ധജം ആരോപേസിം ബന്ധിത്വാ ഠപേസിന്തി അത്ഥോ.

൯. നിസ്സേണിം മാപയിത്വാനാതി നിസ്സായ തം ഇണന്തി ഗച്ഛന്തി ആരോഹന്തി ഉപരീതി നിസ്സേണി, തം നിസ്സേണിം മാപയിത്വാ കാരേത്വാ ബന്ധിത്വാ ഥൂപസേട്ഠം സമാരുഹിന്തി സമ്ബന്ധോ. **ജാതിപുപ്ഫം ഗഹേത്വാനാ**തി ജായമാനമേവ ജനാനം സുന്ദരം മനം കരോതീതി ജാതിസുമനം, ജാതിസുമനമേവ പുപ്ഫം ''ജാതിസുമനപുപ്ഫ''ന്തി വത്തബ്ബേ ഗാഥാബന്ധസുഖത്ഥം സുമനസദ്ദസ്സ ലോപം കത്വാ ''ജാതിപുപ്ഫ''ന്തി വുത്തം, തം ജാതിസുമനപുപ്ഫം ഗഹേത്വാ ഗന്ഥിത്വാ ഥൂപമ്ഹി ആരോപയിം, ആരോപേത്വാ പൂജേസിന്തി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

ധമ്മാരോപകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൩. വേദികാരകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

നിബ്ബുതേ ലോകനാഥമ്ഹീതിആദികം ആയസ്മതോ വേദികാരകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമജിനവരേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പിയദസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ വിഭവസമ്പന്നേ ഏകസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്വാ ഘരാവാസം സണ്ഠപേത്വാ നിബ്ബുതേ സത്ഥരി പസന്നോ തസ്സ ചേതിയേ വലയം കാരേസി, സത്തഹി രതനേഹി പരിപൂരേത്വാ മഹാപൂജം കാരേസി. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ അനേകേസു ജാതിസതസഹസ്സേസു പൂജനീയോ മഹദ്ധനോ മഹാഭോഗോ ഉഭയസുഖം അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഭവസമ്പന്നോ പബ്ബജിത്വാ വായമന്തോ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൧. സോ ഏകദിവസം അത്തനോ പുബ്ബേ കതകുസലം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **നിബ്ബുതേ ലോകനാഥമ്ഹീ**തിആദിമാഹ. തം ഹേട്ഠാ വുത്തത്ഥമേവ. **പിയദസ്സീനരുത്തമേ**തി പിയം സോമനസ്സാകാരം ദസ്സനം യസ്സ സോ പിയദസ്സീ,
ആരോഹപരിണാഹദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണഅസീതാനുബ്യഞ്ജനബ്യാമപ്പഭാമണ്ഡലേഹി സാധു മഹാജനപ്പസാദം ജനയനാകാരദസ്സനോതി അത്ഥോ. നരാനം ഉത്തമോതി നരുത്തമോ, പിയദസ്സീ ച സോ നരുത്തമോ ചേതി പിയദസ്സീനരുത്തമോ, തസ്മിം പിയദസ്സീനരുത്തമേ നിബ്ബുതേ ധാതുഗബ്ഭമ്ഹി മുത്തവേദിം അഹം അകാസിന്തി സമ്ബന്ധോ. പുപ്ഫാധാരത്ഥായ പരിയോസാനേ വേദികാവലയം അകാസിന്തി അത്ഥോ.

൧൧. മണീഹി പരിവാരേത്വാതി മണതി ജോതതി പഭാസതീതി മണി, അഥ വാ ജനാനം മനം പൂരേന്തോ സോമനസ്സം കരോന്തോ ഇതോ ഗതോ പവത്തോതി മണി, ജാതിരങ്ഗമണിവേളുരിയമണിആദീഹി അനേകേഹി മണീഹി കതവേദികാവലയം പരിവാരേത്വാ ഉത്തമം മഹാപൂജം അകാസിന്തി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

വേദികാരകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

ർ. സപരിവാരിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോതിആദികം ആയസ്മതോ സപരിവാരിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ അനേകാസു ജാതീസു വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ മഹദ്ധനോ മഹാഭോഗോ അഹോസി. അഥ പദുമുത്തരേ ഭഗവതി പരിനിബ്ബുതേ മഹാജനോ തസ്സ ധാതും നിദഹിത്വാ മഹന്തം ചേതിയം കാരേത്വാ പൂജേസി. തസ്മിം കാലേ അയം ഉപാസകോ തസ്സുപരി ചന്ദനസാരേന ചേതിയഘരം കരിത്വാ മഹാപൂജം അകാസി. സോ തേനേവ പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ കുസലം കത്വാ സദ്ധായ സാസനേ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൧൭-൧൮. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ഓമത്ത**ന്തി ലാമകഭാവം നീചഭാവം ദുക്ഖിതഭാവം വാ ന പസ്സാമി ന ജാനാമി, ന ദിട്ഠപുബ്ബോ മയാ നീചഭാവോതി അത്ഥോ. സേസം പാകടമേവാതി.

സപരിവാരിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൭. ഉമാപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

നിബ്ബുതേ ലോകമഹിതേതിആദികം ആയസ്മതോ ഉമാപുപ്ഫിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ ഘരാവാസം സണ്ഠപേത്വാ വസന്തോ നിബ്ബുതസ്സ ഭഗവതോ ചേതിയമഹേ വത്തമാനേ ഇന്ദനീലമണിവണ്ണം ഉമാപുപ്ഫം ഗഹേത്വാ പൂജേസി. സോ തേന പുഞ്ഞേന സുഗതീസുയേവ സംസരന്തോ ദിബ്ബമാനുസസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഉപ്പന്നുപ്പന്നഭവേ ബഹുലം നീലവണ്ണോ ജാതിസമ്പന്നോ വിഭവസമ്പന്നോ അഹോസി. സോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ വിഭവസമ്പന്നേ ഏകസ്മിം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്വാ സദ്ധാജാതോ പബ്ബജിതോ നചിരസ്സേവ അരഹത്തം പാപുണി.

൨൧. സോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **നിബ്ബുതേ ലോകമഹിതേ**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **ലോകമഹിതേ**തി ലോകേഹി മഹിതോ പൂജിതോതി ലോകമഹിതോ, തസ്മിം ലോകമഹിതേ സിദ്ധത്ഥമ്ഹി ഭഗവതി പരിനിബ്ബുതേതി സമ്ബന്ധോ. **ആഹുതീനംപടിഗ്ഗഹേ**തി ആഹുതിനോ വുച്ചന്തി പൂജാസക്കാരാ, തേസം ആഹുതീനം പടിഗ്ഗഹേതും അരഹതീതി ആഹുതീനംപടിഗ്ഗഹോ, അലുത്തകിതന്തസമാസോ, തസ്മിം ആഹുതീനംപടിഗ്ഗഹേ ഭഗവതി പരിനിബ്ബുതേതി അത്ഥോ.

൨൨. **ഉമാപുപ്ഫ**ന്തി ഉദ്ധമുദ്ധം നീലപഭം മുഞ്ചമാനം പുപ്ഫതി വികസതീതി ഉമാപുപ്ഫം, തം ഉമാപുപ്ഫം ഗഹേത്വാ ചേതിയേ പൂജം അകാസിന്തി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ഉമാപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൮. അനുലേപദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

അനോമദസ്സീമുനിനോതിആദികം ആയസ്മതോ അനുലേപദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ അനോമദസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ മഹദ്ധനോ മഹാഭോഗോ തസ്സ ഭഗവതോ ബോധിരുക്ഖസ്സ വേദികാവലയം കാരേത്വാ സുധാകമ്മഞ്ച കാരേത്വാ വാലുകസന്ഥരണം ദദ്ദള്ഹമാനം രജതവിമാനമിവ കാരേസി. സോ തേന പുഞ്ഞേന സുഖപ്പത്തോ ഉപ്പന്നുപ്പന്നഭവേ രജതവിമാനരജതഗേഹരജതപാസാദേസു സുഖമനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്വാ സത്ഥരി പസന്നോ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സനമനുയുത്തോ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൨൮. സോ അപരഭാഗേ "കിം നു ഖോ കുസലം കത്വാ മയാ അയം വിസേസോ അധിഗതോ"തി പുബ്ബേനിവാസാനുസ്സതിഞാണേന പടിപാടിയാ അനുസ്സരിത്വാ പുബ്ബേ കതകുസലം ജാനിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **അനോമദസ്സീമുനിനോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ അനോമം അലാമകം ദസ്സനം ദസ്സനീയം സരീരം യസ്സ സോ അനോമദസ്സീ, ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണഅസീതാനുബ്യഞ്ജനബ്യാമപ്പഭാസമുജ്ജലവിരാജിതസരീരത്താ സുന്ദരദസ്സനോതി അത്ഥോ. **സുധായ പിണ്ഡം ദത്വാനാ**തി ബോധിഘരേ വേദികാവലയം കാരേത്വാ സകലേ ബോധിഘരേ സുധാലേപനം കത്വാതി അത്ഥോ. **പാണികമ്മം**

അകാസഹന്തി സാരകട്ഠേന ഫലകപാണിയോ കത്വാ താഹി പാണീഹി മട്ഠകമ്മം അകാസിന്തി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

അനുലേപദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൭. മഗ്ഗദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ഉത്തരിത്വാന നദികന്തിആദികം ആയസ്മതോ മഗ്ഗദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമജിനവരേസു കതാധികാരോ അനേകേസു ഭവേസു നിബ്ബാനാധിഗമത്ഥായ പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ലോകസമ്മതേ കുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ ഘരാവാസം വസന്തോ ഏകദിവസം ഭഗവന്തം ഏകം നദിം ഉത്തരിത്വാ വനന്തരം ഗച്ഛന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ “ഇദാനി മയാ ഭഗവതോ മഗ്ഗം സമം കാതും വട്ടതീ”തി ചിന്തേത്വാ കുദാലഞ്ച പിടകഞ്ച ആദായ ഭഗവതോ ഗമനമഗ്ഗം സമം കത്വാ വാലുകം ഓകിരിത്വാ ഭഗവതോ പാദേ വന്ദിത്വാ, “ഭന്തേ, ഇമിനാ മഗ്ഗാലങ്കാരകരണേന നിബ്ബത്തനിബ്ബത്തട്ഠാനേ പൂജനീയോ ഭവേയ്യം, നിബ്ബാനഞ്ച പാപുണേയ്യ”ന്തി പത്ഥനം അകാസി. ഭഗവാ “യഥാധിപ്പായം സമിജ്ഝതൂ”തി അനുമോദനം വത്വാ പക്കാമി.

൩൨-൩. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ സബ്ബത്ഥ പൂജിതോ അഹോസി. ഇമസ്മിം പന ബുദ്ധുപ്പാദേ പാകടേ ഏകസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തോ സത്ഥരി പസന്നോ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹത്തം പത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം പച്ചക്ഖതോ ഞത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ഉത്തരിത്വാന നദികന്തി**ആദിമാഹ. തത്ഥ നദതി സദ്ദം കരോതി ഗച്ഛതീതി നദീ, നദീയേവ നദികാ, തം നദികം ഉത്തരിത്വാ അതിക്കമിത്വാതി അത്ഥോ. **കുദാലപിടകമാദായാ**തി കു വുച്ചതി പഥവീ, തം വിദാലനേ പദാലനേ ഛിന്ദനേ അലന്തി കുദാലം, പിടകം വുച്ചതി പംസുവാലികാദിവാഹകം, താലപണ്ണവേത്തലതാദീഹി കതഭാജനം, കുദാലഞ്ച പിടകഞ്ച കുദാലപിടകം, തം ആദായ ഗഹേത്വാതി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

മഗ്ഗദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൮. ഫലകദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

യാനകാരോ പുരേ ആസിന്തിആദികം ആയസ്മതോ ഫലകദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ അനേകേസു അത്തഭാവേസു കതപുഞ്ഞസമ്ഭാരോ സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ കാലേ വഡ്ഢകികുലേ നിബ്ബത്തോ രതനത്തയേ പസന്നോ ചന്ദനേന ആലമ്ബനഫലകം കത്വാ ഭഗവതോ അദാസി. ഭഗവാ തസ്സാനുമോദനം അകാസി.

൩൭. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ സബ്ബത്ഥ കാലേ ചിത്തസുഖപീണിതോ ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്വാ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ സഞ്ജാതപ്പസാദോ പബ്ബജിത്വാ വായമന്തോ നചിരസ്സേവ സഹ പടിസമ്ഭിദാഹി അരഹത്തം പത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **യാനകാരോ പുരേ ആസി**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **യാനകാരോ**തി യന്തി ഏതേന ഇച്ഛിതിച്ഛിതട്ഠാനന്തി യാനം, തം കരോതീതി യാനകാരോ, പുരേ ബുദ്ധദസ്സനസമയേ അഹം യാനകാരോ ആസിം അഹോസിന്തി അത്ഥോ. **ചന്ദനം ഫലകം കത്വാ**തി ചന്ദതി പരിളാഹം വൂപസമേതീതി ചന്ദനം. അഥ വാ ചന്ദന്തി സുഗന്ധവാസനത്ഥം സരീരം വിലിമ്പന്തി ഏതേനാതി ചന്ദനം, തം ആലമ്ബനഫലകം കത്വാ. **ലോകബന്ധുനോ**തി സകലലോകസ്സ ബന്ധു ഞാതിഭൂതോതി ലോകബന്ധു, തസ്സ ലോകബന്ധുനോ സത്ഥുസ്സ അദാസിന്തി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

ഫലകദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. വടംസകിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സുമേധോ നാമ നാമേനാതിആദികം ആയസ്മതോ വടംസകിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമമുനിന്ദേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സുമേധസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ ഘരാവാസം സണ്ഠപേത്വാ തത്ഥ ആദീനവം ദിസ്വാ ഗേഹം പഹായ താപസപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ മഹാവനേ വിഹാസി. തസ്മിം സമയേ സുമേധോ ഭഗവാ വിവേകകാമതായ തം വനം സമ്പാപുണി. അഥ സോ താപസോ ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ വികസിതം സളലപുപ്ഫം ഗഹേത്വാ വടംസകാകാരേന ഗന്ഥേത്വാ ഭഗവതോ പാദമൂലേ ഠപേത്വാ പൂജേസി. ഭഗവാ തസ്സ ചിത്തപ്പസാദത്ഥായ അനുമോദനമകാസി. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ വിഭവസമ്പന്നേ കുലേ ജാതോ വുദ്ധിമന്വായ സദ്ധോ പസന്നോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൪൩. സോ അപരഭാഗേ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **സുമേധോ നാമ നാമേനാ**തിആദി വുത്തം. **വിവേകമനുബ്രൂഹന്തോ**തി ജനാകിണ്ണതം പഹായ ജനവിവേകം ചിത്തവിവേകഞ്ച അനുബ്രൂഹന്തോ വഡ്ഢേന്തോ ബഹുലീകരോന്തോ മഹാവനം അജ്ഝോഗാഹി പാവിസീതി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

വടംസകിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൧൦. പല്ലങ്കദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സുമേധസ്സ ഭഗവതോതിആദികം ആയസ്മതോ പല്ലങ്കദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ അനേകേസു ഭവേസു നിബ്ബാനാധിഗമത്ഥായ കതപുഞ്ഞൂപചയോ സുമേധസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഗഹപതികുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ മഹാഭോഗസമ്പന്നോ സത്ഥരി പസീദിത്വാ ധമ്മം സുത്വാ തസ്സ സത്ഥുനോ സത്തരതനമയം പല്ലങ്കം കാരേത്വാ മഹന്തം പൂജം അകാസി. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ സബ്ബത്ഥ പൂജിതോ അഹോസി. സോ അനുക്കമേന ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ വിഭവസമ്പന്നേ ഏകസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ ഘരാവാസം സണ്ഠപേത്വാ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ പസന്നോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹത്തം പത്വാ പുബ്ബേ കതപുഞ്ഞനാമേന **പല്ലങ്കദായകത്ഥേരോ**തി പാകടോ അഹോസി. ഹേട്ഠാ വിയ ഉപരിപി പുബ്ബേ കതപുഞ്ഞനാമേന ഥേരാനം നാമാനി ഏവമേവ വേദിതബ്ബാനി.

൪൭. സോ ഏകദിവസം അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **സുമേധസ്സ ഭഗവതോ**തിആദിമാഹ. **പല്ലങ്കോ ഹി മയാ ദിന്നോ**തി പല്ലങ്കം ഊരുബദ്ധാസനം കത്വാ യത്ഥ ഉപവിസന്തി നിസീദന്തി, സോ പല്ലങ്കോതി വുച്ചതി, സോ പല്ലങ്കോ സത്തരതനമയോ മയാ ദിന്നോ പൂജിതോതി അത്ഥോ. **സഉത്തരസപച്ഛദോ**തി സഹ ഉത്തരച്ഛദേന സഹ പച്ഛദേന സഉത്തരസപച്ഛദോ, ഉപരിവിതാനം ബന്ധിത്വാ ആസനം ഉത്തമവത്ഥേഹി അച്ഛാദേത്വാതി അത്ഥോ. സേസം പാകടമേവാതി.

പല്ലങ്കദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

പന്നരസമവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൯൩. ബന്ധുജീവകവഗ്ഗോ

൧. ബന്ധുജീവകഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ചന്ദംവ വിമലം സുദ്ധന്തിആദികം ആയസ്മതോ ബന്ധുജീവകഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പായസ്മാ പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സിഖിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ ഘരാവാസം സണ്ഠപേത്വാ വസന്തോ സിഖിസ്സ ഭഗവതോ രൂപകായസമ്പത്തിം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ ബന്ധുജീവകപുപ്ഫാനി ഗഹേത്വാ ഭഗവതോ പാദമൂലേ പൂജേസി. ഭഗവാ തസ്സ ചിത്തപ്പസാദവഡ്ഢനത്ഥായ അനുമോദനമകാസി. സോ യാവതായുകം ഠത്വാ തേനേവ പുഞ്ഞേന ദേവലോകേ നിബ്ബത്തോ ഛ കാമാവചരസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ മനുസ്സേസു ച ചക്കവത്തിആദിസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്സ അമ്ഹാകം സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ ഉപ്പന്നകാലേ ഗഹപതികുലേ നിബ്ബത്തോ രൂപഗ്ഗയസഗ്ഗപ്പത്തോ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ സദ്ധാജാതോ ഗേഹം പഹായ പബ്ബജിതോ അരഹത്തം പാപുണി.

൧. സോ പുബ്ബേനിവാസഞാണേന പുബ്ബേ കതകുസലകമ്മം അനുസ്സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ചന്ദംവ വിമലം സുദ്ധ**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ചന്ദംവ വിമലം സുദ്ധ**ന്തി അബ്ഭാ, മഹികാ, ധുമോ, രജോ, രാഹൂതി ഇമേഹി ഉപക്കിലേസമലേഹി വിമുത്തം ചന്ദം ഇവ ദിയഡ്ഢസഹസ്സുപക്കിലേസമലാനം പഹീനത്താ വിമലം നിക്കിലേസത്താ സുദ്ധം പസന്നം സിഖിം സമ്ബുദ്ധന്തി സമ്ബന്ധോ. കിലേസകദ്ദമാനം അഭാവേന **അനാവിലം**. നന്ദീഭവസങ്ഖാതായ ബലവസ്നേഹായ പരിസമന്തതോ ഖീണത്താ **നന്ദീഭവപരിക്ഖീണം. തിണ്ണം ലോകേ**തി ലോകത്തയതോ തിണ്ണം ഉത്തിണ്ണം അതിക്കന്തം. **വിസത്തിക**ന്തി വിസത്തികം വുച്ചതി തണ്ഹാ, നിത്തണ്ഹന്തി അത്ഥോ.

൨. **നിബ്ബാപയന്തം ജനത**ന്തി ധമ്മവസ്സം വസ്സന്തോ ജനതം ജനസമൂഹം കിലേസപരിളാഹാഭാവേന നിബ്ബാപയന്തം വൂപസമേന്തം. സയം സംസാരതോ **തിണ്ണം,** സബ്ബസത്തേ സംസാരതോ **താരയന്തം** അതിക്കമേന്തം ചതുന്നം സച്ചാനം മുനനതോ ജാനനതോ **മുനിം** സിഖിം സമ്ബുദ്ധന്തി സമ്ബന്ധോ. **വനസ്മിം ഝായമാന**ന്തി ആരമ്മണൂപനിജ്ഝാനലക്ഖണൂപനിജ്ഝാനേഹി ഝായന്തം ചിന്തേന്തം ചിത്തേന ഭാവേന്തം വനമജ്ഝേതി അത്ഥോ. **ഏകഗ്ഗം** ഏകഗ്ഗചിത്തം **സുസമാഹിതം** സുട്ഠു ആരമ്മണേ ആഹിതം ഠപിതചിത്തം സിഖിം മുനിം ദിസ്വാതി സമ്ബന്ധോ.

൩. **ബന്ധുജീവകപുപ്ഫാനീ**തി ബന്ധൂനം ഞാതീനം ജീവകം ജീവിതനിസ്സയം ഹദയമംസലോഹിതം ബന്ധുജീവകം ഹദയമംസലോഹിതസമാനവണ്ണം പുപ്ഫം ബന്ധുജീവകപുപ്ഫം ഗഹേത്വാ സിഖിനോ ലോകബന്ധുനോ പൂജേസിന്തി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ബന്ധുജീവകഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൨. തമ്ബപുപ്ഫിയഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പരകമ്മായനേ യുത്തോതിആദികം ആയസ്മതോ തമ്ബപുപ്ഫിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി ആയസ്മാ പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പിയദസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കേനചി പുരേ കതേന അകുസലകമ്മേന ദുഗ്ഗതകുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ പരേസം കമ്മം കത്വാ ഭതിയാ ജീവികം കപ്പേസി. സോ ഏവം ദുക്ഖേന വസന്തോ പരേസം അപരാധം കത്വാ മരണഭയേന പലായിത്വാ വനം പാവിസി. തത്ഥ ഗതട്ഠാനേ പാടലിബോധിം ദിസ്വാ വന്ദിത്വാ സമ്മജ്ജിത്വാ ഏകസ്മിം രുക്ഖേ തമ്ബവണ്ണം പുപ്ഫം ദിസ്വാ തം സബ്ബം കണ്ണികേ ഓചിനിത്വാ ബോധിപൂജം അകാസി. തത്ഥ ചിത്തം പസാദേത്വാ വന്ദിത്വാ പല്ലങ്കമാഭുജിത്വാ നിസീദി. തസ്മിം ഖണേ തേ മനുസ്സാ പദാനുപദികം അനുബന്ധിത്വാ തത്ഥ അഗമംസു. സോ തേ ദിസ്വാ ബോധിം ആവജ്ജേന്തോവ പലായിത്വാ ഭയാനകേ ഗിരിദുഗ്ഗപപാതേ പതിത്വാ മരി.

൭. സോ ബോധിപൂജായ അനുസ്സരിതത്താ തേനേവ പീതിസോമനസ്സേന താവതിംസാദീസു ഉപപന്നോ ഛ കാമാവചരസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ മനുസ്സേസു ച ചക്കവത്തിആദിസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ വിഭവസമ്പന്നേ കുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ പസന്നമാനസോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ ഹുത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പരകമ്മായനേ യുത്തോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ പരേസം കമ്മാനി പരകമ്മാനി, പരകമ്മാനം ആയനേ കരണേ വാഹനേ ധാരണേ യുത്തോ യോജിതോ അഹോസിന്തി അത്ഥോ. സേസം പാകടമേവാതി.

തമ്ബപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. വീഥിസമ്മജ്ജകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ഉദേന്തം സതരംസിം വാതിആദികം ആയസ്മതോ വീഥിസമ്മജ്ജകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ അനേകേസു ജാതിസതേസു കതപുഞ്ഞസഞ്ചയോ സിഖിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ ഘരാവാസം വസന്തോ നഗരവാസീഹി സദ്ധിം വീഥിം സജ്ജേത്വാ നീയമാനം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ വീഥിം സമം കത്വാ ധജം തത്ഥ ഉസ്സാപേസി.

൧൪. സോ തേനേവ പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്വാ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ പടിലദ്ധസദ്ധോ ബഹുമാനഹദയോ പബ്ബജിത്വാ ലദ്ധൂപസമ്പദോ നചിരസ്സേവ അരഹാ ഹുത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം അനുസ്സരന്തോ പച്ചക്ഖതോ ജാനിത്വാ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ഉദേന്തം സതരംസിം വാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ ഉദേന്തം ഉഗ്ഗച്ഛന്തം സതരംസിം സതപഭം. **സതരംസീ**തി ദേസനാസീസമത്തം, അനേകസതസഹസ്സപഭം സൂരിയം ഇവാതി അത്ഥോ. **പീതരംസിംവ ഭാണുമന്തി** പീതരംസിം സംകുചിതപഭം ഭാണുമം പഭാവന്തം ചന്ദമണ്ഡലം ഇവ സമ്ബുദ്ധം ദിസ്വാതി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

വീഥിസമ്മജ്ജകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൪. കക്കാരുപുപ്ഫപൂജകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ദേവപുത്തോ അഹം സന്തോതിആദികം ആയസ്മതോ കക്കാരുപുപ്ഫപൂജകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ കതപുഞ്ഞസഞ്ചയോ സിഖിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഭുമ്മട്ഠകദേവപുത്തോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തോ സിഖിം സമ്മാസമ്ബുദ്ധം ദിസ്വാ ദിബ്ബകക്കാരുപുപ്ഫം ഗഹേത്വാ പൂജേസി.

൨൧. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഏകതിംസകപ്പബ്ഭന്തരേ ഉഭയസുഖം അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ സാവത്ഥിയം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സത്ഥരി പസന്നോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ ഹുത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം പച്ചക്ഖതോ ഞത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ദേവപുത്തോ അഹം സന്തോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ ദിബ്ബന്തി കീളന്തി പഞ്ചഹി ദിബ്ബേഹി കാമഗുണേഹീതി ദേവാ, ദേവാനം പുത്തോ, ദേവോ ഏവ വാ പുത്തോ **ദേവപുത്തോ,** അഹം ദേവപുത്തോ സന്തോ വിജ്ജമാനോ ദിബ്ബം കക്കാരുപുപ്ഫം **പഗ്ഗയ്ഹ** പകാരേന, ഗഹേത്വാ സിഖിസ്സ ഭഗവതോ **അഭിരോപയിം** പൂജേസിന്തി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

കക്കാരുപുപ്ഫപൂജകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൫. മന്ദാരവപുപ്ഫപൂജകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ദേവപുത്തോ അഹം സന്തോതിആദികം ആയസ്മതോ മന്ദാരവപുപ്ഫപൂജകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി ഥേരോ പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സിഖിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഭുമ്മട്ഠകദേവപുത്തോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തോ സിഖിം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ ദിബ്ബമന്ദാരവപുപ്ഫേഹി പൂജേസി.

൨൫. സോ തേന പുഞ്ഞേനാതിആദികം സബ്ബം അനന്തരത്ഥേരസ്സ അപദാനവണ്ണനായ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബന്തി.

മന്ദാരവപുപ്ഫപൂജകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൬. കദമ്ബപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ഹിമവന്തസ്സാവിദൂരേതിആദികം ആയസ്മതോ കദമ്ബപുപ്ഫിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമജിനവരേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസുഞ്ഞേ ലോകേ ഏകസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ ഘരാവാസം വസന്തോ തത്ഥ ആദീനവം ദിസ്വാ ഘരാവാസം പഹായ താപസപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ ഹിമവന്തസമീപേ കുക്കുടേ നാമ പബ്ബതേ അസ്സമം കത്വാ വിഹാസി. സോ തത്ഥ സത്ത പച്ചേകബുദ്ധേ ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ പുപ്ഫിതം കദമ്ബപുപ്ഫം ഓചിനിത്വാ തേ പച്ചേകബുദ്ധേ പൂജേസി. തേപി ''ഇച്ഛിതം പത്ഥിത''ന്തിആദിനാ അനുമോദനം അകംസു.

൩൦. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ സാവത്ഥിയം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ പടിലദ്ധസദ്ധോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ ഹുത്വാ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ഹിമവന്തസ്സാവിദൂരേ**തിആദിമാഹ. തം വുത്തത്ഥമേവ. **കുക്കുടോ നാമ പബ്ബതോ**തി തസ്സ ഉഭോസു പസ്സേസു കുക്കുടചൂളാകാരേന പബ്ബതകൂടാനം വിജ്ജമാനത്താ കുക്കുടോതി സങ്ഖം ഗതോ. പകാരേന തിരോ ഹുത്വാ പതിട്ഠഹതീതി പബ്ബതോ. **തമ്ഹി പബ്ബതപാദമ്ഹീ**തി തസ്മിം പബ്ബതസമീപേ. **സത്ത ബുദ്ധാ വസന്തീ**തി സത്ത പച്ചേകബുദ്ധാ തസ്മിം കുക്കുടപബ്ബതപാദേ പണ്ണസാലായം വസന്തീതി അത്ഥോ.

൩൧. ദീപരാജംവ ഉഗ്ഗതന്തി ദീപാനം രാജാ ദീപരാജാ, സബ്ബേസം ദീപാനം ജലമാനാനം താരകാനം രാജാ ചന്ദോതി അത്ഥോ. അഥ വാ സബ്ബേസു ജമ്ബുദീപപുബ്ബവിദേഹഅപരഗോയാനഉത്തരകുരുസങ്ഖാതേസു ചതൂസു ദീപേസു ദ്വിസഹസ്സപരിത്തദീപേസു ച രാജാ ആലോകഫരണതോ ചന്ദോ ദീപരാജാതി വുച്ചതി, തം നഭേ ഉഗ്ഗതം ചന്ദം ഇവ **പുപ്ഫിതം** ഫുല്ലിതം കദമ്ബരുക്ഖം ദിസ്വാ തതോ പുപ്ഫം ഓചിനിത്വാ ഉഭോഹി ഹത്ഥേഹി **പഗ്ഗയ്ഹ** പകാരേന ഗഹേത്വാ സത്ത പച്ചേകബുദ്ധേ **സമോകിരിം** സുട്ഠു ഓകിരിം, ആദരേന പൂജേസിന്തി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

കദമ്ബപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൭. തിണസൂലകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ഹിമവന്തസ്സാവിദൂരേതിആദികം ആയസ്മതോ തിണസൂലകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി ഥേരോ പുരിമജിനവരേസു കതപുഞ്ഞസമ്ഭാരോ ഉപ്പന്നുപ്പന്നഭവേ കുസലാനി ഉപചിനന്തോ സിഖിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ ഘരാവാസം സണ്ഠപേത്വാ തത്ഥ ദോസം ദിസ്വാ തം പഹായ താപസപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ വസന്തോ ഹിമവന്തസമീപേ ഭൂതഗണേ നാമ പബ്ബതേ വസന്തം ഏകതം വിവേകമനുബ്രൂഹന്തം സിഖിം സമ്ബുദ്ധം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ തിണസൂലപുപ്ഫം ഗഹേത്വാ പാദമൂലേ പൂജേസി. ബുദ്ധോപി തസ്സ അനുമോദനം അകാസി.

൩൭. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ സാവത്ഥിയം വിഭവസമ്പന്നേ ഏകസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സാസനേ പസന്നോ പബ്ബജിത്വാ ഉപനിസ്സയസമ്പന്നത്താ നചിരസ്സേവ അരഹത്തം പാപുണിത്വാ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സപ്പത്തോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ഹിമവന്തസ്സാവിദൂരേ**തിആദിമാഹ. **ഭൂതഗണോ നാമ പബ്ബതോ**തി ഭൂതഗണാനം ദേവയക്ഖസമൂഹാനം ആവാസഭൂതത്താ ഭവനസദിസത്താ അവിരൂള്ഹഭാവേന പവത്തത്താ ച ഭൂതഗണോ നാമ പബ്ബതോ, തസ്മിം **ഏകോ** അദുതിയോ **ജിനോ** ജിതമാരോ ബുദ്ധോ **വസതേ** ദിബ്ബബ്രഹ്മഅരിയഇരിയാപഥവിഹാരേഹി വിഹരതീതി അത്ഥോ.

൩൯. ഏകൂനസതസഹസ്സം, കപ്പം ന വിനിപാതികോതി തേന തിണസൂലപുപ്ഫപൂജാകരണഫലേന നിരന്തരം ഏകൂനസതസഹസ്സകപ്പാനം

അവിനിപാതകോ ചതുരാപായവിനിമുത്തോ സഗ്ഗസമ്പത്തിഭവമേവ ഉപപന്നോതി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

തിണസൂലകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൮. നാഗപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സുവച്ഛോ നാമ നാമേനാതിആദികം ആയസ്മതോ നാഗപുപ്ഫിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി ഥേരോ പുരിമജിനനിസഭേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരഭഗവതോ കാലേ ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ വേദത്തയാദീസു സകസിപ്പേസു നിപ്ഫത്തിം പത്വാ തത്ഥ സാരം അദിസ്വാ ഹിമവന്തം പവിസിത്വാ താപസപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ ഝാനസമാപത്തിസുഖേന വീതിനാമേസി. തസ്മിം സമയേ പദുമുത്തരോ ഭഗവാ തസ്സാനുകമ്പായ തത്ഥ അഗമാസി. സോ താപസോ തം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ ലക്ഖണസത്ഥേസു ഛേകത്താ ഭഗവതോ ലക്ഖണരൂപസമ്പത്തിയാ പസന്നോ വന്ദിത്വാ അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ അട്ഠാസി. ആകാസതോ അനോതിണ്ണത്താ പൂജാസക്കാരേ അകതേയേവ ആകാസേനേവ പക്കാമി. അഥ സോ താപസോ സസിസ്സോ നാഗപുപ്ഫം ഓചിനിത്വാ തേന പുപ്ഫേന ഭഗവതോ ഗതദിസാഭാഗമഗ്ഗം പൂജേസി.

൩൯. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവന്തോ സബ്ബത്ഥ പൂജിതോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ സാവത്ഥിയം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സദ്ധാസമ്പന്നോ പബ്ബജിത്വാ വത്തപടിപത്തിയാ സാസനം സോഭയമാനോ നചിരസ്സേവ അരഹാ ഹുത്വാ “കേന നു ഖോ കുസലകമ്മേന മയാ അയം ലോകുത്തരസമ്പത്തി ലദ്ധാ”തി അതീതകമ്മം സരന്തോ പുബ്ബകമ്മം പച്ചക്ഖതോ ഞത്വാ സഞ്ജാതസോമനസ്സോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **സുവച്ഛോ നാമ നാമേനാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ വച്ഛഗോത്തേ ജാതത്താ വച്ഛോ, സുന്ദരോ ച സോ വച്ഛോ ചേതി **സുവച്ഛോ**. നാമേന സുവച്ഛോ നാമ ബ്രാഹ്മണോ **മന്തപാരഗൂ** വേദത്തയാദിസകലമന്തസത്ഥേ കോടിപ്പത്തോതി അത്ഥോ. സേസം ഹേട്ഠാ വുത്തനയത്താ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

നാഗപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. പുന്നാഗപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

കാനനം വനമോഗയ്ഹാതിആദികം ആയസ്മതോ പുന്നാഗപുപ്ഫിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമജിനവരേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ ഫുസ്സസ്സ ഭഗവതോ കാലേ നേസാദകുലേ നിബ്ബത്തോ മഹാവനം പവിട്ഠോ തത്ഥ സുപുപ്ഫിതപുന്നാഗപുപ്ഫം ദിസ്വാ ഹേതുസമ്പന്നത്താ ബുദ്ധാരമ്മണപീതിവസേന ഭഗവന്തം സരിത്വാ തം പുപ്ഫം സഹ കണ്ണികാഹി ഓചിനിത്വാ വാലുകാഹി ചേതിയം കത്വാ പൂജേസി.

൪൬. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സസമ്പത്തിയോയേവ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ സാവത്ഥിയം വിഭവസമ്പന്നേ കുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ

പുബ്ബവാസനാബലേന സാസനേ പസന്നോ പബ്ബജിത്വാ വായമന്തോ നചിരസ്സേവ അരഹാ ഹുത്വാ പുബ്ബേ കതകുസലം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **കാനനം വനമോഗയ്ഹാ**തിആദിമാഹ. തം സബ്ബം ഹേട്ഠാ വുത്തത്ഥാ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

പുന്നാഗപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൰. കുമുദദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ഹിമവന്തസ്സാവിദൂരേതിആദികം ആയസ്മതോ കുമുദദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി ഥേരോ പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ അനേകേസു ഭവേസു വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഹിമവന്തസ്സ ആസന്നേ മഹന്തേ ജാതസ്സരേ കുകുത്ഥോ നാമ പക്ഖീ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തോ കേനചി അകുസലേന പക്ഖീ സമാനോപി പുബ്ബേ കതസമ്ഭാരേന ബുദ്ധിസമ്പന്നോ പുഞ്ഞാപുഞ്ഞേസു ഛേകോ സീലവാ പാണഗോചരതോ പടിവിരതോ അഹോസി. തസ്മിം സമയേ പദുമുത്തരോ ഭഗവാ ആകാസേനാഗന്ത്വാ തസ്സ സമീപേ ചങ്കമതി. അഥ സോ സകുണോ ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നചിത്തോ കുമുദപുപ്ഫം ഡംസിത്വാ ഭഗവതോ പാദമൂലേ പൂജേസി. ഭഗവാ തസ്സ സോമനസ്സുപ്പാദനത്ഥം പടിഗ്ഗഹേത്വാ അനുമോദനമകാസി.

൭൰. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു ഉഭയസമ്പത്തിസുഖം അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ സാവത്ഥിയം അഞ്ഞതരസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ മഹദ്ധനോ മഹാഭോഗോ രതനത്തയേ പസന്നോ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ പടിലദ്ധസദ്ധോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ ഹുത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം പച്ചക്ഖതോ ഞത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ഹിമവന്തസ്സാവിദൂരേ**തിആദിമാഹ. **പദുമുപ്പലസഞ്ഛന്നോ**തി ഏത്ഥ സതപത്തേഹി സമ്പുണ്ണോ സേതപദുമോ ച തീണി നീലരത്തസേതുപ്പലാനി ച പദുമുപ്പലാനി തേഹി സഞ്ഛന്നോ ഗഹനീഭൂതോ സമ്പുണ്ണോ മഹാജാതസ്സരോ അഹൂതി സമ്ബന്ധോ. **പുണ്ഡരീകസമോത്ഥടോ**തി പുണ്ഡരീകേഹി രത്തപദുമേഹി ഓത്ഥടോ സമ്പുണ്ണോതി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

കുമുദദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

സോളസമവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൩൭. സുപാരിചരിയവഗ്ഗോ

൧. സുപാരിചരിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പദുമോ നാമ നാമേനാതിആദികം ആയസ്മതോ സുപാരിചരിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമമുനിപുങ്ഗവേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ യക്ഖയോനിയം നിബ്ബത്തോ ഹിമവതി യക്ഖസമാഗമം ഗതോ ഭഗവതോ ദേവയക്ഖഗന്ധബ്ബനാഗാനം ധമ്മദേസനം സുത്വാ പസന്നമാനസോ ഉഭോ ഹത്ഥേ ആഭുജിത്വാ അപ്ഫോടേസി നമസ്സി ച. സോ തേന പുഞ്ഞേന തതോ ചുതോ ഉപരി ദേവലോകേ ഉപ്പന്നോ തത്ഥ ദിബ്ബസുഖം അനുഭവിത്വാ മനുസ്സേസു ച ചക്കവത്തിആദിസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ സാവത്ഥിയം ഗഹപതികുലേ നിബ്ബത്തോ അഡ്ഢോ മഹദ്ധനോ മഹാഭോഗോ രതനത്തയേ പസന്നോ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ സദ്ധാജാതോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹത്തം പാപുണി.

൧. സോ ഏകദിവസം അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമോ നാമ നാമേനാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **പദുമോ**തി യസ്സ പാദനിക്ഖേപസമയേ പഥവിം ഭിന്ദിത്വാ പദുമം ഉഗ്ഗന്ത്വാ പാദതലം സമ്പടിച്ഛതി, തേന സഞ്ഞാണേന സോ ഭഗവാ പദുമോതി സങ്ഖം ഗതോ, ഇധ പദുമുത്തരോ ഭഗവാ അധിപ്പേതോ. സോ ഭഗവാ **പവനാ** വസനവിഹാരാ **അഭിനിക്ഖമ്മ** വനമജ്ഝം പവിസിത്വാ ധമ്മം ദേസേതീതി സമ്ബന്ധോ.

യക്ഖാനം സമയോതി ദേവാനം സമാഗമോ **ആസി** അഹോസീതി അത്ഥോ. **അജ്ഝാപേക്ഖിംസു താവദേ**തി തസ്മിം ദേസനാകാലേ അധിഅപേക്ഖിംസു, വിസേസേന പസ്സനസീലാ അഹേസുന്തി അത്ഥോ. സേസം പാകടമേവാതി.

സുപാരിചരിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൨. കണവേരപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സിദ്ധത്ഥോ നാമ ഭഗവാതിആദികം ആയസ്മതോ കണവേരപുപ്ഫിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ കാലേ സുദ്ദകുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ രഞ്ഞോ അന്തേപുരപാലകോ അഹോസി. തസ്മിം സമയേ സിദ്ധത്ഥോ ഭഗവാ ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവുതോ രാജവീഥിം പടിപജ്ജി. അഥ സോ അന്തേപുരപാലകോ ചരമാനം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ ഹുത്വാ കണവേരപുപ്ഫേന ഭഗവന്തം പൂജേത്വാ നമസ്സമാനോ അട്ഠാസി. സോ തേന പുഞ്ഞേന സുഗതിസമ്പത്തിയോയേവ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ വുദ്ധിപ്പത്തോ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ പടിലദ്ധസദ്ധോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൭. സോ പത്തഅഗ്ഗഫലോ പുബ്ബേ കതകുസലം സരിത്വാ സഞ്ജാതസോമനസ്സോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **സിദ്ധത്ഥോ നാമ ഭഗവാ**തിആദിമാഹ. തം സബ്ബം ഹേട്ഠാ വുത്തത്താ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

കണവേരപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൩. ഖജ്ജകദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

തിസ്സസ്സ ഖോ ഭഗവതോതിആദികം ആയസ്മതോ ഖജ്ജകദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമജിനവരേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ തിസ്സസ്സ ഭഗവതോ കാലേ സുദ്ദകുലേ നിബ്ബത്തോ ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ അമ്ബജമ്ബുആദിമനേകം മധുരഫലാഫലം നാളികേരം പൂവഖജ്ജകഞ്ച അദാസി. ഭഗവാ തസ്സ പസാദവഡ്ഢനത്ഥായ പസ്സന്തസ്സേവ പരിഭുഞ്ജി. സോ തേന പുഞ്ഞേന സുഗതിസമ്പത്തിയോയേവ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ സാവത്ഥിയം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്വാ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ സഞ്ജാതസദ്ധോ പസാദബഹുമാനോ പബ്ബജിത്വാ വത്തപടിപത്തിയാ സാസനം സോഭേന്തോ സീലാലങ്കാരപടിമണ്ഡിതോ നചിരസ്സേവ അരഹത്തം പാപുണി.

൧൩. സോ പുബ്ബകമ്മം സരന്തോ ‘‘പുബ്ബേ മയാ സുഖേത്തേ കുസലം കതം സുന്ദര’’ന്തി സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **തിസ്സസ്സ ഖോ ഭഗവതോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ തിസ്സോപി ഭവസമ്പത്തിയോ ദദമാനോ ജാതോതി മാതാപിതൂഹി കതനാമവസേന തിസ്സോ. അഥ വാ തീഹി സരണഗമനേഹി അസ്സാസേന്തോ ഓവദന്തോ ഹേതുസമ്പന്നപുഗ്ഗലേ സഗ്ഗമോക്ഖദ്വയേ പതിട്ഠാപേന്തോ ബുദ്ധോ ജാതോതി തിസ്സോ. സമാപത്തിഗുണാദീഹി ഭഗേഹി യുത്തോതി ഭഗവാ, തസ്സ **തിസ്സസ്സ ഭഗവതോ** പുബ്ബേ അഹം ഫലം അദാസിന്തി സമ്ബന്ധോ. **നാളികേരഞ്ച പാദാസി**ന്തി നാളികാകാരേന പവത്തം ഫലം നാളികേരം, തഞ്ച ഫലം അദാസിന്തി അത്ഥോ. **ഖജ്ജകം അഭിസമ്മത**ന്തി ഖാദിതബ്ബം ഖജ്ജകം അഭി വിസേസേന മധുസക്കരാദീഹി സമ്മിസ്സം കത്വാ നിപ്ഫാദിതം സുന്ദരം മധുരന്തി സമ്മതം ഞാതം അഭിസമ്മതം ഖജ്ജകഞ്ച അദാസിന്തി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

ഖജ്ജകദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൪. ദേസപൂജകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

അത്ഥദസ്സീ തു ഭഗവാതിആദികം ആയസ്മതോ ദേസപൂജകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി ഥേരോ പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ അത്ഥദസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സദ്ധോ പസന്നോ ബുദ്ധമാമകോ ധമ്മമാമകോ സങ്ഘമാമകോ അഹോസി. തദാ അത്ഥദസ്സീ ഭഗവാ ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവുതോ ചന്ദോ വിയ സൂരിയോ വിയ ച ആകാസേന ഗച്ഛതി. സോ ഉപാസകോ ഭഗവതോ ഗതദിസാഭാഗം ഗന്ധമാലാദീഹി പൂജേന്തോ അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ നമസ്സമാനോ അട്ഠാസി.

൧൯. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവലോകേ നിബ്ബത്തോ സഗ്ഗസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ മനുസ്സേസു ച മനുസ്സസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ ഉപഭോഗപരിഭോഗസമ്പന്നോ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ പസന്നമാനസോ

ഘരാവാസേ അനല്ലീനോ പബ്ബജിത്വാ വത്തസമ്പന്നോ നചിരസ്സേവ അരഹാ ഹുത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **അത്ഥദസ്സീ തു ഭഗവാ**തിആദിമാഹ. തം ഹേട്ഠാ വുത്തത്ഥമേവ. **അനിലഞ്ജസേ**തി ''മഗ്ഗോ പന്ഥോ പഥോ പജ്ജോ, അഞ്ജസം വടുമായന''ന്തി (ചൂളനി॰ പാരായനത്ഥുതിഗാഥാനിദ്ദേസ ൧൦൧) പരിയായസ്സ വുത്തത്താ അനിലസ്സ വാതസ്സ അഞ്ജസം ഗമനമഗ്ഗോതി അനിലഞ്ജസം, തസ്മിം അനിലഞ്ജസേ, ആകാസേതി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ദേസപൂജകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. കണികാരഛത്തിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

വേസ്സഭൂ നാമ സമ്ബുദ്ധോതിആദികം ആയസ്മതോ കണികാരഛത്തിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി ഥേരോ പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വേസ്സഭുസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ സദ്ധാസമ്പന്നോ അഹോസി. തസ്മിം സമയേ വേസ്സഭൂ ഭഗവാ വിവേകകാമോ മഹാവനം പവിസിത്വാ നിസീദി. അഥ സോപി ഉപാസകോ കേനചിദേവ കരണീയേന തത്ഥ ഗന്ത്വാ ഭഗവന്തം അഗ്ഗിക്ഖന്ധം വിയ ജലമാനം നിസിന്നം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ കണികാരപുപ്ഫം ഓചിനിത്വാ ഛത്തം കത്വാ ഭഗവതോ നിസിന്നട്ഠാനേ വിതാനം കത്വാ പൂജേസി, തം ഭഗവതോ ആനുഭാവേന സത്താഹം അമിലാതം ഹുത്വാ തഥേവ അട്ഠാസി. ഭഗവാപി ഫലസമാപത്തിം നിരോധസമാപത്തിഞ്ച സമാപജ്ജിത്വാ വിഹാസി , സോ തം അച്ഛരിയം ദിസ്വാ സോമനസ്സജാതോ ഭഗവന്തം വന്ദിത്വാ അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ അട്ഠാസി. ഭഗവാ സമാപത്തിതോ വുട്ഠഹിത്വാ വിഹാരമേവ അഗമാസി.

൨൩. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ സാവത്ഥിയം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സദ്ധാസമ്പന്നോ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ ഘരാവാസേ അനല്ലീനോ പബ്ബജിത്വാ വത്തപടിപത്തിയാ ജിനസാസനം സോഭേന്തോ നചിരസ്സേവ അരഹാ ഹുത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **വേസ്സഭൂ നാമ സമ്ബുദ്ധോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **വേസ്സഭൂ**തി വേസ്സേ വേസ്സജനേ ഭുനാതി അഭിഭവതീതി വേസ്സഭൂ. അഥ വാ വേസ്സേ പഞ്ചവിധമാരേ അഭിഭുനാതി അജ്ഝോത്ഥരതീതി **വേസ്സഭൂ**. സാമംയേവ ബുജ്ഝിത്വാ സച്ചാനീതി സമ്ബുദ്ധോ, നാമേന വേസ്സഭൂ നാമ സമ്ബുദ്ധോതി അത്ഥോ. **ദിവാവിഹാരായ മുനീ**തി ദിബ്ബതി പകാസേതി തം തം വത്ഥും പാകടം കരോതീതി ദിവാ. സൂരിയുഗ്ഗമനതോ പട്ഠായ യാവ അത്ഥങ്ഗമോ, താവ പരിച്ഛിന്നകാലോ, വിഹരണം ചതൂഹി ഇരിയാപഥേഹി പവത്തനം വിഹാരോ, ദിവായ വിഹാരോ ദിവാവിഹാരോ, തസ്സ ദിവാവിഹാരായ ലോകജേട്ഠോ നരാസഭോ ബുദ്ധമുനി മഹാവനം **ഓഗാഹിത്വാ** പവിസിത്വാതി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

കണികാരഛത്തിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൧൦. സപ്പിദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ഫുസ്സോ നാമാഥ ഭഗവാതിആദികം ആയസ്മതോ സപ്പിദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ അനേകേസു ഭവേസു വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ ഫുസ്സസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ അഹോസി. തദാ ഭഗവാ ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവുതോ വീഥിയം ചരമാനോ തസ്സ ഉപാസകസ്സ ഗേഹദ്വാരം സമ്പാപുണി. അഥ സോ ഉപാസകോ ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ വന്ദിത്വാ പത്തപൂരം സപ്പിതേലം അദാസി, ഭഗവാ അനുമോദനം കത്വാ പക്കാമി. സോ തേനേവ സോമനസ്സേന യാവതായുകം ഠത്വാ തതോ ചുതോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവലോകേ ഉപ്പന്നോ തത്ഥ ദിബ്ബസുഖം അനുഭവിത്വാ മനുസ്സേസു ച നിബ്ബത്തോ ഉപ്പന്നുപ്പന്നഭവേ സപ്പിതേലമധുഫാണിതാദിമധുരാഹാരസമങ്ഗീ സുഖം അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ സാവത്ഥിയം ഏകസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ സദ്ധോ ബുദ്ധിസമ്പന്നോ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ പസന്നമാനസോ പബ്ബജിത്വാ വത്തസമ്പന്നോ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൨൮. സോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ ജാതസോമനസ്സോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ഫുസ്സോ നാമാഥ ഭഗവാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ഫുസ്സോ**തി ഫുസ്സനക്ഖത്തയോഗേന ജാതത്താ മാതാപിതൂഹി കതനാമധേയ്യേന ഫുസ്സോ. അഥ വാ നിബ്ബാനം ഫുസി പസ്സി സച്ഛി അകാസീതി **ഫുസ്സോ**. അഥ വാ സമതിംസപാരമിതാസത്തതിംസബോധിപക്ഖിയധമ്മേ സകലേ ച തേപിടകേ പരിയത്തിധമ്മേ ഫുസി പസ്സി അഞ്ഞാസീതി **ഫുസ്സോ**. ഭഗ്ഗവാ ഭഗ്യവാ യുത്തോതിആദിപുഞ്ഞകോട്ഠാസസമങ്ഗിതായ **ഭഗവാ. ആഹുതീനം പടിഗ്ഗഹോ**തി ആഹുതിനോ വുച്ചന്തി പൂജാസക്കാരാ, തേസം ആഹുതീനം പടിഗ്ഗഹേതും അരഹതീതി ആഹുതീനം പടിഗ്ഗഹോ. മഹാജനം നിബ്ബാപേന്തോ വീരോ ഫുസ്സോ നാമ ഭഗവാ വീഥിയം **അഥ** തദാ ഗച്ഛതേതി സമ്ബന്ധോ. സേസം പാകടമേവാതി.

സപ്പിദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൭. യൂഥികാപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ചന്ദഭാഗാനദീതീരേതിആദികം ആയസ്മതോ യൂഥികാപുപ്ഫിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി ആയസ്മാ പുരിമമുനിന്ദേസു കതാധികാരോ അനേകേസു ച ജാതിസതേസു വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ ഫുസ്സസ്സേവ ഭഗവതോ കാലേ സുദ്ദകുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ ചന്ദഭാഗായ നദിയാ തീരേ കേനചിദേവ കരണീയേന അനുസോതം ചരമാനോ ഫുസ്സം ഭഗവന്തം ന്ഹായിതുകാമം അഗ്ഗിക്ഖന്ധം വിയ ജലമാനം ദിസ്വാ സോമനസ്സജാതോ തത്ഥ ജാതം യൂഥികാപുപ്ഫം ഓചിനിത്വാ ഭഗവന്തം പൂജേസി. ഭഗവാ തസ്സ അനുമോദനമകാസി.

൩൩. സോ തത്ഥ തേന പുഞ്ഞകോട്ഠാസേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ ഭഗവതോ ധമ്മദേസനം സുത്വാ പസന്നമാനസോ പബ്ബജിത്വാ വത്തപടിപത്തിയാ സാസനം സോഭേന്തോ നചിരസ്സേവ അരഹാ ഹുത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ചന്ദഭാഗാനദീതീരേ**തിആദിമാഹ. തം സബ്ബം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

യൂഥികാപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൮. ദുസ്സദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

തിവരായം പുരേ രമ്മേതിആദികം ആയസ്മതോ ദുസ്സദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പായസ്മാ പുരിമജിനവരേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ കാലേ രാജകുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തകാലേ യുവരാജഭാവം പത്വാ പാകടോ ഏകം ജനപദം ലഭിത്വാ തത്രാധിപതിഭൂതോ സകലജനപദവാസിനോ ദാനപിയവചനഅത്ഥചരിയാസമാനത്ഥതാസങ്ഖാതേഹി ചതൂഹി സങ്ഗഹവത്ഥൂഹി സങ്ഗണ്ഹാതി. തസ്മിം സമയേ സിദ്ധത്ഥോ ഭഗവാ തം ജനപദം സമ്പാപുണി. അഥ സോ യുവരാജാ പണ്ണാകാരം ലഭിത്വാ തത്ഥ സുഖുമവത്ഥേന ഭഗവന്തം പൂജേസി. ഭഗവാ തം വത്ഥം ഹത്ഥേന പരാമസിത്വാ ആകാസം പക്ഖന്ദി. തമ്പി വത്ഥം ഭഗവന്തമേവ അനുബന്ധി. അഥ സോ യുവരാജാ തം അച്ഛരിയം ദിസ്വാ അതീവ പസന്നോ അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ അട്ഠാസി. ഭഗവതോ സമ്പത്തസമ്പത്തട്ഠാനേ സബ്ബേ ജനാ തം അച്ഛരിയം ദിസ്വാ അച്ഛരിയബ്ഭുതചിത്താ അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ അട്ഠംസു. ഭഗവാ വിഹാരമേവ അഗമാസി. യുവരാജാ തേനേവ കുസലകമ്മേന തതോ ചുതോ ദേവലോകേ ഉപ്പന്നോ തത്ഥ ദിബ്ബസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ മനുസ്സേസു ചക്കവത്തിആദിസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ വിഭവസമ്പന്നേ ഏകസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ ഘരാവാസം സണ്ഠപേത്വാ രതനത്തയേ പസന്നോ ഭഗവതോ ധമ്മദേസനം സുത്വാ പടിലദ്ധസദ്ധോ പബ്ബജിത്വാ വായമന്തോ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൩൮. സോ ഏകദിവസം അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **തിവരായം പുരേ രമ്മേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ തിവരനാമകേ നഗരേ രമണീയേ അഹം രാജപുത്തോ ഹുത്വാ സിദ്ധത്ഥം ഭഗവന്തം വത്ഥേന പൂജേസിന്തി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

ദുസ്സദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. സമാദപകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

നഗരേ ബന്ധുമതിയാതിആദികം ആയസ്മതോ സമാദപകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി ഥേരോ പുരിമബുദ്ധാനം സന്തികേ കതകുസലസമ്ഭാരോ അനേകേസു ഭവേസു വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ ഘരാവാസം സണ്ഠപേത്വാ പുഞ്ഞാനി കരോന്തോ വസമാനോ സദ്ധോ പസന്നോ ബഹൂ ഉപാസകേ സന്നിപാതേത്വാ ഗണജേട്ഠകോ ഹുത്വാ “മാളകം കരിസ്സാമാ”തി തേ സബ്ബേ സമാദപേത്വാ ഏകം മാളകം സമം കാരേത്വാ പണ്ഡരപുലിനം ഓകിരിത്വാ ഭഗവതോ നിയ്യാദേസി. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവലോകേ ഉപ്പന്നോ ഛ കാമാവചരസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ മനുസ്സേസു ച ചക്കവത്തിആദിസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ ഭഗവതി പസന്നോ ധമ്മം സുത്വാ പസന്നമാനസോ സദ്ധാജാതോ പബ്ബജിത്വാ സീലസമ്പന്നോ വത്തസമ്പന്നോ നചിരസ്സേവ അരഹത്തം പാപുണി.

൪൪. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ കതകുസലം സരിത്വാ സഞ്ജാതസോമനസ്സോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **നഗരേ ബന്ധുമതിയാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ ബന്ധന്തി ഞാതിഗോത്താദിവസേന ഏകസമ്ബന്ധാ ഹോന്തി സകലനഗരവാസിനോതി ബന്ധൂ, ബന്ധൂ ഏതസ്മിം വിജ്ജന്തീതി ബന്ധുമതീ, തസ്സാ ബന്ധുമതിയാ നാമ നഗരേ മഹാപൂഗഗണോ ഉപാസകസമൂഹോ അഹോസീതി അത്ഥോ. **മാളം കസ്സാമ സങ്ഘസ്സാ**തി ഏത്ഥ മാതി ഗണ്ഹാതി സമ്പത്തസമ്പത്തജനാനം ചിത്തന്തി മാളം, അഥ വാ സമ്പത്തയതിഗണാനം ചിത്തസ്സ വിവേകകരണേ അലന്തി മാളം, മാളമേവ മാളകം, ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ഫാസുവിഹാരത്ഥായ മാളകം കരിസ്സാമാതി അത്ഥോ. സേസം പാകടമേവാതി.

സമാദപകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. പഞ്ചങ്ഗുലിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

തിസ്സോ നാമാസി ഭഗവാതിആദികം ആയസ്മതോ പഞ്ചങ്ഗുലിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ തിസ്സസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ ഘരാവാസം സണ്ഠപേത്വാ വിഭവസമ്പന്നോ സദ്ധോ പസന്നോ വീഥിതോ വിഹാരം പടിപന്നം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ ജാതിസുമനാദിഅനേകാനി സുഗന്ധപുപ്ഫാനി ചന്ദനാദീനി ച വിലേപനാനി ഗാഹാപേത്വാ വിഹാരം ഗതോ പുപ്ഫേഹി ഭഗവന്തം പൂജേത്വാ വിലേപനേഹി ഭഗവതോ സരീരേ പഞ്ചങ്ഗുലികം കത്വാ വന്ദിത്വാ പക്കാമി.

൪൦. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ വിഭവസമ്പന്നേ ഏകസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ വുദ്ധിമന്വായ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ പസന്നമാനസോ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ ഹുത്വാ പുബ്ബകമ്മം സരന്തോ പച്ചക്ഖതോ ഞത്വാ ''ഇമം നാമ കുസലകമ്മം കത്വാ ഈദിസം ലോകുത്തരസമ്പത്തിം പത്തോമ്ഹീ''തി പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **തിസ്സോ നാമാസി ഭഗവാ**തിആദിമാഹ. തം സബ്ബം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

പഞ്ചങ്ഗുലിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

സത്തരസമവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൧൦൭. കുമുദവഗ്ഗോ

൧. കുമുദമാലിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പബ്ബതേ ഹിമവന്തമ്ഹീതിആദികം ആയസ്മതോ കുമുദമാലിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി ഥേരോ പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ അത്ഥദസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഹിമവന്തപബ്ബതസമീപേ ജാതസ്സരസ്സ ആസന്നേ രക്ഖസോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തോ അത്ഥദസ്സിം ഭഗവന്തം തത്ഥ ഉപഗതം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ കുമുദപുപ്ഫാനി ഓചിനിത്വാ ഭഗവന്തം പൂജേസി. ഭഗവാ അനുമോദനം കത്വാ പക്കാമി.

൨. സോ തേന പുഞ്ഞേന തതോ ചവിത്വാ ദേവലോകം ഉപപന്നോ ഛ കാമാവചരസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ മനുസ്സേസു ച ചക്കവത്തിആദിസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ രതനത്തയേ പസന്നോ പബ്ബജിത്വാ വായമന്തോ ബ്രഹ്മചരിയപരിയോസാനം അരഹത്തം പത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പബ്ബതേ ഹിമവന്തമ്ഹീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **തത്ഥജോ രക്ഖസോ ആസി**ന്തി തസ്മിം ജാതസ്സരസമീപേ ജാതോ നിബ്ബത്തോ രക്ഖസോ പരരുധിരമംസഖാദകോ നിദ്ദയോ ഘോരരൂപോ ഭയാനകസഭാവോ മഹാബലോ മഹാഥാമോ കക്ഖളോ യക്ഖോ ആസിം അഹോസിന്തി അത്ഥോ.

കുമുദം പുപ്ഫതേ തത്ഥാതി തസ്മിം മഹാസരേ സൂരിയരംസിയാ അഭാവേ സതി സായന്ഹേ മകുളിതം കുഞ്ചിതാകാരേന നിപ്പഭം അവണ്ണം ഹോതീതി "കുമുദ"ന്തി ലദ്ധനാമം പുപ്ഫം പുപ്ഫതേ വികസതീതി അത്ഥോ. **ചക്കമത്താനി ജായരേ**തി താനി പുപ്ഫാനി രഥചക്കപമാണാനി ഹുത്വാ ജായന്തീതി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

കുമുദമാലിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൨. നിസ്സേണിദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

കോണ്ഡഞ്ഞസ്സ ഭഗവതോതിആദികം ആയസ്മതോ നിസ്സേണിദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമജിനവരേസു കതാധികാരോ അനേകാസു ജാതീസു വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ കോണ്ഡഞ്ഞസ്സ ഭഗവതോ കാലേ വഡ്ഢകികുലേ നിബ്ബത്തോ സദ്ധോ പസന്നോ ഭഗവതോ ധമ്മദേസനം സുത്വാ പസന്നമാനസോ ഭഗവതോ വസനപാസാദസ്സാരോഹനത്ഥായ സാരകട്ഠമയം നിസ്സേണിം കത്വാ ഉസ്സാപേത്വാ ഠപേസി. ഭഗവാ തസ്സ പസാദസംവഡ്ഢനത്ഥായ പസ്സന്തസ്സേവ ഉപരിപാസാദം ആരുഹി. സോ അതീവ പസന്നോ തേനേവ പീതിസോമനസ്സേന കാലം കത്വാ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തോ തത്ഥ ദിബ്ബസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ മനുസ്സേസു ജായമാനോ നിസ്സേണിദാനനിസ്സന്ദേന ഉച്ചകുലേ നിബ്ബത്തോ മനുസ്സസുഖം അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തോ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ സദ്ധാജാതോ പബ്ബജിതോ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൯. സോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **കോണ്ഡഞ്ഞസ്സ ഭഗവതോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **കോണ്ഡഞ്ഞസ്സാ**തി കുച്ഛിതോ ഹുത്വാ ഡേതി പവത്തതീതി കോണ്ഡോ, ലാമകസത്തോ, കോണ്ഡതോ അഞ്ഞോതി കോണ്ഡഞ്ഞോ, അലാമകോ ഉത്തമപുരിസോതി അത്ഥോ. അഥ വാ ബ്രാഹ്മണഗോത്തേസു കോണ്ഡഞ്ഞഗോത്തേ ഉപ്പന്നത്താ ''കോണ്ഡഞ്ഞോ''തി ഗോത്തവസേന തസ്സ നാമം, തസ്സ കോണ്ഡഞ്ഞസ്സ. സേസം പാകടമേവാതി.

നിസ്സേണിദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൩. രത്തിപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

മിഗലുദ്ദോ പുരേ ആസിന്തിആദികം ആയസ്മതോ രത്തിപുപ്ഫിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ നേസാദകുലേ ഉപ്പന്നോ മിഗവധായ അരഞ്ഞേ വിചരമാനോ തസ്സ കാരുഞ്ഞേന അരഞ്ഞേ ചരമാനം വിപസ്സിം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ പുപ്ഫിതം രത്തികം നാമ പുപ്ഫം കുടജപുപ്ഫഞ്ച സഹ വണ്ടേന ഓചിനിത്വാ സോമനസ്സചിത്തേന പൂജേസി. ഭഗവാ അനുമോദനം കത്വാ പക്കാമി.

൧൩. സോ തേനേവ പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ രതനത്തയേ പസന്നോ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ കാമേസു ആദീനവം ദിസ്വാ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹത്തം പത്തോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ ''നേസാദഭൂതേന മയാ കതകുസലം സുന്ദര''ന്തി സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **മിഗലുദ്ദോ പുരേ ആസി**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ മിഗാനം ലുദ്ദോ സാഹസികോ മാരകോതി മിഗലുദ്ദോ, മിഗേസു വാ ലുദ്ദോ ലോഭീതി മിഗലുദ്ദോ, നേസാദോ ആസിം പുരേതി അത്ഥോ.

൧൪. **രത്തികം പുപ്ഫിതം ദിസ്വാ**തി പദുമപുപ്ഫാദീനി അനേകാനി പുപ്ഫാനി സൂരിയരംസിസമ്ഫസ്സേന ദിവാ പുപ്ഫന്തി രത്തിയം മകുളിതാനി ഹോന്തി. ജാതിസുമനമല്ലികാദീനി അനേകാനി പുപ്ഫാനി പന രത്തിയം പുപ്ഫന്തി നോ ദിവാ. തസ്മാ രത്തിയം പുപ്ഫനതോ രത്തിപുപ്ഫനാമകാനി അനേകാനി സുഗന്ധപുപ്ഫാനി ച കുടജപുപ്ഫാനി ച ഗഹേത്വാ പൂജേസിന്തി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

രത്തിപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൪. ഉദപാനദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

വിപസ്സിനോ ഭഗവതോതിആദികം ആയസ്മതോ ഉദപാനദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി ഥേരോ പുരിമമുനിവരേസു കതാധികാരോ അനേകേസു ഭവേസു കതപുഞ്ഞസഞ്ചയോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ ''പാനീയദാനം മയാ ദാതബ്ബം, തഞ്ച നിരന്തരം കത്വാ പവത്തേതും വട്ടതീ''തി ചിന്തേത്വാ ഏകം കൂപം ഖനാപേത്വാ

ഉദകസമ്പത്തകാലേ ഇട്ഠകാഹി ചിനാപേത്വാ ഥിരം കത്വാ തത്ഥ ഉട്ഠിതേന ഉദകേന പുണ്ണം തം ഉദപാനം വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ നിയ്യാദേസി. ഭഗവാ പാനീയദാനാനിസംസദീപകം അനുമോദനം അകാസി . സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ നിബ്ബത്തനിബ്ബത്തട്ഠാനേ പോക്ഖരണീഉദപാനപാനീയാദിസമ്പന്നോ സുഖമനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സദ്ധോ പസന്നോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൮൮. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **വിപസ്സിനോ ഭഗവതോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ഉദപാനോ കതോ മയാ**തി ഉദകം പിവന്തി ഏത്ഥാതി ഉദപാനോ, കൂപപോക്ഖരണീതളാകാനമേതം അധിവചനം. സോ ഉദപാനോ കൂപോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ അത്ഥായ കതോ ഖനിതോതി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ഉദപാനദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൫. സീഹാസനദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

നിബ്ബുതേ ലോകനാഥമ്ഹീതിആദികം ആയസ്മതോ സീഹാസനദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ നിബ്ബാനാധിഗമത്ഥായ കതപുഞ്ഞൂപചയോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഗഹപതികുലേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ രതനത്തയേ പസന്നോ തസ്മിം ഭഗവതി പരിനിബ്ബുതേ സത്തഹി രതനേഹി ഖചിതം സീഹാസനം കാരാപേത്വാ ബോധിരുക്ഖം പൂജേസി, ബഹൂഹി മാലാഗന്ധധൂപേഹി ച പൂജേസി.

൨൧. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ സബ്ബത്ഥ പൂജിതോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ സാവത്ഥിയം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ ഘരാവാസം വസന്തോ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ പസന്നമാനസോ ഞാതിവഗ്ഗം പഹായ പബ്ബജിതോ നചിരസ്സേവ അരഹാ ഹുത്വാ പുബ്ബൂപചിതകുസലസമ്ഭാരം സരിത്വാ സഞ്ജാതസോമനസ്സോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **നിബ്ബുതേ ലോകനാഥമ്ഹീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **സീഹാസനമദാസഹ**ന്തി സീഹരൂപഹിരഞ്ഞസുവണ്ണരതനേഹി ഖചിതം ആസനം സീഹാസനം, സീഹസ്സ വാ അഭീതസ്സ ഭഗവതോ നിസിന്നാരഹം, സീഹം വാ സേട്ഠം ഉത്തമം ആസനന്തി സീഹാസനം, തം അഹം അദാസിം, ബോധിരുക്ഖം പൂജേസിന്തി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

സീഹാസനദായകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൬. മഗ്ഗദത്തികത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

അനോമദസ്സീ ഭഗവാതിആദികം ആയസ്മതോ മഗ്ഗദത്തികത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പായസ്മാ പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ അനോമദസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ

കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ ഘരാവാസം സണ്ഠപേത്വാ വസന്തോ അനോമദസ്സിം ഭഗവന്തം ആകാസേ ചങ്കമന്തം പാദുദ്ധാരേ പാദുദ്ധാരചങ്കമനട്ഠാനേ പുപ്ഫാനം വികിരണം അച്ഛരിയഞ്ച ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ പുപ്ഫാനി ആകാസേ ഉക്ഖിപി, താനി വിതാനം ഹുത്വാ അട്ഠംസു.

൨൩. സോ തേന പുഞ്ഞേന സുഗതീസുയേവ സംസരന്തോ സബ്ബത്ഥ പൂജിതോ സുഖം അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഏകസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തോ കമേന യോബ്ബഞ്ഞം പാപുണിത്വാ സദ്ധാജാതോ പബ്ബജിത്വാ വത്തസമ്പന്നോ നചിരസ്സേവ അരഹത്തം പത്തോ ചങ്കമനസ്സ പൂജിതത്താ **മഗ്ഗദത്തികത്ഥേരോ**തി പാകടോ. സോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **അനോമദസ്സീ ഭഗവാ**തിആദിമാഹ. **ദിട്ഠധമ്മസുഖത്ഥായാ**തി ഇമസ്മിം അത്തഭാവേ ചങ്കമനേന സരീരസല്ലഹുകാദിസുഖം പടിച്ചാതി അത്ഥോ. **അബ്ഭോകാസമ്ഹി ചങ്കമീ**തി അബ്ഭോകാസേ അങ്ഗണട്ഠാനേ ചങ്കമി, പദവിക്ഖേപം പദസഞ്ചാരം അകാസീതി അത്ഥോ.

ഉദ്ധതേ പാദേ പുപ്ഫാനീതി ചങ്കമന്തേന പാദേ ഉദ്ധതേ പദുമുപ്പലാദീനി പുപ്ഫാനി പഥവിതോ ഉഗ്ഗന്ത്വാ ചങ്കമേ വികിരിംസൂതി അത്ഥോ. **സോഭം മുദ്ധനി തിട്ഠരേ**തി ബുദ്ധസ്സ മുദ്ധനി സീസേ സോഭയമാനാ താനി തിട്ഠന്തീതി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

മഗ്ഗദത്തികത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൭. ഏകദീപിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പദുമുത്തരസ്സ മുനിനോതിആദികം ആയസ്മതോ ഏകദീപിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പായസ്മാ പുരിമജിനസേട്ഠേസു കതകുസലസമ്ഭാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഗഹപതികുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ സദ്ധോ പസന്നോ ഭഗവതോ സലലമഹാബോധിമ്ഹി ഏകപദീപം പൂജേസി, ഥാവരം കത്വാ നിച്ചമേകപദീപപൂജനത്ഥായ തേലവട്ടം പട്ഠപേസി. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ സബ്ബത്ഥ ജലമാനോ പസന്നചക്ഖുകോ ഉഭയസുഖമനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ സാവത്ഥിയം വിഭവസമ്പന്നേ ഏകസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ രതനത്തയേ പസന്നോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹത്തം പത്തോ ദീപപൂജായ ലദ്ധവിസേസാധിഗമത്താ **ഏകദീപിയത്ഥേരോ**തി പാകടോ.

൩൦. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരസ്സ മുനിനോ**തിആദിമാഹ. തം സബ്ബം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ഏകദീപിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൮. മണിപൂജകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ഓരേന ഹിമവന്തസ്സാതിആദികം ആയസ്മതോ മണിപൂജകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി ഥേരോ പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തോ ഘരാവാസം സണ്ഠപേത്വാ തത്ഥാദീനവം ദിസ്വാ ഘരാവാസം പഹായ താപസപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ ഹിമവന്തഓരഭാഗേ ഏകിസ്സാ നദിയാ സമീപേ പണ്ണസാലം കാരേത്വാ വസന്തോ വിവേകകാമതായ തസ്സാനുകമ്പായ ച തത്ഥ ഉപഗതം പദുമുത്തരം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ മണിപല്ലങ്കം ഭഗവതോ പൂജേസി. ഭഗവാ തസ്സ പസാദവഡ്ഢനത്ഥായ തത്ഥ നിസീദി. സോ ഭിയ്യോസോമത്തായ പസന്നോ നിബ്ബാനാധിഗമത്ഥായ പത്ഥനം അകാസി. ഭഗവാ അനുമോദനം വത്വാ പക്കാമി. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ സബ്ബത്ഥ പൂജിതോ സുഖം അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ സാവത്ഥിയം വിഭവസമ്പന്നേ കുലേ നിബ്ബത്തോ ഘരാവാസം വസന്തോ ഏകദിവസം സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ പടിലദ്ധസദ്ധോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ അഹോസി.

൩൪. സോ ഏകദിവസം അത്തനാ കതകുസലം സരിത്വാ സഞ്ജാതസോമനസ്സോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ഓരേന ഹിമവന്തസ്സാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ഓരേനാ**തി ഹിമവന്തസ്സ അപരം ഭാഗം വിഹായ ഓരേന, ഭുമ്മത്ഥേ കരണവചനം, ഓരസ്മിം ദിസാഭാഗേതി അത്ഥോ. **നദികാ സമ്പവത്തഥാ**തി അപാകടനാമധേയ്യാ ഏകാ നദീ സംസുട്ഠു പവത്താനീ വഹാനീ സന്ദമാനാ അഹോസീതി അത്ഥോ. **തസ്സാ ചാനുപഖേത്തമ്ഹീ**തി തസ്സാ നദിയാ അനുപഖേത്തമ്ഹി തീരസമീപേതി അത്ഥോ. **സയമ്ഭൂ വസതേ തദാ**തി യദാ അഹം മണിപല്ലങ്കം പൂജേസിം, തദാ അനാചരിയകോ ഹുത്വാ സയമേവ ബുദ്ധഭൂതോ ഭഗവാ വസതേ വിഹരതീതി അത്ഥോ.

൩൫. **മണിം പഗ്ഗയ്ഹ പല്ലങ്ക**ന്തി **മണി**ന്തി ചിത്തം ആരാധേതി സോമനസ്സം കരോതീതി മണി, അഥ വാ മാതി പമാണം കരോതി ആഭരണന്തി മണി, അഥ വാ മരന്താപി രാജയുവരാജാദയോ തം ന പരിച്ചജന്തി തദത്ഥായ സങ്ഗാമം കരോന്തീതി മണി, തം മണിം മണിമയം പല്ലങ്കം മനോരമം **സാധു ചിത്തം** സുട്ഠു വിചിത്തം പഗ്ഗയ്ഹ ഗഹേത്വാ ബുദ്ധസേട്ഠസ്സ **അഭിരോപയിം** പൂജേസിന്തി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

മണിപൂജകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൫. തികിച്ഛകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

നഗരേ ബന്ധുമതിയാതിആദികം ആയസ്മതോ തികിച്ഛകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പായസ്മാ പുരിമജിനവരേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ബന്ധുമതീനഗരേ വേജ്ജകുലേ നിബ്ബത്തോ ബഹുസ്സുതോ സുസിക്ഖിതോ വേജ്ജകമ്മേ ഛേകോ ബഹൂ രോഗിനോ തികിച്ഛന്തോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ ഉപട്ഠാകസ്സ അസോകനാമത്ഥേരസ്സ രോഗം തികിച്ഛി. സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു അപരാപരം സുഖം അനുഭവന്തോ നിബ്ബത്തനിബ്ബത്തഭവേ അരോഗോ ദീഘായുകോ സുവണ്ണവണ്ണസരീരോ അഹോസി.

൩൩. സോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ സാവത്ഥിയം ഗഹപതികുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിമന്വായ സബ്ബസിപ്പേസു നിപ്ഫത്തിം പത്തോ അരോഗോ സുഖിതോ വിഭവസമ്പന്നോ രതനത്തയേ പസന്നോ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ പടിലദ്ധസദ്ധോ ഘരാവാസം പഹായ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ ഹുത്വാ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **നഗരേ ബന്ധുമതിയാ**തിആദിമാഹ. തം സബ്ബം ഹേട്ഠാ വുത്തനയത്താ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

തികിച്ഛകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൭. സങ്ഘുപട്ഠാകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

വേസ്സഭുമ്ഹി ഭഗവതീതിആദികം ആയസ്മതോ സങ്ഘുപട്ഠാകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി ഥേരോ പുരിമബുദ്ധേസു കതകുസലസമ്ഭാരോ അനേകേസു ഭവേസു വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വേസ്സഭുസ്സ ഭഗവതോ കാലേ തസ്സാരാമികസ്സ പുത്തോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്വാ സദ്ധോ പസന്നോ വിഹാരേസു ആരാമികകമ്മം കരോന്തോ സക്കച്ചം സങ്ഘം ഉപട്ഠാസി. സോ തേനേവ കുസലകമ്മേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ സാവത്ഥിയം ഗഹപതികുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ വിഭവസമ്പന്നോ സുഖപ്പത്തോ പാകടോ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ സാസനേ പസന്നോ പബ്ബജിത്വാ വത്തസമ്പന്നോ സാസനം സോഭയമാനോ വിപസ്സനം വഡ്ഢേന്തോ നചിരസ്സേവ സഹ പടിസമ്ഭിദാഹി അരഹത്തം പത്തോ ഛളഭിഞ്ഞോ പുബ്ബേ കതകുസലകമ്മവസേന **സങ്ഘുപട്ഠാകത്ഥേരോ**തി പാകടോ അഹോസി.

൪൫. സോ ഏകദിവസം ''പുബ്ബേ മയാ കിം നാമ കമ്മം കത്വാ അയം ലോകുത്തരസമ്പത്തി ലദ്ധാ''തി അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ പച്ചക്ഖതോ ജാനിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പാകടം കരോന്തോ **വേസ്സഭുമ്ഹി ഭഗവതീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **അഹോസാരാമികോ അഹ**ന്തി അഹം വേസ്സഭുസ്സ ഭഗവതോ സാസനേ ആരാമികോ അഹോസിന്തി അത്ഥോ. സേസം ഹേട്ഠാ വുത്തനയത്താ ഉത്താനത്ഥത്താ ച സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

സങ്ഘുപട്ഠാകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

അട്ഠാരസമവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൨൦. കുടജപുപ്ഫിയവഗ്ഗോ

൧-൧൦. കുടജപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനാദിവണ്ണനാ

ഇതോ പരമ്പി ഏകൂനവീസതിമവഗ്ഗേ ആഗതാനം ഇമേസം കുടജപുപ്ഫിയത്ഥേരാദീനം ദസന്നം ഥേരാനം അപുബ്ബം നത്ഥി. തേസഞ്ഹി ഥേരാനം പുരിമബുദ്ധാനം സന്തികേ കതപുഞ്ഞസമ്ഭാരാനം വസേന പാകടനാമാനി ചേവ നിവാസനഗരാദീനി ച ഹേട്ഠാ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബാനീതി തം സബ്ബം അപദാനം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

ഏകൂനവീസതിമവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൨൦. തമാലപുപ്ഫിയവഗ്ഗോ

൧-൧൦. തമാലപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനാദിവണ്ണനാ

വീസതിമേ വഗ്ഗേ പഠമത്ഥേരാപദാനം ഉത്താനമേവ.

൩൬. ദുതിയത്ഥേരാപദാനേ **യം ദായവാസികോ ഇസീ**തി ഇസിപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ വനേ വസനഭാവേന **ദായവാസികോ ഇസീ**തി സങ്ഖം ഗതോ, അത്തനോ അനുകമ്പായ തം വനം ഉപഗതസ്സ സിദ്ധത്ഥസ്സ സത്ഥുനോ വസനമണ്ഡപച്ഛാദനത്ഥായ യം തിണം, തം **ലായതി** ഛിന്ദതീതി അത്ഥോ. ദബ്ബഛദനം കത്വാ അനേകേഹി ഖുദ്ദകദണ്ഡകേഹി മണ്ഡപം കത്വാ തം തിണേന ഛാദേത്വാ **സിദ്ധത്ഥസ്സ** ഭഗവതോ അഹം **അദാസിം** പൂജേസിന്തി അത്ഥോ.

൩൭. **സത്താഹം ധാരയും തത്ഥാ**തി തം മണ്ഡപം തത്ഥ ഠിതാ ദേവമനുസ്സാ സത്താഹം നിരോധസമാപത്തിം സമാപജ്ജിത്വാ നിസിന്നസ്സ **സത്ഥുനോ ധാരയും** ധാരേസുന്തി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

തതിയത്ഥേരസ്സ അപദാനേ **ഖണ്ഡഫുല്ലിയത്ഥേരോ**തി ഏത്ഥ **ഖണ്ഡ**ന്തി കട്ഠാനം ജിണ്ണത്താ ഛിന്നഭിന്നട്ഠാനം, **ഫുല്ല**ന്തി കട്ഠാനം ജിണ്ണട്ഠാനേ കണ്ണകിതമഹിച്ഛത്തകാദിപുപ്ഫനം, ഖണ്ഡഞ്ച ഫുല്ലഞ്ച ഖണ്ഡഫുല്ലാനി, ഖണ്ഡഫുല്ലാനം പടിസങ്ഖരണം പുനപ്പുനം ഥിരകരണന്തി ഖണ്ഡഫുല്ലപടിസങ്ഖരണം. ഇമസ്സ പന ഥേരസ്സ സമ്ഭാരപൂരണകാലേ ഫുസ്സസ്സ ഭഗവതോ ചേതിയേ ഛിന്നഭിന്നട്ഠാനേ സുധാപിണ്ഡം മക്ഖേത്വാ ഥിരകരണം ഖണ്ഡഫുല്ലപടിസങ്ഖരണം നാമ. തസ്മാ സോ ഖണ്ഡഫുല്ലിയോ ഥേരോതി പാകടോ അഹോസി. തതിയം.

൧൭. ചതുത്ഥത്ഥേരസ്സാപദാനേ **രഞ്ഞോ ബദ്ധചരോ അഹ**ന്തി രഞ്ഞോ പരിചാരകോ കമ്മകാരകോ അഹോസിന്തി അത്ഥോ.

൧൯. **ജലജുത്തമനാമിനോ**തി ജലേ ഉദകേ ജാതം ജലജം, കിം തം പദുമം, പദുമേന സമാനനാമത്താ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോതി അത്ഥോ. ഉത്തമപദുമനാമസ്സ ഭഗവതോതി വാ അത്ഥോ. ചതുത്ഥം.

പഞ്ചമം ഉത്താനത്ഥമേവ.

൨൭. ഛട്ഠേ **നഗരേ ദ്വാരവതിയാ**തി മഹാദ്വാരവാതപാനകവാടഫലകാഹി വതിപാകാരട്ടാലഗോപുരകദ്ദമോദകപരിഖാഹി ച സമ്പന്നം നഗരന്തി ദ്വാരവതീനഗരം, ദ്വാരം വതിഞ്ച പധാനം കത്വാ നഗരസ്സ ഉപലക്ഖിതത്താ "ദ്വാരവതീ നഗര"ന്തി വോഹരന്തീതി **നഗരേ ദ്വാരവതിയാ**തി വുത്തം. മാലാവച്ഛോ പുപ്ഫാരാമോ മമ അഹോസീതി അത്ഥോ.

൩൧. **തേ കിസലയാ**തി തേ അസോകപല്ലവാ. ഛട്ഠം.

സത്തമട്ഠമനവമാനി ഉത്താനത്ഥാനേവ. ദസമേപി അപുബ്ബം നത്ഥീതി.

വീസതിമവണ്ണനാ സമത്താ.

൨൩-൨൫. കണികാരപുപ്ഫിയാദിവഗ്ഗോ

൧-൧൦. കണികാരപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനാദിവണ്ണനാ

ഇതോ പരം സബ്ബത്ഥ അനുത്താനപദവണ്ണനം കരിസ്സാമ. ഏകവീസതിമേ ബാവീസതിമേ തേവീസതിമേ ച വഗ്ഗേ സബ്ബേസം ഥേരാനം സയംകതേന പുഞ്ഞേന ലദ്ധനാമാനി, കതപുഞ്ഞാനഞ്ച നാനത്തം തേസം ബ്യാകരണദായകാനം ബുദ്ധാനം നാമാനി വസിതനഗരാനി ച ഹേട്ഠാ വുത്തനയത്താ സബ്ബാനിപി ഉത്താനാനേവ. അപദാനഗാഥാനമത്ഥോ ച നയാനുയോഗേന സുവിഞ്ഞേയ്യോയേവാതി.

൨൪. ഉദകാസനവഗ്ഗോ

൧-൨. ഉദകാസനദായകത്ഥേരഅപദാനാദിവണ്ണനാ

ചതുവീസതിമേ വഗ്ഗേ പഠമദുതിയാപദാനാനി ഉത്താനാനേവ.

൩. തതിയാപദാനേ **അരുണവതിയാ നഗരേ**തി ആ സമന്തതോ ആലോകം കരോന്തോ ഉണതി ഉഗ്ഗച്ഛതീതി അരുണോ, സോ തസ്മിം വിജ്ജതീതി അരുണവതീ, തസ്മിം നഗരേ ആലോകം കരോന്തോ സൂരിയോ ഉഗ്ഗച്ഛതീതി അത്ഥോ. സേസനഗരേസുപി സൂരിയുഗ്ഗമനേ വിജ്ജമാനേപി വിസേസവചനം സബ്ബചതുപ്പദാനം മഹിയം സയനേപി സതി മഹിയം സയതീതി മഹിംസോതി വചനം വിയ രൂള്ഹിവസേന വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. അഥ വാ പാകാരപാസാദഹമ്മിയാദീസു സുവണ്ണരജതമണിമുത്താദിസത്തരതനപഭാഹി അരുണുഗ്ഗമനം വിയ പഭാവതീ അരുണവതീ നാമ, തസ്മിം അരുണവതിയാ നഗരേ, **പൂപികോ** പൂപവിക്കയേന ജീവികം കപ്പേന്തോ അഹോസിന്തി അത്ഥോ.

൪. ചതുത്ഥാപദാനേ **തിവരായം പുരേ രമ്മേ**തി തീഹി പാകാരേഹി പരിവാരിതാ പരിക്ഖിത്താതി തിവരാ, ഖജ്ജഭോജ്ജാദിഉപഭോഗവത്ഥാഭരണാദിനച്ചഗീതാദീഹി രമണീയന്തി രമ്മം, തസ്മിം തിവരായം പുരേ നഗരേ **രമ്മേ** നളകാരോ അഹം അഹോസിന്തി സമ്ബന്ധോ.

പഞ്ചമാപദാനം ഉത്താനത്ഥമേവ.

൬. ഛട്ഠാപദാനേ **വണ്ണകാരോ അഹം തദാ**തി നീലപീതരത്താദിവണ്ണവസേന വത്ഥാനി കരോതി രഞ്ജേതീതി വണ്ണകാരോ. വത്ഥരജകോ ഹുത്വാ ചേതിയേ വത്ഥേഹി അച്ഛാദനസമയേ നാനാവണ്ണേഹി ദുസ്സാനി രഞ്ജേസിന്തി അത്ഥോ.

൭. സത്തമാപദാനേ **പിയാലം പുപ്ഫിതം ദിസ്വാ**തി സുപുപ്ഫിതം പിയാലരുക്ഖം ദിസ്വാ. **ഗതമഗ്ഗേ ഖിപിം അഹ**ന്തി അഹം **മിഗലുദ്ദോ** നേസാദോ ഹുത്വാ പിയാലപുപ്ഫം ഓചിനിത്വാ ബുദ്ധസ്സ ഗതമഗ്ഗേ ഖിപിം പൂജേസിന്തി അത്ഥോ.

൮. അട്ഠമാപദാനേ **സകേ സിപ്പേ അപത്ഥദ്ധോ**തി അത്തനോ തക്കബ്യാകരണാദിസിപ്പസ്മിം അപത്ഥദ്ധോ പതിട്ഠിതോ ഛേകോ അഹം കാനനം **അഗമം** ഗതോ **സമ്ബുദ്ധം യന്തം ദിസ്വാ**നാതി വനന്തരേ ഗച്ഛന്തം വിപസ്സിം സമ്ബുദ്ധം പസ്സിത്വാ. **അമ്ബയാഗം അദാസഹ**ന്തി അഹം അമ്ബദാനം അദാസിന്തി അത്ഥോ.

൯. നവമാപദാനേ **ജഗതീ കാരിതാ മയ്ഹ**ന്തി അത്ഥദസ്സിസ്സ ഭഗവതോ സരീരധാതുനിധാപിതചേതിയേ ജഗതി ഛിന്നഭിന്നആലിന്ദപുപ്ഫാധാനസങ്ഖാതാ ജഗതി മയാ കാരിതാ കാരാപിതാതി അത്ഥോ.

ദസമാപദാനം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ചതുവീസതിമവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൨൫. തുവരദായകവഗ്ഗോ

൧-൧൦. തുവരദായകത്ഥേരഅപദാനാദിവണ്ണനാ

൧. പഞ്ചവീസതിമേ വഗ്ഗേ പഠമാപദാനേ **ഭരിത്വാ തുവരമാദായാ**തി തുവരഅട്ഠിം മുഗ്ഗകലായസദിസം തുവരട്ഠിം ഭജ്ജിത്വാ പുപ്ഫേത്വാ ഭാജനേന ആദായ **സങ്ഘസ്സ** വനമജ്ഝോഗാഹകസ്സ **അദദിം** അദാസിന്തി അത്ഥോ.

൮-൧൫. ദുതിയാപദാനേ **ധനും അദ്വേജ്ഝം കത്വാനാ**തി മിഗാദീനം മാരണത്ഥായ ധനും സന്നയ്ഹിത്വാ ചരമാനോ **കേസരം ഓഗതം ദിസ്വാ**തി സുപുപ്ഫിതം ഖുദ്ദകസരം ദിസ്വാ **ബുദ്ധസ്സ അഭിരോപേസി**ന്തി അഹം ചിത്തം പസാദേത്വാ വനം സമ്പത്തസ്സ തിസ്സസ്സ ഭഗവതോ അഭിരോപയിം പൂജേസിന്തി അത്ഥോ.

൯-൧൦. തതിയാപദാനേ **ജലകുക്കുടോ**തി ജാതസ്സരേ ചരമാനകുക്കുടോ. **തുണ്ഡേന കേസരിം ഗയ്ഹാ**തി പദുമപുപ്ഫം മുഖതുണ്ഡേന ഡംസിത്വാ ആകാസേന ഗച്ഛന്തസ്സ **തിസ്സസ്സ** ഭഗവതോ **അഭിരോപേസിം** പൂജേസിന്തി അത്ഥോ.

൧൮. ചതുത്ഥാപദാനേ **വിരവപുപ്ഫമാദായാ**തി വിവിധം രവതി സദ്ദം കരോതീതി വിരവം, സദ്ദകരണവേലായം വികസനതോ ''വിരവ''ന്തി ലദ്ധനാമം പുപ്ഫസമൂഹം ആദായ ഗഹേത്വാ സിദ്ധത്ഥസ്സ **ബുദ്ധസ്സ അഭിരോപയിം** പൂജേസിന്തി അത്ഥോ.

൧൭. പഞ്ചമാപദാനേ **കുടിഗോപകോ**തി സേനാസനപാലകോ. **കാലേന കാലം ധൂപേസി**ന്തി സമ്പത്തസമ്പത്തകാലാനുകാലേ ധൂപേസിം, ധൂപേന സുഗന്ധം അകാസിന്തി അത്ഥോ. സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ ഗന്ധകുടികാലാനുസാരിധൂപേന ധൂപേസിം വാസേസിന്തി അത്ഥോ.

ഛട്ഠസത്തമാപദാനാനി ഉത്താനത്ഥാനേവ.

൨൭. അട്ഠമാപദാനേ **സത്ത സത്തലിപുപ്ഫാനീ**തി സത്തലിസങ്ഖാതാനി, സത്ത പുപ്ഫാനി സീസേനാദായ വേസ്സഭുസ്സ ഭഗവതോ **അഭിരോപേസിം** പൂജേസിന്തി അത്ഥോ.

൩൧. നവമാപദാനേ **ബിമ്ബിജാലകപുപ്ഫാനീ**തി രത്തങ്കുരവകപുപ്ഫാനി സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ പൂജേസിന്തി അത്ഥോ.

൩൫. ദസമാപദാനേ **ഉദ്ദാലകം ഗഹേത്വാനാ**തി ജാതസ്സരേ വിഹങ്ഗസോബ്ഭേ ജാതം ഉദ്ദാലകപുപ്ഫം ഓചിനിത്വാ കകുസന്ധസ്സ ഭഗവതോ പൂജേസിന്തി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

പഞ്ചവീസതിമവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൫൩. ഥോമകവഗ്ഗോ

൧-൰. ഥോമകത്ഥേരഅപദാനാദിവണ്ണനാ

ഛബ്ബീസതിമേ വഗ്ഗേ പഠമാപദാനം ഉത്താനമേവ.

൭-൩. ദുതിയാപദാനേ **വിജഹിത്വാ ദേവവണ്ണ**ന്തി ദേവതാ സരീരം വിജഹിത്വാ ഛഡ്ഡേത്വാ, മനുസ്സസരീരം നിമ്മിനിത്വാതി അത്ഥോ. **അധികാരം കത്തുകാമോ**തി അധികകിരിയം പുഞ്ഞസമ്ഭാരം കത്തുകാമോ ദേവരോ നാമ അഹം ദേവരാജാ ഭരിയായ സഹ ബുദ്ധസേട്ഠസ്സ സാസനേ സാദരതായ **ഇധ** ഇമസ്മിം മനുസ്സലോകേ **ആഗമിം** ആഗതോതി അത്ഥോ. **തസ്സ ഭിക്ഖാ മയാ ദിന്നാ**തി പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ യോ നാമേന **ദേവലോ** നാമ സാവകോ അഹോസി, തസ്സ സാവകസ്സ മയാ വിപ്പസന്നേന ചേതസാ **ഭിക്ഖാ ദിന്നാ** പിണ്ഡപാതോ ദിന്നോതി അത്ഥോ.

൯-൰. തതിയാപദാനേ **ആനന്ദോ നാമ സമ്ബുദ്ധോ**തി ആനന്ദം തുട്ഠിം ജനനതോ ആനന്ദോ നാമ പച്ചേകബുദ്ധോതി അത്ഥോ. **അമനുസ്സമ്ഹി കാനനേ**തി അമനുസ്സപരിഗ്ഗഹേ കാനനേ മഹാഅരഞ്ഞേ **പരിനിബ്ബായി** അനുപാദിസേസനിബ്ബാനധാതുയാ അന്തരധായി, അദസ്സനം അഗമാസീതി അത്ഥോ. **സരീരം തത്ഥ ഝാപേസി**ന്തി അഹം ദേവലോകാ ഇധാഗന്ത്വാ തസ്സ ഭഗവതോ സരീരം തത്ഥ അരഞ്ഞേ ഝാപേസിം ദഹനം അകാസിന്തി അത്ഥോ.

ചതുത്ഥപഞ്ചമാപദാനാനി ഉത്താനാനേവ.

൫൦. ഛട്ഠാപദാനേ **അഹോസിം ചന്ദനോ നാമാ**തി നാമേന പണ്ണത്തിവസേന ചന്ദനോ നാമ. **സമ്ബുദ്ധസ്സത്രജോ**തി പച്ചേകസമ്ബുദ്ധഭൂതതോ പുബ്ബേ തസ്സ അത്രജോ പുത്തോ അഹം. **ഏകോപാഹനോ മയാ ദിന്നോ**തി ഏകം ഉപാഹനയുഗം മയാ ദിന്നം. **ബോധിം സമ്പജ്ജ മേ തുവ**ന്തി തേന ഉപാഹനയുഗേന മേ മയ്ഹം സാവകബോധിം തുവം സമ്പജ്ജ നിപ്ഫാദേഹീതി അത്ഥോ.

൫൩-൫൪. സത്തമാപദാനേ **മഞ്ജരികം കരിത്വാനാ**തി മഞ്ജേട്ഠിപുപ്ഫം ഹരിതചങ്കോടകം ഗഹേത്വാ **രഥിയം** വീഥിയാ പടിപജ്ജിം അഹം തഥാ പടിപന്നോവ **ഭിക്ഖുസങ്ഘപുരക്ഖതം** ഭിക്ഖുസങ്ഘേന പരിവുതം **സമണാനഗ്ഗം** സമണാനം ഭിക്ഖൂനം അഗ്ഗം സേട്ഠം സമ്മാസമ്ബുദ്ധം അദ്ദസന്തി സമ്ബന്ധോ. **ബുദ്ധസ്സ അഭിരോപയി**ന്തി ദിസ്വാ ച പന തം പുപ്ഫം ഉഭോഹി ഹത്ഥേഹി **പഗ്ഗയ്ഹ** ഉക്ഖിപിത്വാ ബുദ്ധസ്സ ഫുസ്സസ്സ ഭഗവതോ അഭിരോപയിം പൂജേസിന്തി അത്ഥോ.

൫൮-൫൯. അട്ഠമാപദാനേ **അലോണപണ്ണഭക്ഖോമ്ഹീ**തി ഖീരപണ്ണാദീനി ഉഞ്ഛാചരിയായ ആഹരിത്വാ ലോണവിരഹിതാനി പണ്ണാനി പചിത്വാ ഭക്ഖാമി, അലോണപണ്ണഭക്ഖോ അമ്ഹി ഭവാമീതി അത്ഥോ. **നിയമേസു ച സംവുതോ**തി നിയമസഞ്ഞിതേസു പാണാതിപാതാവേരമണിആദീസു നിച്ചപഞ്ചസീലേസു സംവുതോ പിഹിതോതി അത്ഥോ. **പാതരാസേ അനുപ്പത്തേ**തി പുരേഭത്തകാലേ അനുപ്പത്തേ. **സിദ്ധത്ഥോ ഉപഗച്ഛി മ**ന്തി മമ

സമീപം സിദ്ധത്ഥോ ഭഗവാ ഉപഗഞ്ഛി സമ്പാപുണി. **താഹം ബുദ്ധസ്സ പാദാസി**ന്തി അഹം തം അലോണപണ്ണം തസ്സ ബുദ്ധസ്സ അദാസിന്തി അത്ഥോ.

നവമാപദാനം ഉത്താനമേവ.

൯൭-൯൮. ദസമാപദാനേ **സിഖിനം സിഖിനം യഥാ**തി സരീരതോ നിക്ഖന്തഛബ്ബണ്ണരംസീഹി **ഓഭാസയന്തം** ജലന്തം സിഖീനം സിഖീഭഗവന്തം സിഖീനം യഥാ ജലമാനഅഗ്ഗിക്ഖന്ധം വിയ. **അഗ്ഗജം പുപ്ഫമാദായാ**തി അഗ്ഗജനാമകം പുപ്ഫം ഗഹേത്വാ **ബുദ്ധസ്സ** സിഖിസ്സ ഭഗവതോ **അഭിരോപയിം** പൂജേസിന്തി അത്ഥോ.

ഛബ്ബീസതിമവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൨൭. പദുമുക്ഖിപവഗ്ഗോ

൧-൧൦. ആകാസുക്ഖിപിയത്ഥേരഅപദാനാദിവണ്ണനാ

൧-൨. സത്തവീസതിമേ വഗ്ഗേ പഠമാപദാനേ **ജലജഗ്ഗേ ദുവേ ഗയ്ഹാ**തി ജലേ ഉദകേ ജാതേ അഗ്ഗേ ഉപ്പലാദയോ ദ്വേ പുപ്ഫേ ഗഹേത്വാ ബുദ്ധസ്സ സമീപം ഗന്ത്വാ ഏകം പുപ്ഫം പാദേസു **നിക്ഖിപിം** പൂജേസിം, ഏകം പുപ്ഫം ആകാസേ ഖിപിന്തി അത്ഥോ.

ദുതിയാപദാനം പാകടമേവ.

൧൦. തതിയാപദാനേ **ബോധിയാ പാദപുത്തമേ**തി ഉത്തമേ ബോധിപാദപേ. **അഡ്ഢചന്ദം മയാ ദിന്ന**ന്തി തസ്മിം ബോധിമൂലേ അഡ്ഢചന്ദാകാരേന മയാ അനേകപുപ്ഫാനി പൂജിതാനീതി അത്ഥോ. **ധരണീരുഹപാദപേ**തി രുക്ഖപബ്ബതരതനാദയോ ധാരേതീതി ധരണീ, പഥവീ, ധരണിയാ രുഹതി പതിട്ഠഹതീതി ധരണീരുഹോ, പാദസങ്ഖാതേന മൂലേന ഉദകം പിവതി ഖന്ധവിടപാദീസു പത്ഥരിയതീതി പാദപോ, ധരണീരുഹോ ച സോ പാദപോ ചേതി ധരണീരുഹപാദപോ, തസ്മിം ധരണീരുഹപാദപേ പുപ്ഫം മയാ പൂജിതന്തി അത്ഥോ.

ചതുത്ഥാപദാനം ഉത്താനത്ഥമേവ.

൧൯-൧൯. പഞ്ചമാപദാനേ **ഹിമവന്തസ്സാവിദൂരേ**തി ഹിമവന്തസ്സ ആസന്നേ. **രോമസോ നാമ പബ്ബതോ**തി രുക്ഖലതാഗുമ്ബാഭാവാ കേവലം ദബ്ബതിണാദിസഞ്ഛന്നത്താ രോമസോ നാമ പബ്ബതോ അഹോസി. **തമ്ഹി പബ്ബതപാദമ്ഹീ**തി തസ്മിം പബ്ബതപരിയന്തേ. **സമണോ ഭാവിതിന്ദ്രിയോ**തി സമിതപാപോ വൂപസന്തകിലേസോ സമണോ വഡ്ഢിതഇന്ദ്രിയോ, രക്ഖിതചക്ഖുന്ദ്രിയാദിഇന്ദ്രിയോതി അത്ഥോ. അഥ വാ വഡ്ഢിതഇന്ദ്രിയോ വഡ്ഢിതസദ്ധിന്ദ്രിയാദിഇന്ദ്രിയോതി അത്ഥോ. തസ്സ സമണസ്സ അഹം ബിളാലിആലുവേ ഗഹേത്വാ അദാസിന്തി അത്ഥോ.

ഛട്ഠസത്തമട്ഠമനവമദസമാപദാനാനി ഉത്താനത്ഥാനേവാതി.

സത്തവീസതിമവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൨൮. സുവണ്ണബിബ്ബോഹനവഗ്ഗോ

൧-൧൦. സുവണ്ണബിബ്ബോഹനിയത്ഥേരഅപദാനാദിവണ്ണനാ

അട്ഠവീസതിമേ വഗ്ഗേ പഠമാപദാനം ഉത്താനമേവ.

൭. ദുതിയാപദാനേ **മനോമയേന കായേനാ**തി യഥാ ചിത്തവസേന പവത്തകായേനാതി അത്ഥോ.

൧൦. തതിയാപദാനേ **മഹാസമുദ്ദം നിസ്സായാ**തി മഹാസാഗരാസന്നേ ഠിതസ്സ പബ്ബതസ്സ അന്തരേ പബ്ബതലേണേതി അത്ഥോ. സിദ്ധത്ഥോ ഭഗവാ വിവേകകാമതായ **വസതി** പടിവസതീതി അത്ഥോ. **പച്ചുഗ്ഗന്ത്വാനകാസഹ**ന്തി അഹം തസ്സ ഭഗവതോ പടിഉഗ്ഗന്ത്വാ സമീപം ഗന്ത്വാ വന്ദനാദിപുഞ്ഞം അകാസിന്തി അത്ഥോ. **ചങ്കോടകമദാസഹ**ന്തി സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ അഹം പുപ്ഫഭരിതം ചങ്കോടകം കദമ്ബം അദാസിം പൂജേസിന്തി അത്ഥോ.

൧൮. ചതുത്ഥാപദാനേ **അകക്കസചിത്തസ്സാഥാ**തി അഫരുസചിത്തസ്സ, **അഥ**-സദ്ദോ പദപൂരണേ.

൧൯. പഞ്ചമാപദാനേ **ഉദുമ്ബരേ വസന്തസ്സാ**തി ഉദുമ്ബരരുക്ഖമൂലേ രുക്ഖച്ഛായായ വസന്തസ്സ തിസ്സസ്സ ഭഗവതോ. **നിയതേ പണ്ണസന്ഥരേ**തി നിയാമിതേ പടിബദ്ധേ പണ്ണസന്ഥരേ സാഖാഭങ്ഗാസനേ നിസിന്നസ്സ. **വുത്ഥോകാസോ മയാ ദിന്നോ**തി വിവിത്തോകാസേ മണ്ഡപദ്വാരാദീഹി പിഹിതോകാസോ മയാ ദിന്നോ സമ്പാദിതോതി അത്ഥോ.

൨൮. ഛട്ഠാപദാനേ **പോത്ഥദാനം മയാ ദിന്ന**ന്തി പോത്ഥവട്ടിം പോത്ഥഛല്ലിം താളേത്വാ കതം സാടകം വിസമം ഗോഫാസുകേന ഘംസിത്വാ നിമ്മിതം സുത്തം ഗഹേത്വാ കന്തിത്വാ തേന സുത്തേന നിസീദനത്ഥായ വാ ഭൂമത്ഥരണത്ഥായ വാ സാടകം വായാപേത്വാ തം സാടകം മയാ രതനത്തയസ്സ ദിന്നന്തി അത്ഥോ.

൨൭. സത്തമാപദാനേ **ചന്ദഭാഗാനദീതീരേ**തി ചന്ദഭാഗായ നാമ നദിയാ തീരതോ, നിസ്സക്കേ ഭുമ്മവചനം . **അനുസോത**ന്തി സോതസ്സ അനു ഹേട്ഠാഗങ്ഗം **വജാമി** ഗച്ഛാമി അഹന്തി അത്ഥോ. **സത്ത മാലുവപുപ്ഫാനി, ചിതമാരോപയിം അഹ**ന്തി അഹം മാലുവപുപ്ഫാനി സത്ത പത്താനി ഗഹേത്വാ ചിതകേ വാലുകരാസിമ്ഹി വാലുകാഹി ഥൂപം കത്വാ പൂജേസിന്തി അത്ഥോ.

൩൧-൩൨. അട്ഠമാപദാനേ **മഹാസിന്ധു സുദസ്സനാ**തി സുന്ദരദസ്സനസുന്ദരോദകധവലപുലിനോപസോഭിതത്താ സുട്ഠു മനോഹരാ മഹാസിന്ധു നാമ വാരിനദീ അഹോസി. **തത്ഥ** തിസ്സം സിന്ധുവാരിനദിയം **സപ്പഭാസം** പഭായ സഹിതം **സുദസ്സനം** സുന്ദരരൂപം **പരമോപസമേ യുത്തം** ഉത്തമേ ഉപസമേ യുത്തം സമങ്ഗീഭൂതം വീതരാഗം അഹം അദ്ദസന്തി അത്ഥോ. **ദിസ്വാഹം വിമ്ഹിതാസയോ**തി ''ഏവരൂപം ഭയാനകം ഹിമവന്തം കഥം സമ്പത്തോ''തി വിമ്ഹിതഅജ്ഝാസയോ അച്ഛരിയബ്ഭുതചിത്തോതി അത്ഥോ. **ആലുവം തസ്സ പാദാസി**ന്തി തസ്സ അരഹതോ അഹം പസന്നമാനസോ ആലുവകന്ദം പാദാസിം ആദരേന അദാസിന്തി അത്ഥോ.

നവമദസമാപദാനാനി ഉത്താനാനേവാതി.

അട്ഠവീസതിമവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൨൯. പണ്ണദായകവഗ്ഗോ

൧-൧൦. പണ്ണദായകത്ഥേരഅപദാനാദിവണ്ണനാ

൧-൨. ഏകൂനതിംസതിമേ വഗ്ഗേ പഠമാപദാനേ **പണ്ണഭോജനഭോജനോ**തി ഖീരപണ്ണാദിഭോജനസ്സ ഭുഞ്ജനത്ഥായ പണ്ണസാലായ നിസിന്നോ **അമ്ഹി** ഭവാമീതി അത്ഥോ. **ഉപവിട്ഠഞ്ച മം സന്ത**ന്തി പണ്ണസാലായം ഉപവിട്ഠം സന്തം വിജ്ജമാനം മം. **ഉപാഗച്ഛി മഹാഇസീ**തി മഹന്തേ സീലാദിഖന്ധേ ഏസനതോ മഹാഇസി. **ലോകപജ്ജോതോ** ലോകപദീപോ **സിദ്ധത്ഥോ** ഭഗവാ ഉപഗച്ഛി, മമ സമീപം അഗമാസീതി അത്ഥോ. **നിസിന്നസ്സ പണ്ണസന്ഥരേ**തി ഉപഗന്ത്വാ പണ്ണസന്ഥരേ നിസിന്നസ്സ ഖാദനത്ഥായ സേദിതം **പണ്ണം** മയാ ദിന്നന്തി സമ്ബന്ധോ.

൭-൭. ദുതിയാപദാനേ സിനേരുസമസന്തോസോ ധരണീസമസാദിസോ സിദ്ധത്ഥോ ഭഗവാതി സമ്ബന്ധോ. **വുട്ഠഹിത്വാ സമാധിമ്ഹാ**തി നിരോധസമാപത്തിതോ വുട്ഠഹിത്വാ വിസും ഹുത്വാതി അത്ഥോ. **ഭിക്ഖായ മമുപട്ഠിതോ**തി ഭിക്ഖാചാരവേലായ ''അജ്ജ മമ യോ കോചി കിഞ്ചി ദാനം ദദാതി, തസ്സ മഹപ്ഫല''ന്തി ചിന്തേത്വാ നിസിന്നസ്സ മമ സന്തികം സമീപം ഉപട്ഠിതോ സമീപമാഗതോതി അത്ഥോ. **ഹരീതകം…പേ… ഫാരുസകഫലാനി ചാ**തി ഏവം സബ്ബം തം ഫലം സബ്ബലോകാനുകമ്പിനോ തസ്സ **സിദ്ധത്ഥസ്സ മഹേസിസ്സ** മയാ വിപ്പസന്നേന ചേതസാ ദിന്നന്തി അത്ഥോ.

൧൧-൧൨. തതിയാപദാനേ **സീഹം യഥാ വനചര**ന്തി വനേ ചരമാനം സീഹരാജം ഇവ ചരമാനം സിദ്ധത്ഥം ഭഗവന്തന്തി സമ്ബന്ധോ. **നിസഭാജാനിയം യഥാ**തി വസഭോ, നിസഭോ, വിസഭോ, ആസഭോതി ചത്താരോ ഗവജേട്ഠകാ. തേസു ഗവസതസ്സ ജേട്ഠകോ വസഭോ, ഗവസഹസ്സസ്സ ജേട്ഠകോ നിസഭോ, ഗവസതസഹസ്സസ്സ ജേട്ഠകോ വിസഭോ, ഗവകോടിസതസഹസ്സസ്സ ജേട്ഠകോ ആസഭോ. ഇധ പന ആസഭോ ''നിസഭോ''തി വുത്തോ, ആജാനീയം അഭീതം നിച്ചലം ഉസഭരാജം ഇവാതി അത്ഥോ. **കകുധം വിലസന്തംവാ**തി പുപ്ഫപല്ലവേഹി സോഭമാനം കകുധരുക്ഖം ഇവ നരാസഭം നരാനം ആസഭം ഉത്തമം ആഗച്ഛന്തം സിദ്ധത്ഥം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ സദ്ധായ സമ്പയുത്തത്താ വിപ്പസന്നേന ചേതസാ പച്ചുഗ്ഗമനം അകാസിന്തി അത്ഥോ.

ചതുത്ഥാപദാനാദീനി ദസമാവസാനാനി സുവിഞ്ഞേയ്യാനേവാതി.

ഏകൂനതിംസതിമവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൩൦. ചിതകപൂജകവഗ്ഗോ

൧-൧൦. ചിതകപൂജകത്ഥേരഅപദാനാദിവണ്ണനാ

൧-൮. തിംസതിമേ വഗ്ഗേ പഠമാപദാനേ **ആഹുതിം യിട്ഠുകാമോഹ**ന്തി പൂജാസക്കാരം കാരേതുകാമോ അഹം. **നാനാപുപ്ഫം സമാനയി**ന്തി നാനാ അനേകവിധം ചമ്പകസലലാദിപുപ്ഫം സം സുട്ഠു ആനയിം, രാസിം അകാസിന്തി അത്ഥോ. **സിഖിനോ ലോകബന്ധുനോ**തി സകലലോകത്തയബന്ധുസ്സ ഞാതകസ്സ സിഖിസ്സ ഭഗവതോ പരിനിബ്ബുതസ്സ ചിതകം ആളാഹനചിതകം ദാരുരാസിം ജലന്തം ആദിത്തം ദിസ്വാ തഞ്ച മയാ രാസീകതം പുപ്ഫം **ഓകിരിം** പൂജേസിന്തി അത്ഥോ.

൯-൭. ദുതിയാപദാനേ **അജിനുത്തരവാസനോ**തി അജിനമിഗചമ്മം ഉത്തരാസങ്ഗം കത്വാ നിവാസിനോ അച്ഛാദനോതി അത്ഥോ. **അഭിഞ്ഞാ പഞ്ച നിബ്ബത്താ**തി ഇദ്ധിവിധാദയോ പഞ്ച അഭിഞ്ഞായോ പഞ്ച ഞാണാനി നിബ്ബത്താ ഉപ്പാദിതാ നിപ്ഫാദിതാ. **ചന്ദസ്സ പരിമജ്ജകോ**തി ചന്ദമണ്ഡലസ്സ സമന്തതോ മജ്ജകോ, ഫുട്ഠോ അഹോസിന്തി അത്ഥോ. **വിപസ്സിം ലോകപജ്ജോത**ന്തി സകലലോകത്തയേ പദീപസദിസം വിപസ്സിം ഭഗവന്തം മമ സന്തികം **അഭിഗതം** വിസേസേന സമ്പത്തം ആഗതം. **ദിസ്വാ പാരിച്ഛത്തകപുപ്ഫാനീ**തി ദേവലോകതോ പാരിച്ഛത്തകപുപ്ഫാനി ആഹരിത്വാ വിപസ്സിസ്സ സത്ഥുനോ മത്ഥകേ ഛത്താകാരേന അഹം ധാരേസിന്തി അത്ഥോ.

൧൧-൧൩. തതിയാപദാനേ **പുത്തോ മമ പബ്ബജിതോ**തി മയ്ഹം പുത്തോ സദ്ധായ പബ്ബജിതോ. **കാസായവസനോ തദാ**തി തസ്മിം പബ്ബജിതകാലേ കാസായനിവത്ഥോ , ന ബാഹിരകപബ്ബജ്ജായ പബ്ബജിതോതി അത്ഥോ. **സോ ച ബുദ്ധത്തം സമ്പത്തോ**തി സോ മയ്ഹം പുത്തോ ചതൂസു ബുദ്ധേസു സാവകബുദ്ധഭാവം സം സുട്ഠു പത്തോ, അരഹത്തം പത്തോതി അത്ഥോ. **നിബ്ബുതോ ലോകപൂജിതോ**തി സകലലോകേഹി കതസക്കാരോ ഖന്ധപരിനിബ്ബാനേന പരിനിബ്ബുതോതി അത്ഥോ. **വിചിനന്തോ സകം പുത്ത**ന്തി അഹം തസ്സ ഗതദേസം പുച്ഛിത്വാ സകം പുത്തം വിചിനന്തോ പച്ഛതോ അഗമം, അനുഗതോ അസ്മീതി അത്ഥോ. **നിബ്ബുതസ്സ മഹന്തസ്സാ**തി മഹന്തേഹി സീലക്ഖന്ധാദീഹി യുത്തത്താ മഹന്തസ്സ തസ്സ മമ പുത്തസ്സ അരഹതോ ആദഹനട്ഠാനേ **ചിതകം** ചിതകട്ഠാനം അഹം അഗമാസിന്തി അത്ഥോ. **പഗ്ഗയ്ഹ അഞ്ജലിം തത്ഥാ**തി തസ്മിം ആദഹനട്ഠാനേ അഞ്ജലിം ദസങ്ഗുലിസമോധാനം പഗ്ഗഹേത്വാ സിരസി കത്വാ അഹം **ചിതകം** ദഹനദാരുരാസിം **വന്ദിത്വാ** പണാമം കത്വാ **സേതച്ഛത്തഞ്ച പഗ്ഗയ്ഹാ**തി ന കേവലമേവ വന്ദിത്വാ ധവലച്ഛത്തഞ്ച പഗ്ഗയ്ഹ ഉക്ഖിപിത്വാ അഹം **ആരോപേസിം** പതിട്ഠപേസിന്തി അത്ഥോ.

൧൭-൧൮. ചതുത്ഥാപദാനേ **അനുഗ്ഗതമ്ഹി ആദിച്ചേ**തി സൂരിയേ അനുഗ്ഗതേ അനുട്ഠിതേ പച്ചൂസകാലേതി അത്ഥോ. **പസാദോ വിപുലോ അഹൂ**തി രോഗപീളിതസ്സ മയ്ഹം ചിത്തപ്പസാദോ വിപുലോ അതിരേകോ ബുദ്ധാനുസ്സരണേന അഹു അഹോസി. മഹേസിനോ **ബുദ്ധസേട്ഠസ്സ** ലോകമ്ഹി **പാതുഭാവോ** പാകടഭാവോ അഹോസീതി സമ്ബന്ധോ. **ഘോസമസ്സോസഹം തത്ഥാ**തി തസ്മിം പാതുഭാവേ സതി "അഹം ഗിലാനോ ബുദ്ധോ ഉപ്പന്നോ"തി

ഘോസം അസ്സോസിം. **ന ച പസ്സാമി തം ജിന**ന്തി തം ജിതപഞ്ചമാരം സമ്മാസമ്ബുദ്ധം ന പസ്സാമി, ബാള്ഹഗിലാനത്താ ഗന്ത്വാ പസ്സിതും ന സക്കോമീതി അത്ഥോ. **മരണഞ്ച അനുപ്പത്തോ**തി മരണാസന്നകാലം അനുപ്പത്തോ, ആസന്നമരണോ ഹുത്വാതി അത്ഥോ. **ബുദ്ധസഞ്ഞമനുസ്സരി**ന്തി ബുദ്ധോതിനാമം അനുസ്സരിം, ബുദ്ധാരമ്മണം മനസി അകാസിന്തി അത്ഥോ.

൨൧൫-൨൨൩. പഞ്ചമാപദാനേ **ആരാമദ്വാരാ നിക്ഖമ്മാ**തി ആരാമദ്വാരതോ സങ്ഘസ്സ നിക്ഖമനദ്വാരമഗ്ഗേഹി അത്ഥോ. **ഗോസീസം സന്ഥതം മയാ**തി തസ്മിം നിക്ഖമനദ്വാരമഗ്ഗേ "ഭഗവതോ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ച പാദാ മാ കദ്ദമം അക്കമന്തൂ"തി അക്കമനത്ഥായ ഗോസീസട്ഠിം മയാ സന്ഥരിതന്തി അത്ഥോ. **അനുഭോമി സകം കമ്മ**ന്തി അത്തനോ ഗോസീസഅത്ഥരണകമ്മസ്സ ബലേന ആജാനീയാ വാതജവാ സിന്ധവാ സീഘവാഹനാദീനി വിപാകഫലാനി അനുഭോമീതി അത്ഥോ. **അഹോ കാരം പരമകാര**ന്തി **സുഖേത്തേ** സങ്ഘേ മയാ സുട്ഠു കതം കാരം അപ്പകമ്പി കിച്ചം മഹപ്ഫലദാനതോ പരമകാരം ഉത്തമകിച്ചം അഹോ വിമ്ഹയന്തി അത്ഥോ. യഥാ തിണദോസാദിവിരഹിതേസു ഖേത്തേസു വപ്പിതം സാലിബീജം മഹപ്ഫലം ദേതി, ഏവമേവ രാഗദോസാദിദോസരഹിതേ പരിസുദ്ധകായവചീസമാചാരേ സങ്ഘഖേത്തേ ഗോസീസഅത്ഥരണകമ്മം മയാ കതം, ഇദം മഹപ്ഫലം ദേതീതി വുത്തം ഹോതി. **ന അഞ്ഞം കലമഗ്ഘതീ**തി അഞ്ഞം ബാഹിരസാസനേ കതം കമ്മം സങ്ഘേ **കതസ്സ കാരസ്സ** പൂജാസക്കാരസ്സ കലം സോളസിം കലം കോട്ഠാസം ന അഗ്ഘതീതി സമ്ബന്ധോ.

ഛട്ഠസത്തമട്ഠമനവമദസമാപദാനാനി ഉത്താനാനേവാതി.

തിംസതിമവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൩൧. പദുമകേസരവഗ്ഗോ

൧-൧൦. പദുമകേസരിയത്ഥേരഅപദാനാദിവണ്ണനാ

൧-൨. ഏകതിംസതിമേ വഗ്ഗേ പഠമാപദാനേ **ഇസിസങ്ഘേ അഹം പുബ്ബേ**തി അഹം പുബ്ബേ ബോധിസമ്ഭാരപൂരണകാലേ ഇസിസങ്ഘേ പച്ചേകബുദ്ധഇസിസമൂഹേ തേസം സമീപേ ഹിമവന്തപബ്ബതേ മാതങ്ഗഹത്ഥികുലേ വാരണോ ചണ്ഡഹത്ഥീ അഹോസിന്തി സമ്ബന്ധോ. മനുസ്സാദയോ വാരേതീതി **വാരണോ,** അഥ വാ വാചായ രവതി കോഞ്ചനാദം നദതീതി **വാരണോ. മഹേസീനം പസാദേനാ**തി പച്ചേകബുദ്ധമഹേസീനം പസാദേന. **പച്ചേകജിനസേട്ഠേസു, ധുതരാഗേസു താദിസൂ**തി ലോകധമ്മേഹി നിച്ചലേസു പച്ചേകബുദ്ധേസു **പദ്മകേസരം** പദുമരേണും **ഓകിരിം** അവസിഞ്ചിന്തി സമ്ബന്ധോ.

ദുതിയതതിയാപദാനാനി ഉത്താനാനി.

൪൩-൪൪. ചതുത്ഥാപദാനേ **മഹാബോധിമഹോ അഹൂ**തി വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ ചതുമഗ്ഗഞാണാധാരഭാവതോ ''ബോധീ''തി ലദ്ധനാമസ്സ രുക്ഖസ്സ പൂജാ അഹോസീതി അത്ഥോ. **രുക്ഖട്ഠസ്സേവ സമ്ബുദ്ധോ**തി അസ്സ ബോധിപൂജാസമയേ സന്നിപതിതസ്സ മഹാജനസ്സ സമ്ബുദ്ധോ ലോകജേട്ഠോ നരാസഭോ രുക്ഖട്ഠോ ഇവ രുക്ഖേ ഠിതോ വിയ പഞ്ഞായതീതി അത്ഥോ. **ഭഗവാ തമ്ഹി സമയേ**തി തസ്മിം ബോധിപൂജാകരണകാലേ ഭഗവാ **ഭിക്ഖുസങ്ഘപുരക്ഖതോ** ഭിക്ഖുസങ്ഘേന പരിവുതോ. **വാചാസഭിമുദീരയ**ന്തി മുദുസിലിട്ഠമധുരഉത്തമഘോസം ഉദീരയം കഥയന്തോ നിച്ഛാരേന്തോ ചതുസച്ചം പകാസേസി, ദേസേസീതി അത്ഥോ. **സംഖിത്തേന ച ദേസേന്തോ**തി വേനേയ്യപുഗ്ഗലജ്ഝാസയാനുരൂപേന ദേസേന്തോ സംഖിത്തേന ച വിത്ഥാരേന ച ദേസയീതി അത്ഥോ. **വിവട്ടച്ഛദോ**തി രാഗോ ഛദനം, ദോസോ ഛദനം, മോഹോ ഛദനം, സബ്ബകിലേസാ ഛദനാ''തി ഏവം വുത്താ ഛദനാ വിവടാ ഉഗ്ഘാടിതാ വിദ്ധംസിതാ അനേനാതി വിവട്ടച്ഛദോ, സമ്ബുദ്ധോ. തം മഹാജനം ദേസനാവസേന **നിബ്ബാപേസി** പരിളാഹം വൂപസമേസീതി അത്ഥോ. **തസ്സാഹം ധമ്മം സുത്വാനാ**തി തസ്സ ഭഗവതോ ദേസേന്തസ്സ ധമ്മം സുത്വാ.

൫൦. പഞ്ചമാപദാനേ **ഫലഹത്ഥോ അപേക്ഖവാ**തി വിപസ്സിം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ മധുരാനി ഫലാനി ഗഹേത്വാ അപേക്ഖവാ അതുരിതോ സണികം അസ്സമം ഗഞ്ഛിന്തി അത്ഥോ.

ഛട്ഠസത്തമാപദാനാനി ഉത്താനാനേവ.

൮൦. അട്ഠമാപദാനേ **നിട്ഠിതേ നവകമ്മേ ചാ**തി സീമായ നവകമ്മേ നിട്ഠം ഗതേ സതി. **അനുലേപമദാസഹ**ന്തി അനുപച്ഛാ സുധാലേപം അദാസിം, സുധായ ലേപാപേസിന്തി അത്ഥോ.

നവമദസമാപദാനാനി ഉത്താനാനിയേവാതി.

ഏകതിംസമവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൩൨. ആരക്ഖദായകവഗ്ഗോ

൧-൧൦. ആരക്ഖദായകത്ഥേരഅപദാനാദിവണ്ണനാ

ബാത്തിംസതിമവഗ്ഗേ പഠമദുതിയതതിയാപദാനാനി സുവിഞ്ഞേയ്യാനേവ.

൪൨. ചതുത്ഥാപദാനേ **ജലജഗ്ഗേഹി ഓകിരി**ന്തി ജലജേഹി ഉത്തമേഹി ഉപ്പലപദുമാദീഹി പുപ്ഫേഹി ഓകിരിം പൂജേസിന്തി അത്ഥോ.

പഞ്ചമാപദാനം ഉത്താനമേവ.

൭൨-൭൭. ഛട്ഠാപദാനേ **ചേതിയം ഉത്തമം നാമ, സിഖിനോ ലോകബന്ധുനോ**തി സകലലോകത്തയസ്സ ബന്ധുനോ ഞാതകസ്സ സിഖിസ്സ ഭഗവതോ ഉത്തമം ചേതിയം. **ഇരീണേ** ജനസഞ്ചരവിരഹിതേ **വനേ** മനുസ്സാനം കോലാഹലവിരഹിതേ മഹാഅരഞ്ഞേ അഹോസീതി സമ്ബന്ധോ. **അന്ധാഹിണ്ഡാമഹം തദാ**തി തസ്മിം കാലേ വനേ മഗ്ഗമൂള്ഹഭാവേന അന്ധോ, ന ചക്ഖുനാ അന്ധോ, അഹം ആഹിണ്ഡാമി മഗ്ഗം പരിയേസാമീതി അത്ഥോ. **പവനാ നിക്ഖമന്തേനാ**തി മഹാവനതോ നിക്ഖമന്തേന മയാ **സീഹാസനം** ഉത്തമാസനം, സീഹസ്സ വാ ഭഗവതോ ആസനം ദിട്ഠന്തി അത്ഥോ. **ഏകംസം അഞ്ജലിം കത്വാ**തി ഏകംസം ഉത്തരാസങ്ഗം കത്വാ സിരസി അഞ്ജലിം ഠപേത്വാതി അത്ഥോ. **സന്ഥവിം ലോകനായക**ന്തി സകലലോകത്തയനയം തം നിബ്ബാനം പാപേന്തം ഥോമിതം ഥുതിം അകാസിന്തി അത്ഥോ.

൯൪. സത്തമാപദാനേ **സുദസ്സനോ മഹാവീരോ**തി സുന്ദരദസ്സനോ ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണസമ്പന്നസരീരത്താ മനോഹരദസ്സനോ മഹാവീരിയോ സിദ്ധത്ഥോ ഭഗവാതി സമ്ബന്ധോ. **വസതിഘരമുത്തമേ**തി ഉത്തമേ വിഹാരേ വസതീതി അത്ഥോ.

അട്ഠമനവമദസമാപദാനാനി ഉത്താനാനേവാതി.

ബാത്തിംസതിമവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൩൩. ഉമാപുപ്ഫിയവഗ്ഗോ

൧-൧൦. ഉമാപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനാദിവണ്ണനാ

തേത്തിംസതിമേ വഗ്ഗേ പഠമദുതിയതതിയചതുത്ഥപഞ്ചമഛട്ഠാപദാനാനി ഉത്താനാനിയേവ.

൭൭. സത്തമാപദാനേ **സമയം അഗമാസഹ**ന്തി സമൂഹം സമാഗമട്ഠാനം അഹം അഗമാസിന്തി അത്ഥോ.

൧൦൨. **അബ്ബുദനിരബ്ബുദാനീ**തി "പകോടിസതസഹസ്സാനം സതം അബ്ബുദം, അബ്ബുദസതസഹസ്സാനം സതം നിരബ്ബുദ"ന്തി വുത്തത്താ ആയുനാ അബ്ബുദനിരബ്ബുദാനി ഗതമഹാആയുവന്താ **മനുജാധിപാ** ചക്കവത്തിനോ ഖത്തിയാ അട്ഠ അട്ഠ ഹുത്വാ കപ്പാനം പഞ്ചവീസസഹസ്സമ്ഹി **ആസിംസു** അഹേസുന്തി അത്ഥോ. അട്ഠമനവമദസമാപദാനാനി പാകടാനേവാതി.

തേത്തിംസതിമവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൩൪-൩൮. ഗന്ധോദകാദിവഗ്ഗോ

൧-൭൦. ഗന്ധധൂപിയത്ഥേരഅപദാനാദിവണ്ണനാ

ചതുതിംസതിമവഗ്ഗപഞ്ചതിംസതിമവഗ്ഗഛത്തിംസതിമവഗ്ഗസത്തതിംസതിമവഗ്ഗഅട്ഠതിംസതിമവഗ്ഗാ ഉത്താനത്ഥായേവ.

ഏകൂനചത്താലീസമവഗ്ഗേപി പഠമാപദാനാദീനി അട്ഠമാപദാനന്താനി ഉത്താനാനേവാതി.

൯൮. അവടഫലവഗ്ഗോ

൯. സോണകോടിവീസത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

നവമാപദാനേ പന **വിപസ്സിനോ പാവചനേ**തിആദികം ആയസ്മതോ സോണസ്സ കോടിവീസത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി ഥേരോ പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ മഹാവിഭവേ സേട്ഠികുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ സേട്ഠി ഹുത്വാ ഉപാസകേഹി സദ്ധിം വിഹാരം ഗന്ത്വാ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ പസന്നമാനസോ ഭഗവതോ ചങ്കമനട്ഠാനേ സുധായ പരികമ്മം കാരേത്വാ ഏകഞ്ച ലേണം കാരേത്വാ നാനാവിരാഗവത്ഥേഹി ലേണഭൂമിയാ സന്ഥരിത്വാ ഉപരി വിതാനഞ്ച കത്വാ ചാതുദ്ദിസസ്സ സങ്ഘസ്സ നിയ്യാദേത്വാ സത്താഹം മഹാദാനം ദത്വാ പണിധാനം അകാസി. സത്ഥാ അനുമോദനം അകാസി. സോ തേന കുസലകമ്മേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം കപ്പേ പരിനിബ്ബുതേ കസ്സപദസബലേ അനുപ്പന്നേ അമ്ഹാകം ഭഗവതി ബാരാണസിയം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തിത്വാ വിഞ്ഞുതം പത്തോ ഗങ്ഗാതീരേ പണ്ണസാലം കരിത്വാ വസന്തം ഏകം പച്ചേകബുദ്ധം തേമാസം ചതൂഹി പച്ചയേഹി സക്കച്ചം ഉപട്ഠഹി. പച്ചേകബുദ്ധോ വുട്ഠവസ്സോ പരിപുണ്ണപരിക്ഖാരോ ഗന്ധമാദനമേവ അഗമാസി. സോപി കുലപുത്തോ യാവജീവം തത്ഥ പുഞ്ഞാനി കത്വാ തതോ ചവിത്വാ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ അമ്ഹാകം ഭഗവതോ കാലേ ചമ്പാനഗരേ അഗ്ഗസേട്ഠിസ്സ ഗേഹേ പടിസന്ധിം ഗണ്ഹി. തസ്സ പടിസന്ധിഗ്ഗഹണകാലതോ പട്ഠായ സേട്ഠിസ്സ മഹാഭോഗക്ഖന്ധോ അഭിവഡ്ഢി. തസ്സ മാതുകുച്ഛിതോ നിക്ഖമനദിവസേ സകലനഗരേ മഹാലാഭസക്കാരസമ്മാനോ അഹോസി, തസ്സ പുബ്ബേ പച്ചേകബുദ്ധസ്സ സതസഹസ്സഗ്ഘനികരത്തകമ്ബലപരിച്ചാഗേന സുവണ്ണവണ്ണോ സുഖുമാലതരോ ച അത്തഭാവോ അഹോസി, തേനസ്സ **സോണോ**തി നാമം അകംസു. സോ മഹതാ പരിവാരേന അഭിവഡ്ഢി. തസ്സ ഹത്ഥപാദതലാനി ബന്ധുജീവകപുപ്ഫവണ്ണാനി അഹേസും, തേസം സതവാരം വിഹതകപ്പാസം വിയ മുദുസമ്ഫസ്സോ അഹോസി. പാദതലേസു മണികുണ്ഡലാവട്ടവണ്ണലോമാനി ജായിംസു. വയപ്പത്തസ്സ തസ്സ തിണ്ണം ഉതൂനം അനുച്ഛവികേ തയോ പാസാദേ കാരാപേത്വാ നാടകിത്ഥിയോ ഉപട്ഠാപേസും. സോ തത്ഥ മഹതിം സമ്പത്തിം അനുഭവന്തോ ദേവകുമാരോ വിയ പടിവസതി.

അഥ അമ്ഹാകം ഭഗവതി സബ്ബഞ്ഞുതം പത്വാ പവത്തിതവരധമ്മചക്കേ രാജഗഹം ഉപനിസ്സായ വിഹരന്തേ ബിമ്ബിസാരരഞ്ഞാ പക്കോസാപിതോ തേഹി അസീതിയാ ഗാമികസഹസ്സേഹി സദ്ധിം രാജഗഹം ആഗതോ സത്ഥു സന്തികം ഗന്ത്വാ ധമ്മം സുത്വാ പടിലദ്ധസദ്ധോ മാതാപിതരോ അനുജാനാപേത്വാ ഭഗവതോ സന്തികേ പബ്ബജിത്വാ ലദ്ധൂപസമ്പദോ സത്ഥു സന്തികേ കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ ജനസംസഗ്ഗപരിഹരണത്ഥം സീതവനേ വിഹാസി. സോ തത്ഥ വസന്തോ ''മമ സരീരം സുഖുമാലം, ന ച സക്കാ സുഖേനേവ സുഖം അധിഗന്തും, കായം കിലമേത്വാപി സമണധമ്മം കാതും വട്ടതീ''തി ചിന്തേത്വാ ഠാനചങ്കമമേവ അധിട്ഠായ പധാനമനുയുഞ്ജന്തോ പാദതലേസു ഫോടേസു ഉട്ഠിതേസുപി വേദനം അജ്ഝുപേക്ഖിത്വാ ദള്ഹം വീരിയം കരോന്തോ അച്ചാരദ്ധവീരിയതായ വിസേസം നിബ്ബത്തേതും

അസക്കോന്തോ "ഏവം അഹം വായമന്തോപി മഗ്ഗഫലാനി നിബ്ബത്തേതും ന സക്കോമി, കിം മേ പബ്ബജ്ജായ, ഹീനായാവത്തിത്വാ ഭോഗേ ച ഭുഞ്ജാമി, പുഞ്ഞാനി ച കരിസ്സാമീ"തി ചിന്തേസി. അഥ സത്ഥാ തസ്സ ചിത്താചാരം ഞത്വാ തത്ഥ ഗന്ത്വാ വീണോപമോവാദേന (മഹാവ॰ ൨൪൩) ഓവദിത്വാ വീരിയസമതായോജനവിധിം ദസ്സേന്തോ കമ്മട്ഠാനം സോധേത്വാ ഗിജ്ഝകൂടം ഗതോ. സോണോപി ഖോ സത്ഥു സന്തികാ ഓവാദം ലഭിത്വാ വീരിയസമതം യോജേത്വാ വിപസ്സനം ഉസ്സുക്കാപേത്വാ അരഹത്തേ പതിട്ഠാസി.

൪൯. സോ അരഹാ ഹുത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **വിപസ്സിനോ പാവചനേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **വിപസ്സീ**തി വിസേസേന, വിവിധം വാ പസ്സതീതി വിപസ്സീ. **പാവചനേ**തി പകാരേന വുച്ചതീതി പാവചനം, പിടകത്തയം. തസ്സ വിപസ്സിനോ തസ്മിം പാവചനേതി അത്ഥോ. **ലേണ**ന്തി ലിനന്തേ നിലീയന്തേ ഏത്ഥാതി ലേണം വിഹാരം. **ബന്ധുമാരാജധാനിയാ**തി ബന്ധന്തി കുലപരമ്പരായ വസേന അഞ്ഞമഞ്ഞം സമ്ബജ്ഝന്തീതി ബന്ധൂ, ഞാതകാ. തേ ഏത്ഥ പടിവസന്തീതി ബന്ധുമാ, ബന്ധു അസ്സ അത്ഥീതി വാ ബന്ധുമാ. രാജൂനം വസനട്ഠാനന്തി രാജധാനീ, ബന്ധുമാ ച സാ രാജധാനീ ചേതി ബന്ധുമാരാജധാനീ, തസ്സാ ബന്ധുമാരാജധാനിയാ, ലേണം മയാ കതന്തി സമ്ബന്ധോ. സേസമേത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

സോണകോടിവീസത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൧൦. പുബ്ബകമ്മപിലോതികബുദ്ധഅപദാനവണ്ണനാ

൬൪. ദസമാപദാനേ **അനോതത്തസരാസന്നേ**തി പബ്ബതകൂടേഹി പടിച്ഛന്നത്താ ചന്ദിമസൂരിയാനം സന്താപേഹി ഓതത്തം ഉണ്ഹം ഉദകം ഏത്ഥ നത്ഥീതി അനോതത്തോ. സരന്തി ഗച്ഛന്തി പഭവന്തി സന്ദന്തി ഏതസ്മാ മഹാനദിയോതി സരോ. സീഹമുഖാദീഹി നിക്ഖന്താ മഹാനദിയോ തിക്ഖത്തും തിക്ഖത്തും പദക്ഖിണം കത്വാ നിക്ഖന്തനിക്ഖന്തദിസാഭാഗേന സരന്തി ഗച്ഛന്തീതി അത്ഥോ. അനോതത്തോ ച സോ സരോ ചാതി അനോതത്തസരോ . തസ്സ ആസന്നം സമീപട്ഠാനന്തി അനോതത്തസരാസന്നം, തസ്മിം അനോതത്തസരാസന്നേ, സമീപേതി അത്ഥോ. **രമണീയേ**തി ദേവദാനവഗന്ധബ്ബകിന്നരോരഗബുദ്ധപച്ചേകബുദ്ധാദീഹി രമിതബ്ബം അല്ലീയിതബ്ബന്തി രമണീയം, തസ്മിം രമണീയേ. **സിലാതലേ**തി ഏകഗ്ഘനപബ്ബതസിലാതലേതി അത്ഥോ. **നാനാരതനപജ്ജോതേ**തി പദുമരാഗവേളുരിയാദിനാനാഅനേകേഹി രതനേഹി പജ്ജോതേ പകാരേന ജോതമാനേ. **നാനാഗന്ധവനന്തരേ**തി നാനപ്പകാരേഹി ചന്ദനാഗരുകപ്പൂരതമാലതിലകാസോകനാഗപുന്നാഗകേതകാദീഹി അനേകേഹി സുഗന്ധപുപ്ഫേഹി ഗഹനീഭൂതവനന്തരേ സിലാതലേതി സമ്ബന്ധോ.

൬൫. ഗുണമഹന്തതായ സങ്ഖ്യാമഹന്തതായ ച **മഹതാ ഭിക്ഖുസങ്ഘേന, പരേതോ** പരിവുതോ **ലോകനായകോ** ലോകത്തയസാമിസമ്മാസമ്ബുദ്ധോ തത്ഥ സിലാസനേ നിസിന്നോ അത്തനോ പുബ്ബാനി കമ്മാനി **ബ്യാകരീ** വിസേസേന പാകടമകാസീതി അത്ഥോ. സേസമേത്ഥ ഹേട്ഠാ ബുദ്ധാപദാനേ (അപ॰ ഥേര ൧.൧.൧ ആദയോ) വുത്തത്താ ഉത്താനത്ഥത്താ ച സുവിഞ്ഞേയ്യമേവ.

ബുദ്ധാപദാനേ അന്തോഗധമ്പി ഇധാപദാനേ കുസലാകുസലം കമ്മസംസൂചകത്താ വഗ്ഗസങ്ഗഹവസേന ധമ്മസങ്ഗാഹകത്ഥേരാ സങ്ഗായിംസൂതി.

പുബ്ബകമ്മപിലോതികബുദ്ധഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

ഏകൂനചത്താലീസമവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൪. പിലിന്ദവച്ഛവഗ്ഗോ

൧. പിലിന്ദവച്ഛത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ചത്താലീസമവഗ്ഗേ അപദാനേ **നഗരേ ഹംസവതിയാ**തിആദികം ആയസ്മതോ പിലിന്ദവച്ഛത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഹംസവതീനഗരേ ദോവാരികകുലേ നിബ്ബത്തോ മഹദ്ധനോ മഹാഭോഗോ അഹോസി. സോ കോടിസന്നിചിതധനരാസിം ഓലോകേത്വാ രഹോ നിസിന്നോ "ഇമം സബ്ബധനം മയാ സമ്മാ ഗഹേത്വാ ഗന്തും വട്ടതീ"തി ചിന്തേത്വാ "ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ സബ്ബപരിക്ഖാരദാനം ദാതും വട്ടതീ"തി സന്നിട്ഠാനം കത്വാ ഛത്തസതസഹസ്സം ആദിം കത്വാ സബ്ബപരിഭോഗപരിക്ഖാരാനിപി സതസഹസ്സവസേന കാരേത്വാ പദുമുത്തരം ഭഗവന്തം നിമന്തേത്വാ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ മഹാദാനം അദാസി. ഏവം സത്താഹം ദാനം ദത്വാ പരിയോസാനദിവസേ നിബ്ബാനാധിഗമം പത്ഥേത്വാ യാവജീവം പുഞ്ഞാനി കത്വാ ജീവിതപരിയോസാനേ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തോ ഛ കാമാവചരേ ദിബ്ബസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ മനുസ്സേസു ച ചക്കവത്തിആദിസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തോ സബ്ബസിപ്പേസു നിപ്ഫത്തിം പത്തോ ഗോത്തവസേന **പിലിന്ദവച്ഛോ**തി പാകടോ അഹോസി.

൧. സോ ഏകദിവസം സത്ഥു സന്തികേ ധമ്മദേസനം സുത്വാ പടിലദ്ധസദ്ധോ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹാ ഹുത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ ഉദാനവസേന തം പകാസേന്തോ **നഗരേ ഹംസവതിയാ**തിആദിമാഹ. തസ്സത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോവ. **ആസിം ദോവാരികോ അഹ**ന്തി അഹം ഹംസവതീനഗരേ രഞ്ഞോ ഗേഹദ്വാരേ ദ്വാരപാലകോ ആസിം അഹോസിന്തി അത്ഥോ. **അക്ഖോഭം അമിതം ഭോഗ**ന്തി രഞ്ഞോ വല്ലഭത്താ അഞ്ഞേഹി ഖോഭേതും ചാലേതും അസക്കുണേയ്യം അമിതം അപരിമാണഭോഗം ധനം മമ ഘരേ **സന്നിചിതം** രാസീകതം അഹോസീതി അത്ഥോ.

൩. **ബഹൂ മേധിഗതാ ഭോഗാ**തി അനേകാ ഭോഗാ മേ മയാ അധിഗതാ പത്താ പടിലദ്ധാതി അത്ഥോ . സത്ഥവാസിആദീനം പരിക്ഖാരാനം നാമാനി നയാനുയോഗേന സുവിഞ്ഞേയ്യാനി. പരിക്ഖാരദാനാനിസംസാനി ച സുവിഞ്ഞേയ്യാനേവാതി.

പിലിന്ദവച്ഛത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

ദുതിയതതിയചതുത്ഥപഞ്ചമാപദാനാനി ഉത്താനാനേവാതി.

൬. ബാകുലത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ഛട്ഠാപദാനേ **ഹിമവന്തസ്സാവിദൂരേ**തിആദികം ബാകുലത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയം കിര ഥേരോ അതീതേ ഇതോ കപ്പസതസഹസ്സാധികസ്സ അസങ്ഖ്യേയ്യസ്സ മത്ഥകേ അനോമദസ്സിസ്സ ഭഗവതോ ഉപ്പത്തിതോ പുരേതരമേവ ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ വയപ്പത്തോ തയോ വേദേ ഉഗ്ഗണ്ഹിത്വാ തത്ഥ സാരം

അപസ്സന്തോ “സമ്പരായികത്ഥം ഗവേസിസ്സാമീ”തി ഇസിപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ പബ്ബതപാദേ വിഹരന്തോ പഞ്ചാഭിഞ്ഞാഅട്ഠസമാപത്തീനം ലാഭീ ഹുത്വാ വിഹരന്തോ ബുദ്ധുപ്പാദം സുത്വാ സത്ഥു സന്തികം ഗന്ത്വാ ധമ്മം സുത്വാ സരണേസു പതിട്ഠിതോ സത്ഥു വാതാബാധേ ഉപ്പന്നേ അരഞ്ഞതോ ഭേസജ്ജാനി ആനേത്വാ തം വൂപസമേത്വാ തം പുഞ്ഞം ആരോഗ്യത്ഥായ പരിണാമേത്വാ തതോ ചുതോ ബ്രഹ്മലോകേ നിബ്ബത്തോ ഏകം അസങ്ഖ്യേയ്യം ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ പദുമുത്തരബുദ്ധകാലേ ഹംസവതീനഗരേ ഏകസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്വാ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ സത്ഥാരം ഏകം ഭിക്ഖും അപ്പാബാധാനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേന്തം ദിസ്വാ സയം തം ഠാനന്തരം ആകങ്ഖന്തോ പണിധാനം കത്വാ യാവജീവം കുസലകമ്മം ഉപചിനിത്വാ സുഗതീസുയേവ സംസരന്തോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ ഉപ്പത്തിതോ പുരേതരമേവ ബന്ധുമതീനഗരേ ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തോ സബ്ബസിപ്പേസു നിപ്ഫത്തിം പത്തോ തത്ഥ സാരം അപസ്സന്തോ ഇസിപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ ഝാനാഭിഞ്ഞാലാഭീ ഹുത്വാ പബ്ബതപാദേ വസന്തോ ബുദ്ധുപ്പാദം സുത്വാ സത്ഥു സന്തികം ഗന്ത്വാ സരണേസു പതിട്ഠായ ഭിക്ഖൂനം തിണപുപ്ഫകരോഗേ ഉപ്പന്നേ തം വൂപസമേത്വാ തത്ഥ യാവതായുകം ഠത്വാ തതോ ചുതോ ബ്രഹ്മലോകേ നിബ്ബത്തിത്വാ തതോ ഏകനവുതികപ്പേ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ കസ്സപസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ബാരാണസിയം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തിത്വാ ഘരാവാസം വസന്തോ ഏകം ജിണ്ണം വിനസ്സമാനം മഹാവിഹാരം ദിസ്വാ തത്ഥ ഉപോസഥാഗാരാദികം സബ്ബം ആവസഥം കാരാപേത്വാ തത്ഥ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ സബ്ബം ഭേസജ്ജം പടിയാദേത്വാ യാവജീവം കുസലം കത്വാ ഏകം ബുദ്ധന്തരം ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ അമ്ഹാകം ഭഗവതോ ഉപ്പത്തിതോ പുരേതരമേവ കോസമ്ബിയം സേട്ഠികുലേ നിബ്ബത്തി.

സോ മാതുകുച്ഛിതോ നിക്ഖമിത്വാ ധാതീഹി അരോഗഭാവായ യമുനായം ന്ഹാപിയമാനോ താസം ഹത്ഥതോ മുച്ചിത്വാ മച്ഛേന ഗിലിതോ അഹോസി. കേവട്ടാ തം മച്ഛം ജാലായ ഗഹേത്വാ ബാരാണസിയം സേട്ഠിഭരിയായ വിക്കിണിംസു. സാ തം ഗഹേത്വാ ഫാലയമാനാ പുബ്ബേ കതപുഞ്ഞഫലേന അരോഗം ദാരകം ദിസ്വാ “പുത്തോ മേ ലദ്ധോ”തി ഗഹേത്വാ പോസേസി. സോ ജനകേഹി മാതാപിതൂഹി തം പവത്തിം സുത്വാ ആഗന്ത്വാ “അയം അമ്ഹാകം പുത്തോ, ദേഥ നോ പുത്ത”ന്തി അനുയോഗേ കതേ രഞ്ഞാ “ഉഭയേസമ്പി സാധാരണോ ഹോതൂ”തി ദിന്നം കുലാനം ദായാദഭാവേന വിനിച്ഛയം കത്വാ ഠപിതത്താ **ബാകുലോ**തി ലദ്ധനാമോ വയപ്പത്തോ മഹാസമ്പത്തിം അനുഭവന്തോ ദ്വീസു സേട്ഠികുലേസു ഏകേകസ്മിം ഛമാസം ഛമാസം വസതി. തേ അത്തനോ വാരേ സമ്പത്തേ നാവാസങ്ഘാടം ബന്ധിത്വാ തത്രൂപരി രതനമണ്ഡപം കാരേത്വാ പഞ്ചങ്ഗികതൂരിയേ നിപ്ഫാദേത്വാ കുമാരം തത്ഥ നിസീദാപേത്വാ ഉഭയനഗരമജ്ഝട്ഠാനം ഗങ്ഗായ ആഗച്ഛന്തി, അപരസേട്ഠിമനുസ്സാപി ഏവമേവ സജ്ജേത്വാ തം ഠാനം ഗന്ത്വാ കുമാരം തത്ഥ ആരോപേത്വാ ഗച്ഛന്തി. സോ ഏവം വഡ്ഢമാനോ ആസീതികോ ഹുത്വാ **ഉഭയസേട്ഠിപുത്തോ**തി പാകടോ. സത്ഥു സന്തികം ഗന്ത്വാ ധമ്മം സുത്വാ പടിലദ്ധസദ്ധോ പബ്ബജിത്വാ സത്താഹം വായമന്തോ അട്ഠമേ ദിവസേ സഹ പടിസമ്ഭിദായ അരഹത്തം പാപുണി.

൩൮൮൫. സോ അരഹാ ഹുത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ഹിമവന്തസ്സാവിദൂരേ**തിആദിമാഹ. തസ്സത്ഥോ ഹേട്ഠാ വുത്തോവ. അപദാനപാളിഅത്ഥോപി സുവിഞ്ഞേയ്യോവ. സോ അരഹത്തം പത്വാ വിമുത്തിസുഖേന വിഹരന്തോ സട്ഠിവസ്സസതായുകോ ഹുത്വാ പരിനിബ്ബായീതി.

ബാകുലത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൭. ഗിരിമാനന്ദത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സത്തമാപദാനേ **ഭരിയാ മേ കാലങ്കതാ**തിആദികം ആയസ്മതോ ഗിരിമാനന്ദത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സുമേധസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വയപ്പത്തോ ഘരാവാസം സണ്ഠപേത്വാ വസന്തോ അത്തനോ ഭരിയായ ച പുത്തേ ച കാലങ്കതേ സോകസല്ലസമപ്പിതോ അരഞ്ഞം പവിസിത്വാ പവത്തഫലഭോജനോ രുക്ഖമൂലേ വിഹാസി. തദാ സുമേധോ ഭഗവാ തസ്സാനുകമ്പായ തത്ഥ ഗന്ത്വാ ധമ്മം ദേസേത്വാ സോകസല്ലം അബ്ബൂള്ഹേസി . സോ ധമ്മം സുത്വാ പസന്നമാനസോ സുഗന്ധപുപ്ഫേഹി ഭഗവന്തം പൂജേത്വാ പഞ്ചപതിട്ഠിതേന വന്ദിത്വാ സിരസി അഞ്ജലിം കത്വാ അഭിത്ഥവി.

സോ തേന പുഞ്ഞേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഉഭയത്ഥ സുഖം അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ രാജഗഹേ ബിമ്ബിസാരരഞ്ഞോ പുരോഹിതസ്സ പുത്തോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി, **ഗിരിമാനന്ദോ**തിസ്സ നാമം അഹോസി. സോ വിഞ്ഞുതം പത്വാ സത്ഥു രാജഗഹാഗമനേ ബുദ്ധാനുഭാവം ദിസ്വാ പടിലദ്ധസദ്ധോ പബ്ബജിത്വാ സമണധമ്മം കരോന്തോ കതിപയം ദിവസം ഗാമകാവാസേ വസിത്വാ സത്ഥാരം വന്ദിതും രാജഗഹം അഗമാസി. ബിമ്ബിസാരമഹാരാജാ തസ്സ ആഗമനം സുത്വാ തം ഉപസങ്കമിത്വാ ''ഇധേവ, ഭന്തേ, വസഥ, അഹം ചതൂഹി പച്ചയേഹി ഉപട്ഠഹാമീ''തി സമ്പവാരേത്വാ ഗതോപി ബഹുകിച്ചത്താ തം ന സരി. ''ഥേരോ അബ്ഭോകാസേയേവ വസതീ''തി. ദേവതാ ഥേരസ്സ തേമനഭയേന വസ്സധാരം വാരേസും. രാജാ അവസ്സനകാരണം ഉപധാരേത്വാ ഞത്വാ ഥേരസ്സ കുടികം കാരാപേസി. ഥേരോ കുടികായം വസന്തോ സേനാസനസപ്പായലാഭേന ചിത്തസമാധാനം ലഭിത്വാ വീരിയസമതം യോജേത്വാ വിപസ്സനം ഉസ്സുക്കാപേത്വാ അരഹത്തം പാപുണി.

൪൧൬. സോ അരഹത്തം പത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സഞ്ജാതസോമനസ്സോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ഭരിയാ മേ കാലങ്കതാ**തിആദിമാഹ. തം ഭഗവതോ നിവേദനഞ്ച ഭഗവതാ കതാനുസാസനഞ്ച മഗ്ഗം ഫലാധിഗമാപദാനഞ്ച പാഠാനുസാരേന സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

ഗിരിമാനന്ദത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

അട്ഠമനവമദസമാപദാനാനി ഉത്താനത്ഥാനേവാതി.

ചത്താലീസമവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൪൫. മേത്തേയ്യവഗ്ഗോ

൧. തിസ്സമേത്തേയ്യത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

൧. ഏകചത്താലീസമേ വഗ്ഗേ പഠമാപദാനേ **പബ്ഭാരകൂടം നിസ്സായാ**തിആദികം തിസ്സമേത്തേയ്യത്ഥേരസ്സ അപദാനം. തത്ഥ താപസപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ അജിനചമ്മം നിസീദനത്ഥായ ദിന്നമേവ നാനം. സേസം അപദാനപാളിയാ സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

൨. പുണ്ണകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

൨൯. ദുതിയാപദാനേ **പബ്ഭാരകൂടം നിസ്സായാ**തിആദികം ആയസ്മതോ പുണ്ണകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. തത്ഥ ഹിമവന്തേ യക്ഖസേനാപതി ഹുത്വാ പരിനിബ്ബുതസ്സ പച്ചേകബുദ്ധസ്സ ആളഹനകരണമേവ നാനത്തം. സേസം പാഠാനുസാരേന സുവിഞ്ഞേയ്യമേവ.

൪൭. തതിയാപദാനേ **ഹിമവന്തസ്സാവിദൂരേ**തിആദികം ആയസ്മതോ മേത്തഗുത്ഥേരസ്സ അപദാനം. തത്ഥ ഹിമവന്തസമീപേ അസോകപബ്ബതേ സോ താപസോ ഹുത്വാ പണ്ണസാലായം വസന്തോ സുമേധസമ്ബുദ്ധം ദിസ്വാ പത്തം ഗഹേത്വാ സപ്പിപൂരണം വിസേസോ. സേസം പുഞ്ഞഫലാനി ച സുവിഞ്ഞേയ്യാനേവ. അപദാനഗാഥാനം അത്ഥോ ച പാകടോയേവ.

൭൨. ചതുത്ഥാപദാനേ **ഗങ്ഗാ ഭാഗീരഥീ നാമാ**തിആദികം ആയസ്മതോ ധോതകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. തത്രാപി ബ്രാഹ്മണോ ഹുത്വാ ഭാഗീരഥീഗങ്ഗായ തരമാനേ ഭിക്ഖൂ ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ സേതും കാരാപേത്വാ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ നിയ്യാദിതഭാവോയേവ വിസേസോ.
പുഞ്ഞഫലപരിദീപനഗാഥാനം അത്ഥോ നയാനുസാരേന സുവിഞ്ഞേയ്യോവ.

൧൦൦. പഞ്ചമാപദാനേ **ഹിമവന്തസ്സാവിദൂരേ**തിആദികം ആയസ്മതോ ഉപസിവത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ ഘരാവാസം പഹായ ഇസിപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ ഹിമവന്തേ പദുമുത്തരം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ തിണസന്ഥരം സന്ഥരിത്വാ തത്ഥ നിസിന്നസ്സ ഭഗവതോ സാലപുപ്ഫപൂജം അകാസീതി അയം വിസേസോ, സേസമുത്താനമേവ.

൧൫൧. ഛട്ഠാപദാനേ **മിഗലുദ്ദോ പുരേ ആസി**ന്തിആദികം ആയസ്മതോ നന്ദകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയം കിര പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കരവികസകുണോ ഹുത്വാ മധുരകൂജിതം കരോന്തോ സത്ഥാരം പദക്ഖിണം അകാസി. അപരഭാഗേ മയൂരോ ഹുത്വാ അഞ്ഞതരസ്സ പച്ചേകബുദ്ധസ്സ വസനഗുഹാദ്വാരേ പസന്നമാനസോ ദിവസസ്സ തിക്ഖത്തും മധുരേന വസ്സിതം വസ്സി. ഏവം തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ പുഞ്ഞാനി കത്വാ അമ്ഹാകം ഭഗവതോ കാലേ സാവത്ഥിയം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ **നന്ദകോ**തി ലദ്ധനാമോ സത്ഥു സന്തികേ ധമ്മം സുത്വാ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അരഹത്തം പാപുണി. സോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ

പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **മിഗലുദ്ദോ പുരേ ആസി**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ പച്ചേകബുദ്ധസ്സ മണ്ഡപം കത്വാ പദുമപുപ്ഫേഹി ഛദനമേവ വിസേസോ.

൧൧൭. സത്തമാപദാനേ **പബ്ഭാരകൂടം നിസ്സായാ**തിആദികം ആയസ്മതോ ഹേമകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. തത്ഥാപി ഇസിപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ ഹിമവന്തേ വസന്തോ പിയദസ്സിം ഭഗവന്തം ഉപഗതം ദിസ്വാ രതനമയം പീഠം അത്ഥരിത്വാ അട്ഠാസി. തത്ഥ നിസിന്നസ്സ കുമ്ഭമത്തം ജമ്ബുഫലം ആഹരിത്വാ അദാസി. ഭഗവാ തസ്സ ചിത്തപ്പസാദത്ഥായ തം ഫലം പരിഭുഞ്ജി. ഏത്തകമേവ വിസേസോ.

൨൨൮. അട്ഠമാപദാനേ **രാജാസി വിജയോ നാമാ**തിആദികം ആയസ്മതോ തോദേയ്യത്ഥേരസ്സ അപദാനം. തത്ഥ **രാജാസി വിജയോ നാമാ**തി ദഹരകാലതോ പട്ഠായ സബ്ബസങ്ഗാമേസു ജിനതോ, ചതൂഹി സങ്ഗഹവത്ഥൂഹി ജനം രഞ്ജനതോ അല്ലീയനതോ വിജയോ നാമ രാജാ അഹോസീതി അത്ഥോ. **കേതുമതീപുരുത്തമേ**തി കേതു വുച്ചന്തി ധജപടാകാ. അഥ വാ നഗരസോഭനത്ഥായ നഗരമജ്ഝേ ഉസ്സാപിതരതനതോരണാനി, തേ കേതൂ നിച്ചം ഉസ്സാപിതാ സോഭയമാനാ അസ്സാ അത്ഥീതി കേതുമതീ. പൂരേതി ധനധഞ്ഞേഹി സബ്ബജനാനം മനന്തി പുരം. കേതുമതീ ച സാ പുരഞ്ച സേട്ഠട്ഠേന ഉത്തമഞ്ചേതി കേതുമതീപുരുത്തമം, തസ്മിം കേതുമതീപുരുത്തമേ. **സൂരോ വിക്കമസമ്പന്നോ**തി അഭീതോ വീരിയസമ്പന്നോ വിജയോ നാമ രാജാ അജ്ഝാവസീതി സമ്ബന്ധോ. ഇത്ഥം ഭൂതം പുരഞ്ച സബ്ബവത്ഥുവാഹനഞ്ച ഛഡ്ഡേത്വാ ഹിമവന്തം പവിസിത്വാ ഇസിപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ വസന്തോ സുമേധഭഗവന്തം ദിസ്വാ സോമനസ്സം ഉപ്പാദേത്വാ ചന്ദനേന പൂജാകരണമേവ വിസേസോ.

൨൭൫. നവമാപദാനേ **നഗരേ ഹംസവതിയാ**തിആദികം ആയസ്മതോ ജതുകണ്ണിത്ഥേരസ്സ അപദാനം . തത്ഥ സേട്ഠിപുത്തോ ഹുത്വാ സുവണ്ണപാസാദേ വസനഭാവോ ച പഞ്ചഹി കാമഗുണേഹി സമങ്ഗീ ഹുത്വാ വസനഭാവോ ച സബ്ബദേസവാസീനം സബ്ബസിപ്പവിഞ്ഞൂനഞ്ച ആഗന്ത്വാ സേവനഭാവോ ച വിസേസോ.

൩൩൦. ദസമാപദാനേ **ഹിമവന്തസ്സാവിദൂരേ**തിആദികം ആയസ്മതോ ഉദേനത്ഥേരസ്സ അപദാനം. തത്ഥ ഹിമവന്തസമീപേ പദുമപബ്ബതം നിസ്സായ താപസപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ വസന്തേന പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ പദുമപുപ്ഫം ഗഹേത്വാ പൂജിതഭാവോവ വിസേസോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

ഏകചത്താലീസമവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൪൨. ഭദ്ദാലിവഗ്ഗോ

൧-൧൦. ഭദ്ദാലിത്ഥേരഅപദാനാദിവണ്ണനാ

ബാചത്താലീസമവഗ്ഗേ പഠമാപദാനഞ്ച ദുതിയാപദാനഞ്ച തതിയാപദാനഞ്ച നയാനുസാരേന സുവിഞ്ഞേയ്യമേവ.

൧൩൫. ചതുത്ഥാപദാനേ **നഗരേ ബന്ധുമതിയാ**തിആദികം ആയസ്മതോ മധുമംസദായകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. തത്ഥ **സൂകരികോ**തി സൂകരമംസം വിക്കിണിത്വാ ജീവികം കപ്പേന്തോ. **ഉക്കോടകം രന്ധയി**ത്വാതി പിഹകപപ്ഫാസമംസം പചിത്വാ മധുമംസമ്ഹി **ഓകിരിം** പക്ഖിപിം. തേന മംസേന പത്തം പൂരേത്വാ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ദത്വാ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ അരഹത്തം പാപുണിന്തി അത്ഥോ.

നാഗപല്ലവത്ഥേരസ്സ പഞ്ചമാപദാനമ്പി ഏകദീപിയത്ഥേരസ്സ ഛട്ഠാപദാനമ്പി ഉച്ഛങ്ഗപുപ്ഫിയത്ഥേരസ്സ സത്തമാപദാനമ്പി യാഗുദായകത്ഥേരസ്സ അട്ഠമാപദാനമ്പി പത്ഥോദനദായകത്ഥേരസ്സ നവമാപദാനമ്പി മഞ്ചദായകത്ഥേരസ്സ ദസമാപദാനമ്പി സബ്ബം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

ബാചത്താലീസമവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൪൩-൪൮. സകിംസമ്മജ്ജകാദിവഗ്ഗോ

൧-൮൦. സകിംസമ്മജ്ജകഥേരഅപദാനാദിവണ്ണനാ

തേചത്താലീസമവഗ്ഗേ സബ്ബഥേരാപദാനാനി ഉത്താനാനേവ. കേവലം ഥേരാനം നാമനാനത്തം പുഞ്ഞനാനത്തഞ്ച വിസേസോ.

ചതുചത്താലീസമേ വഗ്ഗേപി സബ്ബാനി അപദാനാനി പാകടാനേവ. കേവലം പുഞ്ഞനാനത്തം ഫലനാനത്തഞ്ച വിസേസോ.

൧. പഞ്ചചത്താലീസമവഗ്ഗേ പഠമാപദാനേ **കകുസന്ധോ മഹാവീരോ**തിആദികം ആയസ്മതോ വിഭീടകമിഞ്ജിയഥേരസ്സ അപദാനം.

൨. തത്ഥ **ബീജമിഞ്ജമദാസഹ**ന്തി വിഭീടകഫലാനി ഫാലേത്വാ ബീജാനി മിഞ്ജാനി ഗഹേത്വാ മധുസക്കരാഹി യോജേത്വാ കകുസന്ധസ്സ ഭഗവതോ അദാസിന്തി അത്ഥോ. ദുതിയാപദാനാദീനി സബ്ബാനി സുവിഞ്ഞേയ്യാനേവ, ഥേരാനം നാമനാനത്താദീനിപി പാഠാനുസാരേന വേദിതബ്ബാനി.

൧. ഛചത്താലീസമേ വഗ്ഗേ പഠമാപദാനേ **ജഗതിം കാരയിം അഹ**ന്തി ഉത്തമബോധിരുക്ഖസ്സ സമന്തതോ ആളിന്ദം അഹം കാരയിന്തി അത്ഥോ. സേസാനി ദുതിയാപദാനാദീനി സബ്ബാനിപി ഉത്താനാനേവ.

സത്തചത്താലീസമേ വഗ്ഗേ പഠമാപദാനാദീനി പാളിഅനുസാരേന സുവിഞ്ഞേയ്യാനേവ.

അട്ഠചത്താലീസമേ വഗ്ഗേ പഠമദുതിയാപദാനാനി ഉത്താനാനേവ.

൩൦. തതിയാപദാനേ **കോസിയോ നാമ ഭഗവാ**തി കോസിയഗോത്തേ ജാതത്താ കോസിയോ നാമ പച്ചേകബുദ്ധോതി അത്ഥോ. **ചിത്തകൂടേ**തി ചിത്തകൂടകേലാസകൂടസാനുകൂടാദീസു അനോതത്തദഹം പടിച്ഛാദേത്വാ ഠിതപബ്ബതകൂടേസു നാനാരതനഓസധാദീഹി വിചിത്തേ ചിത്തകൂടപബ്ബതേ സോ പച്ചേകബുദ്ധോ വസീതി അത്ഥോ.

ചതുത്ഥപഞ്ചമാപദാനാനി ഉത്താനാനേവ.

൬൮. ഛട്ഠാപദാനേ **കുസട്ഠകമദാസഹ**ന്തി പക്ഖികഭത്തഉപോസഥികഭത്തധുരഭത്തസലാകഭത്താദീസു കുസപണ്ണവസേന ദാതബ്ബം അട്ഠസലാകഭത്തം അഹം അദാസിന്തി അത്ഥോ.

൭൧. സത്തമാപദാനേ **സോഭിതോ നാമ സമ്ബുദ്ധോ**തി ആരോഹപരിണാഹദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണബ്യാമപ്പഭാദീഹി സോഭമാനസരീരത്താ സോഭിതോ നാമ സമ്മാസമ്ബുദ്ധോതി അത്ഥോ.

൭൭. അട്ഠമാപദാനേ **തക്കരായം വസീ തദാ**തി തം ദസപുഞ്ഞകിരിയവത്ഥും കരോന്താ ജനാ പടിവസന്തി എത്ഥാതി തക്കരാ, രാജധാനീ. തിസ്സം തക്കരായം, തദാ വസീതി അത്ഥോ.

൭൨. നവമാപദാനേ **പാനധിം സുകതം ഗയ്ഹാ**തി ഉപാഹനയുഗം സുന്ദരാകാരേന നിപ്ഫാദിതം ഗഹേത്വാതി അത്ഥോ. ദസമാപദാനം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

അട്ഠചത്താലീസമവഗ്ഗവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪൯. പംസുകൂലവഗ്ഗോ

൧-൧൦. പംസുകൂലസഞ്ഞകത്ഥേരഅപദാനാദിവണ്ണനാ

ഏകൂനപഞ്ഞാസമവഗ്ഗേ പഠമാപദാനം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവ.

൧൮. ദുതിയാപദാനേ **അധിച്ചുപ്പത്തികാ ബുദ്ധാ**തി അധിച്ചേന അകാരണേന ഉപ്പത്തികാ സയമ്ഭൂതാ, അഞ്ഞേഹി ദേവബ്രഹ്മമാരാദീഹി ഉപദേസദായകേഹി രഹിതാ സയമ്ഭൂഞാണേന ഉപ്പന്നാ ജാതാ പാതുഭൂതാതി അത്ഥോ.

൧൯. **ഓദുമ്ബരികപുപ്ഫം വാ**തി ഉദുമ്ബരരുക്ഖേ പുപ്ഫം ദുല്ലഭം ദുല്ലഭുപ്പത്തികം ഇവ. **ചന്ദമ്ഹി സസകം യഥാ**തി ചന്ദമണ്ഡലേ സസലേഖായ രൂപം ദുല്ലഭം യഥാ. **വായസാനം യഥാ ഖീര**ന്തി കാകാനം നിച്ചം രത്തിന്ദിവം ഖുദ്ദാപീളിതഭാവേന ഖീരം ദുല്ലഭം യഥാ, ഏവം ദുല്ലഭം ലോകനായകം ചതുരാസങ്ഖ്യേയ്യം വാ അട്ഠാസങ്ഖ്യേയ്യം വാ സോളസാസങ്ഖ്യേയ്യം വാ കപ്പസതസഹസ്സം പാരമിയോ പൂരേത്വാ ബുദ്ധഭാവതോ ദുല്ലഭോ ലോകനായകോതി അത്ഥോ.

൩൦. തതിയാപദാനേ **മധും ഭിസേഹി സവതീ**തി പോക്ഖരമധുപദുമകേസരേഹി സവതി പഗ്ഘരതി. **ഖീരം സപ്പിം മുളാലിഭീ**തി ഖീരഞ്ച സപ്പിരസഞ്ച പദുമമുളാലേഹി **സവതി** പഗ്ഘരതി. തസ്മാ തദുഭയം മമ സന്തകം ബുദ്ധോ പടിഗ്ഗണ്ഹതൂതി അത്ഥോ.

ചതുത്ഥപഞ്ചമഛട്ഠാപദാനാനി ഉത്താനാനേവ.

൧൯൫. സത്തമാപദാനേ **ചത്താലീസദിജാപി ചാ**തി ദ്വിക്ഖത്തും ജാതാതി ദിജാ. കുമാരവയേ ഉട്ഠിതദന്താനം പതിതത്താ പുന ഉട്ഠിതദന്താ ദിജാ, തേ ച ദന്താ. ബ്യാകരണഞ്ച ഹേട്ഠാ നിദാനകഥായം വുത്തമേവ.

അട്ഠമാപദാനം ഉത്താനമേവാതി.

൧൭൧. നവമാപദാനേ **തദാഹം മാണവോ ആസി**ന്തി യദാ സുമേധപണ്ഡിതോ ദീപങ്കരഭഗവതോ സന്തികാ ബ്യാകരണം ലഭി, തദാ അഹം മേഘോ നാമ ബ്രാഹ്മണമാണവോ ഹുത്വാ സുമേധതാപസേന സഹ ഇസിപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ സിക്ഖാപദേസു സിക്ഖിതോ കേനചി പാപസഹായേന സംസട്ഠോ സംസഗ്ഗദോസേന പാപവിതക്കാദിവസം ഗതോ മാതുഘാതകമ്മവസേന നരകേ അഗ്ഗിജാലാദിദുക്ഖമനുഭവിത്വാ തതോ ചുതോ സമുദ്ദേ തിമിങ്ഗലമഹാമച്ഛോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തോ, സമുദ്ദമജ്ഝേ ഗച്ഛന്തം മഹാനാവം ഗിലിതുകാമോ ഗതോ. ദിസ്വാ മം വാണിജാ ഭീതാ ''അഹോ ഗോതമോ ഭഗവാ''തി സദ്ദമകംസു. അഥ മഹാമച്ഛോ പുബ്ബവാസനാവസേന ബുദ്ധഗാരവം ഉപ്പാദേത്വാ തതോ ചുതോ സാവത്ഥിയം വിഭവസമ്പന്നേ ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തോ സദ്ധോ പസന്നോ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ പബ്ബജിത്വാ സഹ പടിസമ്ഭിദാഹി അരഹത്തം പാപുണിത്വാ ദിവസസ്സ തിക്ഖത്തും ഉപട്ഠാനം ഗന്ത്വാ സരമാനോ വന്ദതി. തദാ ഭഗവാ ''ചിരം ധമ്മരുചീ''തി മം ആഹ.

൧൮൨. അഥ സോ ഥേരോ "സുചിരം സതപുഞ്ഞലക്ഖണ"ന്തിആദീഹി ഗാഥാഹി ഥോമേസി. ഭന്തേ, സതപുഞ്ഞലക്ഖണധര ഗോതമ. **പതിപുബ്ബേന വിസുദ്ധപച്ചയ**ന്തി പുബ്ബേ ദീപങ്കരപാദമൂലേ പരിപുണ്ണപാരമീപച്ചയസമ്ഭാരോ സുട്ഠു ചിരം കാലം മയാ ന ദിട്ഠോ അസീതി അത്ഥോ. **അഹമജ്ജസുപേക്ഖന**ന്തി അജ്ജ ഇമസ്മിം ദിവസേ അഹം സുപേക്ഖനം സുന്ദരദസ്സനം, സുന്ദരദിട്ഠം വാ **നിരുപമം വിഗ്ഗഹം** ഉപമാരഹിതസരീരം ഗോതമം **വത** ഏകന്തേന **പസ്സാമി** ദക്ഖാമീതി അത്ഥോ.

൧൮൩-൧൮൫. **സുചിരം വിഹതതമോ മയാ**തി വിസേസേന ഹതതമോ വിദ്ധംസിതമോഹോ ത്വം മയാപി സുട്ഠു ചിരം ഥോമിതോതി അത്ഥോ. **സുചിരക്ഖേന നദീ വിസോസിതാ**തി ഏസാ തണ്ഹാനദീ സുന്ദരരക്ഖേന ഗോപനേന വിസേസേന സോസിതാ, അഭബ്ബുപ്പത്തികതാ തയാതി അത്ഥോ. **സുചിരം അമലം വിസോധിത**ന്തി സുട്ഠു ചിരം ദീഘേന അദ്ധുനാ അമലം നിബ്ബാനം വിസേസേന സോധിതം, സുട്ഠു കതം അധിഗതം തയാതി അത്ഥോ. **നയനം ഞാണമയം മഹാമുനേ. ചിരകാലസമങ്ഗിതോ**തി മഹാമുനേ മഹാസമണ ഞാണമയം നയനം ദിബ്ബചക്ഖും ചിരകാലം സമധിഗതോ സമ്പത്തോ ത്വന്തി അത്ഥോ. **അവിനട്ഠോ പുനരന്തര**ന്തി അഹം പുന അന്തരം അന്തരാഭവേ മജ്ഝേ പരിനട്ഠോ പരിഹീനോ അഹോസിന്തി അത്ഥോ. **പുനരജ്ജസമാഗതോ തയാ**തി അജ്ജ ഇമസ്മിം കാലേ തയാ സദ്ധിം പുനപി സമാഗതോ ഏകീഭൂതോ സഹ വസാമീതി അത്ഥോ. **ന ഹി നസ്സന്തി കതാനി ഗോതമാ**തി ഗോതമ സബ്ബഞ്ഞുബുദ്ധ, തയാ സദ്ധിം കതാനി സമാഗമാദീനി ന ഹി നസ്സന്തി യാവ ഖന്ധപരിനിബ്ബാനാ ന വിനാ ഭവിസ്സന്തീതി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനമേവാതി.

ധമ്മരുചിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

ദസമാപദാനം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

ഏകൂനപഞ്ഞാസമവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൫൦-൫൯. കിങ്കണിപുപ്ഫാദിവഗ്ഗോ

൧-൪൦. കിങ്കണിപുപ്ഫിയത്ഥേരഅപദാനാദിവണ്ണനാ

പഞ്ഞാസമവഗ്ഗേ ച ഏകപഞ്ഞാസമവഗ്ഗേ ച ദ്വേപഞ്ഞാസമവഗ്ഗേ ച തേപഞ്ഞാസമവഗ്ഗേ ച സബ്ബാനി അപദാനാനി ഉത്താനാനേവാതി.

൪. കച്ചായനവഗ്ഗോ

൧. മഹാകച്ചായനത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ചതുപഞ്ഞാസമവഗ്ഗേ പഠമാപദാനേ **പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോ**തിആദികം ആയസ്മതോ മഹാകച്ചായനത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഗഹപതിമഹാസാലകുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ വുദ്ധിപ്പത്തോ ഏകദിവസം സത്ഥു സന്തികേ ധമ്മം സുണന്തോ സത്ഥാരാ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ വിത്ഥാരേന അത്ഥം വിഭജന്താനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപിയമാനം ഏകം ഭിക്ഖും ദിസ്വാ സയമ്പി തം ഠാനന്തരം പത്ഥേന്തോ പണിധാനം കത്വാ ദാനാദീനി പുഞ്ഞാനി കത്വാ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ സുമേധസ്സ ഭഗവതോ കാലേ വിജ്ജാധരോ ഹുത്വാ ആകാസേന ഗച്ഛന്തോ ഏകസ്മിം വനസണ്ഡേ നിസിന്നം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ കണികാരപുപ്ഫേഹി പൂജം അകാസി.

സോ തേന പുഞ്ഞേന അപരാപരം സുഗതീസുയേവ പരിവത്തേന്തോ കസ്സപദസബലസ്സ കാലേ ബാരാണസിയം കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തിത്വാ പരിനിബ്ബുതേ ഭഗവതി സുവണ്ണചേതിയകമ്മട്ഠാനേ സതസഹസ്സഗ്ഘനികായ സുവണ്ണിട്ഠകായ പൂജം കത്വാ "ഇമസ്സ നിസ്സന്ദേന നിബ്ബത്തനിബ്ബത്തട്ഠാനേ സരീരം മേ സുവണ്ണവണ്ണം ഹോതൂ"തി പത്ഥനം അകാസി. തതോ യാവജീവം കുസലകമ്മം കത്വാ ഏകം ബുദ്ധന്തരം ദേവമനുസ്സേസു സംസരിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഉജ്ജേനിയം രഞ്ഞോ ചണ്ഡപജ്ജോതസ്സ പുരോഹിതഗേഹേ നിബ്ബത്തി, തസ്സ നാമഗ്ഗഹണദിവസേ മാതാ "മയ്ഹം പുത്തോ സുവണ്ണവണ്ണോ, അത്തനോ നാമം ഗഹേത്വാ ആഗതോ"തി **കഞ്ചനമാണവോ**ത്വേവ നാമം അകാസി. സോ വുദ്ധിമന്വായ തയോ വേദേ ഉഗ്ഗണ്ഹിത്വാ പിതു അച്ചയേന പുരോഹിതട്ഠാനം ലഭി. സോ ഗോത്തവസേന **കച്ചായനോ**തി പഞ്ഞായിത്ഥ. അഥ രാജാ ചണ്ഡപജ്ജോതോ ബുദ്ധുപ്പാദം സുത്വാ, "ആചരിയ, തുമ്ഹേ തത്ഥ ഗന്ത്വാ സത്ഥാരം ഇധാനേഥാ"തി പേസേസി. സോ അത്തട്ഠമോ സത്ഥു സന്തികം ഉപഗതോ തസ്സ സത്ഥാ ധമ്മം ദേസേസി, ദേസനാപരിയോസാനേ സത്തഹി ജനേഹി സദ്ധിം സഹ പടിസമ്ഭിദാഹി അരഹത്തേ പതിട്ഠാസി.

൧. സോ ഏവം പത്തഅരഹത്തഫലോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോ**തിആദിമാഹ. തം ഹേട്ഠാ വുത്തത്ഥമേവ. അഥ സത്ഥാ "ഏഥ, ഭിക്ഖവോ"തി ഹത്ഥം പസാരേസി. തേ താവദേവ ദ്വങ്ഗുലമത്തകേസമസ്സുഇദ്ധിമയപത്തചീവരധരാ വസ്സസട്ഠികത്ഥേരാ വിയ അഹേസും. ഏവം ഥേരോ സദത്ഥം നിപ്ഫാദേത്വാ, "ഭന്തേ, രാജാ പജ്ജോതോ തുമ്ഹാകം പാദേ വന്ദിതും ധമ്മഞ്ച സോതും ഇച്ഛതീ"തി ആരോചേസി. സത്ഥാ "ത്വംയേവ, കച്ചാന, തത്ഥ ഗച്ഛ, തയി ഗതേ രാജാ പസീദിസ്സതീ"തി ആഹ. ഥേരോ സത്ഥു ആണായ അത്തട്ഠമോ തത്ഥ ഗന്ത്വാ രാജാനം പസാദേത്വാ അവന്തീസു സാസനം പതിട്ഠാപേത്വാ പുന സത്ഥു സന്തികമേവ ആഗതോ. അത്തനോ പുബ്ബപത്ഥനാവസേന കച്ചായനപ്പകരണം മഹാനിരുത്തിപ്പകരണം നേത്തിപ്പകരണന്തി പകരണത്തയം സങ്ഘമജ്ഝേ ബ്യാകാസി. അഥ സന്തുട്ഠേന ഭഗവതാ "ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ

വിത്ഥാരേന അത്ഥം വിഭജന്താനം യദിദം മഹാകച്ചാനോ''തി (അം॰ നി॰ ൧.൧൮൮൮, ൧൯൭) ഏതദഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപിതോ അഗ്ഗഫലസുഖേന വിഹാസീതി.

മഹാകച്ചായനത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൨. വക്കലിത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ദുതിയാപദാനേ **ഇതോ സതസഹസ്സമ്ഹീ**തിആദികം ആയസ്മതോ വക്കലിത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി ഥേരോ പുരിമജിനവരേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഹംസവതീനഗരേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ സത്ഥു സന്തികം ഗച്ഛന്തേഹി ഉപാസകേഹി സദ്ധിം വിഹാരം ഗന്ത്വാ പരിസപരിയന്തേ ഠിതോ ധമ്മം സുണന്തോ സത്ഥാരാ ഏകം ഭിക്ഖും സദ്ധാധിമുത്താനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപിതം ദിസ്വാ സയമ്പി തം ഠാനന്തരം പത്ഥേന്തോ സത്താഹം ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ മഹാദാനം ദത്വാ പണിധാനം അകാസി. സത്ഥാ തസ്സ അനന്തരായം ദിസ്വാ ബ്യാകരി.

സോ യാവജീവം കുസലം കത്വാ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ അമ്ഹാകം ഭഗവതോ കാലേ സാവത്ഥിയം ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തി, തസ്സ **വക്കലീ**തി നാമം കരിംസു. തത്ഥ **കലീ**തി അപരാധതിലകാളകാദിദോസസ്സ അധിവചനം. നിദ്ധന്തസുവണ്ണപിണ്ഡസദിസതായ അപഗതോ ബ്യപഗതോ കലി ദോസോ അസ്സാതി വ-കാരാഗമം കത്വാ വക്കലീതി വുച്ചതി. സോ വുദ്ധിപ്പത്തോ തയോ വേദേ ഉഗ്ഗണ്ഹിത്വാ ബ്രാഹ്മണസിപ്പേസു നിപ്ഫത്തിം ഗതോ, സത്ഥാരം ദിസ്വാ രൂപകായസമ്പത്തിദസ്സനേന അതിത്തോ സത്ഥാരാ സദ്ധിംയേവ വിചരതി. ''അഗാരമജ്ഝേ വസന്തോ നിച്ചകാലം സത്ഥു ദസ്സനം ന ലഭിസ്സാമീ''തി സത്ഥു സന്തികേ പബ്ബജിത്വാ ഠപേത്വാ ഭോജനകാലം സരീരകിച്ചകാലഞ്ച സേസകാലേ യത്ഥ ഠിതേന സക്കാ ദസബലം പസ്സിതും, തത്ഥ ഠിതോ അഞ്ഞം കിച്ചം പഹായ ഭഗവന്തം ഓലോകേന്തോയേവ വിഹരതി. സത്ഥാ തസ്സ ഞാണപരിപാകം ആഗമേന്തോ ബഹുകാലം തസ്മിം രൂപദസ്സനേനേവ വിചരന്തേ കിഞ്ചി അവത്വാ പുനേകദിവസം - ''കിം തേ, വക്കലി, ഇമിനാ പൂതികായേന ദിട്ഠേന? യോ ഖോ, വക്കലി, ധമ്മം പസ്സതി, സോ മം പസ്സതി; യോ മം പസ്സതി, സോ ധമ്മം പസ്സതി. ധമ്മഞ്ഹി, വക്കലി, പസ്സന്തോ മം പസ്സതീ''തി (സം॰ നി॰ ൩.൮൭) ആഹ. സത്ഥരി ഏവം വദന്തേപി ഥേരോ സത്ഥു ദസ്സനം പഹായ അഞ്ഞത്ഥ ഗന്തും ന സക്കോതി. തതോ സത്ഥാ, ''നായം ഭിക്ഖു സംവേഗം അലഭിത്വാ ബുജ്ഝിസ്സതീ''തി വസ്സൂപനായികദിവസേ - ''അപേഹി, വക്കലീ''തി ഥേരം പണാമേസി. സോ സത്ഥാരാ പണാമിതോ സത്ഥു സമ്മുഖേ ഠാതും അസക്കോന്തോ - ''കിം മയ്ഹം ജീവിതേന, യോഹം സത്ഥാരം ദട്ഠും ന ലഭാമീ''തി ഗിജ്ഝകൂടേ പബ്ബതേ പപാതട്ഠാനം അഭിരുഹി? സത്ഥാ തസ്സ തം പവത്തിം ഞത്വാ - ''അയം ഭിക്ഖു മമ സന്തികാ അസ്സാസം അലഭന്തോ മഗ്ഗഫലാനം ഉപനിസ്സയം നാസേയ്യാ''തി അത്താനം ദസ്സേത്വാ ഓഭാസം വിസ്സജ്ജേന്തോ -

''പാമോജ്ജബഹുലോ ഭിക്ഖു, പസന്നോ ബുദ്ധസാസനേ;
അധിഗച്ഛേ പദം സന്തം, സങ്ഖാരൂപസമം സുഖ''ന്തി. (ധ॰ പ॰ ൩൮൧) -

ഗാഥം വത്വാ "ഏഹി, വക്കലീ"തി (ധ॰ പ॰ അട്ഠ॰ ൨.൩൮൧) ഹത്ഥം പസാരേസി. ഥേരോ "ദസബലോ മേ ദിട്ഠോ, 'ഏഹീ'തി അവ്ഹായനമ്പി ലദ്ധ"ന്തി ബലവപീതിസോമനസ്സം ഉപ്പാദേത്വാ "കുതോ ഗച്ഛാമീ"തി അത്തനോ ഗമനഭാവം അജാനിത്വാവ സത്ഥു സമ്മുഖേ ആകാസേ പക്ഖന്ദിത്വാ പഠമേന പാദേന പബ്ബതേ ഠിതോയേവ സത്ഥാരാ വുത്തഗാഥായോ ആവജ്ജേന്തോ ആകാസേയേവ പീതിം വിക്ഖമ്ഭേത്വാ സഹ പടിസമ്ഭിദാഹി അരഹത്തം പാപുണീതി അങ്ഗുത്തരട്ഠകഥായം (അ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧.൨൦൮) ധമ്മപദവണ്ണനായഞ്ച (ധ॰ പ॰ അട്ഠ॰ ൨.൩൮൧ വക്കലിത്ഥേരവത്ഥു) ആഗതം.

ഇധ പന ഏവം വേദിതബ്ബം - "കിം തേ, വക്കലീ"തിആദിനാ സത്ഥാരാ ഓവദിതോ ഗിജ്ഝകൂടേ വിഹരന്തോ വിപസ്സനം പട്ഠപേസി, തസ്സ സദ്ധായ ബലവഭാവതോ ഏവ വിപസ്സനാ വീഥിം ന ഓതരതി? ഭഗവാ തം ഞത്വാ കമ്മട്ഠാനം സോധേത്വാ അദാസി. സോ പുന വിപസ്സനം മത്ഥകം പാപേതും നാസക്ഖിയേവ. അഥസ്സ ആഹാരവേകല്ലേന വാതാബാധോ ഉപ്പജ്ജി, തം വാതാബാധേന പീളിയമാനം ഞത്വാ ഭഗവാ തത്ഥ ഗന്ത്വാ പുച്ഛന്തോ -

> "വാതരോഗാഭിനീതോ ത്വം, വിഹരം കാനനേ വനേ;
> പവിദ്ധഗോചരേ ലൂഖേ, കഥം ഭിക്ഖു കരിസ്സസീ"തി. (ഥേരഗാ॰ ൩൫൦) -

ആഹ. തം സുത്വാ ഥേരോ -

> "പീതിസുഖേന വിപുലേന, ഫരമാനോ സമുസ്സയം;
> ലൂഖമ്പി അഭിസമ്ഭോന്തോ, വിഹരിസ്സാമി കാനനേ.
>
> "ഭാവേന്തോ സതിപട്ഠാനേ, ഇന്ദ്രിയാനി ബലാനി ച;
> ബോജ്ഝങ്ഗാനി ച ഭാവേന്തോ, വിഹരിസ്സാമി കാനനേ.
>
> "ആരദ്ധവീരിയേ പഹിതത്തേ, നിച്ചം ദള്ഹപരക്കമേ;
> സമഗ്ഗേ സഹിതേ ദിസ്വാ, വിഹരിസ്സാമി കാനനേ.
>
> "അനുസ്സരന്തോ സമ്ബുദ്ധം, അഗ്ഗം ദന്തം സമാഹിതം;
> അതന്ദിതോ രത്തിന്ദിവം, വിഹരിസ്സാമി കാനനേ"തി. (ഥേരഗാ॰ ൩൫൧-൩൫൪) -

ചതസ്സോ ഗാഥായോ അഭാസി. താസം അത്ഥോ ഥേരഗാഥാവണ്ണനായം (ഥേരഗാ॰ അട്ഠ॰ ൨.൩൫൧-൩൫൪) വുത്തോയേവ. ഏവം ഥേരോ വിപസ്സനം ഉസ്സുക്കാപേത്വാ അരഹത്തം പാപുണി.

൨൭. സോ അരഹത്തം പത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ഇതോ സതസഹസ്സമ്ഹീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ഇതോ**തി കകുസന്ധാദീനം ഉപ്പന്നഭദ്ദകപ്പതോ ഹേട്ഠാ കപ്പസതസഹസ്സമത്ഥകേതി അത്ഥോ.

൨൮. **പദുമാകാരവദനോ**തി സുപുപ്ഫിതപദുമസസ്സിരീകമുഖോ. **പദുമപത്തക്ഖോ**തി സേതപദുമപുപ്ഫപണ്ണസദിസഅക്ഖീതി അത്ഥോ.

൩൦. **പദുമുത്തരഗന്ധോവാ**തി പദുമഗന്ധമുഖോതി അത്ഥോ.

൩൧. **അന്ധാനം നയനൂപമോ**തി ചക്ഖുവിരഹിതാനം സത്താനം നയനസദിസോ, ധമ്മദേസനായ സബ്ബസത്താനം പഞ്ഞാചക്ഖാദിചക്ഖുദായകോതി അത്ഥോ. **സന്തവേസോ**തി സന്തസഭാവോ സന്തഇരിയാപഥോ. **ഗുണനിധീ**തി ഗുണാനം നിധി, സബ്ബഗുണഗണാനം നിധാനട്ഠാനഭൂതോതി അത്ഥോ. **കരുണാമതിആകരോ**തി സാധൂനം ചിത്തകമ്പനസങ്ഖാതായ കരുണായ ച അത്ഥാനത്ഥമിനനപരിച്ഛിന്നമതിയാ ച ആകരോ ആധാരഭൂതോ.

൩൨. **ബ്രഹ്മാസുരസുരച്ചിതോ**തി ബ്രഹ്മേഹി ച അസുരേഹി ച ദേവേഹി ച അച്ചിതോ പൂജിതോതി അത്ഥോ.

൩൩. **മധുരേന രുതേന ചാ**തി കരവീകരുതമധുരേന സദ്ദേന സകലം ജനം രഞ്ജയന്തീതി സമ്ബന്ധോ. **സന്ഥവീ സാവകം സക**ന്തി അത്തനോ സാവകം മധുരധമ്മദേസനായ സന്ഥവീ, ഥുതിം അകാസീതി അത്ഥോ.

൩൪. **സദ്ധാധിമുത്തോ**തി സദ്ദഹനസദ്ധായ സാസനേ അധിമുത്തോ പതിട്ഠിതോതി അത്ഥോ. **മമ ദസ്സനലാലസോ**തി മയ്ഹം ദസ്സനേ ബ്യാവടോ തപ്പരോ.

൩൫. **തം ഠാനമഭിരോചയി**ന്തി തം സദ്ധാധിമുത്തട്ഠാനന്തരം അഭിരോചയിം, ഇച്ഛിം പത്ഥേസിന്തി അത്ഥോ.

൪൦. **പീതമട്ഠനിവാസന**ന്തി സിലിട്ഠസുവണ്ണവണ്ണവത്ഥേ നിവത്ഥന്തി അത്ഥോ. **ഹേമയഞ്ഞോപചിതങ്ഗ**ന്തി സുവണ്ണപാമങ്ഗലഗ്ഗിതഗത്തന്തി അത്ഥോ.

൪൩-൪൭. **നോനീതസുഖുമാലം മ**ന്തി നവനീതമിവ മുദുതലുണഹത്ഥപാദം. **ജാതപല്ലവകോമല**ന്തി അസോകപല്ലവപത്തകോമലമിവ മുദുകന്തി അത്ഥോ. **പിസാചീഭയതജ്ജിതാ**തി തദാ ഏവംഭൂതം കുമാരം മം അഞ്ഞാ പിസാചീ ഏകാ രക്ഖസീ ഭയേന തജ്ജേസി ഭിംസാപേസീതി അത്ഥോ. തദാ **മഹേസിസ്സ** സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ പാദമൂലേ മം **സായേസും** നിപജ്ജാപേസും. **ദീനമാനസാ** ഭീതചിത്താ മമ മാതാപിതരോ **ഇമം** ദാരകം തേ ദദാമ, ഇമസ്സ **സരണം** പതിട്ഠാ ഹോതു നാഥ നായകാതി സമ്ബന്ധോ.

൪൯. **തദാ പടിഗ്ഗഹി സോ മ**ന്തി സോ ഭഗവാ തദാ തസ്മിം മമ മാതുയാ ദിന്നകാലേ **ജാലിനാ** ജാലയുത്തേന സങ്ഖാലകേന ചക്കലക്ഖണാദീഹി ലക്ഖിതേന **മുദുകോമലപാണിനാ** മുദുകേന വിസുദ്ധേന ഹത്ഥതലേന മം അഗ്ഗഹേസീതി അത്ഥോ.

൫൨. **സബ്ബപാരമിസമ്ഭൂത**ന്തി സബ്ബേഹി ദാനപാരമിതാദീഹി സമ്ഭൂതം ജാതം. **നീലക്ഖിനയനം വരം** പുഞ്ഞസമ്ഭാരജം ഉത്തമനീലഅക്ഖിവന്തം. **സബ്ബസുഭാകിണ്ണം** സബ്ബേന സുഭേന വണ്ണേന സണ്ഠാനേന ആകിണ്ണം ഗഹനീഭൂതം **രൂപം** ഭഗവതോ ഹത്ഥപാദസീസാദിരൂപം ദിസ്വാതി അത്ഥോ, തിത്തിം അപത്തോ വിഹരാമി അഹന്തി സമ്ബന്ധോ.

൬൧. **തദാ മം ചരണന്തഗോ**തി തസ്മിം മയ്ഹം അരഹത്തം പത്തകാലേ സീലാദിപന്നരസന്നം ചരണധമ്മാനം അന്തഗോ, പരിയോസാനപ്പത്തോ പരിപൂരകാരീതി അത്ഥോ. "മരണന്തഗോ"തിപി പാഠോ. തസ്സ മരണസ്സ അന്തം

നിബ്ബാനം പത്തോതി അത്ഥോ. സദ്ധാധിമുത്താനം അഗ്ഗം പഞ്ഞപേസീതി സമ്ബന്ധോ. അഥ സത്ഥാ ഭിക്ഖുസങ്ഘമജ്ഝേ നിസിന്നോ ''ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം സദ്ധാധിമുത്താനം യദിദം, വക്കലീ''തി (അം᳚ നി᳚ ൧.൨൦൮, ൨൨൫) മം ഏതദഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേസീതി വുത്തം ഹോതി. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

വക്കലിത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൩. മഹാകപ്പിനത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോതിആദികം ആയസ്മതോ കപ്പിനത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഹംസവതീനഗരേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്വാ സത്ഥു സന്തികേ ധമ്മദേസനം സുണന്തോ സത്ഥാരാ ഏകം ഭിക്ഖും ഓവാദകാനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപിതം ദിസ്വാ അധികാരകമ്മം കത്വാ തം ഠാനന്തരം പത്ഥേസി.

സോ തത്ഥ യാവജീവം കുസലം കത്വാ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ബാരാണസിതോ അവിദൂരേ ഏകസ്മിം പേസകാരഗാമേ ജേട്ഠപേസകാരഗേഹേ നിബ്ബത്തോ തദാ സഹസ്സമത്താ പച്ചേകബുദ്ധാ ഹിമവന്തേ അട്ഠ മാസേ വസിത്വാ വസ്സികേ ചത്താരോ മാസേ ജനപദേ വസന്തി. തേ ഏകവാരം ബാരാണസിയാ അവിദൂരേ ഓതരിത്വാ ''സേനാസനം കരണത്ഥായ ഹത്ഥകമ്മം യാചഥാ''തി രഞ്ഞോ സന്തികം അട്ഠ പച്ചേകബുദ്ധേ പഹിണിംസു. തദാ പന രഞ്ഞോ വപ്പമങ്ഗലം അഹോസി. സോ ''പച്ചേകബുദ്ധാ കിര ആഗതാ''തി സുത്വാ നിക്ഖമിത്വാ ആഗതകാരണം പുച്ഛിത്വാ ''അജ്ജ, ഭന്തേ, ഓകാസോ നത്ഥി സ്വേ അമ്ഹാകം വപ്പമങ്ഗലം , തതിയദിവസേ കരിസ്സാമാ''തി വത്വാ പച്ചേകബുദ്ധേ അനിമന്തേത്വാവ പാവിസി. പച്ചേകബുദ്ധാ ''അഞ്ഞം ഗാമം പവിസിസ്സാമാ''തി പക്കമിംസു.

തസ്മിം സമയേ ജേട്ഠപേസകാരസ്സ ഭരിയാ കേനചിദേവ കരണീയേന ബാരാണസിം ഗച്ഛന്തീ തേ പച്ചേകബുദ്ധേ ദിസ്വാ വന്ദിത്വാ, ''കിം, ഭന്തേ, അവേലായ അയ്യാ ആഗതാ''തി പുച്ഛി. തേ ആദിതോ പട്ഠായ കഥേസും. തം സുത്വാ സദ്ധാസമ്പന്നാ ബുദ്ധിസമ്പന്നാ ഇത്ഥീ ''സ്വേ, ഭന്തേ, അമ്ഹാകം ഭിക്ഖം ഗണ്ഹഥാ''തി നിമന്തേസി. ''ബഹുകാ മയം, ഭഗിനീ''തി. ''കിത്തകാ, ഭന്തേ''തി? ''സഹസ്സമത്താ, ഭഗിനീ''തി. ''ഭന്തേ, ഇമസ്മിം നോ ഗാമേ സഹസ്സമത്താ വസിമ്ഹാ, ഏകേകോ ഏകേകസ്സ ഭിക്ഖം ദസ്സതി, ഭിക്ഖം അധിവാസേഥ, അഹമേവ വോ വസനട്ഠാനം കാരാപേസ്സാമീ''തി ആഹ. പച്ചേകബുദ്ധാ അധിവാസേസും.

സാ ഗാമം പവിസിത്വാ ഉഗ്ഘോസേസി - ''അമ്മതാതാ, അഹം സഹസ്സമത്തേ പച്ചേകബുദ്ധേ ദിസ്വാ നിമന്തേസിം, അയ്യാനം നിസീദനട്ഠാനം സംവിദഹഥ, യാഗുഭത്താദീനി സമ്പാദേഥാ''തി ഗാമമജ്ഝേ മണ്ഡപം കാരാപേത്വാ ആസനാനി പഞ്ഞാപേത്വാ പുനദിവസേ പച്ചേകബുദ്ധേ നിസീദാപേത്വാ പണീതേന ഖാദനീയേന ഭോജനീയേന പരിവിസിത്വാ ഭത്തകിച്ചപരിയോസാനേ തസ്മിം ഗാമേ സബ്ബാ ഇത്ഥിയോ ആദായ താഹി സദ്ധിം പച്ചേകബുദ്ധേ വന്ദിത്വാ തേമാസം വസനത്ഥായ പടിഞ്ഞം ഗണ്ഹിത്വാ

പുന ഗാമേ ഉഗ്ഘോസേസി - “അമ്മേതാതാ, ഏ്വകേകകുലതോ ഏ്വകേകപുരിസോ വാസിഫരസുആദീനി ഗഹേത്വാ അരഞ്ഞം പവിസിത്വാ ദബ്ബസമ്ഭാരേ ആഹരിത്വാ അയ്യാനം വസനട്ഠാനം കരോതൂ”തി. ഗാമവാസിനോ തസ്സായേവ വചനം സുത്വാ ഏ്വകേകോ ഏ്വകേകം കത്വാ സദ്ധിം രത്തിദിവാട്ഠാനേഹി പണ്ണസാലസഹസ്സം നിട്ഠാപേത്വാ അത്തനോ അത്തനോ പണ്ണസാലായം ഉപഗതം പച്ചേകബുദ്ധം “അഹം സക്കച്ചം ഉപട്ഠഹിസ്സാമി, അഹം സക്കച്ചം ഉപട്ഠഹിസ്സാമീ”തി വത്വാ ഉപട്ഠഹിംസു. സാ വസ്സംവുട്ഠകാലേ “അത്തനോ അത്തനോ പണ്ണസാലായ വസ്സംവുട്ഠാനം പച്ചേകബുദ്ധാനം ചീവരസാടകേ സജ്ജേഥാ”തി സമാദപേത്വാ ഏ്വകേകസ്സ സഹസ്സ സഹസ്സമൂലം ചീവരം ദാപേസി. പച്ചേകബുദ്ധാ വുട്ഠവസ്സാ അനുമോദനം കത്വാ പക്കമിംസു. ഗാമവാസിനോപി ഇദം പുഞ്ഞകമ്മം കത്വാ തതോ ചുതോ താവതിംസദേവലോകേ നിബ്ബത്തിത്വാ ഗണദേവതാ നാമ അഹേസും.

തേ തത്ഥ ദിബ്ബസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ കസ്സപസമ്മാസമ്ബുദ്ധകാലേ കുടുമ്ബികഗേഹേസു നിബ്ബത്തിംസു. പുബ്ബേ ജേട്ഠകപേസകാരോ ജേട്ഠകകുടുമ്ബികസ്സ പുത്തോ അഹോസി. ഭരിയാപിസ്സ ഏ്വകസ്സ ജേട്ഠകകുടുമ്ബികസ്സ ധീതാ അഹോസി. സേസാനം ഭരിയായോ സേസകുടുമ്ബികാനം ധീതരോ അഹേസും, താ സബ്ബാപി വയപ്പത്താ പരകുലം ഗച്ഛന്തിയോ തേസം തേസംയേവ ഗേഹാനി അഗമംസു. അഥേകദിവസം വിഹാരേ ധമ്മസ്സവനേ സങ്ഘുട്ഠേ “സത്ഥാ ധമ്മം ദേസേസ്സതീ”തി സുത്വാ തേ സബ്ബേപി കുടുമ്ബികാ “ധമ്മം സോസ്സാമാ”തി ഭരിയാഹി സദ്ധിം വിഹാരം അഗമംസു. തേസം വിഹാരമജ്ഝം പവിട്ഠക്ഖണേ വസ്സം വസ്സി. യേസം കുലൂപകാ വാ ഞാതിസാമണേരാദയോ വാ അത്ഥി, തേ തേസം പരിവേണാദീനി പവിസിംസു. തേ പന തഥാരൂപാനം നത്ഥിതായ കത്ഥചി പവിസിതും അവിസഹന്താ വിഹാരമജ്ഝേയേവ അട്ഠംസു. അഥ നേ ജേട്ഠകകുടുമ്ബികോ ആഹ - “പസ്സഥ, ഭോ, അമ്ഹാകം വിപ്പകാരം, കുലപുത്തേഹി നാമ ഏ്വത്തകേന ലജ്ജിതും യുത്ത”ന്തി. “അയ്യ, കിം കരോമാ”തി? “മയം വിസ്സാസികട്ഠാനസ്സ അഭാവേന ഇമം വിപ്പകാരം പത്താ, സബ്ബേ ധനം സംഹരിത്വാ പരിവേണം കരിസ്സാമാ”തി. “സാധു, അയ്യാ”തി ജേട്ഠകോ സഹസ്സം അദാസി. സേസാ പഞ്ച പഞ്ച സതാനി. ഇത്ഥിയോ അഡ്ഢതേയ്യാനി അഡ്ഢതേയ്യാനി സതാനി. തേ തം ധനം ആഹരിത്വാ സഹസ്സകൂടാഗാരപരിവാരം സത്ഥു വസനത്ഥായ മഹാപരിവേണം നാമ കാരാപേസും. നവകമ്മസ്സ മഹന്തതായ ധനേ അപ്പഹോന്തേ പുബ്ബേ ദിന്നധനതോ പുന ഉപഡ്ഢൂപഡ്ഢം അദംസു. നിട്ഠിതേ പരിവേണേ വിഹാരമഹം കരോന്താ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ സത്താഹം മഹാദാനം ദത്വാ വീസതിയാ ഭിക്ഖുസഹസ്സാനം ചീവരാനി സജ്ജയിംസു.

ജേട്ഠകകുടുമ്ബികസ്സ പന ഭരിയാ അത്തനോ പഞ്ഞായ ഠിതാ അഹം തേഹി സമകം അകത്വാ അതിരേകതരം കത്വാ “സത്ഥാരം പൂജേസ്സാമീ”തി അനോജപുപ്ഫവണ്ണേന സഹസ്സമൂലേന സാടകേന സദ്ധിം അനോജപുപ്ഫചങ്കോടകം ഗഹേത്വാ സത്ഥാരം അനോജപുപ്ഫേഹി പൂജേത്വാ തം സാടകം സത്ഥു പാദമൂലേ ഠപേത്വാ, “ഭന്തേ, നിബ്ബത്തനിബ്ബത്തട്ഠാനേ അനോജപുപ്ഫവണ്ണംയേവ മേ സരീരം ഹോതു, അനോജാത്വേവ ച നാമം ഹോതൂ”തി പത്ഥനം അകാസി. സത്ഥാ “ഏ്വവം ഹോതൂ”തി അനുമോദനം അകാസി. തേ സബ്ബേപി യാവതായുകം ഠത്വാ തതോ ചുതാ ദേവലോകേ

നിബ്ബത്തിംസു. തേ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ദേവലോകാ ചവിത്വാ ജേട്ഠകോ കുക്കുടവതീനഗരേ രാജകുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ വിഞ്ഞുതം പത്തോ മഹാകപ്പിനരാജാ നാമ അഹോസി. സേസാ അമച്ചകുലേസു നിബ്ബത്തിംസു. ജേട്ഠകസ്സ ഭരിയാ മദ്ദരട്ഠേ സാകലനഗരേ രാജകുലേ നിബ്ബത്തി അനോജപുപ്ഫവണ്ണമേവസ്സാ സരീരം അഹോസി, തേന **അനോജാ**ത്വേവസ്സാ നാമം അകംസു, സാ വയപ്പത്താ മഹാകപ്പിനരഞ്ഞോ ഗേഹം ഗന്ത്വാ **അനോജാദേവീ**തി പാകടാ അഹോസി.

സേസിത്ഥിയോപി അമച്ചകുലേസു നിബ്ബത്തിത്വാ വയപ്പത്താ തേസംയേവ അമച്ചപുത്താനം ഗേഹാനി അഗമംസു. തേ സബ്ബേപി രഞ്ഞോ സമ്പത്തിസദിസം സമ്പത്തിം അനുഭവിംസു. യദാ ഹി രാജാ അലങ്കാരപടിമണ്ഡിതോ ഹത്ഥിം അഭിരുഹിത്വാ വിചരതി, തദാപി തേ തഥേവ വിചരന്തി. തസ്മിം അസ്സേന വാ രഥേന വാ വിചരന്തേ തേപി തഥേവ വിചരന്തി. ഏവം തേ ഏകതോ ഹുത്വാ കതാനം പുഞ്ഞാനം ബലേന ഏകതോവ സമ്പത്തിം അനുഭവിംസു. രഞ്ഞോ പന വാലോ, വാലവാഹനോ, പുപ്ഫോ, പുപ്ഫവാഹനോ, സുപത്തോതി പഞ്ചേവ അസ്സാ ഹോന്തി. തേസു രാജാ സുപത്തം അസ്സം സയം ആരോഹതി, ഇതരേ ചത്താരോ അസ്സേ അസ്സാരോഹാനം സാസനാഹരണത്ഥായ അദാസി. രാജാ തേ പാതോവ ഭോജേത്വാ "ഗച്ഛഥ , ഭണേ, ദ്വേ വാ തീണി വാ യോജനാനി ആഹിണ്ഡിത്വാ ബുദ്ധസ്സ വാ ധമ്മസ്സ വാ സങ്ഘസ്സ വാ ഉപ്പന്നഭാവം സുത്വാ മയ്ഹം സുഖസാസനം ആരോചേഥാ"തി പേസേസി. തേ ചതൂഹി ദ്വാരേഹി നിക്ഖമിത്വാ ദ്വേ തീണി യോജനാനി ആഹിണ്ഡിത്വാ കിഞ്ചി സാസനം അലഭിത്വാവ പച്ചാഗമിംസു.

അഥേകദിവസം രാജാ സുപത്തം ആരുഹിത്വാ അമച്ചസഹസ്സപരിവുതോ ഉയ്യാനം ഗച്ഛന്തോ കിലന്തരൂപേ പഞ്ചസതമത്തേ വാണിജകേ നഗരം പവിസന്തേ ദിസ്വാ "ഇമേ അദ്ധാനകിലന്താ, അദ്ധോ ഇമേസം സന്തികാ ഏകം ഭദ്ദകം സാസനം സോസ്സാമീ"തി തേ പക്കോസാപേത്വാ "കുതോ ആഗതത്ഥാ"തി പുച്ഛി. "അത്ഥി, ദേവ, ഇതോ വീസതിയോജനസതമത്ഥകേ സാവത്ഥി നാമ നഗരം, തതോ ആഗതമ്ഹാ"തി. "അത്ഥി പന വോ ദേസേ കിഞ്ചി സാസനം ഉപ്പന്ന"ന്തി. "ദേവ, അഞ്ഞം കിഞ്ചി നത്ഥി, സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ ഉപ്പന്നോ"തി. രാജാ താവദേവ ബലവപീതിയാ ഫുട്ഠസരീരോ കിഞ്ചി സല്ലക്ഖേതും അസക്കോന്തോ മുഹുത്തം വീതിനാമേത്വാ പന, "താതാ, കിം വദേഥാ"തി പുച്ഛി. "ബുദ്ധോ, ദേവ, ഉപ്പന്നോ"തി. രാജാ ദുതിയമ്പി തതിയമ്പി തഥേവ വീതിനാമേത്വാ ചതുത്ഥവാരേ "കിം വദേഥ, താതാ"തി പുച്ഛിത്വാ "ബുദ്ധോ ഉപ്പന്നോ"തി വുത്തേ, "താതാ, സുഖസാസനസവനായ സതസഹസ്സം വോ ദമ്മീ"തി വത്വാ "അപരമ്പി കിഞ്ചി സാസനം അത്ഥി, താതാ"തി പുച്ഛി. "അത്ഥി, ദേവ, ധമ്മോ ഉപ്പന്നോ"തി. രാജാ തമ്പി സുത്വാ പുരിമനയേനേവ തയോ വാരേ വീതിനാമേത്വാ ചതുത്ഥവാരേ "ധമ്മോ ഉപ്പന്നോ"തി വുത്തേ - "ഇധാപി വോ സതസഹസ്സം ദമ്മീ"തി വത്വാ "അപരമ്പി കിഞ്ചി സാസനം അത്ഥി, താതാ"തി പുച്ഛി. "അത്ഥി, ദേവ, സങ്ഘോ ഉപ്പന്നോ"തി. രാജാ തമ്പി സുത്വാ തഥേവ തയോ വാരേ വീതിനാമേത്വാ ചതുത്ഥവാരേ "സങ്ഘോ ഉപ്പന്നോ"തി വുത്തേ - "ഇധാപി വോ സതസഹസ്സം ദമ്മീ"തി വത്വാ അമച്ചസഹസ്സം ഓലോകേത്വാ, "താതാ, കിം കരിസ്സാമാ"തി പുച്ഛി. "ദേവ, തുമ്ഹേ കിം കരിസ്സഥാ"തി? "അഹം, താതാ, 'ബുദ്ധോ ഉപ്പന്നോ ധമ്മോ ഉപ്പന്നോ സങ്ഘോ ഉപ്പന്നോ'തി സുത്വാ ന പുന നിവത്തിസ്സാമി, ഭഗവന്തം ഉദ്ദിസ്സ ഗന്ത്വാ തസ്സ സന്തികേ പബ്ബജിസ്സാമീ"തി. "മയമ്പി, ദേവ,

തുമ്ഹേഹി സദ്ധിം പബ്ബജിസ്സാമാ''തി. രാജാ സുവണ്ണപട്ടേ അക്ഖരാനി ലിഖാപേത്വാ വാണിജകാനം ദത്വാ ''ഇമം അനോജായ നാമ ദേവിയാ ദേഥ, സാ തുമ്ഹാകം തീണി സതസഹസ്സാനി ദസ്സതി, ഏവഞ്ച പന നം വദേയ്യാഥ 'രഞ്ഞാ കിര തേ ഇസ്സരിയം വിസ്സട്ഠം, യഥാസുഖം സമ്പത്തിം പരിഭുഞ്ജാഹീ'തി, സചേ പന 'വോ രാജാ കഹ'ന്തി പുച്ഛതി, 'സത്ഥാരം ഉദ്ദിസ്സ പബ്ബജിസ്സാമീ'തി വത്വാ ഗതോതി ആരോചേയ്യാഥാ''തി ആഹ. അമച്ചാപി അത്തനോ അത്തനോ ഭരിയാനം തഥേവ സാസനം പഹിണിംസു. രാജാ വാണിജകേ ഉയ്യോജേത്വാ അസ്സം അഭിരുയ്ഹ അമച്ചസഹസ്സപരിവുതോ തംഖണഞ്ഞേവ നിക്ഖമി.

സത്ഥാപി തംദിവസം പച്ചൂസകാലേ ലോകം വോലോകേന്തോ മഹാകപ്പിനരാജാനം സപരിവാരം ദിസ്വാ ''അയം മഹാകപ്പിനോ വാണിജകാനം സന്തികാ തിണ്ണം രതനാനം ഉപ്പന്നഭാവം സുത്വാ തേസം വചനം തീഹി സതസഹസ്സേഹി പൂജേത്വാ രജ്ജം പഹായ അമച്ചസഹസ്സപരിവുതോ മം ഉദ്ദിസ്സ പബ്ബജിതുകാമോ സ്വേ നിക്ഖമിസ്സതി, സോ സപരിവാരോ സഹ പടിസമ്ഭിദാഹി അരഹത്തം പാപുണിസ്സതി, പച്ചുഗ്ഗമനം കരിസ്സാമീ''തി പുനദിവസേ ചക്കവത്തീ വിയ ഖുദ്ദകഗാമഭോജകം രാജാനം പച്ചുഗ്ഗച്ഛന്തോ സയമേവ പത്തചീവരമാദായ വീസയോജനസതം മഗ്ഗം പച്ചുഗ്ഗന്ത്വാ ചന്ദഭാഗായ നദിയാ തീരേ നിഗ്രോധരുക്ഖമൂലേ ഛബ്ബണ്ണബുദ്ധരസ്മിയോ വിസ്സജ്ജേത്വാ നിസീദി. രാജാപി ആഗച്ഛന്തോ ഏകം നദിം പത്വാ ''കാ നാമായ''ന്തി പുച്ഛി. ''അപരച്ഛാ നാമ, ദേവാ''തി. ''കിമസ്സാ പരിമാണം, താതാ''തി? ''ഗമ്ഭീരതോ ഗാവുതം, പുഥുലതോ ദ്വേ ഗാവുതാനി, ദേവാ''തി. ''അത്ഥി പനേത്ഥ നാവാ വാ ഉളുമ്പോ വാ''തി? ''നത്ഥി, ദേവാ''തി. ''നാവാദീനി ഓലോകേന്തേ അമ്ഹേ ജാതി ജരം ഉപനേതി, ജരാ മരണം. അഹം നിബ്ബേമതികോ ഹുത്വാ തീണി രതനാനി ഉദ്ദിസ്സ നിക്ഖന്തോ, തേസം മേ ആനുഭാവേന 'ഇദം ഉദകം ഉദകം വിയ മാ ഹോതൂ'തി രതനത്തയസ്സ ഗുണം ആവജ്ജേത്വാ 'ഇതിപി സോ ഭഗവാ അരഹം സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ'''തി ബുദ്ധഗുണം അനുസ്സരന്തോ സപരിവാരോ അസ്സസഹസ്സേന ഉദകപിട്ഠേ പക്ഖന്ദി. സിന്ധവാ പിട്ഠിപാസാണേ വിയ പക്ഖന്ദിംസു. ഖുരാനം അഗ്ഗട്ഠാനേവ തേമിംസു.

സോ തം ഉത്തരിത്വാ പുരതോ ഗച്ഛന്തോ അപരമ്പി നദിം ദിസ്വാ ''അയം കാ നാമാ''തി പുച്ഛി. ''നീലവാഹാ നാമ, ദേവാ''തി. ''കിമസ്സാ പരിമാണ''ന്തി? ''ഗമ്ഭീരതോപി പുഥുലതോപി അഡ്ഢയോജനം, ദേവാ''തി. സേസം പുരിമസദിസമേവ. തം പന നദിം ദിസ്വാ ''സ്വാക്ഖാതോ ഭഗവതാ ധമ്മോ''തി ധമ്മാനുസ്സതിം അനുസ്സരന്തോ പക്ഖന്ദി. തമ്പി അതിക്കമിത്വാ ഗച്ഛന്തോ അപരമ്പി നദിം ദിസ്വാ ''അയം കാ നാമാ''തി പുച്ഛി. ''ചന്ദഭാഗാ നാമ, ദേവാ''തി. ''കിമസ്സാ പരിമാണ''ന്തി? ''ഗമ്ഭീരതോപി പുഥുലതോപി യോജനം, ദേവാ''തി. സേസം പുരിമസദിസമേവ. തം പന നദിം ദിസ്വാ ''സുപ്പടിപന്നോ ഭഗവതോ സാവകസങ്ഘോ''തി സങ്ഘാനുസ്സതിം അനുസ്സരന്തോ പക്ഖന്ദി. തമ്പി നദിം അതിക്കമിത്വാ ഗച്ഛന്തോ സത്ഥു സരീരതോ നിക്ഖന്താ ഛബ്ബണ്ണബുദ്ധരസ്മിയോ നിഗ്രോധരുക്ഖസ്സ സാഖാവിടപപലാസാനി ഓഭാസയമാനാ ദിസ്വാ ചിന്തേസി - ''അയം ഓഭാസോ നേവ ചന്ദസ്സ, ന സൂരിയസ്സ, ന ദേവമാരബ്രാഹ്മണസുപണ്ണനാഗാനം അഞ്ഞതരസ്സ, അദ്ധാ അഹം സത്ഥാരം ഉദ്ദിസ്സ ആഗച്ഛന്തോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധേന ദിട്ഠോ ഭവിസ്സാമീ''തി. സോ താവദേവ അസ്സപിട്ഠിതോ ഓതരിത്വാ ഓനതസരീരോ രസ്മിയാനുസാരേന സത്ഥാരം ഉപസങ്കമിത്വാ മനോസിലാരസേ നിമുജ്ജന്തോ വിയ ബുദ്ധരസ്മീനം

അന്തോ പാവിസി. സോ സത്ഥാരം വന്ദിത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി സദ്ധിം അമച്ചസഹസ്സേന. സത്ഥാ തേസം അനുപുബ്ബിം കഥം കഥേസി. ദേസനാപരിയോസാനേ സപരിവാരോ രാജാ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠഹി.

അഥ സബ്ബേ ഉട്ഠഹിത്വാ പബ്ബജ്ജം യാചിംസു. സത്ഥാ "ആഗമിസ്സതി നു ഖോ ഇമേസം കുലപുത്താനം ഇദ്ധിമയപത്തചീവര"ന്തി ഉപധാരേന്തോ "ഇമേ കുലപുത്താ പച്ചേകബുദ്ധസഹസ്സാനം ചീവരസഹസ്സം അദംസു, കസ്സപബുദ്ധകാലേ വീസതിയാ ഭിക്ഖുസഹസ്സാനം വീസതിചീവരസഹസ്സാനിപി അദംസു, അനച്ഛരിയം ഇമേസം കുലപുത്താനം ഇദ്ധിമയപത്തചീവരാഗമന"ന്തി ഞത്വാ ദക്ഖിണഹത്ഥം പസാരേത്വാ "ഏഥ, ഭിക്ഖവോ, ചരഥ ബ്രഹ്മചരിയം സമ്മാ ദുക്ഖസ്സ അന്തകിരിയായാ"തി ആഹ. തേ താവദേവ അട്ഠപരിക്ഖാരധരാ വസ്സസട്ഠികത്ഥേരാ വിയ ഹുത്വാ വേഹാസം അബ്ഭുഗ്ഗന്ത്വാ പച്ചോരോഹിത്വാ സത്ഥാരം വന്ദിത്വാ ഏകമന്തം നിസീദിംസു.

തേ പന വാണിജകാ രാജഗേഹം ഗന്ത്വാ ദേവിയാ രഞ്ഞാ പഹിതസാസനം ആരോചേത്വാ ദേവിയാ "ആഗച്ഛന്തൂ"തി വുത്തേ പവിസിത്വാ ഏകമന്തം അട്ഠംസു. അഥ നേ ദേവീ പുച്ഛി - "താതാ, കിംകാരണാ ആഗതത്ഥാ"തി? "മയം രഞ്ഞാ തുമ്ഹാകം സന്തികം പേസിതാ, തീണി കിര നോ സതസഹസ്സാനി ദേഥാ"തി. "ബഹും, ഭണേ, ഭണഥ, കിം തുമ്ഹേഹി രഞ്ഞോ സന്തികേ കതം, കിസ്മിം വോ രാജാ പസന്നോ ഏത്തകം ധനം ദാപേതീ"തി? "ദേവി, ന അഞ്ഞം കിഞ്ചി കതം, ഏകം പന സാസനം ആരോചയിമ്ഹാ"തി. "സക്കാ പന, താതാ, മയ്ഹമ്പി തം ആരോചേതു"ന്തി. "സക്കാ, ദേവീ"തി സുവണ്ണഭിങ്ഗാരേന മുഖം വിക്ഖാലേത്വാ "ദേവി, ബുദ്ധോ ലോകേ ഉപ്പന്നോ"തി. സാപി തം സുത്വാ പീതിയാ ഫുട്ഠസരീരാ തിക്ഖത്തും കിഞ്ചി അസല്ലക്ഖേത്വാ ചതുത്ഥവാരേ "ബുദ്ധോ ഉപ്പന്നോ"തി സുത്വാ "കിം, താതാ, ഇമസ്മിം പദേ രഞ്ഞാ ദിന്ന"ന്തി ? "സതസഹസ്സം, ദേവീ"തി. "താതാ, അനനുച്ഛവികം രഞ്ഞാ കതം ഏവരൂപം സാസനം സുത്വാ തുമ്ഹാകം സതസഹസ്സദദമാനേന, അഹം വോ മമ ദുഗ്ഗതപണ്ണാകാരേ തീണി സതസഹസ്സാനി ദമ്മി. അപരം കിഞ്ചി തുമ്ഹേഹി ആരോചിത"ന്തി? തേ ഇദഞ്ച ഇദഞ്ചാതി ഇതരാനിപി ദ്വേ സാസനാനി ആരോചേസും. ദേവീ പുരിമനയേനേവ തയോ തയോ വാരേ അസല്ലക്ഖേത്വാ ചതുത്ഥചതുത്ഥവാരേ തീണി തീണി സതസഹസ്സാനി അദാസി. ഏവം തേ സബ്ബാനി ദ്വാദസസതസഹസ്സാനി ലഭിംസു.

അഥ നേ ദേവീ പുച്ഛി - "രാജാ കഹം, താതാ"തി? "ദേവി, രാജാ 'സത്ഥാരം ഉദ്ദിസ്സ പബ്ബജിസ്സാമീ'തി വത്വാ ഗതോ"തി. "മയ്ഹം തേന കിം സാസനം ദിന്ന"ന്തി? "സബ്ബം കിര ഇസ്സരിയം തുമ്ഹാകം വിസ്സട്ഠം, 'തുമ്ഹേ കിര യഥാസുഖം സമ്പത്തിം അനുഭവഥാ'"തി. "അമച്ചാ പന കുഹിം, താതാ"തി? "തേപി രഞ്ഞാ സദ്ധിം 'പബ്ബജിസ്സാമാ'തി ഗതാ, ദേവീ"തി. സാ തേസം ഭരിയായോ പക്കോസാപേത്വാ, "അമ്മാ, തുമ്ഹാകം സാമികാ രഞ്ഞാ സദ്ധിം 'പബ്ബജിസ്സാമാ'തി ഗതാ, തുമ്ഹേ കിം കരിസ്സഥാ"തി? "കിം പന തേഹി അമ്ഹാകം സാസനം പഹിതം, ദേവീ"തി? "തേഹി കിര അത്തനോ സമ്പത്തി തുമ്ഹാകം വിസ്സട്ഠാ 'തുമ്ഹേ കിര സമ്പത്തിം യഥാസുഖം പരിഭുഞ്ജഥാ'"തി. "തുമ്ഹേ പന, ദേവി, കിം കരിസ്സഥാ"തി? "അമ്ഹാകം സോ താവ രാജാ മഗ്ഗേ ഠിതോ തീഹി സതസഹസ്സേഹി തീണി രതനാനി പൂജേത്വാ ഖേളപിണ്ഡം വിയ സമ്പത്തിം പഹായ 'പബ്ബജിസ്സാമീ'തി നിക്ഖന്തോ, മയാപി തിണ്ണം രതനാനം

സാസനം സുത്വാ താനി നവഹി സതസഹസ്സേഹി പൂജിതാനി, ന ഖോ പനേസാ സമ്പത്തി നാമ രഞ്ഞോയേവ ദുക്ഖാ, മയ്ഹമ്പി ദുക്ഖാ ഏവ. കോ രഞ്ഞാ ഛഡ്ഡിതഖേളപിണ്ഡം ജണ്ണുകേഹി ഭൂമിയം പതിട്ഠഹിത്വാ മുഖേന ഗണ്ഹിസ്സതി, ന മയ്ഹം സമ്പത്തിയാ അത്ഥോ, സത്ഥാരം ഉദ്ദിസ്സ പബ്ബജിസ്സാമീ''തി. ''ദേവി, മയമ്പി തുമ്ഹേഹി സദ്ധിം പബ്ബജിസ്സാമാ''തി. ''സചേ സക്കോഥ, സാധൂ''തി. ''സക്കോമ, ദേവീ''തി. തേന ഹി ''ഏഥാ''തി രഥസഹസ്സം യോജാപേത്വാ രഥം ആരുയ്ഹ താഹി സദ്ധിം നിക്ഖമിത്വാ അന്തരാമഗ്ഗേ പഠമം നദിം ദിസ്വാ യഥാ രഞ്ഞാ പഠമം പുച്ഛിതാ, തഥേവ പുച്ഛിത്വാ സബ്ബം പവത്തിം സുത്വാ ''രഞ്ഞാ ഗതമഗ്ഗം ഓലോകേഥാ''തി വത്വാ ''സിന്ധവാനം പദവലഞ്ജം ന പസ്സാമാ''തി വുത്തേ രാജാ ''തീണി രതനാനി ഉദ്ദിസ്സ നിക്ഖന്തോസ്മീ''തി സച്ചകിരിയം കരിത്വാ തിണ്ണം രതനാനം ഗുണേ അനുസ്സരിത്വാ ഗതോ ഭവിസ്സതി , അഹമ്പി തീണി രതനാനി ഉദ്ദിസ്സ നിക്ഖന്താ, തേസം മേ ആനുഭാവേന ''ഇദം ഉദകം ഉദകം വിയ മാ ഹോതൂ''തി തിണ്ണം രതനാനം ഗുണേ അനുസ്സരന്തീ രഥസഹസ്സം പേസേസി. ഉദകം പിട്ഠിപാസാണസദിസം അഹോസി, ചക്കാനം അഗ്ഗട്ഠാനേവ തേമിംസു. ഏതേനേവ ഉപായേന ഇതരാ ദ്വേപി നദിയോ ഉത്തരിംസു.

സത്ഥാ താസം ആഗതഭാവം ഞത്വാ യഥാ താ അത്തനോ സന്തികേ നിസിന്നേ സാമികേ ഭിക്ഖൂ ന പസ്സന്തി, തഥാ അധിട്ഠാസി. ദേവീപി ആഗച്ഛന്തീ സത്ഥു സരീരതോ നിക്ഖന്താ രസ്മിയോ ദിസ്വാ തഥേവ ചിന്തേത്വാ സത്ഥാരം ഉപസങ്കമിത്വാ, വന്ദിത്വാ ഏകമന്തം ഠിതാ പുച്ഛി - ''ഭന്തേ, മഹാകപ്പിനോ രാജാ തുമ്ഹേ ഉദ്ദിസ്സ നിക്ഖമിത്വാ ഗതോ, കഹം നു ഖോ സോ, അമ്ഹാകം തം ദസ്സേഥാ''തി. ''നിസീദഥ താവ, ഇധേവ നം പസ്സിസ്സഥാ''തി. താ സബ്ബാപി ഹട്ഠതുട്ഠാ ''ഇധേവ കിര നിസിന്നാ സാമികേ നോ പസ്സിസ്സാമാ''തി നിസീദിംസു. സത്ഥാ അനുപുബ്ബിം കഥം കഥേസി. അനോജാദേവീ ദേസനാപരിയോസാനേ താഹി സദ്ധിം സോതാപത്തിഫലം പാപുണി. മഹാകപ്പിനോ ഥേരോ താസം ദേസിയമാനം ധമ്മദേസനം സുത്വാ സപരിവാരോ സഹ പടിസമ്ഭിദാഹി അരഹത്തം പാപുണി. തസ്മിം ഖണേ സത്ഥാ താസം തേ ഭിക്ഖൂ ദസ്സേസി. താസഞ്ഹി ആഗതക്ഖണേയേവ അത്തനോ സാമികേ കാസാവധരേ മുണ്ഡസീസേ ദിസ്വാ ചിത്തം ഏകഗ്ഗം ന ഭവേയ്യ, മഗ്ഗഫലം നിബ്ബത്തേതും സക്കാ ന ഭവേയ്യ. തസ്മാ അചലസദ്ധായ പതിട്ഠിതകാലതോ പട്ഠായ താസം തേ ഭിക്ഖൂ അരഹത്തപ്പത്തേ ദസ്സേസി. താപി തേ ദിസ്വാ പഞ്ചപതിട്ഠിതേന വന്ദിത്വാ, ''ഭന്തേ, തുമ്ഹാകം പബ്ബജിതകിച്ചം മത്ഥകപ്പത്ത''ന്തി വത്വാ സത്ഥാരം വന്ദിത്വാ ഏകമന്തം ഠത്വാ പബ്ബജ്ജം യാചിംസു.

ഏവം വുത്തേ സത്ഥാ ഉപ്പലവണ്ണായ ഥേരിയാ ആഗമനം ചിന്തേസി. സാ സത്ഥു ചിന്തിതക്ഖണേയേവ ആകാസേനാഗന്ത്വാ താ സബ്ബാ ഇത്ഥിയോ ഗഹേത്വാ ആകാസേന ഭിക്ഖുനുപസ്സയം നേത്വാ പബ്ബാജേസി. താ സബ്ബാ നചിരസ്സേവ അരഹത്തം പാപുണിംസു. സത്ഥാ ഭിക്ഖുസഹസ്സം ആദായ ആകാസേന ജേതവനം അഗമാസി. തത്ര സുദം ആയസ്മാ മഹാകപ്പിനോ രത്തിട്ഠാനാദീസു ''അഹോ സുഖം, അഹോ സുഖ''ന്തി ഉദാനം ഉദാനേന്തോ വിചരതി. ഭിക്ഖൂ ഭഗവതോ ആരോചേസും - ''ഭന്തേ, മഹാകപ്പിനോ 'അഹോ സുഖം, അഹോ സുഖ'ന്തി ഉദാനം ഉദാനേന്തോ വിചരതി, അത്തനോ രജ്ജസുഖം ആരബ്ഭ ഉദാനേതി മഞ്ഞേ''തി. സത്ഥാ തം പക്കോസാപേത്വാ -

‘‘സച്ചം കിര ത്വം, കപ്പിന, കാമസുഖം ആരബ്ഭ ഉദാനം ഉദാനേസീ’’തി? ‘‘ഭഗവാ മേ, ഭന്തേ, തം ആരബ്ഭ ഉദാനഭാവം വാ അഞ്ഞം ആരബ്ഭ ഉദാനഭാവം വാ ജാനാതീ’’തി. അഥ സത്ഥാ - ‘‘ന, ഭിക്ഖവേ, മമ പുത്തോ കാമസുഖം രജ്ജസുഖം ആരബ്ഭ ഉദാനം ഉദാനേതി, പുത്തസ്സ പന മേ ധമ്മം ചരതോ ധമ്മപീതി നാമ ഉപ്പജ്ജതി, സോ അമതമഹാനിബ്ബാനം ആരബ്ഭ ഏവം ഉദാനം ഉദാനേസീ’’തി അനുസന്ധിം ഘടേത്വാ ധമ്മം ദേസേന്തോ ഇമം ഗാഥമാഹ -

‘‘ധമ്മപീതി സുഖം സേതി, വിപ്പസന്നേന ചേതസാ;
അരിയപ്പവേദിതേ ധമ്മേ, സദാ രമതി പണ്ഡിതോ’’തി. (ധ॰ പ॰ ൭൯);

അഥേകദിവസം സത്ഥാ ഭിക്ഖൂ ആമന്തേസി - ‘‘കച്ചി, ഭിക്ഖവേ, കപ്പിനോ ഭിക്ഖൂനം ധമ്മം ദേസേതീ’’തി? ‘‘അപ്പോസ്സുക്കോ, ഭന്തേ, ദിട്ഠധമ്മസുഖവിഹാരം അനുയുത്തോ വിഹരതി, ഓവാദമത്തമ്പി ന ദേതീ’’തി. സത്ഥാ ഥേരം പക്കോസാപേത്വാ - ‘‘സച്ചം കിര ത്വം, കപ്പിന, അന്തേവാസികാനം ഓവാദമത്തമ്പി ന ദേസീ’’തി? ‘‘സച്ചം, ഭഗവാ’’തി. ‘‘ബ്രാഹ്മണ, മാ ഏവം അകാസി, അജ്ജ പട്ഠായ ഉപഗതാനം ഭിക്ഖൂനം ധമ്മം ദേസേഹീ’’തി. ‘‘സാധു, ഭന്തേ’’തി ഥേരോ ഭഗവതോ വചനം സിരസാ സമ്പടിച്ഛിത്വാ ഏകോവാദേനേവ സമണസഹസ്സം അരഹത്തേ പതിട്ഠാപേസി. തേന നം സത്ഥാ പടിപാടിയാ അത്തനോ സാവകേ ഠാനന്തരേ ഠപേന്തോ ‘‘ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഭിക്ഖുഓവാദകാനം യദിദം മഹാകപ്പിനോ’’തി (അ॰ നി॰ ൧.൨൧൯, ൨൩൧) ഏതദഗ്ഗേ ഠപേസി.

൯൭. ഏവം ഥേരോ പത്തഅരഹത്തഫലോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോ**തിആദിമാഹ. **ഉദിതോ അജടാകാസേ**തി സകലാകാസേ ഉദിതോ ഉട്ഠിതോ പാകടഭൂതോ. **സരദമ്ബരേ** സരദകാലേ ആകാസേ **രവീവ** സൂരിയോ ഇവാതി അത്ഥോ.

൭൦. അക്ഖദസ്സോ തദാ ആസിന്തി തസ്മിം പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ സാരദസ്സീ ഹിതദസ്സീ ആചരിയോ പാകടോ അഹോസിന്തി അത്ഥോ.

൭൧. സാവകസ്സ കതാവിനോതി തസ്സ ഭഗവതോ **മേ മനം** മമ ചിത്തം, **തപ്പയന്തസ്സ** തോസയന്തസ്സ സാവകസ്സ ഓവാദകസ്സ ഗുണം പകാസയതോ അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേന്തസ്സ കതാവിനോ സാതച്ചകിച്ചയുത്തസ്സ വചനം സുത്വാതി സമ്ബന്ധോ.

൭൩. ഹംസസമഭാഗോതി ഹംസസദിസഗാമി. **ഹംസദുന്ദുഭിനിസ്സനോ**തി ഹംസരവോ ദുന്ദുഭിഭേരിസദ്ദസദിസവചനോ ‘‘ഏതം മഹാമത്തം പസ്സഥ, ഭിക്ഖവോ’’തി ആഹാതി സമ്ബന്ധോ.

൭൪. സമുഗ്ഗതതനൂരുഹന്തി സുട്ഠു ഉഗ്ഗതലോമം ഉദ്ധഗ്ഗലോമം, ഉദഗ്യമനം വാ. **ജീമൂതവണ്ണ**ന്തി മുത്തഫലസമാനവണ്ണം സുന്ദരസരീരപഭന്തി അത്ഥോ. **പീണംസ**ന്തി പരിപുണ്ണം അംസം. **പസന്നനയനാനന**ന്തി പസന്നഅക്ഖിപസന്നമുഖന്തി അത്ഥോ.

൭൫. **കതാവിനോ**തി കതാധികാരസ്സ ഏതദഗ്ഗേ ഠിതസ്സ ഭിക്ഖുനോ ഠാനം സോ ഏസോ മുദിതായ പഹട്ഠചിത്തതായ പത്ഥേതീതി സമ്ബന്ധോ.

൮൯. **സതസോ അനുസാസിയാ**തി ധമ്മേന സമേന വചനേന കാരണവസേന അനുസാസിത്വാതി അത്ഥോ. **ബാരാണസിയമാസന്നേ**തി ബാരാണസിയാ സമീപേ പേസകാരഗാമേ. **ജാതോ കേനിയജാതിയ**ന്തി തന്തവായജാതിയാ പേസകാരകുലേ ജാതോതി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

മഹാകപ്പിനത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൪. ദബ്ബമല്ലപുത്തത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ചതുത്ഥാപദാനേ **പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോ**തിആദികം ആയസ്മതോ ദബ്ബമല്ലപുത്തത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഹംസവതീനഗരേ സേട്ഠിപുത്തോ ഹുത്വാ ജാതോ വിഭവസമ്പന്നോ അഹോസി, സത്ഥരി പസന്നോ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുണന്തോ സത്ഥാരം ഏകം ഭിക്ഖും സേനാസനപഞ്ഞാപകാനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ ബുദ്ധപ്പമുഖം ഭിക്ഖുസങ്ഘം നിമന്തേത്വാ സത്താഹം മഹാദാനം ദത്വാ സത്താഹച്ചയേന ഭഗവതോ പാദമൂലേ നിപതിത്വാ തം ഠാനം പത്ഥേസി. ഭഗവാപിസ്സ സമിജ്ഝനഭാവം ഞത്വാ ബ്യാകാസി. സോ യാവജീവം കുസലം കത്വാ തതോ ചുതോ തുസിതാദീസു ദേവേസു ദിബ്ബസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ തതോ ചുതോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തോ അസപ്പുരിസസംസഗ്ഗേന തസ്സ സാവകം ഭിക്ഖും അരഹാതി ജാനന്തോപി അബ്ഭൂതേന അബ്ഭാചിക്ഖി. തസ്സേവ സാവകാനം ഖീരസലാകഭത്തം അദാസി. സോ യാവതായുകം പുഞ്ഞാനി കത്വാ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ കസ്സപദസബലസ്സ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ ഓസാനകാലേ സാസനേ പബ്ബജിതോ പരിനിബ്ബുതേ ഭഗവതി സകലലോകേ കോലാഹലേ ജാതേ സത്ത ഭിക്ഖവോ പബ്ബജിതോ പച്ചന്തജനപദേ വനമജ്ഝേ ഏകം പബ്ബതം അഭിരുഹിത്വാ ''ജീവിതാസാ ഓരോഹന്തു നിരാലയാ നിസീദന്തൂ''തി നിസ്സേണിം പാതേസും. തേസം ഓവാദദായകോ ജേട്ഠകത്ഥേരോ സത്ഥാഹബ്ഭന്തരേ അരഹാ അഹോസി. തദനന്തരത്ഥേരോ അനാഗാമീ, ഇതരേ പഞ്ച പരിസുദ്ധസീലാ തതോ ചുതാ ദേവലോകേ നിബ്ബത്താ. തത്ഥ ഏകം ബുദ്ധന്തരം ദിബ്ബസുഖം അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ പുക്കുസാതി (മ॰ നി॰ ൩.൩൪൨), സഭിയോ (സു॰ നി॰ സഭിയസുത്ത), ബാഹിയോ (ഉദാ॰ ൧൦), കുമാരകസ്സപോതി (മ॰ നി॰ ൧.൨൪൯) ഇമേ ചത്താരോ തത്ഥ തത്ഥ നിബ്ബത്തിംസു. അയം പന മല്ലരട്ഠേ അനുപിയനഗരേ നിബ്ബത്തി. തസ്മിം മാതുകുച്ഛിതോ അനിക്ഖന്തേയേവ മാതാ കാലമകാസി, അഥേകോ തസ്സാ സരീരം ഝാപനത്ഥായ ചിതകസ്മിം ആരോപേത്വാ കുമാരം ദബ്ബന്തരേ പതിതം ഗഹേത്വാ ജഗ്ഗാപേസി. ദബ്ബേ പതിതത്താ **ദബ്ബോ മല്ലപുത്തോ**തി പാകടോ അഹോസി. അപരഭാഗേ പുബ്ബസമ്ഭാരവസേന പബ്ബജി, സോ കമ്മട്ഠാനമനുയുത്തോ നചിരസ്സേവ സഹ പടിസമ്ഭിദാഹി അരഹത്തം പാപുണി.

അഥ നം സത്ഥാ മജ്ഝത്തഭാവേന ആനുഭാവസമ്പന്നഭാവേന ച ഭിക്ഖൂനം സേനാസനം പഞ്ഞാപനേ ഭത്തുദ്ദേസനേ ച നിയോജേസി. സബ്ബോ ച ഭിക്ഖുസങ്ഘോ തം സമന്നേസി. തം വിനയഖന്ധകേ (ചൂളവ॰ ൧൯൦-൧൯൨) ആഗതമേവ. അപരഭാഗേ ഥേരോ ഏകസ്സ വരസലാകദായകസ്സ സലാകഭത്തം മേത്തിയഭൂമജകാനം ഭിക്ഖൂനം ഉദ്ദിസി. തേ ഹട്ഠതുട്ഠാ "സ്വേ മയ്ഹം മുഗ്ഗഘതമധുമിസ്സകഭത്തം ഭുഞ്ജിസ്സാമാ"തി ഉസ്സാഹജാതാ അഹേസും. സോ പന ഉപാസകോ തേസം വാരപ്പത്തഭാവം സുത്വാ ദാസിം ആണാപേസി - "യേ, ജേ, ഭിക്ഖൂ സ്വേ ഇധ ആഗമിസ്സന്തി, തേ കണാജകേന ബിലങ്ഗദുതിയേന പരിവിസാഹീ"തി. സാപി തഥേവ തേ ഭിക്ഖൂ ആഗതേ കോട്ഠകപമുഖേ നിസീദാപേത്വാ ഭോജേസി. തേ ഭിക്ഖൂ അനത്തമനാ കോപേന തടതടായന്താ ഥേരേ ആഘാതം ബന്ധിത്വാ "മധുരഭത്തദായകം അമ്ഹാകം അമധുരഭത്തം ദാപേതും ഏസോവ നിയോജേസീ"തി ദുക്ഖീ ദുമ്മനാ നിസീദിംസു. അഥ തേ മേത്തിയാ നാമ ഭിക്ഖുനീ "കിം, ഭന്തേ, ദുമ്മനാ"തി പുച്ഛി. തേ, "ഭഗിനി, കിം അമ്ഹേ ദബ്ബേന മല്ലപുത്തേന വിഹേഠിയമാനേ അജ്ഝുപേക്ഖസീ"തി ആഹംസു. "കിം, ഭന്തേ, മയാ സക്കാ കാതു"ന്തി? "തസ്സ ദോസം ആരോപേഹീ"തി. സാ തഥാ തഥാ ഥേരസ്സ അഭൂതാരോപനം അകാസി. തം സുത്വാ ഭിക്ഖൂ ഭഗവതോ ആരോചേസും. അഥ ഭഗവാ ദബ്ബം മല്ലപുത്തം പക്കോസാപേത്വാ - "സച്ചം കിര ത്വം, ദബ്ബ, മേത്തിയായ ഭിക്ഖുനിയാ വിപ്പകാരമകാസീ"തി പുച്ഛി. "യഥാ മം, ഭന്തേ, ഭഗവാ ജാനാതീ"തി. "ന ഖോ, ദബ്ബ , ദബ്ബാ ഏവം നിബ്ബേഠേന്തി, കാരകഭാവം വാ അകാരകഭാവം വാ വദേഹീ"തി. "അകാരകോ അഹം, ഭന്തേ"തി. ഭഗവാ - "മേത്തിയം ഭിക്ഖുനിം നാസേത്വാ തേ ഭിക്ഖൂ അനുയുഞ്ജഥാ"തി ആഹ. ഉപാലിത്ഥേരപ്പമുഖാ ഭിക്ഖൂ തം ഭിക്ഖുനിം ഉപ്പബ്ബാജേത്വാ മേത്തിയഭൂമജകേ ഭിക്ഖൂ അനുയുഞ്ജിത്വാ തേഹി "അമ്ഹേഹി നിയോജിതാ സാ ഭിക്ഖുനീ"തി വുത്തേ ഭഗവതോ ഏകമത്ഥം ആരോചേസും. ഭഗവാ മേത്തിയഭൂമജകാനം ഭിക്ഖൂനം അമൂലകസങ്ഘാദിസേസം പഞ്ഞപേസി.

തേന ച സമയേന ദബ്ബത്ഥേരോ ഭിക്ഖൂനം സേനാസനം പഞ്ഞാപേന്തോ വേളുവനവിഹാരസ്സ സാമന്താ അട്ഠാരസമഹാവിഹാരേ സഭാഗേ ഭിക്ഖൂ പേസേന്തോ രത്തിഭാഗേ അന്ധകാരേ അങ്ഗുലിയാ പദീപം ജാലേത്വാ തേനേവാലോകേന അനിദ്ധിമന്തേ ഭിക്ഖൂ പേസേസി. ഏവം ഥേരസ്സ സേനാസനപഞ്ഞാപനഭത്തുദ്ദേസനകിച്ചേ പാകടേ ജാതേ സത്ഥാ അരിയഗണമജ്ഝേ ദബ്ബത്ഥേരം ഠാനന്തരേ ഠപേന്തോ "ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഭിക്ഖൂനം സേനാസനപഞ്ഞാപകാനം യദിദം ദബ്ബോ മല്ലപുത്തോ"തി (അ॰ നി॰ ൧.൨൦൯, ൨൧൪) ഏതദഗ്ഗേ ഠപേസി.

൧൦൮. ഥേരോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോ**തിആദിമാഹ. തം സബ്ബം ഹേട്ഠാ വുത്തത്ഥമേവ. ഇതോ ഏകനവുതേ കപ്പേ വിപസ്സീ നാമ നായകോ ലോകേ ഉപ്പജ്ജീതി സമ്ബന്ധോ.

൧൨൩. ദുട്ഠചിത്തോതി ദൂസിതചിത്തോ അസാധുസങ്ഗമേന അപസന്നചിത്തോതി അത്ഥോ. **ഉപവദിം സാവകം തസ്സാ**തി തസ്സ ഭഗവതോ ഖീണാസവം സാവകം ഉപവദിം, ഉപരി അഭൂതം വചനം ആരോപേസിം, അബ്ഭക്ഖാനം അകാസിന്തി അത്ഥോ.

൧൩൨. **ദുന്ദുഭിയോ**തി ദുന്ദും ഇതി സദ്ദായനതോ ദുന്ദുഭിസങ്ഖാതാ ഭേരിയോ. **നാദയിംസൂ**തി സദ്ദം കരിംസു. **സമന്തതോ അസനിയോ**തി സബ്ബദിസാഭാഗതോ അസനേ വിനാസനേ നിയുത്തോതി അസനിയോ, ദേവദണ്ഡാ ഭയാവഹാ ഫലിംസൂതി സമ്ബന്ധോ.

൧൩൩. **ഉക്കാ പതിംസു നഭസാ**തി ആകാസതോ അഗ്ഗിക്ഖന്ധാ ച പതിംസൂതി അത്ഥോ. **ധൂമകേതു ച ദിസ്സതീ**തി ധൂമരാജിസഹിതോ അഗ്ഗിക്ഖന്ധോ ച ദിസ്സതി പഞ്ഞായതീതി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

ദബ്ബമല്ലപുത്തത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൫. കുമാരകസ്സപത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പഞ്ചമാപദാനേ **ഇതോ സതസഹസ്സമ്ഹീ**തിആദികം ആയസ്മതോ കുമാരകസ്സപത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയം കിര പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്വാ ഏകദിവസം സത്ഥു സന്തികേ ധമ്മം സുണന്തോ സത്ഥാരം ഏകം ഭിക്ഖും ചിത്തകഥികാനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേന്തം ദിസ്വാ സയമ്പി തം ഠാനന്തരം പത്ഥേന്തോ പണിധാനം കത്വാ തദനുരൂപാനി പുഞ്ഞാനി കരോന്തോ യാവതായുകം ഠത്വാ തതോ ചുതോ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ കസ്സപസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ തസ്സ ഭഗവതോ സാസനേ പബ്ബജിത്വാ സമണധമ്മം കത്വാ സുഗതീസുയേവ സംസരന്തോ ദിബ്ബസുഖം മാനുസസുഖഞ്ച അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ രാജഗഹേ ഏകിസ്സാ സേട്ഠിധീതായ കുച്ഛിമ്ഹി നിബ്ബത്തോ. സാ കിര കുമാരികാകാലേയേവ പബ്ബജിതുകാമാ മാതാപിതരോ യാചിത്വാ പബ്ബജ്ജം അലഭമാനാ പതികുലം ഗന്ത്വാ ഗബ്ഭം ഗണ്ഹിത്വാ തം അജാനിത്വാ "സാമികം ആരാധേത്വാ പബ്ബജ്ജം അനുജാനാപേസ്സാമീ"തി ചിന്തേസി. സാ സാമികം ആരാധേന്തീ, അയ്യപുത്ത -

> "സചേ ഇമസ്സ കായസ്സ, അന്തോ ബാഹിരകോ സിയാ;
> ദണ്ഡം നൂന ഗഹേത്വാന, കാകേ സോണേ നിവാരയേ"തി. (വിസുദ്ധി॰ ൧.൧൨൨) -

ആദിനാ സരീരസ്സ ദോസം ദസ്സേന്തീ തം ആരാധേസി.

സാ സാമികേന അനുഞ്ഞാതാ ഗബ്ഭിനിഭാവം അജാനന്തീ ദേവദത്തപക്ഖിയാസു ഭിക്ഖുനീസു പബ്ബജി. തസ്സാ ഗബ്ഭിനിഭാവം ദിസ്വാ ഭിക്ഖുനിയോ ദേവദത്തം പുച്ഛിംസു. സോ "അസ്സമണീ"തി ആഹ. സാ "നാഹം ദേവദത്തം ഉദ്ദിസ്സ പബ്ബജിതാ, ഭഗവന്തം ഉദ്ദിസ്സ പബ്ബജിതാ"തി ഭഗവതോ സന്തികം ഗന്ത്വാ ദസബലം പുച്ഛി. സത്ഥാ ഉപാലിത്ഥേരം പടിച്ഛാപേസി. ഥേരോ സാവത്ഥിനഗരവാസീനി കുലാനി വിസാഖഞ്ച ഉപാസികം പക്കോസാപേത്വാ സരാജികായ പരിസായ തം വിനിച്ഛിനന്തോ "പുരേ ലദ്ധോ ഗബ്ഭോ, അരോഗാ പബ്ബജ്ജാ"തി ആഹ. തം സുത്വാ സത്ഥാ "സാധു സുവിനിച്ഛിതം ഉപാലിനാ അധികരണ"ന്തി ഥേരസ്സ സാധുകാരം അദാസി.

സാ ഭിക്ഖുനീ സുവണ്ണബിമ്ബസദിസം പുത്തം വിജായി. തം രാജാ പസേനദി കോസലോ ''ദാരകപരിഹരണം ഭിക്ഖുനീനം പലിബോധോ''തി ധാതീനം ദാപേത്വാ പോസാപേസി, **കസ്സപോ**തിസ്സ നാമം കരിംസു . അപരഭാഗേ അലങ്കരിത്വാ സത്ഥു സന്തികം നേത്വാ പബ്ബാജേസി. കുമാരകാലേ പബ്ബജിതത്താ പന ഭഗവതാ ''കസ്സപം പക്കോസഥ, ഇദം ഫലം വാ ഖാദനീയം വാ കസ്സപസ്സ ദേഥാ''തി വുത്തേ ''കതരകസ്സപസ്സാ''തി ''കുമാരകസ്സപസ്സാ''തി ഏവം ഗഹിതനാമത്താ രഞ്ഞോ പോസാവനീയപുത്തത്താ ച വുദ്ധകാലേപി **കുമാരകസ്സപോ**ത്വേവ പഞ്ഞായിത്ഥ.

സോ പബ്ബജിതകാലതോ പട്ഠായ വിപസ്സനായ കമ്മം കരോതി, ബുദ്ധവചനഞ്ച ഉഗ്ഗണ്ഹാതി. അഥ തേന സദ്ധിം പബ്ബതമത്ഥകേ സമണധമ്മം കത്വാ അനാഗാമീ ഹുത്വാ സുദ്ധാവാസേ നിബ്ബത്തമഹാബ്രഹ്മാ ''വിപസ്സനായ മുഖം ദസ്സേത്വാ മഗ്ഗഫലുപ്പത്തിയാ ഉപായം കരിസ്സാമീ''തി പഞ്ചദസപഞ്ഹേ അഭിസങ്ഖരിത്വാ അന്ധവനേ വസന്തസ്സ ഥേരസ്സ ''ഇമേ പഞ്ഹേ സത്ഥാരം പുച്ഛേയ്യാസീ''തി ആചിക്ഖി. തതോ സോ തേ പഞ്ഹേ ഭഗവന്തം പുച്ഛി. ഭഗവാപിസ്സ വിസ്സജ്ജേസി. ഥേരോ ഭഗവതാ കഥിതനിയാമേനേവ തേ ഉഗ്ഗണ്ഹിത്വാ വിപസ്സനം ഗബ്ഭം ഗാഹാപേത്വാ അരഹത്തം പാപുണി.

൧൩൦. സോ അരഹത്തം പത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ഇതോ സതസഹസ്സമ്ഹീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ യം ഹേട്ഠാ വുത്തനയഞ്ച ഉത്താനത്ഥഞ്ച, തം സബ്ബം ന വണ്ണയിസ്സാമ. അനുത്താനപദമേവ വണ്ണയിസ്സാമ.

൧൩൯. **ആപന്നസത്താ മേ മാതാ**തി മയ്ഹം മാതാ ഗരുഗബ്ഭാ ഗബ്ഭിനീ പസുതാസന്നഗബ്ഭാതി അത്ഥോ.

൧൪൩. **വമ്മികസദിസം കായ**ന്തി സരീരം നാമ വമ്മികസദിസം യഥാ വമ്മികോ ഇതോ ചിതോ ച ഛിദ്ദാവഛിദ്ദോ ഘരഗോളികഉപചികാദീനം ആസയോ, ഏവമേവ അയം കായോ നവഛിദ്ദോ ധുവസ്സവോതി **ബുദ്ധേന** ഭഗവതാ **ദേസിതം** പകാസിതം തം സുത്വാ മേ ചിത്തം ആസവേ അഗ്ഗഹേത്വാ അസേസേത്വാ കിലേസതോ വിമുച്ചി, അരഹത്തേ പതിട്ഠാസീതി അത്ഥോ. അപരഭാഗേ തത്ഥ തത്ഥ ഭിക്ഖൂനം വിചിത്തധമ്മകഥികഭാവം സുത്വാ സത്ഥാ ''ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഭിക്ഖൂനം ചിത്തകഥികാനം യദിദം കുമാരകസ്സപോ''തി (അ॰ നി॰ ൧.൨൧൮, ൨൧൭) ഏതദഗ്ഗേ ഠപേസീതി.

കുമാരകസ്സപത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൬. ബാഹിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ഛട്ഠാപദാനേ **ഇതോ സതസഹസ്സമ്ഹീ**തിആദികം ആയസ്മതോ ബാഹിയസ്സ ദാരുചീരിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തോ ബ്രാഹ്മണസിപ്പേസു നിപ്ഫത്തിം ഗന്ത്വാ വേദങ്ഗേസു അനവയോ ഏകദിവസം സത്ഥു സന്തികം ഗന്ത്വാ ധമ്മം സുണന്തോ പസന്നമാനസോ സത്ഥാരം ഏകം ഭിക്ഖും ഖിപ്പാഭിഞ്ഞാനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേന്തം ദിസ്വാ തം ഠാനം പത്ഥുകാമോ സത്താഹം ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ

ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ മഹാദാനം ദത്വാ സത്താഹസ്സ അച്ചയേന ഭഗവതോ പാദമൂലേ നിപന്നോ "ഭഗവാ, ഭന്തേ, ഇതോ സത്തമേ ദിവസേ യം ഭിക്ഖും ഖിപ്പാഭിഞ്ഞാനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേസി, സോ വിയ അഹമ്പി അനാഗതേ ഏകസ്സ ബുദ്ധസ്സ സാസനേ ഖിപ്പാഭിഞ്ഞാനം അഗ്ഗോ ഭവേയ്യ"ന്തി പത്ഥനം അകാസി . ഭഗവാ അനാഗതംസഞാണേന ഓലോകേത്വാ സമിജ്ഝനഭാവം ഞത്വാ "അനാഗതേ ഗോതമസ്സ ഭഗവതോ സാസനേ പബ്ബജിത്വാ ഖിപ്പാഭിഞ്ഞാനം അഗ്ഗോ ഭവിസ്സതീ"തി ബ്യാകാസി. സോ യാവതായുകം പുഞ്ഞാനി കത്വാ തതോ ചുതോ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തോ തത്ഥ ഛ കാമാവചരസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ പുന മനുസ്സേസു ചക്കവത്തിആദിസമ്പത്തിയോ അനേകകപ്പകോടിസതേസു അനുഭവിത്വാ കസ്സപസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകസ്മിം കുലേ നിബ്ബത്തോ, ഭഗവതി പരിനിബ്ബുതേ പബ്ബജിതോ യദാ സാസനേ ഓസക്കമാനേ സത്ത ഭിക്ഖൂ ചതുന്നം പരിസാനം അജ്ഝാചാരം ദിസ്വാ സംവേഗപ്പത്താ അരഞ്ഞം പവിസിത്വാ "യാവ സാസനസ്സ അന്തരധാനം ന ഹോതി, താവ അത്തനോ പതിട്ഠം കരിസ്സാമാ"തി സുവണ്ണചേതിയം വന്ദിത്വാ തത്ഥ അരഞ്ഞേ ഏകം പബ്ബതം ദിസ്വാ "ജീവിതസാലയാ നിവത്തന്തു, നിരാലയാ ഇമം പബ്ബതം അഭിരുഹന്തൂ"തി നിസ്സേണിം ബന്ധിത്വാ സബ്ബേ തം പബ്ബതം അഭിരുയ്ഹ നിസ്സേണിം പാതേത്വാ സമണധമ്മം കരിംസു. തേസു സങ്ഘത്ഥേരോ ഏകരത്താതിക്കമേന അരഹത്തം പാപുണി. സോ അനോതത്തദഹേ നാഗലതാദന്തകട്ഠം ഖാദിത്വാ മുഖം ധോവിത്വാ ഉത്തരകുരുതോ പിണ്ഡപാതം ആഹരിത്വാ തേ ഭിക്ഖൂ ആഹ - "ആവുസോ, ഇമം പിണ്ഡപാതം ഭുഞ്ജഥാ"തി. തേ ആഹംസു - "കിം, ഭന്തേ, അമ്ഹേഹി ഏവം കതികാ കതാ 'യോ പഠമം അരഹത്തം പാപുണാതി, തേനാഭതം പിണ്ഡപാതം അവസേസാ പരിഭുഞ്ജന്തൂ'"തി? "നോ ഹേതം, ആവുസോ"തി. "തേന ഹി സചേ മയമ്പി തുമ്ഹേ വിയ വിസേസം നിബ്ബത്തേസ്സാമ, സയം ആഹരിത്വാ ഭുഞ്ജിസ്സാമാ"തി ന ഇച്ഛിംസു.

ദുതിയദിവസേ ദുതിയത്ഥേരോ അനാഗാമീ ഹുത്വാ തഥേവ പിണ്ഡപാതം ആഹരിത്വാ ഇതരേ നിമന്തേസി. തേ ഏവമാഹംസു - "കിം പനാവുസോ, കതികാ കതാ, 'മഹാഥേരേന ആഭതം പിണ്ഡപാതം അഭുഞ്ജിത്വാ അനുഥേരേന ആഭതം ഭുഞ്ജിസ്സാമാ'"തി? "നോ ഹേതം, ആവുസോ"തി. "ഏവം സന്തേ തുമ്ഹേ വിയ മയമ്പി വിസേസം നിബ്ബത്തേത്വാ അത്തനോ അത്തനോ പുരിസകാരേന ഭുഞ്ജിതും സക്കോന്താ ഭുഞ്ജിസ്സാമാ"തി ന ഇച്ഛിംസു. തേസു അരഹത്തപ്പത്തത്ഥേരോ പരിനിബ്ബായി, ദുതിയോ അനാഗാമീ ബ്രഹ്മലോകേ നിബ്ബത്തി, ഇതരേ പഞ്ച വിസേസം നിബ്ബത്തേതും അസക്കോന്താ സുസ്സിത്വാ സത്തമേ ദിവസേ കാലം കത്വാ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തിംസു. തത്ഥ ദിബ്ബസുഖം അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ തതോ ചവിത്വാ മനുസ്സേസു നിബ്ബത്തിംസു. തേസു ഏകോ പുക്കുസാതി രാജാ അഹോസി, ഏകോ ഗന്ധാരരട്ഠേ തക്കസിലായം കുമാരകസ്സപോ, ഏകോ ബാഹിയോ ദാരുചീരിയോ, ഏകോ ദബ്ബോ മല്ലപുത്തോ, ഏകോ സഭിയോ പരിബ്ബാജകോതി. തേസു അയം ബാഹിയോ ദാരുചീരിയോ സുപ്പാരകപട്ടനേ വാണിജകുലേ നിബ്ബത്തോ വാണിജകമ്മേ നിപ്ഫത്തിം ഗതോ മഹദ്ധനോ മഹാഭോഗോ, സോ സുവണ്ണഭൂമിം ഗച്ഛന്തേഹി വാണിജേഹി സദ്ധിം നാവമാരുയ്ഹ വിദേസം ഗച്ഛന്തോ കതിപാഹം ഗന്ത്വാ ഭിന്നായ നാവായ സേസേസു മച്ഛകച്ഛപഭക്ഖേസു ജാതേസു ഏകോയേവ അവസിട്ഠോ ഏകം ഫലകം ഗഹേത്വാ വായമന്തോ സത്തമേ ദിവസേ സുപ്പാരകപട്ടനതീരം ഓക്കമി. തസ്സ നിവാസനപാരുപനം

നത്ഥി, സോ അഞ്ഞം കിഞ്ചി അപസ്സന്തോ സുക്ഖകട്ഠദണ്ഡകേ വാകേഹി പലിവേഠേത്വാ നിവാസേത്വാ പാരുപിത്വാ ച ദേവകുലതോ കപാലം ഗഹേത്വാ സുപ്പാരകപട്ടനം അഗമാസി. മനുസ്സാ തം ദിസ്വാ യാഗുഭത്താദീനി ദത്വാ “അയം ഏകോ അരഹാ”തി സമ്ഭാവേസും. സോ വത്ഥേസു ഉപനീതേസു “സചാഹം നിവാസേമി, പാരുപാമി വാ, ലാഭസക്കാരോ മേ പരിഹായിസ്സതീ”തി താനി പടിക്ഖിപിത്വാ ദാരുചീരാനേവ പരിഹരി.

അഥസ്സ “അരഹാ, അരഹാ”തി ബഹൂഹി സമ്ഭാവിയമാനസ്സ ഏവം ചേതസോ പരിവിതക്കോ ഉദപാദി “യേ കേചി ലോകേ അരഹന്തോ വാ അരഹത്തമഗ്ഗം വാ സമാപന്നാ, അഹം തേസം അഞ്ഞതരോ”തി സോ തേന നിയാമേന കുഹനകമ്മേന ജീവികം കപ്പേതി.

കസ്സപദസബലസ്സ സാസനേ സത്തസു ജനേസു പബ്ബതം ആരുയ്ഹ സമണധമ്മം കരോന്തേസു ഏകോ അനാഗാമീ ഹുത്വാ സുദ്ധാവാസബ്രഹ്മലോകേ നിബ്ബത്തിത്വാ അത്തനോ ബ്രഹ്മസമ്പത്തിം ഓലോകേന്തോ ആഗതട്ഠാനം ആവജ്ജേന്തോ പബ്ബതമാരുയ്ഹ സമണധമ്മം കരണട്ഠാനം ദിസ്വാ സേസാനം നിബ്ബത്തനട്ഠാനം ആവജ്ജേന്തോ ഏകസ്സ പരിനിബ്ബുതഭാവം ഇതരേസഞ്ച പഞ്ചന്നം കാമാവചരദേവലോകേ നിബ്ബത്തഭാവം ഞത്വാ തേ കാലാനുകാലം ആവജ്ജേസി “ഇമസ്മിം പന കാലേ കഹം നു ഖോ തേ”തി ആവജ്ജേന്തോ ദാരുചീരിയം സുപ്പാരകപട്ടനം നിസ്സായ കുഹനകമ്മേന ജീവിതം കപ്പേന്തം ദിസ്വാ “നട്ഠോ വതായം ബാലോ, പുബ്ബേ സമണധമ്മം കരോന്തോ അതിഉക്കട്ഠഭാവേന അരഹതാപി ആഭതം പിണ്ഡപാതം അപരിഭുഞ്ജിത്വാ ഇദാനി ഉദരഹേതു അനാരഹാവ സമാനോ അരഹത്തം പടിജാനിത്വാ ലോകം വഞ്ചേന്തോ വിചരതി, ദസബലസ്സ ഉപ്പന്നഭാവം ന ജാനാതി, ഗച്ഛാമി നം സംവേജേത്വാ ബുദ്ധുപ്പാദം ജാനാപേസ്സാമീ”തി ഖണേനേവ ബ്രഹ്മലോകതോ ഓതരിത്വാ സുപ്പാരകപട്ടനേ രത്തിഭാഗസമനന്തരേ ദാരുചീരിയസ്സ സമ്മുഖേ പാതുരഹോസി. സോ അത്തനോ വസനട്ഠാനേ ഓഭാസം ദിസ്വാ ബഹി നിക്ഖമിത്വാ മഹാബ്രഹ്മാനം ദിസ്വാ അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ “കേ തുമ്ഹേ”തി പുച്ഛി. “അഹം തുമ്ഹാകം പോരാണകസഹായോ അനാഗാമിഫലം പത്വാ ബ്രഹ്മലോകേ നിബ്ബത്തോ, അമ്ഹാകം സബ്ബജേട്ഠകോ അരഹാ ഹുത്വാ പരിനിബ്ബുതോ, തുമ്ഹേ പന പഞ്ചജനാ ദേവലോകേ നിബ്ബത്താ. സ്വാഹം ദാനി തം ഇമസ്മിം ഠാനേ കുഹനകമ്മേന ജീവികം കപ്പേന്തം ദിസ്വാ ദമിതും ആഗതോ”തി വത്വാ ഇദം കാരണം ആഹ - “നേവ ഖോ ത്വം, ബാഹിയ, അരഹാ നാപി അരഹത്തമഗ്ഗം വാ സമാപന്നോ, സാപി തേ പടിപദാ നത്ഥി, യായ ത്വം അരഹാ വാ അസ്സ അരഹത്തമഗ്ഗം വാ സമാപന്നോ”തി. അഥസ്സ സത്ഥു ഉപ്പന്നഭാവം സാവത്ഥിയം വസനഭാവഞ്ച ആചിക്ഖിത്വാ “സത്ഥു സന്തികം ഗച്ഛാ”തി തം ഉയ്യോജേത്വാ ബ്രഹ്മലോകമേവ അഗമാസി.

ബാഹിയോ പന ആകാസേ ഠത്വാ കഥേന്തം മഹാബ്രഹ്മാനം ഓലോകേത്വാ ചിന്തേസി - “അഹോ ഭാരിയം കമ്മം മയാ കതം, അനരഹം അരഹാ അഹന്തി ചിന്തേസിം, അയഞ്ച മം ‘ന ത്വം അരഹാ, നാപി അരഹത്തമഗ്ഗം വാ സമാപന്നാസീ’തി വദതി, അത്ഥി നു ഖോ ലോകേ അഞ്ഞോ അരഹാ”തി. അഥ നം പുച്ഛി - “അഥ കേ ചരഹി സദേവകേ ലോകേ അരഹന്തോ വാ അരഹത്തമഗ്ഗം വാ സമാപന്നാ”തി. അഥസ്സ ദേവതാ ആചിക്ഖി - “അത്ഥി, ബാഹിയ, ഉത്തരേസു ജനപദേസു സാവത്ഥി നാമ നഗരം, തത്ഥ സോ ഭഗവാ ഏതരഹി വിഹരതി അരഹം സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ. സോ ഹി, ബാഹിയ, ഭഗവാ

അരഹാ ചേവ അരഹത്തായ ച ധമ്മം ദേസേസീ''തി. ബാഹിയോ രത്തിഭാഗേ ദേവതായ കഥം സുത്വാ സംവിഗ്ഗമാനസോ തംഖണംയേവ സുപ്പാരകാ നിക്ഖമിത്വാ ഏകരത്തിവാസേന സാവത്ഥിം അഗമാസി, ഗച്ഛന്തോ ച പന ദേവതാനുഭാവേന ബുദ്ധാനുഭാവേന ച വീസയോജനസതികം മഗ്ഗം അതിക്കമിത്വാ സാവത്ഥിം അനുപ്പത്തോ, തസ്മിം ഖണേ സത്ഥാ സാവത്ഥിയം പിണ്ഡായ പവിട്ഠോ ഹോതി. സോ ജേതവനം പവിസിത്വാ അബ്ഭോകാസേ ചങ്കമന്തേ സമ്ബഹുലേ ഭിക്ഖൂ പുച്ഛി - ''കുഹിം ഏതരഹി സത്ഥാ''തി? ഭിക്ഖൂ ''സാവത്ഥിയം പിണ്ഡായ പവിട്ഠോ''തി വത്വാ ''ത്വം പന കുതോ ആഗതോസീ''തി പുച്ഛിംസു. ''സുപ്പാരകാ ആഗതോമ്ഹീ''തി. ''കദാ നിക്ഖന്തോസീ''തി? ''ഹിയ്യോ സായൻഹസമയേ നിക്ഖന്തോമ്ഹീ''തി. ''ദൂരതോപി ആഗതോ, നിസീദ താവ പാദേ ധോവിത്വാ തേലേന മക്ഖേത്വാ ഥോകം വിസ്സമാഹി, ആഗതകാലേ സത്ഥാരം ദക്ഖിസ്സതീ''തി ആഹംസു. ''അഹം, ഭന്തേ, സത്ഥു വാ അത്തനോ വാ ജീവിതന്തരായം ന ജാനാമി, കത്ഥചി അട്ഠത്വാ അനിസീദിത്വാ ഏകരത്തേനേവ വീസയോജനസതികം മഗ്ഗം ആഗതോ, സത്ഥാരം പസ്സിത്വാവ വിസ്സമിസ്സാമീ''തി ആഹ. സോ ഏവം വത്വാ തരമാനരൂപോ സാവത്ഥിം പവിസിത്വാ ഭഗവന്തം അനോപമായ ബുദ്ധസിരിയാ ചരന്തം ദിസ്വാ ''ചിരസ്സം വത മേ ഗോതമോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ ദിട്ഠോ''തി ദിട്ഠട്ഠാനതോ പട്ഠായ ഓനതസരീരോ ഗന്ത്വാ അന്തരവീഥിയം പഞ്ചപതിട്ഠിതേന വന്ദിത്വാ ഗോപ്ഫകേസു ദള്ഹം ഗഹേത്വാ ഏവമാഹ - ''ദേസേതു, ഭന്തേ ഭഗവാ, ധമ്മം, ദേസേതു സുഗതോ ധമ്മം, യം മമസ്സ ദീഘരത്തം ഹിതായ സുഖായാ''തി. അഥ നം സത്ഥാ ''അകാലോ ഖോ താവ, ബാഹിയ, അന്തരഘരം പവിട്ഠമ്ഹാ പിണ്ഡായാ''തി പടിക്ഖിപി.

തം സുത്വാ ബാഹിയോ, ''ഭന്തേ, സംസാരേ സംസരന്തേന കബളീകാരാഹാരോ ന അലദ്ധപുബ്ബോ, തുമ്ഹാകം വാ മയ്ഹം വാ ജീവിതന്തരായം ന ജാനാമി, ദേസേതു മേ, ഭന്തേ ഭഗവാ, ധമ്മം, ദേസേതു സുഗതോ ധമ്മ''ന്തി പുന യാചി. സത്ഥാ ദുതിയമ്പി തഥേവ പടിക്ഖിപി. ഏവം കിരസ്സ അഹോസി - ''ഇമസ്സ ദിട്ഠകാലതോ പട്ഠായ സകലസരീരം പീതിയാ നിരന്തരം അജ്ഝോത്ഥടം ഹോതി, ബലവപീതിവേഗോ ധമ്മം സുത്വാപി ന സക്ഖിസ്സതി പടിവിജ്ഝിതും, മജ്ഝത്തുപേക്ഖായ താവ തിട്ഠതു, ഏകരത്തേനേവ വീസയോജനസതികം മഗ്ഗം ആഗതസ്സപി ചസ്സ ദരഥോ ബലവാ സോപി താവ പടിപ്പസ്സമ്ഭതൂ''തി. തസ്മാ ദ്വിക്ഖത്തും പടിക്ഖിപിത്വാ തതിയം യാചിതോ അന്തരവീഥിയം ഠിതോവ ''തസ്മാതിഹ തേ, ബാഹിയ, ഏവം സിക്ഖിതബ്ബം, ദിട്ഠേ ദിട്ഠമത്തം ഭവിസ്സതീ''തിആദിനാ (ഉദാ॰ ൧൦) നയേന അനേകപരിയായേന ധമ്മം ദേസേസി. സോ സത്ഥു ധമ്മം സുണന്തോയേവ സബ്ബാസവേ ഖേപേത്വാ സഹ പടിസമ്ഭിദാഹി അരഹത്തം പാപുണി.

൧൭൭. സോ അരഹത്തം പത്തക്ഖണേയേവ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സഞ്ജാതസോമനസ്സോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ഇതോ സതസഹസ്സമ്ഹീ**തിആദിമാഹ. തം ഹേട്ഠാ വുത്തനയത്താ ഉത്താനത്ഥമേവ. അനുത്താനപദവണ്ണനമേവ കരിസ്സാമ.

൧൭൮. ഹസനം പച്ചവേക്ഖണന്തി പരിപുണ്ണസോമനസ്സജാതം പച്ചവേക്ഖണം, കോമാരവണ്ണം അതികോമലന്തി അത്ഥോ.

൳൫൬. **ഹേമയഞ്ഞോപചിതങ്ഗന്തി** സുവണ്ണസുത്തയഞ്ഞോപചിതസുത്തഅവയവം സരീരം ദേഹന്തി അത്ഥോ. **പലമ്ബബിമ്ബതമ്ബോട്ഠന്തി** ഓലമ്ബിതബിമ്ബഫലസദിസം രത്തവണ്ണം ഓട്ഠദ്വയസമന്നാഗതന്തി അത്ഥോ. **സേതതിണ്ഹസമം ദിജന്തി** സുനിസിതതിഖിണഅയലോഹഘംസനേന ഘംസിത്വാ സമം കതം വിയ സമദന്തന്തി അത്ഥോ.

൳൫൭. **പീതിസമ്ഫുല്ലിതാനനന്തി** പീതിയാ സുട്ഠു ഫുല്ലിതം വികസിതം ആനനം മുഖം ആദാസതലസദിസമുഖവന്തന്തി അത്ഥോ.

൳൫൮. **ഖിപ്പാഭിഞ്ഞസ്സ ഭിക്ഖുനോതി** ഖിപ്പം ദേസനായ സമുഗ്ഘാടിതക്ഖണേയേവ അഭിവിസേസേന ഞാതും സമത്ഥസ്സ ഭിക്ഖുനോതി അത്ഥോ.

൳൫൯. **സഗ്ഗം അഗം സഭവനം യഥാതി** അത്തനോ ഗേഹം വിയ സഗ്ഗം ലോകം അഗമാസിന്തി അത്ഥോ.

൳൬൦. **ന ത്വം ഉപായമഗ്ഗഞ്ഞൂതി** ത്വം നിബ്ബാനാധിഗമൂപായഭൂതമഗ്ഗഞ്ഞൂ ന അഹോസീതി അത്ഥോ.

൳൬൦. **സത്ഥുനോ സദാ ജിനന്തി** സദാ സബ്ബകാലം ജിനം ജിനന്തോ പരാജിതകോപോ സത്ഥുനോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ **വിമലാനനം** ആദാസതലസദിസമുഖം **പസ്സിസ്സാമി** പസ്സിതും നിക്ഖമാമീതി യോജനാ. **ദിജേ അപുച്ഛിം കുഹിം ലോകനന്ദനോതി** കുഹിം ഠാനേ ലോകപസാദകരോ സത്ഥാതി ദിജേ ബ്രാഹ്മണേ അഹം ഭിക്ഖൂ അപുച്ഛിന്തി അത്ഥോ.

൳൬൧. **സസോവ ഖിപ്പം മുനിദസ്സനുസ്സുകോതി** മുനിദസ്സനേ തഥാഗതദസ്സനേ ഉസ്സുകോ ഉസ്സാഹജാതോ സസോ ഇവ ഖിപ്പം പാപുണാതീതി അത്ഥോ.

൳൬൫. **തുവടം ഗന്ത്വാതി** സീഘം ഗന്ത്വാ. **പിണ്ഡത്ഥം അപിഹാഗിധന്തി** പിണ്ഡപാതം പടിച്ച അപിഹം അപഗതപിഹം അഗിധം നിത്തണ്ഹം.

൳൬൭. **അലോലക്ഖന്തി** ഇതോ ചിതോ ച അനോലോകയമാനം ഉത്തമേ സാവത്ഥിനഗരേ പിണ്ഡായ വിചരന്തം അദക്ഖിന്തി സമ്ബന്ധോ. **സിരീനിലയസങ്കാസന്തി** സിരിയാ ലക്ഖണാനുബ്യഞ്ജനസോഭായ നിലയം സങ്കാസം ജലമാനതോരണസദിസം. **രവിദിത്തിഹരാനനന്തി** വിജ്ജോതമാനസൂരിയമണ്ഡലം വിയ വിജ്ജോതമാനമുഖമണ്ഡലം.

൳൬൮. **കുപഥേ വിപ്പനട്ഠസ്സാതി** കുച്ഛിതപഥേ സോപദ്ദവമഗ്ഗേ മൂള്ഹസ്സ മിച്ഛാപടിപന്നസ്സ മേ **സരണം ഹോഹി** പതിട്ഠാ ഹോഹി. **ഗോതമാതി** ഭഗവന്തം ഗോത്തേന ആലപതി.

൳൭൫. **ന തത്ഥ സുക്കാ ജോതന്തീതി** സുക്കപഭാസമ്പന്നാ ജോതമാനഓസധിതാരകാദയോ ന ജോതന്തി നപ്പഭാസന്തി. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവ. സോ ഏവം പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേത്വാ താവദേവ ച ഭഗവന്തം പബ്ബജ്ജം യാചി. “പരിപുണ്ണം തേ പത്തചീവര”ന്തി ച പുട്ഠോ “ന പരിപുണ്ണ”ന്തി ആഹ. അഥ നം സത്ഥാ “തേന ഹി പത്തചീവരം

പരിയേസാഹീ''തി വത്വാ പക്കാമി. സോ കിര വീസതിവസ്സസഹസ്സാനി സമണധമ്മം കരോന്തോ ''ഭിക്ഖുനാ നാമ അത്തനാ പച്ചയേ ലഭിത്വാ അഞ്ഞം അനോലോകേത്വാ സയമേവ പരിഭുഞ്ജിതും വട്ടതീ''തി വത്വാ ഏകഭിക്ഖുസ്സാപി പത്തേന വാ ചീവരേന വാ സങ്ഗഹം നാകാസി, ''ന തേനസ്സ ഇദ്ധിമയം പത്തചീവരം ഉപ്പജ്ജിസ്സതീ''തി ഞത്വാ ഭഗവാ ഏഹിഭിക്ഖുഭാവേന പബ്ബജ്ജം നാദാസി. തമ്പി പത്തചീവരം പരിയേസമാനമേവ സങ്കാരട്ഠാനതോ ചോളക്ഖണ്ഡാനി സംകഡ്ഢേന്തം പുബ്ബവേരികോ അമനുസ്സോ ഏകിസ്സാ തരുണവച്ഛായ ഗാവിയാ സരീരേ അധിമുച്ചിത്വാ വാമഊരുമ്ഹി പഹരിത്വാ ജീവിതക്ഖയം പാപേസി. സത്ഥാ പിണ്ഡായ ചരിത്വാ കതഭത്തകിച്ചോ സമ്ബഹുലേഹി ഭിക്ഖൂഹി സദ്ധിം നിക്ഖമന്തോ ബാഹിയസ്സ സരീരം സങ്കാരട്ഠാനേ പതിതം ദിസ്വാ ''ഗണ്ഹഥ, ഭിക്ഖവേ, ഏതം ബാഹിയം ദാരുചീരിയന്തി ഏകസ്മിം ഗേഹദ്വാരേ ഠത്വാ മഞ്ചകം ആഹരാപേത്വാ ഇമം സരീരം നഗരദ്വാരതോ നീഹരിത്വാ ഝാപേത്വാ ധാതുയോ ഗഹേത്വാ ഥൂപം കരോഥാ''തി ഭിക്ഖൂ ആണാപേസി.

തേ ഭിക്ഖൂ ധാതും മഹാപഥേ ഥൂപം കാരേത്വാ സത്ഥാരം ഉപസങ്കമിത്വാ അത്തനോ കതകമ്മം ആരോചേസും. തതോ സങ്ഘമജ്ഝേ കഥാ ഉദപാദി - ''തഥാഗതോ ഭിക്ഖുസങ്ഘേന സരീരഝാപനകിച്ചം കാരേസി, ധാതുയോ ച ഗാഹാപേത്വാ ചേതിയം കാരാപേസി, കതരമഗ്ഗോ നു ഖോ തേന സമധിഗതോ, സാമണേരോ നു ഖോ സോ, ഭിക്ഖു നു ഖോ''തി. സത്ഥാ തം അട്ഠുപ്പത്തിം കത്വാ ''പതിട്ഠിതോ, ഭിക്ഖവേ, ബാഹിയോ ദാരുചീരിയോ അരഹത്തോ''തി ഉപരി ധമ്മദേസനം വഡ്ഢേതി. തസ്സ പരിനിബ്ബുതഭാവഞ്ച ആചിക്ഖിത്വാ ''ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഭിക്ഖൂനം ഖിപ്പാഭിഞ്ഞാനം യദിദം ബാഹിയോ ദാരുചീരിയോ''തി (അം॰ നി॰ ൧.൨൦൮, ൨൧൬) ഏതദഗ്ഗേ ഠപേസി.

അഥ നം ഭിക്ഖൂ പുച്ഛിംസു - ''തുമ്ഹേ, ഭന്തേ, 'ബാഹിയോ ദാരുചീരിയോ അരഹത്തം പത്തോ'തി വദേഥ, കദാ സോ അരഹത്തം പത്തോ''തി? ''മമ ധമ്മം സുതകാലേ, ഭിക്ഖവേ''തി. ''കദാ പനസ്സ, ഭന്തേ, തുമ്ഹേഹി ധമ്മോ കഥിതോ''തി? ''ഭിക്ഖായ ചരന്തേന അന്തരവീഥിയം ഠിതേനാ''തി. ''അപ്പമത്തകോ, ഭന്തേ, തുമ്ഹേഹി അന്തരവീഥിയം ഠത്വാ കഥിതധമ്മോ; കഥം സോ താവത്തകേന വിസേസം നിബ്ബത്തേസീ''തി? അഥ നേ സത്ഥാ, ''ഭിക്ഖവേ, മമ ധമ്മം 'അപ്പം' വാ 'ബഹും വാ'തി മാ ചിന്തയിത്ഥ. അനേകാനിപി ഹി അനത്ഥപദസംഹിതാനി ഗാഥാസഹസ്സാനി ന സേയ്യോ, അത്ഥനിസ്സിതം പന ഏകമ്പി ഗാഥാപദം സേയ്യോ''തി വത്വാ അനുസന്ധിം ഘടേത്വാ ധമ്മം ദേസേന്തോ ഇമം ഗാഥമാഹ -

''സഹസ്സമപി ചേ ഗാഥാ, അനത്ഥപദസംഹിതാ;
ഏകം ഗാഥാപദം സേയ്യോ, യം സുത്വാ ഉപസമ്മതീ''തി. (ധ॰ പ॰ ൧൦൧) -

ദേസനാപരിയോസാനേ ചതുരാസീതിയാ പാണസഹസ്സാനം ധമ്മാഭിസമയോ അഹോസീതി.

ബാഹിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൭. മഹാകോട്ഠികത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സത്തമാപദാനേ **പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോ**തിആദികം ആയസ്മതോ മഹാകോട്ഠികത്ഥേരസ്സ അപദാനം. കാ ഉപ്പത്തി? അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഹംസവതീനഗരേ മഹാഭോഗകുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ വിഞ്ഞുതം പത്തോ മാതാപിതൂനം അച്ചയേന കുടുമ്ബം സണ്ഠപേത്വാ ഘരാവാസം വസന്തോ ഏകദിവസം പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ ധമ്മദേസനാകാലേ ഹംസവതീനഗരവാസിനോ ഗന്ധമാലാദിഹത്ഥേ യേന ബുദ്ധോ യേന ധമ്മോ യേന സങ്ഘോ, തന്നിന്നേ തപ്പോണേ തപ്പബ്ഭാരേ ഗച്ഛന്തേ ദിസ്വാ തേഹി സദ്ധിം ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ, സത്ഥാരം ഏകം ഭിക്ഖും പടിസമ്ഭിദാപ്പത്താനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേന്തം ദിസ്വാ "അയം ഇമസ്മിം സാസനേ പടിസമ്ഭിദാപ്പത്താനം അഗ്ഗോ, യംനൂനാഹമ്പി ഏകസ്സ ബുദ്ധസ്സ സാസനേ അയം വിയ പടിസമ്ഭിദാപ്പത്താനം അഗ്ഗോ ഭവേയ്യ"ന്തി ചിന്തേത്വാ സത്ഥു ദേസനാപരിയോസാനേ വുട്ഠിതായ പരിസായ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ, "ഭന്തേ, സ്വേ മയ്ഹം ഗേഹേ ഭിക്ഖം ഗണ്ഹഥാ"തി നിമന്തേസി. സത്ഥാ അധിവാസേസി. സോ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ പദക്ഖിണം കത്വാ സകനിവേസനം ഗന്ത്വാ സബ്ബരത്തിം ബുദ്ധസ്സ ച ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ച നിസജ്ജട്ഠാനം ഗന്ധമാലാദീഹി അലങ്കരിത്വാ ഖാദനീയഭോജനീയം പടിയാദാപേത്വാ തസ്സാ രത്തിയാ അച്ചയേന സകനിവേസനേ ഭിക്ഖുസതസഹസ്സപരിവാരം സത്ഥാരം വിവിധയാഗുഖജ്ജകപരിവാരം സസൂപബ്യഞ്ജനം ഗന്ധസാലിഭോജനം ഭോജാപേത്വാ ഭത്തകിച്ചപരിയോസാനേ ചിന്തേസി - "മഹന്തം ഖോ അഹം ഠാനന്തരം പത്ഥേമി, ന പന യുത്തം മയാ ഏകദിവസമേവ ദാനം ദത്വാ തം ഠാനന്തരം പത്ഥേതും, അനുപടിപാടിയാ സത്താഹം ദാനം ദത്വാ പത്ഥേസ്സാമീ"തി. സോ തേനേവ നിയാമേന സത്താഹം മഹാദാനം ദത്വാ ഭത്തകിച്ചപരിയോസാനേ ദുസ്സകോട്ഠാഗാരം വിവരാപേത്വാ ഉത്തമം തിചീവരപ്പഹോനകം സുഖുമവത്ഥം ബുദ്ധസ്സ പാദമൂലേ ഠപേത്വാ ഭിക്ഖുസതസഹസ്സസ്സ ച തിചീവരം ദത്വാ തഥാഗതം ഉപസങ്കമിത്വാ, "ഭന്തേ, യോ സോ ഭിക്ഖു തുമ്ഹേഹി ഇതോ സത്തമേ ദിവസമത്ഥകേ പടിസമ്ഭിദാപ്പത്താനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപിതോ, അഹമ്പി സോ ഭിക്ഖു വിയ അനാഗതേ ഉപ്പജ്ജനകസ്സ ബുദ്ധസ്സ സാസനേ പബ്ബജിത്വാ പടിസമ്ഭിദാപ്പത്താനം അഗ്ഗോ ഭവേയ്യ"ന്തി സത്ഥു പാദമൂലേ നിപജ്ജിത്വാ പത്ഥനം അകാസി. സത്ഥാ തസ്സ സമിജ്ഝനഭാവം ഞത്വാ "അനാഗതേ ഇതോ കപ്പസതസഹസ്സമത്ഥകേ ഗോതമോ നാമ ബുദ്ധോ ലോകേ ഉപ്പജ്ജിസ്സതി, തസ്സ സാസനേ തവ പത്ഥനാ സമിജ്ഝിസ്സതീ"തി ബ്യാകാസി. സോ തത്ഥ യാവതായുകം പുഞ്ഞാനി കത്വാ തതോ ചുതോ ദേവസമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ അപരാപരം ദേവമനുസ്സേസു പരിബ്ഭമി.

ഏവം സോ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ പുഞ്ഞഞാണസമ്ഭാരേ സമ്ഭരന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ സാവത്ഥിയം ബ്രാഹ്മണമഹാസാലകുലേ നിബ്ബത്തി, **കോട്ഠികോ**തിസ്സ നാമം അകംസു. കസ്മാ മാതുയാ വാ അയ്യകപയ്യകാദീനം വാ നാമം അഗ്ഗഹേത്വാ ഏവം നാമം കരിംസൂതി ചേ? അത്തനോ പഞ്ഞവന്തതായ വേദങ്ഗേസു സതക്കപരതക്കേസു സനിഘണ്ഡുകേടുഭേസു സാക്ഖരപ്പഭേദേസു സകലബ്യാകരണേസു ച ഛേകഭാവേന ച ദിട്ഠദിട്ഠേ ജനേ മുഖസത്തീഹി കോട്ഠേന്തോ പക്കോട്ഠേന്തോ വിതുദന്തോ വിചരതീതി അന്വത്ഥനാമം കരിംസൂതി വേദിതബ്ബം. സോ വയപ്പത്തോ തയോ വേദേ ഉഗ്ഗഹേത്വാ ബ്രാഹ്മണസിപ്പേ

നിപ്ഫത്തിം പത്തോ ഏകദിവസം സത്ഥു സന്തികം ഗന്ത്വാ ധമ്മം സുത്വാ പടിലദ്ധസദ്ധോ പബ്ബജിത്വാ ഉപസമ്പന്നകാലതോ പട്ഠായ വിപസ്സനായ കമ്മം കരോന്തോ സഹ പടിസമ്ഭിദാഹി അരഹത്തം പത്വാ പടിസമ്ഭിദാസു ചിണ്ണവസീ ഹുത്വാ അഭീതോ മഹാഥേരേ ഉപസങ്കമിത്വാ പഞ്ഹം പുച്ഛന്തോപി ദസബലം ഉപസങ്കമിത്വാ പടിസമ്ഭിദാസുയേവ പഞ്ഹം പുച്ഛി. ഏവമയം ഥേരോ തത്ഥ കതാധികാരതായ തത്ഥ ചിണ്ണവസീഭാവേന ച പടിസമ്ഭിദാപ്പത്താനം അഗ്ഗോ ജാതോ. അഥ നം സത്ഥാ മഹാവേദല്ലസുത്തം അട്ഠുപ്പത്തിം കത്വാ പടിസമ്ഭിദാപ്പത്താനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേസി, ''ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഭിക്ഖൂനം പടിസമ്ഭിദാപ്പത്താനം യദിദം മഹാകോട്ഠികോ''തി (അം॰ നി॰ ൧.൨൧൮, ൨൨൩).

൨൨൭. സോ അപരേന സമയേന വിമുത്തിസുഖം പടിസംവേദേന്തോ സോമനസ്സജാതോ അത്തനോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോ**തിആദിമാഹ. തം സബ്ബം ഹേട്ഠാ വുത്തനയത്താ ഉത്താനത്ഥമേവ.

ഇത്ഥം സുദമായസ്മാ മഹാകോട്ഠികോതി ഏത്ഥ **സുദ**ന്തി നിദസ്സനേ നിപാതോ. **ആയസ്മാ**തി ഗാരവാധിവചനം, യഥാ തം ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോതി.

മഹാകോട്ഠികത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൮. ഉരുവേലകസ്സപത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

അട്ഠമാപദാനേ **പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോ**തിആദികം ആയസ്മതോ ഉരുവേലകസ്സപത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വയപ്പത്തോ സത്ഥു സന്തികേ ധമ്മം സുത്വാ സത്ഥാരം ഏകം ഭിക്ഖും മഹാപരിവാരാനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേന്തം ദിസ്വാ സയമ്പി തം ഠാനന്തരം പത്ഥേന്തോ മഹാദാനം ദത്വാ പണിധാനം അകാസി. ഭഗവാ ചസ്സ അനന്തരായതം ദിസ്വാ ''അനാഗതേ ഗോതമബുദ്ധസ്സ സാസനേ മഹാപരിവാരാനം അഗ്ഗോ ഭവിസ്സതീ''തി ബ്യാകാസി. സോ തത്ഥ യാവതായുകം പുഞ്ഞാനി കത്വാ തതോ ചവിത്വാ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഇതോ ദ്വേനവുതികപ്പമത്ഥകേ ഫുസ്സസ്സ ഭഗവതോ വേമാതികകനിട്ഠഭാതാ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തോ, അഞ്ഞേപിസ്സ ദ്വേ കനിട്ഠഭാതരോ അഹേസും. തേ തയോ ബുദ്ധപ്പമുഖഭിക്ഖുസങ്ഘം നിമന്തേത്വാ പരമായ പൂജായ പൂജേത്വാ യാവജീവം കുസലം കത്വാ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ അമ്ഹാകം ഭഗവതോ ഉപ്പത്തിതോ പുരേതരമേവ ബാരാണസിയം ബ്രാഹ്മണകുലേ തയോ ഭാതരോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്താ ഗോത്തവസേന തയോപി **കസ്സപാ**തി ഏവം നാമകാ അഹേസും. തേ തയോ വയപ്പത്താ തയോ വേദേ ഉഗ്ഗണ്ഹിംസു. തേസം ജേട്ഠഭാതികസ്സ പഞ്ചമാണവകസതാനി പരിവാരാ, മജ്ഝിമസ്സ തീണി, കനിട്ഠസ്സ ദ്വേ, തേ അത്തനോ ഗന്ഥേസു സാരം ഓലോകേന്താ ദിട്ഠധമ്മികമേവ അത്ഥം ദിസ്വാ പബ്ബജ്ജം രോചേസും. തേസു ജേട്ഠഭാതാ അത്തനോ പരിവാരേന സദ്ധിം ഉരുവേലം ഗന്ത്വാ ഇസിപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ **ഉരുവേലകസ്സപോ** നാമ ജാതോ, മജ്ഝിമോ ഗങ്ഗാനദീവങ്കേ പബ്ബജിതോ **നദീകസ്സപോ** നാമ ജാതോ, കനിട്ഠോ ഗയാസീസേ പബ്ബജിതോ **ഗയാകസ്സപോ** നാമ ജാതോ. ഏവം തേസു ഇസിപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ തത്ഥ തത്ഥ വസന്തേസു ബഹൂനം ദിവസാനം

അച്ചയേന അമ്ഹാകം ബോധിസത്തോ മഹാഭിനിക്ഖമനം നിക്ഖമിത്വാ പടിവിദ്ധസബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണോ അനുക്കമേന ധമ്മചക്കം പവത്തേത്വാ പഞ്ചവഗ്ഗിയത്ഥേരേ അരഹത്തേ പതിട്ഠാപേത്വാ യസകുലപുത്തപ്പമുഖേ പഞ്ചപഞ്ഞാസജനേ സഹായകേ വിനേത്വാ സട്ഠി അരഹന്തേ ''ചരഥ, ഭിക്ഖവേ, ചാരിക''ന്തി (മഹാവ॰ ൩൨) വിസ്സജ്ജേത്വാ തിംസഭദ്ദവഗ്ഗിയേ വിനേത്വാ ഉരുവേലകസ്സപസ്സ വസനട്ഠാനം ഗന്ത്വാ വസനത്ഥായ അഗ്യാഗാരം പവിസിത്വാ തത്ഥ ഗതനാഗദമനാദീഹി അഡ്ഢുഡ്ഢസഹസ്സേഹി പാടിഹാരിയേഹി ഉരുവേലകസ്സപം സപരിവാരം വിനേത്വാ പബ്ബാജേസി. തസ്സ പബ്ബജ്ജാവിധാനഞ്ച ഇദ്ധിപാടിഹാരിയകരണഞ്ച സബ്ബം നദീകസ്സപസ്സ അപദാനട്ഠകഥായം ആവി ഭവിസ്സതി. തസ്സ പബ്ബജിതഭാവം സുത്വാ ഇതരേപി ദ്വേ ഭാതരോ സപരിസാ ആഗന്ത്വാ സത്ഥു സന്തികേ പബ്ബജിംസു. സബ്ബേവ തേ ഇദ്ധിമയപത്തചീവരധരാ ഏഹിഭിക്ഖുകാ അഹേസും. സത്ഥാ തം സമണസഹസ്സം ആദായ ഗയാസീസം ഗന്ത്വാ പിട്ഠിപാസാണേ നിസിന്നോ ആദിത്തപരിയായദേസനായ (മഹാവ॰ ൫൪) തേ സബ്ബേ അരഹത്തേ പതിട്ഠാപേസി.

൨൫൭. സോ ഏവം അരഹത്തം പത്വാ സോമനസ്സജാതോ അത്തനോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോ**തിആദിമാഹ. അനുത്താനപദമേവ വണ്ണയിസ്സാമ.

൨൬൪. **സോ ച സബ്ബം തമം ഹന്ത്വാ**തി സോ ഫുസ്സോ ഭഗവാ രാഗദോസമോഹാദികിലേസന്ധകാരം വിദ്ധംസേത്വാ. **വിജടേത്വാ മഹാജട**ന്തി തണ്ഹാമാനാദീഹി ദിയഡ്ഢസഹസ്സേഹി കിലേസഗണേഹി മഹാബ്യാകുലം ജടം **വിജടേത്വാ** പദാലേത്വാ ഫാലേത്വാതി അത്ഥോ. **സദേവകം** ദേവലോകസഹിതം സകലം ലോകസന്നിവാസം**തപ്പയന്തോ** സന്തപ്പയന്തോ പീണേന്തോ **അമതം വുട്ഠിം** മഹാനിബ്ബാനവുട്ഠിധാരം **വസ്സതേ** പഗ്ഘരാപേതീതി യോജനാ.

൨൬൯. **തദാ ഹി ബാരാണസിയ**ന്തി ''ബാരസ മനുസ്സാ''തിആദീസു വിയ ബാരസ ദ്വാദസരാസീ ഹുത്വാ പുരാ, ഹിമവന്തതോ ഇസയോ ച പച്ചേകമുനിസങ്ഘാതാ ഇസയോ ച ഗന്ധമാദനതോ ആകാസേനാഗന്ത്വാ ഏത്ഥ ഗച്ഛന്തി ഓതരന്തി പവിസന്തീതി ബാരാണസീ, അഥ വാ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസങ്ഘാതാനം അനേകസതസഹസ്സാനം ധമ്മചക്കപവത്തനത്ഥായ ഓതരട്ഠാനം നഗരം ലിങ്ഗവിപല്ലാസം കത്വാ ഇത്ഥിലിങ്ഗവസേന ബാരാണസീതി വുച്ചതി, തിസ്സം ബാരാണസിയം.

൨൭൩. **നിക്ഖിത്തസത്ഥം പച്ചന്ത**ന്തി ഛഡ്ഡിതസത്ഥം പാതിതആവുധം പച്ചന്തജനപദം നിബ്ബിസേവനം **കത്വാ പുനരുപച്ചത**ന്തി പുനരപി തം നഗരം ഉപേച്ച ഉപഗമ്മ സമ്പത്താതി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

ഉരുവേലകസ്സപത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. രാധത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

൨൯൩. നവമാപദാനേ **പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോ**തിആദികം ആയസ്മതോ രാധത്ഥേരസ്സ അപദാനം. തം സബ്ബം പാഠാനുസാരേന നയാനുചിന്തനേന

വിഞ്ഞൂഹി സുവിഞ്ഞേയ്യമേവ. കേവലം പുഞ്ഞനാനത്തമേവാതി.

രാധത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

ദസമം മോഘരാജത്ഥേരഅപദാനം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

ചതുപഞ്ഞാസമവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൭൬. ഭദ്ദിയവഗ്ഗോ

൧. ലകുണ്ഡകഭദ്ദിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പഞ്ചപഞ്ഞാസമവഗ്ഗേ പഠമാപദാനേ **പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോ**തിആദികം ആയസ്മതോ ലകുണ്ഡകഭദ്ദിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഹംസവതീനഗരേ മഹാഭോഗകുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ വിഞ്ഞുതം പത്തോ സത്ഥു ധമ്മം സുണന്തോ നിസിന്നോ സത്ഥാരം ഏകം ഭിക്ഖും മഞ്ജുസ്സരാനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേന്തം ദിസ്വാ സയമ്പി തം ഠാനന്തരം പത്ഥേന്തോ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ സപ്പിസക്ഖരാദിമധുരരസസമ്മിസ്സം മഹാദാനം ദത്വാ ''അഹമ്പി, ഭന്തേ, അനാഗതേ അയം ഭിക്ഖു വിയ ഏകസ്സ ബുദ്ധസ്സ സാസനേ മഞ്ജുസ്സരാനം അഗ്ഗോ ഭവേയ്യ''ന്തി പണിധാനം അകാസി. ഭഗവാ തസ്സ അനന്തരായം ദിസ്വാ ബ്യാകരിത്വാ പക്കാമി.

സോ യാവതായുകം പുഞ്ഞാനി കത്വാ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഫുസ്സഭഗവതോ കാലേ ചിത്രകോകിലോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തോ രാജുയ്യാനതോ മധുരം അമ്ബഫലം തുണ്ഡേനാദായ ഗച്ഛന്തോ സത്ഥാരം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ ''ദസ്സാമി ബുദ്ധസ്സാ''തി ചിത്തം ഉപ്പാദേസി. സത്ഥാ തസ്സ ചിത്താചാരം ഞത്വാ പത്തം ഗഹേത്വാ നിസീദി. കോകിലോ ദസബലസ്സ പത്തേ അമ്ബപക്കം ഠപേസി. സത്ഥാ തസ്സ സോമനസ്സുപ്പാദനത്ഥം തസ്സ പസ്സന്തസ്സേവ തം പരിഭുഞ്ജി. അഥ സോ കോകിലോ പസന്നമാനസോ തേനേവ പീതിസുഖേന സത്താഹം വീതിനാമേസി. തേനേവ പുഞ്ഞകമ്മേന ഉപ്പന്നുപ്പന്നഭവേ മഞ്ജുസ്സരോ അഹോസി. കസ്സപസമ്മാസമ്ബുദ്ധകാലേ വഡ്ഢകികുലേ നിബ്ബത്തേത്വാ ജേട്ഠകവഡ്ഢകീ ഹുത്വാ പാകടോ അഹോസി. പരിനിബ്ബുതേ ഭഗവതി തസ്സ സരീരധാതുയോ നിദഹിതും സത്തയോജനപ്പമാണേ ഥൂപേ ആരദ്ധേ സോ ആഹ - ''യോജനാവട്ടം യോജനുബ്ബേധം കരോമാ''തി. തേ സബ്ബേ തസ്സ വചനേ അട്ഠംസു. ഇതി അപ്പമാണസ്സ ബുദ്ധസ്സ ഓരപ്പമാണം ചേതിയം കാരേസി, തേന കമ്മേന നിബ്ബത്തട്ഠാനേ അഞ്ഞേഹി ഹീനപ്പമാണോ അഹോസി. സോ അമ്ഹാകം ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തിത്വാ അതിരസ്സതായ ച സുവണ്ണപടിമാ വിയ സുന്ദരസരീരതായ ച **ലകുണ്ഡകഭദ്ദിയോ**തി പഞ്ഞായിത്ഥ. സോ അപരഭാഗേ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ പടിലദ്ധസദ്ധോ പബ്ബജിത്വാ ബഹുസ്സുതോ ധമ്മകഥികോ ഹുത്വാ മധുരേന സരേന പരേസം ധമ്മം കഥേസി.

അഥേകസ്മിം ഉസ്സവദിവസേ ഏകേന ബ്രാഹ്മണേന സദ്ധിം രഥേന ഗച്ഛന്തീ ഏകാ ഗണികാ ഥേരം ദിസ്വാ ദന്തവിദംസകം ഹസി. ഥേരോ തസ്സാ ദന്തട്ഠികേ നിമിത്തം ഗഹേത്വാ ഝാനം ഉപ്പാദേത്വാ തം പാദകം കത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അനാഗാമീ അഹോസി, സോ അഭിണ്ഹം കായഗതായ സതിയാ വിഹരന്തോ ഏകദിവസം ആയസ്മതാ ധമ്മസേനാപതിനാ ഓവദിയമാനോ അനുസാസിയമാനോ അരഹത്തേ പതിട്ഠഹി. ഏകച്ചേ ഭിക്ഖൂ ച സാമണേരാ ച തസ്സ അരഹത്തപ്പത്തഭാവം അജാനന്തോ കണ്ണേസു ഗഹേത്വാ കഡ്ഢന്തി, സീസേ ബാഹായ ഹത്ഥപാദാദീസു വാ ഗഹേത്വാ ചാലേത്വാ കീളന്താ വിഹേഠേസും. അഥ ഭഗവാ സുത്വാ - ''മാ, ഭിക്ഖവേ, മമ പുത്തം

വിഹേഠേഥാ''തി ആഹ. തതോ പട്ഠായ തം ''അരഹാ''തി ജാനിത്വാ ന വിഹേഠേസും.

൧൨. സോ അരഹാ ഹുത്വാ സഞ്ജാതസോമനസ്സോ അത്തനോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോ**തിആദിമാഹ. **മഞ്ജുനാഭിനികൂജഹ**ന്തി മധുരേന പേമനിയേന സരേന അഭിനികൂജിം സദ്ദം നിച്ഛാരേസിം അഹന്തി അത്ഥോ. സേസമേത്ഥ സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

ലകുണ്ഡകഭദ്ദിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൨. കങ്ഖാരേവതത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

൩൪. ദുതിയാപദാനേ **പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോ**തിആദികം ആയസ്മതോ കങ്ഖാരേവതത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തോ, തം സബ്ബം പാഠാനുസാരേന സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

കങ്ഖാരേവതത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൩. സീവലിത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

തതിയാപദാനേ **പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോ**തിആദികം ആയസ്മതോ സീവലിത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ ഹേട്ഠാ വുത്തനയേന വിഹാരം ഗന്ത്വാ പരിസായ പരിയന്തേ ഠിതോ ധമ്മം സുണന്തോ സത്ഥാരം ഏകം ഭിക്ഖും ലാഭീനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേന്തം ദിസ്വാ ''മയാപി അനാഗതേ ഏവരൂപേന ഭവിതും വട്ടതീ''തി ദസബലം നിമന്തേത്വാ സത്താഹം ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ മഹാദാനം ദത്വാ, ''ഭന്തേ, ഇമിനാ അധികാരകമ്മേന ന അഞ്ഞം സമ്പത്തിം പത്ഥേമി, അനാഗതേ പന ഏകസ്സ ബുദ്ധസ്സ സാസനേ അഹമ്പി തുമ്ഹേഹി സോ ഏതദഗ്ഗേ ഠപിതഭിക്ഖു വിയ ലാഭീനം അഗ്ഗോ ഭവേയ്യ''ന്തി പത്ഥനം അകാസി. സത്ഥാ തസ്സ അനന്തരായതം ദിസ്വാ ''അയം തേ പത്ഥനാ അനാഗതേ ഗോതമസ്സ ബുദ്ധസ്സ സന്തികേ സമിജ്ഝിസ്സതീ''തി ബ്യാകരിത്വാ പക്കാമി. സോ കുലപുത്തോ യാവജീവം കുസലം കത്വാ ദേവമനുസ്സേസു ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ബന്ധുമതീനഗരതോ അവിദൂരേ ഏകസ്മിം ഗാമകേ നിബ്ബത്തി, തസ്മിം സമയേ ബന്ധുമതീനഗരവാസിനോ രഞ്ഞാ സദ്ധിം സാകച്ഛിത്വാ ദസബലസ്സ ദാനം അദംസു.

ഏകദിവസം സബ്ബേ ഏകതോ ഹുത്വാ ദാനം ദേന്താ ''കിം നു ഖോ അമ്ഹാകം ദാനഗ്ഗേ നത്ഥീ''തി (അം॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧.൨൦൭; ഥേരഗാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൬൦ സീവലിത്ഥേരഗാഥാവണ്ണനാ) ഓലോകേന്താ മധുഞ്ച ഗുളദധിഞ്ച നാദ്ദസംസു. തേ ''യതോ കുതോചി ആഹരിസ്സാമാ''തി ജനപദതോ നഗരപവിസനമഗ്ഗേസു പുരിസേ ഠപേസും. തദാ ഏസ കുലപുത്തോ അത്തനോ ഗാമതോ ഗുളദധിവാരകം ഗഹേത്വാ ''കിഞ്ചിദേവ ആഹരിസ്സാമീ''തി നഗരം

ഗച്ഛന്തോ "മുഖം ധോവിത്വാ ധോതഹത്ഥപാദോ പവിസിസ്സാമീ"തി ഫാസുകട്ഠാനം ഓലോകേന്തോ നങ്ഗലസീസപ്പമാണം നിമ്മക്ഖികദണ്ഡകമധും ദിസ്വാ "പുഞ്ഞേന മേ ഇദം ഉപ്പന്ന"ന്തി ഗഹേത്വാ നഗരം പാവിസി. നാഗരേഹി ഠപിതപുരിസോ തം ദിസ്വാ, "മാരിസ, കസ്സ ഇമം ഹരസീ"തി പുച്ഛി. "ന കസ്സചി, സാമി, വിക്കായികം മേ ഇദ"ന്തി. "തേന ഹി ഇമം കഹാപണം ഗഹേത്വാ ഏതം മധുഞ്ച ഗുളദധിഞ്ച ദേഹീ"തി.

സോ ചിന്തേസി - "ഇദം മേ ന ബഹും അഗ്ഘതി, അയഞ്ച ഏകപ്പഹാരേനേവ ബഹും ദേതി, വീമംസിസ്സാമീ"തി. തതോ നം ആഹ - "നാഹം ഏകകഹാപണേന ദേമീ"തി. "യദി ഏവം ദ്വേ കഹാപണേ ഗഹേത്വാ ദേഹീ"തി. "ദ്വീഹിപി ന ദേമീ"തി. ഏതേനുപായേന വഡ്ഢേത്വാ യാവ സഹസ്സം പാപുണി, സോ ചിന്തേസി - "അതിഅഞ്ചരിതും ന വട്ടതി, ഹോതു താവ ഇമിനാ കത്തബ്ബകമ്മം പുച്ഛിസ്സാമീ"തി . അഥ നം ആഹ - "ന ഇദം ബഹുഅഗ്ഘനകം, ത്വം പന ബഹും ദേസി, കേന കമ്മേന ഇദം ഗണ്ഹസീ"തി. "ഇധ, ഭോ, നഗരവാസിനോ രഞ്ഞാ സദ്ധിം പടിവിരുജ്ഝിത്വാ വിപസ്സിസമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ ദാനം ദേന്താ ഇദം ദ്വയം ദാനഗ്ഗേ അപസ്സന്താ മം പരിയേസാപേന്തി. സചേ ഇദം ദ്വയം ന ലഭിസ്സന്തി, നാഗരാനം പരാജയോ ഭവിസ്സതി. തസ്മാ സഹസ്സം ദത്വാ ഗണ്ഹാമീ"തി. "കിം പനേതം നാഗരാനം ഏവ വട്ടതി, ഉദാഹു അഞ്ഞേസമ്പി ദാതും വട്ടതീ"തി? "യസ്സ കസ്സചി ദാതും അവാരിതമേത"ന്തി. "അത്ഥി പന കോചി നാഗരാനം ദാനേ ഏകദിവസം സഹസ്സം ദാതാ"തി? "നത്ഥി, സമ്മാ"തി. "ഇമേസം മേ ദ്വിന്നം സഹസ്സഗ്ഘനകഭാവം ജാനാസീ"തി? "ആമ, ജാനാമീ"തി. "തേന ഹി ഗച്ഛ, നാഗരാനം ആരോചേഹി - 'ഏകോ പുരിസോ ഇമാനി ദ്വേ മൂലേന ന ദേതി, തുമ്ഹേഹി സദ്ധിം സഹത്ഥേനേവ ദാതുകാമോ, തുമ്ഹേ ഇമേസം ദ്വിന്നം കാരണാ നിബ്ബിതക്കാ ഹോഥാ"തി. "ത്വം ഇമസ്മിം ദാനേ ജേട്ഠകഭാഗസ്സ കായസക്ഖീ ഹോഹീ"തി വത്വാ ഗതോ. സോ പന കുലപുത്തോ ഗാമതോ പരിബ്ബയത്ഥം ഗഹിതകഹാപണേന പഞ്ചകടുകം ഗഹേത്വാ ചുണ്ണം കത്വാ ദധിതോ കഞ്ജിയം വാഹേത്വാ തത്ഥ മധുപടലം പീളേത്വാ പഞ്ചകടുകചുണ്ണേന യോജേത്വാ പദുമിനിപത്തേ പക്ഖിപിത്വാ തം സംവിദഹിത്വാ ആദായ ദസബലസ്സ അവിദൂരേ നിസീദി. മഹാജനേഹി ആഹരിയമാനസ്സ സക്കാരസ്സ അന്തരേ അത്തനോ പത്തവാരം ഓലോകേന്തോ ഓകാസം ഞത്വാ സത്ഥു സന്തികം ഗന്ത്വാ, "ഭന്തേ, അയം മേ ദുഗ്ഗതസക്കാരോ, ഇമം മേ അനുകമ്പം പടിച്ച പടിഗ്ഗണ്ഹഥാ"തി. സത്ഥാ തസ്സാനുകമ്പം പടിച്ച ചതുമഹാരാജേഹി ദത്തിയേന സേലമയപത്തേന തം പടിഗ്ഗഹേത്വാ യഥാ അട്ഠസട്ഠിയാ ഭിക്ഖുസതസഹസ്സസ്സ ദിയ്യമാനം ന ഖീയതി, ഏവം അധിട്ഠാസി.

സോ കുലപുത്തോ നിട്ഠിതഭത്തകിച്ചം ഭഗവന്തം വന്ദിത്വാ ഏകമന്തം നിസിന്നോ ആഹ - "ദിട്ഠോ മേ, ഭന്തേ ഭഗവാ, അജ്ജ ബന്ധുമതീനഗരവാസീഹി തുമ്ഹാകം സക്കാരോ ആഹരിയമാനോ, അഹമ്പി ഇമസ്സ നിസ്സന്ദേന നിബ്ബത്തനിബ്ബത്തഭവേ ലാഭഗ്ഗയസഗ്ഗപ്പത്തോ ഭവേയ്യ"ന്തി. സത്ഥാ "ഏവം ഹോതു കുലപുത്താ"തി വത്വാ തസ്സ ച നഗരവാസീനഞ്ച ഭത്താനുമോദനം കത്വാ പക്കാമി. സോ കുലപുത്തോ യാവജീവം കുസലം കത്വാ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ സുപ്പവാസായ രാജധീതുയാ കുച്ഛിമ്ഹി പടിസന്ധിം ഗണ്ഹി. തസ്സ പടിസന്ധിഗ്ഗഹണകാലതോ പട്ഠായ സായം പാതഞ്ച പഞ്ചപണ്ണാകാരസതാനി സുപ്പവാസായ ഉപനീയന്തി. അഥസ്സ സാ

പുഞ്ഞവീമംസനത്ഥം ഹത്ഥേന ബീജപച്ഛിം ഫുസാപേന്തീ അട്ഠാസി. ഏ്വകേകബീജതോ സലാകസതം സലാകസഹസ്സമ്പി നിഗ്ഗച്ഛതി, ഏ്വകേകകരീസവേത്തതോ പണ്ണാസമ്പി സട്ഠിപി സകടപമാണാനി ഉപ്പജ്ജന്തി. കോട്ഠപൂരണകാലേപിസ്സാ കോട്ഠദ്വാരം ഹത്ഥേന ഫുസന്തിയാ രാജധീതായ പുഞ്ഞേന ഗണ്ഹന്താനം ഗഹിതഗഹിതം പുന പൂരതി. പരിപുണ്ണഭത്തകുമ്ഭിതോപി "രാജധീതായ പുഞ്ഞ"ന്തി വത്വാ യസ്സ കസ്സചി ദേന്താ നം യാവ ന ഉക്കഢ്ഢന്തി, ന താവ ഭത്തം ഖീയതി. ദാരകേ കുച്ഛിഗതേയേവ സത്ത വസ്സാനി അതിക്കമിംസു.

ഗബ്ഭേ പന പരിപക്കേ സത്താഹം മഹാദുക്ഖം അനുഭോസി. സാ സാമികം ആമന്തേത്വാ - "പുരേ മരണാ ജീവമാനാ ദാനം ദസ്സാമീ"തി സത്ഥു സന്തികം പേസേസി - "ഗച്ഛ, സാമി, ഇമം പവത്തിം സത്ഥു ആരോചേത്വാ സത്ഥാരം നിമന്തേഹി, യഞ്ച സത്ഥാ വദതി, തം സാധുകം ഉപലക്ഖേത്വാ ആഗന്ത്വാ മയ്ഹം കഥേഹീ"തി. സോ ഗന്ത്വാ തസ്സാ സാസനം സത്ഥു ആരോചേസി - "സത്ഥു ഭന്തേ, കോളിയധീതാ പാദേ വന്ദതീ"തി. സത്ഥാ തസ്സാ അനുകമ്പം പടിച്ച - "സുഖിനീ ഹോതു സുപ്പവാസാ കോളിയധീതാ അരോഗാ, അരോഗം പുത്തം വിജായതൂ"തി ആഹ. സോ തം സുത്വാ ഭഗവന്തം വന്ദിത്വാ അത്തനോ ഗാമാഭിമുഖോ പായാസി. തസ്സ പുരേ ആഗമനായേവ സുപ്പവാസായ കുച്ഛിതോ ധമ്മകരണതോ ഉദകം വിയ ഗബ്ഭോ നിക്ഖമി, പരിവാരേത്വാ നിസിന്നജനോ അസ്സുമുഖോ രോദിതും ആരദ്ധോ ഹട്ഠതുട്ഠോവ തസ്സാ സാമികസ്സ തുട്ഠിസാസനം ആരോചേതും അഗമാസി. സോ തേസം ഇങ്ഗിതം ദിസ്വാ - "ദസബലേന കഥിതകഥാ നിപ്ഫന്നാ ഭവിസ്സതി മഞ്ഞേ"തി ചിന്തേസി. സോ ആഗന്ത്വാ സത്ഥു കഥം രാജധീതായ കഥേസി. രാജധീതാ തയാ നിമന്തിതം ജീവഭത്തമേവ മങ്ഗലഭത്തം ഭവിസ്സതി, ഗച്ഛ സത്താഹം ദസബലം നിമന്തേഹീതി. സോ തഥാ അകാസി. സത്താഹം ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ മഹാദാനം പവത്തയിംസു. സോ ദാരകോ ഞാതീനം സന്തത്തചിത്തം നിബ്ബാപേന്തോ സീതലഭാവം കുരുമാനോ ജാതോതി, **സീവലി**ത്വേവ നാമം കരിംസു. സോ സത്ത വസ്സാനി ഗബ്ഭേ വസിതത്താ ജാതകാലതോ പട്ഠായ സബ്ബകമ്മക്ഖമോ അഹോസി. ധമ്മസേനാപതി സാരിപുത്തത്ഥേരോ സത്തമേ ദിവസേ തേന സദ്ധിം കഥാസല്ലാപമകാസി. സത്ഥാപി ഇമം ഗാഥം അഭാസി -

> "യോമം പലിപഥം ദുഗ്ഗം, സംസാരം മോഹമച്ചഗാ;
> തിണ്ണോ പാരങ്ഗതോ ഝായീ, അനേജോ അകഥംകഥീ;
> അനുപാദായ നിബ്ബുതോ, തമഹം ബ്രൂമി ബ്രാഹ്മണ"ന്തി. (ധ॰ പ॰ ൪൧൪; സു॰ നി॰ ൬൪൨);

അഥ നം ഥേരോ ഏ്വവമാഹ - "കിം പന തയാ ഏ്വവരൂപം ദുക്ഖം അനുഭവിത്വാ പബ്ബജിതും ന വട്ടതീ"തി? "ലഭന്തോ പബ്ബജേയ്യം, ഭന്തേ"തി. സുപ്പവാസാ തം ഥേരേന സദ്ധിം കഥേന്തം ദിസ്വാ - "കിം നു ഖോ മേ പുത്തോ ധമ്മസേനാപതിനാ കഥേതീ"തി ഥേരം ഉപസങ്കമിത്വാ പുച്ഛി - "മയ്ഹം പുത്തോ തുമ്ഹേഹി സദ്ധിം കിം കഥേതി, ഭന്തേ"തി? അത്തനാ അനുഭൂതഗബ്ഭവാസദുക്ഖം കഥേത്വാ - "തുമ്ഹേഹി അനുഞ്ഞാതോ പബ്ബജിസ്സാമീ"തി വദതീതി. "സാധു ഭന്തേ, പബ്ബാജേഥ ന"ന്തി. ഥേരോ തം വിഹാരം നേത്വാ തചപഞ്ചകകമ്മട്ഠാനം ദത്വാ പബ്ബാജേന്തോ, "സീവലി ,

തുയ്ഹം അഞ്ഞേന ഓവാദേന കമ്മം നത്ഥി, തയാ സത്ത വസ്സാനി അനുഭുത്തദുക്ഖമേവ പച്ചവേക്ഖാഹീ"തി. "ഭന്തേ, പബ്ബജ്ജായേവ തുമ്ഹാകം ഭാരോ, യം പന മയാ സക്കാ കാതും, തമഹം ജാനിസ്സാമീ"തി. സോ പന പഠമകേസവട്ടിയാ ഓരോപിതക്ഖണേയേവ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠാസി, ദുതിയായ ഓരോപിതക്ഖണേ സകദാഗാമിഫലേ, തതിയായ അനാഗാമിഫലേ പതിട്ഠാസി. സബ്ബേസംയേവ കേസാനം ഓരോപനഞ്ച അരഹത്തഫലസച്ഛികിരിയാ ച അപുരേ അപച്ഛാ അഹോസി.

അഥ ഭിക്ഖുസങ്ഘേ കഥാ ഉദപാദി - "അഹോ ഏവം പുഞ്ഞവാപി ഥേരോ സത്തമാസാധികാനി സത്ത സംവച്ഛരാനി മാതുഗബ്ഭേ വസിത്വാ സത്ത ദിവസാനി മൂള്ഹഗബ്ഭേ വസീ"തി. സത്ഥാ ആഗന്ത്വാ - "കായ നുത്ഥ, ഭിക്ഖവേ, ഏതരഹി കഥായ സന്നിസിന്നാ"തി പുച്ഛിത്വാ - "ഇമായ നാമാ"തി വുത്തേ - "ന, ഭിക്ഖവേ, ഇമിനാ കുലപുത്തേന ഇമായ ജാതിയാ കതകമ്മ"ന്തി വത്വാ അതീതം ആഹരിത്വാ അതീതേ, ഭിക്ഖവേ, ബുദ്ധുപ്പാദതോ പുരേതരമേവ ഏസ കുലപുത്തോ ബാരാണസിയം രാജകുലേ നിബ്ബത്തോ, പിതു അച്ചയേന രജ്ജേ പതിട്ഠായ വിഭവസമ്പന്നോ പാകടോ അഹോസി. തദാ ഏകോ പച്ചന്തരാജാ "രജ്ജം ഗണ്ഹിസ്സാമീ"തി ആഗന്ത്വാ നഗരം ഉപരുന്ധിത്വാ ഖന്ധാവാരം കാരേത്വാ വിഹാസി. അഥ രാജാ മാതുയാ സദ്ധിം സമാനച്ഛന്ദോ ഹുത്വാ സത്താഹം ഖന്ധാവാരനഗരേ ചതൂസു ദിസാസു ദ്വാരം പിധാപേസി, നിക്ഖമന്താനം പവിസന്താനഞ്ച ദ്വാരമൂള്ഹം അഹോസി. അഥ മിഗദായവിഹാരേ പച്ചേകബുദ്ധാ ഉഗ്ഘോസേസും. രാജാ സുത്വാ ദ്വാരം വിവരാപേസീതി. പച്ചന്തരാജാപി പലായി. സോ തേന കമ്മവിപാകേന നരകാദീസു ദുക്ഖമനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ രാജകുലേ നിബ്ബത്തോപി മാതുയാ സദ്ധിം ഇമം ഏവരൂപം ദുക്ഖമനുഭവി. തസ്സ പന പബ്ബജിതകാലതോ പട്ഠായ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ചത്താരോ പച്ചയാ യദിച്ഛകം ഉപ്പജ്ജന്തി. ഏവം ഏത്ഥ വത്ഥു സമുട്ഠിതം.

അപരഭാഗേ സത്ഥാ സാവത്ഥിം അഗമാസി. ഥേരോ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ, "ഭന്തേ, മയ്ഹം പുഞ്ഞബലം വീമംസിസ്സാമി, പഞ്ചഭിക്ഖുസതാനി ദേഥാ"തി. "ഗണ്ഹ, സീവലീ"തി. സോ പഞ്ചസതേ ഭിക്ഖൂ ഗഹേത്വാ ഹിമവന്താഭിമുഖം ഗച്ഛന്തോ അടവിമഗ്ഗം ഗച്ഛതി. തസ്സ പഠമം ദിട്ഠനിഗ്രോധേ അധിവത്ഥാ ദേവതാ സത്ത ദിവസാനി ദാനം അദാസി. ഇതി സോ -

> "നിഗ്രോധം പഠമം പസ്സി, ദുതിയം പണ്ഡവപബ്ബതം;
> തതിയം അചിരവതിയം, ചതുത്ഥം വരസാഗരം.
>
> "പഞ്ചമം ഹിമവന്തം സോ, ഛട്ഠം ഛദ്ദന്തുപാഗമി;
> സത്തമം ഗന്ധമാദനം, അട്ഠമം അഥ രേവത"ന്തി. (അം॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧.൨൦൩; ഥേരഗാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൬൦ സീവലിത്ഥേരഗാഥാവണ്ണനാ) -

സബ്ബട്ഠാനേസു സത്ത സത്ത ദിവസാനേവ ദാനം അദംസു. ഗന്ധമാദനപബ്ബതേ പന നാഗദത്തദേവരാജാ സത്തസു ദിവസേസു ഏകദിവസം ഖീരപിണ്ഡപാതം അദാസി, ഏകദിവസം സപ്പിപിണ്ഡപാതം അദാസി. അഥ നം ഭിക്ഖുസങ്ഘോ ആഹ - "ആവുസോ, ഇമസ്സ ദേവരഞ്ഞോ നേവ ധേനുയോ ദുയ്ഹമാനാ പഞ്ഞായന്തി, ന ദധിനിമ്മഥനം, കുതോ തേ, ദേവരാജ, ഇദം ഉപ്പജ്ജതീ"തി?

“ഭന്തേ, കസ്സപദസബലസ്സ കാലേ ഖീരസലാകഭത്തദാനസ്സേതം ഫല”ന്തി ദേവരാജാ ആഹ.

അപരഭാഗേ സത്ഥാ ഖദിരവനിയരേവതത്ഥേരസ്സ പച്ചുഗ്ഗമനം അകാസി. കഥം? അഥായസ്മാ സാരിപുത്തോ സത്ഥാരം ആഹ - “ഭന്തേ, മയ്ഹം കിര കനിട്ഠഭാതാ രേവതോ പബ്ബജിതോ, സോ അഭിരമേയ്യ വാ ന വാ, ഗന്ത്വാ നം പസ്സിസ്സാമീ”തി. ഭഗവാ രേവതസ്സ ആരദ്ധവിപസ്സകഭാവം ഞത്വാ ദ്വേ വാരേ പടിക്ഖിപിത്വാ തതിയവാരേ യാചിതോ അരഹത്തപ്പത്തഭാവം ഞത്വാ - സാരിപുത്ത, അഹമ്പി ഗമിസ്സാമി ഭിക്ഖൂനം ആരോചേഹീതി. ഥേരോ ഭിക്ഖൂ സന്നിപാതാപേത്വാ - “ആവുസോ, സത്ഥാ ചാരികം ചരിതുകാമോ, ഗന്തുകാമാ ആഗച്ഛന്തൂ”തി സബ്ബേസംയേവ ആരോചേസി. ദസബലസ്സ ചാരികത്ഥായ ഗമനകാലേ ഓഹിയ്യമാനകഭിക്ഖൂ നാമ അപ്പകാ ഹോന്തി, “സത്ഥു സുവണ്ണവണ്ണം സരീരം പസ്സിസ്സാമ, മധുരധമ്മകഥം വാ സുണിസ്സാമാ”തി യേഭുയ്യേന ഗന്തുകാമാ ബഹുതരാവ ഹോന്തി. ഇതി സത്ഥാ മഹാഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവാരോ “രേവതം പസ്സിസ്സാമാ”തി നിക്ഖന്തോ.

അഥേകസ്മിം പദേസേ ആനന്ദത്ഥേരോ ദ്വേധാപഥം പത്വാ ഭഗവന്തം പുച്ഛി - “ഭന്തേ, ഇമസ്മിം ഠാനേ ദ്വേധാപഥോ, കതരമഗ്ഗേന ഭിക്ഖുസങ്ഘോ ഗച്ഛതൂ”തി? “കതരമഗ്ഗോ, ആനന്ദ, ഉജുകോ”തി? “ഭന്തേ, ഉജുമഗ്ഗോ തിംസയോജനികോ അമനുസ്സപഥോ. പരിഹാരമഗ്ഗോ പന സട്ഠിയോജനികോ ഖേമോ സുഭിക്ഖോ”തി. “ആനന്ദ, സീവലി, അമ്ഹേഹി സദ്ധിം ആഗതോ”തി? “ആമ, ഭന്തേ, ആഗതോ”തി. “തേന ഹി സങ്ഘോ ഉജുമഗ്ഗമേവ ഗച്ഛതു, സീവലിസ്സ പുഞ്ഞം വീമംസിസ്സാമാ”തി. സത്ഥാ ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവാരോ സീവലിത്ഥേരസ്സ പുഞ്ഞവീമംസനത്ഥം തിംസയോജനമഗ്ഗം അഭിരുഹി (അം॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧.൨൦൩).

മഗ്ഗം അഭിരുഹനട്ഠാനതോ പട്ഠായ ദേവസങ്ഘോ യോജനേ യോജനേ ഠാനേ നഗരം മാപേത്വാ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ വസനത്ഥായ വിഹാരേ പടിയാദേസി. ദേവപുത്താ രഞ്ഞാ പേസിതകമ്മകാരാ വിയ ഹുത്വാ യാഗുഖജ്ജകാദീനി ഗഹേത്വാ - “കഹം, അയ്യോ സീവലീ”തി പുച്ഛന്താ ഗച്ഛന്തി. ഥേരോ സക്കാരസമ്മാനം ഗാഹാപേത്വാ സത്ഥു സന്തികം ഗച്ഛതി. സത്ഥാ ഭിക്ഖുസങ്ഘേന സദ്ധിം പരിഭുഞ്ജി. ഇമിനാവ നിയാമേന സത്ഥാ സക്കാരം അനുഭവന്തോ ദേവസികം യോജനപരമം ഗന്ത്വാ തിംസയോജനികം കന്താരം അതിക്കമ്മ ഖദിരവനിയരേവതത്ഥേരസ്സ വസനട്ഠാനം പത്തോ, ഥേരോ സത്ഥു ആഗമനം ഞത്വാ അത്തനോ വസനട്ഠാനേ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ പഹോനകവിഹാരേ ദസബലസ്സ ഗന്ധകുടിം രത്തിട്ഠാനദിവാട്ഠാനാനി ച ഇദ്ധിയാ മാപേത്വാ തഥാഗതസ്സ പച്ചുഗ്ഗമനം ഗതോ. സത്ഥാ അലങ്കതപടിയത്തേന മഗ്ഗേന വിഹാരം പാവിസി. അഥ തഥാഗതേ ഗന്ധകുടിം പവിട്ഠേ ഭിക്ഖൂ വസ്സഗ്ഗേന പത്തസേനാസനാനി പവിസിംസു. ദേവതാ “അകാലോ ആഹാരസ്സാ”തി അട്ഠവിധം പാനകം ആഹരിംസു. സത്ഥാ സങ്ഘേന സദ്ധിം പാനകം പിവി. ഇമിനാ നിയാമേനേവ തഥാഗതസ്സ സക്കാരസമ്മാനം അനുഭവന്തസ്സേവ അദ്ധമാസോ അതിക്കന്തോ.

അഥേകച്ചേ ഉക്കണ്ഠിതഭിക്ഖൂ ഏകസ്മിം ഠാനേ നിസീദിത്വാ കഥം ഉപ്പാദയിംസു - “ദസബലോ ‘മയ്ഹം അഗ്ഗസാവകസ്സ കനിട്ഠഭാതാ’തി വത്വാ ഏവരൂപം നവകമ്മികം ഭിക്ഖും പസ്സിതും ആഗതോ, ഇമസ്സ വിഹാരസ്സ

സന്തികേ ജേതവനവിഹാരോ വാ വേളുവനവിഹാരാദയോ വാ കിം കരിസ്സന്തി? അയമ്പി ഭിക്ഖു ഏവരൂപസ്സ നവകമ്മസ്സ കാരകോ, കിം നാമ സമണധമ്മം കരിസ്സതീ''തി? അഥ സത്ഥാ ചിന്തേസി - ''മയി ഇധ ചിരം വസന്തേ ഇദം ഠാനം ആകിണ്ണം ഭവിസ്സതി, ആരഞ്ഞകാ നാമ ഭിക്ഖൂ പവിവേകത്ഥികാ ഹോന്തി, രേവതസ്സ ഫാസുവിഹാരോ ന ഭവിസ്സതീ''തി. തതോ ഥേരസ്സ ദിവാട്ഠാനം ഗതോ. ഥേരോപി ഏകകോവ ചങ്കമനകോടിയം ആലമ്ബനഫലകം നിസ്സായ പാസാണഫലകേ നിസിന്നോ സത്ഥാരം ദൂരതോവ ആഗച്ഛന്തം ദിസ്വാ പച്ചുഗ്ഗന്ത്വാ വന്ദി.

അഥ നം സത്ഥാ പുച്ഛി - ''രേവത, ഇദം വാളമിഗട്ഠാനം, ചണ്ഡാനം ഹത്ഥിഅസ്സാദീനം സദ്ദം സുത്വാ കിം കരോസീ''തി? ''തേസം മേ, ഭന്തേ, സദ്ദം സുണതോ അരഞ്ഞപീതി നാമ ഉപ്പന്നാ''തി. സത്ഥാ ഇമസ്മിം ഠാനേ രേവതത്ഥേരസ്സ പഞ്ചഹി ഗാഥാസതേഹി അരഞ്ഞാനിസംസം നാമ കഥേത്വാ പുനദിവസേ അവിദൂരട്ഠാനേ പിണ്ഡായ ചരിത്വാ രേവതത്ഥേരം ആമന്തേത്വാ യേഹി ഭിക്ഖൂഹി ഥേരസ്സ അവണ്ണോ കഥിതോ, തേസം കത്തരയട്ഠിഉപാഹനതേലനാളിഛത്താനം പമുസ്സനഭാവമകാസി. തേ അത്തനോ പരിക്ഖാരത്ഥായ നിവത്താ ആഗതമഗ്ഗേനേവ ഗച്ഛന്താപി തം ഠാനം സല്ലക്ഖേതും ന സക്കോന്തി. പഠമഞ്ഹി തേ അലങ്കതപടിയത്തേന മഗ്ഗേന ഗന്ത്വാ, തംദിവസം പന വിസമമഗ്ഗേന ഗച്ഛന്താ തസ്മിം തസ്മിം ഠാനേ ഉക്കുടികം നിസീദന്താ ജണ്ണുകേഹി ഗച്ഛന്തി. തേ ഗുമ്ബേ ച ഗച്ഛേ ച കണ്ഡകേ ച മദ്ദന്താ അത്തനാ വസിതസഭാഗട്ഠാനം ഗന്ത്വാ തസ്മിം തസ്മിം ഖദിരഖാണുകേ ലഗ്ഗിതം അത്തനോ ഛത്തം സഞ്ജാനന്തി, ഉപാഹനം കത്തരയട്ഠിം തേലനാളിഞ്ച സഞ്ജാനന്തി. തേ തസ്മിം സമയേ ''ഇദ്ധിമാ അയം ഭിക്ഖൂ''തി ഞത്വാ അത്തനോ പരിക്ഖാരമാദായ ''ദസബലസ്സ പടിയത്തസക്കാരോ നാമ ഏവരൂപോ ഹോതീ''തി വദന്താ അഗമംസു.

പുരതോ ആഗതേ ഭിക്ഖൂ, വിസാഖാ ഉപാസികാ, അത്തനോ ഗേഹേ നിസിന്നകാലേ പുച്ഛി - ''മനാപം നു ഖോ, ഭന്തേ, രേവതസ്സ വസനട്ഠാന''ന്തി? ''മനാപം, ഉപാസികേ, നന്ദവനചിത്തലതാവനപടിഭാഗം തം സേനാസന''ന്തി. അഥ തേസം പച്ഛതോ ആഗതേ ഭിക്ഖൂ പുച്ഛി - ''മനാപം, അയ്യാ, രേവതസ്സ വസനട്ഠാന''ന്തി? ''മാ പുച്ഛ, ഉപാസികേ, കഥേതും അയുത്തട്ഠാനം, ഏതം ഉജ്ജങ്ഗലസക്ഖരപാസാണവിസമഖദിരവനം ഏവ, തത്ഥ സോ ഭിക്ഖു വസതീ''തി.

വിസാഖാ പുരിമാനം പച്ഛിമാനഞ്ച ഭിക്ഖൂനം കഥം സുത്വാ, ''കേസം നു ഖോ കഥാ സച്ചാ''തി പച്ഛാഭത്തം ഗന്ധമാലം ആദായ ദസബലസ്സ ഉപട്ഠാനം ഗന്ത്വാ വന്ദിത്വാ ഏകമന്തം നിസിന്നാ സത്ഥാരം പുച്ഛി - ''ഭന്തേ, രേവതത്ഥേരസ്സ വസനട്ഠാനം ഏകച്ചേ അയ്യാ വണ്ണേന്തി, ഏകച്ചേ നിന്ദന്തി, കിമേതം, ഭന്തേ''തി? ''വിസാഖേ, രമണീയം വാ ഹോതു മാ വാ, യസ്മിം ഠാനേ അരിയാനം ചിത്തം രമതി, തദേവ ഠാനം രമണീയം നാമാ''തി വത്വാ ഇമം ഗാഥമാഹ -

> ''ഗാമേ വാ യദി വാരഞ്ഞേ, നിന്നേ വാ യദി വാ ഥലേ;
> യത്ഥ അരഹന്തോ വിഹരന്തി, തം ഭൂമിരാമണേയ്യക''ന്തി. (ധ॰ പ॰ ൯൮; ഥേരഗാ॰ ൯൯൧; സം॰ നി॰ ൧.൨൬൧);

അപരഭാഗേ ഭഗവാ അരിയഗണമജ്ഝേ നിസിന്നോ ഥേരം "ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഭിക്ഖൂനം ലാഭീനം യദിദം, സീവലീ"തി (അം॰ നി॰ ൧.൧൯൮, ൨൦൭) ഏതദഗ്ഗേ ഠപേസി.

൭൪. അഥായസ്മാ സീവലിത്ഥേരോ അരഹത്തം പത്വാ പത്തഏതദഗ്ഗട്ഠാനോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോ**തിആദിമാഹ. അനുത്താനത്ഥപദവണ്ണനമേവ കരിസ്സാമ.

൭൯. സീലം തസ്സ അസങ്ഖേയ്യന്തി തസ്സ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ സീലം അസങ്ഖേയ്യം.

> "നവ കോടിസഹസ്സാനി, അസീതിസതകോടിയോ;
> പഞ്ഞാസസതസഹസ്സാനി, ഛത്തിംസാ ച പുനാപരേ.
>
> "ഏതേ സംവരവിനയാ, സമ്ബുദ്ധേന പകാസിതാ;
> പേയ്യാലമുഖേന നിദ്ദിട്ഠാ, സിക്ഖാവിനയസംവരേ"തി. (വിസുദ്ധി॰ ൧.൨൦; പടി॰ മ॰ അട്ഠ॰ ൧.൧.൩൭) -

ഏവം വുത്തസിക്ഖാപദാനി ഭിക്ഖൂനം സാവകപഞ്ഞത്തിവസേന വുത്താനി. ഭഗവതോ പന സീലം **അസങ്ഖേയ്യമേവ** സംഖാതും ഗണേതും അസക്കുണേയ്യന്തി അത്ഥോ. **സമാധിവജിരൂപമോ** യഥാ വജിരം ഇന്ദനീലമണിവേളുരിയമണിഫലികമസാരഗല്ലാദീനി രതനാനി വിജ്ഝതി ഛിദ്ദാവഛിദ്ദം കരോതി, ഏവമേവ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ ലോകുത്തരമഗ്ഗസമാധി പടിപക്ഖപച്ചനീകധമ്മേ വിജ്ഝതി ഭിന്ദതി സമുച്ഛിന്ദതീതി അത്ഥോ. **അസങ്ഖേയ്യം ഞാണവരം** തസ്സ ബുദ്ധസ്സ ചത്താരി സച്ചാനി സത്തതിംസബോധിപക്ഖിയധമ്മേ സങ്ഖതാസങ്ഖതധമ്മേ ച ജാനിതും പടിവിജ്ഝിതും സമത്ഥം സയമ്ഭൂഞാണസബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണാദിഞാണസമൂഹം **അസങ്ഖേയ്യം,** അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നാദിഭേദേന സംഖാവിരഹിതന്തി അത്ഥോ. **വിമുത്തി ച അനോപമാ**തി സംകിലേസേഹി വിമുത്തത്താ സോതാപത്തിഫലാദികാ ചതസ്സോ വിമുത്തിയോ അനുപമാ ഉപമാരഹിതാ "ഇമാ വിയ ഭൂതാ"തി ഉപമേതും ന സക്കാതി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

സീവലിത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൪. വങ്ഗീസത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ചതുത്ഥാപദാനേ **പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോ**തിആദികം ആയസ്മതോ വങ്ഗീസത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഹംസവതീനഗരേ മഹാഭോഗകുലേ നിബ്ബത്തോ വുദ്ധിപ്പത്തോ ധമ്മം സോതും ഗച്ഛന്തേഹി നഗരവാസീഹി സദ്ധിം വിഹാരം ഗന്ത്വാ ധമ്മം സുണന്തോ സത്ഥാരം ഏകഭിക്ഖും പടിഭാനവന്താനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേന്തം ദിസ്വാ സത്ഥു അധികാരകമ്മം കത്വാ - "അഹമ്പി അനാഗതേ പടിഭാനവന്താനം അഗ്ഗോ ഭവേയ്യ"ന്തി പത്ഥനം കത്വാ സത്ഥാരാ ബ്യാകതോ യാവജീവം കുസലം

കത്വാ ദേവമനുസ്സേസു ഉഭയസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ സാവത്ഥിയം ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ മാതു പരിബ്ബാജികാഭാവേന അപരഭാഗേ പരിബ്ബാജകോതി പാകടോ **വങ്ഗീസോ**തി ച ലദ്ധനാമോ തയോ വേദേ ഉഗ്ഗണ്ഹിത്വാ തതോ ആചരിയം ആരാധേത്വാ ഛവസീസജാനനമന്തം നാമ സിക്ഖിത്വാ ഛവസീസം നഖേന ആകോടേത്വാ - "അയം സത്തോ അസുകയോനിയം നിബ്ബത്തോ"തി ജാനാതി.

ബ്രാഹ്മണാ "അയം അമ്ഹാകം ജീവികായ മഗ്ഗോ"തി വങ്ഗീസം ഗഹേത്വാ ഗാമനിഗമരാജധാനിയോ വിചരിംസു. വങ്ഗീസോ തിവസ്സമത്ഥകേ മതാനമ്പി സീസം ആഹരാപേത്വാ നഖേന ആകോടേത്വാ - "അയം സത്തോ അസുകയോനിയം നിബ്ബത്തോ"തി വത്വാ മഹാജനസ്സ കങ്ഖാച്ഛേദനത്ഥം തേ തേ ജനേ ആവാഹേത്വാ അത്തനോ അത്തനോ ഗതിം കഥാപേതി. തേന തസ്മിം മഹാജനോ അഭിപ്പസീദതി. സോ തം നിസ്സായ മഹാജനസ്സ ഹത്ഥതോ സതമ്പി സഹസ്സമ്പി ലഭതി. ബ്രാഹ്മണാ വങ്ഗീസം ആദായ യഥാരുചി വിചരിംസു. വങ്ഗീസോ സത്ഥു ഗുണേ സുത്വാ സത്ഥാരം ഉപസങ്കമിതുകാമോ അഹോസി. ബ്രാഹ്മണാ "സമണോ ഗോതമോ മായായ തം ആവട്ടേസ്സതീ"തി പടിക്ഖിപിംസു.

വങ്ഗീസോ തേസം വചനം അനാദിയിത്വാ, സത്ഥു സന്തികം ഗന്ത്വാ, പടിസന്ഥാരം കത്വാ, ഏകമന്തം നിസീദി. സത്ഥാ തം പുച്ഛി - "വങ്ഗീസ, കിഞ്ചി സിപ്പം ജാനാതീ"തി? "ആമ, ഭോ ഗോതമ, ഛവസീസമന്തം നാമേകം ജാനാമി, തേന തിവസ്സമത്ഥകേ മതാനമ്പി സീസം നഖേന ആകോടേത്വാ നിബ്ബത്തട്ഠാനം ജാനാമീ"തി. അഥ സത്ഥാ തസ്സ ഏകം നിരയേ നിബ്ബത്തസ്സ സീസം, ഏകം മനുസ്സേസു, ഏകം ദേവേസു, ഏകം പരിനിബ്ബുതസ്സ സീസം ആഹരാപേത്വാ ദസ്സേസി. സോ പഠമസീസം ആകോടേത്വാ, "ഭോ ഗോതമ, അയം സത്തോ നിരയേ നിബ്ബത്തോ"തി ആഹ. സാധു വങ്ഗീസ, സുട്ഠു തയാ ദിട്ഠം, "അയം സത്തോ കുഹിം നിബ്ബത്തോ"തി പുച്ഛി. "മനുസ്സലോകേ"തി. "അയം കുഹി"ന്തി? "ദേവലോകേ"തി. തിണ്ണന്നമ്പി നിബ്ബത്തട്ഠാനം കഥേസി. പരിനിബ്ബുതസ്സ പന സീസം നഖേന ആകോടേന്തോ നേവ അന്തം ന കോടിം പസ്സി. അഥ നം സത്ഥാ "ന സക്കോസി, വങ്ഗീസാ"തി പുച്ഛി. "പസ്സഥ, ഭോ ഗോതമ, ഉപപരിക്ഖാമി താവാതി പുനപ്പുനം പരിവത്തേത്വാപി ബാഹിരകമന്തേന ഖീണാസവസ്സ സീസം ജാനിതും ന സക്കോതി. അഥസ്സ മത്ഥകതോ സേദോ മുച്ചി. സോ ലജ്ജിത്വാ തുണ്ഹീ അഹോസി". അഥ നം സത്ഥാ "കിലമസി, വങ്ഗീസാ"തി ആഹ. "ആമ, ഭോ ഗോതമ, ഇമസ്സ നിബ്ബത്തട്ഠാനം ജാനിതും ന സക്കോമി. സചേ തുമ്ഹേ ജാനാഥ, കഥേഥാ"തി. "വങ്ഗീസ, അഹം ഏതമ്പി ജാനാമി, ഇതോ ഉത്തരിപി ജാനാമീ"തി വത്വാ -

"ചുതിം യോ വേദി സത്താനം, ഉപപത്തിഞ്ച സബ്ബസോ;
അസത്തം സുഗതം ബുദ്ധം, തമഹം ബ്രൂമി ബ്രാഹ്മണം.

"യസ്സ ഗതിം ന ജാനന്തി, ദേവാ ഗന്ധബ്ബമാനുസാ;
ഖീണാസവം അരഹന്തം, തമഹം ബ്രൂമി ബ്രാഹ്മണ"ന്തി. (ധ॰ പ॰ ൪൧൯-൪൨൦; സു॰ നി॰ ൬൪൭-൬൪൮) -

ഇമാ ദ്വേ ഗാഥായോ അഭാസി. സോ തേന ഹി, ഭോ ഗോതമ, തം വിജ്ജം മേ ദേഥാതി അപചിതിം ദസ്സേത്വാ സത്ഥു സന്തികേ നിസീദി. സത്ഥാ "അമ്ഹേഹി സമാനലിങ്ഗസ്സ ദേമാ"തി ആഹ. വങ്ഗീസോ "യം കിഞ്ചി കത്വാ മയാ ഇമം

മന്തം ഗഹേതും വട്ടതീ"തി ബ്രാഹ്മണേ ഉപഗന്ത്വാ ആഹ - "തുമ്ഹേ മയി പബ്ബജന്തേ മാ ചിന്തയിത്ഥ, അഹം മന്തം ഉഗ്ഗണ്ഹിത്വാ സകലജമ്ബുദീപേ ജേട്ഠകോ ഭവിസ്സാമി, തുമ്ഹാകമ്പി തേന ഭദ്ദമേവ ഭവിസ്സതീ"തി സോ മന്തത്ഥായ സത്ഥു സന്തികം ഉപസങ്കമിത്വാ പബ്ബജ്ജം യാചി. തദാ ച ഥേരോ നിഗ്രോധകപ്പോ ഭഗവതോ സന്തികേ ഠിതോ ഹോതി, തം ഭഗവാ ആണാപേസി - "നിഗ്രോധകപ്പ, ഇമം പബ്ബാജേഹീ"തി. ഥേരോ സത്ഥു ആണായ തം പബ്ബാജേത്വാ "മന്തപരിവാരം താവ ഉഗ്ഗണ്ഹാഹീ"തി ദ്വത്തിംസാകാരകമ്മട്ഠാനം വിപസ്സനാകമ്മട്ഠാനഞ്ച ആചിക്ഖി. സോ ദ്വത്തിംസാകാരകമ്മട്ഠാനം സജ്ഝായന്തോവ വിപസ്സനായ കമ്മട്ഠാനം പട്ഠപേസി. ബ്രാഹ്മണാ തം ഉപസങ്കമിത്വാ - "കിം, ഭോ വങ്ഗീസ, സമണസ്സ ഗോതമസ്സ സന്തികേ സിപ്പം ഉഗ്ഗഹിത"ന്തി പുച്ഛിംസു. "ആമ സിക്ഖിതം". "തേന ഹി ഏഹി ഗമിസ്സാമാ"തി. "കിം സിപ്പസിക്ഖനേന, ഗച്ഛഥ തുമ്ഹേ ന മയ്ഹം തുമ്ഹേഹി കത്തബ്ബകിച്ച"ന്തി. ബ്രാഹ്മണാ "ത്വമ്പി ദാനി സമണസ്സ ഗോതമസ്സ വസം ആപന്നോ, മായായ ആവട്ടിതോ, കിം മയം തവ സന്തികേ കരിസ്സാമാ"തി ആഗതമഗ്ഗേനേവ പക്കമിംസു. വങ്ഗീസോ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അരഹത്തം സച്ഛാകാസി.

൯൭. ഏവം ഥേരോ അരഹത്തം പത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോ**തിആദിമാഹ. അനുത്താനത്ഥമേവ വണ്ണയിസ്സാമ.

൯൮. **പഭാഹി അനുരഞ്ജന്തോ**തി സോ പദുമുത്തരോ ഭഗവാ നീലപീതാദിഛബ്ബണ്ണപഭാഹി രംസീഹി അനുരഞ്ജന്തോ ജലന്തോ സോഭയമാനോ വിജ്ജോതമാനോതി അത്ഥോ. **വേനേയ്യപദുമാനി സോ**തി പദുമുത്തരസൂരിയോ അത്തനോ വചനസങ്ഖാതേന സൂരിയരംസിയാ വേനേയ്യജനസങ്ഖാതപദുമാനി വിസേസേന ബോധേന്തോ പബോധേന്തോ അരഹത്തമഗ്ഗാധിഗമേന ഫുല്ലിതാനി കരോതീതി അത്ഥോ.

൧൦൦. **വേസാരജ്ജേഹി സമ്പന്നോ**തി -

> "അന്തരായേ ച നിയ്യാനേ, ബുദ്ധത്തേ ആസവക്ഖയേ;
> ഏതേസു ചതുട്ഠാനേസു, ബുദ്ധോ സുട്ഠു വിസാരദോ"തി. -

ഏവം വുത്തചതുവേസാരജ്ജഞാണേഹി സമ്പന്നോ സമങ്ഗീഭൂതോ സമന്നാഗതോതി അത്ഥോ.

൧൦൧. **വാഗീസോ വാദിസൂദനോ**തി വാദീനം പണ്ഡിതജനാനം ഈസോ പധാനോ "വാദീസോ"തി വത്തബ്ബേ ദ-കാരസ്സ ഗ-കാരം കത്വാ ഏവം വുത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം. സകത്ഥപരത്ഥവാദം സൂദതി പഗ്ഘരാപേതി പാകടം കരോതീതി വാദിസൂദനോ.

൧൧൦. **മാരമസനാ**തി ഖന്ധമാരാദയോ പഞ്ചമാരേ മസതി പരാമസതി വിദ്ധംസേതീതി മാരമസനോ. **ദിട്ഠിസൂദനാ**തി വോഹാരപരമത്ഥസങ്ഖാതം ദിട്ഠിദസ്സനം സൂദതി പഗ്ഘരം ദീപേതീതി ദിട്ഠിസൂദനോ.

൧൧൧. **വിസ്സാമഭൂമി സന്താന**ന്തി സകലസംസാരസാഗരേ സന്താനം കിലമന്താനം സോതാപത്തിമഗ്ഗാദിഅധിഗമാപനേന വിസ്സമഭൂമി വിസ്സമട്ഠാനം വൂപസമനട്ഠാനന്തി അത്ഥോ.

൧൩൨. **തതോഹം വിഹതാരമ്ഭോ**തി തതോ പച്ചേകബുദ്ധസ്സ സരീരദസ്സനേന അഹം വിഹതാരമ്ഭോ വിനട്ഠസാരമ്ഭോ, വിനട്ഠമാനോ നിമ്മദോ ഹുത്വാ പബ്ബജ്ജം സം സുട്ഠു യാചിം സംയാചിം ആരോചേസിന്തി അത്ഥോ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

വങ്ഗീസത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൫. നന്ദകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

പഞ്ചമാപദാനേ **പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോ**തിആദികം ആയസ്മതോ നന്ദകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോതിആദി സബ്ബം പാഠാനുസാരേന സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

നന്ദകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൬. കാളുദായിത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ഛട്ഠാപദാനേ **പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോ**തിആദികം ആയസ്മതോ കാളുദായിത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഹംസവതീനഗരേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുണന്തോ സത്ഥാരം ഏകം ഭിക്ഖും കുലപ്പസാദകാനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേന്തം ദിസ്വാ തജ്ജം അഭിനീഹാരകമ്മം കത്വാ തം ഠാനന്തരം പത്ഥേസി. സത്ഥാപി ബ്യാകാസി. സോ യാവജീവം കുസലം കത്വാ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ അമ്ഹാകം ബോധിസത്തസ്സ മാതുകുച്ഛിയം പടിസന്ധിഗ്ഗഹണദിവസേ ദേവലോകതോ ചവിത്വാ കപിലവത്ഥുസ്മിംയേവ അമച്ചകുലേ പടിസന്ധിം ഗണ്ഹി. ബോധിസത്തേന സഹ ഏകദിവസേയേവ ജാതോ, തംദിവസംയേവ നം ദുകൂലചുമ്ബടകേന നിപജ്ജാപേത്വാ ബോധിസത്തസ്സ ഉപട്ഠാനം നയിംസു. ബോധിസത്തേന ഹി സദ്ധിം ബോധിരുക്ഖോ, രാഹുലമാതാ, ചത്താരോ നിധീ , ആരോഹനിയഹത്ഥീ, കണ്ഡകോ, ഛന്നോ, കാളുദായീതി ഇമേ സത്ത ഏകദിവസേ ജാതത്താ സഹജാതാ നാമ അഹേസും. അഥസ്സ നാമഗ്ഗഹണദിവസേ സകലനഗരസ്സ ഉദഗ്ഗചിത്തദിവസേ ജാതത്താ **ഉദായീ**ത്വേവ നാമം കരിംസു. ഥോകം കാളധാതുകത്താ പന കാളുദായീതി പഞ്ഞായിത്ഥ. സോ ബോധിസത്തേന സദ്ധിം കുമാരകീളം കീളന്തോ വുദ്ധിം അഗമാസി.

അപരഭാഗേ ലോകനാഥേ മഹാഭിനിക്ഖമനം നിക്ഖമിത്വാ അനുക്കമേന സബ്ബഞ്ഞുതം പത്വാ പവത്തിതവരധമ്മചക്കേ രാജഗഹം ഉപനിസ്സായ വേളുവനേ വിഹരന്തേ സുദ്ധോദനമഹാരാജാ തം പവത്തിം സുത്വാ പുരിസസഹസ്സപരിവാരം ഏകം അമച്ചം ''പുത്തം മേ ഇധാനേഹീ''തി പേസേസി. സോ സത്ഥു ധമ്മദേസനാവേലായം സത്ഥു സന്തികം ഗന്ത്വാ പരിസപരിയന്തേ ഠിതോ ധമ്മം സുത്വാ സപരിവാരോ അരഹത്തം പാപുണി.

അഥ നേ സത്ഥാ “ഏഥ, ഭിക്ഖവോ”തി ഹത്ഥം പസാരേസി. സബ്ബേ തംഖണംയേവ ഇദ്ധിമയപത്തചീവരധരാ വസ്സസട്ഠികത്ഥേരാ വിയ അഹേസും. അരഹത്തപ്പത്തതോ പട്ഠായ അരിയാ നാമ മജ്ഝത്താവ ഹോന്തി, തസ്മാ രഞ്ഞാ പേസിതസാസനം ദസബലസ്സ നാരോചേസി. രാജാ നേവ ഗതോ ആഗച്ഛതി, ന സാസനം സുയ്യതീതി അപരമ്പി അമച്ചം പുരിസസഹസ്സപരിവാരം പേസേസി. തസ്മിമ്പി തഥാ പടിപന്നേ അപരമ്പീതി ഏതേന നയേന നവപുരിസസഹസ്സപരിവാരേ നവ അമച്ചേ പേസേസി. സബ്ബേ ഗന്ത്വാ അരഹത്തം പത്വാ തുണ്ഹീഭൂതാ അഹേസും.

അഥ രാജാ ചിന്തേസി - “ഏത്തകാ ജനാ മയി സിനേഹാഭാവേന ദസബലസ്സ ഇധാഗമനത്ഥായ ന കിഞ്ചി കഥയിംസു, അയം ഖോ പന ഉദായീ ദസബലേന സമവയോ സഹപംസുകീളികോ, മയി ച സിനേഹവാ, ഇമം പേസേസ്സാമീ”തി. അഥ തം പക്കോസാപേത്വാ, “താത, ത്വം പുരിസസഹസ്സപരിവാരോ ഗന്ത്വാ ദസബലം ഇധാനേഹീ”തി വത്വാ പേസേസി. സോ പന ഗച്ഛന്തോ “സചാഹം, ദേവ, പബ്ബജിതും ലഭിസ്സാമി, ഏവാഹം ഭഗവന്തം ഇധാനേസ്സാമീ”തി വത്വാ രഞ്ഞാ “പബ്ബജിതോപി മമ പുത്തം ദസ്സേഹീ”തി വുത്തോ രാജഗഹം ഗന്ത്വാ സത്ഥു ധമ്മദേസനാവേലായ പരിസപരിയന്തേ ഠിതോ ധമ്മം സുത്വാ സപരിവാരോ അരഹത്തം പത്വാ ഏഹിഭിക്ഖുഭാവേ പതിട്ഠാസി. സോ അരഹത്തം പത്വാ - “ന താവായം ദസബലസ്സ കുലനഗരം ഗന്തും കാലോ, വസ്സന്തേ പന ഉപഗതേ പബ്ബതേസു വനസണ്ഡേസു ഹരിതതിണസഞ്ഛന്നായ ഭൂമിയാ ഗമനകാലോ ഭവിസ്സതീ”തി ഗമനകാലം ആഗമേന്തോ വസ്സന്തേ സമ്പത്തേ സത്ഥു കുലനഗരം ഗന്തും ഗമനവണ്ണം സംവണ്ണേസി. വുത്തഞ്ചേതം ഥേരഗാഥായ (ഥേരഗാ॰ ൫൨൭-൫൩൬) -

“അങ്ഗാരിനോ ദാനി ദുമാ ഭദന്തേ, ഫലേസിനോ ഛദനം വിപ്പഹായ;
തേ അച്ചിമന്തോവ പഭാസയന്തി, സമയോ മഹാവീര ഭാഗീ രസാനം.

“ദുമാനി ഫുല്ലാനി മനോരമാനി, സമന്തതോ സബ്ബദിസാ പവന്തി;
പത്തം പഹായ ഫലമാസസാനാ, കാലോ ഇതോ പക്കമനായ വീര.

“നേവാതിസീതം ന പനാതിഉണ്ഹം, സുഖാ ഉതു അദ്ധനിയാ ഭദന്തേ;
പസ്സന്തു തം സാകിയാ കോളിയാ ച, പച്ഛാമുഖം രോഹിനിയം തരന്തം.

“ആസായ കസതേ ഖേത്തം, ബീജം ആസായ വപ്പതി;
ആസായ വാണിജാ യന്തി, സമുദ്ദം ധനഹാരകാ;
യായ ആസായ തിട്ഠാമി, സാ മേ ആസാ സമിജ്ഝതു.

“നാതിസീതം നാതിഉണ്ഹം, നാതിദുബ്ഭിക്ഖഛാതകം;
സദ്ദലാ ഹരിതാ ഭൂമി, ഏസ കാലോ മഹാമുനി. (അ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧.൨൨൫);

“പുനപ്പുനഞ്ചേവ വപന്തി ബീജം, പുനപ്പുനം വസ്സതി ദേവരാജാ;
പുനപ്പുനം ഖേത്തം കസന്തി കസ്സകാ, പുനപ്പുനം ധഞ്ഞമുപേതി രട്ഠം.

“പുനപ്പുനം യാചനകാ ചരന്തി, പുനപ്പുനം ദാനപതീ ദദന്തി;
പുനപ്പുനം ദാനപതീ ദദിത്വാ, പുനപ്പുനം സഗ്ഗമുപേന്തി ഠാനം.

“വീരോ ഹവേ സത്തയുഗം പുനേതി; യസ്മിം കുലേ ജായതി ഭൂരിപഞ്ഞോ;
മഞ്ഞാമഹം സക്കതി ദേവദേവോ, തയാ ഹി ജാതോ മുനി സച്ചനാമോ.

“സുദ്ധോദനോ നാമ പിതാ മഹേസിനോ, ബുദ്ധസ്സ മാതാ പന മായനാമാ;
യാ ബോധിസത്തം പരിഹരിയ കുച്ഛിനാ, കായസ്സ ഭേദാ തിദിവമ്ഹി മോദതി.

“സാ ഗോതമീ കാലകതാ ഇതോ ചുതാ, ദിബ്ബേഹി കാമേഹി സമങ്ഗിഭൂതാ;
സാ മോദതി കാമഗുണേഹി പഞ്ചഹി, പരിവാരിതാ ദേവഗണേഹി തേഹി.

“ബുദ്ധസ്സ പുത്തോമ്ഹി അസയ്ഹസാഹിനോ, അങ്ഗീരസസ്സപ്പടിമസ്സ താദിനോ;
പിതുപിതാ മയ്ഹം തുവംസി സക്ക, ധമ്മേന മേ ഗോതമ അയ്യകോസീ”തി. (ഥേരഗാം ൫൨൭-൫൩൬);

“അമ്ബാ പനസാ കപിട്ഠാ ച, പുപ്ഫപല്ലവലങ്കതാ;
ധുവപ്ഫലാനി സവന്തി, ഖുദ്ദാമധുകകൂപമാ;
സേവമാനോ ഉഭോ പസ്സേ, ഗന്തുകാലോ മഹായസ്സ.

“ജമ്ബൂ സുമധുരാ നീപാ, മധുഗണ്ഡിദിവപ്ഫലാ;
താ ഉഭോസു പജ്ജോതന്തി, ഗന്തുകാലോ മഹായസ.

“തിണ്ഡുകാനി പിയാലാനി, സോണ്ണവണ്ണാ മനോരമാ;
ഖുദ്ദകപ്പഫലാ നിച്ചം, ഗന്തുകാലോ മഹായസ.

“കദലീ പഞ്ചമോച്ചി ച, സുപക്കഫലഭൂസിതാ;
ഉഭോപസ്സേസു ലമ്ബന്തി, ഗന്തുകാലോ മഹായസ.

“മധുപ്ഫലധരാ നിച്ചം, മോരരുക്ഖാ മനോരമാ;
ഖുദ്ദകപ്പഫലാ നിച്ചം, ഗന്തുകാലോ മഹായസ.

“ഹിന്താലതാലപന്തീ ച, രജതക്ഖന്ധോവ ജോതരേ;
സുപക്കഫലസഞ്ഛന്നാ, ഖുദ്ദകപ്പാ മധുസ്സവാ;
ഫലാനി താനി ഖാദന്തേ, ഗന്തുകാലോ മഹായസ.

“ഉദുമ്ബരാരുണാവണ്ണാ , സദാസുമധുരപ്ഫലാ;
ഉഭോപസ്സേസു ലമ്ബന്തി, ഗന്തുകാലോ മഹായസ.

“ഇത്ഥമ്ഭൂതാ അനേകാ തേ, നാനാഫലധരാ ദുമാ;
ഉഭോപസ്സേസു ലമ്ബന്തി, ഗന്തുകാലോ മഹായസ.

“ചമ്പകാ സലളാ നാഗാ, സുഗന്ധാ മാലുതേരിതാ;
സുപുപ്ഫിതഗ്ഗാ ജോതന്തി, സുഗന്ധേനാഭിപൂജയും;

സാദരാ വിനതാനേവ, ഗന്തുകാലോ മഹായസ.

“പുന്നാഗാ ഗിരിപുന്നാഗാ, പുപ്ഫിതാ ധരണീരുഹാ;
സുപുപ്ഫിതഗ്ഗാ ജോതന്തി, സുഗന്ധേനാഭിപൂജയും;
സാദരാ വിനതുഗ്ഗ്ഗാ, ഗന്തുകാലോ മഹായസ.

“അസോകാ കോവിളാരാ ച, സോമനസ്സകരാ വരാ;
സുഗന്ധാ കണ്ണികാ ബന്ധാ, രത്തവണ്ണേഹി ഭൂസിതാ;
സാദരാ വിനതുഗ്ഗ്ഗാ, സമയോ തേ മഹായസ.

“കണ്ണികാരാ ഫുല്ലിതാ നിച്ചം, സോവണ്ണരംസിജോതകാ;
ദിബ്ബഗന്ധാ പവായന്തി, ദിസാ സബ്ബാനി സോഭയം;
സാദരാ വിനതാനേവ, സമയോ തേ മഹായസ.

“സുപത്താ ഗന്ധസമ്പന്നാ, കേതകീ ധനുകേതകീ;
സുഗന്ധാ സമ്പവായന്തി, ദിസാ സബ്ബാഭിഗന്ധിനോ;
സാദരാ പൂജയന്താവ, സമയോ തേ മഹായസ.

“മല്ലികാ ജാതിസുമനാ, സുഗന്ധാ ഖുദ്ദമല്ലികാ;
ദിസാ സബ്ബാ പവായന്തി, ഉഭോ മഗ്ഗേ പസോഭയം;
സാദരാ തേ പലമ്ബന്തി, സമയോ തേ മഹായസ.

“സിന്ധുവാരാ സീതഗന്ധാ, സുഗന്ധാ മാലുതേരിതാ;
ദിസാ സബ്ബാഭിപൂജേന്താ, ഉഭോ മഗ്ഗേ പസോഭയം;
സാദരാ വിനതുഗ്ഗ്ഗാ, സമയോ തേ മഹായസ.

“സീഹാ കേസരസീഹാ ച, ചതുപ്പദനിസേവിതാ;
അച്ഛമ്ഭീതാ സുരാപാനേ, മിഗരാജാ പതാപിനോ.

“സീഹനാദേന പൂജേന്തി, സാദരാ തേ മിഗാഭിഭൂ;
മഗ്ഗമ്ഹി ഉഭതോ വ്യൂള്ഹാ, സമയോ തേ മഹായസ.

“ബ്യഗ്ഘാ സിന്ധവാ നകുലാ, സാധുരൂപാ ഭയാനകാ;
ആകാസേ സമ്പതന്താവ, നിബ്ഭീതാ യേന കേനചി;
തേഹി തേ സാദരാ നതാ, സമയോ തേ മഹായസ.

“തിധാ പഭിന്നാ ഛദ്ദന്താ, സുരൂപാ സുസ്സരാ സുഭാ;
സത്തപ്പതിട്ഠിതങ്ഗാ തേ, ഉഭോ മഗ്ഗേസു കൂജിനോ;
സാദരാ ഹാസമാനാവ, സമയോ തേ മഹായസ.

“മിഗാ വരാഹാ പസദാ, ചിത്രാസാവയവാ സുഭാ;
ആരോഹപരിണാഹേന, സുരൂപാ അങ്ഗസംയുതാ;
ഉഭോ മഗ്ഗേ ഗായമാനാവ, സമയോ തേ മഹായസ.

“ഗോകണ്ണാ സരഭാ രുരൂ, ആരോഹപരിണാഹിനോ;
സുരൂപാ അങ്ഗസമ്പന്നാ, സേവമാനാവ അച്ഛരും;
സേവമാനാ തേഹി തദാ, സമയോ തേ മഹായസ.

“ദീപീ അച്ഛാ തരച്ഛാ ച, തുദരാ വരുണാ സദാ;
തേ ദാനി സിക്ഖിതാ സബ്ബേ, മേത്തായ തവ താദിനോ;
തേ പച്ചസേവകാ അദ്ധാ, സമയോ തേ മഹായസ.

“സസാ സിങ്ഗാലാ നകുലാ, കലന്ദകാളകാ ബഹൂ;
കസ്തുരാ സൂരാ ഗന്ധാ തേ, കേവലാ ഗായമാനാവ.

സമയോ തേ മഹായസ;

“മയൂരാ നീലഗീവാ തേ, സുസിഖാ സുഭപക്ഖികാ;
സുപിഞ്ഛാ തേ സുനാദാ ച, വേളുരിയമണിസന്നിഭാ;
നാദം കരോന്താ പൂജേന്തി, കാലോ തേ പിതുദസ്സനേ.

“സുവണ്ണചിത്രഹംസാ ച, ജവഹംസാ വിഹാചരാ;
തേ സബ്ബേ ആസയാ ഛുദ്ധാ, ജിനദസ്സനബ്യാവടാ;
മധുരസ്സരേന കൂജന്തി, കാലോ തേ പിതുദസ്സനേ.

“ഹംസാ കോഞ്ചാ സുനദാ തേ, ചക്കവാകാ നദീചരാ;
ബകാ ബലാകാ രുചിരാ, ജലകാകാ സരകുക്കുടാ;
സാദരാഭിനാദിനോ ഏ്യതേ, കാലോ തേ പിതുദസ്സനേ.

“ചിത്രാ സുരൂപാ സുസ്സരാ, സാളികാ സുവതണ്ഡികാ;
രുക്ഖഗ്ഗാ സമ്പതന്താ തേ, ഉഭോ മഗ്ഗേസു കൂജിനോ;
തേസു തേസു നികൂജന്തി, കാലോ തേ പിതുദസ്സനേ.

“കോകിലാ സകലാ ചിത്രാ, സദാ മഞ്ജുസ്സരാ വരാ;
വിമ്ഹാപിതാ തേ ജനതം, സദ്ധിമിത്താദികേ സുരാ;
സരേഹി പൂജയന്താവ, കാലോ തേ പിതുദസ്സനേ.

“ഭിങ്കാ കുരരാ സാരാ, പൂരിതാ കാനനേ സദാ;
നിന്നാദയന്താ പവനം, അഞ്ഞമഞ്ഞസമങ്ഗിനോ;
ഗായമാനാ സരേനേവ, കാലോ തേ പിതുദസ്സനേ.

“തിത്തിരാ സുസരാ സാരാ, സുസരാ വനകുക്കുടാ;
മഞ്ജുസ്സരാ രാമണേയ്യാ, കാലോ തേ പിതുദസ്സനേ.

“സേതവാലുകസഞ്ഛന്നാ, സുപതിത്ഥാ മനോരമാ;
മധുരോദകസമ്പുണ്ണാ, സരാ ജോതന്തി തേ സദാ;
തത്ഥ ന്ഹത്വാ പിവിത്വാ ച, സമയോ തേ ഞാതിദസ്സനേ.

“കുമ്ഭീരാമകരാകിണ്ണാ , വലയാ മുഞ്ജരോഹിതാ;
മച്ഛകച്ഛപബ്യാവിദ്ധാ, സരാ സീതോദകാ സുഭാ;

തത്ഥ ന്ഹത്വാ പിവിത്വാ ച, സമയോ തേ ഞാതിദസ്സനേ.

“നീലുപ്പലസമാകിണ്ണാ, തഥാ രത്തുപ്പലേഹി ച;
കുമുദുപ്പലസംകിണ്ണാ, സരാ സോഭന്തിനേകധാ;

തത്ഥ സീതലകാ തോയാ, സമയോ തേ ഞാതിദസ്സനേ.

“പുണ്ഡരീകേഹി സഞ്ഛന്നാ, പദുമേഹി സമോഹതാ;
ഉഭോ മഗ്ഗേസു സോഭന്തി, പോക്ഖരഞ്ഞോ തഹിം തഹിം;
തത്ഥോദകാനി ന്ഹായന്തി, സമയോ തേ ഞാതിദസ്സനേ.

“സേതപുലിനസംകിണ്ണാ, സുപതിത്ഥാ മനോരമാ;
സീതോദകമഹോഘേഹി, സമ്പുണ്ണാ താ നദീ സുഭാ;
ഉഭോ മഗ്ഗേഹി സന്ദന്തി, സമയോ തേ ഞാതിദസ്സനേ.

“മഗ്ഗസ്സ ഉഭതോപസ്സേ, ഗാമനിഗമസമാകുലാ;
സദ്ധാ പസന്നാ ജനതാ, രതനത്തയമാമകാ;
തേസം സമ്പുണ്ണസങ്കപ്പോ, സമയോ തേ ഞാതിദസ്സനേ.

“തേസു തേസു പദേസേസു, ദേവാ മാനുസ്സകാ ഉഭോ;
ഗന്ധമാലാഭിപൂജേന്തി, സമയോ തേ ഞാതിദസ്സനേ”തി.

ഏവം ഥേരോ സട്ഠിമത്താഹി ഗാഥാഹി സത്ഥു ഗമനവണ്ണം സംവണ്ണേസി. അഥ ഖോ ഭഗവാ “കാളുദായീ മമ ഗമനം പത്ഥേതി, പൂരേസ്സാമിസ്സ സങ്കപ്പ”ന്തി തത്ഥ ഗമനേ ബഹൂനം വിസേസാധിഗമം ദിസ്വാ വീസതിസഹസ്സഖീണാസവപരിവുതോ രാജഗഹതോ അതുരിതചാരികാവസേന വുത്തപ്പകാരഫലാഫലേ അനുഭവന്തോ ദ്വിപദചതുപ്പദാദിസമൂഹാനം സേവനപൂജായ പൂജിയമാനോ വുത്തപ്പകാരസുഗന്ധപുപ്ഫഗന്ധേഹി ഗന്ധിയമാനോ ഗാമനിഗമവാസീനം സങ്ഗഹം കുരുമാനോ കപിലവത്ഥുഗാമിമഗ്ഗം പടിപജ്ജി. ഥേരോ ഇദ്ധിയാ കപിലവത്ഥും ഗന്ത്വാ രഞ്ഞോ പുരതോ ആകാസേ ഠിതോ അദിട്ഠപുബ്ബം വേസം ദിസ്വാ, രഞ്ഞാ - “കോസി ത്വ”ന്തി പുച്ഛിതോ “സചേ അമച്ചപുത്തം തയാ ഭഗവതോ സന്തികേ പേസിതം ന ജാനാസി, ഏവം ജാനാഹീ”തി വദന്തോ -

“ബുദ്ധസ്സ പുത്തോമ്ഹി അസയ്ഹസാഹിനോ, അങ്ഗീരസസ്സപ്പടിമസ്സ താദിനോ;
പിതുപിതാ മയ്ഹം തുവംസി സക്ക, ധമ്മേന മേ ഗോതമ അയ്യകോസീ”തി. (ഥേരഗാ॰ ൫൩൬) - ഗാഥമാഹ;

തത്ഥ **ബുദ്ധസ്സ പുത്തോമ്ഹീ**തി സബ്ബഞ്ഞുബുദ്ധസ്സ ഉരേ വായാമജനിതാഹി ധമ്മദേസനാഹി ജാതതായ ഓരസപുത്തോ അമ്ഹി. **അസയ്ഹസാഹിനോ**തി അഭിസമ്ബോധിതോ പുബ്ബേ ഠപേത്വാ മഹാബോധിസത്തം അഞ്ഞേഹി സഹിതും അസക്കുണേയ്യത്താ അസയ്ഹസ്സ സകലബോധിസമ്ഭാരസ്സ, മഹാകരുണാകരസ്സ ച സഹനതോ തതോ പരമ്പി അഞ്ഞേഹി സഹിതും അഭിഭവിതും അസക്കുണേയ്യത്താ അസയ്ഹാനം പഞ്ചന്നം മാരാനം സഹനതോ അഭിഭവനതോ ആസയാനുസയചരിതാധിമുത്തിആദിവിഭാഗാവബോധേന യഥാരഹം വേനേയ്യാനം ദിട്ഠധമ്മികസമ്പരായികപരമത്ഥേഹി അനുസാസനീസങ്ഖാതസ്സ അഞ്ഞേഹി അസയ്ഹസ്സ ബുദ്ധകിച്ചസ്സ സഹനതോ തത്ഥ വാ സാധുകാരീഭാവതോ അസയ്ഹസാഹിനോ. **അങ്ഗീരസസ്സാ**തി അങ്ഗീകതസീലാദിസമ്പത്തികസ്സ. “അങ്ഗമങ്ഗേഹി നിച്ഛരണകഓഭാസസ്സാ”തി അപരേ. കേചി പന “അങ്ഗീരസോ സിദ്ധത്ഥോതി ഇമാനി ദ്വേ നാമാനി

പിതരായേവ ഗഹിതാനീ”തി വദന്തി. **അപ്പടിമസ്സാ**തി അനുപമസ്സ ഇട്ഠാദീസു താദിലക്ഖണസമ്പത്തിയാ താദിനോ. **പിതുപിതാ മയ്ഹം തുവംസീ**തി അരിയജാതിവസേന മയ്ഹം പിതു സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ ലോകവോഹാരവസേന ത്വം പിതാ അസി. **സക്കാ**തി വംസേന രാജാനം ആലപതി. **ധമ്മേനാ**തി സഭാവേന അരിയജാതിലോകിയജാതീഹി ദ്വിന്നം ജാതീനം സഭാവസമോധാനേന. **ഗോതമാ**തി ഗോത്തേന രാജാനം ആലപതി. **അയ്യകോസീ**തി പിതാമഹോ അഹോസി. ഏത്ഥ ച “ബുദ്ധസ്സ പുത്തോമ്ഹീ”തിആദിം വദന്തോ ഥേരോ അഞ്ഞം ബ്യാകാസി.

ഏവം പന അത്താനം ജാനാപേത്വാ ഹട്ഠതുട്ഠേന രഞ്ഞാ മഹാരഹേ പല്ലങ്കേ നിസീദാപേത്വാ അത്തനോ പടിയാദിതസ്സ നാനഗ്ഗരസഭോജനസ്സ പത്തം പൂരേത്വാ പത്തേ ദിന്നേ ഗമനാകാരം ദസ്സേസി. “കസ്മാ ഗന്തുകാമത്ഥ, ഭുഞ്ജഥാ”തി വുത്തേ, സത്ഥു സന്തികം ഗന്ത്വാ ഭുഞ്ജിസ്സാമീതി. കഹം പന സത്ഥാതി? വീസതിസഹസ്സഭിക്ഖുപരിവാരോ തുമ്ഹാകം ദസ്സനത്ഥായ മഗ്ഗം പടിപന്നോതി. തുമ്ഹേ ഇമം പിണ്ഡപാതം ഭുഞ്ജഥ, അഞ്ഞം ഭഗവതോ ഹരഥ. യാവ ച മമ പുത്തോ ഇമം നഗരം പാപുണാതി, താവസ്സ ഇതോയേവ പിണ്ഡപാതം ഹരഥാതി. ഥേരോ ഭത്തകിച്ചം കത്വാ രഞ്ഞോ ച പരിസായ ച ധമ്മം ദേസേത്വാ സത്ഥു ആഗമനതോ പുരേതരമേവ രാജനിവേസനം രതനത്തയഗുണേസു അഭിപ്പസന്നം കരോന്തോ സബ്ബേസം പസ്സന്താനംയേവ സത്ഥു ആഹരിതബ്ബഭത്തപുണ്ണം പത്തം ആകാസേ വിസ്സജ്ജേത്വാ സയമ്പി വേഹാസം അബ്ഭുഗ്ഗന്ത്വാ പിണ്ഡപാതം ഉപനേത്വാ സത്ഥു ഹത്ഥേ ഠപേസി. സത്ഥാപി തം പിണ്ഡപാതം പരിഭുഞ്ജി. ഏവം സട്ഠിയോജനം മഗ്ഗം ദിവസേ ദിവസേ യോജനം ഗച്ഛന്തസ്സ ഭഗവതോ രാജഗേഹതോ ഭത്തം ആഹരിത്വാ അദാസി. ഭഗവാ കമേന കപിലവത്ഥുനഗരം പത്വാ പുനദിവസേ രാജവീഥിയം പിണ്ഡായ ചരതി. തം സുത്വാ സുദ്ധോദനമഹാരാജാ തത്ഥ ഗന്ത്വാ, “മാ ഏവം കത്തബ്ബം മഞ്ഞി, നയിദം രാജവംസപ്പവേണീ”തി. “അയം തുമ്ഹാകം, മഹാരാജ, വംസോ, ഈദിസോ അമ്ഹാകം പന ബുദ്ധവംസോ”തി വത്വാ -

> “ഉത്തിട്ഠേ നപ്പമജ്ജേയ്യ, ധമ്മം സുചരിതം ചരേ;
> ധമ്മചാരീ സുഖം സേതി, അസ്മിം ലോകേ പരമ്ഹി ച.
>
> “ധമ്മം ചരേ സുചരിതം, ന നം ദുച്ചരിതം ചരേ;
> ധമ്മചാരീ സുഖം സേതി, അസ്മിം ലോകേ പരമ്ഹി ചാ”തി. (ധ॰ പ॰ ൧൬൮-൧൬൯) -

ധമ്മം ദേസേസി. രാജാ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠഹി. തതോ രാജാ ബുദ്ധപ്പമുഖം ഭിക്ഖുസങ്ഘം നിമന്തേത്വാ സകമന്ദിരേ ഭോജേത്വാ സമ്പവാരേത്വാ ഭോജനാവസാനേ **ധമ്മപാല**ജാതകം (ജാ॰ ൧.൧൦.൯൨ ആദയോ) സുത്വാ സപരിസോ അനാഗാമിഫലേ പതിട്ഠഹി. അപരഭാഗേ സേതച്ഛത്തസ്സ ഹേട്ഠാ നിപന്നോവ അരഹത്തം പത്വാ പരിനിബ്ബായി.

തതോ ഭഗവാ രാഹുലമാതുയാ ബിമ്ബാദേവിയാ പാസാദം ഗന്ത്വാ തസ്സാ ധമ്മം ദേസേത്വാ സോകം വിനോദേത്വാ **ചന്ദകിന്നരീ**ജാതകദേസനായ (ജാ॰ ൧.൧൪.൧൮ ആദയോ) പസാദം ജനേത്വാ നിഗ്രോധാരാമം അഗമാസി. അഥ ബിമ്ബാദേവീ പുത്തം രാഹുലകുമാരം ആഹ - “ഗച്ഛ, തവ പിതു സന്തകം ധനം യാചാഹീ”തി. കുമാരോ “ദായജ്ജം , മേ സമണ, ദേഹീ”തി വത്വാ

ഭഗവന്തം അനുബന്ധിത്വാ, "സുഖാ, തേ സമണ, ഛായാ"തി വദന്തോ ഗച്ഛതി. തം ഭഗവാ നിഗ്രോധാരാമം നേത്വാ "ലോകുത്തരദായജ്ജം ഗണ്ഹാഹീ"തി വത്വാ പബ്ബാജേസി. അഥ ഭഗവാ അരിയഗണമജ്ഝേ നിസിന്നോ "ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഭിക്ഖൂനം കുലപ്പസാദകാനം യദിദം കാളുദായീ"തി (അ॰ നി॰ ൧.൨൨൫, ൨൩൯) ഥേരം ഏതദഗ്ഗേ ഠപേസി.

൧൧൭. ഥേരോ പത്തഏതദഗ്ഗട്ഠാനോ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോ**തിആദിഗാഥായോ അഭാസി. തത്ഥ അനുത്താനപദമേവ വണ്ണയിസ്സാമ.

൧൧൧. **ഗുണാഗുണവിദൂ**തി ഗുണഞ്ച അഗുണഞ്ച ഗുണാഗുണം, വണ്ണാവണ്ണം, കുസലാകുസലം വാ തം ജാനാതീതി ഗുണാഗുണവിദൂ. **കതഞ്ഞൂ**തി അഞ്ഞേഹി കതഗുണം ജാനാതീതി കതഞ്ഞൂ, ഏകദിവസമ്പി ഭത്തദാനാദിനാ കതൂപകാരസ്സ രജ്ജമ്പി ദാതും സമത്ഥത്താ കതഞ്ഞൂ. **കതവേദീ**തി കതം വിന്ദതി അനുഭവതി സമ്പടിച്ഛതീതി കതവേദീ. **തിത്ഥേ യോജേതി പാണിനേ**തി സബ്ബസത്തേ നിബ്ബാനപവേസനുപായേ കുസലപഥേ മഗ്ഗേ ധമ്മദേസനായ യോജേതി സമ്പയോജേതി പതിട്ഠാപേതീതി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവ. ഗമനവണ്ണനഗാഥാനമത്ഥോ ഥേരഗാഥായം വുത്തോയേവാതി.

കാളുദായിത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൭. അഭയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സത്തമാപദാനേ **പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോ**തിആദികം ആയസ്മതോ അഭയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമജിനവരേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിപട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഹംസവതീനഗരേ ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തോ. സോ വുദ്ധിമന്വായ വേദങ്ഗപാരഗോ സകപരസമയകുസലോ ഏകദിവസം സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ പസന്നമാനസോ ഭഗവന്തം ഗാഥാഹി ഥോമേസി. സോ തത്ഥ യാവതായുകം ഠത്വാ പുഞ്ഞാനി കത്വാ തതോ ചുതോ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തോ അപരാപരം സുഗതീസുയേവ സംസരന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ രാജഗഹേ ബിമ്ബിസാരരഞ്ഞോ പുത്തോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി, **അഭയോ**തിസ്സ നാമം കരിംസു. സോ വയപ്പത്തോ നിഗണ്ഠേഹി സദ്ധിം വിസ്സാസികോ ഹുത്വാ ചരന്തോ ഏകദിവസം നിഗണ്ഠേന നാടപുത്തേന സത്ഥു വാദാരോപനത്ഥായ പേസിതോ നിപുണപഞ്ഹം പുച്ഛിത്വാ നിപുണബ്യാകരണം സുത്വാ പസന്നോ സത്ഥു സന്തികേ പബ്ബജിത്വാ കമ്മട്ഠാനാനുരൂപം ഞാണം പേസേത്വാ നചിരസ്സേവ അരഹത്തം പാപുണി.

൧൫൭. സോ അരഹത്തം പത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോ**തിആദിമാഹ. തം സബ്ബം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

അഭയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൮. ലോമസകങ്ഗിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

അട്ഠമാപദാനേ **ഇമമ്ഹി ഭദ്ദകേ കപ്പേ**തിആദികം ആയസ്മതോ ലോമസകങ്ഗിയത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ കസ്സപസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തോ സദ്ധോ പസന്നോ അഹോസി. അപരോ ചന്ദനോ നാമ തസ്സ സഹായോ ചാസി. തേ ദ്വേപി സത്ഥു സന്തികേ ധമ്മം സുത്വാ പസന്നമാനസാ പബ്ബജിത്വാ യാവജീവം സീലം രക്ഖിത്വാ സുപരിസുദ്ധസീലാ തതോ ചുതാ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തിത്വാ ഏകം ബുദ്ധന്തരം ദിബ്ബസുഖം അനുഭവിംസു. തേസു അയം ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ സാകിയകുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ അപരോ ചന്ദനോ ദേവപുത്തോ ഹുത്വാ താവതിംസഭവനേ നിബ്ബത്തി. അഥ സോ സക്യകുലപ്പസാദകേന കാളുദായിനാ ആരാധിതേന ഭഗവതാ സക്യരാജൂനം മാനമദ്ദനായ കതം **വേസ്സന്തരധമ്മദേസനായം** (ജാ॰ ൨.൨൨.൧൬൫൫ ആദയോ) പോക്ഖരവസ്സഇദ്ധിപാടിഹാരിയം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ പബ്ബജിത്വാ മജ്ഝിമനികായേ വുത്തം **ഭദ്ദേകരത്ത**സുത്തന്തദേസനം സുത്വാ അരഞ്ഞവാസം വസന്തോ ഭദ്ദേകരത്തസുത്തന്തദേസനാനുസാസനം (മ॰ നി॰ ൩.൨൭൨ ആദയോ) സരിത്വാ തദനുസാരേന ഞാണം പേസേത്വാ കമ്മട്ഠാനം മനസി കരിത്വാ അരഹത്തം പാപുണി.

൨൨൭. അരഹത്തം പത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സഞ്ജാതസോമനസ്സോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ഇമമ്ഹി ഭദ്ദകേ കപ്പേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ കപ്പോ താവ ചതുബ്ബിധോ - സാരകപ്പോ, വരകപ്പോ, മണ്ഡകപ്പോ, ഭദ്ദകപ്പോതി. തേസു യസ്മിം കപ്പേ ഏകോ ബുദ്ധോ ഉപ്പജ്ജതി, അയം **സാരകപ്പോ** നാമ. യസ്മിം ദ്വേ വാ തയോ വാ ബുദ്ധാ ഉപ്പജ്ജന്തി, അയം **വരകപ്പോ** നാമ. യസ്മിം ചത്താരോ ബുദ്ധാ ഉപ്പജ്ജന്തി, അയം **മണ്ഡകപ്പോ** നാമ. യസ്മിം പഞ്ച ബുദ്ധാ ഉപ്പജ്ജന്തി, അയം **ഭദ്ദകപ്പോ** നാമ. അഞ്ഞത്ഥ പന -

> ''സാരകപ്പോ മണ്ഡകപ്പോ, സാരമണ്ഡകപ്പോ തഥാ;
> വരകപ്പോ ഭദ്ദകപ്പോ, കപ്പാ പഞ്ചവിധാ സിയും.
>
> ''ഏകോ ദ്വേ തയോ ചത്താരോ, പഞ്ച ബുദ്ധാ യഥാക്കമം;
> ഏതേസു പഞ്ചകപ്പേസു, ഉപ്പജ്ജന്തി വിനായകാ''തി. -

ഏവം പഞ്ച കപ്പാ വുത്താ. തേസു അയം കപ്പോ ''കകുസന്ധോ കോണാഗമനോ കസ്സപോ ഗോതമോ മേത്തേയ്യോ''തി പഞ്ചബുദ്ധപടിമണ്ഡിതത്താ ഭദ്ദകപ്പോ നാമ ജാതോ.

തസ്മാ ഇമസ്മിം ഭദ്ദകപ്പമ്ഹി കസ്സപോ നായകോ ഉപ്പജ്ജീതി സമ്ബന്ധോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ലോമസകങ്ഗിയത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. വനവച്ഛത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

നവമാപദാനേ **ഇമമ്ഹി ഭദ്ദകേ കപ്പേ**തിആദികം ആയസ്മതോ വനവച്ഛത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ

തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ കസ്സപസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്വാ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ സദ്ധാജാതോ പബ്ബജിത്വാ പരിസുദ്ധം ബ്രഹ്മചരിയം ചരിത്വാ തതോ ചുതോ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തോ, തതോ ചുതോ അരഞ്ഞായതനേ ഭിക്ഖൂനം സമീപേ കപോതയോനിയം നിബ്ബത്തോ. തേസു മേത്തചിത്തോ ധമ്മം സുത്വാ തതോ ചുതോ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കപിലവത്ഥുസ്മിം ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തി. തസ്സ മാതുകുച്ഛിഗതകാലേയേവ മാതു ദോഹളോ ഉദപാദി വനേ വസിതും വനേ വിജായിതും . തതോ ഇച്ഛാനുരൂപവസേന വനേ വസന്തിയാ ഗബ്ഭവുട്ഠാനം അഹോസി. ഗബ്ഭതോ നിക്ഖന്തഞ്ച നം കാസാവഖണ്ഡേന പടിഗ്ഗഹേസും. തദാ ബോധിസത്തസ്സ ഉപ്പന്നകാലോ, രാജാ തം കുമാരം ആഹരാപേത്വാ സഹേവ പോസേസി. അഥ ബോധിസത്തോ മഹാഭിനിക്ഖമനം നിക്ഖമിത്വാ പബ്ബജിത്വാ ഛബ്ബസ്സാനി ദുക്കരകാരികം കത്വാ ബുദ്ധേ ജാതേ സോ മഹാകസ്സപസ്സ സന്തികം ഗന്ത്വാ തസ്സോവാദേ പസന്നോ തസ്സ സന്തികാ ബുദ്ധുപ്പാദഭാവം സുത്വാ സത്ഥു സന്തികം ഗന്ത്വാ ധമ്മം സുത്വാ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ ഛളഭിഞ്ഞോ അരഹാ അഹോസി.

൨൭. സോ അരഹത്തം പത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ഇമമ്ഹി ഭദ്ദകേ കപ്പേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ബ്രഹ്മബന്ധു മഹായസോ**തി എത്ഥ ബ്രാഹ്മണാനം ബന്ധു ഞാതകോതി ബ്രാഹ്മണബന്ധൂതി വത്തബ്ബേ ഗാഥാബന്ധസുഖത്ഥം ''ബ്രഹ്മബന്ധൂ''തി വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. ലോകത്തയബ്യാപകയസത്താ മഹായസോ. സേസം സബ്ബം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

വനവച്ഛത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൧൦. ചൂളസുഗന്ധത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ദസമാപദാനേ **ഇമമ്ഹി ഭദ്ദകേ കപ്പേ**തിആദികം ആയസ്മതോ സുഗന്ധത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ കസ്സപസമ്മാസമ്ബുദ്ധകാലേ ബാരാണസിയം വിഭവസമ്പന്നേ കുലേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്വാ സത്ഥു സന്തികേ ധമ്മം സുത്വാ സബ്ബദാ നമസ്സമാനോ മഹാദാനം ദദമാനോ മാസസ്സ സത്തക്ഖത്തും ഭഗവതോ ഗന്ധകുടിയാ ചതുജ്ജാതിഗന്ധേന വിലിമ്പേസി. ''മമ നിബ്ബത്തനിബ്ബത്തട്ഠാനേ സരീരതോ സുഗന്ധഗന്ധോ നിബ്ബത്തതൂ''തി പത്ഥനം അകാസി. ഭഗവാ തം ബ്യാകാസി. സോ യാവതായുകം ഠത്വാ പുഞ്ഞാനി കരോന്തോ തതോ ചുതോ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തോ കാമാവചരലോകം സരീരഗന്ധേന സുഗന്ധം കുരുമാനോ **സുഗന്ധദേവപുത്തോ**തി പാകടോ അഹോസി. സോ ദേവലോകസമ്പത്തിയോ അനുഭവിത്വാ തതോ ചുതോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ മഹാഭോഗകുലേ നിബ്ബത്തി, തസ്സ മാതുകുച്ഛിഗതസ്സേവ മാതുയാ സരീരഗന്ധേന സകലഗേഹം സകലനഗരഞ്ച സുഗന്ധേന എകഗന്ധം അഹോസി, ജാതക്ഖണേ സകലം സാവത്ഥിനഗരം സുഗന്ധകരണ്ഡകോ വിയ അഹോസി, തേനസ്സ **സുഗന്ധോ**തി നാമം കരിംസു. സോ വുദ്ധിം അഗമാസി. തദാ സത്ഥാ സാവത്ഥിയം പത്വാ ജേതവനമഹാവിഹാരം പടിഗ്ഗഹേസി, തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ ഭഗവതോ സന്തികേ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ സഹ പടിസമ്ഭിദാഹി അരഹത്തം പാപുണി. തസ്സ ഉപ്പന്നദിവസതോ പട്ഠായ യാവ പരിനിബ്ബാനാ എത്ഥന്തരേ

നിപന്നട്ഠാനാദീസു സുഗന്ധമേവ വായി. ദേവാപി ദിബ്ബചുണ്ണദിബ്ബഗന്ധപുപ്ഫാനി ഓകിരന്തി.

൨൭൨. സോപി ഥേരോ അരഹത്തം പത്വാ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ഇമമ്ഹി ഭദ്ദകേ കപ്പേ**തിആദിമാഹ. തം സബ്ബം ഹേട്ഠാ വുത്തനയത്താ ഉത്താനത്ഥത്താ ച സുവിഞ്ഞേയ്യമേവ, കേവലം പുഞ്ഞനാനത്തം നാമനാനത്തഞ്ച വിസേസോ.

ചൂളസുഗന്ധത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

പഞ്ചപഞ്ഞാസമവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൫൬. യസവഗ്ഗോ

൧. യസത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ഛപ്പഞ്ഞാസമേ വഗ്ഗേ പഠമാപദാനേ **മഹാസമുദ്ദം ഓഗ്ഗയ്ഹാ**തിആദികം ആയസ്മതോ യസത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സുമേധസ്സ ഭഗവതോ കാലേ മഹാനുഭാവോ നാഗരാജാ ഹുത്വാ ബുദ്ധപ്പമുഖം ഭിക്ഖുസങ്ഘം അത്തനോ ഭവനം നേത്വാ മഹാദാനം പവത്തേസി, ഭഗവന്തം മഹഗ്ഘേന തിചീവരേന അച്ഛാദേസി, ഏകേകഞ്ച ഭിക്ഖും മഹഗ്ഘേനേവ പച്ചേകദുസ്സയുഗേന സബ്ബേന ച സമണപരിക്ഖാരേന. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ കാലേ സേട്ഠിപുത്തോ ഹുത്വാ മഹാബോധിമണ്ഡലം സത്തഹി രതനേഹി പൂജേസി. കസ്സപസ്സ ഭഗവതോ കാലേ സാസനേ പബ്ബജിത്വാ സമണധമ്മം അകാസി. ഏവം സോ സുഗതീസുയേവ സംസരന്തോ അമ്ഹാകം ഭഗവതോ കാലേ ബാരാണസിയം മഹാവിഭവസ്സ സേട്ഠിനോ പുത്തോ ഹുത്വാ സുജാതായ ഭഗവതോ ഖീരപായാസം ദിന്നായ സേട്ഠിധീതായ കുച്ഛിമ്ഹി നിബ്ബത്തി, **യസോ** നാമ നാമേന പരമസുഖുമാലോ. തസ്സ തയോ പാസാദാ ഹോന്തി - ഏകോ ഹേമന്തികോ, ഏകോ ഗിമ്ഹികോ, ഏകോ വസ്സികോതി. സോ വസ്സികേ പാസാദേ വസ്സികേ ചത്താരോ മാസേ നിപ്പുരിസേഹി തൂരിയേഹി പരിചാരയമാനോ വസതി, ഹേട്ഠാപാസാദം ന ഓതരതി. ഹേമന്തികേ പാസാദേ ചത്താരോ മാസേ സുഫുസിതവാതപാനകവാടേ തത്ഥേവ പടിവസതി. ഗിമ്ഹികേ പാസാദേ ബഹുകവാടവാതപാനജാലാഹി സമ്പന്നേ തത്ഥേവ വസതി. ഹത്ഥപാദാനം സുഖുമാലതായ ഭൂമിയം നിസജ്ജാദികിച്ചം നത്ഥി. സിമ്ബലിതുലാദിപുണ്ണസഭാവേ അത്ഥരിത്വാ തത്ഥ ഉപധാനാനി കിച്ചാനി കരോതി. ഏവം ദേവലോകേ ദേവകുമാരോ വിയ പഞ്ചഹി കാമഗുണേഹി സമപ്പിതസ്സ സമങ്ഗീഭൂതസ്സ പരിചാരയമാനസ്സ പടികച്ചേവ നിദ്ദാ ഓക്കമി, പരിജനസ്സാപി നിദ്ദാ ഓക്കമി, സബ്ബരത്തിയോ ച തേലപദീപോ ഝായതി. അഥ ഖോ യസോ കുലപുത്തോ പടികച്ചേവ പബുജ്ഝിത്വാ അദ്ദസ സകം പരിജനം സുപന്തം അഞ്ഞിസ്സാ കച്ഛേ വീണം, അഞ്ഞിസ്സാ കണ്ഠേ മുദിങ്ഗം, അഞ്ഞിസ്സാ കച്ഛേ ആളമ്ബരം, അഞ്ഞം വികേസികം, വിക്ഖേളികം, അഞ്ഞാ വിപ്പലപന്തിയോ ഹത്ഥപത്തം സുസാനം മഞ്ഞേ, ദിസ്വാനസ്സ ആദീനവോ പാതുരഹോസി, നിബ്ബിദായ ചിത്തം സണ്ഠാസി. അഥ ഖോ യസോ കുലപുത്തോ ഉദാനം ഉദാനേസി - ''ഉപദ്ദുതം വത ഭോ, ഉപസ്സട്ഠം വത ഭോ''തി.

അഥ ഖോ യസോ കുലപുത്തോ സുവണ്ണപാദുകായോ ആരോഹിത്വാ യേന നിവേസനദ്വാരം തേനുപസങ്കമി, അമനുസ്സാ ദ്വാരം വിവരിംസു - ''മാ യസസ്സ കുലപുത്തസ്സ കോചി അന്തരായമകാസി അഗാരസ്മാ അനഗാരിയം പബ്ബജ്ജായാ''തി. അഥ ഖോ യസോ കുലപുത്തോ യേന നഗരദ്വാരം തേനുപസങ്കമി, അമനുസ്സാ ദ്വാരം വിവരിംസു - ''മാ യസസ്സ കുലപുത്തസ്സ കോചി അന്തരായമകാസി അഗാരസ്മാ അനഗാരിയം പബ്ബജ്ജായാ''തി. അഥ ഖോ യസോ കുലപുത്തോ യേന ഇസിപതനം മിഗദായോ തേനുപസങ്കമി.

തേന ഖോ പന സമയേന ഭഗവാ രത്തിയാ പച്ചൂസസമയം പച്ചുട്ഠായ അജ്ഝോകാസേ ചങ്കമതി, അദ്ദസാ ഖോ ഭഗവാ യസം കുലപുത്തം ദൂരതോവ ആഗച്ഛന്തം, ദിസ്വാന ചങ്കമാ ഓരോഹിത്വാ പഞ്ഞത്തേ ആസനേ നിസീദി. അഥ ഖോ യസോ കുലപുത്തോ ഭഗവതോ അവിദൂരേ ഉദാനം ഉദാനേസി - “ഉപദ്ദുതം വത ഭോ, ഉപസ്സട്ഠം വത ഭോ”തി. അഥ ഖോ ഭഗവാ യസം കുലപുത്തം ഏതദവോച - “ഇദം ഖോ, യസ, അനുപദ്ദുതം, ഇദം അനുപസ്സട്ഠം, ഏഹി, യസ, നിസീദ, ധമ്മം തേ ദേസേസ്സാമീ”തി. അഥ ഖോ യസോ കുലപുത്തോ, “ഇദം കിര അനുപദ്ദുതം, ഇദം അനുപസ്സട്ഠ”ന്തി ഹട്ഠോ ഉദഗ്ഗോ സുവണ്ണപാദുകാഹി ഓരോഹിത്വാ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി, ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി, ഏകമന്തം നിസിന്നസ്സ ഖോ യസസ്സ കുലപുത്തസ്സ ഭഗവാ അനുപുബ്ബിം കഥം കഥേസി, സേയ്യഥിദം, ദാനകഥം സീലകഥം സഗ്ഗകഥം കാമാനം ആദീനവം ഓകാരം സംകിലേസം നേക്ഖമ്മേ ആനിസംസം പകാസേസി. യദാ ഭഗവാ അഞ്ഞാസി യസം കുലപുത്തം കല്ലചിത്തം മുദുചിത്തം വിനീവരണചിത്തം ഉദഗ്ഗചിത്തം പസന്നചിത്തം, അഥ യാ ബുദ്ധാനം സാമുക്കംസികാ ധമ്മദേസനാ, തം പകാസേസി ദുക്ഖം സമുദയം നിരോധം മഗ്ഗം. സേയ്യഥാപി നാമ സുദ്ധം വത്ഥം അപഗതകാളകം സമ്മദേവ രജനം പടിഗ്ഗണ്ഹേയ്യ, ഏവമേവ യസസ്സ കുലപുത്തസ്സ തസ്മിംയേവ ആസനേ വിരജം വീതമലം ധമ്മചക്ഖും ഉദപാദി - “യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം, സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ”ന്തി.

അഥ ഖോ യസസ്സ കുലപുത്തസ്സ മാതാ പാസാദം അഭിരുഹിത്വാ യസം കുലപുത്തം അപസ്സന്തീ യേന സേട്ഠി ഗഹപതി തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ സേട്ഠിം ഗഹപതിം ഏതദവോച - “പുത്തോ തേ ഗഹപതി യസോ ന ദിസ്സതീ”തി. അഥ ഖോ, സേട്ഠി ഗഹപതി, ചതുദ്ദിസാ അസ്സദൂതേ ഉയ്യോജേത്വാ സാമംയേവ യേന ഇസിപതനം മിഗദായോ തേനുപസങ്കമി. അദ്ദസാ ഖോ, സേട്ഠി ഗഹപതി, സുവണ്ണപാദുകാനം നിക്ഖേപം, ദിസ്വാന തംയേവ അനുഗമാസി. അദ്ദസാ ഖോ ഭഗവാ സേട്ഠിം ഗഹപതിം ദൂരതോവ ആഗച്ഛന്തം, ദിസ്വാന ഭഗവതോ ഏതദഹോസി - “യംനൂനാഹം തഥാരൂപം ഇദ്ധാഭിസങ്ഖാരം അഭിസങ്ഖരേയ്യം, യഥാ സേട്ഠി ഗഹപതി ഇധ നിസിന്നോ ഇധ നിസിന്നം യസം കുലപുത്തം ന പസ്സേയ്യാ”തി. അഥ ഖോ ഭഗവാ തഥാരൂപം ഇദ്ധാഭിസങ്ഖാരം അഭിസങ്ഖരേസി. അഥ ഖോ സേട്ഠി ഗഹപതി യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി ; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - “അപി, ഭന്തേ, ഭഗവാ യസം കുലപുത്തം പസ്സേയ്യാ”തി. തേന ഹി ഗഹപതി നിസീദ, അപ്പേവ നാമ ഇധ നിസിന്നോ ഇധ നിസിന്നം യസം കുലപുത്തം പസ്സേയ്യാസീതി. അഥ ഖോ സേട്ഠി ഗഹപതി “ഇധേവ കിരാഹം നിസിന്നോ ഇധ നിസിന്നം യസം കുലപുത്തം പസ്സിസ്സാമീ”തി ഹട്ഠോ ഉദഗ്ഗോ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി, ഏകമന്തം നിസിന്നസ്സ ഖോ സേട്ഠിസ്സ ഗഹപതിസ്സ ഭഗവാ അനുപുബ്ബിം കഥം കഥേസി...പേ॰... അപരപ്പച്ചയോ സത്ഥു സാസനേ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - “അഭിക്കന്തം ഭന്തേ, അഭിക്കന്തം ഭന്തേ, സേയ്യഥാപി , ഭന്തേ, നിക്കുജ്ജിതം വാ ഉക്കുജ്ജേയ്യ, പടിച്ഛന്നം വാ വിവരേയ്യ മൂള്ഹസ്സ വാ മഗ്ഗം ആചിക്ഖേയ്യ, അന്ധകാരേ വാ തേലപജ്ജോതം ധാരേയ്യ ‘ചക്ഖുമന്തോ രൂപാനി ദക്ഖന്തീ’തി, ഏവമേവം ഭഗവതാ അനേകപരിയായേന ധമ്മോ പകാസിതോ. ഏസാഹം, ഭന്തേ, ഭഗവന്തം സരണം ഗച്ഛാമി ധമ്മഞ്ച ഭിക്ഖുസങ്ഘഞ്ച, ഉപാസകം മം ഭഗവാ ധാരേതു അജ്ജതഗ്ഗേ പാണുപേതം

സരണം ഗത''ന്തി. സോവ ലോകേ പഠമം ഉപാസകോ അഹോസി തേവാചികോ.

അഥ ഖോ യസസ്സ കുലപുത്തസ്സ പിതുനോ ധമ്മേ ദേസിയമാനേ യഥാദിട്ഠം യഥാവിദിതം ഭൂമിം പച്ചവേക്ഖന്തസ്സ അനുപാദായ ആയവേഹി ചിത്തം വിമുച്ചി. അഥ ഖോ ഭഗവതോ ഏതദഹോസി - ''യസസ്സ ഖോ കുലപുത്തസ്സ പിതുനോ ധമ്മേ ദേസിയമാനേ യഥാദിട്ഠം യഥാവിദിതം ഭൂമിം പച്ചവേക്ഖന്തസ്സ അനുപാദായ ആസവേഹി ചിത്തം വിമുത്തം, അഭബ്ബോ ഖോ യസോ കുലപുത്തോ ഹീനായാവത്തിത്വാ കാമേ പരിഭുഞ്ജിതും, സേയ്യഥാപി പുബ്ബേ അഗാരികഭൂതോ, യംനൂനാഹം തം ഇദ്ധാഭിസങ്ഖാരം പടിപ്പസ്സമ്ഭേയ്യ''ന്തി. അഥ ഖോ ഭഗവാ തം ഇദ്ധാഭിസങ്ഖാരം പടിപ്പസ്സമ്ഭേസി. അദ്ദസാ ഖോ സേട്ഠി ഗഹപതി യസം കുലപുത്തം നിസിന്നം, ദിസ്വാന യസം കുലപുത്തം ഏതദവോച - ''മാതാ തേ താത, യസ, പരിദേവസോകസമാപന്നാ, ദേഹി മാതുയാ ജീവിത''ന്തി. അഥ ഖോ യസോ കുലപുത്തോ ഭഗവന്തം ഉല്ലോകേസി. അഥ ഖോ ഭഗവാ സേട്ഠിം ഗഹപതിം ഏതദവോച - ''തം കിം മഞ്ഞസി, ഗഹപതി, യസ്സ സേക്ഖേന ഞാണേന സേക്ഖേന ദസ്സനേന ധമ്മോ ദിട്ഠോ വിദിതോ സേയ്യഥാപി തയാ, തസ്സ യഥാദിട്ഠം യഥാവിദിതം ഭൂമിം പച്ചവേക്ഖന്തസ്സ അനുപാദായ ആസവേഹി ചിത്തം വിമുത്തം, ഭബ്ബോ നു ഖോ സോ, ഗഹപതി, ഹീനായാവത്തിത്വാ കാമേ പരിഭുഞ്ജിതും സേയ്യഥാപി പുബ്ബേ അഗാരികഭൂതോ''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''യസസ്സ ഖോ, ഗഹപതി, കുലപുത്തസ്സ സേക്ഖേന ഞാണേന സേക്ഖേന ദസ്സനേന ധമ്മോ ദിട്ഠോ വിദിതോ സേയ്യഥാപി തയാ, തസ്സ യഥാദിട്ഠം യഥാവിദിതം ഭൂമിം പച്ചവേക്ഖന്തസ്സ അനുപാദായ ആസവേഹി ചിത്തം വിമുത്തം, അഭബ്ബോ ഖോ, ഗഹപതി, യസോ കുലപുത്തോ ഹീനായാവത്തിത്വാ കാമേ പരിഭുഞ്ജിതും സേയ്യഥാപി പുബ്ബേ അഗാരികഭൂതോ''തി. ''ലാഭാ, ഭന്തേ, യസസ്സ കുലപുത്തസ്സ, സുലദ്ധം, ഭന്തേ, യസസ്സ കുലപുത്തസ്സ , യഥാ യസസ്സ കുലപുത്തസ്സ അനുപാദായ ആസവേഹി ചിത്തം വിമുത്തം, അധിവാസേതു മേ, ഭന്തേ ഭഗവാ, അജ്ജതനായ ഭത്തം യസേന കുലപുത്തേന പച്ഛാസമണേനാ''തി . ''അധിവാസേസി ഭഗവാ തുണ്ഹീഭാവേന''. അഥ ഖോ സേട്ഠി ഗഹപതി , ഭഗവതോ അധിവാസനം വിദിത്വാ ഉട്ഠായാസനാ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ പദക്ഖിണം കത്വാ പക്കാമി. അഥ ഖോ യസോ കുലപുത്തോ അചിരപക്കന്തേ സേട്ഠിമ്ഹി ഗഹപതിമ്ഹി ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ''ലഭേയ്യാഹം, ഭന്തേ, ഭഗവതോ സന്തികേ പബ്ബജ്ജം, ലഭേയ്യം ഉപസമ്പദ''ന്തി. ''ഏഹി ഭിക്ഖൂ''തി ഭഗവാ അവോച - ''സ്വാക്ഖാതോ ധമ്മോ, ചര ബ്രഹ്മചരിയം സമ്മാ ദുക്ഖസ്സ അന്തകിരിയായാ''തി, സാവ തസ്സ ആയസ്മതോ ഉപസമ്പദാ അഹോസി.

൧. അരഹാ പന ഹുത്വാ സോമനസ്സജാതോ അത്തനോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **മഹാസമുദ്ദം ഓഗ്ഗയ്ഹാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **സമുദ്ദ**ന്തി അങ്ഗുലിമുദ്ദായ സം സുട്ഠു ദസ്സേതബ്ബതോ സമുദ്ദോ, അഥ വാ സം സുട്ഠു ഉദിയതി ഖോഭിയതി പസോധിയതി ഘോസനം കരോന്തോ ആലുളിയതീതി സമുദ്ദോ, മഹന്തോ ച സോ സമുദ്ദോ ചാതി മഹാസമുദ്ദോ, തം മഹാസമുദ്ദം. **ഓഗ്ഗയ്ഹാ**തി അജ്ഝോഗാഹേത്വാ അബ്ഭന്തരം പവിസിത്വാ തസ്സ മഹാസമുദ്ദസ്സ അന്തോ പവിസിത്വാ, സാമ്യത്ഥേ ചേതം ഉപയോഗവചനന്തി ദട്ഠബ്ബം. **ഭവനം മേ സുമാപിത**ന്തി ഏത്ഥ ഭവന്തി നിബ്ബത്തന്തി നിവസന്തി ചതൂഹി ഇരിയാപഥേഹി വാസം കപ്പേന്തി ഏത്ഥാതി ഭവനം, മയ്ഹം തം

ഭവനം തം വിമാനം തം പാസാദം പഞ്ചപാകാരകൂടാഗാരേഹി സം സുട്ഠു മാപിതം നഗരം, അത്തനോ ബലേന സുട്ഠു നിമ്മിതന്തി അത്ഥോ. **സുനിമ്മിതാ പോക്ഖരണീ**തി സുമഹന്താ ഹുത്വാ ഭൂതാ ഇതാ ഗതാ പവത്താ ഖണിതാ കതാതി പോക്ഖരണീ, മച്ഛകച്ഛപപുപ്ഫപുലിനതിത്ഥമധുരോദകാദീഹി സുട്ഠു നിബ്ബത്താ നിമ്മിതാതി അത്ഥോ. **ചക്കവാകൂപകൂജിതാ**തി ചക്കവാകകുക്കുടഹംസാദീഹി കൂജിതാ ഘോസിതാ നാദിതാ സാ പോക്ഖരണീതി സമ്ബന്ധോ. ഇതോ പരം നദീവനദ്വിപദചതുപ്പദപാദപപക്ഖീനം വണ്ണഞ്ച സുമേധസ്സ ഭഗവതോ ദസ്സനഞ്ച നിമന്തേത്വാ സുമേധസ്സ ഭഗവതോ ദാനക്കമഞ്ച സുവിഞ്ഞേയ്യമേവ.

ലോകാഹുതിപടിഗ്ഗഹന്തി എത്ഥ ലോകേ ആഹുതി ലോകാഹുതി, കാമരൂപാരൂപസങ്ഖാതസ്സ ലോകസ്സ ആഹുതിം പൂജാസക്കാരം പടിഗ്ഗണ്ഹാതീതി ലോകാഹുതിപടിഗ്ഗഹം, സുമേധം ഭഗവന്തന്തി അത്ഥോ. സേസം ബ്യാകരണദാനഞ്ച അരഹത്തപ്പത്തഫലഞ്ച സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

യസത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൨. നദീകസ്സപത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ദുതിയാപദാനേ **പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ**തിആദികം ആയസ്മതോ നദീകസ്സപത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തിത്വാ വിഞ്ഞുതം പത്തോ ഏകദിവസം സത്ഥാരം പിണ്ഡായ ചരന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ അത്തനാ രോപിതസ്സ അമ്ബരുക്ഖസ്സ പഠമുപ്പന്നം മനോസിലാവണ്ണം ഏകം അമ്ബഫലം അദാസി. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ മഗധരട്ഠേ ബ്രാഹ്മണകുലേ ഉരുവേലകസ്സപസ്സ ഭാതാ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തോ വയപ്പത്തോ നിസ്സരണജ്ഝാസയതായ ഘരാവാസം അനിച്ഛന്തോ താപസപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ തീഹി താപസസതേഹി സദ്ധിം നേരഞ്ജരായ നദിയാ തീരേ അസ്സമം മാപേത്വാ വിഹരതി. നദീതീരേ വസനതോ കസ്സപഗോത്തതായ ച **നദീകസ്സപോ**തി സമഞ്ഞാ അഹോസി. തസ്സ ഭഗവാ സപരിസസ്സ ഏഹിഭിക്ഖുഭാവേന ഉപസമ്പദം അദാസി. സോ ഭഗവതോ ഗയാസീസേ **ആദിത്തപരിയായ ദേസനായ** (മഹാവ॰ ൫൪; സം॰ നി॰ ൪.൨൮) അരഹത്തേ പതിട്ഠാസി.

തത്രായം അനുപുബ്ബികഥാ - സത്ഥാ യസം കുലപുത്തം പബ്ബാജേത്വാ ഉരുവേലായം തയോ ഭാതികജടിലേ ദമേതും യേന ഉരുവേലാ തദവസരി. തേന ഖോ പന സമയേന ഉരുവേലായം തയോ ജടിലാ പടിവസന്തി ഉരുവേലകസ്സപോ നദീകസ്സപോ ഗയാകസ്സപോതി, തേസു ഉരുവേലകസ്സപോ ജടിലോ പഞ്ചന്നം ജടിലസതാനം നായകോ ഹോതി വിനായകോ അഗ്ഗോ പമുഖോ പാമോക്ഖോ, നദീകസ്സപോ ജടിലോ തിണ്ണം ജടിലസതാനം നായകോ ഹോതി വിനായകോ അഗ്ഗോ പമുഖോ പാമോക്ഖോ, ഗയാകസ്സപോ ജടിലോ ദ്വിന്നം ജടിലസതാനം നായകോ ഹോതി വിനായകോ അഗ്ഗോ പമുഖോ പാമോക്ഖോ. അഥ ഖോ ഭഗവാ യേന ഉരുവേലകസ്സപസ്സ ജടിലസ്സ അസ്സമോ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ഉരുവേലകസ്സപം ജടിലം ഏതദവോച - ''സചേ തേ, കസ്സപ, അഗരു, വസേയ്യാമ ഏകരത്തം അഗ്യാഗാരേ''തി. ന ഖോ മേ,

മഹാസമണ, ഗരു, ചണ്ഡേത്ഥ നാഗരാജാ ഇദ്ധിമാ ആസിവിസോ ഘോരവിസോ, സോ തം മാ വിഹേഠേസീതി. ദുതിയമ്പി ഖോ ഭഗവാ ഉരുവേലകസ്സപം ജടിലം ഏതദവോച...പേ॰... തതിയമ്പി...പേ॰... സോ തം മാ വിഹേഠേസീതി. അപ്പേവ മം ന വിഹേഠേയ്യ, ഇങ്ഘ ത്വം, കസ്സപ, അനുജാനാഹി അഗ്യാഗാരന്തി . വിഹര, മഹാസമണ, യഥാസുഖന്തി. അഥ ഖോ ഭഗവാ അഗ്യാഗാരം പവിസിത്വാ തിണസന്ഥാരകം പഞ്ഞപേത്വാ നിസീദി പല്ലങ്കം ആഭുജിത്വാ ഉജും കായം പണിധായ പരിമുഖം സതിം ഉപട്ഠപേത്വാ.

അദ്ദസാ ഖോ സോ നാഗോ ഭഗവന്തം പവിട്ഠം, ദിസ്വാ ദുമ്മനോ പധൂപായി. അഥ ഖോ ഭഗവതോ ഏതദഹോസി - ''യംനൂനാഹം ഇമസ്സ നാഗസ്സ അനുപഹച്ച ഛവിഞ്ച ചമ്മഞ്ച മംസഞ്ച ന്ഹാരുഞ്ച അട്ഠിഞ്ച അട്ഠിമിഞ്ജഞ്ച തേജസാ തേജം പരിയാദിയേയ്യ''ന്തി. അഥ ഖോ ഭഗവാ തഥാരൂപം ഇദ്ധാഭിസങ്ഖാരം അഭിസങ്ഖരിത്വാ പധൂപായി. അഥ ഖോ സോ നാഗോ മക്ഖം അസഹമാനോ പജ്ജലി. ഭഗവാപി തേജോധാതും സമാപജ്ജിത്വാ പജ്ജലി. ഉഭിന്നം സജോതിഭൂതാനം അഗ്യാഗാരം ആദിത്തം വിയ ഹോതി സമ്പജ്ജലിതം സജോതിഭൂതം. അഥ ഖോ തേ ജടിലാ അഗ്യാഗാരം പരിവാരേത്വാ ഏവമാഹംസു - ''അഭിരൂപോ വത, ഭോ, മഹാസമണോ നാഗേന വിഹേഠിയതീ''തി. അഥ ഖോ ഭഗവാ തസ്സാ രത്തിയാ അച്ചയേന തസ്സ നാഗസ്സ അനുപഹച്ച ഛവിഞ്ച ചമ്മഞ്ച മംസഞ്ച ന്ഹാരുഞ്ച അട്ഠിഞ്ച അട്ഠിമിഞ്ജഞ്ച തേജസാ തേജം പരിയാദിയിത്വാ പത്തേ പക്ഖിപിത്വാ ഉരുവേലകസ്സപസ്സ ജടിലസ്സ ദസ്സേസി - ''അയം തേ, കസ്സപ, നാഗോ പരിയാദിന്നോ അസ്സ തേജസാ തേജോ''തി. അഥ ഖോ ഉരുവേലകസ്സപസ്സ ജടിലസ്സ ഏതദഹോസി - ''മഹിദ്ധികോ ഖോ മഹാസമണോ മഹാനുഭാവോ, യത്ര ഹി നാമ ചണ്ഡസ്സ നാഗരാജസ്സ ഇദ്ധിമതോ ആസിവിസസ്സ ഘോരവിസസ്സ തേജസാ തേജം പരിയാദിയിസ്സതി, ന ത്വേവ ഖോ അരഹാ യഥാ അഹ''ന്തി.

''നേരഞ്ജരായം ഭഗവാ, ഉരുവേലകസ്സപം ജടിലം അവോച;
സചേ തേ കസ്സപ അഗരു, വിഹരേമു അജ്ജണ്ഹോ
അഗ്ഗിസാലമ്ഹീ''തി.

''ന ഖോ മേ മഹാസമണ ഗരു, ഫാസുകാമോവ തം നിവാരേമി;
ചണ്ഡേത്ഥ നാഗരാജാ, ഇദ്ധിമാ ആസിവിസോ ഘോരവിസോ;
സോ തം മാ വിഹേഠേസീ''തി.

''അപ്പേവ മം ന വിഹേഠേയ്യ, ഇങ്ഘ ത്വം കസ്സപ അനുജാനാഹി
അഗ്യാഗാരന്തി;
ദിന്നന്തി നം വിദിത്വാ, അഭീതോ പാവിസി ഭയമതീതോ.

''ദിസ്വാ ഇസിം പവിട്ഠം, അഹിനാഗോ ദുമ്മനോ പധൂപായി;
സുമനമനസോ അധിമനോ, മനുസ്സനാഗോപി തത്ഥ പധൂപായി.

''മക്ഖഞ്ച അസഹമാനോ, അഹിനാഗോ പാവകോവ പജ്ജലി;
തേജോധാതുസുകുസലോ, മനുസ്സനാഗോപി തത്ഥ പജ്ജലി.

''ഉഭിന്നം സജോതിഭൂതാനം,
അഗ്യാഗാരം ആദിത്തം ഹോതി സമ്പജ്ജലിതം സജോതിഭൂതം;

ഉദിച്ഛരേ ജടിലാ, അഭിരൂപോ വത ഭോ മഹാസമണോ;
നാഗേന വിഹേഠിയതീതി ഭണന്തി.

"അഥ തസ്സാ രത്തിയാ അച്ചയേന, ഹതാ നാഗസ്സ അച്ചിയോ ഹോന്തി;
ഇദ്ധിമതോ പന ഠിതാ, അനേകവണ്ണാ അച്ചിയോ ഹോന്തി.

"നീലാ അഥ ലോഹിതികാ, മഞ്ജിട്ഠാ പീതകാ ഫലികവണ്ണായോ;
അങ്ഗീരസസ്സ കായേ, അനേകവണ്ണാ അച്ചിയോ ഹോന്തി.

"പത്തമ്ഹി ഓദഹിത്വാ, അഹിനാഗം ബ്രാഹ്മണസ്സ ദസ്സേസി;
അയം തേ കസ്സപ നാഗോ, പരിയാദിന്നോ അസ്സ തേജസാ തേജോ"തി.

അഥ ഖോ ഉരുവേലകസ്സപോ ജടിലോ ഭഗവതോ ഇമിനാ ഇദ്ധിപാടിഹാരിയേന അഭിപ്പസന്നോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - "ഇധേവ, മഹാസമണ, വിഹര, അഹം തേ ധുവഭത്തേനാ"തി.

പഠമം പാടിഹാരിയം.

അഥ ഖോ ഭഗവാ ഉരുവേലകസ്സപസ്സ ജടിലസ്സ അസ്സമസ്സ അവിദൂരേ അഞ്ഞതരസ്മിം വനസണ്ഡേ വിഹാസി. അഥ ഖോ ചത്താരോ മഹാരാജാനോ അഭിക്കന്തായ രത്തിയാ അഭിക്കന്തവണ്ണാ കേവലകപ്പം വനസണ്ഡം ഓഭാസേത്വാ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമിംസു; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ ചതുദ്ദിസാ അട്ഠംസു സേയ്യഥാപി മഹന്താ അഗ്ഗിക്ഖന്ധാ. അഥ ഖോ ഉരുവേലകസ്സപോ ജടിലോ തസ്സാ രത്തിയാ അച്ചയേന യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - "കാലോ, മഹാസമണ, നിട്ഠിതം ഭത്തം, തേ നു ഖോ തേ, മഹാസമണ, അഭിക്കന്തായ രത്തിയാ അഭിക്കന്തവണ്ണാ കേവലകപ്പം വനസണ്ഡം ഓഭാസേത്വാ യേന ത്വം തേനുപസങ്കമിംസു; ഉപസങ്കമിത്വാ തം അഭിവാദേത്വാ ചതുദ്ദിസാ അട്ഠംസു സേയ്യഥാപി മഹന്താ അഗ്ഗിക്ഖന്ധാ"തി. ഏതേ ഖോ, കസ്സപ, ചത്താരോ മഹാരാജാനോ യേനാഹം തേനുപസങ്കമിംസു ധമ്മസ്സവനായാതി. അഥ ഖോ ഉരുവേലകസ്സപസ്സ ജടിലസ്സ ഏതദഹോസി - "മഹിദ്ധികോ ഖോ മഹാസമണോ മഹാനുഭാവോ, യത്ര ഹി നാമ ചത്താരോപി മഹാരാജാനോ ഉപസങ്കമിസ്സന്തി ധമ്മസ്സവനായ, ന ത്വേവ ച ഖോ അരഹാ യഥാ അഹ"ന്തി . അഥ ഖോ ഭഗവാ ഉരുവേലകസ്സപസ്സ ജടിലസ്സ ഭത്തം ഭുഞ്ജിത്വാ തസ്മിംയേവ വനസണ്ഡേ വിഹാസി.

ദുതിയം പാടിഹാരിയം.

അഥ ഖോ സക്കോ ദേവാനമിന്ദോ അഭിക്കന്തായ രത്തിയാ അഭിക്കന്തവണ്ണോ കേവലകപ്പം വനസണ്ഡം ഓഭാസേത്വാ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം അട്ഠാസി സേയ്യഥാപി മഹാഅഗ്ഗിക്ഖന്ധോ പുരിമാഹി വണ്ണനിഭാഹി അഭിക്കന്തതരോ ച പണീതതരോ ച. അഥ ഖോ ഉരുവേലകസ്സപോ ജടിലോ തസ്സാ രത്തിയാ അച്ചയേന യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - "കാലോ, മഹാസമണ, നിട്ഠിതം ഭത്തം, കോ നു ഖോ സോ, മഹാസമണ, അഭിക്കന്തായ രത്തിയാ അഭിക്കന്തവണ്ണോ കേവലകപ്പം വനസണ്ഡം

ഓഭാസേത്വാ യേന ത്വം തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ തം അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം അട്ഠാസി സേയ്യഥാപി മഹാഅഗ്ഗിക്ഖന്ധോ പുരിമാഹി വണ്ണനിഭാഹി അഭിക്കന്തതരോ ച പണീതതരോ ചാ''തി. ഏസോ ഖോ, കസ്സപ, സക്കോ ദേവാനമിന്ദോ യേനാഹം തേനുപസങ്കമി ധമ്മസ്സവനായാതി. അഥ ഖോ ഉരുവേലകസ്സപസ്സ ജടിലസ്സ ഏതദഹോസി - ''മഹിദ്ധികോ ഖോ മഹാസമണോ മഹാനുഭാവോ, യത്ര ഹി നാമ സക്കോപി ദേവാനമിന്ദോ ഉപസങ്കമിസ്സതി ധമ്മസ്സവനായ, ന ത്വേവ ച ഖോ അരഹാ യഥാ അഹ''ന്തി . അഥ ഖോ ഭഗവാ ഉരുവേലകസ്സപസ്സ ജടിലസ്സ ഭത്തം ഭുഞ്ജിത്വാ തസ്മിംയേവ വനസണ്ഡേ വിഹാസി.

തതിയം പാടിഹാരിയം.

അഥ ഖോ ബ്രഹ്മാ സഹമ്പതി അഭിക്കന്തായ രത്തിയാ അഭിക്കന്തവണ്ണോ കേവലകപ്പം വനസണ്ഡം ഓഭാസേത്വാ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവന്തം അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം അട്ഠാസി സേയ്യഥാപി മഹാഅഗ്ഗിക്ഖന്ധോ പുരിമാഹി വണ്ണനിഭാഹി അഭിക്കന്തതരോ ച പണീതതരോ ച. അഥ ഖോ ഉരുവേലകസ്സപോ ജടിലോ തസ്സാ രത്തിയാ അച്ചയേന യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ''കാലോ, മഹാസമണ, നിട്ഠിതം ഭത്തം, കോ നു ഖോ സോ, മഹാസമണ, അഭിക്കന്തായ രത്തിയാ അഭിക്കന്തവണ്ണോ കേവലകപ്പം വനസണ്ഡം ഓഭാസേത്വാ യേന ത്വം തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ തം അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം അട്ഠാസി സേയ്യഥാപി മഹാഅഗ്ഗിക്ഖന്ധോ പുരിമാഹി വണ്ണനിഭാഹി അഭിക്കന്തതരോ ച പണീതതരോ ചാ''തി. ഏസോ ഖോ, കസ്സപ, ബ്രഹ്മാ സഹമ്പതി യേനാഹം തേനുപസങ്കമി ധമ്മസ്സവനായാതി. അഥ ഖോ ഉരുവേലകസ്സപസ്സ ജടിലസ്സ ഏതദഹോസി - ''മഹിദ്ധികോ ഖോ മഹാസമണോ മഹാനുഭാവോ, യത്ര ഹി നാമ ബ്രഹ്മാപി സഹമ്പതി ഉപസങ്കമിസ്സതി ധമ്മസ്സവനായ, ന ത്വേവ ച ഖോ അരഹാ യഥാ അഹ''ന്തി. അഥ ഖോ ഭഗവാ ഉരുവേലകസ്സപസ്സ ജടിലസ്സ ഭത്തം ഭുഞ്ജിത്വാ തസ്മിംയേവ വനസണ്ഡേ വിഹാസി.

ചതുത്ഥം പാടിഹാരിയം.

തേന ഖോ പന സമയേന ഉരുവേലകസ്സപസ്സ ജടിലസ്സ മഹായഞ്ഞോ പച്ചുപട്ഠിതോ ഹോതി, കേവലകപ്പാ ച അങ്ഗമഗധാ പഹൂതം ഖാദനീയം ഭോജനീയം ആദായ അഭിക്കമിതുകാമാ ഹോന്തി. അഥ ഖോ ഉരുവേലകസ്സപസ്സ ജടിലസ്സ ഏതദഹോസി - ''ഏതരഹി ഖോ മേ മഹായഞ്ഞോ പച്ചുപട്ഠിതോ, കേവലകപ്പാ ച അങ്ഗമഗധാ പഹൂതം ഖാദനീയം ഭോജനീയം ആദായ അഭിക്കമിസ്സന്തി, സചേ മഹാസമണോ മഹാജനകായേ ഇദ്ധിപാടിഹാരിയം കരിസ്സതി, മഹാസമണസ്സ ലാഭസക്കാരോ അഭിവഡ്ഢിസ്സതി, മമ ലാഭസക്കാരോ പരിഹായിസ്സതി, അഹോ നൂന മഹാസമണോ സ്വാതനായ നാഗച്ഛേയ്യാ''തി. അഥ ഖോ ഭഗവാ ഉരുവേലകസ്സപസ്സ ജടിലസ്സ ചേതസാ ചേതോപരിവിതക്കമഞ്ഞായ ഉത്തരകുരും ഗന്ത്വാ തതോ പിണ്ഡപാതം ആഹരിത്വാ അനോതത്തദഹേ പരിഭുഞ്ജിത്വാ തത്ഥേവ ദിവാവിഹാരം അകാസി. അഥ ഖോ ഉരുവേലകസ്സപോ ജടിലോ തസ്സാ രത്തിയാ അച്ചയേന യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ''കാലോ, മഹാസമണ, നിട്ഠിതം ഭത്തം, കിം നു ഖോ, മഹാസമണ, ഹിയ്യോ നാഗമാസി, അപിച

മയം തം സരാമ, ‘കിം നു ഖോ മഹാസമണോ നാഗച്ഛതീ’തി, ഖാദനീയസ്സ ച ഭോജനീയസ്സ ച തേ പടിവീസോ ഠപിതോ”തി. നനു തേ, കസ്സപ, ഏതദഹോസി - “ഏതരഹി ഖോ മേ മഹായഞ്ഞോ പച്ചുപട്ഠിതോ കേവലകപ്പാ ച അങ്ഗമഗധാ പഹൂതം ഖാദനീയം ഭോജനീയം ആദായ അഭിക്കമിസ്സന്തി, സചേ മഹാസമണോ മഹാജനകായേ ഇദ്ധിപാടിഹാരിയം കരിസ്സതി, മഹാസമണസ്സ ലാഭസക്കാരോ അഭിവഡ്ഢിസ്സതി, മമ ലാഭസക്കാരോ പരിഹായിസ്സതി, അഹോ നൂന മഹാസമണോ സ്വാതനായ നാഗച്ഛേയ്യാ”തി, സോ ഖോ അഹം, കസ്സപ, തവ ചേതസാ ചേതോപരിവിതക്കമഞ്ഞായ ഉത്തരകുരും ഗന്ത്വാ തതോ പിണ്ഡപാതം ആഹരിത്വാ അനോതത്തദഹേ പരിഭുഞ്ജിത്വാ തത്ഥേവ ദിവാവിഹാരം അകാസിന്തി. അഥ ഖോ ഉരുവേലകസ്സപസ്സ ജടിലസ്സ ഏതദഹോസി - “മഹിദ്ധികോ ഖോ മഹാസമണോ മഹാനുഭാവോ, യത്ര ഹി നാമ ചേതസാപി ചിത്തം പജാനിസ്സതി, ന ത്വേവ ച ഖോ അരഹാ യഥാ അഹ”ന്തി. അഥ ഖോ ഭഗവാ ഉരുവേലകസ്സപസ്സ ജടിലസ്സ ഭത്തം ഭുഞ്ജിത്വാ തസ്മിംയേവ വനസണ്ഡേ വിഹാസി.

പഞ്ചമം പാടിഹാരിയം.

തേന ഖോ പന സമയേന ഭഗവതോ പംസുകൂലം ഉപ്പന്നം ഹോതി. അഥ ഖോ ഭഗവതോ ഏതദഹോസി - “കഥം നു ഖോ അഹം പംസുകൂലം ധോവേയ്യ”ന്തി? അഥ ഖോ സക്കോ ദേവാനമിന്ദോ ഭഗവതോ ചേതസാ ചേതോപരിവിതക്കമഞ്ഞായ പാണിനാ പോക്ഖരണിം ഖണിത്വാ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - “ഇധ, ഭന്തേ ഭഗവാ, പംസുകൂലം ധോവതൂ”തി. അഥ ഖോ ഭഗവതോ ഏതദഹോസി - “കിമ്ഹി നു ഖോ അഹം പംസുകൂലം പരിമദ്ദേയ്യ”ന്തി? അഥ ഖോ സക്കോ ദേവാനമിന്ദോ ഭഗവതോ ചേതസാ ചേതോപരിവിതക്കമഞ്ഞായ മഹതിം സിലം ഉപനിക്ഖിപി - “ഇധ, ഭന്തേ ഭഗവാ, പംസുകൂലം പരിമദ്ദതൂ”തി. അഥ ഖോ ഭഗവതോ ഏതദഹോസി - “കിമ്ഹി നു ഖോ അഹം ആലമ്ബിത്വാ ഉത്തരേയ്യ”ന്തി? അഥ ഖോ കകുധേ അധിവത്ഥാ ദേവതാ ഭഗവതോ ചേതസാ ചേതോപരിവിതക്കമഞ്ഞായ സാഖം ഓനാമേസി - “ഇധ, ഭന്തേ ഭഗവാ, ആലമ്ബിത്വാ ഉത്തരതൂ”തി. അഥ ഖോ ഭഗവതോ ഏതദഹോസി - “കിമ്ഹി നു ഖോ അഹം പംസുകൂലം വിസ്സജ്ജേയ്യ”ന്തി? അഥ ഖോ സക്കോ ദേവാനമിന്ദോ ഭഗവതോ ചേതസാ ചേതോപരിവിതക്കമഞ്ഞായ മഹതിം സിലം ഉപനിക്ഖിപി - “ഇധ, ഭന്തേ ഭഗവാ, പംസുകൂലം വിസ്സജ്ജേതൂ”തി. അഥ ഖോ ഉരുവേലകസ്സപോ ജടിലോ തസ്സാ രത്തിയാ അച്ചയേന യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - “കാലോ, മഹാസമണ, നിട്ഠിതം ഭത്തം, കിം നു ഖോ, മഹാസമണ, നായം പുബ്ബേ ഇധ പോക്ഖരണീ സായം ഇധ പോക്ഖരണീ, നയിമാ സിലാ പുബ്ബേ ഉപനിക്ഖിത്താ, കേനിമാ സിലാ ഉപനിക്ഖിത്താ, നയിമസ്സ കകുധസ്സ പുബ്ബേ സാഖാ ഓനതാ, സായം സാഖാ ഓനതാ”തി? ഇധ മേ, കസ്സപ, പംസുകൂലം ഉപ്പന്നം അഹോസി, തസ്സ മയ്ഹം, കസ്സപ, ഏതദഹോസി - “കഥം നു ഖോ അഹം പംസുകൂലം ധോവേയ്യ”ന്തി? അഥ ഖോ, കസ്സപ, സക്കോ ദേവാനമിന്ദോ മമ ചേതസാ ചേതോപരിവിതക്കമഞ്ഞായ പാണിനാ പോക്ഖരണിം ഖണിത്വാ മം ഏതദവോച - “ഇധ, ഭന്തേ ഭഗവാ, പംസുകൂലം ധോവതൂ”തി. സായം, കസ്സപ, അമനുസ്സേന പാണിനാ ഖണിതാ പോക്ഖരണീ. തസ്സ മയ്ഹം, കസ്സപ, ഏതദഹോസി - “കിമ്ഹി നു ഖോ അഹം പംസുകൂലം പരിമദ്ദേയ്യ”ന്തി? അഥ

ഖോ, കസ്സപ, സക്കോ ദേവാനമിന്ദോ മമ ചേതസാ ചേതോപരിവിതക്കമഞ്ഞായ മഹതിം സിലം ഉപനിക്ഖിപി - "ഇധ, ഭന്തേ ഭഗവാ, പംസുകൂലം പരിമദ്ദതൂ"തി? സായം, കസ്സപ, അമനുസ്സേന ഉപനിക്ഖിത്താ സിലാ. തസ്സ മയ്ഹം, കസ്സപ, ഏതദഹോസി - "കിമ്ഹി നു ഖോ അഹം ആലമ്ബിത്വാ ഉത്തരേയ്യ"ന്തി? അഥ ഖോ, കസ്സപ, കകുധേ അധിവത്ഥാ ദേവതാ മമ ചേതസാ ചേതോപരിവിതക്കമഞ്ഞായ സാഖം ഓനാമേസി - "ഇധ, ഭന്തേ ഭഗവാ, ആലമ്ബിത്വാ ഉത്തരതൂ"തി? സ്വായം ആഹരഹത്ഥോ കകുധോ. തസ്സ മയ്ഹം, കസ്സപ, ഏതദഹോസി - "കിമ്ഹി നു ഖോ അഹം പംസുകൂലം വിസ്സജ്ജേയ്യ"ന്തി? അഥ ഖോ, കസ്സപ, സക്കോ ദേവാനമിന്ദോ മമ ചേതസാ ചേതോപരിവിതക്കമഞ്ഞായ മഹതിം സിലം ഉപനിക്ഖിപി - "ഇധ, ഭന്തേ ഭഗവാ, പംസുകൂലം വിസ്സജ്ജേതൂ"തി? സായം, കസ്സപ, അമനുസ്സേന ഉപനിക്ഖിത്താ സിലാതി. അഥ ഖോ ഉരുവേലകസ്സപസ്സ ഏതദഹോസി - "മഹിദ്ധികോ മഹാസമണോ മഹാനുഭാവോ , യത്ര ഹി നാമ സക്കോപി ദേവാനമിന്ദോ വേയ്യാവച്ചം കരിസ്സതി, ന ത്വേവ ച ഖോ അരഹാ യഥാ അഹ"ന്തി. അഥ ഖോ ഭഗവാ ഉരുവേലകസ്സപസ്സ ജടിലസ്സ ഭത്തം ഭുഞ്ജിത്വാ തസ്മിംയേവ വനസണ്ഡേ വിഹാസി.

അഥ ഖോ ഉരുവേലകസ്സപോ ജടിലോ തസ്സാ രത്തിയാ അച്ചയേന യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവതോ കാലം ആരോചേസി - "കാലോ, മഹാസമണ, നിട്ഠിതം ഭത്ത"ന്തി. "ഗച്ഛ ത്വം, കസ്സപ, ആയാമഹ"ന്തി ഉരുവേലകസ്സപം ജടിലം ഉയ്യോജേത്വാ യായ ജമ്ബുയാ ജമ്ബുദീപോ പഞ്ഞായതി, തതോ ഫലം ഗഹേത്വാ പഠമതരം ആഗന്ത്വാ അഗ്യാഗാരേ നിസീദി. അദ്ദസാ ഖോ ഉരുവേലകസ്സപോ ജടിലോ ഭഗവന്തം അഗ്യാഗാരേ നിസിന്നം, ദിസ്വാന ഭഗവന്തം ഏതദവോച - "കതമേന ത്വം, മഹാസമണ, മഗ്ഗേന ആഗതോ, അഹം തയാ പഠമതരം പക്കന്തോ, സോ ത്വം പഠമതരം ആഗന്ത്വാ അഗ്യാഗാരേ നിസിന്നോ"തി? "ഇധാഹം, കസ്സപ, തം ഉയ്യോജേത്വാ യായ ജമ്ബുയാ ജമ്ബുദീപോ പഞ്ഞായതി, തതോ ഫലം ഗഹേത്വാ പഠമതരം ആഗന്ത്വാ അഗ്യാഗാരേ നിസിന്നോ. ഇദം ഖോ, കസ്സപ, ജമ്ബുഫലം വണ്ണസമ്പന്നം ഗന്ധസമ്പന്നം രസസമ്പന്നം, സചേ ആകങ്ഖസി പരിഭുഞ്ജാ"തി. "അലം, മഹാസമണ, ത്വംയേവ തം അരഹസി, ത്വംയേവ തം പരിഭുഞ്ജാ"തി. അഥ ഖോ ഉരുവേലകസ്സപസ്സ ജടിലസ്സ ഏതദഹോസി - "മഹിദ്ധികോ ഖോ മഹാസമണോ മഹാനുഭാവോ, യത്ര ഹി നാമ മം പഠമതരം ഉയ്യോജേത്വാ യായ ജമ്ബുയാ ജമ്ബുദീപോ പഞ്ഞായതി, തതോ ഫലം ഗഹേത്വാ പഠമതരം ആഗന്ത്വാ അഗ്യാഗാരേ നിസീദിസ്സതി, ന ത്വേവ ച ഖോ അരഹാ യഥാ അഹ"ന്തി. അഥ ഖോ ഭഗവാ ഉരുവേലകസ്സപസ്സ ജടിലസ്സ ഭത്തം ഭുഞ്ജിത്വാ തസ്മിംയേവ വനസണ്ഡേ വിഹാസി.

അഥ ഖോ ഉരുവേലകസ്സപോ ജടിലോ തസ്സാ രത്തിയാ അച്ചയേന യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവതോ കാലം ആരോചേസി - "കാലോ, മഹാസമണ, നിട്ഠിതം ഭത്ത"ന്തി. "ഗച്ഛ ത്വം, കസ്സപ, ആയാമഹ"ന്തി ഉരുവേലകസ്സപം ജടിലം ഉയ്യോജേത്വാ യായ ജമ്ബുയാ ജമ്ബുദീപോ പഞ്ഞായതി, തസ്സാ അവിദൂരേ അമ്ബോ...പേ॰... തസ്സാ അവിദൂരേ ആമലകീ... പേ॰... തസ്സാ അവിദൂരേ ഹരീതകീ...പേ॰... താവതിംസം ഗന്ത്വാ പാരിച്ഛത്തകപുപ്ഫം ഗഹേത്വാ പഠമതരം ആഗന്ത്വാ അഗ്യാഗാരേ നിസീദി. അദ്ദസാ ഖോ ഉരുവേലകസ്സപോ ജടിലോ ഭഗവന്തം അഗ്യാഗാരേ നിസിന്നം,

ദിസ്വാന ഭഗവന്തം ഏതദവോച - "കതമേന ത്വം, മഹാസമണ, മഗ്ഗേന ആഗതോ, അഹം തയാ പഠമതരം പക്കന്തോ, സോ ത്വം പഠമതരം ആഗന്ത്വാ അഗ്യാഗാരേ നിസിന്നോ"തി? "ഇധാഹം, കസ്സപ, തം ഉയ്യോജേത്വാ താവതിംസം ഗന്ത്വാ പാരിച്ഛത്തകപുപ്ഫം ഗഹേത്വാ പഠമതരം ആഗന്ത്വാ അഗ്യാഗാരേ നിസിന്നോ. ഇദം ഖോ, കസ്സപ, പാരിച്ഛത്തകപുപ്ഫം വണ്ണസമ്പന്നം ഗന്ധസമ്പന്നം, സചേ ആകങ്ഖസി ഗണ്ഹാ"തി . "അലം, മഹാസമണ, ത്വംയേവ തം അരഹസി, ത്വംയേവ തം ഗണ്ഹാ"തി. അഥ ഖോ ഉരുവേലകസ്സപസ്സ ജടിലസ്സ ഏതദഹോസി - "മഹിദ്ധികോ ഖോ മഹാസമണോ മഹാനുഭാവോ, യത്ര ഹി നാമ മം പഠമതരം ഉയ്യോജേത്വാ താവതിംസം ഗന്ത്വാ പാരിച്ഛത്തകപുപ്ഫം ഗഹേത്വാ പഠമതരം ആഗന്ത്വാ അഗ്യാഗാരേ നിസീദിസ്സതി, ന ത്വേവ ച ഖോ അരഹാ യഥാ അഹ"ന്തി.

തേന ഖോ പന സമയേന തേ ജടിലാ അഗ്ഗിം പരിചരിതുകാമാ ന സക്കോന്തി കട്ഠാനി ഫാലേതും. അഥ ഖോ തേസം ജടിലാനം ഏതദഹോസി - "നിസ്സംസയം ഖോ മഹാസമണസ്സ ഇദ്ധാനുഭാവോ യഥാ മയം ന സക്കോമ കട്ഠാനി ഫാലേതു"ന്തി. അഥ ഖോ ഭഗവാ ഉരുവേലകസ്സപം ജടിലം ഏതദവോച - "ഫാലിയന്തു, കസ്സപ, കട്ഠാനീ"തി. "ഫാലിയന്തു, മഹാസമണാ"തി. സകിദേവ പഞ്ച കട്ഠസതാനി ഫാലിയിംസു. അഥ ഖോ ഉരുവേലകസ്സപസ്സ ജടിലസ്സ ഏതദഹോസി - "മഹിദ്ധികോ ഖോ മഹാസമണോ മഹാനുഭാവോ, യത്ര ഹി നാമ കട്ഠാനിപി ഫാലിയിസ്സന്തി, ന ത്വേവ ച ഖോ അരഹാ യഥാ അഹ"ന്തി.

തേന ഖോ പന സമയേന തേ ജടിലാ അഗ്ഗിം പരിചരിതുകാമാ ന സക്കോന്തി അഗ്ഗിം ഉജ്ജലേതും. അഥ ഖോ തേസം ജടിലാനം ഏതദഹോസി - "നിസ്സംസയം ഖോ മഹാസമണസ്സ ഇദ്ധാനുഭാവോ യഥാ മയം ന സക്കോമ അഗ്ഗിം ഉജ്ജലേതു"ന്തി. അഥ ഖോ ഭഗവാ ഉരുവേലകസ്സപം ജടിലം ഏതദവോച - "ഉജ്ജലിയന്തു, കസ്സപ, അഗ്ഗീ"തി. "ഉജ്ജലിയന്തു, മഹാസമണാ"തി. സകിദേവ പഞ്ച അഗ്ഗിസതാനി ഉജ്ജലിയിംസു. അഥ ഖോ ഉരുവേലകസ്സപസ്സ ജടിലസ്സ ഏതദഹോസി - "മഹിദ്ധികോ ഖോ മഹാസമണോ മഹാനുഭാവോ, യത്ര ഹി നാമ അഗ്ഗീപി ഉജ്ജലിയിസ്സന്തി, ന ത്വേവ ച ഖോ അരഹാ യഥാ അഹ"ന്തി.

തേന ഖോ പന സമയേന തേ ജടിലാ അഗ്ഗിം പരിചരിത്വാ ന സക്കോന്തി അഗ്ഗിം വിജ്ഝാപേതും. അഥ ഖോ തേസം ജടിലാനം ഏതദഹോസി - "നിസ്സംസയം ഖോ മഹാസമണസ്സ ഇദ്ധാനുഭാവോ യഥാ മയം ന സക്കോമ അഗ്ഗിം വിജ്ഝാപേതു"ന്തി. അഥ ഖോ ഭഗവാ ഉരുവേലകസ്സപം ജടിലം ഏതദവോച - "വിജ്ഝായന്തു, കസ്സപ, അഗ്ഗീ"തി. "വിജ്ഝായന്തു, മഹാസമണാ"തി. സകിദേവ പഞ്ച അഗ്ഗിസതാനി വിജ്ഝായിംസു. അഥ ഖോ ഉരുവേലകസ്സപസ്സ ജടിലസ്സ ഏതദഹോസി - "മഹിദ്ധികോ ഖോ മഹാസമണോ മഹാനുഭാവോ, യത്ര ഹി നാമ അഗ്ഗീപി വിജ്ഝായിസ്സന്തി, ന ത്വേവ ച ഖോ അരഹാ യഥാ അഹ"ന്തി.

തേന ഖോ പന സമയേന തേ ജടിലാ സീതാസു ഹേമന്തികാസു രത്തീസു അന്തരട്ഠകാസു ഹിമപാതസമയേ നജ്ജാ നേരഞ്ജരായ ഉമ്മുജ്ജന്തിപി നിമുജ്ജന്തിപി ഉമ്മുജ്ജനനിമുജ്ജനമ്പി കരോന്തി. അഥ ഖോ ഭഗവാ പഞ്ചമത്താനി മന്ദാമുഖിസതാനി അഭിനിമ്മിനി യത്ഥ തേ ജടിലാ ഉത്തരിത്വാ വിസിബ്ബേസും. അഥ ഖോ തേസം ജടിലാനം ഏതദഹോസി - "നിസ്സംസയം ഖോ

മഹാസമണസ്സ ഇദ്ധാനുഭാവോ യഥയിമാ മന്ദാമുഖിയോ നിമ്മിതാ''തി. അഥ ഖോ ഉരുവേലകസ്സപസ്സ ജടിലസ്സ ഏതദഹോസി - ''മഹിദ്ധികോ ഖോ മഹാസമണോ മഹാനുഭാവോ, യത്ര ഹി നാമ താവ ബഹൂ മന്ദാമുഖിയോപി അഭിനിമ്മിനിസ്സതി, ന ത്വേവ ച ഖോ അരഹാ യഥാ അഹ''ന്തി.

തേന ഖോ പന സമയേന മഹാ അകാലമേഘോ പാവസ്സി, മഹാ ഉദകവാഹകോ സഞ്ജായി, യസ്മിം പദേസേ ഭഗവാ വിഹരതി സോ പദേസോ ഉദകേന ന ഓത്ഥടോ ഹോതി. അഥ ഖോ ഭഗവതോ ഏതദഹോസി - ''യംനൂനാഹം സമന്താ ഉദകം ഉസ്സാരേത്വാ മജ്ഝേ രേണുഹതായ ഭൂമിയാ ചങ്കമേയ്യ''ന്തി. അഥ ഖോ ഭഗവാ സമന്താ ഉദകം ഉസ്സാരേത്വാ മജ്ഝേ രേണുഹതായ ഭൂമിയാ ചങ്കമി. അഥ ഖോ ഉരുവേലകസ്സപോ ജടിലോ ''മാഹേവ ഖോ മഹാസമണോ ഉദകേന വൂള്ഹോ അഹോസീ''തി നാവായ സമ്ബഹുലേഹി ജടിലേഹി സദ്ധിം യസ്മിം പദേസേ ഭഗവാ വിഹരതി, തം പദേസം അഗമാസി. അദ്ദസാ ഖോ ഉരുവേലകസ്സപോ ജടിലോ ഭഗവന്തം സമന്താ ഉദകം ഉസ്സാരേത്വാ മജ്ഝേ രേണുഹതായ ഭൂമിയാ ചങ്കമന്തം, ദിസ്വാന ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ''ഇദം നു ത്വം, മഹാസമണാ''തി. ''അയമഹമസ്മി, കസ്സപാ''തി ഭഗവാ വേഹാസം അബ്ഭുഗ്ഗന്ത്വാ നാവായ പച്ചുട്ഠാസി. അഥ ഖോ ഉരുവേലകസ്സപസ്സ ജടിലസ്സ ഏതദഹോസി - ''മഹിദ്ധികോ ഖോ മഹാസമണോ മഹാനുഭാവോ , യത്ര ഹി നാമ ഉദകമ്പി ന പവാഹിസ്സതി, ന ത്വേവ ച ഖോ അരഹാ യഥാ അഹ''ന്തി.

അഥ ഖോ ഭഗവതോ ഏതദഹോസി - ''ചിരമ്പി ഖോ ഇമസ്സ മോഘപുരിസസ്സ ഏവം ഭവിസ്സതി 'മഹിദ്ധികോ ഖോ മഹാസമണോ മഹാനുഭാവോ, ന ത്വേവ ച ഖോ അരഹാ യഥാ അഹ'ന്തി, യംനൂനാഹം ഇമം ജടിലം സംവേജേയ്യ''ന്തി. അഥ ഖോ ഭഗവാ ഉരുവേലകസ്സപം ജടിലം ഏതദവോച - ''നേവ ച ഖോ ത്വം, കസ്സപ, അരഹാ, നാപി അരഹത്തമഗ്ഗസമാപന്നോ, സാപി തേ പടിപദാ നത്ഥി, യായ ത്വം അരഹാ വാ അസ്സസി അരഹത്തമഗ്ഗം വാ സമാപന്നോ''തി. അഥ ഖോ ഉരുവേലകസ്സപോ ജടിലോ ഭഗവതോ പാദേസു സിരസാ നിപതിത്വാ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ''ലഭേയ്യാഹം, ഭന്തേ, ഭഗവതോ സന്തികേ പബ്ബജ്ജം, ലഭേയ്യം ഉപസമ്പദ''ന്തി. ''ത്വം ഖോസി, കസ്സപ, പഞ്ചന്നം ജടിലസതാനം നായകോ വിനായകോ അഗ്ഗോ പമുഖോ പാമോക്ഖോ, തേപി താവ അപലോകേഹി, യഥാ തേ മഞ്ഞിസ്സന്തി, തഥാ തേ കരിസ്സന്തീ''തി. അഥ ഖോ ഉരുവേലകസ്സപോ ജടിലോ യേന തേ ജടിലാ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ തേ ജടിലേ ഏതദവോച - ''ഇച്ഛാമഹം, ഭോ, മഹാസമണേ ബ്രഹ്മചരിയം ചരിതും, യഥാ ഭവന്തോ മഞ്ഞന്തി തഥാ കരോന്തൂ''തി. ''ചിരപടികാ മയം, ഭോ, മഹാസമണേ അഭിപ്പസന്നാ, സചേ ഭവം മഹാസമണേ ബ്രഹ്മചരിയം ചരിസ്സതി, സബ്ബേവ മയം മഹാസമണേ ബ്രഹ്മചരിയം ചരിസ്സാമാ''തി. അഥ ഖോ തേ ജടിലാ കേസമിസ്സം ജടാമിസ്സം ഖാരികാജമിസ്സം അഗ്ഗിഹുതമിസ്സം ഉദകേ പവാഹേത്വാ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമിംസു; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവതോ പാദേസു സിരസാ നിപതിത്വാ ഭഗവന്തം ഏതദവോചും - ''ലഭേയ്യാമ മയം, ഭന്തേ, ഭഗവതോ സന്തികേ പബ്ബജ്ജം, ലഭേയ്യാമ ഉപസമ്പദ''ന്തി. ''ഏഥ, ഭിക്ഖവോ''തി ഭഗവാ അവോച - ''സ്വാക്ഖാതോ ധമ്മോ, ചരഥ ബ്രഹ്മചരിയം സമ്മാ ദുക്ഖസ്സ അന്തകിരിയായാ''തി. സാവ തേസം ആയസ്മന്താനം ഉപസമ്പദാ അഹോസി.

അദ്ദസാ ഖോ നദീകസ്സപോ ജടിലോ കേസമിസ്സം ജടാമിസ്സം ഖാരികാജമിസ്സം അഗ്ഗിഹുതമിസ്സം ഉദകേ വുയ്ഹമാനേ, ദിസ്വാനസ്സ ഏതദഹോസി - "മാഹേവ മേ ഭാതുനോ ഉപസഗ്ഗോ അഹോസീ"തി, ജടിലേ പാഹേസി - "ഗച്ഛഥ മേ ഭാതരം ജാനാഥാ"തി, സാമഞ്ച തീഹി ജടിലസതേഹി സദ്ധിം യേനായസ്മാ ഉരുവേലകസ്സപോ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ആയസ്മന്തം ഉരുവേലകസ്സപം ഏതദവോച - "ഇദം നു ഖോ, കസ്സപ, സേയ്യോ"തി? "ആമാവുസോ, ഇദം സേയ്യോ"തി. അഥ ഖോ തേ ജടിലാ കേസമിസ്സം ജടാമിസ്സം ഖാരികാജമിസ്സം അഗ്ഗിഹുതമിസ്സം ഉദകേ പവാഹേത്വാ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമിംസു; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവതോ പാദേസു സിരസാ നിപതിത്വാ ഭഗവന്തം ഏതദവോചും - "ലഭേയ്യാമ മയം, ഭന്തേ, ഭഗവതോ സന്തികേ പബ്ബജ്ജം, ലഭേയ്യാമ ഉപസമ്പദ"ന്തി. "ഏഥ, ഭിക്ഖവോ"തി ഭഗവാ അവോച - "സ്വാക്ഖാതോ ധമ്മോ, ചരഥ ബ്രഹ്മചരിയം സമ്മാ ദുക്ഖസ്സ അന്തകിരിയായാ"തി. സാവ തേസം ആയസ്മന്താനം ഉപസമ്പദാ അഹോസി.

അദ്ദസാ ഖോ ഗയാകസ്സപോ ജടിലോ കേസമിസ്സം ജടാമിസ്സം ഖാരികാജമിസ്സം അഗ്ഗിഹുതമിസ്സം ഉദകേ വുയ്ഹമാനേ, ദിസ്വാനസ്സ ഏതദഹോസി - "മാഹേവ മേ ഭാതൂനം ഉപസഗ്ഗോ അഹോസീ"തി, ജടിലേ പാഹേസി - "ഗച്ഛഥ മേ ഭാതരോ ജാനാഥാ"തി, സാമഞ്ച ദ്വീഹി ജടിലസതേഹി സദ്ധിം യേനായസ്മാ ഉരുവേലകസ്സപോ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ആയസ്മന്തം ഉരുവേലകസ്സപം ഏതദവോച - "ഇദം നു ഖോ, കസ്സപ, സേയ്യോ"തി? "ആമാവുസോ, ഇദം സേയ്യോ"തി. അഥ ഖോ തേ ജടിലാ കേസമിസ്സം ജടാമിസ്സം ഖാരികാജമിസ്സം അഗ്ഗിഹുതമിസ്സം ഉദകേ പവാഹേത്വാ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമിംസു; ഉപസങ്കമിത്വാ ഭഗവതോ പാദേസു സിരസാ നിപതിത്വാ ഭഗവന്തം ഏതദവോചും - "ലഭേയ്യാമ മയം, ഭന്തേ, ഭഗവതോ സന്തികേ പബ്ബജ്ജം, ലഭേയ്യാമ ഉപസമ്പദ"ന്തി. "ഏഥ, ഭിക്ഖവോ"തി, ഭഗവാ അവോച - "സ്വാക്ഖാതോ ധമ്മോ, ചരഥ ബ്രഹ്മചരിയം സമ്മാ ദുക്ഖസ്സ അന്തകിരിയായാ"തി. സാവ തേസം ആയസ്മന്താനം ഉപസമ്പദാ അഹോസി.

"ഭഗവതോ അധിട്ഠാനേന പഞ്ച കട്ഠസതാനി ന ഫാലിയിംസു, ഫാലിയിംസു, അഗ്ഗീ ന ഉജ്ജലിയിംസു, ഉജ്ജലിയിംസു, ന വിജ്ഝായിംസു, വിജ്ഝായിംസു, പഞ്ച മന്ദാമുഖിസതാനി അഭിനിമ്മിനി, ഏതേന നയേന അഡ്ഢുഡ്ഢപാടിഹാരിയസഹസ്സാനി ഹോന്തി.

"അഥ ഖോ ഭഗവാ ഉരുവേലായം യഥാഭിരന്തം വിഹരിത്വാ യേന ഗയാസീസം തേന ചാരികം പക്കാമി മഹതാ ഭിക്ഖുസങ്ഘേന സദ്ധിം സഹസ്സേന സബ്ബേഹേവ പുരാണജടിലേഹി. തത്ര സുദം ഭഗവാ ഗയായം വിഹരതി ഗയാസീസേ സദ്ധിം ഭിക്ഖുസഹസ്സേന. തത്ര ഖോ ഭഗവാ ഭിക്ഖൂ ആമന്തേസി (സം॰ നി॰ ൪.൨൮) - 'സബ്ബം, ഭിക്ഖവേ, ആദിത്തം, കിഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, സബ്ബം ആദിത്തം, ചക്ഖു, ഭിക്ഖവേ, ആദിത്തം, രൂപാ ആദിത്താ, ചക്ഖുവിഞ്ഞാണം ആദിത്തം, ചക്ഖുസമ്ഫസ്സോ ആദിത്തോ, യമിദം ചക്ഖുസമ്ഫസ്സപച്ചയാ ഉപ്പജ്ജതി വേദയിതം സുഖം വാ ദുക്ഖം വാ അദുക്ഖമസുഖം വാ തമ്പി ആദിത്തം. കേന ആദിത്തം, രാഗഗ്ഗിനാ ദോസഗ്ഗിനാ മോഹഗ്ഗിനാ ആദിത്തം, ജാതിയാ ജരായ മരണേന സോകേഹി പരിദേവേഹി ദുക്ഖേഹി ദോമനസ്സേഹി ഉപായാസേഹി ആദിത്തന്തി വദാമി? സോതം ആദിത്തം, സദ്ദാ ആദിത്താ...പേ॰... ഘാനം

ആദിത്തം, ഗന്ധാ ആദിത്താ...പേ॰... ജിവ്ഹാ ആദിത്താ, രസാ ആദിത്താ... പേ॰... കായോ ആദിത്തോ, ഫോട്ഠബ്ബാ ആദിത്താ...പേ॰... മനോ ആദിത്തോ, ധമ്മാ ആദിത്താ, മനോവിഞ്ഞാണം ആദിത്തം, മനോസമ്ഫസ്സോ ആദിത്തോ, യമിദം മനോസമ്ഫസ്സപച്ചയാ ഉപ്പജ്ജതി വേദയിതം സുഖം വാ ദുക്ഖം വാ അദുക്ഖമസുഖം വാ തമ്പി ആദിത്തം. കേന ആദിത്തം, രാഗഗ്ഗിനാ ദോസഗ്ഗിനാ മോഹഗ്ഗിനാ ആദിത്തം, ജാതിയാ ജരായ മരണേന സോകേഹി പരിദേവേഹി ദുക്ഖേഹി ദോമനസ്സേഹി ഉപായാസേഹി ആദിത്ത'''ന്തി വദാമി.

''ഏവം പസ്സം, ഭിക്ഖവേ, സുതവാ അരിയസാവകോ ചക്ഖുസ്മിമ്പി നിബ്ബിന്ദതി, രൂപേസുപി നിബ്ബിന്ദതി, ചക്ഖുവിഞ്ഞാണേപി നിബ്ബിന്ദതി, ചക്ഖുസമ്ഫസ്സേപി നിബ്ബിന്ദതി, യമിദം ചക്ഖുസമ്ഫസ്സപച്ചയാ ഉപ്പജ്ജതി വേദയിതം സുഖം വാ ദുക്ഖം വാ അദുക്ഖമസുഖം വാ തസ്മിമ്പി നിബ്ബിന്ദതി. സോതസ്മിമ്പി നിബ്ബിന്ദതി, സദ്ദേസുപി നിബ്ബിന്ദതി...പേ॰... ഘാനസ്മിമ്പി നിബ്ബിന്ദതി, ഗന്ധേസുപി നിബ്ബിന്ദതി...പേ॰... ജിവ്ഹായപി നിബ്ബിന്ദതി, രസേസുപി നിബ്ബിന്ദതി...പേ॰... കായസ്മിമ്പി നിബ്ബിന്ദതി, ഫോട്ഠബ്ബേസുപി നിബ്ബിന്ദതി...പേ॰... മനസ്മിമ്പി നിബ്ബിന്ദതി, ധമ്മേസുപി നിബ്ബിന്ദതി, മനോവിഞ്ഞാണേപി നിബ്ബിന്ദതി, മനോസമ്ഫസ്സേപി നിബ്ബിന്ദതി, യമിദം മനോസമ്ഫസ്സപച്ചയാ ഉപ്പജ്ജതി വേദയിതം സുഖം വാ ദുക്ഖം വാ അദുക്ഖമസുഖം വാ തസ്മിമ്പി നിബ്ബിന്ദതി. നിബ്ബിന്ദം വിരജ്ജതി , വിരാഗാ വിമുച്ചതി, വിമുത്തസ്മിം വിമുത്തമിതി ഞാണം ഹോതി, 'ഖീണാ ജാതി, വുസിതം ബ്രഹ്മചരിയം, കതം കരണീയം, നാപരം ഇത്ഥത്തായാ'തി പജാനാതീ''തി.

ഇമസ്മിഞ്ച പന വേയ്യാകരണസ്മിം ഭഞ്ഞമാനേ തസ്സ ഭിക്ഖുസഹസ്സസ്സ അനുപാദായ ആസവേഹി ചിത്താനി വിമുച്ചിംസു.

൨൯. ഏവം ആദിത്തപരിയായദേസനം സുത്വാ സഹ പടിസമ്ഭിദാഹി അരഹത്തം സമ്പത്തോ നദീകസ്സപോ ഥേരോ സോമനസ്സജാതോ അത്തനോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **അഗ്ഗഫല**ന്തി ഉത്തമഫലം, അത്തനാ രോപിതഅമ്ബരുക്ഖസ്സ ആദിമ്ഹി ഗഹിതഫലം വാ. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

നദീകസ്സപത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൩. ഗയാകസ്സപത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

തതിയാപദാനേ **അജിനചമ്മവത്ഥോഹ**ന്തിആദികം ആയസ്മതോ ഗയാകസ്സപത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയം കുസലം ഉപചിനന്തോ ഇതോ ഏകതിംസകപ്പേ സിഖിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ നിസ്സരണജ്ഝാസയതായ ഘരാവാസം പഹായ താപസപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ അരഞ്ഞായതനേ അസ്സമം മാപേത്വാ വനമൂലഫലാഹാരോ വസതി. തേന ച സമയേന ഭഗവാ ഏകോ അദുതിയോ തസ്സ അസ്സമസമീപേനാഗച്ഛി, സോ ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ ഉപസങ്കമിത്വാ വന്ദിത്വാ ഏകമന്തം ഠിതോ വേലം ഓലോകേന്തോ മനോഹരാനി കോലഫലാനി സത്ഥു ഉപനേസി. സോ

തേന പുഞ്ഞകമ്മേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ വയപ്പത്തോ നിസ്സരണജ്ഝാസയതായ ഘരാവാസം പഹായ താപസപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ ദ്വീഹി താപസസതേഹി സദ്ധിം ഗയായ വിഹരതി. ഗയായ വസനതോ ഹിസ്സ കസ്സപഗോത്തതായ ച **ഗയാകസ്സപോ**തി സമഞ്ഞാ അഹോസി. സോ ഭഗവതോ സദ്ധിം പരിസായ ഏഹിഭിക്ഖൂപസമ്പദം ദത്വാ നദീകസ്സപസ്സ വുത്തനയേന ആദിത്തപരിയായ ദേസനായ ഓവദിയമാനോ അരഹത്തേ പതിട്ഠാസി.

൩൭. സോ അരഹത്തം പത്വാ സോമനസ്സജാതോ അത്തനോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **അജിനചമ്മവത്ഥോഹ**ന്തിആദിമാഹ . തത്ഥ **അജിനചമ്മവത്ഥോ**തി താപസപബ്ബജിതത്താ അജിനചമ്മനിവാസനപാവുരണോതി അത്ഥോ. **ഖാരിഭാരധരോ**തി താപസകാലേ താപസപരിക്ഖാരപരിപുണ്ണകാജധരോതി അത്ഥോ. ഖാരികതാപസപരിക്ഖാരേ പൂരേത്വാ. **കോലം അഹാസി അസ്സമ**ന്തി കോലഫലം അസ്സമേ പൂരേത്വാ അസ്സമേ നിസിന്നോതി അത്ഥോ. **അഗോപയി**ന്തി പാഠേ കോലഫലം പരിയേസിത്വാ അസ്സമം ഗോപേസിം രക്ഖിന്തി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ഗയാകസ്സപത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൪. കിമിലത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ചതുത്ഥാപദാനേ **നിബ്ബുതേ കകുസന്ധമ്ഹീ**തിആദികം ആയസ്മതോ കിമിലത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ കകുസന്ധസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തിത്വാ വിഞ്ഞുതം പത്തോ പരിനിബ്ബുതേ സത്ഥരി തസ്സ ധാതുയോ ഉദ്ദിസ്സ സലലമാലാഹി മണ്ഡപം കാരേത്വാ പൂജം അകാസി. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന താവതിംസേസു ഉപ്പജ്ജിത്വാ അപരാപരം ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കപിലവത്ഥുനഗരേ സക്യരാജകുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ **കിമിലോ**തി തസ്സ നാമം അകാസി. സോ വയപ്പത്തോ ഭോഗസമ്പത്തിയാ പമത്തോ വിഹരതി. തസ്സ ഞാണപരിപാകം ഞത്വാ സംവേഗജനനത്ഥം അനുപിയായം വിഹരന്തോ സത്ഥാ പഠമയോബ്ബനേ ഠിതം രമണീയം ഇത്ഥിരൂപം അഭിനിമ്മിനിത്വാ പുരതോ ദസ്സേത്വാ പുന അനുക്കമേന യഥാ ജരാരോഗവിപത്തീഹി അഭിഭൂതാ ദിസ്സതി, തഥാ അകാസി. തം ദിസ്വാ കിമിലകുമാരോ അതിവിയ സംവേഗജാതോ അത്തനോ സംവേഗം പകാസേന്തോ ഭഗവതോ പാകടം കത്വാ ലദ്ധാനുസാസനോ അരഹത്തം പാപുണി.

൪൫. സോ അരഹത്തം പത്വാ സോമനസ്സജാതോ അത്തനോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **നിബ്ബുതേ കകുസന്ധമ്ഹീ**തിആദിമാഹ. **ബ്രാഹ്മണമ്ഹി വുസീമതീ**തി പഞ്ചഹി വസിതാഹി വസിപ്പത്തമ്ഹി ഭഗവതി. ബ്രാഹ്മണസ്സ സബ്ബഗുണഗണേഹി മണ്ഡിതത്താ അഭിവൂള്ഹീതത്താ ബ്രാഹ്മണമ്ഹി കകുസന്ധേ ഭഗവതി പരിനിബ്ബുതേതി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബം ഉത്താനമേവാതി.

കിമിലത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൬. വജ്ജിപുത്തത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സഹസ്സരംസീ ഭഗവാതിആദികം ആയസ്മതോ വജ്ജിപുത്തത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയം പുഞ്ഞം ഉപചിനന്തോ ഇതോ ചതുനവുതികപ്പേ ഏകം പച്ചേകബുദ്ധം ഭിക്ഖായ ഗച്ഛന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ കദലിഫലാനി അദാസി. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ വേസാലിയം ലിച്ഛവിരാജകുമാരോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി, വജ്ജിരാജപുത്തത്താ **വജ്ജിപുത്തോ**ത്വേവസ്സ സമഞ്ഞാ. സോ ദഹരോ ഹുത്വാ ഹത്ഥിസിപ്പാദിസിക്ഖനകാലേപി ഹേതുസമ്പന്നതായ നിസ്സരണജ്ഝാസയോവ ഹുത്വാ വിചരന്തോ സത്ഥു ധമ്മദേസനം സുത്വാ പടിലദ്ധസദ്ധോ സത്ഥു സന്തികേ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സനായ കമ്മം കത്വാ നചിരസ്സേവ ഛളഭിഞ്ഞോ അഹോസി. ഛളഭിഞ്ഞോ പന ഹുത്വാ അപരഭാഗേ അചിരപരിനിബ്ബുതേ സത്ഥരി ധമ്മം സങ്ഗായിതും സങ്കേതം കത്വാ മഹാഥേരേസു തത്ഥ തത്ഥ വിഹരന്തേസു ഏകദിവസം ആയസ്മന്തം ആനന്ദം സേഖംയേവ സമാനം മഹതിയാ പരിസായ പരിവുതം ധമ്മം ദേസേന്തം ദിസ്വാ തസ്സ ഉപരിമഗ്ഗാധിഗമായ ഉസ്സാഹം ജനേന്തോ -

> ''രുക്ഖമൂലഗഹനം പസക്കിയ, നിബ്ബാനം ഹദയസ്മിം ഓപിയ;
> ഝായ ഗോതമ മാ ച പമാദോ, കിം തേ ബിളിബിളികാ കരിസ്സതീ''തി.
> (ഥേരഗാ॰ ൧൧൯) - ഗാഥം അഭാസി;

തത്ഥ **രുക്ഖമൂലഗഹന**ന്തി രുക്ഖമൂലഭൂതം ഗഹനം, ഗഹനഞ്ഹി അത്ഥി, ന രുക്ഖമൂലം, രുക്ഖമൂലഞ്ച അത്ഥി, ന ഗഹനം, തേസു രുക്ഖമൂലഗ്ഗഹണേന ഠാനസ്സ ഛായായ സമ്പന്നതായ വാതാതപപരിസ്സയാഭാവം ദീപേതി, ഗഹനഗ്ഗഹണേന നിവാതഭാവേന വാതപരിസ്സയാഭാവം ജനസമ്ബാധാഭാവഞ്ച ദസ്സേതി, തദുഭയേന ച ഭാവനായോഗ്യതം. **പസക്കിയാ**തി ഉപഗന്ത്വാ. **നിബ്ബാനം ഹദയസ്മിം ഓപിയാ**തി ''ഏവം മയാ പടിപജ്ജിത്വാ നിബ്ബാനം അധിഗന്തബ്ബ''ന്തി നിബ്ബുതിം ഹദയേ ഠപേത്വാ ചിത്തേ കത്വാ. **ഝായാ**തി തിലക്ഖണൂപനിജ്ഝാനേന ഝായ, വിപസ്സനാഭാവനാസഹിതം മഗ്ഗഭാവനം ഭാവേഹി. **ഗോതമാ**തി ധമ്മഭണ്ഡാഗാരികം ഗോത്തേനാലപതി. **മാ ച പമാദോ**തി അധികുസലേസു ധമ്മേസു മാ പമാദം ആപജ്ജി. ഇദാനി യാദിസോ ഥേരസ്സ പമാദോ, തം പടിക്ഖേപവസേന ദസ്സേന്തോ **''കിം തേ ബിളിബിളികാ കരിസ്സതീ''**തി ആഹ. തത്ഥ **ബിളിബിളികാ**തി ബിളിബിളികിരിയാ, ബിളിബിളിതിസദ്ദപവത്തി യഥാ നിരത്ഥകാ, ഏവം ബിളിബിളികാസദിസാ ജനപഞ്ഞത്തി. **കിം തേ കരിസ്സതീ**തി കീദിസം അത്ഥം തുയ്ഹം സാധേസ്സതി, തസ്മാ ജനപഞ്ഞത്തിം പഹായ സദത്ഥപസുതോ ഹോഹീതി ഓവാദം അദാസി.

തം സുത്വാ അഞ്ഞേഹി വുത്തേന വിസ്സഗന്ധവായനവചനേന സംവേഗജാതോ ബഹുദേവ രത്തിം ചങ്കമേന വീതിനാമേന്തോ വിപസ്സനം ഉസ്സുക്കാപേത്വാ സേനാസനം പവിസിത്വാ മഞ്ചകേ നിസിന്നമത്തോവ ''കിഞ്ചി സയാമീ''തി സീസം ബിമ്ബോഹനമസമ്പത്തം പാദം ഭൂമിതോ ഉഗ്ഗതം സരീരസ്സ ആകാസഗതക്ഖണേയേവ അരഹത്തം പാപുണി.

൪൯. വജ്ജിപുത്തഥേരോ അപരഭാഗേ സോമനസ്സജാതോ അത്തനോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **സഹസ്സരംസീ ഭഗവാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **സഹസ്സരംസീ**തി ഏത്ഥ "അനേകസതസഹസ്സരംസീ"തി വത്തബ്ബേ ഗാഥാബന്ധസുഖത്ഥം "സഹസ്സരംസീ"തി വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. സേസം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

വജ്ജിപുത്തഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൫൦. ഉത്തരഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ഛട്ഠാപദാനേ **സുമേധോ നാമ സമ്ബുദ്ധോ**തിആദികം ആയസ്മതോ ഉത്തരസാമണേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ സുമേധസ്സ ഭഗവതോ കാലേ വിജ്ജാധരോ ഹുത്വാ ആകാസേന വിചരതി. തേന ച സമയേന സത്ഥാ തസ്സേവ അനുഗ്ഗണ്ഹനത്ഥം വനന്തരേ അഞ്ഞതരസ്മിം രുക്ഖമൂലേ നിസീദി ഛബ്ബണ്ണബുദ്ധരംസിയോ വിസ്സജ്ജേന്തോ. സോ അന്തലിക്ഖേന ഗച്ഛന്തോ ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ ആകാസതോ ഓരുയ്ഹ സുവിസുദ്ധേഹി വിപുലേഹി കണികാരപുപ്ഫേഹി ഭഗവന്തം പൂജേസി, പുപ്ഫാനി ബുദ്ധാനുഭാവേന സത്ഥു ഉപരി ഛത്താകാരേന അട്ഠംസു, സോ തേന ഭിയ്യോസോമത്തായ പസന്നചിത്തോ ഹുത്വാ അപരഭാഗേ കാലം കത്വാ താവതിംസേസു നിബ്ബത്തിത്വാ ദിബ്ബസമ്പത്തിം അനുഭവന്തോ യാവതായുകം തത്ഥ ഠത്വാ തതോ ചുതോ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ രാജഗഹേ ബ്രാഹ്മണമഹാസാലസ്സ പുത്തോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി, **ഉത്തരോ**തിസ്സ നാമം അഹോസി. സോ വിഞ്ഞുതം പത്തോ ബ്രാഹ്മണവിജ്ജാസു നിപ്ഫത്തിം ഗന്ത്വാ ജാതിയാ രൂപേന വിജ്ജായ വയേന സീലാചാരേന ച ലോകസ്സ സമ്ഭാവനീയോ ജാതോ.

തസ്സ തം സമ്പത്തിം ദിസ്വാ വസ്സകാരോ മഗധമഹാമത്തോ അത്തനോ ധീതരം ദാതുകാമോ ഹുത്വാ അത്തനോ അധിപ്പായം പവേദേസി. സോ നിസ്സരണജ്ഝാസയതായ തം പടിക്ഖിപിത്വാ കാലേന കാലം ധമ്മസേനാപതിം പയിരുപാസന്തോ തസ്സ സന്തികേ ധമ്മം സുത്വാ പടിലദ്ധസദ്ധോ പബ്ബജിത്വാ വത്തസമ്പന്നോ ഹുത്വാ ഥേരം ഉപട്ഠഹതി.

തേന ച സമയേന ഥേരസ്സ അഞ്ഞതരോ ആബാധോ ഉപ്പന്നോ, തസ്സ ഭേസജ്ജത്ഥായ ഉത്തരോ സാമണേരോ പാതോവ പത്തചീവരമാദായ വിഹാരതോ നിക്ഖന്തോ അന്തരാമഗ്ഗേ തളാകസ്സ സമീപേ പത്തം ഠപേത്വാ ഉദകസമീപം ഗന്ത്വാ മുഖം ധോവതി. അഥ അഞ്ഞതരോ ഉമങ്ഗചോരോ കതകമ്മോ ആരക്ഖപുരിസേഹി അനുബദ്ധോ അഗ്ഗമഗ്ഗേന നഗരതോ നിക്ഖമിത്വാ പലായന്തോ അത്തനാ ഗഹിതം രതനഭണ്ഡിതം സാമണേരസ്സ പത്തേ പക്ഖിപിത്വാ പലായി. സാമണേരോപി പത്തസമീപം ഉപഗതോ. ചോരം അനുബന്ധന്താ രാജപുരിസാ സാമണേരസ്സ പത്തേ ഭണ്ഡികം ദിസ്വാ "അയം ചോരോ, ഇമിനാ ചോരിയം കത"ന്തി സാമണേരം പച്ഛാബാഹം ബന്ധിത്വാ വസ്സകാരസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ ദസ്സേസും. വസ്സകാരോ ച തദാ രഞ്ഞോ വിനിച്ഛയേ നിയുത്തോ ഹുത്വാ ഛേജ്ജഭേജ്ജം അനുസാസതി, സോ "പുബ്ബേ മമ വചനം നാദിയി, സുദ്ധപാസണ്ഡിയേസു പബ്ബജീ"തി (ഥേരഗാ॰ അട്ഠ॰

൧.ഉത്തരത്ഥേരഗാഥാവണ്ണനാ) കമ്മം അസോധേത്വാ ഘാതുകാമത്താവ ജീവന്തമേവ തം സൂലേ ഉത്താസേസി.

അഥസ്സ ഭഗവാ ഞാണപരിപാകം ഓലോകേത്വാ തം ഠാനം ഗന്ത്വാ വിപ്ഫുരന്തഹത്ഥനഖമണിമയൂഖസമ്ഭിന്നസിതാഭതായ പഗ്ഘരന്തജാതിഹിങ്ഗുലകസുവണ്ണരസധാരം വിയ ജാലാഗുണ്ഠിതമുദുതലുനദീഘങ്ഗുലിഹത്ഥം ഉത്തരസ്സ സീസേ ഠപേത്വാ "ഉത്തര, ഇദം തേ പുരിമകമ്മസ്സ ഫലം ഉപ്പന്നം, തത്ഥ തയാ പച്ചവേക്ഖണബലേന അധിവാസനാ കാതബ്ബാ"തി വത്വാ അജ്ഝാസയാനുരൂപം ധമ്മം ദേസേസി. ഉത്തരോ അമതാഭിസേകസദിസേന സത്ഥു ഹത്ഥസമ്ഫസ്സേന സഞ്ജാതപ്പസാദസോമനസ്സതായ ഉളാരപീതിപാമോജ്ജം പടിലഭിത്വാ യഥാപരിചിതം വിപസ്സനാമഗ്ഗം സമാരൂള്ഹോ ഞാണസ്സ പരിപാകം ഗതത്താ സത്ഥു ച ദേസനാവിലാസേന താവദേവ മഗ്ഗപടിപാടിയാ സബ്ബേ കിലേസേ ഖേപേത്വാ ഛളഭിഞ്ഞോ അഹോസി. ഛളഭിഞ്ഞോ പന ഹുത്വാ സൂലതോ ഉട്ഠഹിത്വാ പരാനുദ്ദയായ ആകാസേ ഠത്വാ പാടിഹാരിയം ദസ്സേസി. മഹാജനോ അച്ഛരിയബ്ഭുതചിത്തജാതോ അഹോസി. താവദേവസ്സ വണോ സംരൂള്ഹി, സോ ഭിക്ഖൂഹി, "ആവുസോ, താദിസദുക്ഖം അനുഭവന്തോ കഥം ത്വം വിപസ്സനം അനുയുഞ്ജിതും അസക്ഖീ"തി പുട്ഠോ, "പഗേവ മേ, ആവുസോ, സംസാരേ ആദീനവോ, സങ്ഖാരാനഞ്ച സഭാവോ സുദിട്ഠോ, ഏവാഹം താദിസം ദുക്ഖം അനുഭവന്തോപി അസക്ഖിം വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ വിസേസം അധിഗന്തു"ന്തി ആഹ. "പുബ്ബജാതിയാ ദഹരകാലേ മക്ഖികം ഗഹേത്വാ നിമ്ബസൂലകം ഗഹേത്വാ സൂലാരോപനകീളം പടിച്ച ഏവം അനേകജാതിസതേസു സൂലാരോപനദുക്ഖമനുഭവിത്വാ ഇമായ പരിയോസാനജാതിയാ ഏവരൂപം ദുക്ഖമനുഭൂത"ന്തി ആഹ.

൭൭. അഥ അപരഭാഗേ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **സുമേധോ നാമ സമ്ബുദ്ധോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ അനുത്താനപദവണ്ണനമേവ കരിസ്സാമ.

൭൯. വിജ്ജാധരോ തദാ ആസിന്തി ബാഹിരകമന്താദിവിജ്ജാസിദ്ധിയാ ആകാസഗാമിസമത്ഥോ ഹുത്വാ ചരണവസേന തം വിജ്ജം രക്ഖിത്വാ അവിനാസേത്വാ പരിഹരണവസേന വിജ്ജാധരയോനി ആസിം അഹോസിന്തി അത്ഥോ. **അന്തലിക്ഖചരോ അഹ**ന്തി അന്തം പരിയോസാനം കോടിം ലിഖതേ സംകരിസ്സതീതി അന്തലിക്ഖം. അഥ വാ അന്തം പരിയോസാനം ലിഖ്യതേ ഓലോകിയതേ ഏതേനാതി അന്തലിക്ഖം, തസ്മിം അന്തലിക്ഖേ, ആകാസേ ചരണസീലോ അഹന്തി അത്ഥോ. **തിസൂലം സുകതം ഗയ്ഹാ**തി തിഖിണം സൂലം, അഗ്ഗം ആവുധം. തിസൂലം സുന്ദരം കതം, കോട്ടനഘംസനമദ്ദനപഹരണവസേന സുട്ഠു കതം സൂലാവുധം ഗയ്ഹ ഗഹേത്വാ അമ്ബരതോ ഗച്ഛാമീതി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബം ഹേട്ഠാ വുത്തനയത്താവ നയാനുയോഗേന സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

ഉത്തരത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൭. അപരഉത്തരത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

സത്തമാപദാനേ **നിബ്ബുതേ ലോകനാഥമ്ഹീ**തിആദികം ആയസ്മതോ അപരസ്സ ഉത്തരത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ ഇതോ ചതുന്നവുതികപ്പേ സിദ്ധത്ഥസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തിത്വാ വയപ്പത്തോ വിഞ്ഞുതം പത്വാ സാസനേ ലദ്ധപ്പസാദോ ഹുത്വാ ഉപാസകത്തം നിവേദേസി. സോ സത്ഥരി പരിനിബ്ബുതേ അത്തനോ ഞാതകേ സന്നിപാതേത്വാ ബഹുപൂജാസക്കാരം സംഹരിത്വാ ധാതുപൂജം അകാസി. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ സാകേതേ ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ **ഉത്തരോ**തി ലദ്ധനാമോ വയപ്പത്തോ കേനചിദേവ കരണീയേന സാവത്ഥിം ഗതോ കണ്ഡമ്ബമൂലേ കതം യമകപാടിഹാരിയം ദിസ്വാ പസീദിത്വാ പുന കാളകാരാമസുത്തദേസനായ അഭിവഡ്ഢമാനസദ്ധോ പബ്ബജിത്വാ സത്ഥാരാ സദ്ധിം രാജഗഹം ഗന്ത്വാ ഉപസമ്പദം ലഭിത്വാ തത്ഥേവ ചരന്തോ വിപസ്സനം പട്ഠപേത്വാ നചിരസ്സേവ ഛളഭിഞ്ഞോ അഹോസി. ഛളഭിഞ്ഞോ പന ഹുത്വാ സത്ഥരി സാവത്ഥിയം വിഹരന്തേ ബുദ്ധുപട്ഠാനത്ഥം രാജഗഹതോ സാവത്ഥിം ഉപഗതോ ഭിക്ഖൂഹി - ''കിം, ആവുസോ, പബ്ബജ്ജാകിച്ചം തയാ മത്ഥകം പാപിത''ന്തി പുട്ഠോ അഞ്ഞം ബ്യാകാസി.

൯൨. അരഹത്തം പന പത്വാ സോമനസ്സജാതോ അത്തനോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **നിബ്ബുതേ ലോകനാഥമ്ഹീ**തിആദിമാഹ. തം സബ്ബം ഹേട്ഠാ വുത്തനയത്താ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

അപരഉത്തരത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൮. ഭദ്ദജിത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

അട്ഠമാപദാനേ **ഓഗയ്ഹാഹം പോക്ഖരണി**ന്തിആദികം ആയസ്മതോ ഭദ്ദജിത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ വിഞ്ഞുതം പത്തോ ബ്രാഹ്മണാനം വിജ്ജാസിപ്പേസു പാരം ഗന്ത്വാ കാമേ പഹായ താപസപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ അരഞ്ഞായതനേ അസ്സമം കാരേത്വാ വസന്തോ ഏകദിവസം സത്ഥാരം ആകാസേന ഗച്ഛന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ അട്ഠാസി. സത്ഥാ തസ്സ അജ്ഝാസയം ദിസ്വാ ആകാസതോ ഓതരി. ഓതിണ്ണസ്സ പന ഭഗവതോ മധുഞ്ച ഭിസമുളാലഞ്ച സപ്പിഖീരഞ്ച ഉപനാമേസി, തസ്സ തം ഭഗവാ അനുകമ്പം ഉപാദായ പടിഗ്ഗഹേത്വാ അനുമോദനം കത്വാ പക്കാമി. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന തുസിതേസു നിബ്ബത്തോ തത്ഥ യാവതായുകം ഠത്വാ തതോ ചുതോ അപരാപരം സുഗതീസുയേവ സംസരന്തോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ മഹദ്ധനോ സേട്ഠി ഹുത്വാ അട്ഠസട്ഠിഭിക്ഖുസതസഹസ്സം ഭോജേത്വാ തിചീവരേന അച്ഛാദേസി.

ഏവം ബഹും കുസലം കത്വാ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തി. തത്ഥ യാവതായുകം ഠത്വാ തതോ ചവിത്വാ മനുസ്സലോകേസു ഉപ്പന്നോ ബുദ്ധസുഞ്ഞേ ലോകേ പഞ്ച പച്ചേകബുദ്ധസതാനി ചതൂഹി പച്ചയേഹി ഉപട്ഠഹിത്വാ തതോ ചുതോ രാജകുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ രജ്ജം അനുസാസന്തോ അത്തനോ പുത്തം പച്ചേകബോധിം അധിഗന്ത്വാ ഠിതം ഉപട്ഠഹിത്വാ തസ്സ പരിനിബ്ബുതസ്സ ധാതുയോ ഗഹേത്വാ ചേതിയം കത്വാ പൂജേസി. ഏവം തത്ഥ തത്ഥ താനി

താനി പുഞ്ഞാനി കത്വാ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ ഭദ്ദിയനഗരേ അസീതികോടിവിഭവസ്സ ഭദ്ദിയസേട്ഠിസ്സ ഏകപുത്തകോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി, **ഭദ്ദജീ**തിസ്സ നാമം അഹോസി. തസ്സ കിര ഇസ്സരിയഭോഗപരിവാരസമ്പത്തി ചരിമഭവേ ബോധിസത്തസ്സ വിയ അഹോസി.

തദാ സത്ഥാ സാവത്ഥിയം വസിത്വാ ഭദ്ദജികുമാരം സങ്ഗണ്ഹനത്ഥായ മഹതാ ഭിക്ഖുസങ്ഘേന സദ്ധിം ഭദ്ദിയനഗരം ഗന്ത്വാ ജാതിയാവനേ വസി തസ്സ ഞാണപരിപാകം ആഗമയമാനോ. സോപി ഉപരിപാസാദേ നിസിന്നോ സീഹപഞ്ജരം വിവരിത്വാ ഓലോകേന്തോ ഭഗവതോ സന്തികേ ധമ്മം സോതും ഗച്ഛന്തം മഹാജനം ദിസ്വാ, ''കത്ഥായം മഹാജനോ ഗച്ഛതീ''തി പുച്ഛിത്വാ തം കാരണം സുത്വാ സയമ്പി മഹതാ പരിവാരേന സത്ഥു സന്തികം ഗന്ത്വാ ധമ്മം സുണന്തോ സബ്ബാഭരണപടിമണ്ഡിതോവ സബ്ബകിലേസേ ഖേപേത്വാ അരഹത്തം പാപുണി. അരഹത്തേ പന തേന അധിഗതേ സത്ഥാ ഭദ്ദിയസേട്ഠിം ആമന്തേസി - ''തവ പുത്തോ അലങ്കതപടിയത്തോ ധമ്മം സുണന്തോ അരഹത്തേ പതിട്ഠാസി, തേനസ്സ ഇദാനേവ പബ്ബജിതും യുത്തം, നോ ചേ പബ്ബജിസ്സതി, പരിനിബ്ബായിസ്സതീ''തി. സേട്ഠി ''ന മയ്ഹം പുത്തസ്സ ദഹരസ്സേവ സതോ പരിനിബ്ബാനേന കിച്ചം അത്ഥി, പബ്ബാജേഥ ന''ന്തി ആഹ. തം സത്ഥാ പബ്ബാജേത്വാ ഉപസമ്പാദേത്വാ തത്ഥ സത്താഹം വസിത്വാ കോടിഗാമം പാപുണി, സോ ച ഗാമോ ഗങ്ഗാതീരേ അഹോസി . കോടിഗാമവാസിനോ ച ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ മഹാദാനം പവത്തേസും. ഭദ്ദജിത്ഥേരോ സത്ഥാരാ അനുമോദനായ ആരദ്ധമത്തായ ബഹിഗാമം ഗന്ത്വാ ''ഗങ്ഗാതീരേ മഗ്ഗസമീപേ സത്ഥു ആഗതകാലേ വുട്ഠഹിസ്സാമീ''തി കാലപരിച്ഛേദം കത്വാ അഞ്ഞതരസ്മിം രുക്ഖമൂലേ സമാപത്തിം സമാപജ്ജിത്വാ നിസീദി. മഹാഥേരേസു ആഗച്ഛന്തേസുപി അവുട്ഠഹിത്വാ സത്ഥു ആഗതകാലേയേവ വുട്ഠാസി. പുഥുജ്ജനാ ഭിക്ഖൂ - ''അയം അധുനാ പബ്ബജിതോ, മഹാഥേരേസു ആഗച്ഛന്തേസു മാനഥദ്ധോ ഹുത്വാ ന വുട്ഠാസീ''തി ഉജ്ഝായിംസു.

കോടിഗാമവാസിനോ സത്ഥു ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ച ബഹൂ നാവാസങ്ഘാടേ ബന്ധിംസു. സത്ഥാ ''ഭദ്ദജിസ്സാനുഭാവം പകാസേമീ''തി നാവായ ഠത്വാ ''കഹം ഭദ്ദജീ''തി പുച്ഛി. ഭദ്ദജിത്ഥേരോ - ''സോഹം, ഭന്തേ''തി സത്ഥാരം ഉപസങ്കമിത്വാ അഞ്ജലിം കത്വാ അട്ഠാസി. സത്ഥാ ''ഏഹി, ഭദ്ദജി, അമ്ഹേഹി സദ്ധിം ഏകനാവം അഭിരുഹാ''തി. സോ ഉപ്പതിത്വാ സത്ഥു ഠിതനാവായം അട്ഠാസി. സത്ഥാ ഗങ്ഗായ മജ്ഝേ ഗതകാലേ, ''ഭദ്ദജി, തയാ മഹാപനാദകാലേ അജ്ഝാവുട്ഠരതനപാസാദോ കഹ''ന്തി ആഹ. ''ഇമസ്മിം ഠാനേ നിമുഗ്ഗോ, ഭന്തേ''തി. ''തേന ഹി, ഭദ്ദജി, സബ്രഹ്മചാരീനം കങ്ഖം ഛിന്ദാ''തി. തസ്മിം ഖണേ ഥേരോ സത്ഥാരം വന്ദിത്വാ ഇദ്ധിബലേന ഗന്ത്വാ പാസാദഥൂപികം പാദങ്ഗുലന്തരേന സന്നിരുജ്ഝിത്വാ പഞ്ചവീസതിയോജനം പാസാദം ഗഹേത്വാ ആകാസേ ഉപ്പതി, ഉപ്പതന്തോ ച പഞ്ഞാസയോജനാനി ഉക്ഖിപി. അഥസ്സ പുരിമഭവേ ഞാതകാ പാസാദഗതേന ലോഭേന മച്ഛകച്ഛപമണ്ഡൂകാ ഹുത്വാ നിബ്ബത്താ തസ്മിം പാസാദേ ഉട്ഠഹന്തേ പരിവത്തിത്വാ പതിംസു. സത്ഥാ തേ സമ്പതന്തേ ദിസ്വാ ''ഞാതകാ തേ, ഭദ്ദജി, കിലമന്തീ''തി ആഹ. ഥേരോ സത്ഥു വചനേന പാസാദം വിസ്സജ്ജേസി. പാസാദോ യഥാഠാനേയേവ പതിട്ഠഹി. സത്ഥാ പാരങ്ഗതോ ഭിക്ഖൂഹി - ''കദാ, ഭന്തേ, ഭദ്ദജിത്ഥേരേന അയം പാസാദോ അജ്ഝാവുട്ഠോ''തി പുട്ഠോ **മഹാപനാദജാതകം** (ജാ॰ ൧.൩.൪൦ ആദയോ) കഥേത്വാ ബഹുജനം ധമ്മാമതം പായേസി.

൯൭. ഥേരോ പന അരഹത്തം പത്തോ പുബ്ബസമ്ഭാരം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേതും **ഓഗയ്ഹാഹം പോക്ഖരണി**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ഓഗയ്ഹാഹം പോക്ഖരണി**ന്തി പുഥുനാനാഅനേകമഹോഘേഹി ഖണിതത്താ ''പോക്ഖരണീ''തി ലദ്ധനാമം ജലാസയം ഓഗയ്ഹ ഓഗഹേത്വാ പവിസിത്വാ അജ്ഝോഗാഹേത്വാ ഘാസഹേതുഖാദനത്ഥായ തത്ഥ പോക്ഖരണിയം പവിസിത്വാ **ഭിസം** പദുമപുണ്ഡരീകമൂലം ഉദ്ധരാമീതി അത്ഥോ. സേസം ഹേട്ഠാ വുത്തനയത്താ ഉത്താനപദത്ഥത്താ ച നയാനുസാരേന സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

ഭദ്ദജിത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൯. സിവകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

നവമാപദാനേ **ഏസനായ ചരന്തസ്സാ**തിആദികം ആയസ്മതോ സിവകത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ വിപസ്സിസ്സ ഭഗവതോ കാലേ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തിത്വാ വിഞ്ഞുതം പത്തോ ഏകദിവസം ഭഗവന്തം പിണ്ഡായ ചരന്തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ പത്തം ആദായ കുമ്മാസസ്സ പൂരേത്വാ അദാസി. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ രാജഗഹേ ബ്രാഹ്മണകുലഗേഹേ നിബ്ബത്തിത്വാ **സിവകോ**തിസ്സ നാമം അഹോസി. സോ വയപ്പത്തോ വിജ്ജാസിപ്പേസു നിപ്ഫത്തിം ഗതോ നേക്ഖമ്മജ്ഝാസയതായ കാമേ പഹായ താപസപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ വിചരന്തോ സത്ഥാരം ഉപസങ്കമിത്വാ ധമ്മം സുത്വാ പടിലദ്ധസദ്ധോ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സനായ കമ്മം കരോന്തോ നചിരസ്സേവ അരഹത്തം പാപുണി.

൧൧൭. അരഹത്തം പത്വാ സോമനസ്സജാതോ അത്തനോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **ഏസനായ ചരന്തസ്സാ**തിആദിമാഹ. തം സബ്ബം സുവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി.

സിവകത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൧൦. ഉപവാനത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ദസമാപദാനേ **പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോ**തിആദികം ആയസ്മതോ ഉപവാനത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയം കിര പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ കേനചി കമ്മച്ഛിദ്ദേന പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ദലിദ്ദകുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ വിഞ്ഞുതം പത്തോ ഭഗവതി പരിനിബ്ബുതേ തസ്സ ധാതും ഗഹേത്വാ മനുസ്സദേവനാഗഗരുളയക്ഖകുമ്ഭണ്ഡഗന്ധബ്ബേഹി സത്തരതനമയേ സത്തയോജനികേ ഥൂപേ കതേ തത്ഥ സുധോതം അത്തനോ ഉത്തരാസങ്ഗം വേളഗ്ഗേ ആബന്ധിത്വാ ധജം കത്വാ പൂജം അകാസി. തം ഗഹേത്വാ അഭിസമ്മതകോ നാമ യക്ഖസേനാപതി ദേവേഹി ചേതിയപൂജാരക്ഖണത്ഥം ഠപിതോ അദിസ്സമാനകായോ ആകാസേ ധാരേന്തോ ചേതിയം തിക്ഖത്തും പദക്ഖിണം അകാസി. തം ദിസ്വാ ഭിയ്യോസോമത്തായ പസന്നമാനസോ അഹോസി. സോ തേന പുഞ്ഞകമ്മേന ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ സാവത്ഥിയം ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ **ഉപവാനോ**തി

ലദ്ധനാമോ വയപ്പത്തോ ജേതവനപടിഗ്ഗഹണേ ബുദ്ധാനുഭാവം ദിസ്വാ പടിലദ്ധസദ്ധോ പബ്ബജിത്വാ വിപസ്സനായ കമ്മം കരോന്തോ ഛളഭിഞ്ഞോ അഹോസി. അഥായസ്മാ ഉപവാനോ ഭഗവതോ ഉപട്ഠാകോ അഹോസി . തേന ച സമയേന ഭഗവതോ വാതാബാധോ ഉപ്പജ്ജി. ഥേരസ്സ ഗിഹിസഹായോ ദേവഹിതോ നാമ ബ്രാഹ്മണോ സാവത്ഥിയം പടിവസതി. സോ ഥേരം ചതൂഹി പച്ചയേഹി പവാരേസി. അഥായസ്മാ ഉപവാനോ നിവാസേത്വാ പത്തചീവരം ഗഹേത്വാ തസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ നിവേസനം ഉപഗഞ്ഛി. ബ്രാഹ്മണോ ''കേനചി മഞ്ഞേ പയോജനേന ഥേരോ ആഗതോ ഭവിസ്സതീ''തി ഞത്വാ ''വദേയ്യാഥ, ഭന്തേ, കേനത്ഥോ''തി ആഹ. ഥേരോ തസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ പയോജനം ആചിക്ഖന്തോ -

> ''അരഹം സുഗതോ ലോകേ, വാതേഹാബാധികോ മുനി;
> സചേ ഉണ്ഹോദകം അത്ഥി, മുനിനോ ദേഹി ബ്രാഹ്മണ.
>
> ''പൂജിതോ പൂജനേയ്യാനം, സക്കരേയ്യാന സക്കതോ;
> അപചിതോപചേയ്യാനം, തസ്സ ഇച്ഛാമി ഹാതവേ''തി. (ഥേരഗാ൦ ൧൮൫-൧൮൬) -

ഗാഥാദ്വയം അഭാസി.

തസ്സത്ഥോ - യോ ഇമസ്മിം ലോകേ പൂജനേയ്യാനം പൂജേതബ്ബേഹി സക്കാദീഹി ദേവേഹി മഹാബ്രഹ്മാദീഹി ച ബ്രഹ്മേഹി പൂജിതോ, സക്കരേയ്യാനം സക്കാതബ്ബേഹി ബിമ്ബിസാരകോസലരാജാദീഹി സക്കതോ, അപചേയ്യാനം അപചായിതബ്ബേഹി മഹേസീഹി ഖീണാസവേഹി അപചിതോ, കിലേസേഹി ആരകത്താദിനാ അരഹം, സോഭനഗമനാദിനാ സുഗതോ സബ്ബഞ്ഞൂ മുനി മയ്ഹം സത്ഥാ ദേവദേവോ സക്കാനം അതിസക്കോ ബ്രഹ്മാനം അതിബ്രഹ്മാ, സോ ദാനി വാതേഹി വാതഹേതു വാതക്ഖോഭനിമിത്തം ആബാധികോ ജാതോ. സചേ , ബ്രാഹ്മണ, ഉണ്ഹോദകം അത്ഥി, തസ്സ വാതാബാധവൂപസമനത്ഥം തം ഹാതവേ ഉപനേതും ഇച്ഛാമീതി.

തം സുത്വാ ബ്രാഹ്മണോ ഉണ്ഹോദകം തദനുരൂപം വാതഹരഞ്ച ഭേസജ്ജം ഭഗവതോ ഉപനാമേസി. തേന ച സത്ഥു രോഗോ വൂപസമി. തസ്സ ഭഗവാ അനുമോദനം അകാസി.

൧൨൨. അഥായസ്മാ ഉപവാനോ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരോ നാമ ജിനോതി**ആദിമാഹ. തത്ഥ **പദുമുത്തരോതി**ആദീനി പുബ്ബേ വുത്തത്ഥാനേവ.

൧൨൩. **മഹാജനാ സമാഗമ്മാ**തി സകലജമ്ബുദീപവാസിനോ രാസിഭൂതാതി അത്ഥോ. **ചിതകം കത്വാ**തി യോജനുബ്ബേധം ചന്ദനരാസിചിതകം കത്വാ ഭഗവതോ സരീരം തത്ഥ അഭിരോപയിംസൂതി സമ്ബന്ധോ.

൧൨൪. **സരീരകിച്ചം കത്വാനാ**തി ആദഹനാതി അഗ്ഗിനാ ദഹനകിച്ചം കത്വാതി അത്ഥോ.

൧൨൫-൨൮. **ജങ്ഘാ മണിമയാ ആസീ**തി മനുസ്സേഹി കതഥൂപേ ജങ്ഘാ പുപ്ഫവാഹനത്ഥം ചരിതട്ഠാനം മണിമയാ ഇന്ദനീലമണിനാ കതാതി അത്ഥോ. **മയമ്പീ**തി സബ്ബേ ദേവാ ഥൂപം കരിസ്സാമാതി അത്ഥോ.

൧൨൯. **ധാതു ആവേണികാ നത്ഥീ**തി ദേവമനുസ്സേഹി വിസും വിസും ചേതിയം കാതും ആവേണികാ വിസും ധാതു നത്ഥി, തം ദസ്സേന്തോ **സരീരം ഏകപിണ്ഡിത**ന്തി ആഹ. അധിട്ഠാനബലേന സകലസരീരധാതു ഏകഘനസിലാമയപടിമാ വിയ ഏകമേവ അഹോസീതി അത്ഥോ. **ഇമമ്ഹി ബുദ്ധഥൂപമ്ഹീ**തി സകലജമ്ബുദീപവാസീഹി കതമ്ഹി ഇമമ്ഹി സുവണ്ണഥൂപമ്ഹി മയം സബ്ബേ സമാഗന്ത്വാ കഞ്ചുകഥൂപം കരിസ്സാമാതി അത്ഥോ.

൧൩൩. **ഇന്ദനീലം മഹാനീല**ന്തി ഇന്ദീവരപുപ്ഫവണ്ണാഭം മണി ഇന്ദനീലമണി. തതോ അധികവണ്ണതാ മഹാമണി ഇന്ദനീലമണയോ ച മഹാനീലമണയോ ച ജോതിരസമണിജാതിരങ്ഗമണയോ ച **ഏകതോ സന്നിപാതേത്വാ** രാസീ കത്വാ സുവണ്ണഥൂപേ കഞ്ചുകഥൂപം കത്വാ അഛാദയുന്തി സമ്ബന്ധോ.

൧൪൪. **പച്ചേകം ബുദ്ധസേട്ഠസ്സാ**തി ബുദ്ധുത്തമസ്സ പതി ഏകം വിസും ഉപരിഛദനേന ഥൂപം അകംസൂതി അത്ഥോ.

൧൪൭. **കുമ്ഭണ്ഡാ ഗുയ്ഹകാ തഥാ**തി കുമ്ഭമത്താനി അണ്ഡാനി യേസം ദേവാനം തേ കുമ്ഭണ്ഡാ, പടിച്ഛാദേത്വാ നിഗുഹിത്വാ പടിച്ഛാദനതോ ഗരുളാ ഗുയ്ഹകാ നാമ ജാതാ, തേ കുമ്ഭണ്ഡാ ഗുയ്ഹകാപി ഥൂപം അകംസൂതി അത്ഥോ.

൧൫൫. **അതിഭോന്തി ന തസ്സാഭാ**തി തസ്സ ചേതിയസ്സ പഭം ചന്ദസൂരിയതാരകാനം പഭാ ന അതിഭോന്തി, ന അജ്ഝോത്ഥരന്തീതി അത്ഥോ.

൧൫൭. **അഹമ്പി കാരം കസ്സാമീ**തി താദിനോ ലോകനാഥസ്സ ഥൂപസ്മിം അഹമ്പി കാരം പുഞ്ഞകിരിയം കുസലകമ്മം ധജപടാകപൂജം കരിസ്സാമീതി അത്ഥോ.

ഉപവാനത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

൧൧. രട്ഠപാലത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ

ഏകാദസമാപദാനേ **പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ**തിആദികം ആയസ്മതോ രട്ഠപാലത്ഥേരസ്സ അപദാനം. അയമ്പി പുരിമബുദ്ധേസു കതാധികാരോ തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ വിവട്ടൂപനിസ്സയാനി പുഞ്ഞാനി ഉപചിനന്തോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ കാലേ തസ്സ ഉപ്പത്തിതോ പുരേതരമേവ ഹംസവതീനഗരേ ഗഹപതിമഹാസാലകുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ വയപ്പത്തോ പിതു അച്ചയേന ഘരാവാസേ പതിട്ഠിതോ രതനകോട്ഠാഗാരകമ്മികേന ദസ്സിതം അപരിമാണം കുലവംസാനുഗതം ധനം ദിസ്വാ "ഇമം ഏത്തകം ധനരാസിം മയ്ഹം അയ്യകപയ്യകാദയോ അത്തനാ സദ്ധിം ഗഹേത്വാ ഗന്തും നാസക്ഖിംസു, മയാ പന ഗഹേത്വാ ഗന്തും വട്ടതീ"തി ചിന്തേത്വാ കപണദ്ധികാദീനം മഹാദാനം ദേതി. സോ അഭിഞ്ഞാലാഭിം ഏകം താപസം ഉപട്ഠഹന്തോ തേന ദേവലോകാധിപച്ചേ ഉയ്യോജിതോ യാവജീവം പുഞ്ഞാനി കത്വാ തതോ ചുതോ ദേവോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി. സോ തത്ഥ ദേവലോകേ ദേവരജ്ജം കരോന്തോ യാവതായുകം ഠത്വാ തതോ ചുതോ മനുസ്സലോകേ ഭിന്നം രട്ഠം സന്ധാരേതും സമത്ഥസ്സ കുലസ്സ ഏകപുത്തോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി. തേന ച സമയേന

പദുമുത്തരോ നാമ ഭഗവാ ലോകേ ഉപ്പജ്ജിത്വാ പവത്തിതവരധമ്മചക്കോ വേനേയ്യസത്തം നിബ്ബാനമഹാനഗരസങ്ഖാതഖേമന്തഭൂമിം സമ്പാപേസി. അഥ സോ കുലപുത്തോ അനുക്കമേന വിഞ്ഞുതം പത്തോ ഏകദിവസം ഉപാസകേഹി സദ്ധിം വിഹാരം ഗതോ സത്ഥാരം ധമ്മം ദേസേന്തം ദിസ്വാ പസന്നചിത്തോ പരിസപരിയന്തേ നിസീദി.

തേന ച സമയേന സത്ഥാ ഏകം ഭിക്ഖും സദ്ധാപബ്ബജിതാനം അഗ്ഗട്ഠാനേ ഠപേസി, തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസോ തദത്ഥായ ചിത്തം ഠപേത്വാ സതസഹസ്സഭിക്ഖുപരിവാരസ്സ ഭഗവതോ മഹതാ സക്കാരേന സത്താഹം മഹാദാനം പവത്തേത്വാ പണിധാനം അകാസി. സത്ഥാ തസ്സ അനന്തരായേന ഇജ്ഝനഭാവം ദിസ്വാ "അനാഗതേ ഗോതമസ്സ നാമ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ സാസനേ സദ്ധാപബ്ബജിതാനം അഗ്ഗോ ഭവിസ്സതീ"തി ബ്യാകാസി. സോ സത്ഥാരം ഭിക്ഖുസങ്ഘഞ്ച വന്ദിത്വാ ഉട്ഠായാസനാ പക്കാമി. സോ തത്ഥ യാവതായുകം പുഞ്ഞാനി കത്വാ തതോ ചവിത്വാ ദേവമനുസ്സേസു സംസരന്തോ ഇതോ ദ്വാനവുതികപ്പേ ഫുസ്സസ്സ ഭഗവതോ കാലേ സത്ഥു വേമാതികഭാതികേസു തീസു രാജപുത്തേസു സത്ഥാരം ഉപട്ഠഹന്തേസു തേസം പുഞ്ഞകിരിയായ സഹായകിച്ചം അകാസി. ഏവം തത്ഥ തത്ഥ ഭവേ തം തം ബഹും കുസലം ഉപചിനിത്വാ സുഗതീസുയേവ സംസരന്തോ ഇമസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ കുരുരട്ഠേ ഥുല്ലകോട്ഠികനിഗമേ രട്ഠപാലസേട്ഠിഗേഹേ നിബ്ബത്തി, തസ്സ ഭിന്നം രട്ഠം സന്ധാരേതും സമത്ഥേ കുലേ നിബ്ബത്തത്താ **രട്ഠപാലോ**തി വംസാനുഗതമേവ നാമം അഹോസി. സോ മഹതാ പരിവാരേന വഡ്ഢന്തോ അനുക്കമേന യോബ്ബനം പത്തോ മാതാപിതൂഹി പതിരൂപേന ദാരേന സംയോജേത്വാ മഹന്തേ ച യസേ പതിട്ഠാപിതോ ദിബ്ബസമ്പത്തിസദിസം സമ്പത്തിം പച്ചനുഭോതി. അഥ ഭഗവാ കുരുരട്ഠേ ജനപദചാരികം ചരന്തോ ഥുല്ലകോട്ഠികം അനുപാപുണി. തം സുത്വാ രട്ഠപാലോ കുലപുത്തോ സത്ഥാരം ഉപസങ്കമിത്വാ സത്ഥു സന്തികേ ധമ്മം സുത്വാ പടിലദ്ധസദ്ധോ സത്തവാരേ ഭത്തച്ഛേദേ കത്വാ കിച്ഛേന കസിരേന മാതാപിതരോ അനുജാനാപേത്വാ സത്ഥാരം ഉപസങ്കമിത്വാ പബ്ബജ്ജം യാചിത്വാ സത്ഥു ആണത്തിയാ അഞ്ഞതരസ്സ ഥേരസ്സ സന്തികേ പബ്ബജിത്വാ യോനിസോമനസികാരേന കമ്മം കരോന്തോ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അരഹത്തം പാപുണി.

ഏഠൻ-ഏവ്വം. അഥായസ്മാ അപരഭാഗേ അത്തനോ പുബ്ബകമ്മം സരിത്വാ സോമനസ്സജാതോ പുബ്ബചരിതാപദാനം പകാസേന്തോ **പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ**തിആദിമാഹ. **സുനാഗോ സോ മയാ ദിന്നോ**തി തദാ മഹാധനസേട്ഠി ഹുത്വാ സബ്ബം സാപതേയ്യം ദാനമുഖേ വിസ്സജ്ജനസമയേ സത്തപ്പതിട്ഠോ സുന്ദരോ നാഗോ ഹത്ഥിരാജാ മയാ ദിന്നോ അഹോസി. തം ദസ്സേന്തോ **ഈസാദന്തോ**തിആദിമാഹ. ഈസാദന്തോ രഥഈസപ്പമാണദന്തോ, സോ മയാ ദിന്നോ ഹത്ഥിനാഗോ. **ഉരൂള്ഹവാ**തി രാജാവഹനയോഗ്ഗസമത്ഥോ, രാജാരഹോ വാ. **സേതച്ഛത്തോ**തി അലങ്കാരത്ഥായ ഉപട്ഠഹനസേതച്ഛത്തസഹിതോതി അത്ഥോ. **പസോഭിതോ**തി ആരോഹപരിണാഹവാ രൂപസോഭാഹി സമ്പന്നോതി അത്ഥോ. **സകപ്പനോ സഹത്ഥിപോ**തി ഹത്ഥിഅലങ്കാരസഹിതോ ഹത്ഥിഗോപകസഹിതോതി അത്ഥോ. ഇത്ഥമ്ഭൂതോ ഹത്ഥിനാഗോ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ മയാ ദിന്നോതി അത്ഥോ.

ഏവ്വഥ. മയാ ഭത്തം കാരേത്വാനാതി മയാ കാരാപിതവിഹാരേ വസന്താനം കോടിസങ്ഖാനം ഭിക്ഖൂനം നിച്ചഭത്തം പട്ഠപേത്വാ മഹേസിനോ

നിയ്യാദേസിന്തി സമ്ബന്ധോ.

൫൮൬. ജലജുത്തമനാമകോതി ജലതോ ജാതോ ജലജോ, കിം തം? പദുമം, പദുമേന സമാനനാമത്താ ഉത്തമത്താ ച പദുമുത്തരോ നാമ ഭഗവാതി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

രട്ഠപാലത്ഥേരഅപദാനവണ്ണനാ സമത്താ.

ഛപ്പഞ്ഞാസമമഹാവഗ്ഗവണ്ണനാ സമത്താ.

ഇതി വിസുദ്ധജനവിലാസിനിയാ അപദാന-അട്ഠകഥായ

എത്താവതാ ബുദ്ധപച്ചേകബുദ്ധസാവകത്ഥേരാപദാന-അട്ഠകഥാ സമത്താ.

നിഗമനകഥാ

സീഹളദീപകേ അപ്പിച്ഛതാദിഗുണവന്താനം ഥേരവംസപ്പദീപാനം ആനന്ദത്ഥേരാദീനം സബ്ബസത്താനം തണ്ഹാമാനദിട്ഠാദയോ ഛേദനനിഗ്ഗഹവിവേചനാദ്യത്ഥം സത്തഹി മാസേഹി അതിവിയ ആരാധനേന ലദ്ധകോസല്ലേന ബോധിസമ്ഭാരം ഗവേസന്തേന സതിധിതിഗതിവീരിയപരക്കമന്തേന മഹാസമന്തഗുണസോഭനേന തിപിടകധരേന പണ്ഡിതേന ആഭതം ഇമം അപദാന-അട്ഠകഥം സബ്ബോ സദേവലോകോ ജാനാതൂതി.

അനേന ലോഭാദിമലാ പജാനം, ചക്ഖാദിരോഗാ വിവിധാ ച ദുക്ഖാ;
കലഹാദിഭയാ ദുക്ഖിതാ ജാതാ, ചോരാദയോനത്ഥകരാ ച ലോകേ.

നസ്സന്തു മേ പഞ്ച വേരാ ച പാപാ, നസ്സന്തു ഗിമ്ഹേ യഥാ വുട്ഠിവാതാ;
അട്ഠങ്ഗികമഗ്ഗവരേന പത്വാ, നിബ്ബാനപുരം പടിപാദയാമി.

സബ്ബദിട്ഠിഞ്ച മദ്ദന്തോ, രാഗദോസാദിപാപകേ;
സംസാരവട്ടം ഛിന്ദിത്വാ, ഉപേമി സഗ്ഗമോക്ഖകേ.

ആണാഖേത്തമ്ഹി സബ്ബത്ഥ, അവീചിമ്ഹി ഭവഗ്ഗതോ;
സബ്ബേ ധമ്മാനുയായന്തു, തയോ ലോകാ ഉതുപി ചാതി.

അപദാന-അട്ഠകഥാ സമത്താ.